

ગાંધી પાલિકા મંત્રી મંત્રાલય

શ્રી. બી. માલ-
સુરેશ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

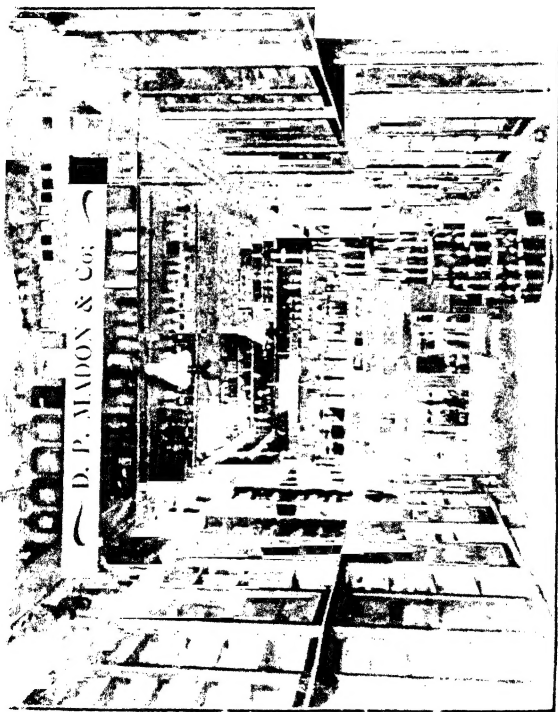
અનુક્રમાંક - ૨૦૬૩૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દાહલો પાલો ખરીયશાલો

વિષય ડૅ : ૬

મુંબઈ ખપાડીયા ચકલા પર આવેલા ' સમચાર ' પ્રી. પ્રેસમાં
જી.જી.વંતરાય રતનજી દેસાઈએ મેસર્સ વિષ્ણુભાઈ એન્ડ કું.
તરફથી કામ્યું.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૦૬૩૧

D. P. MADON & Co;

ESTABLISHED 1891

છાલો પાલો

મરી મસાલો

છાલા પાલા અને મરી મસાલાથી અંજન,
પોટીસ, ચાહ, ઉકાળા વગેરે ગરીબ ઘરમાં
અને ગામડાંઓમાં સહેલાઈથી કામ
આવે એવો દેશી દવાઓનો
નુકસા સંગ્રહ.

આવૃત્તિ ચાથી.

પ્રગટ કરનાર.

ડી. પી. માદન.

અંગ્રેજી દવા દેવનાર-

કણ્ઠ પીડ બબ્બર—મુરત.

૬૦ સ ૧૯૨૩

કિંમત રૂ. ૩૧

દુ:ખ: દરદ દરે કરવા માટે

૩૦૦૦ વરસ આગળ જરથોસ્તના જમાનામાં પાંચ સાધનો હતાં,—અંધો બેઠો, દાંતો બેઠો, કેરેંતો બેઠો, ઝિરવરે બેઠો, માથરો બેઠો. [અરદીબેસ્ત ઈઅસ્ત.]

અંધો બેઠો, તે અંધોઈથી (પવિત્રાઈથી) દરદ ભાંજનાર, દાંતો બેઠો તે ઈનસાક આપી દરદ સાડું કરનાર; ઝિરવરે બેઠો, તે ગ્રાડપાનની મદદથી દરદ સાડું કરનાર; માંથરો બેઠો, તે માંથરવાણી (મંત્ર) લાગીને દરદ સાડું કરનાર. માથરવાની યાને મંત્રથી સારાં થતાં દરદોનાં દાખલા દલીલ માટે લઘુ ખુલાસો અને તલારીખી દાખલા જાણવા હાય તો પાંચા “અંધો અને જંદગી” બનાવનાર સા. મ. દેસાઈ એશનરોડ નવસારી.

દુ:ખ: દરદો સાફ કરવા માટે

દેશી વૈદ્યામાં છાલા પાલાના ઇલાજો સાથે મંત્ર, તંત્ર અને જંતરના ઇલાજો હતા.

છાલા પાલાના ઇલાજોમાં વનસ્પતી વગેરે ચીજોમાંથી બનાવેલી દવાથી દરદ સાફ કરતા.

મંત્ર (ભંત્ર) એટલે ઇશ્વરનું નામ દઈને અથવા પવિત્ર શ્લોક બોલીને દરદ મટાડતા.

તંત્ર એટલે ખેલ કરીને, અક્ષરા કરીને અથવા દરદીની રૂબ સાચવી ઠગાઈ કરીને દરદીના મન ઉપર જોઈતી અસર કરી દરદ દરે કરતા.

જંતર એટલે કાગળ ઉપર હીસાત્રી આંકડા લખીને તે કાગળ શરીર ઉપર બાંધી દરદ સાફ કરતા.

“છાલા પાલા નરો મસાલા”મ વનસ્પતીથી બનેલા ઇલાજોનો સંગ્રહ કરવાંમા આવ્યો છે

સુચના

માનપૂર્વક જણાવવાની રજા લઉં છું જે “છાલા પાલા મરી મસાલા” નું પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં મેં કાંઈ નવું કર્યું નથી, પણ ભાણ પાલા, મરી મસાલાના વૈદક ગુણો બતાવી તેઓના કેટલાક નુકશાઓ જે ગરીબ ઘરમાં અને ગામોમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેઓનો ફક્ત સંગ્રહ કર્યો છે.

આ પુસ્તકનો ઉપયોગ કરનારાઓમાં મોટે ભાગે ગુજરાતી ભાષા થોડી જાણનારા ગામડાના લોકો અને ગરીબ કુટુંબોના બાનુઓ હોવાથી તેઓને સહેલથી સમજ પડે એવી સહેલી ભાષા રાખવામાં આવી છે.

દવાના અને દરદોનાં કેટલાક અશુદ્ધ નામો, જે હાલમાં ચાલુ વપરાય છે તે અશુદ્ધ નામો સગવડને ખાતર ચાલુ રાખવામાં આવ્યાં છે.

એકજ દવા એકજ દરદ માટે બુદ્ધા બુદ્ધા અનુભવીઓ, બુદ્ધી બુદ્ધી મેળવણીથી વાપરે છે તે સઘળાંનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે,

એક વનસ્પતી બુદ્ધાં બુદ્ધાં નામથી ઓળખાય છે તેનો સંગ્રહ બુદ્ધો કર્યો છે.

કેટલાક દેશી છલાને જે હાલમાં હસી કાઢવા જેવા જણાય છે તેઓને હસી કાઢી રદ ન કરતાં તે લખાણની અસલ નેમ શું છે, અને તે કેટલા ઉપયોગી છે, તે ઉપર અનુભવીઓએ ધ્યાન આપવું જોઈએ છે.

વધારા અને સુધારા સાથે આ પુસ્તકની ચાંથી આવૃત્તિ ગદાર પડી છે, એજ પુરાવો આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણા અને જાહેર પ્રસંશા માટે બસ છે.

ડી. પી. માડન. કણ્વીઃ-મુરત.

અનુક્રમણીકા

છાલાપાલા મરી મસાલા માટે મળેલી પૂષ્કળ સરદીફીકેટોમા-
ની થોડી. પાનું—

૨ બહેરમાં બાણીતી થયેલી દવાઓની બહેર ખમરેા પાનું
૩ જુદા જુદા નામોથી ઓળખાતી વનસપતીઓના નામો-
નો સંગ્રહ—પાનું

૪: દવાનો એક સરખો ગુણ ધરાવનારા વસાણા પાનું—
૫ સાંકળીઝી પાનું
૬ દરદોના ઇલાજો.

સાંકળીઝી.

અજરણ—૧ થી ૯, ૩૮૦, ૪૧૪,
૬૧૧.

અજમદા—૨૭

અતિસા—૬ થી ૧૨, ૭૧, ૭૨,
૧૮૪, ૪૨૩, ૫૨૨.

અડગરી—૧૨, ૧૩, ૬૧૯, ૬૨૩

અરીણનું બધાં ભુજી } ૧૭, ૧૮
અરીણના આમલ ભુજી }

અધું માયું હુમે-૧૮ થી ૨૧, ૬૨૫

અળાખ-૨૩, ૨૪, ૩૦, ૫૩, ૩૭૫.

અગન શરીરે—૨૩, ૨૪, ૩૦,

૫૩, ૩૭૫

અમુજન—૧૨૧ થી ૧૩૧, ૨૭૪

અવાજ ખુલે—૧૦૮, ૧૦૯

અપસમાર—૩૬૭

અરૂચી—જુઓ 'હોજરીના દરદો'
'અજરણ' 'ભુખ'

અપચી—૧૦૭

અસમરી—૩૨૬

બાડદીઓવા—જુઓ 'હિસતીરીઆ'

અમાન—જુઓ 'આમન'

અપચો—જુઓ 'અજરણ'

અર્ધાંગ વાયું—જુઓ 'શકવો'

અરિપદ—૩૩

અભયાદી કવાથ—૨૫૩ એમીકિ
મીકરચર

આમવાયુ } ૯ થી ૧૨, ૭૧, ૭૨
આમ }

૪૨૩, ૫૨૨

આનેપક—૪૮૪

આગર—૧૭, ૩૧૧, ૩૪૬

આધાસીસી } ૧૮ થી ૨૧, ૬૨૫
આદાસીસી }

આદાસી

આસંધવાર્ધન—૫૩૫

આદરો } ૨૧, ૨૨, ૬૨૪

આદરો }

આગર—જુઓ 'પીદસ'

અ મન—૨૨ ૨૩, ૬૨૫

આસવ-આસંધ—૫૩૫

આમળ ખસે—૩૬૪

આસવ—૩૩ થી ૩૫, ૬૨૪

આસવ દરાખ—જુઓ 'દરાખ'
આસવ

આભાડુક—૧૦૮

આટેપક—૧૬૭, ૨૭૧,

આસવ કડાનો—૫૨૩ નંબર ૬

આસવ રોહીતી જુઓ 'આસવ'.

આસવ જુવારનો—૫૨૮

આસવ—ઉમરાનો જુઓ 'આસવ'

આંખનું કુલું—૩૭૨

આટણ—૬૨૭, ૧૧૪, ૪૭૭

આંમળ ખસે—૩૬૮, ૧૫૧

આંખનું તેલ-૩૫૯ નંબર ૩૨, ૫૦૦

નંબર ૬૦, ૬૧,

ઘાંટીઉં—જુઓ 'કૂકડીઆ ખાંસી'

૫૧૫ નંબર ૯૨

ઉવાઈ—જુઓ 'જવજંતુ મરે'

ઉકળાટ } ૩૭૫, ૫૩, ૨૩, ૨૪,
ઉતવા } ૩૦

ઉઘાસી—૧૫૦, ૨૪.

ઉઘડી—૬૩૭, ૨૫,

ઉપજ્યું—૫૧૭, ૨૮, ૩૪૦

ઉધરસ-૨૬૮ નં. ૬, ૧૨૧, ૨૭૪

ઉઘરનું જોરું—૧૮૧, ૧૮૨

હિન્દાઈ—જુઓ 'દીવાનાપણ'

હિરીઉં દુડીઉં—૬૩૬, ૨૫૬, ૫૪

હિપદંશ—૪૭૪, ૨૭૨, ૧૬૭,

૨૭૧, ૪૮૪

ઉઘસ્તંભ વા—જુઓ 'હિસતીરીઆ'

૫૩૮—૩૭૭

ઉઘેલ તેલ ૬૩૬

ઝેડકી—૧૨, ૧૩, ૬૧૬, ૬૨૩

ઝેડક વસાણાના અનેક ઇલાજો—૬૩૬

ઝેડકીઉંમીઠસ્યર-અભયાદી કવાય—

૨૫૩

ઝોકારી—૬૩૭, ૨૫.

ઝોઝ ઝળે—૬૨૦, ૨૮

ઝોઝધી અથવા ઘી તેલ "પનાવ-

વાની રીત—૧૦૨

ઝોળપેન ક્યુલર—૫૬૪

ઝોખો—૨૭

ઝોરી } ૫૪

ઝોજા }

ઝંઘાપો—જુઓ 'આંખના દરદો'

ઝંઘોળાનું તેલ—૫૧૨ નં. ૬૪

ઝાંતરમળા { ૬૩૫, ૫૭૫, ૫૦૬,

ઝાંઝઘિ { ૪૭, ૧૪, ૧૫૩

ઝાંકરાં શરીરે—૨૧, ૫૩૨

ઝરીનનું જોરું વધે—૧૮૪

ઝરીણનું જોરું ઉતરે—૧૮૩

ઝરીણની કંઈ ઉતરે—૩૧૫

ઝાંતરડાના દરદો—૫૩

ઝાંમળ પેરો—૨૧, ૫૨

ઝાંઝાડી—૧૨, ૧૩

ઝાંકડી—૩૬૭, ૬૧૮

ઝાંખના દરદો—૩૬, ૪૬, ૧૮૫

૩૭૨, ૪૮૭

ઝાંખે આંખણી—૪૪, ૬૩૩ નં.

૧-૨.

ઝાંખમાં કુલું—૪૪, ૪૬, ૩૭૨

ઝાંખે અંધારાં—૪૪

ઝાંખે કાંકરો—૪૫

ઝાંખે મોલીઓ—૪૫

ઝાંખની મરમી—૪૩

ઝાંખે ખબ—૩૬થી ૪૬

આખનો રોજો જુમાઈ પડે

આખના પાપણ ખડે

આખમાં બાલ ઉમે

આખ ફટકે

આખમાં ખીલ

આખ તેજ વડે

આખ અધારો

આખ આમનવા

આખ તરમર

આખ નજરો

આખ પડે

આખ ગરમી

આખમાં ગળા

.. પરવાળા

.. આખો

.. આખો

આખ ફટકી નજર

.. મોતીઆ

આંતરીઓ તાર—૨૫૫

આંજની—જુઓ 'આંખે આંજની'

યકત—જુઓ અદગાળ

યાદ દાસ વધે ૪૦૫, ૪૦૪૨

યાદ દાસ ઘટે ૪૦૮

આંતરડું એક પર એક ઘટે } ૫૨
" વગ આપ

ઉંચ આવે—૨૮, ૩૧૪, ૬૪૦

ઉંચ કમી થાય } ૨૮
ઉંચમાં અડખડે }
ઉપલીંગે }

મંદિના દરદો—'પરમો' 'સાળે'

'વિરૂદ્ધક' 'ટાંકો'

મંડાનું તેજ કાઢવાની રીત ૩૫૬

નં. ૩૨, ૫૦૦ નં. ૬૦,

૬૧, ૫૧૫ નં. ૯૨

ઉનમાદ—૨૯૯થી ૩૦૨

બિપદસ માટે ૪૭૪થી ૪૭૭

ઉરસંભ વા—૪૮૨

ઉનમરો થાય તેના પ્રકાર ૬૧

નં. ૧૪

ઉલટી લાવવા માટે—૪૮૬ નં.

૩૬, ૬૩૬ નં. ૭

ઉંદર નાદસે } ૩૨

ઉંદર આજ થાય }

ઉંચમાં બીદે } જુઓ "બાલક"

ઉંચમાં મુંડે } બીદે—૬૪૫

ઉંદરી—૬૪૦, ૩૧, ૩૨, ૧૬

કમળો—૩૭૭, ૫૪, ૬૩૩

કમળો ઉંજવો—૬૩૫

કોરીનું પાણી—૨૪૩ નં. ૨૨

કરમ પેટમાં—૫૨૦, ૫૧૭, ૬૨, ૨૮

કરમ પેટમાં—મોટા માણસને જુઓ

"કરમ"

કંગાળીઓ—૬૭

કચરાનું તેજ બનાવવાની રીત

૩૦૭ નંબર ૧૯.

કસેવનાં દરદો—૩૭૭, ૬૬

કચરાનું ઝેર લાગે—૨૦૭

કમરનો દુખાવો—૬૨, ૫૧૪,

કમર વાંકી વળે—૨૬૦

કળાતર—૭૧

કળજઆત—૭૨, ૭૩

કપાળનો કીડા મરે—જુઓ 'ફોફર'

કફ—૩૭૭, ૨૭૪, ૧૨૧, ૩૭૫

કટોદર—૧૭૭થી ૧૮૧

કનક તેજ—૭૩

કષ્ઠાયું—૧૫૬

કમળ સુધરે—૫૨૨, ૫૪૮

કાનનમાં અવાજ

કાનના દરદો } ૪૦૪; ૭૪થી

કાનનો દુખાવો } ૮૨

કાનના અસકા

કાનનો બેહેરાટ—જુઓ 'બેહેરાટ'

કાખખલાલી- } ૧૪૨ ૧૪૫ ૧૪૬
કાખખોમળી- }

કાનમા કાનક્યુરો-૭૬ નં. ૩૧

માં ખંજો કોલમ.

કાનમાં કીડા-૮૧

કાનમાં માંડ-૭૬

કાનમાં ખગા-જુઓ 'કાનના
દરદો

કાનક્યુરો કાનમાં-પાનું ૭૬ નં. ૨
૩૧માં ખીજો કોલમ

કીડ-૬૪૨. ૨૭૭, ૧૩૧, ૧૧૧, ૮૨

કીડ શરીરપર દત્તપન થાય-૮૬

કીડા મરે-૮૬, ૧૮૧

કેફ ઉતરે જુઓ 'નીઆ' ભાંગની
કેફ-દારની કેફ-૨૬૭-૩૧૫

કેરોસીનનું ઝેહેર ઉતરે-૨૩૯

કુતરાનું ઝેહેર-૧૬૪

કુકડીઆ ખાસી-જુઓ "ખાસી"

કોલેરાની દવા-૮૮થી૯૩

કાલેરામાંથી બચવાનો ઇલાજ ૮૮

૯૩ નં. ૩, ૪, ૭, ૨૬, ૫૪, ૫૫

કોઢ સફેદ-૯૪થી૧૦૧

કોઢ કાલા ૯૬થી ૧૦૧

કોઢવાટ-૧૦૨

કોહોળી [ગળાવર]નો દંખ ૨૦૧
નંબર ૭૭

કંઠી દારૂ સુધર-૨૬૭

કંઠમાળા ૧૦૫, ૧૦૮

કંઠ ખુબ-૧ ૮૫, ૧૦૯

કમરનો ખાંવા-૫૧૪ ૬૨

કમર કળે ૧૪૫, ૭૮, ૭૯

કમરમા નં. ૧૧-જુઓ "વિર્ધ"

કટિ ભાગે ૧૦૦-૧૧૧-૩૬૭

ખરકસું-૧૧ ૨૭૭, ૨૬૫

ખમીર બનાવવાની રીત-૧૨૪

ખરજનું } ૧૧૧, ૧૩૧

ખસ- }

ખલામાં પવન-૧૦૮

ખલી-૧૧૫થી૧૨૦

ખાય ખાય ને જીખ લાગે-૪૧૧

ખીલી-૧૩૪

ખીસ જુઓ 'મોડા પર ખીસ'

ખુશખોઈ-૮૬ નંબર ૨

ખુજલી-૮૨થી૮૬-૧૩૧-૨૬૫

ખિન-જુઓ 'દાંડણ' 'દમ' 'સ્વાસ'

ખોરાક દુધો-૫૪૦

ખોરાક-૧૩૫થી૧૪૨ ૫૪૦

ખોરાક પચે નહીં-૬, ૪૧૪

ખોરાકનકસાન કરે- ૮૨

ખોરા-માથામાં 'નિ' ૧૬-૩૧-૧૩૫

ખોરાક દવા તરીકે-૧૪૨

ખોરાક પચે જુઓ (અજરણ)-૪૧૪

ખાંસી-૧૧૫ થી ૧૩૧, ૬૨૧

ખુંધ નિકળે-૧૩૫

ખંચતાળ-જુઓ 'હીંદીરીઆ'

ગમગીની -૧૫૦-૨૪

ગળો સત્ત બનાવવાની રીત ૫૦૯
નં. ૩૨

ગઝુમદા-૧૪૮-૧૪૫

ગંધકને શુદ્ધ કરવાની રીત-૫૬૨
નંબર ૬૯

ગરમી શરીરે વધે-૧૪૭

ગળામાં સોળે-૧૫૮, ૧૫૭

ગળુ ખેડેલું-૧૫૭, ૧૫૮

ગળામાં અગન-૧૦૭

ગળામદ-૧૦૭

ગળાનો કાપો વધે-૧૫૮

ગળાનાં માંડ સુજે-૧૫૭

ગળસુ-૧૫૮

ગળામાં દાડકું-ગળામાં ગળાં-૧૫૯

ગરમી શરીરે ૨૪.૭૭૩, ૩૭૫, ૨૩

ગજકરણ—૧૧૧, ૨૧૭, દરાજ,
ગજલતી-ભુઓ 'મગજો નમળાઈ'
ગળું પડવું—૩૩૮
ગળો સત્વ—૫૦૯

ગફા—૧૪૮

ગળેયું—૧૫૮

ગર્ભપાત—૫૭૫

ગર્ભસ્થાન સુધરે-ભુઓ 'ઝીનું'
'ગર્ભસ્થાન'-ગર્ભને નુકસાન થાય

ગાલગુંદ-૧૬૨

ગુમડાં—૧૪૫થી૧૪૯

ગુલમ વાયું—૧૫૧

ગુરદાના દરદો-પીસામે રેતી-પીસામે
પથરી-પીસામ છુટે, મુત-કચ્છ ૧૬૨

૩૨૬, ૩૪૭, ૩૨૦, ૪૪૬

ગુલકન—૧૬૨

ગેળછા—૨૯૯

ગેળી વાચી વધે

ગેળીમાં ફતારાય

ગેળીના આગાર

ગેળીમાં અવાજ

ગેળીમાં સોડન

ગેળીમાં આંતરડું

ગેળી મોટી

ગેળીમ-વધરાવળ

ગેળીમાં પાણી-ગેળીમાં ચરખી

ભુઓ—૧૫૧

ગેવડું-ભુઓ 'આકલને ગેવડું'

ગેળો પેટમાં—૧૫૨-૧૬૫

ગંધકનું નેણ બનાવવાની

રીત ૩૫૮ નં. ૩૧ ભુઓટીલી નસો

ગંડાળા—૧૦૫ થી ૧૦૮

ગાંડ, ગુમડા પાંચે—૧૦૦ નં ૧૨

ગાંડ ફાડતી ગાંડ કચ્છતી—

૧૪૫-૧૪૬ ૩૪૪

ગાંડ પેટની ખસે—૧૬૫

ઘડપણ જલદી ન આવે—૫૩૪

ધરરો, ભુઓ 'ખીડ'

ધાદ રમે—૧૭૧ થી ૧૭૬

ધાટું પડે—૧૦૮-૧૦૯

ધાદડાં શરીર—૩૭૫

ધી વનસપતીનું ૧૭૨

ધીલીડીનું ઝેર લાગે—૨૦૭

ધેલાપણું—૨૪-૧૬૩, ૨૬૯થી૩૦૨

ધેલજા—૨૯૯, ૨૪, ૧૬૩

ધોડાની દવા—૬૪૧

ઘસકા શરીરે—૧૬૭

ઘસકા કાનમાં—૭૭

ચરખી તવાય-પેટમાંની ચરખી વધે—

૧૬૬થી૩૬૬

ચસકા શરીરે મારે—૧૬૭

ચરખી શરીરે—૫૩૦

ચટક વાયુ-ભુઓ 'દીસતીરીઓ'

ચામડું દીળું કહણ થાય-ચામડી વ્તડી

થાય, ચામડી સુન મારે—૧૬૬

ચામડી નરમ થાય—૧૬૮ નં ૨૦

ચામડી ફાટે પડ

ચાદ દેશી—૧૬૯

ચામડી પર કાળાસ—૧૬૯

ચામ નેમ ભુઓ 'ચગત પીત'

ચાંડા—૧૬૭-૧૬૮

ચામડીના રોગો ૧૬૯

ચાનભુ—૧૬૦, ૧૬૧

ચીનસલ વાયું—૨૯-થી૩૦૨

ચીપડા નાંખમાં—૧૬

ચીમીડી શરીરે—૧૬૯

ચેગ શરીરે—૮૨થી૮

ચાચાઓ તાવ—૨૫૩થી૨૫૫

ચાપગીનીનો ઉકાળો ૫૭૭, ૫૧૧

ચામાસાનો તાવ—૭૨

ચાપડા માંડ—૩

ચાંદી--૪૮૩-૨૭૧, ૧૬૭ થી ૧૬૯
 ચાંદુ, પગે જુઓ 'બુદ્ધિ' ૪૧૩
 ચાંદાં--૧૬૭-૧૬૮
 ચુક પેટમાં--૧૬૯
 છાતીએ કંક-૧૪૮
 છાતીએ-દાવ=છાતીએ પીત-૩૫૩
 થી ૩૫૪, ૩૬૭, ૩૭૧
 છાહી-છીપ--૧૭૦-૬૧૭
 છાસના ગુણા--૫૨૩ નં. ૬
 છાતીએ લોહી પડે ૧૭૧ નં. ૩
 છાતીએ ધપધરે ૧૭૧
 છાતીએ દખાને ૫૧૪
 છોકે આવે } ૧૭૦
 છોકણી }
 છંદર સુધરે--૧૪૬
 છખમ રહે--૧૭૧, ૧૭૬, ૪૭૦
 છળાંદર--૧૧૭, ૩૧૫
 છળોદર-૧૭૭ થી ૧૮૧, ૩૧૫
 નવતી રહે--જુઓ 'સુસ્તિ તમે'
 'શરીરે ગરમી આવે'
 છવજંતુ મરે--૮૬, ૮૭, ૧૮૧
 છમે કાતરા--૮૬
 છલનો સ્વાદ સુધરે--૧૮૩
 છમ દાંતથી કપાય--૧૮૩ નં. ૪
 છવડા મરે--૮૬, ૮૭, ૧૮૧
 છવ ખુશમાં રહે--૨૪, ૧૫૦
 છરણુ તાવ--૧૬૮, ૨૬૦
 જુલામનું લેવ--૧૮૬ નં. ૭
 જુલામ આવે--૧૮૬ થી ૧૮૯
 જુલામ માટે સરખત--૧૮૬ નં. ૫
 જુલામ લાવતા માટે લેપડી--
 ૧૮૮ નં. ૩૧
 જુ--૧૬, ૧૬૦ થી ૧૬૧
 જોડા દખ--૨૩૯
 જંતરથી દરદ દે ચામ--૪૩૨
 ખલાવવા રોમ--૪૮૨

ઝામરી--૫૮૧
 ઝામરવા--૧૮૫
 ઝાડા બંધ ચામ--૧૮૪, ૫૨૨
 ઝાડા લોહીના--૧૮૪, ૫૨૨
 ઝાડા ચામ--૧૮૬, ૪૨૩
 ઝામરો--૧૮૫
 ઝેદર ઉંદરનું--૧૮૧, ૧૮૨.
 ઝેદર અફીણનું--૧૬૩
 ઝેદર અફીણનું વધે--૧૬૪
 ઝેદર કુતરાનું--૧૬૪ થી ૨૦૪
 ઝેદર વાંદરાનું--૨૦૪
 ઝેદર પારા ધાતુનું--૨૦૪
 ઝેદર સોમકનું--૨૦૫
 ઝેદર બીલાડીનું--૨૦૬
 „ તોળીઆનું--૨૦૬
 „ ફેરોસનનું--૨૦૬
 „ માખીનું-ભમરાનું--૨૩૯
 „ તિપાળાનું--૨૩૯
 „ પાયણ જાનવરનું--૨૩૯
 „ સરડાનું--૨૦૬
 „ વાઘનું--૨૦૬
 „ ધીલોડીનું } ૨૦૭
 „ કચરાનું }
 „ વીચ્છુનું--૨૦૭ થી ૨૧૬
 „ સાપનું--૨૩૩ થી ૨૩૮
 ૨૧૯ થી ૨૩૨
 „ કોષ્ટ બી જાતનું--૨૩૨
 „ ધાતુરાનું--૨૩૬, ૨૩૮
 „ તણ જાતનું } ૨૨૮ નં. ૭૮
 „ ઉતરે } ૨૩૧ નં. ૧૦૬
 „ વજામનું--૨૩૯
 ટાંબુ--૩૦૨ નં. ૩૪ ૨૮, ૩૪૦
 ટાંબક--જુઓ 'બાલ ઉમે'
 ટાંકો--'આતેશક' 'ચાંદી' 'ઉપદેશ'
 ૪૮૪, ૨૭૧, ૧૬૭, ૧૬૮

ઠાક ઉતરે—૨૭૪
 હપકામણું—જુઓ 'દમરામણું',
 'વાગેણું' 'પાછાડ' 'લોહી
 બાગેણું'—૨૬૨
 ઠાકર—૫૮૦, ૫૮૧
 ઠાકી ભરાય—જુઓ 'શરીરે થાકી'
 ડાહીલેટરી—૨૬૦
 ડાંસા—જુઓ 'ખાંસી' 'દક'
 ડાકી વાંકી વળે—૨૬૦
 ઢીલી નસ મળજીત થાય—જુઓ
 'નસ'
 તરસ મટે—૨૪૦
 તલ શરીરપરના—૪૨૬
 તાવ તાલ વાગેને આવે—'વિષ્મ
 બવર' 'સાંતજીવર' ૨૪૧ થી
 ૨૫૨
 તાવ ચામાચાના—૨૫૨
 તાવ ચાચીના—૨૫૩ થી ૨૫૫
 " પીતના—૨૫૨
 " આંતરીઆ—૨૫૫
 " ટુટીઆના—૨૫૬
 " સાધારણ—૨૫૭ થી ૨૬૦
 તાંબુ ભોરના પીછામાંથી—૬૪૨
 તાવ ટાંકકસ—૨૬૨
 " ટાંકકાકાકા—૨૬૨
 " પનકજીવનજા—૨૬૪, ૨૬૬
 તાવ ઉતરે—૨૬૬, ૨૭૦
 તાવ સઘળી જીતના ૨૫૬, નં.
 ૩૩, ૨૬૬
 તાવ આવે [તાવ લાપવા મટે] ૨૬૭
 " ચઢાવવા મટે—૨૬૭
 " ધનટરમીટટ—૨૬૮
 " જરણ ૨૬૦, ૨૬૧

" બપનો } ૨૬૧
 " કોપનો }
 વિષ્ણુવિકારનો—કામ વિકારનો ૨૬૧
 તાવ વાગવાથી } ૨૬૨
 તાવ જમનો }
 " પંચગનો—૨૬૨, ૩૩૧
 " ખરાબ પાણીનો—
 તાણુ—જુઓ 'આંકડી' 'દિરદ્રીઆ'
 તાણુ માખણદૂધનાવવાની રીત
 ૪૬૪ નં. ૨
 તોતડાપાણું—૩૬૬
 તેલ વચળાક—૫૧૬
 તેલ ઝીંડનું—૫૧૫
 તેલ કનક—૫૧૭
 તેલ અંકાસાં—૫૧૨
 તેલ સેકડા—૫૧૨
 તેલ વનસ્પતીનું ૧૭૨
 " બીસામાનું—૫૧૧
 " મંધકનું—૩૫૮
 તંત્રથી દરદ નારાં થાય
 હપકામણું—૫૧૨ થી ૨૬૫
 થાકી શરીરે જનાય—જુઓ 'શરીરે થાકી'
 થાક ઉતરે—૨૭૪
 થાનના દરદ—જુઓ 'જાનના
 થાનના દરદ—
 દસગીરી—૨૪ ૧૫
 દરાજ—૧૧૫, ૧૧૪, ૨૭૭, ૨૮૫
 દમ—૧૨૧ થી ૧૩૦—૨૭૪, ૧૧૩
 દસ્ત આવે ૧૧૬ થી ૧૮૬
 દંખ માખણ—૨૩૬
 દરાખ આસા } જુઓ 'આસા'
 દરાખ પાક }
 દમરામણું—જુઓ 'વાગેણું' 'લોહી
 બાગેણું'—૨૭૬, ૨૮૨

દરીઓ લાગે--૨૯૫

દસ્તાન બધ થાય--જુઓ રત્રીને
દસ્તાન'--૫૬૩

દાદર-દાધર ૧૧૧, ૨૯૭, ૨૯૫

દાઝેલું- ૨૯૦, ૨૭૭

દાઝેલાના બલમ } ૨૯૦, ૩૭૭,
દાઢ શાર } ૩, ૨૪,
" બજે } ૩૦ ૫૩

દાઢની કેફ ઉતરે--૨૯૭

દાઢના ખગામ વાસ જાય--૨૯૭

દાઢ સુધરે--૨૯૭

દાઢ બળ જુ છાતીએ પીત ૬૪૩

દાઢના પા મોઢામાંથી નિકળે--૨૯૭

દાઢની તળપ લાગે ૨૯૮, ૨૯૭
નં.

દાઢ કળે ૨૮૮ નં. ૧૦૮

દાઢી પા--કોઢવાટ ૨૯૮, ૪૩૨

દીવાનાપાળું ૨૯૬ ૧૬૩થી ૧૬૫

દીલ વાસ મારે--૨૯૬

દીવાળે લુણે--જુઓ 'લુણે' ૪૬૫

દુધ કમી કરવું--જુઓ 'સ્ત્રીનું'
પા

દુધમાળા--૧૦૫થી ૧૦૮

દુધની ગાંઢ બંધાય બાળકને જુઓ
"બાલક"

દુધેલો માણસ--૬૪૩

દુધ વધે--જુઓ 'સ્ત્રીના ચાનમાં
દુધ.

દુધનો ખોરાક--૫૪૦

દુધ તપાસવાની રીત--જુઓ સ્ત્રીનું
દુધ તપાસવું"

દુધ બંધાય--જુઓ 'સ્ત્રીના ચાનમાં
દુધ બંધાય

દુધાવો--જુઓ સરરે દુધાવો

ડોઢી વાંકી થાય--૯૦

દાંતના દરદો--૨૮૦થી ૨૮૬

દાંતના કીડામરે--૨૮૨ નં. ૨૩, ૪૪

દાંતનું મનજન--૨૮૦થી ૨૮૬

દાંતમાંથી લોહી--૨૮૫ નં. ૮૦,
૮૧, ૯૮

દાંતમાં કળતર--૨૮૩ નં. ૪૫
૫૧, ૧૦૫

દાંત હાલતા મજાનુ થાય--૨૮૬
૨૮૭

દાંત દુખે--૨૮૭

દાંતના પારા સુઝે--૨૮૭

દાંત સેફ થાય--૨૮૨ નં. ૨૧૭

{ દાંતમાં મંડા--
દાંત ઉપરી જાય, ખરી પડે
૨૮૮ નં. ૧૧૨, ૧૧૪

દાંત દીસા કરવા માટે--૨૮૬

ડેપીલેટરી--૩૯૧, ૨૬૦

દાંતના પારા કાળા હોય--૨૮૬
નં. ૯૦

ધગી--૨૬૦, ૨૬૮

ધનુગનું ઝંડર ઉતરે--૨૮૮-૨૩૬

ધનુરવા--જુઓ 'વા' ૩૦૨ નં. ૩૪,
૪૮૧

ધન ધોરીયો--૪૮૨

ધાન વધે--૩૦૩

ધાવરો--૪૮૩

ધાતુ વિકારના દો--જુઓ 'વાય'

ધાતુપુષ્ટ-૩૪૨, ૩૫૫, ૩૩૫, ૭૭૬

ધાતુકીન અને
ધાતુ નળણી થાય } ૩૪૨

ધાત્તી દુર થાય--જુઓ 'બ્લીક
બાગે' ૩૬૩

ધાવન વધે--૫૫૫

ધાવરો--૪૮૩, ૫૭૫

ધુજરી--૩૦૨

ધુપરેલ-૩૮૯

ધુવણીજી જુઓ પ્રદર-૫૪૦

ધુળ પેટમાં- ૪ ૩

ન્હાર-જુઓ 'નાર' 'વાળો'

નસોને શક્તી આવે- } ૩૦૩.
નસો દીલી મળજીત થાય } ૩૦૫.

૩૫૫

નકામા ખાલ કાંદવા મટે-૨૯.

નખળાધ મટે-૩૫૫

નસંકેરી કુટે-૩૧૧

૨૬૬ નં. ૨૯

નલખંધ વાયુ-૩૧૮

નખછેગ-૩૧૫

નખ આમડીમાં પેસે-૩૧૫

નારગોર } ૧૭૭, ૩૧૫
નારગોળ }

નાસુર-૩૧૧, ૪૦૯, ૪૧૦

નાસખાગ-જુઓ 'મનેપાટ'

નાકમાં છુડ-૧૭, ૩૪૫

નાર-૪

નાબી પાકે-૪૦૧

નાબી-૧૫૧, ૩૬૪, ૩૦૫

નાકના દરદાર-૧૭, ૩૪૬, ૩૧૧

નાકમાંથી નાક-૩૧૧

નાકમાંથી ચીપડા-૪૭૨, ૩૧૧

૧૭

નાક ગળે, જુઓ 'મળખમ'

નાકમાં મસા-જુઓ 'મસા શરીર
પરના'

નાકમાં બદળો- } જુઓ 'આગર'

નાકમાંથી પડ- } 'પોદસ'

નાકમાં ભરાયલી ચીજ નીકળે-૩૧૪

નોળીયાનું ઝેહેર-૨૦૬

નીરોગા રહે-જુઓ 'શરીર નીરોગી'

નિંદ આવે } ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧૪
નિંદ આવે }

નિંદ કમી કરવી-૧૮ નં. ૨

નીસા છુટે-૨૯૭, ૩૧૫, ૪૨

નીખ-૧૧, ૩૧. ૩૨, ૧૩૫,

૧૯૦, ૧૯૧, ૪૩૨

નીપાલાનું ઝેહેર ઉતરે-૨૩૯

પડ જીભી-૧૫૮

પથરી પીસાએ-ગુરદાના દરદ-૧૬૨

પજાડ-દભરાયજી-૨૯૨

પનીરની બનાવટ-૩૩૧

પરસેવો ઘણો છુટે-૩૩૦

પલેગનો તાવ-જુઓ 'તાવ પલે
ગનો' ૨૬૨-૩૩૧

પંખો } ૩૯૨

પ્રમેદ }

પવન જુઓ પેટમાં પવન,

પત આપવાની રીત-૪૧૨

'લીલ-જુઓ 'બસોદર' ૩૭૭

પક્ષપાટ-જુઓ 'હીરનીરીઆ'

પરવાળાં-જુઓ 'આખ પરવાળાં'

પગે ચાલવાનું ઘોર વધ-૬૧૨

પગ ફાટે-જુઓ 'હાથ ફાટે' 'શ-
નીરની આમડી ફાટે'

પગે ખાડ આપજી ૬૧૨

પ્રદર-૫૪૬, ૫૪૮

પ્રસવ સેફેલથી થાય-જુઓ સ્ત્રીનું
ફટાવું-૫૭૦

પાકું કુટે-પાકું રૂઝે ૩૪૪, ૧૫૦.
૧૪૫

પાખાનો સોસ મટે-૨૪૦

પાલ લાગે } ૩૩૮

પાલના પાણી }

પાયજી જાતવરનું ઝેહેર ઉતરે-૨૩૯

પાણી ૨૨૦ થાય-૩૩૮

પારો લાગે-જુઓ 'મણુ પડુ' 'બાળ શાપ' 'સુકતાન' બા-
જકના માથામાં ખાડો' 'બા-
જકનું સુકાવું'—૩૩૮

પાણી—૩૨૦ ૧૬૨, ૩૨૬

પારાનું ઝેહેર—૨૦૪

પારાનો મલમ—૫૧૫

પારો શરીરે કુટે—૬૧૨

પારાનો મલમ-જુઓ સંધીવા—૮૧

પાણી પડે-જુઓ 'સ્ત્રીને પાણી પડે'

પારો(ધાતુ) બંધાય—૨૯૫ નં. ૪૯-૨૯

પીતનો તાવ—૨૫૨

પીસામે લોહી—૩૨૦ ૪૫૨ નં. ૨૮

" પથરી—૩૪૭

" રેતી-જુઓ 'મુતકચ્છ—૩૨૦,

૧૬૨, ૩૨૬, ૩૨૮, ૩૨૯

" કુટે—૩૨૮, ૩૪૭

પીસાબવારે વારચાય—૩૫૧, ૩૨૯, ૪૪૬

પીસામે ઘટ પદાર્થ—૨૫૨

પીસાબ ટપકે—૩૫૨ નં. ૧૪

પીસામે ધાતુ વનય—૨૫૨

પીત જરૂર જુઓ 'તાપ'

પીસાબ ઉંઘમા—૩૫૧

પીત છાતીએ—૧૭૧, ૩૫૩, ૩૬૭

પીતનાં ચાડાં } જુઓ 'રંગત' પીત'

પીત શરીરે } ૪૫૩

પીંદસ } ૧૭, ૩૧૧, ૩૧૩, ૩૪૬

પાનસ } ૬૨૫

પુરુષાદત વધે—૩૦૩, ૩૦૫, ૩૪૨,

૩૫૫, ૩૭૬, ૪૨૧

પુતિ ગંધા—૧૭

પેટમાં ખાલ ગયા હોય જુઓ 'પેટના

દરદ

પેટમાંનો ખરાબ વાસ-જુઓ

'કુખજીઆત.'

પેટમાંભાર-જુઓ ખાલકને પેટમાંભાર

પેટમાં માંડ—૧૫૧, ૩૬૪

પેટ આરે—૧૮૬થી ૧૮૯

પેટમાં ગરબી—૩૫૫, ૩૬૬

પેટમાં રાગ—૩૬૩, ૫૪૫

પેટમાં પવન } ૩૬૨, ૩૮૦, ૫૪૫

પેટમાં વાયુ } ૩૮૦

પેટના દર્દો } ૩૮૦

પેટનો દર્દો } ૩૮૦

પેટની ગરબી—૧૮૧, ૩૬૫

૧૫૧, ૩૬૪

પેટમાં વાયુ-જુઓ 'વાયુ પેટમાં'

પેટમાં પેડ-જુઓ 'સ્ત્રીના પેટમાં

છાડ'

પેટમાં દર્દ-જુઓ 'હોલેદર'

પંચાસા—૪૫

પાંદરાગદમાં લોહીશરીરમાંઘટે—૩૩૭

શીરંગ ના ૧૬૭, ૨૭૧, ૨૭૨

કુરો દોહીમાં—૩૭૧

કટકાએ મા—૩૭૨

કુનુ જુઓ 'આંખના દર્દ'—૩૭૨

કેકડે—૩૭૧

કેકડે કુ—૩૭૧

કોડાં શીર—૩૭૫

કાંસી લાગે—૩૧૭, ૧૧૦, ૧૧૧

અદાવતમાં—૧થી ૯, ૬૨૧, ૩૮૦

અનુ મનન—૪૫૭ ૪૫૩

અગાતર—૩૭૩, ૩૭૫, ૩૦, ૫૩

૨૩, ૨૪.

અદરાસ } ૩૭૫, ૧૯, ૭૦

અલોદર }

અગાતર—૩૭૫ ૨૯૦

અદ—૧૫, ૩૦૪, ૧૮૯, ૧૪૫

અદરાસ } ૨૩, ૨૪, ૩૭૫, ૩૭૩

અગાતર }

અગાતર—૧૪

અગાતર વાસ—૩૭૬

બલગમ દુરઘાય-૩૭૭, ૩૭૫, ૨૭૪
 બળતરાં બળે-૫૩, ૨૩, ૨૪, ૩૦
 બાલ કાળા થાય ૩૮૦થી ૩૮૫
 બાલ વધે }
 બાલ ખરતા અટકે } ૩૮૬
 બાલ પાછા ઉગે }
 બાલ ઉગે નહીં-૩૯૧
 બાવાસીર-બુઝો 'દરમ' ૫૮૩
 'બાલ પાછા આવે-૩૮૮નં. ૩૦થી ૩૫
 બાલ કાઢવા માટે-૨૯૦, ૩૯૧
 બાલ તેરો-૩૯૨
 બાલ સાફ થાય-૩૯૨
 બાળકની બંદીના મુમતો બચાકાય
 બુઝો 'બાળક' ૩૫૦થી ૩૯૩
 બાલકના ખાસ દરદો ૩૫૧, ૩૯૩
 'બાલક ઉધમાં મુતરે-૩૫૨-૩૯૩
 બાળક ખીલીને હિં-૩૯૩-૩૯૪
 બાલક આસ પાંડે
 બાલકને કબજાઆત
 બાલકને પેટમાં ભાર
 બાલકને દુધની ગાંઠ અધાય
 બાલક નિરોગી રહે
 બાલકના ગાળા સુજે
 બાળકને ગોવર-૩૯૬
 બાળકનું સરીર ગળે 'સુકાતું' નય-
 'તવાજ નય' બાલક જનમથી
 નમલુ થાય-૩૯૭
 બાળકને બુધ નીકળે-૧૩૫
 બાળકની ખાસતી મટે)
 'બાળકને' ખોરાક
 બાળકને કરમ
 બાળક રો રો કરે
 બાળકને તાવ, ખાંસી,
 ભાગકને ઉલટી
 ભાગકનું પેટ ચઢે)
 બાળક જલદી અવતરે-૫૭
 બાળકની દુડી મોટી થાય-૩૯૯
 બાલકના દાંત ડુટે-૪૦૦

બાળકની પીમાખખેંચાય ૩૯૯
 બાળકની દુડીમાં આત- ૪૦૧
 રડું દેખાય
 બાળકને મુખારકી રોમ-ખાંકડી
 આવ-કાંડ થાય-૪૦૨
 બાળક જલદી બોલે-૪૦૨
 બાળક બેશુદ્ધ થાય-૪૦૩
 બાળકની બચીસી બેસે-૪૦૩
 બાળસાપ-૩૩૮
 બાલકનું સુકાતું-૩૩૮
 બાલિન જવર-૨૬૨
 બાલ દવા-ખાસા ગોટી-૩૯૫
 બાલકના પગમાં ખોડ ખાપણુ-૬૧૨
 બાલકને રતવા-બુઝો 'રતવા'
 બાલક બોખડે-નાતર-૩૯૯
 બાળકની ગોળી મોટી થાય-૪૦૨
 બાળકને માથે ખાંડો-૩૩૮
 બીસાટીનું કોરેર-૨૦૬
 બીક ભાગે-૩૯૩
 બુદ્ધી વધે-૪૨૨-૪૦૫થી ૪૦૮
 બુદ્ધી કમી થાય-૪૦૮
 બેદરાત થાય-૪૦૫
 બેદરાત બુઝો 'કાનના દરદો'-૪૦૪
 બોખરાપણુ- 'વાચા સુધરે'-૩૯૯
 બેલડોના પસારટર-સંધીવા ૭૯, ૫૧૪
 બધેજ બુઝો 'પુરૂપાટણુ' 'શકટી'
 બધકોસ; બુઝો 'ખાડા'
 ભમંદર-૩૧૬-૪૦૯
 ભરમક રોમ-૪૧૧
 ભમરાનો દંખ-૨૭૯
 ભમરી-૫૦૫
 ભરનીમર-૪૧૩
 બીલામાનું તેલ બુઝો સંધીવા-૪૮
 બીલામુ ઉડે-૪૧૩
 બુખ લાગે નહીં-૪૧૪, ૧થી ૬
 બુતજવર-૪૧૨,
 બુતવાયુ-બુઝો 'હોસ્ટીઆ'

બુદ્ધી-૪૧૩

બુખ કમી થાય-૪૧૪

બુખવધે-જુઓ 'અજરજુ' -૩૮૦, ૪૧૪

બેદવાયુ-૪૧૨

ભાંગની કેફ ઉતરે-જુઓ 'કેફ'
'નીસા'-૪૧૨

મગી-જુઓ 'મીરગી'-'હિરદીરીઆ'
'વાખ'

મચ્છર મરે-૧૮૧થી ૧૮૩, ૮૬, ૮૭

મરદો-૬, ૭૧, ૧૮૪, ૨૬૮, નં. ૬,
૪૨૩, ૫૨૨

મગજે નખખાઈ-૪૧૮-૪૦૬ ૧૬૩

મગજે અસાંતી-૨૬૬

મગજે શકતી વધે-'મનશકતી ખીલે'-

૪૧૮, ૪૨૨, ૪૦૬

મગજે શકતી ઘટે-૪૦૮

મંતરવીન્ધુના ઝેર માટે-૨૧૬

નં. ૧૦૧

મસીઓ વા-૮૮૩

મગજે વાઈ

" નખખાઈ | જુઓ મગજની

" પુટી

" ફેર ભમરી

મરદાન ઘટે-૫૦૫

મરદને શકતી ડપપ, ૪૨૧, ૩૦૩,
૩૪૨, ૩૫૬.

મચ્છાસકતી-૩૫૫, ૪૦૧

મલમ રાહલના-૮૫૧, ૪૧૭ નં. ૫

મલમ રૂઝના નથા પદવવાનો-૪૧૭

" પાનના-૪૧૭

મગજ ખુલીમાં રહે-જુઓ 'ઉદાસી'
'દલગીરી'

મગજની ખીમારી-૨૬૬, ૪૧૮

મળ વિકાર-૪૦૦

મસા દરમના-જુઓ 'દરમ' = ૫૮૩

મસા શરીર પરના ખરે-૪૨૬,

૧૦૩ નં. ૨૨૨.

મમીઆઈ બનાવતી-૨૬

મગજ મળે-જુઓ 'મગસ', 'ઝાનીએ

કેફ', 'સળેકમ'

મધુ પરમો-૪૪૧

માયાનો ખોરો-૧૬, ૪૩૨

માથે ભમરી-

માયાનો દુખાનો- | ૬૩ ૪૩૩

માલે ખાડ્યા

માયામાં જુ-૧૮૦-૧૮૧

માકડીના કુલો-૨૫૮-૪૩૨

માર વાગવાથી દબરાએડું લોપી

માટે-૪ ૬

માકડ મરે-૮૬, ૮૭

માખી નાહસે ૧/૧થી ૧૮૩

માખીનો દંખ લાગે-૨૩૬

મીરગી | ૧૬-થી ૧૬૫, ૬૧૮

મગી |

મીડી પીસામ-૪૪૨

મુગકચ્છ-૪૪૬ ૩૨૦, ૧૬૨,

૩૨૬, ૩ ૧

મરગી-૩૬૭

મુઝ ખરી પટે જુઓ 'ઉદરી'

મોહરો સાપનો-૨૩૩ નં. ૧૭

મોરના પીળામાં નાંજુ ૬૪૨

મુઝ માર-૪૭૬

મુગ વ્યાધી-જુઓ 'દરમ' ૫૮૩

મુગારકી-૪૦૨

મુઝના ગાંડ-જુઓ ગાંડ

મેલરીઆ-૨૪૧ ખી ૫૫૨

મોતીઆ આંખનો-જુઓ 'આંખનો

મોતીઆ

મોચકાવું ૬૦૭, ૬૦૮.

મોરચી-૪૫૧

મામીઆઈ બનાવતી

મોદાની બહુમો ૧૪૮-૪૯
 મોદાની કામ }
 અશાખાસ } ૪૪૮, ૪૪૯
 મોદાપર કાલાસ
 " કચ્છળી-૧૦
 મોદાની ચાંદ-જૂઓ 'મોદું પાકે,'
 ૪૫૦
 મોદાની ગરમી-૨૪૦, ૪૫૦
 મોદાપર તેજ કાલી-૪૫૧,
 " હો-૫૨
 " ખાસ જુઓ 'ખીસ'
 મોદું પાકે-જુઓ 'મોદાની ગરમી'
 ૪૫૦
 મંતરથી દરેક દેં ધાય-૪૩૨
 ચકત જુઓ "અહરોજી"
 રંગતપીત-૪૫ ૬૭, ૪૫૩
 રંગાંધળા-જુઓ "અના દરેકે" ૪૫૮
 રાંત આંધળા ૪૬
 રતવા-જુઓ 'આળકને રતવા'
 ૪૬૦
 રતવા ઉજવાનું મંતર-૪૬૨ નં. ૨૮
 રસોળી-૪૭૬
 રચુદો-૪૫૮, ૪૬૦
 રકનારતાવ-૪૭ ૫૫૭
 રકતા તીસા ૪૭૧ 'મરદો'
 રહદય-૪૫૫
 રકતપીત-જુઓ 'પડે, જખમ
 રૂંઝે'
 રાહસનો મહમ
 રસવંતી-૬૦ ૮૮
 રેતી પીસામે-૧ ૨૬
 રોહીલા આમ ૧ 'આસવ'
 રૂમીરોમ જુઓ 'પીત'
 રંગ
 રંગની ખુખી

રંગ }
 રંગની ખુખી } ૪૦
 સર-૪૬૬
 સીમ-૧૯૦, ૧૯૧ ૧૬
 સરવાનું તેલ-૪૬૭
 રંગિણ }
 રાજબ } ૪૬૩
 રાસબા અર્ક-૫૦૮
 લોહી બાંધેલું-જુઓ 'દબગાયલું'
 વામેલું 'પછા' દબગાયલું-૨૬૨
 લોહી ઘટે-૩૩૭
 લોહી પડે-જુઓ 'રતપીત' જખમ
 રૂંઝે-૪૭૦-૪૫૬
 સવારો બહારો જુઓ 'સનેપાત'
 વા-૧ ૬
 વા રતબ-૪૮૨
 વા ધન ધારીઓ-૪૮૦
 વા મનીઓ-૪૮૩
 વામ 'જુઓ 'દીસ્ટીગીઆ'
 વાયુ જુઓ 'દીસ્ટીગીઆ'
 વિચરેનો વનસ નરમ પડે-૪૯૩
 વાંડીઆપાયુ-૪૮૩
 વસાળાના એક સરખા ખુખા ૫૦૪
 લપ ૪૬૬
 લોહી વધે-સુધરે-૪૭૪
 લોહી વિકાર ૪૭૪
 લોખડી ભરમ-૪૭૬
 લોહીવા'સ્ત્રીનેદસ્તાન બાંધ પડે-૫૬૩
 લુખમ-૧૧૧, ૨૭૭, ૮૨
 લુ લાગે-૪૬૩
 લુખો દીવાળે-જુઓ 'દીવાળે લુખો', ૪૬૫
 વનરપતીનું લી અથવા નેસ બના
 બનાવવાની રીત-૧૭૨, ૨૬૦
 નં. ૩, ૪૬૧ નં. ૪
 વરસોળી-૪૭૬

વસુરી-૪૫૬

વરન-૩૧૬ બુઝો 'નાસર'

વનરપતીઆનો બુકો બનાવવાની

રીત-૫૬૭ નં. ૧૫૯

વધરાવળ-૧૪,૧૬,૪૭,૫૨,૫૫૩,૫૦૬

વચનામનું જોર હિતરે-૨૩૬

વચણાકનું તેલ બુઝો 'સમીવા'-૬૬

વાઘનું જોર લાગે-૨૦૬

વગધ-૨૮, ૩૪૦

વાઘ હાડકાની ૪૮૪

વાયા મુધરે-૩૬૬

વાઝેલું-૨૬૨, ૪૭૬

વાવરી-૨૮-૩૪૦-૫૧૭

વિરકુટક-૧૬૭-૨૭૧-૪૮૪

વીરમજવર-૨૪૧થી ૨૫૨

વીઘુનો દંખ-૨૦૭થી ૨૧૬

વિય વધે-૩૦૩, ૩૪૨-૩૭૬

૪૨૧, ૪૬૪.

વિયંપાન અટકે-૩૪૨-૪૬૨

વાયુ પેટનો-૪૮૪

વાળો-૪૮૭

વાંદરાનું જોર-૨૦૪

વાઘનું જોર-૨૦૬

વાઈ હાડકાની-૪૮૪

વાયા મુધરે-૩૬૬

વાઘ, જુઝો રીફરે-૩૬૭

સંધીવા-૫૬૭

સસણી-૨૮, ૩૪૦, ૫૧૭

ની ૧૦૧

સ્નાના ખાસ દરદો-૫૭૬

સંદેહ ખાસ કાળા ઘાય-૩૮૩, ૩૮૫

સમુદ્ર કળ પકવવું-૫૨૬

સ્ત્રી મર્જવાળાને અતિસાર-૫૦૫

સ્ત્રીને મર્જ રહે નહી-૫૭૪

સ્ત્રીને કસુવાવડ-૫૦૫

સ્ત્રીને અટકાવ લાવવા મરિ-૫૦૪

સ્ત્રીના થાનના દરદો-૫૧૧

ના થાનમાં દુધ ખાવા-૫૩૬

નું ધાવણુ ખમડ-૫૦૬

નું ધાવણુ શાકે-૫૩૬

ને પાણી પડે-૫૪૦, ૫૪૬

ને મર્જ નહી ગમે તેના

કારણો-૫૫૩ નં. ૫૨

ના મર્જને નુકશાન થાય-૫૮૮

૫૦૫

નું મર્જ મુધરે-૫૪૮-૫૫૨

મર્જ રહે-૫૫૨

ને સુવારોમ-૫૫૫

મર્જ પાટ ન થાય-૫૫૬

સુવારડીના રોગો-૫૫૭

ને દસ્તાન આવે-૫૫૬

ગકટ મુલમ-૫૬૧

ને દસ્તાન બંધ થાય-૫૬૩

ના પેટની હાડ નીકળે-૫૩૭

ને ધાવણુ વધે-૫૬૫, ૪૬૬ નં. ૬

થનમાં દુધ વધે-૫૬૫

૪૬૪ નં. ૧૬

નું કસ્તાવું-૫૭૦

ની જાત ધસે-૨૨-૨૩

સમુદ્ર કળ પકવવાની રીત-૪૨૬

સરદાનું જોર લાગે-૨૦૬

સરદી-બુઝો 'શરીરે થદો'-

સરકો બને-૫૨૮

સ્વાસ-૨૭૪, ૧૨૧, ૬૧૩

સ્મરણુ શકડી વધે-૪૦૫-૪૦૮

સળેકમ-સરકમ-સળેખમ-૫૨૫

સનેપોત-૫૨૮

રટાર્ય-૫૨૬

સારંગ બુઝો-૧૦થી ૧૬ ૪૭ ૫૦૬

૬૩૫

રત્નિ આકારી-૫૧૬

„ મળપાટ-૫૭૫

„ ના પેટમાં છોડે-૫૩૭

„ મળધીને લોહી પડે-૫૩૭

„ પેટમાં દુખાવો-૫૩૮

સ્ત્રીનું દુધ તપાસવાની રીત-૫૩૮

સ્ત્રીનું દુધ કમી કરવું-૫૩૮, ૫૬૯

સાપનો મોહોને-૨૩૩ નં. ૧૭

સાપ કરડે નદી-૨૩૨ નં. ૧૧

૨૩૧ નં. ૧૦૮ ૨૩૭નં. ૪૫

સાપનું ઝહેરુ સામે નદી-૨૩૧

નં. ૧૦૬, ૨૩૮ નં. ૬૫

સાપ નાદસે-૨૩૧ નં. ૧૦૮,

૫૦૫, ૨૩૭ નં. ૫૮

સાપનું ઝહેર ઉતારવા માટે

સાપ કરડે નદી માટે વીટી બના-

વવાની રીત-૩૪૬ નં. ૪૮

સાધારણ તાવ-૨૫૭ થી ૩૬૦

સાદાડાનું તેલ બનાવવાની રીત-

૩૦૭ નં. ૧૮

સાપનો ડંખો ૨૧૯ થી ૨૩૨

„ નું ઝેર ૨૩૩ થી ૨૩૮

સાપનો વેરી-૫૦૫

સાસપિરીલા-જુઓ સમી વા-

નં. ૨૦

સાતપડો-૫૦૫, ૫૮૧

સાકરીઓ પરમે-૪૪૧

સુવાવડી માટે પરી-૫૫૭ નં. ૩, ૪

સુળ-જુઓ 'શરીર સુળ'

સુકતાન-૩૩૮

સીલવા-૫૩૬

સીલસ-સિતપીત-૫૩૬

સીલબાળી મરખી-૫૮૨

સુનખેરી-૪૬૬, ૪૬

સુન્ની તળે-જુઓ 'શરીરે ગમ્યા'

'નમતી રહે'

સુવાવડીના રોમે } ૫૫૭

સુવારોમ }

સાસ પાણીની-જુઓ 'તરસ માટે

સોને શરીરે-૫૧૫, ૫૭૫, ૫૮૦

„ ગાળીએ-૫૭૫ 'અંતમળ'

સામસનું ઝેર ૨૦૫

સંગ્રહણી-૯૫૧, ૧૮૪, ૨૨૩,

૫૨૨

સમીવા-૫૦૨, ૫૧૫

સંતત મવર-૨૮૫ થી ૨૫૨

શરીરે સામે-૫૦૬ નં. ૧૬ થી

૧૮

„ ઉચ્છાટ } ૨૩, ૨૭૩

„ મરખી } ૩૦, ૫૩

૫૩૧

„ થલી બગાવ-૫૩૨

„ સરહી-૫૪૨

„ શકતી-૪૦૩, ૧૮૪, જુઓ

'પુઝાટણ'

„ સુન્ની તળે-૫૬૦

શરીરે વાસ મારે-૨૪૯

કુલે-૫૩

શરીરે મરખી આવે-૧૪૭, ૫૩૦

„ મળ આ-૫૩૧ જુઓ

'કાડ'

„ સુળ મારે ૫૩૧

„ અસમ-૫૩૨

„ ચિત્રી ૫૩-૫૩૨

„ દુખાવો-૫૩૨

„ આંકચ-૫૩૨

„ નાદુ થાવ-૫૩૦

„ મરખી-૪૫૫, ૪૬૬, ૫૩૦

„ પર કાડ ઉત્પન્ન થાય-૮૬

„ નમતી રહે-૫૩૦

શરીરનું ચામડી ફાટે-૫૩૩

શરીરે અચન પ૩૧

શરીરે લોહી ધટે-૩૭૭

,, શીતળા થાય નહી-૫૩૪

શરીર સુખાકારી રહે } ૫૩૪

શરીર નીરોગી રહે }

,, ના ગેમ નળે-૫૩૪

શીતળા "શરીરે શીતળા"-૫૩૪

શીતલાની ગરમી-૫૮૨

સુલેમાની લવણ } ૫૮૨

ગુલેમાની સાલ્ફ }

સુખાકારી રહે-જુઓ 'શરીરે સુ-
ખાકારી'

સેક્ટાનું તેલ બનાવવાની રીત-

૫૧૨ નં. ૬૩

સોળે દરેક જાતના મટે-૫૮૦

નં. ૬૬

દજરત ભરતી-૬૨૦

દર ખરાબ દુર થાય ૬૨૦

દરસો મલમ, ૫૮૩ નં. ૧૮

૫૬૪ નં. ૧૨૮, ૫૬૫ નં.

૧૭૬, ૬૦૬ નં. ૨૪૬

મટે ખાવાનો પાક-૫૬૩

નં. ૧૦૧

દરસ મટે ધુન્-૫૮૩ નં. ૮

૫૮૫ નં. ૨૪, ૫૮૫ નં.

૧૭, ૫૮૬ નં. ૨૭, ૫૮૭

નં. ૪૩, ૫૮૮ નં. ૬૩

૫૮૦ નં. ૭૬, ૫૮૧ નં.

૮૬, ૫૮૪ નં. ૧૧૪, ૫૮૫

નં. ૧૨૪, ૫૮૬ નં. ૧૪૦

૫૮૭ નં. ૧૫૭, ૫૮૮ નં.

૧૬૫, ૬૦૦ નં. ૧૯૬, ૧૦૧,

૨૦૭, ૬૦૩ નં. ૨૧૬

૧૦૬ નં.

૨૬૦

દાઢી

દાઢી

દાઢી ૫૮૨

દાઢી

દાઢી

દાઢી ૨૬૦,

દાઢી

દાઢી 'શરીરની

દાઢી

દાઢી ૧૪-૩૧૦

દાઢી

દાઢી

દાઢી

દાઢી

દાઢી ૬૧૧

દાઢી

દાઢી

દાઢી ૫૧૫

દાઢી ૬૧૨, ૨૭૮,

દાઢી ૬૧૮

દાઢી ૧૨, ૧૩,

દાઢી જુઓ 'બદામી'

૨૦૭, ૬૦૩ નં. ૨૧૬

દાઢી ૫૮૩

દાઢી ૬૨૦

દાઢી જુઓ 'હૃદય'-૫૮૨

દાઢી ૧૨૦

દાઢી

‘બંદો—

અને

‘બંદગી’

માંથરવાની તથા મંત્ર માટે “છીટ છીટ નોન્સન્સ” કહેનારા સાહેબો માટે માંથરવાની અને મંત્રના ચમત્કારીક ગુણો, દાખલા અને ત્વારીખી નોંધ સાથે રમુજથી જાણવા માટે આ પુસ્તક હમણાજ પ્રગટ થયું છે.

બનાવનાર.

જાણીતા લેખક:—

સો. મ. દેસાઈ

સ્ટેશન રોડ.

નવસારી.

હકીમ રસતમજી એદલજી
ગવાલીયરના ના. મહારાજ સીંધીઆ સાહેબની ખાસ દાક્ટર
તેઓની મહા પ્રસિધતા પામેલી દવાઓ

સરખતે ઉશખા

ફક્ત સુધ્ધ દેશી વનરપતીમાંથી બનાવેલુ જેને માટે મુંબઈના
સરકારી રસાયણ શાસ્ત્રીએ પ્રયક્ત કરી ઉત્તમ સરટીડીફટ આપી છે.

ત્રીસ વરસના અનુભવ પછી આ બહાર પાડેલું, લોહી સફા
કરનાર સરખતે રામખાણ ખલાજ નરીકે સારી પેટે ગળાવતું છે.

એ લોહી સુધારનાર, પેટની કબજાઆત દૂર કરનાર, બુખ વ-
ધારનાર. ધાતુપુષ્ટ અને ખોરાક હજમ કરનારી દવા છે. લાંબી માંદ-
ગીથી ગયેલી શક્તી પાછી લાવે છે. લોહીના બીગાડથી અનેક દરદી
લાગુ પડે છે, જેવાં કે ફુલ્લા, કદરૂપાં આથાં શરીર ઉપર ફુડી નીકલે
છે તે તેમજ કાંઠામાળા, નાસુર, ગાંઠ, ખુજલી તથા સરવે પ્રકારના
ગરમીના જખમ તથા એને લગતાં દરદી, સાંધાંનું રક્તી જવું, કલતર,
લીવરને લગતાં દરદી, આલુ બદાલત્તી, ખોરનોના દરદી, મગજની
થાકથી થતી નાપખાઈ, એ સર્વે બીમારી માટે, સરખતે ઉશખા એક
રામખાણ ખલાજ નરીકે પુરવાર થયું છે.

વાપરવાની રીત—અમર્યા સરખત, એ અમર્યા પાણી સાથે દી-
સમાં ૩ ગળા લેવું, ક્રીમત રૂ. ૧-૮. તથા રૂ. ૨-૮-૦

૧૩૬, કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ.

પાઈલો ક્યુરા

દરદી તથા મસા માટે ખાસ થયેા મલમ છે. આ દરદીથી દરે
વધુ વખત હોરાન થશે નહીં.

આ દમારો 'પાઈલો ક્યુરા' મલમ દમાએ ઘણીજ મેદેનને દૂર
દેશોવરોમાંથી જાડપાલા મંગાવી બનાવ્યો છે. દરદીમાંથી મમે એટલા
દીવસ થયા લોહી જતું હોય તે ફક્ત એ બે દીવસમાંજ બંધ કરી
થંડક આવે છે અને આલુ થોડા દીવસ લગાડીઆ પછી ગમે એવા
મોટા મસ ચીમરાય જાય છે અને વરસો સુધી પાછા ફરખ નહી આવે
તેની ખાતરી આપે છીએ. એ ઉપરાંત મદરામાં દરેક બીજા કારણથી
પડતાથીરા ફક્ત એક બનાડયામાં ફજી નાખી સફરાના અકરસાત
તથા સોજા નરમ પાડે છે. જેઓ એ મલમ વાપડે છે તેઓજ એની
આ ની કે એની કીમત વધુ છે ના પણ સંકડા.
શીશીઓને ચાલુ ખપ રહે છે.

વાપરવાની રીત—આંગળી વડે અથવા સફરામાં મલમ મુકવાના
કામ પણ હથથાર વડે દીવસમા બે વખત લગાડવો. જોડો ખરાબર સાફ
આવે તેની ખુબ કાલજી રાખવી. ક્રીમત રૂ. ૩.

૧૩૧ કાલખાદેવીરોડ—મુંબઈ

એકથી રાખોન્સીનીનીમ્સ) જુદા જુદા નામથી ઓળખાતી વનસપત્તિઓ.

મુખ્યમર-કાંઈ અમર
 કચરા-અજી કરા.
 કચી છુંપરી, બેલ ચોઈ
 કર્ષ-૮૦ મણીઆરતું વચન
 કલબો-કોલમ
 કલધાવી-ઉગડીઉ.
 કાસોદાનામુળ-કાસકે મુળા
 કાલીસર-સારસા
 કાનબેગ-કાંચરમુળ
 કાકડખાયા-શીવશીંગ
 કાંતા અધેડો-કુતરીઆ છપતો
 કાંતા છપતો-
 (એની ભેળ (વનચીસ) જુગડે
 વળગી રહે)
 કાનકોડી-તળવણી-હરીઆકસની
 કાળા દણીની વેળ-ભગરડો
 કાળીપાટ-પાટશા જુ
 કાદલીવર તેલ-એની જગાપર,
 અળસીનું અથવા કપાસીઆનું
 તેલ ચાલે.
 કાચંદા-સરડા
 કાસંકેમુળા-કાસોડાના મુળ
 કાલસાક-રામ તોરી
 કાંમલત્રી-કુતરીઉ ધાસ
 કોટાડો, બાવળનો કાળો ગુંદર
 (એમાં એસીડ ટેનીક છે.
 કેસુદા-ખાખરાના ઝૂલ
 કેદગાયા-કેરખા.
 કેરખા-કેહેરોખા
 કુટાર-દાદરીઉ, પીટપાપડો.
 કુમુદાની-રાત્રી કમળ

કેકરેખા } મોડી બહાર
 કેકરેખા }
 કુકમર-ઉપલેટ.
 કુર્તમેલી-કુકડવેલ.
 કુત્રી-
 કુતલી } કુતરીઉ ધાસ
 કુતરીઆ છપટો-કાંટા છપતો,
 કોરફેડ-કુવાર
 કોઈ-ઉપલેટ
 કોલમ-કલબો
 ખરસણ-સગતરા
 ખડસળીઆ-ધાસીઆ પીત પાપડો
 ખટખટમખા-એલચો.
 ખપાટનામુળનું મુરજુ-અતિખાળા
 ખાખરાનો ગુંદર-કમર કસ.
 ખીપ-સંગીતરા
 ખરજીબી-બોં પાથરી
 બહિલા-સુમંધી-બહિલો
 ખરમાલાનો ખર=અમલતાસ
 ગાઓ જુખાન-ઉધાણી
 થોડા યાળી-અથવાયાળી.
 ચારદર-ઝપટો-ઠંદીઅન વર્મકુ
 યાળી-બોં પાથરી
 યાઉજખાન ઉધાણી
 ધાયમારીલી-એલચો airplant
 ધા મારો
 ઘીકુમાર-કુમાર
 ઘીતેલા-કમળના કુલ
 ગીલે મધેરા-એક જાતની માંડી
 ગુલ્લર-ઉમરો
 ગુદરડો-નાચર ચોડ

એકાથી શબ્દો [સિનીનીમ્સ] બુદ્ધા બુદ્ધા નામોથી ઓળખાતી વનસ્પતિઓ

ગૂંચેકમવુંદ-શાયચંપાની બાલ
 એર-મોળરેદ
 એરમટી-પીળીમાટી
 એરખ ઝુદી-એઠસ-એરો કચાર
 એડાચોળી-અચચોળી
 એરીસર-સારસ
 ચક્રમક-સીલીકા
 ચંચળ-પારો
 ચંચી-જેઠીમથ મુળ
 ચમાર દુધેલી-નાગલી દુધેલી
 ચણક ચાપ-ચાપચીણી, દરાસના
 મુળ
 ચાઈ-અરણી
 ચાતુરજાત-(તજ, તમાલપત્ર, એલચી,
 નામ કેમર)
 ચાંચડમરી-કલ્લાર
 ચીકાતર-પપેનાસ
 ચુણીએ ગુંદર-ખાખરાનો ગુંદર,
 કમરકસ
 જમાલ-જમાલ ગોટો, નિપાલો
 જલજમની-વેવડી-એરપ.
 જહમે હયાત-એલયાનો હોડ
 જરદો-તંખાકુ
 જાંબુના હસીઆ-સુકખરાતી
 જાફરાન-કેસર
 જાહડ ફોદો-વાદો
 જાલર-વાલ
 જમખંદા-કડવી ગીસોડી,
 તખાસીર-વાંસ કપુર
 તળવણી-કાનફોડી-હાદીઆ કરસન-
 હરીઆ કસન
 તપહીર-તપખીર કુલ સંભારો

તક-અસ
 ટકટક-તકે તક (હવા પીવીને)
 તાંદળજો-મેદા નામ
 તાળા-હડતાળ
 તીકદી-નીવરી
 તીવરી-તીકરી
 ત્રીકટક-માત્રી ગોખર.
 તીચ-મોર યુયુ
 ત્રીમુખધી-તજ, તમાલપત્ર, એલ-
 ચીનું ચુ. ચુ.
 તુખમે ખીઆરાન બધે-કાકરીનાખી
 તુ'ચુ=ગાવ સુકણા
 તુખમી સરવાળી-લીમદીના ખીજ
 તુલસી=વાઈટ બેસીલ તેલીઆ-
 દેવાદાનું તેલ-ટર્પેન્ટાઇન
 યુથા-મોર યુ યુ.
 દશમુળ-ખોલીના મુળ
 દશામુળી-કઃચલાને બાળીને કાપી
 માફક કરેલા ભુકાને કહે છે.
 દમરો-રીછડીકે-મરવા
 દાંગર-ભૂર કેલર
 દારૂ હળદર-અરમેરીસ,
 દાદરીકે-પીટપાપડો, કુશર
 દારી-દારુડી
 દેવદાર તેલ-ટર્પેન્ટાઇન
 ધૂત-લી
 ધાતરી-ધાવડીના કુલ
 ધુપણી-પ્રદર
 નામ વચનાક } વચનામ
 નામ
 નીરમોળ-એખાખરી
 નાખરમોડ-ગુંદરો

એકાથી રાખ્દો=(સીનોનીમ્સ) બુદા બુદા નામોથી ઓળખાતી વનસ્પતીઓ.

નાગર-સુંક
નામળા-ગજુએડીના મુળની જા-
લનું ચુરખુ
નાગની માત્રા-ફલાવેલું મોરચુયુ
નિપાળો-જમામ ગોટો
નિરદુંગ-હાથલા ચુચર
નિયાંસમદ-આવળનો છિટોડો, ટાળો
જુદર (એમાં ટેનીક એસીદ છે)
નોરવેલ-ધચ્ચરમુલ-કાનભેર
પળ-૪ કર્ષનો ૧) પલ-૧ કર્ષનો
૮૦] ચણોટી- ભાર વજન
પડકાળા-જુરે દોહર.
પલાસ પૂષ્પ-ખાખનાના ફુલ
પડવાસ પીસા } પડવાસ પીસા
પડવાસ પેપડી }
પલપલ-ચચ્ચાર રૂપીઆ ભાર
વજન ને કહે છે.
પતોલ-વરવલ
પરેસાવસાન-પોથા પાપરી, સંખા-
વળી.
પાદા કુતાર-કુંવાર
પાતલાળું-દાળીપાન
પાણુદો-જંગલી કદો; સીલા.
પાતાલ દોહલું-વિદારી કંદ
પાપડખાર, રોક સોદ્દ
પીત પાપડો-ખાખરાના ખીજ.
પીપર તુલા-લીંપી પીપર.
પીળો કપુરીઆ-કપુરીઆ
પુનનવા-સાટોડી
પોધ-નાળાંએડીનો કાકા-નાળી-
એડી ઉપર તરવારના જેવો
ફજુગો.

ફરીદબુટી-દેવડીનો વેળા
ફાલેજ-લખવાતી ખીમરી
ફુલ સંભારો-તપખીર
ખડુફળી-હરખુ ખુરી
ખંગ-કલધ
ખબુળ-દેશી ખાવળ,
ખંદાળ-રીંગણી.
ખરખેરી-ચર હળદર
ખીખવાં-ભીલામુ
ખુકકા-અગત્યના ખી.
ખેરંજનું તેલ; કોપેવા ખાલ સમ
ખેરાં-ખેલેરીક માદરોખેલન
ખેટલ ગાદે=કડવી તુંબરી.
ખોગરો-ગોરખ મુંદો.
ભમદોદા-ખિલાડીની તોપ
ભરસાદ-ચુલામાની ગરમ રાખ
ભગોડા-રાતા ગલના ફળ
ભવાડો-રખરનું ઝાડ
ભગરોડો-દાળા ધાણુની વેલ
ખરંગરાજ-ભાંગરો
ભખૂદા વાંધા-સ્નાની જાત ખહાર
આવ ને દરદ

ભાદરવો } રખરનું ઝાડ
ભાદરવેલ }
ખૂરું દોહલું-દાંગર
ખૂતીકે-નાક છીકણી
ખૂતડા-ધાળો મુળતાની માટી
ખેશ્વસીંગ-કવચ, કોખચ
ખોંચરીંગણી-આઘ્રી
મગફળી-ખોંચસીંગ
મંદર } લોખંડી ખાક
મહુર }

ઐકાથી' રાખ્દો=[સીનોનીમ્સ] બુદા બુદા નામથી ઐળખાતી વનસપતીઓ.

મંદાર } આકડો
મુદાર }
મૂઝી-ફીફરં (દરદ)
મરવો-રીછડીછિ, દમરો
મરીકંઠા-કાગડ કેરી
મહીરાવણ-એલચો
મારણ-To neutralise
મીઠીઆવળ-અજામી
મેઝેરીઅન બાર્ડ-રામેશ
મેનંગા છનજર-આખા હળદ
મેનનાદ-તાંદળને બાળ
મુરમી-શીકરાંનું દરદ
મુલહતી-જેઠી મધ
રસવંતી-રસાજન,
રસ-પારો
રસાજન-રસવંતી
રમુદો-રતાંધળો
રક્તપિત્ત=લોહી નીકળવું પ્લીઝીન-
હેમરેજ
રક્તપિત્ત-લેપરસી;
રાતા ગળના ફળ-ભગોડા
રાય ચંપાની જાત-ગુએકમં બુદ
રામતોરી-કાલસાક
રામઠ-છગ
રામેઠા-મેઝેરીઅન બાર્ડ
રીંગણા-મેઝન-વેગણા
રીછડીછિ, દમરો-મરવો
રીસામણી-લબ્બળ
રૂંઠી-સાણો
રૂઠ-આકડો
રૂંઠો-બેરવ સીંગના કાંટા,

રૂમી સીંગરફ-હિંમલોઠ
રેવચી, રૂપામે
સક્ષમણા-દરણપૂરી-સંદે ભોંય
રીંગણીના મુળ.
લવણ-મીઠું
સામણી-વચનાકની જા
લાબ્બણ-રીસામણી દ
લીલાગર-માંગ
ફણી-ખાતી બાળ
લોટ-પડાણી લોદર
વખમો-વચનામ
વરાહવસા-દુકરની ચરમી.
મખ=અડસો
વસોડી-માટોડી
વરવળ-પટોળ
વંસલોચન-વાંસમાંથી નિકળે છે, તે
વાંદો-ઝાડ ફોડો
વાસા-અરડુંસ
વાગોળ=વનવામણ.
વાંચલોચન- | વાંસકપુર
વામકપુર- |
બ્યાધી-ભોય રીંગણી
વિદારી કંદ-પાતાલ કાકડું
વિજયા-ભાંગ
વીસ-વચનામ
વીટ સાસ્ટ-વડનમરી તીકું જાંટ
કપોટ
વિનજુદોવત-લી
વેવ-વજનવેલો
વેગરસ=રસકપુર
વેલાતી રીંગણી-ઉભી રીંગણી
વેણુ-કપાસના છાંડ

ઐકાથી° શબ્દો=(સીતોનીમ્સ) બુદ્ધા બુદ્ધા નામથી. ઐજાખાતી વનસપતીઓ.

વેવડી-ઐરપ, જલજમની
સંખાવણી-પરેસાવસાન, પેથા
પોપરી
સંભાળું-નગોડ
સગતરા } ખી
સંગીતરા } ખરયાણુ
સ્વેત ખરખર-ધાપણુ
સતાવરી-હાંહાંજીજી ઐકલંકટામુળ
સાજખાર-સોદાખામકાપે
સાટોડી-મોટા આખંડો-પુન નવા
સાથવો ધંઉ. યજ્ઞા. બુવારને
રોકીઆ પછી ફરેલો લોટ
સારીવા-સાર્સા ઉપલસરી
શીવલીંગી-કાકડખાયા
સીવા-હરડે
સીલીકા-ચકમક
સેજીકી-કલ્હાર ગીકણી
સેરીલુખાણુ-પસેમ

સુકંખરોરી-જાંબુના હરીઆ
સોદાગો-ટણુકનખાર, ખડીઆ ખાર
હરણુખૂરી-મહુ ફળી
હરડાં-Chebolicomyrs balan
હરીઆ કસન-કાનફોડી-તલવણી
હરણુખૂરી-લક્ષમણી-ભોંય
રીંગણીના મુળ
હડમચી-ગેર
હગવેલા } વિદારી કંદ [કાડીઆ
હગીઆ } વાદના મામભડોરીમાં
મજા છે
હરણુખૂરી-વજન
હાડીઆ કરસચ-તળવણી
હાંહાંજીજી-સતાવરી
હીરવણી-રાતો કપાસ
દુલહુલના બીજ; } તણવણીના
ફર ફર } બીજ

સમાચાર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

હમારે ત્યાં આર્ટિસ્ટીક બ્લેઝ કામ દરેક
જાતનું અને રંગ ખેરંગી સુંદર અને સફાઈ-
દાર રીતે થાય છે.

જેવું કે બીલ્ડ, નોટપેપર્સ, મેટરહેડ્સ મેમો,
કંફર્પત્રિકાં, વાઉચર્સ, ચેકબુક, પોસ્ટ કાર્ડ્સ તેમજ
બુકવર્ક લેબર્સ વીગેરે.

સંસ્કૃત, ગુજરાતી, અંગ્રેજી, હિંદી તેમજ
જૈન ભાષામાં છપાય છે.

બુકબાઈન્ડીંગ પણ સુંદર અને સફાઈદાર થાય છે.

એસ્ટીમેટ એક આનાની ટીકીટ મોકલી મફત મંગાવો.

મેનેજર,

સમાચાર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

જાપાટીઆ ચક્રા-મુરત.

દૈનિક

સમાચાર.

પત્ર

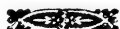
તાંત્રી:—મગનલાલ રતનજી વિદ્યાર્થી,
એમ. એ. બી. એસ. સી. એલ. એલ. બી.

રાષ્ટ્રીય લાવના પોષક, સમાજીક સ્વતંત્રતાનું વાતા-
વરણ, પ્રસારિક, દેશોન્નતિની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું પ્રોત્સાહક,
સસ્તમાં સસ્તુ પ્રથમ નંબરનું ગૃહરાતનું દૈનિક પત્ર.

લવાજમના દર.

૧ વર્ષ (ખહારગામનાં)	રૂ૦	૧૩-૦-૦
૦૧ વર્ષ	"	૭-૦-૦
૦૧ વર્ષ	"	૩-૧૨-૦
૧ વર્ષ (સ્થાનિક)	"	૮-૦-૦
૦૧ વર્ષ	"	૪-૪-૦
૦૧ વર્ષ	"	૨-૪-૦

ખહાર ખબરનું ઉત્તમ સાધન-સસ્તા દરે.

—:વધુ જિગત માટે લખો:—

ખળવંતરાય રતનજી દેશાઈ,
મેનેજર, સમાચાર પ્રી. પ્રેસ તથા સમાચાર
ખપાટીઆ ચકલા-ચુરત.

રમજનઅલી ઈબ્રાહીમ એન્ડ કું.

ખોરાકી સામાન, પેટન્ટ દવાઓ વગેરેના વેપારી

— તથા —

ઓસ્ટ્રેલીઆની દરેક જાતની ખોરાકી આયાત કરનાર.

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મંગળદાસ રોડ,

મુંબઈ નાં. ૨

E A G L E

Use

EAGLE'S EUCALYPTUS OIL
Engle Manufacturing Works.

Sole Agents for Bombay Presidency

Ramjanally Ebraaim & Co.,

Princess St., Mangaldas Co.,

BOMBAY-2

ત્રણ બાળમિત્રો યાને બાળરોઝના રાત્રી.

કમળછાપ

બા લામૃત
લાગોળી
લ સોગથી

બાંધકોષ અને મંદાગ્નિનો પોકાર ચારે દીશાથી
સંભળાય છે

જો તમારો પોકાર હોય તો આજથીજ કમળછાપ દ્રાક્ષાસવ ખરીદી
સેવન કરો. પોર્ટવાઇનથી શ્રેષ્ઠ છે કુશી નથી. ખર્ચને બાંધ નથી.

બાળવૈદ કે. એચ. ઇન્દ્રાપોરીઆ

રાંદેર.

સુરત.

મુંબઈ.

Chhala Pala Mari masala.

CERTIFICATES.

.....is requested to be good enough to transmit one copy of Chhala Pala Mari Masala (with following parts the same being required by the Oriental Translator to the Government of Bombay for transmission to British Museum, India office, London.

(Sd.) A. F. DALAL,

Hazoor Deputy Collector, Surat.

2 I beg to thank you sincerely for Chhala-pala, Mari Masala.....accepted with pleasure.

(Sd.) F. MADON, Librarian
Bodelian Library OXFORD.

3 I thank you for your valuable compilation of Indian Drugs, which, I hope, will prove useful in practice. There are no doubt many specifics known to Indians, which are not sufficiently recognised. Several friends of mine have lately been cured of Colitis by the Indian seeds called Isapgool, after many other remedies had failed. I hope your Firm continuing to prosper as it well deserves to do.....

(Sd.) F. S. P. Lely.
Retired Commissioner; Switzerland.

4 They contain valuable information as to the property of our indigenous Drugs, valuable not only to the poor but to all people at large

.....such household remedies would save much money and time.....books are worth being kept on table for easy reference..... hope you will publish the remaining part at your earliest convenience.

(Sd) Thakordas Mathooradas
Retired Jendge of the Court of Small
Causes, Surat.

5 The book is certainly most useful to each and all families.

K. M. Vagifdar, Navsari.

6 Not only the public at large deservedly appreciate your interesting and useful books on Chhala Pala but even the Bombay Government have been pleased to recognise their utility by ordering copies of them to be sent to Victoria Museum London.

Hormajshaw D. Gandhy
Peshawar.

7 I find the book very useful specially to those who are not within easy reach of Medical advice..... It is more regrettable to note that such an important book.....should be allowed to be out of stock within one month or so..... This shows that there is a great demand for the book.....You should issue 2nd, 3rd, and 4th edition of your books.

Part II was shown to many others who all unanimously declared to be a valuable oneSome of them are unlucky in not getting it.....

See your way to issue fresh addition.....
Send me part I and III..... without these I
am very much disappointed and will never be
happy till I get them.....

Hornasji Cowasji Mistry
Post Box 166 Esplanade Road, Bombay.

આપણા બધુઓ કે નંબરો અજ્ઞાનપણામાં અને પૈસાની તંબીને
લીધે જીંદગી તનદુરસ્તી સાથે બોમ્બે શકતા નથી તેઓને આ લોક
ઉપોગી, સંઘ દેલો કામના છે અને કહેવો આશીરવાદ છે તે તેમના
કાને નાખવાના ખરાદાયી બે બોલની નહોત ત આપી છે.

જહાંગીરશાહ અં તાલેઆરખાં
માજ પોલીસ કમીશનર-અરોડા રોડ

હાલાપાલાના બીજા ભાગની ચોપડી મળી છેજી.....ભાગ
ત્રીજાની ૨) નકલ જરૂર જરૂર મોકલશેજી.

૬૧૦ એસ. પી. બામજી, નવસારી.

આપના હાલાપાલાનું પુસ્તક ઘણુંજ સારું છે, એવાં બીજા
પુસ્તકો લખી પ્રસિદ્ધ કરશો.

વડદરજા અમ્રતલાલ ચુંદરજી પઢીઆર, ચૈરગાડ.

હાલાપાલાનો બીજો ભાગ મારા વાંચવામાં આવ્યો ત્યારે વધારે
ઇન્ટરેસ્ટ લાગ્યો, ત્રીજો ભાગ પણ મોકલશે.

૬૧૦ એફ. એમ. શેઠના લાયખલા-મુંબઈ

વગર આચકાએ જણાઈ ધું જે તમારા પુસ્તકોમાંથી મને ઘણું
શીખવાનું મળ્યું છે.....નુસકાઓ સાદા તેમજ ઉપોગી છે, દેશી
પંક્તિઓ કહેવાં જોતમ છે તે બતાવી આપે છે.....ગોઠવીને રચવા
માટે જે મહેનત કીધી છે તે વખાણને પાત્ર છે.....દાકટરની ગેર-
લાજરીમાં આ પુસ્તકો ગરીબ ઘરમાં આશીરવાદ સમાન છે.

૬૧૦ જે. એમ. શેઠના-મુંબઈ.

૧૩—છાલોપાકાનો ભાગ ૧લો મલ્યો છે.....શીન્ને ભાગ
છપાકને તદ્દ્યારે મલ્યો છે તે સેવકને મોકલશો.

વૈદરાજ બરકતરામ દલપતરામ પાટણ—ગુજરાત

૧૪—છાલોપાકો મરી મસાલો ભાગ ૧લો મલ્યો.....તમારા
આફકોના નામની ટીપમાં અમારું નામ દાખલ કરશો.

વૈદરાજ ત્રીકમજી હરીરામ રાસ્તે મુદ્રા બંદર—કચ્છ.

૧૫—તમારી ચોપડી માટે હું ધણેજ ઉપકારી છું...ઉપર લખેથી
નજર ફેંકતા અતિ ધણી કામતી સેવા બજાવેલી જણાય છે.

દાઠ સોરાબજી પાલનજી—નવસારી.

૧૬—ખરેજ, એવી ચોપડીઓની પીછાણ અનુભવીઓજ કરી શકે.
બાકી અલદાતુ માણસ શું જણે કે નજીવી ગણાતી ચીજો કેટલી
ઉપયોગી છે, ખચીત.....લોકોના બહુ ઉપયોગી કામ બજાવે છે.

દાકટર મે. દા. મસાની—બોરડી

૧૭—ગામડામાં, ગરીબ ઘરોમાં, તથા સ્ત્રીઓમાં આવા પુસ્તકોના
જ્ઞાનની ખાસ જરૂર છે. પુસ્તક ઘણું સાં, સરલ, અને સાદી ભાષામાં
લખાયેલું છે.

વૈદક દુષ્કાઓના સંત્રેદ કરવામાં આવ્યા છે જેને સાસ્ત્રનો
અભિઆસ ન કર્યો હોય તેને બહુઅંશે લેવામાં ગયેલું જણાય, પણ
એમાંના ઘણા ઉપાયો શાસ્ત્ર શિક્ષ છે એવું માટે કબજ કરવું પડે છે.

વૈદરાજ અમૃતલાલ માણસા કર—ભરૂચ.

૧૮—આ પુસ્તક અત્યંત ઉપયોગી છે, ગામડાના થોડું બહુલા
માણસને દાકટરની જેર દારૂગીમાં આપતું પુસ્તક અમુક્ય માર્ગે યતાવે
એવું છે.....શેહેરના મહાસા માટે પણ આ પુસ્તક કોઈ કોઈ
પ્રસંગે બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. ભાષા સળી અને થોડું બહુલી સ્ત્રી
પણ સમજી શકે તેવી છે.

વૈદરાજ લક્ષ્મણ પુરંદારામ—સરખેજ.

પેહેલા પુસ્તકમાં આપે લખાઈ છે જે કેટલાક દલગજ દરી કાઢવા જેવા છે.....પણ તેમાં નથી; મારે એનો પુરો અનુભવ થઈ ચુક્યો છે.....ધરમદું પેદાં માટે ઘણુંજ ઉપયોગી છે, મેં એની અંદરના ઘણા ઉપાયો શ્રેણી છે અને તે કૃતેદમંદ નીવડ્યા છે.

વેદરાજાજીમનાથ મોતીરામ—ભરૂચ.

૨૦—આ પુસ્તકનો પેહેલો ભાગ વાંચી છું બહુ રાજ થયા છું અને આપને સુભારક બાદી આપુ છું.

વેદરાજા અમરતલાલ સુંદરજી પઠીઆર—અમદાવાદ.

૨૧—મીઠા હી. પી. માફને જાણાપાણી મરી મરણા નામની ૧) નાનકડી પેપરડી બહાર પાડી હતી. તે તરફ અમારી પસંદગી બતાવી હતી. હાલ પીપરડી પેપર થયેલી વેદરાજા અમરત પુરી ઉપજે છે, અમારી બલામાં છે જે વોર્ગને ભાગ પાડા-પાડીયા પડી વળે ભાગો બેગા કાન પ્રગટ કરવી.

સાધારણ રૂબ અને અસમાન વેળા તરત કામ આવી શકે એવા પ્રકારનો.....આ નાની પેપરડીમાં મરણા છે અને તેટલાજ માટે અમે તે તરફ પસંદગી બતાવ્યો છો.

સરત માફતાર—મુઆઈ.

૨૨—જાણાપાણી બાદ પેહેલા ભાગ પાસે સીલક નથી. તે મેંદર-યાની દરી જે પીપરડી પેપરડી પેપરડી નામના વધારે આવી મોકલો જાણાપાણી બાદ પડીસ—સેનારા.

૨૩—જાણાપાણી માટે ઘણુંજ રાજ થયું છું. પીપરડી ભાગો મોકલવાની પેપરડીયાની નામના પેપરડી પેપરડી પેપરડી અવરથો મંડી બાદ પડીસ જે પેપરડી પેપરડી પેપરડી પેપરડી.

અમરતલાલ મોતીરામ મારતર—ગણુરવી.

જાણાપાણી પીપરડી ભાગ મોકલો છે.....ભાગ ૧લો અમરત જરૂર વેદરાજાજી અમે નવો નહીં હોય તે જુના પુરાની પડેલી હોય તે જરૂર મોકલશે અને ભાગ બહાર પડે ત્યારે મોકલશે.

વલ્લભજી રામજી આંડ બજારુમુઆઈ.

૨૪ Miss Vajifdar has strongly recommended me to ask for your Chhala Pala.

Koovarbai Nariman Dastoor Navsari.

૨૫-I am Interacted in Chhala Pala, please send me as many parts as you have.

B. E. Cooper, Fort Bombay.

૨૬-ચોપડી મળી છે.....એક તરફના સાંકડાનાં વેળાનાં ખાતરી થઈ છે જે આ ચોપડી દરેક કુટુંબમાં ઉપયોગી રહી પડશે, એમાં કાંઈ સફ નથી. એની કીમત કાંઈ ખીસાદમાં નથી...એવી તો સરલ ભાષામાં લખાયેલી છે કે કાઠખી સાધારણ શીખેલા માણસ સમજી શકે. એરામજી બી. આસદીન, સરભોગ,—આસામ.

૨૭-I feel desirous of possessing a copy of Chhala Pala Mari Masala.

Hormasji S. Batliwala

Mazagaon, Bombay.

૨૮-આવી કીમતી ચોપડી મલવાથી હું ઘણા ખુશી છું એ ચોપડી માં કેટલાએક ટુચકાઓ એવા છે કે કાઠ વેળાએ ઘણાજ ઉપયોગી થઈ પડે, અને ગરીબ માણસોને થોડા પૈસાથી દુઃખને નાશ થાય. જમસેદજી માં ભાઈદાસ ધોખીતલાવ-મુંબાઈ.

૨૯-હમણા પારસીઓમાં દવાઓની પછવાડે બહુજ પડસો થાય છે ને આવી બાબતોનો ઉપયોગ કરતા નથી એ બહુ દલગીરીની વાત છે. બહાગીરજી માનેકજી ખરા સ. પહેલ—મુંબાઈ.

૩૦-તમારી ચોપડી મને મોકલવાની કૃપા કરશો તો ખરેખર એક અતી આશીર્વાદ સમાન મુજ ગરીબને થઈ પડશે.

બાગીર અરેદશર મોગરેલીઆ. ધોખીતલાવ—મુંબાઈ.

૩૧-તમારી ચોપડી અમારા વાંચવામાં આવી તો છે...મેહેરબાની કરી મોકલજો. કારણ કે આ ચોપડી બાઇ માણસને વધારે કામ આપે એવી છે.

રતનબાઇ રસતમણ ચીનીકામવાલા. કેટ-મુંબઈ.

૩૨-આપની આ ચોપડી ઘણીજ ઊંચેથી તમજ કુટુંબને માટે એક આશીર્વાદ જેવી છે, અને તેનો ફેલાવો થયેલાં વંતવા હમે આતુર છીએ. જહાંગીર બી કરાણીના છોકરાઓ. બુકસેલર મુંબઈ.

૩૩-તમારી ચોપડી વાંચવાથી માલમ પડે છે જે ખરેખર દરેક દાનાવ સંસારી જનજાતોના કુટુંબમાં રાખવા લાયક છે.

અરદેશર આદરણ સંદેરીઆ કેટ-મુંબઈ.

૩૪-આપે મેહેરબાની રાહે બીજાં ભાત બેટ દાખલ મોકલ્યો હતો તે મને મળ્યો નથી તેથી દલગીર છું. આપની છુટ્ત મહેર પ્રતિસા પામી છે તે ખુશી થવા જોગ છે. એ છુટ્ત ખરેખર દરેક ઘરમાં રાખવા યોગ્ય છે,

ગુસ્તાદણ પેસતનણ પટેલ-એન

૩૫-જણાવવાને દલગીર છું જે તમારી ચોપડી હજી મને મળી નથી.
Ardesar Jahangirji

Eastern Bank--Bombay.

૩૬-જલોપાલો ભાત રજાબેટ મોકલ્યો તે માટે ધણા ઉપકારી છીએ તમારો પરીપકાર ખરેખ આશીર્વાદ સમાન છે, કારણ કે.....તમારી ચોપડી ઘરમાં રાખવા લાયક ઉપયોગી માલમ પડે છે ભાત ૧લો બીજવાર બહાર પાડો ત્યારે જરૂર મોકલસો. વધુકે જ્ઞાન તમો મેહેનત કરી વળી ગાંઠનો ખરચ કરી પ્રજામાં ફેલાવો છો આ તમારો ખુશ બીલકુલ વખાણુને પાત્ર છે.

હારાબણ અનંક કો શ્રીનગર-કાશમીર.

૩૭-મુંબાઈના પ્રખ્યાત દાકતરોના હાથમાં આ ચોપડી જ
જેઠાંએ કારણ કે આંગલ વધેલા દાકતરોની ઘણા ગામડી ઉપાયો
અજમાવે છે.તમારી મેહેનતનો બદલો વળી જશે

બેજનર અરજીરૂઢ પંથકી, ૪૯ લેખીતલાવ—મુ'અ.ક.

34-I am much obliged for the second part of Chhela Pala. I shall be much more pleased to receive a copy of the first part.

Nadirshaw D. Minocherhomji
Ahmedabad.

22-I am sure great credit is due to you for the patience and perseverance with which you have collected the prescriptions and compiled the books. Allow me to thank you very much indeed for your interesting and useful book Chhala Palam.... and I have gone through it with much pleasure.

H. D. Goehy, Breach.

[illegible]

॥ १ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

25-You have in a way rendered useful service to the indigenous medicine by preserving in a book form the properties of important ingredients.

Sayed Shengudin Kadri.
Oriental Translator, Bombay.

૪૨—I write to thank you for kindly sending me your further issue of an Indian Pharmacopoea. It does credit and energy of public spirit. Wishing you all success.

F. S. P. Tely, Retired Commissioner)
Grant Hotel, Viareggio

૪૩—I glanced over your present publication and am strongly of opinion that you have conferred a real boon upon all in general, knowing Gujarati and upon housewives in particular especially in villages where Doctors and Vaidas are not easily available.

Ganpatram Anoopram Trivedi
(Retired Educational Inspector)

૪૪—ગુણવંતી ગદ્યગતની, ગુણિયત્ત ગૂર્જર બે, ન,
‘છલોપા’ ને વચ્ચે સુખી થશે દિન રેન.
‘મરી મનસો’ જે કરે, તેનું ન કરે કોઈ,
આનંદ વાળે જગમાં. આખું પુસ્તક બેઠ.
ડી. પી. ગાંધી કંપની, પ્રગત્ત જગમાં નામ,
જશ વાળે તેનું વચ્ચેમાં, કાલું કુંડામ.
વિસ્તારી પ્ર—મહિરે, ગાંધી પુસ્તક પાસ,
સુખ શોધે તે પાસે. ગાંધી અમલ આસ.
પરોપકાર ગરસી, ‘માહન’ નર જિંદાર,
ખંત મરી રૂપદ કર્યો, કોઈ કરી વિચાર.
તેને આખું આપશે, સત્કર્મને શ્રીમાન,
વનસ્પતિ વેક તણું, મનશે તેને જાન.
મોકલવા વિનવ કરી, ગાંધી મરીને વ્દાત,
કરે ગેરહી સુચના, મુખ્યા દિરાત્રાત

કૃષ્ણાબેરી હરલાલ રાવળ
હૈડમીસ્ટ્રેસ, હુબાવાડા

પ્લેફીનો (રૂ. ૧) —

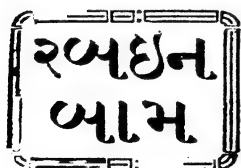
તાવ ઇન્ડુએન્ડા તથા પ્લેગ અટકાવવા તથા મટાડવા સાડ બહોળા વપરાસમાં આવેલો બહુતો ઇલાજ છે એનાથી સેંકડે ૯૯ ટકા દરદી સારા થાય છે.

મોંઘી કોમતની વીમાની પોલીસી લીધી હોય તો માણસના મરી જ્યા પછી તેના વારસને કે સગાને પૈસા મળે તે કંઈ માણસનો અમુલ્ય જીવ બચાવતી નથી. પણ આ દવાતો તમને તમારા સગાને કે કોઇને પણ જીવ કમિતમાં મોતના પાંખમાંથી બચાવશે.

:જરૂર જરૂરમાં રાખો. ~~જરૂર~~

ઘર્માદાખાતાં-ઇસ્પીટાલો કે ફોડા મોટે ખાસ ભાવ.

સરટીફિકેટ તથા વધારે માહિતી સાડ નીચે લખો.

માથાનો દુખારો-સાંધાનો દુખારો
વગેરે પર સૌથી સરસ બામ.

જાટલી ૧૦ આના-નાની જાટલી ૬ આના
નમુનો ૧ આનો.

ડી. પી. માઇનની કંપની.
કજીપીઠ, સુરત.

૧૦૦ દવા-૧ હવા

દાકતરો ને વધેલો પોતાના દરદીઓને દવાથી સારું નથી કરી શકતા ત્યારે હવા ફેર જવાની બલામણુ ઠરે છે. હવા પાણી કુદરતનો કે ઇસ્વરનો ઇલાજ દવા કરતાં ચઢીઆતો છે.

સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટમાં આજરો પંદર માઇલ ઉપર દરીઆ કાંઠે એકાંત જગા પર રેતાળ જમીનમાં દરદો સારા કરવા માટે વખણાયેલું હજીરા ગામ આવેલું છે. ખાસ કરીને અજીર્ણ અથવા બદ હજીમીના ઘણા દરદીઓ સારા થયા છે. ને મરતા બચ્યા છે.

હજીરામાં પારખી (ની ૨) હીંદુ (ની ૪) વહોરા (ની ૧) કોમોની ધરમશાળા ને સેનીટેરીઅમ મળી ઉતારાના સાત મકાનો છે. ઉપરાંત બે ત્રણ સારા બાડાના બંગલા પણ મળી શકે છે. એ બાબતની વિશેષ માહિતી નીચેથી મળી શકશે.

ડી. પી. માદનની કું.

કલુપીઃ—સુરત.

રેશના

ફ્રેચ હેર ઓધલ.

મસ્દો કરતાં સ્ત્રીઓની પોતાની પહેલ્લી ખુશ્મુરતીની
સુંદરતા તેઓના

શોભનતા બાલ દેાય છે.

ફ્રાન્સના મહાન તખીએ પોતાની વણીક કાઢેલો પછી “આ
રેશના પરફ્યુમ્ડ હેરઓધલ” ખાસ ખરતા બાલ અટકાવવાને, ખોરો
દુર કરવાને અને બાલને ભરાવદાર લાંબા અને સુવાળા, નરમ રેશમ
જેવા બનાવવાને ફતેહ મેળવી છે, માથાનો દુખારો અને આંખમાં
થતી અગન અટકાવે છે, ધરડાઓ કે જલવાનોને બાલમાં કપડાંના
દુધા આ તેલ વાપરવા પછી જરૂર પડતી નથી પણ થોડા વખતમાંજ
પોતાના બાલ લાંબા થતા માલમ પડ્યા છે. “બાલ ધોવા માટે
રેશના સેમ્પુ પાઉડરનો ઉપોગ વળેા ફાયદાકાર છે.”

રેશના

—પેરોકસાઇડ ફેસ ક્રીમ—

(ઓરીજનલ રેશનાજ માગ્ગમે)

સ્ત્રીઓની ખુશ્મુરતી માત્ર તેઓના શોભનતા બાલમાંજ સમા-
એલી નથી પણ તેઓનાં સુવાદ સફેદ મોઢાં, દુપાળા અને દોડ ઉપર
દરેક આદમ જનતનું પહેલું ધ્યાન ખેંચાય છે. આ “ઓરીજનલ પેરોકસાઇડ
ઓક્સીજન” સાથનું “રેશના પેરોકસાઇડ ફેસ ક્રીમ” એકાંતે ખુશ્મુરત
ગોલાખી બનાવી મોઢાં ઉપર થતાં ખીસ, ખાંતજારી, અગાધ વીચિર,
દુર કરે છે બાળ કાઢખા ક્રીમ કરતાં આ જુદાજ પ્રકારનું અને
નહીં જણાય એવી રીતે રક્તે રક્તે સાંમળા અંદરને કાંધપણ વુઠ્ઠાન
વગર ગોરી ચામડી બનાવવાને આ એકલોજ ઉપાય છે. બહાર નીક-
ળતી વખતે વધું ખુશ્મુરત દેખાવા માંગતાં દેાય તે “નાયક્સ
આમ” વાપરો.

અમ, ટી. માદનના કું,

કાફરડ મારકેટ, (કોરનરસોય)

૩૪૬ ‘અબદુલ રહેમાન સીટ. સુબાઇ

દીનશા -

—: એન્ડ :—

કંપની.

તરેહવાર જાતનો.

વેલાતિ દાડ

કીકાયત બાવે મળશે

દરેક જાતની ખાદ્ય ખોરાકી, દવા વિગેરે થર
સંસારને લગતો માલ ટુંક કમીશને
વી. પી. થી રવાના કરશું.

દીનશા & કંપની

વેલાયતિ દાડ, પ્રોવીઝનના વેપારી
સોણ લેમન વીગેરે બનાવનાર
અને

આઇસ કંટાકટર.

કલુપીડ, સુરત.

સરટીફિકેટ

સુરત શહેરમાં તેમજ બહાર ગામોમાં જાણીતી

દીનશા કંપનીનો

સોડા લેમન રાસ્બરી વીગરના

ખપ દીવસે દીવસે વધતો જાય છે એજ તેના

સ્વચ્છ પીણાઓની

ખુશામત વગરની જાહેર

સરટીફિકેટ છે.

દીનશા કંપનીનો માલ પીવાથી

દરેક કોમના ધર્મની જાળવણી થાય છે.

હમારે ત્યાં પાણી મહાન કેન્સર શોષકોના ફીલરોથી
સ્વચ્છ કરવામાં આવે છે.

કારખાનું:—કલુપીઠ, સુરત.

પાકદાદાર અહુરમઝદની મદદ હોજો.

શ્રી ૧૧

છાલો પાલો મરી મસાલો

~*~*~*~

અશ્વરણ ધાએ અથવા બુખ લાગે નહીં.

ખોરાક પચે નહીં; કાદાને કડિવત મળે નહીં; જરૂર સુધરે;
બદલજમી થાય તે માટે નીચલા ઇલાજો.

૧=અશ્વરણ થાય બુખ લાગે નહીં ત્યારે ઘણા માગુમે
દવા અને દાડ પી પીને ખોરાક પેટમાં દામે છે તેના કરતાં
અપવાસ કર્યો હોય તો બધી પ્રીડા સેવેજમાં પતી ગય છે અને
ખરચ કાંઈ થતો નથી.

જે અપવાસ કરવાનું કાચે નહીં તો ખંખારના એકવાર આવું
અને ઘણી જરૂર જણાય તો રાતરે ફક્ત ગરમ દુધ પીવું. અપ-
વાસ કરવા એટલે ૧ દીવસ બુખ્યાં રહેવું. કેટલીક પ્રજા અપવાસને
હસી કહાડે છે, અને જેમ વધુ ખોરાક પેટમાં દાખાય તેમ ફાયદા
જરેલું છે એમ સમજે છે.

અપવાસમાં દવાનો ગુન છે અને તે દવા તરફક કામ કરે
છે; દેશી વષદું બહુજ લાંબા વખતથી એના ગુણ અને જરૂરીયાતની
બલામણ કરતું આવ્યું છે.

અપવાસથી ઘણા દુખો દરણ થાય છે. જળાંદર એાષ્ટું થાય
છે; અશ્વરણ મટે છે. બુખ લાગે છે; જીભનો સ્વાદ બગડેલો હોય
તે સુધરે છે અને દરેક પકવાન સ્વાદીષ્ટ લાગે છે. ટુંકામાં
તનદુરસ્તી ચાલુ રાખવા માટે અપવાસ કરવાની ધણી જરૂર છે.

૨=ખોરાક ન પચવાથી પેટમાં દુઃખે તો આદુનો રસ ના
થી ૧) તોલો પીવો. આદુના અચાર કરી ખોરાક સાથે ખાવામાં
લેવો. આદુનો મુરખ્ખો કરી ખાવામાં લેવો. આદુ ખોરાકને નરમ
કરે છે, પણ આદુ પોતે જલદી નરમ અને પોચું પડી શકતું
નથી. આદુનો મુરખ્ખો કરતાં તેને નરમ પોચું કરવાની જરૂર છે.
જે માટે એને ચોળાઈની લાજમાં બાકે છે, ત્યારે તે નરમ થાય છે.
પછી તેને ચોખી શાકરના ફરજતમાં સુકી મરમ કરી
મુરખ્ખો બનાવે છે.

૩=જીવો ગાળ અને પીપર ના તોલો ખાતી.

૪=૨ વગણાનું ફળ લઈ તેની ગાળડી કઢાડી તેની અંદર અજમે ૨ ને કાળાં મરી ભરી ગાળડી પાછી મારી બુકાવા દેવું. પછી એના ચુરણને નુકરી ના તોલો પાણી સાથે ખાતી. ઈંદરવરણાનું ફળ બેટલું વગળાં મેળ તોલો ૧૬ મો ભાગ અજમે અને ૧૬ મો ભાગ મરી લેવ.

૫=નજરણ મટાડે. કોઠાને કઢિત આપે, આધેલું પાચન કરે, સુરંગા પાચને કઢિત કરે, પેટમાંની અગન નરમ કરે, લાલ પથરી (અંરતાવાળાં)ને ફાવે આપે—આ સઘળા રોગો માટે ચુનાનું નીતરું પાણી લેવાયું ફાવે થાય છે, મોટા માણસ માટે અરધા આ સથો ૪ આંસ સુધી તે પીવામાં અપાય છે.

૬=છઠ્ઠ પાચન પાત્રીને પાણી સાથે ફાડી મારવી.

૭=અજમે ન માટે પાચક ચુરણની બનાવટ—

ત્રિકૂટ, કાકી, એળચી, ચિંત્રા પીપળા, ૧, સેકડી લીંગ, છૂં, વરીઆત, વાવડી, વાવડીંગ, સિંધવ, અજમે, વરાગડું મીઠું, મંગળ, એ બધાં નમકામે ચુરણ બનાવી તેને લીમડાના પાણી રસમાં ભેળવી કાકી બુકાવા દેવું, વગળ ના તોલો પાણી સાથે રોગ જે વાર લેવ.

૮=મવારે નાણું કોડે ના શેર પાણીમાં ખાટાં લોંચુની ૧) ચીરી નીચવી રોગ પીડી.

૯=નંવરણું ફળ તે જાયફળ છે અદ્દજમી માટે—જાયફળ ના અથવા ના નાના રાંધ સાથે ખાવું.

૧૦=કોઈ રોગનાં સિંધવ પીમળાતી, તેમાં મુંડ આડ દોવસ ભેળવી રોગા જાયમાં સુકવી, તેનું ચુરણ ના તોલો સેવન કરવું,

૧૧=કોપર ધાતો અજરણુ આમે, તે કાથા ચાખા ચવાડવા અને અપાડવા.

૧૨=અજરણુ ફળનું—કરીથી અજરણુ થયું હોય તો મુંડ ખાધાથી દુર થાય છે.

૧૩=અખરોટ ખાવાથી અજરણુ થાયે તો અંજર ખાવાં ને અંજર ખાવાથી અજરણુ થાય તો અખરોટ ખાવી.

૧૪=દુધના દુસ્મન—મીઠું, ગોળ, મગ, સુળા, માછલી દુધના ખોરાક સાથે ખવાય નહીં ખાય તો ચામડાના દરેક અને કાઠડ થાય. દુધ સાથે તાડી દારૂ ન પીવાય કારણ કે અજીરણ થાય.

૧૫=કેળાના દુસ્મન—કેળું જાસ તથા દહીં સાથે ખાવામાં નુકસાન છે.

૧૬=પાકી કેરી પુરકળ ખાવાથી જાહડા ત્યારે કેરીના ગોટલાં ભુંજી અંદરની ગોટલી ખાવી.

૧૭=ફણસના ફળ ને ચાંપા છે. ચાંપા ખાવા પછી પાન સોપારી ખાએ તો પેટ ચડે તેનાં ઇલાજ માટે ખાટાં ખોર ખાવાં.

૧૮=ચાંપા ઘણાં ખાવાથી અજીરણ ચાએ, જાહડા આવે તો કાપડ ખાવું.

૧૯=અજીરણ બચ્ચાને થાય ત્યારે ધાણા ૬ તોલા, એલચી ૧ તોલો, આ બધાને મોખરાં કરી ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ૧૦ તોલા ગાખી ને પાણી બચ્ચાને ૦૧ તોલો દીવસમાં ૩ વાર પાવું. મોટા નાજીનને ૫ તોલા સુધી આપવું.

૨૦=ધાણા ભુજીને ચાવી ખાવા.

૨૧=જીરૂ ઉતમી પાંચ વાસ વાટીને પાણી સાથે ફાકી મારવી.

૨૨=ચણાનો ખાર ૦૧ તોલો સાકર સાથે મેળવીને પીવો.

૨૩=આમલીની ઉપરની જાસની રાખ ૬) માસા રાતરે ખાવી.

આરકેનમ ચુરણ.

૨૪=ખાધેલુ પાચન થાય, આડો સાકર આવે તે માટે વડગરૂ મીઠું, લાલ મીઠું, હરડે, વરીઆળી, અને સુનામખી આ ચીજોને મેળવણી છે. ખોરાક સાથે ૦૧ તોલો લેવો.

૨૫=ગાયના દુધનું તાળું દહીં પાણીથી ખુબ મેળવી જાસ બનાવી પીવું. ખોરાક તરીકે સરીરને ટેકા આપે છે અને અજીરણ મટાડે છે.

૨૬=દુધને ગરમ કરી અંદર લીજું નીચવે તો દુધ કાટે અને પાણી છુટું પડે. તે પાણી ગાળીને એ તોલા પીવામાં લેવું. દીવસમાં ૩ વાર પીવું. તેનાથી અજીરણ મટે છે.

દુધનો ખોરાક બાલકને બહુ સારો છે. પણ દુધ બાલકને જરૂરપત ન થવું હોય તો, વેલાની બથવા ગામળી બીમકાટ તાજી એક તોલો ખાંડ ૦૧ તોલો એ બંનેને ખુબવાટી બારીક કરી, પાણી ગરમ કરી

ઉકાસવું તેમાં આ ભુક્ષા જગ જરા નાંખતા જવું અને ધુટતા જવું. ઘણું બહુ કરવું નહીં. કપટેથી ગાળી તે પાણી ખાલકને પાવું. વખત જતે થોડું થોડું દુધ ઉમેરતા જવું. ખાલક માટે આ ખોરાક પહેલા નાંખરતો છે.

૨૭=પાણી ઘણું પીવાથી ખોરાક હજમ થાય છે, અને શરીરનો રોગ નીકળી જાય છે.

હોજરી નખાવી પડે, શરીરે સુસ્તી લાગે તે માટે—ગરમ પાણી અંકેક કપ દીવસમાં ૩) વાર પીવું. ૧) માસ ચાલુ રાખવું. થકું પાણી પીવું નહીં. ખાધા પછી ૧૫ કલાકે, અને ખાધા અગાઉ ૧) કલાક પાણી પીવું.

ખંધકોસ થાય ત્યારે ગરમ પાણીવાળી ખાટલીથી પેટ ઉપર સેક કરવો.

૨૮=અછરણ માટે જુણીમાજી નો રસ ૨) તોલા ઝાસ સાથે પીવો.

અછરણ=ખદહજમી=ખેરક પચે નહીં.

૧ ખોરાક થોડો લેવો, જરા ભુખે પેટે રહેવું, ખોરાક દાખીને ખાવો નહીં, એ ધલાજ પહેલો અને સહેલો છે.

૨ કેટલાંક માણસો પોતાનાં દાંતથી પોતાની ધોર ખાડે છે. એટલે સવાદ માટે અનેક જાતના પકવાન દાંતે ચાવી ચાવીને પેટમાં નાખે છે, તેથી અછરણ થાય છે નખજાર્ધ વધે છે; જરૂરી ઘડપણ આવે છે, અને દુખી થઈ જરૂરી મરે છે.

૩ ખોરાકમાં લાત, દુધ, અને દાખનું પાણી એ સિવાય બીજું કંઈ લેવું નહીં.

૪=આગસું ખેસી રહેવાથી, ચીંતા રાખવાથી, અભ્યાસનો મોઝિ ઘણો હોવાથી ભુખ મરી જાય છે; આ કારણો હોય તો ઘટ્ટો ઉપાય લેવો અને ખામી દૂર કરવી.

૫=આદુનો રસ ૧) તો. નિમખ ૩) વાલ મેળવી ખાવાના વખતની ૧૫ કલાક આગળ પીએ. આથી ભુખ છુટે અને જીએ સ્વાદ વધે.

૬=ખાવાના વખતની ૧૫ કલાક આગળ પીવાએ એટલું પાણી પીવું પછી લીંઘાળા ઉપર અથવા લીંચઠાવાળી ખુસ્સી ઉપર લીંચકા ખાવા.

૬=લીંબુનો રસ, અને આદુનો રસ દરેક ૧૫ તો. સિંધા લુંચ ૬) વાળ મેળવીને બોજન લેવાની ૧) કલાક આગળ પીવું.

૭=અજમે અને સુંદનું ચુરણ ૦૧ તો. રોજ એ વાર બોજન લેવાની ૦૧ કસાક આમળ લેવું.

૮=કોલ્હો એનું ચુરણ ૨ થી ૫) જૈન લેવું, એથી બુખ અને અમની વધે.

૯=કોડમરી, આદુ મરી, કોકમ, સિંધાનુજી વરીઆળી એની જોટણી બનાવી બોજન સાથે ખાએ.

૧૦=કલોંજી (કરીજરી) ખાવામાં લેવું. તેજ તથા ચરખીને પાણી સાથે એક રસ કરવાને એ ઉપોદ્ગી છે; એથી ઘી, તેજના ખોરાકને એ જલદી હજમ થાય છે.

૧૧=અડાયાંની રાખ ૪) તો. ૦૧ શેર પાણીમાં નાખે. અને મેળવે; તરસ લાગે ત્યારે આ નિતકં પાણી પીવું.

૧૨=આદુનો મુરખમો ખાવા આદુ ૧) ભાગ મંગડીઆ ૨ ફૂં પાણી ૮) ભાગ અને ઇમાર પર રાખે. આદુ નરમ થાય ને કાઢી લેવું અને સાકરના સીરામાં મુકી થંડા અંમાર પર રાખવું.

૧૩=ખારકને લીંબુના રસમાં બોળી રાખવી. નરમ પડે ત્યારે ચીરીને અંદરનો ફરીઓ કાઢી નાખવો. અંદર નીચલો મસાલો ભરી સુનરથી બાંધી તડકે મુકવું. તે ખાવામાં સ્વાદીય છે. મસાલો=સુક, મરી, પીપર, લવંગ, જમ્બૂળ, જવનત્રી, ધાણુ, વરીઆળી દરેક ૨) તો. સીંધવ ૦૧ તો.

૧૪=આકડાના પકિસા પાન ઉપર ઘી લગાડે. ગરમ કરે તેનો રસ કાઢી, ગોળ સાથે મેળવી ચીરીડાના વજન જેટલી ગોળી બનાવી ગોળ સવારે ખાએ.

૧૫=અજીરણ માટે-હોજરીના દરદો માટે-તાડ આડની જોટ (ફુલ) વાસણમાં બંધ કરી ભરમ કરે; ૬) રતી ભરમ રોજ એ વાર વાસી પાણી સાથે ખાએ.

૧૬=નાળીએરની સુડી વાડીની ગાખડી કાઢાઈ અંદર ૫) તો. સીંધાલુજી મુકે, ગાખડી પાછી મારે, કપડછંડ કરે, છાણાની અમનીથી સેકે; બળેલું કોપરું અને મીઠું વાડીને ચુરણ કરે. ૦૧ તો. ચુરણ રોજ ૩) વાર ખાએ.

૧૭=કપડું ભરમ=બુખ લમાડે. કોડીઓને ગરમ કોલસાની ઉપર મુકી બીજા કોલસા ઉપર મુકે અને સળગાવે; પંખાથી પવન નાખવો આશુ રાખે. ત્યારે ભરમ સફેદ થાય. નહીતર ભરમ કાળો થાય. ૧) વાસી ભરમ ઘી સાથે ખાવી.

૧૮=(ક્ષારામૃત)=કટકડી. સુરોખાર, સાજીખાર, સિંધવ, ખડીઓ-ખાર ઝેઝોતો ભુકો કરી, પાણીવાળાં નાળીએરમાં મુકે. પાણું બાંધ કરી તે નાળીએર કપડ છાંદ કરી છાણામાં સળગાવે. નાળીએરની કાચલી બળી ગયા પછી નાળીએર અને ખારનું ચુરણ કરે. આ ખારથી અજીરચુના ઝાડા બંધ થાયે અને બંધકાપ હોય તો ઝાડા આવે.

૧૯=હરડે મોટી રોજ ખાવી. હરડે રેસા વગરની જોધએ હરડે લાંબી દોઢવાળીને રેપા નહી હોય, લંબગોળમાં રેપા હોય.

૧૯=ત્રાપણને પાણીમાં ધસી, સોદાખાર મેળવી પાતું, અન પચે, આક્રો ન થાયે; લુખ લાગે.

૨૦=પીપર અને ગોળ ખાવો.

૨૧=ચટણી ખાવી.

૨૨=ચટણીની બનાવટ=કેરી ખમનેલી ૦૧૧ મણ, મીઠું ૦૧૧ સેર મેળવી ૮) કલાક રાખવું.

૮ કલાક પછી ચોળવું અને નિચવી રસ ભુકો નાખવે. એક રાત રહેવા દેવું, ફરી છુંછને ચોળવું અને સવારે નિચવવું. બંધે રસ મેળવી તેમાં કેરીનો છુંછો પાછો મેળવવો અને તડકે સુક તેલું વજન ૪) શેર રહેશે તેમાં રાઇ ૨) શેર, ગોળ ૧૦) શેર મરી ૦૧ શેર, સંરકો સારી જાતનો ૦૧ શેર અથવા ખમે તેટલો મેળવી છુંદવું એકરસ કરી બાટલીમાં ભરવું.

૨૩ ચટણી—દુધ કાઢી લીધેલો નાળીએરનો છુંછો, ધાણાજર તજ, લવંગ, ખસખસ, હળદર, મરચાં, સરકો ખપતો લઈ મેળવી બાટલીમાં ભરે.

૨૪—અજીરણ—ખાવામાં આવતી ચીજોનો વિકાર=એક બીજા વીરૂંચ આહારથી થતા વિકારે. દુધ સાથે ખાતી ચીજ ન ખવાય. મુળા સાથે દુધ ન ખવાયે, મુળાની સાથે અડદનાં કાષ્ઠી પદાર્થ ન ખવાય. બીજામાં સાથે ગરમ ઘી ન ખવાય. દુધ સાથે ખીચડી ન ખવાય. કાંસાના વાસણમાં મથેલું ઘી ન ખવાય. કમળ કાકડીના મગજ સાથે મધ ન ખવાય. નાળીએરના પાણી સાથે બરાસકપુર ન ખવાયે. અડદની દાળ સાથે દુધ, દહી, આંબળી, ગોળ, અને કેરી ન ખવાય. તાડી સાથે જાસ ન ખવાય. દહી સાથે કેળાં ન ખવાય. દુધ સાથે માઝવી ન ખવાય. કારખાનું સાક સાથે બકરાંતું આઉસ ન ખવાય. કપીલા સાથે જાસ ન ખવાય, દુધ સાથે દારૂ ન ખવાય. મરધડીના માકોસ સાથે દહી ન ખવાય. મધ અને લી સરખે

જઘને ન ખવાય. તીતર અને મોસ્તું માંડિસ કુવાના પાણી સાથે ખવાય. મુળા સાથે ગોળ અને કમળકંદ ન ખવાય. દુધ સાથે માંડિસ ન ખવાય. આ ચીજો ન ખાવી જોઈએ છતાં ખવાય એહેર જેવા યુક્તો થાય એટલે રોગોને જનમ આપવા જેવા રસતા ખુલ્લા થાય. જે દીવસે મુળા ખાઓ તે દીવસે દુધ નજ ખાવું.

૨૫ ચોખા ખાવાથી અજીરણ થાય તો પેતમાં કરમ પાકે તે અદિ દાડેમના પાન સાથે સેવાલ (જે નદીમાં ખારીક ઠોડવા થાય છે તે) ખાય.

૨૬ ગોરૂઆ ભાત ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે પેતમાં આમ થાય. નાખ બંધ થાય ત્યારે. ખાવચી, ત્રિફળાં, પુવાડીઆનું સંભાગે બનાવેલું ચૂરણ ને ભાર લેવું.

૨૭ ગોળપાપડી (મુખડી) ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે આખા સરીરે દરાઝ થાય છે તે માટે દુધ ખાંડ સાથે ૧) માસ પીવું—તરણે કાંઈ પીવું. ધજાં; મગ, અડદ, જવ, મઠ ખાવાથી અજીરણ થાય અને જે બેચેણી અને પીડા થાય તે માટે બીજોરોનો રસ પીવાથી તરત સાંતી મળે.

૨૮ કાદરા ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે માન ચડે, પેતમાં દુઃખે, ધરજરી થાય, ફેર આવે ત્યારે દુધમાં કદું ધસીને પીવું અથવા કાદરાના રસમાં ગોળ મેળવી પીવે.

૨૯ ગોળ ખાવાથી અજીરણ થાય અને ગોળને લીધે કાષ વિકાર થાય તો ગોળ લી મેળવી ખાવું. ખાંડ ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે ઝાડો કે ઉલતી થાય ત્યારે સંચળ અને અજમો સંભાગે મેળવી ના થી ના તો ખાવો.

૩૦ સાકર ખાવાથી અજીરણ થાય તો હાસ પીવી.

૩૧ હાસનું અજીરણ થાય તો મીઠું ખાવું.

૩૨ ચુણો ખાવાથી ગરમીનો વિકાર જણાય તો લી ચાટવું.

૩૩ લી દુધનું અજીરણ થાય તો ચણોડીની જડ ચાવવી.

૩૪ આકડાનું દુધ ખવાયું હોય તો લી ખાવું.

૩૫ આકડાના દુધથી સોળે આવ્યો હોય તો લી ચોપડવું.

૩૬ લી ખાવાથી અજીરણ થાય તો લીંબુનો રસ પીવે.

૩૭ લીંબુ ખાવાથી જે વીકાર થાય તે માટે મીઠું ખાવું.

૩૮ મીઠું ધણું ખાવાથી જે વેદના થાય તે માટે ચોખાની ધુવણુ પીવી, અથવા, ચણાની દાળ ખાવી,

૪૬=અચાનક પદાર્થો ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે પેતમાં દરદ થાય, વાયુ વધે તે માટે કફ, સતાવરી, જેડીમધનો ઉકાળો પીવો.

૪૮=ખાજસી ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે નાકમાં છાંડ બંધાય નાક બંધ થાય, અતિસાર થાય તે માટે પ્રાંત કાચ દુધ અને ખાંડ ખાવી.

૪૯=મળામ ખાવાથી અજીરણ થાય. ભુખ બંધ થાય, પેતમાં દુખે ત્યારે સાકર ૧ ભાગ નસોતર ૩ ભાગ ઝાંચી ઝાંચી તો ફાફી મારવી.

૫૦=ઘીણુ ખાવાથી વિકાર થાય. તેમાં અતિસાર, બંધકોસ થાય ત્યારે જેડી મધ, વાળો અને કેરીનું સંભાગે ચુરણ ઝાંચી તો ખાવું.

૫૧=આંખળી ઘણી ખાવાથી વિકાર થાય, સોજા આવે, સરીઝ ઉપર થાય, માથાનો દુખાવો થાય, બળતરાં બળે ત્યારે કેરીનું મળા અસમાં અથવા દુધમાં ઘસી પીવું.

૫૨=વેગણુ ઘણુ ખાવાથી વિકાર થાય તેમાં ગરમી, બમ, ગળ, દાદર, કરોળીઓ થાય ત્યારે તિફળાંની ફાફી ઝાંચી તો અથવા ચોખાનું ધોવણુ અને સાકર ખાવી.

૫૩=કચી કેરી ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે પીસાખમાં બળતરા બળે, દમ, ઉધરસ, કફ થાય તે માટે ચોખાનું થંદુ ધોવણુ પીએ. નાના કાચા કેરીના મરવાથી ઉપલો વાધી જણાય તો ચોખાનું ગરમ ધોવણુ પીવું.

૫૪=કેરીના રસથી વિકાર થાય ત્યારે પેતમાં ચોટ રહે તે માટે કાકડા સીંગ, સુક, સિંધવ, ઘી, સંભાગે ઝાંચી તો કાકડા અસમાં પીવો અથવા આંખાની ડાલનો ઉકાળો પીવો.

૫૫=ખીજેરાંના અજીરણથી બાંધ, ગેણુ જણાય તો સિંધાલુણ પાણી સાથે પીવું.

૫૬=કોકોડાના વિકારથી શરીર ઉપર બે સુમાર છુમરાં થાય આંખમાં ગરમી આવે, જોવાએ નહીં, માંચુ ધુમે, સંભાગે લાગે તે માટે જેડીમધ, સાકર, આમળા સુખાનું ચુરણ ઝાંચી તો બેટું અથવા આંડ અને દરડે લેવી.

૪૯=કાલેરાં ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે, બળતરાં, આગસ, ચેળ, થાય ત્યારે અકાળ અને વરીઆળી છુંદીને ખાવી.

૫૦=માજરના વિકારમાં, ચળ, દાદર, પિત્ત થાય ત્યારે ચણાનેદ દોટ અને ગોળ ખાએ અથવા કુંભારનો ગર અને હીમ, હરડે ખાએ.

૫૧=સુએમાની સદટ (તીડું) નવસાર, સંધાતુણુ સુરોખાર, દરેક ૧૦) તો ને જુદા જુદા પીસવા, ૧ લોટામાં ભરી કપજંદ કરી, બસેર છાણના ઈગારમાં રાખવું. તેમાંથી બે આની ભાર ચુરણુ ખાવું પછી બોજન લેવું.

અતિસાર, આમવાયુ, મરડો, સંઘ્રહણિ.

૧=સૌથી સારો ઈલાજ એ, જે ૧) દીન અપવાસ કરવો પછી પાતળો ખોરાક લેવો; પછી સાદો ખોરાક લેવો.

૨=વડની ટીસીઓ ચોખાના ધોવણુમાં વાટીને હાસ સાથે પીવી.

૩=જાંબુ, આંબો, આમલીના પાનનો રસ ૨) તો મધ દુધ અથવા દહીમાં લેવો.

૪=અરીણુ અને કેસર સમભાગે મેળવી ચણોડી જેવડી ગોળી બનાવી ખાવી.

૫=સુંક વરીઆળી, ખસખસની ફાફી ૦૧૧ તોલો. લેવી.

૬=સસણની કળી ઉભી ચીરી તેમાં એક જુવારના દાણા જેટલું અરીણુ ભરી તે ગરમ કરીને દીવસમાં ૩) વાર ૩) દીવસ ખાવાની જરૂર છે.

૭=અતિસાર માટે જાંસ, ઘણીજ ગુણવાલી છે. દુધ બાંધી દહી બનાવી, તેમાં દહીના વજન જેટલું પાણી નાંખી હાસ બનાવવી માખણ સાથની હાસ માફક ન આવે તો માખણ કાઢાડી લેવું, હાસમાં સેકેલું જીરું અથવા હીંગ મેળવવી.

૮=કડા હાસ ૦૧ તોલો ખાવામાં લેવી. કડના ઝાડને ઈન્જવનું ઝાડ કહેવામાં આવે છે, ઈન્જવ ધોડના મસાલામાં થણે વપરાય છે તે ઈન્જવનું કામ કરે છે.

૯=અકાસના ઝાડના મુળીઆનો જુદો ૦૧૧ તોલો લઈ તેને મધ અને ચોખાના ધોવણુ સાથે દીવસમાં ૩ વાર ખીવાવું.

૧૦=જીજી કરમમાં જેવા ફરીના મરવાનો લુકા તોલો ૦૧, પાંચ દીવસ લેવાથી મરડો મટે છે. તથા બેઠેલું ગળું ખુલે છે. આખાના મોઢોરને ચુસવાથી પણ બેઠેલું ગળું મટે છે.

૧૧=આંખાની અંતર છાલ ૦૧ તોલો. દહી સાથ મેળવી દીનમાં ત્રણવાર ખવાડે

૧૨=૧ તોલો કાંદાના રસમાં ૧) રતી અરીશ મેળવી દીવસમાં ૩ વાર લેવાથી અતિસારને ફાયદો થાય છે.

૧૩=કેસર અને અરીશ સમમાત્રે લઈ, મધ સાથે મેળવી, ચોખ્ખા જોટલી ગોળીઓ બનાવી તેમાંની એક સહવારે અને સાંજે ત્રણ દીવસ ખાતી.

૧૪=નાની હીમજી હરડેને દીથેલનો હાથ લગાડી ગરમ કરીને ચુરશ બનાવે. આ ચુરશ ૦૧ તોલો પાણી સાથ રાજ બે વાર ખાંધા પછી ખાઓ.

૧૫=ચોરનું મુળ લાતી લાલ દોરા સાથ વીટાળી કમરે બાંધે તો અતિસારને ફાયદો થાય છે.

૧૬=દીવેલ ધણું અકસીર છે. બચ્ચાંઓને તે ઘણું ફાયદા કારક છે,

૧૭=કોઝ દરદીને વારંવાર આહડા થતા હોય તેને માટે નીચેનો સહેલો ઉપાય છે:-

દીવેલ જીજીખનું ૦૧ તોલો નારંગીનો રસ તોલો ૧૦ આ બન્નેને મેળવવું તેમાંથી એક ચમચી ભરીને પાણી વગર પીવું. દીવસમાં ૪ વાર પીવું. જરૂર જણાય તો એકેક કલાકે પીવું.

૧૮=રડીની ફુંટી ઉપર આદુનો રસ લખાડવાથી બહુ ફાયદો થાય છે.

બાલકને મંત્રહણી હોય તે માટે-સુંકને પાણીમાં ઘસી તેટલું જી, અને સાકર મેળવી ગરમ કરી ચટાડવું.

ર૦=ખીસ્તાં અને આંખાની જોટલીનો રસ મધ સાથ પીવો.

ખીસ્તાં, સુંક અને ફાયદોનો કાઢવો અકસીર છે.

૨૧=અતિસાર લોહી સાથનો મટે=મોરડીની જીજીજી દુધમાં ઘસી મધ સાથ પાતી.

૨૨=૦૧ તોલો સાખરસીંગુ લીમાં ઘસી ખાવું.

૨૩=નયદળ, અરીણુ, ખારેક સમભાગે લઘ પાનના રસમાં ધુંડી ધણુા જેવડી ગોળા બનાવી તેમાંની ૧ ગોળા દીનમાં ૩ વાર ઊસ સાથે ૭ દીન ખાવો.

૨૪=એમાં કમ્બર, પેદુ અને ખરડો દુખે ત્યારે ખજુર ૦૧ શેર ને પાણીમાં બાંજવી ચોળાને તેનું પાણી ગાળાને પીવું. એ મુજબ સાત દીવસ પીવું.

૨૫=તંબુ ખાર એ વાલ પાંદિલાં પાનની સાથ ખાવો. પાંદિલાં પાન વધારે ખાય તો ફાયદો થાય.

૨૬=ખરડો સારો થાય=નગોડના પાનનો રસ ૨) તોલા રોજ એ વાર દરદી પીએ.

૨૭=આમ વાતન દુર કરે=ગલો, સુંક અને તેલ મેળવી ખવાડવું

૨૮=ખરડો, આમવાયુ, પેચસ સારું થાયે=અરદુસાના પાન અને સાકર અઢેક તોલો લઘ દુધમાં ઉકાળી રોજ એ વાર પીવું.

૨૯=આમ વાયુ માટે=મેથીને સેકી જુદા કરી તેનું ૦૧૧ તોલો ચુરણ દહીમાં મેળવી ખાવું.

૩૦=ખરડો લોહી સાથનો હોય તે માટે=ગુળે અરમાની ૧ ભાગ ચાક ૧ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ, મેળવી તેમાંથી અરધો તોલો પાણી સથ પીવો.

૩૧=ખરડો=અતિસાર=ધણુા સખત અતિસારમાં ધંતુરાનું એક પાન દહીસાથ મેળવીને રોજ એક વાર ખવાડવાનું. ફાયદો જણાવા પછી અરધું અથવા ૫૦) પાન ખવાડવું. ગળામાં મરમી જણાય તો દુધ પીવું.

૩૨=આમવાત, અતિસાર મટે=આકરાના મુળની છાલનું ચુરણ ૧૧ માસો સાકર સાથ મેળવી ૩ વાર ખવાડવું. ઘણું ઘણું કામ કરે છે.

૩૩=ખરડો સારો થાય=દાડમની છાલ ૦૧ તોલો, સહિર એક તોલો, એને પાણી સાથ વાટીને રોજ એક વાર પીવું.

૩૪=ખરડો, મુત્ર કચ્છ મટે=ગળવેલનો રસ એ તોલા અને દીવેલ એ તોલા પીવું.

અતિસાર.

૧=જળવંત્રી, ખસખસ, અને ખારેક એનું સંજામે ચુરણ નથી ૦૧૧ તો. દહી સાથ ખાવું. ખારકને લીને હાથ લઘ હુંદે તો જળડી હુંદાય.

૩=આતસારના તમામ દરદો માટે કડાની છાલ, અને ઇંદ્રજવ
: બી ઉત્તમ ઓપદ છે.

૪=મકધના ખાલી દાંડાને ખાળીને તેનો કાલસો ખનાતી બે વાલ,
મધ, પાણી અથવા છાસ સાથ લેવો.

એડકી-હેડકી-અડગરી આંચકી બંધ પડે.

૧=વાસ થોડી વાર રોકવો.

૨=મકરીનું દૂધ સુંક સાથ ઉકાળી પીવું.

૩=જેડીમધ મધ સાથ ચાટવી.

૪=લસણ ઘી સાથે ખાવું.

૫=આમળા, પીપર, સુંકનું ચુરણ ખાવું.

૬=આદુ મોખામા રાખી તેનો રસ ગળવો.

૭=હીંગ અને અડદની ભુકાનો ધુમાડો લેવો.

૮=જેડીમધનું ચુરણ મધમાં મેળવી નાકમાં લગાડવું.

૯=પીપર અને સકર ફાકવી.

૧૦=હીંગ વાલ બે, ઘી સાથે ખાવી

૧૧=સાકરીઆ ખાંડમાં જરા સરકો નાંખી જલદી ચાવીને
જળી જવી.

૧૨=કમળકાકરીના ખીજ ના તોલો પાણી સાથ પીવામાં
આવે છે.

૧૩=જીના ચામડાની રાખ મધમાં ખાવી. વેલેરીઆણુ રૂતનો
ચણુ એમાં છે.

૧૪=સુકાં કોપગંને પાણી સાથે ખાંડી સાકર મેળવીને પીવું

૧૫=કુલવેલી ફટકી ૧ વાલ ખવડાવવી.

૧૬=દૂધ ઉકાળી તેમાં જરા ઘી નાંખી પીવું.

૧૭=ધોરા ઘાસના મુળ નો રસ ૧ માંસો મધ સાથ પીવો.

૧૮=પીપળાની છાલના અંગારને પાણીમાં ભુજવી તે પાણી
એક તોલો, દર ના કલક પીવું.

૧૯=અડગરી માટે સેરડીનો રસ પીવો.

૨૦=જયદ્રઘ ચોખાના ધોવણમાં ઘસી પીએ તો હેડકી બંધ પડે.

અડગરી=હોડી, એડી, આંચડી.

૧=મરી પાણીમાં માટે પસારી ૪ તે પાણી ૧૪ તો, ૨૦ તો. રાખે તેના ભાગ ૩ ભાગ કરી સચર, બપોર સાંજ પીએ. ૨=મરી પાણીમાં માટે પસારી ૪ તે પાણી ૧૪ તો, ૨૦ તો. રાખે તેના ભાગ ૩ ભાગ કરી સચર, બપોર સાંજ પીએ. ૩=મરી પાણીમાં માટે પસારી ૪ તે પાણી ૧૪ તો, ૨૦ તો. રાખે તેના ભાગ ૩ ભાગ કરી સચર, બપોર સાંજ પીએ.

૪=મરી ૦૧ તો. થી ૦૧ તો. ગુમમીના પાનનો રસ ૧ તેલો મેળવી પીએ.

૫=પાણી વીકનો કુમાડો લીએ.

૬=અડગરી ખાનારને કહેવું જે "તું એ કાંઈ ચોરી કરી છે તે માફ કર અને તે માટે પસારાવો કર" તો અડગરી બંધ થાય. આ વાત સાંભળી પોતે શું ચોરી કરે છે તે માફ કરવામાં દરદીનું મન રોકાય; દરદીનું મન બીજી બાદ ઉપર જોરથી રોકાય ત્યારે અડગરી ખાવાનું જુળી જવાય.

૭=જોર પક્ષીના પીછના ૧ ચાંદ્રાની રાખ, (૧ વાસ સુખી) પીપર ૧ વાસ મધ સાથે દર ૦૧ કલાકે ખાએ.

૮=સોનાના વરકનું પાણું ૧ મધ સાથે ખાવું.

૯=કાચાં કાકના માવાનો જુકો ૦૧ તેલો ખાવો.

૧૦=આમળા થી આમળાનો રસ ૧ તો. મધ સાથે ખાવો.

૧૧=ઈમ ને ઈમાર ઉપર મુકી કુમાડો નાખે લેવો.

૧૨=કાકડા સોંમનું ચુરણ ૦૧ થી ૦૧ તો. મધ સાથે ખાવું.

૧૩=નાળાએરની ચોટલી (મુજ) ચક્રમમાં પીતી.

૧૪=નાળાએરની કાયલી ૨ વાસ જોટલી, ખારેકનો ઠરીઓ ૧ વાસ જોટલો પાણીમાં ધસી પીવું.

૧૫=મીપલાની વડવાઈ, કેસર, અરીણ પાણીમાં વાડી દરેક આંચળાં ના નખ પર લગાડે.

૧૬=કસતુરી ૧) સ્ત્રી ચંચલી પાન સાથે સારી પેટે ચાવીને ખાતી.

૧૭=અરીણ અને કપુર એકેક સ્ત્રી ખાતી.

૧૮=બાલકને આંચડી માટે.

૦૧ વાસ જોરોચન પાણીમાં ધસી પાવું.

૧૯=ધોળા ફંગરી અને થીની લેપડી કરી બાલકના માથે મુકે.

૨૦=કડું ૧) વાસ પાણીમાં ધસી પાવું.

૨૧=જોડીમધનું મુજ પાણીમાં ધસી પાવું.

૨૨=જોડીમધનું મુજ અને કુલ્લની સંભાળે ચુરણની કુર્ષ આપવી.

ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે-અંતરગળી

સારંગ-ગોળીમાં વધર વળ-ગોળી મેળી.

૧=અંતરગળી માટે કસાજ-અજમો ૭ તોલા, પાણી બસેર ૦૧ શેર તેલ એઆને સાથે ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું, તેલ અજમો લેવું. આ તેલ પેટું, પેટ અને ગોળી ઉપર ૦૧ કસાક સુધી મસળવું. પછી આકરાના થાન જરા ગરમ કરી ગોળીની આસપાસ અને માંડા આગળ બાંધવો. ૧૨ કસાક પછી ગરમ પાણીથી ગોળીને સેકવી.

અંતરગળી માટે-નગોરના પાંતરાંની પોટીસ કરી બાંધવી અને કાચકાના મીજ બે તોલા, મરી સફેદ ૧ તોલો મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો ચુરણ પાણી સાંચ ખાતું. પવન છોડવવા માટે ૧૧૧ તેલો આદુ અને ૦૧૧ તેલો મીઠું મેળવી ખાતું. અંતરગળીવાળા દરદીનેા ઝાડડો લાવવાની ધણી જરૂર છે.

૨=એળીઆ, જવખાર, ઉપલેટ, વજનામ એ સધળાનું તેલ ઉપર બાતાવેલી રીત પ્રમાણે બનાવી તે પ્રમાણે અંતરગળીની બાબુએ ૧૦ દીવસ મસળવું,

૩=કપાહણને પાણીમાં ઘસી તે જગાપર લેપ કરવો.

૪=લોટ, અજમો, દીવેલીનું મગજ સરખે ભાગે મેળવી દુધમાં તેની પોટીસ કરીને તે ગાંડપર મુકીને પાટો બાંધવો. આ મુજબ કરે તો વધરાવળ મટે,

૬=દામડમની છાલનું ચુરણ ૦૧ શેર અને તેલ ૧ સેર ઉકાળીને ગોળીએ મસળે ને કચ્છો બાંધે તો ગોળી નાની થાય.

૭=અંતરગળીમાં ઝાડડો અને પીસાણ છોડવા માટે અજમો ૫, દીવેલીનું મગજ ૨૧૧, સુંક ૦૧, સૂચા ૫, વદીઆળી ૨ ભાગનું ચુરણ બનાવી ને ચુરણ ૦૧ તોલો, ૧૧ તોલો દીવેલ, ૧૧ તોલો દુધ મેળવીને ખાતું. ઝાડડો ૦૧૧૧ કસાકમાં ન આવે તો ફરી ઉપર મુજબ ખાતું.

અજમો, દીવેલીનું મગજ, કલોજ, સુવા, અજમોદ સમભાગે છુંદી તેના સેક કરવો.

૮=વધરાવળ માટે કમનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો ચેજ બે વાર લેવું.

૯=દાથીપગ=સારંગ-દાથીપગ તથા સારંગ ગાંડ (આંતરડાનું ગોળીમાં ઉતરવું ને) ઉપર આવરા પાંતરાનું વરાળીયુ બાંધે.

૧૦=આવના પીતાનું પાણી ગોળીએ ચોપડનું. ગોળી વચે નહીં
જોઈ કોઈ સરખા પાણી. (નિર્ધારિત નિયમો મુજબ) ૨૧

૧૧=અંતરગળ નરમ પડે અંતરગળના આકર્ષા પાતરાં જોના
પાતરા જેવાં થાય છે તે ઉપર બીજા નસ લગાવી ગોળી ઉપર બાંધ
તો અંતરગળ નરમ પડે છે.

૧૨=કંદરણને છુદી લેપ બનાવી ૩ દિન સુધી ગોળી ઉપર
બાંધે તો અંતરગળ નરમ પડે.

૧૩=સેસ, હીરાદખણ, એલીઆ, હીરાગોળ, કપડાં કરીને
સરસના પાણીમાં ગરમ કરી લેખતો પટો કરી લગાડવો.

૧૪=જીરાના પાતરાં, કાંકસીના પાતરાં, ૩ વાસ અરીસુ મેળ-
વાને લગાડે અથવા જીરાપાક બાથુક ખાવામાં લેવો. પાક બનાવાની
રીત—૫ તોલા સફેદ જીરું સેરડીનાં સરકામાં ૨૪ કલાક ખરમોટી
રાખવું જ્યાંમાં સુકવવું પછી રાત તોલા સુક અને મૂળ સાથે મેળવી
પાક બનાવવો. ૦૧ તોલો પાક દર વેળા ખાવો.

૧૫=હીંગ પેટનો પવન બહાર કઢાડે છે. આંતરડું ગોળામાં ઉતરી
પડે ત્યારે કાંધવાર પેટનો પવન બહાર કઢવાની જરૂર જણાય છે.
તે વેળા ૧) વાલ હીંગ દરદીને ખવાડવી. હીંગમાં ઉંધ લાવવાનો
ચુલ્લ છે.

૧૬=કંદરણને છુદીને લેપ બનાવી ૩ દિવસ સુધી ગોળી
ઉપર બાંધે તો અંતરગળ નરમ પડે.

૧૭=અંતરગળનો ઇલાજ—નવટાંક હળદ સુકી, ૫) શેર યુનો
૧) મજા પાણીને કાઢવાનાં વાસંધુમાં તેનું મોં બંધ કરી ઉકાળે
પાણી બળી રહે ને હળદને સુકવી ચુરણ બનાવી તેમાંથી ૦૧ તો.
સવારે રોજ ખાએ

૧૮=મજા ધારમગો કંટારીઓ યુવર તેના પાદડાં સેર ૧૦)
લગ તેને મીઠામાં આંધવાં; મજા દિવસ પછી કઢાડી તડકે સુકવવાં.
તે પાતશતેની નીચેની વસ્તુઓ સાથે મેળવી અચાર બનાવવાં. પાતરાં
આડેલાં તેનું નીકળેલું પાણી જોટલું ખપે એટલું લેવું. સાજાખાર,
સીંધવ દરેક નવટાંક, આંખાહળદ, રાષ દરેક ૦૧ એ ઓને શેર, સરકા
સાથ મેળવવું ૧) રાત રાખી રાષને ચઢાવવી તેની ઝેહેલું નીકળે ને
પેલા પાતરાં તેની સાથે મેળવવા. કાષ ગરમી સરકાને બદલે સરસીકે
તેમ લીએ છે. તેલવાળું અચાર જલદી બગડતું નથી પણ
જડપત થતાં અડચણ પડે છે. આ અચાર અંતરગળવાળાં દરદીએ
રોજ ખાવું.

૧૬=તવર (આવર)ના પાતરાંને છુદીને ગરમ પોટીસ કરીને ગોળી ઉપર મુકે તો આંતરડું પાણુ ઠેકાણે જાય.

૨૦=તમાકુ અને સેજારસ ગોળી ઉપર બાંધવું.

૨૧=નવસારનાં પોતાં મુકે. ગોળી સડોચાય અને આંતરડું ચડે. ઉલટી વગેરે બીજાં ચીન્હો નરમ પડે.

૨૨=અંતરગળ માટે કેમોમ્મીસનું તેલ ગોળીએ મસળવું.

૨૩=અજીમો ચાર પદસા બાર અને ખારેકના ૧૭ ઠળીઆનું ચુરણ બનાવવું. ટળીઆને દીકરાં ઉપર લુંગવાથી લુકો જલદી થાય છે. આ ચુરણ બે આની બાર રોજ પાણી સાથે બેવાર ખાવું.

૨૪=નમુરીને જરા નીમખ સાથે બાફવી તેને છુદી લાડી જેવી બનાવવી. તેને લુંગડા ઉપર લગાડી પટી બનાવવી તે પટી પેદુ આગળથી ગોળી સુધી લગાડવી.

૨૫=સારંગ ગાઠ ઉપરે ત્યારે થંડા પાણીમાં ૧) કલાક બેસવું અથવા ૨) કુટ ઉંચેથી થંડા પાણીની ધાર માંક ઉપર પડવા દેવી, ૦૧ કલાક સુધી પડવા દેવી.

૨૬=કનતારીઆ થુચરનો એક પુટ જેવડો કુમલો કટકો લઈ તેની કાતરી કરવી, તેને લીમાં તળી ચુરણ કરવું આ ચુરણ ૦૧૧ તોલો, લવંગ બે આની બારમાં મેલવી દરદીને રોજ ખવાડવું.

૨૭=અંતરગળ માટે—મેથીનો આટો ધંતુરા ના પાનના રસમાં મેલવી લેપડી કરી ગરમ ગરમ, સોજા ઉપર મુકી પાટો બાંધવો. ઘણા દીવસ આ ઇલાજ ચાલુ રાખે તો દરદ દહે થાય. ધંતુરો ન મળે તો પાન ચાલી શકે.

ઉંદરી=માથામાં ખોરો=લીખ=માથામાં જી

૧=મેંસના સીંગડાંની રાખ તેલમાં મેળવી લગાડે.

૨=પતોલના પાનનો રસ લગાડે તો ઉંદરી મટે, વાલ વધે અને નવા ઉગે.

૩=ધોડાવજ પાણીમાં ઘસીને ઉંદરી પર લગાડે.

૪=સાઇટ્રણ મલમ (નાઇટ્રેટ ઓફ મરક્યુરી મલમ) લગાડે.

૫=મોરથુથુ ૩) વાલ પાણી ૦૧ સેર એના પોતાં ઉંદરી પર મેલવાં પછી દીવસમાં લુંગડું બોળી ઉંદરી પર મુકે. ૪) દીન મુખ્યા

૩૨. આથી હંદરીના પોપડા નિકળી જાય. જે પોપડા ધણા હોય તે
હંદરી ઉપર ધડેના લોટની પોતીસ બાંધવી. પોપડા કાઢ્યા પછીજ
નીચલા ઉપાય લાગુ કરવા.

આગરૂ-પીંદસ-નાંકમાંથી ચીપરા પડે.

૧=આગરૂ-મોઢામાંથી દુર સુધી બદ્ધો જાય તે માટે-ખેરસાલ
ચાર ભાગ, મોરથુથુ ત્રણ ભાગ, કાથો છ ભાગ, મેળવીને દાંત તથા
પારાપર ધસે.

૨=ખેરસાલ, ધમાસો, કાંટાસળીઓ સંભાગે ઉકાળી ઢાગળા
કરે તે આગરૂ મટે.

૩ ખેરસાલ ચાર ભાગ સુંકે સાત ભાગ, કાંડો ચાર ભાગ,
પાપડીઓ ખાર ચાર ભાગ તે ઉપલેટ છ ભાગ મેળવીને દાંત ધસે
તે મોઢામાંથી નીકળતો ખરાબ વાય દુર થાય.

૪=જાંઘના પાતરાં ઉકાળીને પીવાં.

૫=ઉપલેટ છ ભાગ, પાપડીઓ ખાર ચાર ભાગ મેળવી દાંત ધસે

આગરૂ=ધુતિગંધા.

૧=ત્રણ ખેરસાલ, ત્રણ માટે: જન્યકળ, જનવંચી, દમરાની માંજર
અને પાત, ત્રણ ગોળ, સંભાગે ત્રણ જન્યકળી ગોળી બનાવે ૧) ગોળી
રોજ ૩) ત્રણ મેંદામાં રોજ.

૨=આમ પાતના ઉકાળના ઢાગલા કરવા. કાંટાળી કારણથી તે
આંધ તે નરમ પડે.

અરીજુનો અવસર છુટે અરીજુનું અંધારણ છુટે.

૧=અરીજુનો અવસર છુટે-અરીજુ, લીંગ, સીંધિવ, સરેખે ભાગે
લેવું અને સેકટાના જાંઘની છાલના રસમાં ગોળી ચણા જેટલી બનાવી
સહવારે દીન ઉગતે રોજ ખાવી.

અરીજુની તત્તવ જાય-ગોખરાં ગાંજે, (દેહેજ) ભરેમંદીના બી
તથા પાતરાં હુકામાં પીવાં.

૨=અરીજુનું અંધારણ છુટે-ટીકચર કેપરીસાઈ ૪ દ્રામ, પોટાસ
ઓમા ઈડ ૪ દ્રામ, રીપીટ એમેનીયા આરોમેટીક ૩૫ દ્રામ,
કપુરનું પાણી આઉસ ૬. એ ગીળેતે મેળવીને બધે દ્રામ બધે

અડીલો અમલો કુટુંબ

ચોપ ચીની ના અથવા ના તો રોજ દુધમાં લગાડવાની.

અથવા ચોપચીનીનું ચુરણ ના તો વી સાથે ખાવું.

આધાસીસી=અરધું માથું દુઃખે તે=આધાસી.

૧=ચનોડીના મુળને પાણીમાં ધસીને જે બાબુ દુઃખે તે બાબુના નસકોરામાં સુંઘવાથી તણ દીવસમાં દુખ દૂર થાય.

૨=મળોતો રસ રાત્રી તોલા, મધ ૧ તોલા સહવારમાં ખાવો.

૩=ગરજીના મુળને પાણીમાં ધસી તેના ટીપાં પાંચ નાકમાં નાંખવાં.

૪=તલનો બોળ, વાવડીંગ પાણી સાથે લેપ કરી માથે લગાડવું.

૫=તુળસીના પાનરાં ૩) મરીના દાળા ૩) એ બંનેને ઘુટી કપડામાં મુટી પાટલી કરવી. તે પાટલી પાણીમાં બોળીને સુંઘવી.

૬=આધરાનું કુમળું પાનરાં લઈ તે ઉપર ગાયનું ધી ચોપડવું. અંગાર ઉપર જરા ગરમ કરી મસળાવું. અને લુગડામાં તે ચટણી મુટીને તેના ટીપાં નાકમાં નાંખવા, નાકમાં જરા અમન બળે, આ નાકમાંથી કાં પડે.

૭=તુળસીના પાનરાંના રસ ટીપાં ૩ નાકમાં મેલવાં, અમન બળે તે નાકે થી લગાડવું.

૮=દુધ સકરને યદામની ખીર ખાવી.

૯=ગુલસી અને ધંતુરના રસ સમમાને મેળવીને મુઠે તે તલના માથું ઉતરે છે.

૧૦=તલ અને દુધ વાડી લેપડી કરી માથે મુકવી.

૧૧=પરસ બીડીના ટીડના પાણીમાં ધસી માંથાપર લગાડવાં.

૧૨=આધાસીસી માટે લવંગ ચીની દુધમાં ધસા કપાળે લગાડવું.

૧૩=ભાંગરાનું મુળ આમનના પાણીમાં ધસી કપાળે લગાડવું. ડેડીના મરવા ચીની દુધમાં ધસી, જે તરફનું માથું દુઃખે તે તરફના નાકના નસકોરામાં ટીપા મુકવાં.

આધાસીસી માટે લુપાત ના તોલા, કમોદનાં ચાખા ૨) તોલા, સુખડના ઘસાંડા, લીંબુનો રસ મેળવી કપાળે લગાડવો.

૧૪=ગરજીના મુળને પાણીમાં ધસી તેના ટીપાં પાંચ નાકમાં નાંખવા.

ઉપસેટ, ઘોડાવજ, લોખાન પાણીમાં ધસી કપડો લગાડે અથવા નવસાર પાણીમાં પીગલાવી ચુનાની એક કટકી તેમાં નાખી તેને શીશીમાં બંધ કરે અને તે શીશી સુમે.

આદાસીસો=આદાસી.

આધાસીસી=અરધું માથું દુઃખે.

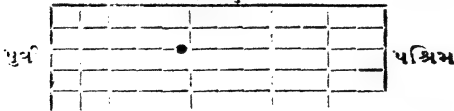
૧ બકરીના દુધમાં સુંક ધસી ૧) ટીપું નાખે લગાડે.

૨ લી અને કસર મેળવી નાખે મુઠું. તલને દુધમાં વાટી તેની લેપડી માથે મુકે. ૫) તેલ કાળી દરાખને પાણીથી ઘોષ પાણીમાં આખી રાત ભીંજવી રાખે સવારે તેનો રસ કાઢે અને પીએ. ૫) દીન મુઠી ગોરખ મુંદીનો રસ તથા કાળાં મરી મેળવી પીવું. વાલપાપડીના મુલ પાણીમાં ધસી માથે લગાડે. પીતના નેરથી આધાશીશી થાય તે માટે ગળોતો રસ અને સાકર ઉમદા છે, પીતના દરેક દરેકને એ દાખે છે. બકરીનું દુધ અને ભાંગરાનો રસ તડકે મુકે, તે નાખે મુઠું. સમુદ્રકળને પાણીમાં ધસી મુઠું નાખમાંથી પુરકળ કદ નિકળે. નેપાળાનું પાન, ૭) બાબુ દુઃખાનો થાય તે બાબુના આંખના ભવાના ઉપસા ભાગ પર બેઆની જેટલું પાન મુકે. ત્યાં હાગરો ઉઠે તે કાઢે. અગાંતી રાખને આકરાના દુધથી ભીંજવે, તેને મુંદવ આદુના રસ નાંખે લગાડે. પીપર, મરી, લાધરનું સંભાગે ચુરણ મુઠું.

૩=ચણાદીને પાણીમાં ધસી ૧) ટીપું નાખે મુઠું આ કાંઠાજ રામબાણુ છે.

૪=દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફ ઉભા રહેવું. જમીનપર ૭ લીટા આગ પાડવા, (ડિગમનથી તે આથમન મુઠી) પડી દક્ષીણથી ઉત્તર મુઠી ૭ લીટા પાડવા.

દક્ષીણ.

ઉત્તર

લીટા પાડનારનો ઓળો લીટાવાળો જગા ઉપર પડવો ન બોધાયે. તેથી મુરજની બાબુપર એટલે પૂર્વ પશ્ચિમ ઉભા ન રહેવું.

આધાસીસીવાળા દરદીને સુરજની બાજુએ ઉભો રાખવો. માથા ઉપર ને જમાએ દુખાવો થતો હોય ત્યાં દરદીએ પોતાની આંગળી મુકવી. તે આંગળીને સુરજ સામે રાખવી તે આંગળીનો ઓળા ઉપલા જતરના વચ્ચે લાવવો. ત્યાં મીડું છે ત્યાં લાવવો. તે આંગળીનો આ જતરમાં પડે ત્યાં એક ખીલો દાટવો તેથી દુખાવો નરમ પડે.

આધાસીસી-અડધુ માથુ ફરિ.

૧=૧૩ નમરી મીઠું પાણીમાં પીગળે એટલું પીગળાવવું. તે પાણીના ૫) ટીપાં નાખના ફીફરામાં નાખવાં ને બાબુથી માથુ દુખત હોય તેની સામેની બાબુના નાકના ફીફરામાં મુકવાં.

૨=જે બાબુ માથું દુખતું હોય તેની સામેની બાબુના નાખના ફીફરામાં અમલીઆ ઝાડના પાનનો અથવા કુદનો રસ નાખવો.

૩=સરપંખાતું મૂળ પાણીમાં ધસી માથે લમાડે.

૪=કાંસોદરી, રેસમડી, કસુબડી; એના પાન રેસમજેરા સુંવાળા છે, ફુલ પીળાં છે, એના પાન વાડી લેપ કરવો.

૫=કાલીજરીની સુંકીસોડીને સળમાવી નાખવાટે ધુમાડો લેવો.

આંગળ પેરો.

દાથીદાંતના વેઢમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી તેની પોટીસ આંગળાપર દરદવાળી જગાએ નાંધે.

આંગર પેરાના દરદ ઉપર જીવતો દેરકો બાંધે તો અમન ચુસીલીએ.

આંકરાં શરીરે.

આંકરાં શરીરે આવે તો બકરીનું દુધ માખણ અથવા ઘી ખુબ ધસવાથી આંકરા બંધ પડશે, વધુ વખત આ ઈલાજ ચાલુ રાખવાથી ફરીથી આંકરા આવશે નહીં.

—:(•):—

આફરે.-આફળો.

૧=આફળો, ઝાડનો કમજઆત, પેટમાં કરમ માટે કંપીલો ના તોલો અથવા વધુ વપરાય છે.

૨=ધાતું ખાધાથી આફરો થાય ત્યારે યુવરનું દુધ પાપડ ઉપર ચોપડી, તે જીજને દરદીને ખવાડે તો પુષ્કળ ઝાઢડા આવે અને આરામ થાય.

થુવરની જાતો—દાંડળીઓ (ખરસાણીઓ) ધુંગળીઓ, કાથભો, ચીધારી અને ચોધારી એટલી જાતોના થુવરો છે.

કદારીઓ થુવર પાંચ ખાંચવાળા છે અને તેના પાતરાં માણસની જીભના આકારના છે, એવું દુધ ધણું ગરમ અને ચીકાસવાળું છે. થુંદર તરીકે કાગળ વળાડવામાં ચાલે છે. એવું દુધ સુકાઈને કટકા બને છે, તે ભુલાય માટે ખાવામાં અપાય છે, ઘરીરે ચોપડવાથી ચામડી લાલ થાય છે.

૩=ખાળકને આફ્રા=મરડો, અતિસાર માટે દીવેળ ધણું ઊપ-ચોગી છે; પીવામાં આવે તો બહુ ફાડેલો થાય.

૪=સુવાની બાજનો રસ ૧) તોલો પીવાથી, પેટનો આફ્રો અને વાયું મટે.

બચકળને લીંબુના દસમાં ધસીને ચાટે.

આમન બહાર આવે=સ્ત્રીની જાત ધસે તે માટે.

૧=આમન તથા બપિરાંની જાત બહાર નીકળી આવે તો ૨૦૦) બસે વરસની જુની ઇંટ ૨) તોલો અને અસારીઓ ૧ા તોલો છુંદી પોટલી કરીને ઉપર મુકે તો આમન વીઝેરે બેસી જાય.

૨=કેવડાની જડનો રસ એક ચમચો તેરો મલમ બનાવીને લગાડવેલ.

૩=કણુતોલાનાં કણુની લેપડી મુકે તો આમણ બેસી જાય છે.

૪=ધાવડીના મુળનો જુકો આમણ ઉપર દબાવે તો આમણ બેસે.

૫=જાણુ ગરમ કરી બહાર નીકળતાં સફરાના આમન ઉપર મુકે તો સફરો અંદર બેસી જાય છે.

૬=હરડે બેડાં, આમળાનુ ચુરણુ ૧) ભાગ, ચાક ૨) ભાગ દાખે તો મટે.

આમન.

ખાત્રોકાને આમન બહાર આવે ત્યારે સફેદ કમળના ફુલના પાનને સુકવી તેનું ચુરણુ સાકર સાથે આપવાથી અજબ પરીણામ આવે છે.

આમન તથા સ્ત્રીની જાત બહાર નીકળે તે માટે.

૧=કમળ ફુલ અને સાકર ખાત્રી (એનો ચુલકણુ બનાવી રાખી સકાયે)

૩=ભાંગની પોલીસ મુકે.
 ૪=સહરેલીના પાનનો રસ આમન પર ચોળી આમન અંદર દાખે
 તો પાણુ બહાર ન આવે.

કેવડાના પાનનો તથા દાખળીનો રસ લગાડે.

ઉંદર જાણુવરનું તેલ ગુદા પર લગાડે તો આમન બેસી જાય.

ઉંદરનું તેલ બનાવવાની રીત.

ઉંદરનું માંજિસ ૧) સેર. પાણી (૮) સેર ઉકાળી ૧) સેર રાખે
 નેતે ગાળે, અંદર ૧૦) તોલા તલનું તેલ નાખી ઉકાળે પાણી જળી
 રહે ને ને ગાળી લીએ.

ચણાદીના પાનનો રસ લગાડે.

દીપ ૧૥ વાલ, અતિ વીધ ૦૥ વાલ, અજમોદ ૧૥ વાલનું
 ચુરણ બનાવી ૧) વાલ ફડી સાથે (૩) દીવસ ખરાડે.

ફમી મસનદી ૦૬ તો. કસબસફેતા ૦૬ તો. માયુફળ ૦૬ તો.
 એનું ચુરણ આમનને લગાડી આમનને અંદર દાખે. વડના ઝાડની
 ચંડર-કુમળીનો રસ કાઢી તેને ઉકાળી ઘટ (ખનસત્વ) બનાવે તેની
 સાથે સંખજીર મેળવી ખરાડે. કારેલીના મળને ચાખાના ધુણમાં
 વાડી લગાડે.

કેવડાના મળનો રસ તેલમાં ઉકાળી, પાણી ખાળીને તેલ લગાડે.

કુકકેવડોના રસ અને ફટકડીનું ઘટ પાણી (પાણીમાં ફટકડી પીગળે
 એટલી પીગળાવી તેનું નીચરપાણી) મેળવી તેમાં લુગડું બીજની મુકે.

અંગાઈ દુર થાય, બફાળો ઓછો થાય, ઉકળાટ
 નરમ પડે—ઉતવા બળતરા શરીરે બળે.

૧=અંગાય દુર થાય, બફાળો દુર થાય—તાપના દીવસમાં પાણી
 તડકે ગરમ કરી નાહવું.

૨=અંગાઈ મટે—શરીરપર અંગાઈ થાય ત્યાં નાળાએરની
 કાટલીનું તેલ મસળે.

૩=ચણાનો લોટ શરીરે મળળીને નાહવું. પીપળાની જલ અને
 ઘંટ વાડીને લગાડવી. આંખાના પાન અને ગો મૂત્ર શરીરે લગાડવું.

કુપાદીખાના ખીન્ની ચુરણ દહીમાં મેળવી લગાડવું. ડાંડળીઆ ચુરની રાખ પાણીમાં લગાડવી. મગની અને વાલની દાળની રાખ સરસીઆ તેલમાં લગાડવી.

પાપડખાર ટંકખાર ગાં મુત્રમાં લગાડવો. બાંખાના બાલની રાખ મસળવી. પારસ પીપળાના દોડવામાંથી પીળા પદાર્થ નીકળે તે લગાડવો.

ગુલાબના ફુલ ચોખા સાથે રોંધી ખાવું.

અળખાઇ=જીનાળાની ગરમી=કુનસી,

૧=આંખળા ૪) ભાગ તોપડું ૨) ભાગ કપુર કાચલી ભાગ મેળવી પાણી સાથે વાટી સરીર પર લગાડે.

૨=આમલી પાણીમાં વાટી અળખા પર લગાડે.

૩=કેરીનો રસ લગાડે.

૪=સોના જે રુદ્રાળ્ય જગમાં મેળવી લગાડે. જસટની ખાક અથવા ઝીંક બોક્સાઈદ પાણીમાં લગાડે.

૧=શરીરની ગરમી તથા ઉકળાટ—શરીરની ગરમી મટાડવા માટે આમલા, ના તોલો, કાળી દ્રાણ ના તોલો અને મધ ૧ તોલો એ સર્વેને પાણી સાથે મેળવી ગાળીને પીવું તેનાથી શરીરનો ઉકળાટ નરમ પડે છે.

ઉદાસસી દલગીરી ઘેલાપણું-ગમગીની

૧=જીવ ખુશમાં રહે--મનની ઉદાસી મટે--અરડુસી, બહાણી, વજ, હરડે સમજાગે મેસવી તેમાંથી સફવાર અને સાંજ અરડો તોલો ફાંકે, અને ઉપરથી પાણી પીએ તો જીવ ખુશીમાં રહે છે. એનો આસવ કરીને લાપરી શકાય છે.

૨=મગજને ખુશ રાખે મગજની શાંતિ રહે--કપાસીના ખાડના ફુલનું સખરત પીવામાં લેવું.

ઉદાસી ગમગીની.

લોહ ભરમ ૧) જોટામાસી ૮) ઈંગ બે એના ૭) વાલની ગોળી બનાવી ખાએ.

ઉલટી ઓકારી બંધ પડે

૧=ઉલટી બંધ થાયે— કરોળીઆના સફેદ પડને ગોળ સાથે મેળવી દરદીને ખવાડવું.

૨=આંકડાના પાંતરાનો જુકા એક વાલ મધ સાથ ચાટવો.

૩=ઉલટી-ખચ્ચાઓને થાય ત્યારે ચુનાતું પાણી દુધ સાથ પીવાડે.

૪=તાવ, ખાંસી, ઉલટીમાં અતિવીધ ખચ્ચાં માટે ખાસ છે.

માત્રા એક વાલથી બે વાલ સુધી મધ સાથે આપવી.

૫=ઉલટી અથવા ઓકારી—તુળસીનો રસ ૦૧ તોલો ગોળી-ચંદન બે આની બાર મેળવી પાવાથી ઉલટી મટશે.

૬=ઉલટી થવા માટે—બે આની બાર દુધીઆ વજનો જુકા પાણી સાથ પીવાથી ઉલટી થાય છે.

ઉલટી થાય—મીંદળનો ગર્ભ દરદીને ખવાડી જેટલી વાર ગરમ પાણી પાચે તેટલી વાર ઉલટી થાયે.

૭=ગર્ભણી સ્ત્રીને ઉલટી થાયે ત્યારે કલંબો ૨ થી ૪ વાલ ખવાડવો.

* ૮=નાળીએરની ચાટલીની રાખ ૧ વાલ, મધ સાથ ચટાડવી.

૯=આંકડાના પાંતરાનો જુકા ચરધા વાલ મધ સાથે ચાટવો.

૧૦=ગંજુરીના પાનનો રસ એક તોલો પીવો, અથવા ભમરીના પંરની માટી ૪ વાલ ગરમ પાણીમાં પીવી.

૧૧=આદુ અને કાંદાનો રસ અંકક તોલો પીચે તો ઉલટી બંધ થાયે.

૧૨=કડવી ગરતુંબીનો ગર ખાધાથી ઓકારી અને જુલાળ આવે છે.

૧૩=જીરાંની ધુધ નાંકમાં લેવાથી ઉલટી બંધ પડે.

૧૪=ચોખાના ધોવણમાં જાવફલ ધસીનેખાવાથી હાથદો થાય.

૧૫=ઉલટીમાં લોહી પડે તે બંધ થાય—જેડીમધ અને સુખક દુધમાં ધસીને દરદીને વારંવાર પાવું, ખોરાકમાં દૂધ અને ચોખા.

૧૬=ઉલટી=આફરે મટે—સોવાની બાછનો રસ ૧) તો. પીવે.

૧૭=દાણુ વચરની દરાખ ચાર માસા મધ સાથ ખાવી.

૧૮=ઉલટી બંધ પડવા માટે—બે રાસ મોમીઆંધ ગરમ પાણીમાં મેલવી પાવી.

ઉલટી.

૧=તો. ખડાયાંની રાખને ઠા શેર પાણીમાં મેળવે. તેનું નિતર પાણી દવા તરીકે પીવું. આદુ અને તુલસીનો રસ, મોરના પીછની રાખ ૧) વાલ મધ સાથે ખાવી. પાલકને કરમની ઉલટી થાય ત્યારે ૧) અથવા ૨) ચમચી ચુંનાનું પાણી મધ સાથે પાવું.

ઉલટી=ઝાકારી.

ઉલટી કરવા માટે અગ્રેજીમાં છપેકકયુના વપડાય છે તેમ વૈદ્યોમાં, કડવાં તુરીઆના મગજનું ચુરણ ૩ થી ૪ વાલ અપાય છે. ઉલટી આવે—ગોડા વગનું ચુરણ ૫) વાલ ખવાડે તો ઉલટી આવે. વધારે ખવાડે તો નુકસાનકારક છે. ઉલટી થાય તે બંધ પડે નહીં.

મોમીઆઈ, મમુઈ. (ખનાવટી)

ખનાવટી મોમીઆઈ—રાત્ર શેર ૧, બીલામું શેર ૧ એ બંને ખાંડતા જવું અને ઠા શેર તેલ આસને આસને મેળવતાં જવું. મારીના વાસણમાં મુકી ચુલે ચઢાવવું. ઉલટા આવ્યા પછી ૨ તોલા હીંગળો નાખવો, અને લાકડીથી દલાવવું. ઉભાણુ આવે, સવળું કાળું અને એટલે થકું પડવા દેવું. વાસણ કાઢવું ભાંગી અંદરની મોમીઆઈના કટકા કરવા.

૧૬=ઉલટી બંધ પડે—મગની પકાવેલી દાળનું પાણી (ઝોસામણ) પીવું.

૨૦=ઝાકારી માટે—મોરના પીછની રાખ એક વાલ મધ સાથે ખવાડવી.

૨૧=ઉલટી, ઝાકારી માટે—મધપુડાનું ચાણું મીન મધ સાથે મેલવી ખવાડવું.

૨૨=ઉલટી બંધ કરવા ૪) લવંગ ચાવી ખાવાં.

૨૩=ઉલટી બંધ કરવા માટે હુપ્પાનતી હુંસ આપેલા વાસણમાં ગરમ પાણી નાંખી તે થકું પડે તે દરદીને પાવું.

૨૪=ઉલટી માટે ૧) તો. વરીઆળી ૨૦) તોલા પાણીમાં ભીંજવી રાખી તે પાણી દરદીને પાવું.

ઉલટી=ઝાકારી.

ઝાકારી કરવા માટે અગ્રેજીમાં છપેકકયુના વપડાય છે તેમ વૈદ્યોમાં, કડવાં વેરીઆના મગજનું ચુરણ ૩ થી ૪ વાલ અપાય છે.

ઝાકારી આવે—ગોડા વગનું ચુરણ ૫) વાલ ખવાડે તો ઝાકારી આવે વધારે ખવાડે તો નુકસાનકારક ઝાકારી થાય તે બંધ પડે નહીં.

ઉઘતી થતી અટકે

૧) કપુરકાચલીની ૨) વાલ જેવડી ગોળી પાણી સાથે ગળે.
૨) વાલ હુંપાનના કુલ મધ અથવા પાન સાથે ખાએ.
૩) મોરના પીછતી રાખ, પીપર સંભાળેનું ૨) વાલ ચુરણ ખાવું.

૪) સોનાના વરકનું ૧) પાણું માખણ સાથે ખાવું.

૫) કાકના માવાની ભુકી ખાવી.

૭) આમળાનો રસ, પીપર, મધ સાથે ખાવું.

૮) ઇંગ અને અડદ ઇંગાર ઉપર ભુકી હુંપ લેવી.

૯) સોપારીના ફળ ઉપરની છાલની રાખ મધ સાથે ખાવી.

૧૦) મકાના ખાલી કુંડવાની રાખ મધ સાથે લેવી.

૧૧) સખત ઉઘતી બંધ પડે—પીપળાના છોડાંની રાખ પાડે તે

૧) સેર ગરમ પાણીમાં રાખી ૨) કલાક પછી નિતરું પાણી પીવામાં લેવું. ના અથવા ના સેર પાણી પીવું. ચમતકારીક દર્શાવ છે, ખાધા પછી ઉઘતી પીનના કારણે થાય તે ના તે. કમળકાકડીને પાણીમાં વાટી પીવી. અથવા તમક તેજની ગોળી ખાવી. બાનાવત માટે જુઓ “ઉંચ આવે.” જેરી કોપર બે વાલ પાણી સાથે ઘસી સાકર મેળવી ખાવું. નાળીએરની કાચલી ૧) વાલ પાણીમાં ઘસી ખાવી કપાસની જડની દાંડીની રાખ ના તે. પાણી સાથે લેવી.

નેતરની લાકડી પાણી સાથે ઘસવી. ૩) તોલા ઘસાડો પીવેલ ખાધા પછી ઉઘતી થાય તે માટે “તમક તેજની ગોળી” લેવી. બનાવત માટે જુઓ “ઉંચ ન આવે.”

અછખદા=ઓખો.

અછખદા અને ઓળી બાના તાવ માટે અત્યા ઝાડના છાલને કાઢાળો પીવો.

હીંગવાળું અડદનું સાક, રોકિલા ચણા, તુવરનું ઓસામણ એમાંની એક ચીજ ખાવાથી ઓળીના તાવના બળતરા શાંત થાય;

આડાયા છાણાનો ભુકા સરીરે લગાડવો.

માથે આવેલી સ્ત્રીનો છાયો ન આપવો. ૧૪ દીન પછી નહવાડું ત્રીજાં સાકર ખવાડવી. બી બંધ કરવું. જસ ચોખા ખવાડવા.

ઉપજીઉ=સસણી=વાવરી.

૧=વાઈન ઇપેકેક્યુનાના બે ટીપુ પાણી સાથે હીવસમાં
અથવા વાર પાવાં.

૨=મોડ્યંકન ૧) ચોખા જેટલું માતાના દુધમાં ધસીને દર
અથવા કલાકે પાવું;

૩=ચામ નામનું એક જીવ જંતુ છે, જે સોતેરી રંગનું
પતંગીઉ છે, જે પહેલો વરસાદ પડતાં ખેતરોમાં તથા વાડ પર
પાકે છે; જેને કુકાંની સાથે મેળવી દાખડીમાં રાખે તો ઘણો
જાંબો વખત જીવતું રહે છે, તે પતંગીઉ ૧) અથવા અંરધું ગો-
ળમાં મેળવી બાલકને ખવાડે તો સસણીવાળા બાલકને ફાયદો કરે.

સસણી માટે બામ નામનો છોડ બીનાસવાળી જગા ઉપર
આવું વરસ રહે છે તેનું ૧) પાન જમીનમાં રોપે તો છોડ ઉતપન
આવે. એના પાનનો સેક બાલકની છાતીએ અને પેટપર કરે.
અથવા એ પાનના પાંચ ટીપાં મધ સાથે બાલકને ૧) વારંવાર પીવાડે.

૪=જુઓ ' સસણી '—' વાવરી '

એજ ગળતી બંધ થાય.

સરેકા, મધ અંકેક તોલો પાણી વા સેર મેળવી કાગળા કરવા.

ઉંઘમાં બકારા.

ઉંઘમાં બળડે તે માટે—૧ તોલો મુનામુખી રોજ પાણી
સાથ પીએ.

ઉંઘ આવે=નીંદ આવે.

૧=ઉંઘ લાવે—ઉંઘ કમી થઈ હોય તો પીપરીમળનું ૧ તોલો
ચુરણ ગોળ સાથે રાત્રે સુતી વેળા આવું અથવા તેની ચાદ બનાવી
પીવી. આ ઘણો જાણીતો હસાજ છે.

૨=ઉંઘ આવે. સેદરડીના છોડ થંડો જગા ઉપર થાય છે.
રાત્રે મુલસીના પાન જેવાં એના પાન છે. એના રૂળની તોપીબનાવી
રાત્રે સુતી વેળા પહેરવી.

ઉંઘ કમી થાય.

ઉંઘ પુરકળ આવતી હોય તો કમી થાય. કાળાં મરી શોડાની
આદમાં ધસી અંજન કરે, અથવા ઝેર કચુરાતું ચુરણ વા વાલ
મધમાં રોજ ખાએ.

ઉંઘ લાવવા માટે અડીણુ બાર વાલ, તુકમે કાકુ ૩૦ વાલ, કાળી મરી ૩૦ વાલ, પીપર ૩૦ વાલ, સુંઠ ૪૦ વાલ આવરના ગુંદર સાથે અઢેક વાલની ઝોળીએ બનાવી તેમાંની એક ઝોળી રાત્રે સુતી વેળા ખાવી.

ઉંઘ લાવવા માટે રતાંજરી ગુલાબમાં ઘસી વારંવાર ૫) દીવસ સુધી કપાળે લગાડે.

૩=ઉંઘ લાવવા, હાફણુ નરમ કરવા, શરીરે થતું દરદ આશુ કરવા અને મીઠી પીસાળ માટે અરીણુ ખાવામાં આવે છે.

૪=નયકુળમાં ઉંઘ લાવવાનો ગુણુ છે. ગુલાબગળમાં ઘસી ખંચાને કપાળે લગાડો તો ખચ્ચુ ઉંઘાત્ર નય છે. નયકુળ ઘસી ખાવાથી ડેર ચરે છે.

૫=તુખમે કાકુ—ઉંઘ લાવે છે. મગજનું ઘણું કાંમ કરના નારાની ઉંઘ ઉડી નય છે, તેને એની ચાહ પીવામાં લીધાથી ઉંઘ આવે છે. ખચ્ચાને બે ઘઉં ભાર અપાય છે. આના છોડમાંથી દુધ નીકળે છે.

૬=ઉંઘ—રાત્રે સુતી વેળા બેસતું વધ ગરમ કરી તેમાં નયકુળની બુટ્ટી ન ખી પીએ તો ઉંઘ શાંતિથી આવે છે.

૭=ઉંઘ આવે—ભાંગ સેટીને ચુરણુ બનાવે. ૧૧ વાલથી વધારે તે ચુરણુ સાદરમાં મેળવી દરદને ખવાડે.

૮=ઉંઘ આવે—અગસીનું તેલ અને દીવસ સંભાળે મેળવી પગના નહીઆને લગાડે અને કાંસાના વાટકાથી પગપર મસાળે.

ઉંઘ આવે=નિંદ્રા આવે

૯=માનેદનાપાન સરકામાં ઝોળી રાતના ખાના સાથે રોજ ખાવો

૧૦=૧૨ડાં, મેલરાં, અને આમળાનં ચુરણુ લા તો. રોજ ખાવું

૧૧=ઝેલેર કચરાને સેટી ઉપરની ચામડી તા. અંદરનું બી કાહડી નાખી તેનું ચુરણુ ૧૧ વાલ રોજ ખાવું—

૧૨=સેકલી ભાંગ એક વાલ રોજ ખાવી મધ સાથે ખાવી

૧૩=પીપળી મળના ગધોડા ૮) માસા રાત્રે સુતી વેળા ખાવા

૧૪=ચીની કપાલા બેઆની ભાર સુતી વેળા ધી સાથે ખાવા

૧૫=માંદગીમાં ઉંઘ ન આવે ત્યારે; શુધ્ધ હીંગોડ ૧) ગંધક.

૧૬) અરીણુ. ૪) અકકલધરો લવંગ, કેસર, નયકુળ, પીપળ નવતરી (અથવા નર્મદાપુલ) ૧૧ એની ઝોળી ૧૧ વાલની બનાવી સુતી વેળા ખાવી.

૧૭=જિંધ શાંત ન આવે વિચારે ઉપર વિચાર આવે તો ટાળવે અને કપુલે ધી ધસે.

૧૮=ચક્રીના દુધમાં વરીઆળી વારી આંખ ઉપર લેપડી મુકે

૧૯=નમકતેજની ગોળી, વાપરે એની બનાવટ મરી ૨) ભાંગ ૧) બુનો ગોળ ૪) લેવો. ભાંગમાંથી બીજ અને દાંખલી કાઢી નાખીને લેવી, તેને પાણીથી ધોવી, સુકાવીને તાંબાના વાસણમાં સેકવી. આ બધાને મેળવી મગ જેવડી ગોળી વાલવી. ૧) થી ૨) ગોળી પાણી સાથે આપવી ઉપરથી દુધ પીવું—ગરમ કરી પીવું. નિદ્રા ન આવે, સ્વપના થાય, ગમગીની આવે, ખાધા પછી તરત જાગતી થાય, ચાદાસકમી થઈ જાય, તે માટે ધણી જાણ્યોગી છે. આ ગોળી દર મહીને તાજી બનાવે.

૨૦=ખાલકને જિંધ આવે—સ્ત્રીના દુધના ટીપા નાખમાં લગાડે.

૨૧=ગરમ પાણીનો ખાફ લેવો.

૨૨=થંડા પાણીથી નાહવું.

૨૩=પીપરીમુળ ૫) તો. ટંકણુ પાટીઓ ફુલવેલો ૧) તો. લીંડી-પીપર ૧) તો, ભાંગવું ચુરણુ ૧) વાલ ૧) તોડો એનું ચુરણુ વાલ બે અથવા ખપે એટલું રોજ બે વાર ખાવું.—

૨૪=ડાંડીવાળા થુઅરનું પાન લેવું. તે ઉપર ધી ચાપડવું તેને તલના તેલના દીવા ઉપર રાખવું મેંસ પડે તે એકડી કરવી. આ મેંસ સુતી વખતે આંખમાં આજે.

૨૫=જિંધ લાવવા માટે ૧) વાલ ખરાસ કપુર ખાય. (Chlaretone) જિંધ માટે આપે છે તેમાં કપુર છે)

૨૬=સીતાફળના પાનનો પાણી સાથે કાટેલો રસ ૬) તો આમંટા અથ ૧) તો. સાથે પાચે ૧) કલાકમાં શાંતી થાય.

ખારાસાંની અજમાંનો તકીઓ માથા તળે સુતી વેળા રાખવાં.

ઉનવા=દાહ બળે.

૧=ઉનવા—શરીરે બળતરાં બળે ત્યારે ૧ તોડો આમલાને વાાા જેર પાણીમાં વાા કલાક લીંજવી, તે ગાળી અંદર સફેદ નાખી પીવું.

૨=તુકમરીઆના બી ૨) તોલા, સાકર ૪), તોલા, પાણી શેર વાા એને ૩) કલાક પસળવા કષ્ટ ગાળીને પીવું.

૩=દાહ બળે—આમળાનું પાણી શરીરે ચાળવું. અને આમળાના પાણીથી નાહવું.

૪=તે જગા ઉપર ખાસમાં બીંજવેલું લુગડું મુકવું.

બુઓ “બળતરાં બળે.” “દાહ બળે.”

ઉંદરી માથાની

ઉંદરી માટે લીંબોડીનું તેલ લગાડે. લીંબોડીના મગજને હુંદી દાખે તો તેલ નીકળે, અથવા મગજને હુંદા પાણી સાથે ઉદાળે તો તેલ નીકળે.

૨=અગીજી અને માંખનો અવાર પાગીસાથ મેળવી ને માથે લગાડવેલ.

૩=કાચા અણુને બાળીને રાખ કરીને અને તેલ સાથે મેળવીને લગાડે.

૪=કેરીનો ચીક, લીંબુના રસ સાથે મેલવીને ૬ માથાની ઉંદરી વીગેરે ચામડીના દરદા ઉપર લગાડે છે.

૫=નુવરની દાલનો કાચલો તથા ગળી સમઝાગે મેળવી તેને ધૂપરેલ સાથે મેળવી કાંસાની થાળોમાં મુકીને કાંસાના વાટકાથી બહુ મસખવું અને પછી માથે લગાડવું.

૬=સાઇદ્રજી મલમ ૧) બાગ સાલીદ તેલ ૨) બાગ મેળવી રાત્રે લગાડે અને સવારે ધુએ.

૭=લીમજી દરડેનું ચુરણ માથે લગાડે.

૮=કોકોડના મૂળ, ખીજડીઆના પાન સંભાગે દહીમાં મેળવી લેપ કરે.

૯=કાથીદાંત, રસસતી, સંભાગે બકરીના દુધમાં ઘસી લગાડે.

૧૦=નવસાર ૧) બાગ, સરકા ૮) બાગ મેળવી માથે લગાડે.

૧૧=ધાણુને સરકામાં વાટી લેપડી મુકવી.

૧૨=બકરીની લીડ પાણીમાં વાટી માથે લેપડી મુકવી.

૧૩=રેહાન (સખજો) નો રસ માથે લગાડવો,

૧૪=હસપન છોડનું તેલ માથે લગાડે (જુઓ “ ખોરા ”)

૧૫=સાપની કાચળીને ધૂપરેલમાં ગરમ કરવાથી પીગળી જાય તેલ માથે લગાડે.

૧૬=હસપન=હરમર=હસપંદ લાહોરી એક જાતનો છોડ છે માંખીની દુકાને મળે છે, દરદીના ઓરડામાં એની ધુઈ અપાય તો ત્યાંની હવા સાફ ચોખ્ખી થાય.

હસપનના છોડનો રસ ૧) સેર સરસીઈ તેલ ૧૦ સેર એઓને ઉકાળી તેલ બનાવે, તે તેલ માથે ઘસે તો ખોરા, નિંખ, અને જીં નિકળી જાય. ઉંદરી મટે.

૧૭ ઉંદરી માટે આકરાનું દુધ અને માખણ સાથે ત્રાંખાનો કાટ (Cupri Acet) મેલવી માથે લગાડે.

૧૮=ઉંદરી માટે સરગવાની બાલનો રસ, કળાથીની રાખ, તેલમાં ગરમ કરી માથે લગાડે.

૬=ઉંદરી માથાપર થાય તે માટે દીવેલ અને લીંબુનો રસ સંભાળે મેલવીને લગાડે અથવા દીવેલ અને ચુના આગળનો ધુમ્મસ મેલવી લગાડવો.

૭=ઉંદરીવાળાં માથાપર ઘી ચોપડવું, તે ઉપર વળગે એટલી ખાંડ બહારાવવી. માથા ઉપર રહે એના ઘઉંની રોટી બનાવવા; કીકરાંપર તેનું એક પડ સેકવું એક કાચું પડ માથાપર મુકો તે રોટી બાંધી લેવી, ઉંદરીની અંદરના જીવડા બધા રોટીને વળગી આવશે. આ મુજબ ત્રણ દીવસ કરવું.

૮=ઉંદરી માટે—ગોરા ઘાસમાં રસમાં ચોખ્ખા વાટી માથે લગાડવા.

ઉંદરી માથાપરની માટે—ગીંદને દહી સાથે મેળવી માથે લગાડવું.

૯=છાંડનું તેલ મસળવાથી ઉંદરી મટે.

૧૦=થોડાવજ્જ સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી લગાડવી.

૧૧=માથા ઉપર તેમજ મુઠ, દારી ઉપર કીડ લાગી આગ ખરી પડે છે તે માટે. ચણોડીનું મગજ પાણીમાં વાટી, તેમાં ભાંજરાનો રસ સાથે ભાળે મેળવી તેલ બનાવી લગાડવું—ઉંદરીથી ખરી પડેલા પાલ પાછા ઉગે.

૧૨=પંડાળના પાનનો રસ ૩) દીવસ લગાડવો.

૧૩=પાટાલ જંતરથી નાળીયેરની કાચડીના કટાકાનું તેલ (ચુનો) કાઢાડવો. બા શેર ચુનામાં ભારપુરું, ગંધક, તથા ટંકણખાર દરેક ૧) નો. મેળવી માથા ઉપર લેપ કરતા.

ઉંદર નાહસે-ઉંદર ઝોછા થાય.

૧=ઉંદર નાહથી ગા-ગ્યાં ઉંદરનો ઉપદ્રવ ઘણા થતા હોય ત્યાં કોવચ મુટ્ટા દોપ નો ઉંદરો ને જગા છોટી નાશી જાય.

૨=ઉંદરના રહેઠાણ આગળ ઉંદરના પગને વજ્રગે એવી રીતે ૧) ત્રીટીમાં મરચાની બુટ્ટી મુકવી. મરચાની બુટ્ટી ઉપરથી આવતાં ઉંદરને તે બુટ્ટી લાગે તને ખરડાટ લાગે તેથી તે રહેઠાણ છોટી જાય.

૩=ત્રીપદનું ચૂરણ લોટના મેલવીને ઉંદરને ખંવાડવું.

૪=ગંધકની ધુળથી ઉંદર નાહવો.

૫=દળદ અને ચુનો સંભાળે મેળવી ઉંદરના રહેઠાણ આગળ મુકવું.

આસવ.

આસવ—નવ પુરુષા ૧ ભાગ, ૪ ભાગ પાણી એ બંધને ઉકાળી ૧ ભાગ રાખે, તેમાં ગોળ વજનસર મુકે તો આસવ બને.

આસવ=અરિષ્ઠ

આસવ એટલે પકાવ્યા વગરના કાચા વસાણાં અને થંડા પાણીથી જે મદ (juice) થાય તે અરિષ્ઠ એટલે વસાણાઓને પાણીમાં ઉકાળી કપડાંથી ખાળી જે મદ (juice) બનાવે તે તે જુદા જુદા ગુદ્દરથી જુદી જુદી રીતે આસવ બનાવે છે, કાર્મ મીઠાસ બણે નાખે છે અને પોર્ટવાઈન જેવા મીઠા બનાવે છે.

કાર્મ એવું કહે છે જે આસવમાં મીઠાસ ન રહેવો જોઈએ જે મીઠાસ હોય તેનો મદ (syrup) બનવો જોઈએ જેમ સેરીવા ઝનમાં મીઠાસ નથી તેમ થવું જોઈએ.

એક વસાણાનો ગુણ તેનો આસવ પીવાથી જઘ્ઘડી માલમ પડે છે કારણ કે તે આસવ શરીરની નેસોમાં જઘ્ઘડી દાખલ થાય છે. તે વસાણું બીજા આકારમાં ખાવાથી ગુણ જણાતાં વખત લાગે છે.

આસવ અથવા અરિષ્ઠ બનાવતાં કાચનું અથવા કોરીનું વાસણ લેવું. તેને ઘીનો દાથ લગાવો. એટલે જરા ઘી તે વાસણની અંદર માપડવું.

રસથી ખરતી અરધી ભરવી. ખરતા અથવા વાસણ અરધું ખાલી રાખવું કારણ અંદર ઉત્પન્ન થતી (ગેસ) દવાને ગહેવા માટે જગા ન હોય તો ખરતીનું મોઢું ખુલ્લું કરી નાખે. જો મોઢું મગજુત કરેલું હોય તો ખરતીનું કાટી નાખે. રસવાળાં વાસણ જમીનમાં દાટવાં અને ખરતીનું મોઢું લઈ અંત તડકા લાગે તેમ ખુલ્લું રાખવું. જમીનમાં ખરતી દાટવાની કાલક જરૂર નોતું નથી; આખી ખરતી તડકામાં ખુલ્લી રાખે છે.

૨૦ દીવસ પછી ખરતીમાં ખમીર ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તેમાં અવાજ નિકળે અને (ગેસ) દવા પેદા થાય એસને જહાર જવા માટે ખરતીનું મોઢું ધીમું રાખવું, સખત પેક કરવું નહીં, અરણીના મોં ખોલી તે પર દીવાની બતી પરવી. અંદર પેદા થતી જેહેરી દવાથી બટી બુગ્ગળજીએ એ ગુદગ્ગ રાજ તપાસ કરવી ત્યારે બટી છેક ખારણીના મોઢાંમાં લઈ જવા જતાં જુગએ નહીં ત્યારે જણવું જે

આસવ પરી પકવ થયો. હવે બરણીનું મોઢું મળ્યુત પેક કરવું. હવે અંદર જવા દેવી નહી. ૩૦ દીન પછી બાટલીઓ ભરવી. ૩૦ દીવસ બરણીમાં પેક રાખવાનું કારણ એજે બહારની હવા અંદર જાય નહીં અને આસવમાં બાકી રહેલી હવા ઊતપન થાએ તેનું જોર બાટલો ખમી શકે. કાચની બાટલી હોય તે ફાંડી નાખે.

આસવ બની રહ્યા પછી બહારની હવા આસવને લાગે તો ખટાશ ઊતપન થાય.

આસવ બનાવવામાં ખમીર (આસવના બીજ) ની પહેલી જરૂર છે. દરાખ, ગોળ, ખાંડ ધાવરીના કુલ, કીમ ટાટ જેઠી અથ એ ખમીર લાવનાર છે.

આસવ બનાવવાનું વજન

પાણી શેર ૬૪=ગોળ. ૨૫ શેર, મધ ૧૧૧ શેર, ધાવરીના કુલ સાથે વસાણા ૨૧૧ શેર

જો વસાણા ઓછા વધતા પ્રમાણમાં હોય અથવા ઝરમી વધારે હોય કે ઓછી હોય તો આટલા કારણોથી આસવ થાય નહી, અથવા થયેલા આસવ જલડી ખગડે.

ખમીર ઊતપન કરનારી યોગે=દરાખ, ખજૂર, મહુદાં, કેળી નાડી, પપાઈ, પાટું, ચાંપાં, જામફળ, સુરા (મીઠાસ વાળા ફળો)માં ખમીર ઊતપન કરવાનો કુદરતી કાયદો છે. ખમીર ઊતપન કરે એવી કોઈ વસ્તુ મીઠાસવાળાં પાણીમાં મળવાથી ખમીર પેદા થાય છે.

ખમીર પેદા થાય ત્યારે રસ ઉપર શીજી બંધાય છે.

આસવ બનવાની કીર્ચા પુરી થાય ત્યારે શીજી નીચે એસે અવાજ થતો બંધ પડે અને પાણી નિતરૂં થાય.

૮૮ ભાગ પાણી અને ૧૨ ભાગ ગોળ અથવા સાકર મળવે. વધારે મીઠાસ હોય તો ખમીર ચઢતાં થણા દીવસ લાગે અથવા ખમીર ચઢે પણ નહી.

આસવ શરીરના શીકાસ માટે=ગોળ ૧ શેર, હરદાનુ ૬૭ ૧ શેર, અજમે ૧ શેર, પાણી ૧૦ શેર, ૫ શેર લોખંડને એએને ૧ વાસણમાં મુકી, જમીનમાં અથવા અનાજમાં દાટવું. ૧ માસ પછી ખાળીને તે પીવામાં ૫ તોલા જેટલું લેવું.

આસવ રોહિદા (રોહિત કારિષ્ઠ) રોહિડાની જાથ ૪૦૦ તોલા, પાણી ૪૦૦૬૬ તોલા. ગોળ જીરુનો ૬૪ તોલા, ધાવરીના કુલ ખુંદેલા ૬૪ તોલા, સુંઠ, મરી, પીપર, ચીત્રામૂલ, ચવક, તજ, તમાલ પત્ર, દલામચી; હરડે, બેહડાં, આમળા, દરેક ૪ તોલા એ સધાળાંને બરનીમાં

મુકે, ખરૂં જમીનમાં દોડે. ૧ માસ પછી બાતલીમાં પેક કરે ખરોળ કલેજના દરદ, અર્થ, હૃદયના રોગ, સંધીવા, આ દરદોને કાયદા આપે,

આસવની બનાવત-પાણી ૧૦૨૪, ગોળ ૪૦૦ મધ ૨૦૦, આસવના મીશ્રણની ઓપક. ૪૦),

આસવ પરીપક્વ થવાનો વખત ઉતાળામાં ૬ દીવસ. વરસાદ અને થંડી રીતમાં ૮ દીવસ. ત્યારે વધુ વખત રહે ત્યારે આસવ ખાતો થઇને સરેશ અને.

આસવ બનાવવાની રીત.

અરિષ્ટ ઉકાળાથી અને.

આસવ થતા ઉપચારથી અને આસવના વાસણને રોજ દલાવવું સર્યાનમાં આસવના વાસણમાં હવા જતી રાખવી. હવા વન્ય તોજ ખમીર (roast) પેદા થાય. આસવમાંથી નિકળતી કારબોનીક હવા બંધ પડે ત્યારે આસવ ગારી લેવા. નહીં તો ફરીથી બીજી હવા ઉત્પન્ન થાય, ઉપર સંકેદ થાય, અને સરેશ (મુકન) અને. આસવ બન્યા પહેલે તેમાં હવા જતી નેહએ, અને વાસણ રોજ બે વાર દલાવવું નેહએ એવું કાઠકે કહે છે.

આસવમાં કાચા ચણા મેળવાય છે; તેમાં નાઇટ્રોજન વધારવાની નેમ છે.

ખમીરની કાઠીઆ સર થાય ત્યારે આસવની ટેમપરેચર (ગરમી ૮૦ થી ૭૫) ફેરનેટ ડીગ્રી થાય કાઠ વાર ૧૦૦ ડીગ્રી થાએ. ગરમી એકદમ વધે તો આસવના વાસણને થંડા અથવા ખરડના પાણીમાં મુકે, જે ગરમી ઓછી થાય. તો આસવના વાસણને ગરમ પાણીમાં મુકે.

ખમીર ઉત્પન્ન કરવા માટે આસીદિટીની જરૂર છે માટે આસવમાં ધાવરીના ઘૂલ નખાય છે, તેને બદલે કાઠ ખાવળની છ. રૂ નાંખે છે.

આસવ તૈયાર થાય ત્યારે તેની ગરમી ૮૦ થી ૮૫ ડીગ્રી હોય છે.

આસવ બરવાના વાસણ ચોખ્ખા નેહએ તેમાં જરાબી ખટાસ હોવા ન નેહએ. ચણાના પાણીથી વાસણ ધોવાય તો ખટાસ રહે નહીં.

આસવ=મુકેશ (જવ ૧) ભાગ ૧ પાણી ૪ ભાગ. બંધને બીકાળે ૧ ભાગ રાખે. તેમાં ત્રીજે દિવસે ગોળ નાખે.

આંખના દરદો.

આંખની ગરમી

આંખે પરડા

આંખની ખજ

” અંધારા

આંખની ચેષ

આંખમાં પરવાળા

આંખમાં બાળ ઉંઝે

” દુધી નજર

આંખમાં ખીલ પડે

” ફેડકે

આંખનું તેજ વધે

” ના સાતીઆ

આંખનો અંધારો મટે

આંખનું ફુલું

આંખમાં ઝામરવા

” નજળો

૧=આંખના દરદ માટે—પીળા ફુલવાળી ગળજીલી (માવજીયાન)નો રસ એક તોલો તેમાં ૦૧ વાત ફટકડી મેળવી આંખમાં નાંખે.

૨=આંખની ગરમી મટે=આંખની ઝાંખ મટે, આંખનો નજળો, કાપે—જીરાંને પાણી સાથે અથવા બાવળની પાણીના અથવા સંધે-સાના પાનના રસમાં વાટી લેપડી આંખપર ૩ કલાક બાંધે “અથવા આખીરાત આંધી રાત્રે આ ઇલાજ ૪ દીન જન્યુક કરે. આંખમાંથી આંધુ નીકળવા દાંબ.

૦૧ તોલો જીરૂ સહવાર સાંજ ખાવાથી ઉપલાં દરદોને ફાયરો થાય છે.

આંખનું બરણુ, આંખના દરદો માટે—ગધેડાની લીકને કાઢવાના કાલામાં મુઝી તેમાં પાણી નાંખી એક રસ કરે. ચીમોડને લુગડાંની પોટલીમાં મુઝી તે પોટલી ગધેડાની લીકાળાં કાલામાં મુઝી પકાવે, ચીમોડનાં છાળતાં ક્ષણી નાખી તેનું બહુજ બારીક ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ આંખના પાપણુલી અંદર મુઝી આંખ બંધ કરે. આંખપર ૩ મુકી પાટો બાંધે. રાત્રે સુતી વેળા આંખમાં આ બરણુ બરે અને સહવારે પાટો છોડે.

૬=આંખમાં ખાંજ અથવા ચેળ મટે—મેઢાંના દળીઆને મધમાં ધસી અંગન કરે.

આંખની મરમી=જારી=જાંજલા માટે=રસમતી પાણી સાથે તાંબા ઉપર ધસીને બધે આંખે આંજે. દરદવાળી એકજ આંખે આંજે તો તે આંખ સારી થાય પછી બીજી આંખે દરદ થાય, માટે બધે આંખે સાથે આંજે.

આંખની મરમી માટે રસમતી પાણીમાં ધસી આંખની આસ-પાસ લમાડે અને આમળીનાં પાનની લેપડી આંખ ઉપર ૪) દલાક સખે તો તરત આંખ સારી થાય.

૪=આંખો આવે—આંખો લાલ થાય—પારે આંખનું બરણ નીચે મુજબ બનાવી રાતરે સુતી વેળા આંખમાં ભરવું.

ચીમડના પીળા બી (મીંજ) કાઢીને દેવતા ઉપર સેકી બારીક કરવા, તેમાં જરા વડાગરા મીઠાની કટકી અને જાસના ટીપાં નાંખી બહુ વાટીને બુકા લુગડામાંથી ચાળી લેવો, તેનું અંગન કરવું.

૫=આંખ દુઃખે ત્યારે આવરના પાનરાને દુધમાં બારી આંખે પોટલી મુક. આવરના જાડના નાના છોડ રેતાળ જમ્બીનમાં દરિયા કિનારે થાય છે. તેના પાંદડાં સુનામખી જેવાં છે. તેની ઉપર કુદ પીલાં પછી રાતાં થાય છે, તેના બીની સીંગ આવરની સીંગ જેવી થાય છે. મેંદાના સીંગડાં જેવાં જોળ આવરને પાંદડાવાળી મેંદી આવર છે; તે સુનામખી જેવું કામ કરે છે. મેંદી આવળને મીઠી આવળ પણુ કહે છે.

૬=આંખ મળતી બંધ થાય—મેઢાંની વંદાના કનના રસ નોલો ૧, સીંધાલુણુ ૧ રતી એએને વાટી અંગન કરવું.

૭=ધુવરનું દુધ તથા બીલામુ આંખને લાગવાથી તે સુજી આવે છે. ત્યાર પાછા ફેરીતો રસ આંખની અંદર તથા બાહ્યર લગાડે.

૮=આંખના વધુ ખેંચાવાથી બચરી, મગજની અશનિ, ફીસ્ટીરીઆ થાય છે, રાત્રે કિંધ ન આવે, મગજની પેદા થાય, શીકર થાય, મગજમાં મધરામણુ, બોધવાંચાં તોતચટ થાય, તે પીવાની

હવાથી કાપેલો ન થાયે તો તેની આંખ તપાસી આંખે ચક્ષુઓ પહેરાવે તો બહુ દુખ દુર થાયે.

૧૮=આંખની ગરમી કાપવા માટે-- સાફ પાણીમાં ધરીને આંખે આંજે છે.

૧૯=આંખ આવેલી, આંખમાં ખીલ માટે-ચતોડીના પાનનો રસ આંખમાં આંજવા.

આંખમાં ચણાટાના પાતરાં ચતોડીના પાનના વધે તો આંખની માલ પાણીમાં કઢાડે. આંખ આંજવા.

૨૦=આંખના પરવાળાં, આંખમાં બાલ ઉગે તે માટે ઉપાય કંદવણના લીલા ફળમાં સુરમાંનો કટોરો મુકવે. તે ફળ મુકાએ ત્યારે સુરમાં અંદરથી કાઢાડી ગીળાં લીલાં ફળમાં મુકવા; તે મુકાએ ત્યારે સુરમાં અંદરથી કાઢાડી ગીળાં ફળમાં મુકી મુકવવું. ત્રીજવારના ફળને સુરમાં સાથે યાત્રીક બુંદ કરીને આંખે આંજવા કરવું.

૨૧=આંખની ગરમી, માતી ન રાખાણો--ગરમી અને માતી હરડે પાણીમાં ઘસી આંખે અંજે તો આંખનો મેલીઆ અટક અને આંખના ખીલ દરેકને કાપવે થાય. આ ધસાડો રાજ નાનું બેઝાં; દાવસમાં બે વાર આંજવા વેદાએ અને તે ઘણા મહીના સુધી ચાલુ રાખવો બેઝાં. આ ધસાડા અમલ અને ઘણા જાણીતા છે.

અંગ્રેજી ડાક્ટરો આંખના દરેક માટે એસીડ ટેનીક વાપરે છે, તે એસીડ ટેનીક હરેકમાં છે. આગલા ગુના અંગ્રેજી ડાક્ટરોનો અભિપ્રાય હતો જે ફાસફરસ તેલ આંખમાં આંજવાથી માતીઓ કપાય છે, તે ફાસફરસ સાકરમાં છે, એટલે હરડે અને સાકરનો ઘસાડો દેલી વદ્દા તેમજ અંગ્રેજી વદ્દામાં આંખના દરેક માટે ઉપયોગી ગણેલો છે.

૨૨=છાકરાંઓની આંખ આવે, આંખમાં ખીલ થાય ત્યારે છાકરાંઓનો માલો અરણીની સોટી આતવારે કાપી લાવી તેના જીણા નાના કડકા કરી માળા બનાવી છાકરાંઓને પેહેરાવે તો આંખ સારી થાય. એવી કહેવત ચાલે છે.

આંખમાં ખીલ વારંવાર થતા હોય તે માટે ના તેલો ધણીનો પાકા રોઈનું સુખી વેળા આંજવા.

ધાણપાક—૧ શેર ધાણને છુંદવા, તેના છેાળતાં કાઢી નાંખવા.
ધાણના મગજને ઘુળ વાટવા જેમ બાલુ વાટે તેમ ચુણ વધે. તેમાં
આંદાના વરકના એ પાના નાંખવા અને ૧ શેર ઘુલકજીમાં મેળવવું.

૧૪=આંધાપાનો કાપાય—આળસીઆં છુંદીને ૬ સાથ મેળવી
તેની ખતી બનાવવી, તેને ઘીમાં મુકી સળગાવી, કાજલ પાડી આંખ
અંજન કરે તો રાત્રે અંધારામાં પણ દેખાએ. ચાર, લોકોને આ
અંજન ગાણીનું છે, તે ચારે અંધારામાં દામ કરી શકે છે એવું
ખાસાય છે. અળસીઆમાં ત્રાંચુ હોય છે, તે ત્રાંચુ ખરડ હોય છે,
તેને નરમ કરવાની નીચે મુજબ રીત છે,

ઘોડાનાં નખ, હાથી દાંત બેસના અથવા બકરાનાં સોંગડાં,
મધ, ઘી, ગોળ, ચણોટી, ટનકળખાર, સંભાગે મેળવવું. ૧ લામ
ખરડ ધાતુ (ત્રાંચું રૂપું અથવા સોનું) અને ૩ ઉપલી મેળવતીને
સાથે પીગળાવવાથી ધાતુ નરમ માખણ જેવી થાય છે.

૧૫=આંખનું તેજ વધે—૨ તોલા સુનામખી અને ચોપચીની
૧ તોલો છુંદીને કાઢી બનાવી ૧૦ તોલો કાઢી રોજ ૪૧ દીવસ ખાવી.

૧૬=આંખનું દુખવું મટે—મત્તનાશીનો રસ આંખમાં આંજવો.

૧૭=આંખ ગળતી બંધ થાય—ગીલોડના વેજાના કનનો રસ
તોલો ૧, સીધાચુણ ૧ રતી સરવેને વાટી અંજન કરવું.

૧૮=આંખમાં કચરો જાય ત્યારે ઝોરતનું દુધ આંખે આંજવું.

૧૯=આંખની ગરમી કપાય—દાડમના દાણાને રસ આંખમાં
મુકવાથી ગરમી કપાય છે.

૨૦=આંખની ગરમી કાપે—માથું બોરાઆ પછી દીવેલાના પાતરાં
એ માથે બાંધવા માથાના બાળ મોટા હોય તો ચુણ લાગે નહીં.

દાડીયા-દાડી-સત્યાનાસીના

૨૧=આંખનું અંજન—છોડનો રસ ૧ તોલો, સુરમો કાળો તોલો
૧, કાળા મરી ૧૧ દાણાં, ૩ કલાક ખરણ કરી સીસીમાં બરવું.

૨૨=આંખનું અંજન—દાડીનો રસ, ઝેટલુંજ ઘી, કલાક ૬
ધુંટવું અને અંજન તરીકે વાપરવું.

૨૩=આંખના દરદો મટે ૦૧ તો. સુનામખી સેરડીના રસ
સાથ રોજ ખાવી.

૨૪=આંખની રોશની વધે, કાળા મસલી અને સુનામખીનું
ચુરણ ૦૧ તો. રોજ સેવન કરે,

૨૫=આંખનું તેજ વધે, ત્રીફળાનો બુધો કુમારના રસમાં
ખરણ કરી ૧૪ દીવસ તેનું અંજન કરવું.

૨૬=આંખનું તેજ વધે, સળંગેમ પકવેલું જુએ પેટે ખાતું,
 ૨૭=જુઅરનું દુધ આંખમાં લાગુ હોય તો, આમલીના ધનના
 રસના ચાર ટીપાં આંખમાં નાંખવાં, અને આમલીનો પાતો
 દરદીને ખવાડવો. અથવા ચાખના છાશુનો રસ ૪) ટીપાં આંખમાં
 નાંખવાં.

૨૮=આંખકોની આંખો આવે તો પહેલે દીવેલનો જુલાળ
 આપવો.

૨૯=આંખનું તેજ વધે=રતનજોતના દુધમાં ૩ ભીંજી તેને મુકવીને
 જોટ બનાવે. એક કાદવના કોડીઆમાં થી મુકી, તે જોટ સળ-
 ગાવે અને કાજળ પાડે. તે કાજળ કાંસાના વાસણમાં રાખે
 અને અંજન કરે,

૩૦=આંખની ઝાંખ મટે=આંખની અંદર થંડા પાણીના
 ફડકા રોજ ૩ વાર મારવાથી આંખની ઝાંખ અને ગરમી મટે.

૩૧=આંખણી—આંખના પોપચા ઉપર ફડકી થાય તે ઉપર
 અણીની મગજ પાણીમાં ધસી લગાડવું.

આંખણી આંખપર થાય તે માટે—ગાવનું દુધ અને બેંસનું
 છાશ સંભાગે મેળવી લગાડવું.

હાથની આંગળી ખીજ હાથની હથેલી પર ધસે. ગરમ થાય
 ત્યારે આંખણીને તે આંગળી લગાડવી. આમ ઘણીવાર કરવું.

આંખણી માટે—સીંદૂર અથવા લખવાની કાળી સાડી લગાડે.

૩૨=આંખ દુખે ત્યારે આવરના પાતરાને દુધમાં બાફી આંખ તેની
 પાટલી મુકે, આવરના ઝાડના નાના છેડ રેતાળ જમીનમાં દરિયા
 કિનારે થાય છે. તેના પાદડા સુનામખી જેવાં છે. તેની ઉપર ફલ
 પીલાં પકી રાતાં થાય છે. તેના ખીની સીંગ આવળની સીંગ
 જેવી થાય છે. મેંદાના સીંગરાં જેવાં ગોળ પાદડાંવાળી આવરને
 મેંદી આવર કહે છે. તે સુનામખી જેવું કામ કરે છે. મેંદી
 આવળને મીઠી આવળ પણ કહે છે.

૩૩=રોસની આંખમાં વંધ=કાળી મુસળી બકરીના દુધમાં
 ધસ અંજન કરવું.

૩૪=આંખ નળીવાળા દરદીએ પગના તળીએ અને
 માથાપર હમેશ રોજ તેજ દીવેલ મસળવું. ત્રીફળાનું ચુરણ ખાતું
 અને તેના ટીપા આંખ મુકવા.

૩૫=આંખે નજીવે } મળેલીનું મળ બોલકાના મુનમાં
 " જાંખ } ધસી અંજન કરવું,
 " પડશે } મોથને પાણીમાં ધસીને અંજન કરવું,
 " અધારા } સરગાવાના પાનનો રસ અને મંચના
 દીપાં મુકવાં,

૩૬=જાણવા-૪) વાજ અંગેનો સત્ત્વ દૂધમાં ઉકાળી પીવો,
 દરદ નરમ રહેશે.

૩૭=પરવાળાં=પાપણુના વાળ અંદર આંખમાં વળી જઈ
 દુખ દીએ છે તે માટે ૨) તોણા. સુરમાના પથ્થરને ૧) તાગ
 ધ્રુવારણુના ફળમાં ખોસવો ફળ સુકાઈ રહે તે તે સુરમે મીઠાં
 ત્રીજા ફળમાં એ મુજબ ૩) વાર પકડી સુરમે ખારીક કરી
 આંખે આંજવો.

૩૮=આંખની જાંખ મટે. નીરમળીના બી ઝર કચુરાના જેવા
 છે. ગંદ પાણી હોય તેમાં નાંખવાથી પાણી નીતઈ નીરમળ અને
 છે. આંખની જાંખ તોડવા અને આંખના તેજ આપવા નીરમળી
 કપૂર. મધ, સાથે મેળવી આંખે લગાડવી.

૩૯=આંખનું તેજ વધ, આંધળો દેખે—કાળા નામના પેટ
 માંની ચરબી લોકાના વાસણમાં તાવે. તત્તી કાળજી બહુ તપાસથી
 પાટે. માટીના કાળીઆને મધિસરાનો રસ ચાવડી ખાયામાં સુકાવે.
 સંભળી નજીવું તત્ત લોખંડના વાસણમાં મુકે. અંદર જેત મુકી
 તેની ઉપર એકથી વાજ ૨ તો બુદા દોરડના મોઢાં
 આગળ મુકા પકડી દોડા રોડાન કરીને ઉપર પેટું દોડીયું લોકે
 અને કાળજી પાટે આ મેસ આંખમાં આજે તો આંધળો પણ
 જોતો થાય.

૪૦=કુંડી નજર=પરવાળાં=આંખના દરદ માટે. આંખના દરદે
 માટે સાંકાલીનું મળ ધસી અંજન કરવું.

૪૧=આંખનું તેજ વધે—ગોંડી રી બા શેર. સાકર બા શેર
 એની મેળવણી બનાવી જાડના વાસણમાં મુકે તે વાસણ પાણીવાળી
 એક તપેલીમાં તરવું રાખ તે તપેલીના ઉપર કાદવનું પાણીથી જ-
 રવું વાસણ મુકે. તે સુરણ એક તોણા રોજ એ વાર ખાવું.

૪૨=આંખના દરદ માટે—મમીરા છુતી ઘી સાથે મેળવી બત્તી
 સળગાવે અને કાળજી પાટે તે કાળજી આંખે આંજવું.

મમીરી.

૪૭=મમીરી એ મમીરાંના જેવી છે. તેને મળતી આવે. દરદારના પહાડપર થાય છે.

મમીરી નર છે અને મમીરી નારી છે. મમીરી દીસે જેવામાં આવતી નથી એના ચત્રકાટથી રાત્રે જણાય છે, એવું મૂળ સંકેદ જુખરા રંગનું હોય છે.

અનાવટી મમીરી,

કોઈ જાડના મુળીઆને નાત્રીક એસીડના પટ આપે અને પછી તે મુળીક મુળીથી રંગેલા કપડા ઉપર ધસે તો કાળો રંગ નીકળી જાય. લુંગું સંકેદ થાય. આવો દેખાવ કરી તે મુળીઆ મમીરા તરીકે ઓળખાવ.

આમર વા=ચુકોમા=રંગાંના મુળીઆને ઘસી સાફ અનાવે તે આંખની કીકી ઉપર પાંચ મીનીટ દાખી રાખેતો આંખમાંથી ગરમ પાણી નીકળે અને આમરવાં મટે.

મમીરી.

આઈફામાં હોદાદા ગામમાં એ મલે છે. આરબ લોકો એને દરજી દુટીઆ કહે છે.

આમરવા માટે—આંખની કીકી ઉપર મમીરી લગાડવાથી આંખનું પાણી ખસે છે.

ગળીથી રંગાયલા કપડાં ઉપર મમીરી મુકે તો કાળો રંગ નીકળી જાય અને કપડું સંકેદ થાય.

ધોળી સાંટાડીનું મુળ મમીરા જેવુંજ વઘદક કામ કરે છે.

કાશમીર તથા કાબુલમાં મમીરાના છોડ થાય છે એના છોડ ચંડકમાં ઉગે છે, તેના ઉપર રાત્રે રોશની દેખાએ છે. એની ગાંઠ હળદરની ગાંઠ જેવી પણ બહુ મખન રહે છે. કાગડાના પીછ ઉપર પાણી લગાડી મમીરી ઉપર ધસે તો કાળું પીછ સંકેદ થાય છે.

૪૭=આમરવા, માથે દુખાંત થયા પછી થયેલો અંધારો મટે=મમીરાને પાણીમાં ધસી અંગન કરવું.

આંખના પાપણ ઉગે=રસમતી, દરડે અને સફેર પાણીમાં ધસી આંખની આસપાસ લગાડે અને આંખમાં અંગન કરે.

આંખનો કાળો જુલાઇ પડે તો—કાચા ચણાની દાળની લેપડી ડાળા ઉપર બાંધી તે ઉપર પાંચ બાંધી ૩ દીવસ રહેવા દેવી.

આંખમાં તમ્બર આવે તે માટે કાળી મુસળી દીવેળમાં મેળવી અંગન કરવું.

આંખ ફટકતી હોય આંખમાં વસવાટ થાય ત્યારે—મધમાં સીધવ ધસી આંખે અંજન કરે, અથવા કડાની પાનરી દૂધાણીમાં બાંજની વાટીને આંખપર મુકે.

આંખના દરેકા.

૧ આંખની ગરમી માટે રસવંતી દુધમાં અથવા લીંબુના રસમાં ધસીને લગાડે.

૨=જેડીમધ મધમાં ધસી લગાડે.

૩=આંખની રતાસ કમી થાય, ગુલાબજળના ટીપા આંખમાં નાખે.

૪=આંખ ઝેડે (બાલકની) તે માટે માતાના દુધમાં ફટકીનો બુંદા મેળવી તેની સળી બનાવે; તે સળી આંખમાં આજે.

૫=આંખ બગડવાનું ૧) કારણ આંખોને દીવસનો નાતરતી કામ થઈ સંકે તેટલું કરવા હેતુ એક કુદરતી નીયમ છે: રાતરે અંધારામાં આંખને આસામેસ આપવો કુદરતી કાયદો હતો. વખતના ફેરફાર સાથે અને કામનો બોજ વધવા ને લીધે રાતરી વેળા બતીથી કામ કરવાનું સરૂ થયું. જ્યાં સુધી ઊંચ અને કાપરેલની બતીથી કામ થયું ત્યાં સુધી આંખનું તેજ ઘટેલું જણાયું, નહીં. વખત જતો, જન જનની વધુ રોશની વધતી ગઈ તેમ આંખો નખળા થતી ચાલી. નાના બાલકને રોશનીથી આંખનું તેજ ઘટે છે. આંખ બગડે છે. તેથી તરતના જનમેલાં છોકરાની આંખને નુકસાન નહીં થવા દેવાના હેતુથી દીવસની રોશનીથી બચાવવા, તેઓને ઘણા દીવસ અંધારી ઓરડીમાં રાખવાનો રવાજ અસલ હતો. કેટલીક ન્યાનીમાં રવાજ એવો છે જે ૪) માસ સુધી તરતના જનમેલાં બાળકને ચાનની રોસની જોવા દેવી નહીં. સુવાવડી બાઈડીને અંધારી ઓરડીમાં રાખવાની મુખ્ય મનઃક્રમ આ હતી. કુદરત તરફ જોતાં આ રવાજને ટેકા મળે છે જે કુતરાં, બીલાડાં, ચલ્લી, ઠાગડા, ઉંદર વગેરેના બચ્ચાંની આંખો જનન્યા પછી ઘણે દીવસે, અને આંખો રોસની જોવાની સક્તીમાં આવે છે ત્યારેજ તેઓની આંખો ખુલે છે, આ કાયદો હવે અમલમાં રહેતો નથી. તેથી બાલકોની આંખ જળાડી બગડે છે. આ જમાનામાં ઉલ્લોગ વખો છે અને તેથી ઘણા કઠાક દીવાની બતીથી કામ કરવું પડે છે. વધારે અને વધારે તેજવાળી બતીથી હવે કામ લેવામાં આવે છે; તેના પરીણામમાં આંખનું તેજ ઘટે છે, અને અસમાની મદદ લેવાની જરૂર જણાય છે. આંખને બચાવ માટે રકુલમાં જતા છોકરાઓને, કાપરેલ, હીવેલની બતીથી જેટલું કામ થઈ સંકે તેટલુંજ કામ રાતરે કરાવવું.

આંખમાં આંજની,

૧=૧૦૦) વાર ઘાયલા વીમાં અથવા ઘણા વખતના જુના વીમાં સીંદુર મેળવી આંજની પર લગાડવું.

૨=રસવંતી, સુંક, મરી, પીપરનું ચુરણ આંજની પર લગાડવું.

૩=આંખમાં પાન ઝાડ પરથી તોડે ત્યારે તેનીદાંડીમાંથી જે ચીકણું પદાર્થ નિકળે તે આંજની પર લગાડવો.

૪=મેંસના જાણુનો રસ, દુધ સાથે મેળવી લગાડવો.

૫=ઉજળી ચણેલીનું મુળ સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી આંજની પર લગાડવું.

આંખનું કુળું

કુળું કપાય, સત્યાનામીના રસ ૧) થારીમાં વા દીવ ઝેડા ભરે, ઠારીને પેહેલે ઘીના હાથ લગાડે, નડકામાં સુકવવું, ધુળ જતા દેવી નહીં. એની ટીકરી ખનાવે, તે વીમાં અથવા દુધમાં ઘસી આંજને, આ ટીકરી ૧) વરસ પછી નડાયી થાય.-

૨=નિરમળીના (નિગમલી) ના બી મધમાં ઘસી આંજને.

૩=અક્ષકરાના ચુરણો મેળીના દુધમાં ૩) દીન ખરસ કરે. તેની ગોળી ખનાવે, પાણીમાં ઘસી આંજને. ૧) માસ સુધી રોજ એ વાર આંજને.

૪=મધમલના કટકો અક્ષકરાના દુધમાં ૭ વાર પત આપે. કાઢવના વાસણમાં તે આંજને, નિર આંખનું સાથ મળવી આંજને તો જનવરનું કુળું બી મધે.

૫=સીતળાનું કુળું—ગેરબુટ્ટુ ટાંક ૧), સાદડી બાપા. ૧) ટાંક, ગંધેલીના દુધમાં. પીસી ગોળી ખનાવે, ન પાણીમાં ઘસી ૧૧) દીન આંજને કરે—

૬=દામદા ઘાસનું મુળ કાંતે પાંતે. અંગ્રેહાનું મુળ પાણીમાં ઘસી આંજને. દાઢી (સત્યા નામ)નું દુધ ૧ દીપુ, થી ૩ દીપાં એવી મેળવણી કરી સોનામાં રાખે આંખ આંજને કરે તો શરૂઆતનો મોતીઆ, કુળું, આંખના કાંચ, રાત્રીના અમરવા, દરેકાને ફાંપેલા આવે, દરિદ્રાજ નિર્ભય છે,

આંખે અંધારાં

આંખે અંધારાં આવે તે માટે—પિત્તથી મસ્તક ચડે અને આંખે અંધારાં આવે ત્યારે ઘાસીઆ પિત્તપાપકાનું ચુરણ નેલમાં મેળવી તાળવાં ઉપર અરેલા આંખના જંદા લેપ કરે.

આંખના પાંપણ ખરી ૫૩.

૧=એ માટે ચપેલીનું તેજ ઇડાની સફેદી સાથ મેળવી આંખે આંખે તો બાલ પાંખ ઉઝે.

૨=ઝિરંડીઆ તેલને ખુબ ઉકાળી અંદર બારીક મોરચુડા નાખી મેળવે. રોજ ૩) વાર આ તેલ આંખે આંખે ખરી મયલી પાંપણ પાછી થાય. એ તેલ ૫) તોલા મોરચુડા ૨) વાલ

આંખે કાંકરો.

આંખે કાંકરો ખુબ, આંખ ખટકે, આંખ દુખે, તે માટે આંક-ડાના દૂધમાં બીજવંલું રૂંડ પુમરૂં પગના અંગુઠાના નખ ઉપર મુકે.

મોતીઓ આંખનો.

કરણનો એકસ્ટ્રેક્ટ, અગ્રિજ એકસ્ટ્રેક્ટ નકસવામીકા તથા અગ્રીજના જેવો ગુણુ ધરાવે છે અને તેનાજ પ્રમાણમાં ખાવામાં લીએ છે.

૧=કુલું, મોતીઓ—આંખનું કુલું તથા સરવાતનો મોતીઓ સારો થાય. ઉપર મુજબનો કરણનો મલમ આંખ લગાડે અથવા અગ્રિજ એકસ્ટ્રેક્ટ બેલેડાના ટીપાં 'પનાવી' આંખમાં નાંખે છે. તે મુજબ એકસ્ટ્રેક્ટ કરણના ટીપાં બનાવી આંખમાં મુકે તો કુલને તેમજ મોતીઆને કાયદો કરે.

૨=આંખના દરદે, મોતીઓ, જામરો સાત ચાય—કાંસાનો ઠાળીને જરા ઘી લગાડીને દાર્ડીના છાંડનો રસ મુકવે તે મુકાય તે તેની ટીકડી બનાવવી, આ ટીકડી દુધમાં ઘસી આંખ લગાડવા કરવી. આટ્રોપીઆ, પોરાસ આપાલામ અને મરકાઉરીના મલમ જેવું એ કામ કરે છે. આ વાપરવામાં જરાએ બેખમ નથી.

૩=આંખનું કુલું મટ—દાર્ડીના છાંડમાંથી રસ પીળો નીકળે છે તે એક ભાગ અને ઘી ૩ ભાગ મેગી સીરીમાં ભરી રાખે અને તેમાંથી રોજ અંગળ કરે. કુલ: માટે આ રામચાણુ મનાજ છે.

૪=આંખનો મોતીઓ ખટકે—વાંદળા, જેડીમધ, તજ, અને દાર્ડીના મહુડાનું સંભાળે ચુરણ બનાવી ૧૦ તોલા ચુરણ મધ અને ઘી સાથ ૪૦ દીવસ સહવાર ખાનું.

આંખમાં પુલું

૧=આંખનું કુલું, ગાયના દુધમાં સુંકે ઘસી અંજન કરવું.
૨=આંખનું કુલું કપાય=પકવેલું સમુદર ફળ બકરીના મુતરમાં ઘસી અંજન કરવું.

૩=કુલું આંખનું નરમ અને કાચું હોય તો જીરાંના પાણીમાં બખે દીપાં આંખમાં મુકવાં.

૪=કુલું--ગંધડાના દાંતને પાણી સાથે ઘસી આંખમાં આંજે તો આંખનું કુલું મટે.

૫=આંખનું કુલું--ગીલોરીના છેરને માતાના દુધમાં ઘસી આંખે લગાડવું અથવા ચક્ષ્માના છેરમાં સાકર વાટી આંખમાં ભુકી બબરાવલી અથવા સફેદ મુસળીને સ્ત્રીના દુધમાં ઘસીને આંજીની અથવા ફટકડીના ચૂરણનું અંજન કરવું.

૬=કુલું આંખનું--ચલીઆતો અધાર અને સાકર સમભાગે મેળવી તેની ખારીક ભુકી આંખમાં મુક્યા કરે તો કુલું કપાશે.

૭=આંખનું કુલું બે માસનું હોય તે મટે--કપુરને વડના દુધ સાથે મેળવી આંખમાં અંજન, કરવું ઘણા દીલસ ચાલુ રાખવું.

૮=આંખમાં કુલું-- કુલું સફેદ જગા જીપર હોય તો ૧ વાલ ફટકી અને ૨૫ તોલા પાણી મેળવી તેનાં દીપાં આંખમાં નાખવાં. એ બહુજ અકસીર દલાજ છે.

૧૦=આંખનું કુલું મટે--જીરાંના પાણીના ૨ દીપાં મુકવાં અને ચક્ષ્માની અધાર અને સાકર મેળવી અંજન કરવું,

૧૧=આંખના કાળા ભાગમાં પુલું પડે તો વડાચર મીઠું, જાસમાં મેળવી અંજન કરે,

૧૨=આંખનું કુલું મટે--સમુદર ફળ અને ઘોડાનું નખ પાણીમાં ઘસી અંજન કરે

૧૩=આંખનું કુલું સહીઅંડમાં થયેલું મટે.

ગંધડાના દાંત અને સાકર સમભાગે પાણીમાં ઘસી આંખ લગાડવું. ચરકવા (ચક્ષ્મા) ની અધાર અને સાકર સમભાગે ખારીક કરી ચૂરણનું અંજન કરવું.

૧૪=આંખનું કુલું મટે--ધાળી મુસલી સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી ૨૧ દિન આંજે.

અ ટણ

૧=આટણ ઉપર ચંચેલીના પહોડાનો રમ મુક છે, તેથી આટણ નરમ થાય છે. ધઉનું શુકું સરકામાં ભોંઝી ને આટણ ઉપર બાંધવું.

૨=કાંદો છુંદો આટણ ઉપર મુકાય છે. તજનું નેત્ર આટણ પર લગાડયા કરવું.

અંતરગળ-ગોળીમાં અંતરડું-ગોળીનો આજર- ૧૨ંગગાંઠ-ગુલ ગોટો, વધરાવળ

૧=દાદા દસદર ગોળા સાથે ખાલી

૨=ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે ને માટે નવજારી પ્રાંતના કામનજ તાલુકાના દસદર ગામમાં દાદમ દઈ સાદું કરે છે તે નીચે મુજબ.

જે બાળુએ સારંગ ગાંઠ દોય તેની સામેની બાળુના હાથની બાળુપર હાલમ મુક છે. દાદમ કહી જગાપ. મુકવા ને ચોકસ કરવા માટે નીચે મુજબ કરવું.

જે હાથ ઉપર દાદમ દેવામાં દેવા ને હાથને ખીનત હાથથી પકડે. એટલે ખીનત હાથ પીડ પગડોથી પપાર કરી ને હાથવડે પેલા હાલમ દેવાના હાથની બાળુ પકડવી. અને એટલી ઉચાછએથી બાળુ પકડવી. તેમ કરતાં, અંગુઠો દાદમ મુકવાની બાળુની જે જગપર પોહોંચે ત્યાં નિશાન કરવી. આ નિશાન કરેલી જગા ઉપર હાલમોળ કરેલા લોખંડના પાતળા સળીઆથી દામ દેવા. તેને ૨૦) દોવસ કરવા દેવો. પછી બાવળની હાલનું ઉકાળેલું પાણી લગાડી રૂઝ લાવે.

દાદમ દેવાની અંગેજી રીત મુજબ પેલી નીશાન કરેલી જગા ઉપર બેલીસ્ટરીંગ પેપર મુક. જાગરો પડે ને ફોડે. તેમાં કાચો ચણો મુકી બાંધી દીએ. તે ચણા વાળી જગાએ ખાડો પડે ત્યારે તે ખાડામાં મીનતી ગોટી મુક. ને જખમને કરવા દીએ રૂઝ આવવા દીએ નહીં. ૨૦) દોવસ પછી રાજમતા મલમન પત્તી મારી રૂઝ લાવે.

અંતરગળ=Rupture, Inguinal Hernia ૨) જાતના છે, રીડ્યુસએ એટલે જે ચડે ઉતરે તે અને સ્ટ્રેનગુલેટેદ એટલે ઉતરીઆ પછી પાછો ચડે નહી તે એમાં જોખમ ધણું છે.

૪ ચડ ઉતર અંતરગળ માટે સરઆતમાંજ જંતર (પંતો) વાપડે તો તે દરદ નિકળી જવાનો સંભવ છે.

૫ અંતરગળ બાલકને હોય તો નવસાર ગાા તો. સ્પીરીટ રાા તો. પાણી સેર મેળવી તેના પોતાં મેલવાં.

૬ અંતરગળ પાછો ચડે નહી ત્યારે ગેરીના ૧) તો. લીને કાંસાની થાળીમાં શીણુવું. તેમાં ગા તો. રાહાલ નાખી ફરી શીણુવું તેમા વચનાશ ગ તો. મેળવવી તેના જોળીપર લેપ કરવો.

૭ તંબાકુના લીલાં પાન ઉપર સીધારસ લગાડી જોળીએ બાંધવું લીલો તંબાકુ ન મળે તો સુકાને પાણીમાં ભીંજવી નરમ થાય તે વાપડવો. સુકા તંબાકુ વાપડવાથી, આકારી આવે, જીવ દોહોવાય.

૮ અંતરગળની સરઆતમાં મેડીના દાણા ગ તોલો આખા પાણી સાથેજ એવાર ગળે તો ૧૫) દીવસમાં ફાયદો થાય.

૯ ખુમરીના પાન ફીઆના આકારના થાય છે. એની દાંડી લાલ છે. અરુના પંતરાંની દાંડી માફક એની દાંડી પાંતરાંની વચે થાય છે. જે બાબુએ અંતરગળ હોય તેની સામી બાબુએ ગરદનની પાસે ખાંદ આગળ એનું ૧) પાન દાખી રાખે તેથી બક્ષીસ્ટર (ફાફ-કચ્છા) ઉડે તેને ફાંડી ૧૫) દીવસ કરવા દીએ. રૂઝ આવવા દીએ નહી

૧૦ મીંદલના બી અને લીંડોળીપર જામે વાલ મધ સાથે રાજ ખાય.

૧૧ લાથના અંચુડા ઉપર એક મોટી અને જાહેરમાં દેખાતી નસ છે તેને ગરમ કીચેલાં લોઢાંથી દાંબે. જો દાખી બાબુની ગાળાંમાં આંતરું ઉતરે તો જમના લાથના અંચુડાની નસપર દાખમ સુકે. જો જમના બાબુની ગાળાંમાં આંતરું ઉતરે તો દાખા લાથના અંચુ-દાને દાંબે.

ગરોળી (જાણુવર)ના માંસનું ગ્રાહ આપવાથી વધરાવળ અને આમણું દરદ નરમ પડે.

પહોં (ગોધમ) ના ઊડના મૂળ ઘેટીના દુધમાં વાટી લેખ કરે અને દીવેલ પીતું રોજ આલુ રાખે ૧) અથવા બે ઝાંઝા પુલાસાથી આવે એટલુંજ દીવેલ રોજ દુધમાં પીએ. ચામી દીવેલ કાશું સારી તેને ઉકાળા તેલ ઘરમાં તાણું ખનાવે તે ઉત્તમ સમજવું ૮) દીન ચાલે એટલું ખનાવ્યા કરવું.

જાંતર પહેરા અથવા કાઢો એવી રીતે ખાંધવો જે આંતરકું બહાર દેખાતું હોય તેને દાખે આ રીત આલુ રાખવાથી તરતજ દરદ નરમ પડે અને વધારે આગળ વધે નહીં.

લેપ—મિઠવ, પુરસાનીઅજમો, તંબાકુ (જઘેદો) દરેક ૨) તેા ગધેડાના લીડ ૦૧ સેર પાણી સાથ ગરમ કરી નાડો લેપ ખાંધે અને ઇગેરોઆના બી ૧) ચણાટી બાર રોજ બે વાર પીતું ૩) દીનમાં કાપદો ચાવ.

અંતરગળ.

અંતરગળ, એટલે ગોળીના દરદો આઠ ગંતના છે; જળ (પાણી) ભરાવાથી થાય તે 'વધરાવળ' લોહી " " " રક્તજન્ય વધી પવન " " " વાયુજન્ય આંતરકું કાઢીમાં ઉતરવાથી થાય તે સારંગ સોજે (દુગ્ધથી થવાથી) અને ચામડી નાડી થવાથી.

ઉપાયોમાં દાંબ દેવો, વાયુને કાઢનારી દવાઓ, દસ્ત સાફ લાવનારી દવાઓ, ખાંડીના લાવનારી, ઉસતી કરાવનારી દવાઓનું સંવન કરવું સારણુ હોય તેા પડે લગાડવો.

વધરાવળ માટે ઉત્તમ છે. ગોળીના મૂળમાં, દાંબ દેવો અથવા કાનતી વચમાં ગરમ અથવા થંડી સોય મોટી કાનું પાડણું કાનામાં દોરો પોષલો ૧) માસ રાખવો. હાથમી ડેડરી ઉપર હાથની કાંઈ પથ્થુ આંગળી વચ્ચે આંગળી ખેંચીને પછી દાંબ દેવો. હાથના પોંચા આગળ વચલી આંગળીની નસ ઉપર આડો દાંબ અંતર જે બાબુએ હોય તેની સામી બાબુએ દાંબ દેવાય, દાંબ દેવાયથી નસો ગોળી સાથ સંબંધ રાખે છે; એટલેજ નસનું મોડું ૧) નાંચી ખુલ્લુ થાય તેા ગોરીનો, પવન, પાણી, અને લોહની રસીને બહાર નિકળવાનો માર્ગ મળે છે.

સોય, અથવા મુઝો ભોંપતાં દરદ થાય નહીં, માટે અંગ્રેજીમાં ઈંદ્રજી લગાડે છે; તેમ દેશીમાં દેડકા નળવુડને, આખો અથવા તેનાં

સરીસો કાષ્ઠ બાજ ૨) કલાક બાંધી રાખે તો ચામડી સુણુ મારી જાય છે. અથવાં સુઓ ભેગવાની જગા ઉપર મીણુ તાવીને ખર્ચી કાઢાય એટલું ગરમ લગાડવું તેથી મીણુની પોપરી બધાય; તે પોપરીમાં સુઓ જાય તો ચામડીને દરદ થાય નહીં આ ઇલાજ ગળની ચામડી પર કરી, સોય ચામડીમાંથી ફોડી કાઢો તો અનુભવ થશે.

પોત મુકવાની રીત—ગુણુ નીચે પીડી ઉપર અથવા ગુણુ આગળ જાંઘ ઉપર, અથવા જુગની ડેડરી ઉપર સળગાવેલા દળા દરનાં ગાંડીઆથી દામ દેવો. તે ઉપર ઘૂલેલો થશે. આંકડાના કુધમં સુતરને જાંજની તેની દડી બોર જેટલી મોટી બનાવી મુકે, તે ઉપર ફોળી જાતનું પાતરું બાંધે (૮) દીન પછી તે જગા ઉપર કાંતુ પડશે તે કાણુ ચોખુ મીણુ ગોટી કરી મુકવું પાટો બાંધેલા આંસી નીકળતી જગા રોજ ધોવી. મીનની ગોટી ધોઈ પાછી મુકવી, પાટો બાંધવો આ મુજબ રોજ કરવું સરીરમાંથી પાણી અથવા રજડો એ કાનાવાટે નીકળતું બંધ થાય દરદને ફાયદો થયેલો જણાય ત્યારે પેલાં કાનાને (જખમને) રૂઝ લાવવું હોય ત્યારે મીનની ગોળી પેલાં આંધાપર મુકવી નહીં પણ બોરડી બાવળ પીપરની છાલ ના ઉકળાથી તે ચાંદુ રોજ ધોવું અને રૂઝનો મલમ લગાડવો બીજી એક જાતનો દાંમ અથવા પોત=પગની પીડી ઉપર પેનરીલથી પાટલી સુતરની દોરી બાંધવી ગોળી સાથે સંબંધ રાખનારી નસ ૨૧) દીન પછી કુલશે આ કુલેલી નસને ફેડવી કાનુ પાડવું તે માટે ચિતરાનું ચૂરનું ચુરણુ તેલમાં ગરમ કરી નસ ઉપર મુકે ખરાબ પાણી તે જખમાંથી બહાર નીકળવા દેવું ત્યારે દરદ નરમ પડે ત્યારે ટોપરાંને આળી તેના ચુરણુને પાણી સાથે મેળવી માખણ જેવું ઘટ બનાવે તે જખમ પર મુકવું પોત મુકવા પહેલાં અગત્યાના બી (ચુકડા) ૮) વાલનું ચુરણુ પાડવું આ ઇલાજથી ઘણા વરમના દુઃખી દરદીઓ સારા થાય છે.

ખાંસની દવા—ઈંગીરીઆના બી ચણોટીભાર વારી પાણી સાથે સંધાર સાંજ લેવાથી જરૂર ગુણુ જણાય છે આ ઇલાજ તદ્દન સુગમ સરલ અને સોડસ છે.

લેપ—ધાંગડા તાગ્તં લોંડા પાસેર અને ખુરાસાની અજમે ૧૧ સેર પાણીમાં બારીક વાટે ગરમ કરે લેપ બાંધે.

લેપ—ખુરાસાણી અજમે વાટીને ગોળા, ઉપર જાડો લેપ કરે છે ઉપર જામડાના પાનનો લેપનો કંકેરો કરે તે ઉપર ઝરડાનું તંબાકું અથવા બજારનું પલાળાનું પાન મુકી પનો બાંધે, તેથી ગોળામાંથી પાણી કાઢે.

લેપ—કાંક્રીડને કાઢવના વાસણમાં બાળી ચુરણ કરે તે રાખ
બ્લરીક કરી સીધવ સાથ મેળવી લગાડે દરદ અવસ્થ મટે.

જે બાળુની ગોળીએ આતરકું ઉતરે તેની સામી બાળુએ પીડ
ઉપર દાંમ મુક. દાદમ દેવાની જગા સીધવા માટે નીચે મુંજવ
કરવું. જમની બાળુ આંતરકું ઉતરે છે તે જમનો દામ પગડી
બરડા આંગળથી ગરદન આગળ નેટલો અને તેટલો ઉંચો ડાખા
ખજા આગળ લેવો અને જે જગા ઉપર વચલી નડી આંગળી લાગે
ત્યાં દાદમ દેવો. ૧) માસ દાદમને ઝરવા દેવો જેમ ઝરેહ તેમ ગોળી
નાંની થાય. ૧) દીવસમાંજ ફાયરો દેખાએ, ગોળીમાં મવાડ પહોં
જુનો હોય તો નરમ પડે નહી, પણ મવાદ વધવા પામે નહી.

ફાયરો થવાનું કારણ એ જે, જે નસમાં થઈને વીકાર ગોળીમાં
જાય છે તે નસને દાંબવાથી, ગોળીમાં તે વીકાર વધુજી થકતો નથી.

૧૩=અજમો ના તો. રોજ એ વાર ખાવો. તેમાં સિંધવ, મુંઠ.
ઈંજ મેળવે તે વધુ ફાયરો થાય.

૧૪=મુકી હળદ છોળેલી, ૫) તો. ચુણો ૫) સેર, પાણી મજ
ના એએને કાઢવના વાસણમાં ઉકાળે; વાસણનું મોં બધ રાખે પાણી
બળી રહે તે ગાડીઆ બહાર કાઢી મુકવે, તેનું ના તોંસો ચુરણ રોજ
સવાર ખાય.

૧૫=મોંપાતરીના પાન ૧૦) સફેત મરી ૪) નીમખ ૨) વાલ
હળડ ૧) વાલ ૫) તો. પાણીમાં વાડી રોજ સવારે ૧૦) દીન
સુધી પીએ.

૧૬=સિંદુર અને તેજ મેળવી મસળે.

૧૭=જીવુ ઉન જાસમાં ગરમ કરી તેનો લેપ લગાડે અને,
કાંચો બાંધે.

૧૮=ધોધરાના કંદનું પાણી લગાડે તો ગોળીની અંદરનું પાણી
સુકાય અને અંતરગળની જગા ચીમરાય.

૧૯=દીવેલીના મીજ ટાંક ૯) મરી, હળદર ટાંકન નવ, સીધવ
ટાંક ૪, ઈંગ ટાંક ૧૧ (લસણ ટાંક ૪) માળવી ગોળ શેર ના એની
મેળવણી ટાંક ૧) સવાર સાંજ ખાય.

૨૦=એરંડીઉ, સિંધાચુણ, હીરાકસીનો લેપ લગાડવો.

૨૧=ધોળીમુસરી કાળીમુસરી કાળાંમરી, અકલકરો, અજમોદ
એનું ચુરણ ૪ ટાંક ૭ દીન ખાય,

૨૨ સિંધવ, ઉપલેટ, જીરું હીંમ એને મીઠા તેલમાં વાડી
લેપ કરે.

૨૩=અંતરંગ ૧૦ દીનમાં સારો કામ એ આશ્ચર્યની વાત છે કામ્યા જનવર (કામંડાની) રાખ સિંધાણુ અને તેજનો લેપ કરી લે છે.

આંતરડું વળખાએ.

આંતરડું વળખાએ તે વેળા પેતમાં દુખાવો ધણો થાય છે. કાંઈ વાર ગ્રહાડો મોંઘા વાટે આવે છે.

૧=૦૧ તો સોદાખાધકરણ પાણી ૨ તો માં પીગલાવી સફરામાં પીચકારી મારવી પછી એ આની બાર એસીદ ટાસ્ટરીક એ તોલા પાણીમાં ગલાવી સફરામાં પીચકારી મારવી. સફરા દાખી રાખવો, અંદરથી કારખોનીક એસીદ હવા નિકળવા દેવી નહીં. આ અંધે હવા સાથે મળવાથી કારખોનીક એસીદ હવા ઉત્પન્ન થાય, તે હવાને સફરા વાટે નિકળવા ન દીએ તો તે હવા આંતરડામાં જોડાઈ જાય તેથી વળેલું આંતરડું પાણું સીધું થાય અને ગ્રહાડોનો રસ્તો ખુલ્લો બને.

૨=અમનની મદદથી સફરામાં હવા દાખલ કરે તો ઉપર મુજબ કામદો થાય.

૩=દરદીને ગરમ પાણીમાં બેસાડે.

આંગળ પેરો.

૧=આંગળપેરો—મરઘીના એક ઇંડાને કાનું પાડે તેમાં દાળ અને સફેદી રહેવા દીએ, દરદી દરદવાળું આંગળું એ ઇંડામાં બેસી પાટો બાંધે, તે પાટો ૩ દીન રાખે તો દરદ પાડે.

૨=આંગળપેરો—કાકામરાનું ફળ કાતરી તેને પોકળ બનાવી તે આંગળા ઉપર પહેરાવે છે. તે બધું દરદ ચુસી લે છે.

૩=આ દરદમાં અગન બધું બળે છે. નસ્તર લગાડવાથી દુખારો વધે છે, આ દરદમાં આંગળાનું એક પેર ખદી પડે, પછી બીજું ખરી પડે. કુમારીઆના પાંદડાંની લેપડી દરદ ઉપર બાંધવી અને ઉપર ઠંડુ પાણી મુકવા કરવું. લેપડી સુકાવા દેવી નહીં. અગન જલદી નરમ પડે છે.

૪=દરદ ઉપર ધતુરાનું દીંદવું છુંદીને બાંધવું.

૫=દાથીદાંતના વેદમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી પોતીસ મુકવી.

આંતરડાનાં દરદો.

આંતરડાના દરદો, } આ માટે અનેનાસ ખાવામાં ગુણુકારી છે.
પીસામે પથરી, } અનેનાસનો રસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.
ગળ સુનો, } સાગ્ન ઉતારવાનો મુખ્ય ગુણુ એમાં છે.
દાળચીનીના દરદો.

આંતરડાનો કોદવાટ સમરે, લોહી સાફ કરે, રોગની સાફ કરે.
દામોદા કાચા ખારામાં ગુણુ વધારે છે. એનો માવો અને રસ દરદોને
સેદેસથી પચે છે. દામોદા, કાંદા, મીઠું અને લીંબુની કચુબર બનાવી
ખોરાક સાથે ખાવામાં ફાયદો છે.

દામોદા પાકાને સેરડીના સરકામાં ઉકાળી તેનો રસ ખાટલીમાં
બરી રાખી ખોરાક સાથે ખાવામાં લીએ તો ખાનુ હજમ થાએ
દામોદા ના બી અને હાલ કાંડો કબજ કરે છે.

ઉકળાટ-અગન-શરીરે-બળતરાં

દાહ જરીરે.

૧=શરીરે અગન બળે તો કેળના કુમળાં પાંતરા ઉપર સુવાથી
અગન નરમ પડે છે.

૨=જાતી ઉપરના પીત તથા ગરમીથી આપું શરીર બળયું
બળયું થતું હોય ત્યારે કરીઆનાનું પાણી પીવામાં અપાય છે. જુખ
લગાડવામાં અને આવેલું હજમ કરવામાંટે અને તાવને માટે કરીઆનું
ઉપજોગી છે.

૩=શરીરે દાહ બળે—તો રેદાનના બી વાા તોલો પાણીમાં
લીંબુની રાખી તેનો લાઘ ગારી લઇને ફુધ અને સાકર સાથે
મેલવી પીવે.

૪=શરીરે બળતરાં બળે, દાહ બળે—આમળાનું પાણી શરીરે
ચોળવું. અને આમળાના પાણીથી નાહવું.

ઊટીઝં ટુટીઝં.

ઊટીઝં ટુટીઝં નરમ પડે—તજ, સંકે. જેડીમધ દરેક વા તોલો એલચી અને બદામ દરેક નંગ ગાર. એ બધાને ખાખરાં કરી ચાર ભાગ કરવા. ૧ ભાગને વા શેર પાણી સાથે કાઢવના વાસણમાં ઊકાળી નવટાંક પાણી રહે તે ચાળી તેમાં ૧ તોલો સાકર નાંખી ગરમ ગરમ પાણી દરદીને પાવું અને ઓઢાડી મુવાડનં. કુચ્યા રહે તેને ઉપર મુજબ બપોરે ઉકાળી પાવું. ૪ ભાગ ૪ દીવસ આ મુજબ પાવા.

ઝારી

ઝારી=આળકને સરીરે કુઢી=અને ખસ માટે=પીપળાનું છેાંર આે છંટ પાણીમાં ધસી દીવસમાં ૪ વાર લગાડવું.

ઝાઝા.

ઝાઝા (ખચ્ચાને એક જાતના ચાણં આખે દીલે) થાય તે ઉપર ધતુરાના તથા આકરાનાં પાંતરાંની રાખ, બા તોલો સીંદર, બા શેર તેલમાં ઉકાળાને તેલ શરીરે આપડવું.

ઊટીઝં ટુટીઝં.

એમાં સાધારણ તાવ આવે. સરીરના દરેક સંધાં અડી ગય. ૪ દીવસ અકરસાટ રહી પાંતાની મેળે નરમ પડે.

૧=તે માટે દીવાલમાંની ભુની છંટતો ભુંડ, (મીઠાંની ગાગરી જેટલો મોટો) સેર બા મીઠું સેર બા, એઓને કાઢવની હાડમી બહુ ગરમ કરવું તે હાડી નાની સગરી ઉપર મુકવી. દરદીના કપડાં કાઢવા. અંગ ઉપર બંદુસ રાખી આ મીઠાંનો આફ લેવો. બા કલાક સુધી આખે દીલે બંદુસ ઓધેલું રાખવું. ૩) દીવસ આ મુજબ આફ લેવા. ૨=લેડાવજનું ચુગણુ ૧ વાલ થી ૨ વાલ રોજ ખાવું.

કમળો.

૧=કમળા માટે ભુલાખ લાવવાની પેહેલી જરૂર છે.

૨=ધોળી ડુંગળી, ગોળ અને હળદર ખાવી.

૩=સંધેસડા અથવા ખાવળના પાનનો રસ બા શેર, ૨) તોલો સાકર સાથે સાત દીવસ પીવો.

૪=ત્રીફલાનો રસ બનાવી પીવે.

૫=૬૬ સર્વાનમ ઉપાય છે. તેના કાઢવામાં બે વાદ્ય નવસાર મેળવવો.

૬=એરનડાના (કુમળા) પાનનો રસ ૪ તોલા અને ગાયનું દુધ ૪) તોલા રોજ બે વાર પીવું.

૭=સાટોડીના પનમાંગનું ચુરણ ૦૧ તોલો, મધ, સંકેર સાથે ખાવું.

૮=એલીઆનો બુલાબ એક આંતરે લેવો.

૯=આંબળા સોનાગેડું, હળદર સમભાગે બારીક વાટી આંખે અંજન કરવું.

૧૦=ચણાડીના પાનનો રસ સુંધવો.

૧૧=પાન સાથે ખાવાનો ચુનો માખણમાં મેળવી ૩) દીવસ ખાવે.

૧૨=કમળો મટે-કાંડો ઘોળો, ગોળ અને હળદર સહવારે અથવા રાત્રે ખાવી;

૧૩=કમળો મટે-પાણીના પાન પાંચ સહવારે ખાએ તો ૬) દીવસમાં કમળો મટે. પહરેજી, દુધ, ગોળ, હળદર, નેલ, ખટાર્ધ.

૧૪=કમળો મટે--કમોડના ચોખા ૧) તો. ૦૧ રોર પાણીમાં ૧ આખીરાત ભીંજવી રાખે. આ પાણી ગારીને ૩) તો. લેવું. તેમાં સાટોડીનો કણ ૧) તોલો મેળવી પીએ. સરદીની દેહવાળો ફક્ત ૦૧૧ તોલ લીએ. ગરમીની દેહવાળો ૧) તો થી વધુ લઈ શકે.

૧૫=કમળો દૂર થાએ—આમળા, સુનાગેડ, હલદર સમભાગે પાણીમાં આંખે આંજે.

ઊંબરોડાળો=બોં ઉમરી-આંજરે દરતી.

૧૬=બોં ઉમરીના ઊંડ ચાચ છે. તેના છેક થડમાં ફળ આવે છે.

ભાષકર રક્તપીટ લોહી ગમે ત્રાપી નીકળે, દુઝતા દરસ, કમળો, લોહીનો સુધારો, પીસામે પડતો ઘટ પદાર્થ,	} આ માટે વાટકાળી ઉપાય છે. આસવ બનાવવા રીત. બોં ઉમરીના મળ ૧૪૦ તોલા. જેડીમધનાં મુળીઆ ૪૦ તોલા, બીલી મુળ ૧૦ તોલા, ગોખર ૧૦ તોલા. પાણી ૫૦ રોર.

એ બધાંને ઉકાળી ૨૫ રોર પાણી ગાળી લેવું, તેમાં નીચે મુજબ મેળવવું.

ચીનીકખાસા, સુંક, પીપર, મરી, નવકળ, સુખડનો ભુંકા, ચીત્ર કમળ, લવંગ દરેક ૩ તોલા, કાળી દરાખ ૨૫ તોલા, ધાવરીના કુલ ૨૫ તોલા, દેશી ગોળ સૈર ૧૦ મેળવી એક બરણીમાં ૨૦ દીન રહેવા દેનું પછી ખાટલી ભરી મુકવી. જેમ જુનો થાય તેમ એ આસવ નીતરો અને છે. પીવાનું વજન ૨૨થી ૪ તોલા દીવસમાં બે વાર, ખાધા પછી લેવું.

બોંઠિમરીનું ચુરણ—ઉપર મુજબ ચુણ બતાવે છે. ચુરણ બનાવવાની રીત; મુળાંઆને ખાંડી ભુંકા કરવો, તે ભુંકાને બોંઠિમરના આખા છોડના રસમાં ૩ પટ આપવા. સુકવીને ભુંકા ૦૧ થી ૦૧૧ તોલા દીનમાં ૩ વાર લેવો.

૧૭=કરીઆતુ અને સાંકર ૦૧૧ તોલા, નવટાંક ટાંકાં પાણીમાં ભીંજવી રાખ. ૧) કલાક પછી પીનામાં લીંચે, આ મુજબ દીનમાં ત્રણવાર ત્રણ દીવસ પીએ; પાણી વધારે લેવામાં આવે તો ફાયદો છે.

૧૮=દરદીને ફેર્યાની માળા ગળામાં પહેરાવે છે તેથી કમળાને સારી અસર થાય છે.

૧૯=કપીતો અને વાયવરંગ દરેક ૦૧ તોલા, મધ સાથે ખાનું, ૨૦=કેળનો રસ ક્ષય રોગને દરે છે. જલંધર, કમળા, લીવરને ફાયદો કરે છે.

૨૧=ચનોટીનાં પાતરાંનો રસ નાંકિ મુકે તો પીતો મવાદ નીકળી સારું થાય.

૨૨=કલેન્ના દરદ, કમળા, બરોળ, પીતના છાડાં માટે ગળાનું સત્ત્વ સારું છે.

૨૩=ગધેડાના તાજાં લીંડવાને પાણીમાં ભીંજવી એક રાત રાખી તેનું નીતરું પાણી કલાડી રોજ સહવારે ત્રણ દીવસ પીએ તો કમળા સારું થાય છે.

૨૪=ક્ષય, કમળા, જલંધર, લીવર—માટે બીજા અનુભવીઓ નીચે મુજબ પીવાની ભલામણ કરે છે;

કેળના ઝાડની રાખ ૧ આંઠિસ, પાણી ચાર આંઠિસમાં મેળવી ૨) કલાક ભીંજવી રાખી એનું નીતરું પાણી પીવું. ઘણું ફાયદો આપે છે.

૨૫=કમળા સારું થાય—આકાદોરીના પાનનો રસ ૧૦-૧૦ દીપા બન્ને કાનમાં નાંખે.

ડાળડી કડવી-કડવા ગણકા.

૨૬=કમળો—મુકા ગણકાનો ગર ની કંચ ભુડતાં પાણીમાં ના કલાક ભોળી રાખવો. ઉતાવળ હોય તો પાણીમાં પાંચ મીનીટ એકત્રિય ને પાણીના ત્રણ ચાર ટીપાં નાકના બને નસકારામાં નાખવા. અથવા કલાક પછી નાકમાંથી પીળું પાણી ઝરશે, તે નીકળવા દેવું. એ મુજબ ત્રણ ચાર દીવસ નાંખવું. ટીપા નાખવાથી ખમી કલાક એટલી એકત્રિય બળશે. ત્રણ ચાર દીવસમાં ફેર જણાશે. પછી ક્યા ક્યારે મુકવાની જરૂર નથી. ધીરે ધીરે પીળાશ બધો આપોઆપ નીકળી જશે. પીસાબનો રંગ એકજ દીવસમાં બદલાશે. નાકમાંથી દારૂવાર લોહી પડે તો તેની ચિંતા નહીં. તે વખતે કાળા જોડા લીંબવી માથા ઉપર મુકવી અથવા ભુની છાં (બધકામ તુડી ખોલુ હોય તેનું છાં) લુકા કરી પાણી સાથે મેળવી માથા ઉપર મુકવું. તે કડક આપશે અને નીકળતું લોહી બંધ પડશે.

૨૭=ગળામાં આગન તથા તરસ—આ ઈલાજથી કોઈને ગળામાં અમન બળે અને તરસ જાગે ત્યારે સુનામખીની ચાહ ના શેર બનાવવી, બાળીને તે પાણીમાં ૧ તોલો કાળા દરખ ઠળીઆ કાઢેલી ભીંજવવી, તેને ચોળી રસ કઢાડવો; તેમાં સાડેર પીમળાવવી, કુંડ પાડી ના શેર પીવું. આં મુજબ દીનમાં ત્રણ ચાર વાર પીવું. પેટ થણા નહીં આવે તો રોજ પીવામાં તુકસાન નથી. જો ત્રાડ થણા આવે તો સુનામખી વગરનું સાદા પાણીમાં બનાવી પીવું. કમળાનો થોડો રહેલો પીળાસ એ કઢાડે છે. ખોરાકમાં દલડ અને ચીકાસ ખાવાં નહીં. દુધ ને રોટલો ખાવો સારો છે. કોઈ અનુભવી ખીચડી અને ઘી ખાવાની રજા આપે છે.

૨૮=કુંડ બે આનીથી પાવલીઆર. સાકર ના તોલા સાથ મળવી પાણી સાથ ફાકી મારવી. કલેજનું પીટ સોધન થઈ જાહડા વારે પડે છે, અને કમળો સારો થાય છે.

૨૯=કુકલેલના પાનનો રસ બંને નસકારામાં મુકે અથવા વારં-વાર સુધે તો નાકમાંથી પીળો રસ ગળે અને તાત્કાળ કાપડો થાય. ૨૪ કલાકમાં આથરે બીરો પાણી પડે છે. પાણી પડતું બંધ કરવું પડે, તો ગરમ ઘી સુંઘા કરવું. પાન લીલાં ન ગળે તો મુકાં પાનને ૧ રાત ભીંજવી રાખી તેનો રસ વાપડવો.

૩૦=કડવાં તુડીઆનો ગર, પાણીમાં ભીંજવી તેના ચાર ટીપાં નાકમાં નાખવાથી નાક વારે પીળું પાણી ગળીને, કમળો નરમ પડે,

જૂર હોય તો ગુણ દીવસ દીપાં નાંખવા દીપાં નાખ્યા પછી એક કલાક ખીચડી ને લી ખાવું.

૬૩=તુરીકિ-કડ્ડીસવળ-પીટફળ એ બધાંએકજઃ છે. ડાહ્યા-ડાળકી લીસોડી, ગલકા કડવા, દુધી, તુંમડી કરતી. આ દરેક ચીજ કડકી હોય ત્યારે તેનો ગુણએક સરખો છે. આ ચીજોનો લીડો રસ અથવા સુકા ગરને પાણીમાં પલાળી કાઢેલા રસના દસ દસ દીપાં નાકમાં સુકવાં અથવા ચટાડવાં અથવા આ ફળોનું બારીક ચુરણ રતી એક સુંબાડવું. તેથી પીટ ઝરે છે. આ નાસીકા રેચ બંધ કરેલો હોય તો લી સુકવું. નાકમાં દીપાં સુકવા પહેલાં લી ચાટવું જેથી ગળામાં અણચણાટ લાગે નહીં.

૩૧=કમળો તથા બલોર મટે=તુરીકિ કડવું-કડવી લીસોડી-એનાં બી દુધીના ખીજેવાં થાય છે. એના સુકા ગરને પાણીમાં બીજતી તેના દીપાં ચારપાંચ નાકમાં સુકે તો કમળો તથા બલોર મરી જાય એનાં સુકાં બી વાગીટ અને ઝાઢડો લાવે છે. એ બધા આકળાં છે.

૩૨=કમળી માટે-ભાંગરાના રસમાં ૬ માસા મરી વાડીને ખાવાં.

૩૩=બઉનું તેલ બે દીવસ આંખમાં આંજે તો કમળો મટે.

૩૪=કમળાની માળામાં જે સળીઓ વાપરે છે તે ગળાની ડાંબણી છે. લીલી ડાંખળીને સુતરના દોરાના અળગા ગાંઠથી બાંધી હાર ખનાવે છે. જેમ ડાંખળી સુકાય તેમ દોરો તણાઈને લાંબો થાય છે. કમળા ઉપર એ કેમ ગુણ કરે છે તે સમજાતું નથી.

૩૫=દીનદોરીના પાતરાનો રસ ૯ ટાંક, દહી શેર ના સાથે દીન ૩ ખાવો.

૩૬=દુધીની અંને ધાનાની જડ વાડીને ફાકી મારી ઉપરથી ઠંડું પાની પીવું.

૩૭=નરમાનાના દીડવાનો રસ નાકમાં સુકે તો નાકમાંથી પીળા રસ ગળે અને કમળો મટે,

૩૮=કમલો-વતુરાના પાનનો રસ પાંચ દીપાં બંધ કાનમાં નાંખવા.

૩૯=કમળો મટે-આકડાના મુળને ચોખાની ધુણમાં ધસી તેકુ એક દીપું નાકમાં સુકવું.

૪૦=કમળો-વતુરાના પાનનો રસ આખા શરીરે મસલવો, મોઢાં આગળથી શરૂ કરી પગ આગળ મસલતા આવવું પછી તડકે ના કલાક બેસવું. ફક્ત બે દીવસમાં ફાયદો થાય છે;

૪૧=૪) તોણ ત્રીફળાને બરોર પાણીમાં ઉકાળા, પાણી દોઢ; શેર રાખી તેમાંથી રાા તોણા દીવસમાં ત્રણ વાર પીવાથી કમળો સારો થાય છે.

૪૨=કમળો, કલેબનું દરદ=ચુરદાના દરદને=કાંકળ પોપરી ધણી સારી છે; દરદને મુતરાવી કહાડે. કુકકાના દરદને ફાયદો કરે છે. ચાન્ન=ચાર માસા.

૪૩=દેવદાંગરના કુલ્લનું ચુરણ એક ચોખામાર દરદી મુઘે તો નાંકમાંથી પીજો રસ ગળી દરદ સાફ થાય.

૪૪=ત્રીફળ ના શેર અને પાણી એક શેરને ઉકાળા ના શેર રાખવું તેને ગાળી અંદર ૧૫ તોણા મધ નાંખી તેના ત્રણ ભાગ કરી દીનમાં ૩) વાર પીવું.

૪૫=કમળા માટે તલવનીનું મુળ આતવારે સવારના મુરજ ઉઘવા પહેલાં લારી, પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો કમલો નાપ.

૪૬=કમલો—દેવદારનાં મુળની ભુખીની પોટલી સુધીઆ કરે તો ફાયદો થાય.

૪૭=બીદાર એ એક જાતનું ફળ છે, તે ફળની નીચે લંબેશા એક કાનું રહે છે. આ ફળ ગાંધીઆ વેચે છે.

કમળો માટે—બીદાર ફળને પાણીમાં ભીંજવવું. તે પાણીના ૩ દીપા નાકમાં નાંખવાથી નાક ઝરે અને નાકમાંથી પીજો પદાર્થ નીકળે નાક ઝરવું રાખે. નાકમાં જરા અગન લાગે, અગન ન ખમી શકાય તો માથાપર ઠું પાણી નાખે.

૪૮=કમળા માટે—અકંઠ જસંતીના મળ ખુદી પેહેલી રાતે ભીંજીની તેનું પાણી ૧૧ શેર રાતરે ૧૨) કલાક પીવું.

૪૯=કમળા માટે=૧૧ તોણા સાજીઆર પાણી સાથ સવારે ભુખે પેતે ૩) દીન પીવા. ખારાકમાં વ્યયદી અને ઘી ખાવું.

૫૦=કમળો—સમદ્ર શીણ પાણીમાં ઘસી અંગન કરે તો કમળો નરમ પડે.

૫૧=કમળા માટે આપદાના ઝાડની ખાલના કટકાને કાચા સુત રના દોરાથી માંધી, હાર બનાવી દરદીના ગળામાં મુકવો અથવા તેની કમરે બાંધવો, તેનાથી કમળો નરમ પડે છે. આ ઉપાય ૬૭ થાય છે.

૫૨=કમળા માટે ઝીરનદીઆના પાંતરાનો રસ તોણા ૪, ચાખું કુપ તોણા ૪, મેળવાને દીનમાં બે વાર પીવું.

૫૩=કમળીરવળ (કઠવાં ટુરીમાં જેવું છે. એના મુકા મરને ૧) કમળી પાણીમાં ભીંજવી તેના ચાર ટીપાં નાકમાં નાખે તો કમળી મટે છે. જરૂર મરે ફરી મુકવું નહીં. ખાવામાં ૧ કલાક પછી જીરે ખીખડી લેવી. (નાકમાં આ ટીપાં મુકનારા ખીખડા હળદ અને શી ખાવા ના પાડે છે.)

૫૪=મળાનો સત્વ—મળા લીમડા ઉપર ચાવ તે સારી તે ખાવાથી કઠની લાગે છે. વેલો ભડો હોય તેમાંથી સહે સત્વ પછે નીકળે છે. મળાને છુંદી, પાણીમાં ભીંજવી રાખવી, ચાર દિવસ ચોળ્યા કરવી. તેમ કરવાથી અંદરનો આરા જેવો લાગ પડે છે. કુઓ કાઠી લઈ કપડાથી આગળ મેવું. સત્વ ઠરી નીચે મેસે તેને પાણીથી નીતારી લેવું. ખીજું પાણી નાખી તે સત્વને ધોવું. મેચ્છુ ચાર પાણીએ ધોવાથી સત્વ સહે ચાવ છે, તેને મુકવે છે.

સન્ધીવા, કમળા, તાવ અટકાવવામાં મળાનું સત્વ બપોયની છે.

૫૫=કમળાને ફાયદો કરે—પાકી ફરીના રસ સદવારે મુખે ચેટ ચેટ ભરીને પીએ, પછી આખો દિવસ અપવાસ કરે. પાણી પીએ તો અડચણ નથી.

૫૬=કમળા મારે—ઝેરંડીઆનું મુળ ૧ તોલો ધસીને રાજ પીએ; સહેક કાંદો, હળદ અને મોળ ખાવાથી ફાયદો છે.

૫૭=કમરખનો રસ ૪ તોલા સાફર સાથે મેળવી સહવારે જામદાદમાં ૩ દીન પીવે.

૫૮=કમળા મારે—કુકરવાડાના વેળાનો રસ પાંચ ટીપા નાકમાં મેળવો અથવા એના ફળનું ચુરણ ૧ રતી સુંધવું. નાક મળીને નાકમાંથી પીળો પદાર્થ નીકળી જશે અને રોગ નાશુદ થશે.

૫૯=કમળા સારી થાય—કુવારના કાંડાનો રસ લીમાં મેળવી દરદીએ સુંધવો.

૬૦=કમળાનો ઈલાજ—કુવારનો રસ ૪ તોલા, સાફર ૧૧૧ તોલો મેળવી ૧૭ દિવસ દરદીએ ખાવું.

૬૧=કોઠીના પાનને દુધમાં વાડી તેનો રસ તોલા ૫ રોગ પીવે.

૬૨=લીંબુની ફાડમાં ચુનો મેળવીને ચુસે.

૬૩=લીંબુના રસમાં સમુદ્ર શીણ ધસીને આંખમાં આંજે.

૬૪=લીંબુના રસના ૨ ટીપા દરેક આંખમાં નાખે.

૬૫=વત્સવળંગ, કંપીલો સ્ખભાજ મેળવી ૦૧ તોલો અથવા ૦૧ તોલો થોડાં મધ સાથે ખવાડવું.

૬૬=પેટમાંનું દરદ જાય—સમુદ્ર ફળ લીંબુના રસમાં ખાવું.

૬૭=કમળા માટે—ના તોલો સોડા દર ૪ વાર કલકે પાણી સાથે પીવો.

૬૮=હરડે ૪ લામ, દરાખ કાળી ૧ લામ મેળવી ના તોલો ખાવી.

૬૯=સાદા અને ખાંડ સમભાગે લઇને ના તોલો ફાડી મારી બપોરથી સાંજ ૬૫ અથવા પાણી પીવું.

૭૦=સોના ગેર, આમળા, હળદર સંભાગે મેળવી અંજન કરે તે કમળા માટે.

૭૧=હરડે, આમળા, મુંદ, કરીઆનું. કડું, સંભાગે લઈ કાઢાવો કરી પીવો.

૭૨=કમળાનો હલાજ—હરડાં, કાળી દરાખ દરેક ના તોલો રોજ ખવાડે તે મોઢા પરનો પીગામ જાય, અને રાસ આવે, દીન ૭ અથવા ૧૪ ખાવું. અથવા ઉકાળો કરી પીવો.

૭૩=કમળાના દરદીને—કાળીજીરી ના તોલો પાણીમાં વાડી તેનો રસ ગાળીને દરદીને રોજ ૩ વાર પાંચ.

તતનગ્નેન (તનદીરી)ના પાંચાનો રસ નાથી ના તોલો ફડીમાં મેળવીને ખાવો.

લીવર (કલેગ)ના દરદ માટે સરખાનું મુળ ૫ વાલ પાણીમાં ઘસી પાવું અને કલેગ ઉપર ઘસેલું મુળ બપોરે ખાવી કરવું.

૭૪=કમળા માટે—કમોદના આળા ૧ તોલો આખી રાત ૧૦ તોલો પાણીમાં બીજની રાખે, આ પાણી ૩ તોલો લઈ તેમાં સતોડીનો (વલ્લડ) કણ ૧ તોલો અથવા વધારે ઘસીને પીવું. ગરમીની દેવવાળો દરદી વધુ પી શકે, સરદીની દેવવાળો ના તોલો વાપરે.

૭૫=કમળા માટે લીંબુની ફાડમાં મરી ભરી રાખીને યુક્તે તે કમળા નરમ પડે.

૭૬=કમળો સારો થાય—આકાદીરીના જાનનો રસ ૧૦-૧૦ ટીપા જથ્થે કાનમાં નાંખે,

૭૭=કાસનીના પાનનો રસ ૭ તોલો લઈ ઉકાળવો અને પાંચ પાંચ તોલો સફેદ નાખીને પીવો, ખોરાકમાં મગની દાળ અને રોડી ખાવી.

૭૮=દેવદારના મુળની બુટીની પોટલી મુંઘીઆ કરે તે કાપડો થાય.

૭૬=આવળનાં કુશને બારીક કરી તેની ગોળી મધ સાથે વાળી તે ગોળી તેલમાં ધસી આંખમાં ચાર દીવસ આંખવી.

૮૦=કમળા માટે મેદીના પાતરાં ૨) તોલા લઘ તેને પાસેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવે, તે ગોળીને સહવારે દરદીને પાય.

૮૧=કમળો—કમળા માટે ૦૧ તોલો ફટકી, પાંચ તોલા પાણીમાં મેળવી બળે દીવસને આંતરે પીવી, આડો હિલડી સાથ તેની અઘચણુ નથી તેનાથી કમળો સારો થાય છે.

૮૨=કમળો—કમળા માટે સંધેશરાની તથા બાવલની પાણીને રસ રોર ૦૧ સાકર તોલા સાથ ૭ દીવસ પીવામાં આવે તે કમળો જાય.

૮૩=કમળો—શુતખાસાના પાંદડાનો લુકો કરી મુઘવાથી કમળાને ફાયદો થાય છે.

કમરનો દુખાઓ.

૧=કમરનું કળલુ મટે—કુવાડીઆના બી ૦૧ તોલો રોજ સહવારે ફાકે. ઉપરથી પાણી પીએ.

૨=કમરમાં જોર વધે—૦૧ તોલો મુનામખી હરણુના દુધમાં રોજ ખાલી.

૩=કમર દુખતી નરમ પડે—ભોંયરીગણી આદા સાથ મેળવી રોડી બનાવી ઘી, ગોળ સાણુ ખાએ, તે જરૂર દરદ નરમ પડે.

કરમ પેટમાં.

બાળકોને પેટમાં કરમ આવે ત્યારે નીચે મુજબ આપવું.

૧=વાયવર્ગીને ભરડી અંદરની મીઠા કાઢાડી સેકવાં. ઉમરના પ્રમાણમાં ૧, ૨, ૩ મીઠા પાણીમાં વાટી બેવાર પાવાં. વાલકોની ભુકા ૧ થી ૨) વાલ મધમાં અપાય છે.

૨=ડીકામાળી અથવા ટીકામાલી વાટીને પાવાથી કરમ ખેતી જાય.

૩=કડવા છરી ૧) વાલ પાણીમાં પાવી.

૪=૧) કાંદવીઓ સેકી તેને વાટી ૪) થી ૮) પરીક્ષા કરવી. રોજ બે પરીક્ષા ખવાડવી.

કરમની ઉપલી દવામાંની દોઢખી દવા રાત્રે આપી સહનરે જુથાળ દીવેલનો આપવો.

૧૫=કૌવચ (બેરવસીંગ) ૧ ના કાંટા હરી વડી કાઢાડી ગોળમાં મેળવી ખવાડવી.

૧૬=કપીલો તેમજ કલબો ૧ થી ૨ વાલ આપવો.

૧૭=વટાણા જેટલો કપુર ગોળના નવટાંક પાણીમાં મેળવી તેમાંથી ૧) ચમચી (૦૧ તો.) દીવસમાં ૩ વાર આપવી.

૧૮=વડી વડવાઈના કુણા અંકુરો (કુમળી જડ) ને પાણીમાં વાડી પાવાં.

૧૯=ઉંદરકાનીતો રસ ૧) ચમચી પાવો.

૧૦૦=કુલવેલી ફટકડી ચણોડીભાર લઈ જુના ગોળમાં ખવાડવી.

૧૧=તલનું તેલ કરમને મારનાર છે, માટે તેલમાં તમેલી પુરી બાળકને ખવાડવી.

૧૨=કરમ પેટમાંના=પીતનો માથાનો દુખાવો એ માટે—દાકઃ-માળી ૦૧ વાલ અને એક અખરોટનું મગજ પાણીમાં વાડી પીવું.

૧૩=ત્રોડાની લાદનું ચુરણ કરવું, વાપવડંગના કવાથથી ૧૦૦ વાર તેને ભાવના આપવી, આ ચુરણ એ વાલ મધ સાથે ખસકને આપવું.

જુની દાડમરીની છાલ દોઢ તોલો, પાણી એક માં ઉકાળી ૦૧ શેર પાણી રહેને પીવું, નેહાર કાઢે પીવું.

૧૪=ક્રાસ પાપડો એ આંની ભાર ખવાડવો.

૧૬=પલસ પાપડી અધડચરી કરી મગની દાલ જેટલી બાલકને ખવાડે અથવા ૧) પલસ પાપડી પાણીમાં છુંદી, ગારીને બાલકને પીવાડે—(આ પાણીમાંથી ખાર કઢાડી શકાય છે.)

૧૭=ગરમારાનો ગોર ખવાડવો. એ ચમત્કારી ઈલાજ છે.

૧૮=કાકડાસીંગ, કરીઆવું, કંકુ, ગરમારાનો અર સંભાજેલેવો તેનાથી ૪ થા ભાગે અજમો અને ૧૬ માં ભાગે ખોરાસાની અજમો લઈ વટાણા જેવડી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી બાલકને ખવાડવી.

૧૯=કરમ બાલકને થાય તે માટે આખાહજાડ અને સીંધવ સંભાજે મેળવી ૨) વાલ ખવાડવું ઉપરથી ગરમ પાણી પાવું.

૨૦=કરમની કસર મટે—પેપેનાસના ૩) પાન ચાહમાં નાખી તે ચાહ બાળકને પાવી.

૨૧=મીઠાં વમરની ઠળીઆ કાટેલી આમલી ૧ લામ, બીલાસુ ૧) જામને મેળ સાથે મેળવી એક વાલની ગોળી બનાવે, તેમાંની ૧) ખવાડે તો કરમ મરે અને કરમ ખખડીને બહાર પડે.

૨૨=પાછલી રાત્રે મરખા બોલવા પહેલાં કરમના મો ખુલ્લા થાય છે તે વેળા બાળકને તેની ઉમરના પ્રમાણમાં ૧૦-૧૫ ટીપાં કાચનવાટર પાણીમાં નાંખી પાવું. કાચવાટરને બદલે ખાંડી કાચ આલી શકે.

૨૩=ગાંધે વાગે સંધેસરાની પાલી લાવી તેનો રસ બનાવી રસ ના તોલો તેમાં બે ટીપાં તેલ નાંખી રાત્રે ત્રણ વાગે પાવું.

પાછલી રાત્રે કરમનું જોર વધે છે, કરમનાં મોં ખુલ્લા થાય છે, તેમજ સંધેસરાના જાડના પાનમાં રાત્રે બે વાગે રસવધતો આવે છે.

૨૪=અવરકંડીના પાનને પાણીમાં ઉકાળી ૧ ચમચી ઉકાળો પાવો અને તેના પાનનું વરાળીયું પેટે બાંધવું.

૨૫=કરમાંની અને કાચખીર બન્ને આપવાથી કરમ નરમ પડે.

૨૬=કાચી ફેરીની ગોટલીનો બુકા નીચલા દરદો માટે છે.

પેટમાંના કરમ દુજતા મસા, જાડા વાટે લોહી પડે તે, દસતાન બધું જતું હોય તે, તથા જાડા થતા હોય તે માટે આવામા બે છે. ના થી અરથો તોલો દીનમાં ૩ વાર પાવો.

૨૭=ગોળના પાણી સાથે કપુર ખવાડતાં કરમ પડે છે. ગોળ જુનો જોઈએ. ઉપદ્યોતો ગોળ ધર્માદા અપાય છે. તે જુનો ૩-૪ વરસનો ગોળ એકલો અથવા કપુર સાથે મેણેલી આપે છે. જુનો ગોળ જાહડો લાવવાનો ગુણ ધરાવે છે.

૨૮=કરમ માટે કપીલો થણો ઉપયોગી છે. અપટા, ગોળ અને સુતરીઆ કરમ બહાર પાડે છે.

૨૯=કરમ માટે મહેલો ઉપાય બન્ધ્યાંને કરમની અસર જણાય તો અખરોટ એક સહવારે અને ખીજ સાંજે ખવાડવી, રાતે સુતીવેળા દીવેલનો બુલામ આપવો, કરમ હશે તો પડી જશે.

૩૦=કૂમી જતુંને માટે=	}	નીચે મુજબ છલાજ ચાલુ રાખવો.
યાદ દાસ વધે=		
લાલી સુધરે=		
વિષ પ્રટકને કાયદો આપે=		
ક્ષયને કાયદો કરે=		
શક્તી વધે,		

જેડી મધ તથા વાયવડીંગના ખીજ (ચિકંગ તનફુલેને) ભરડી ઉપરના છોળનાં કાદડી અંદરના ખીનો બુંદા સંભાગે લઈ તેની કાકો

ના તોભે ૧ માસ સુધી ખાવી (અથવા તેની ચાહ બનાવીને પીવી)
એરાકમાં ભાત, લી અને મગનું એસામણ લેવું.

મગનું એસામણ—મગ અને આમળા સુકાને પાણીમાં બારી
તેના એસામણને લી તથા છરાથી વધાર કરવો. ઉપલી કાકી ના
તેલાથી ફૂર કરી તે દર અડવાદીએ ના તોભે વધારી ૧ તેલા સુધી
વધવું. કાકી અથવા ચાહના આકારમાં લેવું.

૪૧=કરમની અને કાઠમીરનો રસ પીવાથી કરમ પડે.

૪૨=કરમ માટે—અંધેજી વરમસીલી માફક કાયકાનો પાઉદર
અપાય છે. બચ્ચાને એ માફક છે.

૪૩=દાડમના મુળની છાતનું ચુરણ ના તોભે પાણી સાથે ખાવું
અને જુલાય લેવો. (એનો ઘટ એરૂકટની ગોળી બની શકે.)

૪૪=પીતપાપડો અને વાયવરંગ દરેક એ વાત લેવું.

૪૫=મરવસીંગ (કાચા=કવચ)ની કાટા વાળી સીમને દુધમાં નાખે
કાંટા છુટા પડે અને તે દુધ પીએ. પછી જુલાય આપે.

૪૬=ખાખરાની લીલી શીંગનો રસ મધ સાથે પીવો.

૪૭=લીમડાના જાલનો રસ મરી નાખી પીવો.

૪૮=સમુદર ફળ પાણીમાં ઘની પીવું.

૪૯=કરમ પડે (પેટમાના)કાળી મુસલી ગાયના લી સાથે ખાએ.

૫૦=ધોડાની લાડનું ચુરણ બનાવવું તેને વાયવરંગના ઉકાળાની
૧૦૦ ભાવના આપી તે ચુરન એ વાલ આપે તો કરમ પડે.

૫૧=કરમ જતું માટે ડીકામીરીનું ચુરણ ૧) વાલ અપાય છે.

૫૨=કરમ જ્યાંને થાય તે માટે—કેલોમેળ વણા ચણ કરે છે.
કેલોમેળ ઝેન એક, રંકામોનીઆ ઝેન એ, અનીસુ તેલ ડીપુ ના એક
બચ્ચાં માટે છે.

૫૩=નાના મોટા કરમ પડે—રંકામોનીઆ ઝેન એ, નસાતર છ ઝેન
એક વખતે આપવાં.

૫૪=સેનટોનાકન ઝેન એક, કેલોમેળ ઝેન ૧, રાત્રે સુતી વખતે
ખાંડ માથે આપવું.

૫૫=કરમની ગુંચ પડે—તર સેવડી (સેવડી જે ઉપર કુલ ન
ખાવે તે) તેને અમળુજ ખરે છે તેના પાતરાંનો રસ ૩ દીન પાવો
દરરોજ ૧ તોભે રસ પાય તો કરમ પડે.

૫૬=બચ્ચાંને વામીટ થાય તો કરમ જાતીએ છે એમ જાણવું.
તે વેળા ધાણા વાટીને સાકર સાથે આપવા. કરમ થયા હોય

ત્યારે બચ્ચાંઓ પાણી ઘણીવાર પીવા માંગે છે અને પોતાનું નાક ઘવરીઆ કરે છે.

૪૭= ઘણા જુના ગોળ ઘણા કીમતી બને છે. ઉપકીકિ અને કરમ ઉપર ખવાડે છે. નેચી ઢાંદો આંચે છે. કરમ નીચે ઉતરે છે. ગોળ જેમ જુનો થાય છે તેમ તેમાં જીજ્ઞાસ થવાની અસર વધે છે, કારણ તેમાં સીંદર=પોતાશ ઉત્પન્ન થાય છે. ગોળ જનવારના ખોરાક સાથે અપાય છે પણ તે ખટાશવાળો ન લેઈએ.

૪૮=બચ્ચાંના કરમ માટે સહેલા ઉપાય-૧ તોડો દીવેલ અને ૩ ટીપાં ટરેનટાઇનના નાંખી બચ્ચાંને આપે તો કરમ પડે. દીવેલ વેલાની દેવાની ખાસ જરૂર નથી. ગામડી દીવેલ જરા ગરમ કરી લેવું. તાજું દીવેલ ગુણ્ય આપે છે.

૪૯=બચ્ચાંને કરમ હોય તો દાડમડીના કુકરને પાણીમાં વાટી પાંદામાં આપે છે.

૫૦=કરમ માટે—ઉદિગ્ધ અને વાયકર્મંગ સંભાગે લખ મધ સાથે ૧ વાલ જેવરી ગોળા બનાવી ખવાડે તો કરમનો નાશ થાય.

૫૧=કાળીજીરી ૩ વાલ ખાખને જીજ્ઞાસ લીએ તો પેટના કરમ પડે.

૫૨=કરમ માટે—ગીનિરાંતી સુકી છાલનો કઢાવો પીવો.

બાળકને સેવ જેવાં જીણા કરમ સાથે ત્યારે રોટી કરવાનાં ફીકરાં પરતી મેસ દીવેલમાં મેળવી સફરામાં લગાડે તો કરમ નીકળી પડે.

૫૩=કરમ માટે વાયર્ડીંગ ૨) વાલ, નસોતર ૧) વાલ, કપીસો ૧) વાલ અને ૨) નાલા પાણી સાથે ઉકળાવવું, નિતર પાણી ૦૧ તો ૩) ૩) કલાકે પાવું.

૫૪=બાળકના કરમ માટે—અતીતીપ ૧ વાલ મધ સાથે આપવાથી બદ્ધ કાયદો થાય છે.

૫૫=કરમ માટે—કીઓડીના તેવના ૨) ટીપા ખાણ સાથે બાળકને ખવાડવાં.

૫૬=કરમ માટે—વાયર્ડીંગનો ઉકાળો બાળકને મધ સાથે આપવો.

૨) વાલ વાયર્ડીંગ ૦૧ રતી ફેલોમેલ મેળવી આપે.

૫૭=પેટના જીણા કરમ મરે—અંકાલના મુળનો કઢાવો કરી જરા ઘી નાંખી પાવો.

૫૮=પંથી જાતના કરમ મરે—દરદીને રાત્રે સુતી વખતે ગોળ ખવાડે જેથી પેટના કરમ તે મીઠાસપર વળજે સહવારે દરદીને ૦૧

તોતો કપીલો દહીમાં ખવાડે તો બધા કરમ મરે ના તોતો કપીલો
મધ સાથ બી આપે છે.

૫૮=મું અને વાયવગંગ ખાવાથી કરમ મટે છે.

સુતામળી અથવા લક્ષ્મર દારી, ગોળ સાથે ખાવાથી કરમ પડે.

૬૦=વાયવડંગ કરમને મારે છે. આથી કરમ પેટમાં મરી જાય
છે મારે તેને બદલ કાઢવા દીવેલનો જુલાય જરૂર આપેલા જોઈએ.

૬૧=સીતાપના પાદડાનો રસ ખચ્ચાને કરમ મારે આપે છે.
અથવા પાંદડાં ગળે આપે છે. એના વાસથી કરમ જાતીએથી નીચે
ઊતરે છે. સીતામ ગર્ભસ્થાનને નુકશાન કરતા છે.

૬૨=મે વાસ સીતાપના પાનના રસને પાનના પાણી સાથે પાવે.

૬૩=કરમ પેટમાં પાંક નહી—સેકટાની સીંગ ખાનારને કરમ
પાંક નહીં.

૬૪=કરમ પડે—કમરકાકરીનું મગજ અને એલચી સંભાગે
લઈ લીબુના રસમાં વારી ચણા જેવડી ગોળીઓ ખતાવે તેમાંની ૧
ગોળી રાતરે ૧૨ વાગે ખાવડને ખવાડે અને ઉપરથી ના તોતો
ખાન ફાડે.

કરોળીઓ-છી ૫-છાહી.

૧=તણના નેત્રનું મર્દન કરવું.

૨=કળીયુનો ૧ ભાગ, સરસીઉં નેત્ર ૫ ભાગ મેળવીને શરીર
મસળી તડકે એસવું. પા કલાક પછી નાલવું.

૩=ચાળામળી ભાજી અથવા તેના મુળની રાખ પાણીમાં મેળવી
શરીરે ચોપડી ના કલાક તડકે એસવું અને ગરમ પાણીથી નાલવું.

૪=સુખડ અને ટંકણુખાર પાણીમાં ધરી લગાડવું.

૫=ફળદર અને કાળા તલ સમભાગે મેળવી શરીરે મસળવા.

૬=જો દરદીને માફક આવી શકે તો, કંડાં પાણીમાં એળેલી
ચાદર શરીરે વીટાળે, અને ધાખળો ઓઢી ૩ કલાક સુધી રહે અને
એ વખતમાં પીવાએ એટલું પાણી પીએ તો પરસેવો નીકળી
રોગ સારો થાય.

૭=કુવાડીયાના બી અધકચરાં વારી દહીમાં ૩ દીવસ રાખીને
તે દહી સરીરે મસળવું અને થોડીવારે નાહી લે
કરોળીઓ નરમ પડે છે.

૮=કાળી છરી અને કાળા તલ સંભાળે મેળવીને ચુરણ બનાવી રોજ ના તોળે ખાવો. આમડી પર થતો કરોળીઓ તેનાથી સાફ થાય છે.

૯=કરોળીઓ માટે—મનસીલ, ટંકણખાર, હળદર સંભાળે વાટીને શરીરે લગાડે તે કરોળીઓ સાફ થાય.

૧૦=ચોળાઈતી ભાજીની રાખ પાણી સાથે મેળવી શરીરે ચોપડી તડકે ખેસવું. પછી ગરમ પાણીથી નાહવું.

૧૧=તુલસીના હોડને વળગેલી મટાડી પાણી સાથે મેળવીને લગાડે તો શરીર ઉપરનો કરોળીઓ સારો થાય.

૧૨=કરોળીઓ શરીરે થાય તો તેલીઆ દેવદારને લીંબૂના રસમાં ધસી લગાડવું.

કરોળીઓ માટે શરીર ઉપર વેંગણનો રસ લગાડે.

૧૩=સુકા આમલા પાણીમાં ધસી શરીર પર લગાડવા.

૧૪=તલના કુલ આમડી પર મસળવા.

૧૫=શરીરે સરંકા ધણા દિવસ ચોળવો.

૧૬=હળદ અને ફટફી પાણીમાં ધસી મગાડે.

૧૭=મજીને મધમાં મેળવી શરીરે મસળવી.

૧૮=કરોળીઓ માટે—મુળાના ખીજ ના શેર વાટીને વા શેર દીવેલમાં મેલવે અને તે શરીરે મસળે.

૧૯=કરોળીઓ, છીપ માટે—હળદર, કાળા તલ સંભાળે મેળવી બેંસના દુધમાં વાટી મસળવું.

૨૦=સાબુ અને સામરના કુલ સંભાળે મેળવી શરીરે લગાડવું.

૨૧=કરોળીઓ—મુખડને ટંકનખારમાં ધસીને શરીરે ચોપડે તો કરોળીઓ મટે.

૨૨=કરોળીઓ માટે—સમુદર ફળ પાણી સાથે ધસી લગાડવું.

૨૩=મુળાના ખીજને અંધેડના ખારના પાણીમાં વાટી મસળે.

૨૪=સાપ વળણવરને બાળીને કરેલી રાખને ખેડેડના મીઠાના તેલ સાથે મેળવી લગાડે.

૨૫=મુળાનો રસ મસળે.

૨૬=ધાપાણ (ધામણ) ૧ રતલ ગુલાબી રંગ ના તોલી મેળવી લગાડે.

કલેજના દરદો તથા બરોળ-ખસોહ.

૧=કલેજનું મોટું થાય ત્યારે ના તોલો અજબો ગોળ સાથે દરરોજ ખાવો.

૨=બરોળ અને કલેજની ગાંઠને પીગળાવે છે. અસાળીઆને પાણીમાં પીગળાવી દુધ સાથે મેળવી રાખી કરીને રોજ પીવામાં લેવી. શરીરમાં લોહીની ગાંઠ બંધાઇ હોય તેને પણ એ તોડે છે.

૩ કલેજનું (લીવર) પાકેલું હોય, મોજો આવેલો હોય કે ફાટ્યું પથ્થુ હોય છતાં ૬૦ મુર મજબુત બતામણ કરે છે કે, વીસ ટ્રેન ઇપેકેક્યુના રોજ આપવું. પીંજો અનુભવી ૬૦ આજ ઉપાય કયુલ કરી જણાવે છે કે, દરદીને વામીટ ન થાય માટે એની સાથે દસ ટ્રેન એશીડ ટેનીક અને એક ટ્રેન કેઝોમેજ ઉમેરવું જોઈએ. ૧૫ દીવસ સુધી આ મુજબ દીનમાં બેવાર પાવું. દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ આવતું ખટકે.

૪=આંકડાના પાતરાની ઉદરકાળ્પીના રસમાં ગોળી એક વાલની બનાવી તેમાંની એક ગોળી દીનમાં ૩ વાર ખાવી.

મુદાર પાઉદર=આંકડાના ઝાડના મૂળની છાલનો બુકો ઇપેકેક્યુના રૂટના સઘળા ગુણને મળતો છે.

૫=ખલોહર=કલેજના દરદ માટે આંકડાના પાંતરા અથવા મૂળનો બુકો ખલોહોર અને કલેજના દરદો ઉપર ખવાય છે.

૬=કલેજના=બરોળના દરદ માટે—કારેલાનો રસ તજ સાથે મેળવીને પીવાય છે.

૭=બરોળ—વજનમાં ના શેર કારેલાનો રસ, અને નીમક ના તોલો મેળવી પીવું.

૮=ગરમીના સઘળા આગર, જલદર, કલેજનું દરદ, લોહી વીકાર, પીત વીકાર માટે કાસનીનો કાલાવો બનાવી પીવાય છે.

૯=કલેજના દરદ, કમજો, બરોળ, પીતનાં ચાટાં માટે ગજાનો સત્ત સારો છે.

૧૦=કલેજનું દરદ—આંકડાના ઝાડની છાલ અને એળીઓ મંબાએ મેળવી તેની ગોળી ચણા જેવડી બનાવી દીનમાં ત્રણ વાર ખાવી.

૧૧=કલેજના દરદ માટે—વછદો નવસાર વાપરે છે.

૧૨=કલેજમાં દરદ થાય ત્યારે મધ અને કળી ચૂનો મેળવી કલેજની જગાપર બગાડી ૩ દાએ.

૧૩=નવસાર એ આની બાર દરડેના ઉકાળામાં પાવો.

૧૪=કડુ નાં તોલો, પાણી સાથે પીવું. કડુ ચૂક કરે તો સાથે પીપર લેવી.

૧૫=મુળાના પાનનો રસ ૨ તોલા અને નવસાર એ વાલ પીવો.

૧૬=ગૌમુત્ર ૧ તોલો, નવસાર ૨ વાલ મેળવી પીવું.

૧૭=કલેબુ મોટું દેખાય તો ૦૧ તોલો અજમે, જુના એળ સાથે ખાવો.

૧૮=આંકડાના પાનને ઉદર કાણીના રસ સાથે મેળવી વાલ ૧ની ગોળી બનાવી રોજ ત્રણ ગોળી ખાવી.

૧૯=કાંકચીઆની ફાફી ૪ વાલ પાણી સાથે લેવું.

૨૦=સરગવાનું મુળ ૫ વાલ પાણીમાં ઘસી પીવું. અને એનો ઘસારો ચામડી પર લગાડવો.

૨૧=ઉપલેટ ચુરણ ૦૧ તોલો મધમાં ફાકવું.

૨૨=કલેબુના દરદો, આંતરડું એકકપર ચટ્ટું હોય, પવન પેટનો મટે—આંકડાના મુળનું ચુરણ (મુદાર) ૩ વાલ, એસીદોત્તીક ૨ વાલ, ક્લોમેલ ૧ ગ્રેન આ મીઠા સહવારે ખાવું અને ફરી સાંજે ખાવું. વામીટ થવા દેવું નહિ. દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ ન થાય.

૨૩=કલેબુના દરદો માટે—દારૂ પીવાથી અને તંબાકુ ખાવાથી કલેબુના દરદો થાય તે માટે ૧ જુલાય લેવો. પગને તળીએ દોંવલ મસજાવ્યા કરવું અને કાળી દરાખ સેરડીના સરકામાં ભોંજવી રાખવી તેમાંથી એ તોલા દરાખ ખાનું ખાધા પછી રોજ ખાવી.

૨૪=કલેબુના દુખાવામાટે દાડમની કળી અને સુનામખીની દાંડી વગરના પાન સંભાળે ચુરણ બનાવી ૦૧ તોલો રોજ ખાવો.

૨૫=કલેબુ, જલોદોર, કેફુ ટુબે ત્યારે—મધ ૧ તોલો પાણી નવટાંક મેલવીને એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં સો વાગ નાખે અને રોજ સહવારે જુગ પેટે પીએ.

કળતર.

૧=કળતર—ખાંડ, સાકર ઘણી ખાવાથી સાંધાઓમાં કળતર થાય છે.

૨=કળતર થતી હોય તે જગા પર ૩) તોણા આખાદળદ પાણીમાં ધસી તેમાં ૧) તોણો સાંજખાર ઉમેરી તે કળતર વાળી જગા પર લગાડીઆ કરે.

શરીરની કળતર અને ચસક મટે—મરી, પીપર, મુંડ અંકક તોણો ગંધક ના તોણો એ સવળાને આદુના રસમાં ખરણ કરે, એક વાલના વજનની ગોળી બનાવે. સદવાર સાંજ અંકક ગોળી ખાએ.

૩=કળતર મટે—મેથીના લાકુ બનાવી ખાવા.

અતિસાર, આમ-મરડો. સંગ્રહણી.

૧=અતિમાર, મરડો, આક્રશ—આ માટે દીવેલ ધણું અકસીર ખચ્યાંઓને તે ધણું ફાયદાકારક છે.

૨=અતિસાર લાઢી સાથેના—માયાને લીમાં તળીને બુદ્ધા કરી ખવાડે.

૩=અતિસાર હોય નો—દરદીને દુરી ઉપર આદુનો રસ લગાડવાથી ખડુ ફાયદો થાએ.

બાલકને સંગ્રહણી હોય તે માટે—સુંડને પાણીમાં ઘસી તેદલુંજ લી, અને સાકર મેળવી ગરમ કરી ચટાડવું.

૪=આમને પાચન કરવામાં સુંડ જેની અકસીર છે તેવું લસણુ પણ છે. આમ, અતિસાર, કાલેરા—એના આવના ઝાડા માટે લસણનો રસ પીવાથી ઝાડા બંધ થાએ છે.

૫=આમ—અતિસાર—ચરીઆળીનો કાઢનો પીવો અથવા ચરીઆળી, સુંડ એઓને લી લગાડી બુંછને ના તોણો ચુરણુ ખાવું.

૬=અતિસારનો ઇલાજ—ચડના કુમળા પાન અને તેની કીસીઓ (કુપળ)ને લાકડાની ખાંડનીમાં ખાંડી તેના કુચા કરતાં ૧૬) ધણું પાણી નાખી ઉકાળવું. અરધું પાણી બળે તે કુચો ગાળી કઢાડવો, ફરી તેને ચુતાપર ઉકાળી ગોળ જેવો ઘટ બનાવી તેની ૧) વાલની ગોળી કરવી, તે ગોળી, ૨) દીનમાં ૩) વાર લીગસાથ ખવાડવી.

૭-અતિસાર—વડવાબને ચોખાના ધોવાવણમાં હાસ સાથે પીવી
૮-સંમંડણી માટે—સુંક, કમિ આરેક અઠક તોલો, અરીણ
ના તોલા લીધુના રસમાં ચીનીબોર જેવી ગોળી કરી ખાવી.
ખોરાક દહીને ભાત લેવાં.

૯-આમ અતિસાર માટે સુંક, ગોળ, ધી મેળવીને ખવાડવું.
આમનું પાણી થાય છે જરૂરની વધે છે.

૧૦-અતિસારની ગોળી—અરીણ અને ફરસ સંભાગે મેળવી
મધ સાથે તેની ગોળીઓ ચોખાના દાણાં જેવડી બનાવવી. આ
ગોળી ૨ સહવારે અને ૨ સાંજે ગળવી.

૧૧-અતિસાર માટે—કાકડાસીંગ, અતીતીખનો ધસાડો મધમાં
મેળવી પીવો.

૧૨-આમ માટે—મેથીની ભાજનો રસ પાંચ તોલા બર્ષ સાકર
સાથ મેળવી ખાવો.

૧૩-અતિસાર લોહી સાથનો—મેથીની ભાજનો રસ બે તોલા
અને કાળી દરાખનો રસ બે તોલા મેળવી પાવો.

કંદ-અગગમ

૧૪=કંદ-માગગમ માટે—કદાબાઓ ચુદર (કતીના) બગગમ કાપે
તથા છાતીનો અને ગળાનો ચીકણો બગગમ કાટે છે. ફેફસાનાં અને
કુકાના જખમને કાયદો આપે છે.

૧૫=કંદ પાચો પડી બહાર નીકળે—દાંડળીઆ યુવરની રાખ
૧ વાસ અદુસાના પાતના રસમાં દાવમમાં ત્રણવાર આપવી.

૧૬=કંદ નાશ પામે—ગોળ આદુ સાથ ખાવો.

૧૭=કંદને દૂર કરે—મધ સાથે ગલોના સત્વ ખાએ.

કફલ આત.

૧=કફલ આત, પેટમાંના ખરાબ વાસ માટે—સુનામખી તોલા
૫, સુંક ૨ તોલા, સંચળ ૨ તોલા, એસચી ના તોલો આ પ્રમાણે
વજનમાં મેળવી ચીનીબોર જેવા ગોળી બનાવી તે રોજ ગોળી
ચુસીને ખાવી. સુનામખી પેટમાં દુખાવો કરે નહીં, માટે એના ફક્ત
પાંતરા લેવા, કાંખળી કહાડી નાખવી અથવા પાંતરાને ઘીના પટ
આપી ગરમ કરવા સુનામખીની આદ સાથે જુલાખનું મીઠું
વાપરવાથી દુખાવો થાય નહીં.

૨=કમળઆન--મીઠું મોટા આદમીની કમળઆન દર કરે છે.

૩=કમળઆન માટે—એલીઓ તથા લીંગ સરમે ૦ ગે લઈને તેમાંથી ૧ થી ૨ વાલ રાતરે ખાવી. ગર્ભવાળી સ્ત્રી માટે નહીં.

૪=કમળઆન મટે—દાંડી વગરના સુનામખીના પાડદાં, વગી-આળી અને સાકર સંભાળે મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો ખાધા પછી રોજ બે વાર ખાવું.

૫=કમળઆન મટે-૧ તોલો અથવા વધારે ચાલેદનું તેલ જુએ પેટ રોજ પીવું. સુનાચાળા પદાર્થ પેટમાં હોય તે નીકળી જાય.

૬=જીંઘા “મળઅંધ વાયુ” “નળઅંધ વાયુ”

૭=રેમળ (દીમજી દરેક) ને એક રાત ગોમુતમાં ભીજવી રાખે તેને ધીમાં તળી ચુરણ બનાવે. ૦૧ તોલો રોજ ખાય.

૮=રેડે અને મુંડનું ચુરણ બે આની ભાર લેવું.

૯=નિસાનર ૧૦૦ તોલો સંચળ ૦૧ તોલો સિંધાલુજી ૦૧ તોલો, જીરું ૦૧ તોલો, લીંજુના રસમાં ચણા જેવડી ગોળા બનાવી રોજ એકવાર અથવા બેવાર લેવી.

૧૦=હાન્દ્રવારણ એક પાકું લાઇ તેમાં સિંધાલુજી ૧ તોલો, સંચળ ૧ તોલો ભરવા. તેને ઘડોના લોટનું પડ ચઢાવવું. ચૂલામાં સેકવું લોટ પાકી જાય ત્યારે કાટી નાખી ફગાવે વાડી ચણા જેવડી ગોળા બનાવી સવાર સાંજ એકેક ખાવી. આથી જીખ લાગે અને દરત સાફ આવે.

૧૧=મોટાડીની લેપડી પેટ ઉપર મુંડ તો કમળઆનથી ચેના ફુખાવો નરમ પડે.

૧૨=૦૧ શેર પાણીમાં એક ખાટાં લીંજુનો રસ તોલો, ૧ તથા સાકર નાખી પીએ.

૧૩=જીનો ગોળ ખાવામાં લેવાથી કમળઆન મટે.

૧૪=વાયવડીંગ અને જેડીમધનું ચુરણ ૦૧ તોલો રોજ ખાવાથી ઘર કડી બેઠેલું દરદ સાફ થાય.

કનક તેલ.

૧-ચામડીના રોગો માટે કનક તેલ પુંજવા લાયક છે. બનાવવાની રીત :-

જેડીમધ, ગહિલા, મજ્જા, ચનદન પોયના, નાગરેસઝ દરેક ૧ તોલો, પાણી ખસેર અને તેલનું તેલ ૦૧ સેર, એ ઉકાળી પાણી બળી રહે અને તેલ ગાળી લેવું. એ તેલ ચામડી ઉપર મસળવાથી અનેક જાતના બાધી સારા થાય છે.

કાનના દરદો

૧-કાનનો દુખાવો મટે—તુળસીના પાતરાંને ખાટા લીંબુના રસમાં વાટી તેના ૪ ટીપાં કાનમાં નાખવા, દીવસમાં ૩ વાર.

૨-કાનમાંથી રસી નીકળતી બંધ થાએ—અચ્ચાના મુતરમાં દારમની છાલ ઘસી કાનમાં ટીપા નાંખવા.

૩-અચ્ચાના કાનનું દુખવું મટે—ત્યારે અચ્ચાને કાનમાં દુધે ત્યારે માતાના દુધમાં મીઠું મેળવી તેના કાનમાં ટીપા મુકવા.

૪-કાનના દરદ નરમ પડે—ઉકાળેલા દુધના ૧૦ ટીપા કાનમાં નાખવા.

૫-કર્ણુ સુળ ટળે—મોટી બોંયરોગણીની મુળીકાં પાણીમાં ઘસી કાને ભરવું.

૬-અચ્ચાનો કાન પાડયાજ કરે અને રૂઝ નડીજ આવે તો પોટાસ આયોડાઇડ પીવામાં આપવો; અચ્ચું છેક નાનું હોય તો તેની માને તે પાંચ.

૭-કાનનું ગળવું—ગળતાં કાનને પાણીથી ઘોઈ સાફ કરીને અંદર નીચે મુળખ દવાના ૧૦ ટીપા નાખવા—દરકડી ઐન ૮, ઝીંક સોલ્ફસ ઐન ૮, પાણી ૧ આઉસ.

૮-કાનમાં પડે તથા દુરગંધ હોય—કાનમાંથી પડે નીકળે અને કાન વાસ મારે તો કુંદનાના રસના ૧૦ ટીપા કાનમાં નાખવાં.

૯-કાનનો મેલ મુકાઇ ગયો હોય અને દુખાવો થાય તો મધ અને તલનું તેલ સભાગે મેલવી કાનમાં નાંખે તો મેલ બહાર આવે.

૧૦-કાનમાંથી વહેતું પડે બંધ થાય—મેઠાને દુધમાં બાંન્વી રાખવી. તેને વાટી રસ કાઢાડી કાનમાં નાંખવા.

૧૧-કાનના કીડા મરે—૪ વાલ એલીઆ; ૧ તોલો ગાયનું ઘી, દીવેલ અથવા તેલમાં ગરમ કરી કાનમાં નાંખવું.

૧૨-કાનનો દુખાવો મટે—કેરા ફળનો રસ કાનમાં નાંખવો.

૧૩-કાનની સુળ મટે—મુળાનો રસ, સરસીકાં તેલ અને આંક-અના પાતરાંનો રસ દરેક ૧૦ તોલા, પાણી ૨૦ તોલાને મેળવી મંમાર ઉપર ગરમ કરી પાણી બાળી નાંખે અને તેલ રહે તેના ટીપાં કાનમાં નાંખવા.

૧૪-કાનના દરદાં માટે—કાંતકોડીના પાનનો રસ કાનમાં નાંખવો.

૧૫=કાનમાં ઢાંક પડે, કસારાં બોલે—રેહાન અને અજમેા એ બંધના પાદરનો રસ સંભાગે ૪ પછસામાર કલાડી, તેલ ૨ પછસામારમાં ઉકાળે, પાણી બળે ને તેલના ૧૦ ટીપાં કાનમાં મેડે.

૧૬=કાનનો દુખાવો, બેહેરાપણું—એ માટે લસણની એ કળી ૧ તોલા મીઠા નેલમાં કકળાવી કાનમાં ટીપાં નાખવા.

૧૭=સરદીથી કાન બેહેરા થાય તો સુંક, અને કોપરું ચાવીને દુખતા કાનની આજુબે મોંઢામાં રાખવું, જાણ્યા બાજીને, તેનો સેક કરવો, તેનો ગરમ ઘુમાડો કાનમાં જવા દેવો.

૧૮=કાનના ચસકા મટે—સુંક અને અરીચી ચીંના થાનતા દુધમાં ઘસી ટીપાં ૧૦ કાનમાં નાખવાં.

૧૯=કાનનો દુખાવો, બેહેરાપણું, સરદી થયેલી હોય તો—એક લસણની કળી કાનમાં રાખે અથવા લસણને છુંદી નેલમાં કકળાવી કાનમાં મુકે તો સરદી તુટ છે.

૨૦=કાનમાં પાણી ભરાવાથી કાન પકે તેનો ઇલાજ—લસણની કળી ૩, ફટકાં એ ચાની બાર બનેને બુડાં પાણીમાં બીજરી રાખી. ૬ ઘડી સુધી રાખીને મીન તોલો ૦૧, ધ્રુવેલ તોલો પાંચમા ઉકાળા રીન બાગે ત્યારે થંકુ પાડાને તે તેલના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાખવા.

૨૧=કર્ણુ સુગ, કાનમાં ઝુળી—ચાંદાના પાનને કેળતા પાનરામાં બીટાવી સેક કરવો પછી પાનનો રસ કલાડી કાનમાં નાખવો.

૨૨=કાનમાં બેહેરાન બાગે—સમુદર ફળ બાંધરાના રસમાં ઘસીને કાનમાં ટીપા મુકવાં.

૨૩=કાનમાં નાસુર હોય તો ૦૧૧ વાલ જોળને ૧ તોલો પાણીમાં મેળવેલાં બો પાણીમાં સમુદર ફળ ઘસીને કાનમાં પાંચ ટીપા નાખવા.

૨૪=કાનના અથરા કોઇ બો નાસુર મટે—પ્રાપની કાંચગાની રાખ ૨) મેન કાગળી બીડીમાં મુકી કાનમાં ઝુકરી.

૨૫=કાનના દુખાવા માટે સેકટાના મુળનો રસ કાનમાં નાખવો.

૨૬=કાનમાં અવાજ ખુરકીથી થાય—તો પેટ બુખુ રાખે નડી, દીવડમાં ૪ વાર આનુ લીએ અને કાનમાં બદામનું તેલ મુકે.

૨૭=કાનનું બેહેરાપણું—એ સરદી લાગવાથી કાન બેહેરા થયા હોય તો સુંક અથવા મરીને કોપરાં સાથે ચારી. તે ઘુકે જે કાન દુખતો હોય તે આજુબે મોંઢામાં મુકવો, સુંક અથવા મરી ગરમાવો આપે. અને કોપરું તે ગરમીથી મોંઢામાં જામરા પડવા દે નડી.

૨૮=શરદીથી કાન બહેર મારી જાય તો સફેદ મરી ચાલીને તે સરદીવાલા કાનની બાબુએ રાખવા. કામ સુંકની બલામણુ કરે છે, આથી કાનના અંદરની શરડી દુર થાય છે. તીખાશ મોંમાં જાગરા પડે નહીં. તે માટે સાથે કાપડ લેવું. મોઢામાં રસ થાય તે ચુંકી નાંખવો, તે ગળી જવાય તો અશ્યણુ નથી.

૨૯=કાનનો બહેરાટ મટે—આમળાના પાનનો રસ, મધ સાથ મેળવી કાનમાં ટીપાં નાંખે.

૩૦=બહેરાટ થટે—દ્રવાણીના તાગ્નું ફળને તલના નેલમાં મેલવી.

૩૧=કાનનો બહેરાટ ભાગે—ચોખ્ખું મધ, (મકા શહેરનું) સરસો, કાંદાનો રસ અને બકરીનો પીનો સંભાગે મેલવી ગરમ કરે, તે રસના ત્રણ ભાગ બળે અને ૧) ભાગ રહે તેમાં ૩ બોળીને તે કાકરો કાનમાં મુકે. ૩) દીવસમાં ફાયદો જણાવે.

૩૨=કાનકચુરો કાનમાં ભરાયો હોય તો માઉસનો ખીમો કંઠી કાન આગળ ધરવા. તેના વાસથી કાનકચુરો બહાર નીકળી માંસને વળગે છે. અથવા મસાળેદાર બુંજેલું માઉસ કાન આગળ રાખે તો તેના વાસથી તે ખાવા આવે છે.

કાનકચુરો કાનમાં ભરાયો હોય તો—કાનમાં કાંદાનો રસ મુકે.

કાનકચુરો કપાળે ચઢીઓ હોય તો—નાખમાં કાંદાનો રસ મુકે.

કાનમાં માકડ.

માકડ કાનમાં ભરાયો હોય તો મધના ટીપા નાખવાથી માકડ નીકળી જાય છે.

૩૨=કાનની દવા—કાયાપુટીનું તેલ એક ભાગ, મીઠું તલનું તેલ સાત ભાગ મેળવીને કાનમાં ટીપાં નાંખે છે. આ કાયાપુટીના તેલને એલચીનું અથવા લેવડાનું તેલ કહે છે.

૩૩=કાનમાં અવાજ—અખરોટ ખાવાથી નરમ પડે છે.

૩૪=કાનનો દુખાવો—આંકડાના પાતરાનો રસ ૨) બે ટીપાં કાનમાં નાખવા.

ઉકાળેલાં દુધના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાંખવાથી કાનના દરદ નરમ પડે,

૩૫=કાનનો દુખાવો મટે—આંકડાના પાન ઉપર ધી સગાડી જીંદેને નરમ કરી રસ કાઢી તે રસના ૫) ટીપા કાનમાં નાખવા.

કાનનાં દરજા

૧-ગીઠકાસિ એકમમાં પીચે તેલમાં ઉકળે તે તેલ કાનમાં મુકે.
૨-કાંદાને ખાંડે તેના રસ ડાઢી કાનમાં નાખવો કાનમાં નાખવી વખતે રસ જરા ગરમ કરવો.

૩-સુનામ (અળસીયા) માંથી નિકળેલું માથુ બેઝાના બારે ચાખુ સોનું ૦૧ તાલો ઝેની બનાવેલી વીટીને તેલમાં બકાળે તે તેલ કાનમાં નાખે.

૪-બાળકને કાનમાંથી પર નિકળે ત્યારે માતાના દુધમાં રસવંતી સાથે મધ મેળવી કાનમાં મુકે.

૫-કાનમાં થતો અવાજ બંધ પડે તંબાકુની બીડીનો-ધુમાડો મોઢામાં ભરવો નાખ અને મોઢું બંધ રાખવું. ધુમાડો પુઢાર કાઢવાની કસેસ કરવી. ધુમાડો નિકળવાના રસ્તાં બંધ બંધ હોવાથી ધુમાડો કાનની નસોમાં ભરાસે અને અવાજ થતો બંધ પડે.

૬-કાનમાં થતો અવાજ બંધ પડે-સરકો અને બદામનું તેલ તેલ સંભાળે મેળવી કાનમાં મુકવો.

૭-કાનના દુખાવા માટે કાચની બાંમળીથી અથવા ખસથી દાંતના પારા ખસવાં, દાંત પર ચેપી (mashed) ચરાચો ફાવેલો ચાખ.

૮-ચુઅરના પાનને ગરમ કરી રસ કાઢે તે રસ કાનમાં મુકે પરં બંધ ચાખ.

૯-કાનમાં અવાજ ત્યા દુખાવા માટે અધેડના ખારને તેલમાં મેળવી કાનમાં મુકે.

૧૦-કાનમાંથી પર નિકળે તે માટે ધંતુરાના પાનનો રસ કાનમાં નાખે ઉપરથી ફું બહારાવ.

૧૧-કાનમાં કિડા હોય અને કરડે તે માટે ભોય રીંઝળીને ધુમાડો કાનમાં જવા દોએ તો કિડા પહાર આવે.

૧૨-કાનનો દુખાવો (ખાસકની બાધી) માટે અકસીર ઈસીબ્બ બાંકડાના ઝાડના ૩) સોટા (જડી દાળી) લાવે ૧) દાળીને કપડું વીટાલે ૧) હેટ્ટ અને બીજો છેડે દોરી બાંધી તેને લટકવું રાખે. પછી કપડું સળગાવે. તેમાંથી તેલ નીકળે તે એકઠું કરે.

આંકડાની બીજી ઢાળીને ફરી લુગડું વીટાળીને ઉપર મુજબ નિકળેલાં તેલમાં બોળા ફરી સળગાવી બીજીવાર તેલ કાઢે, આ મુજબ ૩) ઢાળીમાં કપડું વીટાળી તે તેલમાં બોળી ૩)જી વાર સળગાવી તેલ કાઢે તે તેલ કાનમાં નાખે.

૧૩=મેરના પાને બાણી ચુકવેલના પાને

૧૪=મેરના પીંછા ને તેલમાં ઠકવેલના પીંછાને કાઢીને

૧૫=કાનને પહેરાત મટે-પાણીનું તેલ ને બાણ મગેલને રસ કાઢી
વરણના પાનનો રસ રાત્રે અધેડાના બીજનું ચુકવે રાત્રે બકરીનું મુતર
રાત્રે, પીંછાના મળને પાણીમાં વાટી ખતાવેલો રસ રાત્રે એનું તેલ
ખનાવી કાનમાં નાંખે.

૧૬=મેરનાત મટે સાખરસીચું સેકટો, કુંદ, ઘોડાવળ, ઈંચ,
પાણીમાં વાટી કાનની બાસબાસ લગાડે.

૧૭=મેરનાત મટે-ગાયનું મુતર (બુનું ચામ તેમ વધારે ચુકવે
આવે) ને તેલ વરાંગડું બીડું એક વાલ, ઈંચ ૨) મહી ભાર, સિંધુ
૪) ધડેભાર કીણુનો રસ ૧૦) દીપાં એને અંગાર ઉપર ખમણવે
ઉભવે આવે ને બીડું પાડે, ૨ વડી તેના દીપાં કાનમાં ધણી
દીવસ નાંખે.

૧૮=આંકડાના પાન ઉપર બી ચોપડી ગરમ કરી રસ કાઢે તેના
દીપા કાનમાં નાંખે બહેરાત મટે.

૧૯=મેરનાત મટે કુકડવેલના પાનનો રસ અને તેલનું તેલ ઉકાળે
તેલ બને તે કાનમાં નાંખે.

૨૦=મેરનાત મટે તુમડીના પાનનો રસ અને તેલ ઉકાળે
કાનમાં નાંખે.

૨૧= મેરનાત મટે કરણના કુલ વાટી તેલમાં પકાવી કાનમાં નાંખે.

૨૨= મેરનાત મટે સરદીથી બચે હોય તો કાનની પછડીના
ભાગ ઉપર રાત્રા મલમની પટ્ટી મારે. અથવા કાનને મજબુત બાંધે
રાત્રે ચુતી વેળા જરૂર બાંધે.

૨૩= મેરનાત મટે આંકડાના પાનને બાણી રસ કાઢે તેમાં ૨)
દીપા રોજાનું તેલ નાંખે. કાનમાં વાપરે.

૨૪=નખળાઈથી કાનનો મેરનાત ચામ નુમારે, ખીંચાંતોગર ના
તો. દુધ ના તોલો તેલ રાત્રે તોલો પાણી રાત્રે તો. ગાયનું મુતર રાત્રે
તો. એનું તેલ ખનાવી કાનમાં મુકે.

૨૫=કેરડાના કૃપળ, લવંગ અને બકરાનું મુતર જરા ગરમ કરી
કાનમાં મુકે.

૨૬=સરસીઈ તેલ કાનમાં મુકે મેરનાત કમી ચામ.

૨૭=દમરાના પાનનો રસ ના સેર, તેલ ના સેર મોટાં વાસણમાં
ઉકાળી તેલ ખનાવવું એને ઉભરાવા દેવું નહીં.

શાનના ય કા

૧-શાનના યસમાં બંધ પડે—જાર કાગડી અને ધોળા કાડી
મરમ પાખીમાં ધરાવે તેના દીપા કાનમાં નાખવાથી યસમાં તરત
નરમ પડે છે.

૨-અચ્ચાની કાનમાં દુખવું મટે—ત્યારે અચ્ચાની કાનમાં દુખે
ત્યારે માતાના દુધમાં મીઠું મેળવી તેના કનમાં દીપા મુકતાં.

૩-શાનના દરદ માટે—મલગોટાના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૪-શાનનો દુખાવો મ—તુલસીના પાનને ખાટાં લીંબુના
રસમાં વાડી તેના ૪) દીપાં કાનમાં નાખવાં, દીવસમાં ૩) વાર.

૫-કાનનો દુખાવો—આકડાના પાનરાંનો રસ ૨) બે દીપાં
કાનમાં નાખવાથી દુખાવો, તથા યસમાં બંધ પડે છે.

૬-કાનના દરદ નરમ પડે—ઉકાળેલાં દધના ૧૦ દીપાં
કાનમાં નાખવાં.

૭-કાનમાંથી રસી નીકળતી બંધ થાય—અચ્ચાના મુનરમાં
દારૂમની ઓલ ભરી કાનમાં દીપાં નાખવા.

૮-કાનમાંથી પડે નીકળે (અચ્ચાને) તે દીવેલ અને મધ દર
ત્રીએ દીવસે પાવું. બે બુલામ થાય એટલું જ દીવેલ આવવું.

કાનમાં જનાવર તથા મુઝર બરાપું હોય તે દીવેલ અથવા
તેલ જરા મરમ કરીને કુદ કાનમાં નાખવું તેથી યુગ્મજાળને
જનાવર મરી જશે અને મેલ દુધે બદલ નીકળશે.

૯-કાનમાં નામુર કાન પડેલા એ માટે—ચણા સારા કલાજ
છે. જુનો ગોળ ૧ રતી પાણી ૩૦ દીપાં, સમુદરકાળ ૧ રતી,
એને મેળવી બે દીપાં કાનમાં નાખવાં.

૧૦-કાનમાં પડે નીકળે તે બંધ થાય—હાંડીવાળા યુવરની
હાંડી બેઠકમાં સંકે તેનો રસ આઠડીમાં ભરી રંબે તેના દીપાં પાંચ
કાનમાં નાખવા.

૧૧-કાનકચુર કાનમાં બગાયવો હોય તે ગાયનું લી કાનમાં રેડવું.

૧૨-કાનકચુર કાનમાં ખોલ હોય તે સફેદ કાંદાનો રસ લુમડાંથી
માગીને કાનમાં નાખે.

૧૩-કાનકચુર ગાયનું લી જરા મરમકરી કાનમાં નાખવાથી
કાનકચુર બંદર બરાપો હોય તે બહાર આવે છે.

૧૪=કરજી સુખી મટે—ધાણા, હોંગ, સુકંદે સમભાગે છુદે કાનનો દુખાવો. (તેન.થી ૪) ઘણું તેલ અને ૪) ઘણું પાણી મેળવી ઉકાળો તેલ બનાવી કાનમાં નાંખે.

૧૫=કાનમાં દુઃખાવો, રસી, લોહી માટે, સેકટાના ઝાડની જાલ હથીઆર વડે નહી પચ્ચ પચ્ચર અણીદાર ઘર્ષિતે વતી કાઢવી; તેને પચરથી વાળી રસ કઢાડવો; તે રસના ૫) ટીપાં કાનમાં મુકવાં. બીજાવાર મુકવાની જરૂર હોય તો મુકવાં.

૧૬=કાનમાંથી ખરાય કાઢવા માટે લોણના રસનાં ટીપાં કાનમાં મુકવાં.

૧૭=કાન ગરમીથી દુખે તો લોણના ટીપાં મુકવાં.

૧૮=કાનમાં પર ધનું હોય તો ઇંડાનાં કાતલાની રાખ કાનમાં નાખે તો પર ખંધ થાય.

૧૯=કાનના દરેક માટે—આંબો, જાંબુરી, વડ, મહુડા એનાં કુમળા પાનની લેપડી બનાવવી. તે લેપડીના વજન કરતાં ૪ ઘણું તેલ અને ૪ ઘણું પાણી નાંખી ઉકાળી તેલ બનાવવું. તે તેલના ટીપાં કાનમાં નાંખવાં,

૨૦=કાનમાં અવાજ થાય તે માટે—સરસીંગ તેલ, આકળના કુના પાનનો અથવા કપાસનાં છંડવાના રસના ટીપાં કાનમાં નાંખવાં.

ધોડા વજનું તેલ બોચી પર મસજનું. એવજનું તેલ કાનમાં નાંખવું.

કાનનો બેરહોત.

૧=કાનનું બહેરાપણું—જો સરડી લાગવાથી કાન બહેરા થવા હોય તો સુંક અથવા મરીને કાપરાં સાથે આવી, તે છુંદો જે કાન દુખતો હોય તે બાબુએ મોઢાંમાં રાખી મુકવો. સુંક અથવા મરી ગરમાવો આગે અને કાપડું તે ગરમીથી જાગરો પડવા દે નહીં.

૨=કાંદાનો રસ કપડાંથી આળીને કાનમાં મુકવો તેથી બહેરાસ તથા સરડી દૂર થાય.

૩=આમળાનો પાનનો રસ, અથ સાથ મેળવી કાનમાં ટીપાં નાંખવા.

૪=કાન ફુટીઓ. કાનનો બહેરાટ, કાનનો દુઃખાવો સારો થાય—રેહાનના પાન હાથપર ચોળી તેનો રસ કાનમાં નાખવો.

૫-બહેરાટ મટે—ખીલ્લાને ગઢિમુતરમાં છુટે, તેની ચટણી બનાવે. એક ભાગ ચટણી બે ભાગ બકરીનું દુધ, બે ભાગ પાણી, ૬ ભાગ તેલ ઉકાળી તેલ બનાવી કાંનમાં નાખે.

૬-કાનનો બહેરાટ મટે—ટરગેનતામન ૩૦, દીપાં, સોલેલ્લું તેલ ૧૨૦ દીપાં મેળવી તેના ૧૦ દીપાં કાનમાં નાખે.

૭-કાનનો બહેરાટ ભાગે—આકાશના પાકા પાનને જરા ગરમ કરા તેનો રસ કાઢાડી તેના ૮ દીપાં કાનમાં નાખે.

૮-બહેરાટ—કુષ્ઠનામન ઘણું ખાવાથી કાને બહેરાટ થાય છે. તે માટે એસીદ બરોમીક દાદાલુટના દથ દીપાં પાણી સાથે દીનમાં ત્રણ વાર આપવા અથવા ગળોનો પત્થ બે વાક્ર મધ સાથે આપો તો બહેરાટ જાય છે.

૯-કાનનો બહેરાટ મટે—માંચરાના રસમાં કાળી મુસળી ધસી કાનમાં નાખવી.

૧૦-બહેરાટ માટે—જુરાં કોઢળાંનો રસ અથવા મુરખ્ખો ખવાડે તો કુષ્ઠનામન ખાવાથી થયેલો બહેરાટ નીકળે. કુષ્ઠનામનની ગરમીથી ઉશ્કેરાએલા મગજના તંતુઓને બરોમાખદ શાંત કરીને જડ બનાવે છે. પણ ગળો ગરમી આપી કરીને તંતુઓને પાણીમાં તસ્તાં બનાવે છે. એટલે બરોમાખડ પોટાસ કરતાં બહેરાટ દુર કરવા માટે ગળોનો સત્વ વધારે સારો છે.

કાનમાં કીડા,

૧=કાનમાંની બગાએ નીકળે—સફરચંદ (સેબકજ) કાળી કાન પર મુકે તો જીવતી બગાય હોય તે બહાર આવે.

૨=કાનના કીડા મટે—સરકાના ૧૦ દીપાં કાનમાં નાંખવાં.

૩=કાનના કીડા નીકળે—તનખનીના પાનનો રસ કોનમાં મેલીને ૩ દાળે તો જીવડા ૩ ઉપર એકઠા થાય.

૪=કાનમાં બગાએ હોય, કોનેડા ચડી આવે તો સોખડનો ત્વચો લોશ ગરમ કરી તે ઉપર દોવેલ નાંખવું. તેવામાં ઉપરથી પડેલું દોવેલ કાનમાં નાંખવાથી બગાએ પીગળી બહાર નીકળે. અથવા લીમડાના પાનનું તેલ કાનમાં મુકવું.

૫-ગલેડીના વેલા મીઠા અને કડવા આવે છે જતીનમાં તેને કંદ રહે છે, કડવો વેલો રસાયણ બનાવા માટે ઉપયોગી છે; મીઠી ગલેડી દવા તરીકે વપરાય છે.

કાનના કીડા નીકળે--મીઠી ગલેડીના પાનનો રસ અને ચોખ્ખા જેવડી હાંગ મેલવી કાનમાં નાંખે અને ૩ કાનમાં ખાસે તો ૩ પર કીડા તરી આવે, અથવા મરી જઈ તેનો મેલ થઈ બહાર આવે. કાનમાં કીડા ન હોય ને એ રસ નાંખે તો પણ અટચણ નથી.

ખીજ વનસવતી કાનના કીડા કાઢવા માટે નીચે મુજબ છે.

૬=દુધેરી, ચમાર દુધેરીના ત્રણ પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૭=ગજોડી અને આંખાના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૮=આંકાડોળી જેના ઉપર મરચાંના જેવાં ફળ થાય છે તેના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૯=કાનના કીડા } નીકળે--હાંગ ૧) વાલ ભંયરીંગણીના
દાંતના કીડા } બી ૦ તો, ખપે એટલું દીવેલ લજ
તેની જોડી બનાવે એક ઠાળીમાં પાણી

નાખે, તે પાણીમાં રાખે ભરેલો વાટકા મુકે. વાટકામાં ઈગાર રાખે. ઈગાર ઉપર પેલી ગોટી મુકે તે ઉપર કાનુ પાડેલું કાઢવનું કરવડું પાંકે. કરવડાના કાનામાંથી હુમારો નીકળે તે દુખતા દાંત ઉપર અથવા કાનમાં જવા દીએ કીડા બહાર નીકળી ઠાળીમાં પાણી પર પડે,

કીડ-ખુજળી-ચેળ-શરીરે લુખસ-ધવરો.

૧=લીમડા, ખોરડી, ખાવળના પાન અથવા આમળા એમાંની ૧) ધીજ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી રોજ નાહવું.

૨=ગૌમુત શરીરે ચોળી નાહવું.

૩=ગજળબી અથવા તાજ ગજોનો રસ પીવો.

૪=તાંદળખની ભાજ ઉકાળી પીવી.

૫=ચારોળી પાણીમાં વાટી પીવી.

૬=તિક્કલાંનું ચુરણ ખાવું. તીક્કલાંનું પાણી શરીરે ચોળવું.

૭=૪) વાલ ઘાયલો ગંધક ધી સાકર સાથ મેળવી રોજ ખાએ; તો કીડ ચેળના ચામડીની અંદરના કીડા મરે.

૮=શરીરે ધવરો, ખસ મટે--કાલાં મરી અને લીંબુનો રસ

સંભાગે મેળતી ધુપેલ સાથ એકરસ કરે અને શરીરે ખુબ મસળે અને ૦૧ કલાક તડકે બેસે અને પછી પાણીથી ઘોષનાંબે ચાર દીવ સમાં ફાયદો થાય.

૯=ખુજળી શરીરે થાય ને મટે—મનસીલ ૧ તોલો બારીક કરી ૭ તોલા લીમાં ઉકાળે. તેને ઠંડા પાણીમાં નાંખે. લી અંધાય તે શરીરે મસળે.

૧૦=ખસ મટે—મરી અને અમલસારો ગંધક સંભાગે મેલતી લી સાથ મેળતી શરીરે મસળે અને સેક કરે.

૧૧=ગંધકનો મલમ ફીડ ઉપર ચોપડે છે. બહુ અકસીર છે.

૧૨=ટંકજીઆર, પાણીમાં મેળતી લગાડે તો ફીડ સારી થાય.

૧૩=કોપરેલ અને લીખુનો રસ મેળતી શરીરે લગાડવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૪=ગાયનું મુતર ફીડવાળી ચામડી પર મસળવું.

૧૫=ગંધક, મોરચુચુ. કપુર સંભાગે લીમાં મેળતી લગાડવું.

૧૬=ફીડ અને ચામડીના દરદ માટે—કણક તેલ મસળવાથી બહુ ફાયદો છે.

કનકતેલ—ચામડીના રોગો માટે આ તેલ ખુજવા લાયક છે. જેડીમધ, ઘઉંલા, મચ્છ, ચંદન, પાપના. નાગકેશર દરેક ૧ તોલો, એને ૨ શેર પાણીમાં ઉકાળવું અને ૦૧ શેર તેલ નાખી પાણી આળવું.

૧૭=ખુજળી ચાંદા એક દીવસમાં સારા થાએ

આંકડાનાં ૬૦) પાંતરાને ઉકળતા પાણીની વરાળથી બાફવાં તે પાંતરાને છુદીને રસ કાઢવો. તેમાં ચાર તોલા તેલ નાંખવું. તેને ઉકાળવું પાણી બહુ જળી જાય ત્યારે ૨) તોલા મંધક નાંખવો ફરી ઉમરો આવે ને ઉતારી પાડવું. રાત્રે અળીઆર વાગે લાકડાના ઈંદાર આગળ શરીર શેકતા જવું અને તેલ મસલના જવું જે કલાક આ મુજબ કર્યા કરવું પછી શરીરે જાણ્ય ચોળીને નહાવું અને કુદ બાપ ખાઈને સુઈ જવું. આ ઉપાય ચોક્કસ છે.

૧૮=ચામડીના દરદો નરમ પડે—કુંવાડીઆના બીમાં અગ્રેજ આયોદોદોર્માના જેવો ગુણ છે તેથી તેનું ચુરણ લગાડવાથી ચામડીના દરદો મટે.

૧૯=ખસ મટે—ધંતુરાના બીનું ચુરણ તેલમાં મેળતી લગાડે.

દાફી=શીઆળકાંદા

૨૦=એના મુળને સેક કરે છે, એના બીઆમાં અરીજુના જેવો ગુણ છે.

ખુજી માટે—એના ખાંડમાં ખીને તેવમાં ઉકાળી તે તેવ મસજે.
૨૧=કપીલો ૧) તોલો ઘી ૭ તોલોનો મસમ ખરજી, દાદર,
કીડ, ગુમડા ઉપર વપરાય છે.

૨૨=કીડ માટે ગંધક ખાવામાં અને લગાડવા માટે ધણી ઉપયોગી છે.

ગંધકને શુદ્ધ કરવો—એક તપેલીમાં કડું દુધ મુકવું. ઉપર દીલો
કટકો દુધને લાગે નહીં તેવી રીતે બાંધવો. લુમડામાં ગંધકનો ભુકા
નાખવો તે ઉપર ઢાંકણ ચઢવું ઢાંકવું. ઢાંકના ઉપર ઘસાર મુકવો.
ગંધક ટપીને પાટની થઈ દુધમાં પડશે બાકી કચરો કપડાં ઉપર
રહી જશે આ ગંધક શુદ્ધ થયેલો ગણાય છે. ઘી સાથે ગંધક મે-
ળવીને દીવસમાં બે અથવા ૪ વાર મસાવવું. ખસવું જોર વડું હોય
તો ૧૧ તોલો ગંધક મધમાં મેળવી રોજ ચાટણ લેવું. ગંધક ખા-
વામાં કાંઈ નુકસાન કરે નહીં. હરસના મસાવાળા દરદીએ ગંધક,
મેદીઆવળ (સુનામખી) અને ગુજામતી સુકી કળી સંભાગે મેળવી
તેમાંથી ૧૧ તોલો દીવસમાં બે વાર મધ સાથે અવલે (ચાટણ કરે)
અથવા રાતરે સુતી વેળા ૩૦ ૧) બાર સુધી રોજ ખાંચ.

કાનશીશ નામનો ગંધક આવે છે તે પણ મસતવાના કામમાં
વપરાય છે. પણ તેમાં કુદરતી રીતે સોમમ મળેલું હોય છે માટે તે
વપરતાં સંજ્ઞા રાખવી. ખાવામાં તે લેવાજ નહીં, ગંધક જેને
સસ્તી, ગુણવાળી, બાણીની ચીજનો ઉપયોગ ગંધ થઈ જતો છે કચણ
આ જમાનાના લોકો તેનો વાજ ખમી શકતાં નથી

૨૩=આંખાના પાંદડાની રાખ ગામના મુતરમાં મેળવી લગાડવી.

૨૪=આમલાનો ભુકો) તોલો અરધો પાણી સાથે રોજ સડવારે
ખાવો. યાને આમલાના ભુકાને પાણી સાથે મેળવી કીડ ઉપર મસ-
જવો અને મુકાવવા દેવો.

અણેતીના લીલાં અથવા મુકાં પાન પાણીમાં વાટી શરીરપર
મસાવવાં.

૨૫=ગાખનું બાણ શરીરે ચોળી ગરમ પાણીથી નાહવું.

૨૬=આંખાહળદ કડું, અને જીરું વાટીને શરીર ખસવાળા જગાએ
મસાવવું.

૨૭=કીડ માટે—એકસોવાર પાણીમાં ધાંચેલું ઘી કાઢવાળી જગાંપર
મસજે તો કાપડો થાય.

૨૮=ઘી ધોવાની રીત—કસિની થાળીમાં ઘી નાંખી તેને મંડા
પાણી સાથે ૧૦-૩૨ વાર મસાવી, પાણી કઢાડી નાંખી ફરી આ

મુજબ મસજો આ : જો ૧૦૦ વખત મસજો આ થયું હોય તો
બંને છે. મોટે ખાવામાં શકાય નહીં.

૨૮=અરીઠાનું શીશુ હોય તેમાં મેળવવું. દરદી તરફ મેસીંગ હોય
મસજો અને પછી થંડા પાણીથી નાંખે.

૩૦=સુકા આમળા ૨) તોડાને ૧) સેર પાણીમાં ઉકાળે અને
પા સેર પાણી રાખે તેમાં ગાયનું હોય તોડા. સરસીડો તેજ આ
તોડા. સોધવ ના તોડા, મેળવરી ચરીર પર લગાડી ના કલાક તરફ
મેસે. આ મુજબ ૭) દીન ચાલુ રાખે.

૩૧=ગંધક ૧ તોડા, તલનું તેજ ૮ તોડા સાથે મેળવે અને
ચરીરે લગાડે.

અથવા એક કપડાં ઉપર હોય આપડે તે હોય ઉપર ગંધક લખરાવ
તે લુગડાંના કાકડાં બનાવી, કાકડાં લટકેલા રાખે. કાકડાં
બળતા જો તેજ ટપકે તે એકઠું કરે અને આ તેજ ચરીરના ઘવરા
પર લગાડે.

૩૨=નંબાકુ પાન ના તોડા, ગવેડાંના લી. ૧) રાખ ૧ તોડા.
ધુપરેલામાં મેસવીને ચરીરે લગાડે.

૩૩=હીડ. ઘવરા મટે=સીંદૂર અને કાળા મરી સંભાળે વાડી
જાગ તેજમાં ગરમ કરી ગરમ ગરમ આમડીપર લગાડે સુકાબ
પછી પાણીથી ધોઈ નાંખે.

૩૪=ઘવરા, હીડ મટે ના તોડા સુરોખાર ૫ તોડા દહીયા મેળ
સારી પેકે મસજો.

હીડ=ખુજળી=ખસ

૧=રાહલતો મસજો

મસજ મનાવવાની રીત ૧) લાખ રાહલ (કાંકે જે ને) ૮) જાગ
મીઠું તેજ અને ગરમ કરી એક રસ કરેલું થંડું પડે ત્યારે એકક
તોડા થંડું પાણી નાખતા જતું અને હાથવની મમળાના જતું અથવા
બીજી કોઈ રીતે લેવાયનાં જતું એક રસ થાય અને પાણી એકક
તોડા નાખતા જતું જ્યાં સુધી સફેદ મસજ આમળા જેવો થાય ત્યાં
સુધી આ કોરીઆ કરીઆ કરવી

૨=ધંધુરાના પાનને તેજમાં ઉકાળી પાન બેળાં અને તે તેજ
મસજવામાં લેવું.

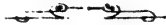
૩=ગાયનું હોય તેમાં નેહા મેસવી. સીંદૂર ઘવરા તેમાં કાકે
નાંખી લગાડવું.

૪=આકડાના પાનને વરાળથી બારી રસ કાઢે તેમાં ગંધક મેળવી શરીરે લગાડે બહુ જાળી ઢાળો આવે અગત્યાના ઝાડના પાનનો રસ મળજે,

કીડ શરીરપર ઉત્તપન થાય

૧=કવચ શરીરને લાગે તો કીડ ઉત્તપન થાય

૨=ઉધાકળી (ખજુજો) ના સુકા પાનનું ચુરણ ચામડીને લગાડે તો કીડ થાગે અને બેચેની ઉત્તપન થાય

કીડા મરે માકડ. મરછ. મરે-જીવજંતુ મરે.

૧=માકડ ઓછા થાય—તલના છોડ પર માકડો નામનો જીવડો આવે છે તે માકડ પધા ખાખ જાય છે. માગસને કાંઈ નુંકસાન કરતો નથી.

૨=માખી દુર નાહશે—દોરના તેમજ માણસના બદન પર જીવડો દીવેલ લગાડે તો માખી બેસે નહીં. દીવેલનો વાસ માખીને પસંદ પડતો નથી

કપડાંમાં જીવજંતુ ન થાય માટે ખુશબોદ રાખવામાં આવે છે.

ખુશબોદની બનાવટ—દમનો, મુખો. ઉપરેટ, કપુર કાંસની, મહિલી, છડ, ચંદન, સુખડો વેહેર એ સઘળાને સરખે બાગે વાટી એકઠું કરી પોતલી બનાવે.

૪=કપાળનો કીડા મરે—કડવાં કુકડવેળના પાંતરાંના રસને ૩ વાર સુધવું.

૫=દોરને કીડા પડે ત્યારે—બેહડાંની જાતનો જુકા બાખરીમાં મેલવી ખવાડવો.

૬=કીડા દોરને પડે તે માટે—પીપળાનું જાલનું ચુરણ રોટલામાં નાખી ખવાડે તો કીડા મરે.

નાશ થવા માટે કાળીજીરી કપડામાં તથા ચોપડી સાથે રાખવી.

૭=કીડા મરે કાઠવાટવાળા શરીરપર કીડા પડે તે ઉપર મલ-આટા છુદાંતે બાંધે તો કીડા મરે

૮=કીડીઓનો ઉપદ્રવ બંધ થતો હોય ત્યાં ગંધકનો જુકા નાંખવો.

૯=જીવડા મરે—કાઠેલાં માંસ ઉપર કીડા થાય તે ઉપર તનમનીના પાનનો રસ મુકવો

૧૦ જુવા મરે—રેલાલ જગામાં તેમજ દોઢેની બેસવાની જગામાં જુવા થાય છે. તે માણસના પગપર ચઢે છે અને કરે છે, ચામડીમાં પેસે છે, તે જુઆ ઉપર કંટારાનું દુધ અથવા પારીનું જાણુ લગાડવું.

૧૧=કાંડા મરે—કોદેલાં માડિસ ઉપર કીડા થાય તો કંટાસરા યુઅરનું દુધ લગાડવું.

૧૨=માંકડ મરે—ભોંયરી=મગડીના વેળાના રસથી માંકડ મરે અને એના વાસરી માંકડ નાદશે.

૧૩=જાંતુએનો નાશ થાય—ઉંધી (ઉધમ) વગેરે જીવજંતુને

૧૪=ઉધાધ—જે જગ્યા ઉપર ઉધાધ થતી હોય ત્યાંના ધરના બાંધકામના લાકડાં ઉપર ચુનો લગાડે તો ઉધાધ લાકડાંને ત્રાણે નથી

૧૫=માંકડ થાય નેહી—મરી અને મર્યાનો ઉકાળો માંડવાથી જગ્યા ઉપર લગાડવો

કીડા મરે—જીવજંતુ મરે

૧=જાણુવરના શરીરના કોઈની ભાગ ઉપર કીડા પડે તો કાંટા સળીઆના મૂળને તક્તના તેલની ખુંધ દબાવે જાણુવરને મળે બાંધે તો કીડા ખરી પડે. જે દીવસે આ ઈલાજ કરે તેજ દીવસે જીવારના ૧) શેલકાને તેલ ચોપડી કૂતરાને ખવાડે

૨=મંધક ખાનાર માસજીને માકર મચ્છર કરડે નહીં. કાસજીકે મંધક ખાનારના શરીરમાંથી મંધકનો વાસ નિકળીઆજ કરે મંધકના વાસથી જીવજંતુનું દૂર થાય

૩=ફૂલવંતીના આખા છોડનું ચુરણ અને વાયવડંજ ખાય, સુંધે, અથવા સરેરે લગાડે તો શરીરના જંતુ મરે

૪=માડિસ કોદે અને કીડા પડે ત્યારે ખાટ ખટુમટીના વેળા (જે વેળો આખો ખાટો હોય છે.) તેનો કંદ પાણી સાથે વાટી કોઢવાત ઉપર મુકે તો જીવડા ઉપર તરી આવે

૫=જાણુધરોને કીડા પડે ત્યારે ભોંય રીંગણીના પાલો નવટાક ખવાડે અથવા કફ જાડનો પાલો ખવાડે

૬=કવચના પાનનો રસ જગાડે

૭=ઘી અને સાકર મેળવી કઢવાટ ઉપર લગાડે તો જીવડા ઉપર નિકળી આવે.

કાલેરાનો દવાઓ.

કાલેરામાંથી બચવાના ઇલાજો.

૧=મીઠાનું પાણી ૧) ચમચી, ફટકડી, એ આની ભાર મેળવી મોટા માણસને દીવસમાં ૩) વાર પાવું. જો આંખમાં રતાસ આવે અથવા ચળકાટ વધે તો જાણીતું જો કાલેરા છે. દરદ સાફ થાય કે તરત બંને પગપર મજબુત પાટો બાંધવો જેથી દરદ આમળ વેધે નહીં.

મીઠાનું પાણી બનાવવાની રીત=૨ તોલા પાણી અને ૨ તોલા મીઠું મેળવવું, મીઠું જેટલું પીગળે તેટલું પીગળાવી પાણી ગાળી લેવું. અથવા મીઠાના ઢગલા નીચે કાદવું વાસણ ખાલી મુકવું, મોં ઉપર સાદી ઢાંકરી. તે ઉપર મીઠાનો ઢગલો કરવો. ધણુ દીવસ પછી તે કાદવના વાસણમાં મીઠાનું પાણી ભરાશે, વાસણ ઉંચકાએ તો ફાઈ જાય માટે મીઠાનું પાણી તે વાસણ ઉંચક્યા વગર કાઢવું. આથી રીતે બનેલું પાણી વધારે અકસી છે.

કાલેરા માટે—ઝહેરકચરો ૧ લાઘ તેના ૪ કટકા કરવા. તેમાંનો ૧ કટકો લાઈ તેના ૪ ભાગ કરવા. આમાંનો ૧ કટકો ઝહેરકચરો, તજ, લવંગ, એલચી, ભેંદ મરી, બાડીઆન એની ચણા જેવડી ગોળા બનાવીને ફટકડીના બુકામાં સાચવી રાખવી. ૧ ગોળા દીવસમાં ૩ વાર આપવી.

ધાળા ધંતુરાના પાનના ૧૦ ટીપાં દહીમાં ખાવાથી કાલેરાના બચવું શુદ્ધ થાય છે.

અથવાનાં મુળ પાણી સાથે વાટી પાવાં. લીમડાના પાનના રસમાં આમળાનું ચુરણ ખવાડ.

૨=કાલેરા લાગુ ન પડે તેનો દલાજ કાંકચીઓ રોજ ૩ સેકરે ખાવો.

લસણ, મેંદલી હીંગ, મરી, મરચાંની ૧ વાલની ગોળી બતાફી ખાણું ખાધા પછી રોજ ખાવી.

પીપ્પાલી આમાં દુધ નહિ નાખવું. પણ ફુદો અને સુંકે લાખી રોજ ખેલી.

૪=લીમડાના પાનનો રસ અને મરી એની ગોળી બનાવી રોજ ખાય તો કાલેરા લાગુ પડે નહિ.

ઈમરના પાનનો રસ અને દુધ ૧ રતી, હીંગ ૧ રતી એની ગોળી બનાવી રોજ ૧ ખાવાથી કાલેરાની અસર થાય નહીં.

૬=કાલેરા લીંબુનો રસ ૧ તોલો રોજ પાણી સાથે પીવાથી કાલેરાના જન્ટુ શરીરમાં દાખલ થઈ શકે નહિ.

૭=કાલેરાથી બચવા માટે રોજ સવારે આંદુની ચટણી ખાની ત્રાંખાના વાલચુવું પાણી પીવું. દર આંદુનીને પવના પાનના પાનમાં અને દુધેલીમાં ગન્ધકોના ભૂંડા પંદર મીનીટ સુધી મસખાવે.

૮=આંકડાના મુળની લીલી જાત અને મરી સરખે ભાગે લગ આંદુના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ૧ થી ૩ ગોળી દર ૩ કલાકે ખાય.

૯=નીચુ ૧ રતી, મરચાં ૧ રતી, એની ગોળી બનાવી આપે.

૧૦=દરેક ઝાડા ઉતરીએ નવટાંક તરત ત્રણ પીવું. એક સેર તેલ પેટમાં જાય તો કાલેરા નરમ પડે.

૧૧=૧ સેર તરતના તેલમાં ૦૧ સેર મરચાં ઉકાળવા, મરચાં કાળાં થાય ત્યાં સુધી ઉકાળે. એ તેલ ૧ ચમચોં દરેક ઝાડા ઉતરી વખતે પીએ. કાળી જીરી ૦૧૧ તોલો, તેલનું તેલ ૦૧૧ તોલો મેળવી પીએ તો તાત્કાલિક કાલેરા નરમ પડી જાય. પાણીની સોસ લાગે તો લવંગ, નાગરમોથ, કામફળનો કાવો પીવો.

૧૨=ધોડા તથા જંઘિડાની લીડનો રસ ૦૧૧ તોલો પીએ.

૧૩=જાયફળના પાનનો કાદો પીએ તો તરત બંધ થાય.

૧૪=અરીસ ૧ તોલો, હીંગ ૫ તોલો, લવંગ ૧ તોલો, કામડી પાકા લીંબુનો રસ ૫૦ તોલો લઈ નીચે મુજબ બનાવટ કરવી :—

૧૫=લીંબુને શેડી ચુરણ કરવું, લવંગનું ચુરણ સાથે મેળવી લીંબુના રસમાં આખી રાત રાખી સારે તેમાં અરીસ નાખી ખરસ કરવું ૨૫૦ ગોળી કરવી, હાથે વળગે નહીં તે માટે સંગજીર વાપરવું.

૧૬=જેડીમધના કાવામાં ૧ તોલો કાંદાનો રસ નાખી પીએ.

૧૭=કંબુતરનો તથા મરચીની અચાર (ઊર) પાણીમાં પીવે.

૧૮=કાલેરા માટે કપુર અકસીર છે જે નીચલી મેળવણીથી તેનો ગુણ બહુ વધે છે. કપુર ૧૨ વાલ, પીપરમીટના ફૂલ ૮ વાલ, અજમાના ફૂલ ૧ વાલ એની મેળવણી કરવાથી અરક બને છે તે ૫ રીપા ખાંડ સાથે દર અરધે કલાકે ખાવા.

૧૯=એક બીલામાં ૦૧૧ તોલો આમલીમાં વાસી નાખવું તેમાં ૨ તોલાં કાંદાનો રસ મેળવી દરદીને પાવું. ૫ મીનીટમાંજ ઝાડા

ઉલટી મધ માથે. દવા ખાંડાદાર માવાની જરૂર પડેતી નથી. આથી જરૂરથી જાણે છે. અંગમાં ગરમી આવે છે અને જન્ટુઓને મારે છે. આ કામ ધણું અજાણ રીતે કરે છે.

૨૦=મીઠામું ૮ તોલા, આમથી ૬ તોલા વાટી કાઢતા રસમાં મેળવે તે લુગડાંથી માળે તે રસ ૧૧ તોલો પીએ.

૨૧=૧ વાલ સીધિરને, ૪ વાલ લીમાં મેળવી દર દસ મીનીટ મવાડે જે આકરાં આને તો સીધિરને તેલમાં ઉકાળી સરીરે મસાજ લીમડાના પાન, કપુર, અને લીમડાની ગોળા બનાવી ખવાડે.

૨૨=કાઠા ઉલટી માટે—દરીઆમાં ૧૧ મોટા કરચલાને ચુલાને માથે બાંધી રાખવા તે સુકાય ને તેનું ચુરણ કરી તે બુકા ખાવામાં લીએ.

૨૩=ચુલાના અડવાની રાખ ૧૧ તોલો દર બે કલાક ખવાડવી.

૨૪=આંકડના ઝાંડના મુળ ઉપરની બાલ, મરી, આદુ સંભાળે જેમની મીનીએર જેવડી ગોળા કરી તેમાંની બે ગોળાં કર ૧૧ કલાક આપવી, દર અરથે અરથે કલાક આપ્યા કરવી.

૨૫=કાળી મટોડીનું પાણી પીવાથી કાઠા ઉલટી નરમ પડે. ૧ તોલો કાળી માટી, ૧ તોલો પાણીમાં મેળવી પીવાય છે.

કાલેરાના ઈલાજો

૨૬=કાલેરાના ઝાંડાનો બંધ થવા પછી પેટ ફુલી આવે તો સફારમાં ગરમ પાણીની પીગારી મારવી.

૨૭=ધરમાં ધુમાડો નીચલી ચીજોના કપોં કરવો—સરકા, જુના કાગળ, ઘોઝેલાં જુનાં લુગડાં તથા દોરડાં. સુખડ, અગર, તમર, જુવાન, સીસમનાં ડોડાં. આટલી ચીજોના ધુમાડા ઉપયોગી છે.

૨૮=વસણ ઊલટીને તેના દારૂડા મળાએ, કમરે અને દરવાજે બાંધવા એથી કાલેરાના દરદાને ફાગણ થાય.

૨૯=કાલેરામાંથી બચવા માટે—કાલેરાના ઉપદ્રવવાળી જગ્યામાં રહેનારાઓએ ગંધક હથેલીમાં તેમજ પથનાં તળીઆમાં પંદર મીનાદ મુકી દર આઠવાણીએ મસાજવી.

૩૦=કોલેરા—કોલેરાના તાલકળ ઉપાય નીચે મુજબ છે.—અડીન ૧૮ ઈન, મરી ૧૮ ઈન, હીમ ૧૮ ઈન, એની ઈન્ડી ૧૨ કરી એકે કોસી અરધે અરધે કસાકે આપવી.

હીમ અડીયુ કરતાં બેવડાં વજનમાં હોય તોજ અડીયુનો ગુણુ તોડી શકે.

૩૧=કોલેરામાં દસ ઈન કુપનાઈન એકે કસાકે આપે છે. એકે કસાકે માર વાર આપવું અથવા કાઢ્યાનો રંમ પીલાસ ઉપર આવે ત્યાં સુધી આપ્યા કરવું.

૩૨=કોલેરાપર અડીયુપણું વપરાય છે. પણ લીમસના કાડમાં નાક પાડી તેમાં અડીયુ મુકી તે નાક પુરી લેવું. ત્યાર પછી ૬ મઢીને તે અડીન કાઢી વાપડવું.

૩૩=કોલેરા—સુકા નાળીએરના એક ઇંચ કટકાને ઝાતરી, તેમાં અડીયુ મુકી, સુંવામાં ખોમી, લીની બતી ઉપર મરમ કરવું. તે અડીયુ વાપરવામાં થલું સારું છે.

૨ થી ૫ વરસના બાળક માટે ૧ ચોંખા ભાર, ૫ થી ૧૦ વરસના હોકરા માટે ૨ ચોંખા ભાર અને મોટા માણસ માટે ૪ ચોંખા ભાર. આ વજન પ્રમાણે તથુ ત્રેણુ કસાકે આપવું.

૩૪=કોલેરાની દવા ૧ થી ૫ ઈંચન કપુર ખાવાથી શરીરે મરમી આવે છે. કાઢ્યા ઉધડી બંધ પડે કોલેરામાં દર ૧૫ મીનીટે ૨ મઢિંભાર કપુર અપાય છે. સરખાતમાં આપો તો બહુ કષ્ટ કરે છે.

૩૫=મધેક તથુ ભાર, કોલેરા એક મઢિંભાર બને મેળતીને એક પડીકું બનાવવું. આવા પડીકાં દર ૦૧ કસાકે મધ સાથ મેળતીને ચટાકવા. પાણી સાથ મળાવવું નહીં.

૩૬=(કોલેરાની ઝોળી) કપુર ૧, હીમ ૧, મરી કાળાં ૩, મચકનો મર ૧, લસન ૪ ભાગ એમ ચણા જેવડી, ઝોળી કરતી તે દર ૦૧ કસાકે આપવી. પહેલાં ૩ ઝોળી, પછીથી એકે, આઠ અથવા કુલ્પના રસમાં આપવી.

૩૭=કોલેરામાં—કપુર ૩ ઈન, અડીયુ ૦૧ ઈન અને મરમાં ૦૧ ઈનની ઝોળી બનાવી એકે કસાકે આપવી.

૩૮=કોલેરાના ઉપાય—મેરના એક પીચના અલ્લાની રાખ પાણી સાથ મેળવી એક દરકીને પાવી. (એની હીમત લેવી નહીં, એ કાઢીરી કુચકો છે)

૩૯=ત્રાણુ નીકળે—મોરના પીજખીંચી વાંચું નીકળે છે, ત્રાણુ કાઢવાની રીત જુઓ “આળસીઆ” ના ભાગમાં. આ ત્રાણુની પીંટી બનાવી, પાણીમાં બોળે તે પાણી દરદી પીએ તો ઠંડેર ઉતરે (ત્રાણુ કાઢવાની રીત “મોરપુચુમાંથી” છે)

૪૦=કાલેરા માટે ગંધકવટ્ટી ઉપયોગી છે તે બનાવવાની દીત—જાસણ, જીરું, ગંધક, સિંવાલુચુ, નિકકું, હોંગ. એની લીંબુના રસમાં ગોળી કરવી.

૪૧=કાલેરામાં શરીર ઠંડુ પડે ત્યારે—મરયાં એક તોલો. એક ખાટરી છાંડીમાં મેળા શરીરે લગાડે તો શરીરમાં મરમી આવે. અને સુઝા મરયાં ૧૧ તોલો અને મીકું એક તોલો ૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળીને એકક તોલો આ પાણી દરદીને ૧૧ કલાકે પાવું. અરીસુત્રાળી દવા આપવી નહીં.

૪૨=કાલેરા માટે—ઊંઘ કંડા પડી ગયલા દરદીને રતનગેતનું મુળીયું એક તોલો જાસમાં ધાળીને, અંદર સાબરસીસીની આખ ૦૧ વાલ મેળવીને પાચે તો તરત નકો જણાય.

૪૩=ઝાડા ઉતરી માટે—કોરાનું પાણી સાફ છે, (જુઓ “કોરાનું પાણી”).

૪૪=કાલેરા માટે—નયદળ ૩ માસા દરદીને ૦૧-૦૧ કલાકે ખવાડી ઉપરથી ગરમ પાણી ૨ તોલો પાચાથી ઝાડા બંધ થાય છે.

૪૫=કાલેરા માટે—મરીની જુકી ૦૧ તોલો ગરમ પાણીમાં પાવી અથવા મરી ૧૦ ભાગ, અરીસુ ૮ ભાગ, શેકેલી હોંગ ૧૦ ભાગ એની એક વાલ વજનની ગોળી એકેક કલાકે આપવી.

૪૬=કાલેરાનો દરદી થડા પડી મરો હોય તો—ગાયનું મુતર ૧ તોલો દર ૩ કલાકે પાવું.

૪૭=કાલેરા, સાપનું ભેર, તથા અજીરણ—આ દરદો માટે મરયાંનો બીકાળો વપરાય છે.

૪૮=કાલેરા તથા અજીરણ—મરદી ૧૧ પેટમાંથી કાંકરી નીકળે છે જોને પેદર બઝાર કહે છે તેને કાંકરા ૨૩માં વતી પીવામાં આવે તો ચમત્કારી અસર થાય છે.

૪૯=કાલેરા માટે—મરી, હોંગ અને અરીસુ સંભાળે મેળા ૧ વાલની ગોળી કરી એકેક કલાકે આપવી. કાલેરા , ૫૬ / આપવી. ઘણા વખત થયા પછી આપવી નહીં.

૫૦=કોલેરા માટે—કાંદાનો રસ ૧ તોલો અરધે અરધે કલાક દરદીને પાંચા.

૫૧=કોલેરા—લીંબુના રસનો ગળુ જીવજંતુ મારવાનો છે. માટે રસમાં લીંગ, જીરું, લસણ, સુકંદ, સંધક, મરી, પીપર, અંધિવ સંભાળે મેળવી ૧૧૧ તોલો દર ૩ કલાકે દરદીને આપવું.

૫૨=કોલેરાની—કારેલાના રસમાં તણનું તેજ નાખી પીવાડવું,

૫૩=કોલેરાની દવા—ઘવંગ ૦૧ સેર તેને ગરમ કરી છુદ્ધવા, તેમાં ૩૧, ૧ ભાર આકરાનું દુધ નાખી ખરસ કરવું. ખરસ કરતાં જવું અંદર મધ મેળવતાં જવું. સારી પેકે મળે ત્યારે તેનો ગોળો ચણા જેવડી ગોળીને એકજ વખત ૧ ગોળી ગરમ પાણી સાથે ગળાવવી. ૧ ચણા જેવડી અથવા ૨ વટાણા જેવડી ગોળી ખનાવવી.

૫૪=કોલેરા પ્રિવિનટીવ—કોલેરા લાગુ નહીં પડે માટે રોજ બેવાર નીચે લખેલી ચીજો ખાવી:—

ઘવંગ ૧૧૧ તોલો, મરચાં ૧૧૧ તોલો, સુકંદ ૧૧૧ તોલો, તજ ૧૧૧ તોલો, જવંત્રી ૧૧૧ તોલો, વ્તયકળ ૧ નંગ, બ્રાંડી ૨૦ આંકે-સમાં સાત દીવસ લીંબની, ગોળીને લેવું. ૧ થી ૨ તોલો રોજ પાણીમાં લેવું.

૫૫=કોલેરાના અને પ્લેગના બચાવ માટે—લીમડાની ગોળી રોજ ૧ ખાવી, લીમડાની ગોળીની :ખનાવટ-પાતરાં રૂપીઆ એક ભાર, કપુર રતી ૧, ગોળ સાથે ચણા જેવડી ગોળી ખનાવી રોજ રોજ ખાવી.

૫૬=સોમલના કુસળ ખનાવવાની રીત—૧૦) તોલો સોમલને ૧૧૧ સેર બ્રાંડી દારૂમાં મસળવો, તેને કાદવના વાસણમાં મુકવો: તે વાસણ ઉપર બીજું કાદવનું વાસણમાં મુકવો: તે ઉપર લુગડું બીજું મુકવું. તે લુગડું સુકાવા દેવું નહીં પણ ઉપર પાણી નાખીઆ કરવું. આ વાસણ નીચે ઇંગાર રાખવા જેથી સોમલ નીચલા વાસણમાંથી ઉડી ઉપલા વાસણમાં ચોંટી જશે.

૫૭=ઉપર મુજબ પાડેલાં સોમલના કુસ ૦૧ રતી અથવા વધારે આદુના રસમાં પાવાં કાંદા, ધૂન્ના, તુંગરી એનો રસખી ચાલે. દર એક કલાકે ૧ પડીકું ૩ વાર આપવું. કોઈવાર ૧ પડીકાંથીજ કામ થાય છે.

તાંજાં નરી ગોળી—એ સોમલ અને મરીની ખનાવટ છે.

કાઠ સફેદ અને કાળો

૧=માવચી, આમલીના ચીચોડા છેવેલા, સમાન ભાગે ગોમુતમાં વાટી લેવા કરે.

૨=મારચી, હળદર, ગંધક બકાન લીમના લીલા પાનની ગોટી બનાવી, તેને ગોમુતમાં ઘસી લગાડે. અથવા લીંગોળીને બારીને કાઠેનું તેલ લગાડવું.

ધોળા, રાતા, કાળા ચાંદા, દાદર, ચિત્રી, કરોળીઓ એ સઘળાં એક જાનના દરદ છે. પણ સાધારણ રીતે સડેલા ચાંદાનેજ કાઠ ગણે છે. આ રોગ જેમ ચાંદામાં ઝાડો ઉતરે તેમ તે સખત ગણાય. વિરૂદ્ધ અન્નપાનનું સેવન થવાથી આરોગ ઉત્પન્ન થાય છે,

દુધ અને તેલના પદાર્થ, } આ વિરૂદ્ધ અનુપાન સાધારણ વપરાસમાં
દુધ અને માછી, } હોય છે, ગરીબ લોકો ખાવાની બીજી વસ્તુ
દુધ અને દારૂં. } છાડી શકતા નથી

દુધની ખાધા રાખે છે; એટલે દુધ સાથે રોગની અપત્તી ચીજ ખાવામાં આવી શકે નહીં તે કાઠને ફાયદો થાય.

૩=લોહી સાફ કરવાની પહેલી દ્રવ્ય છે માટે નીચલી ચીજો માની એકનું સેવન કરવું એટલે સત્તાર સાંજ રોજ ધણી દીવસ ચાકુ ખાવું, આંબળાનું, કારીજરીનું, કાળાપાટનું, લીમડાના પંચાગનું એમાનું કાઠ બી એક ચુરણનું સેવન કરવું.

૪ તીક્ષ્ણાનો ઉકાળો યુગળમાં પીવા.

૫=આમળા, ખેર, સાળ, આવચીનું ચુરણ લેવું.

૬=નેડીના પાનનો ઉકાળો પીવા.

૭=કાઠોડ એ જાનના થાય છે. સફેદ (દુધીઓ) અને લાલ.

દુધીઆ કાઠડ માટે—જડાના કાઠકાની રાખ ૧ તોલો, દીવસ ૧ તોલો સ્પીટીટ ૧ તોલો એ સઘળાને મેળવી, બારીક કરી સુકવવું. તેમાં ૩ દીવસમાં કાઠોડ બેસી જાય.

૮=સફેદ કાઠડ ઉપર નીપાત્રગાટાના બીને લાંબુના રસમાં ઘસીને લસાડવા..

૯=ધંતુરાના બી ૦૫ તોલો, કળોજ નરટાક, આવચી ૧ તોલો આંકડાના પાનમાં નંગ ૮ લઘ લેવા કરેલા.

૧૦=માવચી ૦૫ તોલો રોજ ખાવામાં અપાય છે. અથવા આવચી, બોં આમળા બે, હરડે ૧ નું દાળ, આંબાદળદ બે. લીમજી

દરેક બે ઝેનું ચુરણ ૦૧ તોલો રોજ બે વાર ખાવું અથવા તેની ચાદ ખનાવી પીવી.

૧૧=કાળો અને સફેદ કોદ શારે ચાય—ખાનદી જર પાણીમાં ઘસી રોજ ૪ વાર દરેક વાર લગાડીઆ કરવું. ગામડીઆ રંગ બદલાય ત્યાં સુધી લગાડીઆ કરવું.

૧૨=બીજામાંના દાણાં ૩. નવસાગર એક તોલો આ બદિન લીંબુના રસમાં વાડી ગોળી ખનાવે, તે ઘોળી લીંબુના રસમાં ઘસી કોદોડ પર લગાડે.

૧૩=ગતરીત લગાડે લો ગામડીનો રંગ બદલાય.
સફેદ કોદ.

૧૪=કોદ માઉસ અને દાટકા સુધી પડેલી ગમે તો તુલસી વનફુડ પીવાથી ફાયદો થાય.

૧૫=ખાવતી ૧૧ મગજનું દહી ખનાવે, તેનું માખણ અને જાસ દરેદી ખાએ તો સખત કોદને બી ફાયદો આપે.

૧૬=ગંધક અને મુળાનો ખાર આઠના રસમાં ૧) દીન ખરજ કરી લગાડે.

૧૭=કુમાડીઆના બીજને દુધમાં વાડી એરંડીઆ તેલ સાથે લસાડે.

૧૮=મનસીલ અને અગ્રેડાનો ખાર લસાડે.

૧૯=કાળો કોદ ચાય, રસી નીકળે ત્યારે દરદીને કામરીઆ સાપન માઉસ ખવાડે.

૨૦=કનેરનું મુળાઉં તથા કુલ ચણ પાણીમાં કુરી, સફેદ કોદોડ ઉપર મુકવાથી ચામડીના રસ બદલાય છે.

૨૧=કળા ૧૧ કુમળા પાંતરાંને દીવેલાં તળીને તેવા બોદાર મેળવીને લગાડવું.

૨૨=ગરબીના બી વાડી લેપ કરવો.

૨૩=ચણેદી, બીજાંમુ, વચનાગ, લીંબોડી ૧૧ મીલે સરમે ભાગે લખ જાસમાં વાડીને લેપ કરવો.

૨૪=કાળુનું તેલ ચામડી ઉપર લગાડવું હોય તો ચામડીના રંગમાં ફેર થાય છે. કોદોડના સફેદ ચાદ ઉપર મણે તો પોતાસ પરમેળેતેલી માફક ચામડીના રંગ બદલે છે.

૨૫=ગંધકનું તેલ બે દીવસ માલીસ કરે પછી મારેલું સીસું ઉપર બભરાવે તો કોદોડના ચાદ બન્ય.

સફેદ કાદોડવાળાને—ગંધક દુધમાં ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૨૬=ચોડાડીના લેપ કરી મુકવો.

૨૭=દુધમાં થાયલો ગંધક ૦૧, ૦૧, તોલો ૦૧ શેર દુધ સાથે એક માસ સુધી ખાવો.

૨૮=કાદના ચાંદા બન્ય—ગાય ઘણા દીવસની ત્રીઆઘેલી ગાયના દુધ શેર ૧) ને ખુબ બેશ લાવી અંદર સરકા તોલો ૧ નાંખા કપડાએ ગાળોને ત્રણ દીવસ પીવું.

૨૯=કાદો કરણીનું મુગાઉ પાણીમાં ધસીને સફેદ કાદોડ ઉપર લગાડે તો ફાયદો થાય છે. એના ઝાડ ઉપર સફેદ કુત્ર થાય છે.

૩૦=કાદ એને નાનુર માટે—ખજુરના ણીઆને તેલમાં ખાળીને તે તેલ મસળાવું અને નાનુરમાં મુકવું.

૩૧=કાદોડ—સફેદ કાદોડ ઉપર તમાકુના બીનું પીળું તેલ ચાપવું.

૩૨=સફેદ કાદ માટે—કાળોજીરી ૪ ભાગ, ત્રંદાળાં ૧ ભાગ, હરતાલ એક ભાગ. મેળવી ગોમત્રામાં લેપ કરે.

૩૩=કાદો કાદ (જાડા) —તરખૂરનું ગાયનું કદાત્રી તેમાં ચાખ્ખા મૂત્રી ગાયનું થંધ કરવું. સાન દીવસ રહેવા કેવું તે ચાખ્ખા મુકવી વાડીને કાદ ઉપર લગાડવા.

૩૪=કાળો કાદ માટે—આકાનના દુધમાં લગાદ વાડી લેપ કરવે.

૩૫=કાળો કાદ—કુળીજતને પાણીમાં ધસીને ચાપડવાથી કાળો કાદની ચામડીના અંદરનો કાળાસ દુર થાય છે.

૩૬=કાળો કાદ—યોગાઈની બાજી મુળીઆં સાથે ગાળી તેની રાખનો લેપ કરી તડકે બેસવું. ગરમ પાણીથી ધોવું, પછી સંચળ ખાર લગાડવો.

૩૭=કાળો કાદ—ગુલામનો ગુલકન આડ તોલા, સુનામખી આડ તોલા, એ બંનેને મેળવીને તોલો ૦૧ સહવારે રોજ ત્રણ માસ સુધી ખાવો.

૩૮=કાળો કાદ—ગુજરીના પાતરાં સુકાં વાડીને ચાપડવાં.

૩૯=કાળો કાદ માટે—સોમલનો અર્ક (અગ્રેજી લાઈફર આરસેતીક) (૨૪ ટીપાં) ગંધક તોલા આડમા મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો બુદા મધ સાથે મેળવી સવાર સાંજ ખાવો. (૮ દીવસ ખાઈ એક દીવસ ખાંચો રાખવો. આ મુજબ ત્રણ માસ ખાવું સોમળ નાના પ્રમાણમાં પણ ચાલુ લેવાથી શરીરે ઝંહેરની અસર લાગુ પડે.

૩૫—સફેદ કાંઠા માટે—આવચી, આમડીના ચીંચાણ છેલેલા મંજાગે લગ્ન લેવા કરેલા.

૩૬—સફેદ કાંઠા માટે આવચી દુધ સાથે ભેળવી લગાડે છે.

૩૭—આવચી ૧) જાગ અને ૭) જાગ કચેરા ૭) દીવસ સોજાના રાખી કપડાં વગેરે આખીને કાંઠા પર લગાડે.

આ અરકે જાડી ગળાની હોય તે નજીકે ઉભા રહી ચાપડોના નહીં, રામચી કાંઠામાં ન મેળવે છે.

દલામાં લેવા નહીંકે વાપરતાં આવચીને આવના મુદરમાં ૨૨ દીવસ લાગેલા રાખી, જાણતાં કઢાડી, જાવામાં સુકાવીને વાપરે.

૩૮—સફેદ કાંઠા માટે—આવચા, કઢિયા, તર કાચડી જે સરે કઢીમાં નાખી કાંઠા ઉપર મુકવું. કઢિયા મુશ્કે કરેલા લેવા.

૩૯—સફેદ કાંઠા માટે—આવાની દવા—તોરડી. અતર જાગ ને ઘેર અલીગાની જડ ૧, એના ૪૨ પીડાં કઢી નાજા બે ખાવાં, દરદીને જઠાથાળે પાવવું.

૪૦—સફેદ કાંઠા માટે—તોળામું નાંખ ૩ નરસાર તેલો ૧, લીપુના રાખમાં પીડી મોટી પાનાની ને જોળી લીંબુના રાખમાં થળી ચાપડાડી.

૪૧—કાંઠા માટે—તોળામું પાણીમાં અરસા આપવા મુદરમાં થળી રાખવા હોય નરસાર, કાળા કાંઠાની કાચડી કરે છે.

૪૨—કાંઠા માટે નહીંકે પાણી ૧ તેલ ૧ લગ્ન લેવા આખી વાળ લાગેલા લગાડામાં ૪૦ દીવસ મુકી પીવું.

૪૩—સફેદ કાંઠા માટે—સફેદકાંઠા ઉપર તોળામું મેળાવા પીને લીંબુના રાખમાં થળીને લગાડેલા.

૪૪—કાંઠા માટે—આવચી. દુધમાં અથવા સુતળાના પાણીને સફેદ નાંખી ઉપર લેવા મુકવા કરેલા, આમડીમાં રસના આપડે ઉપર ફુદી થાળ તે મધમ લગાડેલા.

૪૫—કાંઠા માટે—રગા વખતનો કોવ તે આવચી ખાતવાં લેવી.

આવચી અને કાળા તર રાંધાનો મેળા ને જોળાંની બે આખી બાર વખત સાંકેર સાથે થયા કોવના ખાવું. અલી ગઢી બીજામાના લેવા છે. બીજામાની આખામાં જેમ થાય છે તેમ વગવળી શરીર ને કપડી આપે છે. તે વેળા કાળા તર, અથવા કાપડાને છુદીને વગવળ થતી જગા ઉપર લેવા કરેલા. બે પેટમાં ગરમી જણાય તે તર અથવા કાપડે ખાવામાં લેવું, અને ગરમી નરમ કરવી. ખાવામાં તે ૧૦ દીપાં લેવા.

૪૬=આવચીનું તેલ બનાવવાની રીત—૧ ભાગ આવચી તેમાં ૨=૩ ભાગ પાણી નાંખી છુંદવી, અને આવચી જેટલું તેલ લઈ ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું.

આવચી ગરમ છે. બલીરુદર ઉકાડવાનો યુગ્મ કેનકારદીસના જેવો છે. તે આંખે લાગવી ન જોઈએ.

૭૬=કોદ—આવચી કુવાડીઆના બીજ, અજમેા, કમળકાકડી સંભાગે મેળવી ૦૧૧ તોલો મધ સાથે ખાવી.

કોદ માટે આવચી. ગેરં, ગંધક સંભાગે મેલવી અરીકા જેવી ગોળી કરી રોજ ખાવી.

સંકેદ કોદ

૪૮=કોદ માટે—આવચી, ગંધક આંખા હળદ અને વરીઆળી દરેક ૧ તોલો પાણીમાં બીજની રાખી, ગાળીને પીવામાં લેવું. એનો ઉકાળો કરી પીએ તો પશુ ચાલશે અને તે વધુ કાયદો કરશે.

૪૯=કોદ—કોદ માટે આવચીની જાત તોલો ૪ પાણીમાં આખી રાત બીજની સવારે ઘણા દીવસ સુધી પીવી.

૫૦=સંકેદ કોદ—કાળા ભાંગરાના રસમાં લાલ ચંદન ધરતી ઘણીવાર લગાડવા કરવું.

૫૧=સંકેદ કોદ—અજમેા, વાગરંગ, ચીત્રા, બીજામુ જમાલ ગોટાની જડ, અમરનાસ, નીંખોલી એના લેપ કરેલા.

૫૨=સંકેદ કોદની આંખડી ૧૧ રંગ અદ્વતયા માંડ, મધ સાથે મજીડ મેળવીને લગાડવાથી સંકેદ આંખડીનો રંગ દંકાઈ બન્ય છે. પોટાસ પરમેશ્વરે મોઢ્યુશન પગ એ કામ કરે છે.

૫૩=કોદ—મસુર ભાંખુના રસમાં વાડી લેપ કરેલા.

ગોળી આડી થાય તો જાગેલા મસુર અને કોદમની જાતને પાણીમાં વાડી માવા જેવું કરીને ગોળી ઉપર લેપ કરેલા.

૫૪=કોદ—સંકેદ કોદ માટે માત્રકાકડી ગાયના મુત્રમાં દીન એક-વીસ પલાળા રાખી તેનું તેલ કાઢી ચાખવું.

સફેદ કાઠ.

૫૫=કાઠ સફેદ—ખાવચી તોલો ૦૧, કરીઆનું, વરીઆળી દરેક તોલો ૦૧૧, એકચી નંગ ૨૦, પાણી શેર ૪ ઉકાળી શેર દોઢ રાખી તેમાંથી તોલો પાંચ દીવસમાં ત્રણ વાર લેવું,

૫૬=કાઠનો લેપ—ખાવચી, હળદ, મધક, લીલીમકાન પાણી સાથે મેળવી લેપ કરવો.

૫૭=સફેદ કાઠ—વેગળાને પાણીમાં બાફવા, તે વેગળાને તેજ પાણીમાં ચોળી એક રસ કરી કપડાંથી ઝાળી કઢાડવું. આ રસ ૮ ભાગ અને તેલનું તેલ ૨ ભાગ મેળવી ઉકાળવું. પાણી જળી જાય તે તેલ વાપરવું.

૫૮=સફેદ કાઠોડ જાય—સમુદર ફળ આકડાંના પાંતરાનાં રસમાં ઘસીને ૩ બીજની કાઠડ પર મુકવો.

૫૯=કાળો કાઠ—હડતાળ અને સુરોખાર સંભાજે લખ તે કાઠ ઉપર ચોપડી તડકે મેસવું અને થોડી વારે ગરમ પાણીથી નાહવું. ૩ દીનમાં સાફ થાય છે.

સફેદ કાઠ માટે—હડતાળ ૪ માસ, ખાવચી ૧૬ માસાને ખાવના મુતરમાં પીસી લેપ કરવો.

૬૦=કાઠોડ (મળતો) ઉમરાની અંતર છાત્ર ૧૦ તોલો, ખાવચી તોલો ૨૧૧ એનું ચુરણ ખનાતી ૦૧ તોલો. ખાય તો કાઠોડ અંધારે નાહશે, જલદી સારો થાય.

૬૧=મીને ઈલાજ—લીમડાની અંતરછાત્ર ૩ ભાગ અને ખાવચી એ ભાગ મેળવી ૦૧ અથવા ૧ તોલો રોજ સદવારે ખાએ. પડરેજી જરૂર સખ્ત પાડે. નીમક, હલ્દી, મીઠાઈ, માછલી માઉંસ, ચીકનુ ચોપડું ન ખાએ ને ખાય તો દુઃખ, દરદ વધે અને દરદીને ધરમાંથી બહાર કઢાડવો પડે.

૬૨=કાઠ માટે—કાયકા, સોપારી ચીકણી દરેક ૦૧ શેર બાળી તેની રાખ કરે. તેમાં ૦૧ તોલો સીંદુર મેળવે અને તેલ સાથે મેળવી લગાડે.

૬૩=સફેદ કાઠોડ માટે લીપોડીનું તેલ મસજદમાં લીએ છે.

૬૪=કાઠ, લોહીના ઉપદ્રવ માટે—સીસમતો વડેર શેર ૦૧ અને નદીનું પાણી શેર એ ઉકાળીતે પાણી શેર દોઢ રાખી, તે ઝાળી, તે પાણીમાં ૧૧૧ શેર સફેદ નાખી સરખત ખનાતી રાખવું.

કોહવાટ-ચાકાં

૧=વાસ ભારતાં ચાકાં અથવા બગડેલી ચામડી ઉપર કરંજનો ખલ અને પાંડાંની પોટીસ મુકાય છે.

૨=કીડા-જે કોહવાટ ઉપર કીડા હોય તે ઉપર કરંજનો પાતરાની પોટીસ મુકવાથી કીડા તરી આવે છે.

૩=જખમ—કપાસીઆના પાંદડા, કોહોતા રસીવાળા જખમ ઉપર પાંધે તે જખમ રૂળાય છે.

૪=કોહવાટ-શરીર કોહે તે માટે ચલવેવનો રસ ૧ તોલો રોજ પાતું અને મલમ નીચ મુજબ લગાડવો.

મીષુ. (મહુડાના ઝાડ, ઉપરનું) મગડ, ઉપલસરી, રાજા, અમે તેલ એનો મલમ બનાવી લગાડવો.

૫=શરીરના કોહવાટ રૂઝાએ નહીં તે તનકનખાર, કાકો. મધક દરેક ૦૧ તોલો રાત્રી તોલો ઘી સાથે મેળવીને લગાડે.

૬=શરીરના કોહવાટવાળા જાગ પર ઉંઘા ફળીની લેપડી મુકે તો જરૂર કોહવાટ મટે અને રૂઝ આવે. શરીરના કોહવાટવાળા જાગ કાપી નાખવા જેવો જણાય તે પછી આ છત્રાજીથી સુધરે છે.

૭=વરસાદની રૂતુમાં પગ કોહે તે માટે—આમળા પાણી સાથે ઘસી લગાડવા સુકાયા પછી ઉપર ઉપર ફરી ફરી લગાડવું.

૮=કોહવાટ શરીરના કોહવાટવાળા જામને સૂર્યના તડકામાં રાખવાથી ઘણો ફાયદો છે.

૯=કોહવાટ મટે-ઉંઘાફળી છોડ જીવારના ખેતરમાં થાય છે. અને કેટલાક ગામેંમાં બારે માસ ઉકરડા ઉપર રહે છે, આ છોડ ચાર ઈંચ ઉંચા રહે છે. એના પાતરાં લંબગાળ છે, પાંતરાની સીધી બાજુ લીલી અને ઊંધી બાજુ સફેદ રહે છે. આ છોડ ગુચ્છા રૂપે થાય છે. દરેક પાનના મુળમાંથી ટુળ નીકળે છે. ટુલનું મોઢમુળ તરફ રહે છે. તેથી અને ઉંઘાફળી કહે છે. ટુલનો રંગ ધોળો, લીલો અને તે લાલ રહે છે,

૧૦=કાડરી—રાખના ઘણા જેની ટુલ્લી, પીતના કારણે હાથે પગે નીકળે તે માટે કમોદના ચોખ્ખાને આકડાના દુધમાં ૩ વાર પત આપે તેને વાટી મોગરેલમાં મેળવી લગાડે.

કોદરા અનાજનુ માન માણસ અથવા દોરને ચઢે તે જમડ-ખીના પાંતરાં પાણીમાં ખુદીને તેનો રસ પીવામાં આપવો.

૧૧-માંઠિસ—કોઠાનાં માંઠિસની ઉપર હીરાદખણુ લગાડે તે માંઠિસ સાફ થાય અને રૂઝ આવે.

૧૨-શરીરપર ગરગમડા થાય તે માટે—આમળાં દરરો, બેદેરાં, સુખડ સંભાગે મેળવવું. તેનું ૨) તોલા ચુરણુ અને ૫) શેર થંદુ પાણી લઈ દાદવાના વાસણમાં મેળવી રાખવું અને ઘરવા દેવું. તેમાંથી ૩) તોલા નીતરું પાણી ગંજ ૪) વાર પીવું. તરસ લાગે ત્યારે એજ પાણી પીવું.

૧૩-શરીરનો કોઢવાટ રૂઝાવે નહીં તે નનકરખાર, કઠિા, વંધક દરેક ના તોલો ૨૫ તોલા ઘી સાથ મેળવીને લગાડે,

૧૪-પથારીમાં પડે રહેવાથી પડેનાં ધારાં ઉપર દીવેલના પોતાં મુકવાથી રૂઝ આવે છે.

૧૫-બીજામુ લાગવાથી કોઢવાટ થતો હોય તે કોપરું સુદું જુવળું છુંદીને બાંધવું.

૧૬-કોઢવાટ. જુન. ચા. —સીતલાનુરના પાણીમાં લુમટું ભોળીને ચાંદા ઉપર નાં અને જાંતું ખાંતું ઉપર બાંધે, તે કાપડો થાય.

૧૭-કોઠાનાં ચાટા ઉપર આવળતા પાતરાની પોટીસ મુકવાથી રસી નીકળતી બધ પડે છે અને રૂઝ આવે છે.

૧૮-શરીર કોઢવાટ, શરીરપર દરવા હોય તે માટે—અંદુસરી ૪ ભાગ, કપુર ના ભાગ, તંબાકુની તપડાર ના ભાગ મેળવી પોતીસ કરી બાંધવી.

કોઢવાટ-ચાંદા

૧૯-કડવી નાચના પાનની રાખ જેવી ચાંદા પર લગાડે.

૨૦-વાત પાપડીનું મુઠ્ઠા પાણીમાં ઘસી લગાડે

૨૧-અંકાકાનું તેલ લગાડે જે તેલ જતાવવાની રીત જુઓ ખાત્ર વધે)

૨૨-કોઢવાટ છેક દાડકાને બી લાગે હોય, કોઢવાટલાગે ભાગ કાપી નાખવા જેવોજ જણાય તે વખતે આરીક પીસેલી લસણ મીઠું અને મેસ સંભાગે લેપ કરી લગાડે. જુવળું લસણ મારે અને કોઢવાટ રૂઝે.

૨૩-કોઢવાટ અને નકી રૂઝાતાં યુદ્ધ માટે—કુકડીનો પગ પાણીથી ૧૨૧ વખત ધુએ તેને બાળી રાખ કર, તે રાખને ૧૦) તો. ઘીમાં મેળવી લગાડે. સરગવાનાં ચુંદરને બાળી કરેલી રાખ મધમ ચોપડખ પડી બહારાં બાહુ, ખોડ, તેલ, મરચું ન ખાવું.

૨૪-વહાડ કાપથી ૧) મહિને સાડે ચતુર્થ હોય તે ૮) દીવસમાં શાણું થાય. વરમ, અથવા કોહવાટમાં સળી મુકવી નહીં; હોથવતી પાણી કરી પણ કાઢવું; પછી લીમડાના પાનનું તેજ મુકવું અથવા તેવતી પીચકારી મારવી અને બેરજના મલમતી પતી મારવી.

૨૫-કોહવાટ માંડિન પર ન હોય, પણ આંગળી પર હોય તે પ્રાંતુરાના પાનની લેપડી મારવી. તેથી દુખાંત નરમ પડશે, તેજ બનાવવાની રીત-લીમડાના પાન છુંદેલાં ૧૦) તો. ૪૦) તોલા તેજમાં ઉકાળવાં; પાન ભજ્યાં જેવાં કકડાં થાય ત્યારે તેજ ગાળી લેવું.

૨૬-૩) વરસનું જીનું ચુણાનું પાણીના પોતાં મુકે.

૨૭-ચોમાસામાં આંગળા કાઢે ત્યારે કાંટા સળીપાના પાનનો રસ મુકે.

૨૮-શનિરે કોહવાટ હોય તે ઉપર મીઠાના પાણીની ધાર ચાલ નાખવી અથવા મીઠાના પાણીનું પોતું કોહવાટ ઉપર મુકવું અને મીઠાના પાણીથી તે પોતું બનું રાખવું.

૨૯-કાઠો, હીરાદખણ અંકેક તો કપુર વા તો. એનું ચુરણ લખવું.

૩૦-ભરવાડો નામનો છોડ થાય છે, તે ઉપર ફૂલ થયા પછી મરી જેવાં ફળ થાય છે તે ફળની આસપાસ કંવાડી રહે છે.

દોરને પડતાં ચાંદા માટે ભરવાડના પાન મોંઢામાં ચાવી તે રોજ ૩) વાર લગાડે. પાણીમાં વાટી લગાડે નવી કારણ પાણીથી કાળાં વધે છે.

૩૧-કાકડાં અને વાસ મારતાં ચાંદાં ઉપર એકબે (ખટખટ) ના પાન જાણે. અથવા તેની પોટીસ મુકે.

૩૨-જાળદોના માથાનો કોહવાટ (વાંટી) સરસડાના પાન, ગંધક અમલસારો, ધૂતારેનું ચોરચુકુ કચ્છતરની લગાર, કરંજના બી સંભાળે માયની તાજી જાસમાં વાટી લેપ કરે.

૩૩-કાંટા અને ગવેડાના લીંડ ૭ સેર ૧) પાકાદા મોંઢાના માટલામાં મુકે; તે ઉપર વાડકા મુકે. માટલાના મોંઢા ઉપર ૧) જીંજુ ત્રાદવનું વાસણ મુકે; તે વાસણ થોડું માટલામાં અંદર ખેસવું બેઠવે. દ્રવ્ય બહાર ન જાય માટે વડેના લાટથી સીમીટ લગાડે. ઉપરના વાસણમાં પાણી રાખે માટલા નીચે બળવું કરે. માટલામાં બળતી વરાળ માટલાની ઉપર મુકેલાં વાસણને લકે; તે વાસણમાંથી પાણી દોવાથી વરાળનું પાણી બની વાટકામાં પડે. (વાટકાને બદલે કાચની મજાલુર

મીસી રાખી તેની ઉપર ગરથી રાખે તો વરાળનું થયલું પાણી ઉપ-
રના વાસણપરથી નિપરાળતે આટલીયાં પડે.

(આ મુજબ કોઈથી સ્પીરીટ બની શકે).

જે યુવો એકઠો વાટકામાં થાય તે માથે લગાડે.

કંઠમાળા—ગંઠમાળા—દૂધમાળા

૧=કંઠમાળા માટે—રાખનું હાડકું અને સીંધવ પાણીમાં ધસી
લગાડ્યા કરેલું; જે કંઠમાળા બેસી ન જાયે પણ પાકે તો પછી
કાઢાવ્યા વગર ચાલે નહીં.

૨=કંઠમાળા માટે—સુવરની અધાર અને સરસવ સમભાગે
ખાળી તેની રાખ પાણી સાથે લગાડવી.

૩=કંઠમાળા માટે—સીંદુર, મરી, લુણ એરંડીઢિં તેલ, સાણ,
મીઠું સમભાગે લઈ કાંસાની ઢાળામાં મુકો, કાંસાના વાડકાથી મસળી
મથમ બનાવી તે કંઠમાળા પર મુકે; સુકાઈ ગયા પછી ગરમ પાણીથી
હુએ જીવું દરદ સારું થાય.

૪=કંઠમાળા બેસી જાય—લીમડાના પાનના રસમાં વચનાક
મસા લઘાડવો.

લોહી સાફ કરવાની દવા ચાલુ રાખવી.

૫=કંઠમાળા—જમાલ ગોટાના પાનનો રસ સુકવી ચુરણ બના-
વતું તેમની લેપડી કરી કંઠમાળા પર મુકવી.

૬=કંઠમાળા—સારો થાય (માથુસના) નખની રાખ માખણ
સાથ મેળવી કંઠમાળાની ગાંઠ ઉપર રોજ બે વાર લગાડે.

૭=ધંતુરાના પાન વાડી તેમાં યુનો મેળવી લેપડી બાંધવી,

૮=ગોડના પાન બાણી બાંધવા.

૯=લીંદાકસી, આકડાના દૂધમાં ધસી લેપ કરવો.

૧૦=ગરમાળાના મૂળ ચોખાના ધુનમાં ધસીસુંધવું તથા તેનો
લેપ કરવો.

૧૧=લીમડાના પાન અને બીલામાને કાળી બકરીના દૂધમાં વાડી
લેપ કરવા.

૧૨=કંઠમાળા માટે—આમળીના પાનના રસમાં મચુર ફળ ધસીને
ખીએ આ ફળ પચવાની રીત જુઓ “સમુંદર ડળ”

ધસી

૧૩=ખતખી—(ખરખાજ=માસ મેળાની) પોતીસ બનાવી કંઠ-
માળા ઉપર સેક કરવાથી કંઠમાળા પીગળે છે.

૧૪=કાસકીની જડના ૧૪ કટકાનો, શુરતના દોરાથી હાર
બનાવી પહેરવાથી કંઠમાળાને ફાયદો થાય છે. સતીવારે એ ઝાડને
નોતેર દેવું. અને આતવારે કાપવું, એવી કથા ચાલે છે.

૧૫=ગમ ગુલબેનમ ખાવામાં આપે છે. માત્રા એકથી ચાર માસા
એનો મલમ ગાંઠને પકાવીને ઝેહરવી કાઢાડે છે. આ ગમ મલમ જેવો
છે, બનાવટ પણ તેના જેવીજ છે.

૧૬=કંઠમાળા દુધમાળા, વીસકુટક. કજ્જાની અને જુની ચાદી
અને કાખખલાહી માટે ઘણા અકસીર મલમ ઘી ગાયનું શેર એક,
ખાંડ ૦૧૧ તોલો, મીણુ. ૦૧૧ તોલો, ટંકણખાર. રાજમ, સહલ, સીંદુર
કીખીઉં, દરેક ૧ તોલો. એનો મલમ કરવો અને લગાડવો.

૧૭=કાચખાની ડીંગનું ફાડ્યું ખારીક જુદા કરી શેર તેલમાં
ઉકાળી લગાડવું. કંઠમાલા પાકે નહીં અને આરામ થાએ. દરદી અંગે
પાતલો હોય તો તેલને બદલે ઘી લેવું.

૧૮=કાચખાની પીઠ, કુતરાના અથવા માણસના હડકાની ખાખ
સંભાળે લેવી, તેમાં મનશીલ, બોડાસીંગ, કપીલો, રાહળ એ દરેક
ચીજ સંભાળે લેવી, એ દાંવેલમાં મેળવી દરદપર લગાડવું (ઘણીવાર
અજમાવેલું છે.)

૧૯=ખાખરાનું મુળ ચાખના ધોવરામણસાં ધસી લગાડે.

૨૦=કાઢગી જતના પોતીસ બનાવી કંઠમાળા ઉપર સેક કરવાથી
કંઠમાળા પીગળે +.

૨૧=કંઠમાળા માટે—ગરમારાના મુળનું ચુરણ કરી સુંઘવું.

૨૨=કંઠમાળા માટે—મુનામખી, અને હરડાનો દાહવો પીવો,
કંઠમાલા=ગદ ગુમદા, કાખખલાહી=સાંજે, બદ—વચનાગ લીમડાના
રસમાં ધસી ચાપડે તો તરત ગાંઠ ખેરી જાય છે.

૨૩=કંઠમાળા જન્ય—સમુદર ફળ વી સાથ મેળખી લેપ કરવો.

૨૪=કંઠમાળા માટે સરખાખાનું મુળ ઝોમુતરમાં ધસી દીન
૧૪ લગાડવું.

૨૬=કંઠમાળા માટે સીંદુર, એતલી, કપીલો, સાપની કાચરી
સંભાળે ચુરણ કરી લગાડવું.

૨૭=કંઠમાલા માટે માટે મલ—સીંદુર, મરી, નીમક, દરેક પાંચ
તોલા, મીઠું તેલ ૦૧ શેર ગરમ કરી સાથુ તોલા ૫) નાખવો.

૨૮=કંઠમાળા ઉપર હીરાકસી અને સેતારસનો મલમ લગાડવો.
૨૯કંઠમાળા માટે માટે-સરપાને તેલમાં ઉકાળી તેલ લગાડે તો
કંઠમાળા પાકીને કુટે છે. પછી ૩૩ માટે ગાંઠ ઉપર સફેદ મલમ
ચોપડે છે. કંઠમાળાને પાસડાં પાડીને તેલ ચોપડવું,

૩૦=કંઠમાળા-સાંપની કાચલી, એલચી, કંપીલો સંભાળે વાટી
તેને ૦૧ શેર તેલ ગાંઠપર મસલે,

૩૧=કંઠમાળા માટે-સીંદૂર, મરી, સાણુ લુણુ, મીઠું તેલ સંભાળે
લેવું ચાળીમાં મુકી કળસીઆથી ઘસવું અને કંઠમાળા પર લગાડવું.

૩૨=કંઠમાળા દરદીને ગળાપર લગાડે-હળદર અને સમુર ફળ
પાણી સાથ ધસીને લગાડો.

૩૩કંઠમાળા-કુકરપાડના બીજને પાણીમાં ધસી તેનું ૧ ટીપું
માણુસના મુતરમાં ૪ ટીપાં સાથ મેળવીદરદીના કાનમાં મેળવું.

૩૪=ગંડમાળા=કંઠમાળા-માટે આંકડાના દુધમાં હીરાકસી ધસી
લેપ કરવો. આ ઇલાજ ઘણો જાણીનો છે.

૩૫=કંઠમાળા, પાકું=કુલ્લા અને ગાડમાં જળમી અગન નરમ
પડે-ઈંદરવાણીના મુળ અથવા ફળને પાણીમાં ધસી લેપ કરવો.

કંઠમાળા-ગલમંદ-અપુચી.

૩૬ કંઠમાળા પાકી હાય તો દુકરની ચરબી તેલમાં ૮) સીંદૂર
તેલમાં બે ઉકાળી એક રસ કરી મલમની પત્તી કરી મારો.

૩૭ કંઠમાળા પાકી હોયતો કઝાઇ સફેદ તેલ શુક્રાખજસમાં
ધુંટી હાયામાં મુકવે, ચરબી સાથ મેળવી, મલમની પત્તી મારો.

૩૮ કાચાના બરડાની કરોડ ધસી લગાડો.

૩૯ આંકડાનાં દુધમાં કાઠો અને રેવનચીનો રીંગ મેળવી
દીવસમાં બે વાર લેપ કરવો ત્રણ દીવસમાં ગાંઠ નરમ પડે છે.

૪૦ સીંદૂર સાંપની કાચરી, એલચી, સંભાળે સમોડીના
રસમાં લગાડો.

૪૧ જોડીમખ વાયવરંગ સંભાળે ૦૧ તો. બે વાર આથ તો
ધર કરી બેઠેલું દરદ નરમ પડે.

૪૨ સરપાનાં મુળ પાણીમાં ધસી ૧૫) દીન લગાડો.

૪૩ કોર્મી જાતના કપાસના મૂળનું ચુરકું ૦ થી ૦૧ તો.
આટા સાથ મેળવી રોટી કરી ખવાડવી એનું મૂળ મલમમાં ધસી
લગાડવું, અથવા મુલને વાટી પોતીસ બનાવી મુકવી.

૪૪ આમળા, સુખડ રતાંજરીને ગુલાબજળમાં ધસે, તેમાં ગુળે અરમાની મેળવી લગાડે.

૪૫ મુલતાની મટાડી ચોળાફળી જાળના રસમાં લગાડે.

૪૬ મરીકંઠાનુ મૂળ, રતાંજરી, લોધર, રસવંતી ધસી લગાડે.

૪૭ પાહાડમુલતો રસ અથવા ઊકાળો દારૂદરમાં ધસી લગાડે.

૪૮ નાદકંદનો રસ, અને સોનાગેરૂં લગાડે.

કંઠમાળા ગંડમાળા.

૪૯ દરીઆઈ વાદલીની રાખ ૨) વાલ સવારસાંજ મધમાં ખાવી ઘણા દીવસ ખાવી; અને ચાંદા ઉપર છાંટવી.

૫૦ દરીઆઈ સેવાળની રાખ ઘી સાથે લગાડવી.

અથા લુક=ખલામા પવન.

ખલામાં પવન થાય, અને તે આપો આપ કીચકાયા કાઢી ન કપુર કાચલીને પાણી સાથે ખલું વાટે, તેની ચણા જેવડી ગોળી બનાવે. રોજ ૨) ગોળી સવાર સાંજ ખાય. ખલાનો પવન છાતીનું શ્વેતરોમનું દીસતીરીઆ દબે. મગજે સાંતી થાય. બાલકને તેમજ મોટાને ફાયદો.

કંઠ ખુલે-અવાજ ખુલે-ધાતું પડે.

૧=કંઠ ખેડેલો ઉપાડે-આમળાનો લુકો ૧૧ દૂધમાં ઉકાળી પાવો
૨=ઘી આમળાનો લુકો દૂધ સાથે ગરમ કરી ગંઢ પીવાથી ખંઠલું ગળું ખુલે છે.

૩=કેરખાની માળા પહેતાર કાઠ માણસના અવાજને વૃદ્ધાન થાય તો મોગલાઈ ખેદાણાને બોઆમ પીવો.

૪=ચગોડીના પાંતરા મોઢામાં રાખી રસ ગળવાથી કંઠ ખુલે.

૫=આખાનો મોદર ૧ તોલો સાકર સાથે મેળવી ચાલો બાગેમ પછી ચણોડીના પાન મોંમાં રાખી ચુમે.

૬=ધાટું પડે, કંઠ ખેસે તે માટે—૧૧ તોલો ઘઉંને ૧ શેર પાણીમાં ઉઘાળવા. ૧ શેર પાણી રહે તે ગાળીને દરદીએ પીવું. ૨થવા ૧ તોલો ઘઉંની અનેલી સેવને ૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળી ચાલો પીવું.

૭=કંઠ સમય=શ્રાવણની, વજ, દરે, ચરફીના પાન, પીપર
મેળવી તેનું ચુરણ સાગ દીવસ માટે--

ચીણીકચાપ, એલચી, કાઠો, સાફર મોંઘા રાખવી.

૮=કંઠ ખુલે, અવાજ સુધરે--૧૧૧ તોલો ચાખ્ખું મધમાખનું
તીણું, બાલશમંદાવેલા ૧૧૧ તોલો, બેડીમધનો બધા ૧૧૧ તોલો એની
ગોળીઓ ૧ વાલ વજનની બનાવવી. ૨-૩ ગોળીઓ મોઢામાં રાખી
તેને રસ ગળવો,

કંઠ ખુલે=લાડું ઉપડે=સ્વર ભંગ.

૧ ગોરખમંદી (બોથડો) અને કીમોટા (અધોડા) ની બાળેલું
ચુરણ એ વાલ, નરગાલ ૧) વાલ મધ સાથે ચાટે,

૨ આંખનો મોઢર, એલચી, સાફર, વરીઆળીનું ચુરણ દુધ
રસ પીએ.

૩ લીંમદાના પાન ૨૦) જવખાર ૫) તે. ચણા
ગોળી બનાવે તેમાં રાખી રસ ગળવો.

૪ પાનની બધા મોંઘામાં રાખી ચુસવી.

૫ પાનને લીધે કંઠ ખેંચે તે દુધ સાફર કીડાળે પીએ.

૬ કફથી કંઠ ખેંચે તે લુહ, મરી, પીપર, પીપરમળ
ચુરણ ગોમુત સાથે ખાએ.

૭ આમનાનું ચુરણ મધ અને લી સાથે ખાવું.

૮ ગરમાવાના ઝાડની છાલનો ઉકાળો ૫) તે. પીવે. એથી
ગળાંતા મોળે થાય, કંઠ ખેંચે; પાણી મુસકેગોળી ઉતરે, ગળું ખેંચે
એ સધળાં દરદ સારાં થાય, એના જેવો બીજો દવાજ નથી.

૯ ૧) ચમચી મધ ૧૧ સેર પાણીનું ૫) મીનીટ કીડાળે એના
દાગળા કરે. ગીન ગાનાર માટે આ દવાજા અગત્યના છે.

કાંટો ભાગે (શરીરમાં) ફાંસા લાગે.

૧-કાંટો ખળુરીનો અથવા બીજી જાતનો ચામડીમાં ખુટેલો. કાંટો ચામડીની અંદરથી ન નાકળે તો કાંટીઆ પાળાની ગોળી કરી ખવાડવી કાંટો બહાર નીકળશે કાંટીઆ એક જાતનો પાલો છે.

૨-કાંટો-પગે લાથે, બાવળનો અથવા યુવરનો કાંટો ભાગે તે ઉપર કુમાર ગરમ કરી ચીરી અંદર હળદર, મીઠું ભરીને બાંધે અથવા મેદી ચાવીને લેપડી મુકે, ફેફસું, અથવા સાહનીઆ (જંગા) ને છુંદી બધે તેથી કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૩-મેદીના પાન મોઢામાં ચાવી તે જગા ઉપર લેપડી બાંધે.

૪-બકરાનું ફેફસું કાચું બાંધે.

૫-સાહનીઆ (જંગા) એક જાતનો જીવજંતું જે દરીઆમાં પાકે છે તેને છુંદી તેની પોટીશ બાંધે.

આ ઇલાજોથી ભાંગેલો કાંટો બહાર ખેંચાઈ આવે છે.

૬-કાંટા-થુઅર અને કવચના કાંટા શરીર ઉપર લાગે તો કાંડ ઘણી ચાય છે તે ઉપર જાણુ ચાપડવાથી નરમ પડે છે.

૭-થુઅરના જીણા ખેમાસમ કાંટા શરીરને વળગે તો કવચની માફક કરડી ખાય છે તે માંડ જાણુ કીડવાળી જગાએ ચાપડવું અથવા અવેગના ૨ પાન ચાવવાથી કાંટા ખરી પડે છે.

૮-કાંટો ભાગે-ખળુરીનો અથવા બીજી જાતનો ચામડીમાં ખુટેલો કાંટો બહાર નીકળી ન શકે ત્યારે કાંટીઆ છાડવી લેપડી તે જગા ઉપર બાંધે તો કાંટો બહાર આવે.

૯-શરીરમાં ભાંગેલો કાંટો નીકળે-કઠાઓ ચુંદર પાણીમાં કુલ-વીને કાંટાવાળી જગા ઉપર બાંધે તો કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૧૦-કાંટો-ભાંગેલો હોય તો કાંટાવાળા ભાગ ઉપર છુંદેલી મેથી બાંધવી, આથી કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૧૧-કાંટો શરીરમાં } શરીરમાં ભાંગેલો કાંટો જોડા ગયો
ભાંગેલો હોય તે બહાર આવે } હોય તો તે જગા ઉપર સાત પડીના
રસ તે ઉપર મુકે તો ૧) દીવસમાં તે જગા પાકીને કાંટો બહાર આવે.

કાંટો લાગે.

૧૨=મર્યાં છુંદી ચટણી કરી કાટાંવાળી જગા પર આખી રાત બાંધી રાખે સંવારે કાંટો ઉપર આવે તે કાઠી લીધે પછી ગોળ અને મીઠું મરમ કરી બાંધે તે રૂઝ આવે.

૧૩=ઝીન જોટા (અંકેડા)ના પાન ૩) ગોળ સાથે ૩) દીન સુધી રોજ ૧) વાર ખાએ. કાંટો પીગળી જશે.

૧૪=કુદરદી-કુદરદી નામની વનસ્પતિના પાનને ઝાગે તે ખરાબ વાસ નિકળે, બાવળનો કાંટો શરીરમાં લાંગી રહી ગયો હોય તે તેના ઠા પાન ખાવાથી શરીરમાં રહેલો કાંટો પીગળી જાય.

ખરફસુ-ખજવું-દ. ૧૩

૧=ખરસવું—કુમારીઆના બીનો મુકો, દહીં સાથે મેળવી ખર-ખવાને લગાડો તે ફાયદો થાય.

૨=કેળાના કાતરાની માંઠની રાખ ગાયના ઘીમાં લગાડવાથી સારું થાય છે.

૩=ખરસવા ઉપર ત્રણ ધારા ખાસડીઆં કેળાંનો ગર છુર ખાન સાથે મેળવી મુકે અને ઉપર કોન પ્લી મોટું પાતર બાંધી રાખે આ ઝલાજ ચાલુ રાખવો.

૪=ખરફસાં ઉપર ગાયનું ઘી ચોપડી કુતરાં પાસે ચટાડવું.

૫=દરાઝ, ખરપ્પા માટે ટનકનખાર સરકામાં મેળવી લગાડે અથવા તેમાં લુંગડું બોળાને તે ઉપર મુકે.

૬=ફટકડીના અથવા મોરથુયુનાં પાણીથી દરાઝ બે ત્રણ વાર ઘોલી, જગા સુકાયને ઉપર દામર ચોપડવો અને તે ઉપર અડધાની રાખ લગાડવી. પોપરો લખનેજ ઉઠે છે ઘણો અજમાવેલો છે.

૭=ટંકનખાર પાપડખાર, ગાયના મુતર સાથે મેળવી લગાડે છે.

૮=દાંડીઆ યુવરની રાખ પાણી સાથે લગાડવી.

૯=યુવરનું દુધ ખરજવાને લગાડે તે તે પાકે અને પછી સારું થાય; દૂધ સખત પડે, અકળામણ થાય, દુખાવો સખત લાગે તે ઘી ચોપડવું. દુધને સુકવી, ગુંદરના આકારમાં રાખી વાપરી શકાય છે.

૧૦=જુવાર અને મીઠું ઠીકરાં ઉપર સંભાગે મુકી બાળાને તેના જુકા સવાસો વાર પાણીથી ધોવાયલાં ઘીમાં મેળવી લગાડે.

૧૧=ખરફસું મટે—એ તોલા ચણાની દાળને ૧૧ સેર જકરીના દુધમાં ૩) દીવસ રાખે પછી દાળ દુધમાંથી છુટી પાડે. દુધ ફેંકી

હોએ થોડી દાળ વાદી તેની લેપડી કરી ખરડમાં ઉપર આપ્યા હોવસ રાખે. વધેલી દાળને બોળ તાળ દપડાં બોળવી રાખવી જેથી દાળમાં ઊંચ પડે નહીં. બીજી દીવસે પાન ચણાની લેપડી નથી બાંધવી. મરડપડાં ઉપર મુકના, આ મુજબ ૭ દાવસ લેપડાં કરી મુકવી.

૧૨=ખરડસું મટે—જીવના પાનને ઝૂંડે. ખરડમાં ઉપર તેની લેપડી ૪ દીવસ મુકે.

૧૩=ખરડસું, કાડ, ચામડીના દરેક માટે—ગડમુતથી તે જગા રાજ વેરાથી દાળને થાય છે.

૧૪=ગોફનાના ચાકળા પંતરો ગતકાના કાડના પાતરો જેવાં છે. કાકા પર લાલ ચર્મ કાચપર મુકેલ ફૂલ થાય છે. પાડ ઉપર છંટે છંટે દળ થાય છે. તેને કંટા દોય એ સુ દળો ગેરના ઓ દોરી કહે છે, તે દળ લીમુ જેવડાં મોટાં. પાડે લીમુ ઓળે પાડકામાં મુકતા ગોફના મુકે છે. તેના આદળના દોય છે. કાડ ઉભુ બાકા જેવું દોય છે.

પગે ખરડસું, પગે કુંડણી માટે—મા ગોફનાના કાડના દાંડી સાથના પાનની રાખ નગોરીયા. કુવરેલમાં લગાડે અને પોટો બંધે. તે જખમપર પોષણ આપી સાફ થાયે. માછલી, વાલ ચોણો દરદી ખાએ નહીં.

૧૫=ખરડસું જલદી ગાફ થાય—કુંવારીઆના બી ૩ ભાગ. બાવચી બે ભાગ અને ગાગરના બીજ બે ભાગને ઝૂંડી ગાયના મુતરમાં આડ દીવસ લીંબવી રાખે, તેની લેપડી ખરડસાંપર બાંધે તે ૮ દીનમાં સાફ થાય.

ખરડનું મટે ગાગરને ખાડી તેમાં મીઠું નાંખી તેની પોતીસ બાંધે તે ૩ દીવસમાં કાયદો થાય.

૧૬=દરીઆ કીનારે થતી ખરડી ઘીમાં મેનવી લગાડે.

૧૭=ખુજલી—મુકા ચામડાના ખારીક ખુકાને પાણી સાથે મેળવીને ખુજલી ઉપર મસળે છે.

૧૮=ખરડવા માટે—પાતરકાને બેલ તેલમાં મેળવી લેપ કરે તે જલદી આરામ થાય.

૧૯=ખરડસું મટે—ગોરડા, નંદો, પગી, ખુર સહાયે ચુરબળ બનાવી લગાડે તે જીનું ખરડસું મટે.

૨૦=ખરડનું મટે—ગોરડા, કંકુ નંદો, પાલો ૧૧ નંગ કાળા મરી, એઆનું ચુરબળ દરજના પાન મેળવી લગાડવું.

૨૧=અરક્ષાં મટે—વેગ્યું અને ખાંડ મેળવી ૩) દીવસ લેપ કરી આંધે.

૨૨=અરક્ષાં મટે—રાખ અને રેતી સંભાળે બેસના ખાટાં દહી સાથ મેળવી ૭) દીન લગાડે તે અરક્ષુ પાણું થાય નહીં.

૨૩=અસ મટે—આંધા દળદ અને હડે વાટીને શરીરે અસ તાળી જગાએ મસખવું.

૨૪=અરક્ષુ મટે—કામડીનું મુળ ધસીને લગાડવા કરવું.

૨૫=અરક્ષુ મટે—ચકરા અથવા ઘેરાની હોટીનું તેલ પાતાળ જંતરથી કઢાવી લગાડે.

૨૬=અરક્ષવાને ઉપાય—મ. ૧. અથવા રાતની શાળેને પાણીને ત્રી રાખમાં બેસાડી ચરખીને તે ત્રી ત્રી ચક્રમ બનાવી લગાડે.

૨૭=અરક્ષવાને ઉપાય—દુટડા. ૧ ભાગ, ચક્ર ૨ ભાગ દનક-તખાર ૨ ભાગને મેળવી રૂંધ કરે.

તે બુકાને લી સાથ મેળવી પાતાળ જગાએ લગાડે. અરક્ષવાને પાણી લગાડવું નહીં.

૨૮=અસ, અરક્ષુ, વીંચકુટક મટે—તલનું તેલ ૧૦ તોલા લઈ તમાં ૪ બીકાયા તાપ્તી ઉકાળવું. તાપાનું બળી રહેને તીચકું ચુરુચ નાંખવું. આપસા, ચક્ર ૨ રતાપ અમિત દરેક અંકક તોલા લઈ તે તેલમાં નાંખવું. અને પાણી તે તેલ રંગ પાણીમાં નાખવું. તેલ પાણી ઉપર તરી આવશે. તે પાપર પાણી નાંખી તોલા તરફ એસવું શરીર તરી ખાંધ ત્યાં બેસે તો પાણી આંધા રંગ પાણીમાં નાંખવું. અને દહી નાખ્યા પાસા. ૫ તોલા લગાડવાથી શરીરની જોડ મટા જાય.

૨૯=અરક્ષવા મટે—રાધુ અથવા પામડીયા પાંતરાનો લેપ કરી ૧ દીવસ અને તાપર પાંતરવું.

૩૦=અરક્ષવા મટે—પાંતર પાંતરવું. તે તોલા નુંક તે પાંતર લીંગડાં લીકળી જતર છે. તેમાં પાંતર પાંતર પાંતર પાંતર મલમ મેલી રૂઝ સાથે

૩૧=અરક્ષવા મટે—અરક્ષવા મટે—પાંતર પાંતરવું. તે તોલા નુંક તે પાંતર લીંગડાં

૩૨=અરક્ષવા મટે—પાંતર પાંતરવું. તે તોલા નુંક તે પાંતર લીંગડાં લીકળી જતર છે. તેમાં પાંતર પાંતર પાંતર પાંતર મલમ મેલી રૂઝ સાથે

૩૩=અરક્ષવા મટે—પાંતર પાંતરવું. તે તોલા નુંક તે પાંતર લીંગડાં લીકળી જતર છે. તેમાં પાંતર પાંતર પાંતર પાંતર મલમ મેલી રૂઝ સાથે

ખરાબ વાસ દૂર જાયે (ડીસનફેક્ટીવ) યુનો અને મીડું મેળવી દુરગંધવાળી જગ્યાએ ખાંટે.

ખરકસું=કાકર.

૩૪=૨ ખેત કાકરના વાસણમાં પેક કરી બાળવું. કાળી રાખ બનાવે થી સાથ મેળવી રોજ લગાડે, ગરમ કરવામાં વાસણ ખુલ્લું હોય તો બસમ અથવા રાખ ખેતે. કાકરો ને કાકરો, સફેદ તે બસમ અથવા રાખ ફરકતે રોજ પાણીથી ધુએ ખરકમાંની ઉપર આખી રાત ધઉંના કુળાની પોટીસ રાખે સવારે કાકરો દવા લગાડે તો ગુણ ધઉં જાણી થાય.

૩૫=મકક દોરામાંથી દાણા કાઢી લઈ તેને બાળી કાકરો તેમાં ૭) દાણા મી વાટે, અને કરંજા તલમાં લગાડે.

ખમીર બનાવવાની રીત.

ઘઉંનો લોટ ૧) સેર મીડું ૦૫. ભાત મેદા ખાંડ ૦૧ સેર ૧૨ સેર પાણીમાં ઉકાળવું. કંવા દઈ નીતકે. પાણી ખાટલીમાં ભરવું ૧૮ સેર આટામાં ૦૧૧ સેર આ પાણી મેળવવાથી ૨૪ કલાકે ખમીર પેદા થાય.

આટણુ.

નવસારનું ઘટ પાણીનું પોતું બીનું હંમેશા આટણુ પર રાખે. મુલબેનમ પલાસતરની પટ્ટી મારવી.

આટણુ કાપીને તે ઉપર કાસ્ટીક લગાડી બાળવું. વારંમવાર એ મુજબ કરવું.

આટણુ કાપીને ઉપર કાસ્ટીક સોદાનું ઘટ પાણી મુકી બાળવું. એ પાણી સોજા ચામડીને લાગે નહીં.

ગમ એમોન્યાક ૪) ભાગ મોરચુ ૦૧ ભાગ. એને મીનના મલમ સાથ મેળવી રોજ પટ્ટા મુકવી.

સોદાખાત કારણ ૧) ભાગ ચરબી ૧) ભાગ, એની પટ્ટી રોજ મુકવી.

આટણુ પર અગતરાં બજે, તો તુકમરીઆને પાણીમાં બીજવી તેની લેપડાં મુકે લેપડાં પાણીથી હંમેશાં બાણી રાખે.

ખહી, ક્ષયરોગ હાંફણ ખાંસી.

૧=એ માટે પહેલો અને અગત્યનો મલાજ બુલ્લી સુકી હવામાં રહેવું. સાદો ખોરાક તેમાં અને બાટણ તાજાં તરતના દોઢાં દુધનો ખોરાક રાખવો, બીજાનું દેહન તકત મુકી સાફ કરવું.

દરદીએ જાલ્યારી રહેવું. બળવાળા દરદીને સંસાર વહેવારની ક્ષમ્યા વધે છે તે ક્ષમ્યા સમુપયોગી દાયવી.

૨=અધાજ દરદીએને કવચાલા જવા ફાવતું નથી. અધાનેજ સેનેટરીઅમ મળી શકતી નથી.

ગરીબ માણસો માટે અને જેનાથી બની શકે તેને માટે એક સહેલો મલાજ છે, જે આ જમાનામાં કબુલ રાખી શકાય તેવા નથી. પણ તે મલાજ જણાયેલા હોવાથી દાખલ કર્યો છે.

જે વાડ તે અથવા ખેતરમાં બકરાં મેસતાં હોય ત્યાં ક્ષયવાળા દરદીને ગખવા બકરાંનું તરતનું દોઢીકું તાજુંજ દુધ ખોરાકમાં વિશેષ આપવું બકરાનાં દીકમયાં તેમજ બકરીના મળ મુતરમાંથી નિકળતો વાસ દરદીને બહુજ ફાયદાકારક છે.

દરદીને થાંડી લાગે તો બકરાંની લીંડી ખાળી તેની ગરમી આપવાથી થણા ફાયદો થાય છે.

બકરીનું દુધ બીજાં દુધ કરતાં વધારે ફાયદા ભરેલું છે, બકરીના માઉસનો રસ ઘી વગરના દરદીને શકતી આપે છે.

૩=ખહીવાળા દરદીને ગળામાંથી બળખા વાસ મારતા નીકળે તો કેલસીઅમ સલાફાઇડ ડ્રેન એકની ગોળી જમ્યા પછી રોજ બે વાર આપવી.

૪=ખાંસી હાંફણ તથા ખહી માટે અદુસાના લીલાં પાંકરાનો રસ તોલો ૧ મધ તોલો ૧૦ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૫=અદુસાના લીલાં પાંકરાનો રસ તોલો ૧ અને પીપર લીંડી વાસ ૧ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૬=ખહી માટે—કળાના મુળનો બુકા અરથો તોલો દીનમાં ત્રણ વાર ખાવો.

૭=ક્ષયવાળા દરદીને કેળના જાડનો રસ જામે કલાકે એક વાદળ અલાસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

કેળના રસમાં જવખાર (પાપડખાર, સોદા કારબોનસ) છે તેથી તે રસ પાપડ બનાવવામાં કામ આવે છે.

જવખાર=કેળનાં સુકા ઝાડને બાળી રાખ કરીને પાણીમાં મેળવી નીતરું કાઢી લેવું, તે પાણી સુકાય અને થશે રહે તે જવખાર.

૮=મસા, રક્તપીત, ક્ષય—ગીલોડાં શાક અને અડાણા તરીક ખવાય છે. કડવા ફળના રોપાનું મુળીયું પાણીમાં ધસીને પીએ તો ક્ષય, રક્તપીત, અને મસાના રોગ સારા થાય છે.

૯=જનજોટાના છોડને છુંદીને. પાણીમાં લગાવીને તેનો ખાર કઢાડે છે. તે હાંફણુ માટે વપરાય છે.

૧૦=ખડી-હાંફણુ માટે—જનજોટાના ખીની રાખ ૨ વાત્ર જેટલી પાનમાં ૧૪ દીન ખામ તો ભાત ભાતના દૂધ દૂધે થાયે.

૧૧=જનજોટાના ખીની રાખ ૧ ભાગ સાખરસીંગાની રાખ બીજા ભાગ, ખેરસાળ ૧ ભાગ, પાનના રસમાં વટાણા જેવી ગોળી બનાવી મોંઢાંમાં રાખવી. હાંફત, ખડી માટે બદ્ધ સારી છે. ઘણી લગ્નામણ થય છે.

૧૨=અદુસાનું આખું ઝાડ ખાંડી, હાંફણુ તથા ખડી માટે ઉપ-યોગી છે. આ ઝાડ આખુના પડાડ ઉપર ઉપર બદ્ધ થાય છે. કાળી હાંડીવાળા અદુસામાં ગુણુ એકા છે.

ખાંડી સ્વાસ અને દેહડી ગટે—અરદુસો, હળદર, ધાણા ગજો, કાસુદરો, લીંટીપીપર, ઘુંદ, ભોંયરીંગણી એ દરેક તોડો અડધો, મરી ૦૧ તોડો અને પાણી ત્રણ ૬૪ એ સઘળું ઉકાળીને ૧૦ તોડા રાખવું, અને તેપટ્ટી ૧ તોડો દીવસમાં ૩) વાર પીવું. ખડી માટે અદુસાના ઝાડનું સેવન ટાઇ ૧૧ દીન કરવું. ત્રણ અથવા ઉકાળો બનાવી ૫) ૨ મરીના આગળ તે બોના જેવા ગીંદે ધસાજ નથી. દરદીએ માખણ મધ અને દાહર રોજ સડવારે ખાવી.

૧૩=કાચ માટે—સીંધવ ખાંડને આંકડાના દુધમાં પટ આપી તે ખાર પકવવા અને ખાવામાં લેવો. આ ખાર વાત્ર એક મધ સ,થે મેળવી દીનમાં બે વાર ખાવો.

૧૪=ખાર—અલોડાના ઝાડને બાળી રાખ કરી તેને પાણીમાં પીગળાવી નીતરું પાણી કાઢી લઈ ખાખનું પકી તે ખાર સમજવો.

ખાસી, હાંફણુ, દૂધ, દસ (પાંચ ૧) વાત્ર અલોડાનો ખાર મેળવીને દીનમાં ૩) વાર ખાવાથી ઘણું ફાયદો થાય છે.

૧૫=ખડી=ખડીવાળાં દરદીને ગામરનો રસ કાપડેમંદ છે.

ખડી માટે—મોરના પીછાની રાખ અને પીપર સંભાળે ચુરણ
માથ ચુરણ મધમાં મેળવી રોજ ૩

ખંડીવાળા દરદીને લશણથી પાદ ઘણ આપવાથી ફાયદો થાય,
૧૬=મકરીના મુતરને ઉકાળી તેનો ઘસ બનાવે તેમાંથી બે
આની બાર દરદીને મધમાં આપે. બકરીના દૂધનો માવો સાકર
સાથે પચે એટલો રોજ ખવાડવો.

બકરીના પાળને મળવાથી તેનો કુમાડો દરદીને શ્વાસમાં આપવો.
બકરીની મોંની લાલ મધ સાથે દરદીને ખાવડી.

૧૭=મધ, માખણ અને ઘી ત્રણ રોજ સાથે ખાવા.

ખદામનું તેલ, તેમજ કાપરાનું તેલ તળી કઢવાથી તે પચે એટલું
દરદીને રોજ આપવું. અથવા તે તેલ છાતીમાં મસાવવું.

તજ ૧) ભાગ, એલચી ૨) ભાગ, સેતાનો વરક ૦૫ તોલા,
લીંડી પીપર ૪) ભાગ, વાંસકપુર ૧૬) ભાગ. સાકર ૧૬ ભાગ
એનું ચુરણ ૦૫ તોલા લઈ મધ અત ઘી અથવા માખન સાથે ખાવું.

અરકુસીના પાનને બારીને કાઢેલો રસ ૧૦) તોલા, સાકર તોલા
૫) ધી તોલા ૧૫, લીંડી પીપર તોલા ૧૦ એ સજાને ધીમા તાપ
પર લલાતી, પાક જેતું બનાવી તેમાં ૫) તોલા મધ મેળવી,
અરકુસીમાં ભરી રાખવું તેમાંથી રોજ ૩) વાર ૦૫ તોલા ખાવવા
વધારે ખાવું.

૧૮=અરકુસીના પાનનો રસ ૨) તોલા મધ સાથે પીવો.

૧૯=કપુર. જળપ્રજા, વાંસકપુર સંભાળે લેવાં. તેના અડધા વજનને
સાકર મેળવવી તે ચુરણ એઆની બાર લેવું.

૨૦=નિમ્બાળીયા ખડી માટે—મળદાણ, આસંધ, સતાવરી સાટો-
ડીના મુળ એનું ચુરણ ૦૫ તોલા અથવા લધારે દુધ સાથે પીવું.

૨૧=મૂરું કાદશના રસમાં લાખનું ચુરણ એઆની બાર દર
૮૬ આપવું.

૨૨=લશણ અને ખદામ દરેક ૨) તોલાને ૦૫ શેર દુધમાં ઉકા
ળીને થોડી સાકર અને ૦૫ જળપ્રજા નાખી ચુરણના જેનું ચાટણ
બનાવી ૧) અથવા બે તોલા રોજ ખાવું.

૨૩=ગજોસત્વ ૪) વાલ અને વાંસકપુર ૪) વાલ મધ
સાથે ખાવું.

૨૪=સેસગુંદર, સીસારસ, લોખાન, સુગળ મધોખીસબે એઆની
ગોળી ૧) વાલની બનાવી આપવી,

૨૫=ક્ષય માટે—પારેવાપરિવા કચ્છતરનું તડકે સુકવેલું માછીત તોલા ૨, સાકર તોલા ૧૬, કપુર તોલા ૮, લીંદીપીપર તોલા ૪, એલચી તોલા ૨, તજ તોલા ૧, આ ચીજોનું ચુરણ ૦૧ તોલા સાકર, મધ માખણ દરેક તોલા ૧૧ (સવા) સાથે મેળવીને દીનમાં ૩ વાર ખાવું.

ખોરાકમાં ઘઉં નીચે મુજબ બનસવી ખાવામાં લેવાં.

ખે વરસનો જીનો ઘઉં મણ ૧, તેમા આકરાના કુલની કળી શેરમાં ૫ મૂકી કોડળા ભરી ઉપર પાંચન રાખી મૂકવું. પછી ઘઉં સુકવી, કળીઓ, આટકી કઢાડીને ઘઉં ખોરાક તરીકે વાપરવા.

દરદીએ બકરીને ધાવવું, એમાં બહુ ફાયદો છે, દોડેલું દુધ પીવામાં એટલો ફાયદો નથી.

૨૬=ખડી માટે ગળો સત્તર, કોડલીવર તેજ જોડેલો ગૂણુ બતાવે છે. કોડલીવર આછત જરૂરત થઈ શકતું નથી, અને આ સત્તર કાંઈ પણ અવગૂણુ કરતું નથી.

૨૭=દમ; ક્ષય, હાર્ટ ડીઝીઝ માટે—ચુવરનું દુધ વાલ ૨, ગોળ સાથે ખાવું.

૨૮=ખડી માટે તજ ૦૧ તોલા, સાકર ૧ તોલા પાણીમાં ઉકાળો કરી દીનમાં ૩ વાર પીવું.

૨૯=ખડી—કોડલીવરની જગાએ તામું કોપરેલ પીવું. એ ઉપાય સાથે બકરીનાં દુધનો માવો ચાલુ રાખવો, તેમજ જવ-ખાર લેવો.

૩૦=ખડી માટે—કોપરાનું તામું તેલ ઘીને બદલે પચે તેટલું ખાવું. એમાં અજીઝ ગુણુ છે.

૩૧=ખડી—ચીના ડાકટરો બહુ ખવાયલા અને નવળા દરદીઓને સ્ત્રીઓને ધાવવાની ભલામણ કરે છે. આ અખતરો વીલાયતના ડાકટરોએ અજમાવેલો તેમાં ઘણો ફાયદો જણાય છે.

૩૨=ખડી માટે—આકરાના પાનનો રસ ૧ તોલા પીવો, પાનને પાણી સાથે જુદી રસ કઢાડવો. રોજ ૧ વાર રસ ૧ તોલા પીવો. તેથી ઉગડી થઈ કફ પડશે. પછી ઘીને ભાત ખાવું અથવા ઘી પીવું.

૩૩=ખડી માટે—બકરાં દરેક જાતનો પાવો ખાય છે. મુતરમાં ઘણી જાતના ખાર હોય છે, ચોમાસાના ૪ મહીના એ જનનવર પાણી પીવું નથી અને મુતર ઘણું થાય કઢાડે છે. ચોમાસાનું

સુતર એકકું કરી, તેને બાળીને ખાર મેળવે. રોજ ૨ વાલ મધ સાથે આ ખાર વાલ ૪ સુધી ખાએ તો ખડીને ફાયદો કરે અને એમકે જાતના બાધી દુર કરે,

૩૪=ખાંસી અને ખડીના લગ્ગા માટે—ગરોર અજામેાં, આકરાનું દુધ, આકરાનું પાન ૧, આકરાના ફૂલ ૨ એ બધાને કોરક દાઢલાંમાં ભરી ધાણુ ધાંકી કપડાંદ કરવું, અને ચુસા નીચે ૩ દીન દાટી રાખવું, આ ચુરણુ ના તોલો રોજ ખાવું.

૩૫=ખડી, તંબોલીઓ (તમેરીઓ) ને માટે નવટાંક અથવા જાતીપરથી લોહી પડે. વધુ ખાંડ, ખાનુ ખાધા પછી દરદી રોજ ખાએ, ઉપરથી પાણી પીએ નહીં—તલ, મરચું, ખાંડ, ખોઈ ખાએ નહીં, ૧૨) દીવસ ખાધા પછી ફાયદો થાય. ઝાડા વાંત લોહી પડે અને ક્ષયને ફાયદો થાય.

૩૬=ખડી, સુવારોગ, પેટમાં યુગ મટે—ફાયકાનું ચુરણુ લી સાથે ખાવું.

૩૭=ક્ષય માટે—કેળના પાનની રાખ અને કેવડાની અંદરનો ભુકા સંભાળે મેળવી તે ચુરણુ બે આની ભાર મધ સાથે રોજ બે વાર ખાવું.

૩૮=ખાંસી, ખય, ફાંફણ મટે—ખારેકને ચીરી તેના કઠીઆ કાઢી નાંખવા. ના તોલો લવંગ અને વા તોલો પાનની જડ વાટીને ચુરણુ બનાવવું તે ચુરણુ સાત ખારેકમાં મુકી સુતરથી બાંધી લેવું અઢી શેર બેસના દૂધમાં ૭ ખારેકને ઉકાળવી. દુધનો માવો અને ત્યારે ૭ ખારેક કાઢી લેવી, તેમાંની એક ખારેક રોજ ખાવી, માંના ખાવામાં લેવો, ફાયદો થાય ત્યાં સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખવા.

૩૯=ખડી માટે—તજ ના તોલો, સાકર ૧ તોલો, પાણીમાં ઉકાળો કરી દિનમાં ૩ વાર પીવું.

૪૦=ખડીવાળા દરદીએ બકરાના લોહાંની મમી (મુંભાઇ) ૨, ૪ વાલ મધ સાથે સત્તાર સાંજ ખાવી.

(મમી બનાવવાની રીત:—કાળી કાએલી મટોડીને સુકવીને બકરાના લોહીના સાત પત દેવા.)

૪૧=ખડીવાળા દરદીએ બકરીનાં દુધનો માવો તોલા ૫) સાકર સાથે રોજ ખાવો.

૪૨=ખડી માટે બકરાની લીંટી તોલા ૨ પાણીમાં કુંદી બાળીને મધ સાથે પાવું.

૪૩=ખડી માટે—સા રસીંગાની ખાખ ના તોલો રોજ મધ સાથે ખાવો. (હાથી દાંતની ભસમખી ચાલે.)

૪૪=આશા ઝાડી દીધેલો દરદી સારો થાયો. રાસનાદી લોહ ચુરણુ આપવું. રાના, કપુર, બદમી, આસોદ સીલાજીત, ત્રિકુળાં. ત્રિકુટું, ચીત્રા, નાગરમોથ, વાયવડીંગ, દરેક ૧) ભાગ, એ બધાંની ખરાખર લોહ ભસમ મેળવ. જોડતા પ્રમાણમાં રોજ સેવન કરે.

૪૫=લાલચદન અને જોડામધ દુધ સાથે સેવન કરે તો લોહી હો ખંધ થાય.

૪૬=ભાંગરાના પાનના રસમાં મધ મેળવી. પાંચ, લસણુ ઘણી ઉપયોગી છે એ જીવજીતુને મારે છે લસણુ પેતમાં મથા પછી આદરસીમન હવા સાથે મળે છે અને પરસેરા, ચામડી અને ફેફસાંવાટે બહાર નિકળે છે; લસણુમાં અતીવ્ર સત્ત્વશાઈ તેજ છે તેના બે ટીપાં કદીને અપાય છે આ તેજ પેતમાં જાય અને ચોક્કસીજન હવા સાથે મળે ત્યારે એસીદ સત્ત્વરીકે રોજ પેદા થાય અને તે હવા શરીરની બહાર આવે.

૪૭=કપાસીઆનું તેજ ૧) ચમચી, મધ, અને લીંડીખીપર સાથે રોજ ખાવો.

(બેદ તદ્દતચંદ તારાચંદ) દરખ આસવ પાવો. દનાખ આસવ કાઢીદરખ ૧) સેર, લાગીના કુત્ર ૨) સેર, ગોળ ૨) સેર, પાણી ૧૫ મ . કોકાળી ૧૨) સેર રાખ, તેમાં વાયવડીંગ ત્રાયમાન પીપર, તજ, બિલ્વચી, તમાત્રપત્ર, નાગકગર કાત્રાંમરી દરેક ૧) તો. નાખે ફરી કીકાળે, કાચની ખરતીમાં ભરી ૧૫ માસ તડકે અને કારમાં રાખ. વ્યારે ઉપર પોપના બધાવ ત્યારે ગારનું તે પોતપોતે આસવ બગડેલો સમજવો નહીં, ૧૫) દીવસે ગારીઆ કરવું. વખત જને આસવ ખાંતો ગળીઓ ચાવ ૧૨) માસ પછી એનું બગ વધે ત્યારે પાણી જેવો મોજો સ્વાદ થાય ત્યારે ફેફસી ફેંપ, દમરાગા દરદીને આપવ નુકસાન કરે.

૪૮=સોનાનો વરખ ૩) પાના, માખચુ ૨) તો. સકિર ૨) તો. ૧) માસ ચાવે.

૪૯=વરખ વગર ૬) માસ ચાટે તો ફાયદો ન જણાય. સ્ત્રીને ખદલે તાળું કોપરેત્ર ખાય તો અજળ કાયદો થાય.

૫૦=દવાનો પ્રતિજ્ઞ=દરદીને હવામાં (સેન્ટીડીઅમમાં) રાખે અથવા બકરાનાં તોળાં વચે બેસાટે બકરીનું દુધ, દહીં, ઝાસ, ઘી,

ગાડનાની ધીડીને તાપ આવે, તેના વાળની ગાદરી ખનાવી સરી
પર રાખે અને મોઢાં ઉપર મુકે.

૫૨-લસણ ખાનારમાં ખડી કમતી હોય; લસણની લેપડી
પગના તળીઆમાં મુકે તો ના કલાકમાં દમમાં તેને વાસ આવે. =
લસણને ઘી સાથ મેળની લેપડી કરી સરીર પર મુકે અથવા ચામ-
ડીને ઘી લગાડીને લસણની લેપડી મુકે તો ફોફડાઓ ઉડે નહીં, પણ
લસણ ચરીરમાં પડે.

૫૨-કાળુના કોષક ગ્રાડ ઉપર હાંદ ચાપ છે. તે મુદર ૨/
વાત, ચાંદર ના તો. કુષ સાથ સવારે નરણે કાઠે અને સાંજે ખાધા
પડી લેવા.

૫૩-ઘોવ-દુધો જે ગજુપતીની માની વસ્તુ છે, જેને સ્ત્રીઓ
પુજે છે તેના પાનનું ચુરણ ખાંડ સાથ ખાએ.

૫૪-ગકરીનું મુતર ૪૦૦) તો. ખાળીને ગોળ જેવું બદખનાવે:
તમાં બેહેલાંના ફળનું ચુરણ ૮) તો, પીપર ૪) તો, મોહમસમ ૪)
તો, બોયરીંગણીના ફળ ૪) તો નાખી મેળવે. મારીના વાસણને
ઘીના દાથ મારી, તે પાક બરે. ના તો. સવાર સાંજ કળના રસમાં
પીએ. અસાધ્ય ખાંસી ૧) માસમાં નરમ પડે.

૫૫-કળના ચઝો ૨૨ તો. દર ૩) કલાકે પીએ. ૧) સેર
રસમાં બેઆની બાર ટંકણખાર નાખે તો રસ ૮) દીન બગડે નહીં.

૫૬-સુંઠ, મોઢ, બારંગમુળ, હરડાં, બેહંગાં, આમળા (હરીઆ
વગરના)ના દળ અડ્ડો, રેસિ વાસ, પીતપાપડો, ઘોળાં મરી દરેક
ના તો. ૧) સેર પાણીને કાઢવના વાસણમાં બીકાળે, ૪) તો. રાખે,
સહવારે પીએ. એજ વસાણા ફરી બીકાળી સાંજે પીએ. મધ ના તો.
નાખે. ચાલુ થયો વખત પીએ.

ખાંસા-ઉધરસા-કંફ-દમ

૧=વક્રાની ખાંસી } તે મારે—નાળાંએરના સુકાં ગાટાને
જેમાં બહુ ઢાંસ ચડે } કાનુ પાડી તેમાં ૧૦ તો આબાહળડ
મુકે કાનુ પાણું પુરે

એક હાંસામાં જાસર પાણી નાખી તે ઉપર ઘાસનો માંસ
મુકે તે ઉપર સુક નોરીએર મુકી તે હાંડલું ઢાકે, હાંડલાની નીચે
સપર્ષજાર કરે, પાખો બળી રહેને, નાળાએરના ગોટા પાકી રહે તેને
બહાર કાઢાવી ખરડમાં વાડી નોરીએર થી મેળવવું. આ ચાટણ
૧) તોલો અઢવાએ જાન પાવું.

૨=૫૩૬૩ પારી જેમાં હાંસ } તે માટે—૧૦) તોલો મેડીના
અથ મરતી હાંસ } રસને ઉઘળી મોઢા બનાવે

ખનાવવો, તેમાં ૧૦) ના. આગા દળદર, ૧ તોલો એલચી, ૧ તો.
કસર, ૦૫ તોલો મલમલી, ખમ્બસના દાણા રો નેલ તળ ૦૫ તો.
બયદાળ ૦૫ તોલો એ બધાને મેળવી તેમાંથી અંક રૂપીઆ બાર
સાંજ સહવાર ખાવું.

૩=પારી મટે—મધ ૧ તોલો, ગરમ પાણી ૪ તોલામાં
મેલવી પીવું.

૪=ઉધરસ માટે—મરીનું ચુરણ ૦૫ તોલો મધ અથવા સાંકર
સાથ ખાવું.

૫=ઉધરસ માટે—જેડીમધનો સીસો, આમળા, વરીઆળી
મીઝી આગળ તળ સાંકર, સંભોએ લઈ અંક વાલની ગોળી
બનાવી, તે ગોળી મોઢામાં રાખી રસ મળવો.

૬=અળમો અને એલચી ચાવી રસ મળવો.

૭=બરસાત અને જેડી મધની ગોળી મોઢા રાખવી

૮=આદુના રસ મધ સાથ લેવો.

૯=મરીનું ચુરણ મધ સાથ ચાટવું.

૧૦=હરડાં બેરો અમળાનું ચુરણ ૦૫ તોલો મધમાં ખાવું.

૧૧=અણોડીના પાન અથવા મેઘાવજ મોઢા રાખવી.

૧૨=નક્સાર ૨) બાજ, લોખાનના પુસ ૪) બાજ, કપુર ૧
બાજ એની ગોળીઆ બનાવી સવાર સાંજ ખાવી.

૧૩=આંદણ માટે આદુના રસ મધ સાથ પીવો.

૧૪=ચુંક, મરી, પીપરનું ચુરણ મધ સાથ ૨) વાસ ખાવું.

૧૫=જવજાર ૨ વાસ મધ સાથ લેવો

૧૬=અધિનાની રાખ અથવા અધિનાનો ખાર ૨) વાસ મધ
લેવો.

૧૮=મેઢર પીજાની બસમ અને પીપરનું ચુરણ મેળવી મધ સાથે
વાં મવારે ચાટવું.

૧૯=નાગરવલનું પાન ૧) અરડુસીનું પાન ૧) દર ૩ કલાકે ખાવું.

૨૦=ખાંસી, કઠૂ માટે—પકાવેલી ધાંજાણુ એક વાલ ઘી અને
સાકર સાથે ખવાડે છે.

૨૧=ઉધરસ—મરી અને તાલેડાનું ચુરણનું રોલેવન કરવું.

કાઈ દરદીને ખાંસી થઈ જાય તો આવી ખાંસી છુટી હોય
અથવા પડે નહીં તેવા દરદીને ધાંજાણી ખીડી બહુ માફક છે.

૨૨=જવખારની ગોળ સાથે ગોળી નનાવી મોંઢમાં રાખવી.

૨૩=અજમે અને એલચી ચાવી ચાવીને ખાવામાં લાગે તો
ઉધરસ મરી જાય.

૨૪=હાફરીઆ યુવરનો ૧ કટકા બેઠડમાં બુજી તેનો રસ કાઢી
રાત્રી તોલા રોજ સવારે પીવે.

૨૫=યુવરના લાલ દાંડવા એ બેઠડમાં બુજી ખાય તો
ખાંસી નરમ પડે.

૨૬=ખાંસી તથા હાંફણુ—ટકનખાર ખાવાના પાન સાથે
અપાય છે.

૨૭=કાલ્લીવર આમેલવી માફકજ કાપરેલનું તેલ ગુણુ ધરાવે
છે. પણ પીવામાં તે સેંદસથી હજમ થતું નથી.

ખાંસી જુની—એ દરદીની છાતીએ કાપરેલ મસજે છે અને તે
પીવામાં આવે છે.

૨૮=ખાંસીની ગોળી=પીપર ભેરવી ગુટીકા—ટકનખાર, સુંક, મરી,
પીપર સહાગે મેળવી નાગવેલનાં પાનના રસમાં ગોળી કરી ખાવી.

૨૯=ખાંસી તથા મરડા માટે દાડમની પાલી ખાવામાં અપાય છે.

૩૦=ખાંસી માટે—સહાગે જેડીમધ, મરી, સાકરની ગોળી ૧
વાલની બનાવી આપવી.

૩૧=ખાંસી, હાંફણુ માટે—ખજૂર, સેર, જાં સાદણુ તોલા ૩)
મેળવી તેની ગોળી કાચકા જેવડી વાળી સવારે રોજ એક ખાવી.

૩૨=ખાંસી, દમ—આકાશના પાનના ઉપર જારી વાળે છે તે
જુના ગોળ સાથે લપેટીને ગોળી કરવી ને તેમાંથી ૧ ચણા જેટલી
ખાવામાં લેવી.

૩ ખાંસીની ગોળી=આકડના ફુલ, ધંતુરાના બી, મરી, લવંગ
ગોળ સરખે ભાગે મેળવી, તેની મરી જેવડી ગોળીઓ બનાવી અંકક
ગોળી દીનમાં ૪, વાર ખાવી, તેથી ખાંસી મરી જાય છે.

૩૪=ખાંસીની ગોળી—આકડના ફુલ, અજમો, સીંધાલુંણ, મચ્છી
સરખે ભાગે લઈ, મધ સાથ મેળવી, ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી
તેમાંની ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર લેવી. અથવા આકડના ફુલ,
કાચો, લવંગ, સંભારે મેળવી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી રોજ
મેગોળી ૩ વાર ખાવી.

૩૫=અરદુરો, હળદર, ધાણા, ગજો, કાંસુદરો, પીપર, સુંક,
બોંયરેંચણી એ દરેક તોલો અડધો મરી ૦૧ તોલો એનો કાઢવો
બનાવી પીવો.

૩૬=અંકલની છાલનો ભુકો ૧ થી ૩ વાલ મધ સાથ મેળવી
દીનમાં ચાર વાર ખાવો.

૩૭=અજમો અને એલચી ચાવીને ખાવામાં લદ્દએ તો ઉધરસ
મરી જાય.

૩૮=ઉધરસ, કફ, દમ—એને માટે તમાકુનાં ડાંખળાંની રાખ
વાલ ૨ મધ સાથે ખવાડે છે. તેથી આ વ્યાધી દુર થાય છે.
તમાકુમાં જવખાર રહે છે. તમાકુની ડાંખળીઓ બાળવાથી ફરી
વસ્તુ ઉડી જાય છે અને જવખાર રહે છે. એ જવખાર મુજુકારી
છે. વિલાયતી પોટાસ કાર્બોનસ જે આ મુજબ લેવામાં આવે તે
તે પણ ફાયદો કરે છે.

૩૯=ઉધરસ નાશ પામે—આકડના મુળમાં ચોથે હીરસે મરી
તો ઉપલી દ્રવા તે ગાંઠને તોડી રૂતુ લાવે છે.

૪૦=આદુનો રસ ૦૧ તોલો મધમાં મેળવી રોજ ૩) વાર પીવો.

૪૧=પપાઈનું દુધ ૧૦ ટીપા ખાવું.

૪૨=ખાંસી, હાંફણ, ખહી માટે ઘણો જાણીતો ઇલાજ—જન-
જોટાના બી (જે કપડાંને લાગે તો વળગી રહે છે) ની રાખ
અથવા ચાર વાલ મધમાં મેળવી દિવસમાં બે વાર જુએ પેટે ખાય,
જનજોટાનો આખો છોડ એ કામ માટે વપરાય છે.

હાંફણ માટે જનજોટાની રાખ, નીપાળાની છાલની રાખ,
પીપર, ગોળ, સંભારે લઈ તેમાંથી ૦૧ તોલો રોજ બે વાર જુએ
પેટે ખાએ.

૪૩—ખાધેલું પાંચન ચાપ, બાળકની ખાંસી મટે—જેડીમધ, ચુંદર, સાકર, કડીઓ ચુંદર દરેક ૪ તોલા, કેસર ૧૧ તોલો, બરી ૧૧ તોલો, ખઉનું દુધનું બે તોલા મેળવી ચોલાઇની બાજીના રસમાં એના ટીકરી બનાવી ને ખાવી. ગુચરની દાળ, દુધ, દહીં, માખણ સ્ત્રી ન ખાવું, ઘીની જગાપર બદામનું તેલ વાપરવું.

૪૪—ફાંફણ અને ખાંસી માટે—મેદાં અને જવખાર સંભાળે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી બનાવવી, તે ગોળી મોંઢામાં રાખી ચુરવા કરતી. રાત્રે જરૂર એક ગોળી મોંઢામાં રાખી રસ મળવો.

૪૫—બદામનું તાલું તેલ ૧૧ તોલો, જેડીમધનો સીરો ૩ વાજ રોજ સદવારે ખાવો.

૪૬—મોરસરીના ડુલનો ગુલકન બાળકને ખવાડે.

૪૭—ફેફડા ખાંસી બચ્ચાને માટે—ટંકનખાર ડુલવેલો ૧ વાજ મધ સાથે રાત્રે સુતી વેળા આપવો.

૪૮—ફેફડીઆ ખાંસી માટે—કાંટા લળીઆની છાત્રનો ઉકાળો પાવેલ કુપુર રતી એક મત્ર સાથે રોજ ૩ વાર ખવાડવો. ફટકડી ૧) થી ૨) વાજ મધ સાથે રોજ ૩ વાર ખવાડવી.

લશણનું તેલ બાળકની છાતીએ અને ખરડાની કરોડ ઉપર મસાળવું.

કારમાની અજમો પાણી સાથે ૧) ચાખાપુર ખવાડવો.

૪૯—ફુપીંગકક—બચ્ચાંઓને ઉડતી ગુચની ખાંસી—આ ખાંસી ઘણે ભાગે અવધે જાય છે. માથે રમતા બપોં બચ્ચાંઓને આ ખાંસી ઉટે છે. આ ખાંસીની એવી ગુચ આવે છે કે ખાધેલું આક્રી કકાડે છે, એનો ઉચ્ચ નીચે મુજબ છે—૧ તોલા દતખારને છાણમાં અથવા ચાખના આટાના ગોળામાં દાખી, તેની આસપાસ છાણા મુઠી રાખવાની હોય, આપરે એક તોલાનું વજન થતી ૧૧ તોલા થઈ જાય છે. આ ખાર એક વાજ લાઠ મત્ર સાથે મેળવી, પાછલી રાત્રે બચ્ચાને ખવાડવો. આ મુજબ ચાર દોવસ ખાવાથી ગુચની ખાંસી મટે છે.

૫૦—ફેફડીની ખાંસી માટે કુતરીઆ ઘાસના ફૂલને બાળીને ૧ વાજ મધમાં મેળવી ચાર દીન સુધી રોજ ૩ વાર ખવાડે.

૫૧—ફેફડીનો ઠાંશો, ઉંટાંટીઆનો ઠાંશો, ફેફડીઆ ખાંસી માટે—જનજોડાના રસમાં હળદર ધસીને ખાસકને ૩ વાર રોજ ખાવી.

ઉટાંડીઉં, કુકડીઆ ખાંસી—જેડીમધનો શારા ૧) તોલો, કાકડાસીચ માસા ૩), અત્તીવીસી અસીણ દરેક માસી ૧), આંદુન રસ અત્તીમધમાં મેળવી ચીનીમોર જેવી ગોળી બનાવવી. તે પાણીમાં ઘસી બાળકને પાત્રી.

૫૨=સુતી ખાંસી મટે—દુધ દોહવાના વાસણમાં માંડીઆ ૧૨) મુકવા. તે ઉપર ગાયનું દુધ દોહવું. તે દુધને ગાંડીઆ સાથે ગરમ કરવું. તેમાં જરા દહીં નાખી, તે દુધનું દહીં બનાવવું. પછી તેનાં છાસ તાણવી. છાસમાંથી હળદના કટકા કાઢીને કમરકાકડી (પપડી) જેવા કટકા કરવા તેમાંના ૭ કટકા દરદીએ રાજ આવે.

૫૩=ખાંસી સરદીની મટે=શેરડીને ૧) કલાક બેલટમાં રાખીને ખાવી.

૫૪=સાખરસીંગાની ખાક અને—અંદુસરી (સીતાફળનું ઝાડ) ના પાન છુંદી તેમાં સાખરસીંગુ મુકે. તેને છાણા વચ્ચે મુકી સળગાવે, અથવા કપારાના રસમાં પટ આપી બાળે.

૫૫=કાસો, સાહલા, દમ, મટે—સુતામખી પાનમાં મુકી ૪૦) દિવસ ખાંચે.

૫૬=કદ્દ=ઉધરસ મટે—કુમારનો રસ ૧૦) તોલો, સીંધવ બે વાલ, હળદર બે વાલ, મધ મેળવી રાજ ૩ વાર ખાય.

૫૭=ખાંસી ગરમીની અને સાદર મોમા રાખી રસ ગળાવે.

બાળકને કદ્દ=પકાવેલું સમુદ્રફળ જેટલું પાણીમાં ઘસીને આપવું, ઉત્તની થયે તે ફાયદો જણાશે.

૫૮=ઉધરની ગોળી—તવંગ, સફેદ મરી, બેદરાની છોલ અથવા ગર દરેક ૧ તોલો, ખાવાનો કાઠો તોલા ૩) એનું ચુરણ કરવું. બાવળની અંબાર છાત્ર ૧૦) તોલાને ૧ શેર પાણીમાં નાખી ઉકાળવું. ૧ શેર પાણી રાખી તેમાં ઉપરુ ચુરણ ૧ કલાક ખરત કરવું. આ ચણા જેવી ગોળી બનાવી અંકક ગોળી મોંમાં રાખી રસ ગળાવે. તરત ખાંસી નરમ પડે છે.

૫૯=૧ વાલ ફટકી રાજ ઘણા દિવસ મધમાં ખાવી.

૬૦=જવખાર અને બેલકાનાં ચુરણની ગોળ સાથે રાજ અંબારી તેનો રસ ગળીઆ કરે.

૬૧=અચ્ચાને ખાસી=દમ—વાંસલોચનનું ચુરણ મધમ આપવું
અથવા વાંચનો ગાંઠ ઘસી પાવો.

૬૨=અચ્ચાને ખાસી માટે—વાંસલોચન અને વાંસકપૂર દરેક ૧૫
ગ્રામ મધ સાથે મેળવીને ખવાડવું.

૬૩=ખાસી માટે ઘોડાવજનો કટકો મોંઢામાં રાખે તે કદ લોચન
જીસનું કામ કરે છે. (એની ટીકરી બનાવી વાપરી શકાય.)

૬૪=ઉધરસ મટે—હળદરને રાત્રે સુતી વેળા, મોંઢામાં
રાખીને, રસ ગળવો.

૬૫=ખાસી—હળદરને સેકીને સુતી વેળા ચાવી ખાંખે.

૬૬=ખાસી તી ——દીરાખોર, અરીચી, સીંઘારસ મરખે
બાને મેળવી મગ જેવડી ગોળી કરી ૬ ગોળી રોજ ખાવી. ઉપાય
ચણો સારો છે.

૬૭=ખાસી બાળકની મટે—કાસુંદરાના ૧ પાનને માતાના દૂધમાં
મેળવી ૩ દિવસ બાળકને પાવ તે અગમ્ય ખાસી અંધ પડે.

૬૮=ખાસીની જડ ગાય—અમખસના પોસ વા તોડો, સુંદ
વા તોડો પાવરીના કુચ વા તોડો, પાણી શેર ૬ને ઉકાળી એક
શેર રાખે તેમથી બે લોટા ઉકાળો રોજ ૩ વાર પીએ.

૬૯=ખાસી, મરડો—ખાસી મરડા માટે દાડમની જાલ
ખાવામાં અગાય છે.

૭૦=ખાસી માટે—ખાવજની કુંભળી પાસી છુટીને તેનો રસ
ખાંડ સાથ મેળવી સદવાર રોજ પાવો.

૭૧=ખાસી માટે—ભોંયરીંગળી તથા અદમાનો ઉચળો ચાંદ
છે. અથવા ભોંયરીંગળીની જડ મોંઢામાં રાખી ચુસે તો ખાસીને
જરૂર દાયદો થાય.

૭૨=ખાસી અચ્ચાની માટે—મધ અને સેરડોના સગ્રહ સાથે
મેળવીને તેમથી અંધી ચમચી અચ્ચાને દાવસમાં ત્રણ વાર પાવો.

૭૩=ખાસી અને સળખમ માટે મરીચ્યાદી ગોળી—મરી
જવખાંડ, પીપર, દાડમની જાલ સંભાળે મધ સાથે મેળવી ચણુ
જેવડી ગોળી બનાવતા મોંઢામાં રાખીને રસ ગળવો.

૭૪=દમ=સાસ, ખાસી—લીંડો પાવવું ચુરણ ૪ ગ્રામ મધ
સાથ ખાવું.

૭૫=ભોંયરીંગણી—(કનટાકરીના) છોડના પાંદડાં કાંટાવાળાં અને ફળ પીળાં જોર જેવાં છે. તેની અંદર બી રહે છે. એના બી તથા પાંદડાંને તેલમાં ઉકાળી તેલ બનાવે છે. તે તેલ પીવાના તેમજ આપડવાના કામમાં આવે છે. હાંફણ=ખાંસી માટે આ તેલ પીવાના કામમાં આવે છે.

૭૬=ખાંસી—ભોંયરીંગણીના મુળીઆનો ઉકાળો, ખાંસી માટે પીવામાં આવે છે. ખાંસી અને હાંફણને માટે આ આખો છોડ ધણો વાપરીતો છે.

૭૭=ખાંસી માટે મધ શેર ૧ તથા પાણી શેર ૨ એને એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં ૫૦ વાર નાંખવું તેમાંથી પાંચ તોલા દાવસમાં ૩ વાર ખેંચું. આ રીતે બનાવેલું મધપાણી ખાંસીને કાપેલા કરે છે.

૭૮=સાદસ. ખેન, દમ મટે—સેકટાના કાદકને કાતરી અંદર અજમે ભર્યા અને તે ગાયનું પાચું પડી દેવું. ૪ માસ પછી અજમેનાં જલાર કાઢી તેનું મુચ્છુ વા તાલા રોજ બે વાર ખાવું.

૭૯=ખાંસી ધાવનાં બાળકને હાય તે માટે—૧ એકચી: ૧ લવંગ. લવંગના વજન જેટલો અજમે, આ મુગળને એકલી પાનમાં મૂકી બાંધી બનાવવી. ૧ તોલા પાણીમાં આ બીડો ઉકાળવી. પડી તેજ ગરમ પાણી અને પાંદડાં વાડી તેનું પાણી ગાળી તેનું તે પાણી બે આંગળી સાર બાલકને દાવસમાં ૩ વાર પાવું. અને તેના છુંદા બાલકની માંત્રાને બવાડેલા.

૮૦=ઉપરસ મટે—મોંચરંગણીના ફળમાં મરી ભરે અને તે ફળને મળે. અંદરના ૭ મરી અને અલાંગ પોષણ મેળવી મધ સાથે ખાવું.

ખાંસી.

૧=પડલ (ગળાંતો) ઉતરે, મોટા થાય તે જીભને લાગી લાગીને જુબી ખાંસી આવે તે માટે આમળીના ચીચાંને થંડા પાણીમાં આખી રાત ભોળવે. થંડા પાણીમાં ઘસી તે ઉપર લગાડે.

૨=ખાંસીની ગોળી=સરકમ માટે ખેરનો કાંઠો ૫) ભાગ, એકે-દાની હાલ ૫) ભાગ, મરી ૧) લવંગ ૧) અસકપ્પ ૧) ભાગ અરીસું

૧ ભાગ એની જોળી ખાવળની છાલના ડિકાળામાં બનાવે તેનો ૨૫ મળે. ૧૨ જોળી આખા દીવસમાં લીએ.

૩=તંબાકુના દાંડાની અને સિંધવની ખાખ ૧ થી ૧૫ વાલ મધ સાથે ખાલકને આપી (જુઓ કુકડીઆ ખાંસી)

૪=૩૬વંતી=(પડીઓ=પલીઓ) એના આખા ઊંડાં યુરજી ૧૧ તો મધ સાથે ખાએ. જ્યારે ડાકળ પડે ત્યારે એ ઊંડા ઉપર મોતીના ઘણા જેવા દેખાય, સુરજની ગરમીથી તે તરારી પાણી નીચે પડે ત્યારે તે ઊંડા રડતો હોય એમ જણાયે.

૫=૧) સેર જુવારનો આટો, ૧ સેર નિમખ એનો ૧ રોટલો પાણી સાથે મસળીને બનાવે, ૧) કાદવના ઠીકરામાં તે રોટલો મુકે, બીજું ઠીકરું ઉપર ઢાંકે, ૩) વાર કપડાં છંદ કરે; અંદરની હવા, બહાર જવા ન દીએ. મંદ અમનીથી તે પકવવા ૧૧ તો યુરજી વી સાથે રોજ બે વાર ખાએ તો ચાંદ તેડી ખાંસી નરમ પડે. (બધે ઠીકરાને પથર ઉપર ગ્રાંધાં ધસી તેની કાર સરખી કરવી)

૬=સવંગ, જેઠીમધ, સુવા, પીપળીમૂળ, સંભાગે યુરજી બેઆની બાર મધ સાથે લેવું.

૭=ખાકરાના કુલ (રવેદાં)ની ચોકદી ૨) ભાગ, સવંગ અથવા મરી ૧) ભાગનું યુરજી વાલ બે મધ સાથે ખાએ.

૮=આકડાના કુલને અડાયાની રાખમા મેળવી છાયામાં મુકવે ૧) વાલ યુરજી મધ સાથે ખાએ.

૯=અધેડાનો ખાર, દમ. ખાંસી માટે છે.

૧૦=સવંગ, ખેડાની છાલ, મરી, જવખાર સંભાગે લઘ ખાવ-લની છાલના ડિકાળામાં ૧૫ વાલની જોળી બનાવે. ઉપલાં યુરજીમાં તેના વળન જેટલું ખેર સાલ મેળવે.

૧૧=આકડાના કુલના રવાયડાં ૪) ભાગ, સિંધવ ૪) ભાગ, અથાણ ૧) ભાગ, એની ચણા જેવડી જોળી બનાવે.

૧૨=ખાંસી અને ખડી માટે અરકુરી ઘાચુંજ ઉંચોગી છે, કહેવત છે જે “ જ્યારે અરકુસી દેવાત છે ત્યારે રક્તપીત, ખાંસી, ખડીવાળાં દરદીએ જીવવાની આશા સા માટે ઊંડાની ?” ખડીવાળા દરદીને તાવ બે ન હોય તો જરૂર દાખલો થાય.

૧૩=ચેડાવજ અને જેઠીમધનું યુરજી ૫) વાલ મધ સાથે રોજ બે વાર ખાએ તો અમતકારીક ગુણ આપે. એની ટીકડી બને.

૧૪=લોહાવળનું છોડુ મોંમાં રાખે તેનો રસ ગળે.

૧૫=લોહાવળનું છોડુ ઘસી નાખે લગાડે તો સળેખમને અને સરદાંવાળી ખાંસીને ક્યોદો કરે.

૧૬=એકાંતે લીનો હાથ લગાડી સેકી ચુરણ કરે તેને અંકુસાના ખનના ૪) પત આપે તે ચુરણ ૦૧ તો આવે.

૧૭=ભોંપરી મણીના રાખ ૧) વાલ જોળ સાથે આવે.

૧૮=ચીનામ સાકર અને મરીના હાંણા મોઢાંમાં રાખે.

૧૯=સાખરસીંગને દીવેલમાં ૮) દીન બોળી રાખે તેની ખાખ હાણામાં બાળી બનાવે મધ, અને પીપર સાથે ૧) વાલ આવે.

૨૦=લોખંડનો, વરીઆળીનો, અને ચનીસાંતો અઠ્ઠા દરેક ૩) દીપા ૨) તોલા પાણીમાં રોજ ૩) વાર પીએ.

લોખંડનો અઠ્ઠા બનાવવાની રીત=૧૦૦ સેર સેરડીના સરદાં, ૧) તો. રીલનો બુકો મેળવી તડકે રાખે. રોજ હસાવે ૧૫) દીવસે વાપરવા લાયક થાય.

લોખંડની ખાક બનાવવાની રીત-૧) તો. રીલનો બુકો ૦૧ સેર બાવળની કમળી પાંદીનો માવો મેળવી ૧૫ દીવસ છાયામાં રાખે પછી ૩) દીન તડકે બુકે પછી તેને ઝાટકી લોખંડ બુકું પાડે તે લોખંડના બુકાને પાણીમાં નાખે જે પાણી ઉપર તરે તે પાકા અને જે પાણી નચે એસે તે કાચો; કાચો માથને ઉપર મુજબ ફરી પકવે. પાકા માથને લુગડાંવતી માળી સુકવે અને ખાવામાં લીએ.

૨૧=સંચળને લોઢાના ઠીકરા ઉપરે ગરમ કરી તેનું ચુરણ બનાવે. ૨) વાલ ચુરણ લી સાથે આવે તો ઉધરસ પાકી મળકા બહાર નિકળે.

૨૨=માળકની ખાંસી મઢે વાંસના ગાકને પાણીમાં ઘસી પાએ,

૨૩=સાણખાર, હળદર જુનાં જોળમાં મેળવી જોળાં બનાવે તે મોઢાંમાં રાખે,

૨૪=કટાળા ચુઅરના કામળ છોડને ઇગાર પર તપાવી, તેના રસમાં લુખાણના કુલ મેળવી, ચણી જેવડી જોલી કરી મોંમાં રાખે,

૨૫=માળકની ખાંસી માટે અગત્યાના પાનનો રસ ૫) દીપાં મધમાં પાવાં,

૨૬=મોઢાં માણુમને અગત્યાના મુળ ઘસી ૧) તો પાવો,

૨૭-ગાળકની મોટી ખાંસી માટે દુધ અને ગોળ મેળવી પાતું-
આ બે સ્ત્રીજ સાથે ખવાય નહીં કહેર ઉત્પન્ન થાય, છતાં તે કહેર
ગાળકની મોટી ખાંસીને દટાવે, દુધમાં ખસર છે, અને દુધ
ખીવન કોઈ ખાર સંજ્ઞા જતાય નહીં.

૨૮-અજમાનું ચુરણ (મરમ કરી ખનાવેલું) ૫) તોલા. ગોળ
૧૦ સેર. અકોણ ૪) વાસ એની ચીની ખોર જેવડી ગોળા ખનાવી
મોંમાં રાખે.

પુનઃજીવન-કીડ-ખસા.

૧-પુનઃજીવન-કવચ લાગી પુનઃજીવન થાય તે કુદરતનો રસ
જગાડેલો.

૨-કીડ માટે-ગાળકની જાલનું પાણી ઉકાળવું. (૧ ભાગ લાલ
ને ૭ ભાગ પાણી) તે મસળવાથી કીડ નરમ પડે.

૩-ખસ અને શરીરમાં થતી દાઢ સારી થાય- જોંપાતરીના
પાન ૧) તોલા પાણીમાં વાટી, માળી સકેર નાંખી પીવું. આ
દીનમાં ત્રણવાર ત્રણ દીવસ પીવું. સંખન ખસે મટે છે.

શરીર ગળતી દાઢ માટે-જોંપાતરીના રસ ૧) તોલા પીવે.

૪-પુનઃજીવન માટે ચરબીની ચરબી અને સરકા લગાડે તે
પુનઃજીવન મટે.

૫-કીડ નરમ પડે-ગાળકની પાલી છુંદી કીડ ઉપર લગાડી
તેથી કીડ નરમ પડે છે.

૬-સુકી લુપસ-કીડ માટે-ચરીડનું રીજુ લીમાં મેલવે, દરદી
તડકે ખેંસી તે લી મસળે અને પછી થડા પાણીથી નાંહે.

૭-પુનઃજીવન ગોળીપર હોય તે માટે-કાચો પાણીની મેળવી તેને
ધસાડો ગોળીપર મસલવો.

૮-પુનઃજીવન માટે-સમુદ્રીજુ લીચુના રસમાં ગોળી મુકવું.
આ મુજબ સાતવાર મુકવે તેના સુકા પુનઃજીવન મસળવો.

૯-સુકી પુનઃજીવન માટે-સરપખાની કુમેળી પાતરી તોલા ૨
સુકી પાણીમાં વાટીને ગાળીને દીન પંદર પીવી.

૧૦-પુનઃગીત — તુલના લેવા સાથે મેળવીને મસળવું

૧૧-પુનઃગીત માટે—સરકા અને મીઠું તેલ મેળવીને મસળવું

૧૨-પુનઃગીત માટે—સુખાનું તેલ લીધુના રસ સાથે સભાએ મેળવી લગાડે છે. નરમ મીઠાનવાળા દરદીને આથી તાપ આવી ગયે માટે મીઠું તેલ સાથે સભાએ લેવું.

કીડ અને લુપ્તનું માટે—સુકા આમળા ૨) તોલાને ૧ શેર પપાણીમાં ઉકાળે અને પા. શેર પાણી રાખે તેમાં માચનું ઘી ૧ા તોલો, સરસીઉ તેલ ૧ા તોલો, મીઠા ૧ા તોલો, મેળવી શરીર પર ૨ લગાડી ૧ કલાક તડકે એમ આ મુજબ ૭) દીન ચાલુ રાખે.

ખીસ-પેટાના

૧-દંકણખાર, યુકામ જગમાં મેળવી લગાડવો. ગોચરદન અને મરીતો લેપ કરવો.

કપીલો અને હીરાદખણુ ઘીમાં વાટે ને, લગાડે.

સુખડ પાણીમાં ઘસી લગાડીએ કરે, સુકાપને ફરી ફરી લગાડે અથવા ચારોળી વાડી રાતરે રોજ લગાડવી.

૨-ખીસ થાય ને માટે—એલીઆની ગોળી વટાણું જેટલી જુલામ માટે વારવાર લેવી.

૩-ચક્લીના આધાર સુકવી પાણી સાથે મેળવીને ખીસપર ચોપડે તો ફાયદો થાય.

૪-જીરને પાણી સાથે ખુબ વાડીને ખીસ ઉપર લેપ કરવો.

૫-નાળીએરનું દુધ, કાળી જીરી સાથે મેળવી ખીસ ઉપર લગાડે છે. તે આમળી સુવાળી કરે. મોઢા ઉપરના ખીસ નરમ કરે, મોઢા ઉપર કરચળી ચની અટકાવે છે. મીઠક ઓઢ રોઝીસ જેવું છે. વેલાતી મીઠક ઓઢ રોઝીસનું કામ થણા ઓઢા પખ્તસામાં થાય છે.

૬-ગળવેલનો સત્ત્વ વાલ ૪ મધ સાથે દીવડમાં ત્રણ વાર ખાવો.
ઉપજોડી, મચળ ખાઈ સાથે વાટી મેષ કરવા,

૮-ખીસ માટે દરાખના ગાડને ખાળી રાખ સરકા સાથે મેળવી.

૯-મોઢાના ખીસ માટે તલના જુના ખોળને ગૌમૂત્ર સાથે મેળવીને લગાડવાં.

કાળી દરાખ વાટીને લગાડવાથી ખીસ મટે છે.

૧૦-ખીસમાં ધસી ખીસપર લગાડે.

૧૧-ખીસ મટે-મરિગના ખી પાણીમાં ધસી લગાડે.

૧૨-ખીસ મટે-તવજને પાણીમાં ધસી ખીસપર લગાડે.

૧૩-ખીસ-સમુદ્રીજી પાણીમાં વાટી ચોપડવું.

૧૪-મોઢાના ખીસ માટે-સરકા ૨ ભાગ, મધ ૧ ભાગ મેળવીને મેટે લગાડે.

૧૫-ખીસ મોઢાના સારા થાય-કડવા વાલનો આટો સરકામાં મેળવી લગાડવો.

૧૬-ખીસ મોઢાના માટે-પદ્મામનું કાટકું અને ખસરછ પાણીને કુચો તેની કાકરી પાણીમાં ધસી લગાડે.

ખીસ-ખાળગાનુખમનો ખારીક બુકા, મીંડાંની સફેદી નાથે મેળવી ખીસ ઉપર લગાડવો, ખીસ કાડવા જોઈએ નહીં. ખીસ કાડવાથી તેની દસી ખીજીમ લાગે છે અને નવા ખીસ લધે છે.

૧૭-મોઢાના ખીસ તથા મસા સારા થાય-ભેંસના કાનનો મેલ લીંબુના રસમાં ઉનો કરી ખીસપર લગાડે તો ખીસ સારા થાય.

૧૮-મોઢાના ખીસ માટે મરઘીના મોંડાના કાટકાંની રાખ તથા કાડકા ખાળીને તેની રાખ સરકા સાથે મેળવી લગાડે.

૧૯-ખીસ-માટે ચીની બોરની રાખ પાણી સાથે ચોપડવી.

૨૦-ખીસ મોઢાના-મરી અને ગોરૂ ચંદન પાણીમાં ધસી લગાડે તો ખીસ મટે.

૨૧-ખીસ માટે-માયુદળને ચોખાના ધોવાણમાં ધસીને ચોપડે તો ખીસ મટે.

૨૨-ખીસ મેલુ ઉપરના મટે-નાક ઉપર અથવા મોંઢા ઉપર ખીસ થાય છે તેને લાગે તો અંદરથી પણ અથવા ખીસો નીકળે

હે ઝોરતને દસતાના પેદા થાયે અને મરદને વિર્ય પેદા થાયે ત્યારે ખીસ થાયે છે. એ જુવાની સર થવાની નીસાની છે, એના પ્રિવાજ મડનો આટો સરકામાં મેળવી લગાડવો,

ખીસ મોઢા થરના.

૨૩=મસુરની અથવા અણની દાળનો આટો, હલદર, તેલ મેળવી રાતરે લગાડવો.

૨૪=ચકલી અથવા કજુતરની ચરક સરકામાં લગાડવી.

૨૫=મસુર હલદર, લીંબુનો રસ મેળવી લગાડો.

૨૬=સીમલાના કાંટાને દુધ સાથ વાટી લગાડો.

૨૭=નવસાર અથવા ટચુકનખાર ગુલાબ જળનાં ધસી લગાડો.

૨૮=કડરી બદામ ગુલાબજળમાં વાટી તેલું દુધ લગાડો.

૨૯=કપુરને રાત્રીટમાં મેળવી લગાડો.

૩૦=ટચુકનખાર ૨) વાલ, સાકર ૨) વાલ, લીંબુનો રસ ૨) નોલો મેળવી લગાડો.

૩૧=મધક ૩) વાલ, મેઝનીસીઆ કારબોનસ ૨) વાલ મધ સાથ ખાલું ૧૫) દીન.

૩૨=કેસર, ૧કેસર, ઉપલેટ, રતાંજરી, રાક્ષા સંભાજે મુખના તેલનાં લગાડો.

૩૩=મધક, ટચુકનખાર દુધમાં મેળવી લગાડો.

૩૪=પારાને માખણીઆ મસમ અને માખણ સંભાજે મેળવી લગાડો.

૩૫=કેરીનો અથવા લીંબુનો રસ લગાડો.

૩૬=સરસા જાણવરને પાણી, ખાક કરે તે લગાડો.

ખીલી

આંજળાં ઉપર ખીલી થાય, ત્યારે અગન બહુ બળે, જોષ ન આવે ત્યારે દહી અને બાતની પોતીસ બાંધવી, તે કુટે, પાકે અને રૂઝ આવે ત્યાં સુધી બાંધવી.

ખોરો માયામાં નીખ.

૧=ખોરો અથવા માયાના કુલ્લા—માનાને સરકામાં વાટી માથે લેખ કરવો.

૨=ખોરો નીકળે અને જુ મરે—દરીઆના પાણીથી સરીર ખુબ યોળીને નાકરું. કુવાના પાણીમાં મીઠું નાખીને ઉપર મુજબ કરે તોથી ફાયદો થાય.

૩=જુ, ખોરો અને નીખ—પારાનો માખડીઆ મસમ અને ચાખણ સંભાને મેળતી લગાડવો,

૪=માયાનો ખોરો—માયાની છાત્રી કુલ્લી—ગકરીની લીંડ વાટીને માથે ચોપડતી તેથી કુલ્લી સારી થાય છે.

—ૐ(ખાળકને) ખુંધ નીકળે—ૐ—

૧=સેરી પકડારી હીચકા ખવડવા,

૨=આંસુદરાના મળ ના તેલો પાણીમાં ઉકાળી ૨) વાલ ગુંગળ મેળવી રોજ પાવું.

૩=ત્રીફળાનો ઉકાળો, ગુંગળ મેળતી પાવો.

૪=ખુંધ ખાળકને હોય તે માટે—આંસોદરા જાડના મુળની અથ ન તેલો દરરોજ ઉકાળી તેમાં ૧થી ૨ વાલ ગુંગળ નાંખી પાતી ઉપલા કાઢવાથી લોહીનો સુધારો પશુ થાય છે.

ૐ ખોરાક ૐ

ખોર ક=શક્તી વધારવા માટે

૧=શક્તી આવે—પડેનો ફળ ખાવાથી સરીરે શક્તી વધે છે.

૨=ચોખાને ખોરાક બધા ખોરાકમાં સારો છે. ચોખા જુના નોંધે નવા ચોખા ખાવાથી કેટલાક માણસોના પેટ આફળાઈ આવે છે.

જુના ચોખા સરદી માફક છે. સીક જાણીને માટે અચ્છો ખોરાક છે. તેને પકવવાની રીત નીચે મુજબ છે.

ઓસાવેલા ચોખાનો દરદીને માફક આવે છે. ઓછા પાણીમાં ઓસાવવાથી ચોખાનો કેટલોક કસ નીકળી જાય છે માટે એક શેર ચોખા ઓસવવામાં ચાર શેર પાણી ભેપ્પએ. ચોખા વાસણના તળી-આમાં ભેસે ત્યારે તૈયાર થયેલા સમજવા ત્યારે પાણી ઓગાળી કાઢવું અને થી નાખી ચોખા અંધારે રાખવા. ઓસાવવામાં પાણી વધુ લેવાથી ચોખા ખગડતા નથી, અને કસ નીકળી જતો નથી, નવો ચોખો સરદી કરે છે, જેમ જુનો ચોખો તેમ ખાવામાં સારો દરદી માટે જુના સાડી લાલ વરીના ચોખા વધુ સારા અળકતા કરેલા ચોખા કરતાં ઓછા હરેલા કુસ્તીવાળા ચોખા દરદીને ખાવામાં સારા છે.

અડદ. (૧ જાતનો અનાજ)

૩=પુછીકારક=	}	અડદનો આટો ૦૧ લાઈ
વીર્ય વધારે=		ધી ૨) તોલા સેકીને પછી
મઊંસ વધારે=		મધમાં મેળવીમાં ૨) તોલા
દુધ થાનમાં વધારે=		૨૧ દીન ખાવો

એમાં હોલેલા કવચા ઉમેરવાથી ગુણ વધે છે.

૪=ખોરાક તરીકે કેળાં—કાચાં કેળાંની જાલ કઢાડી નાખી તેનું ચુરણ બનાવે તે ચુરણ જલેખી, પુરી અને સીરો બનાવવામાં ખપ લાગે છે. આ ચુરણ દુધમાં ઉકાળે તો આરાદટની માફક દુધને ધાઈ કરે, અને ખોરાક તરીકે બાળકને અપાયે.

ખોરાક ખાવામાટે પતરાવળી.

૫=ખાખરાના પાનની પતરાવલીમાં જમવાથી ફાયદો છે. કેટલાક હીંદુઓ ચોમાસાની શુભમાં પોતાનું બોજન ખાસ પતરાવલીમાં લીએ છે.

શરદીવાળાં પાકવાને ખાખરાના પાન પર ખાવાથી અને ગરમી વાલાં પકવાનો કેલના પાતરાં પર ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

ઉચિત ન્યાતીનાં બોજન કેલના પાતરામાં ખાવાથી શરીરે નુકસાન પહોંચે છે. પતરાવલીમાં બોજન ખાનારાઓ કેલના પાતરાં પર બોજન લીએ તે સુધારો કહેવાય નહીં.

૬=જાસ—દુધની જાસ બને છે. જેનો ઉપયોગ દેશી વઘડું બહુ વખાણું છે, હવે અથેજ વઘડું તેને વખાણવા લાગ્યું છે. જાસ પાત્રી એ. ઘણી ઉમતા અને તનદુરસ્તીને કારણે આપનારી છે. ખોરાક પાચન કરે છે, બુખ લગાડે છે અને શરીરમાં ચરબી વધારે છે. એ પુરતીકારક ખોરાક છે.

દુધનું દહીં અને છે—દહીં બનાવતાં તેમાં લેક્ટીક એસીડ પેદા કરે એવા જંતુઓ થાય છે, આને જંતુઓ આંતરગતા બીજા જંતુઓ જે ખોરાકને કારણે બને છે આ પેટમાં અગાડ કરે છે તે જંતુઓનો નાશ કરે છે. અને આ કોરીઆથી દહીં પાચન શક્તી વધારે છે અને સરીરે કાર્ય કરે છે.

દહીં બનાવતાં દુધને ઉકાળવું બેનમ્યે, તે દુધમાં જરા દહીં નાંખવાથી તાત્ત દુધનું દહીં બને છે. તાજું અને મોળું દહીં વધારે ગુણ આપે છે. કારણ કે લેક્ટીક એસીડ પેદા કરનારા જંતુઓ તે વખતે દહીંમાં ઘણા હોય છે. પણ જેમ દહીં બનું અને ખાટું થાય તેમ તેનો ગુણ ઓછો થાય છે કારણ કે લેક્ટીક એસીડ પેદા કરનારા જંતુઓ ખરાબથી ઓછા થઈ જાય છે.

આ મુજબ તાત્તજ દહીંની બનાવેલી દેાખી જાસ ઘણી ઉપયોગી છે. સાધારણ દેાખી જાસ દરદને નુકસાન કરે, આ વાન આત પર જરૂર રાખવી.

લેક્ટીક એસીડ દવા તરીકે એકલી લેવાથી જાસના જેટલો ગુણ બળવાનો નથી. કારણ કે લેક્ટીક એસીડ આંતરગમાં જાય તે અગાડ તે શરીરમાં પતી જાય છે આ નાશકારક જંતુઓ જે આંતરગમાં છે તેને મારવામાટે તે જવાબે પહોંચી શકતી નથી. દહીંમાં અને જાસમાં એવું છે જે તે પેટમાં જતા પરી આંતરગમાં લેક્ટીક એસીડ આપે છે. આને તે એસીડ ત્યાં જા ખરાબ જંતુઓનો નાશ કરે છે. જ્યારે જાસ દવા તરીકે શરીરના કુતારા માટે લેતી પડે તે વખતે જાસ અને ચરબીનો ખોરાક ન લેતાં પણ થોડાં દિવસ હલકા ખોરાક લેતા. કેટલાક દરદીને જાસ પીવાથી જાસગળો કબજે આવે છે કારણકે જાસમાં કેમોસીઅમ ફોસ્ફેટ આવે છે.

જ્યાંને દુધ જરૂરત ન થાય તે દુધ ઉકાળતી વખતે જાસ-કાળું અડકું ફાડ્યું સાથે ઉકાળવામાં લેવું. તે ફાડ્યું પાણીથી મોઢા સાફ કરી મુકવું. દર વેળા દુધ ઉકાળતી વેળા તે ફાડ્યું વાપરવું.

બેળને સાંટી આપવાનો તેમજ ઉંધ લાવવાનો ગુણ બપોલમાં છે.

૭=ચાહ રીત સર પીવામાં આવે તો તે ઘણો સારો ખોરાક છે. પાચણશક્તી વધારે છે, શરીરે ગરમાવો લાવે છે અને ઠાક ઉતારે છે.

ચાહ બનાવવાની રીત—ચાહને ધોરા વાસણમાં નાંખવી, ચાંદાખ કારીનું વાસણ હોય તે વધારે સારું તે ઉપર ગિકળેટું પાણી નાંખવું. પાંચ મીનીટ રહેવા દઇ છુંછો ગાળી નાખવો. પાણી ઘાટું ઉકાળતું નહીં. પાણી ટાંકાનું કે વરસાદનું અથવા મીઠા કુંવાનું જોઈએ. ખાસ્વાડું પાણી ચાહનો સ્વાદ અગાડે છે.

ચાહના પાંદડા ગરમ પાણીમાં ઘણો વાર રહેવાથી ટેનીક એસીડ, ફીન વગેરે ખેંચાઈ આવે છે. જે લુપ્ત મારી નાંખે છે, માથું તપાવી શકે છે, બુદ્ધી ઓછી કરે છે, ખાંડ ખોડું પારખવાની અકલ્પ શુભ કરે છે.

ચાહની ખાસીયત—ગરમી જોઈએ ત્યારે પીવામાં ફાયદો છે. આપણા દેશમાં ચાહ પીવી એ મોટાખ ગણાય છે. જેમ વધુ વખત ચાહ પીવાય તેમ મોટાઈ સમગ્રાય છે. તેમાં તુકશાન છે.

પીવામાં ચાહ ગરમ સ્વભાવની છે. જે ચાહ ઘણી ગરમ પડે તો ખાંડ, દુધ, નાંખી તેનો ગરમાવો ઓછો કરીને મોટાખ દેખાડવા ચાહ પીવાય છે.

૮=ચાહની ખાસીયત ગરમ છે. જ્યાં ગરમી જોઈતી હોય ત્યાં પીવામાં આવે તો તે વાગળી છે, પણ સખત તાપના દીવસમાં ત્યારે શરીર બદલું હોય ત્યારે ખરે ખપોરે એ ત્રણ વાગે ચાહ પીવી એની મનસૂચ સમજાતી નથી ચાહની ટેવ અફીણની ટેવ જેવી છે જે ચાહ મુઠી દેવા ઇચ્છતા હો ત્યારે તેને બદલે નીચે મુજબ પીવું.

દેશી ચાહ—તુકરીના તથા બીલીના પાંદડાં અને તળ એની ચાહ બનાવી પીવાથી મીનાઈ ચાહની ગરમ સારે છે.

૯=ચાહની ખોરાક—કળાં પાકાં એકઠી સાથ છુંદી રોટી સાથ ખવાય છે. થડે વધુ કરતાં તત્વ એમાં છે. થડે કરતાં તે જલદી પચે છે. મોટી માટે તે ઉમદા અન્ન છે.

૧૦=ખોરાક—કળાંને સુકવી બુંકા કરી મેલી-સફુદની માફક પાણી અથવા દુધ સાથ ખવાય છે. પુષ્ટીકારક છે. બચ્ચાંને બહુ માફક છે.

૧૧=પુષ્ટીકારક ખોરાક—અધકાયાં કળાંને છુંછું તેનો આથિ બનાવી દુધ સાથ ઉકાલી ૭ દીવસ ખવાડે તો શરીરે પુષ્ટી આવે.

૧૨=ખોરાક—શુરી જીવારના પોદોળ ખાવાથી શરીરે શક્તી વધે
૧૩=સૌથી સારો પુંખીકારક ખોરાક—ગાયનું દુધ ગરમ કરી
તેમાં ૧૧ તોલો ધી અને ૧૧ તોલો સાર નાખી રોજ બે વાર પીવું.

૧૪=દુધ જળદી બગડે નહીં—લાલ રંગની ખાટલીમાં દુધ રાખે
તો ધણો વખત સારી દાઘતમાં રહે અથવા દુધની ખાટલી લાલરંગના
કપડાંથી વીટાળી રાખે તો ૧૦ દિવાક સુધી દુધ બગડે નહીં.

૧૫=તાજું દોહેલું દુધ પીવાયાં પુટીકારક અને જલદી જરપત
થાય તેવું હોય છે.

થંડું દુધ ગરમ કરીને પીવું એટલે ૧૨૫ દીમરી જેટલું અથવા
ધી શકાય એવું ગરમ કરવું.

ઉકાળેલું ૨૧૨ દીર્ઘવાળું દુધ પીવામાં ખોરાક તરીકે નાખવું છે,
ગુણ્ય ઓછો આપે છે.

દુધ ખુલ્લું, ઉંધાડું ન મુકાય એવું કહેણ ચાલે છે તેજું કારણ
એવું કહેવામાં આવે છે જે, બોહી જનવર દુધમાં પોતાનો અધાડ નાખે
તે અધાડ ઝેરી હોવાથી તે દુધ પીનાર દુઃખી થાય. દુધ ખુલ્લું ન
રાખવાનું સંઘીન કારણ એ છે જે. શરીરપરના કોહવાટને તેમજ
ગટરની ગંડકી અને ખરાબ દવા ચુસી લેવાની શક્તી દુધમાં છે. તેથી
કોહવાટના તેમજ ગટરના જીવજંતુ દુધમાં ખેંચાઈ આવે છે. તેથી
ઉંધાડું રાખેલું દુધ પીવાથી પીનારને તાવ ચઢી આવે છે અથવા
બીજી કોઈ બીમારી લાગુ પડે છે.

૧૬=સાતી વધે—બીજોરો, દુરખો ખાવાથી શક્તી વધે.
શરખત બનાવી પીએ તેથીબી શક્તી વધે. મુરખો બનાવવાની રીત
એક વાસળમાં પાણી નાંખવું તે ઉપર કપડું પાંચવું. તે કપડાં ઉપર
જાત કાદો જા બીજોરના કટકા મુકવા ઓ ચુકે જાવવું. પાણીની
વરાળથી બીજોરે પાંચમે તેને સાકરના રસમાં મેલી મુરખો બના-
વવા. શરખત બનાવવા માટે ઉપર મુજબ બીજોરને બાણી પાણી સાથે
વાટીને રસ કંદાડવો, તેને સાકર સાથે મેલી શરખત બનાવવું.

૧૭=મેડગી અથવા દરેનો મુરખો—દરેને ખુલ્લાં પાણીમાં
એક રાત બીજવો, પોચી પડે તે તે દરેને કાંટાથી ચોખ્ખી; એજ
પાણીમાં સાકરની ચાસણી બનાવી તેમાં દરે નાખવી અને ઇંચ-
રાપર રાખવી આ મુરખો જીવે થાય તેમ તેમાં ગુણ્ય રમે છે.

૧૮=પુષ્ટીકારક—દોરને જાળર કાચાં ખરાડવાથી અને માણુ-
સને ગાળરનો પાક કરી ખરાડવાથી પુષ્ટી વધે છે.

૧૯=ગધીડીનું દુધ ચાણું પીવાથી—ગુધી ગગડે અને ઓછી થાય.
ગેદીનું દુધ—હૃદય નયણું હોય તેવા દરદીને નુકશાન કરે.

૨૦+૨૨=દુધ અન્યાં માટે—અન્યાંઓ માટે દુધ ગરમ કરવાની રીત હાલમાં નીચે મુજબ થાય છે—મોંણું પાણી વગરનું દુધ પસંદ કરી તેને સારી પેટે ઉકાયા પછી અન્યાંઓને પીવાડવામાં આવે છે. દુધ ઉકાળવામાં પાણી દુધમાંથી ઓછું થાય છે. એટલે તેમાં ત્રીકાસનું પ્રમાણ વધે છે. આથી રીતે ઉકાળેલું દુધ નયણાં અન્યાંને જરૂરપત થઈ શકે નહીં અને ભાર પડે છે. માટે કેવી વાળું ભજામણુ કરે છે કે અન્યાં માટે દુધ ગરમ કરા તેમાં વધુ પાણી નાખીને પાતણું કરે, અને ગરમ એટલું કરવું કે દુધની અંદર ઉત્પન્ન થયેલા જીવા મરણુ પડે. કેવી વાળીને વાળવાને વેત અન્યાંઓને દુધ પાવામાં આવે તે મેલીન્સકુડ અને દુધના દળવાની જરૂર પડે નહીં.

દુધ ઉકાળવાની રીત—૧ શેર દુધમાં ૧૦ શેર પાણી નાખી માગી આવે ઉકાળી પાણી જાળવું. વાસણ ખુલ્લું રાખવું. વાસણ ચુસા ઉપરથી ઉનાર્ત પછી એકવાર ધ્રુવે હલાવવું.

દુધ અન્યાંને ભરિ પડે, પેટમાં ગાંઠ અધાય, ગાંઠ આવે, જરૂરપત ન થાય તેા દુધ અને પાણી સંભાગે ઉકાળીને પાવું. તેથી આવે પડે તેા કેવીએકાની અથવા અરાઈની કાંજ પાણુ જે ૥ પાતળી ફની લુગડાંએ વાળીને પાવી.

દુધ અન્યાંને ટકે નહીં તેા હાલમ વાટર, એટલે ચુનાનું નીતણું પાણી રેળવીને પાવું. કાયદો ન ગળાય તેા ચુનાનું પાણી પ્રમાણમાં વધારે લેવું. અને એ ઉકાળને વળવીને રહેવું. અન્યાં માટે ગાંઠાં દુધના જેવો અવેંત સારો ખેરાક પ્રાપ્ત નથી.

અન્યાંને દુધ જરૂરપત થવું ન હોય તેા દુધમાં ત્રીજે ભાગે પાણી નાખીને ગરમ કરવું. અંદર ચુનાનું પાણી તથા ચુનાનું પાણી નાખવું. ચુનાનું પાણી અને ચુનાનું પાણી ઘરમાં લાણું જનાવીને આપવામાં વહેા કાયદો થાય છે.

દુધને ખાટું થવું અટકાવવા માટે નીચે મુજબ છે. એક શેર દુધમાં ૧૦ તેલો ઓગાળઈ કાચવેલ નાખવેા. એક શેર દુધમાં

સોદા બેન્ડનેએટ બે વાલ નાખવો, એક શેર દુધમાં બે વાલ
ફેફનખાર નાખવો. આ છતાંજી દુધ થલો વખત પીવા લામક
રહી રહે.

૨૨-માતાના દુધ જેવું બનાવવી દુધ—ત્યારે ગાય બેસતું
દુધ બચ્ચાને જરપત ન થાય તેા દુધ શેર ૦૧. પાણી શેર ૦૮
સુગર એક મીઠક ૦૧ તોલા મેળવી ગરમ કરી, ગાળીને પીવું.

પ્રકાસમેન પાઉડર—મલાઈ કાઢી લીધેલાં દુધને ઉકાળી જરા
ધાડું થાય એટલે ગરમ રેતીના ઉપર મુકાને બાળીને બુંદા કરે તે,

૨૩-બનાવવી દુધ—બદામ શેર ૦૧ લેવી તેને ગરમ અથવા
કંડા પાણીમાં બીજની રાખીને ઊગતાં કદાડ્યાં, તે બદામને છુદવી
અને પાણી નાખતા જતું અને હુગડાં વતી ગાળતા જતું આ મુજબ
બદામનું દુધ શેર ચાર થાય ત્યાં સુધી છુદીને રસ કદાડવા. જેમ
વધારે છુદાય તેમ દુધ ઘાડડું થાય. આ દુધ ચાર કલાક પંડી
બદાસ મારે કડવી બદામ ન જોઈએ, તે નુકસાન કરે.

૨૪-દુધ થાનમાંથી પિત્તાય તે ગુણ વધુ કરે છે. સોનું દુધ
બદામ કાઢી બચ્ચાને પીવાડે તેા ગુણ થલો ઓછો આવે.

નખળાં બાળકને બકરીનું આંચળ મોઢામાં આપી દુધ પીવાડે
તેા બહુ મોટા ફાયદો થાય.

૨૫-બચ્ચાને શક્તી આવે—એક તાજાં છડાંની સફેદી આલીસ
છડેલાર ખાંડ, અરધો શેર પાણી એની મેળવણી કરી તેમાંથી
બંબે તોલા પાણી દર બંબે કલાકે બચ્ચાને આપવું.

૨૬-બાળકો શરીરે પુષ્ટ થાય—૦૧ શેર કાળા તલ, બે શેર
ખજૂર મેળવી માત્રો બનાવી તેમાં ૦૧ શેર આસન મેળવતું ને
તેના વડા બનાવી લીમાં તલીને એકથી બે ફીઆખાર રોજ ખવા-
ડવાં. એક માસ સુધી ખવાડવાં. દસ વરસની અંદરના છોકરાંઓને
ખવાડવા નહીં. કારણ કે ગરમ પડે.

૨૭-આસન અમેળ સેનેએજન નામની દવાના સંઘળા હુલો
ધરાવે છે.

બાળકને શક્તી આવે અને તનુશક્ત થાય—૧ બચ્ચાને
આસનને દુધમાં ઉકાળી બાળકને રોજ પાવું.

૨૮-બાલકોને શક્તી આવે—અસખસને દુધમાં વાટવી બીજા દુધમાં ઢિઢાળી બાલકોને રોજ પાચ ૩ મહીનાથી મોટા બાલકને આ ઇલાજ કરવો, ૧ વાલથી વધુ અસખસ બાળકની ઉમરના પ્રમાણમાં લેવી.

૨૯-બાળક નલ્લી ઉધરે—કાંદો અને ગોળ મેળવી દમેલાં રોજ ખવાડવો.

બાળકના શરીરે અરમી આવે—કીણા કાપેલો કાંદો ફુટીએ ખાંધવો.

૩૦-બાળકને નજર ન લાગે તે માટે કેરળા દાણાની હારડી હાથે પેહરાવે.

૩૧-વજ્જર બુટ્ટી તી માળા—અરીહાના બીને બીજની રાખે તે નરમ થાય તે વચમાં કાણું પાડે તેની માળા બનાવે. તે ગોડાએને બીની માળા સોભા માટે પેહરાવે અને નજર ન લાગે એવા હેતુથી પેહરાવે છે.

ખોરાક નુકસાન કરે.

૧-સરદ ઇતુમાં ફીનો ખોરાક ખાય તો નુકસાન થાય.

૨-(મદમીની ઇતુમાં ફલી સાકર સાથ ખવાય)

મીઠું ઘણું ખાવાથી પુરુષાર્થ કમી થાય, (મીઠું પેટનોવાયુ તોડે)

૩-કઠોર ઘણો ખાવાથી પેટમાં દુખે. માણસમાં શક્તિ બાકવાનો ને યુષ્ઠ છે (નાઈટ્રોજન છે) તેના કરતાં વધારે ધઉમાં, વટાણામાં અને તુવરમાં છે.

૪-મધ અરમ પાણીમાં પીએ તો નુકસાન થાય.

૫-દુધ નીચલી ચીજો સાથ નફી ખવાય; મગ, મૂળા ફાછળી જાતનો ખાર અને તેહ.

ખોરાક દવા તરીકે.

ઔષધ એટલે ૧) ચીજ, જે ખાવાથી દરદ સાડું થાય પણ બીજું દરદ થાય નહીં તેને ઔષધ કહેવું. માથાના દુખાવા માટે એનડ્રિયોન આપે તો માથાનો દુખાવો તરત નરમ પડે, પણ સરીરમાં સરદી થાય શરીર નમળું પડે, હાઈન ખરાબ અસર થાય માટે એને દવા સમજવી નહીં.

જે વસ્તુ ખાવાથી મકમલપણે પણ પીરજથી ફાયદો થાય. કદ નાહસે અને બીજાને બાધી કેઈ ઉત્પન્ન ન થાય તેને દવા કહેવા નીચે મુજબ ખોરાક કટલાંક દરદને સારાં કરે છે અને દવા તરીકે ઉપયોગી ગણાયલાં છે.

દુઃખ અને દરદ એટલે ખોરાક લેવામાં બેદરકારી વાપરેલી અને પાપ કરેલું તે પાપની સીધા છે.

દરદોને દુર રાખવા માટે ખોરાક, તાજાં શેણ, ચોખ્ખા અને સાદાં બેઠાં. આ રીત સાચી રાખવાથી દવા તરીકનું કામ ખોરાક કરે છે, અને એવો ખોરાક દરદને અટકાવે છે કેટલાક દરદો કટલાંક ચેકકસ ખોરાકથી દુર થાય છે.

૧-કોઈની કંઠેરની અમન અને દાઢ વી ખાવાથી નરમ પડે છે.

સાપના ગ્રહેર માટે લી પીલુ એ ઉત્તમ ઇલાજ છે.

૨-સંઘર્ષણ અને ઝાઝાના દરદો ઘાસથી સાર થાય છે.

૩-જવની ચાક અને કાંઈ પીસાળ છોડવે અને પીસાળ વધારે કરાવે.

૪-કળથી નામનુ અનાજ ખાવાથી મુતકચ્છને ફાયદો થાય છે.

૫-અડદ અનાજ વા બાધીમાં ફાયદો કરે અને સરીરનું માંસ વધારે છે માંસ એટલે અડદ) માંસ બધા આદી કવાય તે અડદની અનાવન છે

૬ અમની મંદક હોય ત્યારે મગનું ઓપામન ખરાડે છે.

૭ આંતરદામાં અમની વધારનારાં નીચે મુજબ છે.

ખસ, મગનું ઓપામન, બડકું, સારી રીતે પકાવેલાં ચોખા, ઘાસ, ખસની કડી એવા બીજા હસકા ખોરાકો

(=ખસ મકરોમ (જુખ ધણીજ લાગે, -ખાખાકરે) તે માટે લી પડે અને ફળાં ઉપયોગી છે.

આંખોના કટલાંક ખાસ દરદોમાં છરં સારું છે, છરંપાક સીએને ખાવામાં અપાય છે.

૧૦ પેટના વાડુ. હીસતીરીમાં, પેટમાંગિળા માટે ઇંચ સારી છે.

૧૧-મકવાથી મંદ પડેલી સકતી પાછી આવે-નવદાંક તુંબરની ફાળને ૫) સેર પાણીમાં ઊકાવે, ૩૫૫ નરમ થયા પછી અણાળ પપેટા નાંખી ઉકાળે પાણી સખળુ બળીજવા આવે ત્યારે પપેટાને ઊળવાં,

દાબડીની એટલે પાણી સંવળું બળી જાય છે ત્યારે દાબડી પચેના પાણી
ખુબ છુટે છુટતાં સોળું ઘી અણેળ અણેળ વધારે નાખી સારી પેટ
છુટી રાજ દરદાને બવાડે.

૧૨=શકતી આપનારો ખોરાક તુલસી પાક, તુલસીનાની બાજેર,
મરી તો ૧, લાંબ તો ૦.૦૧, કેસર તો ૦.૦૧, એકાદી તો ૧, બદામ
મગજ સેર ૦.૧, માત્રો શેર ૦.૧, ચણાનો લોટ સેર ૦.૧ વી સેર ૧૧,
સાકર સેર ૧૧. ચણાના લોટને ઘીનું મોણ દેવું. અંદર જરા દુધ છાંટવું
બાકી રહેલું ઘી મરમ કરી ચણાનો લોટ સેકવેલ લોટ અરધે સેકાયા
પછી અંદર નાખવો (છુટે કરીને નાખવો) માવાનું પાણી ચુસાઇ
જવા પછી બદામ છુદેલી નાંખવી તે સેકાયા પછી બાકીનો મસાલો
નાંખવો સાકરની આસણીમાં કેસર નાખવી, પછી બધા મસાલો
મેળવી તેના કટકા પાડવા.

૧૩=દુધ એ અણેળ ખોરાક છે. પણ જડપત થાય નહિ તે
સરખે વજન પાણી નાખવું અંદર પીપળ નાંખવી ઉઘાળીને પાણીનો
ભાગ બાળી નાખીને થોડું થોડું પાપા અથવા અરધા કલાદિ પીવું.

૧૪=ખોરાકને જેમ અને તેમ વધુ પડાય. પોષણના તત્વ ઝોઝ
થાય ઘીને કાકાગવાથી પોષણ તત્વ ઝોઝ થાય, ઘીમાં કાકો વધારીને
ચોખ્ખા રાંધો, તેના કટકાં ચોખ્ખા રાંધીને ઉપચારી ઘી નાખી બાકી
કાંચો તે વધારે પુઠી કારક છે. અને દુગ્ધીઅન છે.

૧૫=મગજનીમાં માઉસ કરતા વધારે ચુપડી છે.

૧૬=કાંદાનો મુરખો પુઠી કારક છે.

૧૭=અજીરને મધમાં બોળી આખી રાત કાદારમાં રાખી સવારે
ખાએ તો ખતું પુઠી આવે.

૧૮=તરબુજ અને ખરબુજ ચુરદાના દરદાને કાપેલો આપે.

૧૯=આમળાનો મુરખો વિષે સુધારક છે, દરેક ધરમાં વપરાયો
જોઈએ ખોરાક ચાવી ચાવીને ખાવાથી સ્વાસ્થ્ય વધારે લાગે. ઝોઝો
ખોરાક પેટમાં લેવાની ટેવ રાખવાથી, પુઠી આવે, ક્રિમર વધે, ઝાડો
વાસ વગરનો થોડો આવે, ખોરાકને તત્ત્વ પુઠી આપવામાં વપરાય,
બાકી થોડો ખોરાકનો છુટો બહાર આવે.

પાકું-ગાંઠને ફેલ લાવવા ગાટે.

- ૧-કરંજ, નગોડના પાન, અરીસા એઓના રસ વર્ષમાં લેવો.
કાથો સંગળફની બુકી દાખવી.
- ૨-લીંબડો અને કાંઠો સંગળે મેળવી મુકવો.
- ૩-બે ૧૨માં લી મેળવીને લગાડવું.
- ૪-મળી અને સાદો મલમ લગાડવો.
- ૫-કળી ચુણતું નીતઈ પાણી નેના પોતાં મુકવો.
- ૬-લીંમડના પાનની રાખ ૨૨ લીઆ તેલ સાથે લગાડો.
- ૭-કાથો અને ખોદાર (૧૦૦) વાર ધોયલાં લીમાં લગાડો.
- ૮-પાકેરી ગાંઠમાં જીવડા પડે તો તે ઉપર ખાંડ અમરાઈની
ખાંડ ખાવા માટે કીડાં ઉપર તરો આવે ત્યારે કુપુરો લીધે
મુકવાથી કાંઠા મરી જાય.

ગર, ગાંઠ, ગુમડાં, બઢ, પાકું, રાખબલાડી-મખબોમલી

- ૧-ગાંઠ પાકવામાં અને ફેડવામાં કાંઠાની પોડીસ વાળી ગરમ
જે. તેની સાથે લીંમડના પાતરાં, શેતુરના પાતરાં તથા અરિસ
મેળવે છે.
- ૨-પોડીસ—કાંઠાને આરી, પડી જરા લી અને લાગે ત્યાં
ફરી ગરમ કરવું અને તેની પોડીસ કરી ગર ગુમડા ઉપર મુકવાથી
તેઓને પકવે છે.
- ૩-ગુમડા—કાચી કરીની ગોટલી પાણીમાં ઘસીને તરવ
કરીને કાચા ગુમડા ઉપર લગાડે તો ગુમડાં ગાંઠરાઇ જાય છે.
- ૪-ગાંઠ પડવાની પાકે—જમફળ, જાંચી મેળવીને પાણી
સાથે ગરમ કરીને ગાંઠ ઉપર મુરી ફેડાવી તે ઉપર કાળા પાંચળો
અથવા કાદાનો સેક કરવો.
- ૫-અચુતરતું જેડ ગરમ બહુ છે—ગુમડાં નીચે પાંચળા
માટે લપડી તરીકે વપરાય છે.

૬૬-મહા, કાખખસાના પાતરાં, દીવેલાની કુપસમાં વાટીને ગરમ પોટીસ મુકે તો બદ તથા કાખખસાના પીગળી બન્ય.

૭-સીંદુર શેર એક, મીઠું તેલ સવા શેર, ધીમી આંચે ઉકાળવું. વાસણ પોટું રાખવું કારણ કે તેલ ઉભાય છે. ઉકાળતાં હલાતીઆ કરવું. રંગ કાળા થાય ત્યારે તે મક્કમના બે ચાર ટીપાં ચંડા પાણીમાં નાંખવાં. મક્કમ બે ખાંતેજો જણાય તો વધુ ઉકાળવું મક્કમ થણો થટ થઇ ગયો હોય તો બીજું તેલ નાંખવું, ચુસાપરથી ઉતારો બે તાલા મીઠું નાંખવું. વધારે ચંડુ પડે પછી કપુર બે તાલા નાંખવા.

આ મક્કમનાં પટી ગાંઠ અને દરદ પકવવામાં અને રૂઝાવવામાં વપરાય છે.

૮-ગાંઠો દેરાઈ બન્ય-કુમારીઆના બીને થોડાવાર ફૂંચરના રસમાં રાખવ. ૧ મી નરમ થાય કે ગઉમુતમાં વાટી લેખ કરવા.

૯-શુદ્ધ વાસના પાંદડાંની પોટીસ દરદને પકવે.

૧૦-ગા. માટ-ચુનો અને ઇંડાની સફેતીનો લેપ કરવા.

૧૧-મહ માટે-ફળનાં જડ માણસના મુતરમ ગરમ કરી ખાંચવી.

૧૨-મહ પર પાંચવું--કુવારના એક પાંદડાં ચોરી અંદર રસ-વંતી તથા કાંધેર નભરાવી, જરા ગરમ કરી ખાંચવાથી બદ અથવા ગાંઠ પીગળે. એ વણા દીવસની હોય તો પકે.

૧૩-સીંદુર (તટાટના તાવના પાતરા)ના પાનની લેપટી મુકે તો ગાંઠ ખસી બન્ય.

૧૪-ગાંઠ, કંઠમાલ, ગર ઝાગળવા માટે-દરદાવાના પાનનો લેપ ક) દીવસ રોગ એકવાર મુકે.

૧૫-ગાંઠ પકે-ધાતુનના પાન ગોળા સાથે મેળવી તેની લેપટી મુકે.

૧૬-કાળાંડની રાખ અને ચુનો મેળવી ગાંઠને લગાડે તો ગાંઠ કુટે, નસતર મારે તેમ કાચાય.

૧૭-મરી કંઠાનું મુળ ગરમ છે પણ તેની અગત અળતી નથી. પાણીમાં ભરી ચોપડે તો ગાંઠ બેસે અથવા પકે.

૧૮-કાળીઆ સરસના પાન છુદી ગરમ કરી બે કલાકે ખાંચે તો ગાંઠ પાટી. ઉપર આંચ અંદર બેસવા દીવે નહીં.

૧૯-શુભાં જરીરે ઘણા થાય ત્યારે શરીરપર ગરમ પાણીની બાફ મેરે.

૨૦-પથર ફેદીના પાનની લુગડી મુકે તો વાહાડકાપ કરવાની જરૂર ન રહે.

૨૧=અળખડાનો કંદ (અળવીની ગદિ) અને કંદાની પોટીસ મુકે તો ગાંઠ બેસે.

૨૨=પલેગની ગાંઠ અને યુમડાં પકાવવા આંલંબન મક્ક પાણીમા બસી લગાડે.

૨૩=તળવણીનું દુર=કાન ફેડી. પીળાં અને ઘાળા ઘૂસ વાડે છોડ છે. એના પંચાંગની લેપડી બનાવે પલેગની ગાંઠ ન બાળુ હોય તેની સામેની બાજુના હાથની નાળી વાળી જગ્યા ઉપર મુકે. નાળીના ઉપર મુકે નહીં. પણ નાળી દોડતી જગ્યાની હોય તેની પછાડી મુકે નાળીની જગ્યા ખુલ્લી, રાખી તેની પછાડી લેપડી મુકે.

૨૪=લીમદાના પાન ૫) તો વાડીને ૫) તો તેજમાં ઊકાળે, પાણી બળી રહેને ૨૫) તો. મીઠુ નાખી મક્કમ બનાવી લગાડે તો થાંદે રહે.

૨૫=ગર પકવવાનો મક્કમ સીંદુર ના શેર નીન ૧) શેર, દીવેલ ૧) શેર, બીરોજ ના શેર ઊકાળી મક્કમ બનાવી પત્તી ગાંઠ પર મુકે,

૨૬-ગર યુમદાં માટે અડાયાંની રાખ ૧) તો પાણી ના શેર મેળવે. નીતર પાણી ૨) તો. જ્યાં તરીકે રોગ ૩) વાર પીંચે.

૨૭-કેળાનો ગર અને યુંગળ સંભાગે મેળવી લગાડે તો ગાંઠ પાંદે અથવા બેસી જાય.

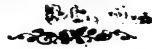
ગરમી શરીરમાં વધે

કાંદો શરીરે ઘસવાથી ગરમી આવે છે.

એક કાચો કાંદો ખાવાથી શરીરે ગરમી આવે છે.

અમબર અથવા કરતુરી ખાવાથી મરવા પડેલા હરદીને શરીરે ગરમી અને હોસીઆરી આવે.

છાતીએ કફ-ગણફા

જાતી પર કફ બધાય, ગણફા પડે, માથામાંથી કફ નીકળી
ગળે ઉતરે તે માટે.

૧-મીઠાસ અને ખટાસ ખાવો નહી.

૨-અરેંડાના ક્ષાર વાત્ર ૨) અને અરકુસીના પાનના રસ એની
ગોળી બનાવી રસવી

૩-લીપરું ચુરણ એ વાત્ર મધ સાથે રોજ ૩) વાર ખાવું.

૪-નુલમીનો રસ ૨) તોલા મધમાં પીવો.

૫-જવખાર વાત્ર ૨ મધ સાથ રોજ ૩ વાર ખાવો. ભોરીંગણીનો
ઉકાળો પીવો

૬-સાંડલીઆ યુઅરની રાખ વાત્ર ૧) અરકુસીના પાનના રસમાં
૩) વાર

૭-આદુનો રસ ૧) તો. મધમાં પીવો.

૮-નવસાર અને ફટકડી અકક વાત્ર પાણી સાથે લેવી.

૯-કાકડાસીંગનું ચુરણ વાત્ર ૨) મધ સાથ લેવું.

૧૦-ગલી પ્યાગનું ચુરણ ૨) વાત્ર મધમાં લેવું.

૧૧-ખેરસાત્ર અથવા કોડો ૧) વાત્ર, ખેડેડા ૬) વાત્ર, મધ
સાથે લેવું.

૧૨-સાંકપુર ૪) વાત્ર, પીપર વાત્ર ૧) મધ સાથે લેવું.

૧૩-તોપાનના ફુલ ૪) ભાગ, કપુર ૧) ભાગ, અરીચી ૧) ભાગ,
નવસાર ૨) ભાગ, મધ સાથ ૧) વાત્રની ગોળી બનાવી ખાવી.

૧૪-કપુર કાચલી (કપુર દળદર) ખાવામાં લેવાથી કફ બહાર
નિકળે.

૧૫-કફપીગળે=ખેડેડાંની છાલનું ચુરણ ૧ તો. મધમાં ૪)
વાર ખાવું.

૧૬-નવસાર એ વાત્ર પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ખવાડે.

૧૭-તોપાનના ફુલ ૧) વાત્ર એવલી પાન સાથ ખાએ,

૧૮-ગોળ અને આદુ ખાવામાં લેવાથી કફ સાંત થાય.

૧૯-ચુલ્લામાં અગ્રાયાંની રાખ ૧) તો. પાણી ના શેર એનું
નિતરું પાણી ૧. ૮ ૩) વાર પીવું.

૨૦=અધેડાનો ખાર ૧) વાલ ખાવાથી કફ પતલો થઈ બહાર નિકળે.

૨૧=છાતી પર અંધાયસો કફ છુટે જગ=ચોડાવજ જગજગજ
શ્રાગ્રૂત સરૂઆતમાં ૨ થી ૩) વાલ ચુરચુ ખાય. પછી બન્ને
કક્કાકે ૩ થી ૪) વાલ આપે તો કફ છુટે ખાય. ૧૦) વાલ આપે તો
ઓકારી આવે.

૨૨=રાત્રે સુતીવળા ગળાંને દીવેળ મસળે.

૨૩=કડવા તુરીઆનું મગજ ૧) વાલ ખાય.

૨૪=આદુ અને લગદના રસ અને મીઠું સાથે લઈ મધમાં માટે.

૨૫=કફ, જમાં થયેલો છુટે, નજસાર પાનમાં ખાય.

ગર-ગાંઠ-ગુંમદાં.

૧=ગર=ગાંઠ=પકવે--લીમડાંના પાતરાની પોટીસ કરે તો ગર
ગાંઠ પાકે.

૨=ગાંઠ--વેગણાની પોટીસ ગાંઠ પકવે છે.

૩=ગર, ગાંઠ જલદી પાકે, કાચા વેગણાને પાણી સાથે ચટણી
બનાવે તે ચટણી એક વાટકામાં યુંકી ઇમારપર રાખ, ઉપર મીઠા
વાટકા મુકે અને વરાળ બહાર જવા ન દીઝે. તે ચટણી ગરમ ગરમ
ગાંઠપર બાંધે. ૧ કલાકમાં ગાંઠ પાકે.

૪=ગુંમડામાંથી ૫૩ કાઢવા માટે--એરંડીઆની મીઠાની
પોટીસ મુકવી.

૫=ગુમદા થાએ તે માટે--સુંડ, કેરીની ગોટલી અને સુખડ
પાણીમાં ઘરી ગુમદાંપર લગાડીઆ કરે.

૬=ગુમડાં--શરીર ઉપર ગરગુમડાં થયા કરે તો નીચે મુજબ
દવામાંથી એકેક અમચી દવા ત્રણ ત્રણ કલાકે પીતી-મીઠું ૧ાા દામ
પાણી ૪ આઉંસ મેળવીને દવા બનાવવી.

૭=ગુમડાં અને ગાંઠ પાકવવા માટે મેથીને વાડી જરા નીમક
સાથ પાણીમાં પેટીસ કરી બાંધે તો પાકે.

૮=ગાંઠ પેતની ખસે=ગાંઠ ખસે--આંકડાના દૂધમાં કાઠો અને
રેવનચીનો સીરો ઘસી લગાડવો.

ગમગીનો મટે-દલગીરી મટે-જીવ પુશીમાં રહે-ઉદાસી મટે

૧=ગમગીની દર થાય--કોઈ માણસ કોઈ ચોક્કસ વ્યવસ્થા અથવા આકૃત ઉપર વાચાર કર્યા કરે અને દીલમાંથી તે વિચાર કાઢે નહીં તેના માણસને નીચલી દવા પાતી.

જીવું વાસ મારતું દીવેલ વા તોલો, જીવ્યાનું મીઠું વા તોલો, પાણી ૨ તોલો, આ જીવું ચીજ મેળવીને પાતી. એના ઓટકારમાં એવો વાસ નીકળ્યા કરશે જે તે વાસજ તેને યાદ આવશે અને આગે વખત મન ઉપર અસર કરશે તેથી પેલી અસલ આકૃત તદ્દન ભુલી જવાશે. કાગળ કે નાહના પ્રકારનાં દુધો માટાં દુધા આવવાથી ભુલી જવાય છે.

૨=દીસતીરીઆ--અને તેની સાચતી ગમગીની દર કરવા દીઝ વાપરવામાં આવે છે.

૩=ગમગીની તથા ઉદાસી માટે--ગમગીની, ઉદાસી ઉપવન કરનારો જીવ જાતુઓ આંતરડામાં થાય છે, તે હાસથી નીકળી જાય છે. અને ઉદાસી દર થાય છે. માટે હાસ પીવામાં બદલે લેવી.

૪=જનની ઉદાસી (દલગીરી) દર થાય--અદુસા અને પાશીના પાંતરાં અને પીપર સંભાગે મેળવી તેની ફાકા વા થી અંધો નાંદા, સહવાર સાંજ પાણી સાથે લેવી.

૫=તમક તેજની ગોળા ખાતી. એની બનાવત માટે જીવો “ ઉંધ આવે.”

પાહું-ગાંઠ ફેડવા માટે.

૧=કળુદરની અગારનો લેપ મુકવા.

૨=દળદરની બાળેલી બસમ અને હળદરની ભુકી મેળવી લેપ કરવા.

૩=અકરીની લીંડનો લેપ કરવો,

૪=ગાંઠ ફેડવા પદ્ કાઢવા. લીમડાના પાન, તલ અને મખની પોટીસ બાંધવી.

૫=સરપ ખાને મવ સાથ પોટીસ જનાવી મુકવી અથવા તલ વાટી લેપ કરવા.

શુભમવાયુ-એ જો પેતમાં-પેતમાં ગાંઠ

૧=પેતનો જોજો, પેતમાં ગાંઠ, ગુરુમ વા મટે—ટંકનખાર અને જલખારનું જોજ સાથ સેવન કરે તો જરૂર ફાયદો થાય.

૨=શુભમવાયુ—જોજો પેતમાં ફોડનો ફરે તે માટે યુરર કંઠારી આના સુકા પાંતરાં શેર ૧, દળેદર શેર ૦૧, રાષ્ટ ફળેલી શેર ૦૧ સીધવ શેર ૦૧ એના અચાર બનાવી ખાવામાં લે છે.

ગોળીમાં પાણી ભરએ.

તે માટે નીચેનો ઉપાય સત્રવડ ભરેલો છે.

ખોરાસાની અજમાને વાડી તેની લેપડી જોજો ઉપર લગાડી પછી બકાળ (મીઠો લીમડો) ના પાંદડાને વાડી તેની લેપડી તંબાકુના લીલાં પાંદડા ઉપર લગાડી તેને જોજો ઉપર રાત્રે સુતી વેળા બાંધવી. એનાથી જોજોમાંનું પાણી ઝરી જશેઃ એમ ચાર પાંચ દીવસ કરવું. લીલો તંબાકુ અગન કરતો નથી, લીલો ન મળે તો પછી સુકા તંબાકુના પાંદડાને પાણીમાં ભીંજી રાખી નરમ થએથી તે વાપરવા. જરા અગન બળવાતો સંભવ છે. આ ઉપરથી જો જોજોમાં પાણી દશે તો તે બધું ઝરી જશે, પણ કોઈવાર કોઈક દરદીને એ પાણી પાછું ભરાય છે.

જોજો મોટી થાય તે માટે.

વેગણું કાપી તેમાં ૨) માસા ઢિંગજો મુકી બાફે. તેનો ખર લીલા તંબાકુના પાનપર લગાડે અને જોજોપર બાધે. લીલો તંબાકુ ન મળે તો સુકા પાનને પાણીમાં ભીંજી રાખી નરમ થાયને તે વાપરવું.

જોજોનો સોજો બાંધેલાં વેગણુને જોજોપર બાંધવાથી ફાયદો થાય છે.

ગોળીમાં પાણી ભરાય તે માટેના ઇલાજો.

૧=જોજોમાં પાણી (હાઇડ્રો સીધ) માટે—ખાંડોમાં કાચકાનો ફૂંકો વપરાય છે અને દીવેલાના પાંતરાં ઉપર એ ફૂંકો લગાડી જોજોએ બાધે છે.

૨=ગોળીમાં પાણી હોય તે વેળા કાચકાના જુકાનો દીવેલ સાથ લેપ કરી દીવેલના પાંડા ઉપર મુકી તે પાંડાં ગોળી ઉપર બંધાય છે.

૩=ગોળીએ સોજે હોય તે કાચકાના પાંતરાં છુંદી, તેમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી ગોળીએ લે. દરેક.

૪=દીવેલનો જુલામ આપના રંગમાં બળે દીવસે લેતા રહેવું.

૫=ત્રીફળાના ઉકાળામાં બેસી અથવા ગુંગળ નાખી પીવું.

૬=અવળના પાનનું વરાળાકે રોજ બે વાર માંધ્યા કરવું.

૭=ગોળીમાંનું પાણી નીકળે—આંખાના બી જે ચાપરા લાખતા રંગના અને તે આકારના થાય છે, તેને પાણી સાથ ધસી લેપ બનાવી ગોળીએ લગાડવા. ગોળીનું પાણી ઝરપી નીકળી જાય છે. રાત્રે મુતી વેળા લગાડવું. બીજાનું ખરાબ ન થાય તેની સંભાળ લેવી.

૮=ગોળીમાં પાણી હોય ત્યારે ગોળી ચકચક, ડાબે તો ઉપર ચડે નહીં ત્યારે નીચે મુજબ લે. લગાડવા દરેક—જ્યનો આટો, મોઢ અને ગાયનું છાજી ગોળી પર ચોપવું.

ગોળી માંદાચાચ—નારમરીની કાચ ના શેર તેલ ૧૭ રોગ ઉકાલીને લેપકરી કાઢો બાધે.

ગોળીમાં પાણી હોય તે જગદરના પાણી માફક દાસતું હોય દરદીને અધારી ઓરડીમાં રાખી તેના અંડ કાસની એક બાજુએ બતી રાખ, બીજી બાજુથી જુએ તો પાણી દેખાય.

નીચકી દવામાંની ૧૭ દવા ધણી લાંબો વખત લગાડે.

દીકચર આયોદાહ.

પારાનો માખનીઆ મલમ.

રેડ આયોદાહ મરચુરીનો નરમ (પાયો) કરેલો મલમ.

જળારાં બળે નહીં ફેા ફેાઓ ઉડે નહીં તેમ જરા જરા લગાડવા.

સરકા જલચુરનો બંધ વાસણમાં બનાવેલો કોયલો, પાણી સાથ ગોળી પર લગાડે. ગોળીમાં પાણી હયા ચરખી હોય તે દુર થાએ કહેલી હુખાન, લીલી વગડના રસ સાથ લગાડે.

ગોળીમાં પાણી હોય તે માટે આંખાનાં બી જેને ગાર બીજ કહે છે, ચાપરા લાખ જેનું પૃથ્વી ધણું મોટું છે તેને પાણીમાં ધસી ધણી દીવસ લગાડે તો પાણી ચુસાઇ જાય.

ગોળીએ સોબે-ગોળી મોટી થાય- વધરાવળ-ગોળીમાં હવા હોય-ગોળી વાથી ધે-અંડવૃદ્ધિ-ગોળીમાં વધવા થાય.

૧=ગોળીપરનો સોબે મટે-લીલા ધાણાના રસમાં મુલેઅરમાની, રતાંગળી મેળવી લગાડવું અથવા કપાસના નથા દીવડના મીચને કાચમીરના રસમાં લગાડવા.

૨=ગોળી વાએ વને અને મોટી થાય ત્યારે ના શેર કાંદાને ખમણે અને તેને શેર ના શીપાં નજે, સોરમ પાદાર નીકળે તે ઉતારે. એની પોટલી કરી ગોળીએ આંધી આડ પોટોર એટલે સડવારથી બીજી નડવાર સુધી આંધી રાખે. બીજો પોટો તરત આવે. એ મુજબ ત્રણ દીન કરે તો ગોળી નાડની થાય.

૩=કાચા હોડના મુગોઆં છુંદી ગાયના મુતરમાં ગરમ કરી ગોળીપર મુકવાં, (આ ગ્રાહ્ય ઉપર મોતીના જેવા ફળ થાય છે.)

૪=કાચાએ ખાળી તેની ખાક કરવી. પાંચ તેની સાથ દીવેલ અને સીધવ ખાર સંગાગ મેળવી ગોળીપર લેપ કરવો. બુતુ દરદ દે થાય છે.

૫=અંડવૃદ્ધિ-અંદરવાળીના મુગનું ચુરણ ના તોડો, એરંડીઉ ૨) તોડા. ગાયનું (ધ ૪) તોડા આટલું ફક્ત ૩) દીવસ ખાએ. એ કાચો થાએ. જે ૨૦) દીન ખાએ તો જનમમાં આ આંધી પાછો થાએ નહીં.

૬=નગોડનું વરાળીકેં મુજેની ગોળી ઉપર આંધે છે. એ પાંતરાને પાંણીમાં વકાળી તે પાણીથી સંચીસવાળા ભાગને શેક કરે.

૭=અજમે છુંદી અરાંડી સાથ મેળવીને ગોળીપર મુકવામાં આવે છે.

૮=ધંતુરાના પાનની થંદી લેપડી મુકવા કરવી.

૯=આમઆના પાનનો રસ લગાડે.

૧૮=આંકડાના કુમળા પાન ૨) (કુમળીઆ એટલે ૨) પાન સાથેજ વળગેલાં હોય તેવાં નાનાં પાન) એવલી પાન ૩) તે ઉપર કાંઠો, ચુરો, સોપારી. રીતમરની મુકી, ખીડી બનાવી રોજ ૧ ખીડી ત્રણ દ.વસ ખાવી, ગરમી જણાય તો ઘી ખાવું.

૧૯=ગોલી ઉપર જળદ દારૂ ચોપડી તે ઉપર ફટાફડીનું (અંદુકરી) ચુરણ છાંટ. ઉપર અજમો ભભરાવવો અને તે ઉપર તંબાકુનું લીલું પાન મુકી કાઢો ખાંધવો. પીસાબની નળી છુટી, ખોડી રાખવી. તંબાકુનું પાન લીલું ન મળે તો સુકુપાન પાણીમાં બીજવી રાખી નરમ કરીને લેવું.

૨૦=આંતરદુ ઉતરઉં હોય તે જગા ઉપર નવસાર ૧ તોતો પાણી ૨૦ ટોલામાં મેલવી તેના પેતાં મુકે.

૨૧=ગોળીમા હવા હોય, ગોળીમાં મવાડ હોય તે માટે ઘસા પાક ચાલુ ખાવામાં લેવો.

૨૨=ગોળો ચઢે ઉતરે અથવા ગુરધુર અવાજ કરે તે માટે અવલસારો અજમો તેને નાચલી ૧૨) ચીન્નેના રસમાં ત્રણ ત્રણ પટ આપવા અને ખાવામાં લેવો:—

૧) નાની વાછરડીના મુતરમાં, ૨) શીરડીના રસમાં, ૩) આદુના રસમાં, ૪) કુઆરના દીપના રસમાં, ૫) કડવા સેકડાના મુળના રસમાં, ૬) બોડીકલારના રસમાં, ૭) પીળવંતના પાતરાંના રસમાં, ૮) ગડોના રસમાં, ૯) મરળદના રસમાં, ૧૦) બાંએ પાનરીના રસમાં, ૧૧) બાંએ રીંગણીના રસમાં, ૧૨) સરપંખાના રસમાં. આવી રીતે પકાવેલા અજમાની ફાકી ૦૫ તોલો રોજ લેવી (અંગ્રેજી વૈદ્યામાં જંતર પેરવા તથા વદાડકાપ કરવા સીવાએ ખીન્ને દલાજ નથી.)

૨૩=સુનાગેર, ગોળીઓ, સાણ, જુની પૂરાણી છંટ સંભાગે ચુરણ કરી લેપ લગાડીઆ કરવો.

૨૪=ગોળી ધણી મોટી થાય તો ગોળી ઉપર કંડા પાણીની ધાર ૧૦ મીનીટ સુધી નાખવી. દીવસમાં ૫) વખત નાખવી. ખોરાકમાં ખીચડી દાળ ભાત ખાવા, ખોરાક અધુરે પેટે ખાવો; બહુ દાખીને લેવો નહીં. આ દલાજ ૬ દીવસ ચાલુ રાખવો. અંદા પાણીને બદલે પીવામાં ગરમ પાણી વાપરે તો તેથીબી ફાયદા થશે.

૨૫=ગોળી મોટી થાય તે માટે સીંધવ ૦૫ તોલો ગાયના ઘી સાથે સ્નાન દીન ખાવું.

૨૬ =આંકડાનું મુળીઉં દારૂમાં ધસી ગોળીપર લગાડે અને કાઢો બાધે અથવા આંકડાના પાનપર દીવેલ લગાડી ગોળીપર બાધે.

૧૬-ગોળી મોટી થાય તો સોજે આવે ત્યારે ધનુરાના પાંદડાં છુટીને તેની લેપડી આંધવામાં આવે છે. અને ખાવામાં પાંદડાંનો જુદો ૨ પ્રકાર અપાય છે.

૨૦=ભાંગરાનો રસ બે ભાગ, મીઠું એક ભાગ મેલવી લેપ કરે.

૨૧=૧ શેર પાણીને ત્રાંખાના વાસણમાં ઉકાળી ૧૫ થીર રાખે. આ ૧૫ થીર પાણીમાં ૧૫ તોલો તારણું લી નાખી ૧૫ દીસ સુધી રોજ સહવારે પીવું.

૨૨-ચુણની ફાંક ૧ તોલો, તપકીર તંબાકુની ૧ તોલો, પાણી સાથે મેલવી ગોળી ઉપર લેપ કરવા: એકારી થાય, ચક્રર આવે તો કાંઠો સુંબેલો. અને ખાંચો. આ દવાજા જોને સડે તેણે ચાલું રાખવો.

૩-વધરાવળ-આલકને અથવાં મોટા માણસની ગોળા મોટી થાય તે માટે દીવેલ અને દુધ રોજ ખવાડવું, તેથી ધનુજ ફાયદો થાય છે. ૧) ઝાડો આવે એટલુંજ દીવેલ (૧ અથવા ૧૦ તોલો) રોજ લેવું.

૨૪-ગોળીમાં મવાદ હોય તે ઉપર પારાનો મલમ માખણ સાથે મેળતા મસગવો. અથવા પારાના મુદા મલમની પડી મારવાથી મવાદ વીખરાઈ જાય છે.

૨૫-ગોળી મોટી થાય તો—માણુદળ અને અસ્ત્રમધ પાણીમાં પીસીને ગરમ ગરમ લગાડવું.

૨૬=મોટી થયેલી ગોળી. અથવા ખીજાં સોજાં ઉપર મીઠાનો સેક કરે તો સોજાં નરમ પડે.

૨૭=ગોળી નાની થાય—આકડાનું મુળીકેં દાઢમાં ઘસી ગોળી પર લગાડે અને કાંઈ આંધે અથવા આકડાના પાનપર દીવેલ લગાડે ગોળી પર આંધે

૨૮+૨૯=ગોળી ઘાટી હોય તે માટે—૧૦ તોલો આખ્યાનું મુળ દીવેલમાં ઘસી દુધ સાથે ખવાડવું.

૩૦=ગોળીએ સોજાં ચડે તો આખ્યાના પાનનો રસ લગાડે.

૩૧-ગોળી પર સોજાં હોય તો પકરીની લીંડો પકરીના મુતરમાં મેળવી ગરમ કરીને ગોળી પર લગાડે.

૩૨=ધોધરા નામનો કંદ (જે નવસારી હીરદીકનમાં થાય છે) તેને પાણીમાં ઘસી રોજ લગાડે.

૩૩+૩૪=અરણું વરોગાઈ આંધે

૩૫=અંડરધિનુ ભયંકર દરદ નાજુદ થાએ-કરચલાંને અથવા કાચંડા (કાચબો Crab) ને બાળી તેની રાખ કરી સિંધાણુ સાથે લગાડે, અંદર તેજ મેળવે. અંતરગળ જેવું દરદ ૧૦) દીનમાં બેસી ભગ એ આશ્વર્ષ વાત છે.

૩૬=ગોળીમાં ચરખી અથવા પાણી મારે=નહિકંદ નામનો ૧) ભતના વેળાનો કંદ છે. એના પાન ગીલોડીના વેળાના પાનને મળતાં છે. ગીલોડીના પાન કડવાં નથી. નહોકંદના પાન કડવાં.

નહીકંદના કુલ મરચાં જેવાં છે. તે પાકે ત્યારે મરચાં માફક લાલ થાય છે, પણ તેમાં તીખાસ નથી પણ કડવાસ છે. આ કંદનું ફળ મરચાંના આકારને બરાબર મળતું છે, તેના બી પણ એક મરખાં છે. આ કંદ ચરખી તાવવામાં વળેા ઉપોયો છે, પાણીમાં ઢાલી ૩) દીન ચોપડાથી આરામ થાય છે ગોળાએ ચરખી અથવા પાણી દોષ ને કમી થાય છે,

૩૭=ગળ, એળીમો, સીંઘારલ, નો લેપ મારવો.

૩૮=ગંદાળીરોજન, અંો સારુર ખુન મેળાવાથી, મલમ બને, તેની પત્તી જરૂરી. બાલ સાફ કરી પત્તી મારવી; પત્તી કાઢી દોષ ત્યારે ગરમ પાણી ઉર મેલવું.

૩૯=એરંડીયા તેજમાં એરંડીયાના પાનનો રસ સંભાળે મેળવી ઊંડાળે તનુ નવ ગોળીએ મસળે; ગરમ પાણીથી ભેક કરે.

૪૦=પાયલો યુઅરના કંટા લાટે. તા ચીની અંદર મીઠું ભરે. કપડા બંદ કરે; મમટના બુજે; ઉપરથી કપડા કાઢી ગોળી પર બાંધે.

૪૧=એરંડીયાના પાનને ધુએ; પત્તી તન કાઢી છૂંદે અંદર સીંધવ તેની ગોળીમે લગાડે. એ વચુ લેપ મારે. તે બતીસ્ટર ઉંડે તા ગોળા આ પાણીનો જાડો લેપ બનાવી ગોળી પર લગાડે.

૪૨=માખ્યાના: પાનનો અથવા રાખનેતના પાનનો રસ ગોળાએ લગાડે.

૪૩=બહુની ગોળી મોટી થાય ત્યારે નવચારના પોતાં મુકે.

ગળાંમા સોજો-ગળું બેડકું-ગઢાનો કાકરો સુજો-ગળાંસુતું

૧-ગળાનો કાકરો સુજોનો નરમ પડે—બકલગરો મોંઢામાં રાખી ચુસ્યા કરવો.

૨-ગઢાનો સોજો—આંખાના પાંતરોને હાથેથી ગળામાં લેવાથી અંદરનો સોજો વીગેરે નરમ પડે છે.

૩-કુળીજીથુ (એને પાનની વડ કહીને ને બોલું કહે છે.) ગેમાં તીખાસ છે. અચ્ચાને ખરાબવાથી તે નરમો બને છે. ધાતુ પુષ્ટ છે. કુળીજન રાત્રે મોઢામાં રાખી ચુસવાથી મનું બેડકું ખુદકું થાય છે.

૪-સાકેર અને વધારતું જીરું મોંઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવાથી ફાયદો થાય છે.

૫-ચણા સેકતા બે તોણા, એકથી વધુ નહીં અને નીમક બે આનીમાર. એની ફાકી મારી ઉપરથી કાંઈ પાવું.

૬-ચાવળને ગોળાના રીંદામાં પાનના પાલો, બીજું કાંઈ ખાવું નહીં. નરમ થાશે તે વખતે કાંઈક વડે નરમ પાણી પીવું.

૭-અદુગાના લીંઠ પાનરોને વગર પાનની રસ તોણો ૧) કાદી મધ તોણો ૧) સાથે સદવારે પીવો. નરમ થતું જુને છે.

૮-ગળાસુતું થાય તે માટે—સાંતરવડા કંદની પોતીસ બાંધે.

૯-ગળું બેડકું ખુજો, મોંઢાની ગરબી મટે—સંદેહ અથવા લાલ ચણાડીના પાન મોંઢામાં રાખી ચુસવ.

૧૦-ચણાડીનો અને જુજોનો પાણી દરેક ૧૫૫ તોણો, કાથો બે તોણા એની ચણા જેવડી ગળી બનાવી ૧ ગોળી મોંઢામાં રાખે તે રસ ગળે તે ગળાંને ફાયદો થાય.

૧૧-ગળે ગાંડ હોય તો પાનના રસ ૧) ભાગ, ચુનો ૧) ભાગ મેળવી બહારથી સગાર.

૧૨-ગળું આવે, ગળામાં કાઠા ખુન તે માટે—ખુજો અરમાની, સુરોખાર સંભારે કાદમીરના રસમાં મેળવી ગળાની બહાર બાંધી કરે.

૧૩-ગળાના ગાંડ માટે—ખુજો અરમાની પાણીમાં મેળવી ગળા પર સગાડવી. સુકાય ને ફરી સગાડવી.

૧૩૪-સધિવ, વજ, આવડી, હળદર, મરી, પીપળ, એનું ચુરણ
નાં તે મધ સાથે ખાવું.

૧૫-જેડીમધનો શીરો, આંમળા, વરીઆળી, મેડી, આવળ, તજ, સફેર સરખે ભાગે લાઝ દુધમાં મેળવી ૧ વાલની ગોળીઓ ખનાતી મોંઢમાં રાખી ચુંસવી.

કાળીદરાખ, જેડીમધ અને સફેરનો કાઢવો પીવો.

ફટકડીના કોગળા વારંવાર કરવા. અથવા અક્ષતગરનો કટકો મોંમાં રાખવો.

વાયુથી હોયતો તલનું તેલ અને મીઠું એના કોગળા કરવા.

ખિત્તથી હોયતો મધ અને ઘીનો કોગળો કરવો. દુધથી હોય તો. સીંધાલુણ, મરી, મધના કોગળા કરવા. જમીઆ પંડી મરી ઘીમાં મેળવી ચાટવાં.

ગળામાં સાંજે=ગળચુરો.

આખખાનું બીજ (ગારબીજ) ચાપરા લાખ જેનું છે. તેનું કાપનું લાલ કાટનું પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ગળાને કાકરો.

માયાનું ચુરણ અથવા વિકૃત્તાને ખાળી કરેલું ચુરણ મધ સાથે મળાંમાં લગાડે.

ગળાંનો કાકરો વધે-પડછબી મોટી થાય, ગળાના ગાંઠ-ગળેયું.

૧=ગળાનો કાકરો વધે, પડછબી—ધારડીના મુગ તથા બ્રાહ્મણ મંજાગે લેલ ગોળી ૨ વાલની ખનાતી રાત રીત મોંઢીમાં રાખે તો એ દર્દી નરમ પડે.

૨=પડછબી મોટી થાય, ખાંસી આવે તે માટે—આમળાના ચીંચાને પાણીમાં છૂટી ટાંગવાપર અને કાકરાને લગાડે.

૩=ગળાનો કાકરો મોટો થાય ત્યારે તે કપાટી તે ઉપર જાળવવું.

૪=ગળાનો કાકરો સુજો હોય તે વેળા અકલમરો મોઢામાં રાખી તેનો રસ ગળીઆ કરવો.

૫=ગળાના ગાંઠ માટે યુજેઅગમની પાણીમાં ઝિળવી ગાંઠ વાંળી જગા ઉપર વારંવાર લગાડી લેપ કરવો.

૬=ગળામાં ગાંઠ થાય તે મેસે.

ધંતુરાના પાનની લેપડી ગળાં ઉપર ગાંઠની બાબુએ બાંધવી.

ગળાંમાં હાડકું-ગળાંમાં કાંટો-કણાયું

૧=ગળામાં કાંટો અથવા દાટકું અટકીશું હોય તો—ગરમ ગરમ ચાવલનો મોટો ભુક એકદમ ગળી જવો.

૨=ઘઉંની રોટલી ગરમ ગરમ મોટા ભુકમાં ખાવી.

૩=અંકક આંગળી કાનમાં દાખવી. દાંત ઉપર દાંત દાખવા, જમ ટાળવે લગાડવી, નાંકે બાંધે રાખવું, દમ છુટવો; ત્યારે ગળાંની નસ કુલે ત્યારે મોઢા વાટે દમ એકદમ કાઢે, ત્યારે કાંટો અથવા હાડકું બહાર આવશે.

૪=ગળુ મેસે અથવા સુજે ત્યારે વા તોડો મરી, ૧ શેર ઉકળતાં પાણીમાં નાખી તે થંદુ પાડીને કાગળા કરવા.

૫=ગળુ ખેંકવું હોય ત્યારે મસવચીની પોટલી મોઢામાં રાખવી. મોઢામાં રસ થાય તે બહાર યુદ્ધ નાંખવો.

૬=કણાયુ ગળામાં થાય, ગળામાં દુખાવો, ગળુ આવે તે માટે—માંદરાં કેળાંને ઉભું કાપી તેમાં મીઠું અને લગ્ગદ બલરાવે ચુસાની બેખટમાં ખાસી પોટીસ કરે.

૭=ગળાની ગાંઠ માટે મરચાંની લેપડી બહારથી લગાડે તેથી ગળાંની ગંઠ પીગળી જાય.

૮=ગળાના દરદ માટે મેડી ખાવામાં આવે.

૯=ગળાનો કાકરો મોટો જાય ત્યારે કાસડીકની માફક લસણનો રસ તે ઉપર લગાડે છે.

૧૦=ગળેયુ—કંઠ આગળ કાનની નીચે ગાંઠ થાય છે તે ઉપર મરીકંઠાનું મુળાઉં ઘસીને લગાડે છે. આયોદાખનનું કામ કરે છે.

૧૦ ગળેચુ=કંઠ નાગળ.

૧૧=ગળું બેઠેલું—દરકે પ વાણ, નીમક ના તોતો એ ખન્નો મધ સાથે ખાધ તો ગળું ખુલે.

ગળું બેઠેલું—લવંગ, સફિર ચુસવાથી ખુલ્લું થાય છે,
ગાંઠ=ગુમડાં પાકે.

૧૨=કરિહારી=કલગારી, (કલક, કળતી, ખડીઆ નાગ.)

ધાસના જેવો છાંડ થઈ એ વેણા વાડપર ચડે છે. આદુના પાન જેવાં એના પાદમાં છે, કુલની પડી, બસુદીના કુલની પડી જેવી હોય છે. રંગ લાલ, પીળા, બગેચો ધોળો એના બેરંગી હોય છે એનો કંદ ઝેરી છે. આડ સોભા ભરેલું છે.

ગાંઠ પાકે, વાળો મરે—આ આડના કદની લેપડી બાંધે.

૧૩=કુલ્લા ખેસે—શરીરપર કુલ્લા થાય તે ઉપર છરાંની લેપડી બાંધે તો કુલ્લા વધે નહીં.

૧૪=શરીરે ગરુમડાં થાયે તે માટે—આમળા દરેક, બેહરાં, સુખડ સંભાળે મેળવવું. તેનું ૨) તોલા ચુરચુ અને ૫) શેર થઈ પાણી લઈ કાઢવના વાસણમાં મેળવી રાખવું. અને દરવા તેનું. તેમ થી ૩) તોલા નીતકું પાણી રોજ ૪) વાર પીવું. તરસ લાગે ત્યારે એજ પાણી પીવું.

૧૬=ગુમડું પાકે, ગુમડાનું મોડું નિકલે—પાનમાં ખાવાનો ચુદા દીવલ સાથે ખુબ મેળવે. અને મલમની પડી બનાવી તે પડીપર સંચારો ભલરાવે અને પડી ગુમડાંપર મુકે, ગુમડું પાકે. પર બધું નીકળી રહે, ત્યારે સંચારો વગરની કેપલા મલમની પડી મારે.

૧૭=ગુમડાનું મોં નીકળે. અનર મારીયા વગર ગુમડું કુટે= મોરચુથુ, ચુનો, કજુતર અથવા મરઘીની અંધાર સંજો મેળવી તેનું એક ટપકું પકિલાં ગુમડાંના વચ્ચે મુકે તો તે ગુમડાનું મોં નીકળે અને પર બહાર આવે.

૧૮=માંડ પાકે—ચણાડીની દાળ અને મીઠળ વાડીને લેપ કરે તો ગાંઠ તબડીને ફાટે.

૧૯=ગુમડું પાકે—ચણાની દાળને દુધમાં વાડી ગરમ પોટીસ ગુમડાંપર બાંધે તો તે ગુમડું પાકે.

૨૦=મદ, ગુમડાં પાકે—પીળવંતના પાન છુંદી ગરમ કરી દરરોજ પોટીસ મુકવી. જાલમાં અને પાદમાં એક સરખો ગુણ છે.

૨૧=ચણાડી લાલ અને સફેદ થાય છે, પાતો એક સરખો છે. બીના છાંટલાના રંગમાં ફેર છે. ઉપરના છાંટલાં ઝેરી હોય છે તે કાઢી નાખી મગજ વાપરે છે. ૪ દીવસ ગઢિમયમાં બી બીજની રાખવાથી ઉપરનાં કાંટલાં નરમ થાય છે તેને કાઢી નાખી મગજ વપરાય છે.

કાખખામલી, કાખખલાઈ.—ગરમમાં ૧ જાતનો ફુલાવો ચાપ છે તે પકવવા માટે ચણેદીને પાણીમાં વાટી ગરમ કરીને લગાડે તે જલદી પાકીને ફુટી જાય.

૨૨=માંઠ અને બદને પકવવા માટે સુવાની પોટીસ મુકવી.

૨૩=લીમડાના પાન અને હળડાના પોટીસ લી સાથે મુકવી.

૨૪=આંકડાનું દુધ અને દેવનચીનો સીરો અને કાંઠા અનેદ

૩) વાર લેપ કરવો.

૨૫=ત્રીધારા થોરના મુળનો રસ ચાપડવો.

૨૬=લીમડાના બાફેલા પાન અને મીઠું એની પોટીસ મુકવી.

૨૭=ભીંસામાનો રસ લગાડવો.

૨૮=કળી ચુનો અને મધ લગાડવું.

૨૯=આંકડાનું દુધ લગાડવું. તે સુકાયા પછી ૭) વાર લગાડવાથી

૧ કલાકમાં બદ પાકશે.

૩૦=ગરમાંદને પકવ્યા પછી ફેડવા માટેના ઇલાજો.

સાજખાર, જવખાર. પાકેલી ગાંડપર મુકવો.

૩૧=દાંડીની ડાંડળીનો રસ ચાપડવાથી ગાંઠ ફુટે.

૩૨=દાંથી દાંતનો બુકો પાણીમાં વાટી પાકેલી ગાંઠ ઉપર મુકવાથી ગાંઠ ફુટે.

૩૩=પચારીમાં પડી રહેવાથી પૂપડેલાં બારાં—બારાં ઉપર દીવે લના પોતાં મુકવાથી રૂઝ આવે છે.

૩૪=સાંદી, બારાં વાગેરે જલદી રૂઝાય—જુના ઝાળને ગરમ કરીને હુગડાં ઉપર મુકીને તેની પટી બારાં ઉપર ૪) દીવે મુકવી.

૩૫=ગર, ગુમડાં પકવવા માટે—સીંદુર ૦૧ લામ, મીણ ૧) ભાગ, દીવેલ ૧) ભાગ; બારજો, ૦૧ ભાગ ઉકાળી મલમ બનાવે, તેની પટી મારે.

૩૬=ગરગુમડા ફુટે—સાજખાર અને જવખાર પાણીમાં પીગળે તેટલું પીગળાવી તેનું ૧ ટીપું ગુમડાં પર મુકે.

૩૭=ગર અને ગાંઠ પીગળાવવા માટે—મધ અને ચુનો મેલવી લગાડે છે.

૩૮=વડના દુધમાં ૩ ભીંજવી મુકે, કાચુ ગર બેસી જાય, પાકે સ્વાદ તે ફુટી જાય.

૩૯=ગર ગુમડાં માટે નાના બાળકોને રતાંજળી ગુલાબજળમાં બસી વારવાર લગાડે.

મોટાં બાળકને રતાંજળી, સુખડ અને સુંઠ પાણીમાં બસી લગાડે.

ગાંધ ગુંદ

૧=અંધ ગાળની નીચે સોપારી જેવી ગાંઠ થાય, મોઢું ઉપડે નહીં. ગાંઠમાં કુખાવો થાય, પછી કંઠમાળા થાય તે માટે નીલીના છોડ થાય છે, આખું ચોમાસું રહે છે. રુ ડૂટ જિંચા થાય છે. વેશની મજક જેનીનપર પસરે છે, કુલ કાંઠા હોય છે, એને જગેજગ ગાંઠ હોય છે, એનું મૂળ જમરાનું મૂળ, વચનાગ પાણીમાં ધસી ઝુ દીન ગાંઠને લગાડે તે ગાંઠ પીગળે.

૨=નીલીનું મૂળ ધસી ગાંઠ લગાડે ગાંઠ નરમ પડે, કુખાવો ઓછો થાય ત્યારે કળી ચુલો અને ગોળ મેળવી લગાડે.

ગુલકન

ખરા ગુલામની બીનાસ વગરની કુસની પાંદરી ૧૭ ભાગ સાકર ઝુ ભાગ ગુલામની પાંતરી મસળવી અને ખાંડ મેળવવી ના તોલો ગુલકંદ ખાવાથી, કલેજે થંડક પડે આહડો સાફ આવે, ફેફસા મજબુત થાય, કલેજાના દરદ સાફ થાય ભુખ વધે.

ગુરદાના દરદે:

રેતિ પીશાબે; પથરી પીસાબે.

૧=ગુરદાની રેતી માટે—ખરબુયાંની લીલી અથવા સુકી જાલની આદ્ય રોજ એ વાર પીવાથી ગુરદાની રેતીનો કુખાવો બંધ થાય, પીસાબ છુંટે અને પથરી ધોવાય.

૨=એમોનીઆક ગુંદર (એસોક—સંમગેષળ,) ગુરદાની પથરી, તલ્લી, સોળે, ઉડીઓ વા, સંધીવા માટે એમોનીઆક સારો છે.

૩=ગુરદાના દરદ માટે લીમાં વચારેલી ચોળાઈની બાજી રોજ ખાવી.

૪=ગરમાળાના આડનો ટ્રાઈબી ભાગ આ માટે ઉપયોગી છે.

૫=પટોલ (સીવડી જે) જેડીમધ, કડું, ગુંદ, લીમડાની અંતર જામ, દેવદાર, મોડ (નાગર) દરેક ૧ તોલો લાઇ એના એ ભાગ કરી એક ભાગ પાણીમાં ઉકાળી દીવસમાં એ પીવારડુ.

૬=ગુરદાના દરદ, કમળાના દરદો, મરદને શક્તી વધે ને ફાયદો થાય—ગાજર ભુંજીને રોજ ખાવા.

૭=ગુરદાના દરદના કુખાવા માટે અરુસીનો તથા વરાલીઆનો સેક બહુજ ગુણુ આવે છે.

મીરગી માથેભમરો-ઘેલાપણું-દીવાના પણું-મગજ નબળાઈ-માલેખુલ્લા દીવાનાપણું.

૧-ઘેલાપણું—કપાશીઆનું મગજ નવટાંક અને ચોખ્ખા શેર ના ઝેની ખીચડી બનાવી રોજ ખવાડવાથી ઘેલાપણું મટી જાય છે.

૨-દેવાના માણસને હીંગનું અંજન કરવાથી ફાયદો થાય છે. હીંગ વાલ પાંચ મરી તોલો એક; મેથી તોલો એક, નજોડતો રસ તોલો એ ખરજ કરી બારીક અંજન આંખમાં કરવાથી ફાયદો થાય છે.

૩-માલેખુલ્લા=મેલન કાળીઆ, માખુલ્લા એક જાતનું માંથાનું દરદ છે. તેના ચિન્દ નીચે મુજબ છે:—આ ચીન્દોમાંથી કાઢાળી એક અથવા વધુ દરદીને લાગુ પડેલું હોય, મમગીની પેદા થાય, પેટમાં વગર કારણે ફકર લાગ્યા કરે, કાંઈ દરદી એકદમ ચુપકડી પકડી બેસી રહે, કાંઈ દરદીને આંખે આખી આલમ ફરતી દેખાય, કાંઈ દરદીને આંખે અંધારા આવે, અને દીવસ રાતના જોવા દેખાય તે માટે—આવા દરદીને ખસખસતું શરખત એ તોલો દીન ઉગતે રોજ આપે.

૪-શરખત બનાવવાની રીત—ખસખસ ૧૧૧ શેર છુદેલી, પાણી મણ ૧, એ બનેને કાદવના વામણમાં ઉકાળી ૧૦ શેર રાખવું, અને જાળી લેવું. ૨૧૧ શેર અથવા વધારે સાકર મેલવીને તેનું શરખત બનાવવું.

ગરમીની દેહવાળા દરદીને આ શરખત ફાયદો આપે. ગરદીની દેહવાળા દરદીને નુકશાન કરે. માલેખુલ્લાનું દરદ શરદીથી લેવા તે ચીનીકાસા અને અકસગરો સંભાગે ચુરણ કરી તેનો ૧ તોલો ચુરણ મધ સાથે રોજ દરદીને ખવાડે.

૫-માલેખુલ્લા-મેલન કાળીઆનો ખીજો છલાજ—ખકરીના માંથાનું બેળું એક, મેદાની રોટી સાથે નેહાર કાઢે સહવારે ખવાડે રાત્રે સુતી વેળા ના તોલો ખસખસ. ના તોલો સાકર પાણી સાથે વાટીને રોજ પીએ.

૬-ઘેલાપણું, આદમી વા પર જાએ, આદમી લાવે એક તે માટે—ગળધોટાના પાન છુંદી પગને તળાએ અથવા માથા ઉપર મુકે.

૭-માથે ભમરી ચકરી, મીરગી=ધેલાપણું મટે અને તેની નીસાન રહે નહીં. ભેંયરીગણીના બે ફળ (દીડવા) નો રસ કાઢી તેના પ) ટીપા નાકમાં મુકે.

૮-ધેલાપણું આ દરદ બેળાનું છે જે સરદીના કારણે હોય તો પવન થીને ફરતો ફરે, અને પાછો બેળા ઉપર આવે તે માટે માણસના હાડકાનું ચુરણ ના અથવા વધારે દુધમાં ઉકાળી પીએ.

૯-ધેલાપણું માટે—તીફળાં ૩) ભાગ તજ ૧) ભાગનું ચુરણ ના તોલો સવાર સાંજ રોજ ખાએ.

૧૦-ધેલાપણુંનો બીજો પ્રકાર—ગંધક ૪ તોલા, પારો, વચનીક, તનખાર, કોરનીજડ, મરી, પીપર, અકલગરો બધે તોલા, સુંક, ચીનીકમાય દરેક ૧ તોલો, ખાડ તોલા ૫) એના ચુરણને મોગરાના રસમાં ચણા જેવડો ગોળો બનાવી સદવાર સાંજ એક વરસ સુધી દરદીને ખવાડે.

૧૧-ધેલાપણું કમી થાય—મેથી અને મરી અંક તોલો, નગોડનો રસ બે તોલા અને છંગ ૫ વાલને વાટીને ચુરણ કાપરી બનાવવું તેનું અંગન ૭ દીવસ કરવું. દરદીને આરુણમાં એકલો રાખવો.

૧૨-મફલન-ફરામોસી-ગર્ભ કાઢવું સાંમજેકું આજે યાદ આવે નહીં તે યાદી કમ થાય માટે—મોથ, ૭૩, સુંક, દરેક તોલો, ૧૧, હરડે તોલા ૩૩, હરડે બેરાં ૩૩ તોલા, એનું ચુરણ બનાવે તેને પાંચ શેર મધમાં મેલવે, તે લખોટેલાં વાસણમાં કપડાંથી ફરી જવની કોડીમાં અથવા જડેલી કોડીમાં અથવા ઘોડાની લીડમાં ૪૦ દીન દાખી રાખે. તેમાંથી રોજ સદવારે એક તોલો ૪ માસ સુધી ખાએ.

૧૩-બીજો પ્રકાર—મોડ, જડ (૭૬) સુંક દરેક ૩૩ તોલા, મધ શેર પાંચ, તીફળાં ૧૦ તોલા, એ સવજાને લખોટેલાં વાસણમાં મુકે. જમીનમાં ખાડો ખોદી તે વાસણ ખાડામાં મુકે અને તે ખારો ઘોડાની લીડથી પુરે ૪૦ દીન પછી કહાડે. તેમાંથી ચાર માસ રોજ સદવારે ખાએ.

૧૪-ત્રીવાનપણું—નાડની ડાળીઓનો રસ બે તોલા એકલો અથવા જુના ઘી સાથે ખાવાથી ફાયદો છે,

૧૫=દીવાનાપણું—ધંતુરાનુ બી ૧ અને પીપળ નંગ ૨૧ મેળવી તે ચુરણ ચાર તોલા જુના ઘી સાથે ખાવું. દર અડવાડીએ ધંતુરાનુ બી અંકક વધારતા જવું. પાંચ ખાવામાં આવે ત્યાં સુધી વધવું. પછી દર અડવાડીએ અંકક લેવું.

૧૬=દીવાનાપણું, ઉન્માદ, ચિત્તભ્રમ, શ્વેતજા—આ નુકસામાં લખાયેલી દરેક ચીજો એકલી વાપવાથી પણ ગુણ જણાય છે, જતાં નીચે મુજબ નુકસો બહુ દરદીઓને ધણો જઠ્ઠી માફક આવેલો કહેવામાં આવે છે. પ્લહી, ઘોડાવજ, સીંધવ, સંખાવલી, છીશી (મેથણા) માલ કાકળી, હિંદીચારણી, લીંડીપીપર દરેક ત્રણત્રણ જવમાર, સુનાનેત વરખ ખે જવમાર, વજનાગ, ૧ ભાર, આનું ચુરણ ૧૦) વરસના જુના ઘી ૧) તોલા સાથે ચટાડવું તે પાચન થવા પછી સાડી ગ્રાખા મંચ, ઘી, ખાવું. આથી લયકર અને જીનું દરદ જડ મુજથી જાય છે,

ઘી અને મધ સરખા વજને કામ દીનથી ખાવું નહીં. તે સંભાળે ખાવાથી ઝેર અને છે એવું કહેવાય છે. આ બાબદ કસ્ટી કાઢી નહિં કારણ ધણા ગૈદોએ કહેવું છે મુળ મતલબ સમજાતી નથી.

૧૬=શ્વેતપણું કમી થાય-દરદીની આંખે કાંદાનો રસ આંજવો.

૧૭=દીવાનો માણસ ડુરીયાર થાય—સમુદર ફળ ૦૧ તોલો, દરદી એ પોતાની પીસાખમાં ઘસીને પીવું.

ગોળો.

૧=પેટનો ગોળો જાય—પકાવેલો સમુદર ફળ ૦૧ તો રસ ભાંચરાના સાથે ખાવું. (પકવવાની રીત જુઓ "સમુદરફળ")

૨=ગુલમ-વાયુ-જળ-દર-જળોદર-૦૧ તોલો સમુદર ફળનું મૂળ અને સીંધવ સમાજે મળાવી ઘી નાખી ખાવું.

૩=ગાંડ પેટની ખસે અથવા આંતરડું વળ ખાય—તો જીવનો થાયલો પારો તોલા ૫ દરદીને પીવાડવો (શેર ૧ પારો પીવાય તોથી અડચણ નથી) તે ઝાડા વાટે નીકળી જાય છે. પારો વજન ભારે હોવાથી આનંદમાંથી પસાર થતાં સોધા સરખાં આંતરડાને કરે છે. જો પારો નીકળે તો દરદીને ઉંચો ટાંગવો ત્યારે મોઢામાંથી પારો નીકળી પડશે. પછી દરદીને મરચાંનો રસ ચાવુ આપવો અને પેટે પારો ખાંધી રાખવો. આ દરદ માટે હિંદાજ કરતાં ધીંગ થાય તો જીવ જોખમમાં આવે.

૪=પેટની ગાંઠ ખેસે તેનો ઠક્કાજ—કુમારનો ગર, સાજખાર, જાળ સંભાગે લેવો કુમારથી અરધે હીરસે જવખાર, લેવો. એ સઘળાંને મેળવી તેમાંથી અરધો તોનો અથવા વધારે રોજ ખાવો.

ચામડી સુનમારે.

ચામડી સુન મારે—કેકેન, વચનાગ, ખેસેદોનાના ગુણુ જેવો કનેરમાં ગુણુ છે. ચામડીપર લગાડવાથી ચામડી સુન મારે.

શરીરની ચામડી જડી થાય ત્યારે કુમારીઆના બી તથા પાંદડાં વાટીને લગાડે.

દીળું ચામડું કહણુ થાય—દાડમની જાત અને ફટકી સંભાગે પાણીમાં મેલવીને ચામડીપર લગાડે તો સાત દીવસમાં લગડી પડેલું ચામડું કહણુ થાય.

ચરખી તૈયાર.

ચરખી વધે—શરીરમાં ચરખીનો વધારો કરવા માટે જનનવરની ચરખી ના તોનો અથવા ના તોનો, દુધ રોર ૧માં ઉકાળવી અને સારી પેકે હવાવીને દુધ સાથે મેળવીને તે દુધ રોજ પીવું.

પેટમાંની ચરખી તવાય—નમુલી એ સેર જેવી, જડ પક્ષીના માળા જેવી ગુંદાએલી અને જાડ ઉપર થાય છે, તેની જડ જમીનમાં ફેાતી નથી. તે નમુલીને છુંડીને પેટ ઉપર બાંધે તો પેટમાંની ચરખી તવાઈ જાય છે.

૧=મેથી—મેથીમાં આટો અને ગુદર નથી. એમાં ચરખી વધારનારું તત્ત્વ છે.

૨=ચામડી સુવાળી અને ચાખી રાખવા માટે મેડીનો આટો પાણી સાથે મેળવી શરીરે મસળાય છે.

ચરખી ઘટે.

શરીરે ચરખી વધવાથી માણસ જાડુ થાય ત્યારે ચરખીના પાનનું ચુરણ એ આની અથવા પાવલી બાને મધ સાથે આટવું. ખારાકએછા કરવો, ઘી, તેલ, માકિંસ, ઘંડાં ખાવા નહીં. આ ૧૨ પવેટા, દુધ, પાણી અને આટો ૧) માંસ સુધી ખાવું. આટું રોજી રસએક અમચો અરમ પાણી સાથે રોજ સવારે જુએ પેટ પાડુ.

ચસકા મારે

આખા શરીરે ચસકા મારે તે માટે—સેકડાની ઝાલ અને સાંખર-
સોંગડું પાણીમાં ધસીને લગાડે અથવા એ ઘસારો અરથો તોલો
પીવામાં લીએ. સેકડાના પાનમાં પણ એ ગુણુ છે.

૧=ચામડી નરમ અને સુંવાળી થાય—ખદામનું તેલ, ચામડી
મસળવાથી અળસીના તેલ અને ગલીસેરાઈની માફક ચામડી
ઘાંએ છે.

ચાંદી-ચાંદા-ચાંદાં-વીરકુટક.

૧=દારી—એનાગ ધંતુરાનો છેડ ચામાસામાં થાય છે, કુલ
પીળો છે. ડીડવાં એરનદીના જેવા છે, પાન મુળાના પાન જેવાં છે.
બી જંદુકના દારૂ જેવાં છે, આંખે છોડે કાંટા હોય છે.

ચાંદા—એના રસથી ન રૂઝાનાં ચાંદા જલદી સાફ થાય છે.

રસનેસુકવી ભુકો દરવાથી અત્રણ આંબોદોદારમના જેવા રંગ,
વાસ અને ગુણુ થાય છે.

૨=ચાંદા સારા થાય—કાથો અને મુદાસીંગ સંભાળે લઈ માખ-
મેળવી લગાડે.

૩=ચાંદા વાસ મારતા, ઘારાં વાસ મારતાં—ચાંદા ઉપર તલની
લેપડી બાંધવાથી રૂઝ આવે છે, અને ખરખ વાસ દુર થાય છે.

૪=ચાંદાં શરીરે પડે તે ઉપર—નગોડના પાનની રાખ દાખ.

૫=“વિરકુટક”માં ભુખા,

૬=દંદ્રીએ ચાંદી પડે તે માટે ચાંદીને વારંમવાર ઘોષ સાફ
રાખવું. ભુકા, વન, ઘોળા કહેર. આદરો એના પાનના ઉકાળાથી
ઘોવું.

૭=ગોદાર, કાથો, ઝંલચીનું સુચ્છ ચાંદી ઉપર દાખવું. અથવા
૨૫ સાથ લગાડવું.

૮=સંખજી અને કાથાની મુકી દાખવી.

૯=મોરચુડુ ૧) ભાગ, ૧૧ ૨) ભાગનું સુરણુ દાખવું.

૧૦=દરેડે બે રાં, આમળાની રાખ દાખવી.

૧૧=સંખજી ૧, તોલો, કાથા ૦૫ તોલો, રસ કપુર ચાસ ૧
નું સુરણુ દાખવું.

૧૨=જીમરો, પીપળો, કાંટાસળીઓ એમાની ૧) ચીજની રાખ દાખવી.

૧૩=રસવંતી મધમાં લગાડવી.

૧૪-૧) ભાગ હીંગળો અને ૪) ભાગ કાથો એની જુદી દાખવી.

૧૫=કરેણુનું મુળ વાટી લગાડવું.

૧૬=ચાંદી રૂઝાએ—ખડી (એક જાતની માટી) ને પાણી સાથે મેળવી લેપ લગાડે.

૧૭=ચાંદીવાળા દરદીને માટે—ગરમીવાળા દરદી માટે—કૃષ્ણ જંતુને નાશ થાય—ચાંદાસ વધે—શરીરનું ઝેર કઠાડે—ક્ષય માટે—મરદને કમતાકાત માટે—ગરમીનાં જુના આંખર માટે નીચે યુજ્ય ઉપાય ચાલુ રાખવો.

જેદીમધ તથા વાળડીગના બીજ (વિડંગ તનદુલેને) બારડી ઉપરના છોળતાં કઠાડી અંદરના બીનો જુકા સંભાળે લખ તેની કાશી વા તોલો ૧ માસ સુધી ખાવી. (અથવા તેની ચાલ ખાતીને પાતી.) ખોરાકમાં ભાત, ઘી અને મગનું એસામણ લેવું અથવા મગ અને આમળા સુકાને પાણીમાં બાંધી તેના એઆમણને ઘી તથા જીરુંથી વધાર કરીને ખાવું. ઉપલી ચીજોની કાકી વા તોલાથી મદ કરી તે દર અડવાડીએ વા તોલો વધારી ૧ તોલો સુધી વધવું. કાશી અથવા ચાલના આકારમાં લેવું.

જેદીમધ દેશી વઢદામાં બહુ ઉપયોગી ગણેલું છે. જવણ વધારનાર છે—જેદીમધને દૂધ, ઘી, મધ, સાકર સાથે ખાવામાં લીએ છે.

૧૮=ચાંદી અથવા ચાંદા નં.માંથી રસી નીકળતી હોય તેને માટે અને ચાલ પડેલો હોય તે ચાંદ પડેલી ધાણાનું બારીક જુકા દાખવામાં આવે છે. એનો રસમ કરીને વાપરે છે.

૧૯=ચાંદ—૫૬—વિસકુટક—એ માટે કરેણુનું મુળ પાણીમાં ધસીને લગાડવું.

૨૦=ચાંદાનો કલાજ—સુપારી બાળીને કાલસો કરી તેને કાથા સાથે મેળીને, દરદીના મોંઢાની ચુક સાથે લગાડે તો તરત રૂઝ આવે.

આમડી સાક્ર થાએ—આમળાનો જુકા શરીરે રોજ નાહતી વેળા મણે તે આમડી શાક થાએ. આમળાનો જુકા શરીરે રોજ નાહતી વેળા આલેને લગાડે તો બાલ કાળા થાય નહીં.

મોંઢાની ખુબસુરતી વધે, આમડી સુતાલી નરમ થાય—પણાના આટાને દૂધમાં મેળવી રોજ મોંઢાંપર મસળીઆ કરે.

આહ દેશી મીઠામાં ડિયાળી પાન મીઠાં ચુરણ ના તોલો
નાા શેર ઉકેલેલા પાણીમા એ ચીનીટ રાખી પીવું, તુલસીના પાન,
કળારના પાન. આંબાના પાન, લગમનીના પાન, બીધીના પાન
સંભાજે ચુરણ કરી ના તોલો ચુરણ એકે કપ માટે લેવું.

મીમાદો જાણવરના દોલપર થાય તો દોલેસ લગાડે
આમડાં પરનો કાળાસ મટે—જાળ ઉપર મળી જ્યાં પડે તે
મટે જલમના મીચને પડવાયાના ફળમાં મુખી ચુકવે તિયે દ
દોલેસ રાજે આ મીચ અચવા મધમાં અને સ્ત્રીના કુધમાં વસી
જાળ ઉપર લગાડે તો આમડાં પરનો કાળાસ મટે

ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

૨૧=૨૨વંતી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

२२=गुलाबना इत. १) तो. यावसमां मङ्गली रोज् जाय.

२३=कुमारने। रस भीषा। कुम्हों बाय.

ચાંદી=સીટ્રીલીસ

પાસામની નળીપર અરભ્ય થાંદો પડે કુળ ઉપર મેણી જન્મ્ય
 પડે, ધૂલ ખરી જવાની અથવા કાપી નાખવાની દાલાપર હોય
 ત્યારે માધુ યોગે જીવણ કદાચાંતેના ખતાવેલો જનમ ઇલાજ કરવા.
 આ ઇલાજથી અગત માધુ ખિન્ને દરદીને એ જણુ પકડે ના, ના
 કલાક અગત ખમવી પડે, પછી પાણીથી ઘોષ નાખે, બીજે દાવસે
 કોપર મુજબ કરે તો અગત અગતી ખમે કુત્ર ખરી જન અટકાવું
 હોય અથવા વાતડ કાપવી દાવસો સુધી દેતાન થાત નાવું હોય
 તો આ જનમ ઇલાજ કરવાની નીચે મુજબ છે.

લીલાં મરચાની ઉપરની ચામડી (ખી વગરની)ની ચટાઈ બાવળી
 જખમ ઉપર પાથે તો જળડી રૂઝ આવે, તેની અગત બાહુ છે.
 કુમારો રસ પીવાથી, વીસ ફુટકેને સ્થાયે આવે

ચુંક પેરમાં

આખા કળી મુનાને લીધું સમાજ ૭ વાર પટ આપે. આ યુગો,
કામડી ફકડડી, હાથેદર સંભાગે લઈ મુંદના પાણીથી યજ્ઞ નાડી
ગોળી બનાવે, બે ગોળી દર બે કલાકે ખાય.

છીંક આવે-છીંકણી

૧-કાંદાનો રસ નાકમા નાંખવાથી છીંક આવે,
રત્નપટ્ટાર—નવસાર સફેદ મરી, કાળી ઘુસ્ફ (ઘુસ્ફ),
કળા ચુનો એની સરખે બાજે બનેલી તપકીર બધું છીંક આવે છે.
૩-એસીક સેલીસીક, અરીઠાની બલનો છોકા, અરક મુળ,
ચરી, સ્વેત કરણપત્ર આ હરેક ચીજનો છોકા કરી સુંખવાથી છીંક
બધી આવે છે.

૪-કુકડવેળ સુંખવાથી છીંક આવે છે.

૫-છીંક આવે, માથાનું દરદ નહમ પડે માટે—જુતરમના
પાથાનું ચુરણ સુધે.

૬-માવ સુકણાનું ચુરણ ૦૧ વાલ સુધે.

૭-સમુદ્દ ફળને નજારના પાથુના રસમાં ૬૭ દીન પળાએ ૭)
દીન બાયામાં સુકવે તેનું ચુરણ સુધે, તો માથાનો દુખાવો નરમ
પડે છીંક બધી આવે.

૮-અકના મૂળ અથવા પાનનું ચુરણ સુધે

૯-કરણના પાનનું ચુરણ ૦૧ અથવા ૧) રતી સુધે

૧૦-અઠાખાની રાખ ૩) લામ મરી ૧) લામ આઠાખાના દુધનો
અથવા પાનના રસનો પત આપી ૧) રતી સુધે

૧૧-પીળા કરણની બલનું ચુરણ સુધે.

૧૨-ધાળી કરણના પાનનું ચુરણ સુધે

૧૩-કામ ફળનું ચુરણ સુધે,

૧૪-છીંકણી બંધ કરતી હોય, અથવા સુંખવાની દવાની અમન
ન ખમાએ તો નાખે થી લગાડ્યું.

છીંક.

છીંક-લાલ રંગના નુકના અળાખની મા જાતપર દુધામ છે
માટે—ધણના પાનનો રસ મધક, . . . સરખે બાજે લઈ યુગ
મેલનીને દરદપર લગાડે.

છાતીએ પીત.

૧-છાતી કુખે તે માટે કાઢમના રસમાં ૦૧ તોભે સુનામખી મેળવી ખવાડે.

૨-છાતીના ક્ષે મટે—સંધિવખારની ભરમ ૧) વજન મધ સાથે સેજ બે વાર ખાવી.

૩-છાતી પરથી લોહી પડે તે માટે —૦૧ તોભે અથવા વધારે હીરાદખલુનું ચુરુચુને અપકમાં બાફેલાં ઇંડાની ૧) દાળમાં મેળવી રોજ ૩) વાર ૭) દીન ખવાડે; તેજ, લી, માછલી, ખટાહ, ચરચું ખાએ નહ.

૪-છાતી સાથે થાએ-બળમમ મટે—ખાંડ સાથે સુનામખી ખાવી.

છાતીએ વધકારે, હૃદયે, (છાતીએ વળ વળ ચલું)
હૃદયે દીસક.

૫-એથીલી નાકદરસ ૧) દીપાં સુંઘવાં.

૬-એસિદ હાઈરો પ્રિમીક દાખલુટ ૧૫ થી ૫૦) દીપાં પાણી સાથે પીવાં.

૭-સુનાના વરખ ૨), લીંડીપીપર વાલ ૨), માખન ૧) તો. મધ ૨) તો. ૧) માસ સુધી ખાવ. વરખ વચર દાયદો ન બજાવ.

૮-હૃદયની યુગ તરત મટે; સુનાના વરખ ૪) પાના, મરચ લી ૪) તો. સાથે મેળવી ખાવ.

૯-એડીમખનું ચુરુચુ મધ સાથે ખાવું. ખોરાક ફકટ ફુધ.

જખમ ધાહ રૂએ

૧-વારેલી સાકર અથવા ખાંડ બદારના જખમ ઉપર દાંધે તો લોહી બધ થાય છે અને રૂક આવે છે.

૨-કેઈની રીતે જખમ પડ્યો હોય તેમાં હાડ પાણીની પાર રડીને બહારનો બરાબરી કચરો કાઢી નાખવો, તેથી પાકપર મટે નહીં. જખમની કાર કાળીને પાટો બાંધવો.

૩-જખમ માટે ઉમરાનું દુધ લુગડામાં નાંખીને જખમ ઉપર મુકવું. આ દુધ જખમ ઉપર મિપીડી ખાંડી દોહો બંધ કરે છે. સહેલા જખમ ઉપર ગંધક ચૂકવાથી ફાયદો છે.

૪-જખમ બાહરનો હોય તે ઉપર પાણીવેલ લગાડે તો બોહી બંધ થાય અને જખમ પાકે નહીં.

૫-જખમ ઉપર જેઠીમધનું લી મુકવું. તાહાડકાપ કીધા પછી ચામડીને રૂઝ લાવવા માટે જેઠીમધનું લી લગાડવું.

૬-જખમ-જલદી રૂઝે.-૧૫) દીવસનું કામ ૧૫) કલાકમાં થાય. પાડનેલ નામનો વેલો પથરપર ચઢે છે, કુશ ફળ ચતાં નથી. એનું મૂળ પાણીમાં ધસી જખમપર લગાડે.

૭-જખમને પાણીથી ધોવો, અંદર ચડી માટી મુકવી અને પાટો બાંધવો. કાહવાટને માટી ચુસી લીએ અને રૂઝ લાવે.

લુગડામાં માટી મુકી તેને બીજવી જખમપર પાટો બાંધે તો રૂઝ આવે.

શરીરની અંદરના ભાગમાંથી દુરદ હોય તો બીની મારીને પાટો શરીરપર બાંધે તો ફાયદો થાય. ઠંડા પાણીના પાટા ઉપર ફલાદીન બાંધવામાં આવે છે તેમ મટોડીના પાટા ઉપર ફલાદીન બાંધવાની જરૂર નથી. મટોડી પોતેજ જરૂરી ઉત્પન્ન કરે છે. ચીકણી મટોડી બધારે સુખવાળી છે.

૮-જખમપર મધ મુકે તો રૂઝ જલદી આવે.

૯-તાહાડકાપ કરવા પછી ટાંકા મારી જખમ રૂઝવે છે. ત્યારે મકોડના ડાંકાં કાંપી નાંખી તેના ડાંકાનો લેપ કરી જખમપર મુકે તો રૂઝ થઈ જલદી આવે.

૧૦-ઠંડા જખમ રૂઝવા માટે-ધીને પાણીમાં ધોવું. ચીકણા નીકળી રહે ત્યાં સુધી વારંવાર ધોવું. ના શેર ધોયલાં લીમાં મોરચુથુ જે વાલ મેળવવું. આ લી ધણું જીનું થવાથી કાણુ થાય છે. આ મલમ ઠંડા જખમ રૂઝાવે છે.

ઝાપડી લી અથવા તેલ બનાવવાની રીત-જે વસાણાનું લી અથવા તેલ બનાવવું હોય તે વસાણાનો સ્વસ્ત્ર અથવા અડધી (૬૫) ૧.ભાગ અને લી અથવા તેલ ૪ ભાગ લેવું જે વનસ્પતી લીલી હોય તો વનસ્પતી કરતાં ૪ ધણું પાણી નાખવું. હવા બનાવવાની વનસ્પતી લીલી અને સુકી બને હોય તો વનસ્પતી કરતાં [આઠ ધણું પાણી નાખવું. જે વનસ્પતી સુકી હોય તો ૧૬ ધણું

પાણી નાખતું અને ઉઠાગવું. પાણી બધી રહેતે માળી લેવું. ઝેરકચરા જે ને સખા વનરપત્ની હોય તેને છુદ્દી બોખરી કરી તેના વજન કરતાં ૧૬ થતું પાણી લઈને ઉઠાજે તોજ બધો કસ તેલમાં અને લીમાં આવે. સુકી વનરપત્ની પાણી વગર તેલમાં ઉઠાજો તો બજાર્યા ટળાય તે મુજબ તળાય, તેનો બધો કસ તેલમાં ઉતરે નહીં.

૧૧=તરપેનતાઈનનાં પોતાં જખમપર મુકે.

૧૨=જા સેર દીવેલમાં બપે એટલું લુગડું બોજી તે લુગડાને પાતલ ઉપર પાંચરે, તે ઉપર મધક બજારાવે. તે લુગડાનો કાકરો બનાવે, વચેથી તાર સાથે બાંધી લટકાવે. કાકરાના બધે છેડા સળગાવે. જે તેલ તપકે તે એકડું કરે. આ તેલમાં જીતો ૩ બોળી જખમપર મુકવે. તે ઉપર કાંઈ પાતર મુકી પાટો બાંધવે. બે દીવસ પાટો રહેવા દેવે. જરૂર હોય તો બીજી વાર પાટો બાંધવે.

૧૩=કાચ પગનો અંગુઠો, અથવા આંગળા વગેરે કપાઈ મયાં હોએ, છુતા પડવા જેવાં પશુ મયાં હોય તેને દાબી બરાબર ગોડવે તે ઉપર રતનજેટનું દુધ લગાડે તો ૫૩ બધાઈ ને ચામડી વળજેલી રહે, તે ઉપર જેઠીમધના વેલાના પાનની રાખ દાખે ને પાટો બાંધે. જિંઝ જખમ રૂઝવવા માટે જેઠીમધની રાખ બહુ સારી છે.

૧૪=પીપળાના ફુલમાં ૩ બીજની જખમપર મુકે.

૧૫=આસો સુદ ૧૦ (બીજઆદસમી) ને દીને આપટાના (સમરી) પાન સોના તરીકે ઓળખાય છે. આ પાન અપવાં અને લેવાં તે સોલું આપવા અને લેવા બરાબર વેચાય છે. આટલું બધું માન આ ગ્રાહકને અપાય છે તે તેના ઉપયોગી ગુણ માટે છે. જખમ રૂઝવવા માટે એ પાન સરસ છે.

૧૬=જખમનું સોલી બધ કરવા માટે—મંડા પાણીની દાર મુકવી, અને મંડા પાણીમાં મીઠું મેળવી તેમાં લુગડું બીજની પાટો બાંધવે.

૧૭=કપાસના પાન વાટી બાંધવા.

૧૮=જખમ પછી ૫૩ બધાય તો તે સાફ કરી ચરમ કરેલા એળની પટી કરી મુકવી.

૧૯=રતન જેતના ગાડના રસમાં લુગડું બોળી તે જખમપર મુકે તો જળી રૂઝ આવે અને જખમ પાકે નહીં.

૨૦=કેરીના ફળ કમડોડા (કમડોડા) છાંછને ખવાય છે. એ ગ્રાહકની જાલનો બારીક જુઠા થા રૂઝવે છે. આયોડેહારમનું કામ કરે છે.

૨૧-કાળી મુસળી ના તોલો, ત્રિફળાં ના તોલો મેળવી દરદી રોજ ખામ તો જખમ જળી રહે.

૨૨-જખમો ના પાન છુંદીને અથવા મોંઢામાં ચાવીને જખમ પર પાન તો પાન જલદી રહે.

ક્ષતી લેવા મેળી પુનઃ છે ધારણ કે એ જાણેડ તેજાને ધણું ઉપયોગી છે. દડાદમા પડેલા જખમ રૂઝવા માટે એ દામ આવે છે.

૨૩-જખમ તરત રહે-સમરીની છલતુ ચુરણ કરી ધાની ઉપર મુકે અથવા ચાવના હાડકાને ખારી તેની રાખ મુકે. આ જાડની નીચે દોર બસ તો મરણ પામે.

૨૪-સમેરેલા ઘાસની માફક ચાંચ છે, ઘોરો માટે એક ખોરાક છે. કરેણના પાન જેવાં જેના પાન થાએ છે, પણ નાકા પર અણી દોતી નથી. જેના પાનની લેપડી જખમ ઉપર મુકે તો લોહી બંધ થાય.

૨૫-જખમ રહે-ગમે એવો જખમ હોય તેમાં લુંગેલી ખારીક કાશી દાખીને પાનું બાંધે.

રતનજોતનું દુધ હાથપર મસળીને લગાડે. ૩ ની રાખ, આદુ છુંદીને, ફટકડી, બંદુકરીના પાનની લેપડી, લસણ કાચી, કાંડો લીમાં ખાલી કાળા કરીને, સુલા આગળનું ધુસ, અવર કંટીના પાનનું ચુરણ દુરના જાડની રાખ જખમ પર મુકે.

૨૬-જખમ જખેદી રહે-કુતરાંન ટોપી વરસાદની રતુંમાં ચામ છે. લીલી હોય ત્યારે સફેદ હોય છે સુકાયા અછી કાળી થાય છે. એનું ચુરણ જખમ પર દામે તો જલદી રૂઝ આવે.

૨૭-મંદ્રીના જખમ રહે-ચોખાસામાં કુંબી ઉકરડા ઉપર ચામ છે તેને ફળ, ફુલ, પાન, દાંખલી કાંધે હોતું નથી. મુલાના મુલ જેવી દાંડી નીકળે છે. તે લીલું છે ત્યાં સુધી સફેદ છે, પછી કાળું થાય છે, આ જુદી તેની જડ સાથે લાવીને ચુરણ બનાવી જખમ પર બાંધે.

ફટડીનો બુકો તે ઉપર દામે.

વાધનો જખમ રહે-કુંવારના પાકામાં હળદર મેળવીને જખમ બાંધે.

૨૮-જખમ પુરાય-રતનજોત જાડના ધમ લુગડુ બીજવી જખમ ઉપર મુકવાથી લોહી બંધ થાય છે, અને પોપડી બાંધે છે.

૨૯—જખમ રૂઝે—શરીરે વાહાડ કાપ ક્યાં પછી જખમ રૂજનો ન હોયે તો લીમડાના પાનની પોટીસ મુકવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૩૦—જખમનું લોહી બંધ પડે—લુખાનતો અરક રૂમાં મિળે જખમ પર મુકે. લુખાનના કુલની ઘુઈ સફારને આપે તો હરસનું લોહી બંધ થાય છે.

૩૧—વાહ રૂઝવવા માટે—સંગજરાનો જુલો ખાપર દાખે છે.

૩૨—જખમ જળદી રૂઝે—હીરાકસીના પાણીથી જખમ ધોવે.

૩૩—જખમ અને નાસુર માટે મલમ—રાગ નવટાંક, ઘી નવટાંક બંનેને ઠંડા પાણીમાં મસળી ૭ વાર ધોવું. દાઝેલાં માટે આ માલમ બહુ થડો છે. ઘીને બદલે તેલ લઇ શકાય.

૩૪—જખમ અને ઝરતો રાખવાનો મલમ—સાજ, સીંધવ, હીંગને માખણમાં મેળવી જખમ પર લગાડે તો રૂઝાયે નહીં.

૩૫—જખમ રૂઝે—ધણેા ઉડો હોય તે અંકાલાના તેલથી રૂઝે છે.

૩૬—જખમ રૂઝવવા માટે—ભીંઝામા નંગ ૪, તેલ નવટાંકમાં ઉકાળવાં, સંગજરે ના તોલો મેળવવું, અને મરલા પીચ-વતી લગાડવું.

દોરના જખમ સારા થાય—ઉપલું તેલ લગાડવાથી જખમ સારો થાય છે.

૩૭—ધા રૂઝે—સીનઘાલુણના પાણીમાં લુગડું બોળી જખમ પર મેળે તો જરીનો ધા રૂઝે છે.

૩૮—જખમ, ચાંકા રૂઝે—મીઠાના પાણીમાં લુગડું બોળી જખમ પર મુકે, તે ઉપર ઝાડનું પાતડું મુકી પાટો બાંધે તો રૂઝ આવે.

૩૯—જખમ જલદી રૂઝે—એરંડાની બલ, મરી, લીંબુની બલ ઉજળી ડાળીનું મૂળ પીવામાં આપે.

૪૦—કલખાપરી ધા રૂઝવે; ચાંદી સાફ કરે; આયોદોદારમનું કામ કરે.

૪૧—ઘી, ધણું લુગડું હાડકું સડેલું હોય એવા જખમપર લગાડે તો ધણેા ફાયદો થાય.

૪૨—બકરીના ચાંચુની ચામડી અથવા બકરાંનો જીભ લીમાં તળીને ખાય તો ધા જલદી રૂઝે.

૪૩—હાડ હાંકળની લેપડી જખમપર મુકે.

૪૪—લસણનો ઉકાળાથી માને ધુએ, અને તેનું પોતું ધા ઉપર મુકે આ ઈલાજ લસકરી ખાતામા વપરાય છે,

૪૫-મેઝા ગરમ કરી તેના પાટા જખમ પર મેલે.

૪૬-ખાંડ અથવા સાંરનો ધુમાડો આપવાથી જખમ જલદી રૂંધે, આ ધુમાડાથી જીવ જતું મરે; હવા સાફ ન.

૪૭-મેંસ, માકુ અને લસણની લેપડીથી Tuberculosis of the bone) પગના આખા પંજના હાડકાંએ ફાટી પડીઓ હોય, તે પગ દાપવા કાઢીઓ હોય, તે ઉપર લેપડી મુકે તો પગ મારે થાય. લસણની લેપડી મુકવા પેહેલા જખમ ઉપર, ઘી માખણ, અથવા ચરખી લગાડે જેથી બગતરાં ઝૂળે નહીં.

૪૮-આંખ દટામણીના ફળ વાડમાં થાય છે તેનું ચુરણ ઘા ઉપર લગાડે, તો ઘા પાકે નહીં, ધનુંવા થવા દીએ નહીં.

૪૯-મધ અને આટો સંભાળે પાણી સાથ મેળવી મલમ કરી લગાડે.

૫૦-મધ-ફાજરી પર પડેલા જખમ (Ulcer) માટે મધ અને પાણી ભુખે પેટે પીવાથી રૂંધે. એકલું મધ ગરમ પડે, ફાયદો ન કરે.

૫૧-સંધીના પાનની લેપડીથી ઉઠો જખમ ફૂટે. આ પાનના બે ટુંકડા કરે અને તરત પાછા મેળવે તો વેઠાઈ જાય આ લેપડીથી કાઢવાઈ અને જીવજતું થાય નહીં.

૫૨-કાળીઆ સરસના ઝાડના થડમાં ૧) હાથ ખોદાન કરવાથી તેનું પોચું જણાય તે કલાડી ચુરણ બનાવે, તે જખમ પર લગાડે તો તરત લોહી બધ થાય અને એકજવાર ચુરણ દાખી પાટો નાંધવાથી જખમ રૂંધે,

૫૩-દાંડીના મળની હાલની લેપડી મુકે તે પેહેલાં ખોરડી અથવા ખાવળની હાલના ઉકાળાથી જખમ સારી પેઠે ધુએ.

૫૪-ગધેડાંની લીડને પાણી સાથ મેળવી જખમ પર બાંધે.

૫૫-ડીકામાલી જીવ જતું મારે છે; જખમને કાઢવા કાઢે; ખાલ-કના કરમ બહાર કાઢવા એ ખાવામાં લેવાય છે. લગનદરમાં એની પીચકારી મારે.

૫૬-તલવણીનો રસ ઘા પર લગાડે તળવણી સફેદ ટુલની અને પીળાં ટુલની થાય છે. પીળાં ટુલના રસમાં તાંબુ મળે છે. કીમીઆમરો. ચાપરે છે. હડતાળની બરમ એનાથી થાય છે; કશ્મિસ્તાનમાં એ ઉમે છે.

૫૭-તળવણીના ટુલો=કાગડાના કુલો તળવણીની સીંગને કાઢવાની સીંગ કહે છે.

જળાંદર-જળાંદર-કઠોદર-ન.રજોર.

૧-સૌથી સારો ઉગમ જળાંદર માટે બીસામુ ૧) લખ તેના માથા પરની ખોપરી કઢાડી, તેના ટુપ) ૭) કટકા કરી, દુધમાં ઉકાળી, ગારીને પાવું. બીસામુ, સુક, મરી, ત્રીફળાં, તલ સંભાજે ચુરણ બનાવી તે બા અથવા બા તોભો ચુરણ દુધમાં નાખી પાવું. દવા માંખી એજ અને ખોરાકમાં દુધ.

૨-સાંદણી (ઉંટડી) નું ફક્ત દુધ ખોરાક તરફ લેવાથી ઝાડા આવતીને દરદ સાધ થાય.

૩-સરગવા હાલનો કાઢવો જવખાર નાખી પીવો.

૪-અધેડાના આખા છેડાનું ચુરણ ૧) તોભો ૧૬) તોલા પાણીમાં ઉકાળી ૪) તો. રહેને પાવું.

૫-એકડું ગૌમૂત તો. ૧) રોજ બે વાર પીવું.

૬-કંટાળા યુવરને ખાસી તેનો રસ ૧) તો. અથ સાથે ખાવાથી ઝાડા થશે; આ ઇલાજ આકરો છે. મામડેના લેકાથી સહન થઇ શકે.

૭-કણ્ઠારનો અખાર પાણીમાં ખખડાવીને પેટ ઉપર લેપ કરે ખોરાકમાં ખીચડીને લી બીજું કાંઈ નહીં ખાવું.

૮-વાનો જળાંદર, પીપવાળો જળાંદર અથવા માંડવાળો જળાંદર હોય, એ માટે ખરસાણીના યુવરને ધજીના મેદામાં એળવીને ખમીર બનાવવું, તેમાંથી ૨) માસા લખ તેની રોટી જેવી ડીકરી કરી અંજાર ઉપર સેકીને ખવાડવી અથવા પાપડ ઉપર ખરસાણીનું દુધ ૧) માસા જેટલું લગાડી પાપડ જુગ ખાવામાં લેવો; ઝાડા વાટે બધું નીકળી પડશે. તબીબેત તપાસીને દુધ વધુ આપું આપવું.

૯-ખરચપાની હાલ બા તોભો ચોખાના ધુણમાં ધસી એકવિસ દીવસ પીવી.

૧૦-કાચો કાંદો ખાવામાં લેવો.

૧૧-દીવેલ તોભા ૩ બકરીના દુધ સાથે ખાર માસ સુધી પીવું.

૧૨-ઈંધરવણાનું એક તાણુ ફળ બસેર પાણીમાં ઉકાળી પાસેર રાખીને પીવું.

૧૩-એલીઆ, અને ઈંધરવણાનું ફળ વાટીને પેટ ઉપર ચુકવું.

૧૪-કુમારીઆના બીનો જુદા બા તોભો, જાળ સાથે દીવસમાં બે વાર ખાવામાં આવે તો જળાંદર નરમ પડે છે.

૧૫-જળંદરના દરદમાં રેલ લાવવા માટે યુવર કંટારીઓ બાકી દાંડીવાળાનું દુધ ૩ વાલ ખવાડે છે.

૧૬-જળંદર માટેદરીઆના-કોરાની ખાખ વપરાયે છે, એમાં યુનાનો ભાગ છે, એને લીંબુના રસમાં ૧૦ પટ આપે, એની ખાખ ૦૧ તોલો, ગોળ સાથે સહવારે અને બીજી વાર સાંજે ખાખથી જળંદર મટે છે.

૧૭-જળંદર-પેટના વાયુ માટે-અજમે ૨ તોલા અને ખારેકના જુજેલા ઠળીઆનું ચુરણ ૧ તોલો મેળવી તે ચુરણ બે આના બાર રોજ બે વાર પાણી સાથે ખાવું. ઠળીઆને બીને હાથ લગાડીને ગરમ કરે તો જુએ જલદી થાય.

૧૮-જળંદર, કઠોદર, નારગેર માટે-ખરસાણી યુઝારના દુધમાં ૧ રોર ખાજરીનો અથવા જુઆફો આટો મસલી તેની કાદવના ઠીકરામાં ખીચી આંચે રોટી બનાવી તે રોટીને ૫ દીવસ સુકવવી તે રોટીને છુદી જુદા કરી ફરી ખરસાણીના દુધ સાથે મસળી રોટી બનાવી પાંચ દીવસ સુકવવી. આ મુજબ ૪ વાર કરવું. રોર આટાની છેલી રોટી ૦૧ ની જશે. ચોથી વખત રોટી થાય તેને ગરમ ગરમ મસળીને ખાજરી જેવડી ગોળી બનાવવી. આમાંની બે ગોળી રોજ ૧ વાર ૩ દીવસ સુધી આપવી. પેટમાંથી ગળેલી જેવા કટકા પડશે. પછી ચાર ચાર દીવસે બે ગોળી આપવી અને તે એક માસ સુધી ચાર ચાર દીવસે આપ્યા કરવી, છપાને ગરમ દેઈ થાય ત્યાં સુધી આપવી, ખોરાકમાં વેંચણાનું ભરત, વેંચણાની કાતરી બીમાં તથેલી, મેહીની બાજ અને રોટી.

૧૯-જળંદરની ધણી સખતર્પીમારીવાળા દરદીની જાંઘીનો ભરોશ નથી, તેવાં દરદીને જુવાન ધોડાનું ચુતર, હાસ જેવું પહેલી પાંચનું જવા દેવું, છેલી પાંચનું નીતર ચુતર જીવડું તેને કપડાંથી ૭ વાર ઝાળવું અને બે પહિસાબાર દરદીને રોજ પાવું.

૨૦-સારંગમાંઠ અને જળંદર માટે ઈલાજ-અજમે બાર પહ-સાબાર અને ખારેકના ૧૭ ઠળીઆનું ચુરન બનાવવું. અને તે ચુરણ બે આની બાર રોજ પાણી સાથે બે ભાર ખાવું.

૨૧-જુમખાદોરીના પાનનો રસ પાંચ તોલા આંતરે આંતરે ખાવો. ૩ વાર પાવાથી ઝાડાના રસે દરદ નીકળી જશે.

૨૨-જળંદર-પેટ કાષ્ઠી કારણે મોટું થાય-ગરમારાના પાન છુદી ગરમ કરવાં, તેના રસ ૫ તોલા કઠાડી દરદીને રોજ બે વાર ખાવો અને તેના પાનનું વરાળીલું પેટે ખાંધવું.

૨૩=વાયુંગ્રેષા, સારંગમાં અને જળાંદર માટે—હરીઆ વગરની ખારક ૧૭ ભાગ, અજમે ૪ ભાગ, એનું ચુરણ ૦૧ તોલો ૧૫ દીન રોજ બે વાર ખાવું.

૨૪=મુળાના પાનનો રસ બે તોલા અને દીવેલ ૧ તોલો મેળવીને રોજ પીએ.

પીસાએ રેતી હોય તે નીકળે.—મુળાના પાનનો ૨૫ ચાર તોલા સહવારે ભુખે પેટે પીવે, ખમાએ એટલેવાર પીસાળ ખમરી, પછી એકદમ પીસાળ થવાથી રેતી બહાર નીકળશે.

૨૫=જળાંદર માટે માણસની જોપરીનું કાડકું પાણીમાં ધરી દરદીને પાવું.

૨૬=જળાંદર માટે—સમુદર ફળને દીવેલમાં ધરી રોજ પીએ.

૨૭=જળાંદર=પેટ મોટું થાય, પગ તવાઈ જાય, (કંતરાઇ જાય) ને માટે—૦૧ શેર સુનામખી ૭) શેર પાણીમાં બીંગલવી; ૩) કલાક પછી સુનામખી ઝોળવી, ૧) રાત ચારમાં રાખવી. અને કપડા વતી ગાળી લેવી. દરદીને તરસ લાગે ત્યારે આ પાણી પાયા કરવું.

૨૮=જળાંદરવાળા દરદીના પેટપર દયાબુ કરીએ ને ખાડો પડે તો રાઇ માયના મુતરમાં છુંદીને ખાવી. ૧ થી ૪ વાલ.

૨૯=જળાંદર—જળાંદર વાથી થાય છે ને દરદી પાણી બહુ પીએ છે, તેનું પેટ ફોડીએ ને રોક્ષના જેવો અવાજ આવે, તે માટે સસજીની કળાએના છોલટા કલાડી તેને પથર ઉપર વાટીને પુરનાં અધમાં મેળવી રાખવી. સાત દીવસ પછી અથાઇ રહે ને તેમાંથી ૦૧ તોલો અથવા વધારે, દીન ૪૦) સુધી સહવારે ને સાંજે ખવાડવું.

૩૦=જળાંદર તથા કલેજાના દરદ માટે, ધાંમરી માછલીની પથરી પાણીમાં ધરીને પીએ.

૩૧=જળાંદર. ખરોળ, કાળગુ, સધીરા માટે સુરીજન, એલવી સાથે મેળવીને તેની અકક વાલની ગોળી કરીને એક અથવા બે ગોળી દીવસમાં બે વાર ખાવી.

૩૨=જળાંદર દયાને જળાંદરવાળા દરદીને અકકલના મુળનો કાઢવો અથવા મુળ પાણીમાં ધરી ધણી દીવસ પાવું.

૩૩=જળાંદર, મનની દલગીરી, મગજની ખીમારી માટે—કાળી કુટકીના મુળની ભુજી ૧ થી ૨ વાલ વપરાએ છે.

૩૪=જળાંદર માટે દીવેલ તોલા ૩ બકરીના દુધ સાથે ચાર અસ સુધી પીવું.

૩૫=જળાંદર—વાયુથી થયેલા જળાંદરવાળા દરદીનું પેટ અકા-
ળવાથી દોલ જેવો અવાજ થાય તેને એક અથવા ૮ બે પદસાબાર
દીવેલ દુધમાં મેળવી રોજ પાવું. ૪ માસ ચાલુ રાખવાથી બધો
વા નીકળી જાય.

૩૬=જળાંદર માટે ધલાજ—કાંદાના બીનું ચુરણ ૪૫ તોલા અને
જુના કામળાં (વાંસ) ની રાખ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૫ તોલા
અથવા વધારે ૩) મહીના સુધી રોજ પાણી સાથે ખાતી પેટનું
પાણી મુતમળમાં નીકળી જશે અને વહાડકાપ કરવાની જરૂર
રહેશે નહીં.

૩૭=જળાંદર માટે—ખડના મુળનું ચુરણ ૦૫ તોલા મધ સાથે
ખાએ.

જળાંદર=સોઠ રોગ=પેટની ગાંઠ=સોજો.

૩૮=કોંડીપીપરને ૫) તો. ને ખરસાની યુઅરના રસમાં આખો
દીવસ છુટવું. ૭) દીવસ ચાલું છુટવું. રોજ યુઅરનો રસ તાજો ખનાવવા
એને સુકતી ચુરણ ખનાવે; ૧) અથવા ૨) રી ચુરણ : પાણી સાથે
ખાપે.

૩૯=શીપતો ચુણા, જવખાર સિંધાલુ, સંભાગે મેળવી ૫)
વાત રોજ દહી સાથે ખવાડે.

૪૦=મોચુયુ, કોંડીપીપર, ગંધક, દરડેની જાત, સંભાગે મેળવી
યુઅરના દુધમાં ૫) દીવસ ખરણ કરે, પછી ગરમાળાના રસમાં
૫) દીવસ ખરણ કરે. ૨) વાત (બે વાત) ચુરણ રોજ ૧) વાર
પાણી સાથે ખાવું.

૪૧=પોપટી અથવા પીળાડીના પાનનો રસ સોજાં પર લગાડે.

૪૨=વજ પાણીમાં ધસી લગાડે,

૪૩=અરણીના પાણુ ગરમ પાણીમાં વાટી લગાડે.

૪૪=કોંડીપીપર અજમો પાણીમાં વાટી ગરમ કરી લગાડે.

૪૫=સાંછીઆના પાન બે રતી મધમાં મેળવી અને પોદરે ચટાડે,
છુટે અને સોજાં જતરે.

૪૬=મકાઈની મુઠા ૦૫ તો. પાણીમાં વાટી લીવી.

૪૭=મુંડ અને અજમો સંભાગે લઈ તેનું ચુરણ ૦૫ તો. ગોલમાં
૨) વાર રોજ ખાય. અને એ બધે ચીગળે વાટી ગરમ કરી સોજા
પર લગાડે.

૪૮=મરગવાના મુળ પાણીમાં ધસી લગાડે.

૪૯=પાનકદો-જંગલીકદો, મીલકાદો કદો ૧) થી ૩)

વાલ મધ સાથ રોજ ૨) વાર આપે એથી પીસામ છુટે,
 ૫૦-મુનસીઆં જીવતાના પાન ૧) તો. ખવાડે અને તેનો
 ખરડ કરે.

૫૧-અડામાંની રાખ ૧) તો. અથવા વધારે પાણી ૧) સેર
 માણીમાં નિતર પાણી દવા તરીકે પીએ. વધારે પાણી પીવાય
 તેજ સાર.

૫૨-નગોરાના રસમાં સમુદ્રજાતે નવ દીન પળાવે, જાયામાં
 સુકવે ૧૫ વાલ ચુરખું ૧) સેર દૂધ સાથ ૭ દીન પીએ.

૫૩-બીકામાંનો સીરો ખાવાથી જગદરને કાયદો થાય. સીરો
 બનાવાની રીત-મીલામું ૨) તો. લી રા તો. ઘઉંનો આટો રા
 તો. અને ખપે એટલી, ખાંડ. રોજ ૧) વાર ખાએ જગમી દેખાય,
 સીરો બહાજો ઘણો લાગે તો ખાવું બંધ કરે.

જીવજંતુ મરે-જીવડા મરે, માખી નાહશે, મરજીર નાહશે-કીડા મરે.

૧-કોલવાટવાળાં યુમડાં ઉપર દીકામાંની રાખ મુંદે તો
 અંદરના જીવડાં નીકળી પડે.

૨-કોલેલા શરીરના ભાગ આગળ દીકામાંની પાણીમાં ધસી
 લગાડે અથવા એનો ઉકાળો કરી તે દરદા માંની ધુરે તો
 માંખી તે દરદ ઉપર જેસ નહીં અને તે કોલવાટવાળા ભાગ ઉપર
 જીવજંતુ પાકે નહીં.

૩-જીવા જીવડાં મારી નાંખવાનો કરંજમા ચુલ્લ છે. માયાના
 ખાળા અને ચામડીના દરદો માટે આખું ઝાઝાડ વપરાય છે.

ચામડીના દરદો માટે કોઇ મલમ બનાવવો તો તેમાં કરંજનું
 તેજ વાપરવું કાયદાકારક છે.

૪-માખીઓ નાહસે-ધંતુરાના મુળીમાં પાણીમાં ઉકાળી તે
 પાણી જાંદામાં અથવા મુળીમાંનો હુમાડો કરાવ્યો માખીઓ
 નાહસે છે.

૫-ચામડીના દરદો જંતુવાળા દેવ તે ઉપર ધંતુરાના પાતરાંનો
 લેપ લમાડવાથી જીવડાં મરી જાય છે.

૬-માખી દુરુઘામ—અધિક તેલમાં મેળવી ઘોડાના પગને લગાડે તો માંખી ઘોડાપર બેસે નહીં.

૭-ડાંખ મારતાં જીવજંતુ નાહસે—ગુળખેનમ ગુમનો ધુમાડો કરે.

૮-ફીઓએ ગાયના મુતરને અમૃતરૂપ માનેલું છે. તે બીજી એસીડો કરતાં જીવજંતુને અને બારીક જીવડાને વધારે નુકસાન કરે છે.

૯-હવા ચોખી થાય, જીવજંતુ મરે, સાકરને ઇમાર ઉપર મુકી ધુમાડો કરે.

ફળના જીવજંતુ મરે—સકરનો ધુમાડો દરીને આપવો. હુકા પીવામાં તબાકુ સાથે ગાળ મેળવવામાં આવે છે તેની મદદથી ફળના જીવજંતુનો નાસ કરવાની છે.

૧૦-જીવડા મરે—શરીરપર કોહવાટ થઇ જીવડા પડે તો કાંઠા સળીઆના પાનનો રસ લગાડે, તો જીવડા મરી જાય.

૧૧-સીતાફળના પાંદડાં તથા બી જીવજંતુને મારે છે.

કોહવાટવાળા ભાગમાં, સીતાફળના પાંદડાંની પોટીસ મુકવાથી કોહવાટને રૂંધે છે.

૧૨-જીવજંતુ મરે—પાણીમાં ખરાબ જીવજંતુ હોય તો તેમાં લીંબુનો રસ નાખવાથી જીવજંતુ મરે છે.

૧૩-હોંજરી અને આંતરડામાં જીવજંતુ થયા હોય તો લીંબુ, ટામેટો, લીલી દરાખ. એવસ વગેરે ખટાસવાળાં ફરેટનો રસ પીવાથી જીવજંતુ મરે. જે ફરેટનો રસ પેટમાં જવા પછી બી ખટાસ પકડતો હોય તે જીવજંતુ મારે છે. તે જરમી સાધક છે.

૧૪-જીવજંતુઓ પેદા થાય અથવાના સોટને મોંઢામાં વીંજીને ખદાર દહાડી તે ઉપર દહીંનું પાણી રેડે તો પ્રુકળ જીવજંતુ પેદા થાય. કઠોર સાથે દુધ દહીં ખાવાથી અજરજી થાય.

૧૫-કીડામારીના પાનનો રસ લગાડે તો, કીડા ખરી પડે.

૧૬-માખી નાહશે—જ્યા કીડામારીના પાનનો રસ લગાડે ત્યાં માંખી ન આવે.

૧૭-જીવજંતુ મરે—સીમડાના બીનું તેલ થા ઉપર કારમોડીક નેસની જગાએ વપરાય છે. જીવડાને મારે છે, અને રૂંધે લાવે છે.

૧૮-જીવજંતુ મારવા માટે—સીક માણસના બીજાના આચળ સરકો છાંટવા.

૯-નાંકમાથી સોદી પડે, જીવડાં પડે—તો લીંગિળીનું તેલ નાકમાં મુકે.

૨૦=મગજે પડેલા જીવડા નીકળે, સરીરપરના જીવડા મરે—કપુર.
જ્યમજી દીકાંમાળી, તંબાકુ દરેક ના તોલો લેવો, ૬ તોલા તેલ અને
૧૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી તેલ બનાવી, તે તેલ લગાડવું.
મગજ માટે તે તેલ નાંકમાં નાખવું.

૨૧=જીવજંતુ નાશ પામે, કીડા મરી જાય—૧ તોલો કરમ-
ડીનાં મુળને પાણીમાં વાડી ૪ તોલા તેલમાં નાંખી ઉકાળે, તે તેલ
જ્યમમા પડેલા કીડાને લગાડે તે કીડા મરે.

૨૨=માખી દુર થાય—કરંજનું તેલ ચામડીપર લગાડે ત્યાં
માખી બેસે નહીં. માખીનું જોર, ઉપદ્રવ, આવજી માસથી બાદરવા
સુધી રહે છે.

૨૩=જીવડા નીકળે—કોઠાટવાળાં ગુમડાં ઉપર દીકામાલીની રાખ
ચૂકે તે અંદરના જીવડા નીકળી પડે.

૨૪=જનવરને કીડા પડે તે બીલામાની કુંદ આપવી.

૨૫=કોઠાટના કીડા—સરીરપરના જ્યમ વાસ મારે અથવા
તેમાં કીડા પડે તે મધને ગરમ કરી જરા ઘટ બનાવી તેની પડી
કરી જ્યમ પર મુકાય છે.

૨૬=હિડતા રોગના જીવજંતુઓનો ધરોમાંથી નાશ કરવા
માટે યુનો ધોળવામાં આવે છે. તે વખતે ૧ મજી યુનાના પાણીમાં
પાણી તોલો મીકું નાંખવાથી વધારે સારું પરીણામ આવે છે.

જીવો “માખી નાહશે,” “મચ્છર મરે.”

જીવના સ્વાદ સુધરે.

૧=મોંઢાનો સ્વાદ બગડેલો હોય તે બાવળની પાણી ચાવવી.

૨=જીભ સમરે, જીભે સ્વાદ વધે—અકલગરાનું છોડું મોઢામાં
મુકી ચુસવું.

૩=જીભ સુન મારે. જડખાં બેઢેર મારે—કુતરીઆ ધાસનેદ
રસ જીભે અથવા જડખાંએ લગાડે તે જીભ સુન મારે અને
જડખાં બેઢેર મારે.

૪=જીભ દાંતથી કપાય, અને દાંત આરપાર નીકળ્યો હોય
અથવા જીભ સેજ વધતી રહી હોય તે જ્યમ રૂઝે—કાથો ૧૫
તોલો, ચેવલી પાન ના તોલો, બને સારી પેટે વાટવાં, આ યુનો ૧

તોમો તેલ ૧ તો. સાથે મેળવવો. બંને મેળવણી મેળવીને મલમ
બનાવવો. ચેવલી પાનનો એક ઢુકડો જીભની નીચે મુકવો, પછી
જીભ પર મલમ લગાડી તે ઉપર બીજી પાનની પટ્ટી મુકવી. લોહી
બંધ થાય નહીં તો ફરી ફરી આ પ્રસાન કરવો.

ઝાડા બંધ થાય.

૧=૨૧ માસા જમફળનું ચુરણ દહીમાં મેળવી ખાવું.

૨=ઝાડાડાના ઉપાય—કાઈ દરદીને ઝાડા રોજ થતા હોય તેને
માટે નીચેલો ઉપાય છે.

દીવેલ જીલાખનું ૧૧. તોલો, નારંગીનો રસ ૧૦ તોલા આ બંનેને
મેળવવું. તેમાંથી એક ચમચી પાણી વગર પીવું, દીવસમાં ૫ વાર
પીવું. જરૂર જણાય તો અંકેક કલાક પીવું.

૩=જમાલગોટાનો જીલાખ ધણો લાગી ગયો હોય તો મરી ૧
તોલો પાણી સાથે મેળાને પીવું. પછી દહીં ચાવલ ખાવા એટલે
ઝાડો બંધ થાય.

૪=ઝાડા બંધ થાય=વેગણાની જડનું ચુરણ બે આની બાર
ગરમ પાણીમાં પીવું.

૫=જનવરો ખાસ ખાય છે તે ઘાસની કંઠી તોલો ૧ લી
સાથે ખાવી.

ઝાડા લોહીના.

૬=આમળાનું ચુરણ ૧૧ તો. અથવા આમળાનો મુરખો ખાય
લોહી બંધ પડે.

૭=ગમે તે કારણથી લોહી પડે તે માટે અરકુસીના પાનનો રસ
૧) તો. સાકર સાથ ૫ એ. એમાં વાળે સાથે મેળવવાથી યુક્ત વધે.

૮=મોઢાંમાંથી પડતું લોહી બંધ થાય; અંજર અથવા હિમરાના
પાકા ફળ ખાય ૫) તો. સાકર સાથે.

૯=નાખમાંથી પડતું લોહી બંધ થાય, ગાયના જાણના રસમાં
જરા સાકર મેળવી, નાખમાં ટીપા મુકે.

૧૦=નાખમાંથી લોહી માટે લીમાં જરા સાકર મેળવી નાખે લગાડે.

૧૧=ગોળનું પાણી ૨૧ તો. ૧૦) ટીપાં આદુના રસના મેળવી
નાખે મુકે.

૧=લોહી જખમ—સંખટક દાખે ઝીપટાના પાનની લેપડી મુક.

૧=અર્ધ, ૨.૨ડો, અને ફેફસામાંથી પડતું લોહી માટે ઝાણટાના મુળને પાણીમાં ધસી પીએ.

૧૪=જાંઘીવા, અને નાકમાંથી પડતાં લોહી માટે, થંદા ના શેર-ફૂધમાં ૧) ૨) વાત્ર દટકડી નાખે ફૂધ દારે; તેનું માળેલું પાણી પીએ.

ઝામરો.

શરીરપર ફાટલો થાય છે, તેમાં ઝામરાની માફક પાણી ભરાય છે અને વેદના બહુ ચાલે છે. તે ઝામરો છે. તેના દલાળે.

૧=મેદીના પાણીનો લેપ લગાડવો.

૨=સોનાગેર પાણીમાં મેળવી લગાડવું.

૩=તુકમરીઆ પાણીમાં વાટી બાંધવાં.

૪=ગળાથી રંગાયલા દોરાને સોયમાં પોવો. સોને ઝામરામાંથી ફાટી કલાડી દોરાના બંને છેડા બાંધી રાખવાથી ઝામરો સારે થાય છે.

૫=તાંડળગળની બાજીનો રસ, મરી સાથ પાંચ.

૬=ઝાંમરો તરત મરે—ઝાયા કેળાંની ઝાલની રાખ લગાડતાં જ ઝાંમરો શાંત પડે છે.

૭=ઝામરો—મરી અને તુકમરીઆની લેપડી મુક.

૮=કાચાં કેળાંની ઝાલ ઝામરો સાફ કરે.

ઝામરવા.

૧=કોઈ જલાજ લાગુ ન પડે ત્યારે, નીચે મુજબ પ્રમાણ લેવો. કડવાં તુરીઆના ફળને પાણીમાં ૧) રાત ભીંજવે ૨) પાણીથી બાજ-રીના લોટનો રોટલો બનાવી માથે મુકે. તે રોટી ઉપર તુરીઆના બનેલા પાણીનું પોતું મુકવું. બપોરના ૧૨) થી ૪) કલાક સુધી કામ કરવું. દસ દીવસે આરામ થાય.

૨=સરખાનું મુંળ પ્રાણીમાં ધસી માથે લગાડે.

૩=કુકડવેલ અથવા કડવી તુંબડીના ફળના પાણીથી નાકનો રેચ લેવો. નાખ ઝંઘરેને માથાનો દુખાવો નરમ પડે.

ઝાડો થાય-જુલાળ લાગે, પેટ આવે, હસ્ત આવે.

૧=જુલાળ માટે જ્યાંયા કાઢેલી કાળી દરખ વા શેર ગુલાળજળ વા શેર, ૧૨ પલાક ભીંજવી વા શેર રમ કલાકનો તેનું સરખત બનાવી એક ચમચો પીતાથી ઝાલડા આવે છે.

૨=કપીલો એક ગાડના ફળનો બુકા છે. તેને ઘેટના બુકા જેવો છે. સ્વાદમાં કડવો છે. સ્વભાવે ગરમ છે. રંગ લગીક એના બી વપરાય છે.

જુલાળ, કરમો, આફરો, લોહીવીકાર માટે કપીલો વપરાય છે. આંદા ઉપર એનો મલમ કરી વાપરે છે.

૩=કપીલાનો જુલાળ પેટમાં દુખાવે છે માટે તેની સાથે હરડે, વાયવરંગ, સીંધવાખાનુ કમેરે છે.

૪=જુલાળ ખાખ્યાના—દીવેલ અને મધ મેળવી ચટાડવું.

૫=જુલાળનું સરખત—ઈંદરવાની છાલ બે ભાગ, પાણી દસ ભાગ ઉકાળીને બે ભાગ રાખવું. જેટલી છાલ એટલી ખાંડ નાખી સરખત બનાવવું. બે તોલા સરખત પાણી સાથે એકવાર પીવું.

૬=જુલાળ આવે—જેલપ—(ગુલઆસની ટુની બુકી) હીંદુ સ્તાનીના કરતાં વેલાની જેલપમાં જોર વધુ છે. જુલાળના કામમાં આવે છે. માત્રા ૧ માસ છે. એબળગમ કાપે છે.

જેલપને ખાલે નીસોતર (નીસવત) વાપરે તો ચાલે છે. બનેના ગુણ સરખા છે. નીસોતર વધુ ગરમ છે.

૭=જુલાળનું તેલ—જમાલગોટો, (શોધેલા) ચમલસારો ગંધક, ટકળખાર, સુંક, દરેક વા તોલો એ સરવેને ખાંડોને નાળીએરમાં ભરી તેનું મોઢ બંધ કરવું. એક ગળ પહોળો અને એક ગળ ઉંડો ખાંડો જમીનમાં ખોદીને તે નાળીએર ૩૦ દીવસ રહેવા દેવું. તેમાંથી તેલ નીકળે તે નખ (વીસે) અથવા દુદીએ લગાડે તો જુલાળ આવે. જુલાળ બંધ ન ભાય તો મરી ના તોલો, લી ૧ તોલો, ખાવું અને પછી દહીં સાથે આવલ ખાય તો પેટ બંધ થાય.

૮=એકસેટ ટોલોસીંક—ઈંદરવાણાના ફળના ગરનો એ સીરો છે. એ ફળનો બુકા પણ થાય છે. જુલાળ માટે આ આખું ફળ ઉપ-યોગી છે. મગજના તેમજ આંખના ખરાબ રસ માટે આનો જુલાળ સારો છે. બુકાની માત્રા એકથી બે માસાની છે.

૯=જુન્યા વગરની ઇંદરજની જુકી ના તોલો પાણી સાથે ખાવી.

૧૦=ગરમાળાનો ગર ના તોલો ગરમ પાણી સાથે મેળવી પીવે.

૧૧=ઝાઢો અને પીસાળ એક પહોરમાં છુટે—ઈંદરવણાનું મુળીઉં તોલો ના પાણી સાથે પીવું.

૧૨=જુલાળ માટે—ગોમુત્રને કપડાંથી ઝાળીને પીવે. જેમ વધારે વાર ગાળે તેમ રચક ગુણ વધે છે. ગોમુત્રને બાળવાથી તેને ખાર નિકળે છે.

૧૩=જુલાળ માટે—કુંટી ઉપર સુરજ મુખીનાં બીનાં તેલનું ટપકું પાડવું.

જુલાળ આવે, આમ વા નીકળે—લીમાં તળેલી દરેક અને સુનામખી સંભાગે ન થી ના તોલો મધમાં ચાટે.

લીમજી હરડે નાની કાચી—જુલાળ લાવે છે.

૧૪=શરીરે શકતી આવે. ઝાડા ખુલાસાથી લાવે—આમળાના ઝાડની જાલનુ ચુરણ ના તોલો દુધ સાથે ઉકાળીને પીએ.

૧૫=સુનામખી સાથે લીંબુનો રસ અને બતાસા મેળવીને ખામ તો જુલાળ લણે લાગે તે બંધ કરવો હોય તો ખંચડીને થી ખાવું.

૧૬=જુલાળ માટે—ત્રારીક રેવનચીના જુકાને સાતવાર સરકામાં પટ આપવો. આ આ પકાવેલો રેવનચી સીરો ૧ વાલ ખાંડ સાથે ફકિ ઉપરથી ગરમ પાણી પીએ, જેટલીવાર પાણી ગરમ પીવામાં આવે છે તેટલીવાર ઝાડો આવે છે.

૧૭=જુલાળ—એરનડીઆનો જુલાળ બધા જુલાળ કરતાં સારો છે. નખળાઇ બીલકુલ કરે નહી.

૧૮=ઝાહડો આવે—દીવેલના ૧૦ બીના મગજને વારી મધ સાથે ખાએ તો દીવેલના જેવો જુલાળ લાગે.

૧૯=ઝાડો આવે—માદો નરમ થાય—ખદામ અને સાકર દરેક ના તોલો, માખણ એક તોલો મેળવી તેના બે વાર ખાવું, એમાં લીમજી હરડે ના તોલો મેળવે તો જરૂર ઝાડો આવે.

૨૦=વડીઆળીને કપડામાં મુકી મસળવાથી એની અણીવાળી છોતરી નીકળી જાય છે. એનો જુકો લીમાં લાલ કરવો સાકરના સીરામાં નાખી તેના કટકા બનાવવા. રોજ સવાર સાંજ ખાવાથી ઝાડો આવે છે.

૨૧=ગુણધાની (ગી.) ૨) તા. અથવા જરૂર જણાય તેટલી, ભા. માં રાંધે, તે ભા. ખાંડે બુલાખ સાફ આવે.

૨૨=કાળી દરાખ કર્ણિચ વગરની બા શેર, બુલાખ જગ બા શેર, સાથ ૧) રાત બીનડી રાંધે તેને સવારે નીચવી બા શેર ૨૫ કાંદે, ગુલાખ જળ બીજું નાખવ ઘટે તે નાખી બા શેર ૨૨ કાંદે. તેમાં ૧) શેર સાકર મેળવી સરખત બનાવે ૧) ચમચો સરખત પાણીમાં મેળવી સવારે જીએ તે પાંચ.

૨૩=વરીઆળ તે બુકાને સાકરના રીરામાં મેળવી કોપરાપાકના : જેના કટકા કરી ૧) તે. બેગ સવારે ખાએ, કમજીઆન મટે.

૨૪=ગોળ ચાકુ પાણમાં લેવાથી કમજીઆત રહે નહીં.

૨૫=મોંયરીખજીનું બંધ વાસજીમાં બાળીને બનાવેલુ ચુરણ ૧) સ્તી પાન સાથ રોજ ખાય.

૨૬=ધજી બેડા ૨૨=૧) રતીભાર થંદા પાણી સાથ સવારે લેવું. જાડા આઝ્યા કરે. ગમ્મ પાણી પીએ ત્યારે જાડા બંધ થાય.

૨૭=એ બનાવવાની રીત, ટંકળ ખાર, પાગે, કાળાંમરી ગંધક ચકક ભાગ સુંકે ૨) ભાગ, ને પાળાના ૬) ભાગ એકત્ર કરી ચુરણ બનાવે.

૨૮=કારી માય બેગ ઉપર સુંદર ફૂલ થાય છે, ધૂલ ઉપરથી બહુ નીચેથી સફેદ તોર છે. એનું મુળ પાણીમાં ખસી પીવાથી જમાલ ગોટા માફક જાડા ભાવે છે.

૨૯=બુલાખની ગોળી=એળીઓ ૩ ભાગ સુંગ ૩ ભાગ માણુ ૩૦૬ ભાગ ૪) મેનની ગોળી કરી ૫) ખાવી, (Koolobham's Pills છે.)

૩૦=બુલાખ લીધા પછી બીજો દીવસથી બા તો. ત્રીફળા રોજ બે વાર લેવામાં ફાયદો છે. ત્રીફળામાં બેહડાં આવે છે, તેની અંદર નીમીજમાં ગેન લાવવાની ખાસીઅન છે. છતાં ચુરણ બનાવતાં બેહડાને મીજ સાથે છુદી નાખવામાં કેટલાક ગૈદ અડચણ જેના નથી.

૩૧=નખ ઉપર તા. દુડીએ લેપડી લગાડે તો તો જાહાડ થાય લેપડી બનાવવાની રીત=નિપાળાનું તેલ એરંડીની મીઝ, ટંકણ પારે; સંભાળે લઈ, ટંકળાના દુધમાં છુદી લેપડી બનાવે.

૩૨=ધંદ્ર વારણીના કમ પીળાં અને રાતાં થાય છે; તે તથા તેના મળ જાહડા લાવવા ઉપયોગી છે. એના બુલાખથી પેતમાં ફુખાવો થાય છે.

ફળની ગાળી, કાડે. ઉપર નીચે જાણા મુકી સળગાવે મટોડી
લગાડે. ઉપર નીચે જાણા મુકી સળગાવે મટોડી લાસ થાયને ફળ
બહાર કાઢે અંદરના મરી જુલાળ તરીકે વાપરે.

જુલાળ થાય.

૩૩-પાણીને ઉકાળવું ચોથે ભાગે બાળવું તે પાણી ના રસે
અથવા વધારે રાતરે સુતી વખતે તેમજ સવારે ઉઠતી વેળા પીવું.

૩૪-ત્રાયાના વાસણમાં રાખેલું પાણી સવારે મળસંકે બીજનેથી
ઉકાળે ના. સેર અથવા વધારે પીએ તો કળજીઆત મટે, વાયુ, પિત્ત,
કફને સાંડી થાય.

૩૫-પ્રખાલેદીરસ-સુંઠ, મરી, પીપર, ગંધક ટંકજીઆર, અકેક
જાગને પાળાના બીજ જે ભાગ એની જે રતીઆરના ગોળી કરવી.
૧) ગોળી સાકર સાથ સેવન કરી. અડદના ધોણુના પાણીના જેટલા
ગુંટડા પીએ તેટલા ઝાડા થાય.

૩૬-નાબી જુલાળ મોરચુથુ. મોરચું, દુધ, નેપાળા, એરંડીના
મીજ સંભાગે લદ્દ લેપ કરી દુદીની આસપાસ લગાડે.

૩૭-ગોમુત્રને કપડામાંથી ગાળે અને પીએ જેટલી વખત ગાળે
તેટલા ઝાડા થાય.

૩૮-પેટ ઉપર થંડા પાણીના પોતાં મુકે તો ઝાહડો થાય.

૩૯-દુધ=પ્રિયકારીથી જુલાળ આપે=એક લાંબી પાંખટ બાટલ,
અથવા સાંકડા મોઢાંની સીસીને ગરમ પાણીમાં બોળે પછી તરત
થંડા પાણીમાં મુકે તો તળીંઉં નીકળી જાય ૧) સોટા ઉપર કપડું
પીટાળે; સીસીના તળીંઆને ખેસતુ બાવે તેવું કરે. એટલે મોટી પીચ-
કારી અને તે વડી દવા સફરામાં નાંખે.

જીભે કાતરા પડે.

શીતોડાં લીલાં મોઢામાં મુકી ચાવે. ૫) મીનીટ રાખી યુંકી નાંખે.

જુ માથાની મરે-નંખ માથાની

મરે-યાન જુ મરે.

૧=કાળીજરી લીંબુના રસ સાથ મેળવી માથામાં લગાડે તો માથાની જુ મરે.

૨=ઈલ્લવના ખીનો જુકા મસળે તો જુ મરે.

યાન જુ મરે—દરીઆના પાણીથી શરીરને ખુબ ચોળાને નાહવું. કુવાના પાણીમાં મીઠું નાખીને ઉપર મુજબ કરે તેથી ફાયદો થાય.

૩=કાંઠાજળ બે તોલા, તેલ ૦૧ શેર અને ચુલા પર કકડાવી, તેલ કરી, માથે બરી, માથુ બે પહોર બાંધી રાખે તો જુ દરીયા થાએ નહી.

૪=જુ અને નીખ મરે—ગંધક, વાચવરંઝ, મનસીલ દરેક ૮ તેલદાને મઉમુત્ર સાથ વાટી મેદા જેવું કરે તેમાં ૩૧૧૧ શેર મઉમુત્ર અને ૧૧ શેર સરસીકિ તેલ મેળવી ચુલે ઉકાળે પાણી બળા રહે તે તેલ માળે, આ તેલ માથે લગાડે.

૬=બે ભાગ ગંધક, એક ભાગ પારા સાથ એકરસ કરે તે જુકા બે વાલ જેટલો લાઘ તેલમાં મેળવી રાતે માથે મસળે અને માથું બાંધી રાખે, સહવારે માથું હોડે તો જુ કપડાને વળગેલી જણાશે.

૭=પારાને નાગરવેલના પાનમાં સારી પેટે મેળવીને કપડાં ઉપર લગાડે અને તે કપડુ માથે બાંધે તો જુ ખરી પડે.

વાળો નાથ પામે—પારા ૧ ભાગ, લી બે ભાગ, કોકમનું લી ૩ ભાગ મેળવી તે મલમ મસળે.

૮=ચણાને એક રાત હાસમાં બીંજની રાખવા તેને સહવારે હાસમાં વાટી માથે ચોળવા બે પોહોર પછી માથું ઘોષ નાખવું.

૯=જુ માથાંની, ખોડા માથાનો નીકળે—ઉજળી ખાંડની સાથ લીંબુનો રસ મેલવી માથે લગાડે.

૧૦=લીબોડીનું તેલ ચોપડવાથી માથામાંની જુ મરી જાય છે.

જુ મરે—સીતાફળના ચુરજી માથે લગાડી આપી રાત બાંધી રાખે તો નીખ અને જુ મરે.

૧૧—જુ, નીખ માટે—સંચરો પાણી સાથે મેળવી લગાડો.

માથાની જુ—મરીઠાના શીશુથી મરે છે.

૧૨—સરીરે જુ પડે તો વળકાવલી ૧ બાથ બને ઉપચોટ ૨ બાથ તેલમાં ઉકાળીને ૭ દિન સરીર પર ચોપડીને નાકવું.

૧૩—જુ માટે ધંતુરાનું તેલ વપરાય છે.

૧૪—જુ મારવા માટે પારો પાનના રસમાં મસગીને લગાડવો.

૧૫—જુ માથે થવા દે નહીં—જેને વારંવાર માથે જીં થતી હોય તેને નીચે મુજબ મળે બાંધી રાખવું.

૧૬—અદામને કીજું કાનું પાડી ખુટ્ટી મુકવી. કાડીઓ અંદરનું મગજ ખાઈ જાય ને અદામમાં પારો ભરવો. તેનું કાનું લાખથી બંધ કરવું. આ અદામ મળે લટકાતી રાખે તો જુ પાકે નહીં.

૧૭—જુ મરે—મધ માથે ચોપવાથી જુ મરે છે.

૧૮—જુ મારવા માટે પારાને મુગાના પાનરાના રસમાં મસગીને લગાડવો.

જુ માથાની=લિખ (નિખ)

૧૯—કાકમના લીમાં બનારેસો પારાનો મસમ લગાડો.

૨૦—ધુંતુરાના પાનનો રસ માથે લગાડો.

૨૧—ઈસિપન છોડનું બનાવેલું તેલ માથે લગાડો.

૨૨—કદનો ઉકાળો માથે ધસે.

૨૩—સરસીઉ અથવા લીમડાનું તેલ માથે લગાડો.

૨૪—સીતાફળના બીના મગજને વાડી થી સાથ માથે લગાડો.

૨૫—સીપાચન ધુપરેલમાં મેળવી લગાડો.

ઝેહર ઉંઘરના ડંખનું

૧ ઝેહરના દરદવાથી ઝેર ચરે છે. ચારે આડાં પડે, આડરાં ત્યારે અંકાળનું લાકડું ધસીને પાનું અને બાહરા ઉપર ચોપ-
ડું. દરદીને માટી ખજાવે ત્યારે ઝેહરનું ઝેહર હોય તો માટીને
સ્વાદ ખાશે બાગે.

૨-સાપની કાંચળીનો ધુમાડો ૩ દીન આપવો.

૩-ઉંદરના ઝેર ઉપર દીવલ લગાડવું.

૪-કોપર મુખના રસમાં વાટી ભેપ કરવો.

૫-દીવલ લગાડવું અને દરદીએ મીઠું જરાખી કોઈ પક-
વાનમાં ખાવું.

૬-દમશનું મુળ અથવા દાળી પાણીમાં ખસી લગાડે.

૭+૮-ઉંદરના ડંખથી બળતરાં બળે, ચાકાં પડે તે ઉપર ઉંદરની
લીંડી વાટી લગાડવી.

૯-ઉંદરકાનીનો રસ શરીરે મસાળવો અને પીવો.

ઉંદરના ડંખ માટે સુંક, મરી, પીપરને છાણના રસમાં ખસી
દરદીને અંગનાં કરે.

પેટની ગાંડ ખરો-પેટમાં અવાજ થાય ઝાઝા આવે.

સુંક, સુવા સંભાએ લઈ તેના આડમે ભાગે એલચી લઈ એ
બધાને ગરમ કરી ચુરણ બનાવે તે ચુરણને સંભાગે સાકર પેળવી
તે ના તે. ખાવું. વાએદી ચીજ ન ખાવી.

૧૦-ઉંદરના અને સાપના ઝેર માટે-અંકોળનું મુળ
તો. ના, ચાખાના ઘોવણમાં વાટી મધ સાથે ખવડાવવું.
અંકોળનું મુળ રેચક છે અને ઉત્તરી કરી છે અને તેથી ઝેર
ઉતરે છે.

૧૧-ઉંદરના ડંખવાળા દરદી સાપની કાંચળીની છુલ્લ ૩
દીવલ આપવી.

૧૨-ઉંદરના ઝેર માટે-ઉંદર ઝેરી લાંબે તો ઘોડા વખત
ગયા પછી દરદીને રતવા જેવા ચાંક શરીર નીકળે છે. સુનામુખી
નો ઉકાળો ૭ દીવલ પાંચ, જેવી ઝાઝા સાદ આવે તો થેહર
નીકળી જાય.

૧૩-ઉંદરના ઝેર ઉપર દીવલ લગાડવું.

૧૪-ઉંદરના ઝેર માટે-કર ના ઝાડની છાલ અથવા બી
ખસી લેવા કરે.

ઝહર ઉંદરનું.

૧૫-ઈંદ્ર વામના કળમાં જોડતાં રહે તોટતાં મરી ભરી સુકવવાં
તેમાંથી ૨૦ મરી રોજ એ વાર દરદીને ખવાડે છુ થે દીને બુલાખ
આપવો. હવામાં દરદીને રાખવો નહીં.

૧૭-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૧૮-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૧૯-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું

૨૦-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૨૧-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૨૨-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું

ઝેર અશીમનું ઉતરે,

૧-ચોવાઈની બાજનો રસ ના રોજ પાનો, અને તે બાજનો
લેપડી ટાળવા પર મુકી.

૨-અશીમનું મૂળ પાણીમાં ધરી તે જાણના (૧) નેલો પીવાડે
તો ઝેર તરત ઉતરે. અશીમનું ઝેર કાપવામાં જે અજીવ મુલ્ય
ધરાવે

૩-૧૫ ચોવાઈની દીઠ ફુલનીને પાણી ગમે પાતી. નેલું
અશીમનું મુલ્ય હેમ તેથી જમણી દીઠ ખાતી નેલું.

૪-અશીમનું ઝેર ઉતરે—નોલવેળ (નોલવેળ) વેળાના કામની
જામનું પાણી કરી દરદીના પેટમાં નાખે તો કાઠે ઉગતી થાય
નહી પણ અશીમનું મટાડું થઈ જાય. જે સુધી દરદીના પેટમાં
આ રસ જાય તો ફુલીયાર થાય.

નોલવેળના ફળ (૧) વરસ સુધી સાચવી રખાય છે.

૫-અશીમનું “ઝેર સોમળનું” નંબર ૩

૬-અશીમનું ઝેર ઉતરે—રૂના છોડના મુલની જાણના રસ
એક તોલો પીવો દરો કબી મરે નહીં.

૭-અશીમનું ઝેર—વેમજાનો અથવા વેમજાનો છોડના પાંદડાનો
રસ તોલો પીવો.

૮-અશીમનું ઝેર—ફુલી બાજનો રસ તોલો ૧૦ પીવાઈ
ઉતરે છે.

૯-અશીમનું ઝેર ઉતરે—પીધરખાર ખાવાઈ ઝેર ઉતરે છે.

૧૦-ચાંદ્ર કટોલીના કંદ ખવાડે તો વામીટ થાય અને ઝેર ઉતરે.

જોળમાં અશીમનું મેળવી મંદારાને ખવાડે તો મંદારાને અશીમનું
ઝેર અને મુરખાળ થાય તે મંદારાઓને ચાંદ્ર કટોલીના કંદ
ઉપર ખે. ૧૦ તો પાછા ફુલીયાર થઈ જાય.

૧૧-કુખાનો સત્ર ૧), માસા પાણી સાથે દર જા કલાક ખવાડે.
 ૧૨-મરૂ પછી સાપનો કઠો દુશમન છે તેમજ પાતાલ મરૂડી
 (વજનવેશ) નો કંઈ જે જમીનમાં ઉડે રહે છે તે સાપના ઝેરનો
 કઠો દુશમન છે. એને જાતજાતી કહે છે. કારણ કે પાણીને એ
 જાણે છે એ કંઈ ખાવાથી ઉત્તરી થાય છે એ ખાધા પછી દુધ,
 જ્યેષ્ઠ સાકર સાથે પીવું.

અડીણું ઝેર વધે.

પીપળાના આડના પાનને રસ પીવાથી અડીણું ઝેર વધે છે;

ઝેર કુતરાનું-હડખવા ઉતારે.

૧-મીઠા પાણીનો કાચો પકવી, સુકવી, બાફી બુંદા કરવો,
 કાચાની બુટી પાંચ તોલા જેનસીઅન ૩૮ ગ્રામ તોલા, છસેસ તોલા
 ગ્રામ મેળવી એક રસ કરવો તેમાંથી પેટેસે દીવસે ચાર માસા ખાવી
 પછી રોજ ૧ માસા વધારીને સત્ર તોલા થાએ ત્યાં સુધી માવું.
 શીઝાથ મેળવી ખાવું. ઉપરથી પાણી પીવું.

૨-ધંતુરાના એ પાનરાનો રસ કલાડી પાવો તેથી દરદી વધારે
 થેતો જણાય તો શીઝર નદી પળુ ઝેર નરમ પડશે.

૩-કાળા ધંતુરાના એ પાનરા દરદી ચાની-ખાઈ જાએ જે
 ચીંચીને ને ખાએ તો તેનો રસ કલાડીને પાવો. આથી દરદી દીવાના
 જેવા થશે તેના અડખણ કરવી નદી-—૩ દીવસ પછી તે સારો
 થઈ જશે.

૪-ધંતુરાના ડીડવાં, હીંચુના પાતરા, બીન્નેરાના પાતરાં છુદીને
 દંખ ઉતાર લેપડી મુકવી.

કુતરું હડખવું ફાય ત્યારે કપડું પેંદરેલું હોય તો ઝેર લાગતું
 નથી. ચામડીમાં ફાંતળા દંખ પડે પણ ઝેર લુગડામાં અટકી રહે છે.

૫-કુતરાનું ઝેર લાગે તે માટે ધંતુરાના કાકવો પાવામાં આવે
 છે તે ધંતુરાનું ઝેર અદે તેના ઉતાર તરીકે જેડીમધ ચાક પાવામાં
 જામે છે.

૬-અંતરાના દીડવાં અને બીજોનાં લીંબુના પાતરાં છુંડી તેને રસ જખમ ઉપર રેડવો તે તે લેવડી જખમ ઉપર બાંધવી. દીવસમાં ના. નવી બાંધવી એવી રીતે ૪ દીવસ કરવા કરવું.

૭-૬મ ધાંધને તે ઉપર દરાખના વેલાના લાકડાંની ખાખ સર-કામાં મેળવી ભખાડવી.

૮-ઝેરી કુતરું કરડવા પછી ૪૦ દીવસે ઝેર ચડે છે. ઝેર ચડે આમળ અથવા કુતરું કરડવા પછી ૧૫ થી ૨૫ દીવસમાં તે દરદીને નીચે મુજબ ખવાડવું:-

સહવારે ૦૫ તોલો લાકડાના કાલસાનો બુકો ખવાડવો, અરધા દલાક પછી દાળા ધાંતુના પાનનો રસ એ તોલો પાન. વામીટ ન થાય માટે ઉપરથી ગોળ ખવાડવો અથવા ખાંન ઉપાય લેવો. હવે દરદી તોફાન કરશે માટે દરદીને બાધી ૪ દલાક બાર વાગા સુધી તડકે રાખવો. જો દરદી લેલાપણું બતાવે તો જાણવું જે એને ઝેરી કુતરાએ કરડેલો છે. બપોર પછી દરદી ઉપર દણ ધણ પાણી નાંખવું તેથી તે જુઓ પાડશે. પછી તેને સાદો ખોરાક આપવો. ત્યાર પછી તેને કાંઈ થાય નહીં દરદીને જો દરખું લાગુ પડ્યું ન હોય તો તેના કપાળમાંથી લોહી કાઢવું અને ત્યાં ધતુરાના પાતરાંની પોટીસ દાખવી.

૯-આકગના પાનનોરસ ૦૫ તોલો ગોળમાં મેળવી ૩ દીવસ ખવાડે. અથવા આકડાનું લીંબું પાતર ૧ પેસાના આકાર જેટલું લઈ તેને ૨ કાર દુધમાં વાટી પાવું. વન ઉલટી ન થાયે તો ફરીથી પાવું.

૧૦-કુતરાના દંખને પાણીથી સાફ કરે તે ઉપર મરવાનો આધાર મુકી તે ઉપર ત્રાખાનો પછેસા બાંધ.

૧૧-કરચલાનો શેરવો પીવાથી આ ઝેર ઉતરે છે.

૧૨-તુવરની દાળને આકડાના દુધમાં ૭૫ પટ આપવા તેની ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રોજ સવારે આ લી. જુલાય થઇ ઝેર ઉતરશે.

૧૩+૧૪-ગોળ, તલનું તેલ, આકડાનું દુધ સંભાળે મેળવી ૦૫ થી ૧ તોલો ખાવું. તેનાથી હડકવા ઉપન કરનારા કીડા ઝાડા વાટે બહાર નીળી પડે છે,

૧૫-જીંજીરનાં પાતરાં, કડવી તુમડીનો ગર એ બંનેની ગોળી ચીની બોર જેવી કરી ગોળમાં ૩ દીવસ ખવાડવી,

૧૬-અંકાશના ઝાલડનું મુળનું પાણીમાં ધસીને, તે ધસારો ૦૫ થી ૧) તોલો લઈ ચીમાં મેળવી ખવાડવું.

૧૬-મેરેર કનગનું, સાયનું, પીચુંનું ઉતરે—આંકડાંનું પાંતરાને
અને મુજબ મેરેર એ પીચી ધુમ્મ આને તો મેરેર ઉતરી ન્ય.

૧૮-કુતરાના મેરેર મારે—એકીઆ એક વાલથી ૫ વાલ સુધી
જરૂરીનું યુક્તિના તોલો એની કાકી સવારે અને સાંજે આપવી.

૧૯-કુતરીઆ ધારણો બુકા તોલો ન ગોળ સાથ મેળવી દીનમાં
૩ વાર ખવાડવો, સાથ આપે ત્યાં સુધી ખવાડવું. પાણી ખીલકુલ
પાવું નહી. પાણી પાવે દુધ પાવું. અથવા કુતરીઆ લીલા ધાસના
કુકને પાણીમાં ભીજવી તેણે રસ કઢાડી ૧) અમચો રસ, ૧) અમચી
મધ સાથ મેળવીને દીવસમાં એ વાર ૭) દીન સુધી પાવું. જે ઝેર
દરદીને લાયુ હોય તો ઝાડ વાટે જીવડા નીકળશે.

૨૦-કુતરીઆ ધાસના મુગની જડને પાણીમાં ધસીને
દાંબ ઉપર લગાડે અને પીવામાંથી આપે.

૨૧-લીલી જેવી મોંચ (કનવારડીસ) ૫ તોલા, મસુર ૫ તોલા
કેસર, લવંગ, નળ, યાત્રી ગરી દરેક ૧૫ તોલો કપડાંજાન કરી ૧
માસાની ટીકરી બનાવવી. તેમાંની અરધી ટીકરી (અડધો માંસો)
સહવારે ખવાડવા દરદીને ગરમ નાહવાના પાણીમાં મુતરાવે અને
તેજ પાણીથી નવાડે.

૨૨-કુતરીઆ ધાસના ખીતો જુખમો મુકવી મધમાં જોળ
કરી આપે તો દરદીના આક્રમથી જીણા જીવડા જેવું નીકળે ત્યારે
જીણુવું જે દરખાવતાં કનગને દરદીનો કરડેલો છે.

૨૩-ગધેડાના જુલની રાખ માંસા ૨ (તોલાનો ખુલો ભાગ)
દીવસમાં એક વાર મેળવવાં જે માસ સુધી ખવાડવો.

૨૪-દેવચામુદ-કાક-રામ બાવળીઆ.

એના મુત્ર એકડી ૮ તોલા પાણીમાં છુંદી રસ કઢાડી સવાર
સાંજ ૭ દીવસ દરદીને લગી પેટે પાવો.

૨૫-આંકડા ૫ દુધના ટીપાં ૫) બાતકને અને ટીપાં ૧૦ મોટાં
માણુસને, ખીટી પીવાના પાનમાં મુકી દરદીને ખવાડવાં. જોળ,
તેલ, અને આંકડાનું દુધ લગાડે મીઠ કરી દરદપર લગાડવું અથવા
આંકડાનું પાન ૧) ખજાનાર ગાયના દુધમાં મેળવી પાવું. જે
વામીટ કરે તો ફરી પાવું. ૩) દીન પાવું.

૨૬-વેલની આગલી ૫ પાન દરદીને ખવાડવાં.

૨૭-તલનું તેલ, તલનો ખીર, જોળ અને આંકડાનું દુધ મં-
બાગે મેળવી એક તોલો અથવા વધારે દરદીને ખવાડવું.

૨૮-ધીસોડી-મુમખડ-કડવી ઝાંઝાલી હાથ અથવા બી વગરનો
 ૨-૩ વાત જોડતો થઈ પામીનો ના કલાક બાંજરી રાખે
 તેને ચાળીને ગાળે, તે પાણી સદવારે ન વાર ૭ દીને સુધી દર-
 દીને પાણે, આપી ઝાંઝાલ ઉતરી થયે જેર ન-મ પડશે.

૨૯-જેર ચઢી ગયું દાખ, દરો કુચાલી માફક અવાજ
 કરતો હોય તો—જેર કચરાનું આખું બી છૂંદીને ખરાડવું. એટલે
 થોડા વખતમાં ઝાડે થશે, જેમાં હળા જળા નીકળશે, અને દર-
 દીને આરામ પડશે.

૩૦-જેર કચરાના બીને છૂંદીને ખરસાલીના કુખમાં ૭ પત
 આપવા તેમાંથી ના વાત અથવા એક વાત ચુરણ ગોળ સાથ
 મેળવીને દીવસમાં ૩ વાર ખરાડવું. પંદર દિવસ ચાલુ રાખવું.

૩૧-હડકુ ઉતરે સાપનું જેર ઉતરે—તેજેર વગાના પાન
 તુરીઆના પાન જેવાં થાય છે, તેની ઉપર ઝાંઝા થાય છે, તે દો-
 રીનો રસ બે તોડા દરદીને પાણે તો ઝાંઝાલા રસને જળ પડ
 અને હડકુ ઉતરે.

૩૨-જેર કચરાનું ૧ બી સર્ફ નેના ૧૨ કટકા દરવા ૧ કટકા
 રોજ ચુસીને ખાંચો સોળ દીવસ ચાલું ખાંચો અથવા એક રતી
 ચુરણ ગોળ થાયે ૧૬ દીવસ રોજ આખું. અથવા જેર કચરાંની
 માણસનાં મુતર સાથ ખનાવેલી લેપડી દાખપર મુકવી.

આ ઇલાજ તરત કરવો.

૩૩-કુતરાના જેર માટે—૦૧ તો. સીંચવ કુમારનાં રસમાં ૭)
 દીન ખાવો.

૩૪-કુતરાના જેર માટે કુતરીઆં મામનું ચુરણ ૦૧ તો. ગોળ
 સાથ એહેર ઉતરે ત્યાં સુધી રોજ બે વાર આપવું. ખટાર્ષ બીલ-
 કુખ ખાવી નહીં. જરાયી ખટાર ખાને તો મળે જખાય નહીં.

૩૫-કુતરાનું એહેર—હડખાયલું કુતરે કરડે ત્યારે ખાવડના
 પાનનો ચાખો રસ ૧) તોડા રોજ બે વાર દરદીને પાવો. ખોરાક
 બે કલાક સુધી આપવો નહીં.

મરી મસાલો, મીઠું, ખાટું ખવાડવું નહીં. આ ઉપાય તરત
 ચાલુ કરે તો હડકુ ઢાળે નહીં.

૩૬-ચતુરા તો પાનનો ઉકારો દરદીને પાવાથી તાણ અને
 જુરસો વધારે માત્રમ પડે છે. દરદી પાન માણસને અથવા પોતાના
 હાથ પચતે કરડે નહીં તેરી દીને તેને ખાંચો. બોધજો તે કરતાં વધુ
 ખંતુરો પાવાથી ખંતુરાનું જેર ચડેકું જગાડે તો જેરી મંચના મૂળનો
 ઇલાજો ખાવો:-

આ દરદ માટે ધંતુરો ઘણા ઉપયોગી જણાય છે.

૩-કુતરાના ઝેર માટે—કરચકાને ભુંજીને ખવાડે અથવા ૨ બનારી પાય.

૪૦-કુતરાના ઝેર માટે—ઉંદરની લીંડીનો પાણી સાથ લેપ બનારી ખપર મુક

૪૧=કુતરાનું ઝેર ઉતરે—ઉબરાનું મુ અને ધંતુરાનું ફળ ચોખ્ખાના ધાત્રાણમાં પીવું.

૪૨=કુતરાનું ઝેર લાગે નહી—અંકલના મુલનો કાઢવો બનારી તેમાં ઘી નાખી દરદીને ખાવો. ઝેરના જંતુ મારવાનો અને ઝાઢાડો લાવવાનો ગુણ એમાં છે (કાલો ૧૦ તોલા યી ૪ તોલા)

હડખાયનાં કુતરાના ઝેર માટે—ત્રણજો છુંદરી ડંખો ઘોષ પછી લસણ છુદેલી ડંખપર ઘસરી અને તેનો છુંદો ડંખપર બાંધવો દરદીને ૭ દીન સુધી લસણનો ઉકાળો ખોરાક ખાતી વખતે ખોરાક સાથે ખાવો. હડખુ લાગશે નહીં, એની અસર અત્યુક છે.

૪૩=કુતરાના ઝેર માટે—લીમડાનાં પાંદડાનો રસ પાસેર લઇ ખાંડ નાખીને પાવાથી ઝેર ઉતરે છે.

૪૪=કુતરાનું ઝેર—વાઘનું માંસ ખાવાથી કુતરાનું ઝેર ચઢતું નથી.

૪૫=કુતરાનું ઝેર—ડંખ ઘોષ કારટીક લગાડવું અને શેરડીનો સરકો ૧ આંસ પાણી સાથે મેળવી આડ દીન પાવો.

૪૬=કુતરાનું ઝેર—દરગુના આંટાવાળા સોંગડાની અંદર સફેદ ભુકા રહે છે તે હડખુ લાગેતા દરદીને ખવડાવાથી ઝેર ઉતરે છે, એ ભુકા ખાવાથી ઝાઢાડા ઉતરી થાય છે અને પેટમાંની ક્રોધ જવા બનવર પડે છે.

૪૭=રામબાવળીઆ ઉપર પીળાં ફુલ થાય છે તે ફુલની પંતરીનો રસ ૨) તોલા ૩) દીવસ પીવાથી કુતરાનું ઝેર લાગતું નથી

૪૮=કુતરાના ઝેરનો ઉપાય—ફ્રેન્ચ એક્રેમીક સાએન્સમાં નવી શોધ થઈ છે જે, કુતરાના ડંખ ઉપર લસણ છુંદી તરત બાંધી દેવી અને લસણનો ઉકાલો ૭ દિવસ પાવો તો હડખુ માણસને લાગે નહીં. (આ દક્ષિણ દેશી વૈદ્યમાં તો બહુ આગળનો જણાયેલો છે. પશ્ચિમના દેશમાં શોધા થાય છે તે દેશે દેશ જાનુવામાં આવે છે. દેશી વપદોમાં જે દવા ઉમદા છે તે ધરવો. પડોશી પણ જાણી શકતો નથી. આ રીતી મુજબ વધુ દંકાષ મમલું છે.)

(એક ઢળીવાળું લસણ વધુ નેસ રાખે છે.)

કુતરાનું ઝેર—ડંખ ધોખને ચુનો તરત લગાડી દેવો ને શેરડીને સરકો પાવે.

૪૯=કુતરાનું ઝેર, સાપનું ઝેર—લસણની લેપડી ડંખ ઉપર મુકી અને નેમ અને તેમ વધુ લસણ દરદીને ખાવામાં આપવી, અથવા લસણનો ઉકાળો પાવે. મોટે ગરમી જણાય તો ઘી પાવું. લસણના રસમાં શમુદ્રફળ ધસી દરદીને અંજન કરવું.

૫૦-કુતરાનું ઝેર—સાખરસીમનો વેદેર ૩ તોલા, પાણી શેર એકમાં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખીને પાવું.

કુતરાનું ઝેર—સાખરસીયુ ગરમ પાણીમાં ધસીને પાવું.

કુતરાનું ઝેર—તાંબાના પછસા ઉપર મરધાનું ચરક (છેડ) લગાડી ડંખ ઉપર મુકવું.

૫૧-કુતરાનું ઝેર—કોષ્ટ પણુ ડંખ ઉપર દારૂ મોળો મુકીને સળાવવું. કોષ્ટપણુ જનવરના ઝેર માટે આ ઇલાજ ૨૫ વરસ સુધી મી. મોરીઆરીએ અજમાવેલો છે.

૫૨-કુતરાના ઝેર માટે—મે તોલા શેરડીનો સરકો પાણી સાથે સવાર સાંજ પીવે.

૫૩-કુતરાનું ઝેર લાગે નહીં—ડંખને ધોખને, કારટીક લગાડવું અને ૧ આઉસ સરકો પાણી સાથે મેળતી આડ દીન પાવે.

૫૪=કુતરાનું વીષ—સાટોડીનો ૨ તોલા રસ પાવે.

૫૫-કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સાપંતીનો પાલો દરીયા કીનારે ઉજડ જગામ થાય છે, તેના પતરાં ૦૧ તોલો ખવાડવાં. સામતાં ખવાડવાં નહીં કારણ કે તેથી ઉલટી થાય છે. માટે ૧ પાતર ચાતીને પછી ખીજું એ મુજબ ૦૧ તોલો પાતરાં ખાઈ જવાં. ઉલટી થાય નહીં તો દરદી બચે. ઉલટી થઈ તો દરદીની આશ્વા મોડી રાખવી.

કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સાપંતીના પાતરાં ખાવળની પાલી કરતાં જરા મોટા છે. તેનું કુદ જાંબુરા લાલ રંગનું છે. સવદ કડવો છે. વાસ ઝેરી બદ્ધમના જેવો છે. તેના પાતરાં ઝેરને મારે છે.

૫૬-કુતરાના ઝેર માટે સેકડાના મુળીઆંનો રૂસ પાવામાં આવે અને ડંખ ઉપર સેકડાનો ચુંદર મુકે. અથવા સેકડાનાં પાતરાં, મરી, લસણ, મીઠું, હળદરને વાટી લેપડી બનાવે, તે ખાવામાં આપે અને ડંખ પર લગાડે.

૫૭—કુતરાના, વીંછુના તથા સાપના ઝેરેર માટે શરીરમાંથી પરસેવો કઢાડવો જરૂરનો છે, માટે દરદીને ખુબ દોઝારીને અથવા કાઢળી દવાથી પરસેવો કઢાડવો જરૂરનું છે.

૫૮—કુતરાનું ઝેર—પીપળાની વડવાઈનો લુકો વા તોલો પાણી સાથ પાવો; ઝેર ઉતરી શકે તેવું ન હશે અને દરદીનું આયુસ વધુ ન હશે તો દવા પેટમાં ટકશે નહીં. ૩ દીવસ એ ઇલાજ રાજ એક વાર સહવારે ચાલુ રાખશો. હડખું લાગેલો દરદી સારો થાય છે.

૫૯—જી-તેલ, મરચું, ૫૧૬ ન ખાવું.

૬૦—કુતરાના ઝેરનો ઇલાજ—કુવા આગળ બીની જગા ઉપર પીળા પોપરી ઉડે છે તેની આંખ કાળી રહે છે. એક પોપરીને ગોસ સાથ મેળવીને ગોળા બનાવી દરદીને ખવાડવી. દરદી એકદમ આ ગોળી ગળી જાય તો જાણવું કે કુતરાનું ઝેર લાગુ નથી.

આ ગોળી જો દરદી ગળતાં અડચણ કરે તો જાણવું જે તેની આંખમાં કુતરાનું ઝેર લાગુ પડ્યું છે. આ ગોળી એક ૩ દીવસ સુધી જખરજરતીથી ગળાવવી, તેથી ઝેર ઉતરી જશે.

૬૧—કુતરાનું ઝેર—કાંકા ચોખ્ખું તોલો ૧ થી ૧૧ દરરોજ દીવસ ૩ સુધી ખાય તો કુતરાનું ઝેર લાગે નહીં.

૬૨—કુતરાના દંખ ઉપર કુદનાને નીમક સાથે વાટીને લેપડી મુકવાથી ઝેર લાગે નહીં.

૬૩—કુતરાનું ઝેર—ખાવળની કુમળી પાંતરી પથર પર છુંદી તેનો રસ કઢાડો. ૧૧ તોલાથી ૨૧ તોલા સુધી રસ દરદીને પીવો. ૩) દીન મુંઠી લુખે પેટ સહવાર સાંજ પાવો. ૧ કલાક પછી ખાવાનું આપવું. ખોરાકમાં રઘેલા ચોખ્ખા અને ચોખ્ખાની શેડી, ફુલ અને હાસ આપવી. મીઠું અને દારૂ નુકશાન વધારે કરે છે. ૩) દીવસ પછી જખમ દૂરશે. ખાવળની કુમળી પાંતરી દરેક જાતના ઝેરેર સુસવામાં ઉપયોગી છે,

૬૪—કુતરાનું ઝેર—હડખાવલા કુતરા અથવા દોહલાંએ કર-કેલાં દરદીનો જખમ પાણીથી સાફ કરી તે જખમને લોખંડના હાથ તોલો સળીઆથી દાઢવો અને પછી તે થા ઉપર મીઠાનું દોઝાન (૧ લાગ મીઠું અને ૧૫૦ લાગ પાણી મેળવેલું) લગાડીઆજ કરવું.

૬૪=કુતરાનું ઝેર—ઝોયદોડીના મુળનો રસ સવા બે તોલા તથા ગાયનું ઘી સવા બે તોલા પાવામાં આપે તો કુતરાનું ઝેર ઉતરે.

૬૫=કુતરાનું ઝેર—ઝોયરીંગણીના આખા છોડનો કાલસો કરી તેની ભૂખ દંખ ઉપર દાઢવી અથવા બળતા દીવાના દીવેલમાં મેળવી લગાડવી.

૬૬=કુતરાના ઝેર માટે—દંખપર તરતજ મરચીતો અધાર અને માણસની પીસામ મેળવીને લગાડવી.

૬૭=કુતરાના ઝેર માટે—મીઠું, દંખની અંદર ભરી પાટો બાંધવો. મીઠું પીગળી બધ ત્યારે ફરીથી મીઠું ભરવું.

કુતરાનો દંખ—મુળાના પાનની પોટીસ કરી મરમ મરમ દંખ પર બાંધવી.

૬૮=કુતરાના ઝેરનો દલાળ—અકલગરાના મુળના ચુરણને ખરસાનીના દુધમાં ૭ વાર પત આપવો. એકવાલ ભૂકા ગોળમાં મેળવી ૧૫ દીવસ સુધી રોજ ૩-૩ વાર દરદીને ખવાડવો. ખોરાક મળતી રોડી અને ચણાની દાળ આપવી. ૧૫ દીવસ પછી નીચલો ઉપાય ચાલું રાખવો.

ઝેર કચલાંને ગાયના મુતરમાં ૭ દીન ભીંજવી રાખવા, તેની જાલ ઉપરથી કઢાડી નાંખવી પછી તેને ખરસાણીના દુધમાં ૧ વારી ૧ વાલની ગોળીઓ બનાવવી ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર ૧૫ દીવસ ખાવી.

૭૪=કુતરાનાં દંખ માટે—કાંદો છુંદો મધ સાથે મેળવી દંખ ઉપર મુકે તો ઝેર ચઢે નહી.

૭૫=કુતરાનું ઝેર માટે, વાધની અથવા કુતરાના માથાની ખોપરીનું કાડું અથવા તેઓનો સુજો દાંત પાણીમાં ધસીને રદીને પાવો.

૭૬=કુતરાનું ઝેર ઉતરે—ચુલા પરની ધુમાસ, જુની ઇંટકીનો ભૂકા, હીંગારાની જાલનો ભૂકા સંભાજે મેળવી ૪ વાલની ગોળા બનાવે. એક ગોળી ૪ દીવસ ખવાડવી. પાણી ગોળીઓને લાજે નહીં. પાણી દરદી ઓને દેખાડે નહીં અને પાણી પીવા દરદીને આપે નહીં. ખોરાક જુવારની રોડી, ચોલાઈની ભાજી, ખીચડી, ઘી, વેગલ આપવું.

૭૭=દોહોળીનો દંખ—વરસાદની ગર્જનાના ગળરાટથી તેમજ ટુંકી ખજૂરીઓની ધણી તાડી પીવાથી કોહોળી મસ્ત બનીને લોકાને કરડે છે તેનો ઉપાય વાધના આમડાંની રાખ ૧ ચોખાપુર અથવા વધારે દરદીને ખાવામાં આપવી.

૭૮=હાખાણું કુતરું માણસને કરડે તો ઝેહેર એકદમ ચડે નહીં લાંબે વખતે, અથવા ઝેહેર ચઢવાનો વખત આવે ત્યારે દરદીને નીચે મુજબ થાય.

હરીરપર ઓદેલું કાઢાડી નાખવાથી, તેમજ પાણી નેવાથી, ૧) વાસણમાંથી ખીજાં વાસણમાં પાણી રેડાવું નેવાથી, પાણી પીવાથી તે દરદીને કમકમાટ છુટે; ખેંચતાણુ અને દુનરો થઈ આવે, તેની આસપાસ નળજીવરો ઊભાં હોય એવું તેને જણાય, મોઢાની લજ્જ ચીકણી થાય; હાથ એકેકને વળગી રહે. ખીજાને કરડવાના આળા કરે આવા દરદીને પાણી પાવું નહીં. તરસ મટાડવા સહારામાં પાણીની પીચકારી ભરવી.

૭૯=પગ ઉપર હરીથી ચીરો પાડી તેમાં એમોનિયા મુકવું.

૮૦=ખાખરાના મૂળનીછાલ, કાલીજરી સંભાગે ચુરણુ ૦ા તો. રોજ ૧) વાર તલના તેલમાં ખવાડવું.

૮૧=કુકડવેલનું અને અદરામણીનું મૂળ, નસોતર, એળીઓ, ખાખરો, પીતપાપડા, સંભાગે ચુરણુ ૦ા તો ગરમ પાણી સાથે રોજ ૧) વાર આપવું.

૮૨=અશીણનની ગોળી ૦ા વાસની દર ૩ કલાકે આપવી.

૮૩=આકરાના દુધમાં બાજરીનો આટો મસળી તેની ટીકરીઓ (ચાણુકીઓ) બનાવે, દેવતા ઉપર શેકે, ૦ા તોલો ખવાડે તો ઝાહડો ઊલટી થશે. ઝાહડો ઊલટી બંધ કરવા ખીચડી અને છી ખવાડે.

૮૪=કુતરું કરડીઆ પછી દરદીને, સંભાગે મેળવેલો કચરો અને મરીનું ચુરણુ ૦ા) વાત્ર રોજ બે વાર ૧) માસ સુધી. ખવાડે અથવા લસણુ અને કાંદો ખાવામાં ઘણો લીએ.

૮૫=અધેડાનું મૂળ ૦ા તોલો પાણીમાં ઘસી મધમાં પાચે અને કુંવર (કુમારનું) પાકુ અને સિંધવ મેળવી દંખ પર બાંધે.

૮૬=આકરાના દુધમાં બાજરીનો લોટ મેળવી ૧) વાસની ગોળી બનાવે, ૧) માસ સુધી સહવાર સાંજ અંકક ગોળી આપે ઉપરથી તરત ખાવાનું આપે. જે ઓકારી થાય તો તે ફાયદા ભરેલી નળજીવી.

ખીજો મહીને સાગર ગોટાની ૧) વાસની ગોળી ખવાડવી.

ત્રીજો મહીને, આકરાના મૂળ ૦ા તો. મરી ૧ા તોલો એનું ૧) વાત્ર ચુરણુ રોજ ખવાડવું, તરત ખાવાનું આપવું.

૮૭=ચીતા વાકનું જડણુ (દાઢના દાંત) ૦ા તો પાણીમાં ઘસા પાવું.

૯૮=વંતુરાના કીલ્લાનો રસ ૧) તો. અને કુષ, લી, ગ્રાળ દરેક ૫) તો. મેગરી દરદીને ખરાડે.

૯૯=કુતરું કરદીઆ પછી ૪૦) દીસ પછી ઝેર ચડે છે. કુતરું કરદી આ પછી ૧૫) ૨૦) ની અંદર નીચેના ધવાજ કરવો. સહવારે દરદીને ૧) ચમચો ભરી લાકડાના કાથાના લુકા વા તો. ખરાડે પછી કાલા ધતુરાના પાનનો રસ ૨૫ તો. ખરાડે. તરત જિલ્લી ન થવા દેવી, તે માટે તાડનો રસ, ખજૂરનો કાકળ, ખજૂરીના ઝાડનો રસ અથવા બીજા કાકળ ચીજ પીવામાં આપે, પછી દરદીને ખાંધે, દરદી તોફાન કરવા લાગે તેને ૧૨) વાગા સુધી તડકે રાખે, ધીમે ધીમે દરદી ગાંધે થશે જાણે. કુતરા માફક તોફાન કરે. ૧૨) વાગા પછી દરદીના માથા ઉપર ચંદા પાણીની ધાર નાંખે. આ દરદી સુદીમાં આવે અને ચંદા પાણી માટે અણુગમે બતાવે ત્યારેજ પાણી રેડવું બંધ કરે. દરદીને થોડા દીવસ હલકો ખારાક આપે. આટલું ધવાથી દરદીને ઝેર ચડવાની ખાતરી રહે નહી.

૯૦=કરખાવા લાગુ પડીઆ પછી પશુ ઉપરના ધવાજ આલે પશુ વચારામાં, માથા ઉપર છરીથી કાપ મુકી તે કાપ ઉપર ધતુરાની લેપડી મુકે.

૯૧=કરખાવડું કુતરું કરડે ત્યારે પેટેલા સાત દીન મગતરાના ઝાડાડની કુપળ વા તોલો તથા મીનીના દાણા ૨૧), પાણી તો ૫) લાઇ જેમ ભાંગ છૂટે તેજી મુકી સપાઈ પામે. આથી ભરીસમાં હડકું લાગે નહી, જે હડકું લાગી મુક્યું હોય છતાં આ પ્રયોગ સર કરવો. અને અછરચુ થાય એટલું તેજ પાવું. આથી દરદીને ઝાડા થશે. ઝાડામાં હડકવાના જંતુ દેખાસે અને આરામ થશે. ૭) કલાકમાં બે આરામ ન જણાય તો આ ધવાજ ફરી કરવો.

૯૨ (દા. અરેસર પીરોજશાહ, લી કાંદા, ચીમતાખાઇ ટાવર, બરોડા.) ઉતાળાના દીવસોમાં આકરાના ઝાડ બહુ ખીજાં રહે છે તે વખતે તેના મુળની જાળવું કરેલું ચુરણ ૨ થી ૪ સ્તી એટલે ૬ ગ્રેન. (ઉમરના પ્રમાણમાં) સર્વારે નતે કોડે રોજ ૪૦) દીન સુધી આપવું ચરઆનમાં દીવેળો જુલામ લેવો. પછી દર અથવાડીએ લેવો.

૯૩=આંકડાના ફળના ખોખાનું ચુરણ ૦૧ તો ખરાડે. વામીટ ચર્ષ ઝેર નીકળે.

૯૪=શીત્રુવાડા પાસે ઉજ્જડ રણમાં એક વીરડો.

(પાણીનું ખમોચીકો) રહે છે. તેનું પાણી પીવાય છે.

૯૫=વરાહ પ્રાંતમાં, સૌંતપુરા પર્વત આમળ, આકાટી ગામથી આસરે ૧૨ માઇલ દુર નરનાળા નામના કાલ્લો છે. ત્યાં સ્થર નામે તળાવ છે, તલાવના કાંઠા ઉપર જુરાનુદીન નામના ગોળીયાતી ધોરુ છે. દરદી ત્યાં જાય, તલાવમાં ન્હાય, કબરના દરશન કરે, નાળીયેર ફાડે તેના પરસાદ વેહેંચે.

૯૬=દરદીને તળાવનું પાણી નાહીઆ પેહેલે મણુ દેખાય, નાહી રહેઆ પછી પાણી સ્વચ્છ દેખાય, તે જગ્યા ઉપરથી ધર જતી જેળા પાછું ફરી જુએ નહીં જો પાછું ફરી જુએ તો હડકવા મળેલાય પડે,

૯૭=આકાશના પાનનો રસ ૧) તો. ધતુરાના પાનનો રસ બે આની બાર નેલ રૂ. ૨૫ ગ્રામ મેળવી પાવું. બીજો અને ત્રીજો દીવસે એ વજનના અરધે બામે પાવું.

૯૮=આકરાના મૂળનું ચુરણ (૧૧ કપ) ૧૧ તો., ધતુરાના પાનનું ચુરણ ૫) વાલ, સકર ૧૧ તો. પાણી સાથે અંકે રતીની ગોળી બનાવે. ૫) વરસના બાલકને ૧) ગોળી રોજ બેવાર ખવાડે ૧૦) વરસના છોકરાને ૨) ગોળી } રોજ ૧) વાર ૧) માંસસુધી. મોટાં માણસને ૩) ગોળી } ખવાડે. ગોળી ખાધ પછી પાણી પીવું નહીં. વામીટ થવા દેવું નહીં, તે માટે ચણાના દાળીઆ ખવાડે.

૯૯=જેઠી મધ અને સરખંખાનો કાલનો પાવો. તેલ, મરચુ, અમરું ન ખાવું.

વાંદરાનું ઝેર.

૧=વાંદરાનું ઝેર હિતારવા માટે—સીંદુર માખણમાં મેળવી ઉપર લગાડવો.

૨=વાંદરા કરડે તેનું ઝેર—મોદારસીંચ (મુરદાસંચ) પાણીમાં ખીતે બાપર લગાડે તો સાફ થાય.

ઝેર પારાનું

૧=મોંચાતરીનો રસ પાવો.

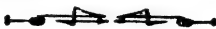
૨=પારો શરીરે ફુટી નીકળે તે માટે—ગળજબીના મુળનો રસ એ તોલા પાવો અને શરીરે લગાડવા એની કાજ શંકી અજાડવી.

૩=ચોળાઈની બાજુ ખાંવી.

૪=કાચેલીની જડ પાણીમાં ધસી પીએ.

૫=રસ કપુર અથવા મારેલો પારો ચરીરપર ફુટી નીકળે ત્યારે કેળના કણ્ણું પાણી ના શેર અને સાકર બે તોલા મેળવીને કાકળા કાપોરેલાં વાસણમાં અથવા ચીણી વાસણમાં મુદી આપી સત્ર દારમાં મુકે. દરદી સહવારે છુબે ચેટે પીએ. દરદીની પીસાળ છલી તપાસે તો તેમાં નીચે પારો જણાય.

પારો બંધાય—મરીના પાનના રસમાં પારાને મસજે તો પારાની ગોટી બંધાએ સ્વચ્છ કરેલાં તાંબા કિપર આ ગોટી ધસે તો તાંબાને ઝળકાટ આવે.

ઝહેર સોમલનું.

૧=પેહેલી ઓઘરી આપરી પગી પેટમાં ચુકારા થાય તે માટે ના તોલો કાચો, માખણ અથવા દુધ સાથે દર ના કલાકે આપવેલ રક્તેળના થડનો રસ પીવામાં સારો છે.

૩=અરીજનું ઘેર મટે-ગોમાસામાં જમીનમાં થાય છે તે આળ-મીઝાં સુકાં અને મરી સલાગે લેવાં, બનેને ખાંડી બારીક કપડાં-માંથી ગાળી અને બકરીના પીટ્ટામાં મેળવી આંખે લગાડે તો મસાણે મળેલો દુશીઆર થાએ, ૧) દીન સ્થ મર્યો હોય તો હલાજ કામ આવે નહીં.

૪=ઉંચરાના ૧૦ પાતરાં વાટી તેનો રસ પાય. ત્રણ ત્રણ કલાકે ૩ વાર પાય તો સોમલનું ઝેર ઉતરે.

૫=સોમલના ઝેરની ગરમી ફુટી નીકળે ત્યારે—મુલાના પાનનો રસ ના શેર સહવાર સાંજ પીવો. સોમલને મુલાના પાનના રસમાં ખરગ કરે તો અગ્ની ઉત્પન્ન કરવાની તેની ખાશીએત નરમ પડે.

૬=સોમલનું ઝેર તરત ઉતરે—ઉંચરાની અંતર બહાર કાઢવો પીવો અથવા ૧ તોલો ઉંચરાની બાજુ પાણીમાં વાટી પાતી. ૧ વાર સોમલનો કટકા બીજી ચીજ સાથે મેળવી તડકે સુકાવા મુકેલો. બીજી ચીજની ખુસમો સારી હોવાથી ૧ વાંદરો તે સોમલ ખાઈ મર્યો. વાંદરાને સોમલની ખરાબ અસર લાગુ પડી અને લથડવા લાગ્યો. તે વાંદરો પાસે આવેલાં એક ઉંચરાના ઝાડપર મર્યો અને ઉંચરાની બાજુ ખાધી તેથી તે તરત દુશીયાર થયેલો જણાયેલો.

૭=ચણીની દાળને પાણીમાં બીંજવે, તેને પાણીમાં વાટે, તેનું પાણી પીએ.

૮=જેઠી મધનું મુળ ૧૫ તો. કુકડવેલના ઉકાળામાં ગરમ કરી પીવાથી, સોમન, હડતાન, કનેર, ચણોટીનું ઝેર ઉતરે. ઉપરથી લીખાવું.

૯=કુતરાને સોમનનું ઝેર લાગ્યું હોય તો, ખલુરંગની બાટનીનું પાણી પાવું.

બીલાડી ઝેર.

બીલાડીએ કરડેલા જખમ ઉપર—કાલા તલ પાણીમાં પીસી લગાડે અને ખાવામાં કુદનો આપે.

ઝેર સરડાનું.

૧=ઝેર સરડાનું માણસને લાગ્યું હોય તો ઝાલડો આવે, તે સાથે ચીથરાં જેવો મળ પડે તે મારે આંદાનું મુળ ના તોલો પાણીમાં ઘસીને પાવ તો સાફ થાય.

નોળીઆનું ઝેર.

નોળીઆનું ઝેર મટે—અરણીના ઝાલડાના ઊંચ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ઝેર વાઘનું.

૧=કુમાર ચીરી તેમાઢૂલળદર મુકે, તેને સેફી જખમ પર મુકે.

૨=અરણી (Appel) ના પાલા સાથે મીઠું વાટી લેપડી મુકે.

૩=થોરનું દુધ જખમ પર મુકે તે ઉપર લીમડાના પાન મુકી પાં. આધે.

૪=વાઘે કાઢેલા જખમ મારે—અરણીના પાલાની પેટીસ બાંધવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

ઝેર ઘીસાડીયું.

૧-ઘીસાડીના ઝેરનો ઉપાય—આશાપાસવ, આંબો, પીપળા એમનાં કાષ્ઠ પથ્થુ ગ્રાહ્યનું મુળીયુ પાણીમાં ધસીને પાણું તેથી ઝેર ઉતરે છે.

૨-ઘીસાડીને અડકવાથી હાંફાઓ અભડાય છે. એ સાપ બામણીના જેવી છે.

ઘીસાડી પોતાના અધાર દુધ અથવા એવી ઘાળી ચીજમાં વધારે નાંખે છે. અધાર સાથે સફેદ જામ વળગેલો હોય છે તે ઝેરી છે. તે પેટમાં જવાથી ગ્રાહ્યો તથા ઉલટી આવે છે,

૩-ધરોળીનું ઝેર પેટમાં જાય ત્યારે ગ્રાહ્યો ઉલટી થાય છે. માટે આંખાનાં ગ્રાહ્યું મુળીયું પાણીમાં ધસી પાવું.

૪-ઘીસાડી જનવરનો અધાર (ગજ) લાગે તે માટે—ખજૂરીની અથવા તાડની તાડી પીવી.

૫-ઘીસાડીનું ઝેર પેટમાં ગયું હોય ત્યારે સોજો આવે, શરીરે સોયોં બોંકાયા જેવું થાય; શરીર પર લાલ રંગની ફાડ-કાઓ ઉઠે.

આ ઝેરથી ગ્રાહ્યો ઉલટી થાય છે, માટે—અજુલ, આમ, ખીમાર માયાં, દાડમની જાલ સંભાગે ચુરુ ના થી ના તોલો દર બે કલાકે આપવું, (પિહેલી બે ચીજ ઘણી ઉપયોગી છે),

૬-ખાંડ અને હળદ સમભાગે ૧) તેા ફાકવી.

ઝેર કચરાનું.

ઝેર કચરાનું ઝેર કપુર ઉતારે છે.

આમળાનું પાણી કરી પાવું અને માથે ઘી ધસવું તરત ફાયદો થાય,

વીચ્છુનું ઝેર

૧=૭૩-સફેદ ૭૩-વધાડનું ૭૩-ઉટમી ૭૩, ખંભાતી ૭૩ Cummin Seeds એની ખારીઅત થાંડી છે.

વીચ્છુનો દખ ઉતરે—૭૩, મીઠું, ઘી, મધ સંભાગે મેલવી દખ ઉપર મુકે.

ગાથા સંગ્રહ

૨—હુમાડાની કાળે અને આડે (સોજ) મેળવીને દંખ ઉપર લગાડે અથવા માપીનું માથું હુંકમાં મેળવી દંખ પર નાંધે.

૩—પમારીઆનું મુળ ૧ વરસની અંદરનું (ભુનુ ન ચાલે) પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર લગાડવું. દંખ ચઢી ચુક્યા હોય તે જગા આગળથી આ મુળાઉં ફેરવીને દંખની જગા આગળ લાવવું. આમ ઘણી વાર ફેરવવું મુળાઉં ચામડીથી અળગુ રાખવું. ચામડીને લગાડવું નહીં,

૪—યુઅર હાથલાનો છુંદો દંખ પર લેપડી મૂકવી,

૫—જાંબુના પાનરાંની પોટીશ મુકે,

૬—અશ્વીણ અને હજારને યુવરના દુધમાં જોળી બનાવી તે જોળી દંખ ઉપર મુકવી,

૭—ચીન્હુનો દંખ ઉતરે—ફરંગી પંતરાનું મુળીયું હાથમાં પકડવું.

૮—કપુર ૧ વાસ, ચેવથી પાન સાથ ખવાય છે.

૯—કાચડીની મીચ પથર પર ઘસી ગરમ કરીને દંખપર ચોંટાડવી

૧૦—ભુરાં કોહળાનું લીટું અથવા સુકેડીયુ પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર ચોપડવું,

૧૧—કાંદો છુંદો વીંછુંના દંખ ઉપર બાધવો તે એમોનીઆની માફક કામ કરે છે.

૧૨—કેરીનો ચીક વીંછુંના દંખ ઉપર લગાડે છે.

૧૩—સફેદ આંકરાની જડ દરદીના બધે કાનમાં ખોસવી અથવા આંકરાનું દુધ દંખ ઉપર મુકવું.

૧૪—ગુંદો ઝાડના ફળને ગુંદા કહે છે ગુંદાના પાનની લેપડી દંખ ઉપર મુકે.

૧૫—ઝીંડાનું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડવું અથવા મુળને છુંદો તેની લેપડી દંખપર બાંધવી.

૧૬ થોર—યુઅર ફાફલો, હાફગા; હાથવા ફાફલા થોર છુંદો લેપડી દંખપર મુકે.

૧૭—વીંછીનું ઝરેર ઉતરે—આનવારે કપાસનું મુળાઉં લાવી વીંછીના દંખ ઉપર ફેરવવું દંખ ચઢેલા કામ આગળથી દંખ આગળ ફેરવવું શરીરને મુળાઉં લગાડવું નહીં.

૧૮—તંબાકુ વા પૈસાખાર લઈ તેમાં તેલનું પાણી નાંખવું તેમાંથી બે ટીપાં દરદીની આંખમાં મુકવાં.

૧૯=આતવારે કાપેલા કંપારીઆના મુળને દરદી મોઢામાં મુજીને બાવે અને છુંદો દંખ પર મુક,

૨૦=ઉજળી ચણોડીનું મુળ રવીવારે બાવે, દરદીની પાસે બેસી તેની ઉજળી દે તેા ઝેર ઉતરે.

૨૧=લીકુનો ડંખ એક મીનીટમાં ઉતરે—ધીસાડી કઢી (સુમ ખડા) નું બી પાણીમાં ધસીને અથવા વાટીને વીધુંના દંખ ઉપર મુક.

૨૨=દરદીને ખુબ દોડાવવાથી વીધુનો ડંખ ઉતરે કે.

૨૩=ખુરસાળી વળતો ૧ દુકડા મોઢામાં ચાવી દરદીને જે બાલુ ડંખ મારીઆ હોય તે બાલુના સામેના કાનમાં ૩ વાર ફૂંકે મારવી.

૨૪=દાડમરીના પાનને પાણી વગર વાટી લેપડી કરી દંખ પર બાંધે.

૨૫=આંકડાનું મુળીયું પાણીમાં ધસી લગાડે જે દંખ સફરામાં મારેલો હોય તેા પહેલાં સફરા પર લી લગાડે પછી મુળીઆનો ધસાડો લગાડે.

૨૬=ધઉનો લોટ, રોટી કરવાના ઠીકરા પરની મેસ અને મરુમ પાણીની પોટીસ કરી ડંખપર મુકવી,

૨૭=૧ અરીઠાની છાલની ગોળ સાથે ૩ ગોળી બનાવવો. દરદીને એક ગોળી ખવાડી ઉપરથી ગરમ પાણી પાવું. એટલે દંખ ઉતરી જશે.

૨૮=દંખની સામી બાલુના કાનમાં પાનનો રસ નાંખે

૨૯=ધોડાવજ મોઢામાં ચાવી, દરદીના કાનમાં પાંચ વાર ફૂંકે મારે.

૩૦=નીમખ મોઢામાં ચાવી, દમ છુટી પછી દંખ ઉપર ધીરે ધીરે ફૂંકે મારવી

૩૧=બાજરીને ચલમમાં ભરી તેના હુમાડતો દમ લીએ અથવા બાજરી બાળીને ચુરણ કરવું. દરદીના દંખની સામી બાજુની આંખમાં તે ચુરણ આંજવું.

૩૨=આંકડાના પાકા પાન હાથમાં મસળી રસ કઢાડી તેના ડીપાં ૫) ૭) નાકમાં નાંખે તેા છીંક ચાવે અને દંખ ઉતરે.

૩૩+૩૪=જમાળગોટો વાટીને લેપડી દંખપર મુકવી.

૩૫+૩૬=લીકુનો દંખ જલદી ઉતરે—ચરોડી બનવરને તેડમાં ઉઠાવો તે તેલ દંખ ઉપર મુક.

મરોળી માણસને ચાટે તો શરીર ડુળી આવે છે માટે મરોળી શરીરને લાગી હોય તો તે માણસને નાહવાની જરૂર છે; નાહવાથી ગલોડીની ખરાબ અસર શરીરને લાગતી નથી. ગલોડીને ધીરે નામે ઝાળખે છે, ધીરેના શરીરને અડકવાથી નાહવાની જોઈ જરૂર હોઈએ એ જણાવી છે તેટલી જરૂર ગલોડીને અડકવા પછી નાહવાની જણાવેલી છે.

૩૭=મરઘીના પીછ બારીક કાપી નેની બીડી બનાવે. (જેમ તંબાકુની બીડી બનાવે છે તેમ) તે બીડી દરદી પીએ; તેના ધુમાડો પેટમાં જવા દીએ. મરઘાંનો અત્રાડ ખાવામાં તેમજ દંખ પર લગાકવામાં વાપડે તો ફાયદો જણાય.

૩૮=એ વાલ તીકું એક ચેવલી પાનમાં મુકી દરદીએ તે ખુખ ચાવી ચાંતીને ખાવું. ૧૦ મીનીટ પછી બીજવાર ખાવું.

૩૯=વીંછુના દંખ ઉપર આમલીનો કચુકો (કરીઓ) ધસીને મુકે તો વીંછુનું ઝેર ઉતરે.

૪૦=અધેડાના ઊંડાની ડાંખળી વીંછુના દંખ ઉપર ફેરવો તો દંખ ઉતરે. ડંખ ઉતરીને અસર જગા ઉપર પાછો આવે ત્યારે અધેડાના પાનની લેપડી મુકવી.

૪૧=ગાલવળ=સફેતવળ=વજગંધારો, મોઢામાં ચારીને દંખની સામી બાજુના દરદીના કાનમાં ૨) વારકુંકે મારે તે: વિંછુનો દંખ ઉતરે.

૪૨=વીંછુનો દંખ ઉતરે—લીસોડીનું બી અથવા આમળાનું બી કાપીને દંખ પર મુકે તો ઝેર ચુસી લે છે.

૪૩=વીંછીનો દંખ—પાનનો રસ સુંધવો.

૪૪=વીંછુએ દંખેલા માણસને, સત્યાનાશી જડ કોષ્ટ માણસ હાથમાં પકડી દરદીને બતાવે તો દંખ ઉતરે, અગ્ન બંદુજ હોય તો દંખ પર લગાડે. વરસાદની ગરજનાના અવાજથી આ જડોનો જાય છે.

૪૫=વીંછુના દંખ માટે—ચરીડાની મીચ અથવા આમલીનો ચીચોડો પથર ઉપર ધસી ગરમ ગરમ દંખ ઉપર દાખે તો દંખ નરમ પડે.

૪૬=વીંછુના દંખ માટે—લીલી હળદરના રસમાં ખપે એટલું મીકું પીગળાવી રાખી તેનાં પાંચ ટીપાં આંખમાં નાંખવાં. અને તે જવણી પગના તળીઆમાં ચાપડવાથી ડંખ ઉતરે છે. લીલી હળદર તો મુકાની મુકી પાણીમાં બીજવીને ગાળી લેવી.

૪૭=વીંધુનો દંખ—હરના ચુલામાંની અગાયા અથવા બાજીની રાખ માયના વાસી મુનરમાં મેળવી દંખ ઉપર લગાડે તો અનનરમ પડે. મંતર બણી વીંધુનો દંખ ઉનારનારા આ રાખ શરીર ઉપર લગાડે છે. દંખ નરમ પડે છે તે મંતરથી નહીં પણ રાખના ચુણથી નરમ પડે છે દરેક દરદીને કાયદો થતો નથી કારણ કે તે વીંધુની ગત ઉપર આધાર છે: ધણે સખત દંખ ઉતરતો નથી.

૪૮=વીંધુના દંખ માટે લસનનો રસ મધમાં મેળવી પાતો.

૪૯=વીંધુનો દંખ ઉતરે—લીમડાના પાંદડાં ચાવીને જોરથી કુંક મારવી. શરીરની દાખી બાજુ દખ હોય તો જમતા કાનમાં કુંકવું. જમણી બાજુએ દંખ હોય તો કાયા કાનમાં કુંકવું.

૫૧=વીંધુનો દંખ—વચ્ચનામ પાણીમાં ધસી લગાડવું.

૫૨=વીંધુનો દંખ મટે—સમુદર ફળ લીમડાના મુળ સાથ ધસાને દંખને લગાડવું.

૫૩=વીંધુનો દંખ—ધાળી સાટોડીનું મુળ આતવારે કપવું. તે મુળ હાથમાં રાખી વીંધુને ચીડવીએ અને વીંધુ દંખ મારે તો પણ તેનું ઝેર ચડે નહીં.

સાટોડીનું મૂળીયું મોટે ચાવીને વીંધુ ઉપર મોઢાની ચુક ઉરાડીએ તો ચાવી રીતે છંટાયલો વીંધુ દંખ મારે તે કોઈને લાગે નહીં.

૫૪=વીંધુનો દંખ ઉતરે—મોઢામાં મીઠું પીગળાવી પછી દંખ ની ઉલટી બાજુના કાનમાં જોરથી કુંક મારે. દંખ શરીરની દાખી બાજુએ હોય તો જમણાં કાનમાં અને જમણી બાજુએ હોય તો કાયા કાનમાં જોરથી કુંક મારે.

૫૫=વીંધુનો દંખ ઉતરે—દરીઆનું મીઠું પાણીમાં પીગળાવી તેના ટીપા પાંચ આંખમાં નાંખે. અથવા મીઠાનું પાણી કરી તેના ફટકા દરદીના મોંઢાપર મારે.

વીંધુનો દંખ ઉતરે—મુળાનો રસ દંખ ઉપર ધસે તો ઉતરે.

૫૬=વીંધુનો દંખ ઉતરે—આંકડાના પાકા પાન હાથમાં મસળી રસ કઢાડી તેના ટીપાં ૫) ૭) નાકમાં નાખે તો છીંક આવે અને દંખ ઉતરે.

૫૭=વીંધુનો દંખ ઉતરે—એલચી ચાવી દરદીના કાનમાં જોરથી કુંક મારે.

૫૮=વીંધુના દંખ માટે—સફેદ કરેણનું મુળ પાણીમાં ધસી દંખ ઉપર ફરી ફરી લગાડીઆ કરવું.

૫૯=વીંછુનો દંખ ઉતરે—ગરીબે જે આળુએ દંખ હોય તે બાબુના કાનમાં માનકોડીનો પાનનો રસ નાખવો.

૬૦=વીંછુનો દંખ ઉતરે—નવાઈ વા પપ્પામાર લખ તેમાં તેડલું પાણી નાખવું તેમાંથી એ ટીપા દરદી પી આંખમાં મુકવાં.

૬૧=વીંછુનો દંખ ઉતરે—પગાડીઆનું મુળ ૧ વરસની અંદરનું, (જુનું ન સાચે) પાણીમાં ઘસી ડંખ ઉપર લગાડવું. દંખ ચઢી મુક્યો હોય તો ચઢેલા દંખ આગળથી આ મુળાઉં ફેરવીને ડંખની જગ્યા આગળ લાવવું આમ ઘણીવાર ફેરવવું. મુળીઉં ચામડીથી અળચ રાખવું. ચામડીને લગાડવું નહીં.

માથે આવેલી સ્ત્રીને ઝાઝો આ મુળીઆં ઉપર પડવાથી તેનો ચુલુ નીકળી જાય છે.

૬૨=વીંછુનો દંખ ઉતરે—આવળની પાકી મોઢામા ચાવી ડંખ ઉપર કુંક મારે તો કુખમાં નરમ પડે છે.

૬૩=વીંછુનો દંખ ઉતરે—આવળના પાકી ચાવીને દરદીને જે બાબુ દંખ હોય તેની સામી બાબુના કાનમાં નોરથી કુંક મારવી.

૬૪=વીંછુનો દંખ ઉતરે—આવળના પરદાના બી વાડીને દંખ ઉપર મુકવાં.

૬૫=વીંછીના દંખ મારે—મગીના દાણા એ વાડી ડંખવાળી જગ્યાની સામે બાબુની આંખમાં આ વાડી ડંખ નરમ પડશે.

૬૬=વીંછુનો દંખ ચરીરની દાખી બાબુએ હોય તો જમણી બાબુના કાનમાં મરચાંના અરક (ટીકચર કેપ્સી સાઇ) ના એ ટીપા કાનમાં મુકવાથી દંખ નરન ઉતરી જાય છે. ટીપાં નાખવા પછી ગ્લેશિરાપન અથવા સફરો પાણીમાં વાડી તેનાં પાંચ ટીપાં કાનમાં નાખવાની જરૂર છે.

૬૭=વીંછુનું ઝેરેર ઉતરે—વીંછુ દંખે સારે દંખ ચઢીઆ હોય તે જગ્યાની ઉપર મોટી નોરથી બાંધે તો દંખ વધું ઉપર ચઢે નહીં, પછી માંખણ મારે તે નરમ પડે.

૬૮=વીંછુનો દંખ—ગરબેલ પાન પર બીજું પાન ઉંધું મુકી તે તે ઉપર નીમક મુકી ખુબ ચાવી ચાવીને રસ ગળવાં. પા કલાક પછી ખપ પડે તો બીજવાર ખાવું.

૬૯=વીંછુનો દંખ મટે—મીઠું વા તોડો દંખ ઉપર આંધી રાખવું.

૭૦=વીંછુનો દંખ—ઝોક જમવો મીઠું, પાંચ તોડા બાંધીમાં પીંચવાની તેના પેતાં દંખ ઉપર મુકવાં.

૭૧-વીંધુનું ડેર—મીઠાનું પાણી કરી, નાકમાં ૩ દીપાં મુકવાથી ડેર ઉતરે છે.

૭૨-વીંધુના દંખ માટે દરદીની આંખમાં મીઠાના પાણીના દીપાં મુકવાં.

૭૩-વીંધુનો દંખ ઉતરે—ખાવડાના લાકડાની રાખ દંખ ઉપર દાખે તો દંખ ઉતરે છે.

૭૪-વીંધુના દંખ માટે—મોરડીના પાતરાનો રસ કાઢી કાનમાં રસનાં દીપાં મુકવાં.

અથવા (લાલ ઠસારી છુંદાને દંખ ઉપર મુકવી)

૭૫-વીંધુના દંખ માટે—ભીંડાના છોડાની જડ છુંદી દંખ ઉપર મુકવાથી દંખ ઉતરી ન્થાય છે.

૭૬-વીંધુના દંખ ઉપર મધ ચાપડવાથી દંખ ઉતરે છે.

૭૭-વીંધુનો દંખ ઉતરે—ઉપરાના પાન દાઘ વતી તોડે (દાઘ ન લગાડે અને મોંદાથી તોડે તો વધારે અસર લાગે) તેનો રસ કઢાડે. દરદીને ઉભો રાખ તેની સામે દંખ ઉતારનાર ઉભો ગહે, દરદીની દાખી બાજુએ વીંધુનો દંખ હોય તો દંખ ઉતારનાર પોતાના જમના દાઘપર પેસો રસ લગાડે. ખભાથી ઘસ કરી આંગળાં સુધી ન્જેરથી રસ મસલે. જો દંખ દરદીની જમણી બાજુએ હોય તો દંખ ઉતારનાર પોતાના દાઘા દાઘને તે રસ ખભાથી આંગળાં સુધી ન્જેરથી મસલે એટલે દરદીને દાઘ લગાડ્યા વગર અગ્નંયમ રીતે દંખ ઉતરે.

૭૮-વીંધુનો દંખ ઉતરે—એરંડીઆના પાનનો રસ દંખની સામી બાજુના દરદીના કાનમાં નાખવો. ૦૧-૦૨ કલાકે ઉતાર નાખવો.

૭૯-વીંધુના દંખ માટે—૧ વાત કપુર પાન સાથે દરદીએ ખાવો.

૮૦-વીંધુનો દંખ ઉતરે—કમોદનું મુળ અથવા નીચે મુજબ બીજાં મુળીઆમાંથી કોઈની એક પાણીમાં ઘસી દંખપર લગાડે. વીંધુનો કાં તે, અરીસુ, બાટલીપર મારે છે. તે લાકડાનો કારક, (સુચ) અંબેરીઓ, બંદુકરી, લગણુ અને ગળી. ગળીના પાનનો રસ અથવા ગલોડાંના ઝાડના સાડાચણ પાન ખરાડે તો દંખ ઉતરે.

૮૧-વીંધુનો દંખ ઉતરે—કુતરીઆં ઘાસનો રસ દંખપર લગાડે. કહેવત છે જે “વીંધુનું ઝાપડ કુચી” (કુતરીઉં ઘા)

વીંધુનો દંખ—હસધરની ધુઈ તે જગા ઉપર મુક અસમમાં હસધર મુકી ધુઈ વી.

૮૦-વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—વીચ્છુ કરડે કે તરત આકાશના મુળની સળી બધે કાનમાં ખોસવી.

૮૧-વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—રતાડુના પાનની અથવા સુકા કંદની લેપડી દંખપર મૂકવી.

૮૨-વીંછીનો દંખ ઉતરે—સસણ અને મીઠું સંભાજે મેળવી તેની લેપડી દંખ ઉપર મૂકવી;

૮૩+૮૪-સસણ અને અધેરો સંભાજે મેળવી દંખ ઉપર પોટલી મૂકવી.

૮૫-વીચ્છુનું દંખ—જીંજી (ખાતા) નો રસ દંખ ઉપર મુકવે. અથવા દંખામલા માણસે બહુ જોરથી દોરવું.

વીચ્છુના દંખ ઉપર વડનું દુધ ચોપડવું.

વીંછીનો દંખ મટે—વાંદાનો લેપડી મૂકવી.

૮૬-સાપ અને વીંછીના દંખની ઉપર વીંછીના પાતરાંની તથા મુળીઆની લેપડી મૂકવાથી ફાયદો થાય છે.

૮૭-વીંછીનો દંખત-સાટોડીનું મૂળ દરદીએ ચાવવું અને તે મૂળ ડંખપર બાંધવું.

૮૮-વીંછીનો દંખ—પુંખ નક્ષત્ર રીતારે ઉતર બાજુનું સામરનું મુળ લાવવું. લાવનારનો ઓળો ઝાડ પડે નહીં. આ મૂળ ચંદ્રેશ્વર દંખ આગળથી નીચે ડેરવવું અથવા ધરી દંખ પર લગાડવું.

૮૯-વીંછીનો દંખ ઉતરે— સન્દેસરી એ જાતની થાય છે. સંદેહ કુત્રવાળી અને પીળા કુત્રવાળી સંદેહ પ્રત્રવાળી સન્દેસરી વધારે શક્તી રાખે છે. સંદેહ કુત્રવાળી. સંદેસરીમાં એ જાત છે. નાના કુત્રવાળી અને મોટા કુત્રવાળી મોટા કુત્રવાળીમાં ગુણ વધારે છે. આ ઝાડનું મુળ આતવારે બપોરે ત્રણ કલાક ઉતર દીશથી કાઢવું બપોરના ૩ વાગે આ ઝાડમાં રસ એક સરખો ફરે છે તેથી આ વખતે કાપેલાં મુળીઆમાં ગુણ વધતો રહે છે એવું કહેવાય છે. આ મુળીયું હાથમાં પકડવું; શરીરથી એ અંગળ ઉંચું રાખી દંખ ચઢી ચુક્યો હોય તે જગાથી તેને દંખની જગા સુધી ફેરવવા કરવું—આ મુજબ વા કલાક અથવા વધુ વખત ફેરવવાથી દંખ ઉતરે. ચંદ્રેશ્વર દંખ આસને આસને દંખવાળી જગા આગળ નીચે ઉતરશે, ત્યાર પછી મૂળીઉં દંખવાળી જગા ઉપર દાખવું. એ જંદેરની અગત નરમ ન પડે તો એ મૂળીઉં પાણીમાં ધસી દંખ ઉપર લગાડવું. મુળીઆને વાપરતી વખતે પાણીથી ધોવું, તેથી કાંમ જલદી થાય છે. જ્યારે ઉપર મુળીઉં દાખે ત્યારે ત્યાં અગત વધારે લાગે છે. મુળીયું ફેરવતાં તે

આમડીથી ૨ આંગળો દુર રાખવાનું કારણ એ છે, જ્યારે મુળીયું આપડીને લાગે ત્યારે ત્યાં અગ્નિ વધે છે દંખ ઉપર મુળીકું મુઠ્યા પછી અગ્નિ ન ખમી સકાય તે મુળીકું ઉઘાડી લેશો તો દંખ પાછો ચઢવા માંડશે. મુળીકું દંખપર દાખો તેના કરતાં મુળીકું પાણીમાં ધસીને દંખ પર લગાવો તો અગ્નિ ઓછી જળાશે. મુળીયું ૧ વરસ પછીનું જુનું ચાકે નહીં,

૯૦-તીલું દંખ ઉતરે-વેગજનું મુળીયું પાણીમાં ધસી લગાડે.

૯૧-વિછીડાં છોડને ૨) દાંડવાળાં વીચ્છુના આકારના ફળ થાય છે જેને વીછીઓ કહે છે, એના પાન તંબાકુના જેવાં મોટાં અને સુંવાળા થાય છે. કારનક માસમાં તે પાન પીળાં થઈ ખરી પડે છે.

૯૨-તીછીડા ઝાડડના (છોડવાનું) ફલ જે વીચ્છુના આકારનું હોય છે. તે દરદી જૂએ તો દંખ ઉતર.

૯૩-નવસાર, કળીચુનો, ટંદનખાર મેળતીને દરદીને સુધાડે.

૯૪-ભોરતી પાછળાં ધુમાડો, તમાકુની બીડીના ધુમાડાની માફક પેટમાં લીંબે.

૯૫-૨૦) ચી ૧) સુંવી ઉલટુ ૨૦) વાર ગળે.

૯૬-દ્રક્ષાએગનું તાજૂ ફળ બા નોલો દરદી ખાએ.

૯૭-તીચ્છી તેના વરસથી નજાડાં હોએ તો ત્યાં ૧ વીચ્છુ બાળવો.

૯૮-વોળો સુકોના, માવરી મદેશો, એનું મુળ પાણીમાં ધરી દંખ પર લગાડ્યું.

૯૯-કાક્યાને ફલમાં વાટી તેની ઝોળો બનાવવી તે ઝોળી પાણીમાં ધરી દંખ પર લગાડવી.

૧૦૦=દલદલ બા વેર, અર્ધમ બા તો એની ધુંધ દંખ ઉપર આપે.

૧૦૧=લીમડાના અને ભોરડાના ડા પાનને દાખપર મસળી દરદીને બતાવે અને પુઠું કે આમુ છે.

દરદી કહેશે જે એ કાંઈ દવા છે. વરી મસળીને બનવે. અને પુઠું. આ મુજબ ૧૧) વાર પુઠું. પછી તે લેપડી દંખપર બાધે.

૧૦૨=મીકું ૧) બતાવો ખાર છે. રિચ્છુનો દંખ ખરાસ છે; તેથી મીકું દંખો મારે (જ્યારે) આ કાગળથી, મીકું મોઢાંમાં ચાવી દરદીના કાનમાં ૫૫ મારીઆકરે; અથવા મીકાનું પાણી આંખમાં નાખે તો દંખ ઊતરે.

૧૦૩=ટાળવે જામ લગાડે, તેથી અગ્નિ ઝેર તે દંખપર લગાડે તે તરત ઝેરેર ઊતરે.

૧૦૪=કાનનો મેલ અથવા ચુનો દંખને લગાડે.

૧૦૫=તુલસીનું મૂળ પાણીમાં ધસી પીવું.

૧૦૬=સુદર અનનો કંદ પાણીમાં ધસી પીવો.

૧૦૭=મંતર લજુવાથી દંખ ઊતરે.

૧) “ મજિરા પારખતી તોરા, પુતર મરો, કયામત હોડે, મરોડી છારડે, યન યન યન સખા ” દંખ ઊતરે ત્યાં સુધી બણે અને દંખ ઉપર ટુકમારીઆ કરે.

૨) જુમંતર, “ પરખત પારપર સુરા માય, સુરા માયકા બા બર બીજુ લાએ. છકારી છકારીમારે બીજુ ચઢે, કપાલ ઝાર બીજુ ઉતરે, આપની રાહે દુહાઈ નારસીગકી, દુહાઈ ગોરા પારખતીકી, દુહાઈ માહે દવકી, દોહાઈનોનાં ચણાચણકી. ”

દંખ ઉતરે ત્યાંસુધી બણે અને દંખપર ટુકમારે,

દંખજરા નીચે ઊતરે તેને પાછો ચઢાવવો હોય તો મંતરમા “ વીચ્છુ ઊતરે આપની રાહે ” એમ છે ત્યાં “ વીચ્છુ ચડે આપની રાહે ” એમ બોલવું.

૩ જુ મંતર “ કાળે બીચ્છુ ધોળે બીચ્છુ સખ બીચ્છુકા રંગે, મજિરા ધાય, સીવગાએ, સીવગાએ રાવન કીકી બારી ઉત્તરી, બે ન ઊતરે તો દોહવાઈ પાસ્વતીકી. ”

૧૦૮=ધતુરાપાનનો રસ દંખપર લગાડે તો દંખ ઉપર ચડે નહીં. દંખ ચડેઆં હોય તો ચડેલા બાગનેજુમથાળે આ રસ લગાડે તો દંખ

૩) તસુ નીચે ઉતરે. હવે દંખ હોય ત્યાં ફરીરસ લગાડે તો ૩) તસુ બીજુવાર દંખ ઊતરે. આમુજગ કયાં જવું. દંખ અસળગળગા ઉપર આવે અને નિકળી જાય.

૧૦૯=આવળના લાકડાંની ટુરાખ દંખપર લગાડે અથવા પાણી સાથે બનાવેલી તેની લેવડી દંખપર મુકે. અથવા આવળની પાવી મોઢામાં આવી દરડીના કાનમાં ટુકમારે.

૧૧૦=પંજામ પાપડો આકડાના દુધમાં ધસી દંખને લગાડે.

૧૧૧=મોરના પીંછનો ચાંદલો, સજુ, અમલસારો મધક સંભાળેના ચરણનો ધુમાડો દંખપર આપો.

૧૧૨=લીચ્છુતાં દંખ ઉપર નીચલા મુળીઆ પાણીમાં ધસી લગાડે સીમળા, ઊનકંડી, કાળો અફસો, અરેડો, તકમરીઆ સમુદ્ર સોપ, વાળી કુદરડી, ચસાર દુધલી દરદરવા, કંટાળી, સરગડા સંભિયા, વિછીડા, મક. દરીયા, માત્રકાકળી એમાન કાળીની એક.

૧૧૩-વચણામ પાણીમાં ધસી લગાડે. એની સાથે જોડાઈને
હરીજોખી વમડામ છે. ૧૧૬૪=૯૬૪

૧૧૪-આવળની કુમળી પાળીનો બુકો લઈ તેની ખીડી અંધારામાં
પીએ. અંદર જરા તંબાકુ બી નાખે. ૧૧૬૫=૯૬૫

૧૧૫-દરદીએ ખવાય એટલી ખાંડ ખાવી ૧૧૬૬=૯૬૬

૧૧૬-ફટકડીનું પાણી આંખે આંજે; ટીપાં આખમાં નાંખે ૧૧૬૭=૯૬૭

૧૧૭-સુકી ફળેલી ફળડનો ધુમાડો શરીર પર લેવો. ૧૧૬૮=૯૬૮

૧૧૮-સોપારી અને લાથના નખનું ચુરણ બનાવી તેની બાંડી પીવી. ૧૧૬૯=૯૬૯
-દંખ ચઢીએ હોય ત્યાં સુધી પુસકળ રાખોડી ચોળરી.

૧૨૦-કરોળીઆનું પડ ચસમમાં મુકી તેનો ધુમાડો લેવો.

૧૨૧-નાગરવેલ પાન ઉપર બીજું પાન મુકે તે ઉપર ચપટી
મીઠું મુકી ચાવી ખાય ઉપરથી પાણી પીએ. અને મોંદુ ધુએ.

૧૨૨-દંખ ઉપર મધ મસળે.

૧૨૩-પાકાં કેળાં વાટી તેની લેપડી દંખ ઉપર મુકે.

૧૨૪-ગંજુના પાનની લેપડી દંખ પર મુકે.

૧૨૫-આજરી કુકામાં મુકી ધુમાડો લેવો.

૧૨૬-આમળીનો ચીચોરો અથવા કવચનું બી પથર પર ધસી
ગરમ ગરમ દંખ ઉપર દાખે તે ચોંટી જાય.

૧૨૭-તુળસી અથવા વજને ચાવી તેનો રસ કાનમાં મુકવો
અથવા મોંઢામાંની તે હવા કાનમાં ધુકવી.

-કાળા બાંગરાનો રસ સુંધવો.

પના પાનની લેપડી મુકવી.

૧૩૦-કપ. સનુ મુળીજી કાચદાસર રીવારે લાવે તે દંખ
પર ફેરવે.

સગતરાનું મૂળ પાણીમાં ધસી દંખ પર લગાડે. આ રસ જો
વિચ્છુને લગાડે તો તે હાલી ચાલી સહે નહીં.

હાડીઆ કરસનના પાનનો રસ સુધે અથવા આંખે આંજે તો
તાતકાલ દંખ રહે.

૧૩૧-ફટકડી=ખંડુકરી, એના પાન તડકે મુકે તો ફાટ અને
અવાજ કરે. એની લેપડી દંખ ઉપર મ.

૧૩૨-અંધેડાના પુલ અથવા મુળ ધરીને દંખ પર મુકે.

૧૩૩-એલચો, ખટખટુએ દંખ ઉપર બાધે.

૧૩૪-કાળા ઘોડાનાં પાન સનિવારે ઉતારવાં તે નખ મુકીમાં
રાખવાં, વીચ્છુના દંખથી પીડાતા દરદીને તે નખ દંખમાં તો
દંખ ઉતરે.

૧૩૫=માખણ, લસણ, અથવા મુળાનો રસ મસળવે.

૧૩૬=આકાશની જડ બધે કાનમાં ખોસવી.

૧૩૭=દરકડીના પાણીના ૫, ટીપા આંખમાં અથવા કાનમાં નાખવાં.

૧૩૮=ઘોડાવજ આવીને દરદીના કાનમાં કુંક મારે.

૧૩૯=ખાવાનું મીઠું દંખ પર બાંધે,

૧૪૦=ખાવાના નાગરવેલ પાન ઉપર બીજું પાન મુકે તે ઉપર અમટી મીઠું નાખી બીડો બનાવી દરદીને ખાવા આપે જરૂર હોય તો પુ પુ મીનીટે ૩ વાર બીડો ખવાડવી, ૧૫ મીનીટમાં આરામ થાય.

૧૪૧=ધતુરાના પાનની અથવા કેરડાના ઝાડના ફળ પાકા જે નીચે પડ્યાં હોય [તેને કેરાં કહે છે] તેની લેપડી મુકે.

૧૪૨=અધેડાના કુલનો રસ અથવા મધ, અથવા સાકરનો. ઘસાડો દંખ ઉપર મસળે,

૧૪૩=ગમફળ, જાંબુ, સીતા ફળના પાનને બધે હાથમાં ચોળે તેનો રસ દંખ ઉપર લગાડે. દરદીને શરીરની જમની બાજુ દંખ હોય તો દાબે હાથે રસ લગાડે દાબી બાજુદંખ હોય તો જમને હાથે રસ લગાડે.

૧૪૪=ઉટ કંટાનું અથવા ઘોળી કણેરનું મૂળ પાણીમાં ઘસી દંખ પર લગાડે,

૧૪૫=આમળીનો ચીચોરો, અથવા આબુવા (આખવા) ની સીંગનો મુકો દાણો પથર પર ઘસી દંખ પર દાબે; તે ચોટી ગળ્ય એહેલ ચુસાઇ રહે ત્યાં મુધીજ વળગી રહે,

૧૪૬=તુલસીના પાન ચાવી દરદીના કાનમાં કુંક મારે.

૧૪૭=પુષ્પ નક્ષત્ર ને દીવસે ઘોળી સીમળાનું મુળ કાપે. કાપ નાર ઉત્તર દિશાએ ઉભો રહી કાપે એટલે તેના ઓળો ઝાડ પર પડવો ન જોઈએ, એટલે મુળ કાપનારની પીડ પહાડી સુરજ ન જોઈએ આ મુળથી ૩ વાર દંખ ઉતારે અથવા મુળ પાણીમાં ઘસી દંખ ચઢીઓ હોય ત્યાં સુધી લગાડે.

૧૪૮=લીમડાના પાન ચાવે મોંઢામાંથી હવા બહાર જવા દીએ નહી પશુ દરદીના કાનમાં કુંક મારે.

૧૪૯=આકરાના કુપળનો રસ સુએ

૧૫૦=કાકમના પાનની પાણી વગરની લેપડી દંખ પર મુકે.

૧૫૧=અધેડાના રસની લીટી દંખ ચઢીઓ હોય ત્યાં દોરે.

ઝેહેર નીચે ઉતરે ત્યારે જ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં ફરીથી લીટી ઢોરે, આ મુજબ દંખની જગા આગળ દુખાવો આવે ત્યારે અધેકાના પાનની પોટીએ દંખ ઉપર મુકે (અધેકાની દંખથી ઉપર વીચ્છુને મુકે તો તેને પક્ષઘાત થાય, એટલે ચાવી શકે નહીં) અધેકાનું મળ અથવા પાન દરદી આવે તો દંખ ઉતરે.

૧૫૩-ફાંચ એટલે ફેળના વેળાનું મુળનો કટકો હાથમાં પકડે તો ઝેહેર ઉતરે, આ મુળીઉં જુનું થવે ગૂણ્ય રહેતો નથી.

૧૫૪-સંઘસરો સફેદ ટુલવાળાનું મુળ વધારે ગુણ્યકારી છે. મળીઆનો કટકો શરીરની ચામડીથી ૦૧ તસુ દુર રાખી ફેરવવો. દંખ ચઢીએ હોય ત્યાંથી શરૂ કરી દંખની જગા મુખી ફેરવવું. દંખની જગા આગળથી શરૂ કરવું નહીં. દરદ દંખ આગળ આવે ત્યારે મુળીઉં દંખ ઉપર મુકવું. મુલ સુકાએનું હોય તો પાણીમાં જીંજની રાખવું.

૧૫૫-ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીમાં કાઠખી જતતો દંખ હોય તે બોળે.

સાપનો દંખ, સાપનું ઝેહેર.

૧=સાપનાં દંખથી દરદી બે સુધ થયો હોય, શરીરે ઢીયાં થમાં હોય, મોઢાંમાંથી શીશુ નીકળતું હોય તેવાઓને પણ શેરડીનાં સરકા તોલાં ૨૥ દર ૫) મીનીટ પીવામાં આવે તો દરદી ઘુસીઆર થાય. આખે દીલે સરકા મસળે, તેથી વધુ ફાયદો થાય.

૨=સાપે દંખેલા દરદીની ઉપર ૧૬ શીટ ઉંચાખથી ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીની ધાર નાંખે તો દરદી ઘુસીઆર થાય.

૩=સાપ અને વીચ્છીના દંખ ઉપર કુતરીઆં ધાસતો મુમખે મસળે.

૪=૦૧ તોલો કાળી મુસળી બાલકની પીસાણમાં ધસીને પીએ.

૫=સફેદ ચપાની સીંગે દુધનો બાફ આપી રાખે ન્યારે સાથ કરડે ત્યારે તેને પાણીમાં ધસી કંપ પગ લગાડે અને ૪ વાજ ધસીને પાયે અથવા ચપાની લીલી ઊસનો રસ આ તોલો દરદીને પાણીમાં ઉલટી થશે અને ઝેરેર ઉતરશે.

નાગચપાની સીંગ કવચીતળ મળે છે. એને નાગ રાતરે ખાઈ જાય છે. માટે નાની સીંગ કુટે કે તરત તેને ગુણુપાટની કાઠળીમાં અથવા બીજી રીતે ઢાંકીને મોટી થવા દેવી. સાપના કળજમાં જવા દેવી નહીં. તે સીંગે દુધનો બાફ ૨ કલાક આપવો. દુધ ઉકાળવું તે ઉપર અરણી મુકી તેમાં સીંગ મુકવી અને બે કલાક ઢાંકી રાખવી પછી વાપરવામાં લેવી.

૬+૭=નીપાળાના મીઠામાંની અંદરની જીભ કાઢી નાંખે. મીઠાને લીધુના રસમાં ૨૧ પત દેઇ તેની ગોળા કરી રાખે. તેને માણસના મુઠમાં ધસી અંજન કરે તો મુશ્વેલો દરદી જીવે.

૮=કટોલાના (વાંઝીઆ) કંદને માટીના વાસણમાં ગાય અથવા બકરાના મુતર સાથે સાત દિવસ તડકામાં રાખી સૂકવ્યા પછી સાંપના ઝેરેર માટે વાપરે છે.

૯=વાંઝીઆ કંદોલાના કંદનો રસ ૨ થી ૪ તોલો પાણી અને તે કણ કંપ ઉપર બાંધવાથી સાંપનું ઝેરેર ઉતરે છે.

૧૦=સાપના દંખ ઉપર કરમાનીની પોટીસ મુકાય છે.

૧૧=ઇંદરાવાણીનો રસ ૧) તોલો દરદીને પાય તો અરધા કલાક પછી ત્રાગીટ અંધને ઝેરેર ઉતરે, શરીર તપી આવે ત્યારે નવટાંક લી દરદીને પાવું અને જીંધવા દેવું નહીં.

૧૨=કડવી નાયનો કાંડો—સાપના ઝેર ઉપર કામ આવે છે.

૧૩=કુતરી ધાસની રસનું અનંજન કરવું, સુંઘાડવું. દંખ પર લગાડવું. લીલા ધાસનો રસ સૂકવીને તેની પતરી ન્યારે બેઇએ ત્યારે પાણીમાં મેળવી વાપરવી.

૧૪=મળવેલનું મુળાયું અથવા કંદ વાલ ૨ વાટીને પીવાથી ઉલટી થાય; બે ત્રણવાર આ મુજબ પાછ ઉળટી કરાવવી. વારં-વાર દરદીને પાવું. ઉલટી થઇ ઝેર નીકળી જાય છે.

૧૫=નવસારનું પાણી ખાવવું જે બાળુએ દંખ હેલે તેની મામી બાળુના કાનમાં આ પાણી નાંખવું.

૧૬=અમલસારો ગંધક બચ્ચાના મુતરમાં મેળવી દંખ ઉપર મેલવું.

૧૭=મનુકરીનું મુગ પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો મગજ સાપનું ઝેર ઉતરે.

૧૮=મનુસનું હાંડવું સાપના પુતરમાં ઘસી દંખને લગાડવું.

૧૯=યુવરને મનસાસનું એટલે સાંધના મુગ કરીને કહે છે, કેટલાક લોકો સાપ ન કરડે માટે મુગની માનના છે એ એટલે આ જાડઠ આચળ જઈ એટલે છે “મને સાપના ડંખથી નચાવે” આથી અમલ સીસાનો રોકા મળે છે, કારણ કે દેશી વજનું આ મુગના મુગને સાપના ઝેરના ઉપાય તરીકે ઓળખાવે છે. એનું મુગ પાણીમાં ઘસી પાય છે.

૨૦=સાપના ડંખ માટે યુવરના મુગ અને મરી સંભાળે ખરાંડે

૨૧=શી તપાતીને દરદીને પાંતું. દય દય મીનીટ જેટલું પીએ એટલું પાતું. સાપના ઝેરને લીધે દરદીને લી નો સત્તાદ ગરમ પાણી જેવો લાગે છે, જેર જેમ આકર્ષે હોય તેમ લી વધારે પીવાએ. ૭ કલાકમાં ચાર સ્ત્રાવ લી પી ચકાવ છે. પેટમાંના જંતુ અને લી જાડા વાટે નીકળી જાય છે. દંખ આગળના મોઝા ઉપર લીચડાના પાવરાની લેપડી મુકવી. જેમ જેમ લી પાય તેમ તેમ દરદીને હુશીઆરી આવતી જાય. લી પીવા પછી ૧૦ મીનીટમાં જાડા વાટે નીકળી જાય છે.

(સોજાં લીને ધંધર સાથ મેળવે તો, પીગળી જાય. બેળસેળનું લી પીએ નહીં.)

૨૨=સાપના દંખ ઉર ફેરોસીત તો ૩માં મુકીને ડંખ ઉપર બે કલાક રાખવું.

૨૩=ઇનડીઅન ટેરીટરીમાં દોર ચારનારાં માણસો હંમેશાં પોતાની પાસે ગળીતો બુદ્ધ રાખે છે, વનવરને સાપ કરડે કે તરત તે બુદ્ધ દાખે છે તેથી સાપનું ઝેર ચુસાઈ જાય છે.

૨૪=કપાસીઆનું મગજ પાણીમાં ઘસી આંખમાં આંજે તો સાપનું ઝેર ઉતરે.

૨૫=કાળી મટોડી દરદીને ખરાંડે. જેભાની લાગે તો કાળા સાપનો ડંખ જાણવો, તીખું લાગે તો બીજા સાપનો ડંખ જાણવો મટોડી મીડી લાગે તો ઉંદરનો ડંખ જાણવો. એને માટે ઉતાર એ છે જે જા ના પાનરાં, નખતિ પાતરાં, કડવા દોષીનું મુગ, સનથળ એ સંબળું થંડા પાણીમાં વાવી પીવું.

૨૬=મરેશું જંગલી જે સોપારી જેનું થાય છે તેને પાણીમાં ઘસી તરત પીએ તો ઝેર ઉતરે.

૨૬=કનેર ચાર જાતની છે લાલ, સફેદ, પીળી, ગુલાબી. દવા માટે સફેદ સારી છે. જ્યાં સફેદ કરેણુ હોય ત્યાં સમપ આવે નહીં,

૨૮=સાપના દંખ માટે—ઝેર કચરાના બીને પાણી સાથે મસા દંખ ઉપર મુકવું, દરદી મરી ગયેલો જણાય છતાં ઝેર કચરાનું ચુરણ પાલક તેના કંઠમાં નાખે. ચુરણ ગરદન ઉપર આને આપે ચરીત્રે મથળે તો ઝેર ઉતરે અથવા ફુટીના ઉપલા ભાગ પર (પિત્ત પર) ખરીથી કાપ મુકી તેમાં જમાલગોટા છુદી દાખે.

૨૯=સાપના દંખ માટે જમાલગોટાના બીજ ચાર તોલા લુસડામાં બાંધી ખેતલી કરી કાઢવાના અથવા ત્રાંખાના વાસણમાં તે પોતલી મુકી તેની ઉપર ભેંસનું છાણ ૫ શેર મુકવું. થોડું પાણી નાખવું અને ધંગાર ઉપર ૪ કલાક રહેવા દેવું. બીજની ઉપરના છાળતા કાઢવા અને તેની અંદરની જીમ કઢાવી નાખવી. એક તોલો મંગળને વાટી તેમાં ૧૦ તોલા લીંબુના રસ મેળવવો. તેની ગોળી બનાવવી; તે ગોળીને મોઢાંની ફુંકમાં ઘસી દરદીની બધે આંખે આંખની. આ ઇલાજ ઘણા સારો છે. ઝેરેર ચઢી ગયું હોય, બીમારી વધી ગઈ હોય, અને વખત બહુ વધી ગયો હોય છતાં આ ઇલાજ ફાયદો આપે છે.

૩૦=દરદી મરી ગયેલો જણાય તો તેના માથાના ટાળકપર છરીનો ધા કરવો. લોહી ન નીકળે તો દરદી મરી ગયેલો સમજવો. જો લોહી નીકળે તો આ ઇલાજ ચાલુ કરવો. દરદીની આંખને દંખના ઝેરની ગરમી લાગે છે, માટે આંખની અંદર માખણ રાજ વારંવાર લગાડીઆ કરવું. દરદીને પાણીની તરસ બહુ લાગે છે પણ પાણી પીવા દેવું નહીં.

૩૦=ફટકડી ૦૧ તોલો અથવા વધારે દ્રવ્યમાં પાચે, જેમ પાણીમાં ફટકી નાંખવાથી કચડું અને ફેટલાક ખાર ફટકી સાથે મળી જઈ નીચે ઠરી જેસે છે તેમ ઝેર સાથે ફટકી મળી જઈ તેનો ગુણુ દોસ એછો કરે છે.

૩૧=અરીઠાને પાણીમાં ઘસી દરદીને આંખે આંખે, આંખ લાલ થઈ જાય ત્યારે માંખણ અથવા ઘી લગાડવાથી રતાસ મટે. સાપનું ઝેર સખત હોય તો અરીઠાનું પાણી પાય અને ઉલટી કરાવે. અરીઠાની છાલ ૦૧ તોલો અને ૦૧ શેર પાણી મેળવી પાય. ૧ કલાક પછી ફરી ફરી પાય, ઝેર ઉતરે ત્યાં સુધી અંકેક કલાક પાય. ઝાડા ઉલટી થઈ ને ઝેર નીકળી જાય. બેહોસ થયેલા દરદીને બી ઝે ઇલાજથી ફાયદો થાય. દરદીના જડખાં

જેસી ગયા હોય તેા ખરીકાં હુદીને જડખાંપર મસજો તેા જડખાં ખુળે એટલે દવા પાંચકાય.

૩૨=સાપનો દંખ લાગેવા પછી દરદીને પીસામે લોહી પડે તેા નાં તોલો જી પાણીમાં વાડી ખવાડે અને ગુલાબના ફૂળ પાણી સાથે કોદવના વસિણમાં ઉકાળીને પાય.

૩૩=આકડાના કુમળાં પાનની કળા ચેચલી પાન સાથે અવાડવી અથવા પાણીમાં વાડી અરધે અરધે કસાકે પાવી, દરદી કુદની આરંધાય ત્યાં સુધી એ મુજબ પાવી. પશુ નેવ કળાથી વધારે પડતી નહીં. (કસી એટલે ૨) પામ સાથે જોડાયલાં હોય તે.)

આકડાનું દુધ આપી લાગે તેા જીણી દરદી પાણીમાં ઘસી દરદીની આખે લગાડે, અથવા દરડે ખવાડે.

૩૪=આકાદોરી એ જાતની થાય છે જેના પાન ૩) ધારી છે. જે ઉપર લીલાં મરચાં જેવાં ફૂળ થાય છે, તેનું મુળ પાણીમાં ઘસી એ વાર અંગન કરે તેા સાપનુ ઝેર ઉતરે.

૩૫=મફેદ આકડાના મુળ, મફેદમરી, મોરચુથુ ફલવેલું સમભાગે મેળવી તેની એકેક માત્રાની ગોળી બનાવરી તે માની ગોળી ૧) દરદીને રોજ આપવી.

૩૬=સાપના ઝેહેર માટે—ખરસાણી થુઅરના પાન દરદીને ખવાડવાં.

૩૭=સાપનો દંખ ઉતરે—દરદી મેરુધ (ચયો) હોય જ્યાં તેના માથા ઉપર જીરથી કાપ મુકવા, ન્તે લોહી નીકળે તેા જાણ્યું જે દરદીમાં જીવ છે. તે કાપની ઉપર નેપાળાની દેપલી (વેપડી) મુકવી ધલાજ અકરીર છે.

૩૮=અઝા સાપનું ઝેહેર ઉતરે—નાદીવેલાના મુળના ૪) ઘસકરા પાસેર પાણીમાં મેળવીને દરદીને પાએ તેા લીલા રંગનું વામીટ કરે અને ઝેર ઉતરે.

૩૯=ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીની ધાર ૫) ફૂટ ઉંચાઈ એથી દરદીના માથાપર ના કલાક સુધી નાખે. દરદી ન્તે સુરીમાં આવે, શરીર કંપાવે તેા આ ધલાજ વધુ વખત આલુ રાખવે.

૪૦=સાપના દંખ માટે—ગળજીબના મુળનો રસ પાવે.

સાપનું અને સોમળનું ઝેહેર ઉતરે—પોપટીના પાનનો રસ પાવાથી ઝેહેર તરત ઉતરે છે. એના થી પીવામાં અપાય નહી

પોપટીના પાલાનો વેસો વાલના ક્યારામા અથવા રવી તુલ એડે તે ક્યારામાં થાય છે. એ છોડ ઉપર કાળા ફળ વટાના જેવા થાય છે. તે ફળ ઉપર ઘોળાં દીપકા હોય છે.

૪૨—Culaneha, Tinos Qora Cardifolia, સાપના
ઝેરનો કિતાર—સાપના, વેળાનો કંઈ, દુધમાં બારી રાખવો દરદીને
તે પાણીમાં ધસીને પાવો, દરદી બેસુધ થયેલો હોય તો કંઈ તાજા
વાંપર મસળે બજારુવર બેસુધ થયું હોય તો તેની રજો કંઈ મસ
ળવો, ફૂંસામરીમાં આવે ને કંઈ ધસીને પાવો એના મુળીઆમાં
એવેળા ગ્રુણ છે.

૪૨—બોહોની એક જાતનો વેળો છે તે કાઠાનપુર, બેરલીયાં
માય છે, નોરીએ (બિંદરનો દુધન) બાનવર એના પાન ખેરાક તરીકે
ખાય છે. નોરીઆને સાંપ દબે એટલે નોરીઆ આ વેળાનું મુળ ખાય
છે ત્યારે દંખ ચઢતો નથી.

સાંપનો દંખ ઉતરે—સાંપથી દંખાયલા દરદીને ૧ વાલ
બોહોનીનું મુળ ખવાડે તો ઝેર ચઢે નહીં.

મદારી લોકો બોહોનીની જાલનો જુકા સાંપથી દંખાયલા
દરદીને સુધાડે છે જેથી સાંપનું ઝેર ચઢતું નથી.

સાંપના ઝેરની કાચળી કઢાણી હોય ત્યારે સાંપને તોપલીમાં
બંધ કરે છે તે વેળા બોહોનીની જાલનો જુકા તોપલીમાં મુકે છે.
જેથી સાંપ ઉંઘનસી અને નખજો બને છે.

૪૪=જુના પીપળાના મુળની જાલનું ચુરણ તપકીરની માફક
દરદી સુગે, રોજ ૨) વાર સુગે, તેથી ઓકારી આવે અને ઝેડેર
ઉતરે. જે નાકમાંથી લોહી પડે તો તે વધારે ફાયદા બરેલું બજારું.

૪૫=લીમડાપરની ગા શેર ગળવેલને પાણી સાથે છુંદી તેનો
રસ દરદીને પાવાથી વામીટ થશે અને ઝેર નીકળી જશે.

૪૬=દંખની આસપાસ જીરીથી છડ મરાતી જુમળી વને લોહી
ચુસે. ૧ દેડકાને (એન વધારે સારી) ચીરીને તે દંખવાળી જગાએ
બાંધે. તો અગત નરમ પડે અને ઝેર બહાર આવે.

૪૭=કાળા સાપનું ઝેર ઉતરે—દંખ આગળ જીરીથી છડ પાડીને
તે જગા ઉંદર ઉંદરને (નારી જાતીને) બાંધે.

૪૮=સાપના ઝેડેર માટે—મોટા એરંડીઆનું મુળ ધસી ૧)
તોલો પીવામાં આપે.

૪૯=સાપના દંખ ઉપર—મરઘીનો પીતો મસળે તો ઝેર ચઢે નહીં.

૫૦=લોળાં મરીને સરસાડાના ફુલના રસમાં ૭ દિવસ ઘુટવું
અથવા ૭ લાવના આપી, આ મરીનું ચુરણ ખાવામાં, સુંધવામાં
અંગત કરવામાં વાપરવું.

૫૧=સાપનુ ઘેર ઉતરે—પાંચ તોલા મધુનાસીનો રસ દરદીને ચાસ તે બેઠારીમાં ઘેર નીકળે બાંચે રસને સુધી રાખી તેનું મુજબ ના તેઓ ખવાડે તો તે ઉપર મુજબ કામ કરે.

૫૨=સાપનુ ઘેર ઉતરે—ચોળા (એક બતનો કઠોર) ના આકારને આકારના કુધથી ૪) વાર પત આંચે, તેજીકા ૧) વાજ ખવાડે.

૫૩=સાપ અને વીંછુના દંખ માટે—મીઠું અને કઠિ હુંદીને તરત દંખ પર મુકે. સાપના દંખ ઉપર મુકવાથી તે લેપડી લીલી થાય ત્યારે કઠાડી નાખી બીજી મુકવી,

૫૪=દરદી બેઠારીની ચર્ચા હોય જતા એક વાજ મોરથુથુ બારીક દરદીના નાકમાં મુકે, એક મમજે જાય તેમ મુકે તો ફાપ્પો થાય.

૫૫=સાપના ઘેરે માટે સાબરસીઆના નાના કટકા કરી તેને ચાસમાં વીટાળવા પછી તેને તાંબાની ડબ્બીમાં બંધ કરી તે ડબ્બીને તાપ આપવો. સાબરસીઆના કટકા પાકવા પછી સાપના દંખ ઉપર મુકે તો તે દંખ પર વળગી રહે; અને લીલો થાય ત્યારે કઠાડી કુધમાં ધુએ અને ફરી ફરી દંખ પર મુકવા કરે.

૫૬=સાપના દંખ માટે સાપનો મોહોરો બનાવવી—સાબરસીઆને આમલીના ચીચોડાના કદ જેવાં કટકા કરવા, તે કટકાને ચાસમાં વીટાળી તાંબાની ડબ્બીમાં પેક કરી જાણના તાપથી પકવવા. આ પકવેલો સાબરસીઆનો કટકા સાપના મોહરા તરીકે વેચાય છે. મહારીઓ આ કટકાની કીમત ફીયા પાંચ કહી પછી આવમાં ઉતરતાં ઉતરતાં એક આના પાંચથી વેચે છે. તેઓ એકના એકવીસ કરી લે છે. આ પકવેલા સાબરસીઆના કટકામાં ધ્યાને ખોટા સાપના મોહરામાં ગુણ એવો છે જે સાપના દંખ ઉપર પાણી લગાડીને બ્યારે એ મોહોરો મુકે છે ત્યારે તે કટકા દંખને વળગી રહે છે. ચોડીવારમાં છુટા પડે છે. આ છુટા પડેલા કટકાને કુધમાં ઘોષ પાછો ફરીથી દંખ ઉપર મુકે તો ફરીથી ચોટ છે. આ મુજબ દંખ ઉપર ત્રણવાર ચોટે છે. આ કીયા નજરે નેવાથી, અંબણમાં માણસો મહારી માંજે તે કીમત આ મોહરાની આપે છે.

૫૭=સાપનુ ઘેર ઉતરે—સાંપે કરડેલો માણસ ૩ દિન સુધી ચરતો નથી, એવી કહેવત ચાલે છે. પુરાવામાં એ છે જે કેટલાક કંચોડા મોકા સાંપે કરડેલા દરદીને રાખી મુકી તેની આમળ ૩ દિવસને શત ચાકું બળને કર્યા કરે છે. કેટલાક ગામમાં એવો રીવાજ છે કે સાંપે કરડેલા દરદીને લીમડાના કીડ ઉપર જોળી બાંધી તેમાં દિન-સુત્રની રાખે છે.

લીમડાને અને સાપના ઝેરને વેર છે. સાપે કરડેલા દરદીને લીમડો ખવાડે તો કડવો લાગતો નથી, ઝહેર ઉતરે ત્યારે કડવો લાગે છે. એટલે ઝેરનું જોર વધુ હોય તો લીમડાનો કડવાસ જણાય નહીં.

ધણે વખતે લીમડાનું જોર વધે ત્યારે ઝેરનું જોર ઘટે છે. લીમડો ઝોઝા પ્રમાણમાં લેવાથી ભુખ વધારે છે.

૫૮=સાપના દંખ મારે—રેહાનનો રસ ૫) તોલાં આપવો. ૩)
૪) વખત આપવાથી ધણું સખત ઝેર ધતરશે.

૫૯=સાપનો ડંખ—લસણ છુંદીને ગાયના ઘીમાં મેળવી દંખ ઉપર મેળવું.

સાપનું, વીંચુંનું, ઉંદરનું ઝહેર મટે—કાળાં મરીના ભુકાને લસનના રસ સાથે ગોળી બનાવી રાખે તેને પાણીમાં ધસી દરદીને અંજન કરે.

૬૦=સાપના દંખ મારે—દરદીને અંદક તોલો લીમડાના પાંતરાનો રસ પાયાજ કરવો. દંખ ઉતરે ત્યાં સુધી ૦, ૦, કલાકે પાવો.

૬૧=સાપનું ઝેર—દરદીને લીંબુનો રસ પીવામાં આપે અને શરીર ચોપડે. બે ત્રણ વાર આ મુજબ કરવું.

૬૨=સાપ ધામણ પુછકું મારે છે તે દરદી ઢાલી ઢાલીને મરે છે. તે દંખ ઉપર સરંકા જળડ લઇને તેમાં કપડું બીંજવી મુકે. સાપના દંખથી શરીર કુલે, લોહી નીકળે, તે વેળા ૨ તોલા સરંકા ૩, ૪, કલાકે પાવો.

૬૩=ચીત્રા સાપનું ઝેર ઉતરે—ઉમરાનું મુળાઉં ૦૧ તોલો પાણીમાં ધસીને પીવું અને ઘસાડો દંખ ઉપર મુકવો.

૬૪=ધાયડા સાપનું ઝેર ચઢે નહીં—અરદુસો, કપાસ, દતેરો, વાંઝણી કટોલી એમાંનું ઢાઉખી મુળાઉં ૦૧ તોલા જેટલું ગૌમત્રમાં ધસીને પાવું.

૬૫=ખાખરાના કુલને કેસુડા અને ફળાએને [ફળને] પીન પાપડો કહે છે. એનો ચુંદર હીરા દખનના જેવો છે.

આ ઝાડને કાળું બનાવવાની રીત—ખાખરાના ઝાડના થડ આગળ બે દાય ઉંડા ખાડો ખાદવો, અંદરના મુળને કાતરવું તેમાં ૦૧ શેર કાપેલાં બીલામાં ભરવાં. મુળ કાતરતાં જે વહેર પડેલો તે વહેર બીલામાંની ઉપર દાખવો, પછી મટાડાંએ ખારો પુરી નાંખવો. ૭ માસ સુધી દર અડવાડીએ એ ઝાડમાં પાણી સીપવું. એ ઝાડ માસ પછી કાળું થઈ જશે. જે ૭ માસમાં કાંડું ન થાય તો બે ત્રણ વાર એ ફીયા ચાલુ રાખવી, એટલે દર ૭ માસે બીલામાં તેના મુળમાં દાટવું અને પાણી પાયા કરવું.

સાપનું ઝેર તરત ઉતરે—કાંઈ અથવા ખાખરાના ઝાડના ફુલ તથા અતિવીરની કળી દરદીને ખવડે અથવા ખાખરાના મુળ પાણીમાં ધસી પી

૬૬=સાપનું ઝેર ઉતરે—ચણી ભતના દંખ માટે કુકરપાડના પાનનો રસ દરદીની શક્તિ મુજબ પાવે. અથવા એના ફળની રેખા બે ગુળપુર સર્પ પાણી સાથે પાવી. દરદીને પાછવાડેથી ગરમી જણાય તો ઘી પાવું.

૬૭=સાપના ઝેર માટે જાણીતો દવાજ્ઞ—કુઓ બે ભતનો છે, જેને એકજ દાંડી છે તે નારી ભતી છે. તેમાં ગુણ નથી. શાખા કુટે છે તે નર ભતી છે. તે નર ભતીના આ છેડનો રસ ત્રણથી પાંચ તોલા દરદીને ૦-૦ કલાકે, ચાર વાર પાવે. એના રસની ટીકરી ખનાવી રાખે, બ્યારે ખપ પડે ત્યારે વાપરે. ખાતરી પુરવક મેલાજ છે.

૬૮=સાપનો દંખ નરમ પડે—કેળના કંદનો રસ ૧ તોલા દરદીને પાચ અને કુમળા પાનની લેપડી દંખપર મુકે.

૬૯=સાપનું ઝેર ઉતરે—અરીકાને પાણીમાં ધસી દરદીને આંખે આંજે, આંખ સાથે થઇ જાય ત્યારેમાંપણ અથવા ધી આંખે લગાડવાથી રતાસ મટે. સાપનું ઝેર સખ્ત હોય તો અરીકાનું પાણી પાચ અને ઉખતી કરાવે. અરીકાની છાલ ૦૦ તોલા અને ૦૦ સેર પાણી મેળવી પાચ, ૧ કલાક પછી ફરીફરી પાચ, ઝેર ઉતરે ત્યાં સુધી એકેક કલાકે પાચ ઝાડા ઉભરી થઇને ઝેર નીકળી જાય. ખેહોસ અથવા દરદીને પછુ ગ્ના ઇલાજથી ફાણ્દો થાય. દરદીના જડખાં ખેસી ગયા હોય તો અરિકા છુંદીને જડખાંપર મસજે તો તે જડખાં ખુસે એટલે દવા પી શકાય.

૭૦=સાપનું ઝેર ઉતરે—એ તોલા અંકાલ જલ લઇ તેનો કાકવો ખનાવી તેમાંથી બે તોલા દર અડધા કલા પાવે. અંકુલનું જ દરદીના મોંમાં રાખવું. બીજો ઇલાજ એ અંકાલનું તેલ બે આનીબાર લઈ બે તોલા ધીમાં મેળવી દર ૦૦ કલાકે દરદીને ખવાડવું.

૭૧=૭૨=સાપનું ઝેર ઉતરે—કનેરના ફુલ, સુકાં, તંબાકુની તપડીર દરેક અરધા તોલા, એલચીદાણા ૦૦ તોલા એનું ચુરણ દરદીને સુંધાવું.

૭૩=કોળીઓ કરડે, સાપ કરડે, વીધું દંખે, સાંપની કુંઢથી શરીર સુકા આવે—આ દરદી માટે ઇલાજ—કાંસડીનું મુળીઉં.

લીલો અથવા સુકું ખાણીમાં ઘસી દેખ પર દગાડે તે સુકું ને ફરી ફરી લગાડી આ કરે.

૭૪—સાપનું ઝેર ચરેલું હોય તે ઈસ્ટમ્પના કુળખાનો ધસારો ના તોલો અથવા ધસારે દરદીને માથે અને દેખ પર દગાડે. પહેલે દીવસે ઘણીવાર પાંચ અને ઘણીવાર દગાડે પછીના દીવસે રોજ ૧ વાર પાંચ અને ૧ વાર લગાડે, એ મુળખ ૭ દીન ચાલુ રાખે.

૭૫—મુળીઆના જેવેજ ગુણુ એના પાતરામાંથી છે. આપે કરડેલો દરદી મેહોસ થય ગયો હોય, માથાપર મુકેલું બી ત્રવાનું બી નહીં હોય તો પશુ આ દલાજ ચાલુ કરવો. ફટકીને પાણીમાં ઘસીને તેના ૪-૫ ટીપા મેહોસ થયલા દરદીના નાકમાં બધે શીકરામાં નાખવાં આ દલાજથી દરદીના મોઢામાં શીણુ આવશે ત્યારે મોઢામાં લાકડાની વેલણુ ધાળી મોઢું ખુલ્લું કરે અને ઉપર મુળખ મુળને ધસારો અથવા પાનનો રસ ના, ના કસાકે દરદી કુશીયાર થાય ત્યાં સુધી આપ્યા કરે.

૭૬—ઉંઘમાં સાપ કરડે—માણસ ઉંઘેલું હોય અને સાપ કરડે ત્યારે દરદીને ફેર આવે અને સરીરે અમન બળે તે વખતેની આ દલાજ કરવો.

૭૭—સાપનું ઝેર—નવસારનું પાણી બનાવણું જે બાબુએ દેખ હોય તેની સાથે બાબુનાં કાનમાં આ પાણી નાખવું.

૭૮—સાપનું ઝેર ઉતરે—ફટકી ૨૦ મલોટીઆર, પાણી તોલ ૫ાંચ, નવસારનાં અંરકનાં ટીપાં ૨૦ સાથે મેળવી દર ચાર કસાકે ૩, ૪ વાર પીવાથી ઝેર ઉતરે છે.

ઝેર સાપનું, ઉંદરનું, વીંછુંનું ઉતરે—કુલવેલી ફટકી અરધા પાંચ સાબાર ૨ તોલા પાણીમાં મેળવીને પાવી.

૭૯—સાપનું ઝેર ઉતરે—૦૧ તોલો ફટકી, નવસારનાં પાણીમાં મેળવી દરદીને પાવી. ૦૧, ૦૧, કસાકે ત્રણવાર પાવી, ઝોઢારી આ ઝેર ઉતરશે,

૮૦—સાપના ઝેર માટે—બકરીની લીડી બાળાને તેની ચાખ કરી ખાવામાં આપે; અને બકરીની લીડીનો લેપ કરવામાં આવે તો ઝેર ઉતરે છે.

૮૧—સાપનું ઝેર—સાપના ઝેરના દંખ ઉપર મરી, સરકા સાથે મેળવી લગાડે છે.

૮૨—સાપના દંખ માટે—(ત્રીકટું) સંભાળે મરી, સુકું અને પીપ્પરનું આખે અંજન કરે અને મોરચુથાનું વાગીટ આપે.

૬૩=સાપનું ઝેર—મદારીઓ સાપને કરડાવી, તરત દટકીનું પાણી પીએ છે તેથી ઝેર ચઢતું નથી.

૬૪=સાપનું ઝેર—વીંછુનો ઝેર—દટકી ૨૦ ગ્રેન, સ્પીરીટ એમોનીઆ આરોમેટિક બે આઉન્સ (અથવા દટકી પીગળે તેટલું) એમાંથી વીસ ટીપાં પાંચ તોલા પાણી સાથે દર ચાર કલાકે આપવાથી ઝેર ઉતરે છે. વીંછુનો દંખ તરત ઉતરવા માટે છે.

૬૫=(પારડી SURAT) માં ' આકન બોકન ' અથવા આખલું, ખોખલું એ નામનું ઘાસ થાય છે તેને પાણીમાં છુંદી તેનો ના શેર રસ ૩ વાર પામે તો સાપનું ઝેર ઉતરે.

૬૬=સાપ ઝેરી છે તે જાણવા માટે—દરદીને મરચું ચવાડે ને તે તીખું ન લાગે તો જાણવું જે સાપ ઝેરી છે.

સાપના ઝેરનો ઉપાય—દંખવાળા દરદીને માણસનું મુતર પાંચ તોલા દશ દશ મીનીટ પાવું. વધુ પીવામાં અપાય તો અડચણ નથી. શરીરે ઘી સારી પેડે મસળવું. ઘળામાં ગરમી જણાય ગળુ સુકાય તો ઘી પાવું, સાપના દંખ માટે માણસનું મુત્ર ઉપયોગી છે એવું જણી વખત લખાયલું છે.

સાપના ૩૫ માટે તાત્કાળ ઉપાયો—સાપ કરડે કે નરત માણસનું મુતર મદારી લોકો પીવામાં લે છે તેથી સાપનું ઝેર લાગતું નથી.

૬૭=સાપનું ઝેર ઉતરે—નાતોલો મીઠું લઈ તેને આંકડાના દુધની જાવના આપે અને ગાયના દુધમાં પીવાડે તો ઉલટી થઈ ઝેર ઉતરે છે.

૬૮=સાપના ઝેર માટે—સફેદ આંકડાના મુળ, સફેદ મરી, મોર-ચુક્ર, કુળવેળું સંભામે મેળવી તેની અંકેક માસાની ગોળી બનાવી તેમાંથી એક એળી દરદીને રોજ આપવી.

૬૯=ઝેર સાપનું, પંડરાનું, સોમલનું ઉતરે—કરંજના ઝાડાદી ખાલનો રસ બે અથવા ત્રણ તોલા દરદીને પાચ તો વાતીટ થઈ જઈ ઝેર નીકળી જાય.

૭૦=સાપના ઝેર માટે—કુકડવેલના (તુતરવેલ=પાડાવેલ) પાલા નો રસ દરદીને લક્તી મુજબ એકથી વધુ તોલો પાવે.

૭૧=સાપનો દંખ મટે—કુતરીઆ ધાસને મુળ જ્યાં લાતીને રસ કોકડે દરદી બે સુધ હોય જતાં આ રસ નવદોકથી ના શેર સુધી તેને પીવામાં આપે. શરીરે રસ ચોપડે અને તેને કુચો દંખ પર પાંચે તો દરદી કુસીયાર થાએ એનું સુરણ આજથી પણ ગુણ લાગે.

૯૨=સાપનુ ઝેર ઉતરે—૦૧ તોલો પકાવેલાં સમુદર ફળ એકરોની પીસાળમાં ધસીને પાવું. (પકાવવાની રીત જુઓ “સમુદર ફળ”]

સાપના ઝેરનું ઓષધ—સરસડાના ફળ, મુળની હાલ, થડની અંતર હાલ, લીલાપાન, કુલ દરેક ૨૦ તોલા લઈ માણસના મુત્રમાં વાટીને પછી ૧૦૦ તોલા મુત્રમાં મેળવવું, ચુલે ચઢાવી ખખડાવવું અને તેમાં ૫૦ તોલા ધી નાખવું, મુત્ર સઘળું ખળી જાય ત્યારે ખાટલીમાં ભરી રાખવું. ૧ સેર ધી દરદીને પાવાથી જરૂર દંખ ઉતરે છે, ૫, રતલ સુધી પીવાની કાઠ દરદીને જરૂર જણાય છે. પીધેલું ધી ઝાડા વાટે નિકળી જાય છે. જેમ ઝેર જખરું તેમ ધી વધુ ખખે છે.

સાપના દંખવાલા દરદીને કાઠ વાર વીસકુટક જેવા ચાંકાં કુટી નીકળે છે.

૯૩=સાપનો દંખ—તરત ઘંગાર મુકીને દંખ બાળી મુકેલા એ પહેલો ઉપાય.

દંખની જગાપર નીચે અને ઉપર જોરથી પાટા બાંધવાથી લોભી ફરતું બંધ થાય છે. અને ઝેર ચઢતું અટકે.

૯૪=સાપનું કરડેલું માણસ તણ દીવસ સુધી મરતું નથી, એવું દેશી વધદું કહે છે. તે અત્રેજી વધદું અને આ જમાનાની સાધારણ માનતી નથી. પણ જેઓથી બને તેઓએ નીચેના સહેલા

ઉપાય અજમાવી જોવો—સાપના દંખથી બે શ્વેચ્છ થઈ પડેલા માણસને આંખે સુરોખાર બારીક વાટીને આંજવા દરદી સુધીમાં આવે અને તે જીવે છે એવી ખાત્રી થાય તો પછી અરીઠાનું પાણી પાંખને તે દરદીને વામીટ કરાવવું. ૨-૩ વાર અરીઠાનું પાણી પાંખ વામીટ કરાવ્યા પછી તેને ઉંઘ બહુ આવે પણ જરા બી ઉંઘવા દેવો નહીં. સુષ્કઆ બોકીને પણ જાત્રત રાખવો એટલે હુશીયાર થશે. આ ધલાજ ધણી બાળુએથી એક સરખી રીતે વખાણવામાં આવે છે.

૯૫=સાપનો દંખ ઉતરે—જિરારું ફળ દંખ ઉપર બાંધે.

૯૬=સાપનું ઝેર ઉતરે—પાંચ તોલા ઉંઘાફળીની જડ પાણી સાથ વાટીને તેના બે ભાગ કરે ૧ ભાગ દરદીને પાય. અરધા કલાક પછી બીજો ભાગ પાય.

૯૭=ઉંઘાફળીનો છોડ ૧૧૧ કુટ ઉંઘો થાય છે, આસમાની રંગના ફળ ઉંઘા આવે છે. ફુલના ઝુમખા થાય છે. ગર ઝુમડા પક વવાનો ગુણ એમાં છે.

૯૮—સાપનું ઝેર ઉતરે—આમ્મણના મુળનો કાઢાવો અથવા પાનનો રસ દરદીની શકતી જોઈ પાવો.

જો ગળામાં અગન બળે તો ઘી પાવું. ઘાળી કનેરનું મુળ પાણીમાં ધસી આંખમાં ટીપાં મુકવાં.

૯૯—સાપનો દંખ ઉતરે—પાંચ તોલા કપાસના પાનનો રસ દરદીને પાવો.

૧૦૦—સાપના દંખ મટિ—કરંબદાનું મુળ પાણીમાં ધસીને પાણીમાં વાટી ગાળીને પાવું. જો ઉઘટી ન થાય તો જાણવું જો ઝેર ચઢેલું નથી.

૧૦૧—સાપનો દંખ કોઈથી માણસ ચુસી શકે, ચુસનારના મોંમાં ઓગરા અથવા ધસારો કોઈથી જાતનો ન જાતે, ચુસનારે પાંડી અથવા ઘીના કોગળા કર્યા કરવા, ચુસાએલું ઝેર બદાર યુક્યા કરવું, ગળવું નહીં, ચુસનાર માણસને દારૂ પીવો જોઈએ. ૧ કલાક સુધી ચુસવું પડે છે. ચુસતાં ચુસતાં માણસ થાકી જાય તો બીજાને માણસ તરત વળગે.

૧૦૨—મરઘાનો સફરો દંખ ઉપર દાખવો. મરઘું મરી જાય તો બીજું લેવું. એ પ્રમાણે મરઘાં મુક્યાં કરવાં. ઝેર હશે ત્યાં સુધી મરઘાં મરી જશે.

રૂમળી વાટે ઝેર ખેંચાય છે.

૧૦૩—દંખ મટિ—સાપરસીયું વા તોલો ધસીને પાણી સાથે પાવું.

૧૦૪—મરઘાની તાજી કલેજ દંખપર બાંધવી, તે ઠંડી પડે ને બીજી મુકવી.

૧૦૫—સાપ, વીછુ અને કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સીતાફળનો અથવા રનસુખડીનો ઢળીઓ પાણીમાં ધસી દંખ ઉપર લગાડવો.

૧૦૬—સાપનું ઝહેર લાગે નહીં, સાંપ નાહશે—જો માણસ પાસે ૧ તોલાને આસરે રસ કપુર હોય તો સાંપ કરડે નહીં, તેનાથી સાંપ દુર નાહશે. જો કરડે તો ઝહેર ચઢે નહીં.

૧૦૭—સાપનું ઝેર—વજનાગ બે માસા પાણીમાં ધસીને તરત પાય તો ઝેર ચઢે નહીં. કેટલાક ગોવાળીઆઓ હમેશાં પોતાના પાસે વજનાગ રાખે છે.

૧૦૮—હીંગ અને મધારો વજ બધે વાટીને હાથ પર અને ચરીરે લગાડી સાપને પકડે તો સાંપ કરડે નહીં.

૧૦૯—સાંપ નાહસે—મધકની, સીસમના વહેરની, હંજના કાદ-બાંની, ઘાણાની ધુંધથી સાંપ નાહસે.

૧૧૦—ગોળ કુડાળું જમીન પર પાડે તે જગા પર સાપ આવે નહીં સાપને કિદરનો સીકાર બહુ પસંદ છે.

૧૧૧—સાપ કરડે નહીં—રીસામણીનું મૂળ હાથે બાંધે જમવા તે મૂળનો લેપ શરીરે લગાડે.

ઝેર સઘળી જાતના ઉતરે.

૧—તાંદરજની બાજનો રસ પીવામાં લેવાથી કાઠખી જાતનું ઝેર ઉતરે છે.

૨—સરવે જાતના ઝેર માટે—આકડાના કુમળીઆં (કૂમળાં પાન) પાણી સાથે વાટી તેનો રસ ઘી સાથે દરદીને પાવે.

૩—દંખની જગા સરકાથી અથવા દારૂથી ઘોષને પાનમાં આવડાવે ચુનો પાણી સાથે મેળવીને દંખ ઉપર લગાડવો, તરતનો પેહેલો ઉપાય એ છે.

૪—વીચ્છુ સીવાએના બધા ઝેહેરી જાનવરના દંખ ઉપર જંગલી કલાદરને છુદીને લેપડી બાંધે.

૫—તુમડી—પાતળ ગુચ્છી, ગુચ્છી, વાંદરાની ટોપી, કુંજ, ફનજ, ભુંડુંખી—નામડુંખી—આ ચીજ ગામ વેરાવલતાએ પાટણમાં ઘણી મળે છે.

૬—દરેક જાતના ઝેર માટે આ લઘ્છી પાણી સાથે પીવામાં ઘણો ફાયદો છે.

૭—તનાજ (ચોળાખ)ની બાજનો પાસેર રસ પાએ તો કાઠખી ઝેર ઉતરે, ન ઉતરે તો બાજ છુદીને ટાળવા ઉપર મુકવી.

૮—દરેક જાનવરના ઝેર માટે ઉપાય—ખીજેરાના બી તોડો ગાા ફાકવા અથવા ખોખરા કરી પાણી સાથે પીવાં. ખીજેર તોડો ગાા તો ફાફો કરી પીવું.

૯—કુકડવેલ પીળાં ફૂલની, તેના ડીલ્વાનો બીકાળો ગાયના મૂત્ર સાથે પીએ.

૧૦—જરમાળાનું મૂળ પાણીમાં ઘસી નાખે મફત.

૧૧—અંકાળાના મૂળની છાલ પાણીમાં ઘસી પીવાથી, ખનાજી જીવજંતુના દંખના ઝેહેર ઉતરે.

ઝેર સાપનો

૧૨-દટકડી ૨ થી ૪) વાઘ, મોળ સાથ મેળવી દર બે ક્ષણે દરદીને જમ્મે આ પાણી મળે, જાણીતા છે.

૧૩-પાનો વેલો સાથ છે, ફળ કદા અને મીઠાં એવી ૨ વાન છે. કદા ફળવાળા વેલાનો કંદ પાણીમાં ધસી દંખ ઉપર લગાડે અને લીમાં મેળવી ખરાડે, લીમાં લેવાથી જીભ સંકેતવાતી નથી અને મજુ બેસતું નથી.

૧૪-કટોળીની બે જાત છે; વાંઝ કટોળી ઉપર ફટ ફટ કુચ આવે છે અને બીજી જાત ઉપર ફળ આવે છે. વાંઝ કટોળીને પાણીમાં છુદી દંખ ઉપર લેપડી મુકે; અને પાણીમાં ધસી પીએ તો જઠરા ભથ્થતી જીઝેર નિકળે. વાંઝ કટોળી ઝેરને મારે છે તેનો પુરાવો જોળમાં અરીજુ મેળવીને મકોરા (જલુવર) ને ખરાડે તો મકોરા ને ઝેર અંદર અને મુરઝાળ સાથ એ પછી વાંઝ કટોળીના કંદ ઉપર બેસાડે તો પાછા ધુશીઆર થાય.

૧૫-નાલવેલ અને અવલવેલનાં કંદ ઉપર મુજબ વાપડે.

૧૬-વજનવેલ કડી (કાલીપાત)નો કંદ ઉપર મુજવાપડે વજનવેલ બે જાત છે; મીઠી છે તેને વેરડી કહે છે, કડીના વાસણમાં મુકે તો રસ બધાઇ જાય, સુકાપાનને પાણીમાં મુકે તો પાણી બધાઇ જાય.

૧૭-મોહરો સાપનો (Snake Stone) દંખ ઉપર દાખે તો તે વળગીજશે, બે મીનીટ પછી તે છુટા પડે ત્યારે પાણીમાં બોળવો, અને ફરી દંખ ઉપર મુકવો આ મુજબ દંખ ઉપર મોહરો વળગે ત્યાં સુધી કયાં કરવું બનાવતી મોહરો-પાંકાં સાથર સંગીતને ફાવે તેવો કટકા કરવા તેને ઘાસમાં ત્રિટાળવા, તાંબાની દાખીમાં મુકે, (તાંબાની રકાબી લીએ તે ઉપર બીજી ઘાંકેતો ચાલે) તેને જાણ્યામાં ઈમારતી પકવે તે કાળું થાયને વાપડે.

૧૮-ત્રણ અનુભવીઓનું કહેવું છેજ કે પાણીમાં દુબેલો અને સાપે કરડેલો દરદી, જળડી મરતો નથી, દરદી બેમુનીમાં અને મુબેલો જણાય છે, ત્રણ દીવસ સુધી તેને જીવવાની આસા છે.

ગુજરાતમાં થેડાઓની ૧) જાત છે તેમાં ફેફા ઘેરાને સાપ કરડે, અને દરદી બેસુધ થાય ત્યારે દરદીને સુવાડી તે ઉપર લીમડાના પાનનો ઘગલો મુકે; અને બીજાઓ તેની આગળ બેપી બજન કલા કરે. કાંઈ દરદીને લીમડાના ઝાડ ઉપર બાંધી રાખવામાં આવે છે; આમ થવાથી ત્રણ દીવસની અંદર દરદી ધુશીઆર થાય છે.

૧૯—કુતરીઆં ધાસને તેના મળ સાથ કાઢી તેમાંથી રસ કાઢે તે રસ ૫) થી ૧૦) તો ૦ દરદાને પાણી રસ સરીરે ચોલે, અને કુંચો દંખ પર બાંધે.

૨૦—ગરનીનાખી ચમતકારી જીપાય છે. ગરનીના મળનું ચુરણ ૧) તો. લીસાથ ખાંસથી ચામડીમાં પચેલું ઝેર ઊતરે. દુધ સાથ ખાય તો લોહીમાં મળેલું ઝેર ઊતરે, કંઠના ચુરણ સાથ ખાંચેતો માઉસમાં મળેલું ઝેર ઊતરે. હળદરના ચુરણ સાથ ખાયતો હાડકામાં લાગેલું ઝેર ઊતરે. આસંધના ચુરણ સાથ ખાંચે તો ચરખીમાં લાગેલું ઝેર ઊતરે. નોરવેલ કંદ સાથ ખાય તો વિર્યમાં મળેલું ઝેર ઊતરે.

૨૧—ગલોનો કંદ ૨) ૩) વાસ દર ૦૧ કલાકે આપે તો ઉલટી થાય.

૨૨—કુકડવેલના પંચાગનો ભુકા ૨૫) તો સાકર ૧૦) તો. પાણી ૮૦) તોલા એનો રમ ૨) તો. દર દસ મીનીટ આપે.

૨૩—લીંબોળીનું મગજ જરા જરા કરી ૧) સેરખાય તો દરદી બચે.

૨૪—જમાલ ગોટાનો ૧) કામદા છલાજ ૧) તો. જમાલ ગોટા, લછ તેને લુગડામાં બાંધવો તે પોતલીને ૫૦) તો. ગાયના જાણુમાં મુકવી. થોડું પાણી નાખી ૪) કલાક ગરમ કરવું. પછી જમાલ ગોટાના બીની ઉપલી છાલ અને અંદરની હલ કાઢી નાખવી. ફક્ત ચોખ્ખો મીઠા ૧) લાગને ૧૦) લાગ લીંબુના રસમાં ઘુટી ઘુટીને ગોળી બનાવે. તે ગોળી મોઢાંની કુકમાં ઘસી દરદાની આંખે આંખે. દરદી મરેલા ન હોય પણ બેચુક હાલતમાં હોય તો ઘુશીયાર થાય. દરદી હવેતા છે તે તપાસવા માટે તેના માથા પર છરીથી કાપ મુકવો. જે લોહી નિકળે તો જાણવું જે દરદીમાં જીવે છે. દરદી પાણી પીવા માંગે તે આપવું નહીં. દરદી ઘુશીયાર થયા પછી તેની આંખે અગત બળે ત્યારે આંખમાં માખણ આંખે.

૨૫—મેઘનાગ (તાંદળવેં)ના મળનો રસ ગુણુકારી છે.

૨૬—પાટલાળું (કાળીપાત)

દોહરો.

“ મેઘનાગ (તાંદળવેં) મળ રસ હે ગુણુકારી
પાટલાળું, (કાળીપાત) વિપ, દેતી તારી. ”

૨૭ “ દો વાલ ફટકી ઘત ચટાના,
પાંચ પાંચ ઘટીકાએ ખાના.

એ ઇલાજ ને જળદી કરે,
 સર્પ દસકા વિષકુ હરે. "
 ૨૮ " તાલ પર ખારીક છે દેના,
 રક્ત બહે એસી વીધે જુના,
 જમાસ ગોટા (નિપાદી) લુબદી મુકા.
 સર્પ વિષ દુખ હોત તુકી
 અનેક વખત અનુભવ લીધ્યા હે,
 જુને ક્યા સો સખજ્યા હે. "

૯૧-નોરવેલન પાનની લેપડી દંખ ઉપર મુકે અને એના બે પાન ખાએ.

૩૦-ચોડા આચુંદનું મુગ ૪ વાલ; મરી ૪) વાલ, દુધ સાથ ખાવું.

૩૨-ક્યુતરનો આચાડ, માણસના ખાત, ગાયના સીંગડાના મુગ, ગોર, પીળાં ચાંદણ, જ્યનો લોટ, ધાણા, કપાસીઆના બીજ સરમે ભાગે લઈ તે ચુરણનો ૧) તો. ઇંગાર ઉપર મુકી આખે શરીર તેની ધુઈ આપે.

૩૨-ખાખરાના મુગ ગા તો. પાણી ઘસી પીવા.

૩૩-લાઈકર પોતાસ ૧૫ ટીપા પાણી સાથ દર અરથે કલાકે પાવાં અને તે ટીપા પાણી સાથ મેળવી દંખ પર મેળવાં.

૩૪-કૃપાનો છાડનું ગા તો. ચુરણ ખવાડે; તથા દંખ પર દાખે.

૩૫-દંખ ઉપર છરીનો કાપ મુકી તે ઉપર લાઈકર પોતાસ ૧) ભાગ, પાણી ૩) ભાગના પોતાં ચાલુ મુકવાં. પીવામાં નીચે મુજબ આપવું

લાઈકર પોતાસ ૧ તો. બ્રાંડી ૧૦ તો. પાણી ૭) તોલા એમાંથી ૨) તો અંક કલાકે દરદીને પાવું (આશા મુકી બેઠેલા દરદીને ફાયદો થયલો જણાયલો છે.)

૩૬-સાપ કરડે કે તરત બાલકનું મુતર ૩) તો. પાવું અથવા દરદી પોતાનું મુતર ૩) તો. પીવું આથી ઝેર લાગુ પડસે નહી. આ ઇલાજ જાણીતો છે મુતરમાં એમોન્યાનો ભાગ છે વીચ્છુંના અને સાપના દંખ ઉપર એમોન્યા મુકાય છે. અંગ્રેજ વૈદ્યમાં તે ઘણો જાણીતો ઇલાજ છે

૩૭-તેપાળાના મીજને લીંબુના રસના પટ આપી ગોળી બનાવે, તે ગોળીને પાણીમાં ઘસી અંજન કરે તો બેસુધ દરદી હુશીઆર થાય

૩૮=સમુદ્ર ફળ ગાયના મૂતરમાં ઘણી ખવાડે, અને કંખ પર લગાડે.
૩૯=શી અંકેક અમતી બરી દરદીને પાયા કરે. ૧) શેર સુધી પાએ.

૪૦=ફટકડી ના અથવા ના તો દર ના કમકામ આપ્યા કરતી. ના શેર સુધી દરદીને ખવાડી લખત.

૪૧=કુંમડીના ગર (કડવી કુમડી) : ૧) વાલ જેડી મધ ૧૫ વાલ, એને જેડી મધના ઉકાળામાં આપે.

૪૨=ગાયન, વળતર દરદી આપણ થાય તો ફાવેલો આપે, ઘેરુઓની કોષક જાતમાં લાલમાં એવું અને છે, ઘેરાઓ એકલા થઈ બે સુદ દરદીની આસપાસ બેસી ૩) દીન બળન કરે છે.

૪૩=કુતરીઆં ઘાસનો રસ આંખમાં આંખે, દંખ ઉપર મુકે અને પીવામાં બી આપે.

૪૪=નિપાળના મીઝેને લીઝુના રસમાં ૨૧) વાર પટ દીએ. તેની ગોળી બનાવે તેને માણસના મોઢાંની યુક સાથ ધસી અંજન કરે તો સખત એહેર બી ઉતરે, અંજનથી આંખ લાલ થાય ત્યારે થી લગાડે.

કુતરીઆ ઘાસનો રસ ચોમાસામાં કાઢી લીએ, તેમાં ત્રણ તેલા રસમાં ૧) તો. સ્પીરીટ નામે તો તે રસ આપુ વરસ ઉપયોગમાં આવી શકે.

૪૫=નોરવેલ-નોલીઆવેલ-સાપસન-એ વેળાનો કોષ બી ભાગ પાણી સાથ વાડી દરદીને પાએ; ગ્રહડો, ઉક્તી થયા વગર સાપનું એહેર જતરે, તેમજ વાંદુલું અને અશીશુનુ બી ઉતરે ના તો. કંદ અથવા પાન પાણી સાથ પાએ. દરદી એસુધ હોય તો એ રસ દરદીની જીભ ઉપર અને છેક ગળાં સુધી ધમે, ન્યારે દરદી જરા દુશીઆર થાય ત્યારે રસ પાવેલ.

૪૬=કુંબાનો સત્વ કાગળની બીડીમાં દરદીના નાખમાં ફુંકવો, તેથી દરદી જરા દુશીઆર થાય એટલે સત્વ પાણી સાથ દરદીને પાએ. કુંબાના પાનનો રસ દરદીના નાખમાં નાખે તો એસુધ દરદી દુશીઆર થાય.

૪૭=મોર પક્ષીના પિનામાં કાળાં મરીને વાડી સુકવે દરદીને એ ચુરણુ વારંમવાર સુંઘાડે.

૪૮=ત્રાંચાની વીંટી પહેરી રાખવાથી સાપ કરડે નહીં.

વાડી બનાવવાની રીતી-

મોરના પીઝની રાખ, ગોળ, ગુંગળ ચણાડી, ઘી, મધ, તંકણુ આર સંભાળે ઘુટીને સોનું ગાળવાની કુતડીમાં નાંખી, ખુબ તપાવી.

ત્રાંકુ દાટે, જેમ આળસી આમાંથી ત્રાંકુ દાટે છે તેમ (આળસીઆમાં ત્રાંકુ અને ફેસ ફેસ છે) એ બાળાની વીટી બહુ ઝડપે કરે છે.

૪૮=સમુદ્ર ફળને લસણના રસમાં ધસી દરદીને આંજે.

૪૯=મણીટી (સહેલ વધારે સારી) ના મુળ પાણીમાં ધસી પાએ અને દંખ પર લગાડે.

૫૦=કરાળીઆ નામનો છેડ જુવારના ખેતરમાં થાય છે તેના સુકા પાનને પાણીમાં બીજની રસ કાઢી દરદીને પાએ.

૫૨=વાંઝ કરાળીના કંઠના કટકા કરે તેને ૭ દિન મૌમુતમાં રાખી સુકવી રાખે; ખપપડે ત્યારે દરદીને ૧) તાલેા ખવાડે અને દંખ પર બાંધે.

૫૩=વેવડીનું મૂળ, પાણીમાં ધસી પાએ, આંખે આંજે, સુંધાડે અને દંખ પર મુકે.

૫૪=રીસામણીનું મુળ પાણીમાં ધસે હાથે લગાડે અથવા એનું મૂળ હાથે બાંધે તો સાપ કરડે તો એહેર ચઢવાનો ભય નથી; તેથી આ ઇલાજ કરી ભયંકર સાપ પકડવામાં કાંઈ ધારતી નથી.

૫૫=કાળી માટીની લેપડી સાપના તેમજ વીધુના ડંખ પર દર એ કસકે મુકવી.

૫૬=જમીનમાં દરદીને દાટે; બેમુઠ :થયો હોય છતાં દરદીને જમીનમાં દાટે મોંદું ખુલ્લું રાખે.

૫૭=લીમડાના પાન રોજ ખાનારને તેમજ અશ્વેષુ ખાનારને સાપનું એહેર ચઢવું નથી.

૫૮=ન્યાં તુળસી હોય ત્યાં સાપ આવે નહીં; સાપના દંખ ઉપર તુળસીની લેપડી મુકે. એહેર ચુસાઈને લેપડી કાળી થાય ત્યારે બીજી નવી મુકે એ મુજબ મુક્યા કરે, ન્યાં સુધી બધું એહેર ચુસાએ ત્યાં સુધી.

૫૯=કવચનું બીજ પથર પર ધસી દંખ પર ચોંટાડે તો મોઢરાની માફક કામ કરે.

૬૦=અરીઠાનું ચુરણ ના તો. પાણી સાથે દરદીને પાવું જડનાં બંધ થયાં હોય તો ચુરણ દાંતના પારા પર ધસવું દરદી ફુસીઆર થાયને પછી ના તો. ચુરણ ખવાડવું. સાપના દંખથી શરીર દાટે તો દરદી તે રોજ ના વાલ ચુરણ ખવાડીઆ કરવું.

૬૧=કેળના અડના થડનો રસ દરદીને પાવે.

૬૨=કુખડાના પાનનો રસ પાવાથી કાળા સાપનું ઝેર ઉતરે.

૬૩-ધંગારીઆ ને કપડાં ધોવાના કામમાં આવે છે તેની ધુંધ આપવી.

૬૪-વાંઝણી કે કોડી=કટોળી, =વાંઝકોડા, એના મૂળ માજરના જેવાં થાય છે; કંદ આખુ વરસ જમીનમાં રહે છે; ચોમાસામાં કુટી વેળા થાય છે ઉપર પીળાં ફુલ થાય છે; તેના ૧) તો. નો રસ પીવાથી સાપનું, ઉંદરનું, બીતગરોડીનું ઝેહેર ઉતરે.

૬૫-સાપનું ઝેહેર લાગે નહીં—

ઘોડાવજની વાસ સાપને લાવે નહીં; મદારીલોક સાપ પકડતાં પહેલાં ઘોડાવજ ચાવી મેદામાં રાખે છે.

સાપ ઘરમાં દાખલ થઈ ન શકે માટે રતનાગીરીમાં ઘરો આગળ, દરવાજા આગળ ઘોડાવજનું ઝાડ રોપે છે. હીંગ, અને ઘોડાવજ પાણીમાં ઘસી હાથે લગાડે પછી સાપ પકડે તો સાપ દંખ મારે નહીં, અને ધંગના વાસથી ખેબાન જેવો થાય.

ધંતુરાનું ઝેર ઉતરે.

૧=એંચરીમણીનો રસ ૪) તોલા પીવો.

૨=કપાસીઆના મગજનો કાંચ (કાહવો) પાવો.

૩=તલનું તેલ ૧) તોલા ગરમ પાણી સાથે પીવું.

૪=ઘી પીવું અથવા દહીં ખાવું.

ધંતુરાનું ઝેર અને તેની કેફ ઉતરે—જાત ઝેરંડીઆના મુળ પાણીમાં વાટી પીએ.

ધંતુરાના ઝેર માટે—વેગણના ૨ કટકા કરી તેને પાણીમાં ખુબ ખેળવી તે પાણી પાવું અથવા ૨ તોલા ગજિમુતર પાવું અથવા ૧ તોલા નીમક (મીઠું) પાણીમાં દોહી પાવું.

૫=ધંતુરાનું ઝેર ઉતરે—ગાયનું દુધ અને સફિર ગરમ કરી પાવું.

૬=ધંતુરાનું અને કરેણુ ઝાડનું ઝેર ઉતરે—દુધમાં સફિર દોહવી પીવું.

૭=ધંતુરાના ઝેરવાળાં દરદીની આંખની કાકા મોટી થાય છે. દીવાની રોશની જેવાથી કેફ વધુ થકે છે. કપાસના બીજ ખાવામાં લેવાથી અને કપાસના બીજનો અને કપાસના ફુલનો કાહવો પીવાથી ઝેર ઉતરે.

૮=જેડીમધના મૂળીઆનો કાવો (કાહવો) પાવો.

કેરોસન તેલનું ઝેર.

હેર માપરૂં ખાવાથી ઊતરે

ઝેર ધંતુરના.

૧=વી માથે ધસે તો પીવાની દવા કરતાં જળડી દાખદો થાય.

૨=સોનાના વરખ ૨૫) ને ૪] સ્તંભ પાણી માં ઊકાળે, તે પાણી દરદીને પીવામાં આપે. વરખ વગરનું ઊકાળેનું પાણી યજ્ઞ કરે નહીં.

૩=સંખાવળીનું પંચાંગ પાણીમાં વાટી પીએ.

૪=સમુદ્ર ફળ ગોમૂત્રમાં પીએ.

ઝેર નિપાળાનું.

થોડા વજનો કોસસો ૩) વાઘ પાણી સાથ આપે.

પાયણ જાણુવરનું ઝેર.

કચ્છના રણમાં આ જાણુવર થાય છે, તેના ઝેરથી માણુસ જાંબમાં મરે છે. કાંદાના વાસથીથી એ જનવર દુર નાસે છે.

વચનાગનું ઝેર ઉતરે.

વચનાગનું ઝેર ઉતરે—૦૧ તોલો ટંકણખાર ધી સાથ ખાવે.

જોડો દંખે

૧=જોડો દંખે તે ઉપર—સ્તનજોતનું દુધ લગાડીઆ કરવું.

૨=જીની કામરી અને જીનું રફ થયેલું ચામડું ધસીને લગાડીઆ કરવું.

ઝેર-દંખ માંખીના અને ભમરાનો.

૧=તારાની કુંચી, પોક્કલ હોય તે દંખ ઉપર દાખે કુંચીના પોળાણુ ભાગમાં દંખ વાળો ભાગ ઉપસી આવશે, દંખનો કોટા ઉપર તરી આવશે. તે ખેંચી કાઢવો.

૨=મગ અથવા મસુરની દાળને મજીમુતરમાં વાટવી તેને કાળા મટાડી સાથ મેળવી લેપડી મુકવી.

તરસ મટે-પાણીની સોસ મટે-મોંઢાની ગરમી સારી થાય.

૧=ગુલાબી ખીલી—કાથાને ગુલાબજળમાં પીગળાવીને તેની ગાળા અથવા ટીકરી બનાવે તે મોઢામાં રાખે.

૨=સોનું રૂપ, અથવા લોખંડી અમેલું પાણી પીવું.

૩=જાતીપરની દાહ તરસ મટે—મ્રદવના વાસણમાં પીવાનું પાણી રાખી તેમાં છુદેલા ઘણાની પોતલી મુકી રાખે, અને તે પાણી પીએ. રોજ નવું પાણી બનાવી પીએ.

૪=તરસ મટે—ખાટાં લીંબુ ૨=૩ નો રસ ખાંડ સાથે ચોળી ગાળી તે પાણી સાથ પીએ છે.

૫=તાવમાં તરસ લાગે તો સુખડ તોલો, ૧ પાણી ૧૧૦ સેર સાથે ઉકાળી તે પાણી પીવામાં લીએ તો તરસ મટે.

૬=તરસ મટાડવા મટે—સુક તોલો ૧ અથવા સુખડ તોલો પાણી સેર ૧૧૦ માં ઉકાળીને તે પાણી પીવામાં લેવું.

૭=સોપારી ચુસવાથી હુકં છુટે અને તરસ મટે.

૮=તરસ મટાડે-મોઢાનો કડવાસ કાપે. ઝાડો લાગે-કાળી દરાખ ખાવાથી તથા તેનું સરખત પીવાથી ઉપલી અસર થાય છે. દરાખ વાપડતાં તેના ઠરીઆ હમેશા કઢાડી નાખવા નોંધએ.

તરસ મટે. પાણીની સોસ મટે.

પાણીની તરસ મટે.

૯=વરીઆળીનું સરખત પાણી સાથ પીવું.

૧૦=ગોળનું પાણી પીવું.

૧૧=વડી વડવડી અથવા પીપળાની જાલની રાખ ૫) તો પાણી ૧) સેરમાં મેળવે; તેનું નિતર પાણી પીએ.

૧૨=ખારકનો ઠળાઓ મોંમાં રાખી ચુસે.

૧૩=ખડસેળાઆનું પાણી પીએ.

તાઢ વાઢને આવતો તાવ-મેલેરીયા-વપમ

જવર-સતત-સંતત.

૧=મેલેરીયા તાવ, ચામાસાની ખગટેલી હવાથી થતા^૧તાવો, ઝેગીઢિ, ફુજલ જવર અને ટાઢવાઢને આવતો રોઢઢો, આંતરીઢો, [તરીમો] અને ચોડીઢો તાવ.

ચામાસાંની ખરાય હવા શરીરને લાગુ પડે તો મેલેરીયા તાવ આવે. જો હવાની ખરાય અસર લોડીમાં લાગુ પડે તે તાવ ૧૨ કલાકને અંતરે આવે; જો ખરાય હવા માડિસમાં પેડી તો ૨૪ કલાકે તાવ પાછો આવે, જો મેડમાં દાખલ થઈ તો તાવ ૪૮ કલાકે પાછો આવે. જો. હાડકામાં પેડી ગઈ તો ૭૨ કલાકે તાવ પાછો આવે.

કાષ્ઠ ખી કડવા વસાળાનો કાઢવો દાયદો આવે. જેમકે ખડસળીઢો, લીમડો, કરીઆતું, અલિચિય, ગળો, પીપળીમુળ, કદું અમાંથી ઝેંકનું ચુરણ ના તો. ખાતું.

સુંક, ધાણા, તજ, ગોખડનો ઉઢાળો પીવો.

૨=કરીઆતું, સુંક, ગળો રતાંજડીનો કવાડ પીવો.

૩=તુલસી અથવા કુળાનો રસ મરી સાથ પીવો.

૪=સુંક, જીરું, ગોળ, પાણી સાથ પીવો.

૫=લીમડાના છાલ. ધાણા, સુંકનો ઉઢાળો.

સરદી, તાડ, } પીપર, પીપળીમુળ, કુલીજન, જવ્વી, સુંક.
ભુખું વધે. } લવંગ, તજ, કાવા મરી, રહેંદ મરી, નીતેતર
(લીસોતર) એનો કાઢવો રોજ એ વાર પીવો.

૬=કબુતરનો આધાર ૧ તાવો લેવો તેને સુકવી ગોળ સાથ મેળવી નવ ગોળી કરી. ૧ ગોળી દિવસમાં ૩ વાર નાવ ગયા પછી આપવી. દીન ૩ થી ૬ સુકવી ચાતુ રાખવી.

૭=અસરદીવાળો તાવ અટકાવવા માટે જરાં ગાથે લીંગ ખાતો.

૮=તાવ ટાઢીઆ; આંતરીયા, મટે—તયકાને ભુજી ઉપરથી છોલતાં કાઢાડીને અદરની મી નો ભુકા કરી ત્રીજે લાગે કાળા મરી મેળવીને કાયના ભુચની શીશીમાં રાખતું, માવા ૧પરી ૩૦ વડે ભાર. એ પલવીસ ભોનદીસીજિવા કમપાઉંડ કહેવાય છે.

એ ઉપરી દવા (કુળનાઇન ટેનેટ) ફેયરી શીજિજીની ઉજની માફક કામ કરે છે, ચોડીઢો તાવ આવવાની વડી હોય તે આગળ

એમાંથી પડીકા ૧૫ થી ૩૦ ઐનના ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવાં, ગર્ભવાળી સ્ત્રીને આપવામાં અડચણ નથી.

૯=કાચકા અને મરીના બુકાને પક્ષીસ ઐનડી સીકિંલા કમ-પાઉંડ કહે છે. હાંડી કાળીને આવતા દરેક તાવમાં ૧૫ થી ૩૦ ઐર્ન ૧ વખત તે આપવા છે. જે દીવસે તાવ આવવાનો હોય તે દીવસે તાવ આવે તે પહેલા ત્રણ ત્રણ કલાકે પડીકા ૪ આપવા તાવ સાથે પાંચ દુધાવા હોય તે લવેંગ ૧ દરેક પાઉંડર સાથે મેળવીને આપવું.

૧૦=કપાસીઆનું મગજ ૧ શેર ને ૧૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળીને ૧ શેર પાણી રાખવું. ટાંક ભરાય તેની ૧ કલાક આનળ એ પાણી ૧ ચમચો ભરીને દરદીને પાવું.

૧૧=તંદીઆની લાલતા મુળોઆ બહુ બારીક પીસી માથે મુકે તે તાવની ગરમી નેતર થાય.

૧૨=આકાના કુસડા પાન રો ચેન્દી પાન સાથે ખાવા.

૧૩=તાદીઆ તોડા માટે અકરીર છલાજ નાથે પ્રમાણે છે. સફેદ છર્ડ ૧ તોલો, આપકના સુકા પાન ૧૧૧ તોલો, કાચકાની મીઝ તોલો ૫ અને હાંડીપર તોલો ૧૦૦ આ સઘળી ચીજોને પીસીને ચણા જેવડી માળામાં ત્રણ ત્રણ કલાકે આપે.

ફેફસીકાનું—કપર મુળોની કાચકાની મેળવણી ટાંકીયા તોલો માટે અકરીર ફેફસીકાનું નરમ સાર છે.

૧૪=કરચકુ જે દર્દીમાં થાય છે, તેને હીકરા ઉપર તડા બુકા બનાવેલા તાવ આપવા તે ત પછા આ બુકા એ આની બાર મધ સાથે દીવસમાં ૩ વાર આપવા.

૧૫=કેળવેલ તાવ ૧૦, અથવા ૧૨ દીવસ રહે છે.

માટે ૬૦ દીવસના પેલાગત પાન તેના બુકા કરી ૧૦ તોલો ફાટી પાણી સાથે દીવસમાં ૩ વાર લેવી.

૧૬=કાચકા નીચેના સર્વો દવા—કકુનું સુરણ ૧૦ તોલો તેના પડીતા ૮ કમળ નાથ આવવાનો હોય તેની ત્રણ કલાક આગળ એક પડીકું અને એ પ્રમાણે ત્રણ કલાક પછી ત્રીજું આપવું.

૧૭=નાવ ટાંકીયા નેટઆ તાવ, છતરમીટન—કાચકાના બુકા વાલ ૨) થી ૫) સુધી વજનમાં લઈ નેટલજ વજન મરી લાધને તેની ૧) પડીકા બનાવે પાણી સાથે દીનમાં ૩) વાર લેવી.

૧૮+૧૯=ફેફસાણું (કુમાર) મુળ ૧ તોલો ગરમ પાણીમાં ખસીરે પીવાથી હિલકી થઈ તાવ નરમ પડે.

૨૦-કરોળીઆના સફેદ પડ ત્રણ ગોળમાં મેળવી ખાવ તો સરવે જીતતા ટાઢીઆ તાવ ઉતરે.

૨૧-સરદીનો તાવ, ચોડીઓ, આંતરીના વગેરે માટે કાચકીના બીજને આતસ ઉપર ભુંછ ૧ ભાગ, મીઠું ૧ ભાગ, મેળવી ૦૧ તોલો સફારે આમદારે ફાકવો. અથવા કાચકીના કોડનો ૨૫ ૧ તોલો મધમાં પાવો. પાછલી રાતના પીવાથી ઝેરો યુક્ત વધે છે.

૨૨-મેલેરીઆ તાવ માટે આઠ કટોરીનું પાણી આપવું ઘાયુંજ કાયદેમંદ કહેવાય છે. મેલેરીઆ તાવને દરદીને છે, પચારી પર મરવા પડેલાને ૧) વાર હુશિયારી આપે છે; ૨) કટોરીનું, ૨૪ કટોરીનું એ મુજબ ૬૪ કટોરીનું પાણી પાવે; જેમ વધારે કટોરી તેમ તેમાં યુક્ત વધે છે; અને મરવા જેવું કામ કરે છે. મેલાનીને ૧) વાર બાનમાં લાવે છે. બે તોલા પાણી દીવસમાં ૩) વાર પાવું.

આઠ કટોરીનું પાણી બનાવવાની રીત—૧) કટોરી એટલે ગલાસ જેમાં ૧ વાર પીવાય એટલું પાણી રહે તેવી ૮) કટોરી પાણી લઈ કાદવના વાસણમાં નાખી ઉકાળે તેમાં નેત્ર મરી, લવંગ, તજ, વાવડીંગ બધે આનીમાર નાંખે. ૧) કટોરી પાણી ૨૪ ને ગાળીને દરદીને પાવે. વસાણા વગર ઉકાળેલું પાણી પણ મુજબ આપે છે.

બહુ સખત તાવ, વા, અચેતન, ઝાંઝ, ઉઝડી, શરીર થંડુ અસાધ્યતા થયલા દરદીને ૬૪) કટોરીનું પાણી આપે છે ત્યાં દવા, વસાણા બેદ ન હોય ત્યાં ઇલાજ, બહુ ઉપર લી છે.

૨૩-ટાઢીયા તાવ માટે સસ્તી દવા—લીટ્ટનાં તોલો ૧, પાણી તોલા ૨૦ માં ઉકાળો કરી તેમાંથી તોલા ૨૦ તાવ આવવા પહેલાં દરદીને પાવું.

૨૪-ટાઢીઓ તાવ—કુલવેલી ફટકો પાંચ એક ચાર ચાર કલાકે આપવી.

૨૬-ટાઢીઓ તાવ જાય—કાળા દેમી અને સાકર સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલો ફાકી તાવ આવવા પહેલાં પાણી સાથે ખાવ. બે કલાક સુધી પાણી પીએ નહીં.

૨૭-ટાઢીઆ તાવ માટે—કરીનાની સાથે મરચાંની ભુકી અથવા મરચાંનો અરક અપવાથી ઘણો ફાયદો છે.

૨૮-ટાઢીઆ તાવો માટે—માકડ ૩, તુળસીના પાતરાં ૩ એની ગોળમાં ગોળીકરવી. આની ૧ ગોળી દરરોજ ૩ થી ૬ દીવસ ખાવ તાવ જાય.

૨૯-તાદીઆ તાવ માટે—આખ્યાના વેળાના સારાત્રય પાતરાંને દીવેક્કની દુધ આપને, બાળુએ બાંધે તો તાવ જાય. આ પ્રયોગ હજી વપરાય છે.

૩૦-તાદીઆ તાવો સારા થાય—કરણું મુળ આતવારે લાવેલું હોય તે દરદીને કાંઈ બાંધવું.

૩૧-મેકેરીઆ તાવ માટે મીઠાંને લોદાની કઢાઈમાં ત્રાંબાની કઢાઈ ન આલે) ગરમ કરવું. ધીમી આંચ રાખી કારી જેવું કરવું તેમાંથી ચમચે એક ભરી નીમક પાણી સાથે સહવારના પડોરમાં જુએ પેટ આપવું.

૩૨-તાવ તાદીઆ—સતાવરી અને છરાનું ચુરણ ૧ તોલો પાણી સાથે આપવું.

૩૩-મેકેરીઆ તાવ માટે અકમીર છે. લાંડીઆ કરણ છાંડનો કોઈ પણ ભાગ તે આની વજનમાં પાણી સાથે પાંચા. જેમ વધારે ગંધવાળો છે તેમ ચુણ વધારે છે.

૩૪-તાદીઆ તાવ માટે સસ્તી દવા—જમવા પેહેલાં દરદીએ લસણ અને નર વાટીને ખાવી. આ ઘણું સરસ ઉપાય છે.

૩૫-તાદીઆ તાવ માટે—સાટરા, પીતપાપડો દરેક પાંચ ભાગ, કાળા મરી ૪ ભાગ અને મધ ૩ ભાગ એ સઘળાની મેળવણી કરી, વાલ એકની ગોળી કરી જામે ગોળી ખાવી.

૩૬-તાદીઆ તાવ માટે—હરડેનું ચુરણ મધમાં આપવું અથવા ના તોલો છઠ્ઠું અને ના તોલો ગોળ ખવાડવો.

૩૭-તાવ ખરામ પાણીના—(જવર દુર્જળ) હરડે, દલદર, જવખારનું ચુરણ લાંબાગે મેળવી ના અથવા ના તોલો પાણીમાં લેવું.

૩૮-તાદીઆ તાવ—કાચકાના ચુરણ સાથે જરા લીંગ મેળવીને ખાય તો ઘણું જલદી દાંપદો થાય.

૪૦-તાદીઆ તાવ માટે—કુતરીઆં ઘાસનો રસ દરદના પ્રમાણ પ્રમાણે એક અથવા બે તોલો પીવો.

૪૧-છઠ્ઠું ના તોલો સવાર સાંજ ખાઈને થંડું પાણી પીવું. કાંઈકાના પાનના રસમાં છરાંને પત આપે તો વધુ ચુણ થાય.

૪૨-દુર્લ્લી (નાગલી) વનસ્પતી વેલો છે, જેમાંથી દુધ નીકલે છે. નાગ અને સાપ આ દુધ ખોરાક તરીકે પીએ છે. તેથી એને નાગલી દુર્લ્લી કહે છે. એની ઉપર કળ થાય છે તે પાકીને કુટે છે ત્યારે ફની માફક પુમણ નીકળી દવામાં ઉડે છે.

૪૬-મોઝા કાંઈ પુઝાં બોલ્યાં મેળી ખવાય છે. વામ, ચડાણે ખવાય નહીં તોજ ફાંપેલાં ચાપ.

૪૭-મોઝા તામડાંસવળી આલેના હોય જાય, ધંતુરાના પાનનો રસ ના અથવા ના સોડો, દહીં જે તેમાંમાં મેળવી તાવ આવવાના વખતની એક કલાક આ માં ફેરવેને જાયડો.

૪૮-મોરડીનાં પાન ૧) સાડીમણ, ધંતુરાના પાન ૩ા, અકલમરો ના તોલો, પીપર ના તોલો, મરી ના તોલો, લવંગ ના તોલો, એની ચીની ખેર "જેવડી" જોળાઓ કરે, એક જોળી રસીવારે ખવાડે.

૪૯-મીનજનર માટે ગળજીનીના મુત્ર ના તોલો ચોખાના ધુણુમ વડી પાવ.

૫૦-દરદીએ જમતાં પેહેલાં લસણ, અને તરતની ચટણી ખનાતી રોજ ખાવી.

૫૧-તાવ મેલેરીઆ-મેલેરીઆ તાવનો મોઝમ આવે ત્યારે ખાવાના ખોરાકમાં રોજ ફીંગ વાપર.

તાવ મેલેરીઆ=ટાઢીઆ તાવો, ચોખાઆનો તાવ મેલેરીઆ એવું તાવ પાણીઆનો, વિષમજનર બાદરવાનો તાવ:

૫૨=કાચકાનો બુકા અને કીડામારીનું ચુગળ સંભાગે ના તો ખાવું.

૫૩=કાચકાના બુકાને, કીડામારીનું, અથવા ખડસેળીઆના રસની બાવના આને તો કાચકાની વાસ મટે અને ગુણુ રહે.

૫૪=પાણી ૮) (કટોરા કટોરા એટલે ગજારા જેમા ૧) વાગ પીવાય એટલું પાણી રહેતે) લઈ બીકાળે, તેમાં સુંકે, મરી, તજ, પીપર, લવંગ, વાયવડીંગ, દરેક બે આની બાર નાખે: પુગસી અને બીદલ્લીના પાન દરેક ૨) તો નાખે. ૧) કટોરા પાણી રહે તે દરદીને પાય આ મુજબ રોજ ૩) વાર પાય: સરીર થદુ પડીત હોય, બે સુધ્ધી હોય ઝાડો બેળતીખી થતો હોય, તો તે દરેક માટે આ ઉપચોગી છે કસતુરી, કેસર, સ્પીરીટ એમોન્યા એરોમેટીક ડામ કરે છે. ૧૬, ૩૨, ૬૪ કટોરાનું ઉકાળી બાળેલું પાણી વધારે અને વધારે ગુણુ આપે છે.

૫૫-ખડસેળીઆ-મેલેરીઆ માટે બણો ઉપીચોગી છે. રામચાણુ અને બિશબ બસાળ છે. તાવ હોય, ન હોય તોપણ અપાય છે. પરસેસ અને પીસાળ લાવે, માથાનો દુખાવો અને નખળાઈ દુર કરે. એગીઉમીકસ્યર તરીક કામ કરે, ગજો અને ખરસેળીઆ સંભાગે લઈ

મરી ત્રાપી બનાવે. ખડસેળીઆનુ ચુરણુ ગા: તેડ મરી બેવાસ, રેજ ૩) માર પીએ.

૫૨=ધાપણુ (ગોદતી હકતાલ) કુમારના પાદ વચે ધાપણુ મુકે, પકડ હદ કરી બાણના હંગારમાં સેકે, તે ધાપણુ પડે પડ મુલે ત્યારે પકડેલી સમજવી. ૧) વાલ ચુરણુ અળસીના પાણી સાથ આપે. તાવ સાથ ખાંસી હોય તો મધ સાથ આપે. પરસેવો આવે અને તાવ નિકળે.

૫૩=મળેરીઆ લાગુ પડે નહીં જે મધક કુખં દર અઠવાડીએ લીએ.

૫૪=તાડીઆ તાવેલ.

માગસમાં રહેતો તાવ	૧૨	કલાકમાં	પાછો આવે
મદમાં	" "	" "	" "
કંઠમાં	" "	૪૮	" "
આમાં	" "	૭૨	" "

રેલના પાણીવાળી જગામાંથી, તેમજ વરસાદના પાણીવાળો જગામાંથી પાણી ઉડી જાય છે અને જમીન સુકાય છે ત્યારે ચોકસ હવા નિકળે છે તે પેતમાં જવાયા તાવ લાગુ પડે છે, એ ચોમાસાની તાવ છે. એ તાવ માટે સાગરગાટા ૨) ભાગ, આતિવિય ૧) ભાગનું ચુરણુ ૨ થી ૪) વાલ તાવ ન હોય ત્યારે ૩) ૩) લા આપે. કુખં ૧ કરતાં વધુ ફાયદો કરે .

૫૪=તાડીઆ તાવવાળો દરદી પોતાની રહેવાની જગા બદલે, તેથી ન ફાયદો થાય તો ૧) ગામથી બીજે ગામ જાય તો તાવ હડી જાય.

૫૫=કરીઆતું, મોઢ, અતિવિય, સંભાગે ચુરણુ તાવ ન હોય ત્યારે ૩ થી ૬) વાલના પડીકાં ૩) ૩) કલાક આપે. એનો ઉકાળો કરી એંગીઝીમીકરચરના આકારમાં આપી શકાય.

૫૬=શાંકર અને મરી ફરંક ના તો. વાડીને પાણી સાથ પીવું. તાવ આવવાના વખતની ૧ કલાક આગળથી પીવું અને જે કલાક પાણી ન પીવું.

૫૭=લસણની કળી ૩) તત્ત ના તો. વાડી ચટણી બનાવી જમીઆં પેહેત્રાં ખાવી.

૫૮=વધારનું ઝીડું ના તો. સવારે અથવા રાત્રે ૧) વાર ખાવું.

૫૯=સરદીના તાવ માટે કાગમરીના પાનનું ચુરણુ ૨) વાલ મરી ૨) વાલ, રેજ ૩) વાર ૩ દીવસ ખાવું.

૬૦—ભાદરવાનો તાલ અટકાવવા માટે દાહ્યગદરનો અક મુકામ-
ધન જેવું કામ કરે છે.

૬૧—કુલાવેલી ફટકી, અને સાકરનું ચુરણ ૨) વાલ તાલ આવવા
પહેલાં દર ૩) કલાકે આપવું.

૬૨—દાહ્યગદરનો એકરૂકટ બાહરો ગોળ જેવો અને મરી
સંભાળે મેળવી ૧) સ્તી (રસેન) ની ગોળી બનાવી ૧) ગોળી દર ૩)
કલાકે આપે.

૬૩—શીડીપીપર, બસણ દરેક ૦૧ તો. દુધમાં ઉકાળા પીએ.

૬૪—ગુલેબનફસા, ૦૧ તો, કાળુલી દરરે ૦૧, ગ્રેનેબદ્સ ૦
તો. મળાની વેળ ૦૧ તો, કરીઆતું ૦૧ તો, દેશી ગોળ ૨ તો,
પાણી ૦૧૧ શેર, ઉકાળી ૦૧ શેર રાખે એમાંથી રોજ ૩) વાર પીવું
કાંદો રોજ તાજે બનાવે.

૬૫—(આત્મારામ બ્રહ્મચારી) વચનાક પાણીમાં ધની, નખ અને
આંગળીઓ ઉપર લગાડે, ઉપર લુગડાંની પત્તી તીટાગે તે બીની રાખે.
બણીજ ટાલ વાઢને આવતો તાલ નરમ પડે.

૬૬—પારવતીનું ઝાડ, જે ઉપર લાલ દાંડીના ફળ આવે છે, જે
કુલ અનુમાનજીને ચલાવે છે. તે ઝાડના ૫) પાન તાલ ચડે તે પહેલાં
ચાવી જવાં.

૬૭—અજમે, અથવા કાળીજીરી ૦૧૧ તો. એને ૦૧ શેર પાણીમાં
આપી રાત બીંજની રાખે, તે પાણી ૫) તો. રોજ એ વાર પીએ.

૬૮—દાડડીના બીજ અને મરી સંભાળેનું ચુરણ ૧) પાઈબાર
દહી શાકેર સાથે સ્વાર સાંજ ખાય.

૬૯—તાલ અને જાતીનો મુઝારો (Neumonia) દરજીનાં સીંચ-
ડાની ખાક ૧) ભાગ, મરી ૧/૨ ભાગ, એનું ચુરણ ૧) પાઈ બાર
મધ સાથે ખાએ.

૭૦—કરચલાંના ખાલી (મૃત) ગોળાં ભરતી વખતે દરીએ કીનારે
ધસડાઇ આવે છે. તેને લોખંડના ઠીકરાં ઉપર ઘી સાથે લેપી ચુરણ
બનાવવું. કારીના જુકા જેવું બનાવવું. ૪) વાલ જુકા, ૧) વાલ મરી
સાથ મેળવી દર ૩) કલાકે આપવાથી ટાઢીઓ તેમજ ઉંતો તાલ મટે.

૭૧—ભાંગ અથવા મરી કુષ નાઈન સાથે મેળવવાથી શુભ વધે છે.

૭૨—તાવની ગોળા-કળાયુનો, મુર્નાઈન, ધાપાન, અડ સેળીઆના
રસમાં ગોળી ૧) ૫ વાલની બનાવી આપે.

૭૩—બાળવાનું ગેઆસતેલ (કેરોસીન) ૩૦ ટીપાં સવારસાંજ
પીએ (આ તેલ ૨) તોલા સુધી પીવાએ તો નુકસાન નથી)

૧૪૪-નાગલી ફોલોનીના પાનનો રસ ૨) તો મરી ૨) વાજ
સવારે ૧) વાર પીવાથી તાવ જરૂર ખસે. ફરી આવે નહીં.

૧૪૫-ત્રેફળાની ગોળા ચીણીબાર જેવડી કરી ખાય તો સંબળા-
તાવ જાય.

૧૪૬-ભોંઝામળીના પંચાંગ ને ૭) મરી સાથ ખુબ વાટે, પાણી
સાથ મસળી ખુબ વાટે અને રોજ બે વાર ૩) દીન પીએ તો ટાઢીઓ
અને ઉનો તાવ જાય.

૧૪૭-૭૯-વચનાગને પાણીમા ધસી દરદીના જમના હાથની
જીજી આગળના પેડેલાં પેર પર લગાડે અને ને ઉપર પાટો બાંધે

૧૪૮-અભાના પાનને મરી સાથ વાટે, ગોળમાં ૧ વાલની ગોળી
બનાવી વાપડે. કુનાઇન જેવું કામ કરે.

૧૪૯-મીઠાના અને ચોડીઆ તાવના દરદીને જમના હાથની.
ફોનીની પાલણી પાણુએ તળવણી (કાનફાડી) ના પાનની લેપડી
ચુકી ઉપર ૧) સંકરા મુંકે, ફાફાઓ ઉઠવાની સરળતા કરે અને
પાટો બાંધે. ૨) કલાક પછી ઉઠેલા ફાફાઓને સોયથી ફાડેલાં. ઘી
લગાડી ફાવેલાં.

૧૫૦-તવર (તીવર) પીટીટના તાવના પાતરાં ૭ થી ૧૫) નાગર
બેલના પાન સાથ નાજ ૩) વાર ખાવાં, આમાં કુર્મનાઇન જેવા અવ-
શ્ય નથી. મરી સાથ આહ એની બનાવી પીવાય)

૧૫૧-તીવરના પાન ૧૦ તો. (જ્યામાં સુકેવલા.) ૧) ખાટલી ૧ાઠ
સેરની, ૨) તીવરના પાણી અરક બનાવે ૩૦) થી ૬૦) ટીપાં રોજ ૩)
વાર પીએ. એવું સતત તથા ગોળા બની શકે. લુખચરી બેહરાટ
સાથ, ૩) પી વાર જરૂર ઘાળીને ખસે એ કુર્મનાઇનના અવગુણો તીવ-
રનાથી.

૧૫૨-ખાવાનું મીઠું ફીકરાંપર શેકી કાઢીજેવું બનાવે તે સવારે ૧)
અમચી ગરમ પાણીમાં આપે. ૩) કલાક ખોરાક ખવાડે નહીં; તરસ
લાગે તો બહુજ દમટી પાણી પાએ. ખોરાક હલકો ખાય. સરદીથી
જત્યાવવું. ખીજ સવારે બી ઉપર મુજબ કરે.

૧૫૩-ગોમા (ફોમા) તો સત્વ ૧૫ માસો, કાલાં મરી ૨૫, તુળ-
સીના પાન ૫૦, કાચકા (કરકચ) ની મીચ ૧) માસો, ગરમ પાણી
સાથ પીવું.

ફોમાનો સત્વ બનાવવાની રીત-કુળાના (ફોમાનો સત્વ પાનના
રસને કપડે ગળે તેમાં સરખા વજને પાણી નામે, ૨૪) કલાક રાખી
ઉપરનું પાણી કાઢી નાખે, થરાને કાળીમાંડનાખી ઊકળતાં પાણીના
વાસણ પર મુકી ચુરણ બનાવે.

માત્રા ૧ માસો=૧૫ યેન.

૮૫-અરીકાની મીઠા ગોળ સાથે ખવાડે. કટકાક દરદીની પ્રકૃતિ એવી છે જે ગોળ ખાધા પછી બાજેજ દીને વેળાગર (વખત સરના) તાવ ચઢી આવે છે.

૮૬-મધુ હડીલા વિષમ જ્વર માટે—કાચકાના મીઠા ૪૭ તોલા સાલ સુકાં મર્યા ૦૧ તો. મેળવી ૧૭ વાલનુ પડીકું મધ સાથે અથવા પાણી સાથે પેટેલી રાતરે અને પાછલી રાતરે ખવાડે દીવડના ખવાડે તેમાં ગુણુ નહીં આવે. ૩૭ રાતમાં છ પડીકાં ખાય. દુધ અને ગોળ ખવાડે નહીં.

૮૭-કાગળનો અથવા વાંસના લાકડાના ૩૭ કટકા ઉપર કાષ્ઠથી વંચાય નહીં તેવા અક્ષરે, કલમ અને કાલી સડીયાં (૧૭ ઈંચ લાંબો ૦૧ ઈંચ પોડેલો) એવા કટકા ઉપર) નીચે મુજબ લખવું જે

(દરદીનું નામ આ જગાપર લખવું) દરદીના ચીડીઓ (અથવા આંતરીઓ હોય તો આંતરીઓ લખવો) તાવ જળેત. ચીડી તખતી વખતે સ્વાસ્થ્યમાં રાખવો. અને મનને કપાલના બે લવાં વચ્ચે રાખવું.

તાવ આવતાં બે કલાક પેટેલાં ૧૭ ચીડી (અથવા ૧ કામરી) ઉપર ૧) વાલ ઘી મુકવું તેને ઈંગાર ઉપર મુકી સરીર ધાંકીને દરદીને ધુધ આપવી. પેટેલી ચીડીથી અક્ષર ન થાય, ધુધ આપવાથી તાવ ઊતરે નહીં તો બીજી તાવની વાડીએ, ઉપર મુજબ બીજી ચીડીની ધુધ આપવી ધુધ આપ્યાં છતાં તાવ ચાલુજ રહે તો ૨) કલાક પછી ત્રીજી ચીડીની ધુધ આપે.

૮૮-મુના ગેર, સુરો ખાર, ફલાવેલી ફટકીનું ચુગ્ગ એકેક વાલ ખાંડ સાથે રાંજ ૩૭ વાર ખાએ. ૮૭ દીન ચાલુ રાખે. દુધ અને તેની બનતર ખાવી નહીં.

૮૯-કરોળીઆની જાળના તાતનામંથી બતી બનાવે, તેલમાં બોળી કાગળ બનાવે, તે કાગળ દરદીને આંજે.

૯૦-ફટકડી ફુગવેલી ૧ વાલ અને બતાસા ૩૭ વાલ, તાવ ન હોય તે દીવસે આપવું. ૦૧ કલાક પાણી પીવા દેવું નહીં. સેંકડો દરદીના તાવ ગયો છે. કોલમની કાતરી રુઅથવા, (૦૧ તોલો) ૭ મરી વાટેલાં, નવટાંક પાણીમાં રાંધે બીજીવે, સવારે પાએ.

૯૧-કાચકા સેકલા ૦૧ તો. મરી ૦૧ વાલ, એના ૩) પડીકાં કરવાં, તાવની વારીને દીને તાવ આવવા પેટેલાં ૩) પડીકાં આપવાં એકેક કલાકને અંતરે આપવાં. જે તાવ આ ૩) પડીકાંથી ન હતો તો બીજી વારીને દીને ઉપર મુજબ બીજા ૩) પડીકાં આપવાં

૯૨-ભાંગ ગોળ સાથે આપવાથી સેંકડો દરદી સારા થાય છે. ભાંગ ખાધા પછી ઉંઘ આવે, ઊંઘમાંથી ફારેગ થયા પછી જીખ લાગે તો મગજ તર થાય તેવો ખોરાક લીએ.

૯૩-ધંતુરાના ૩૫ પાન યોગી લુંગડામાં વિટાળી તાવ આવે તે પેહેલાં ખાંધે. તાવ તેજ દીવસે ગય.

૯૪-ધંતુરાના પાનના રસના ૩) ટીપા દહી સાથે ખાએ, તાવ આવવા પેહેલાં ખાય તેજ ખાય નહી.

૯૫-દારૂડી-સુવર્ણ-ક્ષીરી-દારૂડીઓ, જીતકટો, બ્રહ્મદંડી, કાંટાસરીઓ-નંગલી ધતુરા-સત્યાનાસી આ બધા નામોનો એકજ ઝાડનો છોડ છે. એના પી ૬) વરસ સુધી બગડે નહી. એ વાલ અને અરધાં લીંબુનો રસ (આસરે ૦૦ તો.) તાવ આવતાં પેહેલાં એજ દીવસ પાવું.

૯૬-કાંટાસળીઆનું મુળ હાથે ખાંધે.

૯૭-ભીટરનો તાવ-૧૦૪ દીગરી હોય, બહારથી જણાય નહી, શરીર તવાય, દંદી ખાંધે, પીએ, ફરેહરે, પશુ તવાય, અતિવિષ ૧૦, ખાદુ રા. ફેલીશિઉજ ૧૧, એની વાલ ૧) ની ગોળી રોજ ૩) આપવી.

૯૮-ફાડરીઉં જેના પાન ઉપર કાળી કાંટ થાય છે જે ધોરના જીવડા મારવા માટે ખાવામાં આવે છે તેના ૩૫ પાન દરદીને ખવાડે.

૯૯-અંડસરીના ૩૫ પાન દરદીને ખવાડે એ પશુ જીવજંતુ મારે છે. (પાન તોડવાની રીત-પાન લાવનાર નાઈને સુરજ ઉગીઆ પેહેલાં ઝાડ આગળ ગય. ઊગમન દિસાએ મોંકુ રાખે એટલે માણસનો ઓળો ઝાડ પર પડે નહી તેમ રાખવું. ઝાડને આમંતર કરવું, બોલવું જે તને તાવ ઉતારવાનાં દામ માટે લઈ જાજાં છું. ૩૫ પાન તોડવા. જતી વેળા પાંચુ ફરી જવું નહી.

૧૦૦-ખીલ્લીના પાન ૩) તો. લીંડીપીપરમળ, ધાણા, રતાંજલી, ધંજીવ ૧) ૧) તો. એનો ઉકાળો પીવો.

૧૦૧-ખીજડા ઝાડનું અથવા મેદીના ઝાડનું દાટણ કરે. સવારે ઉઠતાં વાર દાં-પશુ બોલ્યા વગર દાટણ કરે.

૧૦૨-તુળસીનો રસ ૨) તેમા. મરી ૪) વાલ નાખી આંતરીઆ તાવની વારીને દીને સવારે પીએ, પછી થંદા પાણીથી નાંદે, ખોરાક દહી કાત ખાએ તો તેજ દીવસે તાવ આવે નહી. જન આવે તે બધું આવે પશુ પછી આવે નહી. ચાંડીઆ તાવ માટે ૩) વાસી

આ ઇલાજ ચાલુ રાખે છે. તુળસીમાં નર અને નારી છે. નર અને ગુણુઆપે: નારી મરદને ગુણુ આપે. તુળસીમાં અજમાનો સ્વ છે અજમાના કુલના સધળા ગુણુ તુળસીમાં છે. |

૧૦૩-ટાડીઆ તાવે માટે સોમલ, કરીઆતું, કાળીછરી, કડુ વાલવરંગ, નામકેસર દરેક ૧) તેલ પાનના રસમાં ખુબ વારી રાખ જેટલી ગોળી બનાવે ૨) ગોળી સવાર સાંજ પાણી સાથે ૧૨ દીવસ લીએ. સોમલને સુષ કરવાની રીત—૧) છંટની વચમાં ખાંચ પાડી તેને ઈગારા ઉપર મુકવો તેમાં સોમળ રાખવેલ છંટ ગરમ થયા પછે સોમળ ઉપર બુરાં કાઢેરાંનો રસ મુકવા કરવો બુરાં કાઢેરાંને જલ્દી ૧) શેર રસ કાઢે તે ૧) સેર રસ સોમળ પર પચાવે, સોમલ એકરી છે માટે બનાવત ઘણી સંભાળથી કરે.

૧૦૪-મનરીક્ષ, ચુણો સંભાળે કુંવારના રસમાં ૨૪) કલાક ધુટે. ચણેલી જેવડી ગોળી વાળે, એકેક ગોળી સવાર સાંજ ૩) રીત આપે. ઉપરથી ખોરાક આપે નહીં તેા ઉલટી થાય.

૧૦૫-અરવાઝ જાડને કાળીચઉદસને દીને ગોતરવું, ગુંગળની ધુંધ દેની, ચોખા વધાવવા, અને બોલવું કે. “તમારે જેને ત્યારે તમને લઈ જઈશું અને જે કામમાં લઈશું તે કામ તમારે કરવું પડશે.”

ત્યારે ખપ પડે ત્યારે મુળીગે લાવવું. સનતી દોરીથી ૭) માંડ વાળી બાંધવું. ગુગળની ધુંધ આપવી, અને દરદીના હાથ પર બાંધવું. ૧) મહીનો ગોળ ખાંચે નહીં. ગોળ ખાય તેા ૧) મહીને તાવ પાછો આવે.

૧૦૬-નવસારને પાણીમાં મેળવી ચુકે ચઢાવે ફરીથી બુધા નેના બનાવે તે વાપડવામાં વધારે ગુણુવાળો છે. આ બુધા ૨) વાલ કરી આતાના પાણી સાથે આપે. કમળો, દરસ, બદતેર એ.

૧૦૭-રીંગળીનું દાટણુ કરવાથી તાવ જાય.

૧૦૮-હાડીઆ કરસળુના પાનનો રસ ૧) તેા. મરી ૪) વાલ પીવાથી તેમજ પાનનો રસ આંજવાથી અથવા મુંઝવાથી ચોડીએ જાય.

૧૦૯-કરંજના મીઠાને પાણીમાં ઘસી સુધે તેા અનેક જાતના તાવ જાય.

૧૧૦-ભાંગની ગોળી ગોળ સાથે બનાવી તાવ આવે નેના ૧) કલાક પેહલાં આપવી.

૧૧૧-ચોડીઆ તાવ માટે કુલાવેલી ફટકી ૧) વાલ ખતાસામાં આપવી. તાવ ગયા પછી ૧) લે અને બીજે દાવસે રાતરે આપવી. તાવની વારીને દીવસે સવારે સુરજ ઉગવા પેહેલા આપવી. ગોળ ખાવા દેવા નહી. પણ ગોળમાં દવા આપે.

૧૧૨-ચોડીઆ માટે ઘોળી કરણુનુ મુળ અને આકરાનું મૂલનું સુરણ સંભામે બેજ વાર અંકેક રતી ખાઓ.

૧૧૩-તાવ ચઢે તે પેહેલા ફરદીએ થંદા પાણીથી નાહવું અને દહી ભાત ખાવું. આ કારીઆ ૩) દીન કરવી, જે ફરદીને પીતનો તાવ હોય તેનું શરીર ગરમ રહે. કદના તાવવાળાનું શરીર થંદુ રહે.

પિત જ્વર-ચોમાસાનો તાવ

૧-તકવણી-કટકરીના પાનની લુગડા કરી એક હાથના કાંડા ઉપર મુકે તે ફાફડીઆ ઉંડે, તે ફાંટે તો તાવ નરમ પડે.

૨-તાવ પીતનો-કરેલાના પાનનો રસ ૧ પાલો, છૂંદે નાખી ૩ દીન પાંચા.

૩-તાવ પીતનો જન્ય=તરસ મટે-મોથ અને ખડસળીઆ અંકેક તોડા લઈ એનાં ચાર પટ્ટીકાં કરવાં. ૧ પટ્ટીકું ઘેઠ શેર પાણીમાં ઉઘાળી તે પાણી કાઢવતા વાસણમાં આખી રાત રાખવું. દીવસે તે નીતારીને ફરદીને પાવું. આથી તરસ મટે છે અને તાવ જન્ય છે.

તાવ પિતનો.

૪-વરીઆળી સોઢરતો કાંદવા પાંચા.

૫-પીત પાપડા, પીતની તાવમાં બપોયના છે. ફેચીફુજનું કામ કરે છે.

વરસાદની ફુમમાં આવતો તાવ વાતજ્વર	}	એ બધા તાવ સાધાગળ છે. (સાધ્ય છે)
સરદ " " " પિતજ્વર		
વસંત " " " કફજ્વર		
જે વરસાદ ફુમમાં પિતજ્વર થાય તો તે જોખમ બરેલો (અસાધ્ય)		
સરદ ફુમમાં કફજ્વર	"	"
વસંત ફુમમાં વાત જ્વર	"	"

ફરેક ફુમમાં તેને કાપકનો વેદનના બારાક લેતા વેદન્યે. જે આપદ તાવમાં, આંખ, કાન, અથવા દ્રામ ઇત્રીને નુકસાન કરે તે આપદ જોખમ બરેલું સમજવું. તેજગ તાવમાં સોગ્ગ ચઢે તે જોખમ બરેલું.

ચાથીઆ તાવ માટે.

૧=અખયાદી કયાય એટલે દરડે, માથ, ધાણા, રતાંગરી, અર-
દુસીના પાન, ઈન્જવ, વાળા, ગરમાલો, કાલીપાટ, સુડે, ઠંડું, એનો
ઉકાળો કરેલા. એ ઉકાળો ૨)તાલા સુરજ ઉગીઆ પેહેલાં અને સુરજ
અસ્ત પામીઆ પછી પીવે.

૨-૩=કાળી તુલસીના પાન અને મરીની ગોળી ખાવી.

૪-નિગોડના પાનના રસમાં ફટકડી મુઝી ફુગવે તે વધુ ગુણ
કરે. ૧) તોલો ફટકડી માટે પુ તોલો નિગોડનો રસ લેવો.)

૫-કાંકચીઆ તોલો ૧૫. ખડસળીઆ તોલો ૧). કાળાં મરી
તોલો ૧) તુલસીના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી આપવી.

૬-અગડીઆના પાનના રસનું ૧) દીપુ નાકમાં નાંખે.

૭-જુના ધીમાં હીંગ ઘસીને નાંખે રાજ ૩૫ વાર સુધે.

૮-ફટકડી અને ખાંડનું સજાગે સુરજ કરી બા થી ૨૫
માસા દરદીના ઉમરના પ્રમાણમાં આપવું.

૯-ધંતુરાના બીને કાઢવની કુલીમા મુઝી કપડ છંદ કરી અંગા-
રમાં મુકે. બીની રાખ થાય તે રાખ ૨) વાત્ર આંખ.

૧૦-કાળા ધંતુરાના પાન, નાગરવેલના પાન, કાલાં મરી એની
ગોળીઆ વટાણા જેવડી કરી સવાર સાંજ આપવી.

૧૧-ધંતુરાના પાતરા ૩, જુનાં ગોળ સાથે મેગવી ૧ વાલની
ગોળી કરીને એક ગોળી ૩ દીવસ સુધી દીવસમાં ૩ વાર ખાવી.

૧૨=અચીઆના પાતરાનો તથા ગાડનો રસ એ દીવસ સુધે
અથવા દીપાં ૫, નાકમાં એક દીવસ નાંખે.

૧૩-ચાથીઆ તાવ અને હાફન—કરાગીઆનું સંદેહ પડ ગોળ
સાથે ખાવાથી હાફજ અને ચાથીઆ તાવ મરી જાય છે.

૧૪-ચાથીઆ તાવ માટે કાસળી ઉપયોગી છે. ઉનજો કરી
પીવાય છે. કાસની ઘણી ઉપયોગી છે. જુખ લગાડે, ખાંડનું પાચન
કરે, લોહી સુધારે. શરીર ફુલી જાય તે માટે વપરાય છે. કાસનીમા
ટેરકસેમાઈ રૂનો ગુણ વધારે છે.

૧૫-ચાથીઆ તાવ નરમ પડે—સડવારેસુરજ ઉગ્યા પેહેલાં
તાજી તરતનું દોઢેનું દુધ ચાર દીવસ રાજ ૧ વાર પીએ.

૧૬-ચાથીઆ તાવ માટે—ચાળી મુસળી બા અથવા બા તોલો
જાસમાં વાડી પીવી, ગરમીનો ચાથીઆ તાવ માટે.

૧૭-ધંતુરાના પાનના રસના બે ટીપા દહી સાથ મેળવીને તાવ ચઢે ત્યારે દરદી ખાય. દરદી બેહોશ થઈ જાય તેની ફકર નથી, દુશીયાર થાય ત્યારે મગની ખીચડી અને ઘી ખવાડવું. તાવ જરૂર નાસે.

૧૮-અચારનાં ફેરાં (ખોર જેવાં) ના ઝાડનું મુળાઉં રીતસર કાપી લાવે, ચોખાના ધુવણમાં ઘસી એક તોલો ઘસાડો ખીજે.

૧૯-ચોથીઓ તાવ ચઢે ત્યારે—ટાંકાના પાણીએ નાહવું, ખીજ વાર તાવ આવે ત્યારે બી નાહવું. જેને થંડુ પાણી માફક આવે તેણે આ ઈલાજ કરવો.

૨૦-વિષમ જ્વર=ન્યમીટ વખતે આવતો તાવ દુધિલીના મુળાઆં કાન પર બાંધવાં. એના પાન ભાગરાના પાન જેવાં છે અને છોડપર સીંગ થાય છે.

૨૧-૦૧ વાણ ભાંગ ગોળ સાથ મેળવીને તાવ આવવાના વખત હોય તેની ૪ કલાક પહેલાં આપવી.

૨૨- ૧૧ તોલો ચુણો, બે તોલા લીંબુનો રસ અને બે તોલા પાણી એકઠાં મેળવવાં, તે એક રસ થાય ત્યારે દરદીને તાવ આવવાની એક કલાક આગળથી પાવું. ચુનાનો ગરમાવો લીંબુના રસથી મરી જાય અને સાબુદેટ એક લાઘમ બને.

૨૩-ચોથીઓ તાવ જાગે—ફના પાનનો રસ નર્મદારામાં મુકે.

૨૪-સનના બુના ટાટની રાખ ૧ વાણ ઘી સાથ ખવાડે.

૨૫-ચોથીઓ તાવનો ઈલાજ—ચોથીઓ તાવ ચડે ત્યારે ફકડે વેળે એક માસા ગોળમાં ખાંચ.

૨૬-ચોથીઓ તાવ માટે ધંતુરાના પાન બુના જાળ સાથે મેળવી ૧ વાણની ગોળી કરીને અંદક ગોળી ૩ દિવસ સુધી દાવસમાં ૩ વાર ખાની.

૨૭-ચોથીઓ તાવ માટે—મરી બે રતી, નવસાર ૩ રતી મેળવાને તાવની ચારીને દીવસે ખાવું.

૨૮-ચોથીઓ તાવ માટે—બુંજેલું મીઠું કાળી વેલું થયલું હોય, તેમાંથી ૦૧ તોલો પાણી સાથે મેળવીને ચોથીઓ તાવ નરમ પડ્યા પછી આપવું. ચોથી તાવ જાય છે. આ ઉપાયથી દરદીને તરસ બહુ લાગે તો થાંડું થંડું પાણી આપવું બુખ લાગે તો લલકા ખોરાક લેવો. સરદીથી દુર રહેવું.

૨૯-ચોથીઓ તાવ માટે—૦૧ તોલો સાટોડીનું મુળ પાનમાં મુકી ખાવું.

૩૦—ચાથીઆ અને તાઢીયા તાવો માટે—સીનકાના સક્કસ અથવા કુખનામ્નિ ૩ કૈનનું (અરધા વાલનું) પડીકું ૧ તાવ ચઢવાની એક કલાક આનળથી આપવું. ઉપરથી દુધ વગરની સાથુ ચાખાંની પાલી, તાવ ચઢે તે વેળા એક બીજુ પડીકું આપવું. એક કલાક પછી ત્રીજું પડીકું આપવું.

૩૧—ચાથીઆ (તીજરી) તાવ માટે ૧ વાલ હીંગની ચોળી બનાવી સદવાર સાંજ બુખે પેટ ગળવી.

૩૨—ચાથીઆ તાવ જનએ—સફેદ સાટોડીનું મુળ ૦૧ તોલા જોટનું માયના દુધમાં ધસીને પીવાડવું.

ચાથીઆ તાવ જનય—૧ વાલ સાપની કાંચળી ગોળ સાથે ખાય તે તાવ જનય.

૩૩—ચાથીઆ તાવ માટે—સુક, અરધુરાનાપાતરાં અથવા દાખલી, દેવદાર, આમળા, દરેક અરધો તોલા, શાકિર ૨ તોલા, પાણી શેર ૧ એને ઉકાળી ૦૧ શેર પાણી રાખી પીવું.

૩૬—ચાથીઆ તાવ જનય—ત્રીફળાં ૧) તોલો દુધ સાથે પીવાથી ચાથીઆ તાવ જનય છે.

૩૭—ચાથીઆ તાવ માટે—સફેદ કરગુનું મુળ દરદીના કાને બાધે.

૩૮—ચાથીઆ તાવ માટે—કાંસડીના પાન ૩૧૧ તોડવાં. ૩ પાન તોડવાં અને બીજુ અરધું પાન તોડવું. બાકી અરધુ પાન ઝાડપર લટકવું રાખવું, ૩૧૧ પાન દધેલીમાં મસળી દરદીને ખવાડે.

આંતરીઆ તાવ માટે.

૧—ખીજવંતના સારા ત્રણ પાંદડાં તોરી દરદીને ખવાડે, અરધુ પાન ઝાડપરજ રહેવા દીએ.

૨—પમારીઆના બીજ તથા મેથી સંભાએ વાડીને ૨૫ દીવસ સવાર સાંજ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો ખાવો.

૩—આંતરીઆ, ચાથીઆ તાવ જનએ—નાગલી દુધેલીના પાતરાંના રસ ૪ તોલા તથા ૦૧ તોલો મરી મેળવીને સવારમાં ૩) દીવસ પીવું. ધણા દરદીઆ એકજવાર દવા પીવાથી સારા થયાં છે.

૪—એકાંતરીઆ, (તરીઆ) ચાથીઆ તાવ—આ માટે તક્વણીના પાતરાનાં રસનાં દીપાં આંખમાં નાંખવા.

૫-તાવ ત્રીજે દિવસે આવે તે એકાંતરીઓ ઇ. એ માટે કરીઆતું, ગળો, સુંડ, કડુ, ચંદન દરેક સંભાગે મેળવવું, એનું ચુરણ ૦૧ તોલો ફાકવું.

૬-એકાંતરીઓ તાવ માટે ચમતકારી ઇલાજ.

કરોળીઆની જળના તાતણાની બત્તી બનાવે તે બત્તી તલના તેલમાં ભીંજવી બત્તી કરી ફાજળ પાડે, તે ફાજળનું અંજન કરે.

૭-તાવ આંતરીઓ જન્ય-સેકટાની છાલ અણીદાર પથરથી કાલાડવી દ્રાઘ ઓગ્ગરથી કાલાડવી નહીં. તે છાલને પથરથી છુંદી લેપડી બનાવવી. કમરની નીચેના ભાગમાં હાડકાની ઉપર તે લેપડી બાધવી.

૮-૦૧ તોલો ફાળી મુસળી પાણી સાથે ૭ દીવસ ખાવી.

૯-આંતરીઓ તાવ જન્ય - :પમારીઆના બીજ તથા મેથી સંભાગે વાટીને ૫ દીવસ સાંજ ૦૧ થી ૦૧ તોલો ખાવો.

૧૦-એકાંતરીઓ તાવ=(અન્નધુ) ૨૪ કલાકમાં એકવાર તાવ આવી ઉતરી જન્ય તે માટે મોથ, કાળી દરાખ, ઇંદ્રજવ સંભાગે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી કરી આપવી.

૧૧-આંતરીઆ તાવની દવા-(Aguemixture) કરીઆતું, કડુ, ઇંદ્રજવ, વરીઆળી, લીમજીરડે, સુંડ, કાલીજીરી, ઘાણા, મરી, એકેક તોલો લેવો, પંદર ર્પીરીટ પંદર આઉસમાં સાત દીવસ ભીંજવી રાખી ગાલી લેવું. તેમાંથી ૦૧૧ તોલો દવા, અને એ તોલો પાણી સાથે મેલવીને સવાર સાંજ પીતી.

તાવ ટુટીઆનો (ઉટીઉ ટુટીઉ.)

૧-દાડીના બી એ વાલ, કુવેલી ફટકી વાલ ૧ એની પડીકા એક બનાવી દીવસમાં ત્રણ વાર લવી.

૨-ખાનાં લીંચુ ૧ ના રસ અને ૨ તોલા પાણી આ મુજબ દીવસમાં ત્રણ વાર પીવું.

૩-સુંડ અને મુદરાનની ચાલ આપવી.

૪-ઉટીઆ ટુટીઆ માટે-કાદવના વાસણમાં ૦૧ શેર મીઠું અને ૦૧ શેર જુની ઇંટના નાના કટકા મુકી તે ગરમ કરવા તે ગરમ થયતું વાસણ ઇંગારવાળી સમડી ઉપર મુકે. મીઠું ગરમ રાખી તેનો આફ દરદીને આપે દીલે આપે. ૩) દીવસ સુધી રોજ એ વાર આ મુજબ આફ આપી ઓઢાડીને સુવાડી દેવું. કુખાવો જરૂર નરમ પડે.

તાવ.

૧-સાધારણ તાવ માટે-ખોરાક નષ્ટ કરવો, અથવા સાખી ચોખ્ખાની કાંજ, મગનું ઓસામણ, અથવા આરાદની પાટલી કાંજ પાતી મોટા તાવમાં દૂધ ન આપવું. ઝાડો સાવવાના ઉપાય લેવા, પરસેવોં સાવવા ઉપાય લેવા.

માથે ગરમી વધુ ચઢવા દેવી નહીં અને માથા ઉપર ચંદ્ર પાણીનું પોતું મૂકવું. બગ્ગ મુકવું. પાણી અને બરફ કેટલાક દરદી નાચવા વાલુ નવી માટ એરડાના અથવા લીમીડાના પાન માથે બાંધવાં, માટે તો પાણી સાથ લેવ બનાવી, તેને લુગડાં ઉપર મુકી ૧ લુગડાંના બાગ માથાપર રાખવો. ગરમ પાણીમાં પગ ઝારવા. અથવા ઉકળતાં પાણીમાં મુકી ચાલ અથવા લીમડાના પાન નાંખી તેના બાફ આખા શરીરપર લેવો.

નીચે મુજબ ચાલ પીવાથી પરસેવા પડી તાવ ઉતરે છે. મુકી ચાલની ભુકી, તુલસીના પાન, સુંક, ધમાશો, ખડસલીઓ (ધાસીઓ પીત પાપડો) એમની કાઢળી ચીજની ચાલ ગરમ ગરમ પીવી અને ઓઢીને સુવું.

૨-તાવ ઉતારવા માટે ગલો, ભોંયરીમણી, નાગર મોંઠ એરડાના મુળનો કાલવો પાવો તેથી ખાંસી અને મુળવાળો તાવ મટે છે.

૩-કાચકળ, દંડજીવ, કાળીપાત, મોથ એનો ઉકાળો પિત જવર માટે છે.

૪-લીમડાની છાતનો ઉકાળો મરી અને સાકર સાથ પાવો.

૫-લીંડીપીપર, કાકચીઆ, છૂંક, બાવળના પાન એનું ચુરણ બે આની ભાર લેવું.

૬-વરીઆળી, જેડીમધ, બનકસા, કાસની દરેક તોલા ૩ અને પાણી શેર બે ઉકાળીને અરધુ પાણી રાખી તેમથી ૨ તોલા પાણી સાકર સાથ ૩ વાર પીવું.

૭-કફજવર માટે સુંક, મરી, પીપરનું ચુરણ બળે વાલ મધ સાથ ખવાડવું.

૮-કફજવર માટે આકડાના મુળ ૨ ભાગ, કાળાં મરી ૧ ભાગનું ચુરણ બફરીના દુધ સાથ ચણા જેવડી ગોળી બનાવી આપવી અથવા ચુરણ ૧ વાલ દુધ સાથ આપવું.

૯-અબરક અને સાકરનું સંભાગે બારીક ચુરણ કરવું તેને લુગડામાં મુકી પોતલી બનાવી તે પોતલી પાણીમાં બોળાવી તેથી સાકર

પાણીમાં પીગલી જશે. અને કાચો અખરક છુટો પડશે. એનડીફી-
નની માફક એ તાવ ઉતારે છે અને નખળાઈ કરતું નથી.

૧૦—હરેક તાવ જમ ૦૧—તોલો કાળી મુસળી ગોળ સાથે ખાએ.

૧૧—આંખળા—હરડે, પીપર, ચિતક મુળનો કાઢવો પીવામાં લેવો
અથવા ભોંયરીગણી, સુંઠ, ધાણુ, દેવદારનો ઉકાળો પીવાથી સખળી
જાતનો તાવ મટે છે.

૧૨—તાવમાં શરીર થંડું કરવા માટે ૧ ભાગ સરેશ
અને પરસેવો કમી કરવા માટે } અને ૪ ભાગ મધ પાણી
સાથ મેળવી દરદીને પાવું.

૧૩—તાવના જંતુઓ ખાતાં લીંબુનો રસ પીવાથી નાશ
પામે છે.

વીશજ્વર—અન્યમીત તાવ માટે—જેઠીમધ, પટોળ (કડવાં
પરખળના પાન) કડું સંભાળે ચુરબુ કરી દીનમાં ૧ વાર ખાવું.

૧૪—ત્રીદોષ અને કફ જ્વર (નીમોનીઆ) માટે કરચળાનો
સેરવો પીવામાં આપે.

તાવ ઘણી લાંબી મુદતનો દફ થાય અને તાવ કાઠી બી જાતનો
ખસે—ઉદરજ્વર, કાચકીના બીનું મગજ, લવંજ સંભાળે લીએ તેમાં
લીંબોડીનું તેલ મેલવી એક વાલની ગોળી બનાવે, એક અથવા વધુ
ગોળી દરદીને સવાર સાંજ ખવાડે.

તાવની ગોળી—લીંબોડીનું મગજ એકજ તોલો, એની એક
વાલના વજનની ગોળી બનાવી મોટાં માણસને એ ખવાડવી (લીમ-
ડાની ગોળી છે એવું જો દરદી જાણે તો તેને અસર કરે નહીં)

તાવ માટે આદુના રસ સાથે સુનામખી ૦૧ તોલો ખાએ.

૧૫—તાવ (ઇન્ટરમીટન્ટ) માટે ૦૧ તોલો મરી તુલસીના રસ
સાથે આપે છે.

૧૬—તાવ આવ્યા પછી ફેર આવે ત્યારે— સુંકું અંજન કરવું.

૧૭—તાવ ઉતારવા માટે તુલસીના પાનના રસમાં ૨) વાલ મરી
મેળવી ખાવાં.

૧૮—તાવનો ઇલાજ—સફેદ આકરાનું મુળ કાને બાંધે તો તાદીઆ
તાવ તરત નરમ પડે એમ કેટલાક માને છે.

૧૯—તાવ—દરદીને કપાળે આંકરાના પાતરાં મુકે તો પરસેવો
થઈ તાવ નરમ પડે છે. પાંતરા બાંધવાથી મગજ થંડું રહે છે.

૨૦—તાવ—કેટલાક તાવના દરદીને નાળીયેરનું તેલ (કાપરેલ)
મસળવાથી ફાયદો જણાય છે.

૨૧-તાવે આવતો તાવ જમ—કુકવેલનું મળ કાને બાંધે.

૨૨-તાવ માટે—કાચબાને આખો બાણી તેની રાખ કુર્બાનની જગે બે સ્તાઆના મુલકમા વપરાય છે.

૨૩-તાવ માટે કલાન—પોખાનાં ગ્રામનું મુળીકે આતવારે સહ-વારે લાવી તેને રીતસર કાટેલા નવા સુતરથી વીટાળી કમર બાંધે તો તાવ એવી માન્યતા છે.

૨૪-તાવ કાઢવા અને વીંચે વધારવા માટે એકેર કચરો જાણીતા છે.

૨૫-તાવ માટે—તીવરી (તીકરી) ખારાં પાણી આગળ થાય છે તેના ફળ અને પાન તાવ માટે ખણા ઉપયોગી છે.

૨૬-તાવ પીતની હોય તે માટે—ગોખા તોલા બે, ધાણુ ૧૦ તોલા આખી રાત પાણીમાં બીંજવી રાખી તેની કાંજ બનાવી પીએ.

તાવમાં અરૂચી માટે—ધાણુ, એલચી, મરી સંભાળે ચુરજી બન ૧૦ તોલા ખાતું.

૨૭-તાવ માટે—દાર હળધર અને જરખેરીસની જાલનું ચુરજી અપાય છે. તે વારખગ ટાંચકર અને જેમ્સ પાઉરનું કામ કરે છે. તાવ અટકાવવામાં કુદનાઈન જેવું કામ કરે છે. પણ શરીરને પોચું કરવું નથી અને કાને બેહેરાટ લાગતો નથી.

૨૮-તાવ—કવીનાઈનને બદલે પાંચ ટ્રેન ફટકી દર ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવી. ૦°ડી વાગીને ચોકસ વખતે આવતા તાવ માટે બે કલાક આગળથી આપવી, પછવાડે મીઠાના જુલાબ જરૂર આપવે.

૨૯-તાવ માટે —ફટકડી તો ૨) કલમી સુરો (સુરોખાર) ૪) તોલા અને ફૂંવારપાડાના રસમાં ખરજ કરી તે કાઢવના વાસણમાં મુકી મોઢ બંધ કરી કપડમટી કરવી. તેને જાણીતો તાપ આપવો હવા ફૂલી જશે તેમાંથી ૧) વાદ્ય સુધી ખાવામાં આપવી.

૩૦-તાવ ઉતરે—દરદી મરીની ગરમ ગરમ ચાહ પીએ અને ઓઠીને સુએ તો પરસેવો પડીને તાવ ઉતરે છે.

૩૧-તાવ આવે નહીં, તાવ અટકે—તાવ આવવાના વખત થાય ત્યારે કાનફાડીના પાનનો રસ કાનમાં નાંખવો.

તાવ ઉતરે—મુંઠ વાટી, ગરમ કરી, કપાળે લગાડે અને ઓઠીને સુએ તો પરસેવો થઈ તાવ ઉતરે.

૩૩-તાવ સરવ જાતના નરમ પડે—૩ માસા કાળીજીરીને કું ત્યાં સુધી ઠીંકરાપર સેકવી, ૧૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી ૪ તોલા પાણી રાખી તેમાં મધ મેળવી પીવું.

૩૪-તાવ મુલબર, તાવ સંતતબર તરત ઉતરે-કુરમાડામા ખાંડો.
રસ કરીરે બગાડે તો તાવ તરત ઉતરે.

૩૫-તાવ બચ-૦૧ તોલો પકાવેલો સમુદ્ર ફળ જોળ સાથ ખાવો.
જુનો તાવ બચ-સાજુબાર આફના રસમાં ખાવો.

જુઓ જુઓ જુઓ ધગી 'હાડધગી'

જુઓ તાવ-ધગી-હાડધગી.

જુઓ તાવ, } માટે લીમડાની ગળાનો સત્વ ચુરણ કે ઉકાળો જુઓ.
હાડધગી તાવ, } જોળા અથવા મધ સાથ ઘણા દીવસ બેવું, એમાં
પીપરની બુકી ૧ વાલ નાખવી.

૧૩-બોયરીગણી, સુંક, ગળાનો ઉકાળો, પીપર સાથ ફક્ત સાંજે
લેવાથી તાવ ખાંડી, અફચી દુર થાય.

૧૪-અતિવીધની કળીનો ઉકાળો સવાર સાંજ પીવો.

૧૫-શાકર તો. ૮, વાંસ કપુર ૪ તોલા, એલચી ૧ તોલો, તજ
૦૧ તોલો એનું ચુરણ, ૦૧ તોલો મધ લી સાથ ખાવું. તાવ ઉધરમ
મટે, શકતી આવે.

૧૬-ત્રીફળાં અને પીપર સંભાળે ચુરણ એ. આની ભાર સાંજ
સહવાર એ વાર ખાવું.

૧૭-જુઓ તાવ માટે વિઢીજાનું ચુરણ ૧ રતીથી ૧ વાલ મુઘી
ખવાડવેલ.

૧૮-જુઓ તાવ-દરેક તાવ, વાવું પીત કે કફનો વધારો થવાથી
થાય છે તે માટે ગળા સત્વ ઘણું ઉપયોગી છે, કુર્મનાર્ધન જેવો અવ-
ગુણ કરેલો નથી. એના ઉત્તમ ગુણો લીધે એને અમૃત કહે છે.
જુઓ તાવમાં પીતનો જોર હોય છે. ગળા, ત્રીફળાં અથવા લોહભસમ
સાથ અપાય છે. ગળાનો ઉકાળો અથવા સત્વ પણ વપરાય છે. પીતની
ઉલટી, કમળો, જળધર, આધારીધી, તડકામાં ફરવાથી થતા જાડડા
માટે ગળાનો રસ અને સાકર પીએ.

૧૯-લિંબ સત્વ ૫ થી ૧૦ ઘઉંબાર મધ સાથ સેવન કરવું.
લીમડાની લીલી છાલ ઘણા પાણીમાં ઓળવી, યોગીને વસ્ત્રગાર કરવા
નીચે ઠરો ખેસે તે સુકવવા,

૨૦-મદન મજરી ગૂટીકા—જુના તાવ માટે—આમળા, દીવેલમાં સેકેલો ઝેર કચરો, પીપર, ગંગા સત્વ, લોહભસ્મ મેલાગે મધ સાથ વટાણા જેવડી ગોળી દો, જેના ધામણમાં રાખે. ૧ અથવા ૨ ગોળી રોજ ખાવી.

૨૧-ખીજ વગરના લાકડાં મરચાં બા તો. કુછનાકાન બા તો. એની ૩) એની ગોળી ૧) ખાવી.

કાચા જેવડી કચરાને ગોળવરના ૧૫ દીવસ રાખે, છાત્રતાં કાઢે અને ૨) તો. સાથ વચનાગ બા આની ભાર, ઘાળાં મરી ૧) તો. પાનના રસમાં મગ જેવી ગોળી બનાવે. ૨) ગોળી પાનના રસ સાથ ૩) વાર આપે.

૨૨-લીંડી પીપર જુના ગોળ સાથ લીંચે. અથવા મંદુર ખી સાથે લીંચે.

૨૩-લીંડી પીપર, કુઝાવેલી કટકી મુરણુ બે આની ભાર.

૨૪-ચાખાની રોટલી અને મુરણુ બે વાર રોજ ખાય તો ફાયદો આપે.

છરણુ તાજ.

૨૫-પીપર બા તો. મધ સાથ રોજ બે વાર ખાએ.

૨૬-કરીઆતાનુ સત્વ બે આનીભાર રોજ બે વાર ખાએ.

(લીલાં કરીઆતાને છુદો પત્તાળી રાખે, પછી કપડે મારે; નીચે દોરે બેસે તેને સુકવે. તે સત્વ છે)

૨૭-અગતીઆના ઝાડની ખલોનો ઉકાળો પીવે.

૨૮-અરણીના લાકડાંના કટકાને સાથે મસજે તો અમની પેદા થાય, એનું મૂળ મસ્તકે આપે તો છરણુ તાવ જાય.

તાવ ભયથી અથવા ક્રોધથી

તાવ ક્રોધ અથવા ભયથી ઉત્પન્ન થયો હોય, ત્યારે શાંતી આપવી અને ભય અથવા ગુસ્સા દુર કરવો.

તાવ કામ વીકારથી.

વીકારથી, વીર્ષના નેત્રથી તાવ ચઢે તો વાળો, કમળ, અંદન, તજ, ઘાણુ, જટામાત્રી વગેરે થંડા પદાર્થનો કાઢવો પાવો શરીરે થડો લેપ કરવો.

તાવ વાગવાથી-અમથી.

વાગવાથી } થાકેડાનો તાવ ચઢે તે માટે દરદીએ દૂધ અને
બહુ અમથી, } ખાવા, અથવા ધી પીવું. શરીરે ધી અથવા
મસળવું.

ટાઇફસ ફીવર

આ તાવમાં દરદીના શરીરપર બહુ અથવા લાત ફૂળી થાય છે, આંખની કીકી ફેલાયલી રહે છે, કાનમાં અવાજ અને માથે દુખાવો રહે છે, ૧૪ દિવસ પછી શાંતી થાય અથવા વધે

ટાઇફોઇડ જ્વર-બ્રાહ્મનજ્વર

આં તાવ ૩ થી ૫ અથવા ૬ થી ૮ સુધી રહે છે. ધીરે ધીરે તાવ વધે સવારે બે ડીગરી ઓછી થાય ૧૦૫ દીગરી થાય તે બીજાં અને ત્રીજાં અથવા ૬ થી ૮ સુધી રહે આંતરડાંમાં સોજો થાય તેથી લોહી, પડ અથવા પીળા ગ્રાહાડ થાય. જીભ બાળુએથી લાલ અને વચમાંથી મેલવાળી રહે. આંખ અરધી ઊંઘાડી રહે છે. બીજાં અથવા ૬ થી ૮ શરીર પર ખસખસ જેવી ફુલેલી થાય દરદીને માઝાસ અને દારૂ આપે તો નુકશાન થાય.

તાવ પલેગનો

૧-ટીફથર આયોદાષ ૨૫ દીપાં પાણી સાથે દર બે કલાકે પીવાં માંડ ઉપર ટીફથર આયોદાષન લગાડી કાલા પથરોનાં સેક કરે.

૨-પલેગ સડ થવાની નિશાન—પાલેગનાં ઊંદરનું પીંગડું જમીન પર રાખવું ત્યારે ઊંદર સુસ્ત જણાય ત્યારે જાણવું જે હવા બગડે છે. વધુ ખાતરી કરવા માટે તે પીંગડું જમીનથી કુટ અથવા ૧૦ કુટ ઊંચું રાખે જે પીંગડાનો ઊંદર ટુચીઆર થાય તો જાણવું જે હવા જરૂર બગડી છે માટે ઘર ખાલી કરી જવું.

૩-મરેલા ઊંદરના બાલ ચપુ વડે ઓખવે તો બાલ ખરી પડે તેના પગ આગળ ગાંડ દેખાય, ત્યારે જાણવું જે હવા બગડી છે.

૪-રેક્ટરી કાષ્ઠ સ્પીરીટનો લેમ્પ બજે તે રંગે લાલ દેખાય ત્યારે હવા બગડેલી જાણવી.

૫-દરદીને પલેગ લાગુ પડે ત્યારે શરૂઆતમાં, આંખ લાલ થાય કાન બેહરા પડે; શરીર ભારે થાય, પરસેવો બંધ પડે. પેસાળ થોડો થાય, થંદી લાગે. પછી ગાંડ દેખાય, અને સનેપાત જણાય.

૬-નરત ૧૫ બુલાખ લેવો.

૭-પીતા (ઇગનેસીઆ બીન) *Stychnia Ignitia.*

એમાં ૧૫૫ ટંકા સ્ત્રીચન્યા રહે છે.

ટીકચર ધમનીસીઆ (1 in 10 Root apt) ના ૩ થી ૨૦ પાણી સાથે આપવાં, એથી શરીરે સફરી આવે. એ બીઆં કાપી કમરે બાંધી રાખે તો જંતુને વધવા દીએ નહીં. ૧ મેજુ મુગજુ પાણી સાથે દર બે કલાકે ૨૫ કલાકની અંદર શરૂ કરે તો અદ્યુત.

૮-પલેગ તથા મનદુઃખેનકા માટે-સવંગ મરી, એળીઓ, અંકક ભાગ, લીંબાગીનો મગજ ૩ ભાગ. લીમડાના પાનના રસ સાથે ઝોળી. બનાવે. ૧૫ રતીની ઝોળી ત્રણ વાર રોજ આપે પરસેવો આવે, પેતલાવે. નળગાન થાય નહીં, એના બોહોળો ઉપયોગ કરનાર ત્રેદ મમીઆં ચાકર બાપુમાષ મેહતા વિરમગામ. દરદીનો સ્વાસ્થ્ય થાય તે માટે કંટાળા દુઃખરના ગોલ કામળ લીલાં ડીંદવા (છાંગ) ને સંકી રસ તેમાં લુગાણના દુધ મેળવી ચણા જેવડી ઝોળી બનાવી ચુસીઆ કરે. સનેપાટ જેવું થાય, લવારો બકારો થાય, નાદસ ભાગ દરદી કરે તો શ્વેત પીપળાની વડવદનો છુકો ૦૫ તો તરત શાંતી થાય; કુતરાના ઝેરુરથી દરદી તોફાન કરતો હોય તે આ ધત્તજથી નરમ (સલ્ફીનલ, ટ્રીઓનલ ૧૫) શેન ના જેવો ચુચુ એ બતાવે.

શરીર થંદુ પડે ત્યારે ૫૫ ટીપાં ટીકચર બેલેડાના આપવા. ખોરાકમાં ગરમ પાણી સીવાય કાંઈજ આપવું નહીં. દુધ બી નહીં. જો ઘણીજ બુખ લાગે તો કાંઈ અને પાણુર ખાવા આપે. તાવ નરમ પડીઆ પછી ખાવામાં નીચે મુજબ આપવું.

૧૫ તો. જુના બાજરાને ૫ શેર પાણી સાથે કાઢવના વાસણમાં ઉકાળે, ૦૧ શેર રાખે. લુગડાંથી ગાળી ફક્ત પાણી પીવું. બીજે દીવસે ૧૫ તો. બાજરાના લોટને દુધમાં ઉકાસી, સાકર નાખી પાવું.

ત્રીજે દીવસે મગની ખીચડી ખવાડવી, ધીમ્મ પણ વાપડવું. ઘર ઘાવા માટે મોરચુ ૨૫ ઊંસ, કારબોલીક એસીદ બે તોલા, પાણી ૧) મજુ મેળવી વાપડવું.

૯-પલેગ સોડ્યુસન: જે લોકપ્રીય થયું છે: જે ઘણું સાફ કામ કરી શકે છે: જે સાધારણ માણસો બી વાપડી શકે છે તે,

પોતાસ ક્લોરસ ૩૧ દરામ, પોતાસ આયોદાષ ૩૫ દરામનું મીશ્ર કરવું. કાચના ઘુચની બાટલીમાં સોજ, પાણી વગરની એસીદ મ્યુરેટીક (૩) ઊંસ નાખવી; તેમાં ઉપલું: મીશ્ર ચમડી ચમડી નાખી હલાવવું, સઘળું મીશ્ર એસીદ સાથે મળી રહે, ધુમાડો નિકળતો બંધ થાય ત્યારે બાટલી થંદી જગામાં રાખવી. ઘુચ મારવો. ૧૦) દીવસ પછી બાટલીના તળીઆમાં કાંકરી બંધાય ત્યારે ઉપરનું પાણી નિપારી લીએ

તે કાંકરી આયોદ્યાદ ટર કલોરાદદ બન્યા. ૧) ભાગ કાંકરીમાં ૨૦) ભાગ ચોખું પાણી નાખી લાઇકર આંધા ૧૫ તરકલો રાઇદ બનાવે. તેના ૧૦) ટીપાં પાણી સાથ મેળવી દરોને રોજ ૩) વાર આપે. જરમીસાઇદ-બનાવવા માટે પલેગ સોડ્યુમ ૧) તોલામાં ૩) તોલા પાણી મેળવા બનાવે; તેના ૫ થી ૧૦ ટીપા રોજ સવારે પીએ તો પલેગ લાગુ પડે નહીં, અને પલેગના દરદીની સારવાર કરવામાં પલેગ બીડવાની બીડીક નહીં.

આઝ્મો દાઇ ટરકલોરાઇદની કાંકરી બનાવવામાં વખત થોડો લંબો હોય તો તે મીથ્રની સીસીની ગરમી તદ્દન નિકળી ગયા પછી તે બાટલી ગરમતા પાણીમાં મુકે અથવા નવસારના પાણીમાં રાખે.

૧૦-પલેગના તાવ માટે હિંદુવારની તાવ મુળને પાણીમાં ધસી આંકને લગાડે અને એ આની ભાર એ મુળ પાણીમાં ધસી પાણી તેથી તાવ નરમ પડે અને ગાંઠ બેસે.

તાવ એનફુલ્એનઝા.

૧-પ્રદક્ષાક વૈદનો વિચાર એવા છે જે, ચોક્કસ જાતની તાવમાં અને ચોક્કસ જાતની દવા પીતાં દુધ ખાવું નુકસાન કારક છે, દવા અસર કરતી નથી.

દા. એમ, આર, કીરોડ સકર, એમ. પી. પી, એમ, ધારવાર કહે છે જે ન્યુમોનીઆના દરદીને દુધની સખત મનાઇ કરે તો રોગીઓ એકદમ સારા થાય.

કાંધાદળી જે ઉપર ટુલ કાંધા થાય એ બહુકુલ જાતની ઉપર લટકે છે. વરમાદ કુતુમાં, પથવાળી અને બેનીવાળી જગામાં થાય છે. તેના પાન ગાયત્રી જીભ જેવા (ખરખર) ખરખરડાં હોય છે; તેને ગાઉજમાં કહે છે. એનાથી ન્યુમોન્યા, તથા ગરદીના તાવ ઉતરે છે; ૧૦૮ દાગરી વાળી તાવને કમી ૬૦ છે. શકતી કાયમ રહી તાવ ઉતારે છે.

૨-કાંધા કળીના પંચાંગનો કાદવો પીવે.

૩-કાંધાદળી, બા તો. ખડેજીઆ તો તો. ત્રિકટું બા તો. એ મીથ્રના ૧૦) ભાગ કરી રોજ આપવા. એ કાયમમાં તાવ નાબુદ થાય.

૪-ઈન્ફુએનઝા તાવ; નળના તેલના ૨૦ ટીપાં રોજ ૧) વાર લેવાથી લાગ પડે નહીં.

૫-ઈન્ફુએનઝા (કફજ્વર) આકાશનુ દુધ, આપા હળદર, કપુર, વાંસ કાચન, એળીઆ સંકાએ બાળી ચણા જેવડી બાળમાં બનાવે, એ ખાવાથી કફને ફેફસાંમાંથી બહાર કાઢે.

૬-ફર્નિક્યુએનમાં સોસમનો તાવ, દાડિયા તાવ એ માટે ફર્નિક્યુએન આકાર, અને સોએ સોડાકા દાખલ કરનારો ઇલાજ નીચે મુજબ છે.

નવસાર ૧૦] તેા: ફર્નિક્યુએન ૧૦) તેા બધેને ચુરણ કરી મેળવે. તેમાં ૦૫ સેર સરકા નાખે. ધીમું બેસી ગયા, પછી ૪) એર પાણી મેળવવું. નીચર પાણી ૧) અથવા ૨) તેા ૩) ૩) ફર્નિક્યુએન સાથે આપવું. પરસેવો આવે, પીસાળ છુટે, તાવ નિકળે, (લા-ઇકર એમોના-એસોટીસ બી. પી. ની બનાવટ થઈ છે.)

૭-આકડાના પાન, અજો, સિંધવ દાણાંમાં હારી રાખ બનાવે. ૧) વાલનું પડીકું રોજ ૩) વાર મધ સાથે આપેતા કે છુટા પડે અને તાવ ખસે.

૮-ઈમ અને કપુરની ગ્રાણી તાવ માટે આપવી. પછી નળ-ગાઈ હોય તો હાઈને શકી આપવા એમાં કસતુરી ભેમેરવી.

૯-દરેક દરદીને ૧] વાલ નવસાર આપવો. તેથી શરીરમાં ભેરવો જમી જતાં અટકે.

૪-ફર્નિક્યુએન.

૧૦-નગોડના પાનની ચાહ પાતી અને તેનો શેક કરવો.

૧૧-લખમી વિલાસ નામની આ તાવમાં દવા અપાય છે તેમાં મંતુરાનાબી છે,

૧૨-તાવ અપવાસથી મટે છે કારણ કે ફુક્તિરસ (ખરાલ ૨૨) શરીરમાંથી સોસાઇ બાંધે છે.

૧૩-અજસીનો સેક કરવો; દરદી બાળકારો કરે તો સોનું પાણી માં ઉકાળી તે પાણી દવા તરીકે આપવું. અથવા સેનાને વડે મધ સાથે ખવાડવો. સંધ્યાસુષુના કોગુલા કરાવે, ખાવામાં અનાજ બંધ કરવું.

૧૪-સુદરસન ચુરણ વાપડવું.

૧૫-આદુ અને તુળસીના રસમાં જોડી મધ પસી પાવું. તેમાં મધ નાખવું,

૧૬-ફેફસાંનો સોજો નરમ કરવા સાર જાતી ઉપર અને પસિગાં ઉપર Croton Oil જમાલ ગોટાનું તેમ મસળવું, દીનમાં ૩] આદુ આદુ મસળવું, ઉપર ૨ બાંધવો. આથી રાઇ માફક અથમ બળતી નથી, દોષદાતા મત્ર નથી, મધ ૨૪ કલાક પછી અજાઇ જોડી ફેફસાં નિકળે છે, આંદરનો સોજો બહાર આવે છે.

૧૭-અડુસો ૭૫ તો. કાલમ, કરીઆતું, સુંઠ, પીત પાપડો, પીપળ મુળ, ગળો, સુંગધીવાળો દરેક ૧૫ તો. આ મિશ્રના ૫૫ ભાગ કરેવા. ૧૫ ભાગ આ વસાણા અને ૧૫ શેર પાણી ઉકાળી ૦ શેર રાખે. તેમાંથી ૨૦૦ તો. દર ૩૫ કલાકે પીએ. ખોરાક મમરાની કાંજ.

૧૮-દરદીના હોથ અને જીભ કાળી પડે તે વખતે સાકરીઆ ચુશ્વતું પાણી પાતું અમૃત્ય છે.

૧૯-દેવદારનો ઉકાળો ઉત્તમ છે; કફ કાઢે, સોળે નરમ થાય, તાવ નિકળે.

૨૦-ધનિક્ષુએનઝાથી બચવા માટે—કપુર ૦૧૧ રતી [1/gm] ખાંડ ૨] વાલ (12/gm) એની ગોળી ૩૫ કરે રોજ ૧૫ ખાવી.

૨૧-ધનિક્ષુએનઝા (મામુલી નળેલો) બે દાણા ૩) માસા, ઉનાક ૬) દાણા, સીપીસ્તાન ૧૦) દાણા એનો ઉકાળો તાજે ખનાવી ૪) કલાકે લેવાં.

તાવ સલાળી જાતના

૨૨+૨૩-સેકેલા કાયકા, મરી, સંભાગે મેળવી ૨)વાલ પાણી સાથે રોજ બે વાર આપવું. એની ગોળી ખતી થકે. બે ત્રિદેશ થાય તો આ ચુરણ સાથે સંભાધે નવાસ ઉમેરે, તેમાંથી ૨ વાલ રોજ આપે.

૨૪-નાગ દુધેલીનો રસ ૪) તો (ચુરણ બી ચાલે) મરી ૦૧ તો.

૨૫-તાવ, હાંફણ, ચસકા મટે—સાબરસીંગાના કદકા કરી હાંદલીમાં મુકી કપડાંડ કરી બટ્ટીમાં સળગાવવા. તેમાંની ખાખ તોલા ૦૧ દહીં તોલા ૫ સાથે ખાવી. (દહીં જેવી સરદીવાળી બીજ ચીજો નીળી હાંફણ માટે ધણીવાર બલામણુ કરવામાં આવે છે.)

૨૬-તાવ—સેદરડીનો ચુણ એ છે જે તે સુંઘવાથી તાવ ઉતરે છે.

૨૭-તાવ માટે—સતંતજ્વર ૨૪ કલાકમાં બે વાર ચઢે અને ઉતરે તે માટે લીમઝની અંતર કાલ, પટોળપત્ર, ત્રીફળ, એનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો દીનમાં ૩ વાર ખાય, અથવા ઉકાળો કરી પીએ.

૨૮-તાવ મટે—કાઝામારીના પાનનો રસ ૦૧ તોલો, મરી દશ પાણીમાં વાટી પીવું.

૨૯-તાવ ખસે, નસકારી પુટેલી બંધ થાય—કુતરીના પાસનાં આ પાનનો રસ કાઠાડી દરદીના નાખના બંધ નસકારામાં નાંખે. પાસ સુકું હોય ત્યારે પાણીમાં તે વાટીને કસ કઠાડી તે રસ વાપડવો.

૩૦=તાવ માટે—લીમડાનું આખું ઝાડાડ ઉપયોગી છે. તાવના કામમાં તેમજ તાવ ગયા પછી નબંધાઇ માટે મધ્ય ફાયદા કારક છે.

૩૧=પીત્તો તાવ—વરીઆળી સાકરનો કાઢવો પીવે.

૩૨=તાવ માટે—સાજીખાર કુસવેલો જે ચણા બાર ચરખત સાથે ખા.ય તો તાવ જરૂર જાય.

૩૩=તાવ જાય—તાજી હાસમાં અથવા ફલીમાં સાજીખાર ખાવે.

૩૪=દરેક જાતના તાવ માટે—લીમડાનો ઉકાળો પીએ, તાવ હોય ને પીએ તો તુકસાન નથી.

૩૫=તાવ માટે, કુખનાખનના જેવી ફાજી—લીમડાના પાન, કાંક-ચીઆના બીજ (કાચકાના બીજ) ગજોનું ચુરણ, કકું, તીર્ખા (મરી) કરીઆતું, કાળીજીરી, કીડામારી, સર્વ સંભાગે મેળવી તેને બા તોલો ફાજી મારવી. તાવ ગયા પછી એ ફાજી ચાહુ રાખે તે શક્તિ આવે છે.

૩૬=કાંકચીઆ, અતિરીપ અને મરી સંભાગે મેળવી જે આદી બાર ફાજી ઠંડા પાણીમાં લેવી તાવ હોય અને ન હોય તે વેળા પણ સહ લકાય છે. તાવ માટે મધ્યો સારો ઇલાજ છે.

૩૭=તાવ ચઢવા પહેલા વચ્છાનાગના અરકના પાંચ ટીપાં પાણી સાથે આપવાં.

૩૮=સાધારણ તાવ માટે—વાંદાના પાનમાં પાણી નાંખી રજી કઢાડી તે પાવે.

તાવ માટે—શેરડીનો સરકો ૧) બાગ, પાણી ૫) બાગ મેળવી તેનાં પોતાં ચુકવાથી તાવની ગરમી ચુસાઇ જાય છે. કાંઇ તાવમાં આખે શરીરે સરકો લગાડવો પડે છે. આજે એ જગ્યાએ કાલનવોટર વપરાય છે.

તાવ આવે.

૧—સીતાફળ ખાઇને પાણી પીએ તો તાવ ચડે.

૨—કાકરી, જમરૂખ, પુટ ખાઇને પાણી પીએ તો તાવ ચડે.

૩—તાવ ચડે—અનુરાધ અથવા ઉતરાનાદરપદ નક્ષત્ર વખતે અગ્નિ અથવા ખાખરો એ ઉપરનો વાંદાલઈ હાથે બાંધે તો તાવ આવે છે.

તાવ ઇન્ટરમીટટ.

૧-ઇન્ટરમીટટ ફીવર—પીડું તાવ અટકાવનાર તરિકા વપરાય છે પણ ક્યુનાઇન કરતાં ગુણુ ઓછો છે.

૨-તાવ ઇન્ટરમીટટ માટે—કપાસીઆના ખીની માલ એક કપ જારીને તાવ આવવાની વખતની એક કલાક આગળથી આપવી.

તાવ ઇન્ટરમીટટ—અંગરેજ હપેકક્યુનાની માફક શુરીજન તાવને અટકાવે છે.

ત્રીલેય, ન્યુમેનીયા, અવધા તાવ માટે—કાચકા અને મરી સંભાળે મુશ્ક કરીને ૪ થી ૬ વાલ રોજ ૬ વાર પાણી સાથ લેવું.

ધગીતાવ-જીર્ણજ્વર હાડધગી.

૧-ધગીતાવ—કુવાડીઆના ખી રોકી કાફીની માફક કાવો બનાવી ખીવાથી ધગી જાય છે. કુવાડીઆના ખી જુનની જગાએ વપડાય છે.

૨-જીર્ણજ્વર માટે મળેલો સત્વ, સાહજર, સંભાળે લઈ જુના જોળ સાથે એની જોળી એક વાલ વજનની બનાવી અંકેક જોળી દિવસમાં ત્રણ વાર ખાવી.

૩-શરીરની અંદરનો તાવ નીકળે—જીરાંની જુકી એક પછિસા-જાર, જોળ અથવા સાકર સાથ પરાદીએ ખાવી, ઉપાય સારો છે. તાવની ગરમી નીકળી જાય છે.

૪-જીરણુ તાવ માટે—લીંડી પીપરનું ચુરણુ ના તોલો મધ સાથે ખાવું.

૫-ચમારદુધેલી-આ વેલો ઝાડ ઉપર સાધારણ થાય છે, એમાં સારી આખેરીએ તે ઉપર ઝુલ થાય છે, શીઆળામાં ફળ થાય છે બે ફલો સાથે થાય છે. આકડાના ઝાડના ફળ જેવાં એનાં ફળ છે. પણ તે ફળ પર કાંટા હોય છે, તે ફળ ફાફીને અંદરથી ૩ નીકળે છે તે હવામાં ઉડી જાય છે. આકડાના પાનની માફક ચમાર દુધેલીના પાન-માંથી દુધ (ચીર) નીકળે છે. આ ઝાડ હામેદામ થાય છે.

જીરણુ તાવ, ઉધરસ, મરડો મટે, ચામડીના રોગ, ઉપદંસ સારો થાય, સ્ત્રીવા મટે, લોંબી સાક થાય—જુળ આવે તે વખતે આખા ચમાર દુધેલીના વેળાને સુકવી ચુરણુ, બનાવે તેમાં જીંડીમધ અને સાકર સંભાળે મેળવે, આ મુશ્ક ૪ થી ૧૧ તોલો રોજ બે

વાર ખાએ. ઉપસસરી અને સારસાના બધા મુજો એમાં છે. એનો અરક (ટોકચર) બની થકે છે. એનો રસ ૪ ભાગ અને રવીરીટ ૧ ભાગ મેલવે તો અરક બને, તેની માત્રા ૩૦ થી ૬૦ દીપાં છે.

૭-જીર્ણવર માટે લીંડી પીપરનું ચુરણ ૨ વાલ, મધ સાથે ખાવું અથવા દૂધમાં ઉકાળી પીવું.

૮-ગળોનું ચુરણ, મધ, લી, અથવા ગોળ સાથે ખાવું.

૯-ઇન્ડ્રવ ૦૧ તોલો દહી સાથે ખાવું,

૧૦-હાડધમીવાળા દરદીના પવના તળીઆમાં દીવેલ મસળવું.

૧૧-જીરણ તાવ માટે પકવેલી ધાપણ (ધામણ) ૨ થી ૪ વાલ અથવા વધારે અપાય છે.

તાવ ઉતારે

૧-જવર ખિંદુ તાવ જિતારે અતિવિચની કળી, મુરોખાર, કુલવેલી કુટકી અકેક તો ૦ સોના ગેર ૦૧ તો ૦, ૨) થી ૪) રતી મધમાં ચટાડી ઉપરથી કુદનો નાખેલી ચાદ પીની સમજા તાવ જિતરે.

૨-સાજખાર ચાખ્ખો કરેલો (સોદા બાઇ કારખ) બે વાલ, ઝૂલ-વેલો નવસાર ૨) વાલ પાંચી બે તોલા, તાવ જિતરે ત્યાં સુધી ૩, ૩, કસાંકે પીવું.

તાવ પાછો ન આવે તેનો ઇલાજ કરી લેવો.

૩-અંધાગના મુળની અંતર છાલ ૧) થી ૨) વાલ ગરમ પાણીમાં આપે, દરદી એાને સુએ. પરસેવો પડી તાવ જિતરે, હાર્ટ અને શરીર નખળું પડે નહીં. વાખી? થાય તો અડચણ નથી.

૪-ગાલકનો તાવ જિતારવા માટે મિંધવ, કડું, હરડે સાથે છે.

૫-ધામણ કાચુ, ઝૂલાવેલો ટણકનખાર) સંભાગે ૨) થી ૩) વાલ આપે ગાયના દુધમાં આપે.

૬-અતિચીતી, મુરોખાર સંભાગે મધ સાથે લીએ. તાવ તરત ઉતરે.

૭-આકરાના કુધવાળી રાખ સુધે, દરદી એાદીને સુએ, છીંક આવે, પરસેવો થાય, તાવ ઉતરે મોઢું બધ રાખે.

૮-આકડાના પાકા પાનને સેકી રસ કાઢાડે, આખા શરીરે લગાડે. પવન વગરના એરડામાં એાદીને દરદી સુએ.

૯-અતિ વિચનું ચુરણ બે વાલ, ગરમ પાણી ૪) તોલામાં નાખી. ઢાંકી રાખે થંદુ પડે ને દરદીને પ્રાએ તેથી પરસેવો નિકળે. બે નીચનીની માળે તો પરસેવો લાવે નહીં.

આ રીતે ચાલ બનાવે તેને 'ફાન્ટ' કહે છે. એન્ડીફીનનું કામ એ કરે છે. હાર્ટને તણજી કરવું નથી.

૧૮=આતવીસનો ૨૭ વાલ જુકા પાણી સાથે આપે. તેાં ફેધી શીજિનું કામ કરે પણ તેનો અશુભ એમાં નથી.

૧૨=અતિવીસ (એને સુણાની ફાકમાં રાખે તો સળે નહીં) ફેધીશીજિન અથવા કુછનાઇ મરી, સમ લાગે મળવી ૨૭ વાલના પડીકાં કરે, બધે કલાકે એક પડીકું પાણી સાથે આપે. જીનો તાવ નિકળે.

૧૨=એરંડીઆના પાન પાકા સેકી રસ કાઢાડે તે દરદીના પગના તળીઆંથી કેડ સુધી મસળે ઝોઢીને હવા વગરના ઝોરદામાં સુએ પરસેવો પડી તાવ ઊતરે.

૧૩=અખરકનો કાચો જુકા ૧) વાલ ચાદ સાથે પીએ, એન્ડી ફેધીન જેવું એ છે. બનાવવાની રીત, (અખરકને સાકર સાથે છુદે તોજ જુકા થાય; છુદવાનો ખજ જરાખી મેળવાળો ન બેઠાએ નહીં તો સફેદી કમ થસે, છુદીલા જુકાને પાણીમાં નાખી હલાવી સાકરનું પાણી જુદું પાડે (તેનું શરબત બની શકે.) જુકાને સુકવે તો એન્ડી-ફેધીન બને.

૧૪=સરકો ૧૭ તો. મધ ૨૭ તોલા પાણી ૧૦ રોર પીએ તો શરીર થંદુ થાય.

૧૫=દાર હલદર, તાવ ઊતારવામાં, ટીકચર વારબગ અથવા કુછનાઇન કરતાં વધારે સારું છે.

૧૬=આબળાનો મર્લ ૪૭ તો., વરીઆળી ૧૧ તો., પાણી દોઢ પાસે ૨ ૧૭ રાત ભીંજવી રાખે, સહવારે નીચરી ગાળે, ઘટ્ટ પાણી નાખી દોઢ પાસે કરે, તેમાં ૫૭ તો. ગોળ અથવા શકેર નાખી શરબત બનાવે. ૫૭ તો. શરબત પાણી સાથે દર ૩૭ કલાકે પીએ.

૧૭+૧૮=સુરોખાર ૧૦૦ તો., લીંબુ બે, પાણી ૮૦ રોર, ૧૭ ગિસ દર ૩૭ કલાકે, તાવ ઊતરે ત્યાં સુધી આપે.

૧૯=વચનાગ (વખમેઝેકાનાઇટ) અને મરી સંભાગે મેળવી ઝાકેક એનની ગોલી કરે; ૧૭ અથવા ૨૭ ગોળી દર ૩૧ કલાકે તાવ ઊતરે ત્યાં સુધી આપે.

૨૦=આકડાનાં પાન અને મરી સંભાગનું ચૂરણ ૧) પાઈ માર રોજ ૩ વાર લેવું.

૨૧=તાવની ગોળી, કુછનાઇન ૧ ભાગ. ભાગ, મરી ૨૭ ભાગ, ગોળ ૪૭ ભાગ એની ૧૭ વાલની ગોળી જળદી ફાકો આપે. બીજી તાવની ગોળી=કાચા ૧૧ તો. અતિવિષ ૧૦) તો. ૧) ગારક ૨૦ તો. ૧) વાલની ગોળી બનાવી રોજ ૩ ગોલી ખાય.

ટાંકી=ચાંદી.

૧-સરગવાની જાલનું ચુરણ અથવા નિપાળાની જાલનું ચુરણ અથવા ત્રિફળાની રાખ દાખે અથવા મધ સાથે મેળવી લગાડે.

૨-મોરકુટ્ટ ૧, કાઠો ૨, મુઠ્ઠાસીંગ ૨, સોપારીની રાખ ૨) નું ચુરણ લગાડે.

૩-રાળ, લુખાન, બોદાર, હીરાદખણ દરેક ૦૧૧ તો. પારો ૧) તો. ખરણ કરી ઘી સાથે મેળવવું પારો ખુલ્લી નજરે દેખાય નહીં ત્યાં સુધી ધુટવું..

૪-જસતના ટુળ (ઝીંક સલ્ફસ) ૨) વાલ પાગની ખાક (કેલોમેલ) ૨) વાલ, પાણી ૦૧ તો. મેળવી તેમાં ૩ ભીંજવી ચાંદી ઉપર મુકે તે ઉપર કાંઈથી લીધું પાન બાંધે. ૨૪) કલાક પછી ફરી મુકે, ચાંદીના યુમટા ઉપર સોળે આવશે અને ચાંદી મૂળમાંથી નિકળી જશે.

ટાંકી વિસફુટક, ઉપદંશ=ફરંગ રોગ.

૫-સોમલાનો ચુંદ, કાઠો, સોપારીની રાખ, બોરડીની જાલ, સંખજીરું એનું ચુરણ દાખે, ૩૪ આવે,

૬-શરીરે ચાકાં ફુટી નિકળે ત્યારે હરડે, બેરાં. આમળાં ચાલુ ખાવાં એના ઉકાળાથી નાહવું. નહાતાં પહેલાં ગાયનું જાણુ શરીરે રગોળવું. ત્રિફળાની રાખ દાખવી.

૭-ચંબેલીનો રસ ૧૫) દીન પીવો. (ત્રિફળાં અમૃત્ય ઇલાજ છે, અજીરણુ, પીસામે બળતરા, મગજ બીમારી, હાડકાગી, કાઠ, કરોળીઓ, કંઠમાળા, લુખસ, અળાષ શરીર શીકું, સોગ્ગ માટે જીપ્થોગી છે.)

૮-૨૪) કલાકમાં ફાયદો જણાય, હકીમોમાં ચાલતી એક યુત્ત દવા ચોપચીની ૫) વાલ, હિંગલો ૦૧૧૧ તો. ફુલાવેલું મોરચુથુ ૧) તો, ખાડીનું કપડું જેમાં પારો મસળવાથી કાળું પડીગી હોય તેની રાખ ૦૧ તો. ઇંડાના કોટલાંને બેલટમાં જુલું બનાવેલી રાખ. ૦૧ તોલો, ૧૦૦) વખત ધોયલું ઘી એનો મલમ વાપડે.

૯-દારીના પાનનો રસ ૧) અથવા ૨) તો. લાંબો વખત રોજ ખાય.

૧૦-કાળીઆ સરસના પાનની રાખ લગાડે.

૧૧-ટાંકીથી ઇંદ્રીમાં કાના પડે તે માટે મલમ—૮) સોપારી અને બે પસાબાર તળાકુની ભસમમાં ફુલાવેલું મોરચુથુ રતી બે નાખી લીંજુના રસથી ૧૧૧ લગાડે રગડે મલમ જેવું થાય તે લગાડે અને ચેવેલી પાન બાંધે,

૧૨-ક્રીંગવર્તી=ચંદી પડવાથી લીમનુ કુલ ધંકાર્જ નાએ તો કુલ અને ચામડી વચે નીચે બતાવેલાં પાણીની પીચકારી મારતી.

બે કુલ ખુલ્લું હોય, ચામડી કુલની ઉપર ચંદી ગઇ હોય કુલ પર સોળે હોય તો નીચલું લીલાં પાણીનું પોતું મુકી તે લોસનથી બાનુ રાખવું.

લીલુ પાણી=મોરથુયુ ૧) ફટકડી ૨) કપુર ૨) તોલો એ ચીજો પીંગળે એટલું પાણી લઇ મીઠ કરવું—આ પાણી ૧) ચમચો અને ૧૫ શેર પાણી મેળવે તો લીલું પાણી થાય.

ટાંકી-વિસ્ફુટક.

૧=ટાંકીવાળા દરદી જેને ટાંકી કુટી હોય તેને થુવરનું દુધ મધ સાથે મેળવી ખવાડે.

૨=ટાંકીની ભુકી—ફટકી કુળાવેલી તોલો ૨), કાથો તથા પાપડીઓ ખાર તોલો ૦૧, બોદારસીંગ તોલો ૦૧, સંખજી તોલો ૦૧, બધું કપડજંદ કરી આયોદોદિરમની માફક વાપરવું, તેથી ટાંકીની ચંદી દૂર.

૩=વિસ્ફુટક—મોદાસીંગ બાજેલી ૦૫ પદસાભાર, જુની કામરી (વાંસ) ને બાળીને કરેલી રાખ ૦૫ પદસાભાર, એકચી દાણા ૮ પદસાભાર, બરાસ કપુર માસો ૧ કપડજંદ કરી ઘાંઘામાં દાખે તો દૂઝ આવે છે.

૪=ટકીના દરદ, પીસાંબના દરદ—પાતરાં સાથે આખો મુળો સહવારે ખાવાથી આ દરદોને કાયદો થાય છે.

૫=ટાંકી ઉપર દાખવા માટે—મોદાસીંગ તોલો ૦૫, ચંદી તોલો ૧૫ મેળવીને લગાડવું.

૬=આંતરણ ગોળી—મરી, સરસવ, અજમાનું બુલું સંજાએ મેળવી ચીનીંગાર જેવી ગોળી કરી રોજ ૧ સદવાર સાંજ ખાવી. દોષથી વનના તાવને ૩) દીવસમાં કાંડે સ. મોટી કીમતની ચેટ્ટ મેદાસીન કરતાં એ વધારે સારી છે.

૨૫-જગજી નામ ક્ષેપનો:—કાંટા સળીઆ પાન ૭) છુંદી ૦૫ શેર પાણીનાં ડોઢાગી નવટાંક રાખી તેના બે ભાગ કરી રોજ બેવાર પીએ ૨૫ દીન ચાલું રાખે તાવ કમી થયા પછી અકતી ચાખે ત્યારે કાંટાં સળીઆના કુલ ૨) રોજ મધ સાથે ખાય.

પકરેજી, અણા, આફ, ખાડ, ઈમની સખત મનાઈ છે. ચારાળી પાણીમાં વાટી સરીરે લગાડવી.

૧૪-ખાખરના પાનની પાખડીની દાંડીને બાળીને કરેલી ખાક ત્રાખાના વાસણમાં દહી સાથ મેળવે અને લગાડે.

૧૫-દારૂડીના મુળની જાલ, એકચી, કઠોડા સંભાળે ચણા જેવડી ગ્રાળી બનાવે, ૨) ગોળી દીવસમાં ૩) વાર ખાએ. મોડું આવે નહીં; મોંઢામાં મરખી લાગે નહીં. ખોરાકમાં દુધ ભાત રોટી.

૧૬-લીંબોડીના મીંજની ગ્રાળી વટાણાં જેવી, મુંદર સાંધ બનાવે ૧) ગોળી રોજ ૩) વાર ખાએ, વિરુદ્ધક જખડી સુકાએ.

૧૭-ચોળા અથવા ચટ્ટી કરણતું મુળ પાણીમાં ધસી લગાડે, દાંડી ઉપર લેપ કરે તો બહીજ અજન્મ રીતે અસર કરે.

૧૮-મધેડાંના લીંદાંની રાખ લગાડે.

૧૯-જિમરો જિમરડો મુનુ ઝાડ કુવા નજદીક હોય તેના થડમાં માણસ પુર ખારો ખોડે, અને જિમરાનું સીધું મુળ સોંધી કાઢવું. આસપાસના મુળીઆં લેવા નહીં. તે સીધા મૂળને કાપી રસ કાઢવો, કાપેલા મૂળના ઉપલા ભાગ નીચે વાસણ મુકવું. તેમાં આખા ઉપલાં ઝાડનો રસ નિપરાઈ એકઠો થશે. આ રસ સાપને બંધુક અને છે, અને પીએ છે. માટે વાસણનું મોડું એવી રીતે બંધ કરવું જે તેમા પડતો રસ સાપના મોંઢામાં આવી શકે નહીં. ખોડેલા ખારો પુરી લેવો (એ ખારામાં સાપ માથું મારી અંદર નંધ સકે) ૮) દીવસ પછી પેલું પાણી કાઢે તેમાંથી ૧૦૦ અથવા ૧) તો. દરદીને રોજ પાએ. કાષ્ટ દવાથી ફાયદો ન થયો હોય તેવા દરદીને આ ઇલાજથી ફાયદો થાય છે આ પાણી બગડતું નથી.

૨૦-સોનાના વર્કના ૩) પાના, મોટી હરડે ૩) વાલ, આમલા ૨) વાલ, લીમડાના પાનનું ચુરણ ૩) વાલ, આખાલગડ ૩) વાલ, ગળાનું ચુરણ ૨) વાલ એની બે પડીકી કરી રોજ મધ સાથ બે વાર ખાતી.

૨૧-દારૂડીના પાનનો રસ, ૧ તો. સરખા ૧) તો. ૨૧ દીન ખાએ.

૨૨-લીમજી હરડે ૨) તો. મોચ્યુંયું ફુલવેલ ૧) તો. સાકર ૧) તો. ૧૦૦) લીંબુનો રસ ખરસ કરી ચીની મોર જેવડી ગોળી કરી મેળવ ખાએ. ઉપરથી ચણા ખામ. દાંડીના ફુલોં અને તેટલા હોય તે નરમ પડે.

ગરમી આખે શરીરે ફુટી નિકળે ત્યારે પારાનીં દવા (ફ્લોમેલ) નો ધુમાડો દરદીને આપવો, અને ખોરાકમાં સાકર, લી ને રાટલો ખાવો, અથવા તે ન મળે, અથવા ખાઈ શકાય નહીં તો ૨) ઘાજર પતાળુ (રતાળુ નહીં) રાતરે બારી રાખવાં અને સહવારે ખાવો.

બેસના છાશુનો રસ ૨) તો. મધ સાથે બે વાર રોજ પીવાથી ગરીબ દરદીને સારું થાય.

ઠાક-ઉતરે.

તુળસીના પાનતી ચાહ પીવાથી ઠાક ઉતરે.

દમ-રોગાસ-ઉધરસ-કફ-હાફળુ.

સ્વાસ—દમ માટે ધંતુરો ઘણો ઉપયોગી છે. ઘણી સારા અસર કરે છે. દમવાળા દરદીને ધંતુરાનું બી એકેક રોજ ૧ અથવાડીયું ખવાડવું. બીજું આખું અઠવાડીયું બંને ખવાડવાં. ત્રીજે અઠવાડીએ ત્રણ ત્રણ રોજ ખવાડવાં, ચોથે અઠવાડીએ ચાર ચાર અને પાંચમે અઠવાડીએ પાંચ પાંચ ખવાડે તો એ રોગ મટે.

૨-દમ, ઉધરસ, કફ, મોઢામાં ચાંદા—જેડીમધના માફક ચનો-દીના પાતરાં મોઢામાં રાખી ચુસવાથી ફાયદો થાય છે.

૩-દમ માટે—આંકડાના જાડની અંતર જાલની રાખ એક વાલ ખાવાના પાનમાં છ દીવસ ખવાડવી અથવા પાનના રસમાં ગોળી કરી આપવી.

હાફળુ, દમ, અમુજન, શ્વાસ,

૧-કાલા ધંતુરાના દાંખલાં, કાલી સરસદાની સીંગ આખી હરડે હળદર, સંભાગે ચુરજીની બીડી બનાવી પીએ.

૨-ગોળ સેર ૦૧, તબાકુ શેર ૦૧ વાટી સંપુટ કરવો તેની વચમાં, ઠોડીઉ લુંબાણુ ૦૧ સેર મુકે કપડાં હંદ કરે, બસેર જાણીનો તાપ આપે ટાઢુ પડેને લોખાન કાઢે ૧, વાલ દરદીને ખરાડે ઉપરથી ચુરમુ ખવાડે.

૩-કુસમાડ (કાહલુ) એના કુલ, ફળ આવી મયા પછી તેની જડ કાઢાડે, ૨ માસા (વધારે નહીં) ચુરજી મધ સાથે ખાય. અથવા પાણી સાથે સવાર સાંજ પીએ, અગ્રેજી દવાથી નહીં અથવા કમિઝ આ દવા કરે છે,

૪-બહુનીનું ચુરણ ૦૧ તો. સાંકર સાથ ખાવું.

૫-કાંડો ૧૦, મરી, ૧, અરીચી ૧, બાગ એની ૧, વાલની ગોળા કરી મીમાં રાખી ચુસવી.

૬-સમુદર સોસ. [સસોડા, સપ્રસ્તાન,] એના પાનની બજામાં અથવા પતરેલ બનાવી અમુનન માટે ખાવી.

૭-એ પાનની ૧, પાંચુ સફેદ બે ચામડી પર મુકે તો ચામડી થાકે બીજી બાજુ લીલી બે ચામડી પર મુકાય તો રૂઝ આવે.

સરસીમાં તેલમાં જુનો ગોળ મુકી ખાએ.

૮-અરંદુસીમાં પાનનો રસ ૧, તો, લીડીપીપર ૧. વાલ દીવસમાં ૩, વાર ખાવી.

૯-દેવદાર ૪ તો, પાણી ૬૪ તો, ગકાળી ૮ તો. રાખે, તેના ૩. બાગ કરી ૩, વાર રોજ પીએ.

૧૦-લીડીપીપર ૪ વાલ જુના જોળ અથવા મધ સાથ રોજ ૩, વાર ખાએ.

૧૧-સુરેખાર અથવા સોલ સલકસ, પાણીમાં જોડેલો પીમળે તેટલો પીમલસવો તે. ઘટ પાણીમાં લુમડું બેળી મુકવે, તે ઉપર લુખાનનો અર્ક નાખે, તેનો કુમાડો દરદી લીએ.

૧૨-સુરાખારનું ઘટ પાણી ખનાવે, તેમાં ખારના ચાકા બાગે ધતુરાના પાનનું ચુરણ નાખે, ૧ દીવસ રહેવા દીએ. લુમડું ભરી માળે, તેમાં બ્લાટીંગ પ્રેપર મુકે, અને સુકરી તેનો કુમાડો લીએ.

૧૩-સોમબનો અર્ક (તે અંગ્રેજી ભાષે કર આરસેનીક) ૧૦ ટીપા પાણી સાથ રોજ બેવાર, ખાધા પછી લીએ. આ દીવસ પછી ૧ દીવસ ખાંચો રાખે, આ સુળ્ય ચાલુ રાખે તો હાથની જડ બચે.

૧૪-કસતુરી ૧ બાગ, મરી ૨ બાગ, સુંક બે બાગ એક વાલની ગોળા ૨ રોજ ૩ વાર ખાય.

૧૫-જોંપરીમણીનું મૂળ ૧૧ તો. પાણી ૧૫, તો. ગકાળે, આડ તોલા રાખે, એના ૩ બાગ રોજ પીએ. રોજ તાજુ ખનાવે.

૧૬-લવંગ, તજ, કપૂર, અરીચી, ચંદર સંભાગે ૧, વાલની ગોળા ખનાવે, ૨ ગોળી રોજ ૩, વાર લીએ.

૧૭-ભારંગના મૂળ અને સુંક સંભાગે ૦૧ તો. ચુરણ આકુના રસમાં સવાર સાંજ લીએ.

૧૮-અમ્લ અને હળદર સંભાગે મેળની એનો કુમાડો લીએ.

૧૯-સરપખાના પચાગના ચુરણની બીટી પીએ.

૨૦-પીળા એલીઓ, ગોળ, માથ મેળની વડાણ, નેત્રી, ગોળી ખનાવે, ૧, ૨, ગોળી પાણી સાથ ખાવી, ગોળી દાંતો ભાંગતી ન જોએ. ઉપરથી સાકરના સીરા ખવાડવો.

૨૧-અજમે અને ખસખસ સંભાગે ૦૧ તો, પાણી સાથે રોજ ૩, વાર ખાએ.

૨૨-કોળીઆનું સફેદ પડ ૧ રતી, ગોળ સાથે રોજ ૩, વાર ખાવું. Bladder નામની દવા એમાંથી બને છે તે કાકડેયે વાપડે છે.

૨૩-ભુજેતો દનકણુપાર ૧, તો, એકથી નવ ૫ જુલેથી અતિવી ૧ તો, એવુ ચુરણ ૧, વાલ મધમાં રોજ બે વાર ખાવું.

૨૪-પીપલમૂળ ૦૧ તો, ખાઇને દુધ પીવું.

૨૫-પતુરાના કાચા દોડનામાં રહે તેટલાં લવચ ભરે, આટાનું પક કરી બાફે. તેમાં અજમે ૨, તો, ક્ષીડીપીપર ૧, તો, અદીચુ એઆની ભાર ગોળમાં ગોળી બનાવે સતાર સાજ ૧, ગોળીનો રસ મળે.

૨૬-આદુનો રસ અને મધ આટવું.

૨૭-અરડુસાના પાનના ચુરણની બીડી બનાવી પીએ પાનનું ચુરણ ૩, વાલ ખાએ. પાનનો રસ ૦૧ તો, મધ સાથે અથવા અડદના રસ સાથે ખાએ. ક્યારે, હાથજીને ફાયદો કરે અરડુસાનાં મૂળ અને પાનનો બિઝાજો, મરી, ક્ષીડીપીપર સાથે ઉત્તમ ફાયદો આપે. (સર્પ અને દોષી ખાવાથી હાથજીનું જોર વધે.)

૨૮-૩ વંતીને આખો છેડ ચુરણ તરીકે ૦૧ તો મધ સાથે ખવાય છે.

૨૯-મોઝવજ (સ્વીટ ફ્લેવ) ૩, વાલ લેવું.

૩૦-હાથજી સદ થાય એટલે હાથજીનીં સંખ્યાતમાં તુલ અને નીમખ સંભાગે ચુરણ ૦૧ તો, લેવું.

૩૧-ગળાંમાં આંગળી ધાળી વામીટ કરવું.

૩૨-ધણું જોર હાથજીનું હોય ત્યારે મોઢાં ઉપર થંડું પાણી છાંટવું. બરડાની કરોડ ઉપર સર્પ મુકવો.

૩૩-હાથજી જડે નહીં તેના ઈલાજે=સાંજેજીની ખાવું, રાતરે ખાવું નક્કી હોયકા ખાવાની કસરત ચાલુ રાખવી.

૩૪-હાથજી માટે ત્રણ ધણુ ઉપોગી છે. તે નરમ આકારમાં ખાવું જોઇએ. મોરના પીઠના ચાંદલમાં તાંબાનો પત્ત છે માટે મોરના પીઠની રાખ ૨, થી ૪ ચાર વાલ, મધ અને લી સાથે ખાવી. (મધ અને લી સરખાં પ્રમાણમાં ન લેવાય, તે લેવાથી નુકસાન થાય છે, મોરના પત્રમાંથી ગ્રાખાનો પત્ત છે તેથી તેનું તેમ બની છે અને દવા તરીકે વપાય છે.)

૩૫-એળીઆ અને ગેળીની ગોળી સારી છે. તે ગોળીને રૂપાનો વર્ણ ચઢાવી રોજ બેવાર બેમ ગોળી ખાય તો બધું ફાયદો છે.

૨, થી ૪, લો, થી ગરમ કરીને પીએ ના કલાક સુધી પાણી પીએ નહીં.

૩૬-ગેરચુથ પા સ્ત્રીનો અરધાભાગ પૂર્ણની કણેકમાં ભરેલી મળી જવું. તાતકાલીન શુષ્ક આવે, હાથે તરત નરમ પડે.

૩૭-૧૦૪ (ગંધીલોવળ) બેઆની ભાર ગરમ દુધમાં લેવું. ૩, કલાક પછી એકઆની ભાર થંદા પાણીમાં લેવું. ૩, કલાક પછી ફરીથી થંદા પાણીમાં લેવું. કોઈ દરદીને વામ્પીટ અથવા બકારી ચામ, કોઈને ન ચામ, પણ હાથે જરૂર બેસે. કંઈના સંધળાં દરદ નરમ પડે.

૩૮-હીધાળા ઉપર બેચાણ સુધી હીચકા ખાવા.

દરાઝ, ખરકમુ, લુખસ, ક્રીડ-ધવડો

હાથર—ગજકરણુ.

૧-દરાળ—ગજકાને કાપી કટકા કરી લીનો હાથ દેવે, લોટી ઉપર બીનું પોતું ફેરવી ગજકાને બાળી કોમલો કરવે. ૧૦૦ વાર ધોએલાં ધીમાં મલમ કરી લગાડવે તેથી દરાળ મિટી જાય છે.

૨-દરાઝ માટે—ધઉનું તેલ અને ગરમાંની ચરખી મેળવી લગાડવું.

૩-લુખસ, ખમ, હાથર સારી થાએ—૪ ભાગ તમના તેલ સાથે ૧ ભાગ ગંધક મેળવીને દીવસમાં બે અથવા ૪ વાર મસળે કપડાથી માળે.

૪-દરાઝ માટે—કાચો અને દરાસ પાપડા મેળવીને લગાડવે.

૫-દરાઝ માટે—ગોઆ પાઉદરની માફક અમઘસારો ગંધક વપરાય છે.

૬-એલીઆને સરકામાં ગાળીને લગાડવે. એલીઆને સરકામાં મેળવે, સુકવીને ભુકા બનાવે તે ગોઆ પાઉડર માફક વાપરે.

૭-પાગસનાં ડીડવા પાણીમાં ખસી લગાડવું.

૮-કુંવારીઆનાં બી એક ભાગ, સાણ ખાર બે ભાગ, જન ખાર ૪ ભાગ, લોસુના રસમાં મેળવી વાપરવું. દરાઝને એરાયાથી પહેલે ધસવું તે પછી લગાડવું.

૯-કુવાડીઆ, અને લીમડાના પાંદડાનો રસ લીંબુના રસ સાથે દરાઝ ઉપર લગાડવામાં આવે છે.

૧૦-નાળીયેરની કાચલીનું તેલ લગાડે છે. કાટલીને ચુંદામાં મુકી સળગાવી તે બળતી કાટલીને પીતળની થાળીમાં મુકવી અને તેની ઉપર બીજું વાસંજી ઢાંકવું. આ રીતે તેલ નીકળે છે.

૧૧-દીવેલ શેર ના ઉકાળવું તેમાં આંકડાનું એક પાતર નાખવું તે તળાઈ રહે તે બીજું નાખવું. એ મુજબ ૨૧ પાતરાં નાખવાં જ્યારે પાતરાં બળી જાય ત્યારે તેલ નીચે ઉતારી અંદર ના તેલો મનસીલ મેળવીને ચોપડવું. દરાઝ અને ખુબળી બે દીવસમાં સારી થાય છે.

ટંકનખાર ભાગ ૫, ઇસેસ ૪, ગુંગળ ૩, કપુર ૨, કાંદો ૩, ગંધક ૫, સાકર ૩, કુવાડીઆના બી ૪, મોરચુથુ ૨, લીંબુનો રસ ૫ ભાગ એને ગોળી બનાવી સુકવી. તે પાણીમાં ધસી દરાઝ તથા ખરસવા ઉપર લગાડવી.

૧૨-દાંડીઆ યુવસ્તી સુંકી દાળી, આંકડાનાં પાતરાં, પોસદોડા સમભાગે બાળી, રાખ ડરીને દીવેલમાં મેલવી ચોપડવું. તડકે બેસવું અને ગરમ પાણીએ નાહવું.

૧૩-ખડીઆ ખાર, અષ્ટીજી સુખડ સંભાગે મેળવીને લીંબુના રસમાં લગાડવું. દરાઝને જાણીથી ધસીને લગાડવું.

૧૪-ગંધકના ભુકાને તેલ સાથે મેળવી મસળવાથી ચામડીના દરદ સારા થાય છે.

૧૫-આમલીનો ચીચોરો લીંબુના રસમાં ધસીને લગાડવો.

૧૬-આમલીના પાતરાનો રસ પીવો,

૧૭-મીઠી આવરનું મુળ લીંબુના રસમાં ધસીને ચોપડે છે.

દરાઝ, ઉંદરી, સફેદ કાંદોડ, કરોળીઓ, પીટના ચાકાં માટે કાચું દીવેલ ના શેર, બેં પાતરીનો રસ ના શેરને ઉકાળવું પાણી બળા રહે તે મસળવામાં લેવું.

૧૮-કાચળીનું તેલ પાતાલ જંતરમાં કાઢાડી દરાઝપર લગાડે.

૨૦-નવસાગર અને ફટકડી સંભાગે લીંબુના રસમાં મેળવી રોજ બે વાર લગાડે.

૨૧-કાચા પપાડોનો રસ લગાડવાથી ફાયદો છે.

૨૨-ગંજકરજી માટે—કાષ્ઠી મલમ વાપરો તેની ૧ દીવસ આગળ દરાજની જગાપર ડુળાની પોટીસ બાંધી રાખવી અને બીજે દીવસે મલમ લગાડે તો તરત ફાયદો થાય.

૨૩-ઢાડીઆમાં દીવેલનો ધરો થયો હોય તે લગાડે.

૨૪-દરાઝ આખા શરીરે હોય તે માટે—ખાવળ અથવાં ખોરડીની જાલના ઉકાળાથી ઘોતું અને પીળાં ઝૂળ વાળી દાડડીના મુળીઆની જાલનો લેપ કરવો જો આખા શરીરે હોય તો ૦૧ શેર જાલમાં ૧૦) મરીનાખી ઉકાળો બનાવી ૨ માસ સુધી રોજ પીવો. શરીર સુધરશે અને ચોખું થશે.

૨૫-ખરજીવું અને દાદર એની જગા ઉપર ઘી ચોપડી કુતરા પાસ ચટાડવું.

૨૬-ખરાજવાં ઉપર જોરથી પાટો બાંધી રાખવો છોડવો તદ્દી. હવા ન લાગવાથી પોપરો બંધાઈ દરદ નીકળી જશે. પછી તાર લગાડી પાટો બાંધવો.

૨૭-ડાંડલીઆ દુધરની સૂકી દાંડી આકરાના પાન, ખસખસના ખસ સરખે ભાગે બાળી તેની રાખ એરંડીઆ તેલમાં મેળવી લગાડવી.

૨૮+૨૯-દાદરને ખણી ઘી ચોપડી ઉપર કળી ચુણો બભરાવવો.

૩૦-ધઉના લોટના ડુળાંની અથવા અળસીની પોટીસ દરાઝપર બાંધી તે જગા પકવવી અથવા નરમ કરવી; પછી બાવચીના ખી મોંમાં ચાવી તેની લેપડી દરદપર બાંધે તે વળગી રહે. લેપડી પોતાની મેળે નીકળે ત્યારેજ કાઢવી અને ખીજી વાર આ ઈલાજ કરે.

૩૧-અણીની દાળને બકરીના દુધમાં ૩) દીવસ બીજવી રાખે પછી તેને વાટીને લેપડી મુકે, આઠ દીવસ લેપ મુક્યા કરવો.

૩૨-દળેલી રાઇ દહી સાથ મેળવીને લગાડવી.

૩૩-લોખાન લીંબુના રસમાં ધસી લગાડવું.

૩૪-સરખાના ખીનું તેલ બનાવી દરાઝ પર લગાડવું.

૩૫-હળદરની રાખ, ચુનો, અને ચેવલી પાન વાટીને પાણી સાથ વાટીને લગાડવું.

૩૬-હીંગને લીંબુના રસમાં ધસી લગાડવી.

૩૭-દાડમડીના પાનનો રસ મસળ્યા કરે તો દરાઝ સુકાઇ જાય.

૩૮-કુતરી (કુટેલા) ધાસનો ધુમળો દાદરવાળી જગાપર ધસે તો અગન બળે અને દરાઝ સારી થાય.

દરાઝ-દાદર, ખરજીવું=ખરજીવું.

૩૯-લાઠડીઓ મધક ૪) ભાગ. કળીચુનો ૧) ભાગ, તંબાકુ ૩) ભાગ, કરોસીન તેલ ખપે તેટલું. મલમ કરી લગાડે.

૪૦-એળીઓ, કબુતરની અધાર, સંભાગે ૨) તો. લાઇ ૦૧ શેર પાણીમાં ૧) દીવસ બોળી રાખે, પછીથી લગાડે. એળીઆને કડવો ખોર કહે છે. કુમારના છોડના રસમાંથી તે બને છે. હવામાંના બીનપસ

એ સુસે છે, અને મોટા થાય છે. ઝોરદામાં એને રાખે છે, મરણકે ઝોરદાનો બીનાસ એયુસી લીએ છે; તેથી મચ્છર થતાં નથી. કુમાર મચ્છર મારતો નથી, પણ તેને પેદા થવા દેતો નથી.

૪૧-ખરજવા માટે-૧) રાત યુક્તાની, અથવા અગસીની પોટીસ બાંધે પછી દવા લગાડે. ઉપર કાષ્ઠના મોઢું પાતર મુકી પાટો બાંધે.
૮) દીવસ પછી પાટો છોડે.

૪૨-કાળી મટોડીની લેપડી મુકી પાટો બાંધે. રોજ બેવાર ૧) અથવાડીંગ કરે.

૪૩-મહુદાની ઠાળાની રાખ લગાડવી. પેહેલે કળાને ખાંડ સાથ મેળવી પોટીસ કરી દરદ ઉપર મુકે જેથી કીડા બહાર નીકળી આવે, પછી રાખ લગાડે તો કીડા જળડી મરે.

૪૪-ફલવેળું મોરચુચુ ૧) બાગ, અમલ સારો મંધક બે બાગ, બોદાર ૨) બાગને લીંબુના રસમાં ખુખ મસળે, ૧) બાગ દવા અને ૨) બાગ ૧૦૦) વાર પાણીથી ધોમકું ઘી મેળવી લગાડે. ખરજવાને ખુખ ધસવું. તે ઉપર ખાંડ બજારાવવી; તેથી જીવડા ઉપર તરી આવશે. પછી બારીક અરીમ રૂમાં મેળવી, પાણીમા બોળાવું ખરજવાં ઉપર મુકી પાટો બાંધવો.

૪૫-કડવી નાયના મૂળને લીંબુના રસમાં ધસી લગાડે.

૪૬-વડનગરી મીઠાંની ગાંગરી રાત્રે સુતીવેળા મોંમાં રાખવી, સવારે તેને મોઢાંમાથી કાઢીને વાટે અને ખરજવાંપર લગાડે, તે ઉપર બેસનુ છાણુ લગાડી શેક કરે.

૪૭-કુલવેળા ટંકણુ ખારનુ ચુરણુ ચોલેમોગરા તેલ સાથ લગાડે.

૪૮-આવચીને મોઢાંમાં ચાવી દરાઝપર મુકી પાટો બાંધી રાખે.

૪) દીવસ સુધી રાખે,

૪૯-માંકડ દરાઝ પર ધસે.

૫૦-સંચાંદા અને સુનો મેળવી લગાડે.

દાંતના દરદો

દાંતના કીડા મરે, દાંતનો દુખાવો મટે,—દાસતા દાંત મજબુત થાય,—પારા સુજેલા નરમ પડે,—દાંતનો કાળાશ મટે.

૧-દાંતના દરદ માટે અકલગરાનું મૂળીયું મોંઢામાં દુખતા દાંત આગળ રાખવું.

૨-હીંગ કીડાનો નાશ કરે છે. તે દાંતમાં દાખવાથી દાંતનું દરદ નરમ પડે છે.

૩=કરીને ચીક કાચા સાથે મેળવી દુખતા દાંત ઉપર મુકે છે.

૪=દાડમના પાતરાં ના તોલો ચાવવાં; મોઢામાં તેનો રસ એકદા ચાચ ને યુંદી નાખવો, રસ ગળી જવો નહીં.

૫=અકલમરાના મુળનો અરક (ટીકચર પાએરેકરાઈ) રૂમાં મેળવીને દુખતા દાંત પર મુકે છે.

૬=ધંતુરાના બીનો ધુમાડો દુખતા દાંત ઉપર લેવો.

૭=યુવરના સુકાં દુધને પોટલીમાં બાંધી પાણીમાં બેળી તે પોટલી દાંત ઉપર મુકે છે.

૮=ધતુગના બીને છુંદી તેની પોટલી કરી દુખતા દાંત ઉપર મુકવામાં આવે છે.

૯=દાંતના કીડા નીકળી પડે—કાંદાના બીજનો ધુમાડો મોંમાં લીંચી તે દાંતના કીડા નીકળી પડે.

૧૦=કરંજના ઝાડની ડાખલીનું દાંતજી કરવાથી દાંતના કીડા મરી જાય છે.

દાંતનું મંજન—એક ભાગ કપુર અને આઠ ભાગ ચાક મેળવી બનાવે છે. જે વ્દથુક વાપદવામાં નુકશાન છે, એવું કહેલાક અનુભવીઓનું મત છે.

કપુર આરીક વાડી શકાય નહીં તેથી તેમાં સ્પીરીટ અથવા કોલનવોટર નાંખી તે તરત આરીક જુકા ચાય છે. નાળાએરનું પાણી તથા સરંકા કપુર સાથે વાટે તે કપુર જલદીથી વટાઈ જાય છે. કપુર જલદી ઉડી જાય છે. કપુર સાથ કાળાં મરી હોય તે કપુરને ઉડતા વખત વધુ લાગે છે.

૧૧=લોઢી, રસી બંધ કરે—કાંદાની ભુકી દાંતના પારા પર દાખે.

૧૨=દાંતનું મંજન—દાડમના શુકા ફુલ ૫૦, ચીનીકબાલા બે તોલા, રૂમી મરતકી એક તોલો, કાંકો એક તોલો, વાંસકપુર એક તોલો, એલચી એક તોલો, ફટકી ૧૧ તોલો, બદામના કાચલાં બાજેલા ૨૧૧ તોલા, બે તોલા સોપારી બાજેલી એ સઘળું મેળવવું. જે મંજન આકર્ષ લાગે તે ચાક ઉમેરવો.

૧૩=દાંત કળતાં બંધ પડે—નુળસીના પાતરાંને છુંદીને કુળીજન અને લવંગ સાથે મેળવીને દાંત પર લેપડી મુકવી.

૧૪=દાંત સડેલાં હોય તેનો દુખાવો મટે—કપુર અને અરીજ સંભારે લઈ તેની ગોળી બનાવી દાંત પર મુકે.

૧૫=દાંત હાલે—જો નાની ઉંમરમાં દાંત હાલતા હોય તે તલનું તેલ અને સીંધાલુજી મેળવીને દાંતને લગાડે.

૧૬=દાંત મજ્જુત થાય—દાંતનું દરદ મટે—તલના તેલમાં સીધા-
છુલ્લ મેળવી કાગળા કરવા.

૧૭=દાંતના દરેક દુખ મટે—બોલસરીના છાડની છાલનું ચુરચુ
ખનાવી તેનું મંજન કરે.

૧૮=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—દુધેલીના પાનનો રસ કાનમાં
નાખે અને છુદો દાંત પર મુકે તો દાંતના કીડા નીકળી આવે.

૧૯=એરડાનું દાંતલુ કરવામાં ઘણો ફાયદો છે. તનદીર્ઘનું દુધ
અડાયાની રાખમાં અથવા કાળી મટોડીમાં મેળવી દાંતનું મંજન ખનાવી
વાપડે તો હાલતા દાંતને મજ્જુત કરે, આ અકસીર ઇલાજ છે.

૨૦=જાયફળનું તેલ દુખના દાંતમાં મુકે.

૨૧=દાંતના પારા કારા હોય પારાપર શોળે હોય ત્યારે ચેવલી
પાન આવે.

૨૨=દાદ દુધે (વાઈથી) નો નાકમાં અને તાળકપર દોવેલ
લગાડવું.

૨૩=દાંતના કીડા મરે. મરીના ૭ દાળા અને મીઠું નેટનુજ
મેળવી દુખના દાંત ઉપર પોતલી મુકે મોઢામાં રસ એકઠો થાય તે
બહાર કઢાડે.

૨૪+૨૫=રતનજેતનું મુળીયું બેલટમાં સેફા તેને છુદો દાંત ઉપર
મુકવું.

૨૬=દાંતના પારા સુગે ત્યારે—મીઠું દાખી લોપી કાઢવું પછી
ફટકી દાખી લોપી અંધ કરવું.

૨૭=દાંત સંકેદ થાય. દાંતનો દુખાવો મટે—રતનજેતનું દુધ
કાળી મટોડીમાં અથવા રાખમાં મેળવી મંજન ખનાવી દાંત ધસે.

૨૮=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—મીઠળની મીઠળની પોતલી
દાંત ઉપર મુકે. મોઢામાં રસ છુટે તે બહાર કઢાડે.

૨૯=દાંત હાલતાં મજ્જુત થાય—ભરવાડાના ઝાડનું અથવા
કોંટા સળીઆનું દાટણ ખનાવી દાંત ધસવું.

૩૦=દાંત મજ્જુત થાય—બોલસરીની છાલ દાંતે ચાવવી
અથવા એ છાલનો બુકા, બોંયરીંગણી, બદામના કાટલાની રાખ
મેળવી મંજન કરે.

૩૧=દાંત=હાલતાં હોય તો પીળવંતની દાખલીથી દાંતલુ કરે.

૩૨=દાંત હાલતા મજ્જુત થાય—ધમાસના ઉકાળાનાં કાગળા
કરવા અથવા જુની દીવાલનું મટોડું દાંતે ધસવું.

૩૩=સવંગ પાણીમાં વાટી તેના ટીપાં અથવા તલના તેલના
ટીપાં કાનમાં નાખવાથી દાંતના દુખાવો તરત નરમ પડે છે.

૩૪=અકલગશે આવવાથી દાંતનું દરદ નરમ પડે.

૩૫=દાંતનો સરો, સોજો મટે—પીપર, સિંધવ, છુંડં એનું ચુરણ દાંતે ધસવું.

૩૬=કાચું અંછર પારાપર મુકે તો દાંતનો સોજો નરમ પડે.

૩૭=અધેડાના ફૂલનો રસ લગાડે તો દાંતનું દરદ મટે.

૩૮=ઈંદ્રવરણનું મુળ દાંતે ધશે તો કળતર મટે.

૩૯=રતનગંતનું દુધ કાથા સાથ મેળવીને ચુરણ દાંતે ધસે તો દાંત મજબુત થાય.

દાંતનું મંજન—રૂચી મસતકા, દાડમના પાન, લીમચ, સૂકા આમળા બેળે તોલા, મોચરસ, લીરા દખણ અંકક તોલો મેળવવું.

૪૦=ગરમીથી પારા ચડે } ને માટે વરીઆળી ચાવી મોંઢામાં
અને દાંત દુખે, દાદ કળે. } રાખવી, અને રસ બહાર થુકવો.

૪૧=દાંત દુખતા નરમ પડે—સેવગાના ફૂલ તથા પાન ચાવ.

૪૨=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—મુંડ અને ફટકડી સંભાળે લઈ મંજન બનાવી દાંત ધસે.

૪૩=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—વડ વછી ને વડના ઝાડાડ ઉપરથી લટકતી મુળીનું ચુરણ બનાવી દાંતે રોજ મંજન કરે.

૪૪=દાંતના કીડા નીકળે—લિંગ, સુવા, અથવા કનેરની જડ એમાંની એક ચીજ દાંતપર રાખે.

૪૫=કળતા દાંત, } ને કાપદો કરે—સવિસરાના પાન મોમાં
લીળતા દાંત. } રાખવા અને તેની લાકડાની સળીથી દાટણુકરે.

૪૬=દાંતના પારા કાળા થયા હોય તો, સાજાખાર મધમાં મેળવી ધસવું. મુરડાલ મોંડસ નીકળી જશે, અને નવું આવશે.

૪૭=દાંતમાનું લોહી બંધ પડે—મીઠાના પાણીના ડોગળા કરવાથી લોહી બંધ પડે છે.

૪૮=દાંત દુખે—જો ગરમ પાણી દાંતને લાગવાથી દાંત દુખે તો સુવા ચાવીને તેનો છુંદા દુખતા દાંત આંગળ રાખવો.

૪૯=દાંતનો દુખાવો—સેકટાનો ચુંદર દાંત ઉપર દાખે.

૫૦=દાંત દુખતા નરમ પડે—કપુર અને અરીણું સંભાળે લઈ ૧ વાલ જેવડી ગોળી બનાવી ૧ ગોળી દુખતા દાંત આમળ મુકે મોંઢામાં રસ નીકળે તે બહાર કઢાડે. નીકળતો રસ અથવા ગોળી પેતમાં જાય નહીં.

૫૧=દાંતની કળતર મટે—કાથો તોલા બે, કપુર ૦૧ તોલો, મામાં બે તોલા, ચાક તોલા ૪, બાવલની બાલ તોલા બેનું મંજન કરી દીવસમાં ૩ વાર દાંતણુ કરે.

૫૨-દાંત હીલતા મજ્જુત થાય—તંબાકુ ૪ તોલા, મરી ૧ તોલા, લવંગ ૧૧ તોલા, ટુલ્લેલી ફટકી ૪ તોલા મેળવી દાંતનું મંજન ખનાવી વાપરવું.

૫૫-દાંતના પારાને લવંગ મજ્જુની આપે છે. ખરાબ વાસ દુર કરે છે. દુખતાં અને કળતા દાંત ઉપર લવંગ ચાલીને રાખવાથી દુખાવો નરમ પડે છે, મોઢામાં ખરાબ વાસ આવે તેવા માણસોએ ચાર લવંગ રાતરે મોંઢામાં રાખી સુવું, સહવારે ચુકી નાંખવાં.

૫૬-દાંત દુખવા માટે—વડનું દુધ ૩માં લીંઝીની દાંત ઉપર મુકે છે.

૫૭-દાંતની જડ, દાંત માટે સારી છે.

૫૮-દાંત મજ્જુત રહે—વડનું દાંતજી રોજ કરવાથી દાંત મજ્જુત રહે છે.

૫૯-દાંતના કાઠા નીકળે—ચયવર્ણરંગના બીજને લીંબુના રસમાં ગરમ કરવાં. તેની ઘોટલી દાંત પર મુકે તો દાંતના કાઠા નીકળે છે.

દાંતમાં કાઠા પડેલા હોય તો હીંગ અને બોયરીંગનીના બીજ સંભાળે આતસ ઉપર મેલીને તેનો ધુમાડો દુખતાં દાંત ઉપર લેવા.

૬૦-દાંતનો દુખાવો, દાંતનું દાલવું—રતનજેતના દુધમાં પાનમાં ખાવાનો કાથો લીંઝીની, સુકરીને દાંતપર ધસવાથી દાંતનો દુખાવો નરમ પડે છે. અને હીલતા દાંતો મજ્જુત થાય છે. એ ધણો જન-હુનીનો ઇલાજ છે.

૬૧-દાંતજી—લીમડાની ડાળીનું દાંતજી કરવાથી મોંઢાના જીવ જંતુ મરી જાય છે.

૬૨-દાંત દાલતા હોય તો સીધા અને પીપરનું ચુરજી દાંત ધસવું.

દાંત કળે અને દાલે તો નીચનું મંજન રોજ એ વાર કરવું.

૬૩-સીધા, લીંડો પીપર, જીરું, અદામના દાંતદાંતી રાખ મેળવી મંજન ખનાવવું.

૬૪-દાંત કળતા, દાંત દુખતા—આ દરદ માટે વજદંતીના જાડની જાડ આવે તો ધણો કાપડો થાય છે, આ જાડના પાતરાં ખારડીના પાતરાં જેવાં પળુ જરા નાનાં છે.

૬૫-દાલતા દાંત માટે—ચાકવલંગ, મરડામીંગ અને કાથો એનું ચુરજી કરી દાલતા દાંત ઉપર મુકી ઉંઘી જાય તો દાંત મજ્જુત થાય છે.

૬૬-અકીકની ભરગ—અકીકના પથરને ગરમ કરી પ્રાણીમાં બોળવું. આ મુજબ ૪-૫ વાર કરવાથી બારીક બુકો થઈ ચક્રો

દાંત દાંતતા બધે પડે—અકીક બસમ એકલી અથવા મોતી અને પદ્મજાની બસમ સંભાગે મેળતી દાંતને લગાડે તો હીલતા દાંત મળજીત થાય; અને દાંત ઉપરની જારી નીકળી જાય.

૬૬—દાંત હાથે તે માટે—હીરાડકન ૫ તો ૦, બાબુળ ૫ તો ૦, ૨ તો ૦ ફટકી (કુલવેલી હોય તો ૧૧) સોનાગેઈ ૦૧ તો ૦, એનું મંજન બનાવી દાંતે ધસે.

૬૭—દાંતનું મંજન—બદામના ફાટલામાં એસીદ તેનીક બણી છે એની રાખમાં ખાર બણે છે. બદામના ફાટલાના ફાલસાને ચાક સાથે મેળતી મંજન બનાવે એકલો બદામના ફાલસાનો જુકાનું મંજન કરે તો મોંઢામાં જાગરા પડે.

૬૮—દાંતના દરદ માટે ૪ ઐન મીઠું સુંઘવાથી દાંતનો દુખાવો મટે છે. મીઠાનાં પાણીના કામળા કરવાથી જીભનો ડરો સાફ થાય છે.

૬૯—દાંત દુખતા નરમ પડે—અકલમરો અને કારા જીરાંનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તેની પોટલી કરી દાંત પર મુકે અથવા અકલમરો અને ફટકીનું સંભાગે ચુરણ કરી દાંતપર દાખે.

૭૦—દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—ઈદ્રિવાણીના ફુગને ગરમ તવાયા ઉપર મુક અને તેનો ધુમાડો દાંત પર લીએ તો અંદરના જીવડા બહાર પડે.

૭૧+૭૨+૭૩—દાંત દુખે—જો ગરમ પાણી દાંતને લાગવાથી દુખાવો થાય તો મસતકી દુખતા દાંત આગળ દાખે.

૭૪+૭૫+૭૬—દાંતના દુખાવા માટે દાંત ઉપર પીપરમીટના ફુલ મુકવામાં આવે છે.

૭૭—પેપરમીટના ફુલ અને કપુર સરખે લાઇ સાથે મસજે અથવા જરા ગરમ કરે તો તેલ જેવું બને છે. તે નેલ દાંતમાં મુકાય છે તથા બીજા કોઈ બી સરીરના દુખાવા પર મસજાય છે.

૭૮—દાંત દુખે ત્યારે એમ્પરીઅણીના બીની બીડી બનાવીને તેનો ધુમાડો મોંઢામાં લેવો દાંત દુખતાં નરમ પડશે.

૭૯—હીલતા દાંતનો દુખાવો—મરડાસીંગ વાખવડંગ તોલો દરેક ૦૧, કાથો તોલો ૦૧ વાટીને એક ચમતી દુખતા દાંતમાં રાતરે સુતી વખતે મુકી રાખે તો ફાયદો થાય.

૮૦—દાંતમાંથી લોહી નીકળે ત્યારે લીંબુ દાંતે તથા પારાએ ધસે. દાઇથી ખટાસ સહેવાય નહીં તો મીઠાં લીંબુ વાપરે તેનો ચુણ બી એક સમ્પો છે.

૮૧—દાંતમાંથી લોહી, પડે પાણી નીકળે તો—હીરાંબોરના ફાલજ કરે.

૮૨=દાંત કાઢેલાની ઉપર હીરાબોર મુકે તો દાંત નીકળી જાય એવું કેટલાક વર્ધક કહે છે. અંગ્રેજી વધદાંમાં તો એનો જુદો દાંતને ઘસવાના મંજનમાં વપરાય છે તે પારાને કૌવત આપે છે.

૮૩=દાંતનું મંજન હાલતા-દાંત સારા થાય—ડીંડી પીપરનાની, સીધવ, લુણ, જીરું, બદામના કાચલાં બજેલાં સંભાગે મેળવી સચાર સાંજ દાંતે ઘસે.

૮૪=દાંતનું મંજન—મીઠું દાંતને સાફ કરે છે. પારાને મજબુત કરે છે અને વાસને દુર કરે છે.

૮૫=મંજન—કુકારેલી ફટકી ૧ ભાગ, કાળાં મરી ૧ ભાગ મેળવી બે વાર રોજ મંજન કરવાથી મોંદાનો વાસ નરમ પડે છે.

૮૬=દાંતનું મંજન—બાવડની હાલ અને બદામના કાચલાના કાલસાને મીઠાં સાથ મેળવી દાંતનું મંજન બનાવે છે.

૮૭=દાંતનું મંજન—કાળા મરી અને જુજેડું મીઠું દાંતે ઘસવું.

૮૮=દાંત મજબુત થાય—દાંતનું દરદ મટે—તલના તેલમાં સીધાલુણ મેળવી કાગળા કરવા.

૮૯=હાલતા દાંત મજબુત થાય—મોરસળીના (મોરસરી) કુલ મગજને બહુજ તરી આપે, એની ખુસબો બહુ સારી છે. આ જાડની હાલરોજ આવે તો દાંત મજબુત થાય.

૯૦=દાંતના પારાનું માંડિસ } સાજી ખારને મધ સાથ મેળવી
કાળુ થયું હોય તેનો ઘસાજ } દાંતના પારા ઉપર રોજ ત્રણ
વાર મસળે તો મુરદાળ માંડિસ નીકળી જાય અને નવું માંડિસ આવે.
જો પારા ઉપર સોજે હોય તો એવલી પાન આવે.

દાંતના દરદો.

દાંત હાલતા મજબુત થાય.

૯૧=વાવડીંગ, મરડા સીંગ, કાઠો સંભાગે ચુરણ ૨) વાલ રાત્રે સુતીવેળા ૨૧) દીવસ ખાએ.

૯૨=મોઘમાંથી ખરાબ વાસ નિકળે તે માટે ગોરખ મુદાનું ચુરણ ૦૧ તો. હાલ, અથવા સરકા સાથ ખાય.

૯૩=દાંત હાલતા અને સડતાં બંધ પડે.

૯૪=રોઠીસ નામનું દાસ થાય છે; તેને ઘોર ખાય નહીં, તેના કુલ ૧) ભાગ ઠીકરાં પર સેકેળું મીઠું ૭ ભાગ લેવું. કાલની

હાડત્વીમાં મીઠાનું ૧) હર તે ઉપર ફુળનું ઘર એમ ઘર કરવો. કપડ
છંદ કરી જાણુની બહીમાં સળગાવે, તે મીઠું મંજન તરીકે વાપરે.

૧૦૫=હાડમની જાણનું અથવા અક્ષરકરંનું ચુરણુ દાંત પર ઘસે.

૧૦૬=અવાળુ ફુલે—કરમહીના આડનું મુળાંત્ર પાણીમાં ઘસી
લગાડીને દાખે અને મોંદુ ગળાનું રાખે.

૧૦૭=અવાળુ ફુલે તે મટે સેરી લુખાનને ગરનો રંમ આપે તેને
રૂમાં મેળવી અવાળુ પર મુકે.

૧૦૮=દાંતમાંથી લોહી પ્રક્ર નિકળે તો અરુકુસાના પાન ચાવે.

૧૦૯=દાંતનો દુખાવો; ચાખા સાથે તસને રાંધે, તુળસીના પાન
અને કાપરાંનું ખમન નાખી પકાવી ખાએ.

૧૦૦=દાંત દાઘતા મુજબુત થાએ, ગંધીત્રો વળ, અને કાપરાને
કાદવના વાસણમાં કપડ છંદ કરી બાળે (કાપરાંનું તેલ વાસણની
બહાર ઝૂંટી નિકળે, અને સઘળું બળી રહે ત્યાં સુધી જાણુનો ઇંગાર
રાખાવે, જે બાળવામાં ખાંમી રહેશે તો કાપરાંનો ખરાબ વાસ તેના
અયલામાં રહી જશે) આ પકાવેલા કાજસામાં ફુળવેલી કટકડી, કાંડા
મેળવી મંજન બનાવી વાપરે (કટકડીથી દાઘનાં દાંત ખરાબ છે
માટે ખપ બેગીજ લેવી.)

૧૦૧=દાંતના દુખાવા માટે અગત્યાના આદાનો ચુંદર દાખે અથવા
મુંદ અને નવસારનું ચુરણુ દાખે.

૧૦૨=દાંતનો દુખાવો મટે; વડના દુધને રૂમાં મેળવી મુકવે
તે ૩ પાણીમાં બીજવી દાંત પર મુકે દાંત દાઘતા મજબુત થાય.

૧૦૩=દુખાવા માટે બીણાંનો ચુંદર દાખે અથવા એના મળનું
દાટણુ કરે.

૧૦૪=દુખાવા માટે કાળા મટાડીને પાણીમાં પગાલી અંદર
દીવેલ નાખી દાંતને ઘસે.

૧૦૫=હાડમાં થતી કળતર માટે અક્ષરકરં ૧) તેલ ટનકન ખાર
ના તેલ દાઢપર દાખે તો નસતર મુકવાંની જરૂર ન રહે.

દાંત અને દાડ દુખે તે ગારે.

૧૦૬=આદુના કટકાને તુળસીના પાનમાં વીટાળી મોમાં રાખે
અથવા દુખતા દાંતના ગાળ પર ચીત્રો પાણીમાં ઘસી લગાડે અને
દુખતા દાંત ઉપર ખાંડ બજારાવે; અથવા સાકરનો કટકા રાખે
મીઠાસ ખાવાં જવડા ઉપર આવે તે ચિત્રાની ગરમીથી મરે.

૧૦૭=સરસીઆ તેલ ૧) સેરમાં ૦૧ સેર મરચાં નાખી બીકાળી
તેલ બનાવે; આ તેલ કાનમાં નાખી ૫) તીનીટ રહેવા દીએ. કાનની

અંદર મલો જડેકા લાગે તેવુ આકરં તેલ હોય તો અંદર બીજું તેલ ઉમેરે, ખમાય એવું તેલ બનાવે.

૧૦૮=આકરાના કુમળાં પાનને પાણી સાથ વારે તે રસ કાનમાં નાખે. જે દાઢ દુખતી હોય તેની સામેના કાનમાં નાખે આ ઈલાજ ચોક્કસ છે.

૧૦૯=દાંતના કીડા બહાર આવે-દરદીને તડકે મુઠાડે. કાનમાં તલનું તેલ નાખે. જે મીનીટ પછી તે તેલ કાઢી નાખે. આખાનાં પાનનો રસ કાનમાં નાખે તો દાંતના કીડા કાનમાંથી નીકળે.

૧૧૦=વાવડીય નવટાંક ચુરણની પુ પોટલી બનાવે. પુ પોટલી પ્રાણીમાં બોળી, સેહવાય એટલી ગરમ પોટલી દાંત પર મુકવી, ૫ મીનીટ રાખવી એ મુજબ પુ પોટલી વાપડવી.

૧૧૧-દાંતની કળતર મટે—ધાપાણુ ૧૦, ભાગ, નવસાર ૨. ભાગ મેળવી દાંતને લગાડે.

૧૧૨-દાંત ખરી પડે—અજુના પહાઠ ઉપર દાંત પડાનું અઢાડ થાય છે તેવુ દાટણ કરવાથી દાંત ખરી પડે અથવા વડના દુધનું પુમરં મુકે તો હાલતા દાંત મજબુત થાય બહુ ધીમી હોય તે નિકળી પડે.

૧૧૩-દાંતના ખાડા પુરાય, અંદરને ધથરમાં મેળવી મક્ક જેવડું જાડું બનાવી ખાડામાં તે મુકે. અથવા ક્રીનસીકલોરાઇડના સોલ્યુ-સનમાં ક્રીનસી ઓક્સાઇડ મેળવી થટ થાયને દાંતમાં મુકે.

૧૧૪-દાંત ઊખડે (Tooth root) ચુગ્ગર ૧ ભાગ, ૩ ભાગ હીરા ખોર મેળવી હાલતાં દાંત પર મુકે તો ખરી પડે અથવા સેકટાના ચુંદરને મોંઢામાં રાખે તે નરમ થાય ને હીસતા દાંત ઉપર મુકે આ મુજબ રોજ કરે તો દાંત નિકળી પડે અથવા રામેડા ઝાડનું લાકડું લઇ તેની ઊભની જુડી બનાવી દાંત પર દાખે તો દાંત ખરી પડે, ઊખડી જાય.

૧૧૫-દાંતના પર થાય તે માટે બાવળની પાણી, વડની વડવાઇ ખોરસળીની ઊલ્લ, દરેક ૧, તોલો, પાણી ૧, સેર. ઊકાળી ૦. સેર રાખે. આ પાણી ૩, તોલો મોંઢામાં રાખવું, બ્યાં સુધી આખમાં પાણી આવવા લાગે ત્યાં સુધી (૧૫-૨૦, મીનીટ) રાખી મેમજે કાઢી નાખે, આમ, રોજ ૩, વાર કરે. આવવાની દવામાં મેમજ ૧, વાલ. ત્રિફળાં ૪, વાલ મધ સાથ રોજ ૩, વાર ખાવું.

૧૧૬-માર્ગ (માય-માયકળ) કાઢો, બદામના છાડાની રાખ બીક જોલો, કપુર ૦૧ તો, મેળવી બનેલો બાધાને જરા ચરમ કરીઆથી જાંખી થુંકાય છે.

૧૧૭-રમીમસતકી, દાડમના ફુલ પુકાં, હીમજ, આંખળા, કાચો હીક ૨, તો, મેચરસ, હીરાદખણ ૧, ૧, તો, એનું મંજન રોજ દાંત ધસવાથી દાંત મજબુત રહે.

દાંત : દીલા પડે.

૧-મીઠળનું દાંતન કરવાથી દાંત દીલા પડે છે. એના ફળ આંધીઓ વેચે છે.

૨-દાંત કાહેલા હોય, કાઠી સઘતો નહીં હોય, બહુ દરદ કરે ત્યારે તેવલ કાંટીન નામનું કાંટાવાળું જાડ ચાખ છે તેનું ફુલ અને આંકડાના દીડવાં (કાપુસ) નું ફુલ રમાં મેળવા તે ૧ દાંતમાં દાખવેલું દુધાવા તરત નરમ પડે.

૩-રામેકા નામની વનસ્પતિની સળીઓ ઝેપડાના આડની સળીઓ જેવી થાય છે. દહિણુ પ્રાંતો તરફ તે બહુજ થાય છે.

દાંત નીકળી પડે—રામેકાની સળીથી દાખવું કરે અથવા એના ચુરણને દાંતપર દાખે.

૪-દાંત કાંઝેલો હોય તે જપર હીરાખોરને મુમદામાં મૂકી તેની પોતલી દાંત ઉપર વારંવાર ચકવી, ૩, ૪ દિનમાં બાકી રહેલો દાંત નીકળી જશે.

રામેકાના છાડ ૨) થી ૬) રીટ હંચા થાય છે, એની ખાલ લીસી અને ચીવટ હોય છે તેની જાંખલીઓની ચાખા નીકળે છે, તે મહાબલેશ્વર, માથેરાન, ખંડાળા ઘાટ અને, લાનોલીમાં બહુ થાય છે. મુજરાત કાઠિઆવાડમાં થતી તથી, અંગ્રેજમાં એને સેકેરીઆને નામે ઓળખે છે જે ફારમાકોપીઆમાં દાખલ છે. એની ખાલ માછલાંઓને ખેચુક કરે છે તેથી સાધીએ એનો ઉપયોગ થયો કરે છે. એ વીદાવી એટલે Caustic છે. મોંઢામાં આવતાં અમન જળ્યામ છે. એનું લાકડું અથવા રાખ દાંતને નાશ કરે છે. દાંતના ખરા પોચા કરે છે અને દાંતને મુગમાંથી દીલા કરે છે. એની સફાઈ દાંતને સહેલાઈથી કેમ હિમેડવા તે જાણવું નથી.

૩૫૧ અને કમર વાંકી થાય.

નિશાળમાં શીખતી છોકરી દોઢાં આગળથી અને કમરમાંથી વાંકી વળે છે તે માટે તેઓથી ઉચકી શકાય એટલું મોટું પાણીનું બરેલું વાસણુ માથા ઉપર મુકી ચાલી શકાય એટલું રોજ ચાલવું.

૩૫૨ લેટરી

નકામાં બાલ કાઢવા માટે બેરીઅમ સલકાઈદ ૧] ભાગ અને અળી મટોડી ૩] ભાગ મેળવે તેને પાણીમાં મેળવી લેપડી બનાવે અને બાલ પર લગાડે. પછી બાળ ઓખતી નાખે.

દાઝેલું-બળેલું

૧=ચુનાના મલમની (દિશી) બનાવટ—ચુનાને પાણીથી ઘોષ મુકવવો, કોઈ વધદ ચુનો ઘોવાની જરૂર નોતા નથી.

૧ તોલો ચુનો અને સાલીદ તેલ, મીઠું તેલ અથવા અળ-સીલું તેલ :૦૧ શેર સાથે મેળવી લાઠી જેવું બનાવી મલમ તરીકે વાપરવું.

ચુનાનો મલમ [અંગ્રેજી] ચુનાનું નીતડું પાણી અને સાલીદનું તેલ અથવા તલનું તેલ મેળવવું. લાઠી જેવું થાય તે લગાડવું.

૨-દાઝેલાનો મલમ—૦૧ શેર ચુનાને પાણીમાં પલાળવો. નીતડું પાણી કલાદી નાંખવું. ચુનાને કપડામાંથી ગાળવો તેમાં એક શેર કોપરેલ નાંખી ખુબ લલાવવું. કલક સફેદો ૦૧ શેર મેળવો, બે ત્રણ દીવસ પછી પાણી મુકાઈ જાય તો તેલ નાંખવું, તરુન દાઝેલા ઉપર આ મલમ ચોપડે તો ફેફસાં આ ન ઉઠે, ફેફસાં ઉપર ચોપડે તો પાકે નહીં, પાંકેલા ઉપર ચોપડે તો ફૂલ લાવે, અગન બળતી નરમ પડે માથાના સડનાં ચાંદ સાફ કરે, (આ મલમ ઘણો ખાતરીપૂર્વક છે,)

૩-દાઝેલા ઉપર જીવુ ઘી ચોપડવું, અથવા તાજું ઘી ૧૦૦ વાર વાણીથી ઘોષને લગાડવું.

ઘી કાઢ બી વસાણનું કાઢવું દોષ તો તે વસાણનો સ્વ રસ અથવા કલક ૧ ભાગ, ઘી ૪ ભાગ, પાણી ૧૬ ભાગ લેવો. પાણી બળે ત્યાં મુખી ઉકાળવું અને ગાળી લેવું, કાઢ પાણીને બદલે દુધ લે છે, કોઈ ગાયનું ચુતર લે છે.

૪-બળી જવું-દાઝવું-એના તરત ઉપાય તરીકે કોપર સુક પાણીમાં ધસી ચોપડવાથી અગન તરત બંધ થાય છે, જાગરો પડ્યો હોય તે નરમ કરે, માંસ બધયું હોય તેને કૂંચ સાથે મલો સરસ તાત્કાલિક અને સસ્તો ઇલાજ એ છે.

૫-દાઝવાથી અને બળવાથી દાઢ બળ ત્યારે-એકેડને પાણીમાં ધસીને લગાડે તો થંડક પડે.

૬-દાઝેલું શરીર સાફ ચાક-પપેટા છુંદીને બાંધે તો અગન નરમ પડે અને પાકવા દીએ નહી.

૭-દાઝેલા શરીર ઉપર ઉમરાની કુંપળ દહીમાં વાટીને ચોપડવી.

૮-દાઝેલા ભાગ ઉપર આમલીનો રગડો લગાડીઆ કરવા અગન નરમ કરે, જાગરો પડે નહી.

૯-હીંગ પાણીમાં મેળવી ચોપડવી, હીંગ હમેશા જરા ગરમ કર્યા પછી વાપરવી, હીંગ ખાનારની પીસાબમાંથી હીંગનો વાસ નીકળે છે, હીંગ ગરમ કરવાથી તેનો કથ વધે છે,

૧૦-ગુણેઅસ્માની સરકામાં મેળવી લગાડવી,

૧૧-ઇંડાની સફેદી તેલમાં મેળવી ચોપડવી.

૧૨-દાઝેલાં શરીર ઉપર તરત દુધ ચોગડવું, જાસ તથા દહી પચુ ચોપડાય છે.

૧૩-કુમારીઆના બીને બકરીના મુતરમાં ૭ દીવસ રાખવા, પછી તે બીને પીસીને લગાડવાં.

૧૪-આખાના પાંતરાની રાખ ૫૦ નોલા, ૦૧ તોલો મોરચુમાંની અસ્મ મેળવીને દાઝેલાં ઉપર બહારાવવી, દાઝેલો ભાગ ધોવા માટે ૦૧ તોલો મોરચુ અને બશેર પાણી મેળવીને વાપરવું,

૧૫-દાઝેલા ઉપર-મોરડીની કુંપળ વાટીને ચોપડવાથી અગન નરમ પડે છે.

૧૬-દાઝેલાંનો ઉપાય-કેળના કંદુ પાણી કઢાડી લગાડવું અને છૂદો બજેલી જગાપર બાંધવો.

૧૭-દાઝેલા ભાગ ઉપર તરત સરકો નાખે તો ફાયદો થાય.

૧૮-દાઝેલા માટે-એડાં ત્રીફળાં પાણીમાં ધસીને દાઝેલા પર લગાડે તો શરીર બળીને ધોળું થયું હોય તો પચુ અસલ રંગ પડે છે.

કુમારના ઇચ્છા.

૧૯=દાઝેલા બામ ઉપર ટલુકનખાર અને તેમ મેળવી લગાડે.

પાપડખાર ,, ,, ,,

કુમાર પાણી ,, ,, ,,

૨૦=દાઝેલા શરીરપર કુમારનો રસ લગાડીઆ કરે.

૨૧=દાઝીઆ પછી તરત તેમ અથવા કુમારનો રસ, (અથવા જીરણી વિષ્ટા પાણી સાથ મેળવેલી) લગાડે.

૨૨=આપના પાનની રાખોદી તેમ સાથ લગાડે.

૨૩=આંખાની ઊલનું ચુરણ કાપરેલમાં લગાડે.

૨૪=મોગ્યુનના પાણીથી કુએ.

૨૫=કુલા થયા હોય, અગન બંજતી હોય ત્યારે કુલા શેડે અને પાક તેમ (બગીચાની પુરી વજેરે બનાવ્યા પછી વમેલુ તેમ) લગાડે અને માવળની ઉપલી ઊલ (અંતર ઊલ નહીં,) ન ચુરણ બનાવે આથી પાક પર ચડે નહીં.

દહરાયલું-વાગેલું-પછાડ-લોહીખાઢેલું-ઠપકાયલું.

૧=પડી ગયેલા અને ઠપકાયેલા માણસનું લોહી છુદ્ડે કરવા લીલાં નાળાએરના તરોપાનું પાણી પીવાડે.

૨-લોહીના સોજે હોય તે માંટે-નવસારના પાણીના પોતાં મુકવાથી લોહી વેરાઈ જાય છે.

૩-લોહીની માંડ પીણે-માંડ ઉપર કાકરી બાંધે.

૪-કાપર વાડી તેમાં ૪ પછી હળદર મેળવી ગરમ બનાવી પેટનીથી સેક કરવો તે પોટલી વાગેલા ઉપર બાંધી રાખવી.

૫-માર ખાવાથી અથવા ઉચાછગ્યથી પડવાથી માણસ દહરાયો હોય, બેહોસ થયો હોય, બદન સુણી આવે તેના ઇલાજ-માણસ લાંબા પમ રાખીને સુવે તેટલો ખાડો જમીનમાં ખોદે, તેમાં ઊણા સળગાવી તે ખોદે ગરમ કરે, અંદરથી ઇંગાર કાઢી નાંખે, પછી આવારના પાન અથવા પીલવંતના પાન ખાડામાં મુકે. દરદીને તેપર સુવાડે બીજ પાંદડા દરદી ઉપર મુકે ઉપર બંદુસ બોલાડે.

આ પાંદડા બારી તેની ઉપર દરદીને સુવાડે તો થોડો ફાયદો થાય.

૬-માર ખાવાથી કે પડી જવાથી સરીરે દુખાવો થાય તે જાસણીઆની ખીર પાણી સાથ બનાવી તે દુખાવાવાળી જગ્યાપર લગાડે.

૭-પહાત, દહરાવું—આખા બીલામાંના કટકા કરવા ને તેને બીમાં તળવાં. તે બીની રેડી અથવા સીરા બનાવી, રેળ એક વારે ૭ દીન સુધી ખાવું. ગરમ મીઠા ખાતી નહીં, તાક કરવું નહીં. આ પહેરુ કુટે તો સરીરપર ફૂલી કુટે અને મેળ આવે. ઇલાજ રામબાથુ છે.

૮-માર ખાવાથી સરીરમાં ચસકા મારે—અહળાયા પછી સરીર દુખે તે માટે—મીનનું તેલ સરીરે ચોપડી ઓઢીને સુએ તો પહેરુવો નીકળી આરામ થાય.

મીનનું તેલ બનાવવાની રીત—સાલ કાચી ઇટના કટકા, બઢી રેતી અને મીનને પાતાળ જતરમાં મુકી તેલ કઢાડે.

૯-લોહી બાજેલું કરવું થાય—માર ખાવાથી અથવા પડી જવાથી લોહી બાજુ મધું હેાય તો મેદા લાકડી, આંખા હળદર, સાજીખારનો લેપ કરી ઉપર શેક કરવો.

૧૦-માર ખાવાથી બંધાયલું લોહી કરવું થાય—મેથી ૨૧ દાણા. સુંકે ૦૧ તોલો, સાકર ૧ તોલો મેળવી ખાતી અથવા તેઓની ચાદ બનાવી પીવી.

૧૧-કાળા તલ, એરંડીઆની મીઠા વાટી તેલ સાથે લેપ કરી મારવો. અથવા તલના બોળને ગરમ પાણીમાં મુકવો નરમ થાય ને લેપ બાંધવો.

૧૨-પડી જવાથી, અહળાવાથી લોહી બંધાય ત્યારે તરત ખાંડ અને મીઠું દરેક ૭ ૭ માસા ખાવું. ૦૧ તોલો ખાંડ અને ૦૧ તોલો હળદર દીવસમાં બે વાર ફાકવી.

૧૩-લોહી બંધાયલું છુટું પડે—આંખાહળદર અને હીરાબેચ સંભાળે ઘસી ગરમ કરી ઉપર લગાડીઆ કરવું.

૧૪-લોહીની ગાંઠપીગળે—મેંવડાંના દારૂ સાથે મુનામખી ખાવી.

૧૫-ખાળકના પેટમાં ગાંઠ—બે વાસ પકાવેલું, સમુદર ફળ દુધમાં ઘસી પીવું.

૧૬-પહાત, દહરાવું—એના ઉપર બીલામું બહુજ બઢસીર છે. ક્રંત ૩) બીલામાંના ૧૫) કટકા કરી તેને ૮) તોલા બીમાં ઢાળાવે, પછી કટકા કાઢી નાખે, તે બીમાં લોટ દરદીથી ખવડાવે એટલો સેકવો. આ સેકલા લોટમાં ગોળનું ગરમ પાણી નાખી સીરા બનાવવો (મળાદિ કરવો) ૭ દીવસ રેળ ૧) વાર આ ખાવાથી દરદી જરૂર ફુશીઆર થાય છે.

૧૭-દબાયલાં દરદીનું લોહી ફરતું કરવા મોમીઆઈ બહુ સારી છે, ખરી મોમીઆઈ ૦૧ વાલ ઘીમાં મેળવી ખાવામાં આવે છે. ૧) વાલ મોમીઆઈ ૨) તોલા તેલમાં ગરમ કરી મસળવામાં લે છે.

ખનાવટી મોમીઆઈ આવે છે તેમાં બીલામુ મુખ્ય છે.

૧૮-લોહી બાજી ગયું હોય તે જગાએ લોધર અને આમળા વાટી લેપ કરવો.

૧૯-વાગેલું, લોહી બાજેલું, દબરાયલું—વરીઆળીની જડ વાટી પાણી સાથે પીવી.

૨૦-વાગેલું, દબરાયલું અને લોહી બાજેલું હોય તો ૦૧ તોલો સાબરસીયું ધસીને પાણીમાં પીવું. ફાયદો ઘણો કરે છે.

૨૧-વાગેલાં, દબડાયલાં, લોહી બાજેલાં માટે—હઝરતે હાથ બે માસા જેટલો પાણીમાં ધસીને પીવો.

૨૨-વાગેલું અથવા દબડાયેલું હોય તે માટે—રોહડો ૦૧ તોલો લાઇ મધમાં ધસી ખવાડે. અથવા નાળીએરના તરોપાના પાણીમાં મધ નાખી રોજ એક તરોપો સાત દીવસ પીવો, અથવા પીવાના પાણીમાં હળદના ગાંડીઆ નાંખી ગરમ કરે, તે પાણી કાઢવના વાસ-જીમાં ભરી રાખે. દરદીને તરસ લાગે ત્યારે આ પાણી પીવાડે કેરું અને મીઠાસ બીલકુલ ખાએ નહીં જો ખાય તો ધનધાડીએ વા થાય.

૨૩-પડી ગયલાં, ડબડાયલાં, માણસને તરત ખાંડ અને હળધર સંભાગે મેળવી ૧ તોલો ખાવા આપવી.

વાગેલું, દબડાયલું, બીતરનું બાજેલું લોહી માટે—૧ તોલો કાચું વેગણું ખાંડ સાથે ખાવું.

૨૪-દબરાયલાં માણસે પીપજાનું એક પાન માંજ સાથે ૨૧ દીવસ ખાવું.

૨૫-થરદીના દરદો, વા, લકવો, દમ, સુવા રોગ, દબડાયલાં—એને માટે બીલામાનું તેલ શેર ૧, સફેદ રાજ શેર ૦૧, બેંસા ગુંગળ શેર ૦૧, હીંગળો તોલો ૧ આ ચીજોને ઉકાળી પાક જેવું ઘટ થાય અને ચીની રકાખી ઉપર થાપી દેવું. અને કટકા કરવા. એ ખનાવટી મોમીઆઈ છે. દબરાયલાં માણસને મીઠાં તેલમાં એ મેળવી મસળે છે. ચણા જેટલી આ મોમીઆઈને ૫) તોલા ઘીમાં ગરમ કરી તે ૧થી તોલો ૦૧ ઘી પીવામાં રોજ આપવું.

૨૬-પહાટ-દબરાનું—૫, બીલામાંના ૨૦ કટકા કરવા ૦૧ શેર ઘીમાં તળવા, રસ ઘીમાં મળી જાય ત્યારે બીલામાંના કટકા કાઢી

નાખવા. તે ઘીમાં ખપતો ખપતો ધઉતો આટો પકાવી અંદર ગોળનું પાણી નાંખી શીરો બનાવવો. આ મુજબ બનેલો શીરો રોજ ચાર દીવસ ખવાડવો.

૨૭=પછાડ-દબરાવું—ધણી સખત બીભારી હોય તો સાત બીલામાં લાઇ તેના ચાર ચાર કટકા કરી ૦૧ શેર ઘીમાં તળવા, પછી ઘીમાંથી બીલામાં કઢાડી નાખવા, તે ઘીમાં ધઉતો લોટ ખાઇ ચકાય એટલો તલવો. ગોળની ચાસણી પાણી સાથે બનાવી તેમાં પેલો ઘી સાથેતો આટો નાંખી શીરો—(મલ્લિકા—મગજ) બનાવી દરેદીને સાત દીવસ એ મુજબ ખવાડવું. જે બીલામાં ડુટી નીકળે તો ખાવું બંધ કરવું. અને બેસવું જાણ્યું ચોપડી તડકે ૨ કલાક બેસી નાહવું. ખોરાકમાં તેજ ગોળ, મરચુ ખાવું નહીં. બીલામાં ખાધાથી શરીરમાં લોહી ફરવું થાય શરીરે ગરમાવો આવે અને શરીર લાલ થાય છે. ઝીણી કુલ્લીઓ શરીર પર ડુટી નીકળે ત્યારે બીલામાં ડુટીયું એમ સમજી ઉપર મુજબ તેના ઉપાય કરવો.

પછાડ-દબરાવળું.

૨૮=ત્રણ બીલામાંના કટકાને ઘી ૮) તો. માં બીકળે, કટકા બગી રહે અંદરનું તેલ બહાર નીકળે, ઘી કાળુ થાય ત્યારે કટકા કાઢી નાખે. ધઉતો આટો ખપે એટલો નાખી સેકવો તેમાં ગોળનું પાણી નાખી શીરો બનાવવો, આ મુજબ રોજ તાજે શીરો બનાવી ખાવો. પિત્ત વિકાર અને લોહીઆર માણસને આ ગરમ પડે સરીરે ગરમી ફૂટે.

ગરમ રૂતુ હોય તો બીલામાં ઓછા લેવાં.

જુઓ “વાઘેલું” “પછાડ” “ધ્રુવકાયલું” “લોહી બાઝેલું”

દરીઓ લાગે.

દરીઓ લાગવો—દરીઓ લાગવાથી ઓઢારી થાય તે માટે મરચાં ખાવાં સારા છે.

દરાજ-ખરફું—ખુજળી.

૧-દરાજ માટે—હીંગને હીંગુના રસમાં ધસીને ચોપડે.

૨-દરાજ માટે—દળેલી રાઇને દહી સાથે ઘુંદીને લેપ કરવો.

૩-દરાજ માટે—રાઇના જાંઘાને સરકામાં મેળવી તેની પોટલી કરી દરદર મુકવી.

૪-દરાઝ માટે હળદર બાળી મુઠા અને પાન સાથે મેળવી પાણીમાં ધસી લગાડે.

૫-દાદર સારી થાય—ગાંધારાનું મુળ પાણીમાં ધસીને લગાડે.

૬-દરાઝ-ખરપસાં માટે—કનકનખાર સરકામાં મેળવી લગાડે અથવા લુગડું બોળીને તે ઉપર મુકે.

૭-દરાઝ ખુજલી મટે—દાહીઆ યુગ્મરની મુઠી દાળી આકડાના પતારાં, પેસ્ટોડો, સંભાએ બાળી, રાખ કરીને દીવેલમાં મેળવીને ચોપડવું. તડકે એસવું અને મરમ પાણીએ નાહવું.

૮-દરાઝ તથા ખુજલી માટે તેલ—દીવેલ શેર ૦૮ ઉઠાવવું તેમાં આંકડાનું એક પાંતરે નાખવું તે તલાઈ રહેને બીજું નાંખવું એ મુજબ ૭ પાંતરા નાંખવાં જ્યારે પાંતરાં બળી જાય ત્યારે તેલ નીચે ઉતારી અંદર ૦૮ તોલો મનસલ મેળવીને ચોપડવું. દરાઝ અને ખુજલી એ દીવસમાં સારી થા છે.

૯-દરાઝ માટે—પારસના ડીંડવા પાણીમાં ધસી લગાડવાં.

૧૦-દરાઝ માટે—પારો, ગંધક, આભળા, મોરચુથુ, લીંબુના રસમાં વાકીને લગાડવું.

૧૧-દરાઝ માટે—તથા નળળી પડેલી નસો માટે—બીલામું ૧ તોલો, અનારની છાલ એ તોલો, અરીસા ૧ નાલો એ સરવેને છુંદી ૦૮ શેર સરસીઆ તેલમાં રાંધે અને તેલ દાહ દી તે તેલ મસળે.

૧૨-દરાઝ માટે—ધઉંનું તેલ અને મરવાની મરખી મેળવી લગાડે તો દરાઝ જાય.

૧૩-દરાઝ માટે—મુળાના બીનાં ગોળા લીંબુના રસમાં કરવી અને દરાઝ ખણીને તે ઉપર તે ગોળા ધરી લગાડવી.

૧૪-દરાઝ માટે દરાઝ પાપડો લીંબુના રસમાં ધસીને લગાડે.

૧૫-દરાઝ—મોંચરીંગના દાણા છુંદીને દરાઝ ઉપર આંધવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૬-દરાઝ માટે—મેદીના પાતરાં સરકામાં વાટી તેની લેપફી કરી દરાઝને ખતીને તે ઉપર લગાડવી.

૧૭-દરાઝ માટે—લીંબુના રસમાં આમલીનો ચીચોડો ધસી લગાડે તો દરાઝ મટી જાય.

૧૮-દરાઝ માટે—સોખાન લીંબુના રસમાં ધસી ચોપડવું.

૧૯-દરાઝ માટે—સરપંખાના બીનું તેલ અથવા બી વાટી તેલમાં ઉઠાળી દરાઝપર લગાડવું.

૨૦-દરાઝ પુનઘી માટે-હડનાલ ૧ ભાગ, મીઠું તેલ ૨ ભાગ ઉકાળે, હડતાળનો છીંકા ઘોરોઘોરો તેલમાં નાંખતા જવું અને લાકડી વતી દલાવતા જવું, આય નરમ રાખવી. તેલ સળગી ઉઠે તો ઢાંકવું, પાકું ઉઘાડવું, સળગેતો ફરી પાકું ઢાંકવું, આ મુજબ વારંવારે ઉઘાડે ઢાંક કરવું.

૨૧-દરાઝ મટે-અદામના મગજને લીંબુના રસમાં ધસી ૩ દિન બધાડે.

બુઝો “ ખરકશુ ” ખરકશુ. “ ખુલ્લાળી ”

દારૂની કેફ ઉતારે.

૧-દારૂની કેફ ઉતારે-કાકરી ખવાડવાથી દારૂની કેફ ઉતારે.

દારૂ પોચો પડે-દારૂમાં કાકરીનો કટકો નાંખે તો દારૂ નરમ પડી જાય છે.

૨-દારૂની નીસા ઉછરે-ધાના ખાવાથી દારૂની કેફ ઉતારે છે.

૩-કેફ-દારૂની કેફ મીઠું ખાવાથી ઓછી થાય છે.

૪-દારૂ પીધેલાનું મોઢોડું વાસ માટે તે બધે થાય-ઉપલેટ, એલચી, વાળો જેડીમધ. સંભાજે પાનના રસમાં ગોળા એક વાલની કરી મોઢામાં રાખવી.

૫+૬-દારૂ પીધો હોય તેનો વાસ મોઢામાંથી આવે નહીં તે માટે ઉપલેટ, એલચી, વાળો, જેડીમધ, મોથ, ધાણા સંભાજે ચુરણ કરી એવલી પાનના રસમાં બોર જેવડી ગોળી કરી દારૂ પીનારે મોઢામાં રાખવી.

૭-દારૂની તળપ ભાજે-દારૂ પીનારને દારૂ મળે નહીં અને દારૂ માટે ધણી ધમ્મક થાય ત્યારે કાળા મરીની ચાહ બનાવી ગરમ ગરમ પીવાથી સતોષ મળે છે.

પીવાનો દારૂ સુધરે, દારૂનો ખરાબ વાસ નીકળી જાય. કંત્રી દારૂ સુધારવાનો નુકશો.

૧-કંત્રી દારૂ સુધારવા માટે-અડીઆન ૧ તોલો, કસર, ૦૧ તોલો એલચી ૧ તોલો, ધાણા ૦૧ તોલો, કર્તુરી ૧ વાલ, દારૂ આલન, સફિર ૦૧૧ શેર, જેડીમધ ૨ તોલો એ બધાંને ૭ દીવસ બીજાની રાખી રોજ દલાવે, પછી ગાળી નાંખે. વધુ મજબી બાવવા માટે ચોપમીની ૧ તોલો, પીપળીનુળના માંડ ૧ તોલો નાંખે.

૨-દાડનો મસાલો--દાડ મધુ ૧, તજ તોલા ૬, ગુલાબનાં ફુલ શેર ૦૧, કુદનો શેર ૦૧, પાનની જડ તોલા ૬, ખસખસ તોલા ૪, બકરાની મુડી આખી કાચી ૧, સઘાળિને પેક કરી રાખે, રાત રાખી સહવારે જાડી સળગાવી દાડ કાઢે.

૩-દાડ મસાલેદાર, મહુડાનો વાસ નીકળી બન્ય અને દાડ મુધરે, આદીઆન, એલચી, ધાણા દરેક તોલા ૧, ડગર તોલા ૦૧, કંદુરૂ ૧ વાલ, જેઠી મધ ૨ તોલા, સાંદર શેર ૦૦૦, દાડ એક આસન સાત દીવસ જાંજવી રાખે. અને દરગજ દલાવે.

૪-દેશી દાડનો મસાલો--કેરવે (કેરવાસા ખીસકીટમાં નાંખે છે તે) તોલા ૧૧, એલચી તોલા ૫, કારમજ સારી મતની તોલા ૦૦, જેઠી મધનું મુળીયું તોલા ૧, ગોળ શેર ૦૦ દાડ ૧ ગેલન

કેરવાસી ગરમ કરવી, એલચી ગરમ કરી ડોળેલાં ઠાઠી નાખવાં દરેક વસાણે ખોખરું કરી ગોળ સાવ મેળવવું મસમસના લુગડામાં પોટલી બનાવી તે પોટલી દાડમાં તરતી રાખવી. પાંચ દીવસ પછી પોટલી કઢાડી લેવી. વધુ વખત રહે તો અડચણ નથી. દાડમાંથી મહુવડાનો ખરાબ વાસ તથા પાણી પાવાનો અવગણી નીકળી જશે. દાડ જેમ જુનો થશે તેમ સ્વાદમાં વધશે.

દાડનું વ્યસન છુટે.

ડીકચર મરચાનું ૪ દરામ.

પોતામ પ્રિમાઇડ ૪) દરામ

ડીકચર ઝેહેર કચરો ૨) દરામ

સ્પીરીટ એમોન્યા આરોમેટીક ૩) ઊંચ.

તુલુ સરમત ૬ ઊં.

૦૦૦ તોલા (પા, ઔસ) પાણી માં ૨૦ ૩) કલાક પીવું.

દાદી પાકે-માંકડીના ફુલા.

૧-દાદી પાકે--તે માટે લીંજુના રસમાં લુગડાને ૩ પટ આપવા તેની રાખ કરવી, દાદી ઉપર લીંજુનો રસ ચોપડી તે ઉપર રાખ બહરાવવી, આથી દાદી પાકેલી સારી થાય છે.

૨-લીંજુનો રસ અને તલતું તેમ સમભાગે મેળવી લગાડે.

દીલ વાસે મારે—શરીર દુર્ગંધ મારે.

દીલ વાસે મારતું હોય ને માટે—ક્રમોદના ચોખ્ખા (નવા વધારે સારા છે) શેર ૧૧ લેવા તેને પાછળીમાં ઉકાળી પેજ બનાવવો. એક કમળી કાઢીનું ડોકું કાપી નાખી કાઢીની અંદરનો મવાદ કાઢાડી નાંખ્યા પછી તેમાં ચોખ્ખાનો પેજ ભરવો, પેજ થડા પડ્યા પછી કાઢાડીને પીવામાં લેવો, કાઢી ખાવામાં લેવી નહીં.

૨=શરીર દુર્ગંધ મારે ન્યારે—ખીલીના પાનનો રસ લગાડવો.

દીવાનાપણું-ધેલાપણું-મગજ ... તી,

ધેલછા-ઉન્માદ, ચિત્તચ્છલ વાયુ.

૧=ધેલાપણું માટે એ ખાતી આર નાગર મોથ દુધમાં આપવી.

૨=ખીપજાની વડવઢ ના નો. પાછી સાથ પીવી. વડવઢ સાથ ના વાલ અરીજી ઉમેરવાથી એનો ગુણ વધે છે.

૩=સુકા અરાસીઆનો બુકા ૧) રતી મધ સાથે ચાટવો.

૪=હરણુના સોગડાની રાખ ૨) વાત, પીપર ૧) વાલ મન સાથે ખવાડવી.

૫=ખમાસાના ઉકાળમાં ઘી નાંખાને રોજ પીવું.

૬=ગાયનું જીવું ઘી ખાવામાં ગુણુકારી છે.

૭=આ દરદ માટે સોનાનો વરખ વધારે કામ કરે છે અને બહીનો પાલો સૌથી વધારે ઉપયોગી છે. આ ત્રણે વસ્તુ જુદી જુદી બણા વખત ખાય તેમાં પણ ફાયદો છે. પણ બહીનો પાલો ઘી સાથે ઉકાળી તેનું ઘી તો ૧ અથવા ૨ તથા સોનાના વરકનું પાનું ૧ રોજ ખવાડે તો બહુ ફાયદો થાય. હલાજ લામો વખત આનું રાખવું.

૮=ધંતુરાનું બી ૧ અને પીપર નંગ ૨૧ મેળવી ને ચુરણુ માર તોલા જુના ઘી સાથે રોજ ૧ વાર સાત દીવસ ખાવું, પછી દર અડવાડીએ ધંતુરાનું બી અઢેક વધારેતા જવું. પાંચ ખાવામાં આરે ત્યાં સુધી વધવું, પછી દર અડવાડીએ અઢેક ઓલું લેવું.

૯=તાડની ડાળીઓનો રસ એ તોલા એકસો અથવા જુના ઘી સાથે ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૦—દરદીએ મદામ રોજ સવાર ખાવી, અને પ્રહરીના પાનનો રસ ૨) તોલો ખાવો.

૧૧=૧) ટાંક કાળીમુસળી, દરદી પોતાની પીસાળમાં ધસી પીએ તો ફાયદો થાય છે.

૧૨=મગજની બીમારીમાં ધંતુરાના ૪) બી અથવા પાનનો રસ ૦.૫ તોલો લીમાં મેળવી ખવાડે છે.

૧૩=ધેલા દરદીનું તોફાન નરમ કરવા કપૂર ૧) વાલ દીવસમાં ૩) વાર ખવાડે તો ફાયદો થાય છે.

૧૪=મગજની બીમારી માટે—પ્રહરીના પાસાણું ચુરણ ૦.૫ તોલો મેળવીને રોજ બે વાર ખાવું. ચાલુ રોજ બે વાર ખાવું. આ હસાજ બહુ બાળીતા છે.

૧૫=ધેલાપણા માટે જીનું લી નાથુક ખાવું. અને માથે મસળવું. પ્રહરીના પાનનો રસ ૪ શે, લી ૪ શે, પ્રાગવજ ૧૪ તોલો, કોષ્ટ. સંખપુષ્ટી, દરેક ૦.૫ શેર, તેનું લી બનાવવું. ઉપલા દરદો માટે આ લીનું સેવન કરવું.

ચિત્રપ્રહ—વાયુ, ધેલાપણું, ઉનમાદ—પ્રહારનો રસ એક તોલો કુળી-જળ અથવા અકલ ગરો ૩ માસા અને ૦.૫ તોલો મધ રોજ બે વાર આપ્યા જવું. આ હસાજ ધણે સારો છે.

જુઓ “ધેલાપણું” “ઉનમાદ” “મગજની બીમારી”

“ચિત્રપ્રહ” વાયુ.

૧૬—જો દરદાન (માથે આવવાનું) સ્ત્રીને બધે થવાના સખખથી ચયું હોય તો સ્ત્રીની નાંઘ ઉપર અથવા છુપા લાગ આગળ જોડા મુકાને, જેથી દરદાન જવા માદશે, અને ધેલાપણું મટી જશે. ખાવાની દવામાં, વજ, ઉપમેટ, સંખારણી, નાગકેસર દરેક સંભાગે ચુરણ બનાવે ધણી પ્રહરીના પાન ૦.૫ તો. જુરફોદરાનો ગર ૦.૫ તોલો એનો રસ પાણી સાથે કાઢવો, બીપણું ચુરણ ૦.૫ લી ૦.૫ તો, આ રસમાં પીવું આ રસ નાખે અને આખે લગાડવો.

૧૭—સરમસ્તી ચુરણ વાપડવું—પ્રહરીના પાન, સંખારણી, માસકાકળી, કિનાક, એલચી, મારજાના, મુંક, અકલકરો, તેનું ચુરણ ૦.૫ તો, રોજ બેવાર મધ સાથે ખાય.

૧૮—સરદાન અથવા પ્રીત્યેન ૧૦ શી. ૨૦, મેન મુલી તેના આપવું.

૧૯-દરદી નાકસજાત જાને જાકવાડ કરે તો બહમપીપળાનીજી
મુખપાઠ ગા તો, જવાડે તરત ફાપડો થાય.

૨૦-ચિતભમ વાયુ માટે-ભોંયદંડી, (બહમદંડી) તાલ ૧, થી
૨, મરી ૭, દાણા પાણી ૫, તો, જેમ ભાંગ કુટે તેમ જાગ કુટે,
કુમડાંથી માંસે, તેમાં મરમ કરેલી ફાદવની ઠીકરીથી બમવા મરમ,
પીલાથી તે પાણીને કમાવે અને પાય, બે દીરસ જીળરી થાય, કુમડી
કહી થાય. ૧૦ દીન ખવાડે. ખોરાક કુધનેજી લેવે.

બહમદંડીને બદલે બમવાત, (તલકટો-આદાવાદે વાપડી સકાય
એ બધે જુદી જાત છે પણ ગુણ એકજ છે.

૨૧-મોથ જાને કરીઆતું સંભાળે ૨૫ તો, પાણી ૨૫, તો,
બીજાળી સહવે બનાવે ૫, તો, દર ૩ કલાકે પીએ. સાથે ખાંડ
અને કુધ વાપડે તો અડચણ નથી. (કરીઆતાંથી શણ બધે છે)

૨૨-અરણી ઝાડ વારે વાર થાય છે. કુલમાં જુગધી છે, એનું
લાકડું ૨ગે પીળું છે, એ ઝાડની બે દાંખળી સાથે મળે તો ઈમાર
પડે છે. ન્યારે હવનની કીરીઆ થાય છે, એ ઝાડથી બનેલો
આતસ વપડાય છે. એના પાનનો રસ અથવા મુળ પાણીમાં
ધસી પીવાય છે. મગજની બીમારી સુધરે છે.

૨૩-તીવર (પીડીટની તાવની દવાના પાન)ના પાન બીજાળી તે
પાણીથી દરદીને નહાવે.

૨૪-માલકાકણીનું તેલ ૧૫ થી ૬૦ દીપા આપે ૮ તો,
સુધી આપી શકાય.

૨૫-મગજે સાંટી થાય-રેતાળ જમીન ઉપર આવેલાં દીપા
ટેકરા ઉપર મુંજ નામનું ઘાસ થાય છે. તે દોરડાં બનાવવામાં કામ
આવે છે. આ ઘાસ ઉપર કારતક માસમાં ૩ આવે છે તે ધણે
થદા છે. તેની તોપી બનાવી પેહેરવાથી મગજનો જુસ્સો અજળ
નશ્વમ પડે છે. કામ કીમતી દવાથી થતું નથી.

૨૬-ઘોડાવજ ૩, વાલ સાથે બહમી મેળવી ધણે વખત સુધી
ખાય તો ગમે તેટલું દીવાનાપણું દૂર થાય. દરદીને સાંકળથી બાંધવું
પડે તેવો દરદી સુધરે.

૨૭-સોનાનો વરક ૩ પાના, ઘોળાં મરી ૨ વાલ, થી ૧) બો,
સવારે કુખે પેટે ૨૦, દીન ખવાડે માનસીક સ્થિતિ સુધરે, સાંધારણ
ચિત બહમીત સુધરે.

૨૮-કોકામનું ચુરણ ગા તો રોજ બે વાર લેવું.

૨૬-લોહભસ્મ ૧, વાલ જટામાસી ૪ વાલ, સેજળી ઇંચ ૪, વાલ, બળે વાલની ગોળી રોજ બે વાર લેવાથી સાંડી થાય, ગિલસી જાય.

૩૦-સાધારણ બમી શકાય એવું ગન્ધ પાણી ઝારામાં નાખી વરસાદ વરસે તેમ દરદીના માથા ઉપર ઘણી ઉંચાએથી (૧, ૨, કુટ ઉંચેથી) નાખે. રોજ આ મુજબ કરવું ગરમને બદલે થંડું પાણીથી ચાલે, પવનનો સપાટો ભાગવો ન જોઈએ. આછલાજથી દ્રસ્તી બળ વધે. મગજે સાંડી, અને આનંદ થાય, ભમી મટે,

૩૧-કડવી તુબડીના ગર્ભ સાથે તેલ પકાવી નાખમાં મુકે,

૩૨-સુવરના કાનનું લોહી ૧) ટીપુ નાખ મુકે

૩૩-વાંઝ કટોળીના રસના ટીપા નાખમાં મુકવા રૂદક્ષની માળા પેહેરવી અને ભક્તી કરવી.

તાણુ-વનુરવા.

૩૪-કડવી તુમદીના ગળનો નાસ લીએ. અથવા કચુતર અથાડ ના તો. ખાય અથવા ના વાલ કસતુરી ખાએ.

ધુન્નરી.

૧-ધુન્નરી મટે—તુળસીના પાતરાંના રસમાં પીપર બસીને ખાય તો ધુન્નરી મટે.

૨-કાચ પગના ધુન્નરા માટે—ઝેહેર કચલાને પાણીમાં ઉકાળે ઉપરની જાલ કાઢી નાંખવી, આ સાફ કરેલા કચલા, અરીસુ, મરી સંભાગે લઈ તેમાંથી ૧ રતીભાર દરરોજ સવારે ખાવું.

૩-હા ધુન્ને-હાથમાં કલમ પકડાય નહી, બરડાના કાયામાં દુખાવો થાય-તે માટે ઝેહેર કચરાના જુકાનું ઉપર દાખવા મુજબ સેવન કરવું. લખતી વેળા રટીલ પેનનું રાખવું નહીં.

૪-ઝેહેર કચરો સુક કરેલો ૧થી બે વાલ રોજ લેવો. ઝેહેર કચરાને ગોમતમાં ૩ કલાક બાફવાં, ઉપરની જાલ કાઢવી, તેની બે ફાડ વધ્યેની જાલ કાઢાડી નાંખવી, તેને સેકા ચુરણ બનાવવું. આ ફીલા થવાથી, એનું ઝેહેર, કડવાણ, અને ઉગ્રતા ઓછી થાય છે, તેથી ૧થી ૨ વાલ દર દરેક લાઇ શકાય છે.

ધાત વધે-વર્થ વધે-શરીરે શક્તિ આવે

પુરુષાતન વધે.

૧-ધાત વધે-ધાત મરવા માટે તલ, મોચરસ, ભોં ઢાળું, સરખે ભાગે મેળવી ૧ તોલો મરવાર સાંજ ખાંતું.

૨-પુરુષાતન વધે-તુળાના બી અને ગોળ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧) તોલો રોજ સરખાં આઠ ઉપરથી દુધ પીવું.

૩-તીર્થનો વધારો, શરીરના ધટી-દાડીની બલનો રસ તોલો ૪૦, શકિર તોલો ૨૦, કેસ-માલ ૪, નયપ્રજા તોલો ૦૫, કેવડાનું પાણી તોલો ૨૦, એનું સરખાં કરી ૧ તોલો સરખત ને દુધ ૦૫ શેર સાથે પીવું..

૪-શરીરે શક્તિ આવે-તેલ ગાયુનીના બીજ તોલો ૧૫, ધઉનો અડો તોલો ૧૫ એની ૩ એક કરી કાળી મોટી મરલીને ખવાડે ૧ અથવા ૨ પહોર પછી તેલ ખાત કરે સાફ કરી છના કટકા કરી ૧ શેર અથવા લુગટા ઘીના પકાવે આ પકાવેલી મરલી નવ દીવસ સુધી ખાવી, છુરી ખાવડો ખાય તો અડચણ નહીં.

૫-શક્તી માટે-મરી, મરવાર, સુંકે દરેક ૧, એક છડાની ઢાળ. એ બધાને મધ સાથે ખાવડા કરી દીવસમાં બે વાર ખાય તો શક્તી બહુ વધે છે.

૬-તીર્થ વધે-મસતકી, મરવાર, મરોટની બીજ ૦૧ તોલો મધ સાથે મેળવી રાત્રે ચાટે તો વધારે છે. જાવંત્રી પાન સાથે સહવારના પહોરમાં ખાય તો વધુ વધારે આવે.

૭-શરીરે શક્તી વધે-માવડાનું શેર ૧, કાળા તલ ૩ પૈસા-બાર, લાલ ચણાડી ૩ પધસાબાર, પાનુનાના બી ૩ પધસાબાર તથા બાંચ પધસાબાર લેવી. તેને મેલે તો રાત દેવા અને પાતાળ જંતરમાં તેલ ગાળી લેવું. આ તેલના પાન પાનપર લગાડી ખાવાં અને તેલ પાન પર લગાડી તે પાન ખાઈ તથા માથેસના લોથા ઉપર ખાધે તો શક્તી આવે.

૮-તીર્થ વધે-૧ કળીવાળા કાનન એક અને એક શેર દુધ ઉકાળી લુગડાંથી ગાળીને રોજ ખાવું.

૯-બધેજ રહે, ઠઉવત રહે-વગાના બીજ તોલો ૦૧ વાટી પાણી સાથ ત્રણ દીવસ પીએ તો બધેજ રહે.

૧૦-વીથ વધે—મુસળા કંદના પીળીજ નવદાકના જીરુને ગોળ સાથે ચીની બોર જેવડી ગોળા બનાવી દરરોજ ૧ ખાય તો સરીર તાઠાઠ વધે.

૧૧-વીથ વધે—બકરાના અંડોળ, (કપોળાઓ) બી, ભાંડીપીપર સાથે મરમ કરી દૂધમાં પકાવી ખાય તો લીધવા આસવાની શકતી બધી આવે.

૧૨-વીથ વધે—સહવારે રોજ બદામ ખાવી.

૧૩-ધાતુ પુટ—કાચા કુમળા બીંડા ખાવામાં ધાતુપુટ છે.

૧૪-શકતી માટે—જીરો આટો શેર ૧ લેવો, ૧ શેર લીંઘ તળેલો જીરો નીચલી ચીજો સાથે મેળવવો—ગોળ શેર ૧] જીરો ૩ વર્ષનો લેવો. ગાજરું બી ૧ શેર. આંખા દળદર, અસાળાઓ, મેથી, અખેરી, માલ કાકણીના બીજ, ગોખર દરેક શેર ૦.૧, જોખરીબધીમાં બી શેર ૦.૧ મેળવીને રોજ એક તોલો ખાવો.

વિચ્છે વધે, બળ વધે, સ્તનમાં દુધ વધે.

૧૫-અળદની દાળનો આટો, બી, ખાંડમાં પકાવી તેમાં દૂધ બનાવી રોજ ખાવામાં લેવો. અડદ અને દુધ સાથે ખાવામાં સરીરને તુકસાન થાય છે.

૧૬-દાલ સાફ રહે—જો સુનામખી ગાયના દુધ સાથે રોજ ખાય તો મરાદનગી વધે—જો બકરીના દુધ સાથે રોજ ખાય તો નહીં—હરેજીના દુધ સાથે રોજ ખાય તો આસવાની શકતી વધે.

૧૭-ધાતુ પુટી માટે—સ્તનજોતની કળી ૫) લીંઘ તળેલો સંકર સાથે રોજ જે વાર ખાવી.

૧૮-વિચ્છે વધે, સ્તન દુધ વધે—૦.૧ તોલો અસાળાઓ આટો દુધ સાથે પકાવી ખીર બનાવી રોજ ખાવી.

૧૯-વીથ વધે, પીત અને દાઢ મટે, પીસાએ અમન, પીસામાં પડે—આ દરદો માટે ૧ તોલો કમળ કાકડી પાણીમાં વાટી પીચી તો બહુજ મોટો ફાયદો થાય. બીજની અંદર લીલો પદાર્થ છે તે કાઢી નાંખવો. ખોરાકમાં મગની દાળ અને ચોખ્ખા ખાવા.

પુરુષાતન વધે—કાંદાનો રસ, આદુનો રસ, મધ, બી, સંભાજે મેળવીને ૨ તોલા રોજ સહવારે ખાવું.

૨૦-ધાતુ પુટીનો પ્રયોગ—અડદની દાળ ૨ શેરને ૧ શેર કાંદાના રસમાં પટ આપવો આ મુજબ ૨૦ પટ આપવા, એટલે ૧ મણ કાંદા વાપરવા. આ દાળનો દેખાવ માણેકના રંગના જેવો થશે.

આ બે તોલા કાળને દુધમાં પકાવવી, દાળ ચરી રહે એટલે
૨) તોલો સફિર સાથે મુટવી, તેમાં ૦.૫ અથવા એક સેર દુધ
નાંખી ઉકાળાને ૪૦ દીન સુધી રોજ સહવાર પીવી.

૨૧-નખળાઈ દુર થાય, સફિર શકતી વધે—આવળના કુમળા
પડદાના રસમાં મ.મધનું લુગડું એક હાથ લીંઘવી અગ્નિમાં સુકવે
આ મુળ્ય ચઢેદ પટ આવે. પછી તે કપડાના ચઢેદ ભાગ પાડે ૧
ભાગ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

ધાતુ પુષ્ટી ચુરણ—આવળના કુમળાં પાદાનું ચુરણ, ખાંડ, સતા
ચરી, ગોખરૂ, મુસળી સંભાગે મેળવી તેનું ૦૧ તો ચુરણ ૦.૫ સેર
દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીવું.

૨૨-રંગેભાલી ૧ ભાગ, પીપર ૭ ભાગ, મધ ૭ ભાગ મેળ-
વાને તેમાંથી ૦૧ અથવા અરધા તોલા ખોરાક ખાત્રા પછી રોજ
મંડા પાણી સાથે ખાવો.

૨૩=પુરૂષાતન માટે—આંખાના આડનો વાઢો, ગોખરૂ, સુનવે જેલ
સંભાગે મેળવીને ૨-૩ પદસાબાર સાદર સાથે ખાવો અથવા ઉકાળો
કરી પીવો.

૨૪-નીચડિવધે, શકતી વધે—આમળાના ચુરણને, લીલા આમ-
ળાના રસમાં બે વાર પટ આપી અગ્નિમાં સુકવે ૦૧ તોલો ચુરણ
સફિર સાથે રોજ બે વાર જીર્ણ પેટે ખાત્ર ઉપરથી દુધ પીએ.

મરદને શકતી વધે—આખરાના મુળનું ચુરણ લાખ દીપેલા
કાદવના વાસણમાં મુકે. તે વાસણ ઢાંકી ઉપર ધગાર કરે. તો મુળ-
માંથી રસ ઝરે. રસના ૪ દીપાં પાનપર મુકી ખાય તો એકદમ
શકતી વધે.

બુઝો “ધાત વધે”-“વિચ વધે”-“શરીરે શક્તિ આવે”
“પુરૂષાતન વધે”

નસોને શકિત આવે-ઢીલી નસ મળ્યુત થાય.

૧-નસો ઢીલી પડે ત્યારે-વજનાગ, અશીષુ, ધંતુરાનાં બી સંભાગે
ચુરણ કરી ગાયના લીમાં મેળવી નસો ઉપર લેપ કરે તો તાત્કાળ
ચમત્કાર બતાવે છે અને નસોમાં શકિત વધે છે.

૨-નસો ઢીલી પડે ત્યારે-વજનાગ, લીંડા, ગળો સંભાગે મસીને
નસો પર લેપ લગાડવો. લેપ સુકાયા પછી ગરમ પાણીથી ઘોષ
લી મસળવું.

નસો છુદી પડે—વજ, આસંધ, મજાપીપર સંભાગે બેસના માખણમાં મેળવી મુરદાસ જગાપર લેપ કરે તો શકતી આવે.

૩—નસોને શકતી આવે—ચરખી મીઠાં તેલ સાથે ગરમ કરી તેમાં થોડોક મુઝક નાખી, તેલ ધીલી પડેલી અને નખળી નસો ઉપર લગાડે તો તેમાં શકતી આવે.

૪—નખળી નસોના લેપ—સીંધવ અને કણ્ઠતરનો છેડ સંભાગે લેવો. મધ સાથે મેળવી ૭ દીન લેપ કરવો દીલી નસો મજાપીપર થાય છે.

દીલી નસ માટે—સીંધવ પીળી, ધીમાં લેપ કરવો.

દીલી નસ માટે—સુક અને ખારેકનો ઠરીઆ ઘી સાથે મેળવી લગાડે તો નસમાં શકતી આવે છે.

૫—દીલી નસ માટે, શકતીનો લેપ—દીંગળો, કપુર, જવખાર સંભાગે લઈ મધ સાથે લેપ લગાડે.

૬—નસોના દુઃખોનો, હાથનો માર ખાવાથી થતો દુઃખોનો, પેટની ગાંઠ માટે—લા તોનો અથવા વધારે ઉમરાનું દુધ ૧૪ દીન સુધી રોજ સહવારે ચાટે.

ઊંખરો-કાગો ઊંખરો-ભોંય ઊંખરો-કટુંખરી.

આ જાડ ખાગેટીના જાગે મજાનું છે, ખારેટીના પાનને ખાંચો હોય છે. ઉંખરાના પાનને ખાંચો નથી. ફળ ખાંચેના એકસરખાં છે.

૭—દીલી નસો મજાપીપર થાય—કેરના મુળને ગધેડાના મુતરમાં ધસી લેપ કરે.

૮—નસોને તાકાત માટે—દાલચીળીને ગાયના મુતરમાં ધસીને લગાડે.

૯—દીલી નસોને કૌવત આવે—સુક અને ખારેકનો ઠળીઆ ધીમાં ધસીને નસો ઉપર મસળે.

૧૦—ધીલી નસો મજાપીપર થાય—શુરીજન પાણીમાં ધસી ચામડી ઉપર લગાડવાથી નસોમાં જોર આવે.

૧૧—દીલી નસોને જોર આવે ગિર્ધ સુધરે—સુવરની ચરખી અને મધ સંભાગે મેળવીને ચામડા ઉપર મસળવાથી શરીરની નસોને મજાપીપર આવે. નસ કુદે અને લોહીનું ફરતું વધારે જોરથી થાય.

૧૨—દીલી નસ મજાપીપર થાય—દારકડીલા નામના જનવરનું તેલ, સાહાડાના તેલ માફક કાટે, ૭ તેલ બધું જલક છે. તેલ નસપર લગાડી બકરાની મુંડીના ગોસાના પાંચ અને ઉપર ચેવલી પાન-

ઉંધાં બાંધે સોળે આવે (ઉઠે) તો ગાજી બી રોજ એ વાર ચોપ-
કવું હાર કરીલો, સરદા, અને સાહાડાની જાતનું કાજુ ઝેરી જાનવર
છે એની કુકથી અધાપો આવે એનું માંસ જરાબી ખાધામાં આવે.
તો મરણ નીપજે. એ કાજી જાનના રંગ બદલે છે.

૧૩—નસોને શક્તી આવે બધેજ રહે, હાથ ધુજતા નરમ પડે—
રતનજોતનું દુધ ૩ દીવસ લગાડ્યા કરવું, તેથી ચમડી પર લોચી
ફરવું થશે. વધુ લગાડે તો ફાફરો ઉઠે. અથવા રતનજોતનું દુધ
૧ ભાગ પાણી ૫ ભાગ મેળવીને તેનાં પોતાં નળીની નસવાળા ભાગ
ઉપર મુકી ૧ કલાક રહેવા દેવું. એ પ્રમાણે રોજ લગાડવું. અથવા
ધુજતા હાથના આંગણાં આ પાણીમાં રોજ ૧ કલાક બોળી
રાખવાં.

૧૪—શરીરના નસો મજબુત થાય. લંબગ, સુંઠ, અકલમરે
સંભાળે લઈ બારીક કરીને ચામડી ઉપર મસજે.

સાહાડાનું તેલ—મરદને શક્તી માટે ઉપયોગી છે. સાહાડાને ચીરી
અંદર નીચે મુજબ મસાલો ૧ રસ કરી બરવાં. જાયફળ, જવંત્રી
લંબગ, કેસર અકેક ભાગ, સફેદ લોખાન, માલકાકણી બધે ભાગ,
સાહાડાની અંદર મસાલો બરી તેને સીવી દેવો. પોણા ચુસા ઉપર
કારવંકા મુકીને તેલ નીકળે તે કાઢી લેવું. આ તેલ ઢીલી પડેલી
નસપર ચાળીએ તો નસ મજબુત થાય. કામળ ચામડીને લગાડે
તો ફાફરો ઉઠે.

૧૫—ખંચાયલી નસ છુટી પડે—પડી જવાથી. અફળાવાથી
અથવા કુટેવથી નસ ગંદાઈ અને ખંચાઈ ગઈ હોય તો મધ અને
સીધવ મેળવી માલેસ કરવું;

૧૬—નસ ઢીલી પડી હોય તો અખરકનો શુક્રો નસો ઉપર
મસજવાથી શક્તિ આવે છે.

દેશી વધદું અખરકને ખાવામાં બહુ વાપરે છે.

૧૭—નસ મજબુત થાય—પીપરલીંડી, ખાંડ મધ સંભાળે મેલવી
લેપ કરે, તે ઉપર નાજરવેલ પાન બાંધે.

૧૮—ધીળી લસમાં શક્તી આવે—ગા તો, પાન ગા તો, સફેદ
કનેરની ઝાલ છુટી તેમાં ૨, તો, તેલ નાખી ઉકાળે; પાણી બળી
રહે ને તેલ ગાળી લીએ. આ તેલ નસપર મસજે.

૧૯—કચરાનું તેલ—આ તેલ ગાઉટી ઝોષલ તરીકે ઝોળખાય
છે. તે નકવા, સાંધાનું દરદ, નસની નબળાઈ માટે ઝોળવામાં
આવે છે. બનાવવાના રીત—કચરાને તેલ થા દીવેલનો હાથ દઈ

ઠીકરા ઉપર સેકવા અને કુળેને બહાર કઢાડવા બળવા દેવા નહીં (બળીને કાળા થાય તે તેલમાં કસ આપે નહીં) થાંડા પડે તે ખુંદવા બહુ ખારીક નહીં. છુપાના વજન કરતાં વાર બહુ દુધ નાખવું અને ઉકાળવું પછી જુ. ૧ કરતાં બેવડું તેલ તેલનું નાખવું અને ઉકાળવું. દુધનો માવો બધારો અને તેલ છુટું પડે તે નીતારી લેવું. સ્પીરીટમાં જેટલો કસ કચરાનો ઉતરે છે તેટલો તેલમાં ઠીકરો નથી એમ કેટલાક માને છે.

૨૦—શરીરની ધીલી નશો માટે—ધંતુરાનું બી બનાવીને દીવ-સમાં બે વાર ધીલી થયેલી નશો પર મસળવું અને વટાણા જેટલું ખાવામાં એક વાર લેવું આ મોગલાઈ ઈલાજ છે.

૨૧—નસ ગંદાએલી છુટી પડે—ફટકી ૧૦ તોલો મધ ૫) તો ૧) તો ૨, ગરમ કરી એક રસ કરે તેમાં કપડું બોળીને ગંદાયલા બાજપર મુકી પાટો બાંધે.

ઠીલી નસ મળ્યુત થાય, શરીરનાં નખળા અવયવો મળ્યુત થાય—પીળવંતના ફળના સુકા નાખ્યા બરડી તેની મીઠા કઢાડે તેનું તેલ બનાવે તે તેલ ઘીના જેવું ઘટ છે. ૨એ પીણું છે, તેને માખણ કહે છે આ ઘી વધારમાં લેવાય છે; વાઘડી તરકારી અથવા કોર સાથ ખવાય છે. આ તેલ મસળવાથી ફાયદો થાય છે.

બુઝો “પુરુષાતન” — “મરદને શક્તી”

૨૨—સફેદ કણેરની, આકડાની, ધંતુરાની જડ. ધંતુરાના બી, અકબગેરો, માલકાકણીના ખીજ, ચણેટી, રૂમી મસતકી, દરેક બે તોલા, એનું સુરણ બનાવી ૧૦ શેર દુધમાં ઉકાળે, દુધ ૭) શેર રહે તેનું ઘી બનાવે તે ઘી ગળવેળ અથવા અંરડીઆના પાતરાં પર લગાડે અને ઠીલી નસ પર બાંધે.

૨૩—આળસીઆં શરીરની સુરતી બાંગે—આળસીઆ ૧૦ તો. તેલ ૨) તો. કમર કાકડી ૧૦ તોલો પાણી ૧૬ તોલા એએને ઉકાળી તેલ બનાવી પગની એડીએ લગાડે.

૨૪—ગાડરનું દુધ મસળે. ૧૫ દીવસ.

ગાયનો પીતો મસળે.

પીપલાની છાલની રાખ માખણમાં મેળવી મસળે અને લેપ લગાડે. રીગણનું કુલ, કાદમડો, વજ કાવલી, આસન, પાણીમાં ધસી લેપ કરે. અથવા જિની ગોટી બનાવે, તે ધસીને લેપ કરે.

૨૫—નસો માટે—ખારેકરો ઇળીઆ અને સુંક, મધ સાથ ધસીને નસો ઉપર મસળવે.

૨૬-ખીરકને મધ સાથે ધસીને નસો પર મસાજ.

૨૭-તજ તથા ચીનીકબાલા સંભાજે લઇ મધમાં બોર નેનાં ગોળી બનાવવી. સાંજે બાપક પછી તે ગોળી મોઢામાં મુકી આવે, તેના મગજ કઢાડે, તે ચીક ચામડીને લગાડી એક પહેર રાખે, તેથી ચામડીની નસ કુલે છે અને શક્તી આવે છે.

૨૮-દીલી નસ મગજુત થાય—લાલ, તથા સફેદ ચણાંદીનું દેવડાગરીના ફળનું મુળીક પાણીમાં ધસીને ચામડી પર દીન ૧૪ લગાડે તો મગજુતામ આવે.

૨૯-અરીણ, બમફળ, કેશર, કાળા પંતુરાના બી સંભાજે લઇ આખણ સાથે લેપ કરી નળણી નસો પર લગાડવું.

નળણાધને લપિ કરીરના માંદેસના લોચા કઢે છે તથા ઉડે છે ત્યારે અરીણ ખાવામાં આવે છે.

૩૦-આળસીઆને, બકરાના જોસ સાથે છુદી દીન સાત મુધી લેપ કરવો.

આળસીઆં, ઉલ્લણી કનેરની જડ, ઉલ્લણી ચણાંદીની જડ, એ દરેક એક તોલો દોઢા એક, તેલ તોલા બે, એનું તેલ કઢાડી કાગળ ઉપર મોપડી દીલી નસો ઉપર બાધવું.

૩૧-પારસ બીંદીનું ડીંદુ કપુર સાથે મેળવી લેપ કરી ઉપર પંતુરાનું પોતર બાધવું.

૩૨-કઉચાની જડ બકરાનાં મુતરમાં ધસી નસોને લગાડે, તો નસોમાં સકતી આવે.

૩૩-તજ અને ચીનીકબાલા સંભાજે દુલ્હ મધ સાથે તેની ગોળીઓ ૦૧ તોલાની બનાવે તે ગોળી ૧, મોઢામાં ચાવીને તે પુઝે ધીલી થયલી અને અડી થયલી નસો પર લગાડે અને ૩, કસોકે રાખે તો ફાયદો થાય.

૩૪-કનીરની જડને ઇંડાની સફેતીમાં ધસીને ચામડી પર લેપ કરવો.

૩૫-કંટાળા યુવરના દુધમાં કપડું ૭ વાર બીંજવું, એવાં સાત પત દેવો. લોહાની કડછીમાં ગરમ કરી લુગડું તેમાં ગોળી તેની પડી ૨૧ દીવસ સુધી નસપર બાંધવી. જ્યાં લાલ થયોતો સંભવ છે. બહીસતર ઉડે એકલીવાર રાખવું નહી. જો બહીસતર ઉડે તો ગાયના લીમાં લીરાદખન અને સફેતો મેલવી મલેલ કરી લગાડવો.

૩૬=કચ્છતરની લીંડી (ધાખાલ) સીધવખાર સાથે સંભાજે મધમાં મેળવીને લેપ લગાડવો. ઉપર પાન બાંધવું દીન સાત સુધી લેપ કરવો.

૩૭=કચ્છતરની પીખાલ અને સીધાલુંબ સંભાજે લઈ મધ સાથે પીસીને ચામડી ઉપર લેપ કરે.

૩૮=સુંઠ અને ખારક સંભાજે ધીમાં ધસીને લેપ કરી નસો ઉપર મસળવું.

૩૯=ચપેલીના પાંતરાનો લેપ નખળી નસો ઉપર બાંધવો.

૪૦=નસગંઢાઈ ગઢ હોય—રોહીડો (અથવા અગર) દાંડમાં ધસીને લેપ કરે,

મદામનું તેલ ૧ ભાગ દરપેનટાઇન બે ભાગ, કપુર ૧ ભાગ, મીઠું એક ભાગ, જીરૂનું (સાલીદનું) તેલ બે ભાગ, રાજમ પાંચ ભાગને ગરમ કરી મલમ બનાવી મસલીઆ કરવું.

૪૧=ટીલી નસો મજબુત થાય—બીમસેની કપુર, કેસર, લવંગ, મુળાના બીજ સંભાજે લઈ ચુરબુ બનાવે તેને ત્રણ પોહોર ખરલ કરે. પછી દાંડમાં મેલવી તેનો લેપ કરી નસો ઉપર લગાડે અને તે ઉપર ચેવલી પાન બાંધે. ત્રણ દીન આ પછાજ આલુ રાખે તો ધુન્દરી વગેરે દુર થાય અને નસોમાં શક્તી આવે.

૪૨=ટીલી પડેલી નસોને શક્તી માટે—મરી. ખાંડ, ધસપન વાદી મધમાં મેળવી લેપ કરેથી શક્તી આવે છે.

૪૩=નસને મજબુતી આવે—મરધાનો પીતો અને મોદારસીંગ વાદીને લેપ કરે તો નસોને શક્તી આવે છે.

૪૪=નસોમાં શક્તી આવે—મુળાના બીજ તોલો ૦૧ નવટાંક તેલ નસોપર મસળે તો નસમાં જોર વધે છે.

૪૫=ટીલી નસ મજબુત થાય—અંકાલની જલના રસમાં બજાબીજ અને ધંતુરાની જડ ધસી નસપર લેપ કરે.

૪૬=ટીલી નસ મજબુત થાય—અંકાલાનું તેલ ૧ માસ સુધી મસળવું.

૪૭=ટીલી નસ મજબુત થાય; સુંઠ, ખારક; વેસંધ સંભાજે પાણી સાથે ધસીને ધગાડે,

૪૮ હાથની નસ ગંઢાઈ જાય ત્યારે સીધાલુંબ હાથમાં રાખી મુઠે તો નસ છુટે, અથવા સીધવ પાણીમાં મેળવી નસપર લગાડે

દીલી નસ મજબુત થાય—સીધવ, કબુતરનો અધાર મધમાં મેળવી લેમ કરે ૭) દીન ચાલુ દ્રાણે.

નાકના દરદો—નસકોરી પુટ—નાકમાંથી ચીપડા પડે.
આગર, નાકમાંથી લોહી પડે અને પીંદસ.

૧=અરડુસીના પાનનો રસ, લગ્ગર સાકર સાથ પીવા (પાન બારી, હાથે ચોલી, રસ કઢાડવો.

૨=બુરફાળું કાઢખી બનાવત કરી ખાવું.

૩=અકરીનું દુધ સાકર સાથ પીવું.

૪=દરાખનો રસ, દુધ, સાકર મેળવી પીવું.

૫=આંખાની અથવા જાંઘની જાલ ૪) તોલા રાતરે બીજવી મધ સાથ સહવારે તેનું પાણી પીવું.

૬=ગામના જાણુનો રસ ૧) તોલો અને ઘી તોલો ૧) મધ તોલો ૧) મેળવી પીવું.

૭=લોહીના માંદા પડતા હોય તો જંઝલી પારેવા (ચટલા)નું ચુરણ અથવા કબુતરની અધાર વાલ ૪ મધ સાથ ખાવી.

૮=સેરડીનો રસ પીવાથી લોહીની ઊંચતી ૫ દીવસમાં નરમ પડે.

૯=કપાસના પાન અથવા કપાસીયા સાકર સાથ ખાય.

૧૦=આવળની અથવા બોરડીની અંતર જાલનું ચુરણ દહીં સાકર સાથ દીવસમાં ૩) વાર ખાવું.

૧૧=સરપંખાના મુળનું ચુરણ બે વાલ સાકર સાથ ખાવું.

૧૨=કુલવેલી કટકડી ૨) વાલ, દહીં સાકર સાથ ખાવી.

૧૩=નસકોરી માટે ૫) તોલા ખજૂર ૫) તોલા ઘી ખાવું.

નસકોરી પુટ્યા કરતી હોય તો દરદીએ કેરબાની માળા પેહેલી રાખવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૪=નસકોરી કુટવા પછી કાંદાના ૨ કટકા કરી જળે બાંધે તો લોહી બંધ થાય.

૧૫=નસકોરી પુટે તે અથ થાય—કંડા પાણીમાં લુગડું બીંજવી ૧) કટકા માથાપર મુકવો, બીજો ગરદનપર મુકવો.

૧૬=નસકોરી કુટવાની ટેવ હોય, મગજ ખાલી થવું હોય તે માટે—એક શેર દુધી ઊણા તેનો રસ કઢાડે, તેમાં ૧ શેર માખન અને ૧ તોલો નાખેલર મુકી ઉકાળે અને ઘી બજાવી તે નાકમાં મુકે. ઉકાળવા માટે વાસણ લોખંડું નેણએ તાંબાનું વાસણ ગુલાન

કરે, માંચું વાકું વાળી લી સારી પડે મનજમાં જવા દેવું. લી મળામાં જાય તો જાયજાય નથી.

૧૭-નસોરી કુટવાની દેવવાળા દરદીને—બહી જુલી પીણાની છાનું રોર છુંદી સુંધારવું અને છાનું રોર પાણીમાં વારી મથે મુકવું એ મુજબ કાળી મોઢી બી કામ કરે છે.

૧૮-નસોરી માટે—દાડમના કુલ્લો રસ, આખાની ગોળીનો રસ અથવા કાંદાનો રસ અથવા અમીળાના પુરુરુને પાણીમાં મેળવી મથે લગાડે અથવા ૧૦૦) વાર લોલું લી મથે મેકે, અથવા તાંદલજની ભાજના પાનનો રસ અને લી સંભાજે ઉઠાળી લી બનાવે અને તે લી આખા શરીરે લગાડે.

૧૯-નાકમાંથી લોહી, પડે પડે—દરસના આખરવાળા દરદીને નાકમાંથી લોહી પડે તો લોહી બંધ ન થવું નેમ્મને. લોહી બંધ કરવાની જરૂર પડે તો દુધીનો ગર, ચોલાઈની ભાજ અથવા પાણીની ભાજ છુંદીને બોચી ઉપર બાંધવી અથવા મુખડ શુભાળમાં ખસી બોચીએ લગાડવું.

૨૦-નાકની બદબો નરમ પડે—માછલી અથવા વીસડું ખાવાથી, નાકે દમ લેતાં એક જાતની બદબો વીસરાત નિકળે છે તે માટે કાંદમીર ખાવી, દાળમાં અથવા ચાવણમાં નાખીને ખાય તો ફાયદો થાય.

૨૧-આમાસામાં દવાવાળી જગાપર કુતરાના કાન જેવી વસ્તુ જમીનમાંથી નીકળે છે. તે જરા કઠણ ગોળ અથવા લંબગોળ રહે છે, એક ઈંચ લાંબી થાય છે. ગાજનીઆની માફક તે ઉપર છત્રી જેવા આકાર થતો નથી. અને સુકવીને ચુરણ કરે તો બહુ રંમનું ચુરણ થાય છે. આ ચુરણ ૪ વાલ અને તપકીર બે વાલ મેળવી નાકમાં લગાડે તો નાકના છાડ, ચીપડા નાકમાંથી નીકળતાં બંધ થાય.

નાકમાંથી લોહી પડે તો—કાંદા ભાંગીને સુંધવો.

૨૨-નાકમાંથી નીકળતી કાલ, નીકળતું લોહી બંધ પડે—૪ તોલા ધીમાં કેશર અને સાકર દરેક ૧૧ તોલા ઉઠાળીને બી નાકમાં ૧૪ દીવસ મુકવું.

૨૩-નાકમાંથી લોહી, પડે પડે—તો હીરોબોરને પુમાડે નાકે લેવો.

૨૪-નસોરી કુટે તે માટે સરઘાતા પોતાં આંખોપર મુકે તો જોહી બંધ થાય.

૨૫-નાકમાંથી લોહી વારંવાર નિકળે તે માટે ખજૂર અને લી જાંબુનું રસ તોળા બપોરે દિન સંજીવનને વાર લેવું.

૨૬-નાકમાંથી લોહી વારંવાર નિકળે તે માટે ખજૂર અને લી જાંબુનું રસ તોળા બપોરે દિન સંજીવનને વાર લેવું.

૨૫-૭૩, ધી, અને સાકર મેળવી ૧ તો અથવા વધારે બધું દીવસ ખાવાથી લોહી બંધ થાય.

૨૬-હઠી, જુનો ગોળ ૪) વાલ મેળવી રાજ સવારે ખાવાથી રક્તપાટ મટે.

૨૭-સરંપખાનું મુળ પાણીમાં ધસી સાકર મેળવી ખાવાથી લોહી બંધ થાય.

૨૮-કપાસના પાનનો અથવાં લીલાં દીધવાનો રસ ૧) તો સાકર સાથે ખાવાથી લોહી પડતું બંધ બાધ.

૨૯-કપાસીઆનું મગજ પાણીમાં વાટી સાકર સાથે પીવાથી લોહી બંધ પડે.

૩૦-નાકની ઊંડ મટે—હઠી, મરી, અને ગોળ ખાવો અથવા ધી ગોળ અને વાયવડંગ ખાવા.

૩૧-સુતી વેળા બે આનીબાર મરીની જુકી ફાકવી. ઉપરથી પાણીપીવું—નાકના ઊંડ સારા થાય.

૩૨-તુલસીના પાનનું ચુરણ નાકના ઊંડ મટે સુધવું.

૩૩-નાકના જખમ મટે જખનાં પાનનો રસ અને જીરું ધી અથવા એકલું જીરું ધી નાખે લગાડે.

છેક જખમ પર, અથવા મગજે જવા જેવું નાકમાં છોડો મસો હોય તે માટે—કરજ, જાંઘ અને મેજરાના ફળને તેલમાં મેળવી લગાડવું.

નાકના ફરફ=પીનસ. મારો, તેલ.

નાખમાં તેલ નીચે મુજબનું મુકે—ગુલાબના ફુલ ૧ લાગ, અરીમ ૦૧ ભાગ, તેલ ૨) ભાગ, કોકમનું લી ૨) ભાગ, કેસર ૧ ભાગ, બોદા પથરી ૦૧ ભાગ ભાગ, ફુલ, અરીમ, કેસરને પાણીમાં પીગળાવે, તેમાં તેલ, લી નાંખી ઉકાળે પછી બોદા પથરી મેળવે.

પીનસ,

૩૪-નાખમાંથી પુર અને લોહી પડે એવી હાલતમાં બી સરસી ઉ તેલ નાખે લગાડે તો જીવડા બંધાર આવે અને કાંસ મૂળજ અથવા પથરીઆ ચુંગળની ગોળા બે રાજ ૩) વાર પચાડે.

૩૫-આસ્તી કપુર કળી ચુનો ગાયના લીમાં મેળવી સુધે છેક મગજે જવા દીએ, ૭) દીન દીવસ પછી મગજના જીવડા બંધાર નિકળે.

૩૬-જામદાના પાનનો રસ ૪) તો ગંધક ૧), ભાગ લી ૫), ભાગ ઉકાળી લી બનાવે તે રાજ ૩) વાર સુધે, છેક હાલતમાં દવા (આઠાના ફુલની રાખ) સુધે.

૩૭-પીનસની સરઆતમાંજ બીલીના પાનનો રસ નાંકે મુકયા કરે અથવા પાનનું ચુરણ સુધે.

-સંગજર સુંધવ.યો નાખમાંથી કાઢા પડે, માથાનો દુખાવો નરમ થાય.

૩૮-રીંગણી (ખંદાલ) નો ડાડો પાણીમાં બીંજવી રસ કાઢી સુંધ.

લુઓ “ પીંકસ,” “ આગર ” “ નસકોરી ”

નસકોરી કુટે.

૧=નસકોરી કુટી લોહી નિકળે ત્યારે દરદીએ હાથની મુડી નેરથી વાળવી, અને દોરતું ઠાક લાગે ત્યારે કાષ જીએ જગાએ અથવા ખુરસી પર ચઢી જવું.

૨=ગધેડાના લીંડા ઉપર પાણી છાંટી સુંધીઆ કરે.

૩=ખાવળના પડદાનો ચીક ટાળવે અને માથે લગાડે.

નલ બંધ વાયુ.

જવખાર, સાજખાર ૨) તેલ આખા હળદ ૬ તો. નું ચુરણ ૦.૧૨ તો રોજ બે વાર ફાંકે.

નાકમાં ભરાયલી ચીજ નીકળે

જ્યારે કાષ બી ચીજ નાંખમાં ભરાઈ જાય ત્યારે જે નાક ખુલ્લું હોય તેમાં છીંકણી સુંધાડે.

આકરાના દૂધમાં અડાયાની રાખ બીંજવી તેની છીંકણી બનલે છીંક આવે ત્યારે મોઢું ; અને ખુલ્લું નાખ બંધ રાખે, છીં આવે ત્યારે ભરાયલી ચીજ બરાદ નિકળે.

નિદ્રા આવે, ઉંઘ લાવે.

૧=નિદ્રા લાવવા માટે, ૧) વાલ ભાંગ અને ૪) વાલ મરી મધમાં ખાવા.

૨=અરીણુ લુગડામાં મુકી તે વારંવાર સુંધવું.

૩=ખસખસ અને સાકર મેળવી ૧) તોલો ચાની ચાવીને રાતરે ખાવી.

૪=ખસખસના પોસ ૦૧ તોલો પાણીમાં ઉકાળી પીવો.

૫=પૂરાસાની અજમો ૧) વાલ મધ સાથે રાતરે ખાવા.

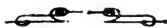
૬=પીપળીમુળના મઠોડાનું ચુરણ ૦૧ તોલો મધમાં રાતરે ખાવું.
 ૭=ઉંઘ લાવવા માટે ધમના તળીઆ પર બસનું તેલ મસળવું.
 ૮=ઉંઘ લાવવા માટે પિંજીડીના મુળનો ઉકાળો ગ્રાળ નાખી
 પીવો.

૯=રાતરે ખોરાક ખાવો નહીં જરૂર હોય તો બેંસનું ચરમ
 દુધ પીવું.

જીએ “ ઉંઘ લાવે ”

નખ ચામડીમાં પેસે.

નખને ચરમ પાણીમાં બોળી રાખી સેકે, પછી તે ઉપર ફટકા
 સુકી પાટો બાંધે, રખ નરમ થાય, અને ફાવતું કાપી નાખે.

નખ છેર.

નખ છેર માટે—જકરાંના પીટલાને જરા કાનું પાડી નખ
 છેર પર બાંધે. પાણી સુકાઇ જાય ત્યારે ખપ જણાય તો બીજો
 પીટલો બાંધે, અથવા જીનો ૩ બાંધી પાણીથી બીજોસો રાખે.

નીસા છુટે.

નીસા અફીણની છુટે—અફીણનું બંધારણ છુટે. ૧ રતી કપુર
 રોજ ૩) વાર ખાએ.

જીએ “અફીણનું બંધારણ”

નાળગોર—જળંદર.

૧=નાળગોર માટે—કંટારા યુવરના દુધમાં બાજરીના આટાની
 ગોળી વાલ જેવડી આપે તો પેટ આવે. (અમ રકેમોનાઇનનું કામ
 એ કરે છે.)

૨=ગલ પાપડીને વેલો વડના ઝાડના નીચે અને ઉનાળામાં
 તળાવની પાસે. અને ચરમા વાઢામાં થાય છે પાતરાં ગોળ હોય છે,
 અથવા કોઇવાર લાંબા થાય છે. કમોઇના ઝાડના પાન જેવાં એના
 પાન છે. એની ઉપર છણી સીંગ થાય છે.

નારગોર માટે—એના ગોળ પાન ઠા તોલો લેવાં તેને દુધ સાથે વાટી ગોળ મેળવી ખવાડવાં, ઉપરથી બકરીનું દુધ પાવું, રોટી અને આદુ સિવાય બીજું કંઈ ખાવું નહીં.

૩—ખાજરીના આટાને કંટારીઆ થુઅરના દુધમાં મેળવી ગોળા ૧ વાંત જેવડી બનાવે તે ૧ અથવા વધુ ગોળા દરરોજ દરદી ખાએ અને ઉપરથી છાસ પીએ,

૪—નારગોર માટે—સુરત શહેરની પાસે પુના ગામમાં ખાડી પર નગોટી ઝાડ થાય છે, તેના પાનનો રસ બે તોલા પીએ અને રસ પેતપર લગાડે.

૫—નારગોર માટે—તળાવના પાણીમાં નારીની ભાજી થાય છે તે ૧ તોલા ભાજી છુંદી તેનો રસ સહવારે પીવે, તે ભાજી બાશીને બપોરે અને ગંતરે ખાવી. અને તેને લેપડી પેતપર મુકવી.

૬—જળદંર—કરવી શેરડી ખાવાથી જળદંરને ફાયદો છે.

૭—જળદંર. પેતના દરદો, ઝાડાની કબજાઆત માટે—સુનામખી નસ કાઢેલી, નીસેતર, જીરું, સફેદ દરેક ૩ તોલા, સુરોખાર ૦૧ તોલા, મધ ૫ તોલા. મેળવીને પાક બનાવવો. તેમાંથી ઠા તોલો અથવા બધારે ખાવો.

૮—જળદંર માટે—રાખ બારીક કરી ગાયના મુતરમાં ૧ થી ૪ વાલ ખાવી.

૯—જળદંર—જેને વાયુનું જળદંર હોય, જેનું પેટ ઠોકવાથી ઘોળના જેવો અવાજ કરે, તે દરદીને રાખ ઠા તોલો અથવા ઓછી વધતી લઇને ગાયના મુતર સાથે મેળવી રોજ ચવાડવી, જેના પેટ પર આંગળી દાખવાથી ખારો પડે અથવા પેટમાં ગાંડ બંધાય તે દરદી જેખમભરેલું છે.

૧૦—જલદંર, બરોળ, લીવર, પીસાબ—આ દરદો માટે ઠા તોલો સાટોદા, સુંક અને કરીઆતાનો કાવો, પીવામાં આપે છે.

નાસુર-વરણ-ભગંદર.

૧—નાસુર અને વરણ—પડવાળા જખમ ઉપર ગોળ બાંધવાથી ૫૩ સાફ થાય છે.

૨—નાસુર માટે—નાસનાના પાંતરાં છાયામાં સુકાવી બાળીને સખ કરી તે રાખ દાખવાથી નાસુર જાય અને જખમ રૂઝાય. આ ઇલાજ બધો સારો છે.

૩-નાસુર માટે-ભેંસાગ્રમળ તથા કળી યુતો અને બરાબર
લઈને પાણીનાં ટીપાં નાંખતા જવું તે ખરજ કરતાં જવું, ખજી
તેનો કાકરો કરી નાસુરમાં મુકે, તે ઉપર મલમની પટ્ટી લગાડે એ
ત્યાં લગણું મલમ લગાડવા કરે.

૪-નાસુર માટે-ગાંજના પાલાનો રસ નાસુરમાં ભરવો. નાસુર
એટું હોય તો તેમાં ફટકડી ઉમેરવી. પીમ્બારી વતી રસ નાંખવો.

૫-નાસુર-નાસુરવાળા દરદીને યુવર કનડાસરાનો મુકો બર
જુકામાં રેજ સવારમાં પીવાડવો.

૬-ચકલીના અધારનો લેપ નાસુર પર મુકવાથી ફાપદો થાય છે.

૭-આમલીના કચુકાને પાણીમાં પતારી રાખી છોટલા કઢાડી
નાંખવા, તેજ પાણીમાં કચુકાને વાટીને તેની બતી બનાવવી અને
નાસુરમાં મુકવી, આથી દુઃખાનો થાય છે પણ જલ્દી સાજ થાય છે.

૮-ખજુરના કળીઆને તેલમાં બાળીને તે તેલ મસળવું અને
નાસુરમાં મુકવું,

૯-આમલીના ચીચોરાની રાખ અને બીલાડીનું હાડકું ધસીને
જુકા કરી અને મેળવીને અંદર મુકવું.

૧૦-જેટલી જડી જોષ્ઠએ નેટલી ફી જોષ્ઠ બનાવી તેને ઈંડાની
સંકેતીમાં બોળી નાસુરમાં મુકવાથી સાજ થાય છે.

૧૧-નાસુર અને વળુ ઉપર આસનનો જુકા કરી ભભરાવો.

૧૨-નાસુર સાજ થાય-ઈંડાની જરદી અને મીકું, લીમડાના
આડની સળીથી મેળવવું.

૧૩-નાસુર માટે-કાળા તલ વાટીને લેપડી મુકવી.

સફેદ તલ ખાવામાં સારા છે. કાલા તલ દવામાં સારો છે.

૧૪-નાસુર સાજ થાય--આમળીના ચીચોરા પાણીમાં ધસીને
નાસુરપર લગાડે, તે ધસાડો નાસુરની અંદર જવાથી વધુ ફાપદો થાય.

૧૫-નાસુર વળુ ઉપર હજદર બારીક ભભરાવવી.

૧૬-ભગંદર માટે--માણસના હાડકાંના બારીક જુકાનો મલમ
કરવો, તેને રેસમના કકરા ઉપર લગાડવો અને ભગંદરમાં મુકવો,
અથવા હાડકું પાણીમાં ધસી ભગંદરની અંદર અને ઉપર મુકવું.

૧૭-નાસુર ઉપર સમુદ્ર સોસની રાખ મુકવી. અથવા નાંસુ-
રમાં ભરવી.

૧૮-નાસુર-સાટોડીના પાતરાંની લેપડી નાસુર ઉપર મુકે,
તો ફાપદો થાય.

૧૯=નાસુર-ભગંદર—સાંટોડીના પાંદડાને છુંદીને નાસુર ઉપર મુકે તે પૈર ચુસાઇ જાય અને રૂઝ આવે.

૨૦=નાસુર માટે—સાપની કાંચસીની રાખ ઉમરાના દુધમાં મેળવી તેનું પુંમકું નાસુર ઉપર ૧૦ દીવસ મુક્યા કરે.

નાસુર—સાપની કાંચસીની રાખ નાસુર ઉપર ભભરાવે તે કાયદો થાય.

૨૧=નાસુર માટે—સતાવરીનું મુળ પાણીમાં ધસી લગાડવું.

૨૨=નાસુરવાલો દરદી—હમેશા લીમડાનું દાંતણુ કરે તે કાયદો થાય છે.

વડવાઇની લેપડી—ભગંદર ઉપર મુકે તે કાયદો થાય છે.

૨૩=ભગંદર માટે—પારસના ફળનો રસ ભગંદરની અંદર મુકવાથી રૂઝ લાવે છે.

૨૪=નાસુર સાફ થાય—મીથુનું તેલ નાસુરમાં મુકે. તેલ ખનાવવાની રીત—૩૧ શેર મીઠું ગરમ કરવું. ગરમ થયલું મીઠું આતસ ઉપર મુકવાથી ઘૂટે નહીં ત્યાં સુધી દીકરાં ઉપર ગરમ કરવું. તે મીઠાંને જંતરમાં મુકી તેની ઉપર ૧ શેર મીથુ મુકી અરક કઢાડે તેમ તેલ કઢાડવું. પહેલાં તેલના થોડા ટીપાં રદ કરી પછીનું તેલ એકઠું કરવું. તે તેલ નાસુર માટે બહુ સાફ છે. જંતરમાં મીઠું રહે તે જખમ ઉપર દાખવાથી જખમ રૂઝે છે.

૨૫=નાસુર માટે—મરઘીના પીછાની રાખ તથા હરણનાં સીંમડાની રાખ મેળવીને નાસુરમાં મુકે તે તે રૂઝે.

૨૬=નાસુર—ત્રણ ઉપર મરઘાંના પીછાંની અથવા ઈંછાના કાચલાની રાખ ભભરાવવાથી નાસુર બંધ થાય છે.

૨૭=નાસુર (ત્રણ) માટે—મસુર બાળીને રાખ મુકે તે નાસુર સાફ થાય છે. મોઢા ઉપર ચાડાં અથવા સફેદ દાઢ પડે તે મસુરનો આટો પાણી સાથે મેળવીને મસળવો.

૨૮=નાસુર માટે—માયાની બાળેલી રાખ નાસુર ઉપર ભભરાવવી.

૨૯=નાસુર માટે—કામળી બાળીને રાખ કરી તેમાં મોરચુથુ મેળવી લગાડે તે રૂઝ આવે છે.

૩૦=મગંદર માટે—ઉંદર કાઢોડ, બીલાડી, કુતરી એમાંથી કાઢખી જનવરના નળાનું હાડકું પાણીમાં ધસી ભગંદરમાં મુકે.

૩૧—પીંદસ, નાકમાં નાસુર માટે—ગાયના ધીમાં કાંદો લાલ કરી રોજ ખાવો; ધી બાકી રહે તે નાકમાં મુકવું, અને મગજપર જવા રેવું. માછલી, તેલ, મરચું ખાવું નહી. કાંદો અને ધી લોખંડના

વાસણમાં ખરમ કરવું, અથવા કેલ્કાવાળું વાસણ ત્રાંગાનું લેવું. કલ્ક વગરનાં તાંબાના વાસણમાં ઉકાળેલું ધી નાખમાં મુકે તો નાખમાં નાસુર પડે.

૭૨-કાંસકી (અતીખળા)ના લીલાં અથવા સુકા પાનની લેપડી ઉપર ગોળ મુકે અને દરદર ખાંધે.

૭૩-ભાંગરાના પાનની લેપડી મુકે.

૭૪-મરી કંઠાનું મૂળ અથવા પાન વાડી ભગંદરમાં મુકે.

૭૫-લીમ્બાના તેલની પીચકારી મારે.

૭૬-ખાવચી, કાળાતલ, દીવેલાના પાન વાડી, ખકરીના દુધ સાથ વાડી ભગંદર પર મુકે.

૭૭-જીંડી મધ અને વાયવડીંગનું ચુરણ ના તો અથવા વડીઆળી ના તો. રોજ બે વાર ખાય તો ઘર કરી બેઠેલું દરદ નરમ પડે, ઘીંગ, ચણા, આદુ, ટૂંગળપણ ખાવું નહીં.

૭૮-ગધેડાંના લીલા અરધા તાજાં અને અરધાં વાસી લેવા, ૧) વાસણમાં મુકી બાળવાં, તે ઉપર થાળા ધાંકવી; થાળા ઉપર પાણી નાખવું અથવા બીનું કપડું મુકવું થાળાની નીચે મેસ બંધાય તે ગાયના દુધ સાથ મેળવી નાસુરમાં મુકે.

૭૯-ખકરાના દાખા પગની નળીની ભક્તમ, રાખ, કળીચુનો મેળવી લગાડે.

૮૦ ગચ્છેનના બીને તેલમાં મસલી લગાડે,

૮૧-સાજીખાર અને સિંદુર લગાડે.

૮૨-મેથીને ધીનો પટ દ્રઢ બાળે તેને મલમ સાથ મેળવી લગાડે.

૮૩-મલમની પટી મારે.

૮૩-૧) સેર બીલામાને તેલ નવટાંક નિકળસે તેમાં મીન અને રાહલ દરેક ૪) પૈસા ભાર મેળવી મલમ બનાવી લગાડે.

૮૪-સંધેસરાના પાનની લેપડીમાં સંખજીર મુકી લેપડી મુકે; તો જળડી ફાયદો થાય.

૮૫-માણસનાં નખની રાખ અને અરીસું સંજાગે મેળવી મુકેતો નાસુર રૂંધે.

૮૬-કાચખાના પીઠની રાખ, અથવા બીલાડીના હાડકાની રાખ, અથવા સાખર સીંગાની રાખ મધ સાથ નાસુરમાં મેલવું.

૮૭-ખકરાનાં બાલ અને તેલ સંજાગે ઇગારપર મુકે તેને હલાવી આ કરે, બાલ પીગળે તેને તેલ સાથ એકરસ કરવો. તે રસ વાપડવો. આતેલ સાથ ચાંટે બાગે મીન મેળવે તો મલમ થાય.

૮૮-ખકરાના હાડકાનો જુકા, એકાંડીઆના મીન સાથ મેળવી લગાડે.

૪૬-અરણ્યના પાનનો રસ નાસુરમાં મેળે.

૪૭-અકરોની નળીની ખાકથી, ભમનદર, (દાદર, મોહોડ) મટે નાસુર ટાક્તમાં હોય તેને બી દાયદો કરે.

૪૮-કુતરાની જીભનું ચુરણ અને કુતલીઆના બેળનું ચુરણ જુમરી વડે નાસુરમાં છાંટે.

૪૯-ત્રીફળા અને વાયરદીપ સંભાગે ના તે આલુખાવું.

૫૦-આંખાના કુમળાં પાનને ગધેડાંના લોહી સાથે મેળવી લગાડે.

૫૧-દોનાવાન મોલ્યુસનના દીપા ૧૦ થી ૩૦) સુધી રોજ બે વાર આલુ પીએ.

૫૨-લીમોડીનું તેલ ૧૫ થી ૩૦) દીપાં રોજ બે વાર પીઆ કરે.

પીસાએ લોહી.

પીસાએ પડતું લોહી બંધ થાય--કાકડીનું મગજ ના અથવા ૧ તોલો પાણી સાથે ખુબ વાટીને તે સહવારે બુખે પેટે પીએ જરૂર હોય તો બીજવાર સાંજે બુખે પેટે પીએ.

પીસાએ રેતી-પીસાએ પથરી-પીસાએ છુટે-ગુરદાના દરદો.

૧-પથરી પીગળે-ટંકનખાર પાણી સાથે ઘસીને પીએ તો રી પીગળે.

૨-પથરી પીસાખની પીગળે--તુમડીના બીજનું ચુરણ ના તેલો ૧૦) તોલો ગેદીના દુધમાં ઉકાળી દીવસમાં ૨) વાર પીવું.

૩-પથરી--(પર્યંતે અટકાવાથી પથરી બંધાય છે તે માટે તલ-સરાની રાખ મધમાં આપવી.

૪-પથરી માટે--નરમાનાના પાતરનો રસ તોલો ૫) તથા જીંડ ના તેલો મેળવીને ૭ દીવસ પીવું.

૫-પથરી પીગળી નય--કાંટો સળીઆનો છોડ મુળ સાથે આખો સૂકવીને બારીક બુકી કરી તે ના તેલો પાણી સાથે ખાય તો પીસાખની પથરી પીગળે છે.

૬-પીસાએ બંધાતી પથરી માટે--કબુતરનો આધાર ૧ વાલ, મરી ૧ વાલ, મધમાં મેળવી એની વચ્ચે ગોળાઓ બનાવી અકક

ગોળી દીવસમાં ત્રણ વાર આપની રોજ તાજી ગોળી ખનાવવી એમાં પીસાબની પથરીને પીગળાવવાનો યુક્તિ છે.

૭=પથરી પીસાબે હોય તે ગાઓજખાન=ગલજખી=મેંપાથરીનો રસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૮=પથરી પીસાબે હોય તે માટે—૨ થી ૪ વાલ ટંકનખાર પાણીમાં ઘસી પાંચ દીવસ પીવે. અંગ્રેજીમાં બેરોસાફ્ટરેટ ઓફ મેગનીસીઆ અપાય છે.

૯=પથરીનો રોજ દુર થાય—૩ વાલ જવખાર, સફર, માયની જાસમાં મેળવી પીવું.

૧૦=પથરી માટે જાંબુ ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧=પથરી માટે—ખાંડ એર બા, જવખાર તોલા બે મેળવી તેમાંથી એકક તોલો દીવસમાં ૩ વાર ખાવો. અને ઉપર જાસ પીવી. આ પીવાથી કદાચ વામીટ થાય.

૧૨=પથરીના દુખાવામાં પીમાખ છોડાવવા માટે ગરમ દુધમાં જુનેા ગોળ નાંખી પીવું.

૧૩=ક્ષાર મુત્રજ, પીસાબે કાંકરી, પથરી—તલના તલસરાં એટલે સુકી સાંકીને બાળી ખાર કાઢે છે તે ખાર બે વાલ ખાવામાં આપે.

૧૪=પથરી બે જાતની હોય છે તેમાં એક સફેદ ચુનાની જાતની અને બીજી લાથ વડે મસલાય તેવી હોય છે તે માટે ખટાસવાળી દવા સારી છે. તે માટે એસીડ કલેરીકેરિક આરોમેટીક પીવામાં ચાલુ રાખવી,

ગમએમોનીઆક=એસોઝ=સમગેળજ. ગુરદાની પથરી, તલ્લીનો સાંજે, ગાંડીઆ વા. અને સંધીવાને માટે સારો છે.

૧૫=પથરી નીકળે છે—જુની ઈટનો લુકા બા તોલા અને ખાંડ છુર બા તોલો મેળવી દર-૧૦૪ ફાકવું.

૧૬=પથરી પીસાબે—ગોખના બીજ તોલો બા. મધ તોલો બા. ઘેટીનું દધ તોલા ૧૦, સાત દીવસ પીવું.

૧૭=પથરી માટે—ગુંદર તોલા ત્રણ ઉકળતા પાણી શેર ચારમાં મેળવવું, થંડું પડે તે વ્યારે તરસ લાગે ત્યારે તે પાણી પીવું.

૧૮=પથરી (ખટાસ વાળી) લથેલીથી લાગે નહીં તેવી પથરી માટે—દરદીએ ચુનાનું નીતર પાણી દરમેશ સાધારણ પીવાના પાણીને બદલે પીવું જોઈએ.

૧૯=પથરી પીસાબે હોય તે માટે—નાળાએરનું પાણી શેર ૧૦) ગરમ કરે; જરા ઘાડું થાય તે તેમાં જથ્થજળ, સુંક, મરી પીપર, જવનેત્રી નીચમસર નાંખી બાટલીમાં ભરી રાખે. ૧) તો ૦ સધાર

સાંજ દરદી પીએ; તે પથરી પીગળે—અથવા નાળીએરનું પાણી ૨) તેા. તેમાં કબુતરનો અંગાર ૧ વાલ મેળવી, ગાળીને દરદી ૧૪) દીન પીએ.

૨૮=પીસામે પથરી હોય તે પીગળે—આંખાદળાનું ચુરણ ૪) વાલ લેવું તેને આમલીના પાનના રસ ૦૧ શેરમાં મેળવી ૨૧) દીવસ પીવું. પેહેલા બે દીવસ પછી દરદીની પીસામ્મ ઝીલીને તપાસી જોવી. નીચે થશે માલમ પડે અને રેતી જણાય તો જણવું જે પથરી પીગળે છે. મીઠું અથવા કાષ્ઠખી જતનો ખાર ખાવો નહીં.

૨૧=વરણની છાલ ૧) રતલ, પાણી ૧૬ રતલ એએને ઉકાળે ૪) રતલ પાણી રાખવું. નીચે મુજબ કળથી, સીંધાલુંણ, વાવડીંગ, સાકર, જવખાર, કાળાના ખીનું મગજ, ગોખરું દરેક ચાર તોલા (આમાંની જેટલી મળે એટલી ચીજો લેવી.) એ બધાને પાણીમાં વાટી ચટણી બનાવી વરણના ઉકાળામાં મુકવી. તેમાં ઘી ૧) શેર નાંખવું. ઘીમાં ઈંગારથી પાણી બાળી ઘી ગાળી લેવું. રોજ ૨) તોલા ઘી ખાય તો પથરી તુટે.

૨૨=પીસામે પથરી હોય તે માટે—ઘણા છંડા ખાવાથી પથરી થવાનો સંભવ છે. મુગના પાંડાં અને લીંણુ અથવા સાલીદના પાંડાં અને સગેા ખાવાથી પથરી બધાતી નથી, અને બધાએલી પથરી પીગળે છે.

પીસામે પથરી હોએ તેને બહાર કાઢવા પછી જો સાલીદના પાનના રસ અને સરકાની મેળવણીમાં મુકે તો તે પથરી પીગળે છે. એ ચાકસ છે.

૨૩=પથરી પીગળે—વાંઝ કંટીળીના છોડને ફળ આવતાં નથી, એનો પાન અથવા મુળનું ચુરણ અરધો વાલ પાણી સાથે ખવાડવામાં આવે છે, એમાં ઝાડો ઉલટી લાવવાનો ગુણ છે. માટે પથરી વાળા દરદીને પથરી પીગળવવા માટે ઘણા ઓછા પ્રમાણમાં આપવું એટલે ઝાડો ઉલટી થાય નહીં એટલા વજનમાં આપવું.

૨૪=પીસામ્મની પથરી પીગળે—મરઘીના ૧૫) છંડાના કોટલાના ચુરણને ઘી સાથે મેળવવું તે બધું ૧૫) દીવસમાં દરદીએ ખાઈ જવું.

૨૫=પીસામે પથરી હોય તે માટે સુરોખાર ટાંક ૨) ઘસેલી કારી ટાંક ૨) ખગસ વાલ ૨) મેળવી તે બધું ૧૫) દીવસમાં ખાવું.

૨૬=કાચી દળડ તોલો ૧) વાસી પાણી સાથે ૧૫) દીવસ પીએ.

૨૭=તેની પીસામે હોએ તે કાઢવા માટે—૧ તોલો કાકડીના અગળને ગરમ પાણી સાથે પીવાં.

૨૮=ધાતુપુષ્ટ, પીસામે રેતી—નસોમાં બચલી નખળા અને પીસામે રેતી માટે ગોખરૂં બહુ સારાં છે. ચાહ બનાવી પીરી.

૨૯=રેતીનો દુખાવો મટે—ગોખરૂંની ચાહે પેટ ભરી પીરી. સાથે સરપંખાના પાતરાં ૩ સાથે લીએ તો બહોં ફાયદો થાય.

૩૦=પથરી પીગળે—સાટોડના (પથર ચરી) પત્થરાંમનું ચુરણ ના તો. અને સાકર ૧) તો પાણી સાથ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીએ.

૩૧=ધાંગરી માઝલી. (શીંગાલી માઝલીના) માથામાથી નીકળતો ચરમ કરેલો પથર તેને હજરતે હાઢિ કહે છે.

પીસામ છોડવે, ૧) અથવા ૨) વાત્ર અથવા વંચારે હજરતે પથરી પીગળે. } હાઉને પાણીમાં ઘસી રોજ બે વાર પીએ એમાં ૨) વાત્ર સીંધવ નાંખે તો ગુણ વધ.

૩૨=પીસામ છોડવવાના બીજા ઇલાજે, તણુજીની છાત્રનો ઉકાળો સાગવાનના ઝાડના બીજ પાણીમાં વાટીને મુઢીભર વસંત વેળાનો વેળાનો રસ સાકર સાથે, જાંબુ પેટ ભરીને ખાવાં અથવા ડુલનો અથવા પાંતરાંનો રસ એટલી ચીજો ખાવામાં લીએ. મીઠું અને ઘી મેળવી દુધી ઉપર મેલવાથી પીસામ છુટે.

૩૩=પથરી માટે—બોરોસાંત્રે એક મેગનીલીઆ ૧પરાય છે તેની બનાવટ નીચે મુજબ છે—મેગનસ કારમેનસ ૧૫=ગરેન. એસીડ સાધત્રીક ના આર્કિસ ગરમ પાણી ખપે એટલું તરું. બધાંને મેગની મુલાપર બાકીને જુકા બનાવવો. પ્રમાણમા ૧૦ થી ૧૫ ગરેન જુકા પાણી સાથ દીવસમાં ત્રણ વાર પીવો. અથવા મેગનીસકારમેનસ ૧ દરામ, એસીડ સાધત્રીક ૨ દરામ, બોરેકસ ૨ દરામ અને પાણી ૮ આર્કિસ, એ બધાને મેગનીને તેમાંથી ૨ દરામ દવા ૩ તોલા પાણી સાથે મેળવી રોજ ત્રણવાર પીવાથી પીસામની પથરી મટે છે.

૩૪=પથરી હોય તે રેતી થઈ નીકળી જાય—બોંય પાતરી બે પછસાંબાર, જીં તોલો ના ગાયનું ઘી બે પછસાંબાર ચીમાં જીં વધારી પાતરાંની બાજ મનાવી ૩ દીવસ ખાય તો પથરીને તથા રેતીને કમી કરે.

૩૫=રેતી પીસામે પડતી હોય—કુમળો મુળો પાંદડા સાથે સવારે રોજ ખાવાથી રેતી ઘાતાર્ત જાય છે. મુળો સાંજે ખાવામાં આવગુણુ છે.

ચુરદાનો દુખાવો—મુળાના પાતરાંની બાજ ધામાં બનાવીને ખાવી, અથવા લીંબુનો રસ તોભા રાા અથવા મુળાનો રસ તોભા રાા પીવો.

૩૬=કચુટરની અધાર ૦૧ તોલો. નાળીએના પાણીમાં નાખી ૭ દિન પીએ, સવારની પીસાળમાં રેતી જણાએ તે જણવું જે પથરી પીગળે છે.

૩૭=પીસાળે રેતી અથવા પથરી હોય તે પીગળે—કેવડાની જડ લીલી બે તોલા, પાણી ૩ શેરને ઉકાળી ૦૧ શેર રાખવું, તેમાંથી ૨૧ તોલા રોજ ૩ વાર પીવું.

૩૮=પથરી માટે—સરગવાની જાલનો કાઢવો, મરી, પીપર, સાથ પીવો.

પથરી માટે સરોખાર ૩ વાલ, કીમ તારટર તોલો ૦૧, પાણી તોલા ૮ મેળવી તેના લાગ ત્રણ કરી. દીનમાં ૩ વાર પીએ.

પથરી—હડકાની ભરમ ખાવાથી પીસાળની પથરી પીગળે છે.

૩૯=પથરી માટે—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો હળદર ગોળ સાથે ખાવી ઉપરથી જવનો અથવા બહિરો ઉકાળો પીવો.

૪૦=રેતી પીસાળે હોય તે નીકળે, આમણુ બહાર આવેલું પાણુ બેસે—કમળના ફુલનો ગુળકણુ બનાવી ૧ તોલો રોજ સહવારે ખાય.

૪૧=પથરી પીસાળે હોય તે પીપળે—કુંવારનો રસ ૦૧૧ તોલો અથવા વધારે, હળદર બે આનીબાર મેલવાને રોજ બે વાર દરદીને ખવાડે.

૪૨=પીસાળે રેતી હોય અને દુખાવો થયો થાય તો—કેસરીના ફુલની પોટીશ દુખાવો ઉપર મુકવી. તે પોટીસના ઉપર ગરમ પાણીની બાટલી, ગરમ ઇંટ અથવા ગરમ પથર મુકી રાખવો.

૪૩=પથરી માટે—રેહાનના બી તોલા ૭, પીવાના પાણી શેર ૫ માં લીંજવી રાખી કાઢવના વાસણમાં ગાળી રાખવું. પાણીની તરસ લાગે ત્યારે આખો દિવસ એ પાણી પીવું. પાણી રોજ નવું બનાવવું.

પથરી—પીપર, મધ, જાસ પીતી.

૪૪=પથરી માટે—સીધવ ૨ તોલાના પડીકાં ૨૧ બનાવી તેમાંનું પડીકું ૧ રોજ ગાયત્રી જાસમાં પીએ. પછી દબો દબો પેટ ભરીને જાસ પીએ તો પથરીના દરદ ટળે.

પથરી માટે—સીધા હણ ૧ તોલાના ૧૨ પડીકા કરી તેમાંથી એક સહવારે ખાવું અને બીજા દબા ગાયત્રી જાસ પીવી.

૪૫=પથરી માટે—સુનામખી કાકડીના રસ સાથે પીવી.

પથરી દુર થાય—સુનામખી કાકડીના બી સાથે ખાવી.

પથરી માટે—હજરતે વાકુક ૨ માસા જેટલો, પાણીમાં ધસીને રોજ પીવાથી પથરી ગળી જશે.

૫૦—પથરી પીગળે—એ વાસ હજરતે હાંઠીને ચોખ્ખાના ધુણમાં ધસીને પીવાડે.

ગુરદા દરદ માટે—કુલ અથવા લીમડાના ઝાડનો ઢાઈ પથુ ભાગ રેતી અથવા ગુરદાના દરદને ફાયદો કરે છે. ઢાઈ પથુ રીતે એ આવામાં લેવાથી ફાયદો થાય છે.

૫૧—પથરી માટે—એ સાણુની ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી તેમાંથી રોજ આખા દીવસ ગોળી ૨૦ થી ૩૦ સુધી ચુસ્ત કરવી.

૫૨—પથરી પીસાળે હોય તે પીગળે—જુની ઈંટ પાંચ વાસ, ખાંડ ૧૫ વાસ મેળવી રોજ ખાવી.

૫૩=ફાર મુતલ, પીસાળે ઠાંકરી, પથરી—તલના તેલસરાં એટલે સુકી સાંઠીને ખાળી રાખ દાઢે છે તેમાંથી બનેલો ખાર એ વાસ ખાવામાં આવે છે.

૫૪=ગુરડાની રેતી માટે—પટોલ, જેઠીમધ, કડું, સુંક, લીમડાની અંતરછાળ, ફેવદાર, મોઠ (નાનેર) દરેક ૧ તોલો લઈ એના એ ભાગ કરી એક ભાગ પાણીમાં ઉકાળી દીવસમાં એ વાર પીવું.

૫૫=રેતી પીસાળે—ચોખ્ખાદની બજાના ખીની ચાહ પીવાથી પીસાળની રેતી નીકળી પડે છે.

પથરી હોય તો પાલખની ભાજી, ચોલદની ભાજી, કાકડી, ડાંધી, દાઢમ વગેરેમાંથી કોઈ બી એક ખાવામાં લેવું.

૫૬=પથરી બહાર નીકળે—પથરી પીસાળની નળીમાં અઢકે તો બદામના તેલની પીચકારી મારવાથી બહાર નીકળે છે.

પથરી—પીસાળે પથરી હોય તે માટે બોમ રીંબરીનું મુળીઉ ધસીને પાવું અથવા મુળીખાનો ઉકાળો કરી પીવો.

પથરી=બલોહાર માટે—રાઈ અને સીંધવ સંજાએ મેળવી ૧ તોલો ગૌમુત્ર સાથે ખવાડવું.

૫૭=પથરી માટે—સુક અથવા લીલું બસણ ખાવામાં રોજ થવું વાંચે છે. તેને પથરી ખાઝતી નથી.

ગુરદાના દરદ, રેતી—લીમડાની છાલનો કાહવો દીવસમાં ત્રણ વાર પીવાથી દરદ નશ્ત પડે છે.

૫૮=રેતી કાઢે છે—એમેનીઆ બેનઝોએટ રોજ ૧૦ બેન ખાવાથી ધાત જતી અઢકે અને રેતી પીગળે છે. લોખાન, ખાંડ દરેક ૧૧૧ પછસાબાર અને ધઉનો આટો ૩ પછસાબાર મેળવીને ૧૧૧ પછસાબાર જુકો મધમાં લેવો. ઉપાય ચોક્કસ છે.

પીસાબે પથરી=અસમરી=પાણી.

૧=પથરી પીગળે— બીરભુરીનું ચુરણ ૧૫ ગ્રેન ગોળ સાથે ખાએ, ઉપરથી કળથીનો ઉકાળો ઘણો પીએ, ખોરાકમાં ભાત અને મગ ખાએ તો પથરી પીગળે.

૨=કાઠલુ લાલ, પાકટનો ૨ તોલા રસ સવારે અને સાંજે ભુખે પેટે પીએ, ૧૫ દીવસમા ફાયદો જણાય. પથરી મોટી હોય તો ઘણા દીવસ પીએ. પીસાબ વધુ થાય, રેડી ઘોવાઈ નય પથરી પીગળે.

૩=સરપંખાના પાનનો રસ ૨ તોલા સાકર સાથે પીએ.

૪=જાણીના ઝાડનો છાલનો અથવા ઠરીઆની ચાહ અથવા કાઢવો રોજ બે વાર પીવો.

૫=સફેદ રાજ ૫ તોલા, જેડીમઘ ૨ તોલા, નાની એળચી ૧ તોલો, કપુર માંસા બે, સાકર તોલા ૬ નું ચુરણ ૭ માંસા પાણી સાથે ખાવું.

૬=લીમડાના પાનની ભરમ (સફેદ) કરી પાણી મેળવી તેનો ખાર બનાવે, ૧ રતી ખાર ગોખડની ચાહ સાથે રોજ બે વાર પીએ,

૭=કદાની છાલનું ચુરણ ૧૧ તોલો ફાફી ઉપરથી કેસુરીના ફુલ ની ચાહ પીએ.

૮=કાશીના ૩૬ દાણાને ૧ ઉસ પાણીમાં ઉકાળે. પાણી બળી રહે ત્યારે કાશી છુટે તેમાં ૨ ઉસ પાણી નાંખી ફરી ઉકાળે ૧ ઉસ પાણી રાખે તેમાં ૩૦ દીપાં સ્પીરાટ ધથર નાખતર મેળવી રોજ બે વાર પીએ. બે માસ સુધી ચાલુ પીએ.

૯=દાબરા—એક જંગલી ધાસ છે જે જમીન બગાડે છે, કાઢ ચીજ તેવા ધાસના ખેતરમાં પાકી શકતી નથી. એના મુળીઆ જમીનમાં ઉંડા જાય છે, તેના થડ નળદીક કોઈકનેજ મોટી જેતું થાય છે તેને દાબરાનું કુલ કહે છે. તે કુલને કાન સાથે બાંધેલું રાખે તો આંખનું કુલ કપાય છે. એ દાબરાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીવાથી પથરી પીગળે.

૧૦=ચોલાઈની બાજી, પાલકની બાજી, દોધી એમાંનું કોઈ બી એક પાણીમાં ઉકાળી પીવામાં લેવું. આ ચીજને ખોરાક તરીકે ઘણી ખાતી.

૧૧+૧૨=રેતીનો ફુખાવો થાય ત્યારે ૧૦ કાલાં મરીને ૧૧ શેર પાણીમાં મેળવી તે પાણીને ઉંચી ધારથી ૨૦૦ વખત ૧ ગલાસમાંથી બીજા ગલાસમાં નાખી પછી પીએ.

૧૩મુળો તેના પાતરાં સાથે સવારે જૂએ પેટે દરદી રોજ ખાએ.

૧૪=તલના ઝાડની રાખ મધ સાથે ખાવી.

૧૫=પીસાએ તનકમારે ત્યારે તલના ઝાડની બાળેલી કાળી રાખ દુધ અથવા મધ સાથે ખાવી.

૧૬=મકાઈની મુછ ૧ તોલો પાણી સાથે ઉકાળી સફેર મેળવી રોજ ૩ વાર એક માસ પીએ ચુરદાના તેમજ કુકાના દરદો મટે.

૧૭=રેવણ ચીની, પાપણ બેદ, સુરોખાર. એકથી સબાગે ચુરણ બનાવી, ૦૧ તોલા ચુરણના ૪ ભાગ કરે. ૧ ભાગ પાછલી રાતના ૪ વાગે પછી બીજા પડીકાં એકેક કલાક દુધ અને પાણીના મીઠન સાથે લેવાં. છાંયામાં રહેવું, તડકે ન જવું.

૧૮=ઉપલસરી, જીરૂ સાકરનો કાલ્લો પીવે.

૧૯=સારીવા, ઇનડીઅન સારસા ૫ તોલા પાણી ૧૧ સેરમાં ૧ રાત બીજવી રાખે. ૫ તોલા પાણી રોજ ૩ વાર પીએ તો પીસાખ છુટે.

૨૦=અદેદાના બીનો ખાર જેમાં પોતાસ કારખ છે તે પાણીમાં પીએ,

૨૧=વાંઝણી કટાળીના કંડનું ચુરણ ૦૧ તોલો મધ, સાકર સાથે ખાવાથી પથરીનું ક્ષરદ મટે તેમાં આશ્ર્વ જેવું કાંઈ નથી,

૨૨=ચુરદાના દરદો (બાપટ દીસીઝ) અરકુસી અને લીમડાના પાનના વરાલીઆંથી સેક કરવો. અરકુસીના પાનનો રસ ૦૧૧ તોલો મધ સાથે લેવાથી ચમતકારીક અસર થાય છે.

૨૩=કાકડીના બીજ અને પાણી વાટી પીએ.

૨૪=કાકડીના બીજ, જીરૂ સાકર પાણીમાં વાટી પીએ.

૨૫=સરગવાના મુળનો રસ પાણી સાથે પીએ.

૨૬=કાકડીના બી અને સફેર ચાવી ખાવી.

૨૭=તલના ઝાડને બાળી કરેલી રાખ, દુધ, મધ સાથે બે ત્રણ વાર ખાવાથી સારી અસર થાય છે.

૨૮=સરખંખાના પાનનો રસ ૪ તોલો સફેર સાથે રોજ પીવે.

લાંપડીના બી ૦૧ તોલો પાણી ૫ નાનામાં વાટી પીએ તો પીસાખની નળીમાં પીસાખ માટે સળી મુકવી પડે નહીં. ૦૧, ૦૧૧ કલાકમાં પીસાખ ન થાય તો ફરી એ દવા પાવી. એમાં પીસાખ છોડવાનો મોટો ગુણ રહેલો છે.

૨૯=તોલો, કબુતરનો અધાર ૧૧૧ તો આ બનેને નાળીએરના પાણીમાં દીન સાત સુધી ધીસે તેમાંથી ૧ વાસ દીવસમાં ખવાડે.

પીસાળ છુટે

૩૦-કેસુદા (ખાખરાના ફુલ) ફુલ બાફી પીર ઉપર મુકે.

૩૧-ગળાના પાનનો રસ પીરએ ચોપડવો.

૩૨-કેળના છોડનું પાણી ઉના ધી સાથ પીવું.

૩૩-કાકડી અને જૂરાં કાઢરાના મગજનો ૧ આંગળ નડો લેખ ઇંદ્રી અને પીર ઉપર કરવું.

૩૪-નેટરનો કટકો આઠ આંગળ લાંબો લાઇ એક નાકેથી સળગાવે, બીજી નાકુ દરદી મોઢામાં લીએ અને દમ જેવે. ધુમાડો પેટમાં લીએ.

૩૫-નેટરની ગાંઠને ચોખાના ઘોવણમાં ઘસી પીવું.

૩૬-પાઉઝરના પથરને ચોખાના ઘોવણમાં ઘસી પાવું.

૩૭-નવસાર છુડેલો ૧ શેરને માટીના વાસણમાં મુકી કપડાંક કરે, ચુલે ધીરી આંચ પર ૩ કલાક ગાંધે પછી ઇંગાર કાઢી લીએ. ચુલા પર વાસણને થંદ પડવા દેલીએ. ૦૧ શેર વાસણમાં બાજેલો ખાર બાલકને ૨ વાલ, મોટાને ૫ વાલ આપે પીસાળ જરૂર છુટે.

૩૮-ઝરખ નળણવરનો અધાર ઇંદ્રીએ લગાડે તો પીસાળ છુટે અને દુડીનો આસપાસ લગાડે તો ઝાઢડો થાય.

૩૯-કૂતરીઆ ઘાસના બી ૦૧ તોલો ને જાસમાં આપે અથવા સરખત નીચે મુજબ કરી પાએ.

કૂતરીઆ ઘાસને પાણી સાથ છુંદી કાઢેલો રસ ૧ શેર સાકર ૧ શેર, ૦૧ તોલો એલચી ગરમ કર્યા વગર હલાવીને સરખત બનાવે તે લાંબો વખત બગડે નહીં.

૪૦-વેછોડાના પાનનું ચૂરણ ૨ વાલ જાસ સાથ પીએ.

૪૧-હાંધુના બીનું ચૂરણ ૦૧ તોલો પાણી સાથ પીએ.

૪૨-મકાઇના રેસા તોલો ૧ પાણી ૧ શેર ઉકાળી ૦૧ શેર પાણી રાખે તે ૦૧ તોલો પાણી બળે કલાકે આપે. પીસાળ વધે ત્ય સુધી આપ્યા કરે. પથરીમાંતેમજ જળાંદરમાં આ ચમત્કારીક છે.

૪૩-ફુલવેલો, ખડીઆ ખાર અને ફુલવેલી ફટકડી પીસાળની નળીમાં મુકે તો ખારી પુર્વક પીસાળ છુટે.

૪૪-ઈંદ્રવણાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ તો પીસાળ અને ઝાઢડા છુટે.

મેરના પીછની રાખ તથા મુજની દોરી ૧ વાલ ગરમ પાણી સાથ પીએ.

૪૬-પરવાળાંની ખાક ૧ વાલ એલચી ૧ વાલ દુધ હાથે ખાતી.
૪૭-ઉંદરની લીંડી, સુરોખાર એની લેપડી દુંટી પર રૂંધે, ઉપર મુળાનું પાન બાંધે.

રેતી પીસાએ પથરી.

૧=ગોખર ૧) તો. પાણી ૧૫ શેર કાલ્વના વાસણમાં ઊકાળે ૫) તોલા રાખે તેમાં નાં તો. જવખાર મેળવી સવાર સાંજ પીએ ખોરાકમાં હાસ બાત મુળાનું આક.

૨=ગોખર તો ૨૧, વરીઆળી તોલા ૨૧, જેડી મધ નાં તો. સિંધવ બેઆની બાર, લી તો નાં પાણી શેર ૧) ઊકાળી નાં શેર રાખી રોજ એવાર પીવું.

૩=મુલાના પાતરાંની બાજી ખાતી.

૪=સિંધવ ૨) તો. તેના ૨૧) પડીકા કરવાં ૧) પડીકું ગાયના દુધની હાસમાં સવારે જુએ પેટે લેવું ઉપરથી જિભા જિભા પીવાએ એટલી હાસ પીવી.

૫=ગાજર જુલુંને રોજ ખાએ ચુરદા દરદ દરદ થાય.

૬=નાળીએરના પાણી સાથે કબુતરની અધાર નાં તો રોજ સવારે ૨૧) દીન સુધી પીએ.

૭=લાપડુ હાસ એક્કલ મુખી જેને એક્કલ મુંગ હોય (ધણા મુળ વાળું ન જોઇએ) તે નાં તો. પાણીમાં વાટી પીએ તો પથરી પીએ (પથરી કાકરીને એ મળતી વધે દાખી. તે મોંઢામાં રાખે તો કાંકરી ભાગીને રેતી થઇ જાય.)

૮=ઘોડાંવલના પાન સાકર સાથે ખાએ, ઝાડા જીળતી ન થાય એટલું પ્રમાણ રાખે.

૯=કડવી કંટોળી (વાંઝ કંટોળી)ના પાન સાકર સાથે ખાએ ઝાડા જીળતી થઈ ન જાયે એટલાં, પાન ખાવામાં લીએ.

૧૦=ગોખરના છોડ (નતારે ફળ તરતના લાએલાં હોય, ફળ કઠણ થાયે તે આગળ) તે જાયામાં સુકવે, ચુરણ બનાવે તેને લીલાં ગોખરના રસનો પત આપે. આ ૫) તો. ચુરણ દુધમાં ઊકાળી રોજ પીએ. તો, ધાતુના અનેક વિકારો દુર થાયે, બળ બુદ્ધી વધે; રેતી પથરી દુર થાય અને પ્રદરની નામ નીશાન રહે નહીં. કામ વિજ્ઞાસની શક્તી બહુજ વધે.

૧૧-પીસાએ રેતી ખટાસતી અને ખારની હોય છે. તે હલડના રંગથી બનેલાં કાગળથી જણાઇ આવે.

ખારની રેતી હોય તો લીંબુ વગેરે ખટાસ ખવાડવો.

ખટાસની રેતી હોય તો જવખાર, પાપડખાર, સાજીખાર, સોધેલો ટણકનખાર દવા તરીકે આપવો.

રેતી અથવા પથરી કોખી જાતની હોય તે માટે ચીકણો પદાર્થ આપવો. જેવાં કે, અળસીની, ચાહ, ગુંદરતુ અથવા પાપણુ બેદનું પાણી પીવું. કાંઈ એક ચીજનું સેવન કરવું.

૧૨—નાઇટરો ચ્યુરેટીક એસીદ દાઇલુટના (૧૨) ટીપાં પાણી સાથે દર બે કલાકે આપવાં

લાલ રેતીવાળી પીસામમાં બળુ કાગળ બોળે તો કાગલ લાલ થાય. (બળુ કાગળ બનાવવાની રીત, લીટમસ જે ગળીના જેવું હોય છે તેને પાણીમાં પીગલાવે તેમાં સફેદ બલાટીંગ મુકી રાખે, કાગળ બળુ થાય તે કાઢી લેવો.)

સફેદ રેતીવાળી પીસામમાં હળડીઆ કાગળ બોળે તો કાગળ બદામી રંગનો અથવા નારંગીના રંગનો થઇ જાય.

(હળડીઆ કાગળ બનાવવાની રીત—હળડના પાણીમાં અથવા તેના અરકમાં સફેદ બલાટીંગ બોળી રાખવો.)

પીસામ છોડવવાની દવા આપતાં દરદીને સરદી લાગે નહીં તે તપાસવું, ઘણી દવા સરદી કરે છે, શરીર નબળું કરે છે, હાર્ટ નબળું કરે, શરીર પોચું કરે અને એક દુખ સારૂ કરવા પેહેલાં શરીરમાં બીજું દરદ દાખલ કરે, ખારો વગેરે આકરી દવા આપતાં દરદીના શરીરની બહુ તપાસ કરવી.

દરદીનો પીસામ લાલ લોહી જેવો હોય તેમાં પથરી અને રેતી છેજ એમ માની લેવું નહીં

યાદ રાખવું જે મજાક, હાથીઆ હુઅરના પાકાં દીડવા અને પતંગનું લાકડું એઓની બનાવેલી દવા ખાનાર દરદીની પીસામ લાલ લોહી જેવી થાય છે.

પીસામમાં રગડો જણાય ત્યારે રેતી છે એમ માની ન લેવું ફાસફેટ નામનો ખાર બી હોય છે; જો એ ખાર પીસામે જતો હોય તો નીમખનો ખાર (એસીદ હાઇડ્રો કલોરીક દીલ્યુટ) અને ઝેર કચરાનો અરક ઘણાજ નાના પ્રમાણમાં પીવાથી પીસામ ઘણી જળડી ચોખી થાય છે.

પરસેવો.

૧+પરસેવો ઘણો થતો અટકે—ઘણાનો આટો ૪ તોલા, સુંકનો શુકો ૧ તોલા મેળવીને પરસેવાવાળી જગાપર લગાડે.

૨=પરસેવો ઘણો છુટે તે બંધ થાય—જનશુના દળીઆ પાણીમાં ખસીને શરીરે લગાડે.

૩=પરસેવો નહીં થાય માટે—ગામડું સુકું બાણુ અને મીઠાંના કાદવના વાસણનાં કટકા સંભાળે વાટી તેનું ચુરણ શરીરે લગાડે.

૪=પરસેવે હાથ પગમાં ઘણો નીકળે—બાવળની સુકી પાલીને જુકા મસળવામાં આવે તો પરસેવો બંધ થાય.

૫=હાથ પગે ઝરી છુટે તો મગ બાળાને તેની રાખ બનાવી મસળવી.

૬=હાથ પગના ઝરાં છુટે તો બોરડીના પાંતરાં વાટીને ચોળવાં.

૭=ખહીવાળા દરદીને પુષ્કળ પરસેવો થાય તે વેળા છાતી ઉપર શેરડીનો સરકો ૧ ભાગ, પાણી ૨ ભાગ મેળવીને છાતી ઉપર લગાડવું.

પરસેવો ઘણો થાય.

માણસના શરીરની કાખમાં, હાથ પગના તળાંબામાં ઘણો થાય ત્યારે ધંતુરાના પાનના રસનો ધન (extract) ૧ વાલ ફટકી ૧) વાલ પાણી ૨૫ તોા મેળવી રોજ બે વાર શરીરે લગાડવું. ધંતુરાના પાનના રસનો ધન (એકરટ્રેક્ટ) ૩ રતી ૧) વાલનો ૬) ઠો ભાગ દહી, સાકર સાથ ખાએ.

ઉટકંટારો=દારૂડીનો રસ સરીરે લગાડે. કાળા મટાડી શરીર પર મસળે તે સુકાયા પછી નાહે તો પરસેવો મધાતો ખરાબ વાસનો નીકળતો.....બંધ થાય.

પનીરની બનાવત.

૧-પનીર બને—પનીરબંદ ૨૫ તોા ને એક શેર પાણીમાં ઉકાળી કાઢવો બનાવે ૧) ગેલન ગરમ કરી દુધમાં નાખી ૦૫ કલાક રહેવા દીએ તો દુધ બધાઇ, તેના પનીર બને.

૨-દુધનું પનીર બને—દુધ સેજ ગરમ કરી અંદર મરધીનો ઠંડવો નાખે. દુધ દહી જેવું થાય તેનો પનીરનો આકાર બનાવે.

પલેગનો તાવ.

૧-પલેગ,—હીંજુનો રસ ૧) તોા રોજ પાણી સાથ પીવાથી પલેગનાં જંતુ શરીરમાં દાખલ થઈ શકે નહીં.

૨-૧ દીપુ દીકર આયોદ્ય પાણી સાથ પલેગના ઉપદ્રવ વખતે રાજા બે વાર પીએ તો પલેગના જંતુ સરીરે લાગુ પડે નહીં.

પ્રમેહ-પરમા.

૧-ભોંય આમળી તો. ૧) અને મરી દાણા ૧૫ વાટી પાણી સાથ ૭ દીવસ પીવું.

૨-ત્રીફળાનો ઉકાળો—મરી, મધ સાથ પીવો. લોઢરનું ચુરણ ૦૧ તો. મધમાં લેવાથી જીનો પરમો મટે. કાકડીનો મગજ પાણીમાં વાટી પીવો.

તાંદલજાની લાજીના મુલીઆનો રસ ૨) તો. મધ સાથ પીવો ચીનીકયાય ૫) તો. કુલવેળી ફટકી ૦૧ તો. કાચો ૦૧ તો. એનું ચુરણ ૦૧ થી ૦૧૧ તો. પાણી સાથ દીનમાં ૩) વાર લેવું.

મુળાના પાનનો રસ ૨) તો રાજા બે વાર લેવો. જવખાર ૦૧, સાકર ૧ તો. અરધા શેર પાણીમાં પીવું.

૩-પરમો જીનો મટે—જાગના કુમળાં પાનનો રસ ૧) તો. ઘી એક તોલો, રાજની જુકી ૨) વાળ મેળવી સવારે પીવું. સાત દીવસમાં ફાયદો થશે. ખોરાક—ચોખા, ઘઉં, ઘી, સાકર દુધ, જામને ચખેલીના બદલે ચખેલીના પાનનો રસ ચાલે છે.

૪-પ્રમેહ મટે—ભીંડાના બીનું સરખત પીવાથી મરમી મટે.

૫-પરમો તણક સાથનો મટે—તણના સુકા પાન એક તોલો પાણીમાં આખી રાત બીજતી રાખે અને સહવારે ગાળી પીએ. ૭ દીન ચાલુ રાખે.

૬-પ્રમેહ મટે—ગાજરનો રસ ૭ તોલા, સાકર અઢી તોલા રાજા એક વાર પીએ.

૭-પરમો લોહી સાથનો—તાંદલીઆની લાજી તેના મુળ સાથ છુંદીને રસ કઢાડે તે ૦૧ શેર રસમાં ખાણુ નાંખી ૭) દીન પીએ તો ફાયદો થાય. અથવા ઉત્રાદણનું મુળાઉ ૦૧ તોલા ચોખાના ધુણ સાથ ઘસીને પીએ.

૮-પરમા માટે—દુધેલીનો જુકો અને સુંક સંભાગે મેળવીને ૦૧૧ તોલા લઘ ખાંડ સાથ રાજા ૩ વાર ખાય તો ૧૮ જાતના પરમા સારા થાય છે.

૧૦-પરમો જીનો હોય તે માટે નાળીએરના ત્રોફાનું (કાચા તરોપાનું) પાતી પીવામાં આપે છે.

૧૧-પરમા માટે—હી, આમલાનો રસ ૨ તોલા. ખાંડ એક પાછાભાર દીન ૭ સુધી પાતું. આમલામાં ટેનીક આસીદ ઘણી છે.

૧૨-પરમો જાય—તરબુચની ગાખડી કાઢી અંદર ૦૧ શેર સાકર, ૦૧ શેર કાળી દરાખ ઠરીઆ વગરની, ૧ જાયફળની ભુકી મુકાને તરબુચની ગાખડી પાછી ખીડવી તેને ૩ દીવસ ઠારમાં રાખી તેનો રસ કઢાડી ખાટલીમાં ભરી રાખવો તેમાંથી ૧ ગલાસ સહવાર સાંજ પીવો.

૧૩-પરમો વાસ મારતો મટે—કમોદના ચોખ્ખાની પાણી જેવી પાતળી કાજી પીવી.

ચોખ્ખા વાયડા છે એમ સમજવામાં આવે છે તે નવા ચોખ્ખા છે. જુના ચોખ્ખા પકાવેલા હોય તો દરદાને જરાખી અવગુણ કરે નહીં.

ચોખ્ખા સાથ દાળ વાપરવાથી તેનો વાયડો ગુણ આંછો થાય છે.

ચોખ્ખા અને દાળ જુદા પકાવી એ ખોરાક હલકો છે. તે જલદી જરપત થાય છે, કેહેવત છે જે “દાળ ભાકા સુતરાખાના, મેરે ભરૂંથે ગાંઠિ” મત જાના.”

ખીચડી ભારે છે પણ દાળ મગની વાપરી હોય તો તે ખીચડી હલકી છે અને તે જરપત જલદી થાય છે.

૧૪-તણખીઓ પરમો, આતસીઓ તાવ નરમ પડે—ચણોટીન પાનનો રસ ૨ તોલો પીવો.

૧૫-પરમો વીસ જાતનો સારો થાય, કમળો સારો થાય. ગળ વેલનો રસ ૫ તોલા મધ સાથ પીવો.

૧૬-અમેહ મટે—નવટાંક ઘઉંને પાણીમાં ૧ રાત જાંબવી રાખે સહવારે ઘઉંને છુંદી તેનો રસ કઢાડે તે રસ ૩ તોલા લેઇ તેમાં સાકર મેળવી સહવાર સાંજ રોજ પીવો.

૧૭-પીસામે ગરમી, પીસામે પડે હોય તે માટે—આમળ તોલા ૧૧ પાણી શેર ૦૧) એક રાત જાંબવી રાખે. સહવારે જુએ પેટે મધ એક તોલો મેળવીને પીવું.

૧૮-પીસામે બળતરા થાય તે નરમ પડે—૦૧ તોલો જીરુ જાળ સાથે મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખાએ.

૧૯-પરમો રગતીઓ, પરમો લોહીવાળો—પરમા માટે બળખી-જના પાતરાંનો રસ શેર ૦૧ પીવો, પાતરાં ન મળે તે બળખીજ, એખરો ખાંડ ઠંભાગે મેળવી ૦૧ તોલો દીવસમાં ૨ વાર ફાંકે તો પરમો વારો થાય.

૨૦—જુનો પરમો, સ્ત્રીના હુપાં દરદો—આવળના પાતરાંના ઉકાળાની પોચકારી મારવાથી જુનો પરમો તથા સ્ત્રીના હુપા દરદો ને ફાયદો થાય છે.

૨૧—પરમો ભીંડાના બીનો ઉકાળો પીવાથી પરમાના અને પીસા બના કુકાના સોજાને ફાયદો થાય છે.

૨૨—જુનો પરમો—કાષ્ઠવાર મરચાં ખાવાથી પરમો નરમ પડે છે,

૨૩—પીસાએ ગરમી, પાસાએ પડે હોય તે સાફ થાય—અંકોલની કુમળી ડાળોએનું સુરણ ૦૧ તોલો મધમાં મેળવી રોજ ૨ વાર ખાવું.

૨૪—પરમો જુનો—ચીનીક્યાક્ષા તોલા ૫] ફુલવેલી ફટકી રોજ ૩] વાર પાણી સાથે લેવી.

પ્રમેહ—વડવાછનો કાઢવો પાવો.

૨૫—પરમો હાસીએ નય—સાજખાર, તજ સાથે પાણીમાં ધસીને ખાઓ.

૨૬—પરમો—સંધેસાની અને આવળની પાલી પાણી સાથે છુંદી રસ કઢાડી ૦૧ શેર રસ, સાકર સાથે, ૭ દીન પામે તો પરમો સારો થાય.

૨૭—પીસાએ ગરમી તથા પડે મટે—૧૦૦ વરસની જુની ઘટ ૦૧ તોલો પાણી સાથે મેળવી દીનમાં ૩ વાર પીએ.

૨૮—પીસાએ અગન હોય તે મટે—કપાસના છોડના લીલાં ફળ દરદીએ ચુસવાં અથવા કપાસના ફળ ૧ તોલો, સાકર ૦૧૧ તોલો પાણીમાં વાટી; ગાળીને પીવું.

૨૯—પીસાએ ગરમી હોય તે મટે—કુમારનો રસ ૧ તોલો, જીરું અને મરી બંને વાલ મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખાવું.

૩૦—પીસાએ ગરમી હોય, અથવા પડે પડે તે સાફ થાય—કુતરીઆ ધાસનાં બીના જુમખાનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો સાકર સાથે મેળવીને ખાય.

૩૧—પરમો—જુના પરમા માટે લોધરનો જૂકો તોલો ૦૧ મધ સાથે ખવાડે છે.

૩૨—દુધ વડું—પરમા ઉપર પીવામાં વાપરે છે.

૩૩—પરમો—વડું ૦૧ તોલો દુધ, સાકરમાં ચાટવું. ઉપરથી ગાયનું દુધ પીવું તેથી પરમો નરમ પડશે.

૩૪—હળારીઆ ગોતાનું એક ફુલ, અને ૨ વાલ નયફળ, મેળવીને તેની ફાકી પાણી સાથે લેવાથી પરમો મટે છે અને પીસાજ છુટે છે.

૩૫-પરમા માટે—હળદર વાલ બે, ગળોનો રસ પાંચ તોલા, મધ એક તોલો, દીવસમાં એક વખત લેવું. ઘણા દીવસ સુધી લેવું.

૩૬-પરમા—આમળાનો રસ ૫ તોલા, મધ ૧ તોલો, હળદરનો જુકા બે વાલ, સુખડનો ઘસારો બે વાલ, એ મુળ્ય દીનમાં ૩ વાર પીવું.

૩૭-પરમા, હરસ, ધાતુ વીકાર મટે—રતનજેતનું મુળાઉ બે આનીબાર દુધમાં ઘસી સાકર સાથ પીવું.

૩૮-પરમા જુનો—રાજમ ખાવામાં લે છે, ઉપાય ઘણો વખ-જાયલો છે. એનો જુકો ખુલ્લી હવામાં ખુલ્લો રહેવા દેવામાં આવે તો, કાઠવાર હવા અને ગરમીના કારણથી આપો આપ સળગી ઉડે છે.

૩૯-પરમા ઘણી જાતના સારા ચાએ—સરવાલા (ઉખડરા ઘાસનો તો. જુકો ખાંડમાં મેળવી ખાય.

૪૦-પરમા તનખીઓ મટે—સુનાગેઈ અને સાકર સંભાગે મેળવી ૦૧ તો. ફાકી મારે ઉપરથી, વાસી પાણી પીએ. સાત દીન ચાલુ રાખે.

૪૧=સુજક } માટે અકસીર ઇલાજ-સિલાજત દરેક દરદીને
પરમા } લાગુ પડી શકે.

લીમડાની ગળોનો સત્વ, ફરબો, સિલાજત, જળમીજ. ચીનીક બાળા, એલચીદાણા, સોનાગેઈ સંભાગે મેળવી તેનું ચુરણ ૦૧ તોલો મધ સાથ મેળવી રોજ ૩) વાર ખાવું.

૪૨=પરમા મટે } વડના ટેટાને વાટી સાકર સાથ ખાય અથવા
ધાતુ ખુલ્લી થાય } વડનું દુધ ૧૦) ટીપાં પતાસા સાથ ખાય.

૪૩-પીસાએ ગરમી હોય, પીસાએ પડે નીકળે તે માટે--૧) તોલો કોપડું ઘણો વાર ચાવીને ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૪૪=બહુશી-આશી-મુઢેરી—એના પાનમાં ચીકાસ બહુ છે, તેથી ધાતુને ખુલ્લી આપે અને પીસાએ ગરમી નરમ કરે.

૪૫-પરમા-પ્રદરના દરદ, કમરનો દુખાવો મટે, ધાતુ સુધરે—બહુશીના પાન હાથમાં સુકવી ચુરણ બનાવે તે ચુરણ ૦૧ તોલો સવાર સાંજ ખાય.

૪૬-પરમા માટે—બહુજળીના કુમળા પાનનો રસ એક તોલો સાકર સાથ સાત દીન પાવો.

૪૭-પરમા સારો થાય—મુળાના પાંતરાનો રસ તાજે રોજ બે પદસા બાર પીવો.

૪૮-પરમા—મુળાના પાંતરાનો રસ ટાંક ૬), જાળ ટાંક ૨૫, ગીફું ટાંક ૧ મેળવીને પીવો.

૪૯=કાઠાની દોરી બાળીને તેની રાખ ના તો. ખાડ ૧) તોલો ખાવાથી પરમાના દરદમા બેનવા બળતો નરમ પડે.

૫૦=કટકડી ના તો. જાસ ૧) શેરમાં નાખી જાસ પીવી ઉપરથી ફાળીઆ, મમરા ખાવા, સાંજે જાત અને જાસ ખાવી ૩) દીન આ બલાજ કરવો.

૫૧=બીલામા બેના કટકા કરી ૧) તો. ધીમાં બકાજે. લોખંડની કઠાઈમાં બકાજે. બીલામું બળી જમ ત્યારે ધી ગાળી લીએ, ના વાલ જેટલુ ધી, ચેવલી પાન ઉપર લગાડી ચાવી ખાએ. પહરેજ કાંઈ નથી.

૫૨=ખાવણના કુમલાં અંકુરો (પાન) ૧) તો. સાકર સાથ સવાર સ્નાંજ ખાએ.

૫૩=મુળાના પાનનો રસ અને ધી અંકક તો. મેળવી ખાવું

૫૪=દાંડ દીએ જો ઉપર પીળાં ફુલ અને ખસખસના જેવાં કાળાં બી થાય છે તેના પાનનો રસ ૩) પૈસાખાર સાકર સાથ ૭) દીન લેવો. આથી જુલાખ થશે બળદી થાય તો પીતનો બગાડ નિકળે

૫૫=રાહલ અને પકાવેલો સુરેખાર સંભાગે બેઆની બાર ૩) વાર આપે;

સુરેખાર પકાવવાની રીત—હાથી દાંતના વેહેર ઉપર સુરેખાર મુકે તેની ઉપર બીજો હાથી દાંતનો જુકો મુકે અને સળગાવે. સુરેખારમાં સળગવાની શક્તી છે જે સુતરના દોરાને સુરેખારના થટ પાણીમાં બોળી સુકવે પછી લાંબો મુકે એક નાંકેથી સળગાવે તો બળતો બળતો બીજ નાકા સુધી જાય.

૫૬=દીવેલનો જુલાખ પરમાની શરૂઆત ચતાંજ લેવાની જરૂર છે અને ચંદા પાણીનું પોતું અથવા સુગરલેડ લોસનનું પોતું ફુલ પર બાધવું જોઈએ.

૫૭=ખાસમ કાપેવા ૩૦ ટીપા અથવા ગરજન જોઈલ ૧૫ ટીપા બતાસામાં રોજ ૩) વાર પીવાં

૫૮=અગસી, ગોખડ અથવા જવ એમાંની ૧૫ વસ્તુની ચાહ જુએ પેતે પેત બરીને પીવી રોજ બે વાર પીવી.

૫૯=દાંતાર્ધન પરમાવાળા દરદીને ખવાડે તો પરમો અંદર વધે.

૬૦=અગત્યાના ઝાડના ફુલ સાકર સાથે મેળવી ગુળકણુ બનાવે. અને જુએ પેત ૧૫ તો. બે વાર રોજ ખાએ.

૬૧=કુતરીઆં ઘાસનું શરખત પાતું તે બનાવવાની રીત કુતરીઆં ઘાસના માંજર (ફુલ) લોળીઆં ૧૫ શેર અંકુ પાણી ૨૫ શેર એસથી

રોકી શરખત બનાવ્યા પછી નાખતી. આ ચીજોને ચુલાપર ઉકાળવાની જરૂર નથી, પાણીને પહેલાં ઉકાળી થકુ પાડી વાપરવું. એકથી હોવાથી, આ ઉકાળીઆ વગરનું શરખત બગડતું નથી, બધો ભાંખો વખત ટકી શકે છે એ ખતીત કરી બાંધવું. આ શરખત ૩ તોલા રોજ ૩ વાર પીવું.

૬૨—ફૂતરીઆ ધાસ, મુળ સાથે સુકવે તેને બાળી કાળી ભરમ બનાવે, એ આની બાર ભરમ મધ સાથ રોજ બે વાર ખાએ.

૬૩—ઉમરા (ઉમરડા)નું મૂળ બતાસામા આપવું.

૬૪—નાળીઅર ખુબ આવી ચાતીને ખાતું. નાળીએરનું પાણી દવા તરીકે રોજ ૩ વારપીવું.

૬૫—મરઘીના ઇંડાને કાચુ ખાઈ જવું. તેલ, મરચુ, ખરમ ચીજ ન ખાવી, અજમ રીતે દાખદો થાય છે.

૬૬—ખેરજી, લુઆણુ, ગુંગળ, મસતકી એની ગોળી ૧ વાલની બનાવી ૨ ગોળી રોજ ૩ વાર ખાએ.

૬૭—એસનું છાણ પાણી સાથ મેળવે, તેનો રસ ૨ તોલા પીએ તો પરમાની તનક ૧ દીનમાં નરમ પડે.

પાંડુ રોગ—લોહી શરીરે વધે.

૧—શરીરમાંથી લોહી ઓછું થવાથી શરીર શીકું પડે છે તેને પાંડુ રોગ કહે છે, એ માટે લોહી વધારવાના ઇલાજ લેવા.

શિલાજીત, હરડે, વાયવરંચ, મધ, સાકર ખાવી, લોહાની કઢાઈમાં દુધ ગરમ કરી પીવું. મળો સત્વ; મધ અને ધી ખાવું. ત્રીફળાનું ચુરણ ૦૧ તો. મધમાં ખાવું.

પાંડુ રોગ માટે—મઊમુત્રને કપડામાંથી દૂગાલીને એકથી બે તોલા દરદીને સવારે રોજ ૧ વાર એકતીસ દીન પાવું.

પાંડુરોગ, માલકોટ, આખે શરીરે સોજે, ચેહરો ફીકા.

૧—બકરાંની લોંડી ૧૬ ભાગ, વડનગરી મીકું ૪, દારૂ હળદર ૭ સીધવ ૪ એનું ચુરણ ૧૫ વાલથી ૦૧ તો. અપામ,

૨—ગોમુત્રને ૨૫ વાર કપડેથી ગાડે. તે ૧૫ તો. ખતરમાં ૧૫ વાલ કુકારલી કટકી મેળવી પાવી. ૨૧ દીવસથી ૪૧ દીવસ પાવી.

૩—ગોમુત્રનો ખાર બનાવી ૧ વાલ પાણી સાથ રોજ ખાએ.

૪—ખાલકનો ચેહરો ફીકા થાય ત્યારે ત્રીફળા, મંદુર, મધ સાથ ખવાડે.

પાલ લાગે-પાલ્યાં પાણી.

૧-ખરાબ પાણીથી પાળ લાગેલું કપાય—મરી શેર ૦૧ કાપડ શેર ૦૧, જવખાર તોલો એક એ સરવેને ગોળ સાથ મેળવી ૧૫ ગોળીઓ બનાવી અડેક ગોળા ૧૪ દીવસ ખાવી.

૨-પાલ પાણીનો લાગે તો મરી, કાપડ સંભાગ મેળવી તોલો ૧૧૧ રોજ ખાવું. અથવા મરી અને કાપડ દરેક શેર ૦૧ અને જવખાર ૧ તો મેળવીને ૦૧ તોલો ભુકો રોજ ખાવામાં લેવેલ.

૩-ખરાબ પાણીથી થતી બીમારી—વાયવંગની ચાહ બનાવી રોજ બે વાર પીવી. ખરાબ પાણીવાળી જગ્યામાં તાવ લાગુ પડે છે, ખરોળ મોટી થાય છે, ઝાડો સાફ નથી થતો, બુખ લાગતી નથી. એવી જગા ઉપર રહેનારે આ ચાહ રોજ પીવી અથવા પીવાની ચાહમાં વાયવંગ નાખી રોજ ચાહ પીવી.

૪-પાલ લાગે—નબળા પાણીથી પાલ લાગે, પેટ મોટું થાય ત્યારે ૧) તોલો કાપડ અને ૦૧ તોલો મરી મેળવીને રોજ ખાય.

પાણી સ્વચ્છ થાય.

૧) વાલ ફટકી ૧૦) શેર પીવાના પાણીમાં મેળવે તો ૧ દલાક પછી સધળો કચરો નીચે ઢરી નખ.

પાણી સ્વચ્છ કરે—જાંજીરીમાં પાણી સ્વચ્છ કરવાને મોટા ગુણ છે. કુવામાં, અને તળાવમાં સેવાલ જવાં જતું થયો હોય તો જાંજીરના આડની ઢાંખણી પાણીમાં મુકે તો સેવાળ મરી નખ.

પાકગલો-ગળુ પડવું-બાળશોષ-સુક્રાણુ-બાળકનાં માથાંમાં ખાડો-બાળકનું સુકાવું.

૧ આ દરદમાં બાળક તવાય, પેટ મોટું થાય, દાલવે ખાપી પડે, એ માટે બાળકને અને માતાને ખોરાક હલકો આપવો.

૨=ગર્ભ રહ્યા પછી માતા પોતાના બાળકને ધવાડે તો તે બાલક નબલ પડે છે તે માટે મરીની ચાહમાં સાકર નાખી રોજ ૨) વાલ

૧૧વી. કાળી પાટનું મુળીયુ પાણીમાં ધસી પાતું. લીડીપીપર ૧) રતી મધમાં પાવી.

૨=મોટી દરડે અને તજ થંડા પાણીમાં ધસી પાવી. આદુનો રસ અને નીમક મેળવી પાવું. સંધ્યાલુણ્ય મધમ મેળવી ગરમ ફરી ગોળ સાથ પાવું.

૩=ધામણમાં ચુનાનું તત્વ છે તે હાડકાના બંધારણમાં મજબુતી આપે છે. ક્ષયના રોગ માટે ઉપયોગી છે. એને પકવવાં પહેલાં કાઢ અનુભવીઓ અને કુવારપાડાના રસમાં ૧) દીવસ બોલી રાખે છે. પછી ઘણાની ભડીમાં પકવે છે.

૪=સુકતાન માટે ઉપયોગી છે. ૧) વાલ ધામણ ઘી, અથવા માખન સાથ સાકર મેળવી ખાવામાં આપે છે; અને એક વાલ ધામણ, માખન, ઘી, સાથે મેળવી બાળકના શરીરે રોજ મસગી નહવાડે છે. બીજાં દરદો માટે દરદના પ્રમાણમાં ધામણ વધતું ઝોણું અને ભુદાં ભુદાં અનુપાલ્ય સાથ ખાવામાં આપે છે.

૫=બાળકનું ટાળક ઉછરે—તો એરંડીઆના પાન ઉપર ઘી લગાડી માથાપર મુકવાં.

૬=વજ અને જયફળ દુધમાં વાડી તાળવે થેપલી મુકવી. જવ ખાર અને મધ મેળવી તાળવે બસવું. વેવડી અથવા વાસણ વેશના પાનની થેપલી મુકવી. સાગરશીયુ દુધમાં ધસી તાળવે ભરતું અને બાળકને જરા પાવું.

૭=સુકગણું—નાંના બાળકનું ગલું સુકાય છે, હાથ પગ જળી જાય છે તેનો ઇલાજ:—

૮=ગળાને પાણીથી ધોવું પછી માખણ અને તેલનું તેલ મેળવીને ગળાં ઉપર મસળવું અને હુંગડાની કાડળીમાં મીઠું ભરીને તે ગળાંએ બાંધવી. માખણ, તેલ, અને મીઠું મસળવાથી સુકગણું સાજું છે.

૯=બાલકને પાડરો લાગવો, તાલવું બેસવું—એ માટે ઉંખરાના દુધમાં બીનવેલું કપડું ટાળના પરના ખાડામાં મુકવું, ઉમરાનું દુધ ૧૫ ટીપાં મેથીના લોટમાં ખવાડવું. ગરમ પાણીમાં શીઠું નાંખી તે પાણીથી નહવાડવું.

૧૦—બાળક ચાર માંસનું થવા પછી તેને દુધ પાણીના મીશ્રમાં, ખાપરીઉં ધસી રોજ બે વાર પાડું ધણો લાંબો વખત ચાલુ રાખવું.

૧૧=એબો નવસાર (નવસારને પાણીમાં પીગળાવી, પાણી બાળી નાખી બનાવેલો ખાર) ૧) રતી દરાખ સાથ મેળવી રોજ ૧) વાર આપવો.

૧૨=માતાને ત્રીફળાનું ચુરણ દુધ સાથે આપી તેનું દુધ સુધારવું. *

૧૩=ખોડાસીંગ, પીપર, એલચી અકેક તોલો લમ્પ નાગરવેલના પાનના રસમાં અથ્થા જેટલી ગોળી બનાવી હરડે અને સંચળને કસાડો કરી તે સાથે રોજ સવારે પાવી.

૧૪=ખાળકને ટાળવું પડે તે ઉપર—સાખરસીંચું દુધમાં ધસી ખાળકને પાવું અને જીમાં ધસી માથા ઉપર લગાડવું:—(નયકુળ અને વજ પાણીમાં ધસી માથે લગાડવું.)

૧૫=માલકના માથામાં ખાડો પડે અને તવષ જાય ત્યારે વડના દુધમાં રૂનું પુમરૂં ભીંજવી ટાળકપર મુકે. ઉપર કાષ ઝાઢાડું મોટું પાતરું મુકી પાડો બાંધે.

૧૬=સ્ત્રીને અલ રહેલો હોય ત્યારે સ્ત્રીએ ખાળકને ધવાડુ નહીં.

૧૭=ધાડનારી સ્ત્રીને પાણી પડતું હોય તો તપખીર તપાસીર બળે આની ભાર દુધ સાથ મેળવી રોજ આપવું, આથી ઝાડો સુધરી કાયદો થશે.

૧૮=માથાના ખારામાં ઉચરાનું છીર (દુધ) દાખવું, અને ધુપેલ તેલ લગાડવું.

૧૯=દુધમાં દોહયું. (વલોયું) નયકુળ ૧) આડ દીવસમાં પાણી સાથ ધસી ખાળકને ખવાડી દેવં. ખીજા ઉપાયની જરૂર રહેશે નહીં.

દોહીઉ નયકુળ બનાવવાની રીત=ગાયનું દુધ દોવારા વાસણમાં ૧) નયજ રાખી તે ઉપર દુધની ધાર પાડવી. દુધનું દહી જમાવતી વખતે તે નયકુળ દહીના વાસણમાં રહેવાં દેવું—દહીની છાસ વલોવતી વખતે પણ તે નયકુળ દહીમાંજ રાખવું. આવી કીમા ૭ વાગ કરવી. આવી રીતે તૈયાર થયેલું નયકુળ દોહ્યું અને વજોયું કહેવાયે છે. ખાળકને નવી જીદગી તે બક્ષે છે.

૨૦=પાડગદો=ખાલકને ટાળવે ખાડો=ગળું પડે વજ અને નયકુળ ધસી ટાળવે લેવ મુકે

ઉપદ્યુ-ટાણુ-વરાધ, સસણી.

પાડગદો=ખાડોપ-સુકતાણુ ઉપદ્યુ-ટાણુ-વગધ સસણી કનવલસન ખાલકના બગણી ખાલકને ઉપદ્યુ થાય ત્યારે તે ટગર ટગર જોયા કરે, દાન ક્ય કયાવે, ઉધમાં ચોંકે, ઉધમાં ખોલે, આખ ફટકે, અગુદો વળેલો રહે.

૨ =ગંધેલો વજ માલ કાકણી, કેસર, પીપળાની વડવધ, કેસ-ગુરી સંભાળે ચુકે. ૨) વાલ પાણી સાથ સવારે ખવાડે.

૨૨=સસણી માટે—સંખના આકારના સંખલા જે તલાવમાં થાય છે તેમાં જીવડા રહે છે. ફરીઆની છાપી એ જાત છે. એની ખાક, અજમાને બાજેલી ખાકનું સંભાગનું ચુરણ ૧) રતી પાનના રસમાં ખવાડે તરત નરમ પડે.

૨૩=પીપળાની વડવધનું ચુરણ ખવાડે

૨૪=અગત્યના ઝાડના કુલ સાકર સાથે ખવાડે સસણી માટે

૨૫=સસણી માટે તરતના જળ્યમેલાં વાછરડાંનું જાણી અપાય છે.

૨૬=ગોળ ૬) વરસનો જુનો, ૨૧૧ તો. કુમારનો સત્વ (એળીઆ) ૪) વાલ એમાંથી ૧) વાલ ખવાડવું. ઉપરનાં માટે જાણીતા ઈલાજ છે.

૨૭=વાયવડીન નંગ ૧) રોજ આપવું ૧) માસનું બાલક થાય પછી આપવું બીજે મહિને ૨) આપવાં. દરમાસે અઢેક વધારવું ૬) માસ સુધી આપવું.

૨૮=ટાળવું એસે—ને માટે થોડાવજ, નત્યફળ સંભાગે દૂધમાં ઘસી ટાળવે લગાડે. અને, તજ, હરે દળ, ઉપરેટ ૧ થી ૨૭ વાલ દૂધ સાથે આપે.

૨૯=મોરનું આખું પીછ લેવું તેને વીટાળી ફૂડલી પાડવી અંગારા ઉપર મુકી તેની ધુમ્ દરદીને આપવા; તેની રાખ અને મરી સભાગે મેળવી ૪) વાલ મધમા ચટાડવું.

૩૦=અગર (ઇંગલિવુડ) ની ૩ જાત છે, તેમાં જે કાળું વજને બારી પાણીમાં દુધે તેવું, દાંતમાં દાખે તો ચપતુ થાય છે, તેને પાણીમાં અથવા દાઢમાં ઘસી છાતીએ લગાડે.

૩૧=ખાટ ખટ્ટો=એલચો=અહીરાવણુ=મહીરાવણુ=ધામારો=ધાય મારીલ,=જલમેહ્યાત=એરપલાંટ એનું પાન જમીનમાં દાટે તો તેના જેટલાં ખુના હોય તેટલાં ખુણાંમાંથી પીળા નીકળે. દાંડી રોપે તો જીગે, પાનને કોરે ખાંચા ખાચા હોય છે, ખાવામાં ખતાસ છે; એના બજામાં તથા ચટણી બને છે, દાળી ઉપર પાન સામ સામાં થાય છે ટોચ ઉપર ફુજ નળી આકારના રાતા અને નજીરાં થાય છે વરસમાં કાઢખી વખતે તે રોપાય છે. ખાતર છાણનું જોઈએ છે. સસણી માટે એ પાન બાલકની છાતીએ બાંધે છે પેત મોટું થાય ત્યાં બાંધે છે.

૩૨=લીમવાવલી (લીલા ઝાડા થાય તે) લીમડાનું ફૂલનું આગળનું હાથની આંગળી જેટલું નાકું ફૂલનું લાકડું બેલટમાં (બરસાદમાં) જુજ પાણીમાં ઘસી રોજ પાવું

૩૩=લીમડાના પાન વાટી પેતે બાંધે.

૩૪=મગરની અધાર, અથવા ગોરૂચદન, ચંપાન કળી, ખાં ને રસ (૧ પાનનો રસ) સેજાના સેકલા કાંટા, એમાંની ૧) ચીજ જોળ સાથ ખવાડે.

૩૫=સીતાબના પાન, વરાધાનો રસ, કાસંદ્રાનો રસ, એમાંથી કાઠ એક નીમખ અથવા જોળ સાથ ખવાડે.

૩૬=તંબાકુ અને સાધવની ખાખ ના થી ૧૫ વાલ, ગરણીના રુ ખી સાથ વરાધ માટે ખવાડે.

૩૭=સસણી માટે અરકુસીના રસ સાથ, તંબકુની રાખ આપે. (તંબાકુની રાખ બનાવવા માટે જુઓ “કૂકડીઆ ખાંસી”)

૩૮=સસણી માટે ગૌમુત્ર લુગડામાંથી બેવાર ગારી પાવું.

૩૯=વરાધ માટે ગરણીનાખી અતિ ઉત્તમ ઔષધ છે, ખીજને સેક ચુરણ બનાવી ના અથવા ૧૫ વાલ બસ છે.

૪૦=પાતાલ તુમેડી-નાગતુમેડી સાપના દરમાં થાય છે, તે જીપર ફળ આવે છે તાણુ માટે રામખાણુ ધલાજ છે. મોટા માણસને ૨૫ વાલ અપાય છે, આંચકી માટે બાલકને ના વાલ આપે.

૪૧=કાકડા સીંગતું ચુરણ ૧ થી ૪૫ રત્ની મધ સાથ રોજ બે વાર આપવી.

૪૨=આંચકી માટે ઘોળી દુગળી વાટી તેમાં લી મેળવી ટાળવે લેપડી મુકે.

ધાતુ હીણ થાય-ઘાત નબળી પડે.

૧-ધાતુ હીણ થાય-મીકું ઘણું ખાવાથી ધાતુ હીણ થાય અને દારૂની કેદ ચડે નહીં.

૨-મરદને શક્તિ કમ થાય-કેળાં ઘણા ખાવાથી મરદને શક્તિ ઘટે છે.

ધાતુપુષ્ટ-વિર્યશ્રાવ-પુરૂષાટણ-મરદને શક્તિ-વિર્યવર્ધક.

૧-ધાતુ પુષ્ટી માટે વડનું દુધ બતાસામાં પાવું.

૨-વિર્યશ્રાવ-સ્વપ્નામાં ઘાત જાય તે ઘાત જતી વેળા વિર્યકું જોસ ન હોય તો દરદીને નીચે મુજબ આપવું. સાચીનીઆ

ગ્રેન એક, એસીઠ ફાસફોરીક ફાઇફ્ટ આઉસ ૨ મેળવીને એમાંથી ૨૫ ટીપાં ૨ આઉસ પાણી સાથે ખાધા પછી દીવસમાં એવાર આપવું.

૩=ઘાતુ વર્ધક, મગજને પુષ્ટીકારક—સીતાવરીનું ૦૧૧ તોલે સુરણ, લી અને સાકર સાથે ખાય છે. સ્ત્રીઓના દરદો માટે ખાસ છે.

૪=શક્તિ વધે—સુકાયેલા સરડાનો ખારીક જુકા કરીને ખાવામાં લે છે. તેથી પુરુષાતન વધે છે. નસોમાં શક્તિ આવે છે.

૫=પુરુષાતન માટે—સાહડાના તેલના પાંચ ટીપાં, પાનમાં ખાવાં અને ખેત્રાઇ ગયેલી નસો ઉપર તેલ માલીસ કરવું.

૬=મરદને શક્તિ આવે, ખેત્રાઇ નસો છુટે—સરસવના ઝાડના ફૂલમાં પીળા, દુધમાં અથવા લીમાં મેળવી લેપ કરે, નરમ ચામડી ઉપર લગાડે નહીં; ટીલી નસો ઉપર લગાડે.

૭=પુરુષાતન વધે—સાજખાર ચણાના છોડના મુળના પાણીમાં ખાઓ.

૮=ઘાતુ પુષ્ટી માટે—સતાવરીના મુળનું સુરણ ૧ તોલો દુધ સાથે રાત્રે ગળવા પાવું.

ઘાત વધે—સાજખાર સાકર સાથે ખાય તો નવી ઘાત વધે.

૯=મરદને શક્તિ માટે—સાંખરસીંગાની રાખ તોલો ૦૧ રોજ મધ સાથે ખાવી.

૧૦=ઘાતુની નળખાઈ, સુજેલી ગોળા, નળનું હવેયું, ખદી, ખાંસી, દાદણ—સાંખરસીંગના દુકડા કરી તેને આંકડાના દુધમાં મેળવ્યા પછી ખુલા ઇંગારમાં જુલવા. તેની ખાખ ખે વાલ મધ સાથે આ દરદો માટે ખાવી.

૧૧=મરદને શક્તિ (ખંધેજ)—અકલ, ચીનીકપાલા, ખસખસ, મુસળી કંડ, કુળીજન, લવંગ, અસકંડ, ફેફલ, સંભાળે લઈ મધ સાથે ચીનીખાર જેવી ગોળા કરી સવારના પોહોરમાં ખાય તો બહુજ તાકાટ વધે.

૧૨=ઘાત જતી ખંધ થાય—અળસીની ચાહ પીવી અથવા અળસીના બીનો જુકા ૦૧૧ તોલો મધમાં મેળવી રોજ ખે વાર ખાવો,

૧૩=ઘાત જમ ત્યારે—લુણીની બાજી કાચી સવારે ૦૧૧થી ૧ તોલો ખાવી અથવા લી સાથે પકાવી ખાવી. આથી પીસાળે ઘાત જતી અટકે છે.

૧૪-તીર્થ માટે—સાતમ તોલો ૧ દુધમાં ઉકાળી ૭ દીવસ રોજ પીવામાં લેવો.

૧૫-તીર્થ માટે સાતમ તોલો ૧ તથા દુધ શેર ૧ ને ઉકાળી અંદર નળકળી, નળત્રી, એલચી, લવીંગ અને કેસર અંદક વાલ નાખવું. ખંદામતી મીઠા, અખરોટ, પીસતાં, ખસખસ, વરીઆળી, સાકર સંભાળે મેળવી તે એક તોલો દુધમાં નાખી પીવું.

૧૬-આસન, આસધ, અશ્વગંધ, અષગંદ.

અશ્વગંધ=અશ્વ એટલે ઘોડો; ગંધ એટલે વાસ, આસનનો વાસ ઘોડાના વાસ જેવા હોવાથી તેને અશ્વગંધ કહે છે.

મરદને શક્તિ આવે-ઘડપણની નખખાઈ દુર થાય-તીર્થનો વધારો થાય-મગજે શક્તિ વધે, કુટેવથી થયેલી નખખાઈ સારી થાય-ગર્ભસ્થાન સુધરે-શરીરે કુળેલી સ્ત્રીને ફાયદો આપે, —આટલા દરદો માટે આસન સારી પેઠે જણાઈ ચુક્યું છે. ૧) અથવા ૧) તોલો ૧) રાત પતારી રાખી સડવારે ૧) શેર દુધમાં ઉકાળી ૧) તોલો ચોખ્ખુ ગાયનું ઘી નાંખી પીવું.

આસધનો અરક અને વાઘન તૈયાર બનાવી વેલાતી દવા તરીકે વેંચાય છે તેના ગુણો નીચે મુજબ જણાવ્યા છે.

Asandh Wine is the best “pick me up.” It has been recognised as the best Tonic in nervous debility, Ezhaustion, Loss of memory, Brain Pain, Dimness of sight, Confusion of ideas, loss of vigour, Pulpitation of heart, sleeplessness Incapcity of study or business.

પાકું-ગર ગુમડા-બદ, ગાંઠ.

૧-પાકાંપર કપાસના પાતરાં છુંદી, ઠંડા બાંધવાથી દરદને નરમ કરી પકવે છે.

૨-પાકું—કડવા દુધીની જાલ અથવા બી છુંદીને પાકા ઉપર બાંધે તો પાકું તરતનું હોય તો તે બેસી જાય. જીનું હોય તે પકે.

મીઠાં દુધીના મગજનું તેજ ઘણું ઠંકુ છે. માથા ઉપર ચોપડે, નાકમાં નાંખે તો માથું દુખતુ નરમ પડે.

૩-પાકું—કરીઆતું, હરડાં, બેહેળાં, આમળા, દરેક ૧ તોલો લઈ પાણીમાં ઉકાળો કરી પાવો.

૪-પાકું—કડવી દુધીની જાલ અથવા બી પાણી સાથે છુંદી માવો કરી પાકાંપર લેપડી મુકવા કરવી. તરતનું હશે તો બેસી જશે અને જીનું હશે તો પાકાંને કુટી જશે. રસી નીકળી ગયા પછી એ લેપડી મુકવી નહીં.

૫-ગાંડ તથા બદ બેશે—આકડાના દુધમાં કાંચા અને રેવન-ચીતો સીસે ધસી લગાડવો.

૬-બદ માટે—હળદરને દીવેલમાં તળવી. સરકામાં ઉકાળવી અને લેપ કરી મુકવો.

૭-કાળો મલમ, ગર ગુમડાં માટે—સીંદુર શેર ૦૧, તેલ શેર ૧ માં ખુબ ઉકાળવું. આસણી આવે ને મીથુ નવટાંક ઉમેરવું.

ગાંડ, દરદ પીગળાવવા માટે મલમ (બેરજીનો મલમ)—સીંદુર શેર ૦૧૧, તેલ શેર ૧ માં ઉકાળી આસણી આવે ને બેરજી શેર ૦૧ નાખે.

૮-દરદ કુટે (નસ્તર મારવું ન પડે)—ઉપર મુજબ કાળો મલમ તોલો ૧, મોરચુ તોલો ૦૧, સોમલ તોલો ૦૧ મેળવીને તેનું ૧ ટીપ્પું દરદ ઉપર મુકે તો તે કુટે. નસ્તર મારવું ન પડે.

૯-બદ નરમ પડે—૦૧ વાલ સાપની કાંચળી ગોળમાં મેળવી દરદીને રોજ ૧) વાર ૩) દીવસ ખવાડે.

૧૦-પાકું આવળની કુમળી પાંદડી અને બોરડીના પાંદડા છુંદી લેપ કરી બાંધે તો પાકું અને ગુમડાં પાકે છે.

૧૧-આવળની પાકી છુદી તેનો લેપ પાકાં ઉપર મુકે તો, પાકાંની અગત નરમ પડે છે અને પકવે છે.

૧૨-પાકું—લીંબડાની જાલને છુંદી પાકા ઉપર સાત દીવસ બાંધે તો પાકું બેસી જાય છે, જીનું હોય તો તે પાકે છે.

૧૩-પાકું રૂઝે—હળદરના બુકાને ૪) વરસના છોકરાના મુતરમાં ખખડાવી તેનો પટો કરી પાકા ઉપર મુકે અને તે ૩) ૪) દીન પાકાં ઉપર રહેવા દીએ.

૧૪-પાકું રૂઝવવાનો મલમ—સીંદુર, રાહલ, કપુર, કાથો, દરેક ઝેર તોલો ૦૧૧ શેર ગાયના બીમાં મેળવી થાળીમાં મુકી તાંબાના કાંસીઆથી મસળવું.

૧૫-બલોહર, પાકું વધારાઈ જાય—ખજૂરીઆના પાનની થંદી લેપડી મુકે તો પાકું, તથા બલોહર પાકે નહીં. ખજૂરીઆના પાનની માફકજ રાયસીંગના ઝાડના પાતરાં કામ કરે છે.

૧૬-પાહુ, બલોદર પીગળે—કાકમડાનો વેળા થાય છે તે ઉપર કડવા કાકમરો થાય છે, તેનો ગર અો હળદર સ. જાગે મળ્ની તેમાંથી ૧ તોલો અથવા વધારે રોજ બ વાર ખાવા.

૧૭-હીરા કરી ૧) વાલ પાણી બે તાલા, એમ લુગડુ બોળે . કાલવાટવાળા ભાગ ઉપર મુકે તે ઉપર હીરાકરીનું પાણી ચાલુ મુકે, લુગડું સુકાવા દીએનહી કાલવાટનો ભાગ છુટો પડે તે સાફ કરી રૂઝનો મલમ લગાડે.

૧૮-નાઇકંદ (મર્યાવિલો) ના પાન, ફલ ગીલોડાનાં જવાં છે. ફળ મરચાં જેવાં સવાદમાં છે. પાન શરીરપર ચોળે તો, મરચાં માફક ચચરે, અને ફુલ્લાં થાય. એનો કંદ ૧) તો, પાણીમાં ધસી દરદીને પાએ રોજ ૩) વાર પાએ તો સખતમાં સખત પાહુ મટે. કંદના ધસાડામાં જરા મીઠું નાખીને પીએ. તેજ, ઘી, દુધ ખાતુ નહા. ધજીનીંદુલી, ગોળ અને દાળનું પાણી ખાવું. સખત પાહુ મટે.

પીંદસ—આગર—નાકમાં છોડ—નાકનાંદરદો.

૧-પીનસ સારો થાય, પીનસનું લોહી બંધ પડે—પાનનો ૧૫ ૧ તોલો, કપુર એક માસો મેળવી તેના ટીપા પાંચ સહવાર નાકમાં નાખવાં.

૨-નાકમાં પીંદસ, મસા તથા કીડા—ચકુદરના પાતરાંનો રસ કરી ટીપાં નાકમાં ચકવાં.

૩-નાકમાં છોડ બંધાય,—પીંદસ,—નાકનો સ્વાસોસ્વાસ બંધ હોય—એ માટે ચણોડીનાં મુળીઆંતે પાણી ધસીને મુકે છે.

૪-પીનદસ માટે—તનદીરીના પાતરાંનો રસ ૧ તોલો તથા કપુર ટાંક ૧૫ મેળવીને નાકમાં ટીપાં નાખવાં.

૫-પીંદસ—કપુરને ગીલોડીના રસમાં મેળવી નાકમાં ટીપાં મુક અથવા નાસ આપે તો પીંદસ જાય.

૬-પીંદસ—એ નાકનું દરદ છે. નાકનાં ઉપરનાં ભાગમાં જખમ રહે છે. તેમાંથી વાસ ખરાબ નીકળે છે પછી પડે જેની રસી નીકળે છે. પછી ચીપડા અને લોહી નીકળે છે. પછી નાક બેસી જાય છે. રૂઝ લાવનારી દવા વપરાય છે. પણ દરદ પાછું થાય છે. એનો દેશી સહેસો ઉપાય અકસીર નીચે મુજબ છે.

ધોરમુરનાં લીલાં પાંદડાં છુંદીને તેને ગાયના લીમાં ધીમી આંચે
કકડાવવાં, પાંદડાં કકડાં થાય તે લી ગાળી લવું. લી લીલા રંગનું
થાય છે અથવા સુકા પાંદડાંને પાણીના બીના લુગડામાં બાંધી રાખવાં
તે પાંદડાં નરમ થાય ત્યારે છુંદીને લી સાથે ઉકાળવાં. આ લી
નાકમાં રોજ ૩ વાર સારી પેઠે મુકવું. ગળામાં જાય તેની અડચણ
નથી. આ ઉપાય સહેલો છે અને ચાકસ છે અથવા એના પાંદડાંની
બીડી બનાવી તેનો ધુમાડા નાક વાટે બહાર કાઢવા. જો દરદ વધી,
અથવા હોય તો બને ઉપાય ચાલું કરવા. ઇલાજ બહુ સારાંને સસ્તા
ખાત્રાપૂરક છે.

૭-પાંદડાં મરે—ગા તોલા સફેદ મરી બહુજ બારી હુવટે અને
ત્રણ તોલા ગાયના લીમાં કકડાવ તે લી નાકમાં મુકે.

૮-પીનસ નાકમાં હાય, ખુસબો અથવા બદામ નાક લાગે
નહી તે માટે—કલાલન ગવડાના મુતરમાં મચ્છી દરદાં
સુધીયા કરવું.

૯-પીનસ—કીમડાના બીજનું તેલ સુંવવાની ચાપડ બાંધાય
નહી અને ખરાબ વાસ દુર થાય છે.

૧૦-પીનસ માટે—દરદાના નાકમાં હાવત રોજ ૩-૪ વાર,
મુકવા કરવું. મચ્છી ન ખાવું.

પીંડત (Coryza) હળદની હુંપ નાકમાં લવા.

પીસાબ છુટે—ગુરદાના દરદ—પીસાબ રેતી.

૧-પીસાબ છુટે—પેર ઉપર ઠંડા પાણીની ધાર ૨) ફૂટની
ઉંચાઈએ ગાળ.

૨-બાળી ખુસબો લીંબુના રસમાં ઘસી કુંટી અને પેડુ પર ઘસ
તો પીસાબ છુટે.

૩-પીસાબ છુટે—જો તોલા ગાખરને ગા શેર દુધમાં પકાવી
ખીર કરીને પાચે. અથવા જો તોલા ગાખર, જ તાજા ચાકર એક
શેર પાણી એને ઉકાળી ગા શેર રાખી પીવું.

૪-૭૩ અને સુખમખી સંભાળે બાળ લીંબુના રસમાં એળવી
તેમાંથી ગા તોલા રોજ ૩ વાર ખાવે.

૫-પીસાળનો હરેક આળ્લર જ્ય—કાળા તલ, ધઉં, કેસુરીના ફુલ, ખલખીય, એલચી દરેક ૧ શેર લેવું. દરેક વસાણું આતસપર સેકીને ભુકા કરવો, તેમાં ૧૧ શેર સુંક મેળવવી. ખાંડ શેર એકનો શીરો કરી બેળેલું વસાણું તેમાં નાખી એક રસ કરી તેમાંથી ૨) તોલા સહવારે અને ૨) તોલા સાંજે ખાવું.

૬-પીસાળ છુટે—ઇંદ્રીમાં કપુર અથવા સુરોખાર મુકે તો પીસાળ છુટે. આ ઉપાય ધણીવાર ચાલુ રાખવામાં નુકસાન થાય છે.

૭-તલના હોડની સાઠીની રાખ મધ સાથે અથવા દુધ સાથે પીવી

૮-દુધ અને પાણી સંભાગે પેટ ભરીને પીવું.

૯-કાકડીનો મગજ ૧ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને પીવો.

૧૦-ગોખરૂનો ઉકાળો અને જવખાર ૨ વાલ, પીવાથી પીસાળ છુટે છે.

ગોખરૂ પીસાળના દરદને અને રેતીને ફાયદો આપે છે. એની ચાહ વધારે પીવાથી પેટ તથાઈ આવતું નથી. ચાહ પેટ ભરીને વધારે પીવાથી ફાયદો ઘણો છે. ચાહ પીવાથી રેતી પીસાળે હોય તે મટી જાય છે. તાવવાળા દરદીને ગોખરૂની ચાહ આપી શકાય નહીં.

૧૧-ચુરદાના દરદ તથા ધાતુ માટે—ગોખરૂ ૭ દાણા, પીપરીમુળ તોલો ૦૧ સાકર, ૦૧ તોલો દરરોજ પાણીસાથ દીવસમાં ૨ વાર પીવું.

૧૨-પીસાળ વારમવાર થતી બંધ થાય—તલ ૨ બામ, અજમેા ૧ બામ મેળવી તેની ફાકી દીવસમાં ત્રણ વાર ખાંડવી.

૧૩-પીસાળ છુટે—નાની કાઠી પાણીમાં ધસીને પીવી.

૧૪-ઉંદરની લીંડી અને સુરોખાર વાટી પેડું ઉપર લેપડી મુકવી. ઉપર મોરાના પાતરા બાંધવા, તેથી પીસાળ છુટે છે.

૧૫-ખારેક તથા કોપર દરેક ૦૧૧ તોલો વાટીને ખાવું.

૬૧-ગોખરૂની ચાહ પીસાળ હોડવે છે. શક્તી વધારે છે. ધાતુપ્રુષ્ટ છે.

૧૭-હાસમાં જવખાર નાખી પીએ તો પીસાળ છુટે.

૧૮-જવનું પાણી બે તોલા સુરોખાર સાથે પીવું. અથવા જવનું એકલું પાણી પુષ્કળ પેટ ભરીને પીવું.

૧૯-કેળના ઝાડનો રસ પીવાથી પીસાળ છુટે છે.

૨૦-ગોખરૂને દુધમાં રાંધી પેડુંપર મુકવું.

૨૧-લોહીની પીસાળ થાય તો—બામ, એલચી, વરીઆળાને પાણીમાં વાટીને પાવી; જે દરદીને ખરીબ આપી શકાયું નથી તેને બામ ફાયદો કરે છે.

૨૨-જવખાર પીસાળ છોડાવવા માટે પીવામાં લેવો. (સોદા બાઈ કારખાન પશુ વપરાય છે.)

૨૩-પીસાળ છુટે—૧૦ કાળાં મરી છુંદીને ૦૧ શેર પાણીમાં નાંખી તે પાણીને ૨૫૦ વાર એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં ઉચી ધારથી નાંખી બનાવવું અને તે પાવું.

૨૪-પીસાળ છુટે—મુળાના પાંદડાં અને સુરોખાર છુંદી પેદું ઉપર બાંધે તો પીસાળ છુટે છે.

૨૫-પીસાળ છુટે—મુળાના પાતરાનો ૦૧ શેર રસ પીએ તો પીસાળ છુટે.

૨૬-પીસાળ છુટે—ઉંઢરની લીંડી ૦૧ તોલો, અને સુરોખાર તોલો ૦૧ વાટીને ફુંદી માંહે બરે અને તેની ઉપર મુળાના પાનરાં બાંધે તો પીસાળ છુટે.

૨૭-મુળાનો રસ તોલો ૨૧, સાકર તોલો ૧૧ મેળવી દીનમાં બે વાર પીના.

૨૮-પીસાળ બંધ થયલો જલદી છુટે—કડા છાલ અને કેશ-રીના કુલ સંભાગે લઈ ને મેળવણીનો ૧ તોલો ૦૧ શેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવી રાખી સહવારે તે પાણી ખાળીને પીવું.

૨૯-પીસાળ બંધ હોય, પીસાળે તનક મારે તે માટે—બુરાં કાઢનાંનો રસ ૨) તોલો, સાકર ૧) તોલો મેળવી ૩) દીન પીએ.

૩૦-પીસાળ છોડાવવા માટે—ત્રીફળાનો ઉકાળો પીએ.

૩૧-પીસાળ છુટે—પીસાળ બંધ મધ મધ હોય તો કેળના રોપાનું પાણી પાંચ તોલો, તાવેલું ઘી બે તોલો મેળવી પાવું. ચમતકાર એ છે જે આવી રીતે ખાધેલું ઘી છુદું પડી પીસાળ વાટે નીકલી પડે છે અને પેસાળનો રસ્તો મોકળો કરે છે. સ્ત્રીને જલદી ફાયદો કરે છે.

૩૨-પીસાળ છુટે—કેસુડાના ફુલ ખાંડીને પેદુપર ઝુક તે ઉપર ગરમ પાણીથી બરેલી ખાટલી મુકી રાખે તો પીસાળ છુટે.

૩૩-પીસાળ ઘણી છુટે તો દીકચર રટીલ દીપા ૨૫ અને પાણી આઠિસ ૧૧૧ પીવું. બંબે કલાકે ૩ વાર પીવાથી પીસાળ બંધ થાય છે.

૩૪-પીસાળ છુટે—સીતાફળનું મુલ ૦૧ તોલો પાણીમાં બસીને પીવું.

૩૫-પીસાળનો આરળો ઘણો હોય તો સુવા ભેર ૧૬, મધ શેર ૦૧, ખાંડ શેર ૦૧ એના ભાડવા કરી ખાવા.

પીસાળ છોડવે--૦૧ તોલો સોદાબાઈ કારખા પીવાથી પીસાળ છુટે છે.

૩૬-પીસાળ છુટે—ઉંટના પેટમાંથી નીકળતો પથર પાણીમાં ધસીને પેદુ ઉપર લેપ કરે.

અરીઠામાં મેલ કાપવાનો ગુણ, સાબુ કરતાં પાંચ ઘણો વધારે છે. પીસાળ છોડવે—અરીઠાના પાણી સાથે ઉંદરની લીંડીની લેપડી કરી પેદુ ઉપર મુકવી.

પીસાળ બંધ થયેલો ખુલે—સમુદ્ર ફળ લીંબુના રસમાં ધસીને દુદી અને પેદુ ઉપર લગાડવું.

૩૭-પીસાળ બંધ થયેલો ખુલે—સરગવાનો ઉકાળો મરમ કરી પીએ. (રાઈની માફક સરગુઆના મુળની છાલ પ્લાસ્ટર વપરાય તરીકે છે.)

૩૮-પીસાળ ખંચાય ત્યારે સાકર અને જુવારનો આટો સંભાગે મેળવીને ના થી ના તોડા રોજ સહવાર સાંજ પાણી સાથે પાંવા.

૪૦+૪૦-પીસાળ છુટે—લીલા આંખળા રસ પાંવા.

૪૧-જવખાર ના તોડા, ના શર પાણી અને સાકર મેળવી પાંવામાં લેવું.

૪૨-ભોગરીગણીનો ઉકાળો ૧૦) તોડા મધ ૧ તોડા પીવું.

૪૩-કેસુડા બે તોડા પાણી વાસ તોડામાં ઉકાળી બેઆનીભાર સુરાખાર તેમાં નાંખી પીવું.

૪૪-દરબના—કાંસડાના, ડાંગરના, તલસરાંના સેરડીના મુઘ સંભાગે લઈ બાળી તેની રાખમાંથી ખાર કઢાડે તેનો ગુણ ઘણો છે.

૪૫-કાંસડાના મુઘનો ઉકાળો પાંવા.

કેસુડાના ફુલ બારી પીર ઉપર બાંધવાં અને ઉપર બાટલીએ સેક કરેલા.

૪૬-કાંદો બારીને તેની પોટીસ પેદુપર બાંધવી.

૪૭-ગોળ ઉના દુધમાં મેળવા પાંવા.

૪૮-ગુકમરીઆં અથવા જોખર હુંદીને થંડા પાણીમાં પલાળી રાખી તેના ચીકણા લુઆળ સાકર સાથે પાંવા.

૪૯+૫૦-સરગવાના મુળની છાલની સાથે પીવી.

૫૧-જાસ જેવા પીસાળ સાથે તે માટે હળદર અથવા દારૂ હળદરનો કવાય પાંવા.

૫૨-પીસાળ જાસ જેવા ગળ્ય ત્યારે—મામાં બેઆનીભાર ભુકા કરી પાણી સાથે રોજ ૩ વાર ખાએ.

પીસાળ બંધ થાય ત્યારે ના શર સુરાખારને ૩૫) શર પાણીમાં ઉકાળે અને ખમી સકાય એવું મરમ પાણી તેમાંથી લઈ

ચેત અને પેદુ ઉપર શેક કરે અથવા એ ગરમ પાણીમાં લુગડુ બીજવી પેત અને પેદુ ઉપર મુકે. જો પીસાળ ધણેજ થાય તો ખસખસના પોસનો સેક કરે.

૫૪-પીસાળે બળતરાં બળતાં હોય તે મટે-લુણીની બાંજનો રસ ૫) તોલા, અને સાકર ૫) તોલાનું સરખત બનાવી પીએ.

૫૫-પેસાળ છાસ જેવો જાય ત્યારે દરદીએ અપોરે તાડી ૧૧૧ શેર પીવી.

પીસાળ ઉંઘમાં.

પીસાળ ઉંઘમાં થત જાય તો ધાણા તથા ખાંડ સાથે મેળવીને રોજ ફાંકવી.

આલકને પીસાળ ઉંઘમાં થાય ત્યારે ધનુરાના પાનના રસનાં ૨૨) ટીપાં પાણી સાથ આપવાં. આ વનસપતી ઝેહેરી છે માટે પ્રમાણ પ્રમાણેજ આપવું.

મુત્રકચ્છ-પીસાળ વારંવાર થતો અટકે.

૧-પીસાળ થોડી થાય—કપુર, એલચી, તજ, ગોળ પાખણ-જેદ, પીપળ સંભાજે ગોળ સાથ મેળવીને, વજનને બે આની બાર ક્ષણ, ચોખાના ધુણુ સાથ પીએ તો પીસાળ કમી થાય.

૨-પીસાળ બંધ કરવા માટે—કાંદો ગરમ ગરમ પેદુ ઉપર બાંધવામાં આવે છે.

૩-પીસાળ વારંવાર થતો અટકે—ધાવડીના પુલ ૧૧૧ તોલો રોજ ખાવાં.

૪-પાસાળે થતાં દરદ માટે ગજોનો સત્ત અને હલદર સંભાજે મેળવી તેમાંથી બે આની બાર ચુરણ દીવસમાં ૩ વાર ખાય તો બળતરાં અને તનક બંધ થાય.

૫-પીસાળ વારંવાર આવતો અટકે—ખજુર લીમાં તળીને તેમાં પીપળ, અજમે, કાળા તલ મૂકીને ખાય તો પીસાળનો આરજો ટળે.

૬-મુત્ર કચ્છ માટે—તાડનું મુળીઉ ચોખાના ધોવાણમ હાસી પાવું.

૭-પીસાળ વારંવાર થાય—ઇસપચુળ, નાના સંભાજે મેળવીને ૧૧૧ તોલો દીવસમાં બે વાર ખાવો.

૯—પીસાળ બે અખત્યાર આવે, તે ગરમીની હોય તો પાણીની તરસ થણી લાગે તેનો ઇલાજ...પાણી, સુખડ લીમડાની બલ, મેઠા, એલચી, નાગકેસર એ સર્વેનો ઉકાળો સફર સાથે પીવો.

૯=મુત્ર કચ્છ માટે—બોંબરીંગણીનો રસ બે તોલા, મધ ૦૧ તોલા સાથે પીવામાં લેવો.

૧૦=પીસાળ થણી થતી હોય તો—૧) તોલો આદુનો રસ, સાકર સાથે મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૧૧=પીસાળ વારંવાર થતી હોય—તો આવલના કુમળા, બી વગરના પડદા (સીંગ) નું ચુરણ અને સફર સંભાગે મેલવોને તેમાંથી એક તોલો લેવો, તેના ૭ ભાગ કરવા. એક પડોકુ રોજ સહવારે ખાવું.

૧૩=સરગવાનું મુળાઉં શેર ૦૧ પાણી શેર ૨ માં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખી તેમાંથી પાંચ તોલા પાણી રોજ બે વાર પીવું.

૧૪=મુત્રકચ્છ—૦૧ તોલો સામરની બલનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૫=મુત્રકચ્છ માટે—સધેસરાનું મુળાઉં શેર ૦૧, પાણી શેર ૨ માં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખવું. તેમાંથી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે પીવું.

૧૬=પીસાળ બે અખત્યાર આવે—સરદીનું કારણ હોય તો તરસ લાગે નહીં અને પીસાળ ઉતાવળે આવે, તે માટે મારેલું લોદુ ૧૦ ભાગ સુંકે ૨૦ ભાગ, સાકર ૩૦ ભાગ મેળવીને દરરોજ ૦૧ તોલો ખાવું.

૧૭=પીસાળ વારંવાર થાય તો સુવા શેર ૧૧, મધ શેર ૦૧ ખેરીએ. ચુંદર શેર ૦૧. ખાંડ શેર ૫, તેના લાડવા કરી ૧૪ દીવસ ખાવા. પીસાળ થણી થાય તેનો ઇલાજ—સુવા ૧ શેર, મેદો શેર ૦૧, ચુંદર ૦૧ શેર, ખાંડ ૦૧૧ શેર, ઘી ૧) શેર એના લાડુ બનાવે. સહવારે ૦૧ શેર અને ૦૧ શેર સાંજે બુખે પેટે ખાય.

૧૮=મુત્ર કચ્છ માટે—એલચી ૦૧ તોલાનું ચુરણ મધમાં ખાવું.

મુત્ર કચ્છ માટે—કેળના કંદનો રસ ૧ તોલો, ગાયનું મુત્ર ૦૧ તોલો મેળવી પાવું.

પીસાળ ટપકે.

દરદીને પીસાળ તપકીઆ કરે તે ઝીલવાનું કાંઈ સાધન મેળવી ન શકે હોય તો, કાલસાના બુકાની કાચરી બનાવે અને પીસાળની નળી આગળ બાંધે. પીસાળ અંદર પડે પણ વાસ બહાર ન આવે.

૧૯=લાલ કાદવોનો રસ ૨) તોલો રોજ બે વાર પીએ તો ટપકેટ પીસાળ બંધ થાય.

૨૦-ઉપલક્ષી, જીરું, સાકર એનો કાદવો પીવો.

૨૧-જુનો ગોળ દુધમાં નાખી પીવું.

૨૨-આદાનો રસ, ખરી સાકરમાં મેળવી એ વખત પાવો.

૨૩-અવેડાનો ખાર એ તાલ ખાએ.

૨૪-કુનેરીમાં ઘાસના લોઢકનું ચુરણ ના તોડ મીઠા સાથે ખાએ.

૨૫-બહુ મુત (Poligut) આદુના રસમાં સાકર નાખી ખાએ.

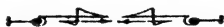
૨૬-જળ ભાંગરો, કાળાનલ, પડવાસની, ફાણી ખાવાથી, દીવડે નેમજ રાત્રે થતો બળો પીસાય અટકે.

૨૭-અનેનાસ રસમાં અમર, નળદળ, પીપર લેવું.

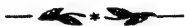
૨૮-તાલકના મૂત કચ્છમાં સુરોખાર અને સુંડ ધસીને પાએ.

૨૯-નાદળાળ ભાજના મળતો ઉડાળો, લપ તેમાં ના તાલ સડા છત નાખી પીએ.

૩૦-ગોખરનો ડોકાળો જવખાર સાથે પીએ.

પીત છાતીએ-છાતીએ પીત.

૧-પીત જાય-સાજખાર ખાંડમાં ખાવો.

૨-પીત ખાતું છાતીએ-ના તોડો સાતોડીના મુળ સદવારે રાજ ૧૪ દીન સુધી ચાવી ચાવીને ખાતું.

૩-પીત માટે-ત્રીફળની ચાહ રાતરે બનાવે અને ખાંડ સાથે સવારે પીએ તો પીત મટે અને જીરૂાળ આવે.

૪-છાતીએ પીત થાય પીસાએ વાતુ જાય તે માટે-પાકેલું ૧ ફેરું, લી ના તોડા સાથે જુએ પેતે સદવારે ૭ દીન ખાય. જો કાષ દરદીને થંડી લાગી આવે તો લીમાં ના તોડો મધ મેળવીને ખાય.

પીત છાતી રતું મટે-કોટની અંદરનો પાકેલો ગર ના તોડો સાકર ના તોડો મેલવીને ખાવો.

કડવું તુરીઉં-કસીરવળ-પીટફળ એકજ છે. ડોડકી-ડોળજી, લીસોડી, ગળકા કડવા, દુધી, તુમડી કડવી. આ દરેક ચીજ કડવી હોય ત્યારે તેનો ગુચુ એક સરખો છે. આ ચીજોનો લીડો રજ અથવા સુકા કરને પાણીમાં પગાલી કાઢેલા રસના દસ દસ ટીપાં

નાકમાં મુકવાં અથવા ખાવાં, અથવા આ ફોનનું બારીક ચુરણ સહી એક સુંવાડવું, તેથી પીટ ઝરે છે. આ નાસીકા રેચ બંધ કરવો હોય તો બી સુંધવું. નાકમાં ટીપાં મુકવાં પહેલાં બી ચાટવું જેથી મગજમાં અચૂચ્છાંટ લાગે નહીં.

પીત છાતીએ—કારેલાના પાનનો રસ ૧ તોલો પાવાથી ઓકારી અથવા પીત બહાર પડશે અથવા ઝાડા વાટે નીકળી જશે.

પીત-છાતીએ.

૧-ગુલ કણુ=પાવાથી છાતીના દાહ નરમ પડે.

૨-ગોળ અને હરડે ખાએ.

૩-અડમાની રાખ ૧) તોલો પાસેર પાણીમાં મેળવે, નીતર પાણી દવા તરીકે ૨૧ તો. રોજ ૩) વાર પીએ.

૪-સોનાનો વરખ ૧) પાનું, આમળા ૧૦ તો, બી સાથે ૨૦ દીન ખાય, સોનાના વરખ વચર ૪૦) દીને ખાએ.

પીતના ચાંદાં-પીત શરીરે-રગત પીત.

૧-પીત શરીર ઉપર—આમળાનો તથા લીજનો રસ એકેક તોલો મેળવી ૧૪ દીન સુધી પાવો. પીતના ચાંદા તથા ફાટેલી અમીડી સાફ થાએ છે.

૨-પીતના ચાંદાં—દીવસમાં બે વાર ચોળાઈની બાજી દરરોજ ખાવી.

૩-પીતના ચાંદાં માટે—અમળાનો ભુકા અરધો તોલો, પાણી સાથે રોજ સવારે બૂખે પેટે ખાવો. અથવા આમળાનો ભુકા અરધો તોલો, અરધો તોલો બી સાથે મેળવી રોજ સહવારે બૂખે પેટે ખાવું. અથવા આમળાનો મુરખો ૨ તોલા, આમળાના બી સાથે સહવારે રોજ ખાવો.

૪-પીતના ચાંદાં ઉપર છાસ પીવી બાકુ સારી છે, પણ આગલા વખતમાં જેને છાસ કહેતા હતા તેવી છાસ આજે મશકળાથી મળે છે. છાસના ગુણો ઘણા છે, જે ગરીબ વર્ગમાં જાણીતા છે.

૫-પીત શરીરે, તથા ખરફસું મટે-ધંતુરાના ડીંદવામાં આંમળીના એક ચીચોરા જેટલો ગંધક મુકી, કપડાં છંદ કદી અંગારમાં બાફવો. તે ગંધક તેલમાં મેળવી શરીરે લગાડવો. ગંધક સાથે એક વાલ મેરથુથુ લેવાથી ફાયદો જળાદી થાય.

પીતના ચાંદ્ર શરીરે.

- ૧-મેઘીના પાનને બાણી, છી સાથ મેળવી ચાંદ્ર પર લગાડે.
- ૨-સાગવાનના પાન સાથ બીજાલા પાણીથી નાહવું.
- ૩-મરી ગાયના બી સાથ ખુબ મેળવી ચાંદ્રાં પર લગાડે.

પેટમાં ચરબી.

પેટમાંની ચરબી તવાઈ જાય—નમુળી એ સેવ જેની જડ, પક્ષીના માળા જેવી ગુંથાએલી ઝાડ ઉપર ચાપ છે તેની જડ જમીનમાં હોતી નથી તે નમુળીને છુદોને પેટ ઉપર બાંધે તો પેટમાંની ચરબી તવાઈ જાય.

સુરપાટન-મરદને શક્તિ વધે-ધાતુપુષ્ટી વધે; પુરુષાર્થ વધે-નબળાઈ મટે-નસ ઊલી મળ્યુત થાય.

- ૧-મરદને શક્તિ વધે—પીપર, લવંગ, અકલમરો, દરેક પાંચ તોલા લઈ તેમાં મધ ૦૧ શેર મેળવી એક તોલો રોજ ખાવું.
- ૨-મરદને શક્તિ વધે—ગુંગલ (અબાસીલ) તાંક એક બકરીના માંસ સાથ છુદો તેમાં મીઠું, મરી, લગદ, આદુનો રસ મેળવી ૩ કલાક રાખે, પછી બહોની રોડી સાથ એ માંસ કાચું સાત દિન ખાય.

શક્તિ વધે—જેડીમધનું સુરણુ, લી, અને મધ, મેળવી ખાય, ઉપરથી સોફરવાળું દુધ પીએ.

૩+૪=પુરુષાતન માટે—જાયફળ, લવંગ, કેસર, અરીસુ, મુંદ સંજાગે લઈ પાનના રસમાં ૧ વાલની ગોળી બનાવી એકેક ગોળી ૧૪ દિન ખાવી.

૫=પુરુષાતન વધે—ખારેક ૦૧ શેરને પાણીમાં ઉકાળવી પોચી પડે કે તેને ચીરીને ઠણીઆ કાઢી નાખવા. ખારેકને સુકાવવા દેવી. ખારેક કઠણુ થાય પછી દરેકમાં બે વાલ અરીસુ ભરી દોરાથી બાંધવી. પછી સેર દુધમાં ઉકાળી રોજ અડધી અથવા આખી ખાવી.

પુરુષાતન વધે—કાળી મુસલીના કણુ સુરણુ લીમાં તળીને રોજ ૦૧ અથવા એક તોલો ખાવું.

૬-મરદને શક્તિ વધે—માજરના બીજ ૦૧ તોલો મધ સાથે દીવસ ઉગતે ખાવાં.

૭-પુરુષાતન વધે—ચીનીકબાલા, અકલગરો, જુદું, મુસળીકદ, નગોરના બી, કાસમવા તથા એખરાના બી, ગોખર, સુંઠ, વદનામ કડિયા, માલકાકણી, ચતુર વનતક સભાગે લઈ તેની ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રાતરે એક ગોળી ખાય. ઉપરથી દુધ પીએ, અકરં ખેસીને દુધ પીવાથી પુરુષાતન વધે છે. અકરં ખેસવાની ટેવથી દરસના મસા થાય છે.

૮-પુરુષાર્થ વધે—ગજપીપર, અસંધ, વજ, સંભાગે લઈ ખેસના માખણમાં મેળવી લેપ કરવો. ખેંચાઈ ગયલી નસ છુટે.

૯-એપઓની—મરદને શક્તી માટે બહુ વખણાય છે.

પુરુષાતન વધે—ગંધકનું તેજ પ) દીપા ચેવલી પાનપર લગાડી રોજ ખાય તેજની બનાવત માટે જુઓ “ દીલી નસો. ”

૧૦-મરદને શક્તી આવે, યાદદાસ વધે, લકવાને હાયદો કરે, ગર્જવાળી સ્ત્રીની ઉલટી માટે જીરુ ઇલાજ, મીઠી પીસાખને ફાયદો કરે, ઉગતી ખાધા પછી થાય તેને મટાડે—ઝેહેર કચરો ચુદ્ધ કરવા માટે ૭ દીવસ તેનો ગૌમુત્રમાં બોળી રાખે. ઉપરની જાલ કાઢી નાખે, તેને ઘીનો હાય લગાડી ગરમ કરે, ચુરજી બનાવી સંભાગે મરી મેલવે. તેમાંથી ૦૧ થી ૧ વાલ સુધી સાત દીન સહવારે રોજ ખાય પછી એ દીવસ ખાંચા રાખે, વળી સાત દીન ખાય, એ મુજબ ચાલુ ખાએ.

૧૧-પુરુષાતન વધે—કપુર નાહના પ્રમાણમાં લેવાથી પુરુષાતન વધે.

પુરુષાતન—વાથી અટકતા સાંધા છુટા થાય—તેજ ગંધકનું એક સળી પાન સાથે ખાવું.

૧૨-શક્તી માટે—ચીનીકબાલા, સુડ, અજમો, અકલગરો, તજ, લવગ, જયફળ, કાકડીના બીજ સંભાગે મેળવી સાકર સાથે ૦૧ તોલો ખાએ.

પુરુષાતન વધે—ચણાડીનું મુળ ૦૧ તોલો દુધ સાથે ૭ દીવસ પીએ તો બહુ શક્તી વધે.

૧૩-શક્તીની ગોળી—જયફળ તોલો ૦૧૧ ના વજનથી એકું ન હોય તે લેવું. તેની ગામડી કાઢી અંદર અરીસુ વાલ ૮ ભરી અંધ કરી ઘડેના આટામાં લેપ કરે (ગોલક કરે), ભાવના જાગતા દગલાની વચ્ચે જયફળ મુકે. તે દગલા ઉપર સુતરના ૪ દોરા મુકી આઠ ગમથી તે દોરા સળગાવે. જાલાં બળી રહેને ખજમાં વાટી

૪ બામ કરવા તેમના ૧) બામ રાત્રેખાવે અને દુધ શેર ૧ પીવું તેથી શક્તી વધે છે.

૧૪—ખળાઇ માટે—ખજુર ચાર પાંચસાબારે, પીપળ તોલો ૦ા, દુધ શેર એક મેળવી, અંદર મધ નાખી ગરમ કરી સાત દીવસ પીવું.

પુરૂષત્વ, ધાતુ વધારે—એ આની બાર ચતોડીના પાનરાંના ઉકાળાને દુધ સાથે મેળવી સાત દીવસ સવાર સાંજ પીએ.

૧૫—પુરૂષાતન—દુધ બકરીનું શક્તી આપનારૂં, વીર્ય વધાર નારૂં અને બુખ લગાડનારૂં છે. બે સુતામખીની ફાંફી સાથે આ દુધ રોજ પીવામાં આવે તો પુરૂષાતન ધાતુ વધે છે.

૧૬—પુરૂષાતન વધે—તુળસીના બી અને ગોળ સંજાગે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો રોજ સદ્વારે ખાઇ ઉપરથી દુધ પીવું.

૧૭—પુરૂષાતન વધે—આદુનો રસ ૦ા તોલો, પીઆળનો રસ ૦ા તોલો, ગાયનું ઘી ૧) તોલો, મધ ૦ા તોલો. એકાદની દાળ (જરડી) એક મેળવીને દીન એકવીસ પીવી. ઉપલી ચીજોનો દૂધ રહે તે ઘીમાં તળી રોટલી સાથે ખાવો. માંસનો ખોરાક લેવો નહીં.

૧૮—પુરૂષાતન—કાલુ માછલી અને કરચલાં, એ ચીજોને પુરૂષાતનમાં બાડુજ ઉપયોગી છે, એને આતસ ઉપર બુંદ ખાય છે એની ખાખ ખનાવીને ઘી સાથે ખાવામાં લે છે.

૧૯—પુરૂષાતન વધે—કરચલાનો રસ પીવાથી શક્તી વધે છે. તે સ્વભાવે બાડુ ગરમ છે.

૨૦—પુરૂષાતન પાછું આવે—કનેરના ઝાડ ઉપર સફેદ ફુલ થાય છે તે ઝાડના જડની છાલ અને કાળા ધંતુરાની છાલ દરેક ૦ા શેર ગાયના દુધમાં ઉકાળી દુધ ૦ા શેર રાખી તેનું ઘી બનાવવું. તે ઘી મગના જેટલું વજને પાનમાં મુકી સવારે ખાય તો ૭ દીનમાં ફાયદો જણાય છે. ખાટું ખાઈ ન ખાવું. વળી એજ ઘીને પાન ઉપર ચોપડી તે પડી નખળી નસો ઉપર બાંધે તો શક્તી આવે.

લાથ દરાજથી બગડેલો મરદ સમરે—ઉજળા કનેરની જડ. ઉજળા ચણેડીની જડ, આગસીઆં દરેક તોલા ૨, દેડકા એક, તલનું તેલ ચાર તોલા સર્વે એકઠું કરી લોઢાના વાસણમાં મુકી અંધાર ઉપર મુકી. તેલ કઢાડવું તે તેલ કાઢળ ઉપર ચોપડી નખળી નસોને લગાડે તો શક્તી આવે છે.

૨૧-પુરુષાતન વધે-અદ્વાના બેળને ખાંડ સાથે ખાવાથી શક્તી વધે.
દીલી નસ માટે લેપ-નર અદ્વાનું લોહી ધીલી નસોને અને
ળીને લસાડે તો શક્તી આવે છે.

૨૨-ધાતુનું બંધારણ થાય-મરદને શક્તી આવ-અદ્વાગરો,
લવીંગ, પીપર, ભાંગ, ઉપલેટ દરેક સરખે ભાગે લઈ તેમાં મધ મેળવી
ચીનીયોર જેવડી ગોળા બનાવી તેમાંની એકે ગોળી સાત દિવસ ખાવી
અને ઉપરથી દુધ પીવું.

૨૩-શક્તી વધે-ખુરાસાની અળખો અને ખાવળની સુકી
પાલી સંભાગે મેળવી રોજ ૦૧ તોલો ખાવામાં આવે તો શક્તી વધે.

૨૪-પુષ્ટી માટે-ઇંડાની દાલ, મધ, ઘી સાથે મેળવી ખોરાક
તરીકે લેવાય છે.

૨૫-પુરુષાત આવે-કાચા ઇંડાની દાલ ૧, અને ૦૧ તોલો
ઘી મેળવી એકવીસ દિવસ ખાવું. બ્રહ્મચારી એક મહીના
સુધી રહેવું.

૨૬-મરદને શક્તી વધે-ગુંદર ૦૧ તોલો, ઉજળી, ખાંડ સાથે
ત્રણ દિવસ ખાય અને ઉપરથી પાણી પીએ.

૨૭-શક્તી આવે-મરઘી તથા મોરના ઇંડાના કાચલાની રાખ
૧ થી ૧૧૧ વાલ, પીપર બે વાલ, મધ સાથે મેળવી રોજ ખાય તો
મરદ તેમજ ઓરતને શક્તી આવે.

૨૮-પુરુષાતન મટે-આળસીઆનો ભુકા વાલ બે થી ૪ ગોળ
સાથે ખાય તો શક્તિ વધે છે.

અળસીઆં (ભુનાગ) -અણસીઆ

૨૯-આણસીઆ ચોમાસાની કુતુર્મી જમીનમાં પાકે છે. એ
મટોડું ખાઇને જીવે છે અને દવાના કામમાં વાપરવા હોય તો
ખાંદેલું મટોડું છેદાવી બહાર કાઢવું જોઈએ, તે માટે આળસીઆનાં
ઉપર લીંબુનો રસ નાંખ્યો હોય તો આળસીઆના પેટમાંનું મટોડું
નીકળી પડે છે.

૩૦-મરદને શક્તી વધે-એકથી બે તોલાલસણને ઘીમાં તળવું
અને ભુખે પેટે સહવારે ખાવું, લસણ તળતાં વધેલું ઘી દાળ ભાત
સાથે ખાય.

૩૧-ગંધક (અમલસાર)નું તેલ-અમલસારો ગંધક શેર પોણે,
આકડાના પાકા પાનનો રસ શેર બે લેવો. ગંધકને રોજ રાત્ર ત્રણ
પૈસાભાર રસની સાથે ખરણ કરે. રાત્રે ખરણ કરે ને દિવસે તડકે
કે. આ મુજબ અઢી માસ ખરણ કરે. અંદરથી તેલ નિકળે. આ

તેલના ૫) ટીપાં પાન પર લગાડે ને ખાય તો મરદન શક્તી વધે. દીલી નસોપર મસળે તો ફાયદો થાય.

મધક તેલ—મધકને આંકડાના દુધમાં બે દાવસ વાટવી તેની રી બનાવી બાથમાં સુકવવી. પાણી સાથે તે ટીકરીને ધીમે આંચે ઉકાળવાથી તેલ તરી આવે છે.

૩૨—પુરંપતાન, લકવો, લોહીને ફરતું કરવું અને શરીરમાં ગરમી લાવવા ઇંડાનું તેલ મસળે. પાંચથી પંદર ટીપાં તેલ ઉપલા દરદે માટે દુધમાં સવાર સાંજ પાવામાં આપે.

ઇંડાનું તેલ કાઢવાની રીત—આફેલા ઇંડાની દાળને જુદા કરી ગરમ દારૂમાં અથવા પાંડીમાં મુકવું. ઘણે વખતે તેલ દારૂ સાથે મલી જશે તેને ગાલીને તડકે મુકવું. દારૂ ઉડી જશે ને તેલ રહી જશે.

આફેલા ઇંડાની દાળને લોખંડના વાસણમાં બહુ શેકે તો તે બલીને કાલી થશે. ગરમી આણુ રાખવાથી તેલ છુટું પડશે.

ઇંડાનું તેલ બનાવતાં ૨૧) ઇંડાની દાળમાં ૧) માસો પારો મેળ વવાની બલામણુ કેટલાક અનુભવી કરે છે.

ઇંડાનું તેલ કાઢતી વેળા, ઇંડાવાળું વાસણ ચુલા ઉપર જરા વાંકુ રાખે તો તેલ છુટું પડે.

૩૩—મરદને શક્તી વધે—રેગમાહી ટાંક ૪) પીપર ટાંક ૭) મધ ટાંક પાંચ મેળવીને રોજ ૦૧ તો. અથવા વધારે ખાએ. અથવા સુસળા ના બી ૦૧ તો. જોળમાં રોજ ખાએ.

૩૪—મરદને શક્તી આવે—લવંગ, પીપર, અકત્તગરો. ઉપલેત દરેક ટાંક ૫), મધ ૧) શેરમાં મેળવી પાક બનાવે અને સાત દિનમાં પુરો કરે. બે વીર્ય બળતું હોય એટલે વિર્ય નિકળતાં આમડીને ગરમાવો લાગતો હોય તો બાંગનું ઘી ૫) ટાંક ઉમેરવું.

૩૫—પુરંપતાન ઘટે—કપુર મોટા પ્રમાણમાં લેવાથી વાર્યનું નેર નરમ પડે.

મરદને શક્તી વધે છે. યુઅરના ફળનો રસ કઢાડી લેવા ખજી બીને સુકવવા તેને ખાંડી આટો બનાવવો તેના, પેડાં બનાવી ખાવા. ૧) શેર માત્રો, ૦૧ શેર બીનો લોટ, ૧) તો એલચી, ૦૧ તો. બાંગ, ૧) તો. મરી, સાકર ૧૧ શેર એએને મેળવી પેંડા બનાવી રોજ ખાવા.

તુલસીના બી, પીપળથી પેપડી, શીવલીંગના બીજ, બીલ્લાના ફળમાંથી નીકળે તે બી એ બધાં બીના પેંડા બનાવી ખાવાથી શક્તી વધે.

૩૬-વીર્ય બધેજ રહે—ખાવલના ઝાડના કુમલાં પાન તેની સાથના લીલા કાંટાં સાથે લાવી તેનું ચુરણ બનાવે, ૦૧ અથવા ૦૧૧ તો. ચુરણ ખાય ઉરથી દુધ પીએ. પાન છાયામાં સુકવે.

૩૭-વીર્ય વધે—સુંક, અસન દરેકટાંક ૪), ખારેક ટાંક ૫) દુધ સાથ મેળવી ૭) દીવસ પીએ.

મેથી, મોચરસ, બેંચેકાદરું સંભાગે લઈ શેરડીના રસમાં ચીની ખોર જેવડી ગોળી ૧ ટાંકની બનાવી રોજ સહવારે ૧૪ દીવસ સુધી ખાય. દુધ માખણ વગેરે ખોરાક લીએ. ખાટું, ખોરું ન ખાય.

૩૮-દીર્ઘ નસો મજબુત થાય—ઈંડાની દાળ, ઘી સાથ અથવા તેલ સાથ મેળવવીને લગાડે તો નસોમાં જોર આવે અને માઉંસ કંકણ થાએ.

૩૯-મરદને શક્તી વધે—(પાદશાહી ઇલાજ છે) ઘોળી મુસળી કાળી મુસળી, અકળકરો, ઈંદર જવ, ગોખરૂ, ગજોનું સત્ત, મોચરસ, બહુકળી, લસોડા, કચાઉ, બળબીજ. એખરો, ચીનીકાખામ, ખાવચી એ સઘળું સંભાગે મેલવી ૦૧ તોલો ચુરણ સહવારે નેહાર કાઠે ખાએ તો શક્તી બણીજ વધે.

૪૦-કોવત વધે, મોટે લાલી આવે, તેજ વધે—રતાલુ કંદ લીમા તલી રોજ ખાએ. અથવા ઘીમાં તજેલો કાંદો, ખદામ, ચારોલી, લાલ દરાખ, આ સઘણાં લીમાં તલી રોજ સહવારે ભુખે પેટે ખાએ. થંડી મોસમમાં ખાવાથી બહુ તેજ આવે. આ તેજનું રોજ ૫) તોલો ખાએ.

૪૧-શરીરે તાકાત વધે શક્તિ લાવવા માટે લોખંડી બનેલી દવા સારી છે તેમાં હીરાકસી ઉત્તમ છે.

૪૨-પુરુષાર્થ માટે—રોગ માછલી ૭ ભાગ, પીપર ૫ ભાગ મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો ચુરણ મધ સાથે રોજ ખાવો. (આ ઉપાય સલામતી બરેલો અને ચાકસ છે.)

૪૩+૪૪-મરદને શક્તી—સાખરેસીંગાની ખાખતોલો ૦૧ મધ સાથે દીન ૫ ખાય તો શક્તી વધે.

૪૫-મરદને શક્તી વધે—હળદને માયના પીતાના પાણીમાં બીંજની મુકાવીને ખાવામાં લેવી.

૪૬-શરીરે શક્તી આવે. ઝાડો ખુદાસાથી આવે—આમળાના અહ્લની જાલનું ચુરણ ૦૧ તોલો દુધ સાથે ઉકાળીને પીએ.

૪૭-મરદને શક્તી આવે—એ વાલ કેસર અને ચણા અને સોંકર ૦૧ તોલો રોજ ફાંકે.

૪૮-પારો બંધાએ—સાતોડીના મુળના રસમાં પારો (ધાતુ) મસજે તો મસકા જેવો થાય, આં મસકાને આમલીના પાનના રસમાં ઉકાળે તો કઠણ મધ બધમ. ખાંડાના ગલામ બનાવી તેમાં દુધ ના કલાક રાખીને તે દુધ પીએ તો ક્ષયના જંતુ મરે ક્ષયવાળા દરદીને ફાયદો થાય, શરીરે શક્તિ આવે.

૪૯-શક્તિ વધે } પીવાના પાણીમાં સોનું રાખે અને તે પાણી આયુસ વધે. } પીએ, અથવા સોનાને પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી પીએ.

૫૦-શક્તિ ઘણી વધે—હાથલા યુઅરના દીડવાંના ખીનો લોટ બનાવે તેનો ખાક કરી ખાય.

૫૧-શક્તિ પુરુષ વધે—બકરીના દુધ સાથ સુનામખી ખાવી.

૫૨-ધોમાં તળેલો ગુંદર ના તોલો સાકર સાથે ખાવા.

૫૩-ભોંયકાળૂ અથવા વીદારીકંદ ના તોલો સાકર સાથે દૂધમાં લેવો.

૫૪-રૂમીમસતફી બેઆની બાર, બદામનું મગજ ના તોલો, સાકર ૧) તોલો. એની ફાફી ના તોલો અથવા ના તોલો દુધમાં લેવી.

૫૫-સાલમ, મુસરી, ગોખર, સતાવરી, આસંધ એનું ચુરણ ૧) તોલો દુધમાં પીવું.

૫૬-એખરો, બદામી, મેચરસ, ચોપચીની, ગજોસત્વ એમાંની એક બી ચીજ લાંબો વખત ખાવી.

૫૭-ધોવાઇ અમલા મરદ માટે આસંધ, તર, અડદ, મુંડ, ગોળ, બી, સંભાગે લઈ લાકુ બનાવી, રોજ ૨) તોલો લાકુ ખાવા અને દુધ પીવું.

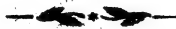
૫૮-અકલકરો, લવંગ, ખીપર, લાંગ, ઉપગ્રેટ સંભાગે ચુરણ બનાવી, બેઆની બાર ચુરણ મધમાં ચાટવું. ઉપરથી દૂધ પીવું.

૫૯-ચરીણ, નયફળ, જવંત્રી, તજ, કેસર, એલચી, સંભાગે એજની પાનના રસમાં વાલ વજનની ગોળી બનાવી રોજ ૧) ખાવી, ઉપરથી દૂધ પીવું.

૬૦-ચણોડીના મુળનું ચુરણ ના તોલો, સાકર ના તોલો દૂધ સાથે પીવું.

૬૧-અકલગરાનું મુળીઉં, અખરક કાચી, ઈંદ્રાપર લગાડવી.

જુઓ ‘મરદને શક્તિ’ “ધાતુ પુષ્ટી” “નસ દીક્ષી”
“નબળાક.”

પેટનો પવન.

૧=પેટમાંનો પવન છુટે—શરડીનો સરકો અને પાણી સભાગે ગરમ કરી પેટ ઉપર પોતાં મુકે.

૨=પેટમાં વાયુ હોય તો—નગોડાના પાન કુમળાં ૪ ચાવી ખાવાં.

૩=પેટનો પવન=અંતરગળ=કલેબનાં દરદો=આંતરડું એકેકપર ચઢેલું હોય તે=પવન પેટનો મટે—આકડાના મુળતું ચુરણ (મુદાર) ૩ વાલ, એસીદેનીક ૨ વાલ, કેલોમેલ ૧ ગ્રેન. આ મીઠ્ર સહવારે ખાવું અને ફરી સાંજે ખાવું. વામીટ થવા દેવું નહીં, દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ ન થાય.

૪=પેટમાંનો બળગમ નીકળે—ગા તો. નીસોતર મધ સાથે ખવાડે.

૫=પેટનો મલ નીકળે—ગુંદીના પાન છુંદી બાશીને પેટપર બાંધે.

પેટના દરદો-પેટનો દુખાવો.

૧= પેટ ડુલે તે માટે—લસણના ફાતરાં કલાડી ૧) રાત બસમાં જીંજની રાખે. સહવારે તેમાંની ૧) તો. લસણ, ગા તો. સીંધાલુણ, સેકેલી હીંગ ગા તો. આદુનો રસ ૧ા તો. તેની એક વાલની ગોળી બનાવે. ૧) અથવા ૩) ગોળી આદુના રસ સાથે ખાય.

૨=પેટની ચુંક મટે—હીંગ ૧) વાલ, ઘી સાથ ખાવી લસણની કળી ગળી જતી. બાજેલી છીપતું ચુરણ ગા તો. ગોળ સાથ ખાવું. શંખની ભૂમ ગા તો લીંબુના રસમાં ખાવી. કોડમારીનું ચુંબુ ગા તો. પાણીમાં ખાવું. સોદા (સાજખાર) અને હળદર સંભાગે મેળવી ગા તો. ખાવી.

૩=પેટના દરદો દૂર થાય—કાળી મુસળી ગા તો. ગરમ પાણીમાં ખાવી.

૪=પેટનો દુખાવો—ચણાના છોડ ઉપર પતલું કપડું રાત્રે લાંકે, તેની ઉપર રાત્રે એસીદે તે સહવારે નીચવીને એકડું કરે, તે પીવાથી પેટનો દુખાવો નરમ પડે, એને ચણાનો ખાર કહે છે.

ચણાનો ખાર ખરો છે તે ખાવવા માટે મેથીના દાણાને આ ખારના પાણીમાં ગોળી સુકવે, સાત પત આપે; આ મેથીને મટાણમાં મેળવી ઉપર પાણી છાંટે તો તરત બાજુ દેશે.

૫=પેટનો દુખાવો હોય તો એ ખોનદીઉં સીલાકમ પાઉંડ, લવંચ સાથ મેળવી આવે.

૬=પેટના દરદ બે માણમ હોય તે માટે—સુંઠ સાથ સુનામખી ખાવી.

૭=પેટનો દુખાવા માટે પેપરમીટના ફલ પાન સાથે ખાવામાં આવે છે.

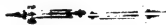
૮=પેટમાં પવન હોય ત્યારે—મરી, દીંગ, કપુર સંભામ મેળવી ૨ થી ૪ વાલ પાણી સાથે ખાય.

૯=ચુકા થયો હોય તો મધ શેર ૦૧ પાણી શેર ત્રણ સાથે ઉકાળી શેર ૧ રહે ત્યારે તેમાંથી બને તોલા પીવામાં આપવું.

મધ અને પાણી સરખા ભાગે પીવું એ નુકશાન કરતા છે. મધ અને ઘી સરખે ભાગે ખાવાથી નુકશાન થાય છે.

૧૦=પેટના રોગો માટે—અજમે ૧૪ તેલા, ટંકણુ ૧ તો એનું ચુરણુ ૦૧ થી ૧ તોલો પાણી સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું.

૧૧=પેટના સઘળાં દરદો=ચોપડા ગાંઠ=મુઝારા ગાંઠ સારી થાય ઉટકંટાનું આખું ઝાડ ૧૦ તોલા લઈ પાંચ શેર પાણીમાં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખે. તેમાં પાંચ તોલા ગોળ મેળવે; તેમાંથી એકક તોલો દરદીને રોજ ૩ વાર પાય.

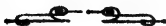

પેટમાં સુળ.

૧=પેટમાં સુળ, પંખામાં સુળ માટે નાળીએરમાં ભરાય તેટલું મીઠું ભરવું. પાછું બંધ કરી બાણમાં સળગાવવું. આ મીઠું ૨) વાલ, લીંદીપીપર ૧) વાલ રોજ બે વાર ખાવી.

૨=મળાનો રસ ૨) તો. લીંબુનો રસ ૨) તો. જવખાર ૦૧ તો. પાણી ૦૧ સેર એના ૩) ભાગ કરી રોજ ૩) વાર પીવું.

૩=પરિણામ સુળ=ખાધા પછી સુળ થાય તે માટે લીંદીપીપર ૧૬ તો. પાણી ૨૫૬) તો. ઉકાળી ૩૨) તો. રાખે. ૪) તો. લીંદી પીપરની પાણી સાથ ચટણી બનાવે, આ ચટણી અને ઉપર મુજબ બનેલો કાઢવો, તથા ૧૦) તોલો લીંદી ઉકાળી લીંદી બનાવે. ખાધા પછી ૧) તો આ લીંદી ચાટવું.

પેટના ગાંઠ ખસે-આમળ ખસે.

૧=પેટની ગાંઠ ખસે છે. એટલે આંતરડું વધ ખામ છે, તે ખખટે દરદીના અંગૂઠાને અથવા પગના ટેટાને મજબુત બાંધે છે.

૨=પેટની ગાંઠ ખસી હોય તે માટે કાંસડીના પંચુળને શનિવારે નોતડું દેવું. આતવારે તે લાવી સણુની દોરી સાથે બાંધી પગની છેલ્લી આંગલીએ બાંધવું. જે ગાંઠ જમની બાજુએ ખસી હોય તેા દયા પગે બાંધવું જે દાબી બાજુએ ખસી હોય તેા જમાના પગની છેલ્લી આંગલીએ બાંધે.

આકડાના દુધમાં કાઢો અને રેવનચીનો સીરો મેળવી લગાડો.

૩=આમળ ખસે ત્યારે—૪ વાલ દુધલીના લોટમાં મેળવી ખાવામાં લીએ છે અને રોજ ચાલુ રાખે છે.

૪=ગોળા અને પેટની ગાંઠ મટે—આખ્યા વેળાના પાન છુદી તેનો સ્પ દુડી નીચે પેદુપર લગાડો. પછી તેનો છુદો ગરમ કરી પેદુપર બાંધે, અને પેટને તડકો લગાડો.

૫=પેટની ગાંઠ ખસેલી હોય તે ટંકણે આવે—અમોષના રસ પાંચથી દસ તોલામાં જરા ઘીનાંખી દરદીએ ઉભા ઉભા પીવું.

૬=પેટની ગાંઠ, આંતરડાનો માટે—ચુવાની બાજુના પંચાંગુ સાંને, ખંડારની ગાંઠ, પેટના દરદો } સુરણ ૦૧ તોલા ગોળ સાથે ખાવું.

૭=ચામડીનો દરદો, આંતરડાનો } આ સઘળાં દરદોને ગરમ દુખાવો, પેટનો દુખાવો, ગાંઠ, બદ } સેક ફાપદો આપે છે.

કીડ તથા ચામડીના દરદો માટે છાણુનો સેક સારો છે; ખીજાં દરદો માટે પથરનો, ખાટલીનો. રેતીનો, નળીઆનો સેક સારો છે.

ગાંઠ ખસે, અવાજ પેટમાં થાય, આડા આવે ત્યારે, સુંક, સુવા દરેક ૧ ભાગ, એતચી ૧ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ એનું સુરણ ૦૧ તોલા ખાય.

પેટની ગાંઠ=નાભી=પીથાટી.

દુડીની નીચે પેટની ગાંઠ ખસે છે એવું માનવામાં આવે છે, પણ નાભીની નીચે ગાંઠ જેવું કાંઈ નથી. જે જે દરદ જણાય છે તે નળ બંધ વાયુના, અજરણુના, પવનના કબજાઆતના છે. ગાંઠ ચોળવાથી એટલે નાભીની આસપાસની જગા મસળવાથી ફાપદો થાય છે ખસે પણ તેનું કારણ એ છે જે મસળવાથી અંદરના ભાગો પોચા પડે છે અને તેને એટણુ આવે છે.

૮=અસેળાઓ ૦૧ તોલા. સાકર ૦૧ તો. સવારે પીવું.

જાણીએ. ના તે. ફીઆગાફી. ના તે. મધ સાથે લેવું.

૧૦=અગ્રીય, અગ્રીય, અવંતરિનો એસ નાબી ઉપર મુકવે.

૧૧=ફુટી. આગળ પેટની માંડ ખસે છે. એવું કહેવાય તેને પચોટી કહે છે પ્રચોટીમાં અંતરકું જ્યારે ફુટીની ઉપર ખસે ત્યારે ઓકારી આવે છે. જ્યારે આંતરકું ફુટીની નીચે ખસે ત્યારે આહાડા થાય છે ત્યાં ખસે છે ત્યાં નાબીના ધપકારા જણાય છે. (Aortic Pal-sation) તેનો દલાજ.

૧૨=દરદીને ચટા સુવાડે પગને. અંગુઠો પકડી થપકાવે અને દરદીના પગની પાતલી ઉપર મુકી મારે.

૧૩=દરદીના પગના અંગુઠા અને તેની પાસેની આંગળીને દોરાથી સાથે બાંધે.

૧૪=દરદીને ચટા સુવાડે. તેના બધે પગો આસને આસે ઉંચા કરે. સીધી લીટીમાં આવે, બરોબર ઉંચા સીધી લીટીમાં આવે ત્યારે પાછા ધીરે ધીરે જમીન પર લાવે આ મુજબ દસ મીનીટ સુધી સવારે ૩) દીન કરે.

૧૫=પગ લાંબા રાખી એસવું લાથો દાન આગળથી સીધા ઉંચા રાખવા. કમરમાંથી વળી પગના અંગુઠા હાડવડે પકડવા. હાથ ઉભા રાખેલા તેમજ રહેવા દેવા. એને પશ્ચીમ તાન કહે છે) ધીમે ધીમે ટેવ પાડી માથું પગના ગુઠણને લગાડી રાખવું.

૧૬=દવા તરીકે કુમાર પેટપર બાંધે તેથી માંડ ઓગળે. પેટકઠણ હોય તે પોચું પડે મળેને જમાવ નિકળી જાય.

૧૭=પેટની માંડ ખસે ત્યારે ચટા સુવું. પગલાંબા રાખવા, પગને ધીરે ધીરે ઉંચા કરે. સીધા ઉભા કરે. પછી પાછા ધીરે ધીરે નીચે મુકે આ મુજબ ૧૦) વાર અમવા ઠાક લાગે ત્યાં સુધી કરે.

પેટની માંડ ખસે=પચોટી

૧૮=પેટની માંડ ખસેલી હોય તે દરદીને સવારે જુએ પેટ ચટા સુવાડે, ખમી શકાય એટલું પાણીનું બારી નાસણુ દરદીની ફુટી ઉપર મુકવું. ગા દલાક પછા તે ઉંચકી લેવું-પછી બધે પગ સાથે રાખી આસતે આસતે ઉંચકી સીધા કરવા. (પગ અને શરીર વચ્ચે કાટખુણા અને તેમ) ધીરે ધીરે પાછા જમીન પર મુકવા. આ મુજબ ૨૩) વાર કરવું.

૧૯=નાબીની સઘળી બાબુએ નારીનો ધપકારો ફરતો રહે છે. જે બાબુએ નારીનો ધપકારો જણાય તે બાબુએ નારીના ધપકારો

ઉપર ૧) પૈસો મુકવો તે ઉપર ૧) વાલ કપુર મુકી સળગાવવો. તે ઉપર ગલાસ અથવા કળસીઓ નાનો ઉષો વાળવો, પૈસાના ઘેરાવા કરતાં ગલાસનો ઘેરાવો મોટો જોઈએ. બાટી જુનાઈ જાએ, ત્યારે ફુટી ઉપર મુકેલું ગલાસ અથવા કળસીઓ ચોટી રહેશે ના દલાક પછી તે દાખીને ઉંચકી લેવો અને ઉપર લખવા મુજબ ફરી ૩) વાર પગ ઉંચા નીચા કરવા,

૨૮=જો કળસીઓ મુકે તો તે બહુ મોટો ન જોઈએ. બહુ મોટા કળસીઓ ઘણું જોર કરવા છતાં છુટા પડે નહીં હૈત્યારે કળસીઓની કાર આગળ ચામડી કાપીને હવા કરસીઓની અંદર મોકલવી પડે ત્યારે કરસીઓ ઉપડે.

૨૯-કાંસકીના છોડને ચનીવારે સાંજે નોતરું ધારા મુજબ દરે આતવારે સૂર્ય ઉઠ્યા પહેલાં ૩૫ પાતરાં કાંસકીના તોડી લાવે અને દરદીને ખવાડે.

પેતમાં ચરબી—ચરબીથી શરીર જાડું અને તે પાતળું થાય.

૧=ત્રીફળા ૪) તોલા નો કાઢવો રોજ પીવો.

૨=ઉકાળેલું પાણી થંડું પાડીને મધ નાંખીને રોજ સહવારે પીવું.

૩=લીંડીપીપર અથવા ચિત્રક મુળનું ચુરુ ૨ થી ૪ વાલ રોજ મધમાં લેવું, ગરમ પડે તો ચાલુ રાખવું નહીં.

૪=સુંક, મરી, પીપર, ત્રીફળાં મોથ, વાવડીંગ સંભાગે લેવું. તે ચુરુમાં બરાબર ગુગળ મેળવવો. તેમાંથી ના તોલો સવાર સાંજ ખાવો.

૫=૧) ગલાસ પાણીમાં ૧) લીંબુનો રસ નીચવી સહવારે પીવાથી ૧૫) દીવસમાં ફેર જણાશે.

૬=દરેક ચુરુ શરીરે ઘસી પછી રોજ નાહવું. આથી નિકળતોં પરસેવો ઝાણો થશે ને કાયદો જણાશે.

પેટ મોટું થયલું હોય—દમ—સાસ આવે.

ગોસ વેલ નામનો વેલો થાય છે તેના ઉપર બોરડીના કાંટા જેવા કાંટા થાય છે તેનો ઘસારો દાડમાં પીવો—(૩ દીવસમાં કાયદો જણાશે.

પીત છાતીએ-છાતીએ પીત-છાતીએ દાદ.

૧=પીત નાચ પામે—ગોળ, દરડે સાથ ખાવો.

૨=પીત છાતીપર થાય તે માટે—આમણાનું ચુરણ ૦૥ તોલો સાકર સાથ રોજ એ વાર પીવું.

૩=પીત છાતીએ થાય તે માટે—એદાં અને આમણાનું ચુરણ ૦૥ તોલો અથવા વધારે ખાધા પછી લેવું.

૪=પીતના ઉછાળા માટે દાળ ભાતમાં ડાકમને બદલે આમળા નાંખવાં.

પીપર મધ સાથ ખાવી.

૦૥ તોલો આમળાની જુકી પાણી સાથ લેવી.

છાતીની દાદ નરમ પડે લુણીભાજનું ચુરણ ૦૥ તોલો મધમાં મેળવી ખાય.

૫=છાતી ઉપર પીત ચડે—દરડે, જરૂં ચફેદ, પીપળીમુળ એ સરવેને સંભાગે મેળવીને ૦૥ તોલો ફાકવું.

૬=છાતીએ પીત થાય, પીસાએ ઘાત જાય તે માટે—પાકેલું ૧) ફેરું, ઘી ૦૥ તોલો સાથે જુએ પેટે સદવારે ૮ દીન ખાય. જો ફાધ દરદીને કંડી લાગી આવે તો ઘીમાં ૦૥ તોલો મધ મેળવીને ખાય.

૭=છાતી ઉપર દાદ માટે—૦૥ તોલો મીઠું, ૦૥ તોલો સોડાબાઇ કારબન, સોડા વાટર સાથે પીવું.

જુએા “ ચરબી પેટમાં ”

ફાંસ લાગે-કાંટો ભાંગે.

ફાંસ લાગે અથવા કાંટો ભાંગે તો લસણ છુંદીને બાંધવું કાંટો ન નીકળે તો પછી બકરાનું ફેફસું બાંધવું, કાંટો ખેંચાઇ આવશે.

ફેફડે-વાઈ-અપસમાર-મુરગી.

૧=અરીઠાનું બારીક ચુરણ, માત્ર કાકણી અને મરીનું ચુરણ, કાળાં મરી અને દુધેળીના ફળનું ચુરણ, આમાંનું કાકણી એક ચુરણ સુધાડવાથી ફાયદો થાય છે.

વાવડીમ અને પીપરનું ચુરણ ના તોલો રોજ સાંજ સહ-
વાર ખવાડવું.

ફેફર મટે—સમુદ્રફળ બેસના મુતરમાં ઘસી નાકમાં મુકે.
અથવા નાસલીએ, સમુદ્રફળ પકવીને વાપરવાથી ગુણે વધે છે. પક-
વવાની રીત જુઓ “ સમુદ્રફળ ”

૨=ગાયનું ધી, દુધ, દહી, તથા ગાયના જાણુનો રસ દરેક
ના શેર મેળવવું તેમાં ૫ તોલા ધી ખીજું નાખી ચરમ કરવું.
સર્વ બળી જાય અને ધી ગળી લેવું. ફેફરાવાળા બાલકને
બે આનીઆર અને મોટાં માણસને ના તોલો રોજ બે વાર ખવાડવું
૩=ભુરાં કોરાનો રસ અને જોડી મધ રોજ પીવું.

૪=કાળી સરસની જાલ અથવા બી તથા કરંજના બી પાણીમાં
ઘસી અજન કરવું.

૫=હાથીના મુત્રના ૨) ટીપાં વાઇ આવે ત્યારે નાકમાં નાખવા
૬=સુરોખાર ૧) વાલ લખ ઘોડાના ખુસીઆ ઉપરના પરસેવા
સાથ મેળવી બધે નાખના શીફરાંમાં મુકે.

૭=સસડું જાણુવરના કાન કાપીને તેનું લોલી નાખમાં અને
કાનમાં મુકે.

૮=પીપળાની વડવઢનો બુકા ના તોલો લેવા તેને પાણીમાં
મેળવી પાત્રો, અશીષુ અરધો વાલ ઉમેરવાથી વધુ ફાયદો થાય છે.

૯=આવલના આડના કુલને ધીમાં તળી તેનો જુકા કરી
મધમાં અથવા ગોળમાં ગોળી ચણા જેટલી ખનાવી ૭)
દીન ખાવી.

૧૦=લીલા કુકકડપાડા (ગુરીઆં) માં વીંજુ મુકવો. તે સુકાય
બાદ વિછી સુધાં તેનું ચુરણ ખનાવવું. જ્યારે વાઇ થાંચ ત્યારે તે
ચુરણ સુંઘાડવું.

૧૧=આંકડાનું દુધ અડાયાની રાખમાં મેળવી સુકવીને સુંઘાડે તો
ફેફર મટી જાય.

૧૨=જ્યારે શિમષ્કડ નહી કામ કરે ત્યારે ૧૫ શેકન ટંકનખાર
દીવસમાં ત્રણવાર ખવાડવું.

૧૩=કાંદાનો રસ નાખમાં નાખે તેથી છીંક આવી નાકમાંથી
કાડો પડે તો શીકરં જળુ રહે. કોઈ વાર તે કાંટા મગજે ચડે તો
નુંકસાન કરે,

૧૪=બોલવાનું જાન ન હોય ત્યારે પારો, કનેરની જડ, પીપર,
અકળગરો દરેક તોલા ૨, ચીનીદખાળ તોલા ૧, ગંધક તોલા ૪,

મરી તોલા ૨, તનકનખાર તોલા ૨, શુંડ તોલો ૧, ખાંડ તોલા ૪, એ બધાને ભાંગરાના રસમાં મેળવી ચીનીબોર જેવી ગોળી બનાવી, તેમાંની ૧ ગોળી સદવારે અને ૧ ગોળી ખવાડે.

૧૫-પારસ પીપળના દીંદવાના રસના ટીપાં નાકમાં મુકે તો નાકમાંથી કાઠો બહાર આવે. દીંદવા લીલા ન મળે તો સુકાને પાણીમાં ધસીને વાપડે એ મુગળ્ય જુમખા દોળીના પાનનો રસ નાકમાં મુકે તો ફાયદો થાય.

૧૬-શીકરા માટે—સુંકનો બુકો, નાંખમાં ધસવો અથવા સુંક પાણીમાં ધસીને ટીપાં નાકમાં નાખમાં.

મુર્જા-વાયુ માટે—લવંગ ધસી અગ્નિન કરવું.

૧૭-મોટા ઉંદર (કાદોર) ના સફરામાં વજન કાવળો મુકે, તે ઉંદરને દાંડીમાં મુકી ૨ માસ જમીનમાં દાટવો, પછી આ વજનકાવળીને જવના પાણીમાં ધસીને ટીપાં ૩ નાકમાં નાખે તો કાઠો મરે ને શીકરું નરમ પડે.

૧૮-કેફર આવે નહીં—ઉભી રીંગણીના ફળ અને ફુલના રસમાં ૧ લુગડાને ૭ પત આપવા. તે લુગડાને સફરના પાણીથી ભીજવી દરદીને સુંઘાડવું.

૧૯-શીકરું મરે—અકલગરો અને વજનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તે ચુરણ ૧૦ વાલ મધમાં મેળવી રોજ ૩ વાર ખવાડે.

૨૦-દુધવાળી લીંબોડીઓ લેવી તેને કાદવના વાણમાં બંધ કરી પાણીવાળા ખખોચીઆમાં દાટવી. જે ખખોચીઓ ૬ માસ સુધી બીનાસવાળો રહે. ૬ માસ પછી લીંબોડી કાઢે. સો મરીના દાણાને કંટારીઆ ફૂવરના મુલતી ગાખદી કાઢી તેમાં મુકે અને ૬ માસ પછી તે કાઢે. લીંબોડી અને મરીનું ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ દરદીને સુંઘાડેતો છીંક આવે અને મગજનો કરમ બહાર પડે, અથવા અંદર મરી જાય.

૨૧-દરદીને બોવવા ચાલવાનું જાન રહે નહીં તે માટે બોયરીંગ છીના દીંડવાનો રસ બે ટીપાં નાકમાં નાખે તો મુરગીના આગરને ફાયદો થાય, તેજ ખાવું નુકશાન કારક છે.

૨૨-મુરગીનો આગર (મગજનો ખગાડો)—બોયરીંગ છીના દીંડવાનો રસ બે ટીપાં નાકમાં નાખે તો હુશીયરી આવે.

શીકરાવાળા દરદીને મીઠું ખાવા દેવું નહીં, શીકરાની અકસીર રુખા ઓમાઇડ છે. તેનો ચુણ મીઠું તોડી નાખે છે.

૨૩-શીકરું—સુંક ને મધ સાથે ધસીને નાકમાં ૪ ટીપાં મુકવાં.

૨૪=તલનો રસ એ સધળાને મેળવી હાથમાં સુકવે તેને બક-
રાંના મુતરમાં ખરણ કરે, ગોળી બનાવે, તે ગોળી બકરાંના મુતરમાં
ધસી અંજન કરે.

૨૫=ધોળા કાંદાનો રસ દરદીને સુધાડે અને આંખમાં આંજે.

૨૬=હાથીનું મુતર નસકોરામાં સુકે તો મગજના કીડા
બહાર નિકળે.

૨૭=ધોડાવજ ૪) વાલ, રાસના ૪) વાલ, જેદામાસી ૮) વાલ,
કુલવેલો તંદેણુખાર ૪) વાલ, પાણી ૦૧ શેર. એને ઉકાળી ૦૧ શેર
રાખવું, તેના ૨) ભાગ કરી સવાર સાંજ પીવું. ૩) દીનમાં ફાયદો
જણાય. ૧૪) દીનમાં દરદ દહે થાએ.

૨૮=ખંદાલ (રીંગણી અથવા વાંદો) સેર ૦૧, મરી તો. ૧),
મહામત્ર ૦૧ સેર મેળવી તેનો રસ કાઢી, સુકવી ચુરણ
બનાવે. દરદીને નાંસ આપી વાંકો રાખે તો અંદરનો કાંસો બહાર પડે.

૨૯=ભોંયરીંગણીના ફળ, તથા પાનનો રસ નાખે મુકે.

૩૦=સમુદ્ર ફળને નગોડના પાનના રસમાં ૯) દીન પરાળે. ૭)
દીન હાથમાં સુકવે, તેનું ચુરણ ૫) વાલ તુલસીપત્ર અને લવંગ સાથ
૫)દીન ખાય.

૩૧=આંકડાંના ઝાડ ઉપર આકુંધાલરા નામના જવડા થાય છે.
જેક માસમાં એ ઝાડની નીચે જવડા મરી ગયલા તેના ખાખા રહે
છે તે ખાખાનું ચુરણ ૧) રતી બાર દરદીને ગોળ સાથ ખવાડે.

૩૨=માણસના માથાની ખાપરીનું ચુરણ મુકે. ફેફસે આવ ત્યારે
૨) ૩) વાર સુધાડે.

૩૩=કુતરાની વિપટાનું ચુરણ બે આની બાર પાણી સાથ પીએ
તો ફેફસે ફરી થાય નહીં.

૩૪=વલા નામનું જવડું ભાદરવા અને આવળ માસમાં ઘાસ
ઉપર થાય છે. કુંક અથવા સહેદ શીજીના જેવા પરગાટા ઘાસ પર જોવામાં
આવે છે; એની અંદર વલા (જવડો) રહે છે તે પોતાના મોઢામાંથી
શીજી કાઢીઆ કરે છે. આ શીજીવાળું ઘાસ દોરના ખાવામાં આવે,
તો દોર શરીરે અકડી જાય છે, શરીર કાળું પડે છે, ખોરાક લેતું
નથી. આ દરદને વલો ચઢીઆ છે એમ કહે છે. ઇલાજમાં મરીનો
જુકો દુધ સાથ ૪) દીન ખવાડે છે. આ વલો (જવડો) હીસતીરીઆ
માટે રામખાણ ઉપાય છે અન્ય પરીણામ આવે છે.

વલા (જવડું) ઘાસ પર જણાય તેને વચમાંથી પકડી દાખે તો
તેના મોઢામાંથી શીજી નિકળે, તે શીજી સીસીમાં એકઠું કરે, અંદર

કાળાં મરી નાખી બંધ કરે, તાઠ તડકામાં રાખી ૧૦) દીવસ પછી ફીણ સુકાઈ જાય ત્યારે તેનું (મરીનું) ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ ૦૧ તો. સુધી કામળની નળી વડે નસકારામાં ફુંકે. દરદીને છીંકા આવે, ૦૧ કલાકમાં નાકમાંથી કાઢે નીકળે તેનું ચરીર લાંબુ અને ગોં કાળુ રહે છે.

૩૫=ગોખરના મળ ૧૬ તો. ની ચટણી, લી ૬૪) તો. પાણી ૨૫૬) તોલા એનું લી બનાવી ૨) તો. લી રોજ બે વાર ખાય તો ફીફરાંનું લયંકર દરદ સાથે થાય.

૩૬=લીમડાની કાચી લીબોડીને કાઢવના વાસણમાં મજબુત પેક કરી ન્યાં દમેસા કાઢવ રહેતો હોય ત્યાં દારે. વાસણમાં પાણી ન જતું નેત્રએ. ૭ માસ પછી લીબોડીનું ચુરણ બનાવી સુંખવામાં લીએ. તેથી મગજનો કાઢો મરે અથવા બહાર આવે.

૩૭=ઉંટના માથામાંથી નીકળેલા કાઢાનું ચુરણ સુંધાડે (ઉંટ લીમડાના પાન બટું ખાવાથી તેના નાકમાંથી કાઢો બહાર પડે છે)

૩૮=દરદીની બત્રીસી એસી ગદ હોય તો કપુરની ધુંધ આપે.

૩૯=કડવા તુરીઆ અને દુમરીનો ગર સંભામે લઈ કારેલીના રસમાં બનાવેલી ગોળી આપે. આ બધે વસ્તુનો રસ નાખે મુકવાથી પણ ફાયદો થાય.

૩૩૩, વાઈ, મુરગી, હીસદીરીઆ.

૪૦=ધાળો વજ ૧) વાલ રોજ સવારે મધમાં ખાય.

૪૧=માલ કાકળી, લીમડાના પાન, જેડીમધ. સરગવાની જાલ દરેક ૦૧ તોલો. તેલ ૫) તો. ગોમુર ૨૦) તો. એનું તેલ મસળવું.

પુલ્લો હથેલીમાં

હથેલીમાં ફુલો થાય છે તેમાં અગન બહુ બળે છે, નસ્તર લગાડે તો અગન વધારે બળે; અને ધૂટે તે પાછો જરાએ તે માટે ફુડેલીના પાનની ગરમ લીપડી કુદલાપર મુકે. તેમાં જરા મીઠું બી નાખે, એ લેપડી ઉપર લીમડાના પાનનું વરાળાઈ બાંધે તો જલદી ફુલો પડે. ફુડેલીના વેળાના પાનની સીધી માણુએ કાળી સડીના જેવી ઊંટ હોય છે.

ફેટકીઆ વા.

શરીર ઉપર કુલ્લા થાય; તેના ચેપથી બીજા કુલ્લા વધે તે માટે આંખળા, મરી, અજમો અંકેક તોલો. મોરધુધુ બે આની ભાર, એએને કાચાપાકી રોકી ચુરણુ બનાવે. ૧૦) તો. દુધને આંખાના વાસણમાં મુકી દહી બનાવે. દહીના મહડો કરી તેમાં ઉપલુ ચુરણુ મેળવી લગાડે.

કુલ્લા શરીરે

ગરમીની મોસમમાં શરીરને કુલ્લા થયા કરે તો તે દરદીને થંદીની મોસમમાં બે આની ભાર ગંધક દુધમાં ઉકાળી રોજ ૧) વાર ૧૫). દીવસ ખવાડે.

પુલું-આંખનું પુલું.

૧-આંખનું કુલું-વાધણનું દુધ આંખે લગાડવાથી કુલું કપાય છે.

૨-આંખનું કુલું-વાધણનું દુધ, દાંભાનું કુલ, ચીનાઇ સાકર, અકરીના દુધમાં ધસી આંખે લગાડવું,

૩-આંખના કુલાં માટે-સમુદ્રફળ પાણીમાં ધસી આંખે આજવું.

૪-આંખના કુલાં માટે-ઉજળી ચણેરીનું મુળ આંખે અંજન કરવું.

૫-પુલું આંખનું મટે-આંખ ગળે તે માટે ઘોળી સાટેડીનું મુળ મધમાં ધસી અંજન કરવું.

૬-કુલું-આંખના કુલાં માટે-સાખરસીય પાણીમાં ધસીને આંખે લગાડવા કરવું.

૭-આંખના કુલાં માટે-અરીડાનું પાણી અરીડાને પાણી સાથે દોદનીને) આંખે આજે,

૮-કુલું આંખનું-અરીડાની જાલ પાણીમાં ધસીને આંખે આજે આંખનું કુલું કપાય-લવંગ અને ઘોળી ઘણેરીનું મુળીઉં પાણીમાં ધસી આંખે લગાડે તો પ્રગ્નું મટે,

૯-કુતરાના દાંતને પાણીમાં ધસી આંખે લગાડે તો ૨૦ વખતું પુલું કપાય.

૧૦-આંખનું પુલું-અખીરાના બીજ, ઉજળી ચુંજ પાણીમાં ધસીને આંખે લગાડવું,

૧૧-આંખનું કુલું-થોડા વખતનું હોય તો આતવારે શેરડીનું મુલ ભાતીને કુલાંવાળી આંખની પાસેના કાનપર બાંધવું.

૧૨-આંખનું ડુલું જાય—સમુદ્રજળ ગધેડીને દાંત પાણીમાં ધસીને આંખે આંજવું,

૧૩-આંખનું કુલું બચ્ચાનું કપાય—સાકર અને ચલ્લાની અધાર વાટી બારીક કરીને આંખમાં છાટવું,

૧૪-કુલું—જીનજોટાનું મુળીઠી પાણીમાં ધસી આંજે,

૧૫-કુલું—સાટોડીનું મુળ રવીવારે લાવી, ધુપ દહ કાને ખાંધવું.

૧૬-કુલું—હાથી દાંતને જાસમાં ધસી આંખમાં આંજે તે કુલું કપાય.

૧૭-ડુલું આંખનું—હરણ (કરીઆળ) નું રીંગડું છોદરીની માતાના ચાનના દુધમાં ચસી આંખે આંજે.

૧૮-સીતલાથી પડેલું આંખનું કુલું સાંઝે થાય—ઉંટની દાઢના દાંતને પાણીમાં ધસી કુલાં પર લગાડે.

૧૯-આંખમાં ડુલું, આંખમાં માઉસ વધે એ માટે—દરજના બીઆના ચુરણને ખાખરાના કુદના રસમાં ૩ વાર પત આપે, તેની સલી બનાવે, તે સલી પાણીમાં ધસી આંખમાં લગાડે તો આંખના દરદો સારા થાય, જે આંખના દરદો કાપી કઢાકવા જેવા હોય તે પશુ આ ધસારો લગાડવાથી સારાં થાય,

૨૦-આંખનું ડુલું સાંઝે થાય—માણસના કાનનાં મેલ મધમાં મેલણી ખુબ ખરણ કરી તેનું અંજન કરે.

બફારો શરીરે.

મુળકન ખાવાથી શરીરનો બફારો નરમ પડે.

બરલ=બહારેલ-તલ્લીકુલે-રૂંદાન માટી-એગીઉકેક.

૧=નવસાર ૧ તી ૨) વાલ પાણી ૫પાઉં સાથ ખાએ.

૨= „ ૨) વાલ પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ખાએ.

૩-તલ્લી કુલે, બહારેલ વધે તે માટે રૂંદાસી ના વાલ અથવા લોહ તે અરક ૧૦ ટીપા પાણી સાથ રોજ ૩) વાર પીએ તે દરદો આ ઠંડાઈથી જરૂર કપાય છે, પશુ કોડા કબજનડી થાય માટે જુના-બનુ મીઠું સાથે જરૂર લેખએ. ઇલાજ ખાતરી પૂર્વક છે.

૪-સરપંખાનું મુળીઠી ના તો. ૩) તો. તેમાં ધસી ર.વારે ખાવે તે આપવું.

૫-લીંડીપીપર એ વાલ મધ ૦૧૧ તો. જાસ ૨) તો. મેળવી સવારે પીવું.

૬-સિંધાલુણુ, રાષ્ટ, હળદર, કરેક ૬) તો. જાસ ૧૦) સેર કાઢવના વાસણમાં નાખી મોઢુ બંધ કરે, ૩) દીવસ જમીનમાં દાટે પછી આળીને સીસીમાં ભરે. ૩) તો. રોજ ૩) વાર પીએ, ગમે એવી મોટી બહારોશ હોય તે મટી જાય.

૭-આંકડાના પાનની રાખ ૧) થી ૩) વાલ મધ સાથે લેવી.

૮-દાખી બાણુ પાંસરાં આગળ ગાંઠ થાય છે, તે માટે દડામ નીલુસોના અકસીર ઇલાજ. કનેરની જડ સરકામાં ઘસી લગાડવી. અને ૨) વાલ જોટલી જડ પાણીમાં ઘસી અથવા ચુરણુ કરી ખાવી. સરખત સાથે ખાવી. આ જડ જોહેરી છે, પણ આ ઇલાજ ઉમદા છે.

૯-ટંકણુખાર કુલવેલો ૨) વાલ અથવા વધારે એવલી પાન સાથે ખાવો.

૧૦-અંજીર ૧) શેરને ૦૧૧ સેર સરકામાં બોળી રાખવાં. અંજીર ૪) નંગ રોજ સવારે ખાવા, અને તેની પોટીસ ગાંઠ પર મુકવી. અને તે સરકા ખાવામાં લેવો.

૧૧-દોરાનું અથવા ગોળીનું પોત મુકે, અથવા બીલીસતર. ઉડાડે અથવા દામ દીએ, અને ૪) માસ સુધી તે ઝરવા દીએ, રૂગવા દીએ નહીં.

૧૨-નગોડનો રસ ૧) તો. ઐમૂત્ર ૨) તો. રોજ પીએ.

૧૩-રગત રાહિદો અને મોટી હરડે ગૌમૂત્રમાં પીએ.

૧૪-એક નાળિયેરના સાખા કાઢી ગોટો બનાવે, તેની આંખ ફેાડી ભરાય એટલું મીઠું ભરવું. આંખ પાછી બંધ કરે નાળિયેરને આઠ દીવસ પાણીમાં રાખે ત્યાર પછી નાળિયેર ફેાડી અંદરના કાપરાંના ૭ ભાગ કરે. બોળ સાથે ૧) ભાગ રોજ ખવાડવો, આ મુજબ ૩) નાળિયેર ૨૧) દીન ખાય. તમામ ઉદર રોગ મટે.

૧૫-વેંગણુના ખેતરમાં દરદીને સૂર્ય ઉગવા પહેલાં લખ જવો. કાચું વેંગણું દરદી ખાય, ૭ દીન ખાએ તો આરામ થાય.

૧૬-જવના ઝાડના લાકડાંનું ખાણું બનાવી તેમાં પાણી ભરી રાખે અને પીએ, અને તેમાં ખાવાનું મુકી ખાય તો બરોડા આગળ.

૧૭-બહારની ગોળી—જવખાર, સુરોખાર, ખડીઓ ખાર, નવસાર, રેવનચીનો સીરો, એળીઓ, હીરાકસી સંભાગે કુમારના રસમાં ૪) પોહોર (૧૨ રૂલાક) ઘુટે. જેમ વધુ ઘુટે તેણુ વધુ ગુણ આવે, અણા જેવડી ગોળી બનાવે, રોજ ૨) અથવા ૩) ગોળી વરીઆળીના પાણી સાથે ખાય.

૧૮-મીઠુ ૨) સેર ને વાટી વાટકામાં ભરી, કપડાંછંદ કરી ગજ-
પુતમાં ડાહ્યા સાથ સળગાવે તે મીઠામાં ૦૧ શેર અજમે
મેળવી ફાફી બનાવે. ૦૧ તો. ખાવામાં લીએ.

૧૯-અસાળીએ ૧) વાલ ૩) વાર લેવા.

૨૦-ગરબીના બી ૨ થી ૬) વાલ, સુક સાથ લેવા.

૨૧-કરીઆતાંની ચાલ સાથ નવમાર ૨) ૩) વાલ લેવા.

૨૨-ફાફીઆ યુઅરના લાલ ફલનું સરખત પીવું.

૨૩-પીપળાની કુંપળે, કુમળા પાન મધ સાથ ખાવા.

૨૪-સમુદ્રફળને નગોડના રસમાં ૬) દીન બીનાવં, ડાહ્યામાં મુકવે
તે ચુરબુ ૨) વાલ ખાય.

૨૫-સરખંખાનુ મૂળ હાસમાં ઘસી પીએ (આ છોડમાંથી
ગળીનો રંગ બને છે.)

૨૬-તાડની જટા (મુકાં કુસો) માંથી ખાર કાઢે તે ગોળ
સાથ ખાએ.

૨૭-કોડીની ખાખ, લીંબુના રસ સાથ ખાએ.

બળગમ છુટો પડે

એવલી પાનમાં જવખાર ૨) વાલ, લવંગ ૩) મુકી આદુના
રસમાં છુટી પાચ તો ૬) માસનો બળગમ જાય.

ફેફસું ફુલે.

૧-ફેફસું ફુલેલું હોય અને જાહાડ આવવાનું દરદ હોય તો
ચમારીઆ પીસીને પીવાડે તો દરદ જાય.

ફેડાં શરીરે—ઘાહડા.

સરખંખાની રાખ દાખવાથી ઘાહડાં રૂઝે

બકારો—ગરમી—શરીરે ઉકળાટ.

બકારો ઓછો થાય—તાપના દીવસમાં તડકે ગરમ કરેલા
પાહણીથી નાહવું.

બરફની માફક તરબુજ પીવામાં તેમજ લગાડવામાં કામ આવે.
માથે તાવ ન ચઢવા દેવા માટે કાળી મટોડીને પાણીમાં

જીંજીવી તેને લુગડાં ઉપર મુકી તે લુગડું માથા ઉપર મુકવામાં આવે તો તેનાથી બેંજને હંડક રહે, અને આ હંડક આખા શરીરે પસરે નહીં.

હંડક માટે બીજો ઇલાજ—જીનાં મકાનની દીવાલનું ઢાંચું બાજીક જુકો કરી કાળી મટોડીની માફકજ વપરાય છે. કાળી મટોડના જેવોજ તેમાં ગુણ છે.

અંધેજ—પુરૂષાટણ—મરદને શક્તી—ધાતુ પુટ્ટી વિર્ય વધે.

૧-અંધેજની ગોળી—જન્યકળ ૧ (પોણા તોસાથી ઓછું નહીં હોવું. જોઈએ) તેને કાતરી તેમાં વાવ ૮ અડીણુ ભરે. ગાખડું બંધ કરી ઘઉંના આટાનો ગલેક કરે, ભાતના ઇલાના એક ટગલામાં જન્યકળ વચમાં મૂકે, તે ઉપર ૪ સુતરના દોરા મુકી તેના આઠ છેડા સળગાવે, ઇલા થઈ પડે તે જન્યકળ વારીને ૪ ભાગ કરે. ૧ ભાગ પાકા પાનમાં મુકી ચાવી ખાય. ઉપરથી ૧ શેર દુધ પીએ.

૨-અંધેજ રહે, પાણી પડે નહીં—જીજેલા ઇંલેલા ચણા, ખાંડ સાથે ખાય તો દમ્ભેલવાળી સ્ત્રીને ધાતુ ન જાય અથવા પાણી પડતું બંધ થાય.

૩-અંધેજની ગોળી—શક્તીની ગોળી—સાંકર. ચીનાઈ કપુર સવંગ જન્યકળ, જવંત્રી, અકલગરો, અડીણુ, ભાંગના બીજ સંજાગે લઈ મધમાં અંકક વાસની ગોળી બનાવે. ૧) ગોળી ખાઈ ઉપરથી દુધ પીએ.

જીજેલા “પુરૂષાટણ,” “મરદને શક્તી” “ધાતુ પુટ્ટી” “વિર્ય વધે”

બગલ વાસ મારે

૧-બગલ વાસ મારતી હોય તો બોડાસીંગ પાણીમાં ગસી લગાડે તો વાસ બંધ થાય.

બળગમ દુર થાય, કફ, મટે.

બળગમ ૬ માસમાં દુર થાય—લવંગ નંગ ૩, જવખાર વાથ.
૧) આદુના રસમાં વાડી પાન સાથે ખાવું.

કફ ગળાનો છુટો પડે—ખદામ ગરમ કરી નંગ ૧૫ સહવારે.
ખાએ. જુએ “કફ” “ખાંસી”

બળી જવું.

બળી ગયલા અથવા પાકપર ચઢેલા શરીરના કાઈ બી ભાગ સાફ કરવા માટે ચણાનો લોટ દુધમાં મેળવી લગાડના અને પાણીથી ઘોષ નાંખી ઘીનો મલમ લગાડવો જુવો “ખાઝવું”

બરોળ—કલેજાના દરદ—કમળો—પીહ—યક્ત

૧—બરોળ તથા ખાંસી—કારીને લીંબુના રસમાં તથા ચાખાની કાંઈમાં ભીંજવી રાખવાથી ચાખી થાય છે. કાદવના વાસણમાં પેક કરીને એને પકવે છે. પછી લીંબુના રસમાં બોળે છે. એ મુળ્ય સાત વાર પકવે અને ૭ વાર લીંબુના રસમાં બોળે. બરોળ, કાંફણ, ખાંસી ઉપર કાઢીની આ ખાખ વાપરે છે.

૨—બરોળની ગાંઠ મટે—ઈંદરાયણના ફળમાં લાહોરી મીઠું ભરી તેના ઉપર ઘંઊના લોટનું પડ ચઢાવી ચુલામાં બાફવું. ફળને બાળવું નહીં. તે ફળને નીમખ સુકાં વાડી ભુકા કરવો. તેમાંથી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે રોજ સહવારે ખાવું.

૩—બરોળ માટે તાડના ઝાઝી રાખમાંથી ખાર બનાવી તે ૨) માલ ખાવામાં આવે.

૪—બરોળ માટે—જવખાર, સાણખાર, સંચર સંભાગે મેળવી વાથી ૦૧૧ તોલો ખાવામાં લેવું.

૫—બરોસ મટે—યુવગ્ના ડીંડવાનો રસ સાકર સાથ ગરમ કરી પાવો.

૬—બરોળ માટે—ડાબી બાંજુએ પેટ પર દાણાની માફક સોજે જણાય અને બરોળ ફુલે તે ઉપર ચુનો અને મધ સંભાગે મેળવી રોજ લગાડે ઉપર ૩ દબાવે અને કુમારનો રસ અને હળદર સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો બે વાર ખાવી.

૭-૭.રોજ પીગળી જાય—આસન ૧ તોલો, જવ ખાર, સંચળ, સીંધવ, આખાહળદ દરેક બધે તોલો. આ ચીજોને નાળીએરને કાણું પાડી તેમાં ભરવું. તે નાળીએરને પાછું બંધ કરી બાળવું. ઉપરની કાચલી બળી રહે ત્યારે નાળીએર વસાના સાથ છુંદી એક રસ કરવું. તેમાંથી તોલો એક રોજ ખાવું. દવા ખાવાની ૩) દીવસ આગળ નસોતરનો જીલાબ લેવો. મેથીની બાજુ, વેંગણાનું ભરત, ચોખા, જુવાર, એટલી ચીજ ખાવો, ચીકાસ ખાવો નહીં.

૮-૭રોજ માટે મરી અને ટંકણુખારનું સેવન કરવું.

૯-કમળા માટે મરી અને કરીઆતું રોજ ૩ વાર વાપરવું.

૧૦-૭રોજ માટે સરપંખાનું ચુરણુ વા તો. રોજ ખાવું.

૧૧-૭રોજ માટે—રાઇ તોલો ૩ અને ખસી કરેલા બળદનું મતર એક શેર મેલવવું. તેમાંથી એક તોલો રોજ પીવું.

૧૨-૭રોજ તથા લોહીની ગાંઠ મટે—રોહડો ૦૧ તો. મધ સાથે રોજ ૩) વાર ખાય. ઉપાય બીજો—ગાંઠ પર મધ ચોપડી તે ઉપર ચુનાની ફાંક છાંટે અને ૩ દખાવે. ત્રીજો ઉપાય—કુમાર અને દળદર સંભાગે એક તોલો રોજ એક વાર ખાય.

૧૪-૭રોડ માટે—મરગતના મુળનો જુકા બારોબાર ખાંડમાં મેળવીને તેમાંથી તોલો ૧ સવારે પાણી સાથે ૭ દીવસ ખાવો.

૧૫-૭રોજ તથા કલેનનાં દરેક માટે—દરેક ૬ ભાગ, જવખાર ૫ ભાગ, પાપળ ૪ ભાગ એની ફક્ષી બનાવી વા તોલો રોજ બે વાર ખાધા પછી ખાવી.

૧૬-લીલ-૭રોડ માટે—દળદર જુકા વા તોલો અને કુમારનો રસ ૪ તોલો મેળવી દીનમાં બે વાર પીવા.

૧૭-૭રોડ માટે—ફટકી ૧, જવખાર ૨, નવસાર ૨, સુરોખાર ૪, સીંધવ ૧ ભાગ, આ પ્રમાણમાં મેળવીને એનો જુકા બનાવવેલ ૧ થી ૩ વાલ જુકા પાણી સાથે પીવા. ૭રોજ માટે જીલ્લિતા દેશી ઉપાય છે. ખાર મોટા પ્રમાણમાં ચાલુ ખાવાથી વિચિ નબળું થાય.

૧૮-૭રોજ, પેટમાં ગોળો, પેટનો આક્રોશ સારો થાય—સંચારો સંચળ જવખાર, ટંકણુખાર, કુલવેલો સરખે ભાગે લેવો, તેને કુમારના રસ સાથે મેળવીને ચીનીખાર જેવડી ગોળી બનાવી ૧ અથવા ૨ ગોળી રોજ પાણી સાથે ગળવી, ખાવામાં ગોસ અને રોટલી લેવી.

૧૯-૭રોડ—સુકાં અંજીર શેર ૧, સરેકા શેર ૦૧ મેળવી તેમાંથી દરરોજ સહવારે ૪ અંજીર ખાવાં. સરેકા ખાવામાં લેવો, આથી ૭રોજ સારી થાય છે.

૨૦—સરકામાં જીંજવેલા અંજીરનો લેપ બરોળપર બાધે અને અંદરસ માસો ૧ સરકા સાથે ચટાડે તો બરોળ સારી થાય.

૨૧—બરોળ માટે નીચલા ઉપાયો છે—બલીરટર મુકાને, દોરાનું થોત મુકાને, ગોળીનું પોટ મુકાને, દાદામ મુકાને ચાર મહીના સુધી આ દરદના ભાગને ઝરવા દેવું.

૨૨—ચેવલી પાન સાથે ફુલવેલો ટંકનખાર ખવાડે તો બરોળ સારી થાય.

૨૩—બરોળ ડાખી બાજુના પાંસળાં નીચે દોાય છે, તે માટે કનેરની જડની છાલ વાલ બે રોજ સાથે ખાવી અને સરકા સાથે વાડી બરોળપર ચોપડવી આ જડ અહેરી છે. (હકીમ નીલાનુસ કહે છે જે બરોળ માટે એના જેવા બીજને કોઈ ઉપાય નથી.)

૨૪—લીવર (ચકત) દુખાવા માટે મૂળાનો રસ તોલા ૨૫ દીવસમાં ૩ વાર પીવો અને બહાર દરદવાળી ચામડી ઉપર મસળાવો. બરોળ માટે મેથી ખાવામાં ફાયદો છે.

જવના ઝાડનાં લાગડાં 'ચાકામાં જમવું' અને પાણી પીવું તે બરોળને ફાયદો કરે છે.

૨૫—બરોળની ગોળી—જવખાર, ખડીઆખાર, નવસાર, એળીએર રેવનચીનો સીરા, હીરાકસી સંભાગે ફમારના પાનનાં રસમાં ૪ પહેાર (૧૨ કલાક) મસળીને ચણા જેટલી ગોળી કરવી, તેમાંની ગોળી ૨ રોજ વરીયાળીના પાણીમાં ગળવી.

(આ વસાણા વધુ વખત મસળાય તો ગુણુ વધે છે.)

૨૬—મરળતના મુળ—છાયામાં સુકવી ખારીક કરી બારેબાર ખાંડ મેળવી ૧ તોલા સહવારે પાણી સાથે મેળવી દીન સાત પીવાથી બરોળ મટે છે.

૨૭—બરોળ મટે—નવસાર બેઆની બાર પાણીમાં મેળવી રોજ બે વાર પીવો પાકા પપાઉન ખાવામાં ઘણો ફાયદો છે.

૨૮—કમળા માટે સસતો અને સેહેલો છલાજ; પાનમાં ખાવાનો ચુનો ૧) થી ૩] વાલ સુધી માખણ સાથ રોજ બે વાર ૬) દીવસ સુધી ચાટવો જુઓ. “કલેજાના દરદ” કમળો.

બદ્દજમી-પેટનો દુખાવો-પેટનો પવન-અજીરણ ભુખ લાગે

૧-ચતુરોસન એટલે સુંદ, મરી, પીપર પીપરીમુળનું સંભાગે ચુરણુ-બદ્દજમી, સજેખમ પેટનો દુખાવો અને પેટના પવનને માટે ૦૫ તો ખવાય છે.

૨=પીકટૂ એટલે સુંદ, મરી, પીપર ઉપલ્લ ૬૨૬ માટે વપરાય છે.

૩=બદ્દજમી-ખાધેણું । તે માટે વરીઆળી. એલચી સાત કાચું ઝાડા વાટે નીકળી પગે । કચરો દરેક ૧) તોલો તેમાં ૫) તોલા સાકર મેળવી ૦૫ તોલો ખાય અને ચુરણુ ઉપરની વાસી પાણી પીએ.

૪-વરીઆળી પાક બનાવવાની રીત-સુનામખી જીનીહરડે, ગુલાબના ફુલ દરેક ૬ તોલા નીસોતર ૧) તો. (એમાં જુલાબ બાવવનેશ ચૂણુ છે માટેખપે એટલો લેવો) વરીઆળી, કાળી દરાખ દરેક ૬) તો. અને ઘીમાં તળે અને શાકરના સીરામાં પાક બનાવેલી રાત્રે સુતી વેળા ખપે એટલો ખાય.

૫=મધકાશ મટે-સિંધવ અને લીંબુના રસમાં આંચેલી સુંડની ફાંકી ૦૫ તો. રોજ એવાર ખાધા પછી લેવી.

જુઓ “પેટનો દુખાવો” પેટનો પવન.

બાલ કાળા થાય.

૧-બાલ કાળા અને તેજસ્વી અને તળેલા આમળા ૮ ભાગ દાપડ ગોવાઈ સુંકું ૪ ભાગ, કપુરકાચલી, કચોરો, સુંગધીવાળો મોચ, અગર, તગર, સુખડ, ગૂલાબ કળી અડેક તોલા એ બધાને પાણીમાં મેળવીને બાલ ઉપર લગાડે.

૨-બાલ સંકેદ થતા અટકે, બાળ કાળા ભમર જેવા થાયે-નાહતી વેલા દર વખતે આમળાનું ચુરણુબાલ પર ઘસવું.

૩=સંકેત બાલ કાળા થાય-આવલની કુમળી પાલી અને કુમળાં પાનનું ચુરણુ અને અજીરો સંભાગે ચુરણુ કરી ૦૫ તોલો ચુરણુનું સેવન કરે.

૪-બાલ કાળા થાય-ખાખરાના જડની રાખ ૧૦ તોલા, છીપ બાલીને ચુણા કરેલી તે ૨૫ તોલા, એ ચીન્નેને લોખંડના

વાસણમાં મુકી, સીસાના બટાથી ઘુટે. બાંગરાનો રસ નાખે અને ઘુટે. બે દીવસ સુધી ઘુટીઆ કરે. પછી તે ખાસને લગાડે તો સફેદ ખાસ કાળા થાય.

૫-ખાસ કાળા થાય—સાપની ટાંચલીનું તેલ ખાલે લગાડે તો ખાસ કાળા થાય છે.

૬-ખાસ કાળા થાય—નગાડના પાતરાંની ચટણી શેર ૧, મધ શેર ૧, ઘી શેર ૧, લોદાના વાસણમાં મેળવી ઉપર લોદાનું ટાંકણું ઢાંકી ૪૦ દીવસ અનાજની કોદીમાં રાખી તેમાંથી ૧ આંગલી દીન ૩ ચાટે તો ખાસ કાળા થાય. બાંગરા ખાવાથી ખાસ કાળા થાય છે, બાંગરાના રસ સાથે મુનામખી ૧ મહીના ખાવાથી ખાસ કાળા થાય છે અને કાળા રહે છે.

૭-સાચના બાંગરાને સફેદ બાંગરા કહે છે. કૃણ સાચના બાંગરાને કાળો બાંગરા કહે છે.

૮-૮-બાંગરાનું તેલ ખનાવવાનીરીત—બાંગરાનો રસ ૧૫ તોલા મંડુલ ૧) તો. ત્રીફળ ૧) તો. ઉપલરી ૧) તો. તેલ ચાર તોલા આ વજનથી લઇને લોખંડના વાસણમાં ઉકાળવું. પાણી બળી જાય ત્યારે ગાળી લેવું.

ખાસ વધારવા અને ખાસ કાળા કરવા માટે બાંગરાનું તેલ વાપરવું.

૯-ખાસ કાળા થાએ—બાંગરા, હરડાં બેહેડાં આંખળા, કાળાં મરી, લોખંડના કાટ એ સરવેને સંભાગે સેરડીના રસમાં ૧ માસ મેળવી ખાસને લગાડે.

૧૦-ખાસ કાળા તરત થાય—૩) ભાગ આંખળાં ૨) ભાગ બેહેડાં, ૧) ભાગ હરડે, ૫) ભાગ આંખાની ગોટલી, ૧) ભાગ લોદાનો કાટ એ સઘળાની પાણી સાથ ચટણી કરી લોદાના વાસણમાં આખી રાત રહેવા દેા અને સહવારે તેનો લેપ કરવો અથવા દીવસે બીજાની રાખી રાતરે લેપ કરી સહવારે ખાસ ઘોઘ નાખવા.

૧૧-ખાસ કાળા થાય—સાપનું ડોકું કાપી નાખવું. એક હાલ્લામાં થઈ શેર ૧૦ ભરી તેમાં ડોકા વગરનો સાપ મુકે તેની ઉપર ઘોડાની લીંડ મુકી ૪૦ દીવસ જમીનમાં દાટે, પછી થઈ મરઘીને ખવાડે તે મરઘીના સફેદ પીછાં કાળાં થઇ જાય; તે મરઘી હલાલ કરી તેના માથેસને છુદી, સુકવીને તેનું ચુરણ ખનાવી તેની ગોળી બોર જેવી ખનાવી માણુમ રોજ ખાય તો ખાસ કાળા થાય અને જીવાન દેખાય.

૧૨—ખાલ કાળા થાય—ત્રીફળ (હરડા બેહરાં આમળાં) ગળીના પાન લોઢાનો જુકા, ભાંગરાના રસમાં છુંદી ગધેડીના મુતરમાં મેળવી ખાત્ર ઉપર લેપ કરવો.

ભાંગરાનો રસ, લોઢાનો કાટ, હરડાં બેહરાં આમળાં, ઉપલ સારીના મુલ (સારીવા) (એ સારીવાને બદલે સારસાના મુલ ચાલે) સરખે ભાગે લેવું. ધીમી આંચે ઉકાળવું આ લેપ લગાડવાથી ખાલ કાળા મળ્યુત થાય છે.

૧૩—હરડાં, બેહરાં, આમળા, દાડમની છાલ, કાળો ભાંગરો, સીસાંની રાખ, દરાખની જડ, લોખંડનો કાટ, સરખે વજન લેવા. તેને ભાંગરાના રસમાં ૩) વાર પત આપવો. તેને લોઢાંના વાસણમાં મુકી ઉપરથી ભાંગરાનો રસ નાખે, રસમાં મસાળો દુધે. અને રસ બે આંગળ ઉપર રહે તેટલો ભાંગરાનો રસ નાખે. આ વાસણને ઘોડાની લીડમાં ૪૦) દીન બંધ રાખે. આ કલપ ખાલને મસળે તો ૬) માસ સુધી ખાલ કાળો રહે.

૧૪—ખાલ કાળા થાય—સીંદુર, સાણુ, ચુનો સંભાગે લઈ પાણીમાં છુંદી ખાલને લગાડે, અને ઉપર નાગરવેલનું પાન બાંધે તો બે કલાકમાં ખાલ કાળા થાય.

૧૫—ખાલ વધે, ખાલ કાળા થાય—લીંબોડીનું તેલ એક માસ ખાલને લગાડે અને નાખે મુઢે.

૧૬—ખાલ કાળા થાય—ચુનામખી ભાંગરાના રસ સાથે સેવન કરે.

૧૭—ખાલ કાળા થાય—વેંગાણું લીંડું, જમાલગોટો, બીલામો સંભાગે છુંદીને તેની લેપડી કરે. લીંમડાના ઝાડને કાંણું પાડી અંદર તે લેપડી મુકે અને તે કાણું, ગાંબું મારી પુરી લીંબે. ઉપર જાણુ કાઢવ લગાડે. ઝાડ ઉપર ઝૂલ આવશે તે કાળા રંગના આવશે તે પાન સાથે ખાવાથી ખાલ કાળા થાય છે. બકરાને એ કુલ ખવાડે તો સંદેહ બકડું કાણું થઈ જાય છે, ઝાડનાં કુલ કાળાં ન થાય તો આ ઇલાજ વરસમાં બે વાર કરવો.

૧૮—ખાલ કાળા થાય—ટાલક પર ખાલ આવે—જટામાસી માથા પર લગાડે

૧૯—ખાલ કાળા થાય—નયફળના તેલમાં ખાલ કાળા કરવાનો ગુણ છે. જો ખાલ બુરા કરવા હોય તો અરધું તેલ અને અરધું પાણી મેલવવું અને ખાલમાં મસળવું.

૨૦—ખાલ કાળા થાય—ઈંદ્રવાએણાના બીનું તેલ ખાલ ઉપર ઘણા દીવસ લગાડે તો ખાલ કાળા થાય.

૨૧-ખાલ સફેદ થતા અટકે, ખાલ કાળા બમર જેવા થાય—
નાહતી વેળા દર વખતે આમળાનું ચુરણ ખાલપર ધસવું.

બચપણમાં સફેદ થયેલા ખાલ કાળા થાય—દરે ૧) ભાગ બેદરે ૧) ભાગ આમળા ૩) ભાગ કાચી કેરીની ગોટલી ૩) ભાગ લોખંડી ભરમ ૧) ભાગ પાણીમાં વાટીને લોખંડી કદામમાં ૧) રાત રાખી આ પછી લેપ લગાડે. અથવા દરે ૧) ભાગ ૧), આમળા ભાગ ૩), કાચી કેરીની ગોટલી ભાગ ૩), એએને પાણી સાથે મેળવી લોખંડી ખજમાં છુંદવું, પાણી સુકાયને બીજું પાણી નાંખી, રોજ છુંદવું અથવા દલાવવું. આ મુજબ ૧૦) દિવસ કયાં કરવું. વસાણાની ટનીક ઓરડા ખજના લોખંડ સાથે મળીને કાળા બમર જેવા લેપ થશે. તેને તલના તેલમાં મેળવી ચપુમાં ભરી રાખવા, સુકાય નહીં એટલું તેલ નાંખવું. આ તેલ લગાડવાથી સફેદ ખાલ તરત કાળા થાય. ઘણા દિવસ ચાલુ રાખે તો ખાલનો કુદરતી રંગ ફેરવાઈ જાય.

૨૨-ખાલ કાળા થાય—જાણુના છાયામાં સુકવે, તેને ખાંડી છુડતાં તેલમાં મેળવી સાત દિન જમીનમાં દાટી રાખે તેલ ગાળીને ખાલને લગાડે ૧૭ દિવસ પછી દાંટલા જાણુને મરમ કરીને મારી લઇએ.

૨૩-ખાલ સફેદ થતા અટકે—ઘઉંના કોમળા છાડના મુળીયાંની લેપડી રાત્રે સુતી વેળા ખાલપર મુકે તો ખાલ કાળા થાય ૩ દિવસ લેપડી મુકે.

૨૪-ખાલ કાળા થાય—ઘઉંના છાડના પાનની પોટીસ બે રેલા ખાલવાળી જગાપર આખી રાત ખાંધી રાખે. ૩ દિવસ આ મુજબ કરે તો નવો નીકળતો ખાલ કાલો આવે. મોટા ખાલ હોય તે આ છંસાજથી કાળા થાય નહીં. ૩ મહીને આ છંસાજ ફરી કરે તો પડે છે.

૨૫-સફેદ ખાલ કાળા થાય—બીલામાના રસમાં મેથીને માન પટ આપે, તે મેથી જમીનમાં રોપી તેની બાજુ ખાવામાં લે તો બાળ હમેશ કાળા રહે. સફેદ વાલના બદરને એ બાજુ ખવાડે તો તેના ખાલ કાળા થાય.

૨૬-બીલામાના કટકા કરી જમીનમાં મેળવે તેમાં પાણી સીધે ચાર દિવસ પછી તે જમીનમાં મેથી રોપે. તે બાજુ ખાનારના સફેદ ખાલ કાળા થાય.

૨૭-ખાલ સફેદ થતા અટકે—જળવેલનું ચુરણ ૧૦૦ ભાગ, લી વીસ ભાગ, મધ ૧૬ ભાગ મરમ કરી ના થી ૧ તો. રોજ સહવારે ખાવો. એનો પાક બની શકે.

૨૮—આલ હંમેશ માટે કાળા થાય—કાળા ફૂલના જળ બાંગ-
રાના બી ૦૧ તોલો રોજ ખાવામાં લીએ; અને તેનું સેવન લાંબો
વખત કરે.

૨૯—આલ કાળા કરવાનો દવાજ—માયાં ૧ તોલો, હરડે પીળી
૧ તોલો, ફટકી તોલા બે, દાડમડીના પાકટ પાન તોલા પાંચ આ
ચુરણને ૭ તોલા લીંછુના રસમાં ખરળ કરવું, લોખંડના દાખડામાં
પેક કરી જમીનમાં દાટવું, રોજ ઉપર પાણી નાખવું, અને તે જગા
બીની રાખવી. પછી તે માવાને લોખંડની ખળમાં પીસવું. ૭ તોલા
મીઠા તેલમાં મેળવી લોખંડની કદામમાં ઉકાળી પાણી બાળવું તે
તેલ રોજ બાલે ભરવું.

આ ચુરણને લોખંડની ખળમાં મુદી છુટે, તેમાં પાણી નાંખે
બીજો દીવસે પાણી સુકાઈ જાય ત્યારે ફરી પાણી નાંખીને છુટે, આ
મુજબ પાંચ દીવસ કરે તો જમીનમાં દાટવાની જરૂર રહે નહીં.

૩૦—આલ કાળા કરવા માટે બાંગરાનું તેલ નીચે મુજબ
બનાવી લગાડે.

લોદાનો છુકો, હરડે, આમળાં, બેહેડાં, કપુરી મધુરી એના ચુરણની
ચટણી પાણી સાથે બનાવે. આ ચટણીથી ૪ ઘણું તલનું તેલ અને
૧૬ ઘણો બાંગરાનો રસ મેળવી ઉકાળી તેલ બનાવવું.

સફેદ આલ કાળા થાય.

૧ લોદાનો જર (કાટ) બાંગરાનો રસ, ગળી, સંભાગે મેળવી
ઝોમુતરમાં ૭) દીન બીજવી રાખે; તેનો લેપ બાલને લગાડે ૧)
પહેલર પછી ઘોષ નાંખે.

૨ હરડાં, બેહેરાં, આમળા દરેક ૫) તોલા, જુનું કાટ ખાધેલું
લોહકું ૫) તો. એને લોદાની કદામમાં ૨) દીવસ પાણીમાં બીજવી
રાખવું. ૪૦) તો. ધુપરેલ, અથવા કોપરેલ, નાખી ઉકાળી તેલ
બનાવી રોજ બાલે લગાડવું. બાલ સફેદ દેખાવા લાગેકે આ તેલ રોજ
લગાડવું. કાળા બાલને જોઈતો ખોરાક શરીર આપી શકવું નથી. તે
ખોરાક બાલને આ તેલ મસખવાથી મળે છે. હરદુસ અને વાઈટ આમલવાળાં
હેર એમલ ખુશખોદાર હોવાથી નાકને પસંદ આવે છે; પણ તેઓ
બાલનો દાગાથ કમી કરે છે તે એકસ જાણવું.

૩ જલકળનું અથવા હંદ્રણનું તેલ રોજ જથુક વાપરવું.

૪ કલપ—અમલસારો ગંધક અને ફટકી એકેક તો. કારટીક
(રૂપાની બનાવત) દશ આની બાર, ગુલાબજળ ૧૦) તો. દરેક

ચીજને જુદી જુદી ગુલાબજળમાં પીગળાવે, સઘળી સાથે મેળવે, અને પીછી વી લગાડે.

૫ કલપ—પારો ૧) તા. ગંધક ૩) તોલા, કાસ્ટીક ૧) તા. ગુલાબજળ ૧૬ તો. પારો અને ગંધક સાથે પીસવું. તે મળી જન્ય ને ગુલાબજળમાં પીગળાવેલી કાસ્ટીક, ધીમે ધીમે મેળવી કલપ બનાવવા.

૬ સિંદુર અને ચુણા પાણીમાં મેળવી લગાડે.

૭ કલપ લગાડતાં પેટેલાં આમળાના પાણીથી બાહ્ય ધોવા, બાહ્ય જરૂરનું છે. કલપ લગાડીઆ પછી અથવા રોજ બાહ્યને આમળાનું તેલ લગાડવું.

૮ કલપ—માયાં ૧૦) તા. નવસાર ૬ માસા, ફટકડી ૬) માસા, બોદારસીંગ ૪) માસા, કાળી દરડેની જાલ ૮) માસા, સંગ સિંખ ૨) માસા, મોરધુધુ કાસુ ૩) માસા, આમળા ૧) તા. ૧) હરીદાની જાલ, હીરાકસી ૧) માસા, તાંબાનો ચુરો (બુધા) ૨ તો.

માયાને તેલનો હાથ લગાડી ગરમ કરવાં. આ સઘળી ચીજોને ૧) શેર પાણીમાં વાટી લોખંડવા વાસણમાં મુકી ૭) દીન જમીનમાં દાટવું. પછી તેને ઉકાળી ગાળવું તેમાં ૧) શેર તેલ નાખી પાણીને બાળવું, આ તેલ વાપરવું.

૯ કલપ—ખડી, કળી ચુણા, બોદારસીંગ, સંભાગે ચુરણ કરી આમળાના અથવા કુવાના પાણીમાં મેળવવું. (લાકડી જેવું બનાવવું) પાણીથી ધોમલા બાહ્યને લગાડવું. ચેવણી પાન ઉપર બંધવું.

૧૦ સેફલાં માયાં ૨) સંગસિખ ૩) તા. નવસાર ૩) માસા, એનું ચુરણ આમળાના પાણી સાથે, લોખંડવા વાસણમાં ખુબ ધસવું. બાહ્યને લગાડવું, સુકાયા પછી ફરી બે વાર લગાડવું, એટલે રંગ પાકા થાય.

૧૧ જાંબુ ૧) શેર છુંદી, તેલમાં તર કરી જમીનમાં ૭) દીન દાટે, તે તેલ વાહને લગાડે.

૧૨ સિંદુર, સાણુ, અને ચુણા, સંભાગે પાણી સાથે મેળવી બાહ્યને લગાડે.

૧૩ મેચીને બીલામાના રસમાં ૭) વાર પત આપે. તેથી બાહ્ય બનાવી બાહ્યના સેફે બાહ્ય કાળા થાય.

આમળાનું તેલ લગાડીઆ કરવું, આમળા ૧) શેર, પાણી ૪) શેર ઉકાળી ૧) શેર પાણી રાખવું. તેમાં ૧) શેર તેલ અથવા કાપ રસ મેળવી ધીરે હંધારે પાણી બાંધવું. અને તેલા માળી લેવું.

બાલ વધે-બાલ ખરતા અટકે-બાલ પાછા ઉગે.

૧=બાળ વધે અને સુંવાળા થાય-કસુંબ્યાના બી અને બમ્બી રાખ તેલમાં મેળવી વાલના મુળમાં લગાડવી.

૨=બાળ વધે-કલોજીને પાણીમાં વાટીને સાત દીન માથે ચોળે તો બાલ વધે.

૩=બાલને પુષ્ટી આપે-તલના પાતરાંનો ઉકાળો બાલને ચોપડે તો બાલ વધે અને કાળા થાય.

૪=બાલ વધારવા તથા બાલ ખરતા અટકાવવા માટે-કોપરેલ તેલ ઘણું સાફ છે પણ તે જલદી ખોડું થઈ જાય છે તેથી વાપરવાની સગવડ પાતી નથી, આ કોપરેલમાં સુગંધી તેલ નાંખી દેર ઓછા બનાવે અને રોજ વાપડે.

૫=બાલ વધે, બાલ નવા આવે-બાલ ઉપર ટરપેનટાઈન મસળે અને ટાળક ઉપર ઘસડે તો લોહીનું ફરવું થાય. અને બાલની વૃદ્ધિ થાય.

૬=માથાના ટાળક ઉપર બાળ વધારવા માટે ધંતુરાના પાંડાનો રસ વેસેલાઈન સાથે મેળવી ખુબ મસળવું.

ધંતુરાની બે જાત છે, સફેદ દાંડીનો અને બીજો કાળી દાંડીનો કાળી દાંડીવાળામાં દવાનો ગુણુ વધારે છે.

૭=વાળ ખરતા અટકે, વાળ ટાળકપર ઉગે-ગુંગરી તેલ લગાવાથી ખરતા બાલ અટકે તથા ટાળકપર બાલ ઉગે તે તેલ નીચે મુજબ બને છે-

ભાંગરાનો રસ ૧ શેર, લાલ ચણાટીનો છુકો રાત્રીનો, તેલ ૧૦ તોલા પાણી બજે ત્યાં સુધી ઉકાળવું, અને તેલ બાલને ચોપડવું.

૮=બાલ પાછા આવે-ચણાટીના મુળ અને ફુલ વાટી લેપ કરવો તે ટાળકપર મુકવાથી બાલ પાછા ઉગે છે.

૯-ટાળકપર વાળ ઉગે, કરંજની તેલ-જાદના પાતરાં, કરંજની જાલ, ચીત્રકના મુળ, કનેરના મુળ, સંભાગે છુદી પાણી નાંખી કલપ (લોંદો) કરવો, ચાર ઘણું તેલ મેળવવું, પાણી બાળી તેલ ટાળકપર લગાડે તો વાળ પાછા ઉગે.

૧૦=માથાના બાલ કવખને સફેદ થાય તે અટકાવવા માટે જમકળનું તેલ પાણી સાથે મેળવીને અથવા નરું તેલ બાલને લગાડવું.

૧૧-બાલ નરમ અને ચોટા થાય-નાહતી વેળા કાલા તલના પાતરાં માથે ચોળવાં.

૧૨-આલનો વધારો—જેમીમધનું તેલ વાપરવાથી વાળ વધે.

૧૩-માથાના ટાળકપર બાલ આવે—ચણેડી, રસવંતી, હાથી-દાંતની રાખ, પાણી સાથે મેળવી માથે લગાડે તો બહો ફાયદો થાય.

૧૪-બાલ વધે—કારેલીનું મુગ પાણીમાં ધસી માથે લગાડવાથી બાલ વધે છે.

૧૫-બાલ વધે—મેથીને પાણીમાં વાટી બાલપર લગાડે.

૧૬-બાલ ખરતા અટકે—કાળી (પથરચટ્ટી) પરેસીઆવસાનની રાખ ખરતા બાલના મુળમાં ખુબ મસજવી.

૧૭-બાલ મધે, ટાળકપર બાલ આવે—ગમુદીના ઝૂલને સફેદ ગાયના મુતરમાં વાટી લેપડી મુકે અથવા માથે મસજે.

૧૮-દાંતી અને મુછના બાલ પાછા આવે—જેમીમધ અને લીલાં આમળાં દરેક ૦૧ શેર, તલનું તેલ ૧ સેર, દુધ ૧ શેરને ઉકાળવું માથા જેવું થાય તે એક શેર પાણી નાખી ફરી ઉકાળવું. પાણી બળે તે તેલ ગારી લેવું, તે તેલ બાલે લગાડવું.

૧૯-બાલ વધે—માથાપર ટાળક પડ્યું હોય તે ઉપર સોનાનો કટકા ધસે અને પછી ચણેડીના મુળનો બુકો ૧ તો. અને મોંચરોંગણીના ડીંદવાનો રસ બે તોલા મેળવી ચટણી બનાવી ટાળકપર મુકે.

૨૦-બાલ ચીતારા હોય બાલ ખરતા હોય તે માટે-૦૧ સેર આમળાને ૧) શેર પાણીમાં ૩) દીવસ બીજીની રાખવા, તેમાં ૦૧૧ સેર ઘી નાખી, ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું. ઘી ગાળીને માથે ચોળવું.

બાલ મોટા કરવા હોય તો-આમળાનું તેલ બનાવી બાલપર લગાડવું.

૨૧-બાલ વધે-ગરમ દવા ખાધાથી માથે ટાળક પડે તે માટે ગોખર, તલના ઝાડના ફળ, મધ, ઘી, સંભાગે મેળવી લેપડી કરી ટાળકપર રાખે-ટાળકને તુલાલથી ધસે અથવા સેક કરે અથવા કઠો મસજે અને ત્યાં લોહી ફરવું કરે.

૨૨-ટાળક (માથાપરના બાલ ખરે તે) મેથી વાટીને લેપડી મુકવી.

૨૩-રસવંતી, હાથી દાંતની રાખ, અને ગાડરનું દુધ સંભાગે મેળવી લેપ કરવે.

૨૪-કડવા પરવળના પાનનો રસ ૩) દીવસ માથાપર લગાડવે.

૨૫-બાલ વધારવા માટે આમળાનું તેલ સાફ છે. લીલ : આમળાનો રસ ૧) શેર (સુકાં આમળા ૦૧૧ શેરનો ઉકાળો ચાલી શકે) વાળો. મોચ, કપુર કાચલી, ગુલાબના ફુલ, બહિંબા, તજ તમાલ

પત્ર, જમી, દરેક તોલો ૧, દમરો તો. ૧૦) આ વસાણુ છુંદી, આમળાનાં રસ સાથે મેળવી પણ શેર તેલમાં ઉકાળે અને તેલ બનાવે. આ તેલ રોજ વાપરવાથી વાત્ર સંદેહ થતા અટકે એ મોટા થાય.

૨૬—માથાના વાત્ર વધે—અંકલતું તેલ માથે લગાડીઆ કરે તો બાલ જલદી વધે.

૨૭—બાલ ખરતા અટકે—પરેસીઆવડાની રાખ ખરતા બાલના મુળમાં મુક મસળવી.

૨૮—વાત્ર વધે—બાવચીનું તેલ માથે લગાડે તો બાલ વધે છે, બાવચી કેનકાર દીમતો ગુણુ ધરાવે છે.

૨૯—બાલ ન લેાય ત્યાં આવે—બાલ વધે—તદુકમાખતું, લવંગ, ચીની કપુર દરેક તોલો ૧૦ તેને તેલ શેર ૧૦ માં મેળવીને જાડું કરી આમડી ઉપર લગાડવું.

૩૦—તાળક મારે—ભીલામાની જાલતો રસ મધ સાથે મેળવી તાલક પર લગાડે તો વાળ ઉગે.

૩૧—ખરતા બાલ અટકે—તાળક ઉપર કાંદો, મગી, અને મીઠું ધસવું. તે જગા ઉપર લોકી ફરવું થાય તો બાલ વધવાને ઉત્તેજન મળી શકે.

૩૨—બાલ પાછાં આવે—અંદરની લીંડીને જાવામાં મુકવી કાઠી હાંફલીમાં મુકી તેમાં પાણી નાંખવું. જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં બીજું મોટું વાસણુ મુકવું. તે વાસણમાં લીંડીવાળું વાસણુ બરાબર કપડાંડ કરીને મુકવું અને જાણા મુકી સળગાવવું, વાસ તીકળે ત્યારે મુલો થપલો બગાડતા. વાસણુ કાઢી પેલા મક્કાન જેવા ધુવામાં ટંકન-ખાર તોલો ૨. બોડાસીંગ તોલો ૧૦, ઘી તોલો ૨ મેળવીને બાલવાળી જગા ઉપર લગાડે તો બાલ ફરી ઉગે છે.

૩૩—બાલ વધે અને બાલ કાળા થાય—ખોરડીનાં લીમડાના પાતરાં વાડીને બાલમાં લગાડી ૪ ઘડી પછી નાલવું. જગા ખોરડીના પાતરાંને સરસવા બી સાથે વાડીને માથામાં ધમી મળતો પાણીએ નાલાય તો બાલ વધે છે.

૩૪—માથાના તાળક ઉપર બાલ પાછા આવે—અંકલતું પીલા ફુલની અંદર દીડવું થાય છે તેને છુંદી તેની સેપડી આળી રાત બાંધી રાખવી. ઘણા દીવસ મુકવી.

૩૫—બાલ પાછાં આવે—ખોરડીગણીનો રસ મધ સાથે મેળવીને માથાપર લગાડે તો બાલ પાછા આવે.

૩૬-ખાલ/આધાના ખરી ખડે ત્યારે આધામાં મદામનું તેલ બસજો, એકેરાટ લામખુનો દેખ ત્યારે મદામનું તેલ ૧ મોંઠા અથવા વધારે મેળી, લાગ, અથવા ખાત સાથે રોજ ખામ.

૩૭-સાલ ખરી, તરી-મધ્યાના ખરતા ખાલ પર મેળી બસખાવું.

૩૮-સાલ ખરી ખડે તરી, ખાલ પાછા ઉમે-સામની કાંચરી મેળી મરદામાં ખરત કરી લેખ કરે.

૩૯-સાલ વરે છે-મીઝેમીનું તેલ ખાલનો તપારો કરે છે, ખરી ખડેલા ખાલ પાછા લાવે છે.

ખાલ તપારતા માટે-મીઝુના રસમાં આમળાનો છુદો મેળી લગાડવું.

૪૦-ખાલ મોટા થાય-કાલનવોટર ૨) આઉસ, મીઝેમીન કનડાર દીસ ૨ દસ લાનદર તેલ ૧૦ દીપાં મેળી, દીપસમાં બે વાર ખાલ પર લસવું. ચામડી સુલ આવે તો બધ કરવું. અથવા કાપરાના તેલ ૧ શેર સાથે કપુર ૧ તોળો મેળી લગાડવું.

૪૧-ખાલ વધારવા માટે-ગોખરું, તલના ઝાડના ફળ, મધ, લી સરમે ભાગે વાડી, લેખ કરી તાગડમાં લગાડવું. સેમળા ખાખા પત્રી અને બઘીરટર લગાડ્યા પત્રી ખરી ગયલા ખાલ પાછા આવે છે.

ખાલ વધે.

ધુપરેલ=ધુપેલું તેલ=ધુપ તેલ, ધુપેલ માથે લગાડે.

બનાવવાની રીત

૪૨-સીમમના ડોઝાં, યુલામની કળી, પડો પાંદડી, રતાંજળી, ઘોલું સુખડ, મોય, વાજો, લુમાન મરી, કચરો, નખતી, ગઉલા, તમાલ પતર, કપુરકાયતી, આમળા દરેક બે તોલા લઈ અધકચરી કુટી નાખે તેમાં ૧૦) રતલ તેલ નાખી ૧૦) દીવસ પકાળી રાખે પાતાલચંત્રની તેલ કાટે (પડેને ઉકાળી પત્રી પાતાલ ચંત્રમાંથી બાળે તો વધારે સારો માલ થાય.)

૪૩-ટાલક પર ખાલ ઉમે=કાચાં એરડીઆમાં રાખ વાટી ટાલક પર મુક.

૪૪-નિપાજો ૧) ભાગ, એરડીઆના મીજ ૬ ભાગ મેળી ટાલક પર લગાડે.

૪૫-ઉપદંસ (ગરમી) ને લીવે ટાલક પડે તો પારો ૧) ભાગ એરનડીના મીજ ૬) ભાગ મેળી લગાડે.

૪૬-અંકોલાના તેલ ક્ષણે પર લગાડે (અંકોલાનું તેલ લઈ તેમાં કોઈની ઝાડનું બી બીજતી રાખે પછી જમીનમાં ઘાટે તો અંકોલાની ઉમે, અને ફળ જલ્દી આપે. અંકોલાનું તેલ બનાવવાની રીત.

મગજનું ચુરણ કરે, તેને મીઠા તેલનો પત આપી તડકે મુકે, ૧) દીવસમાં તેલ સુકાઈ જાય, આ મુજબ ૫) વખત પત આપે. આ લેપને કાંસાની ઠાળી ઉપર લગાડવો તે ઠાળી બીજી મોટી થાળી ઉપર ઉપર ઢાંકી, જેક માસના જળરા તાપમાં તડકે મુકે. તો નીચલી ઠાળીમાં તેલ નીપરાઈને પડે. બીજી રીત; અંકોલાના મગજને પથર પર ઘસે, ઘસેલા ભાગ પર ચણાના લોટનો લેપ કરે તે મગજને વાડકામાં મુકી તડકે રાખે.

૪૭-ગુલાબના ફૂલને પાણીમાં વાટી નાહતી વેળા રોજ લગાડે. ૦૧ કલાક રાખી પછી નાંખે.

૪૮-સેમળાના ફુના મુળ, ઘોળી મુસળી, કમલ કંદ, સંભાળે ૦૧૧. ચુરણ બકરીના દુધ સાથે ખાય.

૪૯-ચણોટીના મુળનું ચુરણ બોયરીંગણીના રસમાં ટાલકને લગાડે.

૫૦-ચણોટીની મીઠ ૫) તેલ ભાગરાના રસમાં ૬) પત આપે એલચી, જટામાત્રી, કપુરકાયલી, ઉપ્લેટ દરેક ૫) તેલ ૧૦) શેર પાણી અને ૬૦) તેલ તેલ નાખી ઉકાળે તેલ બનાવી લગાડે.

૫૧-આમળાં ને તેલ લગાડી સેકે, ચુરણ બનાવી લીએ. ૮) ભાગ આ ચુરણ ઉપરકાયલી ૨) ભાગ, સુકુકાપર ૨) ભાગ મોથ, સુખડ, વાળો અંકલોલ; આ ચુરણને પાણીમાં બીજવે ૦૧૧ કલાક પછી નાહતી વખતે માથે લગાડે.

૫૨-લીમડાના પાનનો માવો ૨) તેલ કાપરેલ ૦૧ શેર, ધીમી આંચે ગરમ કરી તેલ બનાવી લગાડે. એમાં ૦૧૧૧ તેલ ગ્લીસરાઈન નાંખે.

૫૩-કંકાડીના મુળ, અને રાફડાની ધુળ જાસમાં મેળવી લગાડે, ૦૧ કલાક પછી ઘોષ નાંખે.

૫૪-કરકાનું મુળ જળમાં ધસી લગાડે.

૫૫-કાળા તલના ફૂલ અથવા પાન વાટીને બાલને લગાડે.

૫૬-ટોપર અને આમળા વાટી બાલને લગાડે.

બાલ ઉગે નહીં.

૧-બાલ ન ઉગે-મધેડાનાલીકા રોર ૨૦ (બાથમાંસુકવેલા) નવી કાઢવાની કાંદવામાં મુંઝાં તેમાં પાણી નાખી કપડાંકંડ કરવું. વરાળ નીકળે નહીં તેમ કરવું. જમીનમાં એક બીજાં મોઢું વાસણ દાટી તેમાં લીકાવાળું વાસણ મુકવું. તે ઉપર બજા મુકી સળગાવવાં. લીકાં વાંસ નીકળે ત્યારે વાસણ ઉઘડી લેવું વાસણમાં ચુલો મધાઇ જેવો થાય તે જુલો પાટી લેવો પછી ટાંકનખાર તેલો ૧ા, લી તેલો ૧ા, બેડાસીચ તેલો ૧ા, મેળવીને એ મેળવણી ચુલો સાથે એકઠી કરી બાલને લગાડવાથી બાલ ઉગતા નથી. (બાલ ફરી આવે-બકરીની લીકા લઇને જો આ હસાજ કીધો હોય તો બાળ વધે અને ખડતા અટકે)

૨-બાલ ઉગે નહીં-બાલ કાપી નાંખી તે જગા ઉપર નીચલી દવા પાણીમાં મેળવી ૭) દીવસ લગાડે. મનસીલ ૧ા તે. હડતાલ ૨) તે. સુંખ ૨) તે. સાજખાર ૧) ભાગ.

૩-બાલ ઉગે નહીં-વીંધું તેલમાં ઉકાળી તેનો લેપ કરી બાલ ઉપર લગાડે તો બાલ ખરી પડે અને ફરી ઉગે નહીં.

૪-બાલ ઉગે નહીં-સરકાની સાથે હસપચુળનો લાખ મેળવે માળ કઢાવીને તે જગા ઉપર તે લાખ લગાડે તો બાલ ઉગે નહીં.

બાલ ઉગે નહીં-બાલ ખરી પડે-સરકાની સાથે ઉંદરની લીંડી મેળવી બાલ ઉપર લેપ કરે તો બાલ ખરી પડે અને બીજા ઉગે નહીં.

૫-બાલ ન ઉગે-સીલારસ બાલપર ચોપડીને ઘડી ૨) રાખે તેની ઉપર સેક કરે તો બાલ જાય. ફરી ન થાય. ૧ વાર કરવાથી ન અને તો ૩ વાર કરવું.

૬-બાલ ઉગે નહીં-લસોટા પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી બાલ કાઢવાની જગા ભીંજવવી.

૭-બાલ ખરી પડે-ચુનો અને પીળી હડતાલ સંભાગે લઇ. જાસમાં ખરસ કરી ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ પાણી સાથે મેળવી લેપ બનાવી બાલને લગાડે તો બાલ ખરી પડે, પાછા ઉગે નહીં.

બાલ કાઢવાની દવા,

૮-હડતાળ ૧) ભાગ કળાયુષો ૧૧ ભાગ મંજીતુ દુધ ૧૧ ભાગ મેળવવું આ જુકાને જરમ પાણી સાથે મેળવી બાલ ઉપર લગાડે; સુકાયા પછી બાલ ઓખતી નાખે.

૯=કળીયુતો ૧) બામ, પોતામ બાષ્પકારણ બે બામ, કામસો ૩
બામ એનો લેપ કરી બાષ્પ પર લગાડે.

૧૦=બેરીઅમ સલકાષ્ટ, કાંઠના ઘાડા પાણીમાં મેળવી લગાડે
એકદીઅમ સલકાષ્ટનો કાંઠના, ઘાડા પાણીમાં લગાડે.

૧૧=બેરીઅમ સલકાષ્ટ, ચોખના અઘટા સાથે લગાડે.

૧૨=સામ ગરમ, ૪) હડતાલ ૨), સાંજખાસ ૧), અનસીલ ૦૧
બામ પાણી સાથે લગાડે.

૧૩=સુનો, હડતાલ, ધબોનો લોહ સમ બાગે પાણી સાથે લગાડે.

૧૪=બેરીઅમ સલ કાષ્ટ ૧) બામ ગરમ પાણી ૩) બામ,
મેળવે. એનું નિતર પાણી આંખથી પતી બાલ પર લગાડે.

૧૫=કળીયુતો, કુકડનો અધાર, બારસાંકળ, ધતુરનો રસ,
લોહનું મૂત્ર મેળવી લેપ કરે, બાલ જતા રહે.

બાલ તોરો.

બાલ તોરા માટે પારસના પાતરાં છુંદી જરા નીમક નાંખી
લેપડી બાધી.

બાલ સાફ થાય.

૧=બાલ સાફ થાય—અરીકાની જાલ પાણીમાં બીજવી નરમ
કરે તેને છુંદીને કાળી મટોડી સાથે મેળવી સાંજુ જેવા કટકા બનાવે
એનાથી બાલ પુરે. શરીરનો મેલ કાપવામાં પણ એ ઉત્તમ છે. કપડાં
ધોવામાં આ સાંજુ સારો છે.

૨=બાલ સાફ થાય—બાલનો ચીકાસ નીકળે. ૧) તો આમળાને
૦૧ શેર પાણીમાં ગરમ કરી તે પાણી માથે ચોળે, એમાં ૦૧ તો.
તેલ નાખે તો બાલ નરમ થાય.

૩=બાલ સાફ થાય, ચીકાસ નીકળે. કોપર નાલીએરનું તેની
ચટણી પાણીમાં મેળવી બાલ ઉપર મસાળે.

ધાસ્તી દુર થાય.

છાતીની પછીક દુર થાય—રૂઝનો ડોકરો પરીક્ષક આગળ ગભરાઇ જતો હોય તેમજ નાટક કરનારો ડોકરો સ્નેહપર આવતા બહારાય તો ૫ દીપાં અરીજુનો અર્ક પાણી સાથે આપે અને પછી કામ કરાવે તો ધાસ્તી ભાગે નહીં,

બાળક ઉંઘમાં મુતરે.

૧=ડોકરું ઉંઘમાં મુતરી ઉઠે ને માટે—આંકડાંનું મુજ અને કાળા તલ સંભાગે લેવા, નેમાંથી ૨) થી ૪) વાલ જુદા ગોળ સાથ રોજ દીન ઉગને ખાંવા.

૨=બાળક ઉંઘમાં મુતરે ને માટે—એ વાલ ગલોનો સત્ત રોજ એ વાર મધ સાથે બાળકને ખવાડે તો કમ્મશે થાય.

૩=પીસાળ ઉંઘમાં થાય ને માટે—ને ગરમીની રૂઝ હોય તો ધાણા અને ખાંડ મેલવીને ૧ તોલો ખવાડે.

૪=બચ્ચું ઉંઘમાં મુતરે—આકરાના ફુલ સુકાં શેર ના ને ગોળ સાથે મેળવી તેની ૧ વાલની ગોળી કરવી, તેમાંની એક ગોળી પાણી સાથ ધરી સદવારે પીવી.

૫=તલ ૧) તોલો. રોજ રાતરે સુતીવેળા ૧) મકીનો ખવાડે.

૬=છાયામાં સુકવેલાં આકરાના ફુલ અને કાળા તલ સંભાગે મેળવી એ આની બાર ખવાડે.

૭=વરસાદની ગાવડી=પગવગરની ખીરમુડી અને માલકાકણી એ આની બાર મોટા માણસને ખવાડે. બાલકને ઉમરના પ્રમાણમાં આપે.

૮=કણુક ખીજ, ટંકણુખાર, દીંગળો, સંભાગે લેવું. તેના વજન બરાબર ત્રિકદુ લેવું. ૧) રતી સવાર સાંજ લેવી.

બાળક ખીલે.

૧=મચ્ચું ખીલે અથવા બચ્ચાં જીવે નહીં તેનો હસાળ—રવીવારે ખરી ફજરમાં દાદમરીનું મુળાઉં ઉગમણી હસા તરફથી ભાવે, તે મુલીઆને સુતરથી બાંધી બચ્ચાને ગળે ઓરવી રાખે તો દોષદો થાય એવી કહેતી આલે છે.

બાલક ઉંઘમાં બીહી-ચીચ પાડે-અમટે.

૨=કરમ અથવા અજરણુના સખએ હોય તો ત્રિકૂળાં અને લીંડી પીપર સંભાગે ૧) વાલ મધ સાથે ખવાડે.

૩=એરંડીનું મીઠું, ઉંદરની લીંડી સમભાગે લીંબુના રસ સાથે મેળવી મુદાએ લગાડે.

૪=ઉંઘમાં રો-ત્યારે, જમણ પાણીમાં ઘસી રાતરે કપાળે લગાડે.

બાળકને કબજઆત.

બાળકના જાહડાની કબજઆત મટે-આકડાના પાન ઉપર દીવેલ ચોપડી પેટ ઉપર મુકે તો ખચ્ચાનો કબજઆત મટે.

બાળકના પેટમાં ભાર.

૧=ખચ્ચાને પેટમાં ભાર-હોય ત્યારે ૧૦ ટીપાં સુર્યમુખી ફુળનો રસ પાવો.

૨=ખચ્ચાનું પેટ કઠણ હોય તો પોચું પટે-સમુદર ફળ ૦૧ અથવા ૦૧ વાલ દુધમાં મેળવી પાવામાં આપવું.

૩=બાળકનું પેટ ચડે-તો ૦૧ તોલો કારેલાના પાનનો રસ પાવાથી ઉલટી થઇને પેટ નરમ પડે.

બાળકને દુધની ગાંઠ અંધાય.

૧=મુખારકી-બાળકના પેટમાં દુધની ગાંઠ મારે-દુધેલીના પાનનો રસ પાવો. દુધેલીના મુળ દુધમાં ઉકાળી ૩ દીવસ પાચે તો ૩ દીવસમાં જાડા વાટે ગાંઠ નીકળી જાય.

બાળક નીરોગી રહે.

૧=તાવ, ખાંસી, જાડો, કફ વગેરે બાળકના વ્યાધી મારે અતિ વિષ અથવા કાકડાસીંગ ૧)થી રતી ૩ સુધી મેળ ૩ વાર ખવાડવી.

૨=બાલકના કચેદ દરદ મટે-ખાંસી, કચેદ અને કરીઆનું વાઈ, પેટ કબજ, ગરમી વગેરે મટે. પાણીમાં ઘસી પાવું.

બાલક નિરોગી રહે. બાલ કવા-બાલા ગોડી.

૧=બાલ ચાતુ બેઠ=બાલકને તાવ, ઝાડો, ખાંસી, ઉલટી માટે મોચ, કાકડાસીંગ, અતિવિખતી કળી, પીપર, જેઠીમધ એનુચુરણ બનાવે ૧) થી ૪ વાલ રોજ ૩) વાર આપે.

૨=બાલકના સમજાં દરદો માટે કડુ સાફ છે, એનુ ચુરણ આકુના રસમાં મેળવી સુકવે પછી કુદનાના રસમાં સુકવે તેની ગોડી બનાવે, પાણીમાં ધસી પીએ, આ કોરીઆથી કડુનો ગુણ વધે છે.

બાલ ગોડીકા=બાલા ગોળી.

૧=કરીઆતુ, ગોડી દરડે, હીમજી દરડે, અમલનાસનો મર્ચ (મરમારાનો ગોળ) જેડી મધ, સુનામખી, ને કાળી દરાખમાં ગોળી વાળે, બે આની બાર ગોળી પાણીમાં ધસી પાએ તો તખીઅલ સારી રહે.

૨=ઝાડા, બિળતી, તથા ઉંઘમાં બકબકારા માટે બાલાગોળી-અનમો, ખારેક, કેસર અકક તોલો, દરડે ૨) તોં નળપદ્મ, મોચ રસ ૦૧ તો. અશીષુ ૦૧ તોલો, મધ અને નવતરી બખે તોલો લવંગ ૨) તોં એની બાજરી જેવડી ગોળી રોજ ૨) વાર ખવાડે.

૩=બાલકને રક્ષણ કરનારી માતા ન્યાં ન હોય ત્યાં દરડે ને બાલકની માતા સમજી. દરડેનું સવન રાખવાથી બાલકના અનેક વ્યાધી દુર થાય. સમજી બતના ફળામાં દરડે, તથા બેહરાં, અને આમળા, એટલાંજ ફળ છે જે અવગુણ નજ કરે.

૪=લવંગ, પીપર, એલચી, લીમોડી, મ્યુપીજ (મોરતા પીજ)ની રાખ સંભાગે મધ જેવડી ગોળી બનાવી પાણીમાં ધસી આપે તો તાવ, ઝાડો, બિળતી, કરમ નરમ પડે.

બાળકના ગાલ પંચોલા.

૧=બાળકના ગાલ પંચોલા—આ રોગ બાળકને થાય છે. ગાલ સુજી આવે છે અને તાવ ચડે છે. તે માટે સોનાગેરં, સુંક, રાસના, અરણીના મુળ સંભાગે પાણીમાં વાડી લેપ કરે.

બાળકને ગોવરં.

૧=બાળકને ગોવરં આવે તે માટે—સુખડ, ધાણા. દરડાં, બેહેડાં, આમળા લઇ પાણીથી ભરેલી ૧) ઘાષરમાં બીજી રાખે વરસ લાગે ત્યારે એ પાણી પાએ.

રેતાવ, ખાંસી, ઉલટીમાં અતીવિષ બચ્ચાં માટે ખાસ છે. માત્રા એક વાલથી બે વાલ સુધી મધ સાથે આપવી.

૩=અતિ વીધથી તાવ, ઉધરસ, ઉલટી, જાડા અને કરમનો નાસ થાય એ બાળકુંદવા છે. બાળકના સવળાં દરદ માટે સારો મલાજ છે=અતીવીધની કળી કઢવી હોય છે. તે બાળકના દરદ માટે સાધારણ અને ચોકકસ મલાજ છે.

બાથી ૧ વાલ મધ સાથે અપાય છે. નીચે મુજબ મેળવણી વધારે ફાયદો કરતા છે. અતીવીધ, પીપર, કાકડા સીંગ એનું ચુરણ બાથી ૧ વાલ મધ સાથે મેળવી રોજ બે વાર આપે તો બાળકના સવળાં દરદને ફાયદો આપે અને નુકસાન કાંઈ કરે નહીં. એ બાળ દવા નીર્ભય અને સર્વોત્તમ છે.

૪=અજમો ૧, હરદે, ૧. ખારક ૧, નયકળ ૧, મોચરસ ૧, અરીણ ૦૧, ફેસર ૧, મધ ૨ ભાગ, આ પ્રમાણમાં મેળવીને તેની ગોળી ૦૧ એનની બનાવવી. બચ્ચાંને ૧ આપવાથી બાળ નિરોગી રહે.

૫=બાળક નિરોગી રહે—બાળક ૧) મહીનાનું થાય ત્યાં સુધી રોજ ૧) વાયરગનું ચુરણ મધ સાથે આપવું. પછી ૨) મહીનાનું થાય ત્યાં સુધી બે આપવાં. આ મુજબ દર માસે અંકક વાયરગ વધારીઆ જવું.

બાળકને ગાવડં.

૬=દરેક બાલકને ૧) વાર ગોઊડં આવે છે. પહેલાં તાવ દેખાય અને ૩) દીન પછી શરીરે ફુલ્લા થાય, તે ફુલ્લા બે ૨ દીવસમાં બેસી જાય તો જાણુને જોખમ સમજવો. પહેલાં હાથ યદે ને મરણ થાય. ગોઊરાની હતુમાં ૧ વાલ મધક બાલકને રોજ ૩ વાર ખવાડે. અને મધક શરીરે મસજે.

બાળક શરીરે ગળે-ફુર્જળ થાય તે માટે.

૧=ઉંબરાના ફળનું ચૂરણ, ઘોડાવજ સંભાગે ચુરણ બનાવી રથી ૪ વાલ મધમાં રોજ ખવાડવું.

૨=અસંધ ૧) તો. પાણીમાં મેળવી ચટણી કરવી. તેમાં ૧૬ તોા દુધ, ૪ તોા. લી નાળીને ધીમે ધીમે ઉકાળી લી બનાવવું. તે લી ૦૧ તોાલા અથવા વધારે રોજ બાળકને ખવાડવું.

૩=સંખાવળી અને ઉંબરાનું ચુરણ વાલ ૨ થી ૪ મધ સાથે રોજ બે વાર ખવાડવું.

૪-ઉપરાતા પાનનો અથવા ફળ રસ ધાવણમાં પાવો.

૫-ખસખસને દુધમાં વાટી રાખી કરી પાવી. આ રાખડીથી ઝાઝા બંધ થાય છે. અને શકતી આવે છે.

૬-ખાળકને શકતી આવે, } તથા અને આસંધ સંભાગે
ખાળકને પુટી આવે. } લેવા, તેમાં ખરે એટલે ખજૂર
લેવો. તેના વડા બનાવી ગાયના ઘીમાં તળી ખાળકને યોગ્ય ખાવામાં
આપવા. વેસાતી ઘણા દાવસની વાસી બીસક્રાટ કરતાં આ વધારે ગુણ્ય
આપે છે.

ખાલક શરીરે ગળે-ખાળક મુકાનું જાય.

ખાલક દીવશે દીવસ ગળી જતું હોય તો ૧) તો. ચખ્ખાની
દાળને વડના દુધમાં પળાલી જાયમાં મુકવે. પછી ગિમરાના દુધમાં
મેળવી મુકવે. એમાં જાયફળ જનવંતરી, એલચી, એકેક આનીભાર
અને અરીમ વા વાસ મેળવી ચખ્ખા એવડી ગોળી બનાવે. ૧) ગોળી
ખાતાના દુધમાં પામે.

ખાલક તવાડ જાય.

ગિમરા (ગુલ્લર)ના દુધની ગોળીનું સેવન કરે, ખાલક તેમજ
મોટાં માણસ માટે પણ એ ઠસાજ છે.

ખાલક જનમથી નખળું હોય.

મળો, ગોખર આમળાનું ચુરણ ૨ થી ૪) વાસ રોજ ૩) વાર
સાફર સાથે ખવાડે. કુવાના પાણીમાં મીકું નાખી તે પાણીથી રોજ
નહવાડે.

ખાળકનો ખોરાક.

૧-ખચ્ચાને દુધ જરૂરત ન થાય તો દુધ ઉકાળતી વખતે જાય-
ફળ અરધું હાડ્યું ઉકાળવામાં લેવું. તે હાડ્યું પાણીથી ઘાંસ
સાફ કરી મુકવું. દર વળા દુધ ઉકાળતાં તે હાડ્યું વાપરવું. બંધાને
સાંતી આપવાનો તેમજ ઉંઘ લાવવાનો ગુણ્ય જાયફળમાં છે.

૨-ખચ્ચાં માટે દુધ ગરમ કરવાની રીત નીચે મુજબ છે-ચાખ્ખું
પાણી વગરનું દુધ પસંદ કરી તેને સારી પેઠે ઉકાળ્યા પછી ખચ્ચાને
તે દુધ પાવાની દાસ રીવાજ છે. પણ દુધ ઉકાળવામાં પાણી દુધમાંથી
ઝીણું થાય છે અને તે ઉકાળેલું દુધ જાડુ થાય છે, એટલે તેમાં
ઝીણાસનું પ્રમાણ વધે છે. આવી રીતે ઉકાળેલું દુધ નખળાં ખચ્ચાને
નરખન થઈ શકે નહીં, અને ભારે પડે છે. માટે દેશી મીકું બસામણ

કરે છે કે બચ્ચાં માટે દુધ ગરમ કરો તેમાં વધુ પાણી નાખીને દુધ પાતણું કરો, અને ગરમ એટલુંજ કરવું કે દુધની અંદર ઉપન્ય અથવા જંતુ મરણ પામે. દેશી વૈદ્યાની રીતે જો બચ્ચાંને દૂધ પાવામાં આવે તો મેલીન્સકુક અને દુધના દાબડાની જરૂર પડે નહીં.

૩-દુધ ઉકાળવાની રીત-૧ શેર દુધમાં ૦૧ શેર પાણી નાખી ધીમી આંચે ઉકાળી પાણી બાળવું. વાસણ ખુલ્લું રાખવું. વાસણ ચુલા ઉપરથી ઉતારવા પછી દુધને થોડી વાર દલાવવું. તેમાં જારી બંધાવા દેવી નહીં.

૪-માતાના દુધ જેવું બનાવટી દુધ-બ્યારે ગાય બેસતું દુધ બચ્ચાંને જરપત ન થાય તો દુધ શેર ૦૧, પાણી શેર ૦૧, સુમર ઓફ મીલ્ક ૦૧ તોલો મેળવી ગરમ કરી પાવું.

૫-વાસી દુધ અથવા સવાંરનું દુધ બપોરે ગરમ કરવાથી કાઠવાર ફાટી જાય છે. તેનું કારણ એ છે જે દુધમાં પેદા થયેલા ખટાસને થોડી ગરમી મળે છે ત્યારે તે ખટાસ પાણી અને દુધને છુટાં પાડે છે. દુધ ગરમ કરતી વેળા જો ગરમી શરૂઆતથી વધુ હોય તો ખટાસની અસર દુધને ઉપર ચઢી શકતી નથી. માટે વાસી દુધ ગરમ કરતાં બાળતું ચુલામાં પેટ્રોલેથી મોટું કરવું. અથવા ખાલી વાસણને પહેલાં ખુબ તપાનીને પછી દુધ તેમાં નાખવું.

૬-પલાસમેન પાઉદર-મલાઈ કાઠી લીધેલાં દુધને ઉકાળી જરા ઘાંટું થાય એટલે ગરમ રેતીના ઉપર મુકીને બાળી ને છુટકા કરે તે.

૭-બચ્ચાંને દુધ જરપત થાય નહીં તે વેળા દુધ ન આપતાં અંગ્રેજ દાકરો જવના પાણીની ભલામણ કરે છે અને પછી જવના પાણીમાં ધીરે ધીરે દુધ ઉમેરવા કહે છે. અંગ્રેજ જવને ઠંડાણે દેશી ઇલાજ મગ છે. મગના ઓસામણની ભલામણ વધારું કરે છે. બ્યાં જવ (ખારલી) ન મળે ત્યાં મગ દમલાખંધ મળે છે. અને તેનો ગુણ જરાએ ઓછો નથી.

આખા મગ વાચુકરતા છે.

૮-સોય=સોયા (સોયા બીન્સ) એનો આકાર વાલના જેવો છે. સમજે ઠંડાણે મળે છે; ૧૨૧૧ તો ૦ સોયને ૨૧૧ સેર પાણીમાં બીજવી ૧) રાત રાખવા. તેને છુંદી અંદરનું દુધ કાઢવું, સોયાના દુધની જગ્યા વાસ આવે છે જે ઉકાળવાથી નીકળી જાય છે. ધાવણા બાંધક આ દુધ પીસે. એ આદમાં પીવાય, ચુસ્તાનું પાણી એ દુધમાં નાખવાથી

એનું પનીર? બને; ૫) તોલા બીમાંથી ૬) તોલા પનીર બને. મેળવણી આ દુધમાં નાખવાથી દહી થાય છે. એ દુધને ઊકાળે તે જીભરે આવે; અને તર પણ થાય, એનું માખણ બને નહીં કારણ એમાં તેલી પદાર્થ છે. દુધ ઠાઠતા છુંછો રહે તેના બીસફીટ બને. સોયાબીન્સ કાફીની માફક બુંબાય, અને કાફીનું કામ કરે. (રીફીડીસ) બાલક જેના હાડકામાં ખામી હોય તેને એનું દુધ ગુણ કરે; એમાં ફાસફરસનું પ્રમાણ ધણું છે.

૮-સાણ ચાખાનો આટો, સાકર, પાણી અને થોડું દુધ, ઊકાળીને બાલકને પાએ, તો મેલીન્સ કુદની મરજ સારે. એમાં ધાપાણ જરા નાખવા કામકે કહે છે.

બાળકનું પેટ ચટે.

૧-સંવતી ઓસામણનું પાણી ૧ તોલો રોજ પાવાથી બાળકનું પેટ ચટી આવે, અથવા પેટમાં દુખાવો થાય, તે બીમારીઓ સારી થાય.

૨-એલચી, ધાણા, વામવરંગ, અખરોટ અને કુદનો આ બધી ચીજો કરમીવાલાં બાળકને ફાયદો કરે.

૩-પેટ ચટે—બાળક મટાડું ખાય અને પેટ ચટે તો એક (એક જાતની માટી) બાળકને ખવાડે તો પેટ નરમ પડે.

૪-બાળકનું પેટ ભારે હોય તે માટે—ડીકામાલી અને કાલો ખોર પાણીમાં ધસીને પેટપર લગાડવો. દુટીની ઉપર લગાડવું નહીં. અથવા એળીઓ ગઉ મુત્રમાં ધસી પેટપર લગાડવો (દુટીપર લગાડવો નહીં. ઝાડો થઇ રોગ નીકળી જશે.

૫-બાળકને દુધ પચે નહીં તે માટે ગેંસિવેલ એક જાતનો કાંટાવાળો વેલો છે તે પાણીમાં ધસી પાવો.

બાલક ઓખરૂં-તોતરૂં.

તોતરૂં ખોલવાનું સુધરે: હળદર, વેપ્પંદ, ઉપલેટ, પીપર, સુંક, જીરું અજમોદ, જેડીમધ, લી એનું ચાટણ રોજ ખવાડે.

બાળકની દુટી મોટી થાય

૧-બાળકની દુટી મોટી હોય તે ઉપર દીવેલ અને મધ સાથે રોજની લગાડવા કરવું.

૨-આળકની દુટીમાંથી આંતરડું ફેખાય--એ માટે અખીસને ગુલાબ સાથે એકરસ કરી તેની લુગડાંની પટી કરી મુકે. અને તે પટી દુટીપર મુકે તો દુટી સંધાઈ જાય.

આલકની દુટી બહાર નીકળે.

૩-દુટી ઉપર ૩ મુકે તે ઉપર લાકડાંનો લુચ મુકે, દુટીની મગાઈ જેટલો લુચ મુકે. તે દાખે અને તેની ઉપર પલાસ્ટરની પટી વળગાડે, અથવા લુચને દાખેલો રાખે.

આળકના દાંત કુટે.

૧-દાંત અચ્ચાંને આવે છે તે વેળા બહુ વેદના થાય છે. કાખ-વાર લીલા જાડા બહુ થાય છે તાવ ખસતો નથી, અચ્ચું મુરદાલ થઈ જાય છે. અંગ્રેજ દવામાં સુટીંગસીરપ, ટીટીંગ પાઉડર ફેખામળ આપવામાં આવે છે. દેશી વઘડું બાળાવજની કલામણ કરે છે. બાળા-વજને પાણીમાં ઘસીને મેંદાના પારા ઉપર મસળે, અથવા બાળાવજનું આંગળીનું અચ્ચું ચુસ્યા કરે તો વેદના ઘણી ઓછી થાય છે.

૨-દાંત કુટે-અચ્ચાંના તેમજ (Wisdom teeth) મોટા માણસના દાંત કુટે અથવા પારામાં દુખાવો થાય ત્યારે, લીંબુનો રસ પારા ઉપર મસળે છે.

૩-દાંત કુટે તે દુખાવો થાય ત્યારે-ફેખાંના ફુલનો રસ મેંદાના પારાપર ઘસવા.

૪-દાંત નીકળનાં બાળકને થતી પીડા-બાળકને દાંત કુટતી વેળા તાવ, જાડા, ઉલટી થાય છે તે માટે ધાવડીના ઝૂલ, પીપર, આંબ-જાનું ચુરણ. મધમાં મેળવી દાંતના પારાપર ઘસવું.

૫-અચ્ચાંના દાંત કુટે ત્યારે પેટ આવે, પારા ગરમ રહે, તે વખતે પારા ઉપર માખણ ચાપડવા કરવું.

૬-દાંત-અચ્ચાંને પેદેલા દાંત આવતાં તેમજ નોટાને છેલ્લાં દાંતો (Wisdom Teeth) આવતાં દુખાવો થાય ત્યારે મધ પારા ઉપર મસળવું.

૭-દાંત આવે ત્યારે જાડા થાય, તાણ આવે, દુખાવો થાય, ત્યારે ધાવડીના ઝૂલ, લીંડીપીપર, આમળાના રસમાં મેળવી દાંતના પારાપર લગાડે.

૮-કાળીપાટ અને નરગંડીના મૂળ બધેને સાથે વીટાળી ગળે આંધી રાખે.

૬=કાળીઆ સરસુના બીનો દ્વાર ગળે બાંધી રાખે.

૧૦=મકક. મોંઝામાંથી દોઢાં દોઢાં તે દોડાને બાળી દોઢાંસો બનાવે ૧) ૨) વાલ પાણી બથવા જાસ સાથે ખવાડે, ઝાડા બંધ થાય.

બાળકને પીસામ બેંચાઈને આવે.

૧-બાળકને પીસામ બેંચાઈને આવે—બાળકને પથરીને લીધે પીસામ બેંચાઈ આવે છે એવું બાની લેવું નહીં, પણ દીવસ છઠ્ઠીપર મસળાવું તેથી પીસામ સાફ આવે.

૨-બાળકને ગરમી—બાળક જનમ્યા પછી ૧૫ દીવસમાં ગરમી પુટી નીકળે તો ગુલછરીનો કણ, લગદર વાડી માખણમાં મેળવી લગાડવું.

૩-બાળકને ગરમી થાય તે માટે—બાળક જનમ્યા પછી ૧૫ દીવસમાં ફોલ્લાઓ થાય છે તે માટે ગરમારાનો પાલો દુધમાં વાડી શરીરે ચોપડવા.

૪=બાળકની ખાંસી મટે—પાન નાગરવેલનો રસ ૧૦ તો. મધ સાથે મેળવી ખવાડે.

૫-જનમેલા બાળકને કફ થાય ત્યારે—બાળક ધુરે છે, તે વેળા જાંઘરાના રસના બે ટીપાં અને મધ ૪ ટીપાં મેળવી તાજા લગાડે તો કફ નીકળી પડે.

૬=ખાંસી ધાવતા બાળકને હોય તે માટે—૧ એલચી, લવંગ, લવંગના વજન જેટલો અજમો, એના ચુરણને ચેવણી પાનમાં મુકી બીડી બનાવવી. ૧ તોલા પાણીમાં આ બીડી ઉકાળવી, પછી તેજ ગરમ પાણી અને બીડીને વાટી તેનું પાણી ગાળી લેવું. તે પાણી બેઆની બાર બાળકને દીવસમાં ૩ વાર પાવું. અને તેનો છુટો બાળકની માતાને ખવાડવો.

બાળકની દુઠ્ઠી પાકે-નાલિ પાકે.

૧-બાળકની દુઠ્ઠી પાકે ત્યારે બકરીની લોડી દુધમાં વાટી લેપ કરવો.

૨-સુખડ અને તજની બારીક ભૂજી દાખવી; એથરા પાણીમાં બસી લગાડવા કરવું.

બાળકને મુખારકી રોગ.

૧=બાળકનો મુખારકી રોગ—જેમાં પેટ મોઢું થાય, ગળાપર સોજો આવે, પેટમાં ચાંદ થાય, પીસાળ પીળી આવે તે માટે—જેર ઝાડની અંતરજલ ૩ માસા લઈ દુધમાં ઉકાળી રોગ જે વાર પાવી.

બાળકની ગોળી મોટી થાય.

૧=બાળકની ગોળી મોટી થાય તો—દીવેલ ગોળી પર મસળ્યા કરવું.

બાળકને આંકડી આવે.

૧=બાળકને આંકડી આવે તો—લાલ કાંદો ભાંખીને મુંધાકવે.
૨=અચ્ચાંને આંકડી—પીપળાની વડવાઈ સ્ત્રીના દુધમાં ચાર ઘસકરા ઘસીને પાવી. (ઇલાજ સારો છે.)

૩=વગ્ગર છુદીની માળા—અરીઠના બીને ભીંજવી રાખે તે નરમ થાય તે વચમાં કાચું પાડે આ બીની માળા બનાવે. તે પોડા-એને શોભા માટે પેહેરાવે અને નગર ન લાગે એવા વીચારથી બાળકને પેહેરાવાનો રીવાજ છે.

બાળકને ક્રીડ થાય.

૧=બાળકની પીસાળની જગે ક્રીડ થાય તો—દીવેલ મસળવું.

૨=ઈંદ્રીનો ધુમટો સંક્રાયાય, બાળકની ઈંદ્રીનો ધુમટો સંક્રાયાય તે માટે, ૧ માણસે પોતાના મોઢામાં પાણી ભરવું. બાળકની ઈંદ્રી પકડી તેના ઉપર મોઢામાંના પાણીથી જોરથી પીચકારો મારવી. ૭) દીવલ આ પ્રયોગ કરવો.

બાળક જળદી બોલે.

૧=અકલગરાનું મુળાઈ મોઢામાં રાખવાથી ચણચણાટ લાગે છે, અને બોલવાનું ઉત્તેજન મળે છે.

૨=પોપટને આ મુળાઈ ખવાડવાથી તે જલદી બોલતાં શીખે છે.

૩=બાળકોને બાલકોના મુળનું આંગળાઈ બનાવી ચુસવા આપે તો બાળક જળદી બોલે છે.

૪=બાળક જળદી બોલે—પીપળાના ફળ, એટલે પેંપડી ખાવાથી ફાયદો થાય એનો પાક અથવા પેંડા કરી ખવાય છે.

૫=બાળકના મોઢાંની વાસ મટે—કરડે અને બદામ ધસીને ચટાડે.

૬=બાળક રોચે કરે—ત્રિફલા, અને લોડીપાપરનું ચુરણ ૧ થી ૩) રતી મધ અથવા લીમાં ખવાડે.

બાલક જલદી બોલે—બાલક ચાલાક થાય.

સરસવતી ચુરણ—ત્રિકટું, ત્રિફળાં, અજવાન, સતાવરી, વજ, બદમી, બારંગી, માલ કાકળી સંભાગે ચુરણ કરી યોગ્ય માત્રા મધ સાથે આપે તો બાલક બોલવામાં ચાલાક થાય.

બાળકને બેશુદ્ધી આવે—બત્રીસી બેસે—મેલાની થાય.

૧=બચ્ચું બેશુદ્ધીમાંથી શુદ્ધીમાં આવે—કોઈ કોઈ વાર ઝાડો કમળ હોવાના કારણે બચ્ચું બેશુદ્ધીમાં આવે છે તે વેળા ગરમ પાણીની પીચકારી સફરામાં મારવાથી ઝાડો થઇ બચ્ચું હોશીયાર બને છે.

૨=તીખમાં નામનું ઝાલડ ૪) કુટ ઊંચું થાય છે, નેપાલ અને જુનાનમાં એ હોય છે. એ ઝાલડ પાસે જો સુથે તે બેશુદ્ધ થઇ જાય છે, એનું મૂળ જો સુથે તે બેશુદ્ધ થાય છે; આવા બેશુદ્ધ થયેલા દરદીને નરત્રીયીનું મુળ સુંઘાડવાથી હુશિયાર થાય છે.

૩=દાંતની બત્રીસી બેસે તે માટે—મોરના પીછાંની રાખ મધમાં મેળવી દરદીને ખવાડે અથવા દાંતના પારા ઉપર ધસે. અથવા લવંગને લીમાં ધસી અગ્નિ કરે.

૪=મગ્ગટી આવે છે—મેલાની દૂર થાય—બેશુદ્ધીવાગાને કાંદાનો રસ સુંઘવાથી શુદ્ધી આવે છે.

૫=બેશુદ્ધી માટે—મરી, સુંઠ, પીપળ, સરખે ભાગે મેળવી એનો બારીક ભુકા કાગળની નળીમાં ભરી નાકમાં કુંકવાથી બેશુદ્ધ માણસ હુશિયાર થાય છે.

૬=તીજળાથી, પાણીમાં કુચવાથી અથવા સાપના દંબથી માણસ બેશુદ્ધ થઇ મર્યો હોય તો—ડોઝાં સીવાય આખું શરીર બીની માટીથી ઢાંકવું અથવા હાથ અને પગ માટીમાં દાટવા.

૧૧-પાણીમાં દુધેડું બેશુધ થયેલું સમજાવે. દુધીઆર થાય—
પાણીમાં દુધેડું બેશુધ થયેલાં દરદીને જમીનમાં ખાડે. જોઈ તેમાં
સોડે, મોઢાં પુડું રાખે અને સ્પર્શ પર મીઠું મુકીને આખું શરીર
બંધ કરે. આ મુજબ મટોડું પશુ કામ કરે છે.

૧૨-પગ્ગુ બેશુધ થાય છે. (આમે બંધ હોવાને લીધે) —ચારે
કપડાંથી ગાંભેથી કાઢી અને દોવેલ એની પીચકારી મારવી.

૧૩-વાયુથી બત્રીસી બંધ થાય—તેા ભવંગ, લીડીપીપર, ટંકનખાર
ફૂંડવેલો સંભાળે લઈ ડીકરાં પર ગરમ કરી ચુરણ પનાતી શીશામાં
ભરી રાખવું. ખપ પડે મધમાં મેળવી બત્રીસી અને પારા ઉપર
લગાડવાથી દરદી દુશિઆર થાય.

૧૪-મેશુદ્ધી બંધાવે—ઝાડા કમળ હોવાથી કાંઈ બંધાવે
મેશુદ્ધી થાય છે તે વેળા રેહાનના પાંતરાના રસની પીચકારી
સફરામાં મારવી.

૧૫-પુણે અને નવચાર સંભાળે બદલીમાં ભરે ઉપર જરા
પાણી નાખે અને મુંઘાડે.

૧૬-અગતીકુમાર-પારો, મંધક, મરી, પીપર, અકલકરો, તજ.
સંભાળે ચુરણ કરી દાંતે ધસે, તે બત્રીસી ખુલે.

૧૭-ધનુરાના બી, અને મરીની ગોળા બનાવે, તે પાણીમાં
ધસી અનળન કરે.

૧૮-પીપર ગાયના દુધમાં ધસી અનળન કરે.

૧૯-અજમેડ, મરી, ગોળ, આ ખાવામાં રોજ લીગે તે
મુછાનો રોજ મટે.

૨૦-મેલાની દરદી બકારો કરે તેા સમુદ્રદળ પાણીમાં ધસી
અનળન કરી.

બેહેરાટ—કાનના દરદો.

બેહેરાટ માટે—કાંદાનો રસ પ, દીપા કાનમાં રોજ નાખવાં.

૨-મુખડું તેલ પ, દીપા કાનમાં નાખવાં.

૩-કાનનો બેહેરાટ જાય—હીંગ ૧ વાલ, સ્ત્રીના થાનના દુધમાં
ધસી ગરમ કરી તેના દસ દીપાં કાનમાં નાખવાં.

૪-કાનનો બેહેરાટ બાળે—આંકડાના પાકા પાનને જરા
ગરમ કરી તેના રસ કાવાડી તેનાં દીપાં કાનમાં નાખે.

૫-કાનનો બેહેરાટ બાળે—ઉંટનું મુતર કાનમાં નાખે.

૭-એહેરાટ જન્ય—બદામનું તેલ ૧ તોલો, સરદી ૦૫ તોલો, ઉકાળવું, પાણી બળી રહે ને માળી લેવું. તે તેલ કાનમાં નાંખવું.

૮-ધડપણનો એહેરાટ હોય તે માટે બદામનું તાજું બનાવેલું તેલ તોલો ૧, દાળ અથવા બાત સાથે રોજ ખાવું.

એહેરાટ થાય.

૧-સળગમ કાચું ખાવાથી એહેરાટ થાએ.

૨-કરીનાકર્નિ જન્યુક ધાતું ખાવાથી એહેરાટ થાય.

૩-નખનાં માણસને સરદી ભાગવાથી એહેરાટ વધે.

બુધ્ધી વધે-યાદદાસ્ત વધે-મગજ શક્તી વધે.

૧-બુધ્ધી વધે—વજ બુધ્ધી વધારે છે. આગલા વખતમાં ખાતાઓ વજને ધીમાં રસી પીપળાના પાન ઉપર મુકી પોતાના બાળકને ચટાડતાં હતો અને એનું અથાણું બનાવી ખાના સાથે બાળકને ખવાડતાં હતાં, તેની મતલબ બાળકની બુધ્ધી વધારવાની હતી.

૨-યાદદાસ્ત શક્તી વધે—અધેરો, કુલ્હગજો, વાવડીંગ, હરડે, સંખાવલી સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલા રોજ ખાય તે મગજની નખનાં દુર થાય.

૩-યાદદાસ્ત વધે, મગજ સુધરે—સેરીલોખાન તોલા ૨૫, વજ તોલા ૨૫, મોઠ તોલા ૨૫, લીંડીપીપર તોલા ૧, સુંક તોલા ૧, મધ ૨૦, તોલા, ગજો સત્ત તોલા ૧, એ સર્વનો પાક બનાવી રોજ સહવારે તોલા ૧ અથવા વધારે ખાવો.

૪-મગજની શક્તી વધે—છોલેલી બદામના મગજ ૧) તો. એલેચી ૦૧ તો. સફેર ૦૧ તો. ગામનું ગી ૨) તો. આ સજ્જાનું ખીચણ કરી કલકના વાસણમાં ૧) રાત દારમાં ગળી ને સવારમાં ખાય. આ મુજબ ૧) અડવાડીંગ ચાંદુ ખાય તે ફાયદો થાય.

૫=છોલેલી બદામનો મગજ ૧૦) તો, એકથી દાણા ૫) તો પીસતાં, ખસખસ, દરેક ૫૦ તો એનું ચૂરણ કરવું. ગાયના દુધનો માવો ૧) શેર, સાકર ૧) શેર અને ઉપર મુજબ ચૂરણ મેળવી પેંડા બનાવી રોજ ૫) તો ખાવા.

૬=કેળાનો અથવા આમળાનો મુરખો રોજ ખાવો.

૭=ભુધી વધારવા વજ ૦૧ તો. દુધ અથવા ઘી સાથ ૨) મહીના ખાવો. જે ઉલટી આવે તો વજન ઓછું કરવું.

૮=લીંડી પીપરનું ચૂરણ ૦૧ તો. મધમાં ખાવું. ત્રીફળાનું ચૂરણ ૦૧ તો. ઘીમાં ૧) વરસ સુધી સેવન કરવાથી ભુધી વધે. ખાલ સફેદ થાય નહીં. આમડીએ કરચલી આવે નહીં.

૯=ખૂદ્ધીવર્ધક—ખોરાકમાં ચોખ્ખા અને દૂધ ઉતમ છે. જાલાપાલામાં ખાહી, સંખાવલી, વજ, માલકાકણી, ભાંગરો, અધેડા, બાવચી મોચરસ, કેટકી, વાવડીંગ, આંખળાં, વિદારીકંદ છે. ઉપલી ચીજોમાંની કોઈપણ એક ચીજનું સેવન કરવું.

૧૦=કોષ્ઠખી જાલાપાલાનું ઘી બનાવવામાં જીવું ઘી લેવું તેમાં. ભુધીવર્ધક ગૂણુ વધારે છે.

૧૧=આંખળાનું ચૂરણ ૧૬ તોલા ને લીલા આમળાના રસમાં મેળવવું. અને સુકવવું તેના વજન બરાબર ઘી, લાંડી પીપર જે તો. સાકર ૪) તો. મેળવી એક બરણીમાં ભરી રાખી આખું વરસ વાપરવું.

બળભુદ્ધી વધે—આમળા અને તથા સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૧૦ તો. લઘ મધ સાથ મેળવી, રોજ સહવારે ૧૪) દીન ખાવું.

જીઓ “ યાદદાસ્ત વધે, મગજ ખીલે. ”

મન સકટી ખીલે—યાદ શક્તી વધે.

૧=અડાયાંની રાખ ૧) મુડી ભરીને ૧) શેર પાણીમાં નાખે પાણી નીતરૂં થાય તે પીએ. ૬) માસ સુધી ચાકુ રાખે તો મનની સકટી વધે, કફ, અજીરણ, પિત્ત, હરસમસા ગુમદાં વગેરે ૫૬) રોગ દૂર થાય. તંદુરુ અવસથા થાય.

૨=લઘુ સરસ વતી ચૂરણ—વાયવરંગ, સતાવરી, સુંક, આસંગંધ ખોરાસાની વજ ઉપલેટ, જળભાંગરો, બાવચી, જીરું. વાળો, જેડીમધ સીંધવ, અડુસો, બહમી, સંખાવળી લીંમડાની, ગરપતી ગળો અધેડા એનું ચૂરણ (૧) ટાંક ઘી સાકર સાથ રોજ બેવાર ખાએ,

૩ મહ સરસવતી ચુરણુ-હોડીપીવર, મરી, કેસર, નામકેસર, માલ કાકણી, લવંગ, અકકળ કરો, તજ, તમાલપત્ર, ચીની કપાળ, સાકર, જાયફળ, દરડે, આસંધ, ખોરાસાની અજમો, ઉપલેટ, ખાવચી સીંધવ, અડુશો, બ્રેહ્મા, સંખાવળી, મળો લીમડાની, અપેડા, મુંડ સતાવરી, વાયવડગ, એનુ ચુરણુ લી સાકર સાથ રોજ બે વાર ખાય.

૪-માલ કાકણીનું તેલ યાન તંતુને ઉત્તેજન આપે છે એનુ તેલ, તલના તેલ જેવું કાળું હોય છે. ખીજને ખાંડે અને પાણી સાથ ઉકાળે તો કાળા રંગનું તેલ નીકળે. બેરીબેરી દરદ માટે ઐ અક્સીર છે. પીસાય છુંટે તેથી સોળ નરમ પડે. ૧૦ થી ૩૦) ટીપા અપાય છે માલકાકણી સાથ લોખાન, લવંગ, જાયફળ, જવત્રી મેળવે તો વીરોધ ગુણ આપે; (એનો અર્ક બનવા જોત છે.) અને સંધીવાને નરમ પાડે.

૫-માલ કાકણીના પીગેલા તેલને ૧) ત્રાંખાના વામણમાં રેણુ કેળને ખંધ કરે; તેને જમીનમાં છ માસ દાટી રાખે, તે જમીન ઉપર ડાંચરના ફોતરાં સળગાવી સેજ ચરમી આપે, તે તેલ ખાણમાં બેલું પેહેલે દોઢસે ૧૫) ટીપાં (૧ માસો) રોજ ૧૫) ટીપા વધારે; ૪ થે દોઢસે ૬૦) ટીપા થાય પછી વધારવાં નહીં પણ રોજ ૬૦) ટીપાં લેવાં ખોરાકમાં દુધ, મીઠાં વચરનું ભાત, રોટી, ખાવી, આ પ્રયોગ ૩) ૬) અથવા ૧૨ માસ ચાલું રાખે જેમ વધુ વાર ચાલું રાખે તેમ વધુ ફાયદો મળે. આગળના વખતમાં ગુરૂઓ પોતાના ચેલાઓને ૩) માસ ચુધી આ પ્રયોગ કરતા હતા. ધારણા અને રમરણુ સકડીને વધારવાને એનામાં ગુણુ છે તેથી દીવાના દરદીને માટે માલકાકણીનાં ખીઆં ઉપયોગી છે.

૬-સરસવતી ચુરણુ-(બદનિમ્બ મંથમાં છે તે) આસંધ, વજ, ઉપલેટ, કાલો ભાંગરો, ખાવચી, અજમોદ, જેડીમખ સીંધવ, અડુસાની અંતર હાલ, બદમી, સંખાવળી, સંખપુખ, ૧) ટાંક ચુરણુ સખરે લી સાકર સાથ ૭) દીન ખાય, ૨૧) દીન ખાવાથી ધણે ફાયદો થાય,

૭-માલ કાકણીનું ચુરણુ બે આની ભાર, ખીરભુટી ૧) જેના ૫મ ખેરવાં નાખેલા હોય તે સવાર સાંજ પાન સાથ ખાય. (ખીરભુટી એને વરસાદની ગાવડીઓ કહે છે, વરસાદની સરૂઆતમાં ખેતરોમાં નીકળે છે. જુઆના આકારનું હોય છે. મખમલ જેવા લાલ જલ્દા થાય છે.)

૮-જેઠા માસીનુ ચુરણુ બેઆની ભાર રોજ બેવાર ખાય.

૯-માલ કાકણી બે વાલ અથવા વધારે રોજ બે વાર ખાય. લાંબે વખત ચાલું રાખે.

૧૦—તમક તેજની ગોળી ખાએ (એની બનાવત મારે જુએ
“ ઉધ આવે ”)

૧૧—સરસવતી ચુરણ બ્રહ્મચારી આતમા રાંમનુ-મ્મદી, સંખાવળી,
(સંખ પુળી) માલ કાકણી, અક્ષ કરો, સુંક દરેક ૫) તો, અનીસુ,
ઉનાક, ગાવજીખાન દરેક ૨) તા, લવંગ, કાયા એલચીદાણા, વજ
ખુરાસાની, દરેક ૧) તો. એઆની બાર મધ સાથ અથવા માખન
સાકર સાથ રોજ લેવું.

બુદ્ધ કમી થાય.

૧=લકવાની કસરથી બુધ્ધી જડ થાય તે મારે ગામત્રમાં સોધેલા
જ્યેરો ધીમાં તળેલો, અને મરી સંભાગનું ચુરણ ૬) વાલ સવારે ૧૫)
દીન ખાવું ૪) દીવસ ખાંચી રાખી ફરીખાવું. આ મુજબ ૪) દીવસનો
ખાંચી રાખી ખાયા કરવું.

૨=માથે બોળે જાયકવાથી બુધ્ધી કમી થાય. અથવા બાર
ચુકવાથી બુદ્ધી કમી થાય છે. કમ બુધ્ધીવાળાં માણસ બોળે માથે
ઉચ્ચે, સ્ત્રીઓ બોળે માથે હમ્મેસ મુંકે, ખરો મરદ માથે મુંકે નહીં
કમ બુધ્ધીવાળો જ માથાપર ધપોમાયઃ ખરે મરદ આમાં બહુ જ
અપમાન લીએ માથાપર ધપ્યા મારવો, એથી એવું બતાવવું કે ધપો
ખાનાર કમ અકળા છે. જે કામ બુધ્ધીવાળો માણસ માંખી શકે નહીં.
બુધ્ધી ઘટે—ટીડા રાના મળવું સાક ખાવાથી બુધ્ધી ઓછી થાય.

બુદ્ધીવધે રમરણ શકતી વધે.

૧—સાનાના વરકનું ખાવું. ૧, પીપર ૧) વાલ, મધ સાથ રોજ ખાવું.

૨—ભાંજરાનું ચુરણ મધ સાથ બે આનીબાર રોજ લેવું.

૩—જામફીને લીધે બુધ્ધી ઓછી થાય તે મારે

૪—માલ કાકણીના બીજ ૧૨) અધ કચરાં કરી ગળી જવાં,
અથવા દુધમાં ખાવાં.

૫—માલકાકણીનું તેલ ૫) ટીપા દુધ સાથે રોજ ખાવાં.

૬—તજ, વજ, મોથ, ઉદરકાની, મરી સંભાગે ચુરણ બે આની
બાર રોજ ખાએ.

૭—તાજ નેટામાસીનું ચુરણ બેઆની બાર રોજ ખાએ.

નાસુર=ભગંદર.

૬=નાસુર સાથે ગાય—યુવરનું દુધ અને સીધા મેળવી તેમાં
કા બોળી તે કાકડો નાસુરમાં મુકવા.

૭=નાસુર માટે—ગુગગ અને ચૂનો સંભાગે પાણીની સાથે મેળવી
૧૨માં મુક તે કાયદો થાય.

૮=નાસુર, ખરામ ચાંદા, થાન પાકે—ને ઉપર ગળીતુ ચુરબુ
તો કાયદો થાય અથવા કાચકળના લાકડાને જાળી તેની ચખ
અથવા પુપેલમાં મેળવી લગાડે.

૯=ભગંદર અને નાસુર માટે ખાવાની ફવા—દરડે, બહેરાં,
ગળાં પીપર દરેક ચાર તોલા, એ સવને પાણીમાં છુંદી કે તા
ની ગોળી કરી ભગંદર તથા નાસુર માટે ગેજ એ વાર ખાયા

૧૦=ભગંદર માટે—પારસના ફળનો રસ ભગંદરની અંદર મુક
૧૧ લાવે છે.

૧૨=ભગંદર—નાસુર—આ દરદોની અંદર અકાસનું તેલ મુકે તો
ગલદી આવે.

૧૩=ભગંદર માટે ચરદુસાના પાંતરાં વાડી અંદર જરા મીઠું
૧૪ મેળવી કરી ભગંદરની ઉપર મુકવી.

૧૫=યુવર ખરસાની—(દાઢીઓ—તેતરીઓ—ગજીરી) આ જાતનો
ફવાના કામમાં વધુ વપરાય છે.

૧૬=કંટારીઆ યુવરના દુધની માફકજ આ યુવરનું દુધ સિધા સાથે
ને ભગંદરમાં મુકે તો રૂઝ આવે. અંદર તરી જતા શકે તો
સાથે મેળવીને પાતળુ પાણીને જખમમાં મુકે.

૧૭=ભગંદર માટે—ચરદુસાના મળીઆને પાણીમાં વાડી ભગંદર
ગેજ એ વાર મુકે.

૧૮=ચાંદી, બદ, વીરકુટક, ભગંદર માટે—કડવા તુરીઆના બીનું
અને મુંડ અંકક તોલો પાણી ૧૬) તોલા તમ્બુ તેલ ૪)
એ મધમાં ઉકાળવું પાણી જાળી જાય ને તેલ દરદ પર
ફેરવે.

૧૯=ભગંદરની ઉપર કરંજની બાલ અથવા પંદડાની પોલીસ
૧૦ ભગંદરનું મહોડું પુરા ૧ જાય છે.

૨૦=ભગંદર માટે, ગલોડી (ચાર પગ જાતવર)નું તેલ ટાંચણી
મંદર મુકવું. ભગંદર રહેતે રહેતે સાથે થાય છે.

૧૩=ભગદર-પીનસ-માટે તરસાના હાડકાં પાણીમાં ધસી પાવાં અથવા ખીલાડીનું હાડકું ત્રીફળાં કાઢવામાં ધસી પાવું. તરસાના હાડકાં પાણીમાં ધસી નાંખમાં ટીપાં મુકવાં.

૧૪=નાસુર રત્તપીતનું સાડું થાય—પારો માસા પાંચ, હળદર માસા ૧૦, ઘી માસા ૩૦ તે સારી પેઠે મેળતી તે મલમ રત્તી સાથ મેળવી નાસુરમાં મુકે. તેની ઉપર સીંદુરના મલમની પટ્ટી મુકે.

૧૫=નાસુર સાડું થાય—આમલીનો ચીચાડો પાણીમાં ધસીને નાસુર પર લગાડે, નાસુરની અંદર મુંઝે તો વધુ ફાયદો થાય.

૧૬=ભગંદર માટે દલાળ-ત્રીફળાના કાઢવામાં ૧ વાલ ખેર સાલ, ૩ વાલ વામવરંગ, ૦૧ તોલો ઘી નાંખી દરદીને રોજ બે વાર પાયા કરવું.

૧૭=નાસુર, ગરમીના આગ્નરથી પગના નળાં પર પડે તે માટે દરદીને ૧૨ દિવસ બાજના પર સુવાડવો. નાસુરવાળો પગ શરીર કરતાં ૦૧ કુટ ઉંચો રાખવો. નાસુર ઉપર તાજાં દંડા પાણીના પોતાં મુકવ. બી સ ચાતુ રાખવો.

૧૮=ભગંદરને ફાયદો થાય—લીખોરનું તેલ અંદર મુકે તો જખમ પુરાય. અથવા લીમડાના પાન, તલ અને ઘઉંનો લોટ એની લેપડી કરી જખમ પર મુકે.

૧૯=ભગંદર માટે—ભગંદરવાળા દરદીને દરરોજ વરીઆળી સાંખા વખત સુધી ખાતી, અથવા વરીઆળી ઘીમાં સેકીને તે જુએ પટે ખાતી, વધારે ખાવામાં નુકસાન નથી.

ભગંદર-નાસુર માટે નીચલા ઈલાજો.

૧=કંટાળા હુઆર નું દૂધ મુકવું.

૨=માથુસના હાડકાં પાણીમાં ધસી અંદર મુકવું.

૩=પ.રત પીપળાના ફળોના રસ અંદર મુકવા.

૪=હળદર, આકડાનું દૂધ, સીંધલુણ, ગુંગળ, કરેણના મુળ, હંદ્ર જવ દરેક ૧) તો. તેની ચટણી કરતી તેમાં ૫) તો. તેલ અને પાણી ૦૧ શર નાંખી તેલ જાતારી તે તેલ છીદ્રમાં નાખવું.

૫=ત્રીફળાં, ૧ તો. પીપર ૧, ગુંગળ તો. ૫, એનું ચુરણ ૦૧ મધ સાથ રોજ ખાવું, અને લોહી સુધારવું.

૬=નાસુર અને ભગંદર-ચક્રઆતમાં ફેણી થાય તેને બેસાડી દેવા માટે લેપ ધગાડવો, વડના પાન, છંદનો જુકા, સુંદ, ગજો અને માટેા ડીનો લેપ મુકવો. કુકલી ન વચરાઈ ગય તો પકવવી

જવખાર, સાજીખાર, ટંકજીખાર નાસુરપર મુકે તો તે ફાટે, અને મોં મોટું થાય. અથવા સુંદ, નરસવ, સાંદાડી, અને સરગવાના મુળની છાસ અને છાસ એ િ નદી પાંદીશ બનાવી મુકવાથી નાસુર ફાંટી જશે.

૭=અમખેડીના તથા વડના પાન, ગજો, સુંદ, સીંધવ, છાસમાં લેપ કરી મુકવાથી વ્રણ રૂઝાએ છે.

૮=નમોતર, તલ, નેપાલાના મલ, મચ્છ, સીંધવ, છાસ એનો લેપ થવાથી વ્રણ રૂઝાય

૯=લોહીવાળા અને વેડનાવાળા વ્રણ ઉપર તલ, લીમડાના પાન, જેડીમધ, દૂધ એનો લેપ મુકવો.

૧૦=નાસુર રૂઝવા માટે—લીંચાલુણ અને મધને મેળવી તેમાં સુરતની દોરી બોળી વમમાં મુકવી.

૧૧=કચુરાનું ચુરગ અને સીંદુર પાણીમાં મેળવી, ચટણી કરીને તેને સરસીયાં તેલમાં વધ પાણી નાંખી પકવવું. તે તેલ નાસુરમાં મુકવું.

૧૨=કસણુની લેપડી મુકવાથી અંદરના જંતુ મરે. મરવાના પીછાંની રાખ, અથવા મસુરની દાળની રાખ, જખમપર દળાવે.

જુઓ “નાસુર”

ભસ્મક રોગ.

૧-ભસ્મક રોગ—અતિ ખાખા કરે તે. બાળક વર્ણ ખાય. પણ અંગ લીએ નહી તે માટે બાળકને ઘી, કેળાં ખવાડવાં.

૨-અધેડાના બી રાજ વાત અથવા વધારે દૂધમાં વાડી ખીર બનાવી ખવાડે. જુઓ માગક બડુ ખાય.

ભસ્મક રોગ—ખાય ખાયને જીખ લાગે.

૧-૧) તો દીવલ દૂધમાં મેળવી થોડા દીવસ પીએ.

૨-ખા બાડાના બી ને દૂધ સાથ ઉકાળી ખીર બનાવીને ખાએ.

૩-ઘી, સાકર, પાકાં કેળાં ખાય.

૪-કમળ દાકડીની દુધમાં ખીર ખનાવી ખાવી.

૫-કમળ કુંળ દુધમાં પીવાં.

૬-કમરાના જમીનમાં મૂળ હોય તે કાપે તેનો રસ કાઢી પીએ.

૭-મયુર શિખા ઉપર કાઢીછરી જેવા બો ચાય છે, જેમાંથી ઘોળો પદાર્થ નિકળે છે, તે બીને દુધમાં ઉકાળી પીવાથી ૨ માંસ ભુખ્યા રહેવાયે, અને શરીરે શક્તી થટે નહીં.

૮-અગ્નિકાના બીજની ખીર ખાએતો ધણી દીન ભુખ લાગે નહીં,
ભાવના આપવી=પત આપવા.

વસાણાને ભાવના આપવી એટલે. વસાણાનું ચુરણ કરવું, જે ચીજની ભાવના આપવી હોય તે ચીજનો રસ ખનાવી તે ચુરણ પગલે એટલો રસ નાખી, સુકાય ત્યાં સુધી ઘુટે ત્યારે ૧) પત આપો : એમ જાણવું.

ભાંગની કેફ ઉતરે-નિશા ઉતરે.

૧-નીશા ભાંગની ઉતરે—મન્યકળ ખાવાં અથવા ૦૧ તોલો તુઅરની દાળ પાણીમાં વાટી ખાવી.

૨=થોડો દાઢ પીવાથી ભાંગની કેફ કમી ચાય.

૩-ભાંગની કેફ ઉતરે—દહીં અને સાકર ખાય. મળાછ અને સાકર ખાય. ચાલ ગરમ ગરમ પીવાથી કેફ તરત ઉતરે છે.

જુએા “ નીશા ઉતરે ”

ભુતજ્વર.

ભુતજ્વર—મૃત્યુ મુખીના કુત્ર દાનમાં રાખવાથી ફાયદો છે.

બેદવાયુ.

૧-બેદ વાયુને દીપ્તિ અંગ વાસ માંરે તેનો છલાજ—દરેક દાડ-મડીનાં કુમળાં પાતરાં, લીમડાના પાતરાં, આંખાના કુમળાં પાતરાં સંભાગે લેવાં તે બધાનું મીઠા ૪ તોલા લઈ બસેર પાણીમાં ઉકાળી ૦૧ શેર પાણી રહે તેમાંથી અરધુ અરધુ દીવસમાં બે વાર પીવું. રોજ તાજું ખનાવવું.

૧-બેઠવાયુ (મોઢું જે માંસ તે) કિરોન(સાંખ) આસિ બાજીને
ભરમ કરીને, અડધાના, મોઢાના, રસમાં ખાળ કરીને ૨-અથવા ૩
વાર, અથવા સાથે આમળાકી ભેજાવું મરી ભખ છે.

૩-બેઠવાયુ મટે—પીપરલીટી, જલ, લી, આમળા, વાળલીમ,
સાકળામરે સંભાળે, મેળતી ભેજાવું, ના તોલે બજન કાઢીને વાલત્યુંક
સાથે મેળતી રાજ સદાસરે કાંકે કિપરથી પાણી પીએ.

ભરનીગર.

ભરનીગર—ગુમડાં કુટે અને પાછાં ભરાય તે માટે. બોંયરીમ-
ણીનાં પીળા ફુલ છુંદી લેપડીની વચ્ચે કાણું પાડી તે કાણું ગુમડાંના
મે ઉપર મુકવું અથવા ભરનીગરનું મોં ખુલ્લું રાખી આસપાસ પીળાં
ફુલનો લેપ કરવો.

બીલામું ઉટે.

૧-બીલામું કુટી નીકળે ત્યારે—તણ, દુધ અને માખણની
મેળાવણી કરી લેપ કરે.

૨-બીલામાનું તેલ—બીલામાને સેદેજ મરમ કરવાં એક ચાળીમાં
મુકી તે ઉપર બીજી ચાળી મુકી ઘણા બોરથી દબાવું કરવું તેથી
તેલ નીકળશે.

૩-બીલામું ચરીરે ઉટે ત્યારે—બેઠેડાં પાણીમાં ધસી લગાડવાં.

૪-બીલામું ઉટે ત્યારે દુધના શીષુમાં તલને વાટી લેપડી કરી
મુકવી અથવા ચારોળીના દુધમાં તલ વાટીને લેપડી લગાડવી.

૫-બીલામું ઉટે-બળતરાં બળે—એ ઉપર આમલીના પાંતરાં
છુંદી બાંધવા.

ભુદણી-ચાંદુ પગે થાય.

૧-પગે ભુંડણી થાય એટલે પગના નળાપર ચાંદુ પડે, માઉસ
દેખાય અને રસી ગળે એ માટે બાવળતી છાત્ર પાણીમાં ઉકાળે,
તે પાણીથી જખમ ધુએ અને પછી બોરડીના પાનની લેપડી ચાંદા
પર મુકે.

૨-એણી બનાવવાની રીત—સહવારે દાંતણ પાણી કર્યા પહેલાં એણીના પાનને એકબીજાના લગ સાથ વાટે અને એણી બનાવે.

૩-ચાંદા સારા થાય—૧૦૦ વાર ધોમલા લીમાં મુકાસ્સીય અને કાંઈ સંજાએ લઈ, એણી લગાડે.

૪-એણી ચામ તેનો ઇલાજ—પમના નંગા ઉપર ગ્રાજ ચાકું પડે છે, માઉસ દેખાય છે અને રસી મળે છે. મોરચુથુ ડીકરાં ઉપર ગરમ કરી તેની લુરી તે ચાકાં ઉપર લગાડી તે ઉપર કાળા મલમની પટી મારે.

ભુખ કમી થાય.

૧-ભુખ મરી જાય—ગોખરાંના બીજ પીસીને આટો કરે. કુકમાં આંગળાં બીજની આટામાં બોળે અને ચાટે તો ભુખ મરે.

૨-ભુખ બંધ પડે—દેહેજ જાહડના બી અથવા પાંતરા કુકમાં ભરી પીયે તો ટેક ચડે, ભુખ બાંધે.

દેહેજ જાહડના કુલ મમરાં જેવાં થાય છે તેના દાણા ખસ ખસ જેવા થાય છે. તેને ગોખરાં, ગંભે તથા ભરેમંદી મુરતના લોક કહે છે. દોષ બીજા વ્યસનની ટેવ આ દલાળથી મટે.

૪-ભુખ કમી થાય—લીમડાના પાંદડાં ચાવવાથી ભુખ મારી જાય છે. જંગલના સાધુઓ ભુખ ઓછી કરવા તે પાંદડાં ચાવે છે.

શીતળાના દરદીને લીમડાની કુમળી પાનરી (કુમળા પાન) અને જેદીમધનું છાકું ઘસી પાણી સાથે તેની ગોળી બનાવી ૧ વાલ જેટલી ગોળી દરરોજ દાણા દેખાય ત્યાં સુધી આપવી. આથી દાણા બહુ નીકળે નહીં, અને પીડા ઓછી થાય.

ભુખ વધે—અજીરણ મટે—ખોરાક પચે.

૧-ભુખ વધે—મોટે રવાદ આવે—લીંબોળી અને લવંગ પાણીમાં ચાટીને પીએ.

૨-ભુખ વધે—લીંડીપીપર ૧) તાલેા, પાણી ૧૦ તોલા ઉકાળી રાત્રી તાલેા રાખી મધ સાથ પીવું.

૩-ભુખ લાગે—સાજીઆર મધ આ ખાવે.

૪-જુખ લાગે--શીલુનો રસ ૦૫ તોલો, આદુનો રસ ૧ તોલો, સીંધાલુણ ૬ વાલ મેળરી ખાવાની ૧) કલાક આગળથી પીવો.

૫-અમની દીપન ગોળી--સુંક ૧ ભાગ, ચંપક ૨ ભાગ, દીર્ઘજવ, મરી, સીંધર એકેક ભાગ મેળરીને એની ગોળી કરી ખાવી. શરીર ભરમાવે આવે. જુખ લાગે, પાચન શક્તિ વધે,

૬-જુખ વધે--સુનામખી મધ સાથે રોજ ૦૧ તોલો, ખાતી.

૭-જુખ લગાડે, અછરજી તોડે, લેહેજત વધે, મોંઢાનો વાસ દૂર કરે--સુનામખી ૫ તોલો, હરડે તોલો ૨, સંચર ૦૫ તોલો. એલચી તેલો ૦૧ એને કુરી, કપડાંદ કરી, કાપી મારે. વજન ૦૧ થી ૦૫ તોલો,

૮-જઠર, અને આંતરડાના વ્યાધી મટે-ખેતરોની ખુલ્લી દવા ખાવાથી એ વ્યાધી ઘટે છે અને જુખ વધુ લાગે છે,

૯-આધેતુ પાચન થાય, ઝાડો સાફ આવે-વડનચકં મીઠું, ખારા ઘોડાનું મીઠું, લાલ મીઠું, હરડે, વરીઆળી, અને સુનામખી આ ચીજોની મેળવણી ખાવામાં લીએ.

૧૦-પપાઉં પાકું ખાવાથી ખોરાક જરૂર પત થાય છે. એ વનને ગરમ છે.

૧૧-જુખ લાગે--જે માણસને જુખ નહીં લાગતી હોય તેણે ખાવાના વખતની ૧ કલાક આગળ પીવાય એટલું પાણી પીવું. અરધા કલાક લીધેળા ઉપર લચિકા ખાવા અથવા લચિકાવાળી ખુરશી ઉપર લીચિકા ખાવા. આ ઇલાજથી જુખ લાગે છે.

૧૨-માંદગી ભોગવ્યા પછી ખોરાક તરીકે મગ ખાવાની લક્ષમણ થાય છે; અથવા કડોળમાં એ લક્ષકા અને પચી શકે તેવો ખોરાક છે. મગનું ઉકાળેલું પાણી નખળા માણસને પીવામાં અપાય છે.

અપવાસ કીધા પછી હોજરી નખળો પડેલી હોય છે ત્યારે લક્ષકા ખોરાક તરીકે મગની ખીચડી ખાવામાં અપાય છે.

કડોળની જાતમાં મગ વણા ઉમદા છે. કોણ ખી દરડી મગ ખાઈ શકે છે. મગનું એસામણ પીએ તો જરાએ નુકસાન નથી તે ખોરાક તરીકે કામ કરે છે. દુધની ગરજ સારે છે.

૧૩-જુખને વધારે--સમુદ્રફળ ૦૧ તોલો કપાસના પાતરાંના રસ સાથે ખાવું.

૧૪-જુખ લાગે--સાજખાર ખજૂર સાથે ખાવે.

૧૫-ભુખ લગાડે—૦૧ તોલો સુક અને ૨ વાલ મીઠું મેળવી ખાધા અઘાઉ ફાકી મારે તો ભુખ લાગે, જીભમાં સ્વાદ વધે, મળું સાધ થાય.

૧૬-ભુખ લાગે—અજમો, સુક સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલો ચુરણ મધમાં મારે.

૧૭-ઉદરકાલી વેળાના પાન ઉદરના કાન જેવાં હોય છે, ફળ નાના ગુંબરા જેવાં હોય છે. ફળ ગુમાશી રહેતા છે. એના પાન માંથી દૂધ નીકળે છે. એના પાન ચોળવાથી કાકરીના જેવો વાસ નીકળે છે.

ખોરાક પાચન થાય—ઉદરકાલીના પાનનું દૂધ ખાવાથી ખોરાક પચે છે.

૧૮-ભુખ ધણી લાગે—બલ પીપળાના ફળનું ચુરણ ૦૧ તોલો ખાવામાં લેવું.

૧૯-ખોરાક પચે. ભુખ વધે—કુદનો ખાવાથી ખોરાક પચે.

ભુખ લાગે—અમલસારા મધકનાં તેલની એક સળી પાન સાથે ખાધ તો ત્રણ શેર અનાજ ખાઈ જવા જેવી ભુખ લાગે તેલ બનાવવાની રીત જુઓ “મધકનું તેલ”

૨૦-ભુખ લાગે—મીઠી આવળના પાંતરાંનો બુકો દાડમની કળીના રસ સાથે સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલો ખાય તો ભુખ ધણી લાગે. એમાં નુકસાન કંઈ નથી.

૨૧-ભુખ લાગે—કડુ ખાવાથી ભુખ છુટે છે. એ વેલાયતી જે નશીઅનના મુળીઆનો ગુણુ ધરાવે છે. (કાળી કુટકી જુદી ચીજ છે તેને Hellebore કહે છે.)

૨૨-ભુખ લગાડે—આકડાના ફલ, પીપળ, પીપળીમુળ, સીંધાલુજી દરેક ૨) તોલા, અકલગરો, લવંજ દરેક ૧) તોલો અને ૦૧ શેર પાણીમાં ખરળ કરી અને ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ખાવી. જેમ ખરળ ધણી દીવસ કરે તેમ ગુણુ વધે છે.

૨૩-ભુખ વધારવા માટે, રોજ બે વાર દરાખ પાકખાવો (જુઓ દરાખ પાક=દરાખ આસવ,)

૨૪-ભુખ વધે—ગોળ સાથે સુનામખી ખાવી.

૨૫-ભુખ વગે—૦૧ તો. કાળી મુસળી, એલચી સાથે ખાય. અથવા ૦૧ તોલો કપાસના પાન અને નીમક સાથે ખાય,

૨૬-ભુખ ધણી લાગે—સીંધવ તોલા ૨) હરડેનો દળ તો. ૬, ચીતરાં તોલા. ૩) પીપર તોલા. ૪) એનું ચુરણ ૦૧ અથવા અરધો તોલો રોજ સહવારે ખાય.

૨૭=બુખ લગાડવા માટે, અજરબ માટે—ત્રીફલું (મરી, પીપર, સુંક સંભાગે) ૩ થી ૫ વાત્ર પાણી સાથે ખાવું.

૨૮=સમુદ્ર મીઠું Sea Salt, બુખ લગાડે છે, તરસ લગાડે છે. ઇન્દ્ર મીટ-ટ તાવ અરોગ સાથેની હોય તે માટે મીઠું ખાવામાં આવે છે.

૨૯=ખાધેલું પાચન થવું ન હોય તો આમલીની ઉપરની જાલની રાખ ૧) માસા રાતરે ખાવી.

૩૦=બુખ વધારવા માટે સીધા અને લીંબુના રસમાં અઠિલી સુંકવું ચુરણ ૦૧ તોલો ફાંકે,

૩૧=દરાખ આસવ ૧ તોલો પીવા.

બુખો “અરજન” ખોરાક પથ.

મલમ રૂઝનો-મલમ પકવવાનો.

૧=મલમ પકવવાનો—કાપરેલ શેર ૧, રાગ તોલ ૩, મોરચુ તોલો ૧૧ ઉપર મુજબ પાણી સાથે થાળીમાં મસળી મલમ બનાવી વાપડવો.

૨=રૂઝવાનો મલમ—સફેદો ૫ પદ્માભાર, મીઠું ૦૧૧ પદ્માભાર ગાયના ઘીમાં પકાવી આગરી કરી મારે તે દરદોને રૂઝવે.

૩=મલમ રૂઝનો—મીઠું ૧) લાગ, મધ ૪) લાગ ગરમ કરી મલમ બનાવવો. સાદા મલમને બદલે આ મલમ વપરાય છે.

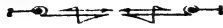
૪=પીડાનો મલમ—ઘી ગરમ કરી અંદર રાગ નાંખી મલમ કરવો.

૫=મલમ રાગનો—ર.ગ શેર ૦૧, મીઠું તેલ ગર ૦૧, રતાં-જરી તોલ ૩, પાણી શેર ૩. થાળીમાં રાગ અને તેલ નાંખી થોડાં થોડાં પાણીથી મસળે. પાણી સકળું અંદર પથે તે રતાંજરી મેળવવી.

પારાનો માખનીઓ મલમ-મધુ મલમ.

હાડાની ખાક ૨) લાગ, એરંડોની મીજ ૪) લાગ, પારો ૧) લાગ મેળવે તો મલમ બને.

મગજની બીમારી-મગજે વાઇ-મગજે નબળાઈ- મગજે ફેર-મગજે પુટ્ટી.

૧-મગજનો વાયુ-મસ્તક - વાયુ—આકાના પાંદડા પાન માથા ઉપર બાંધે.

૨-મગજને શાંતિ માટે—સંખાવળી, જ્વહી, તુલસી, બીલીના પાનની ચાહ બનાવી રોજ પીવી,

૩-સતાવરી અને આસનનું ચુરણ ૦૦ તોલા દુધમાં ખાવું.

૪-પીત છાતીપરનું ફેર. ધુમરી સારી થાય—સુટી બદામના બીજ ૧) તોલા, સાંદર ૦૦ તોલા સાથે વાટીને રોજ સહવારે મળસંકે ખાય.

૫-જ્વહીના પાલાનું ઘી બનાવવાની રીત—૫ તોલા પાનરાંનો રસ, ૧ શેર ઘીમાં ઉકાળી તે ઘી રોજ ખાય તો મગજની બીમારી ટળી જાય અને મગજની ભમરી મટે, તથા મગજ બગડેલું સુધરે.

૬-ભમરી માટે—જ્વહીના પાનનો રસ માથે લગાડવા.

૭-મગજ ખસેલું હોય તે દરદાને—ધંતુરાના પાનનો રસ, ૦૦ થી ૦૦ તોલા પીવામાં આપવો. અથવા ધંતુરાના ૪ બી ખવાડવા. ધંતુરો મગજની બીમારી ઉત્પન્ન કરવાનો ગુણ ધરાવે છે. છતાં મગજની કોઈક બીમારીમાં આ ઇલાજ કામ લાગી શકે. “ઝેર ઝેરને મારે” “ગરમી ગરમીને મારે.” આ રીત મુજબ આ ઇલાજ ફાયદો આપે.

૮-મગજ વાઇ, મગજે નબળાઈ માટે—અજમા અને ફેર-માની અજમા દરેક ૦૦ શેર, સંચળ ૦૦ શેર, વરીઆળી ૫ તોલા એએને છુટ્ટી ગાયના મુતરમાં ૭ વાર પત આપવા. તેનું ચુરણ સાકર સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું. ખટાસ અને તેલ બીજકુલ ખાવું નહીં.

૯-મગજની નબળાઈ માટે—અજમા અને ખસખસની મેળવણી ખવાય છે. એ અડગરી, લાંફણ, મગજની નબળાઈ, ધુમરી અને ગર્જવાળી સ્ત્રીઓની આકારીને ફાયદો આપે.

૧૦-મગજની બીમારીને ફાયદો કરે—કપાસનો મગજ ૦૦ તોલા પાણીમાં ઘુટીને રોજ ૧ વાર પીવાડવા.

૧૧-મગજે પુટ્ટી—ધામણાનું ચુરણ-(નાગમળા ચુરણ) સુંઘવામાં આવે તો મગજને પુટ્ટી મળે છે.

૧૨-મગજને પુઠી મળે, હીસટરીઆને ફાયદો આપે—તોફાન
જરમ ૧ ભાગ, જટામાસી ૪ ભાગ, દીંગ ૪ ભાગ એની એક
વાલની ગોળી બનાવી રોજ ૧ ગોળી ૩ વાર ખાવી.

૧૩-મગજ સુધરે—ગુલાબજાસ્તીના કંદુનું ચુરણ ૦૧ તોલો
દુધમાં પીએ.

૧૪=૧૫-મગજ સુકાય તે માટે—૦૧ શેર ગાયના ઘીમાં એક
તોલો છુંદેલો નાગકેશર ઉકાળી ધી બનાવી નાકે લગાડે.

૧૬-મગજ શાંત થાય—કપાસીઆનું તેલ ૭ દીવસ માથે લેએ.

૧૭-મુઠ્ઠાં, ચીતલબ, હેઝી, મગજ ફરે, ખ્યાન રહે નહીં.
માટે—ધમાસાના ઉકાળામાં ધી નાંખી પીવું. ૦૧ શેર ધમાસો,
અને બશીર પાણીને ઉકાળવું. ૦૧૧ શેર રાખવું તેમાંથી ૨૧૧ તોલો
કાઢવો ધી સાથ રોજ ૩ વાર પીવો.

૧૮-મગજ ગળે—તે માટે ધોરમુળાનું ધી નાકે સુકવું.

૧૯-મગજની બોમરીવાળાને જ્ઞાનોના પાલાનું ચુરણ ૦૧
તોલો મધમાં આપવું અથવા કોદરાના મગજ ૦૧૧ તો, અને
કક એઆની બાર આપવું, અથવા શંખાવળીનો રસ ૪) તો, અને
કક એઆની બાર આપવો.

૨૦-ફર આવે તે માટે—સતાવરી ૨ તો, ધી ૪ તો, દુધ ૪)
તોલો એઓને ઉકાળી ધી બનાવવું. તે ધી ૨ તો, ખાવું.

૨૧-માલકાકડી ૮) ભાગ, સુંક ૮) ભાગ, અજમે ૨ ભાગ,
એનું ચુરણ ૦૧૧ તો, ગોળ સાથ ખાવું.

૨૨-મરી સાકર તે ધી ચાટવું.

૨૩-બદામ, ધી, માકર, ગરમ કરી ખાવું.

૨૪-સુંક ખાવી અને પાણીમાં ધસી અજન કરવું.

૨૫-ગળો સત્વ દુધમાં પીવું.

૨૬-મગજ સુકાય તે માટે સુખડને પાણી સાથ ધસવું. તેમાં
શાકર મેળવી શીશીમાં ભરવું. ખપ હોય ત્યારે વારંવાર સુંધવું.

૨૮-ભમરી આવે તો વાએવડંગની માળા કરી કાને બાંધવી.

મગજે વાઈ, ફર, ચકકર નરમ પડે—સુંક એકલી, અથવા મંભાએ
જવંગ મેળવી તેનું આખે અંજન કરે.

માયાંની ભમરી—(Vertigo) લગધરની લેપડી માથા ઉપર
સુકવી અને બાંધી રાખવી.

૨૯-ભમરી મટે, હાથ પગના બળતરાં મટે—મરી શાકર અને
ધી ચાટે તો આ દરદોને ફાયદો થાય.

૩૦=મગજે ભમરી તથા વાયુ માટે સુરમો આંજો તેથી કાયદો થાય.

૩૧=મગજે વાદ—ધ્યાન બરાબર રહે નહીં—હજાર અને શકિર ફરેક ૦૧ તોલો પાણી સાથે દીનમાં ૨ વાર ખાતી.

હીમજી હરડે તોલા ૫) ને ૧) શેર પાણીમાં ઉકાળાને ૦૧ શેર રાખી તેના ત્રણ ભાગ કરવા. ૧) દીનમાં ૩ ભાગ લેવા.

૩૨=ભીલામાનો આસવ—ભીલામા શેર ૧૦, ગોળ મણ ૦૧૧, પાણી મણ ૩, બાવળની જાસ શેર ૭, મરી શેર ૦૧, ખેડેડાં શેર ૦૧, અશીણ તોલા ૫;—

પ્રથમ ભીલામાને પાણીમાં ૩ દીવસ ભીજવવાં, એથે દીવસે તેમાં બાવળની જાસ નાખવી, પાંચમે દીવસે તેમાં ગોળ નાખવો, પછી છઠે દીવસે ઉપરો બધો મસાલો અને મધ શેર ૦૧ નાખી ચુલે ચઢાવવું.

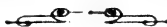
અરથો કલાક ઉકાળાને તેમાં લવંગ ૧૧૧ તોલો, જવંત્રી ૧૧૧ તોલો, વજ ૩ તોલા, ફસર ૧ તોલો, કરતુરી ૧ તોલો, ગુલાબનું અત્તર ૧ તો. મેળવી, ફરી શેડીવાર ચુલાસ ઉપર ઉકાળવું. પછી તેને ગાળાને એકમાસ બંધ રાખવું. એમાંથી ૫ તોલા સહવાર સાંજ લેવું, આથી ગાંડા માણસ સારા થાય છે.

ભમરી મગજે ચકરી.

અડાયાની રાખ અકડાના દુધથી ભીજતી જાયમાં ચુકવી, છીકણી તરીકે સુધે.

જુઓ ‘ વાઈ મગજે ’ ‘ મગજે નખલાઈ ’

‘ ઘેલાપણું ’ દીવાનાપણું=મુછાં.

મગ વિકાર.

૧=મગ વિકાર મટે—પેટ ભરી ગરમ પાણી પીવું.

૨=પેટમાં બાસ ગયો હોય તો અનેનાસ અથવા જાંબુ ખાવાથી તે ગાંડા વાટે નીકળી જાય.

૩=નળબંધ વાયુ, જળાંદર માટે—૦૧ શેર ઘઉંના આટામાં ૦૧ શેર થુઅર કનતાંરીઆનું દુધ મેળવી શેડી બનાવે, તે શેડીનું એક પડ ચેરવે અને એક કાચું રાખી, તેનો બુકા કરે, ૦૧૧ તોલો જુકા મરમ પાણી સાથે ખાંતો.

૪=મળની પીડા દુર થાય—મરી અને શકિરનો કાઢવો પીવો.

૫=માલકનો મળ બંધ વાયુ નરમ કરવા આંકડાના પાન ખાસી પેટપર મુકે.

૬=નળબંધ વાયુ માટે—મુલો સહવારે જુએ પેટે ચાલી ખાય.

૭=સસણ અને આદુ દરેક ૭ શેરની કાતરી કરી ૪૦ દીવસ તડકે અને દારમાં રાખી તેને ખરળ કરે. પછી જરા ઘી લગાડી તડકે મુકવું. આ મુળ્યમ ફરી ઘી લગાડી ખરળ કરે. આ મુળ્ય ૨૫ દીવસ તડકે મુકવું. આખરે એનું વજન પાશેર રહેશે. તેમાંથી ૧૧ તોલો વજન લઈ ચેવસી પાન સાથે રોજ ખાવું.

૮=ગરમ ગરમ ઘી, પીવાય એટલું ત્રણ દીવસ પીવું. રાત્ર પેટ ભરીને ગોળ ખાવો. બીજું કાંઈ ખાવું નહીં.

૯=મળ સુધ્ધી થાય—વાયવરમ અને અજમાનું ચુરણ ૧૧ તોલો મધમાં આપવું.

૧૦=મળ છુટે—સસદ્રકળ અને દરડે પાણીમાં ધરીને પીએ.

૧૧=જુઓ ‘ મળ બંધ વાયુ, ‘ નળ બંધ વાયુ. ”

મરદને શક્તી વધે.

૧=મરદને શક્તી પુરૂષાતન માટે—એક શેર આદુની જીણી કાતરી કરી તેને ઘીમાં તળી જુડતાં મધમાં સાત દીન રાખવું અને આદુ રોજ ૧ તોલો ખાવું.

૨=મરદને શક્તી મધે—સફેદ જુગડાને આંકડાનાં દૂધમાં સાત વાર પટ આપવા પછી કાળા જાંબુનાં ઝાડની અંતરજાલના રસને ૫૮ ૧ વાર આપવો. આ જુગડાને ઘીમાં તળવું, એની પટી કરીને નખળી નસ ઉપર બાંધવી તે પાતળી નરમ આંમડીને લાગે નહીં. લાગે તો જાગરો પડે. ત્રણ દીવસ પટી નસ ઉપર બાંધવી. ન્તે ગરમાંવા અને અગન લાગે તો પટી કઢાડી નાંખવી, નહીં તો ફોફાઈ/આ પડે. જુગડું તલતાં ઘી વધે તેમાંથી એક વાલ ભાર ઘી લઈ પાન સાથે મેળવી ખાવામાં લેવું. એકવીસ દીવસ સુધી અજમાયારી રહેવું.

૩=શક્તી આવે—કાંદાનો તથા આદુનો રસ, મધ, એકેક તોલો ઘી ૧૧ તોલો રોજ ખાવાથી નખજો પડેલો પુરૂષ પાછો બને છે.

૪=ઢીલા પડેલા મરદ માટે—એકસેકટ નકસવામીકા ૧૫ ઁન, એકસેકટ કેનેબીસ ઇનદીકા ૧૫ ઁન, એકસેકટ અરગટ ૧૫ ઁન એની ત્રીસ ગોળી કરવી. એક ગોળી સહવાર સાંજ લેવી. ઉપરથી દુધ પીવું.

૫=પુરુષાતન— કાંદો લીમાં વધારી લાલ કરી ખાધાથી શક્તી વધે છે.

૬=મરદને શક્તી આવે—ગાયનાં પીત્તાના રસમા લીલી હળધર ને સાત પટ આપે એટલે સાત વાર બીજવી સુકવીને મરદ ખાય તો શક્તી વધે.

૭=શરીરે તાકાત માટે—અશીષુ ૦૧ તોલો, લવંગ ૩ તોલા, કેશર ૧ તોલો, નયફળ ૨ તોલા, સફેર ૦૧ શેર. આ ચીજો પાણી સાથે મેળવી વટાણા જેવી ગોળીઓ બનાવવી. ૧ ગોળી સાંજે અને બીજી સવારે ખાવી અને તે ઉપર ૦૧ શેર દુધ પીવું. મરમી ઘણી જાણાય તો લીંબુનું શરબત પીવું.

૮=ઝેહેર કચરા—ઝેહેરી કચરા—આ ઘણીજ ઉપયોગી ચીજ છે. એનો ભુકા ખાવામાં આપે છે, શરીરની શક્તી માટે ગણેા જાણીતો ઇલાજ છે. મરદને શક્તી વધારે છે, લકવા તથા શરીરના બીજા લોચા ઢીલા પડી ગયલા હોય, મગજના દરદ હોય, ઝાડાડો અને પીસાબ આપોઆપ થતી હોય, ખોરાક ખાધેલો પાછો નીકળી જાય, ઝાહડાની કબજાયાત. અને મીઠી નીસામ હોય તે માટે ઘણા લાંબો વખત કચરા વાપરવો પડે છે.

કચરાનો ભુકા—કચરાને ગાયના મુતરમાં ઉકાળવો. તે કુલે ત્યારે ઉપરની ચામડી કઢાડી નાંખવી, બે ફારની વચે જીની જીલ હોય છે તે કઢાડી નાંખવી, પછી કચરાને સુકાવા દેઇને દાંવલનો હાથ ચાપડી ઢીંકરા ઉપર સેકવા, ખળવા દેવા નહીં. લાલ ચાપ ને ભુકા કરવો.

જુઓ “ નસઢીળી પડે ” “ પુરુષાતન ” શરીરે શક્તી
“ વિચ વધે.”

મન શક્તી ખીલે—યાદદાસ્ત વધે—બુધ્ધી વધે.

૧=યાદદાસ્ત વધે—યાદદાસ્ત શક્તિ માલકાકણી વધારે છે, જેમ નયફળ, આમળાં, ખસ્ટા, ખદામ, લી, કાંદાનો મુરખો ખાવાથી યાદશક્તિ વધે છે. તેમ માલકાકણીથી વધે છે.

૨=શુદ્ધિ માદસકિત વધે છે—માલકાકણીનો વેલો થાય છે તે માદદાસ્ત વધારવાનો ગુણ ધરાવે છે.

૩=મગજ પુષ્ટી—ધામણાનું ચુરણ સુંધવામાં આવે તો મગજને પુષ્ટી મળે છે.

૪=મનશકિત ખીલે— માલકાકણી (જ્યોતિષ્મતી) નું તેલ ૩ ટીપાં એવલીપાનપર લગાડી ખાએ અથવા માલકાકણીના બી નંગ ૫) પાન સાથે મેળવીને ચાવી નળ તો શુદ્ધિ વધે અને મનશકિત ખીલે,

૫=બેગ્ગને શાંતિ આપે—નુકમે કાઢતી ચાદખનારી રોજ પીવી જુએ “ આદદાસ ” “ બુદ્ધીકમ ”

મરડો, આમવાયુ—અતિસાર—ઝાડા થણા થાય—સંગ્રહણી.

૧-મરડો મટે—કમજબાન મટે—તરસ મટે—ઇસપગોળ ના તોલો ખાંડ ના તોલો મેળવી, ફાફી મારી ઉપરથી પાણી પીવું. ૫) તોલો ઇસપગોળ અને ૧ શેર પાણી મેળવી ના કલાક રહેવા દેવું. પછી લુગડાએ ગાલીને સાકર સાથે મેળવી ૩) તોલો પાણી પીવું.

૨-મરડો—આવરના મુળ અને ડાંખળી વચ્ચેના ભાગની છાલનો બુકો ૧) વાલ દહીં સાથે ખાવાથી મરડો મટે. તે આંતરડાનો જખમ ફાય છે.

૩-મરડો તથા ગળાનો સોન્ટ-જણા કરમદાં જેવા ફરીના નાના મરવાનો બુકો તોલો ના. સાકર તોલો પાંચ દીવસ લેવાથી મરડો મટે છે. તથા બેટેલુ ગળું ખુલે છે. આંખાના માદારને ચુસવાથી પણ બેટેલુ ગળું ઉપડે છે.

૪-આમ વાયુ—એમાં કમ્મર, પીડુ અને ખરડો દુધે ત્યારે ખજુર ના શેરને પાણીમાં ભીંજવી એળાને તેનું પાણી ગાળીને પીવું એ મુજબ સાત દીવસ પીવું.

૫-મરડા મટે—ઇસપગુળના બીઆં, ના થી ૧ તોલો. લાલ ખાંડ સાથે ફાકવાથી મરડો મટે, લોહી બંધ થાય.

ઇસપગુળ એક તોલો, સાકર અરધો તોલો, પાણીમાં અરધો કલાક ભીંજવી દરરોજ એકવાર પીવું. લોહી બંધ થાય અને મરડો સારો થાય.

લોહીના ઝાડે થાય તો ઇલગુળ ના તોલો સેકીને છુંદીને દહીં સાથે ખાવો. ઝાડામાં અગન લગતી હોય તો સાકર સાથે લેવી.

૬-મરડો મટે—ઈંદ્રજવને બુજીને સાકર સંભાગે મેળવીને તેમાંથી ના તોલો ફાકી દીવસમાં ૩) વાર ખાવી.

૭-હીંગ ખાવાથી મરડો થયો હોય તથા પીસામ અંધ થઈ હોય તો દરદીને વધારતું જીરું સુંઘાડવું અથવા ખવાડવું.

૮-મરડો—સરદી લાગવાથી મરડો થયો હોય તો ચાર પાંચ તોલા સાકર સહવારમાં લુખે પેટે ચાવી ચાવીને ખામ જવાથી મરડો મટે છે.

૯-મરડો—મરડા ઉપર અકસીર ઈલાજ દીવસ છે. આંતર-ડાનો કચરો કાઢી નાંખી સાફ કરે છે. દીવસનો બુલામ ખવ્ખાને નીર્ભયપણે અપાય છે. સાથે આદુનો રસ નાખે તો ડા પડે નહીં.

૧૦-મરડો—અતીસાર—જાયફળ, અરીજુ, ખારેક સંભાગે લખ પાનના રસમાં ઘુંટી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર જાસ સાથે ૭ દીન ખાવી.

૧૧-આમ, જળસ દુર થાય—જૂના ગોળ સાથે સુંકે ખાવી.

(નવો ગોળ ભારે અને ગરમ છે.)

૧૨-મરડો-લોહી-પડવાળો ઝાલડો—કરનલ આર. રોગટસન કહે છે જે તજનો બુંદા બે આની ભાર (૩૦ ગ્રેન) આપવાથી બહુ જ ફાયદો થાય છે. જે સાથે ૫) ગ્રેન સેંત્રાલ આપ્યું હોય તો બહુ જલદી ફાયદો કરે.

૧૩-મરડાને માટે—ઝાખાને ત્રણ વાર ઘાવા. મુકવી. દુધ સાકર સાથે પકવી ખાવાથી મરડાવાળા દરદીને ફાયદો થાય છે.

૧૪-સંઘ્રાણી—મરડા માટે ઝોયમીજીરું તોલા ના દહીં ના શેર સાથે મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખવાડે.

૧૫-મરડો લોહી સાથેનો—ગુળદાવડીના ફુલનો બુંદા ના તોલો માળાં તાજન દહીં સાથે ખવાડવાનો આ ઈલાજ અકસીર છે.

૧૬-મરડો—અરણીની છાલનું ચુરણ ૪ વાલ, અરીજુ ના રતી મેળવી ૧ વાલના વજનની ગોળી બનાવી તેમાંની ગોળી ૧ દીવસમાં ૩ વાર પાણી સાથે ગળવી.

૧૭-અરીજુ ૧ ભાગ, આકડાના મૂળની છાલ ૨ ભાગ એની ગોળી ૧ વાલની આદુના રસમાં બનાવે. આ ગોળી ૧ મધ સાથે રોજ ૩ વાર લીએ; પાણી ઉપરથી પીએ નહીં પણ ઘી સાકર ખાય તો વધુ ફાયદો થાય.

૧૮=મોરસરી (બોલસદી=બાલેસરી=બાલી) ના ઝાડના બીયાં પાણીમાં બેસી પાનથી મરડો મરડો ૫૨

૨૦=મરડો મટે—જીણી હરડે દીવેલમાં તળેલી ૧) લાગ કાચી હરડે ૧) લાગ મેળવે અને ૦ા તોલો અથવા વધારે ખાચ

૨૧=મરડો સારો થાય—સુવાનું ચુરણ ૦ા શેર અને ૧) શેર બજીનો મેદા મેળવી તેની શેટી કરી દરદીને ૩) થી ૭) દીન ખવાડે

૨૨=મરડા માટે—વજનામના ટીકચરનું ૧ ટીપું પાણી સાથે ૬૨ ૦ા કલાક પીવું. ૧ કલાક થયા પછી ૧ ટીપું પાણી સાથે ૬૨ ૧ કલાક પીવું.

૨૩=મરડો—સફિર તણ ચાર તોલા સવારે ચાવીને ખાવાથી મરડો મટે છે.

૨૪=મરડાની, ઝાડાની ચુંક—સુંક લીમાં તણ ખવાડે અથવા સુંકના ઉકાળામાં દીવેલ નાંખી પીવેથી ચુંક, સુળ, બીટ વગેરે તેજાન બેસી જાય છે.

૨૫=અતિસાર અને આમ મટે—ઉંચરાના દુધનાં પાંચ ટીપાં ખાંડ સાથે ખાવાં.

૨૬=સંઘ્રદણી, વારંભવાર ઝાડડો થાય તે માટે—૧ તોલો એખરેહ દહીં સાથે ખવાડે.

મરડો માટે—પેદપર રાદનું પલાસટર મારવું,

મરડો માટે—સેફેલી વરીઆળી ૧) તોલો, વમર સેફેલી વરી આળી ૧) તોલો. સાકર ૨) તોલો એનું ચુરણ ૦ા તોલો દીનમાં ૩) વાર ફાકી ઉપરથી પાણી પીએ.

૨૭=ઝાડાનું લોહી નરમ પડે—સુંક તોલો ૦ા. દુધ સેર ૦ા, પાણી શેર ૧) અધું પાણી બાળી ગાળીને પીવું.

મરડો—સંખજી ૦ા તોલો, ૦ા તોલો સફિર સાથે ફકે, યા દહીં સાથે ખાય. અથવા ધાણા વરીઆળીને સંજાગે જુલુંને સફિર સાથે ખા.અ

૨૮=મરડા માટે—૦ા તોલો સંખજીને મલાઇ અથવા માખણ સાથે મેળવીને ખાવું.

૨૯=મરડા માટે—હરડે તોલા ૪ાા, વરીઆલી તોલા ૪ાા, હસખજી ૬ાા તેા લીમાં સેફીને જુકા કરી, તેમાંથી એક તોલોના ફાકી મારી પાણી પીએ.

૩૦=મરડા માટે—હીમજી હરડે નંગ ૧૧ ને જોખરી કરી મરમ પાણીમાં ભીંજવી, ઉપરનું પાણી કાઢી નાંખી નીચલા ઠરાને સફિર સાથે ખાવો. પેટનો દુખાવો, લોહી, સીમીટ બંધ થશે.

૩૧=મરડા માટે ૫) તોલા હીમજી હરડે થીમાં તળવી, અને પાંચ તોલા કાચી લેવી તે બંનેને સાથે છુંદી તેમાંથી ૦૫ તોલા દીવસમાં ત્રણ વાર ખાંડ સાથે ફાકવી.

૩૨=લોહીના ઝાહદા બંધ પડે—આમલાનો ડુરબ્બો ૩ તોલાં સહવાર સાંજ ખાવો અથવા આમળાનું ચુરણ ૦૧ તોલો થીમાં મેળવીને છુખે પેટે રોજ ૩ વાર ખાવું.

૩૩=મરડો સારો થાય—ખસખસ, દીવેલમાં તલેણી હીમજી હરડે, થીનો હાથ દધ સેડેલી વળીઆળી, એલચી દરેક ૦૧ તોલો, અફીણ ૦૧ વાલ એનું ચુરણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલા ચોખાના ધુવણમાં રોજ ૩ વાર ખાવું.

૩૪=મરડા માટે—ખસખસ અઢી તોલા ખોખરી ફરવી તેના ઉપર ૨૦ તોલા ઉકળતું પાણી નાખી ઢાંકવું, હુંડું પડે ને ગાળી લેવું. તેમાંથી બે તોલા પાણી સાકર સાથે રોજ ત્રણ વખત પીવું.

૩૫=ઝાડા, મરડો, મીઠી પીસાળ—એ માટે ખાવળના મુંદરનું પાણી પીવામાં લેવું અથવા ખાવળના મુંદરના પાણીનું સરખત બનાવીને પીવું.

૩૬=ઝાડા વાટે લોહી—મુંદરનું પાણી પીવામાં આપવાથી ઝાડા વાટે પડતું લોહી અટકે છે.

૩૭=રક્તાતિસાર, લોહી સાથના ઝાડા—ખાવળના કુમળા પાનનો રસ ૧) તોલો, મધ ૧) તોલો, દુધ તોલા ૫), થી ૧) થી ૫) તોલા મેળવીને પીવાથી બંધ થાય છે.

૩૮=ખાળકને અતિસાર—ખીસ્લાનો ગર, ધાવરી, વાળો, લોધર, પીપર, સંભાગે મેળવીને છુકો કરી તેમાંથી બે વાલ દીવસમાં ૩ વાર ખવાડવું.

૩૯=સંઘ્રાણી માટે ખીસ્લાનો ગર, મુંદે દરેક ૦૧ તોલો, ગોળમાં મેળવી દીનમાં ૩) વાર ખવાડવું.

૪૦=લોહીના ઝાડા અટકે—ખોરડીની લાખ તોલો ૦૧ થી ૦૧૧ મધમાં ચાટે તો રક્તપ્રાપ અટકે, અથવા ખોરડીની અંતર છાલ તો ૦૧ અથવા ૦૧૧ વાટી દહી તથા સાકર સાથે ખાય તો લોહી બંધ થાય.

૪૧=અતિસાર માટે—જોડીનું મુળ ૦૧ તોલો, ફાંસડીનું મુળ ૦૧ તોલો દરેકને રાસાલ એઆની બાર અને સાકર સાથે ખાવું.

લોહીનું પડવું—કાઠ વાર ધણું મરચાં ખાવાથી લોહી નરમ પડે છે.

૪૨+૪૩-મરડો-કુપ ગરમ કરી તેમાં લીંબુનો રસ નીચવવાથી પાણી
જુદું પડે છે તે પાણીમાં સાકર નાખી પીવાથી મરડો સારો થાય છે.

૪૪-મરડો અને ઝાડા માટે બાવળની પાલીનો રસ અથવા
જાંબલી આદિ પીવામાં આવે છે. બાવળની જાંબલી ઉકાળો પીચકારી
તરીકે વાપરવાથી પરમે વગેરે બીજી બીમારીને દૂરદો કરે છે.

ઝાડાનું દરદ મટે, મરડો મટે-કુમળાં બાવળના પાતરાંનો રસ
૪) તોલા ત્રણ દીવસ સુધી દહાડામાં ૩ વાર પીવા.

૪૫-મરડો, ઝાડા-એને માટે બાવળની કુપળને પાણી સાથે
જુદાને તેનો રસ પીવામાં આવે છે. અથવા પાંદડાના ઉકાળાની
પીચકારી સફરામાં મારે છે.

૪૬-ઝાડા જુટવા, મીઠી પીસાળ-ઝાડા જુટે તથા મીઠી
પીસાળ હોય તે માટે પાંચ તોલા બાવળની જાંબલી ઉકાળો દીવસમાં
૩ વાર પીવા.

બાવળની જાંબલી ૪ તોલા, પાણી રોઝ ૧૧ એને ઉકાળીને ગાળી
નાખવું એટલે ઉકાળો બને છે.

૪૭-મરડો, આમવાયુ માટે-અરદુસાના પાન અને સાકર
અંકક તોલો ૬૬ દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીએ.

મરડો-અતિસાર-રકતપીત્તીસાર.

૪૮-આડાના મુળની જાંબલી ૧૬) ભાગ, જીરું ૮) ભાગ ગવ-
ખાર ૪) મોથ ૮) અરીસુ ૪) ભાગ એની ગોળા બે રતીની બનાવે.
૧) ગોળા રોજ ત્રણવાર લીએ. સડાઆતમાં દીવેલનો જીલાય લેવા.
આખા સવાય બીજું કંઈ ખાવું નહીં.

૪૯-લોહીવાળા ઝાડા અને મરદા માટે અડુસાના પાનનો રસ
થણો સરસ ધલાજ છે.

૫૦-કઠાની જાંબલી જેવું બીજું દેસી ઔષધ મરદાનું લોહી બંધ
કરવા માટે એકબી નથી. (હરેકેકયુના જેવું કામ કરે છે.) કઠાના
ઝાડાની જાંબલી તે કઠાજાંબલી, તેના બી તે દંડજીવ એમાં કાપળી નુકશાન
કરતા ચીજ નથી; નાના બાલકને આપે તો અડચણ નથી. કઠાજાં-
બલીને ખાર વધુ ગુણુ આપે છે.

૫૧-આ દલાળે બાલકો માટે રામબાણુ ઉપાય છે. એનો
ઉકાળો બનાવી દવા તરીકે પીવાએ.

૫૨-વડના કુમળા પાન (કુપળો) સાકર સાથે ખાએ.

૫૩-કોડીએ લોખાણ અને અશીણ સંભાગે ૧) વાલ ચુરણ આય. અથવા એ બધેને ગરમ કરે, એક રસ થાય ત્યારે ૧) વાલની ગોળી બનાવી ખાય.

૫૪-જયકળ, જાવંતરી, કેસર, અશીણ સંભાગે ઉમરાના દુધમાં ચણાદી જેવડી ગોળી બનાવી ખાએ.

૫૫-કાળા ધતુરાના ખીની સજવણ રાખ (એટલે કાયલો) ૧) વાલ મધ સાથે ખાય તો સોજવાળો અતિસાર મટે.

૫૬-એ તોલા આદુને ચીરવું વચ્ચે ૨) વાલ અશીણ મુકવું કુટપાતની રીતે પકવવું તેનું ચુરણ એ વાલ રોજ એ વાર આપવું.

૫૭-મરડાસીંગ, હરડે હીમજી, વરીઆળી, સુંક સેકીને સંભાગે ચુરણ કરે. મોટા માણસને પથી ૧૦) વાલ તેમાં દીવેલના ૧૫) ટીપા મેળવી ગરમ પાણી સાથે આપે રોજ ૩) વાર. લોહી સાચના ૫૦) ઝાડા રોજ આવતા હોય તેખી અટકે.

૫૮-ઘી રૂ. એ ભાર, મેઠી રૂ. ૦૧ ભારને કાદવના વાસણમાં વધારવી તેમાં ૫) શેર હાસ વધારવી, જુના (૪ વરસના) ચાખા ૧૦) તોલા તેમાં નાખી ખીર બનાવે, તેમાં જીરું, હળદર, સંચળ ૦૧ તો. દરેક નાખે, રોગીને એ ખીર સવાય ખીજું કાંઈ ખાવાનું આપે નહીં તો ૭) દીનમાં સંત્રહની મટે.

૫૯-હીંગ, કાડો, તુણસીના લીલાં ખાન, અશીણ સંભાગે એની મગ જેવડી ગોળી કરે ૨) ગોળી દીનમાં એ વાર આપે સરખાતમાં ગરમ દુધ સાથે દીવેળનો જુલાળ લીએ.

૬૦-મોચરસ ૦૧ તો. દહી સાથે ખાય.

૬૧-દસખચુળ, વરીઆળી, હીમજી હરડે કાદવના ઠીકરામાં સેકે ૮) વાલ ચુરણ રોજ ૩) વાર ખાય.

૬૨-મંદ્રણી માટે દાર્દ ધલાજી લાગુ ન પડે તો નીચે મુજબ કરે. હીંગ, રૂમી મસતકી, ચુંગળ અકેક માસા, અશીણ ૪) રતી, ખારક એ લેવી, ખારકને દુધમાં ભીજવી રાખવી દરીઆ કાઢી નાખવાં તેમાં ઉપલું ચુંચુ ભરવું. ધઉનો લોટનું તે ઉપર ચઢવી જાણના મંજારમાં બાકવું તેની મગ જેવડી ૨) ગોળી સવારે દહીના મઠા સાથે ખાય. દવા ખાધા પછી ૧) કલાકે ૧) તો ૦ માખન દરદીને આપવું.

૬૩-ગળો સત્વ, ૧) વાલ ગુંદર ૨) વાલ મોરચુ ૧ રતી. એની ૬) ગોળી બનાવે ૧) ગોળી દર ૩) કલાકે ખાય.

૬૪-ચુઅરનુ કુપ દુડીએ ચોપડવું, કુદલા કોકે, અગન ખળે તો
લી ચોપડવું મરદા, સંગલણી અટક.

૬૫-સુંકે ધીમાં સંક્રી રાતી કરે, સભાએ માંદર મેળવી વા
તો. ખાય તો અમતકારીક ફાયદો થાય.

૬૬-જીવ જે પાટડીઆ ઉપર મારે છે તેની કાલી રાખ બે
વાલ દહી સાથે ખવાડે, લોહી, પડે પડેના ભયંકર મરદો સારો થાય

૬૭-સુંકે અને ગોળ ખાવાથી, આમ, (જળાસ) મટે.

૬૮-જા દેના મરદો માટે, સુંકે, જાયફળ સભાએ ૨) થી ૪
વાલ ધીમાં નેક. મધ સાથે ખવાડે.

૬૯-પાવારા કોટા આરંભેડીકનુ કામ કરનાર ચાક, સુંકે, લીરા-
દખણુ, જાયફળ નુજી ૨) વાલ ખાલકને આપે.

૭૦-કરણું ઉભી ચીરે, ૧) રતી અશીળુ અંદર સુકી, ગરમ
કરેને ખવાડે.

૭૧-અંદાજના છાલનો ઘસાડો મધ સાથે આપે.

૭૨-સુરણુ સુરણુ ધીમાં તળી ખવાડે.

૭૩-વડની વડવજ આખાની કુણુ સાથે વાટીને છાસ સાથે ખાય.

૭૪-બેવ આમળીના પાન ૧) તો. ખાય, આમ, વાયુ મટે.

૭૫-દળદળાની મીઠાં દહી સાથે ખવાડે જાડ મટે.

૭૬-મરદો અને લોહી માટે કુમકરા, સાકર, સંગજકું સંભાળે.
••• તો. ખાવે.

મસા શરીર પરના ખરે-તલ શરીરપરના મટે.

૧=તલ તથા મસા જતા રહે-ધાણુ વાટીને લેપડી કરી મુકવી.

૨=શરીર ઉપરના મસા માટેના અકસીર હલાજ-ચુનો પાન
ઉપર લગાડીને તે ઉપર ખાવાના કાંઠા ભભરાવી તેની ખીડી વાળી
મસા ઉપર ઘસવાથી મસા તરત નીકળે છે. પાનનો દાંડો, જે દાંડો
પાન ખાતી વેવા કાલાડી નાંખાય છે તે દાંડાનો ચુ-છોજ બહુજ
અકસીર છે અને તે મસા ઉપર ઘસવાથી મસા તરત
નીકસી જાય છે. મસા નિકળ્યા પછી તે ખાડામાં કાથો, ચુનો સુકે
છે. આ દલાજ અકસીર છે.

૩+મસા શરીર પરના ખરી પડે-ફટકીને દાંડામાં મેળવાને
શરીરની ઉપરના મસાને લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૪—મસા શરીરપરના ખરી પડે—કાંદો ૦૧ તોલો, ધુળવેલો પાપડીઆખાર ૧) તોલો, ચુનો ૧) તોલો મેળવી મસા ઉપર મુકે તો મસો ખરી પડે.

૫+૬—મસા શરીરપરના ખરી પડે—સંચારો અને કળીચુનો પાણી સાથે મેળવી સળીથી લગાડે.

૭—ખરસતું મટે—મસા શરીરપરના નિકળે—સુરોખાર, ટનકન ખાર, ખડીઆ ખાર અંકક પેસાભાર, ચુનો ૧) પાર્શ્વભાર, મેળવી પાણી સાથે પીછીવતી લગાડે. આ લગાડવાથી અગન બળે છે.

૮—મસા શરીર પરના ખરી પડે—આતસપર ધુળવેલો સંચારો અને કળીચુનો સંભાગે મેળવવો અને કાંદાના રસમાં મેળવી મસા ઉપર વગાડવો.

૯—શરીરપરના મસા ખરી પડે—મીઠું પાણીમાં મેળવીને લગાડવા હરે.

૧૦+૧૧—શરીરપરના મસા સારા થાય—કળી ચૂનો દીન ઉગને ૧ વાલ ખાય તો મસા જાય. ચૂનો અને સંચારો પાણીમાં મલમ કરીને લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૧૨—મસા, રકતપીત, ક્ષય—શાક અને અથાણા તરીકે ગીલોડાં ખવાય છે. કડવાં ગીલોડાના રોપાનું મુળીયું પાણીમાં ઘસીને પીએ તો ક્ષય, રકતપીત, અને મસાના રોગ સારા થાય છે.

મસા—કડવી ગીલોડીના પાંદડાનો રસ અને ચુનાનો ગાંગડો મેળવી મસા ઉપર દશ મીનીટ લગાડવાથી મસો ઘસાઈ જશે. આસ-પાસની બીજી જગ્યાએ આ લેપડી લાગે નહીં. વન લાગે તો બીજી ચામડી ખરાબ થાય છે.

૧૩—મસા—શરીર ઉપર થતાં જીણા મસા માટે અખેરીનો છોડ છવતો હોય ત્યારે તેના કાટો આતવારે લાવી તે વતી ૧) મસો કઠારે તો બધા મસા નીકળી જાય એવું કંદેવામાં આવે છે.

મસા માટે અખેરીઆનો કંદ આતવારે લાવી મસા ઉપર ઘસે તો શરીરપરના મસા નીકળે છે.

૧૪—આકડાનું તેલ મસળવાથી શરીરપરના મસા મુકાઈ જાય છે. ખસ તથા ખરસતું મટે છે.

૧૫—મસા—અધેડાનો ખાર અને હડતાલ સંભાગે મેળવીને નાના શરીરપરના મસા ઉપર લગાડવાથી તે ખરી પડે છે.

૧૬—શરીરપરના મસા—માથા ઉપર તથા આખા શરીર ઉપર જીણા મસા થાય છે તે માટે ચુનો અને કાંથો ખાવાના પાનમાં

મુકીને તેની બીડી બનાવવી તે બાડી મસા ઉપર ધસવી તેથી તરત મસા નીકળી જાય અથવા ફેળસીઅમ સળફાઈતી ગોળી ના ટ્રેન વાળી એક રોજ ખાવી.

૧૬=૧૮-મસા-મસાની ઉપર કાંદો ધસવાથી મસા ખરી પડે છે.

૧૬-ચુકનદરના પાતરાં, અથવા ખુરખાનનાં પાતરાં શરીર પર ધસવાથી મસા ખરી પડે છે.

૨૦-મસા ખરી પડે-ચીંત્રા, ટનકનખાર, હાળદ, ગોળ, સંભાગે મેળવી લગાડે.

૨૨-તલ તથા મસા જતા રહે-ધાણા વાડીને લેપડી મુકવી.

૨૩-શરીર પરના મસા અને તલ માટે-ચુનો અને સાજખાર પાણીમાં વાડી ચોપડે તો શરીરપરના તલ તથા મસા ખરી પડે છે.

૨૪-શરીરપરના મસા ખરી પડે—ફુલવેલો સંચારો ૧) તોલો, કળીચુનો એક તોલો, ખાજ ૬) તોલો મેળવીને મસા ઉપર લગડવા કરવું.

શરીર ઉપર તેમજ નાકમાં, જીભ ઉપર, હોઠ ઉપર અને સફરામાં ચામડી ઉપર અંકુરો પુટે છે તેને ખેરવી કાઢવાના ઇલાજો.

૨૫-અધેડાનો ખાર પાણી સાથે લગાડવો.

૨૬-હરતાળ અને અધેડાનો ખાર મેળવી લગાડવો.

૨૭-આકેડાનું દુધ લગાડીઆ કરવાથી, મસો બળી જશે.

૨૮-ચુનો, સાજખાર, પાણી સાથે લગાડવો.

૨૯-ફટકડી, એરડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૩૦-મસા નાકમાં—પીપર, ધુમાડાની મેંસ, દેવદાર, દુધ, સીંધાબુણ, અધેડાના બી, દરેક ના તોલો, તેલ ૨ના તોલામાં ઉકાળી તેલ બનાવવા લગાડવાથી નાકના મસા દુર થાય.

હરડાં બેદરાં, ના તો, સુગરતેડું પાણી ૧૫ તો, અરીસુનો અર્ક ૨ના તો, મેળવી મસા ઉપર લગાડે. એસીડ લેક્ટીક અને અલીસેરાઇન તલપર લગાડે કાગળની બીડીનો ધુમાડો ના કક્કાક સુંચી મસા પર લગાડે.

તલ અને શરીરપરના મસા માટે, એસીડ લેક્ટીક અને અલીસેરાઇન સલાગે મેળવી ચેન્ડ બે વાર લગાડે.

મંતરથી દરદ દેં થાય.

(જાંતર) મંતર, તંતર, અને જાંતરથી દરદો સારા થાય છે. જાંતર એટલે કાગળ ઉપર હીસાખી આંકડા લખીને તે શરીર ઉપર ખાંધીને દરદને હટાડવું તે.

મંતર—એટલે ખાદાનું નામ ઇમાદ કરી દરદને દેં કરવું તે.

તંતર—એટલે ઇગવીદયા, ખેલ કરીને, અખતરા કરીને, ઇમાદ કરીને, દરદીની રૂપ સાચવીને તેના મન ઉપર જોડતી અસર કરીને દુખ સાંડે કરવું તે.

આ દલાલને આગલાં વખતમાં બહુ ચાલતા હતા, જે આ જમાનામાં તદત નરમ પડી ગયા નથી. ડેળવાયત્રાં મગજને દેં એવા નવી ધપના દલાલને ચાલુ છે.

માકડી-દાઢીપર કોહાવાન.

૧=માકડી—એક કુલવાળા ધાંતુરાનો રસ લગાડે અથવા પાંતરાં છુંદીને ખાંધે તે માકડીની કુલી સારી થાય.

૨=માકડીની કુલી—ચુનો અને લીંબુનો રસ લગાડવાથી માકડી સારી થાય છે.

૩=માકડીના ફુલના માટે—દળદર અને દીવેલનો ખાંખ પાણીમાં વાટી લગાડવું.

૪=માકડીના ફુલના માટે—લીંબુનો રસ અને નેલ મેળવી લગાડે તે સાંડે થાય છે. (જુઓ “દાઢી ઉપર કોહાવાન”)

માથાનો ખોરો-નિખ.

૧-માથાનો ખોરો—દાંડાની ઢાચી દાઢ માથા ઉપર મસળવાથી માથાનો ખોરો નીકળી જાય છે, વાળ બહુ સુવાળા થાય છે. કાચા દાંડાની દાળ ચામડી ઉપર મસળવાથી ચામડી સુવાળી થાય છે અને તેજ વધે છે.

૨-માથામાં ખોરો તથા ફૂલ્લી—જુના ચામડાની રાખ દીવેલમાં મેળવી લગાડવી.

૩-ખોરો અથવા માથાના ફુલ્લા—ધાણા સરકામાં વાટી માથે લેવ કરવા.

૪-ખોરો માથાનો, ટુલ્લી માથાની--ધોડાના નખની રાખ દીવલમાં ચોપડવાથી સાફ થાય.

૫-સાંજનો રસ માથે ઘસવો.

૬-લીળોળીનું તેલ લગાડવું.

૭-ભોંય રીંગણીનો રસ ખાંદ પર મસળવો,

૮-ભાંગરાનો રસ માથે લગાડવો,

બુઝો "બુ" "નિખ"

માથાનો દુખાવો.

માથે ભમરી.

૧-માથાના દુખાવા માટે-મુખડ પાણીમાં પાતળું ઘસી માથે ચોપડવું. તે સુકાઈ જાય અને તરત ફરી ચોપડવું. ધણીવાર સુકાવાથી ગરમી ચુસાઈ જઈ માથાનો દુખાવો નરમ પડે છે. આવી રીતે ધણી વાર મુકવાથી તે ખરડની ગંજ સારે છે.

૨-માથું દુખવું-સેદરડીનાં પાનરાં માથે ખાંદવાથી દુખાવો માથાનો નરમ પડે છે.

માથાનો દુખાવો-દીરાખાર અને સરકો મેળવી માથે લેપ કરે.

૩-માથાનો દુખાવો વાથી થતો હોય તે માટે-એરંડાનું મુળ પાણીમાં ઘસી માથા ઉપર લગાડીઆ કરે, લેપ સુકાઈ અને ઉપર ઉપર લગાડયા કરે.

૪-માથાના દરદો-ધણી જાતના માથાના દરદો માટે દીવલના પાન ઉપર ઘી લગાડી માથે મુકે તો બહુ ફાયદો થાય છે.

માથાના દુખાવા માટે-કપાસ (નરમાનો) ના પાતળું વરાળીયું માથે માથે.

૫-માથાનો દુખાવો ૧૦ વરસનો સારો થાય-કનેરની કળી એ તોષા, બીજામું ૧ તોષા, વગનાગ ૧ તોષા, તેલ ૧ શેર એનું તેલ બનાવી ૭ દીન માથે લગાડે.

૬-માથાનો દુખાવો નરમ પડે-કાકડીને છાલી, ખાંચાં કલાડી નાખવા. તેના નલાના કટકા કરી અર્ધ જાગે સાંકરનો જુદા સાથે મેલવવો. એક કાંસાનો દાલીને એક નાંક તે મેલવેલી કાકડી મુકવી અને દાલી વાંકી વાળી રસ એકઠો થવા દેવો. તે રસનો નાસ લેવો.

૭-રાધને સરકામાં ચઢાવીને તેનું પસારટર પગને તળીએ લગાડી

૧ કલાક રાખે.

માથું દુખવા માટે પકાવેલા સમુદ્ર ફળનું ચુરણ સુંઘવાથી નીટ નાકમાંથી નીકળે, છીંક આવી માથું નરમ પડે છે.

માથાના દરદ જન્ય—સાજીપાર ગાયના માખણમાં ખાવો.

૮-માથાનો દુખાવો—અજીરણ-પેટનો દુખાવો મટે, લોહીનું ફરતું આય-સુંઠ દારૂમાં ધસી માથે લગાડવી, સુંઠ ગોળ સાથે ખાવી.

માથાનો દુખાવો ૧૦ વરસનો હોય તે મટે—સુંઠ, અરીઠા, પારસ પીપળાના પી, મરા સંભાગે પાણીમાં વાટીને નાસ લેવો.

માથાનો દુખાવો—સુંઠ પાણીમાં ધસીને માથે લગાડવી.

૯-માથાનો દુખાવો—અરીઠાની છાલ, અથવા આંખાની અંતર છાલ પાણીમાં ધસી નાસ લેવો.

૧૦-માથું ગરમીનું દુખે અને ઘાત જન્ય—તો લીલોફળ (નીલો ફળ-કુપરીનું ફુલ)—કમલનું ફુલ એની ચાહ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧-માથાનો સખત દુખાવો મટે—ખાટું લીંબુ માથે ધસવું.

માથું દુખે પીતનાતાવનું, તો દાઘત્રી જનનો સરકો લઈ તેમાં લુચકું લીંબુની માથે મુકવું, અથવા જળદ સરકો સુંઘાડવો.

૧૨-માથુ દુખે, (પીતનાતાવનું,) ત્યારે સુખડનો પાણી સાથે ઘસારો કરી માથે લગાડવો.

૧૩-માથાના અનેક દરદો માટે—તીફળાનું ચુરણ વા તોલો મધ લી સાથ ચાલુ લેવું.

૧૪-પીતના માથાના દુખાવા માટે—તકમરીઆનો લુઆળ સાદેર સાથ આપવો.

૧૫-કફના માથાના દુખાવા માટે—પીપરીમુળના ગઠાડાનું ચુરણ ગોળ સાથ આપવું.

૧૬-સર્વ પ્રકારના માથાના દુખાવા માટે—જેઠીમધ ૪) વાલ, વજનાગ ૧) વાલ એનું ચુરણ ૧) રતી સુંઘવું.

જીવડને લીધે માથાનો દુખાવો હોય તો નાકે ટરપેનટાઇન લગાડવું. કાંડા નીકળી પડશે. લીમખોળીનું તેલ સુંઘવાથી એવોજ ગુણ છે.

૧૭-માથાના દુખાવા માટે—જળદ ચાહમાં ૧) આખા લીંબુનો રસ મેળવી ગરમ ગરમ ચાહ પીવી.

૧૮-સુંડને પાણીમાં ધસી નાસ લેવો.

૧૯-ખોરડીનું મુળ અને પીપર ધસી કપાળે લગાડો.

૨૦-કેળની કુપરનો રસ માથે લગાડો.

૨૧-માયાનું દરદ મટે—૦૧ તોલો કાળીમુસળી દોપડાં સાથે ખાવ.
૨૨=કાર્જીની જાનનું માથું દુખતું નરમ પડે—સુંક, કેસર, અને
સાફર સંભાજે મેળવી તે ચુરણ માસા બેને ઘીમા મેળવીને સુંગવું.

૨૩=મગજની ગરમી મટે—વજન વેલાનો જમાવેલો રસ ટાંગવા
પર મુકે.

૨૪-મગજે તરી રહે—ગાયના માખણ સાથે સુનામખી ખાવી.

૨૫=ગરમી અથવા પીત થવાથી } ને માટે સુખડ પાણીમાં
માથું દુખે } ઘસી માથે અને પગને
તળીએ વારંવાર લગાડે, પાણી સુકાએને ફરી ફરી લગાડે.

૨૬-માયાનો દુખાવા નરમ પડે—સેવતીના કુલની ખારીક કાતરી
કરી પતલાં લુગડાંમાં મુકી માથે બાંધે. અથવા આ કુલને પાણીમાં
જીંજીરી રાખી કાઢવના વાસણમાં ગારી રાખે, તેના પોતાં માથે મુકે.

૨૭-તાવના દરદીનું } ને માટે સરમના જાડના પાનનું
માથુ દુખે } વરાળીઠિં માથે બાંધે તો દુખાવો
નરમ પડે.

૨૮-માયાના દરદો જીંક લાવવાથી નરમ પડે.

આંકડાનું દુધ રાખમાં મેળવી તેનું ચુરણ સુધે. આઠમે બાજે
મરી મેળવવાથી વધુ ફાયદો થાય.

૨૯-જીંક આવે—ઘોળા કરેણના પાનનું ચુરણ સુધે. જીંક જંબ
કરવી હોય તો ઘી સુધે.

૩૦-પકવેલા સમુદ્રફળનું ચુરણ સુધવું.

૩૧-હરીદાનું ચુરણ સુધવું.

૩૨-કૂકડવેલના દોડતાં પાણીમાં ૧ રાત રાખે તે પાણીના ૨)
ટીપાં નાકમાં મુકે તો રસી ગળે અને આધાશીશી, કમજો મટે.

૩૩-જીંક આવે, માયાનો દુખાવો નરમ પડે—ફૂલીજનનું ચુરણ
તપકીરતી માફક સુધે તો માયાનો દુખાવો નરમ પડે.

૩૪-જીંક આવે—ભોંયરીગણીના ફળના બીનું ચુરણ સુધે.

૩૫-જીંક આવે—મરીનું ખારીક ચુરણ સુંવવાથી જીંક આવે છે.

૩૬-જીંકણી—કનેરના મુળનું ચુરણ તપકીરમાં મેળવી સુધે
તો જીંક ઘણી આવે.

૩૭=માયાના દુખાવા માટે=સાબરસીંચ પાણીમાં ઘસી માથે
લગાડ્યા કરવું.

૩૮=માયાનો દુખાવો મટે—પાનની લેપડી માંધે મુકવી.

૩૯=માયાનો દુખાવો નરમ પડે—

હાંજીની ફાડમાં એક વાલ અશીજી બે વાલ લોખાન અને ૪ વાલ મરી છુદેલાં મુકી તેને ગરમ તવાયા ઉપર મુકે. લીંબુનો રસ ખાડખડે ૩ નરત માથે ધસેલો.

૪૦=માથુ દુખે ત્યારે મરી. લુખાન, ચોખાનો આટો, ગરમ પાણીમાં લપડી કરી માથે મુકવી.

૪૧=મરતક વાથું માટે—આકડાના પાકેલાં પાન માથે મુકવાં.

૪૨=માથાના દુખાવો, લવારઃ બકારા સાથેનો મટે—આ દરદ માટે ૫ થા ૧૦ અરીસાંનું શીજી કલાડા કપાળે અને માથે ચોપડવું.

૪૩=માથાના દુખાવા માટે—આમળાનું ચુરણ વા તોડો ઘી અને સાકર સાથ મેળવી સવારસાંજ ખવાડે.

૪૪=માથુ દુખે (ગરમીથી) તો—કાંઈ ભાંજીને સુંઘવા.

૪૫=મગજ તરી, માથાનો વેગ ગાય—ખામતી મીઠા ૧૧૧ તોડો, ખસખસ વા તોડો, દુધ શેર ૧૧૧ માં નાખી ઉકાળે. વાા શેર રહેતે તેમાં સાકર ૮ પદસાભાર નાખી રોજ સુતી વેળા પીએ, જરપત થઈ શકે તો અંદર ઘી ૧ પદસાભાર નાંખે.

૪૬=માથું દુખવા માટે—લોહીના બેરસાથી માથું દુખે ત્યારે ગરમ પાણીમાં મીઠું નાખી પગના તળીયાં સેકવાં.

૪૭=માથું દુખવું નરમ પડે—એક ચપટી મીઠું મોદામાં મુકી કંકુ પાણી પીવું.

૪૮=માથું દુખે તે માટે પીપરમીંટના ફુલ માથે મસલવામાં આવે છે.

૪૯=માથાનું દુખવું—શરદીનું માથું દુખે તો મરી ખાંડી પાણી સાથે મેળવી માથા ઉપર લગાડવું.

૫૦=માથાનો દુખાવો—તગોડના પાનનો બાફ લેવા, પછી તે પાન માથે ખાંધવાં.

૫૧=માથાનો દુખાવો નરમ પડે—ખેરસરીના ફુલનું ચુરણ સુંઘે.

૫૨=માથું દુખવાનું ઘણા લાંબા વખતનું હોય ત્યારે અનંત મુલતી સાથ ચોપચીની ખાવામાં આવે છે.

માથું દુખવું નરમ પડે—કાચા તુરીઆનો રસ ગરમ કરી માથે લગાડે તો માથું દુખવું નરમ પડે છે.

૫૩=માથાના દુખાવા માટે—આમલાનો બુધા વા તોડો તેટલીજ સાકર સાથ મેલવી રોજ સવારે ઘી સાથે ખાવો.

૫૪=આમલા, નીળોફળ, કેશરને શુભાખજળમાં છુંદી લેપડી કરી માથા ઉપર મુકવી.

૫૫=માયાનો દુખાવો—જે તરફનું માથું દુખે તે તરફના દાનમાં ધરનાં પાચ દીપાં ચુકવાથી દુખાવો તરત નરમ પડે.

૫૬=માથું દુખે—પીતના તાવમાં માથું દુખે ત્યારે કાઠમડીના રસમાં કપડું બાંધીને કપાળે મુકવું.

૫૭=ગરમીથી માયાનો દુખાવો, તેનો નવાખી ધ્યાન—સવારના પોહોરમાં ગરમ ગરમ જળેથી ખાલી કાષ્ઠવાર ગરમી, પેંડા ખાવાથી માથું દુખતું નરમ પડે છે.

૫૮=માયાનો દુખાવો નરમ પડે—જુગસીના પાતરાંની લેપડી કરી માથે મુકે; તે સુકાય ત્યારે દુખતું માથું નરમ પડે આ ઉપાય ઘણો જાણીતા છે.

૫૯=માયાના દુખાવા માટે—નવટાંક કાળી દરાખ, ૦૧ શેર પાણીમાં ૧ રાત બાંધીને તેનો રસ કઢાડી રોજ સવારે ૫ દાવસ મુઠી પાવું.

૬૦=માથું દુખે છે—કાષ્ઠ દરદીને કેરખાનું માળા પહેરાવથી માથું દુખે છે. મગજે નુકશાન થાય છે. તેવા દરદીએ ‘અનૂસાનું’ સરખત અથવા અનૂસાની ચાદ પીવી.

૬૧=માયાનો દુખાવો—એરનદીઆનું મુળ પાણીમાં ઘસીને માથે લગાડે અને પગના તળીઆમાં ઘસે તો ગરમીથી ચડેલું માથું ઉતરે.

૬૨=માથું દુખે તે ઉપર કેવડાની જડ પાણીમાં હુંદી માથે મુકવી.

૬૩=માયાનો દુખાવો નરમ પડે—૩ વાલ ચુણો અને ૩ વાલ કપૂર હાથ પર મસળી મુંગે અથવા નાખમાં લગાડે તો નાખમાંથી રસ નીકળી માયાનો દુખાવો નરમ પડે.

૬૪=માયાના દુખાવા માટે—ગાયફળ દુધમાં ઘસી દુખાવાપર લગાડે.

૬૫=માયાના દુખાવા માટે—દુધા ઘાસના રસમાં ચોખ્ખા વાટીને માથે લેપ મુકવો.

૬૬+૬૭=માયાના રોગ માટે—તેલની ખસતી દેવી. તે રીત નીચે મુજબ છે.

ચામડાંની અથવા લેપર કલ્હાની દરદીને માથે ખેસતી આવે તેવી બધે જાળુથી ખુલ્લી ટોપી બનાવવી. તે ટોપી દરદીને માથે પહેરાવવી. અડદના આટાની સીમીટ બનાવી તે સીમીટ માયાની ચામડી અને ટોપીની કેર વચ્ચે લગાડવી. (જેમ કાચની ખારીને લાંબી લગાડે છે તેમ) ટોપીમાં નાખેલું તેલ મહાર નીકળે નહીં. તેની રીતે કરવું. પછી માથાપર મુકેલી ટોપીની અંદર તલનું તેલ

આસતે આસતે નામવું અને તે પંદર મીનીટ રહેવા દેવું. આ પ્રયોગથી માથાના અનેક દુખાવા નરમ પડે છે. આંખ અને મોઢામાંથી પાણી છુટે છે. ૦૧ કલાક પછી દરદીને ગરમ પાણીથી નહાવાડવો આપ્રયોગ સાત દીવસ ચાલુ રાખે.

૬૮=માથાનો દુખાવો મટે—૧૦ વરસની જમરખીનું મુળ પાણી-માં ધસી દુખાવાપર લગાડ્યા કરે.

૬૯=માથુ ખાલી આવે, માંઘામાંથી રસ નીકળે—દારૂ, સરકો, દાડમની છલ, મધ, નીમક સંભાગે મેલવી ૪ મહીના સુધી રોજ લગાડવું.

૭૦=માથાના દુખાવા માટે—આમળાનું ચુરણ ૦૧ તોલો લઈ ઘી અને સાકર સાથે મેળવી સવાર સાંજ ખાવું.

૭૧=માથું દુખે ત્યારે—મરી કરંજ તેલમાં મેલવી લગાડવું.

૭૨=માથાના દુખાવા માટે—ગળાંપર અને ગરદનપર માટીનદ પાટા બાંધવા.

૭૩=માથાના દુખાવા માટે, માખણ માથા ઉપર રોજ મસળવું. આથી આંખનું તેજ બી વધે.

૭૪=માથાનો દુખાવો કોઠબી જતનો હોય તે માટે—લીમડાનાં પાનનું વરાળીયું ગરમ ચરધે ચરધે કલાકે માથાપર મુકવું.

માથાનો દુખાવો માટે—છંડાની દાળ ૪, ઘી નવટાંક. ખાંડ નવટાંક, આ ત્રણેને પકાવી રાત્ર સુતી વેળા ખાંચે અને ઉપરથી પાણી પીએ.

૭૫=માથાનો દુખાવો માટે—બકરીના બેગ્ગને બારી તેનો બાફ લેવો; અને તે બેળું ઘીમાં તળીને ખાવું. ૩ દીવસ આ દવાજ ચાલુ રાખવો.

૭૬+૭૭=માથે શુળ મારે ત્યારે આમળાનું ચુરણ સાકર સાથે ખાવું.

૭૮=નારાયણે તેલ અથવા ફળઘટના ટીપાં નાખે મુકે.

૭૯=નાક છીકણી (જળા છીકણ) અથવા કાચ ફળને ૬ જુકા સુધે.

૮૦=ચુનો અને નવસાર પાણી સાથે મેળવી મુગે.

૮૧=બદામનો મગજ ૩) દાણા સફેદ મરી ૨) દાણા ગાયના ઘીમાં કકળાવે અને નાખે મુકે. અને બદામનું મગજ અને મરી દુધમાં ઉકાળી ૩) દીવસ પીએ.

૮૨=સુખરનો વેહેર, વાળો, દીવેલ એનો લેપ માથે મુકે.

૮૩=માથાનો દુખાવો=ઝામરવા તેથીદુખાવે તે દેખાય તે માટે પીપળા પરનો વાંદો (એક જનના મોપો ઝામરવા ૨ જગે છે તે) લાવી તેના પાનની લેપડી માથે મુકે.

૮૪=સળેકમથી માથાનો દુખાવો=મરીના દાગળ મુખ વાટે, પાણી સાથે ભુમે પેને ૨) માસ પીએ,

૮૫=કાચા ચોખ્ખામાં ૨) લવંગ વાટી માથા વાંધેપ કરે.

ઝામરવા=માથાનો દુખાવો=ચણોડીનું મુળ પાનમાં વાળી સુધીઆ કરે.

૮૬=નગોરના પાન વાટી દૂધમાં ખખડાળી માથે મુકે.

૮૭=લીમડાનું છોડું પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે.

૮૮=સરદીનું માથું દુખે તે માટે કુતરીઆં વામના પાનનો રસ સુધે, છીંક આવે ત્યારે દુખાવો નરમ પડે.

૮૯=માથાનો દુખાવો ૨) મીનીટમાં નામ પડે=કેનેસેટાઈન, એનટી ફેક્શીન ખાવાથી દુખાવો નરમ પડતાં ૧૫) મીનીટ લાગે. પશુ નીચલો ઉપાય જમનકારીક છે, ૨) મીનીટમાં દુખાવો ખંધ પડે. નિપાળાના બીજની અંદરની પાંતરી કાઢી નાખે. એવું મગજ ૧૨ ભાગ, કપુર ૧) ભાગ તે પાતાળ જંતરથી તેવું કરે સુધે.

૯૦=ચીનાઈ સાકરના બુકાનો ધુમાડો નાખે લીએ.

૯૧=દુખાવો પીટનો હોય તો ૧૦૦) વાર પાણીની ધોયડુ ઘી માથે મુકવું.

૯૨=જેડીમધ, ચનદન, ધમાસો દરેક ૨ ગા. ઘી ૩) તો. દુધ ૧૨) તો. એનુ ઘી ખનાતી નાખે મુકે. ઘી ૧ ગા. રોજ સવારે ખાય.

૯૩=દરાખ, જેડીમધ, સાકર અદેક વાલ ધમાં વાટે કપડે ગાળે, અને નાકે મુકે. રોજ બે વાર મુકે.

૯૪=તખળાઈથી માથાનો દુખાવો=કાંતેટ, એરંડીઆનું મુળ, સુંકે સંભાગે જાસમાં મેળવી, લેપ કરી માથે મુકે.

૯૫=દરદ વાથી હોય તો અડદના લોટનો તડો રોટલો ખનાતી માથે ૧) પોહોર સુધી ખાંધી રાખે.

૯૬=હરીઆ વગરની કાળી દરખ નવરત્ન ગવેર પાણી આખી રાત ભીંજતી રાખે ગારીને સવારે રોજ પા દાન પીએ.

૯૭=તડકાના સખગથી માથું દુખે તો આકરાનું પાન માથે મુકવું.

૯૮=ચીનાઈ ચાહ પીનારની બુખ મી નવ અને માથે દુખાવો અને ભમરી થાય. તે ચાહને બદલે નીચલી ચાહ પીએ તો પીત, વાયુ, સરદીના બાધી દુર થાય.

૯૯૨૨, સરમાઝી જાડ (લખમણી) આંખો, ખીલ્લી, કસાર
(ખોરીઓ)ના પાનની ચાહ રોજ પીવી.

૯૯૨૩=અગરીઆનું જાડ (large ilower aghbatia) ધોળો
અને રાતો ખે જાત ધૂંછ; સીંગ અને કુલ શાકે તરીકે વપરાય છે.
આમળીના પાન જેવાં એના પાન છે. ૧) દાખલીમાં ૨૦ થી ૪૦)
પાન રહે છે. એનું લાકડું બાકુ હલકું અને પોચું છે. જળડી સળી જાય
છે, અગસત્ય તારો ઉગે ત્યારે એના કુળ અત્યંત પેદા થાય છે.
એના કુલનો રસ નાખ મૂકે તો માથાનો દુખાવો નરમ પડે. નાખ
ઝેરે સરડી મટે.

૧૦૦=કાદળી કાળું માથુ દુખે તેમાં માંથાની નસોની નળાખા
સમજવી. ટાળવે એને કપાળે ના તો ઘી ધસવાથી જે કાયદો થાય
તે ૩) શેર ઘી ખાવાથી ન થાય, બદામ લાળે વખત ખાવાથી
માંથાને જે કાયદો થાય છે. તે કાયદો ઘી કપાળે અને માંથે ધસવાથી
તરત થાય છે.

૧૦૧=નાક હીકળી સુધે તેમાં અરીદાની જાડ. નવસાર. તળાકું
સફેદ મરી, કટલી ઘીસાડી કળી ચુનો એમાંનું ૧ ચુગળ લેાય છે.

૧૦૨+૧૦૩=કાંચકું નું મુળ અને મરી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૧૦૪=મગજે કજિઅત આવે=ખસખસ ૮) તો. જનકળ ૧) તો.
સફેદ મરી ૮) તો. ખાંડ શેર ૧) તો. કમલ બીજ ૮) તો. માવો
૧) શેર બદામ ૮) તો. એલચી ૧) તો. એના પાકખનાવી ખાય.

૧૦૫=કાંચના નાંજરી, મરી, ટાપરાનું તેલ એનો લેપ લગાડે.

૧૦૬=મજકું પાણી ચંદુ પીવું=અથવા એની વગા માથે લેવી.

૧૦૭=ચંતુનાના પાણીના ચંતુ ચુગળ આ નેત્ર માથે લગાડે.

૧૦૮=રામખાણુ હલાવ=ગળો, કરીઆનું, વીકળાં, દળાદર, કંદુ
એઓનો ઉકાળો ગોળ સાથે પીવો. કાનને શુભ આંખનો શુભ,
માંથાનો દુખાવો મટે.

૧૦૯=સાધારણ ગરમ પાણીમાં પગ બાળે, અને માથે ચંદા
પાણીની ધાર ઉચેથી નાખે પંડી બીજાણે જાય.

૧૧૦=મસતક મોટા ઝટ=Head Ache Cure

વચળાક	ઐશુ	૩-૬૨
કેરીણ	"	-૬૮
મીઠું સુગર	"	૪-૬૦

એક પડીકું પાણી સાથે ખવાડે.

૧૧૧-માથાનો દુખાવો } માટે અધેડાના બીનું ચુરણ સુધે.
કાઠો }
ઠંદુ }
૧૧૨-વારંવાર માથાનો દુખાવો ઊડતો મારે તે માટે ઇંદ્ર વારણીનો રસ ૪) તો. તેલ ૧) તો. ઉકાળી તેલ બનાવે અને રોજ માથે લગાડે.

૧૧૩-ઈંદ્ર વારણીના મુળની ખાત્રની ચટણી ૧) તો. તેલ ૪) તો. પાણી ૧૬ તો. ઝીકાળે; તેલ બનાવી લેશે.

૧૧૪-ધોડા વજરને પાણીમાં ધરી માથે લગાડે.

૧૧૫-દોઝરીના બીગાડને લીધે મંથુ દુખે ત્યાં ગરમ પાણી પીવાય એટલું પીવું, અથવા ગરમ પાણીની પીચકારી સફામા મારવી અને વીકળાં, જેડીમધનું મલાજે ચુરણ ૦૧ તો. ગરમ બે વાર ખાવું, બોરાક બહુજ સાદો લેવો, છતાં માટેજ ખાવું, રવાદ માટે ન ખાવું.

૧૧૬-ધોડા વજર અને જંદ મંભાગે બાળી ચુરણ કરે તે સુધે તે એકજ વખતમાં વાયુથી અથવા ગરમીથી થતાં દુખાંત નરમ પડે,

૧૧૭-બીટી, નગોડના પાન, અન્નગો, માત કાકળી મસળીને તેની ચેટલી બનાવી માથે મુકે. અથવા તેની બનાવી માથે પેંડેરે તે તરત દરદ નમ પડે.

જામર-માથાનો દુખાવો-દીવેલાના બીજને વાટવાં, દીવેલાના પાનને દીવેલ લગાડે તે ઉપર વાટેલી ચટણી ચાપડે, ચેટલાનો આકાર કરે, તે ઉપર દીવેલ લગાડે. દરદીના માથા ઉપર તે ચેટલો મુકે. ચટણી માથાને લાગે, અને પાનડે ઉપર રહે તે ઉપર પોટા બાંધી ૧૦) કલાક રહેવા દીધે. ૧) અથવાડીકે આ પ્રયોગ કરેલાં. ટાલક ઉપર દીવેલ ધમીને પડી ચેટલો મુકે તો જગડી ફાપેલાં થાય; પગન તળીઆમાં દીવેલ લગાડી કાંસાના વાટકાથી ઘસે.

૧૧૮-કાળી મેઝી બીનવે, લુગડાં પર લગાડે તે ગળે બાંધે.

મીઠી પીસાખ-સાકરીઓ પરમો-મધુ પરમો.

૧=મીઠી પીસાખવાલા દરદીએ ખાંડ વગરની પણ દુધ સાથની ચાહ પેટ બરીને બે ત્રણ માર રોજ પીવી. નીકળતી ખાંડ ચાર દીવસમાં ઓઢી થાયછે. રોસીશીક શેવીટી તપાસતાં તે માલમ પડે છે.

૨=તેણી પીસામવાળા દરદી માટે—તલને ધાણીમાં પીગી થોડું તેલ કઢાડી લેવું, થોડું તેલ તલમાં રહેવા દેવું. આ તલના ઓળને ગોળ સાથ મેળવી લાકડા બનાવવા અને રોજ ખાવા. તલના લાકડા ચોકસ ઠંડી મોસમમાં ખાવાનો રીવાજ બહુ લાંબા વખતનો છે અને તે ઠંડી દુર કરવા અને શરીરે ગરમી લાવવાનો વર્ષદક ટેવુ હોવો જોઈએ. મીઠી પીસામવાળા દરદીને માટે આ ઇલાજ સરના, સેહેસો અને શ્વાદિષ્ટ છે.

૩=પીસામ ધણી વાર થતી હોય=મીઠી પીસા દાય--નો ૬ પૈસાભાર કાળા તલ સદવારે નળુને કોડે ખાવા.

૪=મીઠી પીસામ માટે આંખાના ઝાડની અંતરજાડના ઉકાળો નીચે મુજબ પીવાથી મીઠી પીસામવાળા દરદીની પીસામ કમી થાયછે. જાત ચાર તોલા, પાણી શેર એકમાં ઉકાળી ૧૦ શેર રાખીને પીવું. એમાં બીજાની એકના કટકા કરી નાંખવાથી એનો ગુણ વધે છે.

૫=મીઠી પીસામ--આંખાના કુમળા પાંદડાં કાચાં અને તાજા ખાવાથી મીઠી પીસામવાળાને ગુણ કરે.

૬=સાકરીઓ પરમો--ગળા સત્ત ૩ ભાગ, જેડીમધ ૫ ભાગ, સુંકડ ભાગ, પારો ૧ ભાગ, ત્રીફળા ૩ ભાગ, આ પ્રમાણમાં સગળી વીંળે મેળવી તેમાંથી ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી એક ગોળી દીવસમાં એ વાર ખાય તો સાકરીઓ પરમો નરમ પડે. તરીફળાં અને પારો પહેલાં સાથે મેળવવાં.

૭=મધુનાસીનો વેલો રજપુતાના તરફ થાય છે, નાગરવંશના જેવાં પણ આણી વગરના એના પાન છે, એના પાન અથવા ડાંખળી ચાલીને મીઠાસ ખાય તો ગળપણુ લાગે નહીં. ગોળના માટલામાં એનો રસ મુકાય તો ગોળમાં નીકળ રહે નહીં.

મીઠી પીસામ માટે-મધુનાસીની દાળી અને પાનનો પાણી સાથ વારી કાટેલા રમ એ તોલા રોજ એ વાર ખાધા આગળ પીએ તો ઘણો ફાયદો થાય.

૮=શરીરે શક્તી, મીઠી પીસામ-વડના ઝાડની જાડની સાદ પીવાથી શરીરે શક્તી ધણી આવે છે અને મીઠી પીસામવાળા દરદીને ઘણો ફાયદો થાય છે. જાતમાં ૧૦ ટકા એસીડ ટેણીક છે.

૯=મીઠી પીસામ માટે ખડરાંની તલ્લીને છરી વતી કાપ મુકી અંદર તીકું ભરી બુંજીને પંદર દીવસ ખાવામાં લે તો મીઠી પીસામવાળા દરદીને ઘણો ફાયદો થાય છે.

૧૮=મીડી પીસાળ ને ફાયદો થાય—ચીત્રાનું મુળાઉં, નવદળ, નવનત્રી, ધાણા, જીરું, સરવે સંભાગે લઘુ ચુરણ બનાવે. ૦૧ તોલો ચુરણ રોજ સદવાર સાંજ ખાય, ઉપરથી તાજી હાસ અથવા દુધ પીએ અથવા ગોખરૂ, કાળા તલ, ખસખસ, સુકા આમળા, જાંબુના ઠરીઆનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તેમથી ૦૧૧ તોલો રોજ બે વાર ખાય.

૧૧=પીસુ (પીસાચી, જે માથેરાન, અને મામલેશ્વર બદ્ધ થાય છે) ના પાન ૦૧ શેર. કેશર ૦૧ તોલો એનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો સદવાર સાંજ રોજ ખાય અને ઉપરથી હાસ અથવા દુધ રોજ પીએ.

૧૨=તીડી પીસાળને ફાયદો થાય—પીસુનું અથવા પીસાચીનું ઝાઝાડ માથેરાન અને મામલેશ્વરમાં લણ્યા થાય છે તેના પાનની ચાદ રોજ બે વાર પીતી.

૧૩=મીડી પીસાળવાળા દરદી માટે—વડેના યુવાની રોડી ખાવામાં ફાયદો થાય છે. એમાં રટાર્ય આંટા રહેતા નથી નથી પીસાળમાં ખાંડનો વધારો થતો નથી.

૧૪=મધુ મરચો, મીડી પીસાળને ફાયદો થાય—જવની રોડી, અને દુધ સીવાય બીજે બોરાક લેતો નહીં, લણ્યા દીવસ આ હલાજ ચાલુ રાખવાથી ફાયદો થાય. ૧૫ દિવસમાં તેના મુખ જણાય.

૧૫=મીડી પીસાળવાળા દરદી માટે—આમળાનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો દીવસમાં ત્રણ વાર લેવાથી ફાયદો થાય. ખાધેનું અનાજ દરદીના શરીરમાં ખાંડ પેદા કરે છે તેનો અટકાય થાય.

૧૬=તીડી પીસાળ માટે—મરચીનું એક ઇંડું સરકામાં બોળી રાખવું, તે નરમ થાય ત્યારે કાટલાં સાથે આખું ઇંડું દરદીએ રોજ સદવારે ભુંખે પેટે ખાવું.

મીડી પીસાળ માટે મધુનારીના વેલાનો ૦૧૧ તોલો રસ ખાધા પહેલાં રોજ દરદી પીએ.

૧૮=મીડી પીસાળ, પીસાળે પથરી—એ માટે અકરીર હલાજ છે. સરફેદા, સાથરા, કાસની અંકેક તોલો, જનકશાદ, ભુક્કા, કરી-આતુ, જેડીમધ, રાજનશ, સુરીજન, મેદા, વરીઆળી, સાદજીરું, બેહેદાની હાલ, મરચો, કાળી દગખ, ઉસને ખરદૂસ, દાઝદળદર, મોડી દરડેની હાલ, ધાણા, ચોપચીની, ચીનીકપાસા, નામર મેદા, આમળાની હાલ, દરેક ૦૧૧ તોલો, સીપીસતાન, ઉનાંદ, દરેક બાર દાણા પાણી ૪ શેરમાં ઉકાળી અરધુ બળે તે પાણી ગાળી લેવું.

ખુજાને ફરી પાણી બશેર પાણી સાથે ઉકાળી ૧ શેર પાણી રહેવા દેવું, આ બધે પાણીને ઉકાળી ૧ શેર રાખવું. તેના ૩ બાજ બનાવી રોજ ૩ વાર પીવું, એનો સામટો અરક બની શકે, તે રોજ પીવાથી બહુ મોટો ફાયદો થાય છે. આ નુકસાન અસરકારક છે.

૬૮=મીઠી પીસાળ માટે—લોખાન કુલ વાત ૧ થી ૨ જમવા પહેલાં તરત લેવાં. ખાડ ખાતી નહીં. (Boston Medical Journal) ખાવાના વખત સીવાય ક્યવખતે કોઈ ચીજ ખાતી નહીં.

૨૦=મીઠી પીસાળ — ૧૩ના ઝાડની અંતર ૪ છાલ ૪ તોલા પાણી એક શર એને ઉકાળી ૧ શેર રાખી ૩ વાર પીવું.

૨૧=મીઠી પીસાળ માટે—મીઠાને પાણી સાથે મેળવતે પીવાથી પીસાળ આંછા થાય છે. અને ખાડમાં ઘટાડો થાય છે.

૨૨=નાઠી પીસાળ માટે—લાલ એરંડીઆના મુળ બે તોલા, ધાણા બે તોલા, પાણી ૪૦ તોલાને ઉકાળી પાંચ તોલા પાણી રહે તે રોજ સડવાર ભુખ પેટે પીએ.

૨૩=મધુ પ-મેક માટે ૨) વાલથી વધારે સીલાજીત દુધમાં પીવા.

૨૪=લાનગની હાલતો ઉકાળે મધ સાથે ગળ પીવા.

૨૫=૧૬, ગંજુ, ઉમરો, પીપળા આંખો, અરદુસા, ગરમાળો કરંજ આ વ્રક્ષમાર્થો જેટલાંની હાલ મળે તેટલાંનું સમભાગે ચુરણ બનાવી, તેમાં હરંડે બેહરંડે આમળાનું ચુરણ સુરખે ભાગે નાખી ૧૧ તોલા ચુરણ રોજ ૩ વાર મધ સાથે લેવું.

૨૬=પાપળાની ટીસી, કુમળાં પાન, છાલ, અથવા પેટી જે મળે તેની ચાદ બનાવી બે વાર પીવી.

૨૭=હરણની લીંડીનું ચુરણ અથવા હરણનું મુત્ર ખાવામાં લેવું. હરણના શરીરપરની દવા લેવી; હરણ વસતાં હોય ત્યાં દરદાએ રહેવું.

૨૮=સાખર સીંગાની ખાક ૧૧ વાલ આટુના રસમાં દરદાએ રોજ પીવા.

૨૯=મીઠી પીસાળવાળાં દરદાને વાલની પાપટી અને ઘઉંની રોટી ખાવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે.

૩૦=દરદા ને ચાવલ આપવાની મના છે, અનાજ અથવા જમીન માં નો કંદ જેમાં—રટાર્ય હોય તે ખાવાની મના છે કારણ કે તેથી શરીરમાં ખાંડ પેદા થાય છે. આ દરદાને નુકસાન કરે છે મોઢાની લખ અને રટાર્ય સાથે મળેતા ખાંડ પેદા થાય છે એજ સખખથી રોટી અને અનાજ જેમ બહુ ચાવીને ખાઈએ ત્યારે તેમાં મીઠાસવધુ લાગે છે.

૩૧=દરદાને જવંતો સાધવા ખાંડ, જવંત સેકી ને બોટ બનાવી ખાંડ ફાયદા કારક છે.

૩૨-સસણુ બાથી ૧ તો ૨૦ રોજ દાળમાં, સાકાજાડમાં કે બી માં તળી ને ખાવી બહુ ફાયદા કારક છે.

૩૩-ધંગોરીઆ (Dolil) પાકા ફળ ને ૩ દીન પાણીમાં બીજ વવા તેના માંવાનો એક રોકટ બનાવી તેની વા વાલની ગોળી કરે એક ગોળી દર ૩ કલાક લેવી.

૩૪-કેસુદાનો અકે ૫ તોલા રોજ ૩ વાર પીવો.

બનાવવાની રીત-કેસુદા-આખરાના લીલાફલ ૧૦ શેર જે સુકા હોએતો ૫ શેર ને ૧ દીન બીજની રાખવા પછી બાકવા તેને નીચવી ને છૂંછા કાઢી નાખવો, પાણીને જતરથી ગાળવું, પદરેછની જર નથી થાડે દાવસે મીઠાસ વાળા પકવાન જરે આવે કેવદાનો અકે, ધંગોરીઆની ગોળી, બકરીનું દૂધ આચીને અંદક કલાકને અંતરે ચાલું લીએતો ઘણો ફાયદો થાય.

હસકી કસરત અથવા ચાલવાની કસરત રોજ કરવી.

૩૫-નાળીએરનો ખારાક વધુ લેવામાં દરદીને ફાયદો છે.

૩૬-કાળ કરોડીની બાલની ચાહ પીવી.

૩૭-આવળના મુલની બાલ, ગંધક અંદક તોલા અરીણુ, ૧ તોલા સલાજત વા તો. એનું ચુરણુ ૧૧ વાલ લેવું, ઉપરથી બાવલની બાલ ની અથવા ગંજુના દરીઆની ચાહ પીવી. મીઠાસ ખાવો નહીં.

૩૮-ત્રિદળાં, કાળીપાટ, મેથ, વાંસનાપાન એઆનું ચુરણુ વા તો મધ સાથ લવું. ખારાકમાં બાંસ વધુ આપવી. પીસાગ ઓછી થવામાં અગા જ જેવો ફાયદો થાય છે.

૩૯-મંજુનારી નામની જડ જે મોઢામાં રાખે, ચાવે, અને પછી સાકર ચાવે તો ગળપણુ લાગે નહીં. મીઠી પીસાગ માટે એ અકસીર છે; અરીણુ જ ઝેરુરેખી એ મારે છે.

૪૦-મંજુનારી. (ચુરમારી=તોરાપાત) ૨, માસા, ગંજુના દરીઆ ૧ તો. ગળપણુ વા તો રોજ ખેવાર ખાએ.

૪૧-જંગલમાં ચરતાં બકરાનું દૂધ નવટાંકે દંડે કલાકે પીવું. જત જતનને છુટાએ બકરાએ જંગલમાં ખાય તેથી તેના દૂધમાં અને ખાસ નાં મુતરમાં દંડક ગુણુ છે.

૪૨-આવળા ખાવાથી દરદીને ઘણો ગુણુ થાય છે. રતાચવાળા ખારાકથી શનરમાં જે ખાંડ ઉત્પન્ન થાય તેનો અટકાય એ કરે.

૪૩-વાંસના પાનનો રસ પીવો, અથવા કુમળાં પાનની બાજ બનાવી ને ખાવી.

૪૪-મીઠી પીસાળ તપાસવાની રીત-કાચની નળીમાં દરદીની પીસાળ નાખે; તેમાં મોરચુથુંના પાણીના ટીપાં નાંખે, પછી લાઇકર પોતાસના ટીપાં નાખે તો પીસાળ લાલ થાય, થોડો વખત પછી એ લાલ રંગ જોડી જાય, જો તે પીસાળ ગરમ કરે તો રંગ લાલ પાછોથાય.

કાચની નળીમાં દરદીની પીસાળ મુકે, તેના અરધા ભાગે લાઇકર પોતાસ જોમેરે, નળી ગરમ કરે તો પીસાળનો રંગ ભુરો પોર્ટવાઇન જેવો થાય.

મુત્ર કચ્છ-પીસાળ વારંભવાર છુટે-ગુરદાના દરદ.

૧-મુત્ર કચ્છ માટે—દુધમાં ગોળ મેળવીને પીવું.

૨-મુત્ર કચ્છ માટે—તાડનું મુળીઉ ચાખાના ધોવણુમાં ધરી પીવું.

૩-મુત્ર કચ્છ માટે—તાંદલીઆની બાજના મુળનો રસ ૦૧ તોલો વાસી પાણીમાં અથવા ચાખાના ધુણુમાં પીવો.

૪-મુત્ર કચ્છ—આંકડાના ફુલ છાયામાં સુકવેલાં ૧) એક શેર, ૭૩ ખંખાટી ૦૧ શેર એની ફાફા ૦૧ તોલો વાસી પાણીમાં અથવા ચાખાના ધુવણુમાં પીવી.

૫-મુત્ર કચ્છ માટે—ચામાસાના દીવસોમાં વાડામાં કુત્રી નામનું કુત્રી ઘાસ થાય છે તેના બીજનું (જુમખાનું) ચુરણુ ૦૧ તોલો લઇ જાસની સાથે પીવાથી દરદ તરત નાશ પામે છે.

૬-મુત્ર કચ્છ માટે—ગોખરોનો ઉકાળો તેમાં ૨) વાલ ગુંગળા નાખી પીવામાં લેવું.

૭-મુત્ર કચ્છ સારો થાય—પીસાળ છુટે—જરાં સાથે જીનો ગોળ ખાવો.

૮-મુત્ર કચ્છ નાટે અકસીર છલાજ—પાખત બેદ, પીપર, તજ, એલચી દરેક ૧૧૧ તોલો લઇ ચુરણુ કરવું. ૬) તેજા ગોળ ગરમ કરવો તે રસ જેવો થાય તેમા ઉપર ચુરણુ મેળવી ૧૪) ગોળા બનાવવી. ૧ ગોળા ચાખાના ધુણુ સાથે રાજ ખાવી.

૯-મુત્ર કચ્છ માટે—૧ તોલો જેઠીમઘ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

૧૦-મુત્ર કચ્છ માટે—ગલોનો સત્ત મધ સાથે ખાવો.

૧૧-પીસાળ ઘણી થતી હોય તો—૧) તોલો આદુનો રસ, સાકર સાક્ષે મેળવી દીવસમાં એ વાર પીવો,

૧૨=પીસાળ પાણી થાય તે માટે—જુવાર (અનાજ)ના દાણાનો આટો ૧) શેર, ઘી ૧૧ શેર, ખાંડ ૧૧ શેર. એનો લાકુ ખનાવી સવાર સાંજ દરેક વેળા ૧૧ શેર ખાવો.

સોમ રોગ એટલે પીસાળ વારંવાર થાય તે માટે—ભીંડાના બી, ગળોના સત્વ, તાલીમખાનાના બીજ દરેક ૧૧ ૧૧ તોલો લઈ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

૧૩=પીસાળ ઘણી થતી હોય ત્યારે બે આનીઆર કુલવેળી હીરાકસી મલાઈ સાથે બે વખતજ ખાય તો ફાયદો થાય.

૧૪=મુત્ર કછ મટે } કુતરીઆં ઘાસના ઝુમખાનું ચુરણ ૧૧ તોલો
પીસાળ તરત છુટે— } છાસ ૧૧ શેર સાથે ખાય.

જુઓ “ ગુરદાના દરદો ” “ પીસાળ છુટે ”

મોતીઆ આંખનો—આંખના દરદો-

૧=મોતીઆ આંખનો—ખાપરીઉં; ખરાસ કપુર, સુરમો, પોરતું-ગલની તપકાર, દામજી હરડે મંબાગે લઈ, ખુબ પાંસને તેની લુગદી કરે, તેને એરંડાના પાનમાં વીટાળી મુતરથી બાંધે, તે ઉપર બે આંગળ મટોડીનું થડ કરે. લુગડી સુકાવા પછી ૪ છાણાના ધંઆ રમાં પકવે, લાલ અંગારા જેવી લુગડી થાય તેને ખદાર કાઢે તે દંડી પડે તે અંદરથી માખણ જેવું અંજન કાઢી લેય. આ અંજનથી આંધળાને બહુ ફાયદો થાય છે.

૨=મોતીઆ આંખમાં પાકે નહીં—આંખમાં મોતીઆની શરૂઆત થતાંજ બે તોલા વજનની સુધીની એક હરડેમથી ૧૧ તોલો લઈ તે મોટામાં રાખી રાત્રી સુવું, અને તેનો રસ ગળવા. આ મુજબ એક માસ સુધી કરે તો મોતીઆ અટકે છે.

૩=મોતીઆ આંખનો—દેહાનના પાતરા ધુંદી તેની લેપડી આંખ પર રાતરે અને દોસે ઘણા દોસે બાંધે તો આંખનો મોતીઆ ખસે અને આંખ દેખાવા લાગે.

૪=આંખનો મોતીઆ—કાળા સાપની ચરબી અને પાણીમાં ધસેળી નીરબળાને મેળવી આંખમાં લગાડવાથી તરતનો મોતીઆ કપાય છે.

૫=આંખના મોતીઆનો ઉપાય—સહર થતા આંખના મોતીઆના ધલાજ તરફ સારી જાતની મોટી હરડે તોલો ૧૧, સાકર તોલો ૧૧, વાટીને રોજ સહવારે જુએ પેટે ફાકવું અને પાણી પીવું. ૧ મહીના

સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખવો. ધણા વેદો આ ઇલાજની બસામણુ કરે છે.

૬-આંખનો મોતીઓ—સમુદ્રશીણનો પાણીમાં વાટી તેના ફડકા આંખમાં રોજ મારવા.

૭-મોતીઓ તથા આંખના ધણા દરદોનો ફાયદો આપે—ખાપ-રીઠિં, ચીનાઇ બાકર, હરડે હીમજી સંભાળે લગ્ન ૭ દીન ખરલ કરી, તે આંખે રાત્રે સુતી વેળા રોજ આંખે તે આંખના દરદો નરમ પડે.

બુઝો “આંખના દરદો”

મોંઢાનિ બદ્યો-મોંઢાનિ લખ-મોંઢાપર કાલાસ.

૧-મોંઢાની વાસ બંધ પડે—૩ ભાગ ઉપલેટ, ૨) ભાગ પાપ-ડીઓ ખાર મેળવી દાંતે ધસે.

૨-બાળકનાં મોંઢામાંથી વાસ નીકળે તો હરડે અને બદામ ધસીને ચટાડવી.

૩-મોંઢાપરના ચાકાં નીકળે—કાળા નળગી દાંતલમા ધરી લગાડવી.

૪-મોંઢાની બદ્યો મટે, ઉપલેટ વધે—ખાચેક સાથે સુતામણી ખાવી.

૫-મોંઢાની ગંધ ગળે—સાકળખર મારકના પાણી સાથે ખાવા.

૬-આગર—બચ્ચાને મોંઢે આગર ફાય તો હરડે અને બદામનો ઘસાળો ખાવો.

૭-મોંઢામાંથી લખ નીકળે તે બાળક થાય—બોંયરીંગણીનાં ચુકાં પાનનાં વા મોંઢે પાણી સાથે પીવો.

૮-મોંઢા વેનો કાળાસ મટે—ચાણાની સુંવાળી થાય—ચાણાના આટાને પાણી સાથે મેળવી મસળાવશે મોંઢાની ચામડી સફાઈ પડે. કોઈ ક્રીમ લગાવવું પડે નહીં.

૧૧-મોંઢાની કાળાસ ભાગે—ચાણાના આટા પાણી સાથે મેળવી મોંઢા ઉપર ઘસવાથી મોંઢાનો રંગ એક જ રંગનો થાય.

૧૨-મોંઢા પરનો કાળાસ મટે—ચાણાના દુધમાં દળધ ધસી લગાડવી.

૧૩-મોંઢાપરની છાળાઆ (છાંટ) નાં અને લાલી આને (કોરો) અથવા સંખકોડીને પાણીમાં ધસીને મોંઢાપર લગાડે.

૧૪=મોંદાથી ગરમી નરમ પડે—બુણીની બાજુ કાચી ચારે અથવા તેના રચથી કામગા કરે.

૧૫=ખારી દવાવાળી જગામાં તડકે દરવાથી મોંદા ઉપર કાલાસ આવે તે તે માટે ફેરીના રસ અથવા લીંબુનો રસ લગાડે.

૧૬=મસુરની અથવા ચણાની દાળનો લોટ, દળદર, નેત્ર મેળવી મોંદે લગાડે તો ચંહેરા કાંતિવાન થાય,

મોંદાની ખરાબ વાસ.

૧=મોંદાની ખરાબ વાસ દૂર થાય—પાણી ચાવવાથી ખરાબ વાસ દૂર થાય છે.

૨=મોંદાની મધ ગળવ—તમ્બકુલ ગાયના ઘી સાથે ખાવું.

મેંદુ વાસ મારે તો દરડા બેફેરાં અને આમળાનો ઉકાળો કરી કામગા કરવા. (બીનંતે દલાળ) દરડાં ૨, ટંકણખાર ૫ગવેલા ૩, બેદડાં ૨, કપુર ૧ ભાગ મેળવી મંજન કરવું.

૩=મોંદામાં ગરમી દેવા ન્યારે—એકથી અને ફટકા સંભાળે મેળવી તેનું ચુરણ બે વાસ અથવા વધુ મોંદામાં રાખે. દીવસમાં પાંચ વાર રાખે, મોંદામાં પાણી છુટે તે અદાર કઢાડી નાંખે.

૪=મોં આવે (ખાગકનું)—ખદામની મીઠા (ચીચ) પાણીમાં ભીંજવી રાખે, નરમ પડે ન્યારે તાંપાના કળસીઆની ઉપર તેને પાણી સાથે ઘસીને મોંદામાં લગાડે.

૫=જેડીમધના શીરાની ટુકરી મોંદામાં રાખવી.

શીરો ખરાબવાની રીત—જેડીમધનું ચુરણ ૧ ભાગ, પાણી ૩૨ ભાગ ઉકાળવું, અરધું તાળવું, પછી ઘટ ખનારી તડકે સુકવવું, ફેરી તેનો બુકા કરી પાણી સાથે ઉકાળી શીરો કાળો બનાવે તે માત્રા જેવા થાય તેના કટકા પાડે.

૬=મુખવાસ મોંમાં રાખે, એકથી દાણા તુલસીના બી, સુગંધી વાળો સંભાળે નાગરવેલના પાતમાં ગોળી બનાવે.

૭=હોઝરીના બગાડાથી વાસ નિકળે ખાધા પછી વાસ જણાય તો ૧૦ તેલો દાડકાનો કાતલો ખાધા પછી ખાવો.

મોંઢાપર કરચળી.

૧=મોંઢાપર કરચળી ન આવે--મલોતો સત્ત્ર બે માસા રોજ આવો.

૨=કરચળી મોંઢાપર આવે ત્યારે સાસેદ તેજ પીવામા અને મસળવામાં આપવું. ટામેટા, સરકો અને તેજ નાખી કચુખર ખનાવી રોજ ખાવી.

મોંઢામાં ચાંદી-મોંઢું પાકે-મોંઢામાં ગરમી.

૧=મેદીના પાનની અથવા ખાવળના પાનની હુગડી મોંઢામાં રાખવી.

૨=કુલવેલી ફટકડી ૪ વાલ, પાણી ૦૧ રોર મેળવી ડોગળા કરવા.

૩=અકલગરાની બુકી મોંઢામાં ફેરવી.

૪=ચણેલી અથવા તુઅરના પાન મોંઢામાં ચાવવાં.

૫=તલ ચાવી ખાવા, અથવા તલના તેલના ડોગળા કરવા.

૬=કાથો, એલચી, હીરાદખળની બુકી દાખવી.

૭=સંખજીરું અને કાથો એની બુકી દાખવી.

૮=મોંઢું પાકે તે માટે--સોનાગેરું. સંખજીરું અંકક તોલો, મોર ચુચુ ૧ વાલનું ચુરણ ગરમીવાળા બાગપર દાખો.

૯=સંખજીરું, સોનાગેરું, પીપલાની છાલનું અથવા પાનનું ચુરણ, રસવંતી, એલચીની રાખ, એમાંથી જે મળે તેનું ચુરણ મોંઢામાં લગાડવું.

૧૦=મોંઢામાં ગરમી થાય તે માટે--જીરું અને સાકર મોંઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવો.

મોંઢાની સખત ગરમી નરમ પડે, ચાંદી અને અગન નરમ પડે--જેઠીમધની ખતાઇ મોંઢાં રાખી રસ ગળીઆ કરે અથવા ખીજગન મોંઢાં રાખી રસ ગળે અથવા ગુળદાવડીના કુલ અથવા ચંપેલીના પાનના ઉકાળાથી ડોગળા કરે અથવા ગુલદાવડીના પાન, એલચી, સાકર મોંઢા રાખે તો ગમે તેવી ગરમી હોય તે નરમ પડે.

૧૨=મોંઢાની ધરમી, મોંઢાની ચાંદી મટે--જેઠીમધનો શીરોં મોંઢામાં રાખવો. રસ મોંઢામાં એકડો થાય તે કાઢી નાખવો.

૧૩-મોંદું પકિલું સુધરે—જમના ધોળા પાન ૪ ભાગ, ડાંટા-સરીઈ ૪ ભાગ, છૂં સફેદ ૫ ભાગ, દળાડ ૩ ભાગ એની ચણા જલ્દી ગોળી બનાવી, મોંદામાં રાખી રસ ગળે.

૧૪-મોંદામાં ગરમી થાય ત્યારે—ભાંગગતો પાલો ચાવીને મોંમાં રાખવો રસ એકઠો થાય તે બહાર કાઢવો.

૧૫-મોંદાના ચાવણીઆની વચમાં ગુમડાં થાય તે માટે—ભોંય-રીંગણીના અથવા વેગણાના બીનું ચુરણ દાખો.

૧૬-પકિલુ મોંદાં સાડ થાય—ટકળખાર ૧ ભાગ, મધ ૪ ભાગ ભાગ મેલવીને મોંદામાં લગાડવું.

૧૭-મોંદું પાકે ત્યારે—ગુલાબના ફૂલ તોટા ૧. વંશલોચન ૧૫૫ તોલો, એનો ભુકો કરીને ૧૦ તોલો મોંદમાં મકે તો જલ્દી ફાયદો થાય છે.

૧૮-મોંદાની ચાંદી અથવા ગરમી માટે—પાંત સાથે ખાવાનો કાથો ભુકો કરીને મોંદામાં દખાવે. ગરમીની રસી મોંદામાં એકડી થવા દેવી, મોંદું રસીથી બરાબ જાય ત્યારે તે બહાર કાઢી નાખવી પેટમાં તે રસી જાય તો અડચણ નથી.

૧૯-મોંદાની ગરમી માટે આલુ ચુસીચુસીને તેનો રસ ગળવો.

૨૦-મોંદું કડવું થાય તે માટે વરીઆળી અને સાકર થંદા પાણીમાં વાડી, ગાળીને દરદી પીએ તો તરત કડવાસ નીકળી જાય.

૨૧-મોંદું પાકે માટેખાવળના ટુકડે બાયામાં સુધારી ચણા જેટલી ગોળી બનાવે તે મોંદામાં રાખે, રસી એકડી થાય તેપચુકા નાખે. મોંદામાં ચાંદી હોય ખવાતુ બી ન હોય તેને બી ફાયદો કરે.

મોંદા પર તેજ આવે.

૧-મોંદાં પર તેજ આવે—દરડે, દુધ, અને સુનામખી રોજ ખાવી.

૨-મોંદા પર નુર આવે—ગાયના દુધ સાથે સાજખાર ખાવો.

૩-મોંદા ઉપર તેજ આવે—૧૦ તોલો સુનામખી રોજ ગુલકન સાથે ખાવી.

મોંદાની ખુબસુરતી વધે—દુધમાં લીંબુ નીચવીને તે સદવાર સાંજ મોંદાં મસળે.

૪-મોંદા ઉપર લાલી આવે—ભોંયરીંગણીના પાતરાંનો ભુકો ૧ ચમચી બરી રોજ પાણી સાથે ખાવો.

૫-મોઢે લાલી આવે—મોંયરીંગણીના પાદડાંની ફાકા ઠંડા પાણી સાથે રોજ મારે તો ખાધેલું પાચન થાય અને મોઢે લાલી આવે.

૬-મોંઢાવું તેજ વધે—જેડીમધના બૂકાને ગરમ પાણી સાથ મેળવીને મોંઢા ઉપર લગાડે તો ચામડી સુંવાળી થાય અને તેજ વધે જેડીમધ ખાવામાં ખી લીએ.

૭-મોંઢા પર લાલી આવે—ગાંજર ભુંછને ખાવાથી મોંઢે લાલી આવે.

મોંઢા પર ઠોડર.

ઠોડર મોંઢા ઉપર આવે ત્યારે સુંડ પાણીમાં ઘસી લગાડવી,

મોરચી.

૧-મોરચી માટે—સુંડ, સંચર, લીંબુનો રસ સંભાળે મેળવી અડધો તોડો ખાવો.

૨-મોરચી—મોરચી માટે મસતકી ખાવામાં અપાય છે.

હૃદયના ધપકારા,

૧-વાયુના વંતરથી હોળ તો સુંડ, પીપર, એલચી વગેરે ખાવામાં લેવી.

૨-સોંયર સીંગાની ભખમ ૨) વાલ ગાયના ઘીમાં ખાવી.

૩-ઉપલેટનું ચુરણ મધ સાથ ખાવું.

૪-સુંડ, તલ, ગોળ વણે મેળવી ખાવાં.

૫-શેકલાં કાઢચીઆ એ વાલ ખાવાં,

૬-નદીમાની નાની છીપલીઓની ભખમ એ આનીબાર ઉના પાણીમાં પીવી.

૭-હૃદયની ગતી અંધ થાય—વિછીદાનું ચુરણ વધુ પ્રમાણમાં આપે તો હૃદયની ગતી સધ પડી જાય.

૮-હૃદય (Heart) ના ધપકારા માટે જેમ અંગ્રેજમાં દીજ-ટેલીસના પાતરાં વપરાય છે, તેવીજ રીતે કહેળુના પાંતરા વપરાય છે. કહેળુ અને દીજટેલીસના પાતરાંનો ગુણ એક સરખો છે.

૯-હૃદયના ધપકારા માટે દરેકો ઘસીને પીવામાં આવે છે.

રગતપીત-પીતનાં ચાંદા.

૧-રગતપીતના ચાંદાં માટે—સાગરગોટાના મુળ શેર ૧૧ પાણીમાં બીજની રાખી, તેનો રસ કાઢી તેના ૩) ભાગ કરે, ૧ ભાગ રોજ સદવારે ૩) દીવસ પીએ.

૩-રગતપીત સારું થાય—ભાંગના રસ સાથે સમુદ્રકંકણ પકવેલો ૧૧ તો. અથવા વધારે ૩) દીન ખાય. એક કૂળ અથવા વધારે રોજ ૩) દીન સુધી ખાય. અણના આટાની રોટી અને ઘી ખાય. ખીનું કાંઈ ખાય નહીં.

૨-પીત-રગતપીત— } સીંધાનુજી ઘીમાં ઘની લગાડે અથવા
ચાંદા અગતવાળા— } મરીનું ચુરણ ઘીમાં મેળવી લગાડે,
અથવા હડડાં, ખેડડાં, અમળાનું ચુરણ ૧૧ તોલો મધ તથા પાણી
સાથ રોજ એ વાર ખાય.

૪-રગતપીત માટે—જુરોદાદવાનો ગર સુંકે તોલો ૧૧ રોજ એ વાર ૨૧ દીન ખાય. ખાગડમાં આવડ અને દુધ સીંધાય બે.જી કાંઈ ખાય નહીં.

૫-પીતના ચાંદાં માટે—સમુદ્રીજી ૧ ભાગ, અને સરેકા ૧ ભાગ મેળવી લગાડે.

૬-શરીર પીતના ચાંદા—રસાંત, મરી, અર્જીજી, લીમડાના પાનરો, ચાક, સુકોગરી, પેટેકે ખીજ. સંભાળે લખ તેની વટાણા જેવડી ગોળી કરી રોજ ૧ વાર ખાવી. નાનું બાવનું બચું હોય તો માતાના દુધમાં ગોળી જગા ધસીને તેની ઉરમના પ્રમાણમાં પાવી.

૭-પીતનાં ચાંદાં શરીરે હોય તો—કાટીના પાનનો રસ ૧ તોલો સાંદરે ૧૧ તોલો મેળવી દીનમાં એ વાર પીએ. કાટીના પાનનો લેપ કરી ચાંદાંપર મુકવો. અથવા પાન દહીમાં વાટી શરીરે ચોળવું. આ કાલાવંતથી ચાંદાં જેસી જશે.

૮-રગતપીત માટે—આલાખ બાજનો રસ શેર ૧૧, ઘી શેર ૧૧ અને બીકાળે પાણી બળી રહે ત્યારે ઘી ચાંદાંપર લગાવું.

૯-રગતપીત માટે—આરોગીનું તેલ બદામના મગજના તેલ જેવો ગુણ ધરાવે છે.

પીટ શરીર ઉપર હોય તો—ત્યાં આરોગી દુધમાં વાટી મસળાવી.

૧૦-રકતપીત—માટે ૧-વાલ કબુતરના ચરકનું ચુરણ મધ સાથે અપાય છે.

૧૧-રકતપીત—માટે તાંદળાનની બાજનો રસ અને ઘી સંભાળે બીકાળી પાણી બળી જાય ને ઘી રહે તે ચાંદાંપર લગાડવું.

૧૨-રગતપીત સરીરે કુટ્ટી નીકળે-સરીર પર ચાંદા થાય, હાથ પમનાં આંગળાં ખરવા માટે તે અમથીઆનું ઘી ૦૧ તોલો રોજ ખાવું. ઘી બનાવવાની રીત અમથીઆના કુલોનું સુરણ શેર બે દુધ શેર ૨૫ માં નાંખી ફાંટી જમાવી તેમાંથી ઘી બનાવવું.

૧૩-રગતપીત, ચામડીના દરદો માટે--લીમડા ઉપરની ગલોને ૧ રસ બે તોલા અને દોલેલ ૧ તોલો દરદી છ માસ સુધી રોજ ૧ વાર ખાય ખોરાકમાં મગ, અને ચોખ્ખા સીરાય બીજું કાંઈ ખાય નહીં.

૧૪-હાથના આંગળામાં પાણી ભરાય છે. કોઈવાર આંગળામાં થી પાણી ટપકે છે, અને અગન બળે છે. તે માટે ઇલાજ-મરી, જીની ઇંટ અને ઘી સરખે ભાગે લેવું. ઘીને ૧૦૦ પાણીએ ધોવું અને ત્રાંખાના ખુમચામાં મૂકવું. બીજી ચાંદા મેળવીને ત્રાંખાના કળસીઆ વતી ખુમ ઘસીને મલમ બનાવવો, એ મલમ લગાડવો.

૧૫-રગતપીતના ચાંદાં માટે--અમલસારો ગંધક વા તોલો અને પારો ૧૧૧ તોલા, મોચુચુ ૪ તોલા. એ બધાની મેળવણીનું ૧ તોલો સુરણ, ૪ તોલા ધોલેલા ઘીમાં મેળવી લગાડવું.

ગંધક શુદ્ધ કરવો--અગ્રિજરીને ગંધકને લડામાં ઉરાડીને સુક કરે છે

દેશી વદ્દામાં નીચે મુજબ સુધ થાય છે.

૧ શેર ઘી તાપી તેમાં ૧ શેર ગંધક પીગળાવવો. ૧ બીગ્ગ વાસણમાં ૧ શેર ચાંદુ દુધ મુદ્રી તે ઉપર જાણું લુગડું બાંધવું તે લુગડાની ઉપર ગંધક અને ઘીની મેળવણી નાંખવી, ગંધક અને ઘી કપડાંમાંથી ગળા-દુધમાં પડશે. બીજા કચરો લુગડાપર અટકા રહેશે. ગંધક વગરને ભારી હોવાથી દુધની નીચે રહેશે. ઘી ફલકુ હોવાથી દુધની ઉપર રહેશે. ચાંદુ થવા પછી ઘી બધાઈ જશે તે દુધની ઉપરથી કાઢી લેવું. પછી દુધને નીપારી ગંધકને સુકવવી,

બીજી રીત--૧ વાસણમાં ૧ શેર દુધ મુકવું તે ઉપર જાણું કપડું બાંધવું. કપડાંની ઉપર ૦૧ શેર ગંધકનો લુદ્ધ મુકવો, તે વારણ ચુલાપર મુદ્રી દુધ ઉકાળવું, દુધની વરાળથી કપડાં ઉપરની ગંધક પીગળી દુધમાં પડશે અને કચરો કપડાંપર રહેશે. વાસણમાંથી દુધ નીપારી લેવું અને ગંધકને સુકવવી.

૧૬-રગતપીત માટે--ગંધક તોલો ૧૧, પારો તોલો. ૧૧૧ અને ખરણ કદી એકરમ કરવા; પછી તલનું તેલ જરા જરા નાંખતાં જવું અને ખરણ કડતાં જવું. મધના જેવું થાઈ અને ત્યાં સુધી તેલ નાંખવું અને તે ચાંદાપર લગાડવું.

૧૭-રગતપીત—આંખાની અંતરબાહ, જાંજુરી, પીપરો, કરમ-
ડીની બાહ સંભાગે લઇ પાણી સાથે મસળી ૦૧ શેર રસ કઢાડવે
તેમાં ઠળીચુનો બેઆની બાર મેલવી ૦૧ બાગ સદવારે અને ૦૧
બાગ સાંજે પીએ. આ મુજબ લાંબો વખત ચાલુ રાખે, ખારાકમાં
નાગળીની રોટી સીવાય કાંઈ ખાય નહીં, (જાંજુના કરીઆને મુંઝવેરાતી
કહે છે.)

૧૮-શરીરમાં પીત વધે—શરીરના કામ પશુ બાગ પર કાળી
ખાંત પડે, ગાંઠ બંધાય તો જાણવું જે લોહી બગડ્યું છે અને
પીતનો બાગ વધ્યો છે. એ માટે જરૂર અને મુનામખી દરેકઃ ૦૧
તોલો, પાશેર પાણીમાં ૧ રાત બોળવવું, સદવારે તેને ચાળી ગાળીને
રોજ પીવું. સુખડ અને રતાંજળી પાણીમાં ઘસીને બાતીપર અને
તેના નીચલા બાગ ઉપર લગાડ્યા કરવી.

૧૯-રગતપીતના ચાંદાં સારા થાય—સાપની કાંચરીની રાખ તણના
તેમમાં મેળવી ચાંદાંપર લગાડે.

૨૦-રગતપીત, શરીરે ચાંદાં, હાથ પગના નખ ખવાય—આમળા
તથા કીમના પાનનો રસ દરેક ૦૧ તોલો, સદવારે સાંજ બેઝ પેરે
૨૧) દીન પીએ. જરૂર હોય તો વધુ દીવસ ચાલુ રાખે.

૨૧-રગતપીત—૧ બાગ સમુદ્રીજી અને તેટલોજ સરંકો લઇ
મલમ જેવું બનાવી પિત ઉપર લગાડવું, દારૂ, માછલી, તેલ, મરચુ,
ખાતું ન ખાતું.

૨૨-શરીરે રગતપીતનાં ચાંદાં—સજ્જખાર અને સીંધાલુજી કડવા
તેલમાં મેળવીને શરીરે ૧ કલાક મુઠી મસળવા પછી ગરમ પાણીએ
સેક કરવો અથવા પાણીનો બાફ લેવો.

૨૩-રગતપીતવાળા દરદીને સાપની કાંચળી બાળીને તેની રાખ
૧ ચોખાબાર (એક ઝેન) જેટલી રોજ એકવાર પી સાથે ખવાડવી.
ખારાકમાં દુધ અને બાત સીવાય બીજું કાંઈ ખવાડવું નહીં.
જેટલા દીવસ દવા ખાવામાં લે તેથી બમણા દીવસ પરેજી રાખે.

૨૪-રગતપીત માટે આમળાનું ચુરણ તથા લીમડાનો રસ
દરેક ૦૧ તોલો મેળવીને સફેર સાથે દીન ૩૧ પીએ (દંધાજ
ચોકસ છે.)

૨૫-રગતપીત—રગતપીતવાળા દરદી સાપની કાંચળી ૧ થી ૨
જામ માસ બે મુઠી બજુર સાથે રોજ ખાય તો ઘણો ફાયદો થાય
(આ ધંધાજ ઘણું જણીતો છે.)

૨૬-રગતપીત માટે—સાપતી કાંચળી મારા બે લઈ ખજુર સાથે ખવાડે. બે પગનાં તળાખામાં નાસુર પડે તો હળદર ૧૦ ભાગ, પારે ભાગ ૫) ઘી ભાગ ૩૦ ને ૪ પહોર ખરણ કરી રૂમાં મેળવીને મુકે.

૨૭-રગતપીત્તા દરદીને દરડાં, બેડાં, અને આમળાનું. ચુરણ વા તેના અથવા વધારે દરરોજ બે વાર ૬ માસ સુધી ખવાડવું ખારાકમાં મગની દાળ અને રોટી તથા બીજાં દ્રવ્યો ખારાક ખવાડવાં.

૨૮-રકતપીત—કાચળીના છોડના મુલીખાનો રસ વા શેર કહાડી દરદીને રોજ પીવા.

૨૯-રગતપીત માટે—કીડમારીના પાનનો રસ વા તેણે રોજ પીએ તો ફાયદો થાય.

૩૦-રગતપીત, માઠિસનો કાદવાટ—મીણુ, રાગ, માણસના હાડકાના ચુરણ સંભાળે લઈ તેનું તેજ પાતાળ વંચથી કાઢી શરીરે લગાડે. આ તેજ ઘાતુજ ફાયદામંદ છે.

રગતપીડના ચાહાં=ચામરોગ, રૂમીરોગ લેપ્રોસી.

૩૧-ચામરોગના તેજ લગાડવું અને ૧૫) ટીપાં ખાંડ સાથે ખાવા.

૩૨-કસુંદરાનું મુગ પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

૩૩-લીમડો, પીપળ, બાવળની છાલ, મેરડીની છાત્રનું ચુરણ વા તે, રોજ બે વાર લેવું. આ બધી છાલોને પાણીમાં ઘસી ચાહાં ઉપર લગાડે.

૩૪-ગરમારાનો ગર (અમલતાસ) ૧, અથવા, ૨, તેણા, લગાડે રોજ બે વાર પાણી સાથે બે માસ સુધી ખાવો પછી ૨, માસ સુધી વા તે, ગધક, સરખત સાથે રોજ બે વાર ખાવો.

૩૫-રગતપીટવાળા દરદીને કાદવાટમાંથી રસી ગળે, ત્યારે કામરીઆ સાપનું માઠિસ ખવાડે.

૩૬-અનુસાં આ દરદી માટે બધુંજ ઉપયોગી છે. જ્યાં અરકુસી મળે-યાં દરદીએ જીવવાની આશા છેડવી નહીં.

૩૭-રગતપીત માટે-કેસાજી, બોડાસીંગ, આગરાઇ, મરી, હળદરેક ૩ તેણાનું ચુરણ ખનાવી તેના ૧૪ પડીકાં કરે. ૧ પડીકું રોજ સદવારે વા શેર દુધ અને વા શેર પાણીમાં મેળવીને ૧૨ દીન પીએ. મીઠાં વગરના ચાવડા અને દુધસીચાય બીજાં કંઈ ખાય નહીં. પડીકા ખાવાં પહેલાં ૧ જુલાળ આપે.

૩૮-ઈંદ્રયાગનાની જડ ૩ તોલા, વરીઆળી ૧૫ તોલો. પાણી ૧૫ શેર એ સધળાંને ઉકાળી નવટાંક પાણી રાખે. તે પાણી દરદીને પીવાડે. ૧૫ કલાક પછી ખીચડી ખવાડે.

૩૯-હીંગલો, પારેલાક, રાગ, આકાશની ઝાલ દરેક ૧ તોલો એના ૧૪ પડીકાં બનાવવાં, દરદીને તદ્દા નાખે કરી આદાદીને રાગ ૧ પડીકાંની ધુઈ આપે. ૧૪ દીન ચાલુ રાખે, બીજીના રંગના કાળો દોરો સરીરપર વીટાળી રાખવાની જરૂર જણાય છે.

રક્તપી (Leprosy) મટે—મમરીના રસમાં ત્રાંસુ ભગમ ચાપ છે તે ભસમ પીટવાળાં દરદીને લગાડેતો કાદવાટ મટે.

જુએ “લોહી નીકળે”

રક્તસ્ત્રાવ-લોહીનું પડવું.

૧-લોહીના ઝાડા મટે--દુધ શેર ૧૫ ની અંદર પાણી શેર અરધો નાખી અંદર કાળી દરાખ તોલો ૧૫ નાંખી ગરમ કરી દીવસમાં બે વાર પીવું.

૨-રક્તસ્ત્રાવ,--પીસાય સાથે લોહી પડે ત્યારે સતાવરીનું ચુરણ તોલો ૧૫, દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦ મેળવી, પાણી બળી મન્ય ત્યાં સુધી ઉકાળી, સાંકેર તોલો ૧, ઘી તોલો ૧ સાથે મેળવી પીવું.

૩-રક્તસ્ત્રાવ, ઝાડાનું લોહી--સાંકેર તોલો ૧, દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦, પાણી બધું બળી મન્ય ત્યાં સુધી ઉકાળવું અને પીવું.

૪-રક્તસ્ત્રાવ-લોહીના હરસના મસા મટે--તોલો ૧, ઘી તોલો ૧૫, ગાયના ઝાણુનોસ તોલો ૧૫

૫-રક્તસ્ત્રાવ (નાકમાંથી લોહીનું નીકળવું) હીલી દરાખના ટીપાં ૧૨ નાકમાં નાખવાં તથા સુકી દરાખ પાણી સાથે મેળવી તેના ૧૨ ટીપાં નાખવાં.

૬-રક્તસ્ત્રાવ- (Bleeding) દરાખ કાળી ૧ તોલો, દુધ ૧૫ શેર પાણી ૧૫ શેરને મેળવી ઉકાળવું. ૧૫ શેર પાણી બળી મન્ય ત્યારે ગાળીને પીવું. કાળા બી જગાંથી નીકળતું લોહી અધે ચાપ છે.

૭-રક્તઆવ—શરીરના કાષ્ઠી ભાગમાંથી નીકળતું લોહી અટકે છે. આંકડાના કુલનો ૨ તોલા, અગ્રીણ ૧૧ તોલો, સેકેલું સંધાલુણ એ તોલા એની એક ગોળી કરવી એક ગોળી દીનમાં ત્રણ વાર ખાળી.

રતાંધળો.

૧-રતાંધળો—લીમડાનું મુળાઉં અને ખાવળની પાળીએનો કવાચ પીવામાં લેવો.

૨-રતાંધળો—પીપરને ગૌમૂત્રમાં ધસી અંગ્રન કરવું. અગથીઆની ભાજ રોજ ખાળી.

૩-રતાંધળો, આંખની રતાસ માટે—સમુદ્રગીણ જે ૧ વનની માછલીનું હાકકું છે તે સાકર સાથે ધસી આંખ લગાડવું.

૪-રતાંધળો—પ્રધેસરાના પાનનાં છુંદી તેની લેપડી આંખ આંધે અને માટે મુકે. (ખીંગે ઇલાજ) માણસના દાનનો મેળ મધ સાથે મેળવી દીન ૧૪ આંજે તો રતાંધળો સાનો થાય.

રતાંધળો—મકરીના મુતરગાં લવંગ ધસી અંગ્રન કરવું.

૫-રતાંધળો માટે ઇલાજ—મકરીની કલેજના રસમાં કપીલો નથા મરી સંભાગે ખરણ કરે. તેનું અંગ્રન આંખમાં લગાડે. તલનું તેલ ખીલકૂલ આંખે નહીં જેમ દરેણુ વાધથી નાસે તેમ રતાંધળાવાળા દરદીએ તેલથી દૂર રહેવું.

૬-રતાંધળો માટે—ડોડીની ભાજ પાણીમાં ખાચી તેનું નવટાંક પા.ગી સહવારે અને બુખ પેટે પંદર દીવસ પીએ.

૭-રતાંધળો, અને માથાના દુખાવા સાથે આંખ દુખે એ માટે—અજોદીના મુળને પાણીમાં ધસી આંખની આસપાસ ઘાણી વાર લગાડે નથા લીમડાના પાનનો રસ દરેક ૧૧ તોલા, સહવારે સાંજ બુખ પેટે ૨૧) દીન પીએ. જરૂર હોય તો વધુ દીન આણું રાખે.

૮-રતાંધળો—જીરું અને કપાસના પાણીમાં વાટી તેની લેપડી ગરદન ઉપર ૨૧ દીન સુધી આંધવી.

૯-રતાંધળો સારો થાય—ગુવારના પાતરાનું શાક ખાવું.

૧૦-રતાંધળો—પાંચ તોલા ગોળ, ઘી સાથે મેળવી સહવારે રોજ ખાવો.

૧૧-રતાંધળો સારો થાય, જાંખ આંખની મટે—જેડીમધના મુળીયાં બકરાના મુતરમાં ધસીને આંજવા,

૧૨-રતાંધલો—ચોઈની ભાજના ખીની રાખ આંખે આંજતી.

૧૩-રતાંધલો—પીપરને ગૌમૂત્રમાં ધસી અંજન કરવું.

૧૪-લવંગને બકરીના મૂત્રમાં ધસી આંજવું-

૧૫-સાટોડીનું મૂળ પાણીમાં ધસી આંજવું.

૧૬-સમુદ્રરીણ અને સાકરનું ચુરણ આંખે ભરવું.

૧૭-કાળી તુળસીના પાનનો રસ ૨) ટીપાં આંખમાં નાંખવા.

૧૮-ઠાળાં મરી દહીંમાં ધસી આંજવું.

૧૯-અગથીઆની ભાજનું સાક રોજ ખાવું.

૨૦-રતાંધલો, જાંખો મટે—કમોડના વાખાને પાણીમાં સદ-વારે લીંબવે, સાંજે ગાળી લીંબે. તે પાણીમાં લાસ કુલ્લવાળા કપાસનું મુળીઉં ધસી અંજન કરે.

૨૧-રતાંધલો સારો થાય—ભોંપાતરી—(ગળદુબ્બી=ગાંઘાજાન નો) રસ એક તોલા, ઘી અને સફેદ સાથે સાત દીવસ ખાય.

૨૨-રતાંધલો સારો થાય—ખુરાં કાદરાંનો રસ અથવા મુળના બુકો ૨૧ દીવસ આંખે આંજે. એના ઢૂલનો રસ પાણુ કાપડો આંખે

૨૩-રતાંધલો સારો થાય—ખોરના ણીઆની મીચ (મગજ) તથા સાથુ સંભાળે ખરણ કર, તેની ગોળીઓ બનાવે. તે ગોળી વાસી પાણીમાં ધસી મધ જેવા ઘાદડો બમાડો બનાવી ૩ દીવસ રાત્રે મૂતી વખતે અંજન કરે.

૨૪-વજન વેળો, (વસંત વેળો, બસન વેળો) એ વેળાના રસને કાદવના વાસણમાં મુકે તો રસ બધાજને જેડી જેવા થાય તે આંખ-પર મુકે તો આંખની રતાસ કાપે: જે આવમાં લીંબે તે રતાંધલો સારો થાય.

૨૫-રતાંધલો સારો થાય—સધિસરાના પાનનો રસ ૨) ટીપાં આંખમાં નાંખે.

૨૬-રતાંધલો—ઈગારપર વેંગણું બાફવાથી જે રસ વેંગણામાંથી નીકળે તે આંખ આંજે તો રતાંધલો સારો થાય.

૨૭-રતાંધલો સારો થાય—પાડા બાણુવરના કાનનો મેલ આંખે આંજે તો રતાંધલો સારો થાય.

૨૮-રતાંધળાં દરદીને કારેલીના પાનનો રસ આંખે આંજે અથવા ૨૦મા મરી ધસી અંજન કરે.

૨૯-રતાંધળાને બકરાંની તલ્લી ભુંછ તે ઉપર બકરાંના પીટાનું પાણી જરા લગાડી ખવાડે તો ફાયદો થાય.

૩૦-રતાંધળાને ભુરા કાળાનું મુળાઉ પાણીમાં ઘસાવે દીન ૨૧ સુધી આગમનું.

રાત આંધળો=રતાંધળો=રસુદા.

૩૧-બકરી (એ પશુ જણાવર) ના કળેગ્નમાં પીપર મુકે તેને સેક અને બાંકે તેનું અંગ્ન કરવાથી ૧૦૦) એ ૧૦૦ ટકા ફાયદો થાય. કળેબુ તનદુરસ્ત બકરીનું લેવું.

મંદ અગ્નિ ઉપર સેકવું તેથી કલેગ્નનું પીત પીપર ચુરી લીખે, કળેબુ બળે નહીં એવી મંદ અગ્નિ લેવી. અથવા બેભટમાં બુંદનું મરી બી પીપરને બદલે ચાલે ૪) દીનમાંજ ફાયદો થાય.

૩૨-દોઝરી અને કળેગ્નના દરદથી રતાંધળો થાય છે, તે માટે હરીકાતું શીણ રોજ ૧) વાર આંખ આંજે, સુંકે, પીપર, મરી, મંભાગે ચુરણ આંજે, અગ્નિઆના ગાડના ફુલનું સાક ખનાવી ખાયા કરે. તુગરોના રસ ૫) દીપાં આંખ આંજે, અંધગના મળનું ચુરણ ૧૦ તો રોજ ખાય.

રાત સુત્રિયાં આંજે, પીપરને છાસમાં ઘસી આંજે વરી-આળીનો અકે મધ સાથે આંજે, મરી અથવા લવંગને ઘોડાના શીણમાં ઘસી લગાડે, લવંગ બકરીના મુતરમાં ઘસી લગાડે.

રતવા—બાલકને રતવા.

૧-રતવા, યુમદાં માટે—દેવદારનાં લકડાંના ગાંડ પાણીમાં ઘસી રોજ ૪ વાર લગાડે.

૨-રતવા માટે—ગંદામધ ૧ શેરને ૪ શેર પાણીમાં ઉકાળે, ૧ શેર પાણી રહે તેમાં ૧૦ શેર તેલ મેલવી શરીરે લગાડે.

૩-રતવા માટે—જીવન્નદાના પાતરાંના રસ આડાં ઉપર આપડે તો તરત નરસ પડે.

૪-રતવા ઉપર—૧૦૦ થી ૧૦૦૦ લગતર વાર પાણીમાં ઘાયલું ઘી વાપરે છે. તેથી રતવા સારા થાય છે.

દાનું ઘી ખનાવવામાં મુકી વનસપતી હોય તો ૧ ભાગ વનસ-
પતિને ૧૬ ભાગ પાણી સાથે ઉઘાળીને આઠ ભાગ પાણી રાખે અને
તે પાણી ઘી ખનાવવામાં વારે

૫--રતવા, તીરાકુટક, સીતળા માટે--શરીરની અદર નેમજ
અદર ઘણી દાદ અને તે વેળા જેડીમધનો ઉકાળો પાવડો અને
પીવો.

૬--રતવાં બાળકને થાય છે તે માટે--રતાતુ કંદને પાટી
તેનું ચુરાણ પાણી સાથ મેળવી વળુ દોવસ લગાડે (જરા અમન
અને છે.)

૭--રતવાનો સરસ ઉકાળ--મરી ૩) ભાગ, આજીવનું છાંદુ
(ગાંધીને ત્યાં મળે છે) કપાળો ૧) ભાગ, કંકુ ૧) ભાગ, કપુર
ભાગ, કેળના સુકાં પાતળી રાખ ૩) ભાગ, ધુરેલમાં મેળવી ૩)
૧) વાર લગાડે.

૮--રતવા બાળકને--રતાંજરી, ગુલાબજળ, વાંદા, વગેરે કંડક
આપનારી ચીજોનો ઘસાડો શરીર લગાડવો.

૯--દુધીઓ, હેમકંદ, જે કાઠીઆવાડના સોરાઈ ભાગમાં થાય
છે, તે પાણીમાં ઘસી પીએ અને શરીર આપડે.

૧૦--રતવા એ એક જાતનો કોહવાત છે, તે ચાર જાતના છે.
કુપરીઓ રતવા તેમાં નાના બાલક લાલ થઈ મરી જાય, સોને
જેટલા બાલક થાય તેટલાં બધાં મરી જાય.

ગુમનીઓ રતવા તેમાં બાલકને સરીરે નાના ગુમદાં થાય અને
કોહવાત જેવા દેખાય.

પદારીઓ રતવા એમાં બાલકને સરીરે મોટાં ગુમદાં થાય, ચાદયા
પડે, તેમાં પાણી ભરાય.

ગાડરીઓ રતવા એમાં ૧, જગાએ ગુમકું થાય તે સાડ થાય
અને બીજી જગાએ નીકળે,

રતવાને ઊંછ સાડ કરનાર નાથુમાઈ હાંસજી ગામ કુગરી
(કામરેજ થઈને સ્ટેસન સાંપણ) ચોમાસામાં જન્મ હોય તો સુરત
પાસે અમરોલીના પુલ આગળથી કામરેજ સુધી સ્ત્રીમર જાય છે.

૧૧--વાંદરાની બોપરી ઘસીને પાતી અને ચોપડવી.

૧૨--મધ, સાકર, ઘી, ગાયનું દુધ, ખાંડ દરાખ, એઓનો હોમ
કરે અને બાલકને ધુંધ આપે.

૧૩--લીમ્બો, વરાળ, રતાંજરી, ગેર પાણીમાં ઘસી ૩, વાર પાવું.

૧૪-સોનાગેર, ગળી, રતાંજરીનો લેપ કરવો.

૧૫-ખોરડીની ઊંચ, કાંસનદરાનું મૂળ, રતાંજરી એનો કાદવો પાચે.

૧૬-વાલપાપેનું મૂળ ઘસી લગાડે.

૧૭-કપાસના આખા છોડનો રસ સરીરે લગાડે અને ૩) તો, પાચે સાકર સાથે.

૧૮-રતવા ચેપી છે, તે ઉપર પીળી મટોડી, અથવા સોનાગેર અથવા ગુલેઅરમાની પાણી સાથે લગાડીઆ કરે.

૧૯-કાસુંદરી (કાસોંદરી)ના પાનનો રસ પીચે અને લગાડે.

૨૦-ઘી, તેલ, દરદીને ખવાડવું નહીં, સરીરે લગાડવું નહીં,

૨૧-ગંધક ખાવામાં આપે અને લોહી રુધિર.

૨૨-પીપળાનું છાંયું અને રતાંજરી ઘસીને લગાડે તો ચેપીઓ રતવા સુધરે.

૨૩-દાઝીઆ રતવા માટે ગુલેઅરમાની ગુલાબજળમાં લગાડે.

૨૪-ગુલેઅરમાની અને ચાળાઈની ભાજનો રસ લગાડે.

૨૫-પહાડીઆ રતવા માટે મરીકંદાનું મૂળ ઘસી લગાડે અને પાચે.

૨૬-માંકડી નામનું એક જીવડું થાય છે. એથી ૭ આંગળ લાંબુ, ઘાસ જેવું, પતળું ૭ પગલાળું, રંગે ઘાસ જેવું છે. આ જીવડો શરીર પર ત્યાં ત્યાં ભોતીના દાણા જેવા કુદલા થાય, અગન બળે, રતવા થાય તેને લોકો કહે જે “માંકડી ઉડી છે” તે માટે ગુલાબજળ અને ગુલે અરમાણી લગાડે.

૨૭-પહાડી રતવા માટે મરીકંદાનું મૂળ પાણીમાં ગસી લગાડે એ ઘણું ગરમ છે, પણ અગન બાળે નહીં. ટીકચર આયોદાઈનું કામ કરે છે.

૨૮-રતવા સારા કરવાનું મંત્ર.

સમુદર કોટ, સોનાગડ, ત્યાં વસે પતીઓ ખાલપો, તેને દાથે અમી કરે. તેમ રતીવા કરે.

મંત્ર લખીઆ પછી કાળા દોરાને કુંકમારી ૧) ગાંઠ વાળે આ મુજબ ૭ વાત મંત્ર લખી ૭) ગાંઠ વાંચે. દોરાને દીવેલની ધુંધ આપે. બાલકને દાથે બાંધે તો રતવાના આંદા સુકાએ, મંત્ર લખીને ગાંઠ વાળતાં ભજનારને બગાસા આપે. આ મંત્ર કાલીચંદ્ર-દસની રાતરે અથવા ગહરણીને દીને ગહરણી વખતે ઘીના દીવ આગળ ૧૫) વાર જાંવે. તો આખું વરસ તેનો અમલ થાય.

Soietica=રાધેણુ=રાંઝણુ.

પગના તળીઆંથી તે કાપા સુધીની સાયટીકા નસમાં લોહી ન ફરવાથી દુખાવો ચાલે છે તે માટે ખમી સકાય. એવાં ગરમ પાણીમાં ગુણુ સુધીના પગ ૧) ઠલાક બોળો રાખવા.

રંગ.

લીલા કાચના ચસમાં પેદેરવાથી, થંડક મળે છે, ગરમી દૂર થાય છે. કાલો રંગ શોક બતાવે છે, ભય ઊત્તપન કરે છે. ફાંસીએ જળારને કાળો પોસાક પેદેરાવતા. શોક વતેર કરનાર કામળના કરર ઉપર કાળી બોરદર આવે છે, ભય ઊત્તપન કરનારા પોલીસના કીપાડો પોસાક કાળો રહે છે. અંધારી રાત ભય ઊત્તપન કરે છે.

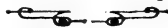
આ મુજબ જુદા જુદા રંગવાળી આટડીમાં પાણી ભરી તડકે રક્ષાળી તે રંગના ગુણુ પાણીમાં ઊતરે છે, તે પાણી પીવાથી અનેક આધી દૂર થાય છે.

- મજક (Ru'ia Cordifolia) થી લાલ રંગ બને.
- પતંગ (Sappan) થી લાકડું અને ફટકીથી લાલ રંગ બને.
- અળતો (Morinda Detrofolia) ફટકી સાથે લાલ રંગ બને.
- રતાંજરી (Red Sanders) ફટકી સાથે લાલ રંગ બને.
- ખાખી રંગ ખેર અને બાવળીઆની છાલથી બને.
- પીળારંગ દાડમની છાલથી બને.

રંગની ખુબી.

રાતો રંગ ભય અને ગરમી બતાવે છે. રાતો રંગ ભય સૂચક, ક્રોધરૂપ અને ગિપ્પુ છે, લાલ વાવતો, લાલ ફાણસ બમની નિસાન બતાવે છે. ગુસ્સો ઊત્તપન થતાં આંખ, અને એહેરો લાલ થાય છે.

લીલો રંગ શાંટી અને થંડક બતાવે છે. સ્ત્રીમરમાં લીલી બટી શાંટી બતાવે છે. લીલાં ગાદડોથી શરીરને શાંટી મળે છે.

લુ લાગે.

૧-લુ લાગેલી ઉતરે--૩ તોલા ખજુર, ૧ તોલો આમલી, ખાંડ ૧ તો. વા શેર પાણીમાં દોઢવી, ગાળીને પીએ.

૨-સુરજનો તાપ લાગે નહીં--તાપમાં ફરનારે પોતાની પાસે કાંડા રાખવા.

૩-૧ કડે દરતાં જુ લાગે તેનો ૬ ૧૪—આમળી ૩) તોલા, ગોળ ૧, તોલો, મરી ૧ તોલો અને પાણી અરધો શેર અથવા વધારે, કાદવના વાસણમાં ૨૫ કરી, દોહડું બનાવી, પીએ.

૪-ચીચોરા સાથની ચાપલી ૩, તોલા લઈ વા શેર પાણીમાં નાખે. તેને વગોળે નહી. ૧ કલાક પછી નીતડું પાણી પીએ, અથવા ફક્ત આમલીનું દોહડું શરીરે લગાડે.

તડકે દરતાં જુ લાગે નહી—તાપમાં દરતી વેળા કાંત ગાંધે તે જુ લાગે નહી.

લાલરંગનું કપડું. માથા ઉપર રાખી તડકે દરે તેને જુ લાગે નહી.

૫-જુ લાગે નહી—તાપમાં દરતી વેળા લીમડાના પાન માથા પર રાખે.

૬-જુ લાગે નહી—તાપમાં દરતી વેળા માથા ઉપર દીવેલાના પાન રહે.

૭-જુ લાગે નહી—તાપમાં દરતી વેળા આકડાના પાન માથા પર રાખે તે જુ લાગે નહી.

૧૧-તડકાંની ગરમી લાગે નહી. ઉધરસ, દમ, આગકને હોય તે માટે ધાણા અને સાકર પાણીમાં વાડી પીતી.

૮-જુખ (જુ) લાગે ત્યારે મેથીની સુડી લાથ પાણીમાં પલારી તે પાણી દરદીને મધ સાથ પાવું.

૧૦-મોઢામાં કાળી દરાખ, આજુ અથવા મંદીમધ રાખે તે જુ લાગે નહી.

૧૧-ગરમાળાનો ગોળ આવાથી જાલડા થઈને જુ ઉતરસે.

૧૨-કાચી દેરી ગાંધે ગોળ મેળવી ખાંચે.

૧૩-આંખળી અથવા લીંબુનું શરબત પીવું.

૧૪-પાણીમાં ધાણા પલાળી રાખવા તે પાણી સાકર સાથ પીવું.

૧૫-કાળાં મરી અને ઘી પગને તળીએ લગાડી કાંસાની વાડકાથી ઘસવું.

૧૬-તડકે ચાલી તરત તાડી પીવાથી જુ લાગે છે.

૧૮-ચાલતાં ચાકાને રસ્તામાં પાણી પીએ તે જુ લાગે.

હુણો-દીવાસે હુણો.

૧-દીવાસે હુણો--દીવાસો હુણો લાગે ત્યારે નીચે મુજબ ચોપડવું. પેહેલા હુણો ઉમેરી કાઢવો. પછી બે ભાગ ફટકી, ૧૦૦ ભાગ પાણી મેળવી દીવાસને એવાર પચાવવી, પછી નીચે મુજબ પાનનું લગાડવું.

ચુનો ૧ શેર, વા શેર ચાખાના આટાની લાવી, નવટાંક સગમ, (ગરમ પાણીમાં પીગલાવવું) અને નવટાંક ખાંડ, તેમાં વનઝાએ એટલું પાણી લેવું. આ સઘળી ચીજો મેળવીને દીવાસ ઉપર એક દાથ પાનનો મારી પછી બીજો દાથ મારવો. તે પછી દીવાસમાં હુણો પાડો દેખાય તો ફરી આ મુજબ નેટકી જગા ઉપર કરવું. વન હુણો ઘણો હોય તો ત્રણવાર કરવું.

૨-હુણો દીવાસે લાગ્યા હોય તો તે ભાગ ઓખવી નાખી નીચે મુજબ લગાડવું--પાણી જેમાં ૧ ટપા એસીડ અરેડીક મેળવેલું હોય તે પાણીથી દીવાસને ૪-૫ વાર પચાવવું. પછી નીચે મુજબ પાનનું લગાડવું--ચુનાની કાક તાજી જનારેલી શેર ૧, સીનીટ શેર ૧, ડુપાણી જેટલું ખરે એટલું આ લગાડવાથી હુણો અંધ થશે.

૩-વાઈટ વોશ, દીવાસે ચુણો ધોળવા અને દીવાસે હુણો લાગે નહીં તે માટે--૧ મણ ચુનાને ગરમ પાણીમાં પીગલાવવો. તેને કવ-ડાંથી ગાળી રેતી જુદી પાડવી. વા શેર દરીઆના મીઠું પાણીમાં પીગલાવી ચુનાના પાણીમાં નાંખવું. ૩ શેર ચાખાના આટાને પાણીમાં ઉકાળી પાનલીકાંજ જેવી જનારેલી ચુણાના પાણીમાં નાંખવી. વા શેર સરસને ખસેર પાણીમાં ભીંજવી ૧ કલાક રાખી મુકવો. ગરમ કરી એક રસ થાયતે ચુણાના પાણીમાં નાંખવો.

આ મેલવણી બે દીવસ રહેવા દેતા, પછી ગરમ પાણી નાખી દીવાસે ધોળવા લાયક ચુણાનું પાણી કરી ગરમ ગરમ દીવાસે લગાડવું.

હુણો (કલર) REH

હુણાવાડી જગામાં આંકડાના પાનનું ખાતર બહુ સાફ છે. ખાતના ખેતરમાં આ ખાતર બહુ માફક છે.

લેપ.

ગુગળ, રેવનચીનો સીરો, ઇસેસ, ગુજર, મોર, ઈડાંતી સફેદીમાં લેપ બનાવી લગાડો. ઉપર ૩ દાખે. આકાશનો ૩ વધારે સાગો છે.

લકવો-સુનખેરી.

૧-અડદીઓ વા જેમાં મોં મરડાઇ જાય છે. તે દરદીએ લસણ ઘણું ખાવામાં લેવું. અડદના આટામાં લસણ મસળી તેના જીભમાં તેલમાં બનાવી ખાવાં.

૨-મગજની નસો ફાટવાથી અથવા ઘણું દુખાન થવાથી મગજના તંતુઓ અને બીજા શરીરના ભાગો વચ્ચે વહેવાર ચાલતો બધ પડે. શરીરના જે ભાગ સાથેનો વહેવાર મગજ સાથે બંધ પડે તે ભાગ પર લકવો થયો એમ કહેવાય છે.

દરદીને ઝાડાડાનો કમજીઆત હોય તો. એરંડીઆનો જીલાય આપવો.

૩-ગુગળ આ દરદ માટે ઘણો અકસીર છે માટે ત્રીફળા ૩) તોલા, પીપર ૧) તોલો, ગુગળ ૪) તોલા મેળવી વા તોલો રોજ બે વાર મધ સાથે મેળવીને ઘણા દીવસ ખાવું.

૪-લકવો સુન ખેહેરી—ખેહેર ચામડી માટે તેલ—ધંતુગના પાન, ખરસાની થુઅરની દાંખળી, એરંડાના પાન, નગોરના પાન અને સુંકે સરખે ભાગે છુંદાને તેના વજન કરતાં બમણું તેલ, અને ચારઘાણું દુધ લઈ ઉકાળવું. માવો બધાઇ તેલ છુટું પડે તે ગાલી લઈને મસળવામાં લેવું. ડાઇ દુધને બદલે પાણી વાપરે છે.

૫-લકવાનું તેલ, (સુખખેહેરીનું તેલ)—માલકાકણી, તેથી ધમાણું તેલનું તેલ, ચાર ઘાણું દુધ, એ સધળું ઉકાળવું, માવો બધાય ને તેલ છુટું પડે તે મસળવામાં લેવું.

૬-લકવાનું તેલ—અખરોટનું તેલ અથવા ધંતુરાનું તેલ મસળવાથી દરદીને ફાયદો થાય.

૭-લકવો—લકવાવાળા દરદી રોજ સડવારે એક કાચો કાંદો ખાય તો ફાયદો જળાય.

૮-લકવા માટે—ચુલાપર પાણી મુકી તેમાં જરા રાખ અને મીઠું નાખી ઉકાળે, તેમાં ઝૂંકરાંનો ૧ પગ (ખરીઓ) મુકે.

પગપરનાં ખાલ નીકળે તેમ થાય ત્યારે ખરીઓ બહાર કઢાડે અને બીજી ખરીઓ પાણીમાં ઝુકે. બહાર કઢાડેલા પગપરથી ખાલ છરી વળી ઓખલી કઢાડે. બીજી પગ તથ્યાર થાય તેને બહાર કાઢાડી ખાલ સાફ કરે. એ પ્રમાણે ચાર પગ સાફ કરી પાણીમાં નાખી ચુસે ચઢાવી તે પકવે. આ બકરાનાં પગોના રસમાં મધ અને ઈંડાની સફેદી ખપે એટલી નાખી દરદી રોજ બે વાર પીએ. ૨૧ દિવસ પીએ. રસ બનાવવા માટે કલાઈ કરેલું વાસણ નોંધએ. બીજી ઉપાય -- કણુતરનો રસ દરદીને પાવો. કણુતરનો રસ બનાવતાં કણુતરના માઉસ સાથે ૧) તો. ચણા નાખવા નોંધએ.

૬-લકવા માટે અને દાઢ પગમાં ચીરા પડે તે માટે--ધતુરાના બીનું તેલ મસળવું.

લકવાનું તેલ બનાવવાની રીત.

એક તોલો ધતુરાના બી, અને સીધવ એક તોલો પાણીમાં વાટવાં. ૪ તોલા પાણી અને એક તોલો તેલ ઉકાળી પાણી બાળવું અને તેલ ગાળી લેવું.

૧૦-લકવા માટે--ખીરખરોડીની રાખ એક વાલ પાનની સાથે દરદીને રોજ બેવાર ખપવો.

૧૧-લકવા માટે--એક કળીનું લસણ ૧૦૦ તોલો લઈ ધુની દુધમાં પકાવી રોજ ખાય.

૧૨-અડદીઓ વા--મોઢું વાંકુ થાય--તે માટે લસણ વાડી તલના તેલમાં ખાવું, અથવા અડદના લોટમાં લસણ મેળવી તેના પુરા કરી તેલમાં તળી ખાવાં. લસણ ખાનારા માણસે ગોળ ખાવો નહીં.

૧૩-સંધીવા=લકવા માટે--લસણનું તેલ મસળવામાં આવે છે.

૧૪-લકવાની અસરવાળા દરદીને સાલમ આપે છે. શરીરના નસો ઢીલી પડી હોય તો સાલમ ૦૦ થી ૧ તોલો સુધી દુધમાં ઉકાળી પીવામાં આપે છે. વીલાસતી સેનેલિગના બધા ચુણા એમાં છે.

૧૫-લકવો--૦૦ થી ૧ તોલો રાગના બીજ મધમાં સહવારે ખાય તો બહુજ જગદી ફાયદો થાય.

૧૬-લોહી ફરતું કરવા માટે--લસણનો રસ ૧૦ તોલા, બદામનું તેલ (તલનું તેલ પણ આવે) ૨૮ તોલા ઉકાળવું. રસ બળે, અવાજ નીકળતો બધ પડે ત્યારે ચુલા ઉપરથી ઉતારી તે તેલ મસળવામાં લેવું.

૧૭-ચીત્રો ૩ જાતના છે. સફેદ, લાલ, અને કાળાં પાતરાવાળાં છે. કાળાં પાતરાવાળાં જળડ છે એમાં ફોફસ (ફોફસ્યા) ઉદાડવાનાં ગુણ છે.

સુનખેહરી-અંગ મરી ગયલું હોય તે માટે-ચીત્રો પાણીમાં અથવા દાડમાં ધસી તે જગાપર ૩-૪ વાર લગાડ્યા કરે. ત્યાં સુધી ચામડીમાં જોર આવે નહીં, લોહી ફરતું થાય નહીં અથવા અગન લાગે નહીં ત્યાં સુધી લગાડ્યા કરવું. અગન બળે અને ખમાય નહીં ત્યારે દાંડાં પાણીની ધાર એક હાથની ઉંચાએથી તે અગનવાળી જગા ઉપર ચાલુ નાંખવી અથવા કોપરાંની વારી પાણીમાં ધસી લગાડવી.

૧૮-સુન ખેહરી, શરીરે ઝઝની, રગતપીત માટે-મોરથુથુ ના શેર, ખોરાસાની અજમો ના શેર એઓને ૧૨૫ લીંબુના રસમાં પડેલ કરે. પાંચ દિવસ સુધી ખરેખરે, આ ક્રીયા પાંચ દિવસે પુરી કરે. એની ચણા જેવડી ગોળી કરે, તેમાંની એક રોગન સહારે ખાએ.

૧૯-તેલ વચ્છનાગનું-ના શેર વચ્છનાગ છુંડી પાણીમાં પલાળવા. તેમાં ૫ શેર દૂધ. ૧ શેર તેલ નાખી ઉકાળવું. માંચો બની તેલ છુટું પડે તે ગારી ના દૂધને બદલે કાઢી પાણી વાપરે છે.

સુન ખેહરી, લકડો-વચ્છનાગનું તેલ મસળે તેથી ફાયદો થાય છે.

૨૦-લકડો મોં ફરી ગયું હોય, જ્યાં વગળી ગઈ હોય ત્યાં મુંઝે, મરચાં, પીપળા, અજોના, મોગ, કાળી દરાખ, ચીતરો, સુગી જન દરેક તોલો ના સુખડ ૩ પદસામાર એની મુંઝના પાતરાંના રસમાં ચણા જેવડી ગોળીવાળી ૧ નાળી પાણી સાથે ખાવી.

૨૧-લસણ ઘી સાથે, તેલ સાથે, ઘી સાથે કે સીંતરવાળું સાથે રોગ ખાવું.

૨૨-અડદ દરેક જાતના વા માટે ગુણદારી છે માટે અડદના આટાના વર્ગ, અડદની દાળ, અથવા અડદના સીંચો રોગ ખાવો.

૨૩-માલકાકળીના પી. ૧૦ થી ૨૦ ખાવાં અથવા તેના તેલના ટીપાં ૫ થી ૧૦ કેવાં.

૨૪-ના તોલો મરીનું ચુરણ ઘી સાથે રોગ રોવારે ખાવું. કોચના મુગનો ઉકાળો ખાવો.

૨૫-વાના ચણક માટે તો બે લેટોના પલાંસ્ટર અથવા ગુગળની પડી મારવી.

૨૬—ખોરાકમાં અડદ, ઘઉં, સરગવાની રીંગો, લસણ વધારે સારી છે. બુઝા “ સુનેળરી ” “ લોહી ફરતું થાય ”

૨૭—લકવાની ગોળી—સુંકે વા તોલાને ઘી વા તો. માં શેકવી, લસણ વા તો. મેળવી ૧૨) ગોળી કરવી. ૧) રોજ ૩ વાર ખાવી.

૨૮—બીલામુ, પીપરીમુળ, ગથિયા, લાંડી પીપર, તલ સકર દરેક વા તો, પાણી ૧૫ શેર અને ઉકાળી ૫) તો. રાત્રે, રોજ ૧) વાર પીએ.

૨૯—લકવાથી મોઢું ફરે ને માટે, સુંકું, ચુરણ ઘીમાં તળાવું તેમાં ૨૮) તો. લસણ મળવવી વા અથવા ૧) તો. રોજ એવાર ખવાડે ૩૦—લસણ તેલમાં મેળવી ખવાડવું.

૩૧—એરંડાઉ તેલ વા તોડો રોજ એવાર ૧) માસ મુધી ખવાડવું.

૩૨—એરંડીઆનું મગજ ૧) તોડો દુધમાં લાપસો બનાવી રોજ ખાવી.

૩૩—અકલ લીયની છાત્રનો કાદવો પીવો.

૩૪—અદુસી, દંતીમુળ, ગરમાળો, એના કાદવામાં વા તો. દીવલ નાખી પીવું, દરદી આક્રમો થાય, સુત એરંડા મટે.

૩૫—દીવલ ૧) તો. દુધ ૪ તોડા સેવન ફરતું, રોજ ૧ વાર પીવું.

૩૬—લસણ એ તોડો, તેલમાં, ઘીમાં, અથવા સાદાથીઆ ચોખ્ખા સાથ ખાવી.

૩૭—સૂના જીરૂ વા તો, મધ સાથ સવારે ખાય તો લકવો સારો થાય.

૩૮—આક્રમના પાનિો રસ અથવા આક્રમનું દુધ તેલમાં મેળવી મસળાવું.

૩૯—ખોરાક ઠંડાજ બીલામુ, પ્રાપરું, સુનામખી, સંક્રાગે વા તો, મધ ૧૦) દીપાં, ગોળ સાથ ખવાડે. ગરમ ખોરાક ન ખવાડે. છતાં શરીરે ગરમી વળાય તો, ખાયવી, ધાણા, સેનામખી, ગંધકના ચુરણની કાઠી ૩) દીન ખવાડે. ખાવગીત કુળિયા શરૂર પર લેતા ૪૦) દીનમાં કાદવો વળાય.

૪૧—લકવાથી મંદ પેડેલી રાકની પાછી કાવવા માટે તુવરડી ના, ઘી પેડેલાના ખોરાક રોજ લેવો ખાવત માટે બુઝા “ખોરાક.”)

૪૨—આદુસી, દંતીમુળ, ગરમાળો એના કાદવા સાથ વા તો. દીવલ પીએ. અથવા આપાવાઇ સારસા આદુ પીએ ફરે.

લોહી પટે—રક્તસ્રાવ—જખમ રૂઝે.

૧—નાકમાંથી લોહી નીકળે ત્યારે દુધના ૧૨ ડીપાં નાકમાં મુકવાં.

૨—નાકમાંથી અને છાતીપરથી પડતુ લોહી બંધ થાય દેસર દુધમાં ઉકાળાને પીવું.

૩—શરીર ઉપરથી લોહી નીકળતું અટકે છે—ઈંડાના કાટલાંની રાખ લોહી નીકળતું અટકવવા માટે જખમ ઉપર દાખે છે.

૪—લોહી બંધ કરું—મસાતું લોહી, જાહાઝા ઉલટીમાં લોહી અથવા કાઠબી જગાએથી અને કાઠબી કારણે તોડી નીકળે તે બંધ કરવાની શક્તિ જેડીમધ ધરાવે છે.

૫—લોહી—(રક્તસ્રાવ) અટકે છે—કપાસ (વજુ) ના મુંળ એક તોલો પાણી અને સાદર સાથે રંજવીને પીવાં.

૬—લોહી શરીરના કાઠબી ભાગમાંથી નીકળે તો કર્પાસના પાતરાં ૨ તોલા અથવા કર્પાસીઆ ૧ તોલો સડકર અને પાણી સાથે પીવાં.

૭—લોહી ફેફસામાંથી પડતું હોય તો દેરબો ખાધાથી અટકે છે.

૮—લોહી પીસાખ સાથે “જુઓ પીસાખે લોહી.”

૯—છાતીપરથી લોહી અને ધબ્બા પટે તો ૨) તોલા રસ નીકળે એટલી નમુળા સાથે મરીના ૫) દાણા વાડીને તે રસ ૨) તોલા સહવારે પીવો, એ મુજબ સાંજે પીવો આ બહુ અસીર દવાજ છે.

કાઠબી જાહાઝ ઉપર અમરવેળ (નમુળા) વધે છે. એની ૧) ૨) જડ કાઠબી જાહાઝ ઉધર નાંખો તો તે પથરાઈ જાય છે. કુમળા જાહેનો કસ તે ખેંચી લે છે તેથી તે જાહાઝ મરી જાય છે.

૧૦—લોહી—પેટમાંના સઘળી જાતના નીકળતાં લોહી લીગળખન ખાવાથી બંધ પડે છે.

૧૧—સીતલાની ગરમી, જાહાઝ વાંટે લોહી—સીતલાની બહુ મુખ્ય હોય ત્યારે કાઠવાર જાહાઝમાં લોહી આવે છે. તે વેળા કમળનું મુળ પાણીમાં ધરી બાળકને પાએ તો ધબ્બાજ સાચા ફાયદા આપે છે.

૧૨—લોહીના જાહાઝ થતા હોય તો કાંસડીનું મુલ ના તોલો ચાખાના ઘુણમાં પાવું.

૧૩-૨૩તાલીસાર, જાડામાં લોહી પડે તે—કાળા તલ ૧ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ અને બકરીનું દુધ ૪ ભાગ મેળવીને પાવું.

૧૪-લોહી જાડામાં પડે તે ગુળખરી એક તોલા વાટીને સાકર અને પાણી સાથે પીવી.

૧૫-લોહી શરીરના કામ પણુ ભાગમાંથી નીકળતું હોય તે નેહી ૬ ૧ તોલા, દૂધ ૧૭ તોલા, પાણી ૩૨ તોલા ઉકાળી દશ તોલા રાખવું અને એક વખતમાં પીવું.

૧૬-શરીરમાંથી લોહી નીકળે તે દરાખ ૧ તોલા, ૪ તોલા દૂધ પાણી ૩૨ તોલા એએને ઉકાળી ૧૦ તોલા રાખી રોજ બે વાર પીવું.

૧૭-લોહી શરીરના કામ ખી ભાગમાં નીકળતું અંધ થાય—ગળેનો રસ તથા વાંસના પાંતરાનો રસ એક તોલા પીવો.

૧૮-નાકમાંથી લોહી અને પડે પડે તે દસર ૧૧ તોલા, સાકર ૧૧ તોલા અને ૫ તોલા પાણી ઉકાળી નાકમાં મુકવું.

૧૯-લોહીના જાડા અંધ પડે—આમલાના મુરખ્ખો ૩) તોલા સહવાર સાંજ ખાવો. અથવા આમલાનું ચુરણ ૧૧ તોલા ઘીમાં મેળવીને બુખે પેટે રોજ ૪ વાર ખાવું.

૨૦-લોહીના જાડા થાય ત્યારે ગળજીબીનું ચુરણ ૧૧ તોલા ગાયના દહીની ઊસ સાથે ખાવું.

૨૧-લોહી સીમીટના જાડા માટે—ગ્નસવંતી સંદેહ ફુલવાળીના પાનનો રસ ૧ ચમચો ૧૧ શેર દુધમાં આપવો. ૩) દાવસમાં કાષ્ઠો થાય, ખોરાક ક્રૂર કાંઈનો લેવો.

૨૨+૨૩-લોહીના જાડા—હરસનાં મસા ન હોય છતાં જાડા વાટે લોહી પડે તે પીતના જાડાનું લોહી સમજવું. પીત હાતીપર થવાથી લોહી બગડી જાડા વાટે લોહી પડે છે. ચુકાની અમીનો તાપ અથવા તડકાનો તાપ ઘણા ખાવાથી ખી આનું લોહી પડે છે તે માટે દલાજ—ગાયનું દૂધ ૧૦ તોલા તેમાં પાંચ ઘણું પાણી નાખે અને ઉકાળે. ૧૦ તોલા રહે તે દરદી પીએ. અથવા બકરીનું દૂધ ૧૦ તોલા મધ અને સાકર દરેક બે તોલા મેલવી પીવું.

૨૪-દાર પીવાથી અને ગરમ ચીજ ખાવાથી લોહી પડે ત્યારે બેદાનાનો લાખ પીવો અથવા વરીઆળીને દીવેલમાં તળી ચુરણ એક તોલા રોજ સહવારે ખાવું અને ઉપરથી વાસી પાણી પીવું.

૨૫-ધોરાધાસ દેવ પુજનમાં વપરાય છે. ગણપતીના પુજનમાં એ ખાસ જરૂરનું છે. ઘણો વખત વરસાદ ન પડે તો પણ એના મુળી આં તાળાં અને લીલાં રહે છે.

લોહી નાકમાંથી નીકળે ત્યારે—ધોરા ધાસનો રસ નાકમાં સુકવેા.

૨૬-નાક અને મોંઢામાંથી લોહી પડે તે માટે—(જુના) કપાસની ધુંફ નાખે લીજે. અને પછી કપાસના પાનનો રસ એક તોલો સાકર સાથે પીએ.

૨૭-લોહી ફરતું કરે છે—મેથી દાણા ૨૧ ખાખરાં કરી સુંકે તોલો ૧૦, સાકર ૧ તોલો, ખખળાનું પાણી શેર ૧ મેળવી આખી રાત રાખી સવારે પીવું.

લોહી ફરતું ડરવા માટે—મરચાં મરી, લસણ, અને સીસારસનો લેપ મારે છે. જગા લાલ થાય છે, લોહી તે જગાએ આવે છે અને ફરે છે.

લોહી પડ.

૨૮=લોહી પીસામે પડે.—મેઢીના પાનનો રસ, ઘી સાકર મેળવી ખાલી.

૨૯-લોહી જાતીમાંથી પડે.—ત્રિકુળાં અને કમર કસ ખાખરા નો સુંદરે ૧ થી ૧૦ તો. રોજ એ વાર ખાય

૩૦=લોહી નાખમાંથી પડે.—ઘીમાં તળેલા આમળાનું ચુરણ છાસ સાથે લેપ કરી માથે મુકે.

૩૧-કાંઠાની પે ફાડ કરે, ૧ ફાડ દરડીને ગળે પાંચ તો નાખનું લોહી બંધ પડે.

૩૨-દાઢમના કુત્રનો રસ સુગે તો નાખનું લોહી બંધ થાય.

૩૩-મોંઢામાંથી લોહી નીકળે—રાલસ અને શાકર સંભાગે એ વાત રોજ ૨) વાર ખાય

૩૪-માથે લોહી ચડે તો રાફડાની માંડી પાણી સાથે ટાળવે આવડે.

૩૫-મોઢે લોહી પડે તો લીલા ધાણાનો રસ ૨) તો ૧૦ પીએ.

૩૬-શરીરના કાબળી ભાગમાંથી લોહી નીકળે તો અરડુરીનો રસ પુટપાટથી કાઢીને અથવા વાડીને ૧) તો. રસ મધ સાથે ખાય, કમળો, પાંદુ રોગ બી સારો થાય.

૩૭-રકતગીત,) માટે કમરનું મુળ (ચુકર) પાણીમાં લોહીનું પકવું / થરી શાકર સાથે ખાય. અરડુરીના પાનનું

ચુરણ ૧) વાત મધ ધી સાદ ખાય. એથી દુધ બી એ, અને છાની મ થુન થાય.

૨૦૫) દાયરી ૧) વાત ખજુર ૬ તો. ની ૧૨ ગોળી કરે, સ ૧૨ સાંજ એક ખાવે.

૨૦૬-મ જેથી પડતું લોહી-પુખરું અનેરું ૧) તો. કપુર સાથ મેળવી મુંદ.

૨૦૭-લોહીની લેલી થાય, -મુખડ, રતંગરી, જેડીમધ દરેક ૧૦ તેં. ગાયના દુધમાં રેજ ૩) વાર ખાય. આ ચાંદનને દુધમાં ઘસેલે તે પાંચે તો જગદી ફાયદો થાય.

૨૦૮-જાડી, નાક, જાડોડા વગેરે શરીરના અંદરના ભાગમાંથી લોહી પડે તે રક્તપીત છે. (રક્તપીતનાં આંત્રાં તે જુદા છે) મ્વાસ્તુ-રાના પાન ૧૦ તો. સાકર સાથ ખાવાં, અથવા પાનનો રસ ૧) તો. પીવા. અથવા જેડીમધ ૧) તો. દુધ ૮) તો. પાણી ૩૨) તો. કોથળે, પાણી આળીને દુધ પીએ, રોજ એ વાર પીએ. (હરસના લોહીને ફાયદો ન કરે)

૨૦૯-લોહીના ઝાડા માટે ખાવળની કુમળી પાકીતો રસ ૧) તો. મધ ૧) તો. દુધ ૫) તો. ઘી ૧) તો. પીવું.

૨૧૦-નાખમથી લોહી પડીઆજ કરે તે માટે ગધેડી (ગધેડો નહી) ના તાવનાં લીંદાં નીચી રસ કરે, તેના ૧૦) ટીપાં નાખે મુંદ.

૨૧૧-લોહી ફેફસાંમાંથી નિકળે તે માટે ફટકડી ૫) વાત, ગુંદર ૬) વાત, સાકર ૬) વાત એની ૪) ગોળી કરે. ૧) ગોળી દર ૩) કલાકે લીએ,

૨૧૨-નાખમાંથી લોહી પડે તો ગવારને પાણી સાથ મેળવી કપાળપર લગાડે. અથવા જુની છે અને અડદના આડાંતો લેપ કરી માથે લગાડે; અથવા આમળાને ઘીમાં તળી છાસ મેળવી રોટલો બનાવે તે માથે મુંદ.

૨૧૩-નાખ, મોઢું, સફળમાંથી પડતું લોહી બંધ થાય. જુની છે. માંખીનો અધાર અને હરડે લીમજીના કોંકાળા સાથ લેપ કરી માથે લગાડે.

૨૧૪-નાખમાંથી લોહી અગથીઆના મુળની જડ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે અથવા બકરીની લીંડીનું ચુરણ કપડાની પાતલીમાં મુ સંધવું.

૪૭-જાતીમાંથી લોહી પડે } અકુસાના પાનની ચટણીનો ગોળો
જાળતી સાથે લોહી પડે, } બનાવે તેને વડના પાનથી વીટાળે,
સ્વાસ, ક્ષય } મટોડી લગાડે તે સુકાય ને જાણમાં
આફે. મરી લાલ થાય ને કાઢે અંદરથી રસ નિચવે, ૨૪) તો રસમાં
ડર તો. સાકર નાખી મધ જેવી ચાસણી બનાવે તેમાં દળદર, અને
મેદોડાં ૪) ૪) તોત્તા નાખી વા તો, ખાવામાં લીએ.

૪૮-નંબર ૪૭) વાળાં ઉપલાં દરદ માટે અરુસાને ૧ આસવ-૧૦)
સેર અકુસાના પાન, ૧૦૨૪ સેર પાણી તેને ઉકાળી ૨૫૬) તોત્તા પાણી
રાખે, તેમાં ગોળ ૨૦૦) તો, ઘાવડીના ફુલ ૧૬) તો, તજ, એલચી,
તમાલપત્ર, નાગકેસર, કંકાળ, ગુડ, મરીઆં, પીપળ, નાગર મોડ
મેળવે, બરણીમાં પેક કરી ૧૫) દાવસ રાખે પછી ખાવામાં લીએ.

૪૯-રક્તપિત-રક્તપાત-શરીરના કાષ્ઠથી બાજમાંથી પડતું લોહી
અટકે.

મળો અને વાંસના પાનનો રસ પીવામાં લેવો.

ગુળખરી ૧) તો, સાકર સાથે ખાવી.

વણુ (કપાસ)ના મુળ. ૧ તો. સાકર સાથે ખાવાં,

કપાસીઆના મગજ રા. ૧) ભાર, અથવા કપાસના પાનનો,
રસ ૨) તો. સાકર સાથે પીએ.

ખાવળ, અથવા ખોરડીની અંતર છાલ દહી અને શાકર સાથે ખાય.
ખોરડીની લાખ ૧ તો. મધ સાથે ખાય.

મર પંખાના મુળ બે વાલ, પાણી અને સાકર સાથે ખાવાં. અથવા
અરીણુ ૧ અથવા ૨) રતી ખાવું.

કુલાવેલી ફટકી ૨) વાલ દહી અને સાકર સાથે ખાવી.

કાંટા શેરીઆના મળની છાલ બે આની ભાર પાણી અને
શાકર સાથે ખાય.

આંસોદરાની છાલ દહી સાથે ખાય.

લોહી વધે-લોહી સુધરે-લોહીના બગાડ માટે-

લોહી વીકાર માટે-ઉપદંશ માટે.

૧-લોહી સુધારનાર-મસા અંગ ઉપર ઘણા થાય તે માટે-(દા.
પાતરાંવાળા બ્લડ પીલરી કાયર) ઉસમે તોત્તા ચાર, સાથરાના
ફુલ તોત્તા ત્રણ, સીરબેસ તોત્તા ચાર, સોંપ તોત્તા સાડા ત્રણ,

ચાપચીની તોલા સાડા ત્રણ, ઉનાઇ દાણા પચાસ, શુભમેદમુસક ચાર તોલા, ગલો લીમડાપરની તોલા ચાર, એના સાત ભાગ દરવાડું એક ભાગ એક શેર પાણીમાં ભીંજવી રાખવા. સહવારે ચોળીને ઉકાળવું. ચરથો શેર પાણી રહે ને અંદર એક ઘોલો શુભકન નાંખી પીવું. સાત દીવસ અથવા એકવીસ દીવસ પીવું. મસા ૧૫૫ ખરી પડે છે ખુન સફા થાય છે.

બુલાખ લાગે તો ગજરાવું નહીં. દવા ચાલુજ રાખવી. સુકી અળખ અને આદુ ખાવામાં ધાવું લેવું. દારૂ, આમલી, લીંતું મરચું, તેલ જરાખી ન લેવું. શુભમેદમુસક ન મળે તો ઉસકે ખરદુસ લેવું. એને બદલે કાર્મ જનકસા અને રાસ્તાન લે છે.

૨-લોહી મગડે, ગરમી કુખ નીકળે, આદાં થાય, આમડી કાળી પડે, સાંધા જળાય-આ દરેકો મગડ ચાપચીનીને ખાવામાં લીધાથી કાયદો છે. ૦૧ શેર ચાપચીનીને ઘીમાં તળી તેની સાથે પીપર, પીપળી મુળ, મરી. લવંગ સુંદ, તજ, અકલગરો દરેક ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો મેળવી તેમાંથી ૦૧૧ તોલો રોજ બે વાર ખાય.

૩-રક્તપીત, લોહીનો બગાડો-ગજોના વેળાના કટકા ૪ તોલા ખોખરા કરી, ૬૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી, ૪ તોલા રાખી તે રોજ બે વાર પીવું.

૪-લોહી સુધારવા તથા ખુજલી ડુર કરવા-ગંધકના કુચ ૦૧ અથવા ૦૧૧ તોલો દુધ સાથે રોજ ૧) વાર ખાવાં.

૫-લોહીનો વધારો, રક્તવૃદ્ધિ માટે-નાળીએરનો સરકો નીચે મુજબ ખનાવી એક તોલો રોજ ખાવો.

૬-નાળીએરના પાણીને ધીમી આંચે ઉકાળવું. રસ ઘાડો થાય ને કેશર તોલો ૦૧, લવંગ તોલો ૧ નાંખી પેક કરી રાખવું.

૭-લોહી વધારવા માટે, પાચન શક્તિ માટે-લીલી દેરાખનો રસ અતી ઘણો ઉપયોગી છે. એ ખોરાક તરીકે કામ લાગે છે. એના ગુણો ઘણાજ છે.

૮-લોહી સુધરે-ઉપદંરા મટે. આંકડાંનું મુળ તોલો ૦૧, ગજો તો. ૪), લીમડાની અંતર જાલ ૪) તોલા એનું ચુરણ ૦૧ તોલો દીનમા ૨) વાર ખાવું.

૯-લોહી વીકાર, તથા ગરમી માટે દાડીનો રસ, સરપંખાનો રસ, મધ દરેક બે તોલા ૨૧ દીવસ પીએ તો લોહી વીકાર અને ગરમી મટી જાય.

૧૦=મરમીથી લોહી બગરે, શરીરે ચાણં પડે તે માટે—કાંસાની દાંતીમાં પાણીથી ૧૦૦ વાર ઘોયલું ઘી ૦૧ શેર તેમાં બે તોલા ફટકી મેળવીને રાત્રે સુતીવેળા દરદીના તલીઆમાં તેમજ ચાણં પર લગાડવું.

૧૧=ભોં ઉમરીના છોડ થાય છે, તેના છેક થડમાં ફળ આવે છે.

ભયંકર રક્તપીટ, લોહી ગમે } આ માટે તાન્દાળીક ઉપાય.
ત્યાંથી નીકળે, દુગ્ધના વરસ કમળો. } ઉપરાંત આસવ અકસીર છે.
લોહીનો સુધારો, પીણામે પડેના } (ઉંચરાનો આસવ પનાવવાની
ઘટ પદાર્થ. } રીત જુઓ “આસવ”

૧૨=લોહી સુધારવા માટે—ચોપચીની ૫) તોલા, પાણી શેર ૧ને ઉકાળી ૦૧ શેર રાખે. તેમાંથી ત્રણ તોલા દીવસમાં ૩) વાર પીએ.

લોહી સુધરે, મરદને શક્તિ વધે—ગોળ સાથે ઘી મેલવી રાજ સહવારે ખાવું.

૧૩=લોહી સુધરે—શરીરની અંદરના લોહીના ઇવજનું મરે—મલેરીઆના ઇવજનું મરે—બુખ વરે—વિય વરે—કાદને કાયંદા કરે—ઘડપણુ દૂર થાય—શરીર નિરોગી રહે. બાલ સંકેદ થતા અટકે—દરવાન ન્યમીત થાય.

ઉપલાં સઘલા બાળી માટે નીચે મુજબ લેવું.

ગંધક, નેહીમથ દરેક ૧) તોલા, ત્રીફલા ૬) તોલા, સાકર ૩) તોલા એની મેળવણી કરી ૦૧ તો. સુરણુ રાજ બે વાર ખાવું. ૧) વરસ સુધી ચાલું રાખવું. અથવા ગંધક ૧ તો. લોભરમ ૧ તો. ત્રીફલા ૬ તો. એનું મુરણુ ૦૧ તો શાકરમાં મેળવી રાજ બે વાર ૧ વરસ સુધી ખાય.

લોહી સુધારવા, આમડીનો રાગ મટાડવા માટે—દાડીનો છોડ સારસા પેરેલાના જોડા ગુણુ ધરાવે છે, એના ધન (એસ્કેક) ની એક વાલની ગોળા બનાવી લાપડે અથવા તે પ્રમાણુમા શરણ અથવા અરક બનાવી પીએ.

૧૪=ગરમીની આંદીનું ઝેર શરીરમાં પેવસ થયું હોય અને લોહીબગડી ગયું હોય ત્યારે નાદની કુલની કળીએનો રસ ૨ તો, ઘી ૦૧ તો. ૧ વાલ રાહળ (રાગ) મેળવી ખાવું.

૧૫=૧ રતલ ઉકળતું પાણી કાદવના વાસણુમાં નાખી તેમાં લીમડના પાન પાશર ૧ રાત રાખવાં. સહવારે તેમાંથી ૨ તો. પાણી દર ૩ કલાક પીવું. અથવા નાડીનો રસ ૨) તોલા, મરી નંગ ૧૦ ને ઘીમાં મેળવી રાજ ૩ વાર પીવું,

૧૬=ચાપચીની તો. ૧૬—ખુરાસાની અજમે; સુંકે, વાવડીંગ, એલચી દરેક ૧ તો એનું ચુરણ ૧૧ તો પાણી સાથે પીવું.

૧૭=છંદ્રવરણાની જડ તો ૩, એક શેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંક પાણી રાખી તેમાં ૩ તો શાકર નાખી સવારે સાંજ પીવું. ઉપરથી દુધ પીવું.

૧૮=વાવડીંગ, ત્રીફળાં, અને યુગળ એલાગે મેળવી ચીનીખોર જેવડી ગોળી બનાવી એ ગોળી રોજ એ વાર ખાવી.

૧૯=ત્રીફળા અને કરીઆનુ એનો ઉકાળો પીવો.

૨૦=લોહી સાફ કરે—કાચનારના જાડની છાત્ર, સરીવા એટલે ઉપલસરી—(એમાં સારસાના જેવો ગુણ છે;) કપૂર મધુરીતા મુળ એમાંથી દ્રાવણી એકત્રી ઉકાળો રોજ પીવો.

૨૧=લોહી સાફ થાય—વરીઆળી, પાણી, કાસની એલાગે મેળવી ૧૧ તોલો દ્રાવણી મારવી. ઉપર વાસી પાણી પીવું.

૨૨=લોહી સુધરે—સુનામળી અને ચાપચીની સાથે મેળવી ૧૧ તોલો ૪૦ દીવસ ખાવી.

૨૩=લોહી સાફ કરનારી ગોળી. એલાગે—હીરાકસી અને પાંજો એળીએ, ગુદર સાથે મેળવી, ૧ વાલની ગોળી બનાવી. તેમાંથી એક ગોળી દિનમાં ત્રણવાર ખાધા પછી લેવી, સાથે લોહી સાફ થાય છે.

૨૪=લોહીનો સુધારો કરવા માટે વડની મુળીની ચાદ પીએ.

૨૫=લોહી સાફ થાય, ગર્ભધ્યાન સુધરે, પરમેા સારો થાય, બલગેળ સારી થાય—સરપંખા પ) આઉંસ, સ્પીટ ૨૦) આઉંસમાં અરક બનાવી તેના ૩૦) થી ૬૦ ટીપાં સુધી પાણી સાથે પીવો.

૨૬=લોહી સુધારનાર—સીસમનો વડર ૧૧ શેર, ૩ શેર પાણીમાં આપી ગત ભાંજવી રાખવો. તેને ગાળીને ૧૧ શેર સાકર નાખી શરબત બનાવી ૧ તોલો શરબત દીવસમાં એ વાર પાણી સાથે પીવું.

૨૮=લોહી વધે—પીત્તાં અંજીર સાકર સાથે રોજ સલવારે ખાવો.

૨૯=લોહી સુધરે, મનની દબગીર દુર કરે, કરમ પડે, જલંદરને, કમળાને કાયદો કરે—કારેલાં ખાવાથી લોહી સુધરે છે અને આ સધળી બીમારીને કાયદો આપે છે.

૩૦+૩૧=લોહીનો વધારો=રકત વૃદ્ધી માટે—નાળીએરનો સરદા નીચે મુજબ બનાવી એક તોલો રોજ ખાવો.

૫૦ નાળીએરના પાણીને ધીમી આંધે ઉકાળવું રસ ઘાટેા થાયને કેસર તોલો ૧૧, લવંગ તોલો ૧ નાળી પેક કરી રાખવું.

લોહી વધે-સુધરે.

૩૨=ચંબેલીના કુમળાં પાનનો રસ ૨) તો ૦ ગાયનું ઘી ૨) તો. રાજની ભુકી ૧) રતી ૧૫ દીન સવારે પીવું. સાસી, આયોદ્યક કમપાઉંડ, વીથ મરકયુરી; જે કામ થણે વખતે કરે તે કામ આ ચંબેલી ૧૫) દીનમાં કરે. ખોરાક ફક્ત, દુધ, ઘી, રોટી, ભાત, સાંકર. ૩૩=ખેરીઓ કલાહર, (ગોરખમુંડી)ની ચાદ સાફર નાખીને પીએ તો લોહી વધે.

૩૪=ત્રીફળાં (હરડે ૧, આમળા ૪, ખેરાં ૨, બાગ) વા તો. રોજ બે વાર ચાહુ ખાવો.

૩૫=૦ તો. ગંધક રોજ દુધમાં ખાય. ગંધક ખાનારે દરી-આનું મીઠું ન ખાવું. તે ગરમ છે, ગંધક જતને ગરમ છે માટે ગરમ ખોરાક ન ખાવો. સિંધવખાર ખાવામાં અડચણ નથી, ચંદીની મોસમમાં પીએ તો ગરમીની શુભમાં શરીરે કુદરત ન થાય.

૩૬=ભોંય રીંગણીનું બી, બંધ વાસળમાં પકાવી ચુરણ ૧) રતી પાન સાથે રોજ બેવાર ખાએ.

૩૭=વાધનું અથવા હાથીનું હાડકું પાણીમાં ધરી પીએ.

૩૮=ઉપલસરી=મારીવા-ગોરીમર, કારીસર, જનદીઅન સારમા, હેમદિસેમી, પથી ૧૫ શીટ લાંબા વેળા થાય છે; એના પાન તલવારની ધાર જેવાં છે; એના મુક્તમાં સુંગધી હોય છે; ટુંગરાવાળી જગામાં થાય છે. ૫) તો. મલીઆ ૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળે વા શેર રાખી તેને ૩) વાર પીએ. રોજ તાણું અનાવી પીએ.

૩૯=અંકરૂદ્રેક સારસા કમપાઉંડ—ગીવકમુક્ત, મતાવરી, ત્રાયમળ, પીપર, અકુસાના પાન, બાંગરો, દેવદાન, કાળીપાટ, ખેરસાલ, રતાંજલી, નસોટર, વરણો, કરીઆનું, આવચી, ગરમાળાંતો (ગોળ), સાગતી ખાલ, અકાનતી ખાલ, અતિવિપ, વાળો, કદવાયણાના મુળ, ધમાસો, ખડસાલી સંભાગે લેવું, એ સધળાંના વજનથી અમની ઉપસરી (સાસો) લેવી. એમાંથી ૧) તો. ૦ સેર પાણીમાં ઉકાળે. ૨) તો, રાખી પીએ વધુ ઉકાળી ૦૧ તો. રાખી ઘટ અનાવે તો અગર નહી, મધની સાથે પીએ.

૪૦=દ્રવંતીના આખા છોડનું ચુરણ ૧) તો. મરી વાલ ૨), મધ ૨) તો. દુધ ૦૧ સેર, પાણી ૦૧ સેર, ઉકાળી પાણી આળી પીએ. ૧૧ માસ ચુધી પીએ.

લોહી જમે=મુંઢમાર=માર ખાવાથી વાગેલું, દભરાયલું.

૧=પડીજવાથી અથવા મારખાવાથી શરીરમાં લોહી જમી જમ તે માટે લેપ=મેદાલકરી, ખકરીની લીંડી, આવળના દોડવા, મીઠું, લગદર પાણીમાં વાટે ગરમ કરી લગાડે.

૨=ધનુરનો રસ લગાડે.

૩=કબુતર (પરિવા)ની અધાર (ચરક) જે વાલ મધ સાથે ખવાડે અને તે શરીરને લગાડે.

૪=આંબા દલડ (Mango ginger) ગુંગળ, લોદર પાણી સાથે ગરમ કરી લેપ કરે.

૫=દરાખનો રસ અથવા દરાખ આસવ પાંગે.

૬=પાનાલ ચંત્રથી બીજામાનુ કાટેલું તેલ ૧) તેલ લવંગ ૧)તેલ જાયફળ ૧) તેલ ખરલમાં ૪) પોહોર ઘુટે. ૧ વાલની ગોળી ઘી સાથે અથવા સાકરના સીરા સાથે આંતરે આંતરે ખવાડે. ૬ દીવસના વખતમાં, ૩ વાર ખાય. વધુમાં વધુ ૧૬ દીવસ એટલે આ વખત ખવાય. આ બધુંજ ગરમ છે; માટે દૂધ, ઘી ઘણું ખાવું. ગરમ ચીજ નજ ખાવી, છતાં શરીરે ગરમી કુટી નોકળે તે 'કાપડ' ખવાડવું. ગાયનું છાણુ આપડવું, ગરમ પાણીથી નાંકવું નહીં. તડકે ફરતું નહીં ઘી, સાકર દૂધ પુલકળ ખવાડવું. કામતી દવાથી જે કામ ન થાય તે આ ઇલાજથી થાય છે, જિંચેથી પડી ગયલા દરદી માટે, તેમજ શરીર જડાજા ગયું હોય તે માટે સારો ઇલાજ એક.

લોખંડની ભસ્મ.

ખાવળના પાંદડાંને છુદી તેમાં કાનસનો લુકો મેળવી ૧૪ દીવસ સુધી સુરજ ના તડકામાં રાખવાથી લોહ ભસ્મ થાય છે. તડકે મુકવા કરતાં ભટ્ટીમાં ખાળે તે વધારે સારી અને જળદી થાય.

વરસોળી-વસુરી-રસોળી.

૧=વરસોળી—સચરો, સાજખાર અને ચુનો સંભાળે મેળવી મલમ કરી, વરસોળી ઉપર ૪ દિન લગાડે તે વરસોળી કપાએ.

૨=વસુરી માટે ઇલાજ—રેવનચીનો સીરા, એળીઆ, ગુજર, એને પાણીમાં અથવા દારૂમાં ધસી ધણા દીવસ લગાડવું.

૩=વરસોળીની ગાંઠ—સરગુઆના મુલની છાત, સાટોડી, સુંઠ, દેવદાર, એનો નળો લેપ કરી મુકવાથી ગાંઠ નરમ થાય છે અને અંદરના મવાદને ધીમે ધીમે ખેંચી લે છે. લગથી અગત બળે તે થોડો ઘઉંનો આદા ઉમેરવો.

૪=વસુરી માટે—સોમળ બે વાલ, કળી ચુનો ૪ વાલ, ખાપરીઈ ૪ વાલ, લીંબુના રસમાં મેળવી વસુરીને લગાડી ઉપર લુગડું ૭ દીન નાખવું. જ્યારે વસુરી ભાગે ત્યારે મલત્ર રૂઝતો મુકવો.

૫=રસોળી, વસુરી ખરી પડે, પીગળો જન્ય—કેરડાના કુંભળા પાનની લેપડી મીઠાં સાથે મેળવી વસુરી ઉપર ૩ દીવસ બાંધે.

૬=વસુરી—પાકા ફેરીની ગોટલી પાણીમાં ધરીને વસુરી ઉપર લગાડે તે એક જનનીવસુરી નરમ પડે.

૭=વસુરી પીગળે—પાપડખાર એક ભાગ અને કળી ચુનો અરધો ભાગ પાણીમાં લાકડાંની સગીથી મેળવી વસુરી પર નાજ લગાડે.

૮=રસોળી માટે—કેરડાના કુંભળા અને મીઠું વાટી લેપ કરવો અથવા પાપડખાર, ચુનો સાથે મેળવી લગાડવું.

૯=વસુરી—કાળા મલમની પત્તી વસુરી ઉપર ઘણા માંદીના સૂધી લગાડે તે અંદરનો મવાદ સુકાઈ જાય.

રસોળી=વસુળી=વરસોળી,

૧૦—એ એક જનની ગાંઠ છે. એમાં અરળી અથવા ચીકનો પદાર્થ રહે છે સાથે દાઝવાથી એણે જન્ય, અને પાકા ઉભા થાય ત્યારે જન્યવું ને અરળી છે. જનની ન દેવ તે રસોળીની ગાંઠને આપડીના પુકથી જુદા જુદા વાડથી, અને રસ જેવી બનાવવા.

પકા ગાંઠ ઉપર કાન્ટીક પેનાસા સાવચળની ૧૦ દીપ્ત મુકવું. તે સુકાયને કરી મુકવું. ગાંઠ ઉપર કાનુ પડે ત્યારે ચૂંધી મુક્યા કંબુ અંદરથી રસી બળતી નાખવી, તે માટે પેનાસા આંધાવા સાવચળના પાનાં મુક્યા નાખવાં તેથી રસ આવે નહીં અને રસી બળાર નિકળ્યા કરે. અંદા મવાદ નિકળ્યા બાદ પકા રસ લગવું.

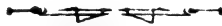
૧૧—ટીકચર આંધાવાઈ પા દીપ્ત શરણ સાથે મેળ ૨) વાર લેવાં. અને ઘણા ભાગે વળત એ ટીકચર આંધા દારૂ ગાંઠ ઉપર રોજ ને વાર લગાડીઆ કરવું તેથી અંદરનો મવાદ સાસાઈ જાય,

૧૨ પીળી મટોડીને તડકે સુકવી ચુરણ કરવું, પાણી સાથે ને મેળવી રોજ બે વાર તેની લગાડી મુકી પાટો બાંધવો.

૧૩-રસોળોને ચાપડીના પુદાથી થોડા એક રસ કરે તે ઉપર સીસાં ધાતુની પાટ મુકી પાટો બાંધે.

૧૪-સુકી હળદરને ઈંચાર ઉપર મુકી બાળે ચુરણની પાણી સાથે લેપડી બનાવ તે ગાંઠ ઉપર ૧) ૧] પૈસા જેટલી જગા પર લગાડે, ૪) દાવસ નુથી રોજ ૧૭ વાર લગાડે- વસોળી ઉપર કાનુ પડે તેમાંથી મવાડને બદાર કાઢવો. મટોડી મવાડને પાણી જેવા કરે છે. ગર યુમદાં ઉપર પણ આ મટોડીનો લેપ કામ કરે છે.

૧૫-પાનમા બાળાનો ચુણો ના તો. ખડી ના તો. મેળવી લગાડે, જે અગત નખમાએ તો ખડી ના તો. લીએ વસુરી કુટે, મવાદ નીકળે પડી કાળા મસમની પડી મારે.

ધનુરવા માટે.

૧=અશીષ સૌથી સરસ છે. ના રતી અથવા વધારે આપવું.

૨=કસ્તૂરી ૧ થી ૩ રતી આપવી.

૩=મુગસાની અન્નમો અને કપુર સભાગે મેળવી ૨) વાલ આપવો.

૪=પીપર ચુરણ ૩) વાલ આપવું.

૫=ભાંગની ભુકી લીમાં સેકી ૧ થી ૨ વાલ આપવી.

૬=કુલતેળા ટંકણખાર ૨ થી ૪ વાલ આપવો.

૭=કાળી તુલસીના પાન, લસણ, કાંદો, આદુનો રસ સંભાગે મેળવી ના તોતો આપવો.

૮=ધનુરાનો રસ શરીરે ભોળવો.

ધનુરવા.

પડી જવાથી, વાગવાથી, ખીલો ગોપાયાથી ધનુરવા થાય છે.

૯-સંસ્ક્રાતમા જખમ પર સીંદુર અને તેલ મુકી રૂઝ લાવે. સંસ્ક્રાતમાં ૧ થી ૨) રતી અશીમ, દરદીને રોજ ૩) વાર ખવાડે તો ધનુરવા લાગુ પડે નહીં.

૧૦-૧૭ ખારકને મીઠાં તેલમાં બાળી તેનું ચુરણ કરે તે ચુરણ ૧ થી ૪) વાલ, પાણી સાથે આપે તો ધનુરવા નરમ પડે બાકબાક તેલ મસળવાથી ખેંચતાણ મટે.

૧૧-ધનુરવા લાચ પડે કે તરત નીચે મુજબ ઉપાય લેવો. કાળા મુળસી, કાંદા, આદુ, લસણ એનો રસ સંભાગે ૧૭ તોલો લેવો તેમાં અરણુની છાલ ૦૧ તો ઘસે અને એ વખત પીએ તો વા મટે. આ ધસાજ જળડી થવો જોઈએ.

૧૨-આકડાના પાનનો રસ ૧૭ તો. દરદીને પાવો. બીજો દીવસે ૦૧ ભાગ પાવો.

૧૩-આકડાના મુળની અંતર છાલ ૧૧ તો. ધંતુરાના પાનનું ચુરણ નંગ. ૫) વાલ, સાકર ૧૧ તોલો એની ૧) રતીની ગોળી બનાવે, એ ગોળી રોજ એ વાર ખાંચે.

૫) વરસની ઉમરનાને ૧) ગોળી.

૧૦) " " ૨) "

મોટા માણસને ૩) "

ઉપરથી પાણી પીવું નહીં-પણ ચણાના દાળીયા ખાંચે તો એકારી થાય નહીં; મરડો અને હેડકીને બી ફાયદો કરે.

ઉરુસ્તલ વા-ઝલાવવાનો રોગ.

૧=એમાં કમર આગળથી પગ સુધી અરધું અંગરહી જાય છે; દરદીને ઝાળીયા વગર ચાલી સકતું નથી.

તીક્ષ્ણાં, પીપર, ગુંગળ સંભાગે લઈ ૦૧ તોલો ચુરણ રોજ એ વાર ખવાડવું.

વારંવાર એરંડીઉં આપી ઝાલડો ખુલાસે રાખવો.

ધનધોરીઓ વા.

૧=ધનધોરીઓ વા, એમાં દરદી સુતેલો ઉઠે, ત્યારે ખુણે અને પાછો પડે તે માટે ૦૧ શેર સાકરને ગોળ, ઘીમાં, ગોળ પાપડી બનાવી તે સવળી ૩) દીવસમાં દરદીને ખવાડવી.

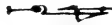
અધરસી લાચુ—પીડ, કમર, ગુંડણ વગેરે જગાપર ફરતો વાયુ હોય તે મટે-૦૧૧ તો. દીવેલ ગઉમુત સાથ મેલવી રોજ ૧ વાર એક મહીનો પીવું.

વા મસીઓ.

યુક્તાબી ચાહ પીવી. સુઆવર પછી સો અડી જાય તેને મસીઓ વા કહે છે. તે માટે યુક્તાબી ચાહ સેવન કરવી.

રોહીડા વા તો. પાણીમાં ઊકાળે, તેમાં દુધ વા શેર નાખે, ખપ જોગી સાકર મેળવી પીએ.

શરીર કાઠબી કારણથી તવાઇ જતું હોય તેને અને હર્ષ સંધીવા, કમજો, પાકું, દમ, વિસફુટકને આ ચાહ ફાયદો કરે છે.

ધાવરો.

ધાવરાનું મંતર રતવાના બાગમાં જે મંતર છે તેજ, પણ તેમાં “ રતવા ઝેર ” એ બોલ છે તેને બદલે “ ધાવરો ઝેર ” એમ બોલવું. એના દોરાને ધુંધ તેલની દેવી.

ધુળ પેટમાં.

આખું વરસ પેટમાં ધુળ, માટી, રાખ જાય તે જાંઘુ ખાવાથી નિકળી જાય, માટે દર મોસમે જાંઘુ ખાવાં જોઈએ.

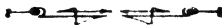

વાંઝીઆપણું જણાય.

૧=ધર્મ અથવા જ્યના સાત સાત દાણા લઈને કાદવના બે નવાં વાસણમાં મટોડી નાંખી તેમાં નાખવાં. અને પાણી સાથે તેને એકરસ કરવાં. હવે ૧ વાસણમાં ૭ દીન મરદ પીસાળ કરે. બીજા વાસણમાં ઓરત પીસાળ કરે. જેના વાસણમાં છાંડ ઉગે નહીં તેને વાંઝટ સમજવું.

૨=ગલાસમાં પાણી નાખી વીર્ય નાખવાથી જો વીર્ય પાણી નીચે દુબે તો વાંઝટપણું ગણાય નહીં, વીર્ય પાણીની ઉપર રહે તો વાંઝટપણું જણવું.

૩=કાકું, કદુ. દુધેલું, દુધેલી, દુધીજી એમાના કાઠ બી એક છોડમાં પીસાળ કરે અને તે છોડ મરી જાય તો તે પીસાળ કરનારને વાંઝટ સમજવું,

વાયુ પેટનો.

પેટના વાયુ માટે કટોરાનું પાણી પીવું એ માટે.

જીઓ “ કટોરાનું પાણી ”

વાયુ પેટનો મટે—મરી અને પીપરનું ચુરણ વા તોલા મધ સાથે ખાવું.

વાયુ પેટમાં ન થાય—દાળ ભાત ખાતી વેળા નવાળા સાથે મરી અને લસણ ખાવાં.

જીઓ “ પેટનો વાયુ. ”

વાદ્ય હાડકાની

બાદી=વાદ્ય, હારકાની વાદ્ય માટે—લસણ, મરી, દરેક પાંચ તોલા, હીંગ કુત્રવેલી વા તોલા, સંચળ એ તોલા લીંબુના રસમાં વાટી ચણા જેવડી ગોલી કરે; તે એ ગોળી સહવારે ખાય.

વીરક્રુટક—આતેષક—ચાંદી—ટાંકી—ઉપદંશ.

૧—ટાંકીના ચાંદા દરેક જાતના સારાં ચાચ—લીમડાનું તેલ અને સંકેદો મેલવી મલમ બનાવે તેની પટ્ટી લગાડે.

૨—વીરક્રુટક માટે મલમ—સરસીયું તેલ નવટાંક લઈ ઉકાળવું, તેમાં ચાંકડાના પાન ૨૧ તળવાં પછી મીણુ એ તોલા નાખી મલમ બનાવવો. (૧) પાન તેલમાં તળવું પછી બીજું એ પ્રમાણે ૨૧ પાન અંદેક પછી તળવાં.

૩—ટાંકીવાળા દરદી જેને ટાંકી કુટી નીકળી હોય તેને ચુઅગનું દુધ મધ વાથે મેળવી ખવાડે.

૪—વીરક્રુટકના ચાંદાં તથા જખમ રૂંઝે—કાળા ઉંમરાના મુલ્યાંની રાખ બનાવવી અને તે ગખને આખા હોડના રસમાં ૪ વાર પટ આપવો તે બુકા જખમમાં દાખી પાટો બાંધે તો એકજ વખતમાં ઘાહ રૂંઝાય ધીમાં મેળવી મત્રમ કરી વપરાય છે.

૫—એ નંબર ૪) વાળો બુકા, આકડાના મુળ અને કાળા મરી સંભાળે લઈ જીના ગોળમાં ગોળી જીવારના દાણા જેવી કરવી અને દીનમાં એકેક ત્રણ વાર ખાવી.

૬-આકાડના ઝાડના કાયદા અને ખાંડ સંભાગે મેળવી તેમનિઃ
૭-૫ તો, ઘીસાથ ૭ દીવસ ખાવો. ખોરાકમાં ખીચડી ખાવી.

૭-આનેપક-વીસકુટક માટે—ઉમરાના ઝાઢાડના પાતરાંની રાખ
૦૧ તોલો પાનમાં મુકી રોજ ખાવી.

૮-ચાપચાની ૫ તોલાને અરધા શેર પાણીમાં ઉકાળા ૦૧ શેર
પાણી રહેને તેમાંથી ૫ તોલા દીવસમાં ૩ વાર પીવું. અનંત મુળ
સાથે લેવાંથી એનો ગુણ વધે છે.

૯-ચાંદી તરત રૂઝે—ગુંગળના ઝાડની છાલનું ચુરણ દાખે.

૧૦-ઉપદંશ-ચાંદી ગરમીની—પીપળાના છાલની સફેદ રાખ ચાંદી
પર દાખે.

પીપળાના ઝાડની છાયા સીતલ અને તનદુરસ્તીવાળી છે; એનામાં
વૈદક ગુણ ધણા હોવાથી એ ઝાડને પરીત્ર અને પુંજ્યા લાયક
ગણેલું છે, એના રૂળને ખીજમન કહે છે.

૧૧-ચાંદી અને ચાંદા માટે—દારૂડીના છોડનું છીર અથવા
છીરવાળું ઘી લગાડી તેની ઉપર કાસાજણ (જસતની રાખ.) ઝોક-
સાષ્ટઝીક બહારાંવ તો તરત રૂઝ આવે, અથવા મુળની છાલનું
ચુરણ દાખે. ને દુધ અથવા દહીંની સાથે લગાડે તો રૂઝ આવતી
વખતે ચામડી તતરે નહીં.

૧૨-ચાંદી-ઈંદ્રીના કુલપર કોલવાટ માટે—(પમારીઆ) પોમાડીના
ખીજ, અને કાંદા સંભાગે મેળવી તેને પાણી સાથે નરમ કરી ચાંદી
પર દરેક કલાક ઘોષ ઘોષને લગાડ્યા કરે.

૧૩-પારો, અંધક, સોપારીની રાખ, મોરથુયુ, સંભાગે લઈ
લીંબુના રસમાં ગોટી બનાવવી. તેને પાણીમાં ધસી, ચાંદી ઉપર અને
ચાંદા ઉપર લગાડવી.

૧૪-ટાકી શરીરે પુટી નીકળે તે માટે પ્રલાજ—મોરથુયુ ૩
ભાગ, જમાલગોટા ૬ ભાગ, ફટકી ૩ ભાગ એ સધળાને લીંબુના
રસમાં ખરળ કરે. મગ જેવડી ગોળા બનાવે. આ ગોળાએમાંથી
દરદીની શક્તી મુજબ એક અથવા વધારે ગોળા ખવાડવી. ગોળા
ખાધા પછી એક તોલો દહીં ખાવું. બઉની રોટી અને ઘી શીવાય
કાંઈ ખાવું નહીં.

૧૫-વીરકુટક, ઘેસાપાણું, સંધીવા, સફેદ કોહોડ માટે—ખાંડીનું
ઘી નળ્યુક ખાવામાં લેવું. અને ચાંદા ઉપર લગાડવું.

૧૬-ગળજીબીનો રસ તોલો ૧ પાણી શેર ૦૧ સફેદ તોલો
૩) વાર રોજ પીવું.

૧૭-મજ્જ, ઉપલસરી અથવા સારખાના મુળીઓ, લીમડાની અંતર જાલનો કાઢવો બનાવી અથવા એમાંની કોઈની ૧ ચીજનો કાઢવો બનાવી, સાકર અને મધ સાથે પીવો.

-૧૮-બોરડી અને બાવળના ફૂંમળાં પાન દરેક ૦૧ તોલો, જીરું ૦૧ તોલો, સાકર ૦૧ તોલો સહવાર સાંજ ખાવું.

૧૯-કરીઆતું. લીમડાની જાલ, જેડીમધ, મોથ, અરકુસો, કડવાં પરવળ, ખડસળાઓ, વાળો, તીફળાં, ઇંદ્રજ્ય એનો કાઢવો પીવાથી વિસફોટકને સારો ફાયદો થાય છે.

૨૦-વિરકુટકના ચાંદા ઉપર હીરા દબાવ્યું અને કંપીલો દાખવો અથવા પીપળાની જાલનું અથવા ત્રીફળાનું ચૂરણ દાખવું.

૨૧-હીરાદખન, કાથો અને સફેતો સંભાગે મેળવી ચૂરણ બનાવી વાપરે.

૨૨-શરીરપર ટાંકી કુટે તે માટે--સરપખાનું ચૂરણ ૦૧ તો. આંડ ૦૧૧ તોલો મેળવી પાણી સાથે રોજ સહવારે ૭ દીન ખાએ.

-૨૩-ચાંદાની ભુકી=સુનાગેર, બોડાસીંગ, કાથો સંભાગે લઈ તેનું ચૂરણ બનાવી દાખે અથવા સુનાગેર અને હીરાદખણ મેળવી લગાડે.

૨૪-આતેષક માટે--લીમડાની તથા સરસની જાલ અને બાવ-લની જાલ દરેક તોલો ૧૧, પાણી શેર ૧૧ ઉકાળીને પાણી ૧ શેર રાખી તેમાંથી તોલો ૪ એકવાર પીવું.

૨૫-ચામડી સુત મારેલી સુધરે, તજ્જ ગરમી માટે-શરીરપર ચકરડાં ચર્મ કાઢ થાય તે માટે-ઉટકંટાના આખા ઝાડનો રસ ચોપડે. આ દરદ માટે જો ઇલાજ ન કરે તો રગતપીતનો આગ્નર લાગુ પડે.

૨૬-ટાંકી કુટે, મોટા ફેલ્લા થાય--તો હીમગ દરડે તોલો ૮, રસકપુર તોલો ૪, અનારના ફુલ સુકા તોલો ૧, બોડાસીંગ તોલો ૧, બાયફળ તોલો ૧, એલચી દાણા તોલો ૧, લવંગ તો. ૧, મરી તો. ૧, બારીક કરી ૧૦૦ લીંબુના રસમાં ખરલ કરી વટાણા જેવી ગોળી કરે. અંકક ગોળી સવાર સાંજ ખાય. ખાધાની પરદેજ રાખે તો ફાયદો થાય.

૨૭-ટાંકી તથા નાક--હીમજી દરડે તો. ૨, મોરચુયુ કુલવેલું તોલો ૧, સાકર તોલો ૧, ૧૦૦ લીંબુના રસમાં ખરળ કરી ચીની-બોર જેવી ગોળી વાળી, ૧ ગોળી દાઢાં પાણી સાથે મળવી. ઉપરથી જુંજેલા ચણા ખાય, ચણા ન ખાય તો ઉલટી આવે છે.

ભુઓ “આતેષક” “ચાંદી” “ટાંકી” “ઉપદંશ.”

વાળો=નાર.

૧=વાળો (નાર)—એના મોંઢા ઉપર કવચની સીંગની રૂવાંડી ચીમટાવતી મુકે તે વાળો મરે.

૨=જમાલગોટો વાડીને લેપ કરવો.

૩=આસો અને કારતક માસમાં ડાંગર ઉપર ચીટલાયજો અને ડાંગરના છેડવા ઉપર લટકતો ફાસેટો થાય છે. ૧ ફાસેટો ની જોળમાં ૫ જોળી કરી એક જોળી ૬ દીવસ ખાતી.

૪=દીંગ અને મકનો ભોટ રાંજાગે લખ લેપડી કરીને મુકવી.

૫=કબુતરની પાંખ બે ગાંધા બાર વજનમાં લખ જોળ સાથે ખવાડવી.

૬=ગધેડાંના લીડાં, ઘોડાનું મુતર, મીઠું એની લેપડી મુકે.

૭=ચુનો, ચુલા ઉપરનું ધુમસ, મીઠું, એકઠાં કરી ત્રણ દીવસ વાળા ઉપર મુકે તે વાળો દુર થાય.

૮=વાળો પગે નીકળે છે—ત્યારે કબુતરનો આધાર વાલ ૧ થી ૩ જોળમાં જોળી ખનાવી ખાતી. રોજ તાજી ખનાવી ખાતી.

૯=વાળાવાળી જગા ઉપર પાંતરાના પાતરાંની પોતીસ મુકવાથી અમન નરમ પડે છે અને વાળો ખાદાર આવે છે.

૧૦=વાળો—પગે વાળો થાય છે તે જગા ઉપર નવસાર દાખવાથી વાળો મરી જશે.

૧૧=વાળા ઉપર તલનો ખોળ છાસમાં વાડી ખાંધવા.

૧૨=વાળા માંદે દાયકીના પાતરાં, મીઠું, જામ એ સજળું પીસીને વાળા ઉપર પાટીસ થાય.

૧૩=વાળો—વાળાખની બાજના મુળીઆની લેપડી મુકવી.

૧૪=વાળો—નવસારની મુકી રોજ વાળાપર મુકવી.

૧૫=વાળા માંદે—આકડાના ત્રણ કુળની જોળ સાથ ત્રણ જોળી ખનાવવી તે સદવારે ખવાડવી. એ મુજબ સાંજે ફરી ખવાડવી, એ પ્રમાણે રોજ ચાલું રાખવી. એથી ઝાડા થશે તેની અડચણ લેવી નહીં. વધુ ઝાડા લાગે તે સફેરની મીઠી ચાલ પાતી. વાળાની કસર હશે ત્યાં સુધી ઝાડાડા આવશે, વાળાની કસર નીકળી ગયા પછી ઝાડાડા આવશે નહીં.

૧૬=વાળો મરે—મીઠું ૧ ભાગ, ઠોરનું મુતર બે ભાગ, ગધેડા નાં લીડાં ૮ ભાગ ગેળવી લેપડી મુકે,

૧૭-વાળા—કુઅરની ઉપર અમરવેલનો વેલો થાય છે તેની લેપડી આંધવી,

૧૮-અરીઠાની છાલ અને મરી બળે વાલ ગોળ સાથે ખાવા,

૧૯-વાળો—વા તોલો લોખાન વાડી મધ સાથે ખવાડે તો વાળો બહાર આવે. વાળો બધા બહાર નિકળે તેટલા દીવસ ખાવું.

૨૦-વાળો એ દોગ જેવો જીણો કરમ છે, ૧ કુલ્લો થઈ તે પાકે છે અને અદરથી તારની માફક કરમ નીકળે છે, તે કુલ્લાની આસ પાસ ઘી રરળતા જવુ અને તે કાડો ઉપર નીકળે એટલે ૧ સોટી ઉપર કાડાન વાદાળતા જવુ. વા કલાકમાં આખા વાળો નીકળી આવે છે, પછા તે જખમ ઉપર સીંદુર દાખવા.

૨૧-વાળા માટે—વંતાક સેકી બરતીઈ કરી ૭ દીવસ લેપડી મુકે.

૨૨-વાળા ઉપર વાડ દુધેલીના વેલાના પાંતરની લેપડી નાજ મુકે.

૨૩-નાર નીકળે તે દંદીને હીંગ ખવાડે તો દંદ નરમ પડી જાય, ૧ વાલ હીંગ દીવસમાં ખેવાર ગળાવવા.

૨૪-વાળા—નરમાની રૂના પાનરાંની લેપડી મુકે તો વાળો નીકળી જાય છે.

૨૫-વાળા ઉપર ૩ દીવસ મીઠું બાધે તો સાફ થાય.

૨૬-વાળો—એરંડાના કુમળા પાનના રસ ૧ તોલો ગોળ સાથે મેળવી રોજ ખાય તો વાળો તવાઈ જાય. વાળો હોય તે દરદીના પગપર ગર, ચુંબડાં હોય તે, વાળો નીકળી જાય ત્યારે તે દરદો મટે.

૨૭-વાળો મરી જાય—કેડવી વેલનું મળ તેમજ બીજાં મુજો જેવાં કે કેટોલી, કાંસકા, ઉંટ કેટો, વડ તેમજ ઝેર કચુરો, આમલીનો ચીચોનો, અરીઠાના ફળ, કેળનું પાતર, એ વાળો ભારી નાંખવામાં ઉપયોગી છે.

૨૮-વાળો મટે—કાળીજરી ઠા તોલો લઈ પાણી સાથે મેળવી લેપડી બનાવી વાળાપર મુકે. વાળો લેપડીને ચોટી જાય અને બહાર આવે.

૨૯-વાળો—કેડવી વેલાના પાન, અથવા કેટોલીના પાનની લેપડી મુકે અથવા ગંધગંના લીઠાં, ઘોડાનો પીસાળ અને મીઠું એકત્રીને ગરમ કરીને ૭ દીવસ બાધે.

૩૦-સીનાફળના બી તથા કાચા ફળની લેપડી વાળા ઉપર મુકવી.

૩૧-વાળો—૧ વાલ સાપની કાંચરી ગોળ સાથે મેસવાને વાળા ઉપર મુકે તો વાળો બહાર નીકળી આવે.

૩૧—નારવાળા દરદાને સાંપની વા વાલ કાંચકી ગોળ સાથે મેળવીને સવાર સાંજ ખવાડે તો ફળ જાય. કાચરના ગુણ જીવ-જાંતુને મારી નાંખવાનો છે.

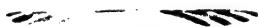
૩૨—વાળાના ઉપર અધિવખાર ૧ રાત ખાધે તો વાળો મરી જાય.

૩૩—નારીએળની આંખ કાઢી તેમાં તેલીંગો સોળંગો નોલો ૧૧ નાખી દલાવીને આખી ગળ ગળવું. દરદાએ અંદરનું પાણી પીવું. આખો દીવસ ખાવું નહીં. ભાવે તો પેટું નારી વાળાના પેટું રાત પડે તે પછી ભાવે તે ખાવું.

૩૪—પુરૂષની પીસામરો દળદર વાડી લેપ મકેવો.

૩૫—વાળો મરે—કુમ્ભાની અને સાણુ કપડવડા મુકે નોલો લસણ વા નોલો, ચુનો નીચે દરેક વા નોલાની લેપડી મેળ નવી બનાવી વાળાપર આધવી.

૩૬—વાળો મરે—ખાદિઆન એ આનીઆર નગ નગ સાથે ખવાડે તો ઉલટી થણી થાય અને દરદ નરમ પડે. નં ઉલટી ખંધ ન થાય તો, મરીનો ઉકાળો પાવો દલાવ ખાડુ આકેનો છે.

ઉલટી લાવવા મા—આદિઆન અને દદી નણીરી અને દરદોળ વપડાની ચીંગે છે, જી એ અનેને સાથે મેળવ ખાવાથી ઉલટી થણી થાય છે.

૩૭—વાળા ઉપર મેટાના પાનરાંની લેપડી મુકે તો વાળો બહાર આવે. (વાચપગ ફાટેને માટે દાંત પાણીમા પીસીને લેપ લગાડવો.)

૩૮—વાળા માટે કરંગી જંતુનાના કુમળાં પાનરાંના નાચ ન પીસા બારમ નમ ધીના ટીપાં જ નાખીને પોતો.

૩૯—વાળો—પગમાં વાળો દોય તો ૩ માકડ ગોળમાં પહેલે દીવસે ગળવા બીજે દીવસે ૪ અને ત્રીજે દીવસે ૪ ગોળમાં ગળવા.

૪૦—વાળો—મોરથુથુ જીરના દાણા જેટલું ગોળ સાથે દરદીને ૩ દીવસ આપે. વાળો છે ત્યાર પછી વાલીટ આવે નહીં. વાળો મરી જાય પછી મોરથુથુ પોતાની અસર જણાવે અને વાલીટ લાવે એમાં કંઈમમ નથી.)

૪૧—મોરના પીજના ૧) આકાંતી રાખ અથવા જીરના દાણા જેટલાં વજનનું મોરથુથુ લગાડવું.

૪૨-સરગવાના મુળને છાસ સાથે વાડી લગાડે તો વાળો મરી જાય છે.

૪૩-એળાએ, હીંગ, કજુતરની અધાર, અરીષ્ટુ સરખે વજને લઈ વાળાપર ચોપડી આકડાનું પાન બાંધવાથી ૩૬) કલાકમાં વાળો નીકળી જશે.

૪૪-ફટકી ફુલવેળી ૦૧ તોલો ગોળમાં ૩) દીવસ ખાવી.

૪૫-શરીરમાં વાળા ઘણી જગાએ થાય તે માટે ૧) નાળીએરમાં ૬) માસા નવસાર નાખી તે ૨૪ કલાક રહેવા દેવું. આ નાળીએરનું પાણી સહવારે પીવું. તે દીવસે આજ નાળીએર આખા દીવસમાં ખાવું—ખીન્નું કાંઈ ખાવું નહીં. સાંજે ગાયના દુધની છાસ શરીરે ચોળી તાલવું, પછી દહીંને લાત ખાવું.

વાલો-નાફ-ગીનીવર્મ.

૪૬-ખાવાનું મીઠું સેકવું. પાણીમાં પગલે એટલું પીગળાવવું. એના પોતાવાળાની જગા ઉપર ચાલુ ૩) દીવસ મુકે તો વાળો જળી જાય.

૪૭-નવસાર ૦૧૧ તો ૧૧૧ પાણી ૧૧૧ શેર મેલવી ૫) તો. રોજ ૩) વાર પીવું ૩) દીન ચાલુ રાખવું.

૪૮-આકરાના ૪) પાન છાસમાં બાફે; તે વાળાના મોં ઉપર બાંધે, આ મુજબ દીવસમાં ૩) વાર થવાથી વાળો પીગળે.

૪૯-દીંગ ૧) વાલ દીનમાં ૩) વાર ગળે.

૫૦-દીંગ અને અરીઠા ગરમ કરી બાંધે.

૫૧-ગકરાનું કાચુ માઉસ છુંદીને બાંધે.

૫૨-દસળગુળ ગુલાબ જળમાં મેળવી બાંધે.

૫૩-દીનિમાલ, સરકો, અને ગૂલાબ જળની પોતીસ બાંધે.

૫૪-કજુર, અરીષ્ટુ સુખડના ઘસાડામાં મેળવી બાંધે.

૫૫-કલાર અથવા આકડાના પાનની લેપડી બાંધે.

૫૬-લસણ દીંગ, અને સાચુ મેળવી બાંધે.

૫૭-ખજુર, ઘી, ગોળ મેળવી બાંધે.

૫૮-નવસાર જે વાલ પાણી સાથે રોજ ૩) વાર ૫) દીન પીએ તો વાળો ફરી થાય નહીં.

૫૯-એરંડાના મળનો રસ ૦૧૧ તો, ઘી સાથે ૭) દીન ખાય.

૬૦-સરગવાનું મુળ અથવા પાન, સીંધવા ખાર સાથે મેળવી બાંધે તો વાળો જળી જાય.

૬૧-ધંતુરાનાપાન ઉપર તેલ લગાડી બાંધે.

૬૨-બાવળના બીની લેપડી બાધે.

૬૩-સાજખાર મથ સાથ વાળા પર બાધે.

૬૪+૬૫-કજુતરના અધારની ૧) વાલની ગોળી રોજ એક વાર

૭) દીન ખાય તો વાળો થાય નહીં.

૬૬-ખડીએ ખાર દુલવેળો ૧) વાલ ગોળ સાથ રોજ ૧) વાર આવે.

૬૭-લસણ અને કળી ચુનાની લેપડી મુકવી.

૬૮-વચનાગ પાણીમાં લસી લગાડે.

૬૯-એલચો (ખટ ખટુએ) ગરમ કરી બાધે.

૭૦-પોપટના પીંછાં ચુરણ ખવાડે.

૭૧-બાવળના પરડા અને ગોમનરની લેપડી મુકે.

૭૨-આકરાનું દુધ ૩) દીપા ગોળ સાથ ૩) દીન રોજ ૧) વાર આવે.

૭૩-ઉંધાકળી અને લીમદાના ચાનની લેપડી મુકે.

૭૪-વેંગણ નાનું લેવું. તેની ગામડી કાઢવી, તેમાં ઘેંગ મુકવી ગામડી પાંચી મારે. વેંગણ બેભનમા રહે. ગામડી પાંચી કાઢી લીએ. તે ગામડી કાઢેલો ભાગ, વાળાઉપર મુની વેંગણું બાંધી લીએ.

૭૫-મુંકાં આળસીઆ (ચુનાગ) નું ચુરણ ૧) વાલ ગોળ સાથ ખાય ૩) દીન રોજ એ વાર ખાય, ખારાક દુધ અને ભાત બીજું રોજ નહીં.

૭૬-ખારના પીંછાં ભુંકા અને તંબાકું સભાગે ૧) વાલની ગોળી બનાવે રોજ એ વાર ૧) ગોળી ખાય,

૭૭-દાંડરના કયાગમાં દાંડરના છોડવા ઉપર કોસેટો લટકે છે. તેને સુકવી ૬) ગોળી બનાવે ગોળ સાથ બનાવે. રોજ ૧) ગોળી ૬) દીવસ લીએ.

૭૮-કવચચની સીંગના રૂઆટાં વાળાળાના રોજ ઉપર મુકે, વાળો બહાર આવે.

૭૯-સેકટાના મળતો ભડો ઘસાડો વાળા પર મુકે.

૮૦-ન મૂળી (અમરવેલ=આદારવેલ) ની લેપડી મુકે.

૮૧-બીચાન ના તો ફદી સાથ ૩) દીન ખાય.

વિર્યનો બેસ નરમ પડે—હવસ નરમ પડે.

૧—કપુર તથા ક્ષિપ્રાદની માફક સીતાપ વીર્યનો બેસ નરમ કરે છે. એ ખાવામાં અપાય છે.

૨—વિર્યનો બેસ નરમ પડે. કુંવારા છોકરાઓમાં કુટેવ બહુ પ્રસરી છે. તેથી શરીરનું સત્યાનાશ વળે છે. માખાપોને સમજ પડતી નથી, ઉપાયોમાં કસરતની જરૂર દેખાય છે. કસરતમાં એની કુટેવ કુટેવ માટે ઘણી ઉપયોગી છે. એકકની કસરત વીર્યના રસને દાબે છે, વીર્ય અગતું અટકાવે છે. મગજનો આડે રસને મમવા દેતું નથી.

વીર્યના બેસને દબાવવા માટે એકકની કસરતના જેવા બીજાં સારાં ઉપાય નથી. આ બાબદ દરેક માણસ ધ્યાનપર રાખવા જેવી છે.

૩—વિર્યનો બેસ, (નરમ) નરમ પડે—કપુર અને ટંકનખાર અંકક વાલ ... દીવસ ખરાડ તા દવસ નરમ થાય.

વિર્ય પાત અટકે.

૧—રવપને ધાત જતી અટકે—ત્રિ ખાણું પાષા પછી બે કલાકે તજ, ચીનીકપાસા, વા વા તોડો મધ સાથે ચાવી ખાશ તો બધેજ ને.

૨—રવનામાં વિર્યસ્ત્રાવ થતો અટકે—૧૦ શેર થંડા પાણીની ધાર પેડુ ઉપર એવી રીતે નાખવી જે અધું પાણી દંદ્રી ઉપરથી નીચે પડે. રોજ સુતી વેળા આ ક્રીષા ચાલુ રાખવી.

૩—ગુણસીના બી વા તોડો અથવા વધારે પાણી સાથે ખાશ તો ધાત જતી બધે . ખાટું ખાઈ ન ખાશ.

૪—ધાત જતી બધે થાય—દુધકીનો છાંડ આખો ભૂગ સાથે લાવી તેનો બુકા વા તોડો વા શેર દુધમાં પકાવી ખાવો.

૫—ધાત જતી બધે થાય—અળસીની ચાદ પાંચી, અથવા અળસીના બીનો બુકા વા તોડો મધમાં મેળવી ચોખ્ખો બે વાર ખાવો.

૬—સેરડો=Horseradish Armoracia સેરડાના ગ્રંથમાં સાર્વના ગરિના જેવા ગુણ છે.

૭-ધાત બાંધ થાય—સેકટાનો (ગુંદર ૧) તો. પાદમાં નાંખી તે ઉપર ૧) તો. ખાંડ નાંખે તેને ૪) દીવસ રાખી તેમાંથી વા તોલો રોજ ખાવાં લીએ.

૮-ધાતુ વીકાર, પ્રદર વીકાર, નરમ પડે. દાહતા દાંત મળજીત થાય—બોલસરીનાં તાળાં કુલ ૧ તોલો, બદામનું મગજ નંગ ૩, રાકર ૦૧ તોલો મેળવી રોજ એક વાર દીન ખાવું.

૯-ધાત જતી વાંચ થાય પાણી વધે—એક તોલો, બીંડના બી વા તોલો સાકરમાં મેળવના તના બાગ કરી પાણી સાથે મેળવી રોજ ત્રણ વાર ખાવું.

૧૦-ધાત સ્વપનામાં જાય તે માટે—સુકા કંટારીઆના કુલ ખાંડ સલાંગે મેળવી રાત્રીકેન બનાવી તેમાંથી વા તો. અથવા વધારે રોજ ખાએ.

૧૧-તીફળાં ૧) બાગ મરી વા બાગ પીપર વા બાગ એનું ચુરણ વા તોલો રોજ પાણી સાથે ખાવું.

૧૨-સ્વપનામાં ધાત જાય. } તે મટે. દીમજી દરડે અને ગાંઠો થતાં ધાત જાય, } સાકરનું સંભાગે ચુરણ વા તોલો રાત્રે સુતી વેળા ફાકી ઉપર ગરમ દૂધ પીએ.

૧૩-બગલમાંથી ધાત જતી હોય ત્યારે વરીઆળી ખાવાથી કાયદો થાય.

૧૪-વીર્ય અટકે; ધાતુરત્રાવ } આવળના કુમળાં પાત. કુમળા અટકે, પીસાળમાં, અથવા સ્વપનામાં } કાટા સાથે, અથવા કુમળા જતી ધાત અટક. } પાછડીઆ (પગડા) અથવા બહુફળીનું ચુરણ ૦૧ તોલો પાણી સાથે રાત્રે લેવું.

વીર્ય નીકળતું અટકે—ગુણસીના ખાતુ ચુરણ વા તોલો ખાવું. ખાંડ, તેલ, મરચું ન ખાવું.

પીસાળે ધાત જતી હોય ત્યારે—૦૧ તોલો લસણ વાટી ઘેટાનાં દૂધમાં ઉકાળીને પી.

સ્વપના રાત્રે ઊંઘમાં આવે.

તમક તેજની ગેલી ૨) સુતી વેળા ખાય (બનાવત માટે જુઓ " ઊંઘ ન આવે ")

સ્વપનામાં ધાત જાય.

સ્વપનામાં અથવા પીસાળે જતી ધાત બાંધ થાય; વડ જાડી છાત્ર જે પીણાસ રંગની હોય તેન ઉકાળે, તેનો કસ ઘટ દરે, ગ્રેન

જેવો થાય તેમાં બહુ ફળાનું ચુરણ મેળવી ખોર જેવડી ગોળા બનાવે તે ખાય. ઇલાજ અકસીર છે. બગળ, મૂખ અથવા ઇંદ્રોમાંથી ધાત જાય તો કાળીઆ સરસના પાનના રસ પીએ કરમ પેતમાં હોવાથી ધાત જાય છે તે વખતે કરમની દવા ખાતી. ધાત જતી બધે થાય. કાળાં મરી ૩) રોજ સવારે જુએ પેતે ખાય ઉપરથી ૨) લી ખાય.

વિર્યપાક=વિર્ય સ્ત્રાવ=ધાત સ્વપ્નામાં જાય થંદા પાણીનો પાટો પીરંપર બાંધી રાત્રે સુવું.

વિર્ય વધે-શરીરે શક્તી આવે-મરદને શક્તી.

૧-ત્રીય વધે, કમર અને યરડનો દુખાવો નરમ પડે—ચણાડીના ચુગાનું ચુરણ બે આતી ભાર અથવા વધારે દુધમાં ઉકાળી રોજ સહવારે પીવું.

૨-ત્રીય વધે, શરીરે શક્તી આવે—ગામના દુધનું તાળુ માખણ, મધ, સાકર અને સોનાના વરખનું પાનું એક મેળવી રોજ સહવારે જુએ પેતે ખાવામાં લીએ તો બહુજ ફાયદો રાય.

તાળું માખણ બનાવવાની રીત—દોઢ સેરીઆ બારલીમાં એક રોજ દુધ નાંખી સારી પેડે લસાવે તો ગાખાણુ ઉપર તરી આવે.

૩-ધાતુ પુખ્તી વધે—ગીંદી ૧ સેર. દુધ બસેરને ઉકાળે દુધ મળી રહે તે પીવરણ ચુરણ કરે તેમાંથી ૩ માસ ચુરણ લઈ ૬ માસ સાકર સાથે મેલવી રોજ ફાફી મારે. ઉપરથી દુધ પીએ.

૪-ત્રીય વધે, શક્તી આવે—આમળાના ચુરણને લીલા આમળાના રસ બે વાર પત આવે, છાયામાં સુકવે. ૦૧ તોલો ચુરણ સાકર સાથે રોજ બે વાર જુએ પેતે ખાય ઉપરથી દુધ પીએ.

૫-વિર્ય વધે, બળ વધે, ક્ષતનમાં દુધ વધે, અડદની દાળનો આંદો, લી, ખાંડમાં પકાવી તેનો દળ બનાવી રોજ ખાવામાં લીએ. અડદ અને દુધ સાથે ખાવામાં શરીરને નુકસાન થાય છે.

૬-વિર્ય વધે, શક્તિ દુધ વધે—૦૧ તોલો અસાખીઆને દુધ સાથે પકાવી ખીર બનાવી રોજ ખાએ.

૭=ધાતુને પુષ્ટી મળે, બાક દાળા થતા અટકે—આમળા અને ગોખરનું સંભાગે ચુરણ ૩ માસા લેવું. એ ૩ માસા મલોનું સ્ત્રવ એને ઘી અને સાકર સાથ મેળવી રોજ ૧ વાર સદ્યવારે ખાવું. બનતાં સુધી ઘી વધારે મેલવવું એનો ગુણ ઉત્તમ પ્રકારનો છે.

૮=નળગાદ માટે—ગોખર ૪ ભાગ, મોચરસ એક ભાગ એનું ચુરણ ૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીવું.

૯=વીર્ય વધે—સાજીખાર, વડની જટાની કુમળી મુળીનો જુકા અને સાકર સંભાગે મેળવી ૧૦ તોલો ખાવ તો વીર્ય વધે.

૧૦=વીર્ય વધે—વિદારી તાજા દણના કટકા કરી અપંગમાં સુકવવા તાજા દણનો રસ કાઢી પેલા સૂકા કટકા તેમાં બાળી રાખવા. રસ પેવસ થાય. તે ઉપસા કટકાને પાછા સુકવવા. તેનો એક તોલો ચુરણ દુધ સાથ ઉકાળી ખાવામાં લેવાથી વીર્ય વધે છે.

૧૧=વીર્યની વૃદ્ધિ થાય. વિર્ય વિકાર મટે—આસનનું ચુરણ ૦૧ થી ૧૦ તોલો મધ અને ઘીમાં મેળવી રોજ સદ્યવારે સાજા ખાવું.

૧૨=વિર્ય વધે, શરીરે શક્તી આવે—ઉત્કટાના મુળની અસનું ચુરણ ૦૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીએ.

૧૩=વીર્ય વધે, આંખનું તેજ વધે, એકચ્છી, જલંત્રી ૩-૩ વાળ બદામનો મગજ ૧ તોલો વાટીને રોજ સદ્યવારે ખાવ.

૧૪=વીર્ય વધે—૧ જાયફળને કાતરી તેમાં ઘાળા કરણના મુળનું દુધ ભરે. જાયફળ કાતરવાથી જે જુકા નીકળેલો હોય તે વતી પાછું પાણી પુરે, જાયફળ ઉપર ઘઉંના આટાનું ૫૩ ચદાવી, ઘીની ખતી ઉપર તેને લાલચાળ કરે, આટો લાલચાળ થયા પછી તે જાયફળની મધ સાથે મરી જેવી ગોળી બનાવા મધ સાથે ૧ ગોળી રોજ ખાવી. ખારાકમાં ઘી, ઘઉં, ચેખાં. દુધ. સાકર ખાવી.

વીર્ય વધે—નક્તને વાટી પાણીમાં કાંજ કરી, ગરમ ગરમ પીવી.

૧૫=વિર્ય પાત—વારંવાર ધાત જાવ તો તેને નીચલી દવા ફાયદો કરે છે કપુર ૧ વાલ, અશીળ ૧ રતી એની ૩ ગોળી કરી દીવસમાં ત્રણ વાર લે. રોજ ચાલુ રાખવી.

૧૬=જ્ઞાનશક્તિ, વીર્યની નળગાદ લકવો તથા સુણખદેરી—અમ્બ બર ખાવાથી આ બીમારીઓને ફાયદો થાય છે.

૧૭=વીર્યની વૃદ્ધિ-ગરમ દુધ, અને સાકર સાથે ઘી મેળવી પીવું. એના જેવો ધાતુપુષ્ટી માટે બીજા કોઈ સારો ઉપાય નથી.

૧૮=વીર્યનો વધારો, શરીરમાં કૌવતી—દારૂની જાડનો રસ તોલા ૪, શાકર તોલા ૨૦, કેસર માસા ૪, જાવડા તોલા ૧૦, કેવડાનું પાણી તોલા ૨૦, એનું સરખત કરી ૧ તોલા સરખત ને દુધ ૧૦ શેર સાથે પીવું.

૧૯=પુરુષોત્તમ માટે—ખારેક ઘણી સારી છે. ખાંડ મોઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવો અથવા ખારેકના ભુજીને તેના ઉકાળીને દુધ સાથે પીવું.

૨૦=યુવક પાક-હાથના-પંજરાના થુઅરના ને પાત પાકટ દોડવાનાં રસને સાકર સાથે સીરા બનાવે, ચણાના પાતને ઘીમાં તળીને તેમાં મેળવે. કેસર, એકવતી, બગમ ફાવે તે નાખ.

વીર્યનો બધેજ કરે, ખાંસી, દારૂનું મટારો, શરીરમાં ગરમી લાવે થુઅરના લાલ દોડવાનું સરખત ઉપરથી ગુણુ ધરાવે છે.

વીર્યની વૃદ્ધી માટે—કોવચનાખી (કોવચ) ગોખરું સાથે સંજાગે મેળવી દુધ સાથે ખાવામાં લીએ.

૨૧=ધાતુપુષ્ટી વધે—કેડનો દુખાવો, ખરડાનો કાંડોનો દુખાવો, ચુરડાનું દરઃ નરમ પડે—તાજાં ગોખરૂના ત્રણ છોડ મુગમથી પકડી પાણીમાં મોળી લજાવ્યા કરવા. જ્યાં સુધી એની ચીકણી લાખ નીકળે ત્યાં સુધી લજાવવું. સાકર નાખી આ મુજબ ૧૫ દીવસ પીવું.

૨૨=વીર્ય વધારવા માટે—કઉચા, કપુર, સનુરનામ, અરીશુ અકળગરો, કણકબીજ, વજેઆ એ બધાને સમગે ગળી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી ખાવી.

૨૩=ધાતુ સુધારે—કમરને બેર આવે છે. કમરકાત પુકમેરીઆના જેવા બી છે ૧૦ તોલા કમરસ અને ૧૦ શેર પાણી એ બધે ઉકાળી ગાળી ખાંડ નાખી પીવું.

૨૪=વીર્ય વધે—જેડીમધનું ચુરણ અઘો તોલા મધ ૧૦ તોલા ઘી ૧૦ તોલા રોજ સદવારે સેવન કરવાથી બહુ ફાયદો થાય છે. ઉપરથી દુધ ગાળનું પીવું.

૨૫=વીર્ય અને બળની વૃદ્ધી થાય—આસંધ, તલ, બદામ, સુંડે ગોળ, ઘી, સંજાગે લમ તેના લાકુ બનાવી પ્રેક્ષા નાખવા.

૨૬=વીર્ય વધે—શકતી આવે,—ઉતકંટાના બે છોડાને ૧) જ મુળાઉ હોય. તે મુળાઆનું ચુરણ ૧૦ તોલા, અને ફા ૧૦ શેર ઉકાળીને રોજ પીવું.

૨૭=વીર્ય વધે—ખારેક ૧) ને ચીકી ઠળાઓ કલાકે તેમાં સાલમ બરી દોરાવતી બાંધી લેવી. તેને ૨ શેર દુધમાં નાખી ધીર

વાળેત=નારૂ.

૧=વાળો (નારૂ)—એના મોંઢા ઉપર કવચની સીંગની ડ્વાંડી ચીમટાવતી મુકે તો વાળો મરે.

૨=જમાલગોટો વારીને લેપ કરવો.

૩=આસો અને કારતક માસમાં ડાંગર ઉપર વીટલાયળો અને ડાંગરના છાડવા ઉપર લટકતો કાસેટો થાય છે. ૧ કાસેટાની ગોળમાં ૭ ગોળી કરી એક ગોળી ૬ દાવચ ખાવી.

૪=હાંચ અને મટનો લોટ ૧ ભાગે લઈ લેપડી કરીને મુકવી.

૫=કણુતરની પાંખ બે ભાગ લાર વજનમાં લઈ ગોળ સાથે ખવાડવી.

૬=ગધેડાંના લીડાં, ઘાડાંનું મુતર, મીઠું એની લેપડી મુકે.

૭=ચુનો, ચુલા ઉપરનું ધુમરા, મીઠું, એટલાં કરી ત્રણ દાવચ વાળો ઉપર મુકે તો વાળો દૂર થાય.

૮=વાળો પંજે નીકળે છે—ત્યારે કણુતરનો આધાર વાલ ૧ થી ૩ ગોળમાં ગોળી બનાવી ખાવી. રોજ તાજી બનાવી ખાવી.

૯=વાળાવાળી જગા ઉપર ધંતુરાના પાતરાંની પાતીસ મુકવાથી અગન નરમ પડે છે અને વાળો બાહાર આવે છે.

૧૦=વાળો—પંજે વાળો થાય છે તે જગા ઉપર નવસાર દાખવાથી વાળો મરી જશે.

૧૧=વાળો ઉપર તલનો ખાળ છાસમાં વારી પાંધવો.

૧૨=વાળો માટે કાચકાના પાતરાં, મીઠું, હામ એ સઘળું પીસીને વાળો ઉપર પોટીસ પાંધે.

૧૩=વાળો—ચાળાઈની બાજુના મુળીઆની લેપડી મુકવી.

૧૪=વાળો—નવસારની બુકી રોજ વાળાપર મુકવી.

૧૫=વાળો માટે—આકડાના ત્રણ કુળની ગોળ સાથ ત્રણ ગોળી બનાવવી તે સહવારે ખવાડવી. એ મુજબ સાંજે કરી ખવાડવી, એ પ્રમાણે રોજ ચાલું રાખવી. એથી ઝાડા થશે તેની અડચણ લેવી નહીં. વધુ ઝાડા હાથે તો સાકરની મીઠી ચાહ પાવી. વાળાની કસર દશે ત્યાં મુધી ઝાહાડા આવશે, વાળાની કસર નીકળી ગયા પછી ઝાહાડા આવશે નહીં.

૧૬=વાળો મરે—મીઠું ૧ ભાગ, દોરનું મુતર બે ભાગ, ગધેડા નાં લીડાં ૮ ભાગ રોળવી લેપડી મુકે,

મથે બનાવે; તેની સાથ આટો રેળવી રૂપીઆના આકારના ભજ્યા બનાવે, ઘીમાં તળે. અને સાકરની ચાસણીમાં બોળે અને ચાખા ટેટલી મુરબો કહે છે. આ ભજ્યાં રોજ બે વાર ૧. મહીનો ખાવાં. આ ભજ્યા છ માસ સુધી ખરડે નહીં.

૩૯-તળવણીના બી પુખ્તીકારક છે, રચંબનની ગોળીમાં એ આવે છે.

૪૦-હાથરસથી નખળાઈ થમ હોય તે અંદાળાનું તેલ ઇંદ્રીએ ૧, માસ લગાડે. (તેલ જનાવવાની રીત જુઓ "ખાલ વધે")

૪૧-હાથરસથી થમલી નખળાઈ માટે ખાખરા જાડના બીજ જેને પાપરો કહે છે તેને પાણીમાં ભીજવે ૧ ઘડી ઉપરની જાસ કાઢે મીઠાનું તેલ પાતાક જતરથી કાઢે તે તેલ ઘંદાના માથાને નહીં પણ નીચલા ભાગને લગાડે.

૪૨-મરડાઈ અતીઅંત વધે. } મરઘીનું આખું ઇંડું (સફેદી-
ધાતુ વધારવાનો અગ્નયન } સાથ) લેવું. કુગળી અને ગાજ-
ગુણુ છે. } રેનો રસ અંદક તોલો મધ

૧૧ તોલો,

૪૩-મધ ૧૧ તો. ઘી ૧૧૧ તો. અગની ઉપર પાક બનાવી પચે એટલો (૪૦) દીન ખાવો. રોજ બે વાર ખાવો ઉપરથી ગાળનું દુધ પીવું.

૪૪-વિર્યના નાશથી થતા વિકારો } એ માટે સુક્રા અથવા
માથે ચક્રર, આખિજાંખ, ચીદવ } લીલી બહુ ફળીનો રસ ૨)
સ્વભાવ, જાની ધમકે, શરીરનો } નો. સાકર ૧) તો. લીડી-
લુલવાટો. રમણ શક્તીદા નાસ } પાપર ૨) વાલ મેળવી

સવાર સાંજ ખાય.

૪૪=મૈથુન શક્તી વધે—વરસાદ ગાજર (ખીરખુટી) પગ વગરની ૧) માથકાકણી ૨) આનીભાર રોજ દેવર ખાય.

૪૫=ગોખર અને તત્ત સંભાળે ૧૧ તો. મધ સાથ ખાય, ઉપરથી દુધ પીએ.

૪૬=ધાતુ પુખ્તી વધે—નાના, મોટા, અને વધ માટે ગુગળના જાડના ફળ લાવે ૪) દીન મુકવે તે લાલ રંગના થાય, ૪ ઘણી સાકર સાથ મેળવે તેની ગોળી બનાવી ખાય.

૪૭-ઉત્તમ પૂખ્તી આવે. સોનાના વરખ ૨) પાન મુસળી બે આની ભાર પીપર ૧) વાલ મધ, ઘી, સાથ ચાટવાથી ગુણુ થાય વરખન વાપડે તો બેવડો વખત થાય ત્યારે ગુણુ જણાય.

૪૮-તળવણી (કાન ફોટી-દરીઆ કસણ) આ જોડ કબ્રસ્તાન આગળ થાય છે. અંદર બી રહે છે, એના ફળ કમરખના આકારના પણ જીના થાય છે, એના પાન આવે તો ચીકાસ લાગે. દુધિલીના જેવાં પાન અને ફૂલ છે, એના રસમાં લીંડી પીપર ૭ દીન મસજે. તેની ૧) તાવતી ગોળી બનાવે. તે ઉપર રૂપાનો વર્ક ચઢાવે. ૧) ગોળી રોજ બે વાર ખાય તો તાકાટ બણી આવે.

૪૯-મોચરસ વા તો. દુધ વા શેર સાકર ૪ તો. ઉકાળીને પીવું. (શમતી માટે)

૫૦-બોંયરીંગણીના બીને બંધ વાસણમાં આળી ચૂરણ કરે. ૧) રંતી ચૂરણ પાન સાથે રોજ ૩) વાર ખાએ,

૫૨-વિચ્છાદ બટ બને—સીવા ચૂરણ એટલે મોટી દરેડેની જાલનું ચૂરણ અને સાકર સંભાગે વા તો. રોજ બે વાર બે માસ સુધી ખાવું

૫૨-વિચ્છાદ થાય—ગસાએણ ચૂરણ એટલે છાયામાં સુકવેલી બજો, ગોખરું, આમળાની જાલ સંભાગે ચૂરણ વા તો. બે વાર રોજ ખાવું (ગોખરૂની જગ્યાએ વિષ્ણુદાના પાન આવે.)

૫૩-શરીરે થકડી જળાડી આવે ૧) ગાયને ૧૦) શેર દુધ પાય તેનું દુધ બીજી ગાયને પાગે તેનું ત્રીજીને, ગાય સાત ગાયોને પાગે, સાતમી ગાયનું દુધ મુરડાલ માણસને સકડી જળાડી લાવે.

૫૪-વિચ્છાદનું બંધારણ રહે— જન્યકળ કાતરી તેમા અરીણ મુંક, લાલ પેતરી તેમાં જન્યકળ મુંક, તે ઉપર ઘડિંગા લોટનું ૫૩ (૪) અ.ગળ ચઢાવે. ખરના લાકડાંના કોલસાના દંતારમાં મુંક, લાલ થાય તે કાઢે તે જન્ય ફળ તે નાગર વેલના પાનના રસમાં વાડી અંકક રતીના ગોળી બનાવે. સસાર સુખ બોગવના પંદેવાં ૧) ગોળી ખાય પાણી પીએ નહી; લીંણ ચુસે તો તીવ બલીલ થાય.

૫૬-શેર ગાજરને ખમને, દુધ ૫) શેરમાં નાખી માવે બનાવે તેને ગાયના ૨) શેર બીમાં તળે અને ઘણા પાડે ૨) શેર ખાંડની આસણી બનાવે તેમાં ગાજરનો માવો, તજ, જન્યકળ, જવત્રી અકકલ કના અંકક તો ૧૦ નાખે અરીણ વા કેસર ૪) વાલ બાંધે જાતની મુસળી દરેડ રા તો ૧૦ નાખી પાક બનાવે.

૫૭-પુરપાટન વધે સમુદ્રકલને નવ દીવસ નગોડાના પાનના રસમાં બીંજવે છાયામા સુકાવે તે ચૂરણ ૧) વાલ ખજુર ૧) તો ૧૦ જેડીમધ વા તો. ૭ દીનખાય.

૫૮-મરદાઈ વધે, ઘેડીનું દુધ તોલા ૫) ઉપર મુજબ સફાઈનું ચુરણ ૧) વાલ ૭ દીન ખાય, પુષકળ મરદી આવે.

૫૯-નપુસકતા માટે, ૨) શેર આળસીઆને જસમાં ઘોવા પાણીથી ફરી સાફ કરવાં. તેને પાણી સાથ મેળવે અને દારૂ ગાળે તેમ નળીકાયંત્ર (જંતર) થી અર્ક ખેંચે, પાણી બાફતું ખેંચાઈ આવે તે સાથ તેલ બી આવે. ઊપર તરતું તેલ રૂમાં બોળી જુદુ પાડે તેનું ૧) ટીપુ નગરવેલ પાન સાથ ખાય. સવારે સાંજ ૩) દીન ખાય. જે જમીનમાં સોનું, રૂપું, ત્રાંબુ પાડતું હોય તે જગાના આળસીઆમાં ગુણે ઘણો છે.

૫૯-ઘંડાનું તેલ નસને લગાડે અને ૨) ટીપાં પાન સાથ ખાય.

૬૦-ઘંડાનું તેલ કાઢવાની રીત—ખાંદેલા ઘંડાની દાળને ખુબ મસળે, ૧) ઘંડાની દાળ સાથ ૨) વાલ નવસાર મેળવે, સીસીમાં ભરે, સીસીને કપડાંદ ફરી સુકવે, તેમાં લોખંડનો તાર ખાસે, એટલે સીસીમાં પાકેલું તેલ તે તારથી બહાર પડે. સીસીની અંદરનો બહાર નીકળી ન આવે, માટે ઘોડાલ બાલ અથવા જણા તારની ગુંચલી સીસીના મોંઢા આગળ દાખવી.

૧) માટીના ફીકરામાં વચે સીસીનું મોં ખામાએ એટલું કાનુ પાડે, તે કાનામાં સીસીનું મોં ખાસે, ફીકરામાં સીસીના મોં આગળ જરા બઢી રેતી નાખે, એટલે તે જગામાંથી રાખ જઈને તેજને મળે નહીં પછી સીસી આસપાસ છાણા મુકે, ધીરી આંચ આપે તો તેલમાં પાકેલું તેલ, લોખંડના તાર મારફતે બહાર આવે તે જલવા તેની નીચે વાસણ મુકે.

તેલ બનાવવાની બીજી રીત—એક ઢાળીમાં ઘંડાની દાળ ઉપર મુજબ મુકે. એક બાજુજ દાળ રાખે; બીજી જગા ખુલ્લી રાખે. તે ઢાળી ને વાંકા રાખે; એટલે ઘંડાવાળો ભાગ ઉપર અને ખાલી ભાગ નીચે ઘંડાવાળા ભાગને ગરમી લગાડે તો તેલ તવાઈને નીચેના ખાલી ભાગમાં એકઠું થાય ઘંડાં ૧૨) દીનના જુનામાંથી તેલ વધારે નિકળે ૩) જી રીત સૂચના સખત તાપથી પણ ઉપર મુજબ તેલ નીકળે.

૬૧-ઘંડાનું તેલ કાઢવાની ૪) થી રીત; બદામનું તેલ, જેમ હાથે મસળાંને કાઢડે છે તેમ ઘંડાનું તેલ નિકળે, પણ ઘંડાને જરાજરા ગરમી દેખાડવી પડે.

૬૨-કેરા અને વામ માછલી જે સાપના આકારની આવે છે જેનું સરીર ઘણું ચીકણું હોય છે.

૬૩=મરડાંમનુ તેલ, મરઘીનાં ઈંડા બે (તાવનં નદી, ૧૨ દીવ-
સના બેઠા.)

બીરબોટી [ગોફળ ગાય] અને અકલકરો અંકેક બાર ધોળા
તળનું તેલ ૩ તો, (મડાની સાથ દાળ લેવી) આ ચીજો ઉકાળી
એક રસ કરી તેલ કાઢી લેવું—આપી માંવા રહે તેમાં ૫] તો.
બીજુ તેલ નાખી ઉકાળે; તે તેલ બીજા નંબરનું એટલે હલકું
મળાય.

૬૪=આખરાનો તાજો ગુંદરને ગોળ સાથ ચણા જેવડી ગોળી
બનારી સવાર સાંજ ખાય; [તાવનં ગુંદર બનાવાની રીત—ઝાડને
ચપુ વટે ઘા પાડી રસ કાઢવા, તે રસનો ગુંદર ૪] દીન પછી બંધાસે

૬૫=વિચ્છે ઘટ ચાય; આસંધ ૫) ટાંક અને સુંકે ૪] ટાંક
દુધમાં ઉકાળી ખીર બનાવી ખાવી જી દીન ખાવી.

૬૬=ધાતુ જળડી ખદિત ન ચાય; ધાતુરાના બી ખોખરા કરી
પાતાલ જંતરથી તેલ કાઢે તે તેલ પગનાં તળીઆને લગાડે.

૬૭=શકતી માટે અજળ ઉપાય-૧ તો. પાંચે, ૧] તો. ગંધક
૧] દીવસ ધુંટી ખરળ કરે, કજલી બનાવે. પછી લાલ કાઢો. લવંગ
અંકેક તો નાખી મધ સાથ મસળે. કુકડીના દંડાની, દાળ સાથ
૩] દીવસ ખરળ કરે, મરી જેવડી ગોળી બનાવી સવાર સાંજ ૧]
ખાય ઉપરથી દુધ પીએ, ઘઉંની રોટી, દુધ, બાત, ઘી. શાકર
એટલું ખોરાક તરીકે લીએ, ધાતુની નીર બળતા માટે અજળ ગુણુ
બતાવે છે. બકરીના માંડસનો સેરવો રોજ પીવાથી વિશેષ ગુણુ
માલમ પડે.

૬૮=શકિત અત્યંત વધે શરીરનો રંગ ખીલે કુકડીનું ધંકું
સોંદી સાથે, સોંદે કુંગળીનો રસ, ગાજરનો રસ દરેક ૧] તો. મધ
૧૧ તો. ઘી ૧૧૧ તો. એઓને અગની ઉપર મુકી પાક બનાવ રહે
અને પંચ એટલો પાક ૪૭ દીન સવાર સાંજ ખાય ઉપરથી
દુધ પીએ.

૬૯=નસ દીગી ચર્મ દોય તે માટે—ખરજુટી ૩] વાત લવંગ ૧૦
વાત ગ્લયફળ ૭] નાગરવેળ પાન ૧૫ માણસના કાનનો મેલ ૨]
વાત, ક્યુતરની અધાર ૨] વાત. દારૂમાં મેળવી લેપ કરે. તે લગાડે,
નળીના કુલને લગાડે નહીં; ચામડી ઉપર મુક્ષી નિકળે તો ઘી
લગાડે.

૭૦=ખરજુટી, લવંગ, હાથીદાંતની ચુરી, ગ્લયફળ, વચનાગ, લાલ
ચણોટી, ધોળા ચણોટી, માછલીનું પીત, સુવરની ચરખી. દરેક ૩].

તો. સાહડા જાણુવર ૧૦૭ તો. તો માંવો (ખીમો) એનું તેજ કાઢી નસપર લગાડે ઉપર નાગર વેસનું પાન ખાધે,

૭૨=લોહાની કદાઇમાં તેજ ડાલ તો. નાખે તેમાં ખીરબુટી ૪૭ તો. નાખી છગાર ઉપર હલાવીઆ કરે, ખીરબુટી તેજમાં મળી જાય તે ગાળે. પમને તળીએ લગાડે અને સંજોગ કરે તો વિચ્છંબ ખસીટ થાય નહીં. તળીઆં ઘોષ નાખે તો વિચ્છંબ ખસીટ થાય; તેજને બદલે ઘી લઇ, તેજ બનાવે તે ઇંદ્રીને લગાડે તો શકતી વધે

૭૨=તુલસીના ખી અને મૂળનું ચુરણ સંજોગે ગોળમાં ખેર જેવડી ગોળા બનાવી ખાય તો. શકતી લાવવા માટે ખીજી દવા ખાવાની જરૂર રહે નહીં. તણ ખાવા જેવો ગુણ પ્રાપ્ત થાય; અકાળે આવેલો ધાપો દુર થાય,

૭૩=૨) તો. લવંગ વેંગણમાં મુકી ઝાંણનાં છંગારમાં ખાંદે આમ ૨૧) વાર કરે. તેનું ચુરણ ૧) વાલ દૂધ સાથે રાતરે ખાય આ લવંગનું તેજ બનાવી નસ પર લગાડે તો મજબુતાઇ આવે,

૭૪=પૂંપાટણ વધે. લિલામુ ૧) તો, મધ ૫) તો. મેળાની શીશીમાં ભરી જીવારની કોડીમાં ૬) માસ રાખે; તે બનાવત વાલ વાલ ચવલી પાન પર લગાડી ખાય.

૭૫=વડનું દૂધ ધણું વખત, ચાતુ ખાવાથી ધાતુ જતી બધે થાય,

૭૬=સાનાના વરખનું પાનું. આમળાનું ચુરણ, ખેરસાત્ર એનું ચુરણ ૩) વાલ મધ સાથે ખાએ, ઉપરથી દૂધ પીએ.

૭૭=ઉત્કટાનું મૂળ ખારક સાથે ખાય.

૭૮=તુલસીના ખી ગોળ સાથે ગોળા બનાવી ખાએ. અથવા ખી ખારક સાથે ખાય અને ઉપરથી ઘીમાં તળેલી કુચળી ખાય.

૭૯=વિચ્છંબ ખસીટ થતાં અટકે; ખેરનું દીડનું ૦૧ તો. સુક ૦૧ તો. પાણી ૨૦ તો. ઉકાળી ૫) તો. રાખ તે પીએ.

૮૦=ખંચાવડી નસ છુટે—વજ, આસન. ગજ પાપર, ઉપલેટ માખણ સાથે લેપ કરે.

૮૧=માલ ટાકણીને ગરમ પાણીમાં પગાલી વાટે. કપડેથી ગાળેલું પાણી તડકે મુકે તો તેજ ઉપર તરી આવે, રૂચી તે તર જુદા પાડ ૧) રતી ભાર તેજ પાન પર લગાડી ખાએ.

૮૨=અનિ વળી શકતી વધે, વિદારી કંદના ચુરણને એનાજ રસમાં ૧૭ પત્ર આપે તેનું ચુરણ દૂધ સાથે રોજ ખાય.

૮૩=આમળાના ચૂરણને આમળાના રસમાં વળી લાવના આપે તે ચુરણ મધ. ઘી, સાકર સાથે ખાય.

બકરાના ટાપણ દુધમાં ઉકાળે આ દુધમાં પળાલી સુકવે, ધણીવાર આમ કરે આ તેલ ખાઈ ઉપરથી દુધ પીએ તો ચક્રાની સક્રી જેટલી સક્રી આવે.

૮૪-અડદની દાળ અને લી એની સાથે સાઠી ચોખ્ખા ખાચ ઉપરથી દુધ પીએ.

૮૫-ગોખરુડુ ચુરણ દુધ સાથે ખાવું આથી પુંડ્ર અી સંઘથી ફીણ ન થાય. જો કાષ્ટને પચે નહીં તો અજમો, સિંધાલુણ દરડે, સુંઠ પીપર, મધ સાથે ખાવું.

૮૬-અનંત મજરી-ધાતુપુષ્ટીની ગોળી જલધૂળ વા તો, કેસર વા તો, જવનચી ૧, સાકર ૪ કોથા એ. તો પાનના રસમાં ૧, વાસની ગોળી ખનાવે. ૧, ગોળી રોજ એ વાર ખાએ ઉપરથી દુધ પીએ.

૮૭-અસાળીઆના બી, ધાતુ, ધાવન, મરડાઈ વધારે એ મરમ છ. ટીકચર આયોદાઇનુ કામ કરે, જમેલાં લોહને ફરતું કરે ૧, બાગ અસાળીઆ ગોળ ૩, બાગ એની પાપરી ખનાવી લી સાથે ૧, તો, ખાવી. અથવા અસાળીઆની દુધમાં ખાર ખનાવી ગોળ સાથે ખાવું અથવા અસાળીઆ વા તો, કાપડ વાટેલું રા તો, ગોળ રા તો, એનાં લાગુ પાતરી ખાએ, ઉપરથી સાકર સાચનું દુધ પીએ એ અથવાડીઆ ચાલુ રાગે.

૮૮-કુતરીઊધાસ (તેનું કુલ નહીં)ની લેપડી અને પારો મેળવી દાથની હાંળીએ મસળે તો પારો સરીરમાં પેસી જાય અને સક્રી વધે. સક્રી આવેલી જણાયા પછી ૮, દાવસે એજ ધાસની લેપડી એકલી ફરી દાથે ઘસે તો સરીરમાં પુંડ્રો પાગે બહાર આવે.

૮૯-તુગરી ૩ બી સાથે અરધે બાગે ઇસળધંની બોર જેવડી ગોળી ખનાવી રોજ ખાય. અથવા રાજગરાના પાનનો રસ ૨, તો, ખાંડ ૧ તો, પીએ.

૯૦-ઊતડતાગની છાલનો બુકો ૧, તો, ગોળ ૨, તો. ૧૪ દીન ખાવું. ઉપરથી ૨ તો, લી પીવું. કાષ્ટ માયાં સાથે લેવા કહે છે.

૯૧-મરી ૧૦ દાણાનું ચુરણ વાટકામાં મુકી તેમાં દુધ દોહી પીએ ૧, માસમાં નળગાઇ દુર થાએ ૧, માસ બહમચારી રહે. ખાતું ખોડું ન ખાય.

૯૨-નાનું વેંગણું ચીરી, તેમાં ૧, તો, પારો બરે કપડાંદ કરી છાણમાં બાફે બેઠમાં બાફે. પારો ખંખેરી નાખી વેંગણું ખાય. ૭ દીન ખાવાથી નપુસક ફુશીઆર અને. ખાચ, લી, સાકર, રોહી.

૯૩-ખાખરાના મૂળનો રસ (તે કાઢવાની રીત આંખનાં દરેક માં છે) ૧ વાલ ખાવાના પાનપર લગાડી રોજ ખાય.

૯૪-મત્તાન કાઢેલા ફુલનું દડી બનાવે તેને સુકવે તે કેમીન ફેલે-વાય તેનું સેનેટોજન બને તે દુધ સાથે ખાય.

૯૫-ચણોટીપાક દરેક ચણોટી વજનમાં સરખી છે. ૩, ચણોટી નં. ૧, વાલ થાય ચણોટીને પાણીમાં ૧ દીન બીજવે તેની ઉપરના ઊણતા કાઢે, ઊણતામાં ઝહેર છે. ચણોટી પાણીમાં જે ટૂળે નથી તેને ફરી બીજે દીવસે પાણીમાં રાખે. અને ચણોટીના બીજ મસળીને જીરું પાડે. બીજ વાટીને પાક બનાવે.

૯૬-પૂરુષાર્થ વધે—કમ્બાખચીની, અકલગરો, કાળીમુસળી, કસું-ખાના બી, લવંગ, તમાકુપત્ર, દરેક ૨, તેા, બીમસેની કપુર એક ના, એનું નાના નાના રોજ સાંજે ખાય.

૯૭-આંતરદાયક કેસરી ગોળી—અરીજુ અને કસરતી સંભાજે મેળવેલી ૧, રતીની ગોળી મંચ સાથે રોજ ૩, વાર લેવી.

વસાણાના એક સરખા ગુણ.

દવા તરફકે નીચલાં વસાણા એકતે પદને બીજું ચાલી શકે.

ઊંચામાં માટે—અનંતમુળ.

અનંતમાં—અનંતમાં.

અતિચીમ—નાનદમાં.

ઊંચપદ—કમળ.

કંઈ—અનંત.

કસુરી—અનંત.

ખેરની છાત્ર—લીમડાની છાત્ર.

ગળાપર—પીપરીમુળ, ચવક.

જીરું—ધાણા.

ધાવટીના ફૂલ—મોદવડાના ફૂલ.

નખસા—લવંગ.

ખાવચા—કુમાડીઆના બી.

બીલામું—ચીંટા.

ભારંગ મુળ—રંગીશીના મુળ.

મધ—જીરો ગોળ.

આકડાનું દુધ—આકડાના પાનનો રસ.

રસાળજી—દારૂજીવર, હલદર.

હરીતકી-આવળકાંડી-આંગળા.

વાલો-નાગરમેઘ.

વજ્ર=કુલીજન.

ક્ષાર-અધેદાનો ખાર.

કાદ્દલીચર તેલ-અગરનીનું કાચું તેલ-કપાસીઆનું તેલ.

અરડાઈ ઘટે.

શકડી ઘટે-કારમોનીક આસીદ્ગેસથી મરડાઈ ઘટે, તેથી સાદા-વાટર ઘણા પીનારાની શકડી ઝાંઝી થાય.

સાપનો વેરી-સાપ નહાશે.

૧-સાપ નાદાસે—જ્યાં ગરમારાની સીંગ દોય ત્યાં સાપ આવે નહીં. કચ્છના જાડ આગળ સાપ ન આવે.

૨-ડમરો, રેલાન. સખન, વર્મવુદ—આ જાડ જંગલી તુવસીને મળતું છે, મદોમેદન ભાઈઓ આ જાડને બહુ માન આપે છે. તુવસીના જાડ માફક એને કુત્તના તોરા થાય છે. તેમાંથી (તુકમાઈ) રહે છે. તુવસીના બી કરનાં રેલાનના બી વધારે થયા છે.

૩-સાપ ન આવે—જ્યાં રેલાનના જાડ દોય ત્યાં એના વાસને લીધે સાપ આવે નહીં.

૪=ભાયદાંડી અથવા નલકટો એમાં એક સરખા ગુણ છે. એના વાસથી સાપ દૂર નાદાસે.

જુના કપડાં, જુનાં ચામડાં, નપકીર એ બધાંની ધુંધથી સાપ નાદાશે.

સાતપડો.

૧-સાતપડીના જાડ ૬ ફુટ ઉંચા થાય છે તે ઉપર સુશોબીત સફેદ ફુલ થાય છે તેમા વાસ બીજકુલ નથી.

ગર ગુમડાં } મરે સાતપડી બહુ ઉપયોગી છે. જે ગાંઠ મોં
પકવવા- } વગરની છે, જે પાકી છે કે નહીં તે જણાતી
સાતપડો } નથી જેને કાપ્યા વગર અંદરથી પડે બહાર
ફેડવા } આવતું નથી તેથી ગર ગાંઠોને સાતપડીના લેપ

લગાડવા; પણ ગાંઠની વચમાંનો ભાગ જરા કોરો રાખી આસપાસ લેપ લમાડે તે ૩ પહેરમાં ગાંઠ ફાટી પડે બહાર આવે, અને દયીઆર પત્તી કાપવાની જરૂર રહે નહીં.

૨-સાતપડાનો ઇલાજ—મીઠું, સુકું મરચું અને હળડનું ચુરણ
ખનાવી દરદ પર પાંચે.

૩-સાતપડાનો ઇલાજ—જવખાર, મનસીલ, હડતાલ, સીંદૂર,
ગંધક, સંભાગે લેવું. તલના તેલમાં મેળવી દરદ પર સવાર
રાંત મુકમા કરવું.

૪-સાતપડાનું સત્યાનાશ વાલે—સાતપડા હાથેલીમાં અથવા
પગમાં થાય છે. અગન બહુ બલે છે, વેદના બહુ થાય છે, તે માટે
સહેલો ઉપાય એ છે જે, એરનદીમાં તેલનું વાસણ ધારું જુનું દેાય
તેમા દીવેલનો ફેરા ખાંડેલો હોય તે ફેરા ગરમ કરી સાતપડા પર
લગાડીઆ કરવો. અગન ઓછી કરે, પકવે અને રૂઝ ખી
એજ લાવે.

સારંગ ગાંઠ-વધરાવળ-અંતરગળ-ગોળી મોટી થાય.

સારંગ ગાંઠ માટે નીચલા ઇલાજો છે.

૧-નવસારના પોનાં મુકવાથી સોજો બેસી નય.

૨-એરંડીઉ જુતામ માટે પાંચ દીવસે લેવા કરવું અને જાંડા
સાફ લાવવા.

૩-લીમડાનો મગજ ના તેા ખાંવા.

૪-સુક અને મધ ચાટવું.

૫-પીપળીમળનો ઉદાજો મધ સાથે રોજ પાંવા.

૬-વધરાવળમાં કાચરી વધે તથા ગોળી વધે ત્યારે
ગોળી પાંચી દયાણુમાં રાખવી, અને બોંયરીગળીના મુળનો
અને જુની દંટનો જુંદા પાણી સાથે મેળવી લેપ મારવા.

૭-ત્રીફલા અને ઝેમુત્ર પીવામાં લેવું.

૮-એરંડીઉ અને સુક વારંવાર પીવું અને જાંડા સાફ ગળવા.

૯-ગુજમગોટા-રખર-સારંગગાંઠ માટે નીચે મુજબ ચુરણ તેા
ના દરદએ ગરમ પાણી નાં રોજ લેવું. સીધવ, સંચળ, જવખાર,
સુક દરેક બે તોલા, દરદ ૫) તોલા એનું ચુરણ ખનાવી રોજ ખાવું.

૧૦-શરૂઆતનું દરદ દેાય તેા દીવેલનો જુતામ આદુના રમ
સાથે ૩) ૪) દીવસે લેવા, એના જેવા ખીજો ઉચાલ દેામ નયી.
અથવા દરદનું અથવા ત્રિકલનું ચુરણ ના તોલા રોજ બે વાર લેવું.

૧૧-ગાળી મોટી થાય તે માટે—૧ શેર ગથેડાના લીંડા અને
૨) તોડા સુવાની બુટી પાણી સાથે મેળવી ગરમ કરી ૩) દીવસ લગાડવું
બુટી “અતરંગાળ” “ગાળીએ સોજો” “વધરાવળ”
“ગુલમ ગાટો” રખચર.”

સંધીવા.

૧=રાસના, આસંધ, એરંડાનું ઝુળા અને ગુંગળતો ડિકાળો પીવો.
૨-એરંડીઉ આંદુના રસની સાથે વારંવાર પીવામાં ફાયદો છે.
૩-અળાજીની રસ પીવો અંથવા તેની બાજી ખનાવી ખાવી.
૪=લીડીપીપર ગૌમત્રમાં બીંગ્લી સુકવરી, તેનું ઝુલણ ગુંગળા
સાથે મધમાં આટવું.

૫=૧૦) તો આપસોને ઘીમાં તળવી તેમાં પીપર પીપળીમુળા,
લવીંગ, તજ, સુંડ, અકલગરો દરેક તો ૧ થી ૧૧ ઉમેરી માકડની
સાથ પાક ખનાવી ૫) તો પાક પાચા ખાવો.

૬=કાળીમોટી બીંગ્લી તેમાં મીઠું નાખી સેક કરવું.

૭=ધંતુરાનું તેલ, માકડાકડીનું તેલ મધવા મસખેના રસ,
લગાડવો.

૮=૧) તો. સાલેદનું તેલ. ૧ તો. લીંજુનો રસ અને રસ તો.
પાણી મેળવી દીવસમાં ૩ વાર દરેકએ પીવું.

૯=મરી, પીપર, સંધેના મલગે કરી તેને આકરના દુધ સાથે
મેળવી ૧) વાસની ગાળા ખનાવું મેજ ૧ ગાળા ખાવો.

૧૦=પુરાણ ગરલી ગરેસ તથા અડીચણના મધિમાં મલગવું.
અથવા અડી ચણ તો પાળવેલના પાનનું વરણીના પાકવું.

૧૧-સરગવાના પાન અરડીમના પાનને મેળવી મેળવી પી
અથવા મરી કેવા થાવ તે તેમજ તેલ નીકળે છે. તેને અકલજમાં
મેલવાસંધ કરે છે. તેના ફળ ખાવાથી પુરુષને મારી છે.

સંધીવા— } એ માટે સરગવાનું પાન અરડીમાં મેળવી ગાટો
કરવું, } વાનું લગાડવાથી ગામડી પર ફાટકેના હોં છે.

૧૨-સંધીવા-વધરા- } મટે—ગિદામસ લગાડી કાચ નીપાડવું
વળા-ગેળાએ સોજા } પાન પાથિ.

૧૩-સંધીવા માટે—૧ ગેલવાનો છાંડ, કમિટીના છાંડ કેવો
થાય છે. સરતની પાસે લાઠા, કુભારીઆ, અંતરેલી ગામમાં થાય
છે, તેનું મુળીયું ૧ તોડો બકરીના દુધમાં ઘસી પીવું.

૧૪—કમરે ચસકા મારે, સાંધામાં પવન થાય—તો વાળની દાસને પાણીમાં ૧) કલાક બીજવી તેને મલમ જેવી વાડીને ચાપડે ન્યારે તે સુકાય ત્યારે અંદરનો પવન ખેંચી કઢાડે છે.

૧૫—ઝોથમી જરાંની પોટીસ બાંધવાથી સધીવા મટે.

૧૬=કળીચુનો મીઠાં તેલમાં મેલવી લેપ કરવો.

૧૭=ઝેલિંગો અને દેવત્વનો શીરો મેળવી લગાડવા અથવા વજનાગ પાણીમાં ઘસી લગાડવા.

૧૮=શરીર વાછથી ચકડી ગયું હોય ત્યારે સંધસરાના પાનનો રસ ૨ તેલો પીવો.

૧૯=આસવગંધ-ધોડાઆસંધ-સધીવા માટે—આસંધ ૧૫૫ તો. સુક વા તેલો એના ચુરણને ઘી સાથ મેળવી ખવાડવું. (એનો સીરો અથવા કાઢુ ખનાવી ખવાડ શકાય)

૨૦=સંધીના ઘણા જળનો હોય તે માટે—રાશની, ગોખડાં, ઐરંદાનું મુળ, દેવદાર, તેળાંગો, સાંટીડી, ગરમાળા, વેલપચીની, છંદ્ર-વાચના દરેક ૩ પદસાબાર લખ તેને બેર પાણીમાં ઉકાળી ૧ શેર રાખો. તેના ૩ ભાગ કરી દીવસે ૩ વાર પાચો. એજ વસાણાને ફરી ફરી ઉકાળી બાકે એને બીજો દીવસે પીવો. તેનું એકગ્રેડ (Ext Rasna Liq.) ખનાવી સારસાપરિજાની માફક વાપરે તો મુજુ ઘણા સારો જણાય.

૨૧=આંખાદળદ, સુરીજન, ઝેર કચેનો સંભાગે મેળવી ગડમુત્રમાં ગરમ કરી લગાડે. સુકાયા પછી વારંવાર લગાડવા કરે.

૨૨=૧ શેર. ઘી, ૧ શેર ગોળને સુકાપર મુકી આસણી ખનાવે તેમાં ૧ શેર અસાળીઆનું ચુરણ નાખી તેના પાક ખનાવે. પાણીમાં નાખી તેના કટકા ખનાવે તેમાંથી ૧ તેલો મેળ ખાઓ,

૨૩=કાળી મટાડી વા શેર, નીમખ વા શેર પાણી સાથે મેળવી દરદર લેપ કરે.

૨૪=ધંતુરાના પાનનું તેલ ખનાવી મસળવામાં લેવું.

૨૫=ચુનો, મેથી સંભાગે પાણીમાં મેળવી લેપ કરવો.

૨૬=૮૪ વનના વા સારા ચાએ—ચરેડી, રાઇ દરેક એક શેર, પીપર, આસન, વજનાગ, પીપર દરેક શેર વા, સુવા નોલા પાંચ એના ચુરણને પાણી સાથ મેળવી વડા (ભજ્યા) ખનાવી ચાર શેર તેલમાં તળે. ભજ્યા બળવાં જેવાં ચાએ ત્યારે તેલ ગાલી લીંચે આ તેલ મસળવામાં બહુ ઉપયોગી છે, ભજ્યા વનવરના ખાવામાં આવે નહિં માટે જમીનમાં દાટવાં.

૨૭-અકમડીના વેળાની સીંગનું તેજ મસજો છે.

૨૮-લેપ સંધાના દરદ માટે—ખોર, ગુમલ, હાળદર, આંખાડળદ પાણીમાં ગરમ કરી લગાડે.

૨૯-અડી ગયલા સાંવા, અડી ગયતું રાગીર—કાળા ધનુરાનું આખું ઝાડ કૃળ, કૃળ, પાન, મુળ સાથે તેજમાં ઉકાળીને તે તેજ મસજવું.

૩૦-સંધીવા-ગાયના પુઝાના વાળનો વાસો ખનાવી પરે તે સંધીવાવાળા દરદીને કાયદો થાય.

૩૧-સંધીવા—દરદવાળા બાથ ઉપર ગંધકનો ભુદો કાઢીને કટકારી આંધવા, તેની ઉપર કેળનું પાનદું અથવા ખીન પાનરાં આંધવા, જેથી ગંધકની દવા બહાર નીકળી જાય નહીં.

૩૨-સંધીવા, કમળો, તાવ અદાવવામાં ગળેનો સવ ઉપયોગી છે.

ગળેના સવને કોણે ખાંડો માલ તે ધજનો નીચાસનો, ખનરમાં વેચાય છે.

ગળેના ગુણો—સામક (Sedative) જ્વરદન (Antipyretic) સોધક (Alternative) ખુન સાફ કરનાર (Blood purifier) પાંચક (Stomachic) સીતળ (Refrigerent) મુત્રક (Diuretic).

ગળેનો સવ ખનાવવામાં ગળો નાચ લેવી. ૪ આંગળીઆ કટકા કરીને તેને છુદીને કલ્પવાળાં વાસણમાં નાંખી પાણી પુરતું મેળવી ખુબ દલાવતું તેથી અંદરનો રતાર્ય એકઠો થાય છે. પાણી ઝોગાળી કાઢાડી દરાને ૨ વાર પાણીથી ધોવો અને સુકવવો.

લીલાં રંગનો સવ સારો નહીં. સફેદ રંગનો બેકએ, ચોખો માલ સફેદ અને શીકો છે.

૩૩-સંધીવા માટે—વાળા, સુંક, દીવેલાનું મુળ સંજાગે લઈ તે ચુરણના ૧) તેજાનો ઉકાળો ખનાવી પીવો. એ મુજબ દીવસમાં ૩) વાર પીવો.

૩૪-સંધીવા માટે—ગંધકનું તેજ મસજો. (ગંધકના તેજની ખનાવટ માટે જુઓ “દીલી નસો મજબુત થાય.”)

૩૫-સંધીવા હોય તો તે બાગપર ગરમ પાણીની ધાર ઉંચેથી નાંખવી.

૩૬-કાયાકુટીનું તેજ-એળચીનું તેજ—આ તેજ સંધીવા નજળા માટે લગાડે છે. એનો લીલો રંગ ત્રાયાને લીધે છે. તે વખત જો

ઉડી જાય છે. આ તેલ ચામડીમાં જળાદી પડે છે. તેથી અરંદની નસેના દરને જળાદી ફાયલો કરે છે. એમાં ટરપેન ટાઇન બેજમેન થાય છે.

૩૭-સંધીવા માટે—વા શેર ચાપડીની, તજ, મસનાડી, એલચી દરેક વા તેલો મેળવી તેમાંથી વા અથવા ૧ તેલો દુધમાં ઉકાળી પીવાય છે.

૩૮-પરણવના (પોથાપાપરી) એની ખુસખો મારી છે. તેને ચાપડીઓમાં રાખવાથી ઉધ્ધ લાગતી નથી.

સંધીવા માટે—પોથા પાપરીનો સુકા અથવા લીલો પોલો ખૂંદો તેની લેપરી અધિ. આ લેપ મુકવાથી જુતા સંધીવાના સંધા ખૂટા પડે છે.

૩૯-સંધીવા માટે-કરંજના પાંદડાં પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણીથી નેક કરવા.

૪૦-સંધીવાને દુખાવો નરમ પડે—આકાશના ગાડના ફનીગાદરી ખનાતી તે દુખાવા ભાગ ઉપર પાંધવી, કાઈ બી દુખારા ઉપર આ રૂં પાંધી ના ફાયલો થાય છે.

૪૧-નસોત તથા સંધાને દુખાવો માટે—ટરપેનટાઇનમાં બેજમેન જલુ થાય છે. તેમાંજુ ટરપેનટાઇન તે પીરીટ ટરપેનટાઇન છે. તે દવાના કામમાં, શરીરે વરમી કાવવામાં અને નસોત તથા સંધાને દુખાવો દુર કરવા માટે રસણવામાં વપાયે છે. એ તેલ લોર્ડીને દરતુ કરે છે. ચામડી તે તેલ વસવા પડી લાલ થાય છે.

૪૨-સંધા અડી ગયા તેમ તેા યુવરનું દુધ અને લંલકાનું તેલ મેળવીને લગાડે છે.

૪૩-સંધીવાયુ,=વરમીના દરક પડી લાડકાં દુગે=તેતો ઇલાજ=યુઅરનું દુધ કે દીવરને અંતરે ૮ વાર માર મારવું. પલીન્ટર ઉડે અને પડી ગાઈ થાય. એક બે વાર મારવાથી ચુગું ચેતો નથી.

૪૪-સંધીવાત=ચરકા મારતી અંધા—સંધીવાવાળા વરદીના સંધા આગળ સાર્વે દેવા તેા ધંગુરાનાં પાતરાંની પાટીસ કરી મુકે છે. પાતરાં છૂંદીને તેમાં પાણી તથા કરંજે વળતે ચાખાને આંધા મેળવા પાટીયે ખનાવે છે.

૪૫-કમર દોળ, સંધા દુગે, તે માટે—થડીને કેટલી દૂરનું ખનાવે તે યુગ્મ વા થી ૧ તેલો મધ સાથે સદ્યાર સંજ આપ.

૪૭-સંધીવા માટે--કાપડાનાં તેલમાં મરી મેળવી મસળે.

૪૮-પાનું તેલ--નાલીઝરના પાણીમાં જે બીનામાના કટકા કરી નામે અને ઉકાળે તે તેલ છુદ્દ પડે તે તેલ માથા તેલમાં મેળવી મસળવામાં લાગે.

૪૯-શરીરે ગરમી આવે--સાંધીયા વા એક કાચના હેતુથી તેમજ કાસનવાટર શરીરે ગરમી કાપવાના હેતુથી મસળવામાં આવે જે તેમાં મહેનતફાકટ વગર છે. પછી ગરમાદ થાય છે. દાઢ અથવા કાસનવાટર નવારે શરીરે કાગાડવું હાડ ત્યાર તની પાટલીને કુચ મજબૂત મારી તડકે મુકવી. તડકાથી દાઢ ગરમ થય તે ગરમ દાઢ લગાડે તે ધણા ફાયદા આવે.

૫૦-સંધીવા-ગાઉટ--મુંઠ અને ગોખરૂનો કાફલો લેવા આવળનાં મળ અને કાંખળી વચેના ભાગની જાતનું ચુરણ ૧) લાલ, દહીં સાથે ખાવું.

૫૧-આસંધ, મુંઠ, ઝેરડા મળ, ગોળા દરેક ૧) તેલો પાણી ૧) શેર ઉકાળીને વા શેર પાણી રાખી તેમાંથી ૩) તેલા તેજ વળુ વાર પીવું.

૫૨-પાકા પપરડા સાથે ટંકાળખાર ૪) લાલ ખાવો.

૫૩-આવળની પાલીનો રસ પીવો.

૫૪-મુંઠ, દરડે અને વાજમાનું ચુરણ વા તેલો ગરમ પાણી સાથે લેવું.

૫૫-લસણ ૧) તેલો અને ગાયનું ઘી ૧) તેલો ખાવું.

૫૬-આવળના મુંદરનું સરખત પીવું.

૫૭-ગોમય સાથે ગુંગળ ખાવો.

૫૮-તેલ અને મુંઠની ચટણી ખાવી.

૫૯-દરડે ૧૨ ભાગ, મુંઠ ૪ ભાગ, અજમેડ ૩ ભાગ, ખોરામાની અજમે ૨ ભાગ, સીંધાકાચુ ૨ ભાગ, એનું ચુરણ વા તેલો લેવું.

૬૦-સંધીવાના સોજાપર શુદ્ધિગત કેસર અને ઈંડાની સફેતનિદ લેવે મારવો.

૬૧-સંધીવા માટે નીચલા વનગીના સરતા ઉપાય છે--સંધીવા માટે મીઠાનો જીલ્લાય લેવો.

કેળામેલ એન ૪, કેળાસીલીલ એન ૪, એક વખત માટે તેલ ૧ ખતાવી ગળવી; જાડો ન થાય તે દાનમાં ૨ વધવા ૩ ગળવો.

૬૬+૬-સંધીવા માટે-લીંબુનું સરખત પીવામાં ચાલુ રાખવું. પોતાસ કાર્બોનર આઉસ અરધો, પાણી આઉસ ૧૦ મેળનીને સુરેલા લાગ ઉપર એ લોસનના પોતાં ચાલુ મુકવાં.

૬૭+૫-કલેરોફોમ દ્રાવ ૧, પાણી આઉસ ૧૦ એ લોસનના પોતાં મુકવાં. અથવા એકરેક્ટ બેલેટોના આઉસ ૦૧ પાણી આઉસ ૧૨ ના લોસનના પોતાં ચાલુ મુકવાં.

૬૮+૫-સંધીવા માટે-ગરમ પાણીમાં કળીસુનો નાંખી દરદવાળા ભાગને સેકવો.

નાવ વગરના સંધીવા માટે-જેલેપ પલ્લીસ કમપાઉંડના જુલાળ પી વરેર છે.

૬૯-ગમ ગુએકમ એન બાર, અવસારો અંચક એ ૨૪, એ ૧ કચ ગોળી દરી દાંતમાં ૩ વાર ખાવી.

૭૦-સેકટાનું તેલ-સેકટાનું જળીઆને છુદી પાણીમાં નાંખી વંતરમાંથી માળે તે પાણી સાથે તેલ નીકળે છે. એ તેલ રાત આં કસાળુના જેવું જલદ છે.

સંધીવા માટે સેકટાનું તેલ મસળાયામાં આંચ.

૭૧-અંદ્રાલાનું તેલ બનાવવાની રીત-અંદ્રાલાના પાતની લેપડી બનાવવી તે લેપડી કરતાં આંક ધાતું સરસીડું તેલ અને ૧૬ ધાતું પાણી નાંખી ઉકાળવું. પાણી બગી રહે તે તેલ ગાળી લેવું.

અંદ્રાલાનું તેલ, અંગુલી તેલ બનાવવાની બીજી રીત-અંદ્રાલાના બીના મગજને ખાખરાં કરવાં તે બુકાને તલના તેલની ૧૭ લાવના (પત) આપવી, એટલે બુંદા તેલ પી શકે એટલું તેલ પાવું. પછી તે બુકાને સાંચામાં દાખી તેલ કાઢવું અથવા બુકાની બુઘી (કલક) કરી કાંસાના ઢાંસીઆને અંદરથી લગાડી, તે ઢાંસીઆ બીજા એક કાંસીઆમાં ઢીંધી મુકી તડકા લગાડવાં. તડકાની ગરમથી તવાળતે તેલ છૂટું પડશે.

કળતર અને સાંધાનો દુખાવો માટે-અંદ્રાલાનું તેલ માલીસ કરવું.

૭૨+૬-સંધીવાનો સોળે સારો થાય-દીવલીના મગજ પાણી સાથે વાટી લેપ કરે.

૭૩+૫-શરીર અડી ગયલું છુટે-કુલીજનનું ચુરણ શરીરે મસળવું.

સંધીવાના દરદીને ખાંડ બહુ નુકશાન કરતા છે, ખતાસ ખાવા કરતાં ખાંડ ખાધાથી વધુ નુકશાન થાય છે; ખાંડનો વીશેષ ઉપયોગ થવાથી દ્રાયા બગડે છે.

સકિર ખાવામાં ખાંડ જેટલું નુકસાન નથી

૬૫-નસો ગંદાયલી હોય નસો ઢીલી પડી હોય તે માટે-સંધિય તથા સીંદૂર સંભાગે મેળવી માયના ઘીમા મલમ કરી મસળવા.

૬૬-સંધીવા માટે-સુંડ, એલચી સરખે બાગે મેળવી વા તોલો દાનમાં ૨ વાર ખાવો.

સંધીવા માટે-રાતને સુતી દેવા નીચે મુજબ આદ પીસી અને ખાંડુસ ઝોદીને સુવં.

આદ સુંકની-સુંડે ખાખરી કરેલી વા તોલો લગ વા શેર ઉકળતાં પાણીમાં નાંખી દોડી ગળવું. તે આદ બેઝ તે વાર પીસી.

૬૭-સંધીવા માટે-૫ વાલ સુંકેના બુંદા અને ૨ વાલ સોડા આનકારખ ખાવામાં લેવો અથવા અરેબ તોલો આદ ૧૫ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ગરમ ગરમ પીવું અને ગરમ કરવું ઝોદીને સુવું. પરમેવો થતે દરદ નરમ પડે.

૬૭+૩-સંધીવા માટે-સુનામખી વા તો. જુલાયના તોડાં સાથે ખાવી (ત્યારે લોહી પડવું દેવ આમચું બહાર નીકળવું હોય ત્યારે સુનામખી વાપરવી નહીં.) લીમડાનાં પાતરો સાથે ખાવેલાં પાણીથી ગળાવ તો સારીરતા નરમ નરમ પડે.

૬૭+ખ-તેલ તથા માપરેલને સંભાગે મેળવતે નાખવા તથા વા વાળા ભાગ ઉપર મસલે છે.

૬૮-સંધીવા માટે-કીંજીરું સરખત પીવામાં દરદીને આલુ આપવું. દેટલાક દરદીને કીંજી ખાવાથી સાંધા તગત પડે છે તે જાણવું.

૬૯-સંધીવા, માયાના દુખાવો. માટે-સંધીવામાં ત્યારે સોળે ન હોય ત્યારે અને માયાના દરદ માટે તેમજ વાળા માટે વળનાગને પાણીમાં ઘસી લેપડી મુકવી.

૭૦-સંધીવા, ખંચાખ ગયલી નસો માટે તેલ-છવતા સરકાને બુંદી નાંખી તેલમાં ઉકાળવા પછી તે તેલ ફરીથી અંતરગળનંતરમાંથી ગાળી દહાડે, પછી સંધીવા માટે અને ઢીલી થયલી નસો માટે મસળવામાં વાપરે.

૭૧-વા કમરનો, વા સાંધાનો તોડે-સાખરસીંગ પાણીમાં ગાંડુ ધસેલું તોલો ૦૧, મધ અને દારૂ (દારૂ વગર ખી ચાલે) સાથે મેલવી સવારે જીએ પેટે ચારી ઉપરથી દુધ શેર વા દીન ચાર પીએ. તે રહી ગયલા માણસને જરૂર ફાયદો થાય. સધળા ખીજા ઉપાયોમાં આ પહેલો અજમાવવો, ઉપાય ધણો જાણીતો, સહેલો, અને સસતો છે.

૭૨-સંધીવા માટે—કાળાં મરી, શુધ્ધ કરેલા ઝેરેર કચોલા, અપ્પીણ સરખે બાગે મેળવી પાનના રસમાં એક રતી બારતી ગોળી બનાવી દીવસમાં ૩ વાર ખાઇને ૩૫૨થી નાગરવેલનું પાન ચાવવું.

૭૩-સંધીવા માટે--આકડાના રૂતી ગોદરી બનાવી સોંધાં ઉપર બાંધવાથી ગરમી આવે અને કાયદો થાય.

૭૪-ગુમરો=તલના આડના જેવું એ આડ છે. સુરતની પાને રૂદિર કસ્યામાં અને સીંગણપોર ગામમાં એ જાડ થાય છે. ફાગણ માસ સુધી એ જાડ હવે છે. સુરત શહેરની પાસે સીંગણપોરમાં તેને ગુમરો કહે છે. એની લેપડી મુકવાથી સંધીવાને કાયદો થાય.

૭૪+૩-વા ખસે=અડી ગયલા સાધા છુટે=ગંગરો=દમરો મટે=કમર અને ગળામાં કળતર થાય તે માટે ખજુરીઆના પાનની થંડી લેપડી બાંધે. વા ખસીને બીજી જગ્યાએ જાય તો ત્યાં તે લેપડી મુકે. આ લેપડીથી અગન બળે છે. જો એની અગન ખમી ન શકાય તો થંડા પાણીની ધાર ઉંચી નાખવી, અથવા ડોપડ પાણીમાં ધરી લગાડવું.

ગંગરો તે જમણા પગનું શુદ્ધ સુન્દે તેને કહે છે. દમરો તે જમણા પગનું શુદ્ધ સુન્દે તેને કહે છે. એ બંને દમર ખજુરીઆના પાનની થંડા લેપડી મુકવાથી કાયદો થાય.

૭૫-સંધીવા માટે—તેલગા ખેતરમાંટના કુલ મેળવનાર મસળાં.

૭૬-સંધીવા માટે લેપ—૬ઉંનું મુકું ૪ ભાગ, નીચળ ૧ ભાગ અને ભાગ ૧ ભાગને પાણી વગર ગરમ કરી અગ્નિ પાકવું.

૭૭-સંધીવા ઉપર બીજામાંના રસ આપડે છે તે જગ્યા ઉપર ગરમી આવે છે. વધારે આપડે તો કોઈકે કોઈકે પાસેની પેવુ બીજામાં બાંધે ગળદી મળી જાય છે. બીજામાંના ગાડના કાકડાની બળામ બાંધે મસળાં તો પાનની ઝાડી પાકતી રહે.

બીજામાંથી કાયદો આવે છે અને બીજાનું તેલ, અથવા આપડે બીજામાંથી બીજામાંના રસને ઉતાર.

કમરે દુઃખે=કમરે રૂદી જાય. જાતી દુઃખ.

૭૮=૧) વાલ કેરુરના, વા વાલ કેરુરનાં વિષમાં ૩-૪ ભાગે તો એકજ દીવસમાં કાયદો જાણાય.

૭૯=કમર રૂદી જાય=જાતી દુઃખ તે માટે પેલેડાનાની પત્તી માંડે છે તેવી પત્તી દેરી મક્કમની બનાવી માંડે. મક્કમ આવવાની રીત=લાલ ગમ પલાયટર અંગ્રીજ વા ઝેર, તે ઉપરથી કાચળા કાઢી નાખે. કાચ પર તેલ લગા એ રીત મક્કમ મસળાં. અને રીંદુરમાં બાળવા. આ સુગંધ બાંધેર રીંદુર મક્કમ સાથ મેળવતાં એની પત્તી બનાવી લગાડે.

સમીપા, હાડકામાં દુખાવો, સોજો.

૮૦=લેપ=અજુર ૦૥ સેર. રેવનચીનો શીરો ૪) તો. અગીચ્છ ૦૥ તો. એળીઓ ૫) તો. પાણી દોઢ સેર, એને ઉકાળીને એક રસ કરે તેને માળે, ફરી ઉકાળી લેપ જેવો બનાવે, તે લગાડી ૩ દાયે જરૂર પડે તો સ્પીરીટ નાખે; જેથી લેપ જલદી સુકાત જાય.

૮૧=સમીપા વિમ કુટકને લીધે હોય તો પારાનો મલમ મસળવો. પારાનો મલમ=ધી ૨) તો. કાકમનું ઘી ૩) તો. પાણી ૧) તોલો, પાણી નજરે દેખાય નહીં અને અડુ રંગ પકડે ત્યાં સુધી ધુટીઆ કરવો.

૮૨=પતુરાના ખો, અને પીપર સંભાળે ચુરણ ૧૥ વાલ રોજ ૩) વાર મધ સાથે લીએ.

૮૩=સુરોખાર એ વાત પાણીમાં લેવો, જન સુસ્તી ન દેખાય તો વજારે લેવો.

૮૪=મરનાં ૧) તો. પાણી) સેર ને એક રાત મેળવી રાત પછી એના પોતાં દુખાવા પર મુક.

૮૫=પ્રામણ્યના મળ ૦૥ વાત, લાંડીપીપર ૧) વાલ. ગાળ સાથે રોજ સવારે ૧૫) દીન ખાળે.

૮૬=વાગરોગ મટે, દરદી આસનો યાય. પીળો ફાસટો, દેવદાર, રોડે એ ૧ કાદવામાં વા તો દોવેલ ૧૫) દીન સવાર રાત્રે.

૮૭=સાધા છુટે=અમક મટે; સાંધા પર આકડનું દુધ મારી રાત્રે ભભરાવી પડે બાધે; ૪ દોવસે ફરી પાંદો બાધે.

૮૮=તેલ=આદુનો રસ, સરગવાળો રસ, બકરીનું દુધ અકક ભાગ પાણી ૨૪ ભાગ તેલ ૧) ભાગ; ઉકાળી તેલ બનાવે અને મસળે.

૮૯=સાઈકીકા નસનું દરદ, એ મટે સાંજાત ૩) વાલ આદે તેથી પીસાય દાળી થાય.

૯૦=લેપ=ગુગળ, રેવનચીનો શીરો, પ્રસેસ. ગુજર, રગતબોલ સંભાળે ચુગળ ૫ હાંતી સંક્રીમા મેળવી લગાડે. ઉપર ૩ દાયે આકરનો ૩ ઘણો સારો પડે.

૯૧=દોવેલ ગરમ કરી ૧૥ દુધમાં પીએ તો અનેક જાતના વાયુ મટે.

૯૨=કાંડાનું તેલ મસળે—તેલ બનાવવાની રીત ૪૦) કાંડાની બાફેલી દાળ અકળકરો, તજ, કાયફળ, લવંગ અકક તો. મમુકનુ મોહુ ૦૥ તો. એ સમજાને ૧) રસ કદી તલનું તેલ ૨) તો. મેળવી, પાનના જાંતરથી તેલ કાઢે.

૯૩=બીલામાં ૧ ખાતરવાળી જમીનમાં મેદી રોષે તેની લાઠ દરદીને ખાવામાં આવે.

૯૪-ચોપચીની વા તેા. દુધ સાથ ઉકાળી ૧૦ દીન પીએ.

૯૫-લમણુ, અળગો, સુંદ, મરી, પીપર સુવા એમની પાછામી એક ચીજ ઘીમાં મેળવી તેજ સવારે ખાવી.

૯૬-રાસના એ આની બાર પાણીમાં વારી જસ સાથ રોજ એ વાર પીવો.

૯૭-ઉપજાસરી સંત્રીવાળે અને ઉપદંશ પછીના લોકી વીકારને ઘણા કામદો કરે છે.

૯૮-ધંતુરો, આકંઠા, અરંડીઆ, નળોડ એએના પાત દાણીઆ થુઅર, વચનાગ, સંભાગે વાટનું. વાટેલી ચટણી કરતાં બમનુ તેલ કાઢે, માંદા રહે તેને સુકવેઃ સાવાનું કુરચ કરી પાણી સાથ સંધીવા પર લગાડે અથવા ખતેલું તેલ મસાળે.

૯૯-વા તથા લકવા માટે તેલ વચનાકનુ અથવા ઝેહેર કચરાનું વચનાગ અથવા ઝેહેર કચરા ૧ ભાગ લેવો પાણીમાં પલાળી રાખવો. તેની ચટણી કરવી ચટણી કરતાં ૫) ઘણું તેલ, ૧૦ દહીં દુધ અથવા પાણી એને ઉકાળી તેલ અનાવે.

૧૦૦-ઝેહેર કચરા ૧) રતી રોજ ૨) વાર ખાય.

૧૦૧-લુખુ સુકાલું દરદી હોય તે તેને ઘી, તેલ, અને જાળા ખવાડવાથી સંધીવા નરમ પડે.

૧૦૨-વા તેા લમણુ તેજમાં મસળી યાજરીના ઘેટલા સાથ ૮) દીન ખાય.

૧૦૩-સુંદ અને ગળા દરેક ૧) તેા. ૧) ફેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંક રાખી પીવું. આ મુજબ રોજ એ વાર પીવો.

૧૦૪-સુંદ અને જાળા રોજ એ વાર ખાવો.

૧૦૫-અગન્યા ગાડના મુળ પાણીમાં ઘસી દગાડે.

૧૦૬-બીજામુ, કાળાતજ, દરેક સંભાગે ચુરણુ એઆની બાર જાળા સાથ ખાવું, તેલ, મરચું ખદાક નહી ખાવી.

દરેક ગતના વા માટે બીજામુ અકસીરછે. ૧) ઘણુંગરમ હોવાથી ખાવામાં ભય રહે છે; માટે નીચે મુજબ વાપડે.

બીજામાના કટકા કરી જમીનમાં ખાતર તરફે મેળવે. ૧૦) દીન તે ન્યાં પાણી નાખે. ખાતર થયા પછી તે જગામાં મેડી રાખે. સુધીમેડીની લાજ પકાતો ખાવાથી સંધીવા મઃ. ઘીના ખોરાક વધુ ખાવો, નહીનર શરીરે અફાળો થાય. આવી રીતે અનાવેલી લાજ ઘણી વાર ખાય તેના સફેદ ખાસ કાળા થાય, અને કાળા ખાસ હોય તે સફેદ થવા પામે નહી સફેદ બધાં ઉપર આ અખતરો અજમાવવાયા ખાતરી થશે.

૧૦૭-એકલા (જાણીવર)ની ચરખી ખસાળે અથવા તેનું માઉસ દરદી ખાઈ.

૧૦૮-સમુદર ફળને નગોડના પાનના રસમાં ૬) દીન બીજવે. છાયામાં સુકવી ચુરણ બનાવે. તે ૧) વાસ દુધમાં ઉકાળી ૭) દીન પીએ.

૧૦૯-રાતા અગત્યાના મળ અને કાળા ખંતુરાના મળ પાણીમાં ધસી લગાડે.

૧૧૦-અંબેલીના પાનનો રસ ૨) તો. લી સાથે ૧૫) દીન પીએ.

(લુગા “લોહી મૂંઢરે.”

૧૧૧-ચોપચીની બાટુ અકસીર છે. પાતાસ આયોદ્ય અને મારસ પહેલાનું કામ કરે છે. એનું ચુરણ ૧૧) તો. દુધમાં ઉકાળે, એવાર ખાય.

એનો ઉકાળો ૫) તો. એવાર રોજ પીએ.

ઉકાળો—ચુરણ ચોપચીનીનું ૧૦) તો. પાણી ૨) રોજ. એના તાપથી ઉકાળે, પોનોસેર પાણી રહેતે જાળે; ૫) તો. સુરી દીનમાં ૩) વાર પીએ.

સસણી-વાવરી-ઉંપળીઉ, કરમની કસર

૧-સસણી માટે—ચોપચી ચુરણને બારી રસ કઢાડે. તે રસમાં એળીઓ, કરડાં, રેવનચીનો રીયે, મેળવી પેટપર દુડીની અગ્રપામ લગાડે. દુડી ઉપર લગાડે નહીં.

૨-સસણી-આંખાના આડ ઉપર લાલ કીડીચાય છે તે કીડી એક, પાણી તેમાં એકમાં મેળવી તેમાંથી ૧) તો. પાણી બચ્ચાને પાતાથી સસણીનું જેર નરમ પડે છે.

૩-સસણી માટે—ખરમારાના બી, નાખરેલના પાનના રસમાં વાંટી બાળકને પાએ.

૪-અચ્ચાને ઉપળીઉ, બચ્ચાને સસણી માટે—એકચંદ્ર ૧) આંખાના નેટલું માલાના દુધમાં ધસીને દર રોજ કલાકે પાવું.

૫-સસણી માટે—મીઠીબર નાખનું આડ કીડીચાવા. બાંક. અને મુજરાતમાં ચાય છે, તેનું એક પાન દુધમાં વાટી બાળકને પાવ.

૬-સસણી માટે ચૌમુરને ૨ વાર કપડાંથી માણસને તેમાં લગાડે. નાખી ૧) તેમો બાળકને પાવું.

૭-સસણી—મગ્યાને થાય તે વાહન હાથેકુનન (મધર) દીપાં સસણી ખ્યાસ સુત્રી પાણી સાથે પાવાથી ઝાહડો ઉઘડી થઈ નરમ પડશે.

૮-સસણી, વાવરી મટે—ખાવાના પાનનો રસ ૫) દીપા, ગાદુનો રસ ૫) દીપા, એમાં ૨) લવંગ મેળવીને મગ્યાને ૪) દીપસં પાવે.

૯-સસણી મટે—પાપડખાર ના વાલ મેળમાં મેળવી દીપ-સમાં બે વાર ખવાડે.

૧૦-સસણી મટે—મરચાનો સાનપડો (ઠંડવો) સુકતી બારીક કરવો તે ચુરણ ૧ વાલ બાળકને મધમાં ચટાડે.

૧૧-વાવરી, સસણી મટે—ચોડાવળના બે લસકડા પાણી સાથે કરી તે પાણુ બાળકને પાવ, બે ઝાહડો સાથે ન ચારનો હોય તે જીવાળ આપવો.

૧૨-સસણી મટે—જુનો મેળ પાંચ વાલ, સાજખાર બે વાલ પાણીની સાથે મેલવી દીવસમાં ૩ વાર બાળકને પાવુ. ઝાડ વાટે પેટની ઝાડો પડશે અને બાળક કુશીઆર થશે; અથવા જુનો મેળ બે વાલ અને પાપડખાર અથવા ગવખાર, અણાની એક દાળ કરતાં બી ઓછો મેળવી માતાના દુધ સાથે બાલકને ખવાડવું.

૧૩-બાલકને સસણી, દમ ખંડી મટે ચાલી પાનપર દીવસ લગાડી મરમ કરે અને છાતીપર બાંધે, અને પેટપર મુકે.

૧૪-વાવરી ફુન, ફુન વાવરી, પેટ મોટું થાય, દમ ભેવાએ નહીં અને દાફે તે માટે છલાજ—વાવળના ઝાડપર નાદી નામનો વેમો થાય છે તેના મુઠના બે લસકડા રવાના દુધમાં ભરી પાવ. પેટ ધણુ આવે અને દરદ નરમ પડે. જે પાન ન આવે તે જીવ બેખમમાં બાળવો.

૧૫-ગીળે દલાજ—અમલીના ઝાડના પાનનો રસ ના તે, પાવો, અને તે રસ છરીરે ચોપડવો.

૧૬-દુધ વાવરી—નાના બાલકને ૧ ગળ જેટલી પકાવેલી ધાપણુ મધમાં આપવી.

૧૭-મરચીનો ઠંડવો સુકો ૧ મગ જેટલો નવલી પાનનાં રસમાં આપવો, (ચેવલી પાનને જીવડમાં પાકવાથી રસ નીકળે છે)

૧૮-નળેના ઝાહડના પાન છુંદી પેટ પર બાંધવાથી ઝાડે આવી દરદ નરમ પડશે.

રેરાંનું કાક જે ઉપર બેઠાં બેઠાં હતાં થાય છે, તે દુશ્મનું અધાણું બને છે, તે કાક સાથે નહીંકંડ નામનો કોક થાય છે તેની પાનનો રસ ખાવડો પાવ બને તેના પાન કુટાં જે ભાંપે.

૧૬-કુપ જાંબરી—પાકવેલી પાપણ મમ જેટલી મધમાં મેગી નાના બાળકને પાવી, મોટાં બાળકને ખામ બાળકનાં પાકરોના રસમાં પાવી.

૧૭-ડીકામાલી, રેવચી, જેલીચો સંભળે પાણીમાં ધરી, તે ધસાડો કુટીની ઉપર નહીં પશુ કુટીની અસપાસ લગાડવે. સુખવને ફરી ૭ વાર લગાડવે.

૧૮-પનુરવા, સસણી, જાતીસી બેલી બધાં તે માટે—ખાટલાપર ના માકળું લોહી ફાંટના પાસા ઉપર ધસાડું, અથવા સસણાનું લોહી મરદન પર ધસાડવું બને ફાંટે તે પાડું.

૧૯-સસણી માટે બાકામના મૂળની ઝાલનુ ચુરણ ૫ થાલ બને ખાંડ ૬ થાલનું ચુરણ જવાબી તેમાંથી ૧ થાલ ચુરણ ૬૨ ૭ ઠલકાં બાલકને મધ સાથે ખવાડવું ઉપરથી બળવાનો રોગ કરવે.

૨૦-ડીકામાલી, જેલીચો અને રેવચી પાણીમાં વાટી મરમ કરી કુટીની અસપાસ લગાડે.

૨૧-સસણી માટે—સસણીવાળાં બાળકને કરો અને બેઠેરાંનો ધસારો રોજ પાવે.

૨૨-સસણી માટે કરોને બાકાના રસમાં ધરી બાળકને લગાડે.

૨૩-સસણી } બીની બતી ઉપર તારની ચારણી મુકી તે ઉપર
વાવળાં માટે— } ચેવેલી પાન મરમ કરી બતી ઉપર સેક
કરે તે ફાંટો થાય.

૨૪-સસણી—એક રતી નવસાર દુધમાં મેગી બાલકને રોજ ખવાડે.

૨૫-ઉપરથી બધાંને સાચે તે વખતે ધસણનું તેલ બતીએ મસણે છે Indolent ટામ્પાગા, તે પીમળાવવા માટે ધસણની લેપડી મુકાય છે.

૨૬-બુનો જોળ—બુલાખ લાવે છે. બધાંને સસણી અને ઉપરથી માટે અપાય છે.

૨૭-સસણી અથવા ઉપલીઉ બધાંને થાય ત્યારે સસણાના લોહીને બતી અને મરદને લેપડવું અને પાવું, સસણાનું લાલુ લોહી દુરત ૩ માં જોળી લઈને બાળકમાં મુકાવી રાખે છે. બધારે લોહીનો અપ પડે ત્યારે આ ૩ પાણીમાં બીજીની લોહી મુકું પાડે છે.

૩૨=સસણી માટે—૧ મહેલી દુકાની એક વાલ મધ સાથે ખવાડતી.
 ૩૩=સસણી—૧૦ તોણા યૌવન ૩ વાર કપડાંથી બાળી તેમાં
 ૨ વાલ હળદર નાખી પકવું.
 સસણી બચ્ચાને—માતાના ખારે ખોરાક ખાવાથી બચ્ચાને
 સસણી થાય છે તે માટે મરઘીના સાતપડા પાને ઠેકવા ૧ વાલ
 પાણી સાથે બચ્ચાને પાવો.

૩૪=સસણી—દાંતનું મેસી જ્યું—માકડનું બોલી રમાં સુકા તે
 રેનો કાકડા કરી તેના ધુમાડા સુધાડવો.

૩૫=સસણી માટે—બાળકના પેટ ઉપર (ફુટીપર નહીં) એળાઓ,
 દીકાંમંલી, કેવચીનું લાકડું વસીને સહવાર સાંજ લગાડવું.

૩૬=સસણી બાળકને થાય તે દીવસે કારેલીના પાનનો રસ એ
 તોણા અને હળદર પાંચ વાલ મેળવીને તેમાંથી એકેક ચમચી સહ-
 વાર સાંજ આપવી.

૩૭=તાન થાય બાળકને તે માટે—કાંડામાં ઘી મેળવી કપાળ
 પર લગાડે અને દીવલાનું પાન ઉપર બાંધે સહવારે બાંધી સાંજે
 કાઢાડે ૩ દીવસ આ ઇલાજ ચાલું રાખે.

૩૮=બચ્ચાને ઉપગીઠિ—ખાંસી—સીતાળના પાનને કળના પાનમાં
 પીટાળી ગળે બાંધવું.

સસણી—સીતાળના રસ અને ખાવચીના રસ મધ સાથે ખાવા

૩૯=સસણી—૨ની મોડ્યદન તથા ૨] વાલ હલદર, નાગર-
 વેળના પાનનાં રસમાં આપવી.

બાળકને કરમ.

૧-દીકામાલી, કાચકાના બી એનું ચુરણ ૪, વાલ સખરના
 બંસારામાં મેળવી ખાંડ નાખી વાગે (એની ટીકરી બની શકે)

૨-પાકા દાડમની તાજી જાડનો કીકાળો પીએ. કચકા સેકેલા
 વાલાં મરી, એકેક તોણા, બાળેલાં કહેરકચરા તા. ગા, હિંદીજવ
 તા. ૧૫, તુલસીના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી વાળે ૧, ગોળી મોટાં
 માણસને દીવસમાં ૩, વાર ખાસકરે એ વાર ખવાડે તો નાના મોટા
 તમામ કરમ પડે.

૩-કપીળા, વાયવરંગ રેવનચી સંભાજે ચુરણ એ વાલ ગરળ
 પાણી સાથે પીએ.

૪-વાયવ્ય ૧૦ દાણા મિથુન ના વાત દરે ૧, વાત કંપી-
જો ના બીજા અથવા ચુરણ પાણી માથે ૧, વારણ પાણી કરમ ન પડે
તો બીજો દાવસે સવારે પાવ.

૫-અમાકળડ ચેકરી વાતના રકમાં થયે, ના નો ધમ્માડામાં
૧, વાત મિથુનમાં મેળવી જાય.

૬-૦૧ નો સોજી દરેક વાતના, ૧, નો દાવસ એની પીચકારી
સફરામાં મારે.

૭-જુલાઈનું મીઠું ના ૧ માથો ૫, નો ની પીચકારી સફ-
રામાં મારે.

૮-વંધકના કુત્ર ૧ થી ૨, વાત દરે ૩, દરેકે મધ સાથે
ખવાડવું.

૯-પદ્માસવાપટે પાણીમાં રાતી પાવો.

૨૬

૧૦-પાડમની કળી અથવા કુત્ર પાણીમાં ૫ થી મેળ ૬, વાર
પાવાથી, પાણી જેવા જાદુના વાતકને આવતા હોય તે બંધ થાય
અને કરમ બદલ નિકળે.

૧૧-કરમાણી અજમે ૧ ભાગ સાંકર ૪, ભાગ વાયવ્ય ૧,
ભાગ એનું ચુરણ ૧, થી એ વાત મધ સાથે ખવાડવું.

૧૨-ખુરામાંની અજમે ના વાત, પાણી સાથે ૭ દીન આવેલા.

૧૩-વાયવ્ય ના વાત પાણી સાથે ૭, દીન ખાવું.

૧૪-બકત કીંગનો રસ આ નીવેલ ચારવાર વાત રોજ ખાવું.

૧૫-ધોડાની સાડ તારી કાઢી તેનું ચુરણ ખાવું તે ચુરણને
વાયવ્યગના કાઢવાના ૧૦, પા આપે પાણી બીજાના કાઢવામાં
૧૦, પા આપે તેમાંનું ચુરણ ૧ વાત મધ માથે આપે.

૧૬-૧, વાત ડીકાંમાલી ખડ સાથે આપે.

૧૭-કાળો વાયવ્યગ કાઢ્યોજા, આખવાના બીજા (પીપા-
પંડા) કરમાણી અજમે સંભાળે ચુરણે ગેંગ સાથે મેળવી ના નો-
લાની ટીકરી બનાવી ખવાડે.

૧૮-કવચ (બેરવર્સીંગ) એ રતી રાતે દહી સાથે ખવાડે.

૧૯-ધતુનાના પાનના રસમ કુચકું ભીંગીને સફરમ મુક.

૨૦-ગુદામાં મીઠાના પાણીની અથવા સનુરના પાણીની પીચ-
કારી મારે,

૨૧-અનિરિષ ૧, થી એ વાત ખવાડે. ઘણા સરસ હતાજ છે.

૨૨-ખાખરાના ઘીજ કરમાણી અજમે, નિસોતર, કંપીજા વાયવરંજ સંભાજે મેજવી ૧, અથવા ૨, વાસ ગોળ સાથ આપે (એની દીકરી સાકર સાથ મની સકે)

૨૩-૧, સ્તી એલીઓ, ૧, વાળ ગોળ, ૧, સ્તી ધ્રંજ પાણી સાથ મેજવી પાણી રાતરે ૪, કસકિ બાલકને આપે.

૨૪-કાલીખાપાતના બી સેનટોનાઇન જેવું કામ કરે છે, કરમને નેમજ સરીરના જીવજંતુને મારે છે.

૨૫-કરમ તથા જીવજંતુ પાકવા દીએ નહીં. પસેમ, કાલેરા વગેરે જોડતા રોગો, અને જીવજંતુ થતા બીજા રોગોના વખતમાં વાયવજંતુની ચાલ અથવા તેનું ચુરણ રોજ ખાવામાં આવે તો જીવજંતુનો ઉપદ્રવ થવા દીએ નહીં, અને તે રોગથી આક્રમમાં આવે નહીં.

૨૬-ચપટા કરમ મોટા માણસને થાય છે તે માટે કંપીજા (કમળો) ૧, પાષ ભારથી બા નો. યુવામના સરખતમાં રાતે ખાતું. સહવારે દીવેળ લેવું.—અથવા દીઆમાં ૩, વાર લેવું.

૨૭-ચપટા કરમ માટે દાડમરીના મુળની જાલ. ૫) તોલા, પાણી ૨૫ સેર, ૨૪ કલાક જીંજવી રાખે તે પાણીને જીકાળી રાખે એના ૩, લામ કરી એમે કલાકે બુએ પેને દરદીને પાવું. કાંઈ પણ દુખ સીવાય કરમ પડે દાઇને એરડીઠી આપવું પડે છે,

કરમ બહાર ખસે

બીઓના કમળ ખસે (ખસે) તે માટે.

૧-કળીઆર (કાળાં હરણું) સીંચડું ખાળી તેની ખાખ કરે ગોળમાં મેજવી ગોળી બનાવી ચોનીમાં મુકે.

૨-અજમેદ નયદળને અરણીના ઝાડના રસ સાથ મેજવી ગોળી બનાવી ચોનીમાં મુકે.

સંત્રહણી-ખાડા-મરડો=આમવાયુ-અતિસાર.

૧=સંત્રહણીના દરદીને ખાસ તાજી જાસ અને તાજું દહીં વપારે ચુણ કરે છે, કારણ કે તેમાં લેક્ટીક આસીડ ખોરાક ખાવાથી આંતરડામાં જીવજંતુ થાય છે, તેને લેક્ટીક એસીડ નાશ કરે છે.

સંમ્રહણી. અસાધ્ય હોય તે સાધ્ય બને. દરદીને ફક્ત હાથ આપતી. બીજું કંઈ ખાવાનું નહીં આપવામાં આવે તો સંમ્રહણીને ફાયદો થાય. સંમ્રહણી બધી મજબુત હોય તો આ હમાગ પહેલું સારું છે.

૨=ઝાડા, સંમ્રહણી માટે—જંજુતા પાતરાનો રસ પીવાથી ફાયદો છે.

૩=ઝાડા, મરડો, સંમ્રહણી, લોહીનું પડવું—એ માટે નીચલો કડાનો આસવ ૧ાા તોલો દર વખતે દીવસમાં ૩ વાર આપવો. આસવ જેમ જુનો થાય તેમ વધુ ફાયદો આપે છે.

કડાની હાલ ૧૦ શેર, પાણી અઢીમણ (૨ાા મણ) ઉકાળીને ચાથે બાગે આસરે ૨૬ શેર રહેને માળી કાઢવું અને તેમાં નીચે મુજબ નાખવું. યાકર ૧૦ શેર, મધ ૫ શેર, લાવડીના ફુલ ૧૪, રસાજન, સામરનો ચુંદર, અરદુસાના મુળ, મોઠા, સુંઠ, લોધર, વાલો, કાચાં બીજાંનો ઘર, હંદરજવ, કડાની હાલ, આંખાની જોટલી, અતીવિપતી કળી, રીસામણીનો પચામ, ચીરાનું મૂળ, અને ત્રીમળકું દરેક આઠ આઠ તોલા બરણીમાં ભરી તે બરણી ૧ માસ જમીનમાં દાટવી. પછી પીવામાં લેવું. જૂના અતીસારને બહુ ફાયદો આપે છે.

૪=સંમ્રહણી અને લોહી સાથના ઝાડા માટે ૦૧ તોલો તથા માખણ, અથવા લી સાથે ખાવા.

૫=પીપર આસવ સરદી, સંમ્રહણી નમજાઇ, હરસ, શુદ્ધમવાયુ આ દરદો માટે પીપર આસવ ઉપયોગી છે. તે ખનાવવાની રીત—૨૫) શેર ઉકાળેલું પાણી, યાકર ૧૦) શેર, મધ ૫) શેર, પીપર, મરી, અવક, ચીત્રો, નાગોસર, વાયવડંગ લોધર, આમળા, વાલો, ધોણુ અંદન, લવંગ, તમર, એ સઘળાં ૧ બરણીમાં પેક કરી, તેનું મોં કપડાં કરી ૧ મહીનો તડકે રાખવું, પછી ખાટલીએ પેક કરવી.

સંમ્રહણી આમ, રકતાતીસાર, અતિસાર=મરડો=અ રાત્રી દરદ

૬=દરદી હાલ ઉપરજ રહે તો જરૂર ફાયદો થાય.

હાસના ગુણો નીચે મુજબ

હાલ (તક) ૧) હામ, કઠી ૪) હામ પાણીમાં બનેલી હાલ ફક્ત રોગ, અઝી ઉત્પન્ન કરે.

ધોળી હાલ પાણી વગરની, ચીકાસવાળી હાલ, વાયુ અને પિત્તને હરે.

મથીત હાલ, પાણી વગરની પણ ચીકાસ કાઢી નાખેલી હાલ કબુ અને પિત્તને હરે છે.

હોદા સ્થિત હાસ ૧) ભાગ દહી ના ભાગ પાચી વાળી હાસ,
કે કરનાર, બળ વધારનાર, શ્રમ મટાડનાર છે.

વાત અતિસારમાં સિંધવ નાખેલી હાસ ઉત્તમ છે.

પિત્ત અતિસારમાં ખટ મધુરી તથા આકરવાળી હાસ ઉત્તમ છે.

કે અતિસારમાં સુંક મરી, સિંધવ, પીપરવાળી ,, ,,

હીંગ, જીરાનો વધાર કરી સિંધવ નાખેલી, હાસ, હરસ. અતિ-
સારને દુર કરે.

હાસ ખાંધા પછી ઢોઢ દરદીને હાડકામાં દુખાવે થાય

હાતીએ દાહ બળે. ગળામાં કેક થાય ત્યારે સુંક, જીરૂ હીંગ રાષ્ટ્ર
સિંધવનુ ચુરણ બનાવી સ્વાદ આવે તેટલું હાસમાં મેળવે દરદી
ન્યારે હાસનો ઈલાજ સર કરે ત્યારે અન ખાવામાં ઓછું કરે અને
હાસ વધારતા નય, રોગી ફક્ત હાસ પર રહી શકે તે સ્થિતિએ
આવી તે હદ ચાલુ રાખવી; કાયદો જણાવા પછી દરદીને ધીરેધીરે
ચોખ્ખા ખવાડતાં જવું. ન્યારે તુઅરની દાળ અને દુધ ૧) વાર ખાઇ
પચાવી શકે ત્યારે જાણ્યું જે દરદી સારો થયો.

૭=દવા તરીકે નીચલી ચીજોમાંની ૧) લેવી.

સજરસ-ગાહલનું ચુરણ

૮=૩૫ ગસ=સેકલી ધાબણું ચુરણ

૯=મચુસ્તાનનું ચુરણ (સુંકાં ખીલલાં જેવું થાય છે તે)

૧૦=સેકલી ભાંગનું ચુરણ સાકર સાથે ખાય.

૧૧-જમદગ્ન, સુંક, અશીષ, ખારેક એનું ચુરણ બનાવે તે
બરાબર અડાયાંની રાખ મેળવે. ૧, થી ૩) વાલ આખાનો ધોવ-
ણમાં આપે.

૧૨-પપ્પાઆની ચીર ઉપર ટનકણ ખાર ૪) વાલ મુકી ખાવું.

૧૩-ગાડરીઆ જાપટાના મુળ ૩) વાર રોજ પાવાં.

૧૪-અરીમ, કેસર, સંભાગે મધમાં ચોખ્ખા જેવડી ગેળી
કરી આપે.

૧૫-ધાવડીના ફુલ હાસ સાથે ખાય.

૧૬-કોડીની બસમ, ટંકણખાર અંકક વાલ ઘી, સાકર
સાથે ખાય.

૧૭-ત્રિફળાનું ચુરણ ૧ થી ૧૧ તો. રોજ બે વાર ખાય.

૧૮=કોડીની બસમ, ટંકણખાર, અંકક વાલ ઘી, સાકર સાથે ખાય.

૧૯-ત્રિફળાનું ચુરણ ૧ થી ૧૧ તો. રોજ બે વાર ખાય.

૨૦=વડની કૃપણ શાકર સાથે ખાય.

૨૧—સેફતા ઇંદ્રજ્ય દહી સાથે ખાએ, ખાધા પછી જેને દરદ આવે તેણે સેફતા ઇંદ્રજ્યવતી દાડી મારતી ચાલુ રાખવું.

૨૨+૨૩—ઉમરડાનું મુળ ઘની પીવું, અથવા દુધ પત્તાસામાં ખાય. અનિસર વાડુના પિત્તના, કફના મટે. કડાની જાતને ચાખાના ધોવણમાં વાડી ગોઠાકરે તે ઉપર જાંબુરા પાન લગે ઉપર ઘડતો લોટ ચાપડે પછી માટીનું પડ કરે, જાળામાં બાંધે. કડાની જાત કાઢી તેનો રસ ગા તો. મધમાં ૭) દીન પીએ.

૨૪—વાયવ્યીમ અને જેમિમધ મેંભાગે ગા તો. ચાલુ લીએ તો ધર કરી ખેડેલું દરદ નરમ પડે.

૨૫—વાયુની સંમ્રદણીમાં પાણી જેવા જાડા થાય અને ગંદ પડે ત્યારે જાસમાં સુંક નાખીને પીએ.

૨૬—પીત્તની સંમ્રદણીમાં પાણી જેવા જાડડા એકસા થાય ત્યાર જામમાં સાકર નાખી પીએ.

૨૭—કફની સંમ્રદણીમાં ચીકણા જાડા થાય ત્યારે જાસ નીમખ સાથે પીવી. જાસ બનાવવાની રીત=દુધ ઉકાળે, થંદ પડે ત્યાં સુધી ઢીંગવે, કાઢવના અથવા કલ્કના વાસણમાં મુકે. અંદર જરા દહી તથા જાસ નાખે આ દહી ૪) દીનટકે એટલી જાસ બનાવે.

સળેકમ—સળેખમ—સરકમ.

૧—સળેખમ—સળેકમ—સરખમ—સેખમ માટે—કપુર અને શાકર સંભાગે લઈ ગોળી ધણા જેવડી બનાવી કાળાં મરીના ચુરણમાં રાખવી રોજ ૩ થી ૬ ગોળી ખાવી. મરી કપુરને ઉડી જતાં અટકાવે છે.

૨—સળેખમ—ગોળાં, ઘી પીપળી મુળની રાખડી પીતાથી સળેખમ નરમ પડે છે.

૩—ચીના લોઠા સરકમ થયલા માથુસની આંખ બાંધાની વચ્ચેનો ભાગ લાલ થાય ત્યાં સુધી આંગળાથી ધસે છે તેથી સરકમ નરમ પડે છે.

૪—સળેખમ માટે—દેશી ખાંડને ઈંચાર ઉપર મુકી તેનો ધુમાડો પતરાની ગરણી વતી તથા કાગળની જુગરી વતી ઠાંજે લેવો.

૫—સળેખમ—ખાંસી—તુજેલા ચણા અને મીઠું ખાવાથી સળેખમ ખાંસી નરમ પડે છે.

૬-સગેખમ માટે—અડીચના આઠના દીપાં વીસ પાણીના મોઢ મલાસમાં મેળવી તે પાણી જરા જરા પીએ અને એક કલાકમાં તે પાણી પુરું કરે.

૭-સગેખમ—માટે, દુધ, શાકર, મરી મરમ કરી પીવું.

૮-સરકમ માટે—કપુરના દીકચરના દીપાં પાંચ પાણી નાખી પીવાં.

૯-સગેખમ માટે કપુર સુંવવાથી સગેખમ નરમ પડે છે.

૧૦-સગેકમ ચાપ નહીં—શરીના દીવસોમાં નાકતી વેળા સરીરે તેજ મસળનારને સરદી ચાપ નહીં.

૧૧-સગેકમ ધણે ભેરમાં થયે હોય તો—દસખના આઠના પાનના ભજ્જમાં કરી ખાવાથી સગેકમ નરમ પડે.

૧૨-સગેકમ માટે—કાલાં મરી ૦૧ તોલાનું ચુરણ દુધ ૦૧ શેરમાં ઉકાલી પીએ.

૧૩-સગેખમ માટે—મરી, અખખો, ખસખસ સંભાળે મેળવી સુંકીને ચુરણ બનાવે. ૦૧ થી એક તોલો ચુરણ રાત્રિ.

૧૪-આઠ કટોરાનું પાણી પીવું. [બનાવવાની રીત જુએ “કટોરાનું પાણી”]

૧૫-સગેકમ માટે-સરસાંકિ તેજ નાંખે ‘લમાડીઆ કરે.

૧૬-સગેકમ માટે—રાત્રે સુતી વેળા કાચે કાંઠે ખાવે.

૧૭-સગેકમ થયેલા માટે—હળદરની પુઈ લેવી.

૧૮-સુંક, મરી, લીલી ચાક વગેરેની ચાક બનાવી મરમ મરમ પીવી, હંકુ પાણી પીવું નહીં. સગેકમ જરૂર માટે.

૧૯-સુંક, મરી, પીપરનું ચુરણ ૦૧ તો. લી અને જુનો ગોળ સાથે મેળવી રોજ ૩ વાર ખાવું.

૨૦-સુતી વખતે સેકેલા મજા ખાધવા મજાના ભજ્જમાં ખાવાં.

૨૧-આકાના મુળની જાથ. જેડીમધ સંભાળે મેળવી તેના સરખે વજને સાકર લઈ તે ચુરણના બે વાલ દર ૩ કલાકે લેવું.

૨૨-મીઠું ખારીક વાટી સુંકવું.

૨૩-જાલદળ વાટી કપાએ લેપ કરવે.

૨૪-હળદરના ચુરણનો ધુમાડો નાંખે લેવે.

૨૫-રાત્રે મરમ પાણીમાં રાત્ર નાખી તેમાં થમ બોળવા. પાણી હંકુ પડે તો બીજું ઉકળવું પાણી નાખવું. ૨૦ મીનીટ થમ બોળી રાખ્યા પછી મરમ ચાક પી સુધ જવું.

૨૬-સળેખમ કયો હોય તો તેને મુંઠી ચાક પાણી, ગરમ ઉજળતા પાણીમાં મુંઠા પુઠીને નાખવી, ના કલાક પછી પીવે.

૨૭-દુધમાં ના તો. ઉજલર અને ખાંડ ઉકાળીને પીવી.

૨૮-વજાનાના દીકમરુ ૧ દીપુ ગરમ પાણી સાથે દર કલાકે ચાર વાર પીવું.

૨૯-સળેખમ, અડમરી, ખાંસી મટે—ચીનો પુસાડો નાકે લેવો. અને અજમાના ચુરણની પોતલી મુંઠીઆ કરવી.

નવસાર નાકે મુંઠવાથી સળેખમ ગરમ પડે છે.

૩૦-સળેખમ મટે—મરી, જોળ અને હી ખાવાથી સળેખમ મટે.

૩૧-સળેખમ દરદીથી કયો હોય ત્યારે—એલથી અને લવંગ ચારી મોઢામાં રાખે.

સળેખમ=સરકમ, સળેખમ, નજલો=એકામ

૩૨-સળેખમ થતા પછી ૨૪ કલાક મુઠી પાણી અને પ્રવાહી ખોરાક લેવો નહીં મુંઠા પાણી પીવાથી સળેખમ વધે છે, ચાગાની આસપાસ બેગથી વીટાળવું. નાખમાં દીવેળ લગાડવામાં હાથે છે.

દીવેલને બી ઉપર ગરમ કરી લગાડવું.

૩૩-દાડમની જાલ ના તો. ચારી ચારીને રસ ગળવો. દીનમાં ૩) વાર જાલ લેવી. આથી સરકમ આગળ વધે નહીં, અને હાસેલ થતા પામે નહીં.

૩૪-ના તે. મરીને ઈમાર ઉપર મુઠી મોઢા ઉપર ધુમાંડો વેલો.

૩૫-લવંગનો બુઢો બે આની બાર મધ સાથે રાજ બે વા લેવો.

૩૬-તગના ચુરણનો લેપ નાકે અને કપાળે કરવો.

૩૭-લવંગ, મરી, એકડીની જાલ, દરેક ૧) જામ, ખેર સાલ ૩) જામ એની ૧) વાલની જોળી ૩) મોઢામાં રાખી રસ ગળે દીનમાં ૩) વાર.

૩૮-લીંડી પીપળી પદમક લાખ, બોંબ રીંગણીના પાકેળાં હળ સંજાને બે વાલ ચુરણ મધમાં અથવા લી લીએ.

૩૯-નાક અને મોઢા ઉપર સેક કરે.

૪૦-સરકમનો બગમ નાક વારે નિકાલે, પાટલો બગમ નીકળે તે ગરમથી સમજવો. બુઢો બગમ નિકાલે તે મુંઠીથી.

સનેપાત.

૧=સનેપાટ તથા શરીરે જરૂરી થાય તેનો—કલાજ ૩ ગેર જીવારના આટાની રોટલી એક કરે. તે રોટી કાસાં માટીના વાસણમાં મુકે, અંદર ૩૦ શેર (૧૧૧ મણ) પાણી નાખે, પછી તેનું મોઢ બંધ કરી તડકામાં ૭ દીવસ મુકે, પછી ગોળ શેર ત્રણ તે મોટલામાં નાખે. ૭ દીન તે વાસણ ફરીથી તકે રહેવા દીધે. મોઢ બંધ રાખે. ૨૧ માં દીવસે. (અદીતવારે) ૧૦ શેર લોહકું બાલ ગરમ કરી તે મોટલામાં મુકી દેવું, તેને ૭ દીન તડકે રાખવું. પછી ગાઉને આટલાંમાં ભરી તેમાંનું પાણી ૩ થી ૫ તોલા પીવામાં લેવું. (જીવારનો આસવ બને છે.)

૨=સનેપાટને કલાજ—કાળા મંતુરાના પાંતરાં એક તોલા લેવાં. તેની બને બાજુએ ચુનો લગાડી એક કાઢવના વાસણમાં બંધ કરી સળગાવી તેની રાખ કરવી અને તે રાખમાં પીપલાનું મુળ ૩ તોલા બારીક કરી નોખવું. અને તેમાંનું ચુરણ બે વાલ રોજ ખાવું.

ઉપાય બીજો—મંતુરાના રસને ગાયના માખણમાં મેળવતો દરદીને શરીરે મસળાવું.

૩=સનેપાટ માટે (કુકડપાડા) ગૂરીઆના બીજ, અરીસા, સમુદર-સોડાના બીજ, કાંટાના બીજ, એઓના ચુરણને ઘી સાથે એકેક વાલતી મોળી વાળવી. દરદીની શક્તિ વંત એક, બે કે ત્રણ મોળી દીનમાં ૩ વાર રૂઆપવી. મરતી વખતના સનેપાટને બી કાયદો પતાવે છે. આ દવા અન્યથા ગુણ્ય પરાવે છે.

સનેપાટ—સુરતી માટે—આકડાના પાન ગરમ કરી માથે મુકે તે કાયદો થાય.

૪=સનેપાટ તાવ માંથાના હાય તે માટે—વચનાગ ૧) તોલા, મરી ૩) તોલા, અડાયાંની રાખ ૧૬ તોલા મેળવી શરીરે લગાડે.

૫=કળાડી અથવા અંજશી શેકી મુકે કરી શરીરે મસળે અથવા સેકલા ચણા, અજમેા, વજ, મુંડ શરીરે ખસવી.

૬=સનેપાટ માટે—પીપળાના ઝાડની વડવઠ તથા જાવંબીની મોળી બનાવી આપે છે.

૧૦=સનેપાટના તાવમાં પીવાની દવા—બોંયરીગણી, અથવા કરી-આતુ, ગળો, મુંડનો ઉકાળો પાવો. અથવા ફુલવેડો નવસાર બખે વાલ કરીઆતાની આઢમાં આપવો, તથા અકલમરો, ઉપલેટ, મુંડના ઉકાળામાં પાવું.

સમુદ્રગ—સમુદ્રગને પકવવાની રીત—સમુદ્રગ ૧) રેરને ગાયના બશર દુધમાં ઉકાળે, દુધ ગળી રહેને ૨) શેર ગાયના મતરમાં ઉકાળે પછી ૨) શેર પકડીના મતરમાં ઉકાળે. પછી વાપકે તે ગળી દવાનું બધું વધે.

સનેહપાત-નાસ ભાગ-સવારે બકારો.

૧૧=ત્રિદોષ પછી બગદાશ દરદીને બાંધરીંગણીની ચક્ર રસ ૧) તે. પાવો, કદ મેં વાટે નહીં પણ ઝાડ વાટે નીકળે.

૧૨=ત્રિદોષ પછી શરીર થકુ થાય, તે મોરના ચાંદાની રાખે ના થી ના વાસ મધમાં આપે, ભરત ખરમાવો આવે. અનુલ્લી (મીતાફળી) ના પાનનો રસ પાણી સાથે વાટી કાઢે (૬) તે. માખેડો ૧) તે. મધ સાથે પીએ ૧) કસાકમાં સનેહપાત બેસે.

૧૩=એમાં જતુ મારવાનો; ઉધ સાવવાનો ગુચુ દસત (ઝાડો) સાફ આવ, મગજ શાંત રહે. સેંકડો દરદી સાગ થયા કે લાઘાભાષ બાજબાષ સાવજી—કીમ. ચુરત)

સરકો.

સરકો બનાવવી—પાન્ય આન્ન, ફાતરા વગરનું કોઈ પણ અનાજ, અરદ, મગ, ચોખા, બઉ જવ વગેરે કાપ્યાં ૧) ગરમો અનાજ ૧) શેર અને પાણી ૮) શેરમાં મેળવી વાસણનું મેદા ૧૫ દીવસ બંધ રાખે. તેને ગળી સરકો બનાવે. કોઈથી જાણ ન મળે પાન, કદ દરુખ, વગેરે ૧૮ દીવસ એમાં બીજાં રાખવાં તેના કેસ એ સરકો બેસે.

રુદાય બનાવવાની રીત.

કોઈથી અનાજના આટાને પાણીમાં બોળવી રાખે પછી કપડાં વડી ગાળે, સંકેદ પાણી નિકળે તે રુદાય છે. નવું પાણી આટાના છુલ્લમાં નાખ્યા ફરી મસાળે અને ના જ્યાં સુધી પાણી દુધ જેવું સંકેદ નિકળે ત્યાં સુધી ગાળે; બાજબી વધીએ પદામ રહે ચુલ્લે રહે છે આ ગાળેલા પાણી કાઢી નાખે; માવાને ઘુંગડાંની બેળીમાં નાખે, અને પાણી મળી રહે ત્યારે ત્યારે તે લોડાને તકે સુકવે. મકાઈ, ચોખા, તામના પાખા, બજાં જવ, ધણી જાતના કંદે માંથી રુદાય નિકળે, રુદાયને વાસણમાં મુકી અરદ કરે તે તેનું રૂપ બદલાય ક્રે; ઉકરદાહન થાય છે તે સુંદરની માફક ચીકસ વાળો છે.

જે બિરાકમાં રુદાય વધારે હોય તે બિરાકને ચાંચી ચાત્રાને આવશ્યકી બળે સીકાલ લાગે.

શરીર ધુલે-શરીરે ચરખી-ચરખી શરીરે-બરોળ

૧-પીપર, મરી, મુંઠ, પીપરીમૂઠ, ધાણા, વરીઆળી, મોટી હરડે, એનો ઉકાળો કરે. તે ઉકાળાને વધુ ઉકાળી ઘટ બનાવે. તેમાંથી ના અથવા ના તોલો દીવસમાં ૭ વાર પીએ તો કુળેકું શરીર નરમ પડે.

૨-શરીર કુલે-કાઠ જેરી જનવરના દંખથી શરીર કુલી આવે તો દુધેલીનું મુળ ઝાસમાં ધસી લમાડે તો તરત સોજા નરમ પડે—કુલ બરોળ મટે, પેટના બાધી દુર થાય—દુધેળીના ફૂલ અને ખારેક સંભાળે લાઇ તેના ચુરણની ઝાળી ચણા જેવી બનાવી તેમાંની એક રાજ ખાય તો હોજરીની ખીમારી સાડી થાય અને બરોળનો સોજા જસદી નરમ પડે.

૩-આ વેલો જમીનમાં છુડતો રહે છે ફક્ત પાંદડા જમીન પર રહે છે, પાંદડા એક બાજુથી લાલ રહે છે. પાણીચાળી જગ્યા પર થાય છે, આ વેલો કવચીનજ મટે છે.

શરીર જલ્દી થાય—જરવાસો અને રૂબ રાજ લેવાથી શરીર જલ્દી થાય.

બુલો “ચરખી શરીરે” “શરીરે ચરખી.”

શરીરે ગરમી આવે-મુસ્તી ટળે-બગૃતિ રહે.

૧-શરીરે ગરમી આવે—ઈંડાની કાચા કાળ એક તોલો, ખાંડી ના તોલો અને ત્રણ તોલો પાણીની નેપાળની કરી હરદીને ચરમી સાવવા માટે આપે છે.

૨-શરીરે ગરમી આવે—તાવમ, પડેલયા સાવનારી દવાથી શરીર ચંદુ થાય. નાગપાઇ જલુખ અને હાલ નાગપુ પડે ત્યારે જેડીમથ ખવાડવાથી ગરમી અને શક્તી આવે.

૩-ઈંડા એસડા જેવાં કે દાએન્ડેનીમ દવાઓ અને એન્ડી દેખીન આપ્યા કરવાથી હરદી શરીરે નરમ પડી જાય છે અને શરૂ પડે છે. જેડીમથ આપવાથી ગરમી આવતી હરદી કુલીવાર થાય છે.

૪-શરીરે બગૃતિ રહે—કાપીના કાચા ગરમ છે. ઉધને કાપે છે. અંગમાં કુશીયારી લાવે છે.

કાપીમાં ચીકોરી ભેળે છે. કાપી ઈંડા પાણીમાં રંગ આપે નહીં. ચીકોરી ઈંડા પાણીમાં રંગ આપે છે. એટલે ચીકોરી સાથની કાપી ઈંડા પાણીમાં નાંખે તો જરા રંગ પાણીમાં ઉતરે છે.

૫-કાશીને બદલે કુમારીઆના ખીને એકાને તેને જુદા વેશ-
વામાં આવે છે અને તે કાશીના જેવો સ્વાદ આપે છે.

બીજા કથકા અનાજ બાળી જુદા કરીને કાશીમાં ભેષે છે.

૬-સુસ્તી દેવે—આવરના એકના કુશની ચાક બનાવી પકો-
તા કાશીના જેવો મુખ આપે છે. જુઓ “ અદ્યતિ રહે. ”

શરીરે ચેળ આવે.

શરીરે ચેળ આવે તે મટે—લીમના પાનને કુમારે આપવો.
જુઓ “ બી. ”

શરીરે મુળ મારે.

૧-મુળ એટલે શરીરમાં ખીના મારે તે વાગુથી ઉત્પન્ન થતા
મુળ પીરમાં થાયે, પીતથી ઉત્પન્ન થતા મુળ કુંડીમાં થાયે. કદથી
ઉત્પન્ન થતા મુળ સાંધાઓમાં થાયે. એ દરેક ... સાગરસીમની
અન્ન ના તેલો, દીપ ૧ વાદળ થી સાથે મેગરી યજ્ઞ થાય તો
દરેક જાતના મુળ નરમ પડે.

૨-સાગરસીમને ૧ આખો દીવસ કુમારના સ્પર્શમાં બીજીની
રાખવું. પછી તે સાગરસીમ કુમારના પેતામાં મુજી તે કુમારને
પાછો બાંધી લેવો. તેને બનામાં મુજી બાળવો. મુન્ય જેની હાક
થાય તે ખાવામાં લીજે.

૩-શરીરે બળતી દાઢ મટે—લીમડાની કુપળને વાડી પામીમાં
વડોવતાં જે શીશુ આવે તે શરીરે લપાડે.

૪-શરીરે મરમી આવે—મીકું તેડ ૧) તેર સીધાકુણુ ના તેર
ઉકાળને શરીરે મસજવું.

૫-મુંક ૩ આમ અન્નનો, ૫ મામ જુદી તેનો જુદા સરોવાળી
જગાએ મસજવો. કળતર પશુ દૂર થાય. સરો પશુ નરમ પડે.

૬-સાંધામાં બાતીમાં અથવા પેટમાં મુગમારે તેનો છઠ્ઠા—
સુરવાળા કરી ૧ જાતનું ધાંસ થાય છે. તેની યજ્ઞ કાળા રંગની
છે, તે ટાંચ કાઢવાળી અને ચાર અંગળ લાંબી રહે છે. તેનો
ઉકળો કરી પીતાથી ગમે તેવી યજ્ઞ હોય તે નરમ પડે છે. મુગ
મટાડવાનો અતિ અદ્યુત ચમત્કાર એમાં છે.

પાંસરામાં અથવા સાંધામાં મુગ મારે તો શરીરમાં મુગ
પાણીમાં ધસી લપાડે. ટીકરઆપોદાઇનું કામ કરે.

જુઓ “ ઉકળા ” “ અમન ”

શરીરે ચિત્રી પડે.

શરીરે ચિત્રી પડે તે માટે—કુવાડીઆના બીજે મુખાનો રસમાં પાટી લગાડવું.

શરીરનો દુખાવો.

૧=દુખાવો—શરીરના કેઈ પણ ભાગ ઉપર દુખાવો થાય ત્યારે વજનું દુધ લગાડે છે.

શરીરે આકરાં.

૧=આકરાં શરીરે આવે તો બકરીનું દૂધ, માખણ અથવા ઘી ખુબ ઘસવાથી આકરાં બાંધે પણ પડશે વધુ વખત આ મસાજ ચાલું રાખવાથી ફરીથી આકરાં આવશે નહીં. 'જીઓ આકરાં'.

શરીરે ચસકા.

૧=શરીરે ચસકા, મોરે ખેંચતાણું થાય તો—મોંયરીંગણીનો ધુમાડો શરીરપર લેવો. 'જીઓ ચસકા.'

શરીરે થંડી ભરાય. શરીરે સરદી.

૧=કટોરાનું પાણી પીવાથી થંડી માટે—જીઓ 'કટોરાનું પાણી.'

૨=શરદી જાણે, ગરમી આવે—સમુદ્રશોભ જાણવું, જાણવંતો, લવંગ, સંભાળે લઈ પાનના રસમાં ચીનીમોર જેવડી ગોળી ફરીને રોજ ખાવી.

૩=થંડી માટે શરીર દુખે તે માટે—૨) ટીપા ટીકચર એકાના-૪૮ પંદર પંદર બીનીટ પાણી સાથે આપવામાં ફાયદો છે.

૪=હાથે પગે શરદી લાગે તો—વેગળાને છોલી કટકા કરી પાણીમાં ૪ કટાક સુવી બીજવવા તે પાણી હાથ પગને મસાજવું.

૫=શરદી પાણીમાં બીજવવાથી લાગે તો મુંડ, ગોળ, ઘી ચાટવાથી ગરમાવો આવે છે.

૬=શરીરે ગરમી લાવવા માટે—શરીરે મુંડનો બુંદા ઘસે છે.

૭=શરદી માટે—શરીરે સરદી દોષ તો મરીતો બુંદા મસાજવો.

૮-સુંકે નો સુંકેલો અગ્રમો ૧) તો. ગોળ - તો. ૮) ધી તો. ૨) ગોળ ધીતો વગર દરી પચાણા મેળવી કટક બનાવી ખાવામાં લેવાં.

૯-મેલેલોના દીકર ૫) દીવાં પાણી સાથ લેવાં.

૧૦-સુનામુળી ના તો. સાકર સાથ રોજ ખાય.

૧૧-ચામાસાની દવાવી થદી લાગે તો પીપર મૂળના ગાંઠનું ચુરણ અરધા તોલો ખાય.

૧૨-લસણ, રામ, સરંકા, એનું પચાસતર બનાવી પમના તળી-આમાં અથવા પેટાં ઉપર મુકે, અગણ ન ખમાય તો ઢાંઢી નાખે. બ્રજને પટે તો અડચણ નથી.

૧૩-લીલી માંખ સરકામાં વાડી લેપ કરે

૧૪-ચીંત્રા અથવા જમાત્ર ગોટાના ખી, પાણીમાં વાડી લેપ કરે તો કોષ્ઠમાં ફેલી શકે.

૧૫-શરીરે સરદી તેના ઝાણા.

ખસ ખસના પોસ ના તોડ સુંકે, પાવરીના કુત્ર દરેક વા તો. પાણી ૬) સેરમાં ઉકાળી, ૧) સેર રાખે. તેને ગળે, ના સેર પાણી સુત્રીવળા ૩) દીના પીતે તો નવજાની નીસાત રહે નથી.

૧૬-તુલસીના પાનની ચાદ પીસ તેમાં ૫) મરી નાંખવાં.

૧૭-અગળ્યાના જાડના કુત્રોના રસ સુધે.

૧૮-ધાણ વજર પાણીમાં ઘસી નાંખે લગાડે.

૧૯-માયાં ઉપર ગરમ દીવળા ઘસે. અથવા અગ્રીમનો ઘસાડો કપાળે અને માથા પર લગાડે.

૨૦-કાવદ્ધાનું ચુરણ જરા સુધે, ૧ ઘનું સુંકે તો લોહી નાખ નાટે પડે.)

૨૧-કપુર અને સાકર સંભાળે ચણા જેવડી ગોળા બનાવે તેને મરીના ચુરણમાં મુકી દહાવે, અને તેમાંજ સુકવે. ૩) થી ૬) ગોળ રોજ ખાય.

શરીરની ચામડી થંડીથી ફાટે.

પગમાં ચોરા પડે ત્યારે—વડનું દૂધ લગાડવાથી ફાપેલો ચાપ છે. થંડીમાં હાથ પગ ફાટે ત્યાર—બગીચા પાનની રાખ મલકે.

ગુઝી “ હાથ ફાટે ” “ પગ ફાટે ”

હાથ ફાટે=ત્રણ ગરમી=ચામડી ફાટે=ચરણુવીદારણ.

૧=રાહત ૨) તો મીઠુ ૧) તો ગોળ ૩) તો ધી ૨) તો એનો મલમ લગાડે.

૨=અખાના ઝાડનો ચીક લગાડે.

૩=પારાનો માખનીઆ મલમ લગાડે.

૪=સિંધાલું, ગેર, સાણુ ચીટાળની ઝાલ મીણુ લીનો મલમ લગાડે.

૫=મુળાનો રસ લગાડે.

શરીરે શીતળા થાય નહીં.

શીતળા થાય નહીં—સામરનો રસ, સફેદ ચંદન અને જેડીમધ સંભાગે ધસીને એક તોલો ખાએ તો શીતળા નીકળે નહીં.

શીતળા=અળીઆ

૧=કાળા મુરમાનુ મુરણુ ખાવામાં આપે તો શીતલાનું જોર ઠનું થાય.

૨=જીમડાના પાન કુમળાં, જેડી મધ સંભાગે ૧) વાલની જોળી શરૂઆતથી અખાય તો શીતલાનું જોર નરમ રહે.

૩=શીતલાની અખાય થાય તો સુખડ ઘસીને લગાડે. અગત નરમ પડે સહીઅર સુકાય.

૪=શીતલા પછી શરીરે ચાકાં પડે તો કાળીજીરી (કડીજીરી) ખાવચો (આળ આળ નાખી) દુરાડીઆના પી, આખાદળદર, આમળા ગોમત્ર સાથે પલાળી તેનો લેપ કરવાં.

શરીરે સુખકારી રહે—એળપેનકયુર શરીર

નિરોગી રહે—ઘડપણુ જલદી ન આવે.

૧=શરીર નીરોગી રાખવા માટે નીચલા ઉપાયો કરવા:—

દરડાંમેરા અને આમળાનો સંભાગે છુદા કરી ૧૦ તોલો એક વરસ સુધી ચાલુ ખાવાથી શરીરે રોગ થતો નથી.

૨=ત્રીફળા જેડીમધ સંભાગે એક તોલો મેળવી તેનાં પડીકાં આદ કરવાં અને તેમાંનું ૧ જુએ પેટે દુધ, લી, અથવા મધ સાથે લેવું. એક વરસ લેવન દરવું.

૩=ત્રીફળ તોલો ૧. લી તોલો ૧૦ સવારે રોજ ખાવું.

૪=ત્રીફળ અને પીપર સંભાગે મેળવી ૧૦ તોલો લી સાથે લેવું.

૫=૩૬૦ રોમ ટબે—જીન જોડાની ઝાળ, નજોડના યુગની ઝાલ,

કુચરની ઘડી, પીપળીમુળની છાત્ર જાવામાં સુકવી તેની જુકી કરી
લાંબેલી ભરી ફાફા મારવી.

૬=રસાયણ ચુરણ, ઘડપણ જલદી ન આપે—આમળા, ગ્રોખરું,
ગળાએએનું ત્રીભાગે ચુરણ બનાવી ના તોલો રોજ એ વાર સેવન,
એટલે બહુ લાંબો વખત ખાયા કરે.

૭=નીરોગી રહે— } દરરોઝે એકરોજ આમલાનું ચુરણ ૭ ભાગ
મધમાં દરરોઝે કરે— } (ગિરની ૪૦ વાળી) દરરોઝે ૧ ભાગ
રોથી સરસ ટોનીક }
અને કીરાકસી ૧) ભાગ મેળવી તેનું ચુરણ ના તોલો બગોરે ખાવા
પહેલાં ૩) કલાક આગળથી ખાવા અને રાત્રે ખાધા પછી ૩) કલાક
ખાવા, સાથે ઘી, મધ અને સાકર લેવી; (ઘી અને મધ સરખાં વગરને
ફાદ વખતે ખાવું નહીં) ઉપરથી ના ઝેર દૂધ પીવું આ ચુરણ
ચાવું લેવા કરવું.

૧૦=તનદુસ્તી આવે, નીરોગી થાય. જલ જાડની જલ નજરના
મુળીઆની જલ અને તેની ડીંગીનું ત્રીભાગે ચુરણ બનાવે, તે ચુરણના
ચોથા ભાગે પીપરીમુળ મેળવે તેમાંથી ના તોલો ચુરણ જુખ પેટે
રોજ ખાવા અને સેવન કરે.

મરદને શકતી આવે, ઘડપણની નબળાઇ દુર થાય, વીર્યનો
વધારો થાએ. મગજની શકતી વધે, કુટેલથી થયેલી નબળાઇ સારી
થાય, ગરબરથાન સુધારે, શરીરે કુળેલી સ્ત્રીને ફાયદો આપે,—આટલા
દરોઝા માટે આસા સારી પેઠે જણાઇ ચુક્યું છે. ના અથવા ૧) તોલો
આસા, અરધો સેર પાણીમાં ૧) રાત ભીંજવી રાખી સહવારે
ના ઝેર દૂધમાં ઉકાળી રોજ પીવું. ના ફાયદો ના ના તોલો ચોખ્ખું
ગાળવું ઘી નાખી પીવું.

આસાંધનો અરક અને વાઇન તૈયાર બાનારી વેસાતી દવા તરીકે
વેચાય છે. તેના યુક્તો નીચે મુજબ જણાવ્યા છે.

Asanth Wine is the best "pick me up"
It has been recognised as the best Tonic in
nervous debility, Exhaustion, Loss of memory,
Brainfag, Dimness of sight, Confusion of ideas,
Loss of vigour, Pulpitation of heart, sleepless
ness, Incapacity of study or business.

સીંગવા-સિતપીત-સીલસ.

મચ્છર કરડે ને ચામડી ઉપર હીમડા (જામડા) થાય છે, તેનું ચાય, ખજવાળા આદિ દોષો ભોક્ષાતી હોય તેમ જાણે ત્યારે

૧-સોના મુખી અથવા હરદેનો હલકો જુઝામ આપવો.

૨-લઘુ નારાંગેણ ચુરણ [પીપર ૧, નીસેતર ૪, સાકર ૪, નું ચુરણ] આપવું મધ સાથે.

૩-ધાત્રી મરીન ચુરણ એ આતી ભાર લી સાથ રોજ એ વાર આપવું.

૪-આખા શરીરે અડાયાંતી રાખ ચોપડી ગેટાંતાવાળતી કામળમાં સુવાડવું.

૫-કકામાં પીરતો ગડાકું બનાવનાર, ગડાકું બનાવી રહે આ પથી પોનાતા દાથ ઘોય ને દાથ ઘોયનું પાણી શરીરે લગાડે તો તાતકાલીન કાયદો થાય.

૬-ગરમાળાનાના પંચકનો ઉકાળો પીવો.

૭-પાપડીએ ખાતર અને હળડ મંભાગે ચુરણ બા તો. પાણી સાથ પાનું અને ઝેનું પાણી શરીરે રોપડવું.

૮-કદાનો રસ ચોપડવો.

૯-થોડાવજા સોનાનો જુનો જોળ મેળવી શરીરે લગાડે.

૧૦-પશ્ચિનો મેદો (પગ્ગુલી) કપુર કાચલી, વરાગડી મીઠું પાણી સાથ લગાડે.

૧૧-પાવળના મળની જાત્ર, અથવા ગળજીમી, અથવા હિંદી વાયાનાનું મૂત્ર પાણી સાથ ઘસી સાકર સાથ પીએ.

સ્ત્રીની ઓઢારી.

૧-અજનો અને ખમખમનું ચુરણ અડગરી. લાંફણ, મગજની નાખગાઈ ગુમરી, અને ગર્ભવાળી સ્ત્રીઓની ઓઢારીને ફામદો કરે છે.

૨-ઓઢારી ગર્ભવાળી સ્ત્રીને હોય તો ઉમરા પાકા ફળ ખવાડવા.

૩-ગર્ભવાળી સ્ત્રીને ઓઢારી માટે ઉત્તમી છદ્ અને લીંબુનો રસ મેળવી ખવાડવું.

૪-ગર્ભણી સ્ત્રીને ઉત્તરી થાય ત્યારે કસબો ૧ થી ૪ ખવાડવો.

૫-ગર્ભણી સ્ત્રીને ઊંચડી મટે-ના તોલો ઘાથા અને ના તોલો શાકરને આખાના ધુણમાં વાડી પીવું.

૬-હમેશવાળી સ્ત્રીને પેટમાં દુખાવો થાય તો તુરીઆનું કુલ ૧ પાણી સાથે વાડી શાકર સાથે ખવાડે. કુલ ન મળે તે મૃત્યુકુ પસીને પીવાડે.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીની આંકારી મટે-આવળની સીંગ ના તોલો ગાયના દૂધમાં વાડી શાકર સાથે ખવાડી.

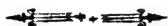
૭-ગર્ભણીને ઊંચડી મટે-ખીસ્તાના ગરને પાણીમાં મેળવી પીવા.

૮-ખીસ્તાનું સરખત પાવું. અથવા કાચાં ચુકાં ખીસ્તાનું ચુરુ, સુંકે સંભાળે નાં તોલો ખવાડે.

૯-ઘાણા પાણી સાથ વાડી પાવા, અથવા કોડમીરનો રસ ના તો પાવો.

૧૦-તરવડાના કુલ ૧) તોં દૂધ સાથ પીવાં.

૧૧-લવંગનું તેલ વેલાની આખ્યું ૭ ટીપાં ખાંડ સાથ ખાય.

સ્ત્રીના પેટમાંની છોડ નિકળે.

૧-સ્ત્રીના પેટમાંનો છોડ નીકળે-વાંસલોચન, ઉપલેટ, છંદ, સંભાળે લેવું. તેમાંથી ના તોલો ૭) દીન લેવું.

૨-સ્ત્રીના પેટમાં છોડ હાય તે પડે-અકેક તોલો કાળા તલ, સંકેદ તલ પાણીમાં ઉકાળીને ૭ દીવસ પીવા.

સ્ત્રીની પેટમાંની છોડ-સ્ત્રીના ગર્ભ સુકાઈ જાય=છોડ બાજે.

૩-સ્ત્રીએનો ગર્ભ સુકાઈ જાય તેને 'છોડ બાજે' એમ કહે છે. સુકાયેલો છોડ ક્વચીત ઘણે વખતે પાછો ખીજે છે. પેટ મોટું થાય છે. રળી, છોડ પાછો સુકાય, એરી દાઢત હોય ત્યારે ઉપાય એકજ છે જે બિદર કાતીનો ૨ ૪) તો. પીએ. સવારે સાજા પીઆ કરે તો છોડ પીગળી જાય.

ગર્ભ સ્ત્રીને લોહી પડે.

૧-ગર્ભણી તથા સુરાવડીને લોહી પડે તો તલ, જવ, અને સાકરનું સંભાળે ચૂરણ કરી મધમાં ખવાડવું.

સ્રી હમેશવાળીને પેટમાં દુખાવો,

૧-હમેશવાળી સ્રીને પેટમાં દુખાવો થાય તો ટુરીઆનું દુધ ૧ પાણી સાથે વાટીને ખવાડે. દુધ ન મસે તો મુંબઈ મસીને પીવાડે.

સ્રીનું દુધ તપાસવાની રીત.

૧-પાણીથી બરેલાં મલાસમાં સ્રીના દુધનું ટીપું પાણીની ઉપર રહે તે દુધ વાપુથી ખરાબ બન્યું સમજવું. દુધનો રંગ પીળાશ પર હોય તો પીતવાળું બન્યું. દુધનું ટીપું પાણીની નીચે નેસે તો કમ-ત્રાણ બન્યું.

સ્રીના ધાનના દરદો-છાતી પાકે.

૧-ઝોરતના ધાનની દરેક ઝળ મટે—હંદવાનીનું યુગ ૧ તો પાણીમાં મસીને જાતીએ લમાડે.

સ્રીની છાતી પાકે તે માટે હળદર અને લોદરને પાણીમાં વાટી લેપ આરવો. સમુદ્ર સોપના પાન જાતી પર બાંધવા. બુધના પાન લીમાં વાટી લેપડી મુકવી. હળદર અને પંતુરાના પાનની લેપડી મુકવી. પીપળાની જાલ જરા રોડીને ચૂરણ કરવું. તે ના તો ચૂરણ ના કોર પાણીમાં નાખવું. લોખંડનો ટુંકડો લાલ મરમ કરી તે પાણીમાં ભેળવો આવું કામેણું પાણી રોજ તાણુ મનાવી નેચાર પીવું.

૨+૩-સ્તનપાક—સ્રીની છાતી પાકે—ધાવણની ગાંઠ અંધાવ એ માટે—છંદ્રામણના યુગને પાણીમાં લસીને જાતીએ ચોપડે.

૪-સ્રીની છાતીની ભોતરી પાકે, રસી નીકળે અને વાસ મારે તો તે ઉપર અંછરની પોટીસ મુકવી. લીલાં અંછર ન ચમે તો મુકાં વાપરવાં.

૫-સ્રીના ધાન પર સોળે—પાસ્સ પીપળાના પાનનાં વરાળોઆં મરમ મરમ બાંધે. વરાળીકે થંડુ પડે ને બીજું તરત મુકે.

સ્રીના ધાનમાં દરદો-દુધ-કમી થાય.

૧-સ્રીના ધાનમાં દુધ ઉણટું બન્યું—તેને કમી કરવાનો મલાજ નાંચ મુજબ—ફસ મુકાવવી અથવા લાખ, બોમ્બસીમાં વાટીને ધાનપર લેપ જારવાથી દુધ કમી થશે.

૨-સરેઠ છડ' ખાવામાં થાણું આપવું અને સરકામાં મેળવીને તેનો થાનપર લેપ કરવાથી દુધ કમી થશે.

૩-મસુરની દાળ પાણી સાથે પકાવી તેમાં સરકા નાખી બીને ખવાડવું અને તેજ દાળ થાન ચોપડવાથી દુધ કમી થશે.

૪-ઈસિપગુળનો માવો થાન ઉપર મુકવાથી દુધ કમી થાય છે.

૫-સીતાળના પાતરાં ખોરાકમાં નાખી ખવાડવાં, તે પાતરાં જાતીએ બાંધવાથી દુધની આવક ઓછી થાય છે.

થાનમાં દુધ બંધાય.

૧-દુધની માઠ ઓરતના થાનમાં બંધાય ત્યારે થાનપર સેક કરી દુધ પાતણું કરતું અથવા ગરમ પાણી અને સરકા રગરની ઢાંચળીમાં અથવા કૂકામાં ભરી જાતી ઉપર રાખવો અથવા વાલની દાળના આટામાં જરા ઘી નાખી, સરકા સાથે લેપડા કરી, ગરમ ગરમ લેપડી જાતીપર મુકવી. જરીર સરદીવાણુ હોય તો અજમેા પાણી સાથે મેળવી, પોતીસ કરી જાતી ઉપર મુકવા.

૨-દુધ પાતણું થાય ત્યારે દુધ બંધવાની શીશીથી દુધ બેંચવું. અથવા એક બાટલીમાં ગરમ પાણી નાખી તે પાણી બહાર કાઢી નાંખવું. પછી થાનની બોતરી તે બાટલીના મોઢામાં દાખવી; તેથી દુધ બાટલીમાં નીકળી આવશે.

૩-બીની જાતીમાં દુધ બંધાતો જતો ત્યારે મસુરની દાળ પકાવી તેમાં સરકા મેળવી સ્તન ઉપર લેપ કરે.

૪-સીતાળના પાન વાટી લેપ કરે.

૫-વાલની દાળ વાટી તેમાં જના ઘી અને સરકા નાખી જાતીએ લેપ કરે.

૬-ધંતુરાના પાન; ઇંદ્રવરણના મૂળ વાટી તેનો બડો લેપ કરી થાનપર બાંધે, નવસારના પોતાં થાનપર મુકવાં.

૭-લોખંડાના પાન બારીને થાનપર મુકવા.

૮-જોડીમધ અને સોંધવ બંને વચ્ચે ઘીમાં રોજ ખાવો.

૯-સ્તન રોગ—બીની જાતી પાન બોંબે આવે ત્યારે હળપર અને લોધરનો લેપ મારવો અથવા હળપર અને કુંવારાના રસનો લેપ મારવો.

૧૦ બીના થાનમાં દુધ બંધાય=નવસારના પાણીના પોતા મુકવાથી માઠા છુટી પડે છે.

દુધનો ખોરાક.

૧-દુધ સવાર દોહણ હોય તેના કરતાં સાંજે દોહણ દુધ, જલકું સિત કર છ' કારણ કે બાળ્યવર દીવસમાં ફરે હરે ચુરખનો તડકો મેળવે તેથી તનદરસતી સારી હોય.

દુધ ગમે તેવું હોય પણ (૧) કલાકમાં તેમાં જગાડો થર થાય

૧૮ ઘડી ટકી શકે-૧૧ કલાકની ૧ ઘડી

દુધથી શરીરમાં ચરબી વધે.

૨-દુધ પાવાની રીત ને કરેલાં દુધ પચે નહીં તેથી (૧) શરમાં ૧૧ શેર પાણી નાખી, જલકું ફેંપાળી ૧૧ શેર પાણી પાચે તેને

૩-દુધ પાવાથી લેવામાં પાવા થાય તેના દુધમાં હાંડ ઉકાળીને પીવું.

૪-સિધવખાર સીવાય દરેક ખારદુધને જગાડે છે,

૫-આમળા સીવાય દરેક ખાટા પદાર્થ દુધને જગાડે છે.

૬-દુધ સાથે ખાંડ મેળવવાથી દુધ જળાદી પચે,

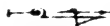
૭-દુધ સાથે દારૂ પીવાય તે પિત્ત વિકાર થાય.

૮-દુધ સાથે ચીમકા ખાવાથી કોલેરા થાય.

૯-દુધ સાથે માછલી બાફુક ખાય તે સહેદ થાય થાય.

૧૦-દુધના દુશમન, મગ, મુળા, કાંદા લસણ, રામ, સરસીજી મદીરા, માછલી માંઝાસ. આ ચીજો દુધ સાથે આલું ખાવાથી ચામડીના રોગ થાય.

૧૧-દુધ પીવા પછી તરત પાણી ચાલું પીવાય તે જગાડે થાય

સીનું ધાવાયું જગાડે.

સીનું દુધ ખમંડે ત્યારે મારીતા (ઉપલસરી), કાળીપાટ, દેવદાર, કરીઆતું, મોરવેલ, કડુ, ગજા, મુંદ, મોચ, ઇંદનવ, બ્રહ્માને લેવું તેના ૪) તોલા ચુરણ ૧) શેર પાણીમાં ઉકાળી, ૧૧ શેર રાખી, તેમાંથી બે વાર રોજ પીવું.

પ્રદર-ધ્રુવણીજ-સીને પાણી પડે.

૧=મર્ચના કોળને મટાડે-પ્રદર (ધ્રુવણીજ) રોગ મટે લાલ પાણી નીકળે તે મટે-૭૧, સાકર ચંચાચી મેળવી તેમાંથી ૧૧ અંચવા એક તોલા એખાને ધુનમાં પીવાથી ઉપલા દરદા મટે છે.

૨=શ્રીઓને પાણી વ્તય ત્યારે નાગ દેશર જે આખું બાલ જાન સાથે ખાતું બાલ અને બાલ જમવામાં લેવું.

૩=શ્રી પાણી પડે તે માટે--વા તોલો કરીની કાચા માટી રોજ ૩ વાર ખાલી.

૪=ધઉંનું દુધ--શ્રીઓને ધાતુ વ્તય, પાણી પડે અને દવાન વ્તય તે માટે ખાવામાં ઉપયોગી છે.

૫=પ્રદર-પ્રમેદ મટે--ભોંદાદળું અથવા વિદારી કણના ગરમે મટી તે બુકાને દોદલાના રમતા ના) પડે આપવા. એનું ચુરણ તોલો વાર) વાર ખાતું.

૬=લોદીરા=રક્ત પ્રદર, વળુ દીવસમાં મટે--દમચી જે મેંધાને ત્યાં મળે છે તે જેઆની બાર સાકર સાથે રોજ જે વારે વાર પાણી સાથે ખાલી.

૭=પ્રદર મટે=પદ્મવતી ધાબણ વા તો ખાવામાં અપાવ છે.

૮=શ્રીઓને પાણી ધોણું અથવા લાલ પડે તે માટે--કાકું વા તોલો સાકર વા તો આખાના ચુરણમાં પીવું.

૯=પ્રદર મટે=શ્રી પાણી પડતું અટકે--કેતની ખંદિ ધાય--નમરીના ઘરની માટી, મધ અથવા પાણી સાથે મેળવી ખવાડે.

૧૦=શ્રીને લોદી પળુ અટકે--ખાવાનું નાહું પાણીમ નાખા તે પાણીની પાચકાની માટે.

૧૧=શ્રીને પાણી પડતું અટકે } આ દરેક માટે નીચેના પગની કળતર ભાગે } ઉપાય મળે છે. શ્રીઓને બાલ દરેક કમના સુધરે.

માટે બદ્ધ ઉપયોગી છે, જે દવા ખાવામાં લેવી નહીં. સાંધવ ૧૦ તો ગુગળ ૩ તો. આ વસાણા છુંદી ગરમ કરવાં કરી સાથે સુવડ, લોહર, માયા, ધાવરીના ફુલ, ખગત, દરેક પાંચ તોલો લેવા ચુરણને મેળવી ચુરણ બનાવે. વા તોલો ચુરણની ઝોળી મધ સાથે ખનાવે આ ઝોળી રમાં વિટાડી છુંદુવા ભાગમાં રાખવાથી શ્રીના અતેદ મુકાં કચ્છને દાખલે આપે આ બધામ ઘણા અકસીર ઝોળી નાખે. બદ્ધ ૧૦.

૧૨=૧૩=શ્રીઓને સફેદ પાણી છુપા ભાગમાં નીકળે જે તેના કારણે જે છે જે શરીરનું લોહી ઝાણું થાય. ત્યારે અથવા પીગકાળ વિમાની શ્રીઓનાં મધમાં જેમાં રહેતી હિમ મેને લાગુ પડે છે નેના કમળે.

જે પડે તે ચુરણ ૩ ઝોળી ૧૦ મળે ૧૦ ૧૦ ૧૦

૧૪=રસવંતી ચાર વાલ ચાખાના દુધમાં પીવું.

૧૫=સતાવરીનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૬=સાધ્યવનતી બાજના મળીઆનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૭=આસાપાલવતી જાતના વા રેર ઉકાળામાં વા રેર દુધ નાખી, ફરી ઉકાળી, પાણી આળીને દુધ રહે તે પાવું.

૧૮=આમળાનું ચુરણ મધમાં ખાવું.

૧૯=કરનાનું ચુરણ સાકર સાથે ખાવું.

૨૦=તે નાજા નાગકેસર વા રેર જાસમાં વાટી પીવું.

૨૧=નુ પડના બારીક વેરેર ૧ તો અને સાકર ૧ તો જાનું ચુરણ ફરી તેના ના પડાં ફરી ચાખાના ધાવણ અને મધ સાથે નાજ ૩ પડેલા ખાવું.

૨૨=જિંદીમય વા તો સાકર તો ૧૦ ચાખાના ધાવણમાં પાવું.

૨૩=વાલ નાગકેસર, માખણ, અને સાકર ખાલી.

૨૪=લંચરના (ઉમેડા) ફળનું ચુરણ માખણ સાથે ખાવું.

૨૫=નારંગવન માસા ૧, ફટકડાં માસા ૨) તે બે ફાટીઆમાં મુકી કાપાળું ફરી પકવવું તે ચુરણ ૧) ચણીડીબાર સાકરમાં પાવું.

૨૬=પ્રદર=ગેળ વડની લીલી જાત વા તો મધ સાથે નાજ અન્યમીટ હતું
સુધરે— } બે વાર ખાવી.

પ્રદર=ધુપાળી

૨૭=જંગલી પારવાતી પીટ (અધાર) અને સાકરનું ચુરણ ચાખાના ધાવણ સાથે ખાવ તો ગભરાવંતી સ્ત્રીનું કંધિર આવ અંધ પડે.

૨૮=અગરન (મિંદુ=૪) ટીપા સાથે ખાક તો સ્ત્રીના હતુ સંયધી સય વિદારા, અને પ્રદર દૂર થાય.

અમરનાં મિંદુ અનાવવાની રીત=કપૂર, પેપરમીટના ફુલ, અજમાના ફુલ સંભાળે મેળવી તડકે મુકે તો એક રસ થાય (અજમાને પાણીમાં મેળવી પાંચરથી ગાળે તે પાણી થઈ પડે ત્યારે અજમાનું તેલ પાણીની કપર તરી આવે, તે તેલ ચંદાથી ગંધાય તેને ફુલ કાઢે છે.)

૨૯=સામલાનું ૩ સમગિહાવણ એટલે મધ્ય પ્રકારનું છે, આકરાનું ૩ બદુજ ગરમ છે. મુંજનો ૩ બદુજ થઈ છે.

સોમળતા ૩ ની ગાડી તકીઆ બની શકે છે. આ ૩ ની ગાડી બનાવી પેટ અને કમરપર બાંધેલી રાખે તો સ્ત્રીનું હૃદય હરદ થી નરમ પડે.

૩૦=લોહ ભસ્મ અને ગળેા સત્ત ચાતું ખાએ. બિચકમાં ફળ અને જાત.

૩૧=સસનના ફૂલ (Zinnia caribaea) ૮ ઘડે બાર પાનુર રાત્રી તો. એમાં કપડું બાંધેલી કાયામાં મુકે. ૫) મીનીટમાં કાઢી લેએ.

૩૨=તે કપડું ઘોળ ફરીથી લોસનમાં બોળી કાયામાં મુકે. આ પોટલી ઘણાવાર રહે તો કાયા સંક્રાયાન થાય.

૩૩=તાડળાળતા બાજી તો મુગનો રસ ૮) મામા તથા જેનિમ્બનું ચુરણ ૧૦) મામા મધ સાથે ચાટે તો સંક્રાયા જનના પ્રદર રોગ મટે.

૩૪=તેફેદ ખાતુ અટકે=આસવપાસાના પાન ૨) ટંકે ગાયના દૂધ ૧) મેરમાં ઉકાળે. સાથેમાગે બળે ને પીએ. અથવા સમુદ્ર કણ અને સાકર પાણી સાથે ખાએ, અથવા ત્રીલીફગદર ૨, બાગ, અને જોગ ૧) બાગ, ખાય.

૩૫=લોહીવા મટે=વડની વડવડ, સાકર, દૂધ સાથે ખાય. અથવા તાડળાળતા મુગ ખાંડ સાથે ખાએ, અથવા ગોરીચંદન ખાત સાથે ખાય.

૩૬=આરસપદ્મનના પથરનો બુકો ૨, વાત નેમાં જોતો રંગ આપી ઘી સાકર સાથે રોજ એ વાર ખાએ તો ગાત્ર પ્રદર (સાંધીવાને)ને કાયદો થાએ.

૩૭=અસાળીઓ ૩, વાત રોજ ખાએ, અથવા મેતો મુરખો ખાય.

૩૮=આંખના જાડનું ચુરણ ખાએ, અથવા જાડના પાણીમાં પથારી પીએ તો સ્ત્રીઓના અટકાવમાં જતું લોહ બચ પડે.

૩૯=કમરાના જાડની જાડના કોકાળાની પીપાની પોતી [યુવતી] મા મારે.

૪૦=કમર કાકડી ૧) તોલો સાકર સાથે પાણીમાં ખોર બનાવી ખાએ.

૪૧=કોડી અને બીલ્લીના પાન વાટી મધ સાથે ખાએ.

૪૨=જાંબુડી અથવા દાડમના જાડનો કોકાળો પીએ.

૪૩=આથમી જુદ પાણીમાં પલાળી સાકર સાથે પીએ.

૪૪-રૂચરતી ચોખાના ઘોણુમાં પીએ.

૪૫-ભાંગ પીવામાં લીએ.

૪૬-ભમરીના ઘરની માટી સાકર સાથે ખાય.

૪૭-ગાયફળ અને ફટકાની પીચકારી ચોનીમાં મારે.

૪૮-પાણી પડતું અટકે-જોડીમધ ખેઓની ભાર, કચ્છતરની અધાર

૫૧ રતી, ફટકડી ૫૫ રતી ચોખાના ઘોણુમાં પીએ.

૪૯-નાગકેસર વા તો, મોરી જાસ ૧૭૧ તો, માં પીએ.

૫૦-ત્રીફળાનું ચુરણુ વા તો, રોજ સવારે ખાએ.

૫૧-રાજગરાની ભાજનો રસ નવટાંક ખાંડ અથોળ સાથે ખાય.

૫૨-સોમળાનું ફૂલ ઘીમાં તળીને ખાએ.

૫૩-કાક જંગાનું મૂળ અથવા, કપારાનું મૂળ ચોખાના ઘુણુમાં પીવાથી સફેત અને પીળા રંગનો પ્રદર મટે.

૫૪-ખડકળી=સ્ત્રીઓના દરદ માટે, અને પ્રદર માટે એક ફદરતી પ્રલાજ ચાકસ છે, સ્ત્રીઓની પેટટ દવા તરીકે ફદરતે એને પેદા કરી છે.

લીલા પાનનો રસ ૫૭ તો. પીવે અથવા ખડકળી સુકી ૪૭ તો, ત્રીફળાં ૪૭ તો, એનું ચુરણુ વા તો સવારે સાંજ સફરના પાણી સાથે ખાએ.

૫૫-કોદરતી લીડી ૧૭ ટાંકે ઝેનું, દુધ વા શેર સાથે પીએ. તો લોહીતા દૂર થાય.

૫૬-કડાની જાલ, લોહભસ્મ સાથે વાપડવાથી અજળ ફાયરો છે. (કડુ જાડના બીને અંદર જત કહે છે.)

૫૭-અવળના કાળસા દુધ સાથે પીએ.

૫૮-એસની દાખી ખાણુના સોઝાંની જાણનું ચુરણુ દરવાજુ રૂમાં સપેટી ધાનો દીવા સળગાવી કાળજી પાડે તે કાળજી આંખે આંખે તો લોહીતા બંધ થાય.

૫૯-કંસડીનું મૂળ ગાયના દૂધમાં ઘસી પીવું.

૬૦-ગળાનું ચુરણુ મધ સાથે ખાવું.

૬૧-પકરીની લીડી ૨૭ ટાંકે લોહર ૨૭ ટાંકે, સાકર ૨૭ ટાંકે એનો લેપ ચોખામાં ૫૨ લગાડે.

૬૨-મરઘીના ઘાંડાના કોઝાંતે (એવરસ) અને જોડીમધને આદુના રસની ૭) ભાવના આપે તેનું ચુરણુ ખાએ.

- ૬૩-સાદોડીનું મુળ સારી ધોખા સાથે ખાય.
 ૬૪-અગ્નિમાં અંતે લોદરનું ચુરણ મધ સાથે ખાઈ.
 ૬૫-આમળાનો રસ અને સોદર ખાંડો
 ૬૬-આમળાનું ચુરણ કળાં સાથે ખાંડો
 ૬૭-કેટરાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ
 ૬૮-કિમરના ફળનું ચુરણ મધ સાથે ખાંડો.
 ૬૯-દેડ ઉમરના સુકાંદળા ૨૦. તા. સાદર ૧૭૭ લેઈ મધ
 ૧૦૭ તોલ તેના ૪૭ તોલ બારના લાડ કરે. ૧) લાડના ૩૭ ભાગ
 કરી રોજ ૩) વાર ખાંડો. સર્વ પ્રકરના પદર લખ.
 ૭૦-સાલમ મીસરી, ધોળી મુસરી, સનાવરી અને ૩) મામા
 ચુરણ વાદના રોજ દુધમાં સોદર સાથે ઉકાળી રોજ બે વાર ખાંડો.
 ૭૧-કીં=કંવા=ગેલી પૂન થાય છ. ગળપતિને એ ૫૬ વાદલો
 છે. એના પાક, ચુરણ અને દાદરા, સ્ત્રી પ્રદર રોગમાં લાડ છે.
 ૭૨-ગોખડના છોડ, કળા આવે ત્યારે તરત લેવાં તેના ચુરણને
 લીલા ગોખડના પત્ર સાથે પુતો. ચુરણ દુધમાં રોજ પીએ તો
 પ્રદરની નામ નીસાન રહે નહીં; ગળા, બુધી, મરનાદ વધે; રેતી
 પથરી પીગળે.

પેનમા શુળ, પવન, વાયુ, વ્યાંત્રી.

ગકરંત્રી લીડી ૧૬ ભાગ, સિંધવ ૪૦ ભાગ, વડ નગરી મીઠું
 ૪૭ ભાગ, દાડ દસદર ૪) ભાગનું ચુરણ ૦ તોલ ખાવું.

અગ્નિમાં એકલો ૦ તોલ ખાય, સાથે સુંક, સિંધવ અને ઈંડો
 લીએ તો શુણ્ણ લેણું વધે,

ગોળ અને સુંક સંભાળે ૦ તો. ખાંડો. પીપલાની ફળ, અને
 સંયક્ત સંભાળે ૦ તો. ખાંડો. ગોમૂત કપડાથી ૨૦) વાર બાળે
 અને દવા તરીકે ૧) ચમચી પીએ. તો પેનના ઘણા દરોડા સાફ કરે.

ખાંડા પછી પેનમાં પવન, અને દુખારો થાય તે માટે ખારાક
 સાથે આદુના અચાર ખાંડો. અથવા ૧) તોલ આદુના રસ ભોજન
 લેવાની ૦૮ ઠલાક આગળથી પીએ. અથવા આદુનો મુરખો ખાય.
 (આદુને નરમ કરવું હોય તો ચોખાણની બાજમાં બાફ, પછી
 ઘોળે, અને સરખામાં નાખી મુરખો ઘનાવે.

પેત માંડું સાથે તેા જવખાર અને સાંજખારના લેપ પેતપર કરે. પેતમાં રક્ત માટે દારૂડીના બી બે આની ગાર સિંધવ ૦) ન ભાર પાણી સાથે ગેર ૩) વાર પીએ.

૩૬૨-શીની પાણી પડ-ધોળી પ્રદર ધાત જાય.

૭૩-અરદુસો, અથવા સતાવરી, અથવા ગળેનો રસ ૧) તેા ૦ મધ સાથે રોજ ૧) વાર પીવે.

૭૪-જેડીમધ ૧) તેા તાજગળ (આખાઈની ભાજ) તેા રસ ૧) તેા ૦ રોજ પીવે.

૭૫ દાબડાનું મુળ ના તેા ૦ આખાના ધોણમાં રોજ ૧) વાર ૭) દીન પીવે.

૭૬-આમળા રા તેા પાણી ના ફેર સાથે લેવડે, સતરે મધ સાથે રોજ ૧) વાર પીએ.

૭૭-આસાપાળાની છાલ, ફેરવાની કપાસના ફુલ, તંદળાવના મુળ, આમળા, રસવાની, સંભાને ચુરણ પનાય. ના તેા ચુરણ આખાના ફુલ માં રોજ ૩) વાર ૭) દીન પીવે.

૭૮-આસાપાળા (Suraca Indica) મુળનો અરક અથવા તેનું શનપટ અથવા ઉકાળે, પેવાયી પાણી પડનું અરક અને શીના ધણા ખાસ દરેકે મટે.

૭૯-આનાવ પાલવની છાલ, નરમા નમના કપાસનું મુળ, દાડે દળડેનું જાનું, દાબડાનું મુળ દરેક ૧) તેા ૦ આખાના ધોણ ખાર નાલામાં ગાલ બીનલી રામે, ૨) તેા ૦ પાણી. દોવસમાં ૩) વાર વાર પીએ. ૪) દીનમાં લોહીયા=(સામરોગ) બી મટે.

૮૦-અન્નપાટ પલાળ, ખાસ લીલીચન ગાદાળી, વાંદરા વડાળ ખાસ દેવ મુંગા.)

૮૧-વચ્ચુની ડટને કોલસાના ફેગાર પર ગરમ કંઈ લાલ ચાલ કંઈ તેને ગોમુત્રમાં જાવકાવે, આ મુળ ૧૦૦) વાર કંઈ. જેથી ચુરણ ને તે ચતી કરે, અનુ ચુરણ ૧ લાલ અને લાકડીઆ પાયાણુ દેવ ૨) લાલ, ખાંડ સાથે ગેર બે વાર ખાએ. પાણી પડનું અરક.

૮૨-ત્રણ મુળ ના તેા ૦ દૂધ સાથે ઉકાળે, સાકર નાખી ગેર બે વાર ૧) માસ સુધી પીએ,

૯૨-સીમલા ફુલનું સાક ઘીમાં વધારી રોજ ખાનું.

૯૩-રક્ત પ્રદર મટે—માયાં ૪) ઊં, પડવાસ, ધાવડીના ફુલ લોધર, રસવંતી, વાંસ કપુર દરેક બે વાલનું ચુરણ બે આની બાર રોજ ૨ વાર લીએ, પ્રદરનું જોર અનિયમ હોય તો બંને કલાકે ચોખાના ધુણુમાં લીએ.

૯૪-ફળવલી ફટકી ૧] વાલ બનાસાના પાણી સાથે રોજ ૨) વાર ૭ દીન આપરી.

૯૫-માયાં, કાંઈ, મેડી, ફટકડી સુનાગરૂ એની પાનલી પાનીમાં મુકે. મોરના પીંજાની બસમ બા વાલ મુખડના ઘસાડામાં રોજ બે વાર ખાય.

૯૬-રાંત સુતીવળાએ ચાલનાં ચાલનાં ઘી પીંતે તો તરતનો રક્ત પ્રદર મટે. ઉપરથી પાણી પીનું નહીં.

૯૭-કેવડાની મૂળીના રસમાં સાકર નાખી પીએ.

૯૮-કેમરડાનું મુળ ઘસી સાથે પીએ.

૯૯-મોતસરીની અંતર જાત બા તો. પાણી સાથે ઘસી પીએ.

૯૧-આસોપાગવરી અંતર જાત, બા તો. ચોખાના ધુણુમાં રોજ બે વાર પીએ.

૯૨-ગુલબાસ લાલરંગની (ખીજનદી)ના પાન ૭ તો રસ અને ફટકડી ૧, વાલ સાકર સાથે રોજ ૩, વાર ખાએ.

૯૩-લાલગ્નસવનના ફુલ અને શાકર સંભાળે મેળવે. અંદર ખાનું લીંચુ ૧, નીચંગ. ગુલકણુની માફક એ બગડે નહીં. એમાંથી બા તો. રોજ ૩, વાર ખાય,

૯૪-રક્ત પ્રદર, કાળી મટોડી બા તો. દુધમાં મસળે, ગાળે અંડે પીએ.

૯૫-જોડી વેલના પાન ૨, તો. ચોખાના ઓસામનમાં વાડી પીએ.

૯૬-વેન અને રક્ત પ્રદર મટે—વાળો, દસમૂળ સંભાળે ૧, તો. પાણીમાં પીએ.

૯૭-તાંદળખનું મુળ ૧, તો. દુધમાં વાડી સાકર સાથે પીએ.

૯૮-મોરડીની લાખ બા તો. ઘીમાં તળે તેનું ચુરણ કરી દુધ સાથે પીએ.

૯૯-આમળાના ખી ૧, તો. ચોખાના ઓસામનમાં પીએ.

શ્રીના ગર્ભને નુકસાન લાગે.

૧=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૨=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૩=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૪=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૫=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૬=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૭=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૮=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૯=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૧૦=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા.

શ્રીના ગર્ભને જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા.

૧=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૨=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૩=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૪=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૫=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૬=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૭=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૮=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૯=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૧૦=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—દમણ સુધરે.

૧=દમણ સુધરે—સાધવ ત્રણ તોડા, યુગલ ૩ તોડા, ખુદી ઠીકરે ઉપર ગરમ કરીને પછી લેવા, લોધર, માખા, ધાવરીના ફૂલ ખાવજી, દરેક ૫ તો. મેળવી જા તોડા ચુરણ મધ સાથે ખાય. ૨=“પીપળાના ઝાંડને પુંડવાથી પૂત પેદા થાય છે. આ ઝાંડ રોપવામાં જાડું પુન છે, અને દાપવામાં દાપ (પાપ) છે.”

આ જાપા જાડું અલંકારી છે. અંદરની મતલબ જુદી છે, અને સાધારણ માણસોને સમજવામાં આવતી મતલબ જુદી છે. પુંડવું એટલે હાથ વેંટીને, આખા નાળીયેર અટાવીને પુવત કરવાની મતલબ નથી, પણ એ જાડું જાડું ઉપયોગી છે. માટે તે નરદ માનની નગરે વેંટું, તેનો નાશ ન કરવો, પણ તેની પક્કી કરવા જ્યાં જાડું રોપવામાં પુન અને વગર અથે દાપવામાં પાપ ગણાય છે.

મરદને શક્તી આપવા અને વીર્ય વધારવા માટે તેમજ સ્ત્રીઓને પાણી જનું સ્વદેહવચ્ચ અને ગર્ભસ્થાનની પ્રીમીટીએ સુધારવા માટે

એ જાડ બહુજી ઉપાસી છે. દવા નરીકે મરી દેમશા
વાપરે તો સતાન થવાની આશા છે.

આમડીના દરદો મટે-ગર્ભ સ્થાનના દરદો દરે મટે-મગજ
રાત રહે—પીપળાની, જામ ૧ તોલો, પાણી ૦૧ શેરમા એક રાત
ખોળી રામે તે પાણી ખાળીને રાત્રીએ પીણા દીસ સુધી એ

પીપળાની પેપડીઓ પાકે તે પછીએ પાણી આપ છે. અને તે
ખાધા પછી છંડા મૂકે છે, એટલે પ્રગ્વ ઉપન કરવાવા શક્તી
એમાં વધુ છે.

પ્રદર રોગ મટે-ગર્ભ સ્થાનના રોગ મટે-કમરનો દુખવા મટે-
શરીરે તાકાત આરિ—પીપળાની પાકેલી પેપડીને જાવામાં સુકવી
ચુરણ બનાવે. ૧ તોલો ચુરણ, ૧ તોલો મધ અથવા સરખતમાં
મેળવી પાકા બનાવે. ૧) તે પાક આપ ગર્ભવાલી અને
આપી શકાય.

૩=ગર્ભસ્થાનના દરદો દરે થાયે—શરીરે શક્તી આવે—પીપ-
ળાના જીણ પાકા (કેના પાત્ર) ને કટકા કરી પાણીમાં
બાફે. સાકર અને પાણીની આસણી બનાવે, તે આસણીમાં બાફેલા
પાન નાખી ચુરણો બનાવે, તે ચુરણો ખાવાથી બહુજી શક્તી
આવે. જગલસ, ગજવજલસ, સોનાના વરખ કરતાં વિશેષ ચુણ
એમાં છે. પેપડીનું (ફળનું) ચુરણ કરીને પણ ખવાય.

મરદને શક્તી વધે—પીપળાના છાંયું તેલ બનાવી ૩ દીપા
(૧ વાલ) ખાવડા પાન પર લગાડી રોજ ખાય.

૪=ગર્ભસ્થાન સુધરે—આમડીના આંધ આવી ગયા પછી તો તેણે
આસંધ દુધમાં ઉઘાળી રોજ પીએ.

૫=ગર્ભસ્થાન સુધરે—આમડીના જાડ ઉપરનો તરિક, ઉગળી
ગાયના દૂધ સાથે આપ તો ગર્ભસ્થાનની આમડી દુર થાય.

૬=ગર્ભસ્થાનને કાપદો કરે—રતુ આગળ પછી એણે દસકાનું
મુળ પાણીમાં ચરેલી ૭ દીપા પીવું.

૭=ગર્ભપાન થયા કરે તો જાડીમધ, મધમાળા, રસ, વસંતમાળા
એકક તોલો મેળવીને ૬૦ પડીકા કરી રોજનાં બે પડીકા ખાવે. ૬૦
દીવસ સુધી ખાય.

૮=ગર્ભસ્થાન કાપદો—પ્રદર પીપળાના પીણું ચુરણ ૧ તોલો
રતુ કાળમાં લી ખાંડ સાથે ૫ દીવસ ખાવું.

૯=ગર્ભપાતના અટકાવ થાય—ફેરઆની માળા સ્ત્રીને ગળે પહે-
રાવી રાખે તો ગર્ભપાટ થયા કરતો હોય તે અટકે.

૧૦=ગર્ભધારણ કરે—કાઝા તલ ટાંક ૯), અજમો ટાંક ૬)
આ: ખંતેને તેલમાં તળી તેમાંથી ૨) ટાંક ફરેજ પ્રભાતે ખાય.

તે પુર થાયે તે પછી વરધારે ટાંક ૧૪) નાગકેસર ટાંક ૬)
એના ૧૪ પડીડાં કરે, ૭ દીવસ રોજ એ પડીકા ખાય. દસતાનના
ચોથે દીનથી દવા ખાતી સરૂં કરે.

૧૧=ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગ કેસર, જરૂં દરેક ૦૧ તોલો ગાયના
ધી સાથે ૭ દીવસ ખાવું.

૧૨=ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગ કેસરનું ૦૧ તોલો ચુરણ ધી સાથે
રજસવાળાના ચોથે દીવસથી દીવસ ૩ સુધી ખાય. બોળન
દુધ ભાતનું લેવું.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગકેસર, ખરાસ, મસતકી, સાફેર સંભાગે
લઈ તેનું ૦૧ તોલો ચુરણ રજસવાળાના ચોથા દીવસથી રોજ
એક વાર ખાવું.

૧૩=યુગળની ગોટી છુપા ભાગમાં મુકવાથી બહુ ફાયદો છે.
(જુઓ પ્રદર)

ગર્ભપાત થાય નહીં—સેફલા જવનો બુકો, તલ, સાફેર સંભાગે
મેળવી ૧ તોલો વજન, ગર્ભવાળી સ્ત્રી રોજ ખાય તો ગર્ભપાત
થવાની ધારતી રહે નહીં.

૧૪=ગર્ભને મદદ કરનાર—આંખને તેજ આપનાર—પુત્ર જીવક
વ્રદ્ય. ઝંઘોરીઆ જોવું થાય છે. એના ફળના ફળીઆની માળા, જેનો
દીકરો જીવતો ન હોય તે સ્ત્રી પહેરે છે. ખનારસમાં એ રીવાજ છે.
એનાં પાતરાં આસોપાલવને મળતાં છે. એનું ઝાડ પુતામાં પેસવાના
વાડામાં છે. ખીજું મુંબઈમાં રાણીના બાગમાં છે.

૧૫=ગર્ભસ્થાન સુધરે—ખીંતેરાનું મુળ ૦૧ તોલો દૂધમાં ઉકાળી
તેમાં ધી નાખી રજસવાળાના ૩ દીવસ સુધી પીવું.

૧૬=ગર્ભસ્થાન સુધરે—કાથો અને વનયજ્ઞ દરેક એઆની ભાર
(૫ વાલ) મેળવીને દસ્તાન દેખાય તે દીવસથી ૪ દીન સુધી
રોજ ૧ વાર ખાવું.

૧૭=ખાળકો જતદી બોલે—ખાળકના ધણા રોગ મટે—પુરૂષને
તાંદાત મળે—ગર્ભસ્થાનના ધણા દરદો સુધરે—ખીપળાના ફળ

(પેંપડી) ખાવાથી ઘણાજ ફાયદો થાય છે. એનો પાક અથવા પેંડા ખનાવી ખરાય છે.

૧૮=ગર્ભસ્થાનને ફાયદો કરે—કૃષ નક્ષત્રને દીને વાંદાંતો પંચાંગ (ફળ, ફલ, પાતરાં, મુળ વગેરે) લાવી રાખવા. તેમના ૧ અથવા બે તોલા પંચાંગ દુધમાં ઉકાળી સ્ત્રીને પાએ તો તેના ગર્ભસ્થાનને ફાયદો થાય છે.

૧૯=ગર્ભસ્થાનને ફાયદો કરે—કૃષ નક્ષત્રમાં ભોરડી નદી આમ-લીપરનો, તેમજ આંખા પરનો વાદો લાવી કાળી ગાયના દુધમાં ૧ તોલા સ્ત્રીને આપેા દોય તો તેણીનું ગર્ભસ્થાન સુધરે.

૨૦=ગર્ભસ્થાન સુધરે—સરખાના મુળ, પાંતરાં, ડાઠ, વગેરે એકત્રે આંખા છોડ રવિરાત્રે લાયદો. તેનો બા તોલો એક વરણી ગાયના નવટાક દુધમાં મેળવવું. ૧ કન્યાને દાથે મરદન કરાવું. તે નવટાક દુધ રતુ કાગમાં વંજી સ્ત્રીને ખવાડવું. ગર્ભસ્થાનની કાંઈક ખાતી દુર થાય છે. ભોરાકમાં ખીર, ખાંડ, ચાખા, મગ, મીઠા આદાર આપેા.

ગર્ભસ્થાનને ફાયદો થાય—વડના જાડ ઉપરના વાંદાંતો રમ ૧) તેનો રસ માથે આપ્યા પછી વાથે દોવસથી ૩) ત્રીન સુધી પાવા.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—વારીઓ પીટ પાપડો એ કામ માટે વપરાય છે.

૨૧=ગર્ભસ્થાન સુધરે—પીનપાપડો=(પત્તાય પાપડો) એક દાઢીમાં મુટ્ટી કપડાંકે કરે અને તેની ભજમ ખનાવે. ૧) વાતે ભજમ આપના ધોળમાં રોજ પીએ.

દરનાન ખંધ થયા પછી આ કાલાજ વળા દોવસ આપું રાખેા.

૨૨=ગર્ભસ્થાન સુધરે—જાંબ તોલો બા અથવા ૧) બા શેર પાણીમાં ૧) રાત ભીંગવી રાખેા. તેને બા શેર દુધમાં ઉકાળી પીવા, બા તોલો ગાયનું ઘી દુધમાં નાખવું. માથે આપ્યા પછી વાથે દોવસથી એ પીવું.

૨૩=ગર્ભસ્થાન સુધરે—પકાવેલું સમુદ્રજી ભંસના દુધમાં ઘસી, ગાયના ઘી સાથે ખાય, (સમુદ્રજી પકાવતા માટે: જુલેપા "સમુદ્રજી")

૨૪=ગર્ભસ્થાન સુધરે—સરમાઉ જાડના પાન ગર્ભ સ્થાનના ખાતી માટે વપરાય છે.

ગર્ભસ્થાનને દોષો દૂર થાય અને ગર્ભ રહેવાને બની શકે તે માટે ઉપાયો.

૨૫=દસ્તાનના દીવસો પુરા થયા પછી સાત દિવસ મુખી કાંસડીનું મળે ના તો ૦ પાણીમાં ચાટી પીવું.

૨૬=ધોળા કુલની ભોંયરીંગણીનું મુળ ના તો ૦ દુધમાં પીવું.

૨૭=પીંગા કુલવાળાં કાંટાસેળીઆના મુળ, ધાંપડીના કુલ, વડની દીસીઆનું ચુરણ રોજ બે વાર ના તો ૦ પીવું.

૨૮=પારસ પીપગાની મુળની છાંત અથવા તેના ફળ અને છદ્દ દુધ સાથે પીવું.

૨૯=ખાખરાનું ૧) પાન વાટી દુધ સાથે પીવું.

૩૦=૧) બીજોરાના સઘળા બી દુધ સાથ રોજ પીવાં.

૩૧=૧૦ મો, ભોંયરીંગણીનું મુળ પીપર, નાગકેશર એનું ચુરણ ના તો ૦ ઘીમાં ચાટવું.

૩૨=સરપખાનું ચુરણ રોજ સવારે દુધમાં ના તો ૦ પીવું.

૩૩=પીપગાના મુળની છાંત ના તો ૦ દુધમાં પીવી.

સ્ત્રીનું ગર્ભસ્થાન સુધરે=સ્ત્રીને ગર્ભ રહે.

૩૪ ઘાસીઆ પીતપાપટો ટાંક ૨૧ બાળી રાખ કરે, સાકર ૧૩, ટાંક નાખી ૧૦ પડીકાં કરે ૧. પડીકું રોજ સાત દીન સુધી ખાવું.

૩૫=ત્રિફળનું ચુરણ ના તો. દુધ સાથ રોજ ખાવું.

૩૬=સંખાવળી, અથવા મોરસીખાને રીતસર પુણ્ય રીતવારે લાવે તે બોદુધ સાથ ખાય.

૩૭=સક્કમ પાપટો અને ચીનીકપુર મધ, ગોળી બનાવી શુક્રાળના આઠ દીવસ પછી ચોનીમાં મુકે.

૩૮=પીપગાની રાત્રી કુંપળ, ફટકડી, મજડ, ચંભાગે ૩ ટાંક-લેરી, ગોળ ૩ ટાંક સાથ ગોળી બનાવે અને ચોનીમાં રાખે.

૩૯=સક્કમળા નામની ત્રણસપ્તીનું મુળ, સ્ત્રી ગળે આધે.

૪૦=દસ્તાનના ૪, દીવસ પછી ૧ બીજોરાના નેદલાં બી નીકળે નેટલા પીએ. દસ્તાન ૪, દીવસ પછી સ્ત્રી દસ્તાન કરી રોજ ૧ વાર ૪, દીન પીએ.

૪૧=આસંધના શિદાળાવે ફરી દુધ સાથ ગ્રહાળી પીએ.

૪૨=પારસ પીપગાના બી અને છદ્દ ના તો. વાંસી પાણી સાથ શુક્રાળે લીએ.

૪૩-મીડીકુમ્મીનું મળ અને કાકાના ગરબ (કાકાનો માવો) દુધમાં મેળવી પીએ.

૪૪-ધોળો ભાંગદગિણીનું મળ દુધમાં ઘસી પીએ.

૪૫-રજસવળા થયા પછી પડતી વડવા સ્ત્રી થી સાથ ખાય.

૪૬-નાગાસર અને થી સંભાગે વા તો. ખાય.

૪૭-રીતસર નોતરીઆ પછી આતવારે સરખખાનું પંચાગ કાઢે એકવાળી ગાયના દૂધમાં તે ટાંકે નવ, કન્યાને હાથે ઘુંટાને, રતુ સમય રોગ સ્ત્રી ખાય, ઉપરથી ખીર, ખાંડ, થી, ચાખા, મગ મિલ્કદાર આપે.

૪૮-રતુકાળમાં કાંસકીની, મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ.

૪૯-પારસાપીપળાના બી થી, ખાંડ સાથે રતુકાને લીએ.

૫૦-કજુતરની અઘાડ માસા ૨, ચોખાના ધાવણમાં લીએ.

૫૧=ખાખરાના બીની રાખ ૧] વાલ ચોખાના ધુવનમાં રતુને
૪) દીન આકા દોષ ને ખવાડે તો ગભી ગરર રહે. દવા ખાધા પછી સાચુ ચોખાની કાંછ પીએ

૫૨=સાત કારણોથી ગભી રહેતો નથી તેના કારણને-કમળમાં પાણી ભરાયલું હોય. તેની પીછાણુ એ છે જે સાખત થયા પછી સ્ત્રીનું માથું દુખે. તે માટે કપાસીઆના મીઠાને ચોખાનો ધાવણમાં ચાદી ૨) ગોળા બનાવે દરતાન દેખાયા પછી ૪ થી દોઢસે ૧) ગોળા બોલીમા એક પહેાર રાખે, તે કાદીનાખી બીજી ગોળા એ પહેાર રાખે; તે કાદી નાખી બીજી એ પહેાર રાખે; તે કાદી નાખી ૩) છે ત્રણ પોદાર રાખે. આ મુજબ ૩) દીન કરે. ૪ થે દીનથી સાતમાં દીન સુધી પુરે સંગ કરવો નહીં.

૫૩-બીજુ કારણુ-કમળમાં વાયુ ભરવેલા હોય તેની પીછાણુ એ જે સાખત થયા પછી સ્ત્રીને દાહ ખળે. કારણ માટે વેદધારાનું ચુરણુ ટાંકે ૪) ગાયન થી રા ટાંકે એની ગોળા ૨ બનાવે. ઉપર લખવા મુજબ વાપડે.

૫૪-ચોણુ કારણુ કમળમાં માગિસ વધે, તેની પીછાણુ એજે સાખત થયા પછી સ્ત્રીની કમર દુખે. કારણ માટે છપ્પન ટાંકે ૩) અને હાથીના નખ ટાંકે ૪) બાળા રાખ કરે તે રાખ આ બંને સંરેસીઆ તેજ સાથે મેળવી ગોળા ૩) બનાવે. અથવા વધારાનું છેડ ૧ ટાંકે, હાથીના નખ ૧ ટાંકે એની ગોળા ૩) ગોળા ૩ ઉપર લખવા પ્રમાણ વાપડે

૫૫-૪ થુ કારણ—કમળમાં ફીડ પડે. તેની પીછાણ એ જે સોળત થયા પછી સ્ત્રીના હૃદયમાં વેદના દેખાય. ઇલાજમાં સાફ, પાપડીઓ ખાર, ત્રિફળાં એનું પાણી કરતુ, તેમા ફતી પેત્ર બોળી ચોનીમાં ઉપર લખવા મુજબ મેળી (આમળાને પાટી લેપ કરવાથી બી ફાયદો થાય)

૫૬-૫ મુ કારણ—એજે કમળમાં પિત દોષ, તેની પીછાણ એજે સોળત પછી સ્ત્રીની પીડી દુખે; ઇલાજ માટે ગોળ અને દીવાળનું જાડં એની ગોટી ખનાતી ઉપર લખવા મુજબ ચોનીમાં રાખે

૫૭-૬ કુ કારણ એ જે કમળમાં સિત પીત દોષ તેની પીછાણ એ જે સોળત પછી સ્ત્રીનું આમુ અંગ દુખે; ઇલાજ તરીકે નયફલ, દાડમની જાત અંકક ટાંક, કરતુરી ૫ વાલ, પીપળી મૂળ ૫ ટાંક એની ૩૫ ગોળી ખનાવે. અથવા નયફળ, નવતંતરી, પીપળ દરેક ૧ ટકની ૩૫ ગોળી ખનાવે. ઉપર લખવા મુજબ વાપડે.

૫૮=ગર્ભ ન રહેવાનું સાતમું કારણ ખુત પ્રેત આદી=એની પીછાણમાં એ જે, સોળત થયા પછી ઉપર જાણાવરા છ આધી જુદા જુદા થાય છે, તેમાંનો એક ખી વ્યાધી ન જાણાય, એના ઉપાયમાં નાયાયણ બળિ વગેરે ઇલાજને લાભ શાંતી મેળવવી.

૫૯=ગર્ભ રહેવા માટે પુખ્ત નક્ષત્ર ઉપર ઘોળી રાસવતિનું મૂળ સ્ત્રીના ઘણી પાસે ઘુંટાવી બી સાથ ખાય.

૬૦=ચિકણા મૂળ ૨૦ માસા, જેડી મધ ૧૦ માસા, અજમો ૪) માસા સાકર ૮) તો. એક રંગવાળી ગાયના દુધમાં ઉકાળી પીવું. તે દીવસે અપવાસ રાખવે. બીજું કાંઈ ખાવું નહીં. બીજે દીવસ દુધ ભાત ખવ.

૬૧=સમુદ્રફળ ૦૫ તો. ગોડ ચંદન ૦૫ તો. સાકર ૧) તો. નાગર ૨) તો. એના પડીકાં આડ કરવાં, ૮) દીવ સુંઠી રાગ ૧) ખાવું. ઉપરથી દુધ પીવું.

૬૨=ગર્ભસ્થાન સુધારવા માટે આવળતા ગુંદર ખાંસ તે વાત ઘણી જાણીતી છે; જતાં ગુંદરને નીચે મુજબ પકડી વાપડે તે વિશેષ મુલ્ય થાય.

૧) નાગિએરને છીદ પાટી અંદર આવળતા ગુંદર ભરાય નેટલો ભરે. છીદ બંધ કરે, નાગિએરને કપડાંદ ફરી જાણામાં સળગાવે, પછી અંદરનું ફાપડં અને ગુંદરને બી સાકર સાથ મેળવી તેના ૭)

લાડું બનાવે, મસિક દરતાન ખંધ થયા પછી આ લાડું રોજ અકેક ખાવો.

૬૩=મીંદળના બીજ ૦૧ તો. દુધ, સાકર, કેસર મેળવી ખાય. અથવા મીંદળના બીજ ૧) માસા અને ગોળ સાથે ગોળા બનાવી ગર્ભસ્થાનમાં મુકે; તેથી હમલમાં નેર આવે, તેનું મોઢું ખુલ્લું થાય અને ઝીણા જાંતુ નાશ પામે; અને ગર્ભ રહેવાની દરકત તે દૂર થાય. પુષ્ટ સ્ત્રીને ૭ દિન અને પાતલી સ્ત્રીને ૩) દિન આ ઇલાજ સ્વાસ્થી અસર થાય છે. જાંતુ મારવાને ગુણ પારે (ધાતુ)માં છે, તે ગુણ મીંદળના બીજામાં પણ છે. એ બીજામાં જરા ઝેર છે ને બીજાને આઠામાં મેળવી ગોળા કરે તે પાણીમાં નાખે તો પાણીની અંદરના માલ્સા સ્થંભી ગાય. મીંદળમાં પારા (ધાતુ)નો ગુણ છે, તેથી મીંદળના પાનના રસને લેપ માંથે લગાડે તો ૧૫ કલાકમાં જુ મરી ગાય; અને એજ કારણથી મીંદળના લીલાં પાન અનાજના વાસણમાં નાખે તો અનાજને સરો લાગે નહીં અને પારા જે કામ કરે, જીવજાંતુ અથવા દોષ નહીં તે કામ મીંદળ કરે. એસને ૦૧ સેર મીંદળ ખવાડે તો ગર્ભ રહે.

૬૪=દસ્તાન ખંધ થયા પછી ૪) દિન સુધી રોજ ૧) વાર નાગકેસર ૬) માસા ખાય.

૬૫=કાંટા મળિએનો ઉકાળો સ્ત્રી રોજ બે વાર પીએ, ચાલુ પીએ તો દસ્તાન આવે અને સંતતાન થાય.

૬૬=સરપંખા ધોળા દુલવાળા, અથવા રાતા ફુલવાળાનું પંચાગ રીતસર નોતરીને લાવે; જાયદામાં સુકવે, જરા તડકા લગાડી તેનું ચુરણ કરે, સંભાળે નાગ કેસર મેળવે. માસીક ધર્મના ૪) દિન પુરા થયા પછી ૦૧ તો. ચુરણ ઘી, સાકર સાથે રોજ બે વાર સ્ત્રી બુખે પેતે ૧૪ દિન ખાય. દવા લીધા પછી ૨) કલાક પાણી ન પીએ, ચણાનો મગજ નવટાંક ખાય. ૪) માસ સુધી આ ઇલાજ દર માસે ૧૪) દિન કરે. જેમ સ્ત્રી ઇલાજ કરે તેમ મરદ બી ને ઇલાજ કરે સરપંખાની દવા ખાધા પછી જીવ જીજરે છે તે પાણી પીવાથી વધારે જીજરે; પણ ચણાનું મગજ ખાવાંથી જીવ જીજરે નહીં એનો અર્ક ગની શંક. બે તોલા સરપંખા અને ૨૦) તો. મુદ્ર સ્ત્રીરીત (અથવા છાંડી) માં મેળવે. એના ૩૦ થી ૬૦) દીપાં પાણી સાથે પીવાય. સરપંખાનું મળ ચાતી પછી મરચું ચાવે તો તીખાસ લાગે નહીં.

સ્ત્રીને ગર્ભપાત ન થાયે.

૧=માસ કોકેલીના ભુજાને કટકા ઘાળાં રંગના કુંપડામાં ખમ્બી સ્ત્રીની કમરે બાંધે તો ગર્ભપાત થતો અટકે આ પ્રયાગને "ભાદેસી" કહે છે. ગર્ભ રહે ત્યારથી આ પ્રયાગ ચાલુ કરવો; પ્રસવના પછી પણ નજીક આવે છેડી દેવો.

૨=સ્ત્રીને પેતમાં રતવા હોવાથી ધાવતી બાસકાને તે રતવા-સ્થાને પડે અને મરી જાય આવે પ્રસવ પાંચથી કટોલીના કંદ ના બાથમાં ના તો પાણીમાં ધસી સ્ત્રી રોજ ૧) વાર થીએ તો ગર્ભ મુખમાં સરે સારો થાય.

૩=ઉપદેસને લીધે અથવા બીજા કારણે સ્ત્રીને ગર્ભ રહે તો નસી અને રહે છે તો થોડા મહીનામાં નિકળી પડે છે તેનો ઇલાજ-રાજ નામનું ગાયનાં જંતું બાણવર હોય છે; તેનાં મુકલીયાં ૪) પાણી ના સેરમાં ૧) રાત બીજી રાતે સવારે તેને ચોળે, કપડાંમથિ ગાળે તેમાં સાકર નાખી રોજ ૧) ચાર ૩) માસ કુંપડાં પીએ તથા પેતમાંના રતવા અને ગરમી સારી થાય.

૪=ગભસ્ત્રાવ થતો હોય તો ગર્ભ રહે સાર પછી દર મહીને ૩) દીન તે સ્ત્રી રોજ જાનવરનાં લીડાને ઉપયોગ ઉપર મુજબ કરે, ૫=કાંડકીનું મુળાંગ રીતસર નાતરીને લાવે, કુમારી સોને લાથે કાટેલાં મુતરનું ૭) ભરાથી તે મુજબ બાંધે, અને જો કમરે રાખે તો ગર્ભ પાત ન થાય.

૬=૫) તોર ત્રણ વારી મજ સાથે ખાય, ઉપરથી નીચ મુજબ ઉઠાળો પીએ. સાકર, કમળકદ વાળો સમાજે તો ૨) ભવ ઉઠાળો ખનાવે.

૭=ધાવડીના કુંડ અને સાકર તલા પાણી સાથે ખાય.

૮=તલ, આમન કમર કાંડી સાકર મુખમાં ખાય.

૯=તલના પાનના રસ સાકર સાથે ખાય.

૧૦=સ્ત્રીનારે મુખ ગરમીના પેહેલાં મોગરાનાં મુળાને તેમજ રીવારે મુખ ગરમી પેહેલાં મુખ કાંડી લાવે, હુમાણની કુંડ ખાય. સ્ત્રીની કમરે બાંધે, નવમે મહીને તે છોડે જ ન છોડે તો વખતસર પ્રસવ થાય નહી.

૧૨=કાળી મટાડીના પાનેરો પેન આદિ ગરમ પાન થતા અદ્ય.

અત્રી ગુણ પાન
ગરમ પાન અત્રી રસુઆવ થતા હોય અને મલ પાન થયતા
પરી-૨ હોવાય તે પાનેર કમળ કાકરીની દુધ સાથે સાથે પીર
પીરવી જાય છે. જ્યારે પાનેરની કમળ કાકરીની દુધ સાથે પીર
પીરવી જાય છે તો પાનેરની કમળ કાકરીની દુધ સાથે પીર
પીરવી જાય છે.

સુવા રોગ-સુવાવડીના રોગો.

૧=સુવાવડી થતા અત્રી રોગો : અટ=નાગરવેલના પાનની
આલેખનાની રોગો જે-વારાથી આ દરે.

૨=સુવા રોગનાથી સ્ત્રીમાં પડીના પીડા ગરમ
પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી નહવાયે તે પાણી દ્વારા થાય છે.
સુવાવડી દરેક પાણીને આ પાણીથી નહવાવના પાણી આલેખ
જાતના લોકોમાં હોતા.

૩=સુવાવડી પાણી માટે પરી—રાત્રી સરી પેલા હોય તે
માટે—પાવડા, રાસના, ગાખા, તાલવડી, પીડવડી, આસા, અર-
દાતું મુળ, કડયા, ગળા, સતાવરી, કાંટાસળીઆ, માંડ હનડેનું દળ,
દેવદાર, દારૂ હળદર દરેક પાણીમાં લઈ મેતી પરી ૩ કરવી.
૧ પરી સાથે ૬ દારૂ પાણી નાખીને ઉકાળવી, અને બે શેર
રહેને પીવે.

૪=સુવાવડી પાણીની પરી, માંચાવરના કોઈ બી, રોગ માટે
પીવાય છે. સુવા રોગ માટે જાણીતા ઇલાજ—અત્રીવીપ, દેવદાર,
વજ, કોઠ, સુંડ, પીપર, જાયફળ, નાગરમાય કદુ, કરીઆતું,
હીમજી દરડે, અળપીપર, રાનેષ ખમાસા, રીગણી, ગળા, કાકડાસીંગ,
સાહજી સંભાજે મેળવી તેમાંથી ૨ તોલા લેવું. તેને ૧૬ તોલા પાણીમાં
ઉકાળીને ૨ તોલા રાખી પીવું. માંચાના રાસમાં ઉકાળવું.
સુવાવડમાં કોઈ બી જાતનો રોગ જાણાય ત્યારે આ ઉકાળો પીવે.

૫=સુવા રોગ, પગનો મોઝો સુવાવડ પડી થતી ખસ—આ
દરેક માટે અરણીના પાનનો રસ ૨, તોલા અને તલનું તેલ ૧
તોલા ગેળવી ૭ દીવસ પીએ તો રોગ જાય.

૬=સ્ત્રી સુવાવડીને શકતી આવે—દરાખ આસવ પીવામાં લેવો.

૭-લોહીવા દુર થાય, પ્રદર મટે—૦૧ તોલો ઉંદરની લીંડી દુધમાં ઉકાળીને સ્ત્રીને પાવી. અથવા કબુતરની અધાર ૦૧ તોલો દહી સાથે ખવાડવી. બાવલનો કોલસો ૦૧ તોલો દુધ સાથે ખવાડવો. બેંસની દાખી બાબુના સોંઘદાના વેહેરમાં ૩ વીંટાળી તેની બતી બનાવે, લીની બતીમાં તેની કાજળ પાડે તે કાજળ આંખે આંખે તેથી લોહીવા મટે.

૮-કાંસઝીનું મુળ ૦૧ તોલો દુધમાં રૂધતાને પીએ.

૯-પાવળીઆના જડની છાલ ૦૧ તોલો ચોખ્ખાના ઘોવાણ સાથ સ્ત્રી પીએ. ૦૧ તોલો અડાયાંની રાખ પાણી સાથ પીએ.

૧૦-સુવા રોગ, સોદ રોગ, જાણીઆ પછી સ્ત્રીને થાય છે તે માટે—ધંતુરો કાજો અને મરી સંભાગે લેઇ પાનના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવે. સહવાર સાંજ અંકેક ગોળી ખાવાથી ઘણી સારી અસર થાય છે.

૧૧-સુવાવડ પછી થતા અનેક રોગમાં સુવાવડની પદી પીવામાં આવે છે તે. (તાવ, સુગ, માથાનો દુખાવા, કફ વગેરે માટે) દેવદાર યાદી કઠાય, તેમાં નીચે મુજબ વસાણા છે.

દેવદાર ઘોડાવજ, ઉપલેટ, પીપર, સુંક, કરીઆનું કદ, કામફળ ઘાણા, દન્ડે, ગજાપીપર ભારંગણી, ગોખરું, ધમાલો, ઉભાભારંગણી, અતિ વીસતી કળો, ગજો કાકડાંસીંગ, કાળીજીરી, લીંગ, સંધાલુણ. આ વસાણાને મેળવી નેમાંથી ૪, તોલો લે ને ૧ શેર પાણીમાં ઉકાળી ૦૧ શેર નાખી પીવો.

આ ઉકાળાનું ઘટ લીકુદદ એકસ્ત્રેકટ બનાવે તો રોગ કાઢવા બનાવવાની ખટપટ ઓછી થાય.

૧૨-સુવાવડ પછીની તબજાઈ } જરૂર મંદ-પીપર ૧, ભાગ
અથવા જણી તાવ. } લોહ, લગ્ન ૧ ભાગ
ત્રીફળાનું મુળ ૬, ભાગનું ચુરણ કરી એમાંથી ૦૧ તોલો ચુરણ
થી અને મધમાં મેળવી ચાટવું અને ઉપરથી દુધ પીવું.

સ્ત્રીને પ્રસવ થવા પછી તાણ આવે, દાંત બંધ થાય, વગેરે ધનુરવાને મળતા દરદ દેખાય, જાડા આવે, સોજત થાય તે માટે પાનાળ તુમડી ચમતકારીક દલાજ અને મહા ઓપધ છે.

ઝીને દસ્તાન આવે-લોહીવા થાય-ઝીને રૂતુ આવે.

૧-દસ્તાન યરાયર નદી નીકળે તો ૨) વાલ દંકણખાર અને એ વાલ તજ મેળવી દર ૩) કલાકે આવે.

૨-દસ્તાનમાં દુખાવે હોય તો તલનો બુંદા વાલ ૨) દર ૩) કલાકે લેવા.

૩-સ્ત્રીઝીને દસ્તાન આવે—૨ તોલો ખાંડલા કાળા તલ, ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ૫) તોલા રહે તે ગાળી અંદર ગાળી નાખીને પીવું. દસ્તાન દેખાયા પછી ૪ દીવસ રોજ તાબું દુધ પીવું અને તલનો ખોળ પાણીમાં બીજવી પેદુ ઉપર મુકવો.

૪-દસ્તાન અને પીસાય છુટે-દસ્તાન અને પીસાય છોડાવવા માટે સીતાય ૩ વાલ ખાવામાં અપાય છે.

૫-દસ્તાન છુટે, દુખાવે અંધ પંડ—દીરાકસી, એળાંઆ, દીરાખેર ગંભાંગ મેળવી તેની ૫) ઝેનની ગોળી ખનાવી રોજ એ ખાવી.

સ્ત્રીને દસ્તાન છુટે—૦૧ વાલ હીંગ અને ૦૧ વાલ સીંધવની ગોળી કરી દીવસમાં એ વાર ખવાડે,

૬-સ્ત્રીને રૂતુ લાવવા માટે—ગાજરતા બી ઉપચોગી છે પણ વધુ પ્રમાણમાં ખા થી નુકશાન કરતા છે

૭-સ્ત્રીને રૂતુ આવે—પોચા (દુવા) ઘાસના રસમાં દાડમની મોટી કળા વારી કાંજમાં ૧૭ દીવસ સ્ત્રીને ખવાડે.

૮-સ્ત્રીને રૂતુ લાવવા માટે—સીપળાની છાત્ર ૦૧ તોલો પાણીમાં ઘસીને પીએ.

૯-સ્ત્રીને રૂતુ ન આવે અને તેના કારણે પેટમાં ગાંઠ થઈ હોય તો આકડાના મુગ અને ચોથે હીરસે મરી વારીને ૧) થી ૨) વાલ ચુરણ મધમાં લેવું. તેથી ગાંઠ તુટે અને રૂતુ આવે.

સ્ત્રીને દસ્તાન=સ્ત્રીને લોહીવા=રક્ત પ્રદર, દસ્તાન ચાણું ગળ્ય મનોડીયુઆ દસ્તાન નીયમસર આવે લોહીવા મટે.

૧૦-કાળા તલ ૫) તો. પાણી શેર ૧૧) ઉકાળી ૬) તો. રાખે ગોળ નાખી રોજ ૧) વાર પીએ તો દસ્તાન ઘાણું આવતુ અંધ થાય, નીયમસર આવે.

- ૬૨-આસાપાલાની ઝાલનો અડ અથવા સરખત રાજ પીએ.
 ૬૩-પાખડ બેઠ રાગરૂ સંભાગે ના તો ખાવું.
 ૬૪-મેટીના બી સાકર સંભાગે ના તો સુરણ ૩) દીન ખાય.
 ૬૫-ખડમલની નીચેનો ભાગ ખાય તો દસ્તાન આવે ઉપસો ભાગ આવે તો દસ્તાન નાય.
 ૬૬-કુળી મારીનો પાસા પદ ઉપર આવે તો દસ્તાન અંધ થાય,
 ૬૭-સ્વાન અંધ થાય, —સંધસો ઝાડ એને વાર ન ખાય, ન છાયા આવે, દવા તુરીકે એના લાકડાના કાતસાનો બુકો ના તો રતી ખાય તો ખૂદ વહવું દસ્તાન, અંધ થાય, એના પાન ખાવાની કડીમાં નખાય છે.
 ૬૮-આવળનો ધૂલની સોળતી ફરી પાઉં.
 ૬૯-કરમદીનું મુળ પાણીમાં ધસી, ૩) દીન રાજ ૩) વાર પીએ. બે દસ્તાનમાં ફેર ન પડે તો ૩) દીન ખાંચી રાખી ફરી પીએ.
 ૭૦-૧૦૦ વરસની લુની છંટ અને સાકર સંભાગે ના તો ખાએ.
 ૭૧-નોળીઅર પાણી વાળુ ૧) ચુંદર ના શેર સાકર ના શેર જમેવેને ૩) તોડા ખાવું.
 ૭૨-લુની છંટ, ખારગના પડદા (પરીઆ), ખારગના કાતસા, કડીએ ચુંદર ના તો એનું સુરણ ગોળ સાથે ખાય.
 ૭૩-લોહીવા મટે સામઘનાં હોડાં ચાખાના ધણમાં ધસી ૧ તો, ધસાડો મધ સાથે રાજ ૩ વાર ૭ દીન ખાય.
 ૭૪-ખીલીના પાનનો ગસ ૬ તો, ઘી ૧ તો ૩ દીન રાજ બે વાર ખાય.
 ૭૫-કબુતરની અઘાડ ના તો, ખાંડ સાથે ૩ દીન ઢાડી મારે.
 ૭૬-ખીલામાનુ નેલ ૭ દીપા ઘી ૨ તો, માં મેળતી એકબે દીન ૩ વાર ખાય.
 ૭૭-દસ્તાન અમુખું દીવસે વન્ય તો, આમળાના ફળના મીઠાને ચાખાના ધણમાં વાટી પીવું.
 ૭૮-સ્ત્રીનું દસ્તાન અંધ થાય. લમણ વખતે અથવા ઢાણ મુખ વખતે સ્ત્રીને દસ્તાન આવવાથી ધણી દરકત નડે છે તે દરકત દુર કરવા દસ્તાન એકદમ અંધ કરવાની જરૂર પડે છે. તે કામ એક કલાકમાં થઈ શકે.

જસતદાસ કુલ (જામીની સ્થાપક) જેનું ઠાકુર ખાણી ૧૨ બેસ બેઠાવે. કાપામાં સ્ત્રી સફાઈ કરી બેસે નરમ કાપડું તેમાં મોઢાં લે. કાપડું પાંચજી મીનીટ કાપડામાં રાખે (બધારે વખત વખતે તે કાપડાં સંકલ્પ આપે જાય) પછી તે પાનલી કાપડાં ખાણી પાણીથી ધોઈ નીચે ફરીથી જસતદાસ પાણીમાં બેઠી કાપડામાં પાંચજી મીનીટ રાખે આવી રીતે કયાં જોઈ તેથી દસ્તાન બધું થાય.

૨૯-અટકાવ વેળા દસ્તાન બધું જાય તો તરતની યાદ પીવામાં કાયદો છે.

૩૦-સ્ત્રીને ઊંઘાં જળવાળી કુન્ડા ન હોય અને દસ્તાન બધું કરવું હોય તો કલહારનો રસ ૧ તો. સાકર ૧ તો. ગોરૂચ ૬ બુકો ૧ વાલ, આ ચુરણ રૂપના ૩ દાવસજ રોજ બેઠારે પીએ તો રૂઝ આવતી બધું થાય.

કલહાર એ જાતની છે. એક ઉપર પીળાં ફુલ આવે છે, પાનને કોરે કનઝરી રહે તેને પીળો કલહાર કહે છે. પાન જાંતાવાળા છે. બાજે મોડીએ કલહાર છે તેની કુલ જાણવામાં રંગના છે અને પાનને દાંતા (કનઝરી) હોતી મળે. પછી પાનલી કાર હોય છે એસ વાસેથી સાંચક નાકસે છે. જેની જાણ બનાવી તમે જાણેમાં રાંચી સમે છે. અને કાકુ બનાવી જાણીત વરને કચરો વાળે તો ત્યાં સાંચક થાય નહીં.

દસ્તાન આવે

પીસ અત્રીટ ક એટમર અથવા હીરાખોર, એગીઆ, ભેંધરાખણીના ખી. સંભોગે ગોળામાં ૧ વાલની ગોળી બનાવી ખાય.

સંકલ્પ રક્ત ગુદમ

૩૦-સ્ત્રીને દસ્તાન વાણી સુકાઈ ગોળા અને, ગર્ભ રહે આ હોય એવો દેખાવ જણાય, પેત મોટું થતું જાય, ઓકારી આવે મર્જવાળી સ્ત્રીના જોવાળ દેખાવ થાય, તે તો દરદ છે છતાં તે સ્ત્રી ગર્ભવાળી છે એવું જણાય. નંતે બાધ રંડાયલી હોય અને રક્ત ગુદમ થાય તો તે સ્ત્રીની આખર ઉપર એક કુમરો થાય છે. નવ મહેના સુધી એ ગોળા વધે છે, સ્ત્રીના થાણ પશુ બારે થતાં જાય છે. ગર્ભને લગતાં તમામ લક્ષણો ગુદમમાં જણાય છે.

હવે એ ગુદમની ગાંઠ છે કે ગર્ભ છે તે જાણવા માટે નીચે મુજબ છે. ૫ અથવા સાત માસનો ગર્ભ હશે તો તે ગાંઠને તેની જગા ઉપરથી ખસેડવા માંગો તે; દખાણથી તે ખસે નહીં ત્યારે ગર્ભ જાણવો. પણ રક્ત ગુદમની ગાંઠ હશે તો સ્ત્રીની પીડ પર દખાણ કરે તો ગાંઠ દાની અથવા જમની બાબુ પર ખસી શકશે.

સ્ત્રીને સુવાડીને તેણીની ગાંઠ ઉપર દખાણ કરી તે ગાંઠને જમની બાબુ અથવા દાખી બાબુ અથવા પેટ ઉપર બાંધ્યા ભાગમાં લાવી શકાશે. પણ રક્ત ગર્ભી થાય અથવા ખેસી જાય તો તે ગાંઠ ગર્ભસ્થાન આગળ પાછી આવી દરે, માટે જાણવું જે ગર્ભ કાલે નહીં અને સ્થાય છે. ગાંઠ ફરી થકે છે.

બીજી પરીક્ષા.

આઠ આઠ આંગળના ૨, સફેદ લુગડાંના કટકા લેવા, તેને ગેંઠના પાણીમાં બોળવા. ૧ કટકા ગાંઠ પર મુકવાં બીજી પેટ ઉપર મુકવો, જો ગર્ભ હશે તો બંધ કટકા એકી વખતે સુકાઈ જશે. જો ગુદમ ગાંઠ હશે તો પેટપરનો કટકો જલદી સુકાશે ત્યાર પછી ગાંઠ પરનો સુકાશે. બંધ કટકા સરખી રીતે ૧ વખતે મુકાય નહીં.

દવા—શેફલી ચણાની દાળ. ૧ સીસીમાં બરે તેમાં કંટાળા (જુગળીઆ) થોરનું દુધ બરે. ખુચ મારી તે સીસી ચુલાની નીચે દાખી રાખે. ગરમીથી સાત દીવસમાં દુધ અને દાળ મળી જશે. જો ચુલાની ફાવત ન હોય તો સીસી મુકાય એટલે ખાડો જમીનમાં ખાંદે, તેમાં સીસી મુકે, સીસી ઉપર ૬) આંગળ મટાડું દાખે, તે ઉપર ૫) શેર છાણા મુકી સળગાવે. આ મુજબ ૫) દીન કરે. પછી તે સીસી કાઢી લેવી. તેનું પાસુ ગદલી જમીનમાં પાછી મુકે એટલે જે પાસામાં ગરમી એકી લાગેલી તે પાસુ ઉપર રાખી તે ઉપર ગરમી વધુ લાગવા દાખે. આ મુજબ સીસી ફરી કાઢી છાણાની અગની ૫) દીન કરે આ દાળની વટાણા જેવડી ગોળી ફેરે. ૨) ગોળા વાળ ૩) વાર આપે. કાંઈ પણ પીડા વગર ગુદમ ગાંઠ પીગળે.

સ્ત્રીને દસ્તાન બંધ થાય—લોહીવા બંધ પંડ=

દસ્તાન બંધ થાય.

૧=સગતી ૧) ટાંક બકરીના દુધ સાથે ૧૫ દીવસ પીએ.

૨=દસ્તાન ઘણું જતું હોય તો ૫) એલચી, અને સુત્રા, વરીઆળી દરેક ૧ા તોલો, કુદનો એ આની બાર એનો કાંસા ગળા તાંતે બનાવી પીવો.

૩=દસ્તાન બંધ થાય—દસ્તાન જતું હોય તે થડા જલાનેથી બંધ ન પડે તો એ તોલો દાડમાં ૧ા તોલો પાણીપાત્ર મેચવી પીવો.

૪=દસ્તાન જતું બંધ પડે—૧ા તોલો જીરું સવતારે આમ દાંડ આછ ઉપરથી પાણી પીએ.

૫=સ્ત્રીને દસ્તાન ઘણું જાય તે અટકે—ચુલામ નુંતેલી ચાપણુ ૧ા તોલો પાણી સાથે ફાદે, ઉપરથી દુધ પીએ.

પીસાળનું ફૂત મોટું થાય, માંતે આવે ન ગરમ પડે—કુળવંડી ધાપણને દીવસમાં મેગતને સાંતપર લવડ.

૬=ગર્ભવાતી સ્ત્રીને દસ્તાન આવતું હોય તો—ગાવનું ઘી કાસાની ચણીમાં ૧૦૦ વાર ઘાઇને ઘી આપે શરીરે મનગતું. એ ઘી ખવાય નહીં.

૭=દસ્તાન માટે—દસ્તાન ઘણું જાય ત્યારે સંદેહ સાવરીના મુળી-આનો છુકો ૧ા તોલો લઈ દુધ, સફિર સાથે ગળા ખાવો.

૮=દસ્તાન—સંધનરા જાડની ડાળોઆ ખાળો, તેના કોણસાની જુકી ૧ા તોલો દસ્તાન જતું હોય તે માટે ખવાવો.

૯=સ્ત્રીને દસ્તાન ઘણું જાય તે અટકે—કપાસના પાતનો ૨૫ ૧ તોલો પાંચ અથવા કપાસના મુળને નેતખાના પાણીમાં ધસીને એ વાર પાવું.

૧૦=સ્ત્રીને દસ્તાન બંધ થાય—ગળાનું મુળ ૧ા તોલો, ચાખાના ધુનમાં ધસીને દીવસમાં એ વાર ૭ દીન પાવું.

૧૧=દસ્તાન બંધ થાય—રીસામણી-સરમાડે જાડના મુળનું ચુરણ ૧ા તોલો આએ અને ઉપરથી દુધ પીએ.

૧૨=ગર્ભવાળી સ્ત્રીને દસ્તાન થાય તો પેદું ઉતર ઠંડા પાણીની બાર ૧ દાથની ઉંચાઇએથી નાંખે.

१४-स्त्रीते दसतान धनं नान्य-स्त्रीते दसतान धनं दीवस
न्या करे तो शुद्धभोग्यानां पानतो रस न तोना साकिर साथ पाया.

૨૬-સ્ત્રીના દરતાન માટે—સ્ત્રીને દરતાન થયું માય ત્યારે
 ધજાંની કાંઠા કરી પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૮-સ્ત્રીના લાલીલા યામ થાય-શાન્તા કુત્ર વા તોલો, સાકર અને એલચી દરેક વા તોલો, એને ૧ ઘેર પાણીમાં ઉકાળાને વા શેર નાખવું આ પાણી થાક, થાક, દીવસમાં ૩ વાર પીવું, આ મુજબ આઃ દીવસ પીવું.

२०-लोडीवा हस्तान अग्नि अथ गन्धो होय तो दिव्यनी ७३
०१ तो, ०२ शेर कुत्रमा धरी सादिर भुक्ति ११ दीव्य पीज्मि तो
हस्तान अथ थाय. अथवा गन्धसना कुत्रमा पाणी सादिर साथ ११
दीन पीज्मि.

૨૨-બાપણને જાણતા તાપથી પકડે છે, દસ્તાવેજી કરવા
સ્ત્રીઓ એના ઘણા ઉપયોગ કરે છે,

२३-श्रीते दस्तान हाथुं आवि तो पीछाना पांच ग्राम रोज ३
वार जावामां आपवा.

૨૪-આવળતો પુંદર ક્રિષ્ણને ધવાલિથી કમરે ત્તેર આપે છે અને દસ્તાનની ખીભાડી મુકે છે.

૨૫—દસ્તાન થયું નવ તે અટકે—ખીળી મટાડીને જુઝાં પાણીમાં બીંછવે, તેવું નીનરું પાણી પાંચ તોલા લઈ તેમાં ૧ તોલા સાથ નાંખી પીએ.

૨૬—ચુકામ્બની અશયાની સંકેદ રાખે ના તોલો અથવા વધારે ના શર દુધમાં નાખી ગાળીને રોજ ૧ વાર ૪ દીન સુધી પીએ,

૨૭—દસ્તાન બંધ થાય—તાંદળાનની બાથ જાણમાં મુકેલીનું ચુરણ અને રમણી સંભાળે મેળવી તેની ચોટલી અથવા ૨૫ જુલા બાગમાં મુકે.

૨૮—દસ્તાન થયું પડે તે વેળા કાંઈ પ્રયત્ને મરથાં આપાયો ફાયદો થાય.

૨૯—સ્ત્રીને જે દસ્તાન થયું નવ તે શીંગડીમાં ફુટાવે એવી રીતે તેમ અધિ મેળવી પીકે ઉપર જેલ કરે તે દસ્તાન જેલું પાંચે દમેત્રવાણી મેલારીને દસ્તાન આવે તે શીંગડીમાં મૂકીને ૧૫ દીન એક શર પાણીમાં ઉગાળી ના શર રાખે તેમથી વધુ સારા પાણી દીવાળમાં ૩ વાર પીએ.

૩૦—મેલારીને દસ્તાન થયું નવ તે જેલવી ના ૧૫ દીન ઉપર અને મેલારી ફુટાવે પાંચે મેળવી મેલારીમાં ૧૫ દીન ૧૫ દીન તે લોલી બંધ થાય.

ધાવત વધે—જીને થાનમાં દુધ ૧.

૧—સ્ત્રીના થાનમાં લોકી વધે—દ્રિવણનાં પાણીમાં જુઝાંમાં થાળી (જાનવી ઉપર નરો) વધુ જોનવીની આજાસ થાન ઉપર લગાડે.

૨—સંકેદ નવ શર ના મુકીને ૧૫ શર શેરી વા. નવ નાંખે, એક રાત પલાળી રાખે, પછી ગાળીને તેમાંથી ત્રણમા વધુ વાર બંધે તોલા અરક પાંચે અને તેના જુલા ૭૫ માં પાંચ

૩—પી ગાળરતાં, કાંઠાતા, મુળાતાં, સળખમા પાસાં વી-આળી સરખે વળી લેતાં એ આળા વળત જેટલા જેટલા થયા લઈ ચુરણ પાળી. તેમાંથી રોજ અડધારે તોલો રાત પાંચ ઉપરથી દુધ શર ના પીએ તે થાનમાં દુધ વધે

૪—ગાળતા દુધમાં ચોખા વાડીને આપાયો થાનમાં દુધ વધે

૫=૩ ભાગ સુવા, ૧ ભાગ કોપરું લઈ તેને ઘીનો ૫૮ આખી સેકયું, વળતમાં ૧ થી ૨ તોડા અથવા વધુ રોજ એ વાર ખાવાથી ચાને દુધ વધે છે.

૬=ગાયનું દુધ શેર ૧૧ તેમાં સફેદ ચણા તોડો ૧ આખી રાત ભીજવે, તે ગાળીને સાકર સાથે પીવાથી દુધ વધે છે.

૭=જંગલી તુળસી તોડા ૩ ના રસમાં કડવા વાઙનો આટો તોડા ૪ મેળતાને સ્ત્રીના ચાન પર લગાડવાથી દુધ વધે છે.

૮=ગળોનો સત્વ ખાવાથી ખૌરાંને દુધ વધે છે.

૯=ગળોનો સત્વ—ગળો લીમડા ઉપર થાય તે વધારે ગુણુ-વાળો છે. તે ખાવામાં કડવી લાગે છે. વેલો બીડો હોય જોમ તેમાંથી સફેદ સત્વ ઘણો નીકળે છે. ગળોને છુંદી, પાણીમાં ભીંજવીને ચાર દીવસ ચોંટ્યા કરવી. અંદરનો આટો જેવો ભાગ છુટો પડે ત્યારે ફેંચે કઢાડી લઈ કપડાથી ગાળી લેવું. સત્વ નીચે ફરી એસે ત્યારે પાણી નીતારી લેવું. બીજું પાણી નાખી તે સત્વને ધોવું. એ ત્રણ વાર પાણી પીવાથી સત્વ સફેદ થાય ત્યારે તેને સુકવે.

૧૦=સ્ત્રીના ચાનમાં દુધ વધે—સાદાથી ચાખાને તાટ અને દુધ સાથે કાંછ બનાવે, અંદર સાકર નાખી ૧૪ દિન પીએ તો દુધ ચાનમાં વધે.

૧૧=દુધ સ્ત્રીનું વધે—કપાસીઆના મીઠાને છુંદી બુંદા કરે. ૧ તોડો બુંદા દુધમાં ઉકાળીને પીએ.

૧૨=દુધ ચાનમાં વધે—મગધેળનો ઉકાળો સાકર નાખી પીએ.

૧૩=પીપર, સુંક, દરડે મંજાગે મેળવી રોજ પાણી સાથે તોડો ૧ થી ૧૧ ખાય તો દુધ સ્ત્રીને વધે છે.

૧૪=ખમ્ખમ અને બદામ ખોરાક સાથે ખવાડવાથી સ્ત્રીને દુધ વધે છે.

ધકેનું દુધ પકાવીને ખવાડવાથી દુધ સ્ત્રીને વધે છે.

પાળકની ભાજી ખવાડવાથી સ્ત્રીના ચાનમાં દુધ વધે છે.

૧૫=૧૧ શેર દુધમાં પીપર, પીપરીમુળ, સુંક, મેંચ, વાળા, ઘાણા, મજક દરેક એઆતી ભાર મેળવીને પીએ તો ચાનમાં દુધ વધે.

૧૬=દુધ વધે—કાથાખોર એ હીરાખોર અને કાથાની બનાટ છે. છોકરું જણ્યા પછી સ્ત્રીને ખાવામાં આપવાથી છાતીમાં દુધ વધે.

૧૭=દુધ સ્ત્રીના ચાનમાં વધે=૧૧ તો. સાતરગીને દુધમાં વાડીને પીવી. અથવા સુવા તથા કોપરું ઘીનો ૫૮ દેખને ગરમ કરી રોજ ખાવાથી સ્ત્રીના ચાનમાં દુધ વધે છે. અથવા દુધની સાથે ૪ લીંડી પીપર મેળવી પીવી.

૧૮=સ્ત્રીના થાનમાં દુધ વધે—છડં સેકીને જુદા કરવો. તે
૦૧૧ તોડો રોજ એ વાર આવે.

૧૯=ગુલકન—ખરા ગુલાબની પાંદડી ૧ બાગ, ચીનાઈ સાફર
એ ભાગ ખુબ ચોળીને મેળવવું. તડકે અને ચારમાં મુકી રાખવું.

દસકો ગુલકન ખોટા ગુલાબ અને ખાંડનો ખતે છે.

ગુલકન રોજ આવથી બેરાં અને બુધાં આદમીને ફાયદો
થાય .

૨૦-થાનમાં દુધ વધે—પીપર અને વેખંડ વાડી રોપ કરી
છાનીએ લગાડે.

૨૨=સ્ત્રીને દુધ વધે—પાલકને જન્મ આપ્યા પછી છડં કાઢ
બી પ્રકારે સ્ત્રીના ખાનમાં આવે.

૨૨=ધાતળ વધે—આસંધ ૦૧થી ૧, તોડો અથવા વિદારીકંદ ૦૧થી
૦૧૧ તોડો અથવા સતાવરી ૦૧થી ૦૧૧ તોડો અથવા ઉપતી ત્રણે ચીન્નેને
સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૧૧ તોડો રોજ સવારે દુધમાં ઉકાળી પીવો.

૨૩=ત્તનમાં દુધ વધે—આસંધ, બેંકાદળું, જેડીમધ દરેક
૦૧ થી ૦૧૧ તોડો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીવું.

૨૪=સ્ત્રીના થાનમાં દુધ આવે—૩ આગસીઆંતો જુદા ગોળમાં
મેળવીને સ્ત્રીને ખવડાડે તો દુધ આવે અને વધે.

૨૫+૨૬=રતનમાં દુધ વધે—તરમાની કપાસ અને શેરડીના મુળનું
સંભાગે ચુરણ બનાવી તેમાંનું ૧ તોડો ચુરણ દુધમાં ઉકાળી કાંઈ
ખનાવી રોજ પીએ.

૨૭=બકરીનું ફેફસું કાપી કટકા કરે. તેને ઘી, મસાલા સાથ
વજારી સેરવો બનાવી પીએ, અને પકાવેલું ફેફસું જાન સાથ ખાય
તો થાનમાં ઘણું દુધ આવે.

૨૮-જાતી ઉપર ૦૧૧ કનાક મેંક કરવો પછી બાફેલાં ઓરંડી
આના પાન ખાંધવો.

૨૯-પીપર, સુંકે, અને હરડે સમભાગે મેળવી ૦૧૧ તોડો ચુરણ
રોજ એ વાર લેવું. દુધનો ખોરાક લેવો.

૩૦-સ્ત્રીઓને દુધ ઓછું આવતું હોય તો અઃમરીના વેળાના
પંચાગ (પાન, ફળ, મુળ, વગેરે) તો ઉકાળો (૨ તો. પંચાગ
અને ૦૧૧ શેર પાણી) બનાવી સ્ત્રીને રોજ પાવો. જુદા રહે તે સ્થળ
ઉપર ખાંધવો.

અઃમડી વનસ્પતીનો વેળો છે, તે દુધાળા (દુધ નીકળી શકે એવી) વનસ્પતી ઉપર ચઢે છે. એની ઉપર સીંગા જીમખા બધ થાય છે. એના કુમળા પાનની ભાજીનું શાક કરી ખાય છે.

સ્તન જોતના પાંતરા છાતીએ બાંધે તો સ્ત્રીને દુધ વધે છે.

યાનમાં દુધ વધે—સ્ત્રીએ ૧) તો વરીઆળી રોજ એ વાર ખાવી.

યાનમાં દુધ આવે—સ્ત્રીને તેમજ ગાયને ખોરાક લીધા પછી ૩) દીવસ સતાવરીના પાનનો રસ ખવાડે તો દુધ વધે અને અનેક વ્યાધી દુર થાયે. સરદી થવાનો સંભવ લાગે તો મરી, ચુંક સાથે આપવું.

સ્ત્રીના યાનમાં દુધ વધે—શાક ભાજી ખાનારાઓને વીદારીકણુ ખાંડુજ સારો છે. એનો ભુંકા ૧ થી ૨ તોલા દુધમાં રોજ ખાય તો ધાવણુમાં દુધ વધે.

દુધ વધારે—ઝોરતના યાન ઉપર મોગરાના ફુલ બાંધવાથી દુધ વધે છે.

સ્તનમાં દુધ વધે—કરચલાને છુંદી ઘીમાં તળવાં, તેમાંથી ૧ તોલો અથવા ૧૦ તોલો ચુરણ દર આનવારે ધરના ઉંચર પર ખેસીને ખાવું. કરચલાં જાને ગરમ છે. માટે જોડલાં સોડેન થાય તેટલા ખાવાં, હરસવાળા દરદીએ ખાવા નહીં.

૩૧—સાદી ચોખા, નાળીએર, સીંગાડા, સતાવરી, વડારીકંદ લસણુ આ ચોળે ખાવાથી દુધ વધે.

૩૨—કોલમના ચોખા દુધમાં વાડી પીએ તો દુધ વધે, અને સ્તનમાં સરદી વધે.

૩૩—એરંડીઆના પાનને પાણીમાં ઉકાળે, તે પાણી થંદુ પડે અને સ્ત્રીની છાતી ઉપર ઉંચી ધારથી નાખે, અને પાનરાની જીગડી કરી છાતી પર બાંધે, જીડી ગયલુ દુધ છાતીમાં આવે.

૩૪—દુધ સુધરે—મગનુ ઝોસામાણુ પીએ, અથવા આમળાની ખીર ખાય.

૩૫—દુધ સુધરે—મારંગી દેવદાર, તજ, અતિવિપતું ચુરણ ૧૦ તોલ ખાયા કરે.

૩૬—દુધ વધે=સતાવરી ૭ તો. ૭૬ તો. ૩; પીપર તો. ૧૦, સફર ૧ થોર એના ૭ ભાગ કરે, ૧ ભાગ દુધ સાથ રોજ ખાય. (પીપરને જાસમાં એક રાત બોળે. પછી નુખી ઘીમાં તળી ચુરણ બનાવે.)

૩૩-કમળ કંદે ૦૧ તો. દુધમાં જીકાળી પીએ.

૩૮-રામ ખાવળીઆ (કરસરૈયા) નું મૂળનુ ચુરણ તો. ૦૧૧ દુધમાં રોજ ખાય.

૩૯-અસાળીઆ ૧) તો. દુધ સાથે ખીર ખનાવી ખાય. (આથી મરદને પુરુષાટન પશુ આવે) (તકમરીઆની માફક અમાળીઆ પાણીમાં ફૂળે છે.)

૪૦-પઉંતો રસો, અમરોડના પાન સંભાળે લઈ તેની પુરી ખનાવી ખાય.

૪૧-વિદારી કંદે (વદારી કંદે=મોકાળું) છુદે તેનો રસ કાઢી સુકવે તે ચુરણ ૧) તો. મધમાં રોજ પીએ.

૪૨-નરમે, શેરડી અથવા પીપાપડો એનું કાપડી મૂળ ૦૧૧ તો કાંજમાં રોજ પીએ.

૪૩-મેડીડી અથવા અગુડી બાઈ રોજ ખાતી.

સોયા ભુજંગ રોજ એ વાર ખાય તો દુધ ને ન થાય.

૪૪-એક પકરીને ૦૧ તો ૦ દીવજો ખોરા : સાથે ખવડાવે. જંગ-જમાં ચરવા મોકલે. આઠ દીવસ તેનું દુધ ના પાનમાં ન લીએ. નવમે દીવસથી ૧) માસ સુધી એ દુધ પીએ તે. વાકડી ઘણી વધે.

૪૫-ચણાની દાળ, ઘી, ખાંડ (ચણાનું મગજ) રાતરે સુતી વેળા ખાય.

૪૬-શ્વેતંતીના આખા છોડનું ચુરણ દુધમાં પીએ તો દુધ વધે અને સુધરે.

૪૭-ખીરભુડી ગાયના દુધમાં ઘસી જાતીએ લગાડે તો જાડી મજબુત થાય.

૪૮-કપાસીઆનું તેલ આટામાં મેળવી રોડી ખનાવી ખાય.

સ્ત્રીને દુધ કમી થાય.

સ્ત્રીના થાનમાંથી ઉભાપ જતું દુધ કમી કરવું હોય તો ચેવડી પાન જાતી પર બાંધવાં.

સ્રીનું કષ્ટાવું-આળક જલદી આવતરે=મસવ સેહેલથી થાય.

૧-કસતાની ખાચડીને માથે પમારીઆનું મુળીયું ખાંધું હોય તો છોકરું તરત નીકળે છે. છોકરું બદાર નીકળે કે તરત મુળીયું માથાં રથી કલાડી નાંખવું.

આ મુળીયું ચોક્કસ ક્રિયા કરી લાવવું નેત્રએ એવું કટલાક માને છે, તે ક્રિયા નીચે મુજબ છે.

કુમારીઆનું મુળીકે લાવવાની રીત—છોકર આગળ શતીવારે સાંજે જવું. તેો નોતડું દેવું કે મારે તારે ખપ છે. સ્ત્રીઓને કસતાની છોડવવાનો મારે કાલે તને લગ જમણ. આતવારે ખામ દાંડે તે મુળીકે લાંબવું આ કથા ઘણા જણ જાણે છે. પણ આ જમાનામાં ને કયુત થકા સંકે એવી નથી. આ મુળીયું દરનાનવાળી ઓરતના પડછાયામાં આવે તો તેનો ગુણ કિતરી જાય.

૨-કપાસના છોડના જમીનમાંના મુળીઆની ઝાલ અંગ્રેજી અર ગરના ગુણ ધરાવે છે.

૩-કપાસના છોડની ઝાલ ૨ તોલા, કિલળનું પાણી ૧૦ તોલા, કલાકાંતા વામળામાં એ કલાક દાંડી રાખી, તેમાંથી ૨ તોલા પાણી પાવું. આથી છોકરું બદાર આવે. બરાબર વખતસર આપવું નેત્રએ. આમળા સંક્રાંત્યવાનો ગુણ ધરાવે છે અને તે જરૂર પડેલાં અપાય તો ગર્ભસ્તાન સક્રિયાય અને છોકરું પેટમાં મરણ પામે.

૪-છોકરું આવતરે—કસતાની ઓરતને ફરી આગળથી નીચે સુધી બકરીનું દૂધ આપવું.

૫-સ્ત્રી કસતાની હોય તે છુટે—ઉતરાનનું મુળીકે લાવી સ્ત્રીને જમણે પગે ખાંધે તો તરત છોકરું બદાર આવે અને અરામ થાય.

છોકરું આવું પડેલું તથા મરી ગયલું હોય બદાર પડે. ઉતરાનનું મુળ રીત સર લાવીને સ્ત્રીને જમણે પગે ખાંધવું.

૬-સ્ત્રી કસતાની હોય અથવા પેટમાં છોકરું મુએલું હોય તો પહેલુથી ફુટી સુધી બકરીનું દૂધ મસળે અને છોકરું નીકળવાની જગા આગળ ઘોડાના નખની ધુધ આપે તો છોકરું નીકળી પડે.

૭-ગાયનું ઝાણુ પાંચ તોણા પાણી સાથ મેળવી હુમડાંથી ગાળીને કરતાતી બાકી પીવાડે તેા ઊકડું જગડી બદાર આવે.

૮-કરતાતી બાકી ઊકડું જમું—જીવનિતા તથા મદાદવાનું મુળ પાણીમાં ધસીને ઝોરાતી ત્રીજ ઉપર ચોપડે તેા ઊકડું બદાર નીકળે.

૯-ઝીનું કરતાવું—૧) વાસ ત્રીજનમાર, અને ૨) વાસ ત્રીજ ચોખાતી કાંજ સાથે આવે. અંકક કરાંક ૩ વાર આવે.

૧૦-ગાયડી કરતાતી હોય તેા અડમાતા જાડનું મુળક પાણીમાં ધસીને તે દુડીપર અને પીમાખતી જમાપર ચોપડે તેા ઊકડું સહેલાઈથી આવતરે.

૧૧-ઝી કરતાતી હોએ તેા એક તોણા કીરમજ પાણીમાં વાડી ગાળીને એક વખતમાં પાછા દેવું.

૧૨-ઝીના પેટમાં મુએલું ઊકડું હોય તે નિકળે—ખલ્લીનો પાલાનો રસ એ તોણા સંધિય સાથે ખવાડે તેા ઊકડું બદાર નીકળે.

૧૩-કરતાન ઊકડવા માટે, કરતાતી બાયડી માટે તથા ઝોરાનાં ખાસ દરદા માટે ટંકનમાર ખાવામાં અપાય છે.

૧૪-ઝીનું કરતાવું થાય ત્યારે ૩ તોણા ગરમારાતી જાતને બા શેર પાણીમાં ઉકાળી, નવટાંક રાખીને ઝીને પામે.

૧૫-મુએલું ઊકડું બદાર આવે—ગાયના ઝાણુને પાણી સાથે મેળવી તેનો રસ કડાડે, તે પાંચ તોણા રસ દૂધ સાથે પીવાડે.

૧૬-ઝી નખળી હોવાથી પ્રસવ થતા ધગી પીડા થાય છે, તે માટે હાત્રમાં હુલીઆર વેદીની જરૂર પડે છે, પણ આગળા વખતમાં થતા ઘર ગટ્ટ ઇલાજીનો સંગ્રહ નીચે મુજબ છે.

૧૭-સીમડાનાં મૂળ રીતસર લાવી કમર બાંધવાં. પ્રસવ થયા પછી તરત છોડી નાખવાં.

૧૮-સુખમુખીનું મૂળક રીતસર લાવીને ચાટતે બાંધવું.

૧૯-સરગવંના મૂળનો રસ ઝીને પગે ચોપડવો.

૨૦-તકમરીઆનું મૂળ રીતસર લાવી પાણીમાં ધસી પાવું.

૨૧-પીપર, ઘોડાવજ, પાણીમાં વાડી દીવેલ મેળવી દુડી પર લેપ કરે.

૨૨-ખીજેરાના મૂળ રીતસર લાવી કમરે બાંધે, પ્રસવ થયા પછી તરત છોડી નાખે.

૨૩-પોષના મુળાંને પાણીમાં ઉકાળે તેમાં તરતું તેલ મેળવી ખુપી જગાની ઉપર અને અંકર લગાડે.

૨૪-રાજા સાપની કાંચરીની અથવા મીઠાગની ધુમાડી ધુપા આપને આવે.

૨૫-કસટાતી જાણ છુટે—છાંડની ૨) દાળ, ૧) તોલો મધ, ૧) તોલો તેલ, વા વાલ કેસર મેળવતે સ્ત્રીને પામે.

કસ્ટાતી પાચડીનો જલુતો વળત થયો હોય પણ છોકરું બહાર કાઢવાની શક્તી આપને ન હોય ત્યારે નીચે મુજબ આવે છે. એથી અંદરનો ભાગ સંક્રાયાય અને છોકરું બહાર આવે છે. કપા સના મુઝીઆની જાલ ચાર આંડિસ, પાણી ૨૪ આંડિસ એને પાણીને ૨૦ આંડિસ પાણી રાખી એમાંથી ૫ તોલા પાણી દર ૨૦ મીનીટે આપવું.

૨૬-સ્ત્રી કસટાતી હોય છોકરું પેટમાં મરી ગયું હોય — તે સાંપની કાંચળી કમરે બાંધવી તેથી છોકરું બહાર પડે છે.

સ્ત્રીનું કંઠાડું=પ્રસવ જળડી થાય=સ્ત્રીને આગક જળડી જન્મે.

૨૭-જાતના મુળની જાલ ૧૫ તોા પાણીમાં વાડી પાચ. તરત પ્રસવ થાય.

૨૮-મુળીઆના મુળનું ચુરણ વાં તેાં પાણી સાથે પાચ.

૨૯-મેંસ અથવા ગાયના જાણુનો રસ ૧૫ તોા સ્ત્રીને પાચ તેા મુએલું છોકરું બી તરત બહાર આવે.

૩૦-પમાડીઆનું મુળ આના અબોડમાં (ચાટલામાં) બાંધે તેા પ્રસવ જળડી થાય. આ મુળને નોતરી ફારીઆ કરી લાવવું.

૩૧-મોરના પીંજાની ધુઈ યોતી પર આપવી.

૩૨-કાંચાનું મુળ દોરીથી બાંધી, સ્ત્રીના હાથે બાંધે.

૩૩-સુરંગ મુળીનું અથવા ઈંદ્રવરણાનું મુળ યોતી ઉપર ધરી રાખવું.

૩૪-ખીપર, ઘોડાવજ પાણીમાં ઘસી યોતી પર લેપ કરવા.

૩૫-ખી નેરાનું અને જેડીમંચના મુળનું ચુરણ ઘી સાથે આપવું

૩૬-મેરડીનું, અથેડનું અથવા તાડના ઝાડનું મુળીજી લેવું તેને સુતરના સાત તાર એકઠા કરી બાંધવું દરેક તાર ને સ્ત્રીની લંબાઈનો હોવા નેહએ. મુળીજી કાઢતી વેળા મુળીજી કાઢતાર ઉતર દીસાએ એસીને મુળીજી કાઢે, આ બાંધેલું મુળીજી ગર્ભવાળી સ્ત્રીને હાથે બાંધે તેા મુએલું છોકરું પણ તરત નિકળે.

૩૭-રાખ અને ઈંચનું ચુરણ કાંજીમાં ખવાડે, મુએલું છોકરું બહાર આવે.

૬૮-કાલસાનું મુળને લેપ નાભિ ઉપર, યોનીપર, અત્તી પર લગાડે તો મુઝેલું છોકરું અદાર આવે.

૬૯-ગંગા શેકવી અને સીધાલુણ સંભાગે વા તો. ૫૫ તો. સરનામા ગરમ કરી સ્ત્રીને પાએ તો આઠ પૌંડુ છોકરું અદાર આવે, અને સ્ત્રી કપટારી છુટે.

૭૦-વજ અને કેસર વાની સોંકડી કરી યોનીમાં મુકે.

૭૧-નુદર સન (કાંસુંરાનું) ૩ આંગળ લાખું મુળ દોરાથી ખાંધી સ્ત્રીની કમરે પાંચે. લુગાનની ધૂઈ મુળને આપી વેંદાએ. છોકરું અદાર આવે ત્યારે કમર પર સુકેલું મુળ તરત કાઢી નાખે નહીં તો ગર્ભસ્થાનનો ભાગ અદાર આવે.

૭૨-મીઠાનની ધૂઈ યોનીને આવે.

૭૩-લીમડાની જડ (મુળીડ) કમરે પાંચે.

૭૪-સમુદ્ર કુળને નગોડના પાનના રસમાં નવ દીન પગાલી ગમે, ૭ દીન ખાયામાં સુકવે, ચુરગુ કરે. ૨૫ વાલ ચુરગુ દહીં ૪૫ તોલા સાથ ખવાડે કપટારી સ્ત્રી, જળાદી છુટે.

૭૫-ગર્ભવંતી સ્ત્રી ૫ લીંબુનો રસ, સાકર પાણી સાથ રાજ આવે તો શરીરે સાંતી રહે તે પ્રસવ જળાદી થાય.

૭૬-ઝીટકંટાનું મુળ પાણીમાં ઘસી ૫ તો. પીએ.

૭૭-આળસીઆં ૨૫૬ તો. દળદના રસથી ઘોવાં. પછી પાણીથી ઘોવાં. ૨૪૫ કલાક લુખા રામેલા કુકડાને તે અષાં ધીમે ધીમે ખવાડે. તેનો અઘાડ એકઠો કરે, જવખાર અને ખાટાં લીંબુના રસ સાથ ઘુટે, નડકે સુકવે, ખાળી ભરમ કરે. ગોળ, ગુંગળ, સંકેદ ચણાદી ઘી, મધ, ટાણુકનખાર સંભાગે લીએ તેમાં આખ મેળવે સોના તપાવવાની મુસમાં મેળી લુદારની ભડીમાં મુકે અને પાળે જે બુકો રહે તેને ખારીક ખાંડી પાણીથી ધુએ, રવા (કણ્ણીઆ) જે હરે તેને ફરી મુસમાં મુકી ભડીમાં ગાળે જે ત્રાંબુ નીકળે તેમાંથી એઆની ભાર ત્રાંબુ અને વા તોલો સોનું (ચાખ્ખું) સાથ મેળવી વીટી બનાવે. તે વીટી અદભુત ચમતકાર બતાવે. આ વીટી પાણીમાં ઘોષ તે પાણી કપટારી બાદને પાય તો પ્રસવ સહેલથી થાય.

૭૮-આકડાનું મુળ આકડાના પાનમાં લપેટી સ્ત્રીના ચોટલામાં ઘાળવુ. પ્રસુતી થતાંજ કાઢી લેવું.

૭૯-જીતજેટાનું મુળ રીતસર નોતરી લાવે મુળ કાપેડનાં સ્ત્રીનું નામ દેવું. મુળ લુગાનથી ધુવાવી સ્ત્રીના મોંમાં મુકે. છોકરું અવતરે ત્યારે તરત મુળ મોંમાંથી કાઢી નાખે.

સ્રીને અટકાવ લાવવા માટે=એમેનોરીઆ.

૧=સરસીકે તેલ ૧. તો. પાણી ૦૧૧ તો. ગરમ કરી પાણી બાજે તેલમાં ગોળ નાખી પીએ તો અટકાવ આવે.

૨=હીરાભોર અને એળીઓ સંભાગે મેળવી ગોળી બોર જોડી બનાવે. તે કાયામાં મુકે. ૨૪ કલાકમાં અટકાવ ન આવે તો ફરી મુકે. ૧ વાલની ગોળી રોજ એ વાર ખાય.

૩=તજ, ટંકણુખાર સંભાગે ૧ વાલ પાણી સાથે ખાય.

૪=ચરીઆળી ૩ તો, પાણી ૧૧૧ સેર ગ્રેકાળે, ૦૧૧ સેર રાખે. તેમાં રાતી ખાંડ મેળવી ૩ તો. પાણી રોજ ૩ વાર પીએ.

સ્રીને ગર્ભ રહે નહી.

ગર્ભ રહે તો અરકે.

૧=કલહારનો રસ ૨) તો. ગોપીચંદન ૧૫ વાલ, સાકર ૫૫ તો. રતુના ૩ દીવસ રોજ ૨૫ વાર પીએ. રતુ આવતી બંધ થાય, ઝોકમાં ન થાય.

૨=ખીપર, વાયવરંગ ટંકણુખારનું ચુરણુ રતુ વખતે પીવું.

૩=ગ્નમુસના કુલ મુકાં કાંઈમાં વાટી પીએ, રતુ વખતે પીએ, ઉપરથી ૪) તો. ગોળ ખાય.

૪=તાંદળાગ્નની બાજના મળતે ચોખાના ધુવણમાં વાટે, રતુ રનાત ક્યો પકી રુ દીન પીએ.

૫=સંધિાનુણુને તલના તેલમાં કાળવે, રજ સવળા વખતે ૨૫ દીન યોનીમાં લગાડે. અથવા આ તેલ યોનીમાં લગાડી ખરદને મળે તો ગર્ભ રહે નહીં.

૬=આમળાના મગજ ૩૫ ટાંક, સાકર સાથે ૩ દીન ખાય તો માથે આવવું બંધ પડે અને ગર્ભ રહે નહીં.

૭=દુધેલીનાદળ બકરીના દુધ સાથે ૩ દીન ખાય.

૮=દેંગ તેલમાં ઉકાળી ૩૫ દીન પીએ,

૯=અરક વુના ગોળ સાથે ખાય.

૧૦=લીમદાની છાત્રનો કાદવો સ્ત્રી પીએ, અને એ કાદવાથી યોનીધુએ. ૩) માસ સુધી ચાલુ રાખે.

૧૧=કાળાતલ, સંધિવ, લગદરની સોકડી યોનીમાં મુકે.

‘ સ્રીને કસુવાવડ થાય=ગર્ભપાત.

કસ્યાના ળીજની દાસા બનાવી સ્ત્રીના ગળામાં રાખે તો કસુવાવડ થતું અટકે.

સ્રીના દરદો.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીને વિષમ જવરડુંસુંડે ૩ માસા દુધડૂસાય ખાય.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીને અતિસાર.

હિમગના મળતો રસ મધ સાથ ખાય.

સોજે શરીરે-સોજે ગોળીએ-ધાવડું-ધાવનુ-અંતરગાળ.

૧==સોજે શરીર ઉપર હોય તો તે ઉપર દામપચુક્તનો લેપ કરવો.

૨==સોજે—ગાયનું છાણું સોજા ઉપર લગાડવું.

૩=દાથ, પગ. અથવા શરીરે સોજે—ધનુરાના પાંદડાનો લેપ લગાડવો.

૪=સોજે—લીલામુ લાગી આવી સોજે આગે હોય તો દુમારીઆના પાંદડાનો રસ આપડે તો સોજે ઉતરે છે.

૫=કપાસીઆનો મગજ આવાથી શરીરના અંદરના સોજાને નરમ થાય છે.

૬=પગ ઉપર સોજે હોય તો પાનની જડ પાણીમાં ઘસી વગાડવી.

૭=સોજે—વાળાને માણમના મુત્રમાં વાડી સોજા ઉપર મુંદે તો સોજા ઉતરે.

૮=ચામડીનો સોજે—કાઠ જખમથી ચામડી ઉપર સોજે આવે તો જેડીમધના ઉકાળાનું સેવન કરવું અનેસોજા ઉપર જેડીમધનું લી મસલવું. જે જખમ જુતો હોય તો લોદી, પર પાણીની સફ કરી પછી લી જેડીમધનું મુકવું.

૯=સોજે દાથ ઉપર આવે તો નગોડના પાંતરા, લગદર, નીમક એ સેવળું વાડીને લેપ કરવો તે ૩ દીવસ સુધી મુકવો.

૧૦=સોજે ધનુરાના પાંતરાં ગરમ કરી સોજા ઉપર બાંધવાં.

૧૧=સોજો દરદનો—કચ્છતરના પીછની રાખ તેલમાં મેળવીને ચોપડવાથી દરદને પકવીને ફાડી નાંખે અને સોજો નરમ પડે.

૧૨=સોજો—ખાવાનો તંબાકુ પાણીમાં ગરમ કરીને લગાડવાથી સોજો પાકી પર થઈ નીકળી જાય છે.

ભીંડામું ઉડીયું હોય તે સોજો આવે ત્યારે આમલીના પાતરાં છુંદીને તે જગાએ બંધવાં.

૧૩=ધાવું=વાવું—મોંઘાપર સોજો-શરીરે સોજો મટે—ચુર લાકડાનું છોદ પાણીમાં ઘસી લગાડે. સુકાયા પછી ઉપર ઉપર લગાડવા કરે.

૧૪=ધાવનાનું લાકડુ અથવા સુખડ અને સુકા આમળા પાણીમાં ઘસે, તેમાં વાટેલું છુંદ નાખી થંડા લેપ કરીઆ કરે.

૧૫=સોજો ભીંડામની ગરવીથી આવે ત્યારે—કડી બીંડાલીના પાલાના રસમાં આવલના પડદા વાટી લગાડે, જલથી નરમ ફાયદો.

શરીરે સોજો આવે મટે કસાવે.

૧૬=ધારી ગરબીના પાલો કમરે બાંધે.

આરેલીની છાલનો રસ બે તોલા ૪ દીવસ પાળે.

૧૭=તગોડન. પાનનો રસ બે તોલા અને પાવરની મુઝી બે તોલા મધ સાથે ખાય.

૧૮=સોજો આવે ત્યારે—બીંડાલીના પાનનો રસ બે તોલા પાળે.

૧૯=સોજો ગળાને—આંખના છંચુ મરવા, અથવા આંખના મોર ચુસવા.

અંતરગળ

૨૦=અંતરગળ—ગોળીને ગરમ પાણીથી, કે કાળા પથરથી ઘઉં વાર ફેકડી. અથવા મુઝીના બાજો નવે વાટી, ફરી ગરમ કરી ગોળીએ લેપ બાંધેલા ગોળી પાણી પડે ત્યાં અંતરગળ દાણીને ઉંચે ચઢાવવું, તે ચઢીઆ પડી માલ કાઢી નીચેનો લેપ લગાડવા. મરનદા, લીરા-દખાણ, ગોળીઓ, દરેકેકે સરેકે ભાગ લઈને મધની ચાસણી કરી લેપ બનાવે. તે લેપ મુઝી ઉપર મુઝી ગોળીપર બાંધે પછી કાઢે બાંધે. અથવાઓ મટે અંતરગળ લેવા જે છે.

૨૧=ગરમ તથા ગાંધી આપડ—દળદર, કુદમળી, સાથ, બીજો લગાડે કટારા ચુરના દૂધમાં ગળા જનારી રાખતી. તેમાંથી એક અથવા બે ગોળી પાણી સાથે ૪ દીવસ પાળી, ઉપરથી વાસી

પાણી પીવું. અથવા દળદર અને સાથની ફાફી વા તોતો રોજ ફાફી, ઉપરથી ઠંડી પાણી પીએ.

૨૨=વધરાવળ—ગોળી ઘણી મોટી થાય તો ગોળી ઉપર દંડ પાણીની ધા- ૧૦ મીનીટ સુધી દીવસમાં ૫) વખત નાંખવી. ખારાકમાં ખીચડી, દાળ, ભાત, ખાવા, અધુરે પેટે ખારાક ખાવા; બહુ દાખીને ખારાક લેવા નહીં. આ ઇલાજ ૮ દીવસ ચાલુ રાખવા. દંડને બદલે ગરમ પાણી વાપરે તો તેનાથી પણ ફાયદો થાય.

૨૩=ગોળી મોટી હોય તે માટે—આકરાના કુમળા પાન ૨) (કુમળાઓ, એટલે ૨) પાન સાથેજ વગળેમાં દેવેલે તેવા નાનાં પાન) એકથી પાન ૩), તે ઉપર કાંટો, મુઝેલા, મેંદાસડી, મીનસરની મુકા, બધાંની બીટી બનાવી રોજ ૧ વાર વજુ દીવસ ખાવી. ગરમી જળાય તો છી ખાવું.

૨૪=ગોળાનો સોને ઉતરે—સોનેના પાનના કાંટો રસ ગોળાએ લગાડે, મુનાગે તે સોને મેળવે તો વજુ ફાયદો થાય.

૨૫=સાવેલ ગોળાએ—ચપ્પીના પાનનું વગળાકે ગોળાને વાપવું.

૨૬=સાવેલ ગોળાએ (ગોળી વધી હોય) સોને વાપવું મુગ અને જુની દડમે, વારી પાણીમાં ઘસાને ગોળાને વાપવા. ૭ વાર લગાડવું. આ મુજબ પાંચ દીવસ ચાલી રાખવું.

૨૭=અતરંગ મોટે—વચનાગ, (સોનેના) એનાએ, જરખાર, ઉપલેટ, મુંગવ સાંભાથે લઈ એરંડીઆના પાનરાના રસમાં ખખડાવા, લેપ કરવા, તે ઉપર એરંડીઆનું પાનનું ચાલું લગાડે વાગવી. અથવા ગાળના પાનના પાણી ગોળાએ નાખડે, તે અતરંગ નરમ પડે.

૨૮=કાનકાના મીચ, અકકગળે, મલી એરંડીઆના બી સાંભાથે વાટાને પાનના રસમાં ચીપાખાર જેવા ગોળા ફરી સદવાર સજા ખાવા.

૨૯=ગોળા મોટી થાય ત્યારે વચનાગ પાણીમાં ઘસા ગોળાએ લેપ કરવા.

૩૦=ગોળા મોટી થાય ત્યારે વત્તાકડીનું મુગ વચાને સાવડવા કરવું.

૩૧=ગોળા મોટી થાય ત્યારે સરકાની રાત્રે એરંડીની જડ ખખડાવીને, રાત્રસમાં ૩ વાર ગોળાપર લગાડવા.

૩૨=અતરંગવાળા દરદી જરા પાકે વા તોતો રોજ બે વાર ખાવે. જરા તક બનાવવાની રીત—શરડાના કરે ભાત નહીં જરાને

૨૪ કક્ષાક બીજની રાખી પછી સુકવે. પાશેર જીરાના બુકા સાથે અઢી તોલા સુંકેને મધથી મેળવી પાક બનાવવો.

૩૨=વધરાવળ માટે સરપંખાના મૂળનું ચુરણ ૧ માસો પાણી સાથે રોજ ખાવું.

૩૩=ગોળી મોટી થાય તે માટે—૧ તો. કીંચાકુચુર ૪ તોલા ઘી સાથે મેળવી ત્રાંખાના વાપણમાં તેનો લેપ કરવો તને સુરજના તાપમાં રાખી ગેરીના ઉત વડે જુપ યોગવું. તે મત્રમ ગોળી ઉપર વારંવાર ઘણો વખત ઘસ ઘસ કરવાથી ગોળીના સરવ દરદ તરત નાશ પામે. આ પ્રયોગ ચમત્કારી છે

૩૪=અંતરગળ માટે—કુંડનો પાક રોજ બે વાર ખાવા પછી લેવો. સુંકેનો બુકો મધ સાથે મેળવી પાક બનાવી તેમાંથી અપના પાક રોજ બે વાર ખાવો.

૩૫=અંતરગળ માટે—સુવા આફી વાડીને ગોળી ઉપર લેપ મૂકવો, ગોળી પોચી પડે ત્યારે દાખીને ઉપર ચઢાવશી. પછી ફરી લેપ કરી કાઢો બાંધવો દરદીને ૩ દીન સુવાડી રાખના.

૩૬=અંતરગળ અને ઉધી ગાંઠ, ઉધા યુમટાં માટે—નુસો જુડી પાણીમાં આડી તેની ગરમ પોટીસ ગાંઠ ઉપર ક્તરથી આવે, ૨-૪ દીનમાં ગાંઠ પાકી પડે બહાર નીકળે. અંતરગળ માટે એની પોટીસ મુકી કાઢો આવે.

૩૭=ગોળી મોટી થઇ દેાય તો—નીમામગીનું પાન વાડી ગરમ લેપ કરી મુકવો.

૩૮=અંતરગળવાળા દરદીએ ૭ થી ૧૦) સુકા કીનાડીના મગજ બે ત્રણ દાયસે ખાવા. વેન લીલી લીંમોટી દેાય તો આપી મળી જતી. એથી ગોળીનું દરદ તરમ રહેશે અને કાંચત આવશે.

૩૯=ગોળીએ અંતરગળ હોય ત્યારે રાંધેલો વજરાગ, એળીએ, જવખાર, ઉપલંચા, ગુંગળા, એ સરવેને ગરમ કરી લેપ કરવો.

૪૦=ગોળી મોટી-અંતરગળ—સુખડ, સોપારી લાત્ર, રસરાંતી, અરીણુ, સંભાગે એકદ તોલો, જવનો અડો તોલા ૪, લીલા ઘાણાના રસમાં મેળવી તગાડે છે

૪૧=અંતરગળ—ગોળા ચડે ત્યારે કાંડો અને પવન છાંડવાના જરૂર છે માટે એળીએ, લીંગ, સુંકે, મંચળ, સંભગે મેળવી ૫) વાલ (એઆતી બાર) ચુરણ મધ સાથે અથવા પાણી સાથે ખાવું. જરૂર હોયતો ૧ કલાક પછી ફરી ખાવું.

૪૨=ગોળા ઉપરનો સોળો મટે—સીલા ધાણના રસમાં ગુલેચ-
રમાની, રતાંજળી, મેળવી લગાવરી, અથવા કપાસ તથા દાવેસના
મીચને કાચમીરના રસમાં મેળવી લગાડવાં.

૪૩=અંદ્રીએ સોળે હોય તે માટે પીપળો, વડ, ઉમરો, એમાંના
કોઈના ૧ ઝાડની છાલનો ઉકાળો ખનાવી પોતાં મુકવાં.

૪૪=કુકડવેલ-કુકડવેલાં-કુકડવાડાં એ ઘણાં કુકડાં અને ઝેરૂરી છે
કુકડવેલ સોળ ઉપર લગાડે તો સોળ નરમ પડે.

૪૫=સોળે, } લળદર, મીઠું અને સુખડ પાણીમાં ઘરી લગાડવું.
રસ પીકાર } ઉપર ઉપર લગાડ્યા કરવું.

૪૬=કાઠમીરનો રસ અને એળાંચો લગાડે.

૪૭=લીંબુના રસમાં સંમદરકળ પકાવેલું, ઘરી સોળ ઉપર
લગાડી આ કરે.

૪૮=નીલામુ લગાડવાયો સોળે હોય તો તલને બેસના દૂધમાં
વાટીને લેપ કરેવાં.

૪૯=અરણીના પાન ખારી બાંધવાં.

૫૦=અરંડાના પાનનું વરાળાઉં બાંધવું.

૫૧=ધતુરાના પાન વાટી લેપ કરેવાં.

૫૨=સાટોડી અને સુંડ વાટી લેપ કરેવાં.

૫૩=લળદર અને સુંડ વાટી લેપ કરેવાં.

૫૪=કાળા ધતુરાની દાંડીનો રસ તા તેલો દારૂ ૩ તેલા,
ગરમ કરી લગાડવું.

૫૫=અરણી, આમલી, આવળા, લીમડા, અધેડોના, પાનની
ગોટીય મુકવી.

શરીરે સોળે—એ દરદમા પીસાળ, ઝાંડા અને પરસેવો લાવ-
વાની જરૂર છે.

૫૬=દૂધમાં અરંડીઉં પીવું.

૫૭=ઢાલીપાટનો ઉકાળો, અથવા ત્રીફળાં ગોળવ્રમાં લેવાં.

૫૮=ખીલીના પાનનો રસ પીવાં.

૫૯=ત્રીફળાંનો કુઆત અને બેરંગનું ઘી પીવું.

૬૦=ગોળા, પીપર, સુંડ, સંભાગે મેળવી ખારી.

૬૧=ગોળા અને સુંડ અથવા ગોળા અને લરડે અથવા ગોળા
અને પીપર ખાવામાં ફાયદો છે.

૬૨=જખમ થવાથી સોળે થાય ત્યારે થંદા પાણીના પોતા
મુકવાં.

૬૩=સોળે—સરંકા, જવ, મગ કપાસીઆના આટા સાથે પાણી મેળવી લેપ કરવાથી સોળે નરમ પડે છે.

૬૪=સોળે—પીપર અને સુડ સંભાળે મેળવી તેમાંથી વા તો. સુરણુ ભોળ સાથ રોજ એ વાર ખાવું.

૬૫=સોળે નરમ પડે—સુડ, દેવદાર, સાટોડી સંભાળે મેળવી વા તોલો. ફાકી રોજ લેવી. ઉપરથી દુધ પીવું.

૬૬=સોળ દરેક વાતના મટે—સુરેખાર પ જેસા ભાર, સોનાગેડું પ પદ્મસાભાર એને મેળવી પાંચ પડીકાં બનાવે. ૧ પડીકું કોરાં દાદવના વાસણમાં મુકે, અંદર ૧૥ શેર પાણી નાખી આખી રાત હાથમાં મુકે. સડવારે નીતડું પાણી દાદી આખા દીનમાં ૫-૭ વાર પીએ. આ મુજબ ૫ દીન પીએ. ખોરાક ફક્ત ચણાના આટાની રોટી લીધાં બનાવી ખાય, ખીજું કાંઈ ખાય નહીં.

સોળે=ઠાંડર.

૬૭=ધોળીસાનોડી=જેવન પુતનવામાં ગુણુ વધારે છે. તેનો સ્વરસ એ તોલા મધમાં રોજ ૩ વાર પીવો.

૬૮=સેફેદ સાનોડી પંચાગ વા શેર, પાણી ૪ સેર કોકાળી ૧ સેર પાણી રાખે. તેમાં ૧ સેર સાકર, સુરેખાર ૫, તોલા. નાખી પી ગળાવે. રોજ એ તોલા એ વાર પીવાથી, સોળ સાથતો તાવથી મટે. પીમાળ કમી થાય; દાદખી કારણથી આદલા સોળ માટે રામખાણ દક્ષિણ છે. દરદી દુધનાજ ખોરાક પર રહે તો વધારે સારું.

૬૯=સોળ માટે લેપ.

સાટોડી સુડ, સરંગવાની જાત જાસમાં, અથવા કાંઈમાં વાટી લેપ કરે.

૭૦=ધતુરાના પાન, ગૂણુ સાથ વાટી લેપ કરે, અથવા મીઠાળ, એળીઆ, વચનાક, ઝેરેર કચરો, આકડાના પાનના રસમાં મેળવી લગાડે.

કાસડી, ઝેરંડા, આકરાના પાનો વાટી લગાડે. એખરો, સરંગવા, અરગીનો રસ આખે દીલે લગાડી તડકે એમ. અડુસા અને લીમદાના પાનનું વગળીકું બાંધે. સોળ માટે પીવાની દવા-ઉપલેટ, લીરાકરી, દરેક ૧ ટાંકના ૧૪ પડીકાં કરે, રોજ ૧ પડીકું ૧૪ દીન ખાય.

૭૧=નવસાગ એ વાત પાણી સાથ રોજ ૩ વાર પીએ. અંદરના તેમજ બહારના સોળ મટે.

૭૨=કડીનાપતું ચુરણ દોઢ અનીભાર રોજ એ વાર આપવું. ૪ દાન પડી ૩ વાર આપવું. પડી એઆરી ભાર આપવું. સર્યાતમાં નિંત્રાતર છઅની ભાર ગોળ સાથઆરી જુલાળ લાવશે, રેાભે-ઠો-૨૨૫.

૭૩=મરીકાંતું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે. દંડિયર આયોદાધનું કાવ કર. એ વારે રસમ છે. પશુ અગત અને નદી

૭૪=રોડી ૧, દત્તમ દલાજ છે.

૭૫=ઘેરવા (આવા સરીરે સોજ.) માટે અમતકારીક દલાજ પીગોડા છે. એ કડવા, માંડી, ખારી છે, કળા પીગું છે એની જુદી જુદી વ્દત થાય છે. તેના પાનનો રસ શરીરે લગાડે અને એક તો. રસ, સાકર ૧ તો. પાણી સાથ મેળવે અનેરોજ એ વાર ૮ દાન સુધી પાંચ.

સામે=જળદર.

૭૬=સંગવાના મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૭૭=પાનકેડા (જંગલી ખાજ-સીતળ) દાનરી કરી સુકવે તેનું ચુરણ ખતાવે. ૧ વાલ ચુરણ મરમાં રોજ એ વાર ખાવ.

૭૮=કુતરીઆ છત્તાના પાન ૧૧ તો. ખરાડે. તેના છુંદી અંધ.

૭૯=વાલપાપડીનું મુળ ઘસી લગાડે.

૮૦=દારૂડીના પાનનો રસ અથવા દારૂડીનું મુળ, લગાડ. મીઠું મેળવી લગાડે.

જામરી.

જામરી હાય ઉપર—કાચનાં પોંચાની પીંપર સોજતી માફક ગાંઠ થાય છે. તે ઉપર કાંસરીના પાનની લેપડી મુકે તો પાડીને ફૂટી જાય.

સાત પડે.

સાતપદનો દલાજ—મીઠું, સુકા મરચાં, લગદર સુકી સંભાગે મેળવીને તેની લેપડી રોજ નવા મુકવી.

સીતલાની ગરમી.

સીતલાની ગરમી શરીરમાંથી નીકળે તે માટે સીતલા સારા થયા પછી ધાળા છૂર ના ના લેવો પાણીમાં એક રાત ભીંજવી સાકર સાથે પીવું.

મુત્રેમાની લવણ-મુત્રેમાની સાદ.

મુત્રેમાની લવણ—લવણક્ષાર નીચે મુજબ છે :—

નવમાર, મુગેખાર, સીંચવતુણુ સંમાળે લેવું તેને આંટાના લેંદામાં મુટ્ટી, તે લેંદાને કપડાંએ ઢરી અરાયાના ઈમારાથી પકવવું. જે મુકો અને તે લવણક્ષાર છે.

હૈયું નખાળું—હૃદય નખાળું—હોતેદર.

૧=હાર્ટ નખાળું હૈય તે દરદીએ દેરખાની માળા પહેરવી કાયદાકારક છે.

૨=કલેગનમાં કંઠક પડે, કલેગનની ફક્કર મટે—ફૂંડીનો અથવા બુરો કાદરનો મુરમા પાંચ તોડા અથવા વધારે બુમે પેટ અથવા અગ્ની બુખ લાગે ત્યારે ખાવો.

૩=હૈયું નખાળું હૈય તે સાથખાર, દાડમની કર્ગીના રતમાં ખાવો.

૪=કુંપરીના કૂક (નિલોદ્રખાની સંકેદ પાતરીનો યુગુકળ ખાવાથી પેટમાં કંઠક આવે અને ફક્કર ચીંતા લાગતી અથ પડે.

૫=પેટમાં ફક્કર લાગતી હૈય તે પેટપર ન્તરથી પાંચે અંધિ.

૬=પેટમાં ફક્કર લાગે તે દરદીએ ઊંડા સ્વાસો સ્વ.સ લેવો, નાક વાટે દમ લેવાય એટલો વખત લેવો, જેટલો વખત દમ ઘૂંટી સદાય તેટલો વખત દમ ઘૂંટવો; પછી દમ ધીરે ધીરે અદાર કાઢવો. આ મુજબ પાંચથી દસ મીનીટ ચાલુ રાખે તે તરત કાયદા બન્યાય.

હંથું નખળું=હોલેદર.

૭=લીલા કળનું સરખત દર ૩ કલાકે પાણી સથ લીવું. સરખત ખનાવવાની રીત—લીલાકળના ઝૂલની પાનરી વા કોર, પાણી ૩ ગેર સાકર પાંચ ગેર એએને અંધ વાસણમા ઉકાળે પછી ગળે તેને પાચું સુતા ઉપર મુકી ઉકાળે મેળ કાઢે તે ગામળી તગવા કરે.

૮=નુલસીના પાનનો રસ ૧ તો તેમાં બે પીપર મેળવે બીએ. અને એ રસ નાંકે લગાડે.

૯=જવનું ધમરામળ મટે—પનુરંગની ગાટલીનુ પાણી લીએ.

દરસ=મસા દરસના=માવાસીર=મુળવપાધી.

૧=એળીઆ મુલાખજળમાં થી લગાડે તે દરસ ખી પડે ૧૦૦) વાર લેપણાં ગેટીના થીમાં તપાસ મેળવી લગાડે.

૨=નુળ વાળી—દરસ માટે અખરાટના તેલમાં લુગટું ભીંગ્સો મુલામાં મંદ તે કાપેલા થાય.

૩=દરસનું લોલી અંધ પડે—ઝંઝવનનુ ચુરણ વા તેલો જાસ સાથ ખાય, અને તેની લેપડી દરસપર મંદ.

૪=મસા સફરાના માટે—અરીકાના ફળીઆના મગજને તેલના તેલમાં ઉકાળો મક્કમ ખનાવી લગાડે.

૫=દરસ એટલે સફરામાં ગામડી ઉપર અંકુસ ફૂટે તે એને ખેરવી કાઢવા માટે અંધગતો ખારકુપારી સાથ લગાડે.

૬=ફડતાલ અને અંધગતો ખાર પાણી સાથ લગાડે.

૭=દરસ માટે—અરીસુ, કાલીછરી, લીમોડોના બીજ, દરેક ૧૦ તોલો, મીઠું બે આંગી ખાર વાટીને પાણી સાથ લેપડી ખનાવવી. જાડે જઈ આવ્યા પછી અને મસા સફરાની અંધાર આવે ત્યારે બીજાંજે જઈ સુવું, અને મસા અંધાર હોય ત્યારે તે ઉપર લેપડી મુકી રાખવી.

૮=ધુંધ દરસ માટે—લેલાની આમલીની જાલ અને કડવી ડાળકીના બીની ધુંધ આપે

૯-મસા=ગાળી ચઢિસની ચતરે આંમાના ઝાડપરના વાંદાને રીત-શર આમંત્રણ કરી, આતવારે કાપી લાવે, તેને તાવીજમાં તેને મુકી દરદીને ખાંધે તો દરસ મૂળથી જાય છે. (ફેટલાકે જાણ પાછાને ચોકસ વખતે અને અમુક દીવસે કાપવાનું લખાણ દેશી વખદામાં લખી વાર થાય છે. તેનો મુદો સમજતો નથી.)

૧૦-ડરસનો ઇલાજ—આકાના પાનનો રસ ૫ તોલા અને ૧ તોલા સોનાગેર મેળવી સોટકી ખનાવવી. જેમ વધારે અધે ગીળેને ખરગ કરે તેમ ગુણ વધે. આ ગોટી પાણીમાં ઘસી દરસ ઉપર લગાડવી. બાતરાં બળશે તે ખમાએ ત્યાં સુધી ખમવાં. ન ખમી આય તો પાણીથી ઘેાંછ નાખી દરસપર મેદાના પાનની લેપડી મુકવી તેથી દરસ મટી જશે. સાફ થાય ત્યાં સુધી આ ઇલાજ કરવો. આકાનું દુધ એકલું મસા ઉપર લગાડવામાં આવે છે.

૧૧-દરસ માટે—આમળીના ચીથોરાને તગોરના પાનના રસમાં ઘસી લગાડે અને તગોડનાં પાનના ધુંગની (કુસાની) લેપડી દરસ પર મુકે. લેપડી સાથે કુમાર મેલવે તો વધારે ફાયદો થાય.

૧૧૧-દરસનું લોહી ખંધ પડે—અડમરીની સીંગનું ચુરણ ૧૦ તોલા લઈ ૨) વાલ સંયજ સાથે મેળવી ફાડ.

૧૧૧૧-ડરસ માટે આરગના મુળની ઝાલ ૧૦ તોલા દુધમાં ઉકાળી ૭ દીવસ પીવો.

૧૧૧૧૧-મસા ફૂલે તે અધ થાય—આમળી ઉપરની ઝાલની રાખ વાલ દહી સાથે ખાવી અથવા ચીચોરો અને સાકર પાણીમાં ઘસી રોજ ૩ વાર મસા પર લગાડવું.

૧૨-અડદ, જીની છેા, કાથો, ગુઆરનો આટો સંભાગે કેળના રસમાં લેપડી કરી શુદ્ધા ઉપર મુકે અને કાઢો ખાંધે.

૧૩-સાકર, અડદ, કાયફળ, કમ્બુતરની અધાર, આમળા, સંભાગે લઈ ચુરણ ખનાવે. ૧૦ વાલ ચુરણ રોજ બે વાર મધ સાથે ખાય.

૧૪-અખાનું ખીજ (ગારખીજ) ચાપરા લાખના આકારનું પણ મોટું હોય છે, ફતેપુરીઆ મારવાડીઓ આના ખીજને ઘાયલાં કપડાં ઉપર મસળે છે ત્યારે દરીઆના મોઢા જેવો સરલ કપડાં ઉપર દેખાય છે, આ ખીજે કાણું પાડી અંદરના માંસો કાઢે તો તે પોકલ અને તેમાં તપકીર મૂકી, લાચરી તરીકે વપરાય. ગાર ખીજના સફેદ ખીજે પાણીમાં ઘસી દરસ પર લગાડે. પાંચ મીનીટ મસળે તો દરસમાંથી પાણી ઝરે. રોજ ૩ વાર મસળે.

૧૫-દરસ મટે-ઇંદ્રવાયજની જડ પાણીમાં ઘસીને દરસપર લગાડે.

૧૬-દરસ માટે-આમલીના પાતરાંને ૨૨ પીવો.

૧૭-ધુંધ દરસ માટે-આમલીની છાત અને કડવા તુરીઆના બીએની ધુંધ આપવી, દરસ બહાર આવે ત્યારે ફરી ધુંધ આપવી.

૧૮૫દરસ માટે મલમ-અરીળુ ૪ તોલા અને ઘી ૨ તોલા. ઘીને સાત વાર પાણીથી ધોવું. અને રાખવું, બીજે દાવસ એક ઘીને ફરી સાત વાર ધોવું અને રાખવું, આ મુજબ ૭ દિવસના કાળ વાર ઘીને ધોવું, અને તેના ૭ ભાગ કરતા, અરીળુના પાણી ૭ ભાગ કરવા. પછી ૧ ભાગ અરીળુ અને ૧ ભાગ ઘીને તોળાને કળીરીએ હિંચા વાગી તે ઉપર ઘસીને મેળવવું અને ૧ કપમાં રાખવું. બીજે દિવસે બીજા ભાગ અરીળુ અને બીજા ભાગનું ઘી, ઉપર મુજબ કળીરીયા ઉતરવની, મેળવીને પછી પહેલે દિવસે જનાવેલા મલમ સાથે મેળવતા રાખવું, ત્રીજે દિવસે ત્રીજા ભાગ, ઉપર મુજબ મેળવવે, આ મુજબ ઘીના અને અરીળુના સાત ભાગ સાત દાવસમાં મેળવી મલમ પેકકે કરવે. આ મલમ દરસ માટે ગળેા ઉપેતાગી છે. સ્ત્રીને આગક જણતાં મસા બહાર આવે તે માટે બી આ મલમ ઉપેતાગી છે.

૧૯-દરસ માટે-અરીળુ, કાલીજરી, લીંપાડીના બીજ દરેક ૧ તોલા, મીઠું એઆની બાર વાટીને પાણી સાથે લેપડી જતાવવી. આઠે જઠ આપ્યા પછી મસા સફરાની બહાર નિકળે ત્યારે બીજાણે જઠ સુવું અને મસા બહાર હોય તે ઉપર લેપડી મુકવી.

૨૦-દરસ-અર્સ માટે-૨ ઘા ૪ તોલા આદુના ઉકારા કરી ૨૧ દિવસ સુધી પાજ પીવો.

૨૧-ઈંદ્રજય, વાયવડીય, લીંપાડી, કાયકાના બીજ, દીકામાલી સંભાગે ૧૧ તો. સુરજી પાણી સાથે રોજ એવાર ખાય.

૨૨-ઈંદ્રપયાના બીજ જે મારવાડ અને વેંધપુરમાં થાય છે, તેના છોડ આગેમાં થાય છે, તે ઉપર સુંદર ફુલો આવે છે, તે ૭) તો. લઈ ૩) પડીકાં કરવા, માડીના વાસણમાં સંદેહ બકરીનું દૂધ ૫) સેર કાકાળવું. દૂધ બળીને ૧૧) સેર રહે તેમાં ૧) પડીકું નાખવું. થંદુ પડે ત્યારે દરદીને પાવું. ખાધા પછી એ પીવું. પછી પાણી પીવું નહીં રોજ ૧) પડીકા લેએ તે મસા ખરી પડ.

૨૩-ધુંધ મુએલો સુકાયલો કીંદર ૫) ભાગ, મુએલા ધોરોના સીંગડામાં વરસાદથી થતાં મુળીઆં ૫) તો. ઈંગ ૨ તો. એના સુન્ધુની ધુંધ આપવાથી હાઈ ચીમરાઇ જાય, સુરદાની અંદરના હાઈ બહાર આવે, અને ધુંધ ચાતુ રાખવાથી દરસ ચીમરાઇ જાય. ત્યારે સાજીબાર અને કળી

ચુણે સંભાગે પાણી સાથ મેળવી લેપ કરે તો દરસ નિકળી પડે. (કાસરીકસોદાની માદક કામ કરે છે અમનલાગે છે. સારી ચામડી પર તે લેપલાગવો નહીં જોઈએ) દરસ ખરી જવા પછી ચાંદુ પડે ત્યારે ત્રિફળાં અને યુગળ સંભાગે લખ તેની રાખ ખનારી તેને થી સાથ મેળવી લગાડે તેથી ચાંદુ રૂઝાએ.

૧૪-હડતાલ અને અગ્નિદાનો ખાર પાણી સાથ લગાડે અથવા ફટકડી એરંડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૨૫-અગ્નિદાનો બીજને ચોખાના ધુણુમાં વાડી પીએ તો લોહી બંધ થાય. અગ્નિદા (અપામાર્ગ Rough Chaff Tree) એના પાન ચોલાઈની ભાજી જેવાં થાય છે, વચમાં સ્ત્રીંગ છે, તેમાં કાંટાવાળા બીજ છે. અથવા સ્ત્રીમોડોનું મગજ ૦૧ તો. સાકર સાથ ખાય તો મસા નાશુદ લોહી બંધ થાય છે.

૨૬-રોગ ૩) એકચી છાત્રા સાથ ભુખે પેને ૩) વર ખાય અને દરસપર કારમોડી તેલ લગાડે.

૨૭-કુંઠ દરસ માટે-આકડાના અથવા આમલીના લાકડાંના કોત્રસા ઉપર અજમો મુકી તેની ધુણ હરસપર આપવી.

૨૮+૨૯-દરસ થવાનું કારણ-પેનમાં બાકી રહે, નીંટાન લાચું ખવાય, ખેસી રહેવાથી, ખાર ખોરાકથી, સખત જીવનથી લેવાથી એ માટે જીના લોખંડ ઉપરનો કાટ, અમતનારા ગંધક સંભાગે ગોળમાં મેળવી લગાડે.

૩૦-અરીજી અને ધનુરાના પાન સંભાગે લેઈ તેમાં એના વજન કરતાં ૪) વજન કોકમનું થી લેવું, તે સફરામાં લગાડવું. મત્રમ કડબુ થાય તો ખાન જોયું દીવત નાખવું અથવા ઉપરી ૩) ચીંતેને પાણી સાથ મેળવી, કમર કાકડા જેવી લંબગોળ ગોળી ખનારી રાતર સુતી વેળા રોગ સ્વપ્ન મેળવી.

૩૧-ધજીનો લોટ, દરીદાની છાલ, વડના ઝાડની લટકડી જડની કુમળી દાદળ (સંભાગે ૭) દીન ખાય;

આ દર્દીના સખત છે, છાતીપર ચુંડારો થાય અને વામીટ બી આવે તેનો પંજાજ દર કામ લેવું.

૩૨-કુકડવેલના પચાંગતી ગાડી ખનારી તે ઉપર દરસવાળો દરદી ખેસે તો ફાયદો થાય. છ માસ સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખે તો દરસ મટે.

૩૩-કુકડવેલના પાણીમાં બીજવવું, તે ખાણીની દરસ થવા અથવા ખમી શકાય તો તે પાણીના પોતાં દરસ ઉપર મુકવું.

૩૪-કુકડવેલના ફળ થાય છે તે બહુ તિક્ષ્ણુ છે, તેનો બહુ સખત ભુક્ષાળ થાય છે તે મગજના રોગો ઉપર વપરાય છે, તેના ટીપા નાખમાં મુકે તો નાખ ગળે અને માથાનો દુખાવો નરમ પડે બધા રોગ નાખ વાટે નિકળે. (અગન બળે છે) નળ્યાં માણસ માટે આ ઇલાજ ન કરવો.

૩૫-પદાન લીળ અને અરીમની લેપડી મુકે.

૩૬-અશોક (આમોપાળો) ના મૂળની છાલનુ ચુરણુ સોનાના માંદરીઆમાં મુકી કમરે બાંધે.

૩૭-આકડાનું દુધ, કડવી તુબીના પાન, ખરસાણી હુઅરના મુળ, કરંજના મુળ અથવા પાન, બાકરાના નતરમાં લેપડી કરી મુકે.

૩૮-આકડાનુ દુધ, બાયરીગળ્ફિનો ઘન (ગેક્ટ્રેફા), દારૂડીના ચીક માખણ સાથે મેળવી લગાડે તો દરસ ખરી પડે.

૩૯-મીઠી આવળનો કચ્ક, બકરાના નતરમાં પાંચ અને તે ઉપર મેળા અને વેંગળા ખાપ તો જનમના હા વળપ.

૪૦-આળસીઆમાંથી કાઢેલું તાંબુ એ આની ભાર અને આખુ સોનું વા તોલો આની વીટી બનાવે; તેને તલના તેલમાં કકળાવે. તે તેલ દરસને લગાડે.

૪૧-માખન વા શેર લેવાની કદકમાં ગરમ કરે, શીણુ થતું અટકે ત્યાં આમળાનું ચુરણુ ૨) તો. નાખી ગરમ કરે, પછી વડના કુમળાં પાન ૨) તો. વાટા તેમા નાખી બંધે ચીન સારી પેડે સેકે. ચંદુ પડ આ પછી લીમડાના સોઢાથી સારી પેડે રાજ એ વાર છુટે વા તો. રાજ ખાવે, ખોરાકમાં, દુધ, ભાત, અને રોટી.

૪૨-દરસ માટે-કપાસના છાંડના મુળને વાટી આખાના ધુણુ અને મધ સાથે પીવું.

૪૩-કુંઈ દરસના માટે-કાળા કોહોડનું આમડું બાળીને ધુંધ આપે, અથવા કુકામાં પીએ તો દરસ જાય.

૪૪-દરસ ખરી પડે-કીડામારીના પાનની લેપડી મુકયા કરે તો મસા ખરી પડે.

૪૫-મસા માટે-કરંજના ઝાડનું લાકડું પાણીમાં ધસી મસા ઉપર લગાડે.

૪૬-દરસ હોય અથવા ગોળાએ સોળે હોય તે માટે-કાચકીના પાન છુદી દારૂમાં મેળવી તેના લેપ ગોળીપર બાંધે, અને આખરાના

પાન મુઠા પાટા બાંધી રાખે તો ગમે ઐયા લાંબા વખતની અને ગમે એટલી ગોળી મોટી હોય તો પણ ફાયદો થયા વિના રહે નહીં. પણ લેખ ધણા વેગસ ચાલુ મુકવે નોખએ, હરસ મસા માટે આ લેપડી રોજ મુકવાયે ફાયદો થાય.

૪૭-રસ માટે-કાંદાની કાતરી સુકાવી ચુરણ કરે, તે ૧૫ તોલા ચુરણ, ૫ માસો તલ, અને ૫ તોલા સાંકેર મેગલી રોજ ખાય. ખોરાકમાં લી, સાંકેર વધારે ખાય.

૪-હરમતા મસા માટે-ખરામ ચુર, કરેળની જડ, રતાંજરી, ઘસીને ચાપડે ના મસા, સુકાઈ ખાય છે.

૪૮-લોખાંડા બાદમાં મસાનું } ફડા છાત્રના કોકાળમાં સાંકેર
લોખાંડામડીના દરેકે } મેગલી શરખત ખતાવનું તે
સાથે ખાય. } કડનું સરખત ૧ અમર્યા
અથવા વડુ તથા સાથ મેગલી રોજ ખાનું.

૫૦-ફરેશા ધરી ખતાવે ખાતે છે. ખરે ફરેશા મુગલી સારી આપે છે. તે રોજ ખાંડા, તે કાત્ર રહે છે. વખત જત રોજ ખતાવે છે. એ રોજ, ગમને મગતા આવે છે. એમાં લોખાંડા હોય છે. કપડાં પર ખતાવે ધાસના તાંબળા નાચરા ચુરેશ દોરાની આગળ ધરીએ ખાતા તે ખરે લે છે. હિરતા પાણીમાં અને હિરતા અગમીત. તે રોજ એ ખાય છે. એ, તેલ એ તેલ સકાંતી છે. તે તેલ વખત જત કાળુ અને છે. ફોરેને આંકેશો વાપ, કરમ એકે તે વેળા ખતાવે ખરેશી કરેક હિપર આ તેલ મગતે છે. ફરેશા શરીરના હરતા ખારમાંથી પડનું લાડી અટકાવે છે.

ફરેશા વંદેસની ખાય છે. આ ખાતે એક ખતાવે મુંદર છે. અને તે કાત્ર હિપર ધરીએ હતા પાણી તનુળા આગળ થત તે તાળુનું ખાંડા તેને વખતે.

હરમ માટે-ફરેશા અને એમાંના ધરીને આપડે ના હરસ ખાતે છે.

૫૧-ફરેશા-ફરેશા એન્ડ્રાઇ એક ભાગ, લી સાત ભાગ મેગલીને રોજ લગાડે ના સાંકેર રોજ.

૫૨-ફરેશા-ફરેશા મુગલી પાણીમાં પસિને હરસપર લગાડે ના હરસ રોજ થાય. આ મુગલીનું ફરેશામાંથી જરૂર અગતનું ખાય છે.

૫૩-કપાસ (નરમાના) ના ગ્રીષાં ૪ ના મગજ, એક પખસિ-
બાર ગોળ સાથ ત્રણ માસ સુધી રોજ ગળે તો દરસ મંડ પહોરેજ
કાંઈ નથી.

૫૪-પપ-હરસનું લોહી પીયકારી માફક પડે ત્યારે:મે વાત અથવા
વધારે વેલાતી કોલસો દહી સાથ ખવાડે તો લોહી બંધ થાય, આ
દલાજ રોજ એકવાર ચાલુ રાખે તો રક્તે રક્તે દરસ નાબુદ થાય.
ફેની દારૂ આવા દરદીને ફાયદો કરે છે.

૫૬-કરંજના ઝાડની અંતરજાલ તાજાં દહીમાં ઘસી ૪] દીન
પીએ, ટામેટા ખાવા નહી; કાંદો:અથવા મીઠું ખાવાથી કોઈ દરદીને
મસા ઊભરે છે.

૫૭-દરસ, રક્ત, પદર, નાકમાંથી પડતું લોહી, બંધ કરવા કહ-
હારના પાનના રસ પીના બચકર રક્તસ્ત્રાવ નાબુદ થાય. અને
કોઈમી જગામાંથી પડતું લોહી બંધ થાય અથવા વાયવડીંગ, અને
જોડીમધનું ચુરણ ૧૧ તો. રોજ ચાલુ ખાય તો ઘર કરી ખેડેલા દરવના
દરદીને ફાયદો આપે.

૫૮-બોરી કલદારનો રસ ૨) તો. મગી ૨૧) નંગ એનું સેવન
કરવાથી ૬) જંતના મસા સારા થાય.

૫૯-કડાની છાત, ઇંદ્રજવ રમવંતી, અનિવિપતી કળી સંભાળે
ચુરણ ૧૧ તો. મધ અથવા ગાખા ૧૧ ઘાળ સાથ લીએ.

૬૦=ચુકા કરોળાનું ચુરણ અથવા વાંજ કરોલીના કંદનું ચુરણ
૧૧ તો. ફાંદે.

૬૧=ચુતરનો અવાડ ૧૧ તો. મધમાં ખાવાથી દરસનું લોહી
તેમજ એનું દસ્તાન તરત બંધ થાય છે. માથે આવેલી
એને ૧) જ વાર ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૬૨=કમળ કાકડી સાદર સાથ ખાય.

૬૩ કુઈ દરમનું લોહી ઘણું પડે તો કપુરતી ધુઈ આપે.

૬૪=૧૧ તો. કપુર ૧) ચીરીશુ ૨) વાત માખણ સાથ મેળવી
લગાડીઆ કરે તો દ-સ એમરાનું જાય.

૬૫=કપુર મે આનીમાર. (ચીરીશુ ૨) વાત. જાયફળ તો. ૧૧
તત્તના તેલમ. કુઈ મલમ જેનું બનાવી લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૬૬=કપુર ૧૧ તો. રસવતી ૧) તો. લીઓળીનું મગજ ૧) તો.
૧૦૦) વાર ઘાયલાં ધીમાં મેળવી લગાડે.

૬૭=ફાયકાનો રસ ૧) તો. ૧૮ દીન પીવો. અથવા લીંગ, નાજ
કેસર એકેક તો. કેસર ૪) વાતનું ચુરણ ખેંચાનીબાર ૩) દીવસ ખાય.

૬૮=કાળીજરી, અતિવિષ. રસવંતી સંભાગે મધમાં મેળવી યોખાના ધુવણ સાથે પીવાથી અજ્ય અમત્કારીક અસર જણાય છે.

૬૯=કુકડવેલનું ચુન્ચ ગોળમાં મેળવી મસાપર લેપ કરવો. મસા સફરામાં હોય તો લુપડાંપર લેપ લગાડે તેની વાટ બનાવી સફરામાં ખોસે. આ ઇલાજ ઘણો જિતમ અને સુગમ છે. વૈદને જ્ય અને માન મળે છે ૩) દીવસમાં ફાયદો થાય છે.

૭૦=કુકડવેલનો રસ ૧) તો, અને ફટફી પાણીમાં પીગળે તેટલી પીગળાવી, તે પાણી ૧) તો, મેળવે; ગ્રાહકે ફરતી વેળા મસા ઉપર જો લેસન લગાડીઆ કરે. હરસ સુકામ જાય.

૭૧=કુતરીઆં ઘાસનો બાળેલો ભુટ્ટો. ખાવામાં લીએ તો લોહી પાંધ થાય.

૭૨=સૂતી વેળા ગ્રાહકે ફરવું. મસા ખદાર પડે તે ઉપર કે લેમીના એટલે ખાપર જી મસા ઉપર ટાપવું લગોટ પાંધવી. અથવા ૩ ઉપર ખાપર જી ૧ તોલો મુકી તે હરસ પર મુકે અને લગોટ મારે.

૭૩=હર્ષ માટે—કુકડવેલનું ચુન્ચ ૧ તોલો (૬૪) લોહી પાણીમાં આખી ગત લીજવી ગમે, તેનું પાણી ગ્રાહકે વન્ય ત્યાં મફરા ધોવામાં છ માસ સુધી વાપરે તો દંદ જડમુળથી વન્ય અથવા કુકડવેલ, દદરાનાંણી, કડવું તુળવું એના મુળનું ચુન્ચ ગોળ સાથે મેળવી સફરામાં રોજ મેળે તો થોડા દીવસમાં હરસ જડ મુળથી વન્ય છે.

૭૪=હરસ—કુકડવેળના ફુલના બીજને ગાયના મુતરમાં વાટીને ત્રણવાર લેપ કરે તો હરસ મુળમાંથી ખરી પડે.

૭૫=બલેહોર; અને હરસ માટે—કણકબીજ જે વાલ સાંકર સાથે ખાવા.

૭૬=હરસનું લોહી અટકે—કારેલાનો રસ સાકર સાથે પાંચ.

૭૭=હરસ-મુળ વ્યાધી સારો થાય—કુકરવાડના બીજ, ગોળ, કાવળનો રસ મેળવી મસા ઉપર મુકે તો અગત તત નરમ પડે. કુકરવાડનો બીજ અને સીંધવ કાણમાં વાંટી મસા ઉપર કરે.

૭૮=હરસ માટે—કોડીની ખાક, એકચી, ચીનીકપાલા, કાઠો. રેવનચીની ખટાઇ સભાગે ચુરણ બનાવી ૧) તોલો ચુરણ અને ૪ લાગ ધોયણું લી મેળવી રોજ ૩ વાર લગાડવું.

૭૯=કુર્ષ=હરસ માટે કાળો જ્ય ભાંગરો (બંગરાજ) ભાંચ (પીવામાં લીએ છે તે) કુકડવેલો (મુળ સાથે આખો) જાનવરના સોંગડાના મુળ (ચોમાસામાં સોંગડાં ઉપર ધનગી ફુટે છે તે)

હરસ માટે આ વસ્તુઓનો જુકો કરવો. કોઈથી, હાવતી રીતે એ જુકાની ધુંગી આપતી.

ઉપર મુજબ ધુગી રોજ એ વાર ૧૦) દીવસ સુધી ગુદાના ભાગ પર લેતી. ધુગી લીધા પછી મેડીના પાનની લુંગરી મસા ઉપર મુકતી ધુમાડો સહન ન થાયે અને અગત ઘણી બજે તો ગુદા આગળ દીવેલ ચોપડવું. દશ દીવસ સુધી આ પ્રયોગ કરવો.

૮૦=દરસ માટે—કળીદારોનું અને સરસડાનું મુળ પાણીમાં ધસવું. દૂડી ઠી આસપાસ ચાર ચાર આંગળા ફરતો નૂતેનો લેપ કરે તો સાત દીવસમાં દરસ ખરી પડે.

૮૧=દરસ માટે—કમોઈનું મુળયું પાણીમાં ધસે તે પાણીમાં એ ખજુરની પેસી આપી રાત ભાંગતી રાખી, સવારે ચાળી, ગાળીને તે પાણી પીવું.

૮૨=દરસના મસા દુર થાય—કપુર ૧ ભાગ અને ૭ વાર ઘાયલું ઘી ૩ ભાગ તેના મક્કમ કરી લગાડે.

૮૩=દરસ—કુકડવેલના ફળના ખીની લેપડી કરી ત્રણ દીસ દરસ પર મુકે.

૮૪=મુગ બાંધી—દરસ માટે—દરદીએ રોજ સહવારે જુએ ૧ સોનેરી કેડ માખણ સાથે ખાવું.

૮૫=દરસનું લોડી—દરસનું લોડી નીકળે અથવા ખીજ જગાએથી નીકળે તો કાળી દરાખ તો ૦ ૦૧ દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦, ઉકાળી દીવસમાં એ વાર પીવું.

૮૬=ધુંગી દરસ માટે—ખારેકના ફળીઆની ધુંગ મકરામાં આપતી.

૮૭=દરસ માટે=ખરેડીના પાનની લેપડી મુકવાથી દરસ ખરી પડે છે એના પાનમાં નવટાંક લા તેને પાણી સાથે મસળા રસ કાઢી ચાર મરીના દાળા નાંખી પીવાય છે.

૮૮=દરસ માટે—ખડીઓખાર, સાલજીર, કળીચુનો, મોરચુચુ સંભાળે લઈ લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ખરણ કરે તે મસાપર લગાડે તો જરૂર મસા ખરી પડે.

૮૯=ખારાક=જુદા જુદા દરદીને જુદી જુદી ખાવાની રીત માફક ન આવવાથી દરસનું જોર વધે છે. માટે જે દરદીને જે ખારાક ન આવે તે છોડી દેવા.

ઝાડો સાફ લાવવાની પહેલી જરૂર છે. રોજ ઝાડો નરમ અને સાફ લાવવો જોઈએ.

૯૦—ગુદાના હરસ માટે=સુંઠ ૧૫ ભાગ, ખડીઓખાર (ટંકણ-ખાર) સોહાગી ૦૧ ભાગ એનું ચુરણ ૦૧ તો. રોજ એ વાર ખાય અને એ બંધે વસાણા પાણીમાં ધસી મસા ઉપર લગાડે.

૯૧-૧૫) વરસનું જીનું ઘી હરસને લગાડે.

૯૨-હરસને મલમ=ખડીઓખાર અને નવસાર, ઘી ૧૦૮ વાર ધોયલું હોય તેમાં મેળવી ૧) માસ લગાડે.

૯૩-ગરમાળાના ૫) પાન ૭) મરી સાથે, સાકરના પાણીમાં મેળવી રોજ એ વાર ખાવાં.

૯૪-ગુણપાટના ઠોડાળાની ગાખ, ગળો સત્વ. રાત્રી નાગ કેસર સંભાગે એ આની બાર ચુરણ માખન અને સાકર સાથે રોજ ૨૫ વાર ખાય.

૯૫+૯૬=પારો અને ચમલ સારો ગંધક મરી સંભાગે મેળવી કાજલ બનાવે તેને ૫) તો ૦ ઘીમાં મેળવે. ૧) વેદંત પોદળો અને અરધો હાથ લાંબો કપડાનો કટકો લઈ તેમાં મેળવી કાકડો બનાવે. એક નાકેથી તેને ચીપીઆ વડી પકડવો; બીજો નાકેથી સળગાવવો: તેલ તપકે તે એકડું કરવું. સુરેખા, વજ, મનસીત, સુગર લેડ દરેક ૧૫ વાલનું ચુરણ એ તેલમાં મેળવે, મલમ બનાવી લગાડે તો ખુની, તેમજ બાડીના મસા નરમ પડે.

૯૭-કડવી ગીસોડી અથવા કડવી તુંબરીને એક રાત પાણીમાં રાખે તે પાણીમાં નવસાર નાખી, ૨) માસ સુધી એ પાણી મસાને લગાડે.

૯૮-હરસનું લોહી પડનું હોય તો ગંધક વાલ ૮ તથા ફટકા વાલ ૨) પાણી સાથે ફાકવી ને ઉપરથી દુધ પીવું.

૯૯-ગંધકનું તેલ—સાધવા ગંધકને દુધમાં ઉકાળી તેનું દહી કરી ઘી બનાવવું. તે ગંધકનું તેલ કહેવાય છે.

ગંધકને દુધ કરવો—એક તપેલીમાં ઠંડું દુધ મુકવું. ઉપર ધીજો કટકો દુધને લામે નહી તેવી રીતે બાંધવો. લુગડાં ઉપર ગંધકનો ભુંકા નાંખવો. તે ઉપર ઢાંકણ આવું ઢાંકવું. ઢાંકના ઉપર ઇંગાર મુકવો. ગંધક તપી, પાતલી થઈ દુધમાં પડશે. બાકી કચરો કપડાં ઉપર રફી જશે, આ ગંધક શુદ્ધ થએલો ગણાય છે.

૧૦૦-હરસના મસાવાળા દરદીએ ગંધક, મીડીઆવળ (સુના-ખુખી) અને ગુલાબની સુકી કળી સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૧૧ તોલો દીવસમાં એ વાર મધ સાથે ચાટણુ કરે અથવા રાતરે સુતી વેળા ૩૦ ૧) બાર સુધી રોજ ખાવું.

૧૦૧-હરસના દરદીએ મધક પાક (Confection sulphur) મરી પાક (Confection pepper) ચાલુ ખાવામાં લેવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૦૨-હરસ સફરાના હોય તે માટે—ગલગોટાના ફુલ ૧૦ અથવા ૧૦૦ તોલો સફેર સાથે મેળવી સદવારે રોજ ખાય. અથવા એના ગુલકન ખનાવી ખાય. અથવા પાનનો રસ ૧ તોલો પીએ.

૧૦૩-હરસ માટે—ગધેડાના લીડવાં .પાણીમાં બીજવે, ઉપરનું નીતરું પાણી દહીં સાથે પીવામાં લેવું.

૧૦૪-મસા હરસના માટે—ગળીનો બુકો દામે તો લોહી અંધ થાય.

૧૦૫-હરસના મસા માટે—જુના ગોળ સાથે હરડે ખાવી.

(જુના ગોળ રસાયણ ૩૫ છે. ત્રણ વરસનો ગોળ ઘણો સારો છે. મધની ગરફાજરીમા જુનો ગોળ ચાલે છે.)

૧૦૬-મસા હરસના માટે—મસા ગરમીથી થાય તો લોહી પડે, રસ વીકારના હોય તો પડે અથવા આમ પડે, વા વીકારના હોય તો સુકા હોય પણ દરદ કરે. યુગલ યોગ્યો ચક્રકને દશ તેજા લઈ પાણીમાં પીગલાવે અને ગાળે, તેમાં મત્ર અને સાધર દરેક પચીસ તેજા નાખી ચાસણી ખનાવે. તેમા મોટી હરડે ૪ તેજા નાખી રસપાક ખનાવે તેમાંથી ૧૦૦ તોલો રોજ બેવાર ખાવો.

૧૦૭-હરસનું લોહી નરમ પડે—ગળજીખીનો રસ બે તોલો પીવો.

૧૦૮-હરસ દરેક જનના સારા થાય—ગરમારાના પાન પાંચ, મરી નંગ ૭ ને શેર પાણી સાથે જેમ લાંગ ધુટે તેમ ધુંટી ૧૦૦ તોલો ગોળ મેળવી રોજ સદવારે પીવું. જો હરસનો જોર વધારે હોય તો દીવસમાં ત્રણ વાર પીવું અથવા પાનનો રસ ૧૦૦ તોલો ગોળ સાથે લેવો.

૧૦૯-હરસના મસા માટે=ગલોડી ૪) પપ્પ જનવાર જે સાપખા-મનીના જેવું હોય છે તેનું તેલ લગાડવું.

૧૧૦-ગળકાના વેલા કડવા અને મીઠા આવે છે.

હરસ ખરી પડે—કડવા ગળકા અને જળજીવોના સીંમડા ઉપરની મુરદાળ છોળ (ખોપડો) નો ધુમાડો હરસ ઉપર લેવાથી હરસની ગાંઠ (ગલોડી) નીકળી પડે.

૧૧૧-સુરણ સુકેવડું ૪) તો. ચિત્રાનું મુળ ૨) તો. હીમજી હરડે ૧૦૦ તો. સુંક ૧૦૦ તો, પીપર ૧૦, તો જોળ આઠ તેજા એનો પાક ખનાવી ૧૫ પૈસાબાર રોજ ૨ વાર ખાએ.

૧૧૨=ચિત્રાના મળ, હંદ્રજવ સિંધવ, મરી, સુક કનજના ખી, સંભાગે વા નો. દહી સાથ ખાય, ઉપરથી દહી ખાય અથવા છાસ પીએ.

૧૧૩=ચંગીમાય નામનું ઘાસ ચોરવાડ ગામમાં થાય છે. તેને તળાએ જમીનની અંદર દાણા થાય છે, તે દાણા ખાવામાં આવે છે. તે ઘાસને રસ તથા પાનની લેખડી હંસને લગાડે.

૧૧૪=ધુઈ ચીમચીડીનો છેડ અથવા સુકવેલો દેડકો, વાગ વાગ-જાતો છેડ એમાંની એક ચીમની ધુઈ આપવી.

૧૧૫=મમા ખરી પટે—ચણાહી, ફાસપાપડો દરેક પાંચ તોલા સાથે નીપાળગોટો, વચનાક, સોદર એ સમગ્રાને જળુના રસમાં ખરણ કરી મસા પર લગાડે.

૧૧૬=મુળા વાપી-હરસ ખરી પટે—કાળા ચિત્રા, ટકણખાર, લગા, ગાળા સંભાગે મેળવી હંસપર લેખડી મુકે તો હરસ ખરી પટે (આ દલાજ બ્રહ્માગોને જાણીતો છે.)

૧૧૭=હંસને કાયદો કરે—જીંજીલા રાણાના દાળીઆ નેજ સળ-વારે જે તોલા ખાય અથવા પાણીની તરસ ફાગે ત્યારે દાળીઆ જે તોલા ખાય અથવા જે દાળ આજ ખાદને પેટ ભરે, જાંતું કાંઈ ખાય નહીં તો ધણા કાયદો થાય.

૧૧૮=મહમ. હંસ મોંઝેચીણી સોપારી, કાંધા રોકેન એલચી, અંજકડ એકેક તો. કાયદું ગાયનું ઘી લઈ તેમાં મેળવી લગાડ.

૧૧૯=ચીડનાં લાકુને રસ ૧) તો. ઘીમાં નેજ ખાય.

૧૨૦=ચીની કપાકાના ૧૫ દાણા પાણી સાથે પેવા.

૧૨૧=ચિત્રાનું સુળ દુધમાં નાખી દહી બનાવે, તે દહી તેની છાસ અથવા તેનું ઘી સેવન કરે: જહામી વધે. હંસ મટે. માટીના વાસણમાં બાફીચણીતો રસ ચોપડવો. તેમાં છાસ રાત્ર ભંગી, અને સવારે પીતી, ૧૫) દીવસ ચાકુ પીતી.

૧૨૨=જી દાનમાં હરસ મટે—ચિત્રા, સિધાલુણ, કરંજ, હંદ્રજવ, બકાન લીળના પાન, સંભાગે ચુંણુ વા નો. અથવા વા નો. છાસ સાથે નેજ જે વાર લેવો. આ દલાજ ખાસ અજમાવાની બલામણુ છે.

૧૨૩=જોલ્યારી ખાવા આતમારામની ખાસ બલામણુનો દલાજ મળેલો=ચિત્રાની જડ, હંદ્રજવ, સીંધવ, સુક, મરી, કનજના ખી. સંભાગે ચુંણુ ૫ થી વા નો. છાસ અથવા દહી સાથ રોજ જે વાર ખાય.

૧૨૪=કુંદ્ર મેડેર કચરાની છુંદ્ર મેડેર બે વાર લીએ, ધૂધ લીધા પછી એળાઆના પાણીનું પોતું દરમપર મુકે.

મહે- કચરાને, અગ્રીમ સાથ ધરીને લગાડે.

૧૨૫=જવાના કુત્તની લેપડી મુકે.

૧-૬=૬-૨ મટે જાસનું સેવન કરવું ધાણું મારું છે.

૧૨૭=ચીનાની જાસને અથવા મુળને ઘાટી ને ધસાને કોગ કાઢવાના વાસણમાં લગાડીને તેમાં દૂધ નાખે. એક રાતમાં તે દહી મશે તે નવવાન દહીને ખવાડવું થોડા દીવસ ખાવું. દહી ખાવામાં આવે તો દસ નાનક થાય.

૧૨૮=દરમ મટે—જાસ ગંગ અદલે ત્યાં કુટી તેમાં કુંડ મેળવે, તે જાસ નવટ ક પીવી.

૧૨૯=ગળુ ન જાલાની જાસ પાણીમાં મુકી તડકે અને જાકળમાં ૮ દીન ગમે. તે પાણી કાઢાજે અને પીવામાં લીએ.

૧૩૦=દરમનું લોહી ગળ ન મટે—ગળદૂધ કાતરીને તેમાં એક ટાંક અગ્રીજી જાને, ગળદૂધનું મોંદ બંધ કરે. ધાણુના દોડગમાં તે ગળદૂધ મુકી તે દોડવું બંધ કરે અને તે દોડવને ધકોળ આટાથી કપડ છાદ કરે અને દીવાનમ. મુકે, આટો જગીર કાળો થાય તે કાઢી લીએ આ ગળદૂધને ખરગ કરી તેમાંથી ૪ ચાખાપુર ૧ દરદીને રોજ ચાખાના કણમાં આપે તો લોહી બંધ થાય.

૧૩૧=મસા—દરમના મસાને કુંડ પાણીની પીચકારીથી વારંવાર ધોવાથી અથવા જન તો કુંડ પાણીમાં ૩ લીંગરી મસા ઉપર દાખવાથી લોહી નગમ પડે છે.

દરમનું લોહી કળતર, દુઃખાવો મટે—૦૧ તેસો છરાંની ફાફી પાણી સાથે લેવી.

૧૩૨=ચમાર દુધેલીના પાન મહે તેનો રસ ૧) તો ૦ ગાયના ઘી સાથે રોજ સવારે ૭ દીન ખાય પછી ચાખાની ખીર ખનાવી ગાયના ઘી સાથે રોજ ખાવી.

૧૩૩=દૂધ ૦૧ સેરમાં લીંબુની ૧ ચીર નિચની તરત પીવું. અથવા દહીનું નીતર પાણી ૦૧ સેર પીવાથી. અગત તરત બંધ થાય.

૧૩૪=ત્રિકળાં સરપખાના મુળ, નવસાર સંભાળે સુરણ ૦૧ તો ૦ ગાયના ઘી સાથે ખાય. દર્ષ અને બરોળ મટે.

૧૩૫=ચમાર દુધેળાને ૨) તો ઘીમાં તળાને ૭ દીન ખાય તો લોહી હમેશ મટે બંધ થાય. આ હલાજ સર્વોત્તમ છે.

૧૩૬—હાંડીઆ યુવરને પાપટ સેકે તેમ હમાર પર સેકીને રસ કાઢે તેમાં જ્યારણ, એળીઓ, સમદ્ર શીજ મેળવી લેપ કરે. કંઠમાં માંઠ થાય તેને જી એ લગાડે.

૧૩૭—માણસનો નખને સીસીમાં પેક કરે, તે સીસાને આવસ મુકતા હોય તેમાં મુકે; સરઆતમાંજ તે સીસી આવસમાં મુકે. આવસ પેક અને બહાઈ ને પંદા પડે ત્યારે સીસી કાઢે, તેમાં બનેલું તેજ દરસને લગાડે તો અસાખરી પડે. તેલની અમન ન ખમાએ તો આમળી અને હાંમિયાના પાનની થંદી લેપડી અથવા દહી મુકે.

૧૩૮—ગિલુ નાંમનુ જાડ છે તેના તેજના પોતાં દગસ પર મુકે તો દુખાવો નરમ પડે, અને ગૈદની અથવા એ. મિલાજ કરનારની નામના થાય.

૧૩૯—દરસ માટે આસવ=ગિલુ (જાહાડ) નો રસ રપાા ગેર પાણી મળુ રહે તેવી યર િમાં નાંખે.

ધાપડીના ફૂલ, આંખળાં, ખલુર દરેક ૮ નોઠ કાલી ૧૮, ઈંદગ્ગ, ધમાસો, મળી, પીપર, તજ સુદ, અગ્લેચેનસ, એકચી, ઘેનુ મુરખ, કાલી લવંગ, કંકે, પીપરીમળ, વામ વડીંગ, ચિંત્રા દરેક ૪૭ નો. ગોળ ૬૪૦ નોઠ એ બધાને મેળવી યરગીનું મેંદું જમીન ૫૦ દેખાવતુ રાખે તેની ઉપર તડકો પડવા દીએ. ૧૫ દીવસ પછી ખ્યાંને, શીજ થતુ જાકે અથવા અગાજ થને અંધ થાય અથવા વાસણના મેંદા આગળ ખરી રાખે તે જુગર્જ જાય તહીં ત્યારે આસવ થયેલો જાણવો.

૧૪ ધુંધ રસ—દરસ ઉપર તમાકૂની લેપડી મુકવી.

૧૪૧ દરસ મટે—ટંકનખાર, કાથીદાંત દરેક ૧૦ તોલો લઈને તેનો ધુમાંગ આપવો. આથી દરસ સારો થાય છે.

૧૪૨ દરસના મસા—દરસના મસા માટે કાળા તજ, ગાયનું માખણુ શાકર એકેક પદસા બાર રોજ ખાવું.

૧૪૩ ૧૪૪—દરસના દરદ મટે—જંગલી તુલસીના પાનરાં દહી સાથે ૭ દીવસ વામાં લે છે.

૧૪૫—રતના મના બહુ અકરસાટ કરે તો ટંકજુખાર, કાથો, મંધક, દંદ ૧૦ નો. થી રાા તોલાનો મલમ કરી લગાડે.

૧૪૬—રતના મના ખરી પડે—ચીવક, ટંકનખાર. ગોળ, લગદર સંભાગે મળવી દરસ પર લગાડે.

૧૪૭-કોડો કમજ. હરસનું લોહી—એ માટે તલ ઉપયોગી છે. તલનો ઉકાળો કરી પીવો અથવા તાડુ બનાવી ખાવો. મર્મવંતી સ્ત્રીને તત્ત્વ વણા જ્યાંમાં લેવાથી અડચણ થાય છે.

૧૪૮-દરમ—નુવરની દાળમાં દળદો માંડીએ ખાધેએ જ્યાંમાં સુકવેલો પાણીમાં ઘણી લેવ કરવો. દરમ નરમ પડી સજા તરત બંધ થયે.

૧૪૯-દરમ માટે—નેત્ર અને નાગકેસર સંભાગે ખાવાથી દરમને કાયદો છે માખનુ સાથે નાગકેસર ખાવાથી લોહી બંધ થાય છે.

૧૫૦+૧૫૧-દરમ માટે—દાયત્ર ગુચ્છરના લાવ દાડવાં ડોડવાં) નો રમ એ તોડા રોજ એ વાર ૩ દાવસ પીએ નો દરમ નરમ પડે. જો ૭ દાવસ પીએ તો મસા કરી ઉપડે નહીં.

દરમ માટે—નાગકેસરના બીજ, ઈંદર જલ, ગગમતી સંભાગે મુરખ કરી દધેલી બરી ચોખાના ધુણ સાથે ૭ દાવસ મુકી ખાવું.

૧૫૨-દરમનું લોહી બંધ પડે—નાગલી દુધેલીના પાન ૪ તોલા ઘીમાં તળી ખાય તો તત્કાળ લોહી બંધ થાય.

૧૫૩-દરમ માટે—નાગ કેસર, સાકેર સંભાગે મેળવી વા તોલો પાણી સાથે સદવાર સોજ ખાવું.

૧૫૪+૧૫૫-દરમ માટે—લીલું કાપડું અને સાકર ચાની ખાવું.

૧૫૬-દરમનું પડતું લોહી તરત નરમ પડે—નાળાએનું ઉપરની ચાટલી અથવા તેનું આખુ છોલું ખાળી તેની રાખ કરી તે રાખ વાત્ર એ લઈ દહીં મા મસાઈ સાથે ખાવી. ગુણ ન માત્રમ પડે તો રાખ ૪ વાત્ર લેવી.

૧૫૭-ધુન્ડ—પાંડીઆના બીનો ધુમાડો આપે.

દરમ જલ—વા તોલો ધાણાં છુદી પાણીમાં ભીંજવાં. તે પાણી પતાસાં સાથે પીવું.

૧૫૮-દરમ માટે—ધાણા તથા બનફસા દરેક ૦૧ તોલો છુદી પાણી સાથે પીવા. શરીરના ઝીણા મસા તથા તત્ત્વ ઉપર ધાણા વાટીને લેપડી મુકે તો તે નીકળી જાય.

૧૫૯-દરમનું લોહી બંધ પડે—નાગલી દુધેલીના પાન ૪ તોલા ઘીમાં તળી ખાય તો તત્કાળ લોહી બંધ થાય એનો જૂલો પણ ખાવામાં વપરાય છે.

જલાપાત્રાનો જૂલો બંતાવવાની રીત—જે જાત્રાપાત્રા ચોમાસા-માંજ મળે છે તેને સુકવી રાખવા કરતાં તેની ચટાળી બનાવીને

નીકળે એટલો રસ કહાડી તે રસ તડકે સુકવી બુકો કરી રાખવો. અને તેનો ફાવે ત્યારે ઉપયોગ કરવો.

૧૬૦-હરસ માટે દાઝ-ગોળનો દાઝ-સુંઠ ૧ શેર, દરડે ૧ સેર, જીનો ગોળ અશેર, પાણી ૬ શેર મેળવીને તાંપાના વાસણમાં પેક કરી ઘોડાની લીડમાં ૧૫ દીવસ દાટે, પછી જેમ સગવડ ગાળે તેમ તેને જંતરથી ગાળે. એ ગાળેલા દાઝમાં બે વાલ કરતુરી મેળાવે. દાઝ પાંચ તોડા અને ગુલાબજળ ૪ તોડા મેળવીને દરદીને ૧૦ વાર પાચે.

૧૬૧-હરસના મસાનું લોહી પડતું હોય ત્યારે દંડા પાણી ૦૧ શેરની પાંચઠારી સફરામાં રાજ લેવી. એથી અંદરના ભાગમાં લોહી ફરતું થાય છે, અને તેથી મસા અધાતા નથી, અને જાડો આવે ત્યારે કંગાજનું પડે નહીં.

૧૬૨-ફટકડી ઝેરંડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૧૬૩-હરસને ફરદો કરે-ખીરખરોડીની રાખ, સંફદ કાથા, ગંભાગે લદ્દ થઇમાં મેળવી હરસ પર લગાડે.

૧૬૪-રસ વીધારના મસામાંથી આમ અને પદ પડે છે.

વા વીધારના મસા સુકા હોય ત્યારે ફૂકન દરદ થયા કરે છે.

ધુંધ આવળની સુકી પાલી અને ઉંદરની લીંડીની બુકાને દવતા ઉપર સુકી તેની ઉપર કાદવનું ગળદું ફેંકું ઉંધું મુકવું. ૨) આંગળી જન્ય એટલું ઠાનું કુડને વચમાંથી કરવું આ કોતરેલા ભાગ ઉપર સફરો મુકીને હરસ ઉપર ધુંધ લગાડવી. એ મુજબ દીવસમાં ત્રણ વાર સાત દીવસ ધુંધ આપવી.

૧૬૫-ધુંધ ઘોડાના આગળી ધુંધ આપવાથી હરસના મસા મટે છે.

૧૬૬-નગડ (સખાલ) ના પાનનું ચુરણ ૦૧ તોડ ગોળ સાથે ખાય.

૧૬૭-મોંચરીંગળીના તાજા ફળને ઠોડીઆમાં મક્કા કપડ બદ કરે; તેને ઘાગામાં સળગાવી ચુરણ બનાવે. ૧) મ્તી વાર ચુરણ કપુરી પાન સાથે મેજ ૩) વાર ૧૪ દીન ખાય. આથી શરીરે શક્તી આવે, લોહી સુધરે, હરસ મટે, દગ્ગતાન એટકાયે. દરેક જગ્યાએ નિકળતું લોહી બંધ પડે.

રસવંતી, મુંખાર, એકેક તોડો, માયા નવરસાર દરેક ૦૧ તોડ મુળાના રસ સાથે વીની ખેર જેવડી ગોળા બનાવે (રાજ ૨) ગોળા ખાય.

૧૬૮-મોંચરીંગળીના મળની બાલ બાજુ સુકવેલીનું ચુરણ ૧) વાલ રાજ ૩) વાર લીએ.

૧૧૯-ભારંગીના મૂળ ૧) તો. પાણી ૫) તો મેળવી રાજ
૩) વાર પીવું. ખાગકમાં ફક્ત જાસ એથી લેવી દસ નિરમળ થાય.

૧૭૦+૧૭૧-બીલામુ ૧) નંગ, આમળી ૫) તો. પાણી સાથે
વાટી પીવું. બીલામાની ગરમી આમળાથી દૂર છે.

૧૭૨-દરસ માટે—મનસીલ તોલા ૧૦, આકગનું દૂધ તોલા ૮૦
તેલ તોલા ૨૦, દળદર તોલા ૧૦, એ સરવેને ઉકાળી તેનું તેલ
ખનાવી દસ પર લગાડે.

૧૭૩-મસા શરીર ઉપરના ખરી પડે—મીઠું ને ખાવાનું પાણી
મેળવી લગાડે.

૧૭૪-દરમનું લોહી અંધ થાય—મુળાના પાનનો દસ એક તોલા
તેમાં એક ગ્ળી ગધકના ફુલ મેળવી પીએ.

૧૭૫-દસ તરત માટે—મુળાના કંદ અને પાન પચેલા લીલા
ભાગ છુટી તેનો દસ એ તોલા ૨) તોલા ઘી સાથે મેળવી સદવારે
પીવે.

૧૭૬-મસાં સુકા, જે દરદ કરે પાણી જેમાંથી લોહી નીકળે નહી
તે માટે ફલાગ મરી ૧૫ તોલા, સુવા ૨ શેર ખાંડીને મધ
સાથે મેળવી પાક ખનાવી ગળવે, મેળ એ વાર આથી ૧
તોલા લેવે.

૧૭૭-દરમ માટે—ખાવાનું મીઠું દુધેકમાં મેળવી લગાડવું.

૧૭૮-દસ માટે—મોચુચુ અને ટાંકળુગાર દરેક તો. ૧ લખ
પાંચને વાટી ૩ દાવસ લેપડી કરે તો મસા તુટી પડે. પછી સાદી
ચાખા ગંધી તેના લપડી કરે (આ ફલાગ આકગે છે.)

૧૭૯+૧૮૦-દસને મલમ—મીઠું ૧ તોલા ઘી ૪ તોલા, માયા
અને મીઠું ૧ તોલા એના મલમ ખનાવી દરસ પર રાજ એ વાર લગાડે
તો દરસ ઝરી જાય.

૧૮૧+૧૮૨-દરસ માટે—એ તોલા મહેને છુડતાં પાણીમાં એક રાત
બીજવે, સદવારે તે મહેને ઘી અને જીરામાં વધારી બૂંબે પેટે ખાય,
૩ દાવસમાં ફાયદો થાય.

૧૮૩-રતનજેટના ફળની લેપડી દરસ પર મુકે.

૧૮૪-નાકમાં મસા, નાકમાં કીડા—રાજ તોલા ૧, માખનું લી
શેર ૦, કકડારીને ૭ ટીપાં નાંકમા દીન ૧૪ સુધી સુકવે.

૧૮૫-દર્ષ—બલોહોર, લોહી જામેલું—રગત રોહીડાને ગાયના
મુતરમાં ઘસી પીવું અથવા સુરણ ધીમાં લેવું.

૧૮૬—હરસ મટે—રસમતી અને ગરમાળાનો ગર સંભાગે જીના મેળવી મેળવી લગાડે અને એક વાલની મેળવી કરી રોજ એક ગોળી મધુ વાર ખાય રસપાટને નામે કલકતામાં એ દવા મેળવ્યા છે.

૧૮૭—સરમાડિ ઝાડ—રીસામણી-લગ્નજી-ખાજવરધી, હરસ મટે એની લેખડી મસા પર મુકે તો મસા નરમ પડે.

૧૮૮—હરસ મટે—રસમતીનો ઘસાડો હરસ પર લગાડે તો પેહેલાં લોહી નીકળે પછી મસા સુકાઈ જાય. રસમતી બે રતી રોજ બે વાર ખાય.

રસવતીની ખનાવટ—દાર એક તોલો અને લીલી લગ્નદર મેળવી ખારીક કરવી, તેમાં તેના વજનથી આઠ ઘાણું પાણી નાખી ઉકાળવું, અરધું પાણી ખજા રહ્યા પછી આઠ ઘાણું (૮ તોલા) દધ નાખી ઉકાળવું પ્રવાહી સયજીવું ખાળી નાખવું.

૧૮૯—રીસામણી (લગ્નજી) નો રસ ૨) તો. ઘી સાથે લેવો. મનસીલ, હલદર લવંગ ગજપીપર અનેક તોલો. ગજવેલ ૧ તો. પાણીમાં ઘસી ૪ દીન દર્સ પર લગાડે.

૧૯૦—ગ્નદ્રુખ અસર કરનાર દલાજ—રસવતી ૧૫ વાલ ખાણીમાં મેળવી કપડેલા ગાળે, તે મધ અથવા સાકર સાથે રોજ બે વાર ખાય. લોહી પડીઆ પડ્યા આ દલાજ શરૂ થાય તો ગ્નદ્રુખ અસર દેખાય. દવા થઈ છે દર્દીએ દવામાં કનું નહીં.

૧૯૧—રસ મટે—વાડીમાં જલ લીંબુના ઝાડ લિપન ૧૭ લીંબુ આતવાને દાવસે લાવે. રોજ એક લીંબુ ૭ દાવસ સુધી દરેક મુસે, તો હરસનું લોહી બંધ થાય.

૧૯૨—લીંબુનાં તેલ મસા ઉપર ગ્રથુક લગાડવું. મનસમા એ જલણી તો દલાજ છે, હાંડક આપે છે અને મસા ચીમડાઈ જાય છે.

૧૯૩—હરસ—૧ તોલા લીંબુના તેલમાં ૧ વાલ કપડું મેળવીને તેનું એક દીપું ખતાસમાં મેળવી રોજ સડવાર સાત દાવસ ખાવાથી મસા સારા થાય છે.

૧૯૪—હરસ મટે—લીંબુના ૨૧ પાનને ફાંતના વગરના મગની દાળ સાથે વાડી તેના વડા ખનાવી ઘીમાં તળીને ૨૧ દીન સુધી રોજ ખાવાં. સમદ્રવ્ય મીઠું ખાવું નહીં, સંધિય થોડા ખાવાં.

૧૯૫—હરસનું લોહી બંધ થાય, અકરસાટ નરમ પડે—લીંબુના પાનનો રસ એક તોલો, ઘી સાકર સાથે મેળવી પાંચ દીન પીવો.

૧૯૬—૧૯૭—ધુમાડી—લસચૂના ઊંડાં (ફાંતનાં) બેસના સોગડાની ઊંડ, પક્ષી ચામચીદીઆની અગ્રાર, લાથી ફાંતનો વેદર, માછલાના

બીંગરાં, એમાથી કોઇ બી એક લેવું. જમીનમાં બે વેદે ઉડા ખાડા, ખણી તેમાં દેવતા મુકી તે ઉપર ઉપલો છુકો ૧ તોડો યા વધુ મુકવો. ખાડા ઉપર ઉઠોણી અથવા ધુંડીનું પા મુકવું, અને ઉપર એવી રીતે અપટ બેસવું કે સમળી ધુંધી ઘુઘાને લાગે. બા ઠલાક ધુંધ લેવી.

૬૫ ખરી પડે—લીમોડીનું મગજ તેલમાં તરે. અને મોરચુધુમાં મેળવે અને ઘી સાથે મેળવી લગાડે.

૧૬૯—લીમોટી, જીન્ટી સોપારી, ઘોડાના નખ એની ગોળી બનાવે, પાણીમાં ધરી લગાડે.

૨૦૦—દી મદાના ૨૧) પાન મગની દાળ સાથે મેળવી બજીઆં કરી ૨૧) દાન ખાય. બજીઆમાં કોઇ વનતો મસાળો નદી નેત્રએ. ખોરાકમાં લાત અને ખવાય એટલી જાસ ખીજી દાન નહીં.

૨૦૧—લીમડાના તેલમાં ગધેદા સમાપલો છે, તેના ગુણ ચાલ-ભાગના તેલ સામસાપેલા, અને દાદલીવડના તેલમાં છે. લીમડાનું તેલ ૨૫૦ ૨૦૦ પાવાથી કરોળાઓ અને ખાત આમડીના દરદા મટે.

૨૦૨-૨૦૩-ગનાસા અને લીમોડીના ફળીઆને વાડી ત્રાતના કળ-સીઆમાં માનુ રાખી તેમાં મુકે: પાતાળ વનતેના તેલ મટે. ૧૫૦ જાણીના દાગર કરે. તેલ નિકળે તેના ૩૫ ટીપાં થી માફ ખાય ખાય.

૨૦૪-સડાં મગ્યાં, કામેા ગોળ, કેનાં આપાં વેરણ એ ખાવાથી દરસનું વંતર વધે છે,

૨૦૫-ગદાની ત્રીજી વળીમાં દરસ હોય, જ્યાં કેળાય નદી પછા ફાટ આવે તે મટે=કાળી દગખ, સોનામખી, ગ્યનવાની ખટાઈ, ત્રીફળાં, દંદવ વાવવડગ ૧૫ ૧૫ તો. ખાડી પાણી ના કંદમાં ૧૫ રાત બીજવડુ. સવારે ગાળી ૨૫ તો. ગોળ નાખ, નેજા ૧૫ તાર ૩૫ દાન પાન. મસા અંદરના હોય તે લોડી પડે તે મટે.

૨૦૬-વડની છાલ ખાવાથી લોડી પરતું અટકે છે.

અથવા વડની કુમળી રેખા સહવારે ખાવી.

૨૦૭-ધુંધ દરસ મટે-વજન વેલાના પાનની ધુંધ લેવાથી દરસ મટે દરસ જો બહાર નીકળે । હોય તો કરમાઈ ખાય.

૨૦૮-દરસ મટે—જીવારના ખેતરમાં વજનવેદો મળે થાય છે. એના પાતંગની લેપડી સફરા ઉપર મુવાથી લોડી બંધ પડે છે.

હરસ માટે—વસંતવેલાં જાતે ઘણા ઠંડા છે. એના પાંદડાંને રસ કાઢી કાઢવાના ફાડીઆમાં ગખવાથી જેલી જેવો બધાઈ જાય છે.

૨૦૮—માટે—વસંતવેલાંના રસ અને રસ સત્યાનાશીના છેડાનો રસ સરખે જો મેળવવો, તે મરમ કરવાથી પાતલો રસ થશે તે બાટલીમાં ભરી મુકવાથી ખગડશે નહીં.

૨૧૦—હંસ માટે સુરણની ગાંઠને છોલી છીણી નાખી સુકવીને બુકો કરવો ઘમાં તળા ૧, પછી ખરી સાકરના શીરામાં મેળવી એકત્રી. વસંતપુર, બદામના મગજ મેળવી ચકતા પાડવાં. ૪ તોલા દરરોજ રહવારે ખાઈને પુષ્ક પંચુ. હંસવાળાં દરદીને દવા તરીકે સુરણ ઘણું ખાવું. રોટલીમાં સુરણ, શાકમાં સુરણ, પુરીમાં સુરણ ફાંવે તેમ સુરણ ખાવું ખાવું.

૨૧૧—હંસ માટે નરહું સુરણ ગોળ સાથે રોજ સવાર સાંજ ખાવું. સુરણ લાગ ૯. સુક ૨, મરી ૧, ગોળ ૧૬ લાગ મેળવી સવાર સંજ વા તોલા રોજ ખાવું.

દેવ જાતના મસા માટે ઉપલું સુરણ છે. જાડા કપજા હાય તો સુકને ખદલે હરડે લેવી.

પાંતના મસા હાય તો ઉપલાં સુરણમાં ગોળને ખદલે સાકર લેવી, હરજના મસા તથા મસાની ચુળ થાય તે માટે—સુરણ (વવ-ણું સુરણ વધારે સુણ આંગે) સુકવી, તેની બુકો બનાવી; તેમાંથી વા ચથવા વા તોલા અને ખાંડ વા તોલા મેળવી દરરોજ સવાર સાંજ ખાવી.

૨૧૨—મસા માટે—સોમલખાર વાલ ૩. સુંદાખાડ વાલ ૪ સંચારો સાજીખાર, અંદરબ વરેક બે વાલ, એનો બુકો લીંટુની ફાડમાં ભરવો, તેનો રસ મગજને લગાડવો લીંટુની ફાડ મસા ઉપર દીન ૩ સુધી ખાંધવું. મસા નહીં ખરે અને કાયદો નહીં જણાય તો ખુશખોવાળા ગંધિદા ગાવલ અને ખાંડ તે ઉપર ખાંધે. ધલાજ આડરોછે.

૨૧૩—હંસના મસા ઉપર લગાડે તો ખરી પડે—સધેસરાનું મુળાઈ, ઢળી ચુનામાં ઉકાળાને પછી તે મુળાઆત્રે લી સથ ધસીને મસા ઉપર લગાડે.

૨૧૪—પ્રકેશ સુરણનું સુરણ, તેજ અને સોંધવ મેળવાને રોજ ખાવું.

૨૧૫—સુરણ ૮ ભાગ મરી ૧ ભાગ, સુક ૨] ભાગ, ચીત્રા ૪ ભાગ, ગોળ ૧૬ ભાગ, મેળવી ૧ તો રોજ ખાવું.

૨૧૬—ધુંધું દર્ધ માટે ધુધ—નગોડ, આસંધ, બોંયરીંગળી, લાંડી પીપર એનું ચુરણ કરી ધુણી દવાથી અંદરના દર્ધ બહાર નીકળી આવે છે, તેથી ઉપર સરગવાના મુળના રસમાં સોમક ઘસી ૧] વાર લગાડે તે તાત્કાળ નરમ પડે. બહુ સંજાગથી લગાડવું કારણ તે બહુ ઝેરૂરી છે.

૨૧૭—આવાસીંગો છલાજ—૧] શેર સુરણ (વચળનું સુન્ધુ વધારે સાફ) ખાસીતે તેના આટો બનાવવો. ગોળ બુના ૧) ગર, સાદજીર શેર ૧ તથા પીપળ મુળ, વાયવરંગ, તમાકુપતર, નવનરી, સોનાડીની જડ, ખુસાની અજમેા દરેક નવનવ માસા લેખ એ બચના ગોળના સીરામાં પાક બનાવી ૧] થી ૨ તોલા રોજ ખાવો.

૨૧૮—સુરણ રોજ ખાવામાં લીધુ હોય તે ધાતુ વધારે અને દરસના મસાને મટાડે છે. વચળુ સુન્ધુ વધારે ગુણકારી છે.

દરસ માટે—૫ શેર કાચાં સુરણને સુકવી તેનું ચુરણ બા તોલો રોજ બેવાર થંડા પાણી સાથે ખાવું. સુરણ બધુ પુરું થાય ત્યાં સુધી ખાવું.

સુન્ધુના પાંતરાની બાજી બનાવી રોજ બે વાર ખાએ.

સુન્ધુનાં કટકાને ધીમાં તળી ચાસ પાછ મુરખ્યો બનાવી રોજ ખાએ.

૨૧૯—દરસ માટે—સુન્ધુના કકડા ધીમાં તળી ખાવાથી દરસ ત્રણે પ્રકારના દુર થાય

૨૨૦—વચરતાં સુરણનું ચુરણ ડર તોલા, ચીત્રો ૫૬ તોલા, સુંકે ૪ તોલા, મરી ૨ તોલા, એનું ચુરણ અને તેથી બમ ૧ ગોળ મેળવી બા અથવા બા તોલો રોજ ખાવું. એને સુન્ધુવરીક કહે છે.

૨૨૧—અપ—દરસના ઇલાજ. દરસ સફરશમાંથી બહાર આવે ત્યારે સોમકને સરગવાના મુળના રસમાં ઘસી લગાડે તે તરત ખરી પડે પણ દવા ઝેરી છે. સમજદાર વઢે વાપરી અથવા ચોલાખની બાજીના રસમાં સોમકને ખરણ કરે. રસ ઘણા વાપર અને દરસને લગાડે દરસ ખેરવાનું કામ સોમકનું છે પણ તેની અગત ઓછી કરવા માટે બીજી વસ્તુ મેળવી પડે છે. આ ઇલાજ નોખમભરેલો છે અનુભવીથીજ થઇ શકે.

૨૨૨—મસા શરીર પરના ખરી પડે—સંચારો અને કળીયુનો સંભાગે લઈ પાણીમાં મેળવી પીછી વડે તે મસા ઉપર લગાડે. સફરાના મસા ઉપર એ દવા લગાડવી નહીં બહુ જલદ છે.

૨૨૨-મન શરીરપરના ખરી પડે—સંચોગે કુળવેલો અને સભાગે કળીચુગે અને ત્રીજે ભાગે કાંદો (કુંગરી) મેળવી લગાડે.

૨૨૩-હંસના મસા માટે—સંચોગે અને ચુનો એનો પાણીમાં મક્કમ કરી લગાડે તો મસો ખરી જાય.

૨૨૪-હંસના મસા ચીમરાએ—સંધેસરાની પાલાને પાણી સાથે ખુંદી લેડા કરી સફરા ઉપર મુકે તો મસા ચીમરાએ, અને અગત નરમ પડે.

૨૨૫-હંસ માટે—સુરેખાર પાણીમાં વાટી લગાડવો તેથી દરસ નીકળી પડે છે.

૨૨૬-મસા જડમુળથી જાય—સસલાંની કાપી તેના દાળા ગુરદા તરત કાચા ચાવતે ખાઈ જવા.

૨૨૭-હંસ માં—સુન્ધુ આખું અથવા તેના કટક ફેળના, દીવે-જાના અથવા ઢાળ ખીજા પાદડાંમાં વીંટાળી તેના ઉપર માટીનો થર ફેરવો તે સુકાયે દાણામાં પકાવી લેવું (આ બનાવતને પુકપાક કહે છે.) આ માંદા સુકાવીને તેનું સુરણુ વા તોલો, તેલ અને ગોળમાં મેળવી રોજ ખાવો. (ધણા જાણીતો ઉપાય છે) સુરણુનું શાક વારંવાર ખાવું તેમાં રણુ ગુણુ છે.

૨૨૮-દરસ માટે સુન્ધુ બહુ ગુણુકારી છે. વવરતા સુન્ધુને કપ-ડછંદ કરી દાણાનાં દગામાં ખરી તેનું ઝેર કઢાડી નાખે તેને ખમણી ભુંકા કરી સુન્ધે અને વા થી ૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ ખાય તો દરસને બહુ ફાયદો કરે છે.

૨૨૯-દરસની ચુળ ચાય તે માટે ૫ શેર સુરણુ કાપી, તેની જુકા કરી, રોજ ૮ થી ૧૦ તોલો ખાયા કરવી. ૫ શેર સુરણુની જુકા પાંદોએ ત્યાં મુધી ચાલું ખાવી.

૨૩૦-હંસના દરદાએ મીઠાને બદલે સંધિવ ખાવું.

૨૩૧-મસા સાત દાનમાં માટે—સુરેખાર, જવખાર, ટંકણુખાર, સંધિવખાર, દરેક ૧૦ તોલો તેઓને મેળવી સાત ભાગ દરવા. ૧ ભાગ રોજ ૭ દાવસ સુધી પાણી સાથે ખાવો.

૨૩૨-હંસ માટે—સુંક ૧૨, પીપર ૮, મરી ૪, પીપળ ૧૨, ચળક ૪, તાર્લસ પત્ર ૪, નાગકેસર ૨, તમાલ પત્ર ૧૦, એલચી ૧, તજ ૧, વાળા ૧, જુનો ગોળ ૧૨૦ તોલા, આ બધાનો પાક કરી તેમાંથી ૧૦ તોલા પાક પાણી સાથે જમવા પહેલા લેવો,

૨૩૩-સાકર, ધરીઆળી, એલચીનું સુરણુ ફાંકવું.

૨૩૫=વરીઆળાની જડ પાણીમાં ધસી પાછલી રાતરે રોજ પીવી. ત્રાંખાના વાસણમાં રાખેલું પાણી પછી પીવું. આથી અદંડ સાથે થાય. ત્રીંદુળાં રોજ ખાવાથી કનકને ફાયદો થાય.

૨૩૬=ધુંઈ—વાંદાની અવાડની ધુંઈ આવે.

૨૩૭=ધુંઈ દળાડ, ઉપલેટ પાણીમાં ધસે તેમાં ૧ રતી સોમલ મેળવે. દરસ પર રોજ ૨) વાર લગાડે. ૧) દીવસ પછી કમોદ અથવા સુખવેલ આખાનો ભાત દહીં સાથે મેળવી મસાપર બંધ, મસા ખરી પડે-ખોન્ડીના મળના ઉકાળો દાળીમાં નાખે તે ઉપર દરદી ખેસે તો ફૂલ આવે. વાલ, કેળુ, કોળું, ખાતું નહીં.

૨૩૮=દરડે અને ઝળાઝો, માફક આવે તેટલો રોજ ખાય.

૨૩૯=દરમના મસા મટે—દરસ ૩) જાતના છે. ગરમીના એટલે લોહી ચીકારના હોય તો તે ફાટે ત્યાર લોહી પડે છે.

૨૪૦=ગરમીના મસામાંથી લોહી પડે છે. જો મસાવાળો દરદી લોહીઆર હોય તેનું લોહી બંધ કરે તો ખીજું દરદ થાય.

ખળગમના મસામાંથી ખળગમ પડે છે.

ગરમ વરતુ ખાવાથી મસાનું જોર વધે છે. દરદીને કાંડક જોઈએ તો રોજ સાથે અને નરમ આવવા જોઈએ.

નીચે લખેલા ઉપાયોથી મસા સારા થાય છે—

લીમજી દરડે દાંવડમાં તળેલી અને વરીયાળી સંભાગે મેળવી તેમાંથી વા તોલો ફાફી રોજ લેવી.

૨૪૧=હડતાલ ૨૭ તોા મઠો ૪૭ તોા. ઘી. ૧૦૦) વાર ધોમલું ૬ તોા. મક્કમ કરી લગાડે. ખમી સકાય કેટલી અગત ખળસે.

૨૪૨=વડના પાકા પાન જે ખરી પડે તેની રાખ તલના તેલમાં લગાડે.

૨૪૩=નવરાત્રી (નોતરાંના દીવસો) માં નવ દીવસ અપવાસ કરે. સુરજી વવળતું હોય તો ખારીને લેવું. અને સારાં સુરજીના કટકા કરીનેજ લેવા. તેઓને પાણી નાખ્યા વગર પકાવતાં અંદર સિંધાલુજી, દળદર, ધાનાજી નાખે. તેલમાં પકાવે. પેત બરતું ખાય; ખીજું કાંઈ ખાય નહીં. પાણી પીવાએ. દરસ માટે સુરજી પ્રાધાન્ય છે.

નવરાત્રીના વખતમાં સુરજી રસ બધું રહે છે, અને વધારે ગુણ આવે છે. તેથી નવરાત્રીના વખત વધારે સારો છે.

ચોકસ રૂતુમાં, અને દહાડાના ચોકસ વખતમાં જ્યારે વણસ-પતી પુર જોતમાં આવે છે તે વખતે તેને વાપડવામાં અને કાપવામાં વિશેષ ગુણુ છે.

૨૪૪=સુગળુ ૧૬ તો. ચીન્ક ૮) તો. સુંકે ૨૫ તો. એના ચુરણને ચુરણના રસ સાથે મેળવી ગોળી બનાવે. એ ગોળી દરસને જીતનાર અને જય આનાર છે.

૨૪૫=સનુદ્રંગ દાથીના મુતરમાં ઘસી લગાડે.

૨૪૬=ધુન્ધી—સાપની કાંચરી, બાળ, ખારકના બી. કડવી ડોળ-કીના બી. બામરી તી જાત એમાની ૧ ચીજની ધુન્ધ આપી.

૨૪૭=સીયુ ઘીમાં ઘસી મસા ઉપર લગાડવું.

૨૪૮=સરપંખાના મુળ બે આની બાર પાણીમાં વારી સાકેર સાથે પીવાથી તાલી બંધ થાય છે.

૨૪૯=હરસને મલમ—હીરાદખન તોલો, બા, બોદાર બા તોલો સંગળઈ બા તોલો, કપુર બા તોલો અને માખણ ૧૪ તોલા લઈ મલમ બનાવી સારા ઉપર લગાડયાથી એ રોગ મટે છે.

૨૫૦=હરસના મસા ખરી પડે.—હીંગ ૪ વાત્ર, દીવેલાની મીચ ૧૨ વાત્ર, લસણની ૬ળી ૧૨ વાત્ર એએને છુંદી લેપડી બનાવી મસા ઉપર બાંધે. ઘણા દીવસ બાંધે તો મસા ખરી પડે.

૨૫૧=મસા—હીરાદખન બા તોલો, કાળાં મરી બા તોલો વારી, મેળવીને ખાય, ઉપરથી જાસ શેર ૧ પીએ તો દરસ નીકળી પડે. (આ મસાજ ઘણા જાણીતા છે.) ૪ દીવસ આ મલાજ ચાલુ રાખે.

૨૫૨=હરસના મસા (કફના) મટે—હળદનાં ગાંડીઆને થુચરના દુધમાં સાત બાવના દઈને (સાત પત આપીને) તેને પાણીમાં ઘસી મસા ઉપર લેવ કરે.

૨૫૩=હીમજી (હીમજી હરડે) ને પાણીમાં ઘસી મસા પર લગાડે. સાથે જરા અરીજી ઘસી લીએ તો વધુ ફાયદો થાય ખોરાક સારો લેવા.

૨૫૪=હરસ—મસાનો બાધી મટે—હીમજી હરડે અને જુનો ગોળ ખાય.

૨૫૫=હરસ—બા તોલો સેફલી હળદર કુમારના ગર્જ સાથે ૭) દાન ખાવી.

૨૫૬=હરસ મટે—હલદરના ગાંડીઆને થોરના દુધમાં ૭ પટ આપીને તેને પાણીમાં ઘસી મસા ઉપર લગાડે તો મસા મટે અથવા

હરડેની જાંઝ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો, જુનો ગોળ ૧ તોલો, એને પાગડમાં પળાતી થળા દીવસ સેવન કરે. ચુનો. સાચખાર ખરીઓ ખાર, મોરચુથુ સંભાગે લખ લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ભાંજવીને મસા કાપર લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૨૫૮=લોહીવાળા હરસ મટે—હીરાદખણ ૨) તોત્રા, કહેંગાયા ૧ તોલો, કવડી લંબોડીનો મગજ ૨ તોત્રા, બકાન, લંબોડીનો મગજ ૧) તોત્રા, રસવંતી બે તોત્રા લેવી. કહેંગાયાને પહેલે યુક્તાય જળમાં પીસવું, પછી અધી ચીજ મેળવીને ચણા જેવડી ગોળી બનાવવી. ૨) ગોળી સહવારે અને ૨) ગોળી રાત રાત ખાવી.

પીગ થયા વગર હરસ ખરી પડે. નીચે રુજાયનું તેલ હરસને લગાડીઆ કરે.

૨૫૯=હીરાદરી ઉપલેટ, કણેરના મળ, વંદનાગની જડ (જાંગલી) ચુંક, લીડી પીપર, દાંતીના મળ, ચીત્રક, અડસા સીંધાનુજ હડતાલ. દાંડડી, મણસાલ, કડવીનાદના ખી, વાવવડંગ અઢેક તોલો લેવા. ૬૪ તો તલનું તેલ, ૨૫૨ તો. ગોમુત્ર, આકડાનું દુધ ૮) તો એનું તેલ બનાવે અને લગાડે તો વગર પીડાએ હરસ ખરી પડે.

૨૬૦=હલદર, કડવાં, તુરીઆનું ચુરણ સંભાગે લખ ચુરુરના દુધમાં ૩) કલાક મેળવવું અને ઘુટવું. ૧) તો સીંધવ મેળવેલા ઘુટતાં ઘુટતાં સુકાઈ જાય તે ચુરણને ગોમુત્ર સાથ મેળવી ૧૨ દિન લગાડે.

ધુંક-હાંગની ધુલ આપે. હાંગ જાડના મળમાં મુકે તો જાડ મરી જાય તેમજ હરસના મળને મારે.

હાડકું ભાંગે-હાડકું ઉતરે-મોચકાવું.

૧-હાડકું ભાંગે તે જલદી સંધાએ—ગાયનું દુધ તેમાં ઘી. સાકર અને ૦૧ તોલો આપરા લાખનું ચુરણ નાખી રોજ સહવારે પીએ તેથી હાડકું જલદી સંધાએ.

૨-હાડકું ભાંગે. હાડકું ઉતરે તે માટે લસણ, લાંખ, મધ, સાકર, ઘી મેળવી દરદી રોજ ખાએ તો જલદી સાડ થાય. લસણ ખાવાથી ગરમી ફટે, જની પુલ્લી સરીરે થાય ત્યારે ઘી લગાડવું.

૩-ભાગેલા હાડકાં મીન ખાવાથી જલદી સંધાયે છે.

૪-મોચકાયલા ભાગ માટે—ગરમ પાણીનો સેક કરવો. ઇંડાની સંકેતીમા ગેર મેળવી ગરમ કરી લગાડવું પછી આસપાસ તાપ લગાડી સેકાને લેપને સુકવવો.

૫-ભાગેલાં હાડકાંપર નાળીએર ખમનેળું, તેલ, સુકી લગદર ગરમ કરી સેક કરવાથી ફાયદો થાય.

૬-ભાગેલાં હાડકાંવાળી જગા ઉપર જેદીમધને પાણીમાં વાટી તેની ચટણી બનાવી મુકરી.

૭-હાડકું ભાગેલું—ભાગેલા હાડકાંને બરાબર ખેસાડીને જેદીમધની ચટણી ગરમ તેલમાં મેળવી લગાડે તે ઉપર પાટો બાંધવો, અને દંદીને જેદીમધ ખાવામાં આપવાથી સંધિ જલદી મળી જશે.

૮-હાડકું ભાગેલું સંધાય—ઘણી જુની ઇંટને બારીક વાટી ના તોલો ભુખા દુધમાં મેળવી ચાખ્ખામાં રાંધી ખાવાથી ભાગેલું હાડકું આગિઆપ સંધાય છે.

સંધો મેળવનાર છે—શરીરનું હાડકું ભાંગી ગયું ઉ દોય તે વેળા જેદીમધના ઉદાળાનું સેવન ગણો વખત કરવું.

૧૦-તાડકું ભાગેલું જલદી સંધાય—લસણ, મધ, પીપળાની બાલ મેળવીને ગેજ ખવાવો.

૧૧-ખાવળની હાલનું ચુરણ અથવા ખાવળના કુમળાં પરડાનું ચુરણ વા નેત્રા મધ સાથે ખાવું.

૧૨-ભાગેલું હાડકું—હાડસંધીને પાલો ૩ દીવસ બાંધે. રમત રોહીડાની હાલ પણ આ મુજબ બધાય છે.

૧૩-હાડકું ભાગેલું જલદી સંધાય—સાંધજસની હાલ છુંદીને ૩ દીવસ ભાગેલાં હાડકાં ઉપર બાંધવી.

૧૪-હાડકું ભાગે તો તેને પહેલે ગોડવનું પછી ઉપર પાણીની ધાર નાંખવી અને કપડું પાણીમાં ભીજવી મુકવું. કળતર નામ પડ્યા પછી આંખ ઉપર થોડા પાણીના ફટકા મારવા પછી હાલ મટાડીને પાણી સાથે જળવીને લેપ મારવો અને કપડાનો પાટો બાંધવો. ૧૨ દલાક પછી મજા. મહુદાની હાલ, આમલીના પાન એએનો ગરમ લેપ મારવો. ૨૪ દલાક પછી પાણીએ ધોયલાં ઘીમાં ચાખ્ખાને આટો ખુબ મરળા તેને પાટો બાંધવો. બીજા ૧૨ દલાક પછી ઉમરો, પીપળો, વડ જેવો હાલનો ઉદાળો કરી તે ઉદાળાથી સેક કરવો એટલે હાડકું સંધાય જશે.

૧૫-હાડકુ જલદી સંધાય માટે ખાસુંદરના જાણુ મુરખ દુધમાં પીવું.

૧૬=ધઉં, ઘી, અને ગોળનો શીરો રોજ ખાવો.

૧૭=ખાવળ, ત્રીફલાં, સુંડ, યુગળનું ચુરખ ખાવું.

૧૮=લેપ—ફટકાને ઇંડાની સફેદી સાથ મેળવવાથી સીમેંટ થાય

જે જોજેતા હાડકાં ઉપર લગાડવાથી મજબુતી આવે છે બાફેલી ધાબળને ફટકાના પાણીમાં બોળી ફરી પકવે તો ત્રીકાસ વધુ આવે તેનું સીમેંટ ભાંગેલા હાડકાં પર લગાડે.

૧૯=લેપ ભાંગેલા અથવા મોચકાયલા હાડકાં માટે—ફટકા ૧ તોલો, આંખાલળદર ૨) તોલો ઇંડાના ગફેદીમાં મેળવીને તેનો લેપ લગાડવો.

૨૦=મોચકાય પછી શરીરના સાંધામાં દુખાવો આવે તો મધને ઇંડાની સફેદી મેળવી મસળવું.

૨૧=સાયક માટે લેપ—કાપર ૧) ભાગ, હળદ ૪ ભાગ ગરમ કદીને લેપ બાંધવો.

૨૨=યુગળનો લેપ અને ૩ બાંધવો.

૨૩=હસેસ=(શેપ યુદર) નો લેપ બાંધવો.

૨૪=નાળીએરનું પાણી પીવું.

૨૫=ખાંડ અને મીઠું દરેક ૦૧ તોલો ખાવું.

૨૬=પીપળાનું ૧૭ પાન ગોળ સાથ ૮ દીવસ ખાવું.

૨૭=ફટકા બે વાત્ર ગોળ સાથ રોજ ખાવી

૨૮=સાયક માટે—તેજ મસળીને ગરમ પાણીનો સેક કરવો

૨૯=હાડગંભીર=

હાડકું રોટલું હોય. ઉંડું ધા હોય તે માટે	}	દેશી વાલ જે ખેતનમાં પકે છે તેના પાનની ચટણી બનાવી તે ચટણી જખમમાં દખાવે એટલી રોજ નવી દાખવી.
--	---	---

મોચકાવું હાથ પગનું.

તેજ અને હળદર મેળવી મસળે. આમળીના પાન ૦૧ સેર, મીઠું ૧) તો. બાફે અને પાટો બાંધે. તેથી કળતર દુખાવો નરમ પડે. પાટો દીવસમાં બે વાર બદલવો (જુઓ. 'હાડકું ભાગે') સંધા-હાથ વારંમવાર ઊતરે તો તે એકવાર બરાબર એકાદી લેપ નીચે મુજબ બાંધે. મેઠીના દાણાને આખી રાત બાંધે. બારીક વાટી

ખંભા ઉપર લેપ કરે. ૩ દાખી પાટો બાંધે તે, સાત દીન રહેવા દીએ,
એ મુજબ જી વાર કરે. ચામડી બી કદાચ ફાટે અને નવી આવે.

હાડકું કુલે.

અને સાંધા રહી જાય ત્યારે પાકાં દીમરનો ગર ધણી દીવસ
તગાડે. (એના તાડના ગુદ ની ધુંધ લીએ તો પીસાય દુઃ થાય)

હાડકું ભાંગે.

૧=ખાવણની છાત્ર અથવા ખાવળની સીંગનું ચુરણ ૦૧ થી
૦૧૧ તો. રોજ એ વાર ચાતુ ખાયા કરે.

૨=સાંધ રૂખા અથવા હાડ સિંધીની છાત્ર બાંધતી; હાડકું ડોકાણે
લાગી ૩) દીન રોજ નવી બાંધતી.

૩ અચુંદરાની છાત્રનું ચુરણ ૦૧૧ તો દુધમાં બિઝાળી ખવાડે
અને ઘીમાં મેળવી લેપ કરે.

૪=સાંધીના પાનની લેપડી મુકે તો હાડકાને જળડી બાંધે. એના
પાનને તોડી ૨) કટકા કરે. પછી સાથે વળગાડે તો પાણી
વળધી જશે.

૫=લેપ — એળાએ, બોળ, ગુંગળ શેરી હુમાન
ગુજર, રેવનચીનો સીંગ, મદા હાકડી, આળા દલડ, સાજી, લોધર
એનું ચુરણ પાણીમાં અથવા ગૌમુતરતરમાં લગાડે ઉપર ૩ બાંધે
અનેલે લેપ મુકા થાય. તો સ્પીરીટ નાખવાથી પાછો નરમ થાય.

દાથી પગ.

૧=દાથી પગ માટે—ભાદર વેલ, સાતુરી, ઘોડાજન્મ મેળવી લેપ કરે.

૨=દાથી પગ માટે એક તોલો કીરમજ પાણીમાં ભીંજવી એકજ વખત પીવાથી ફાયદો થાય.

૩=દાથી પગ, સારંગ માંડ (અંતરડાંનું ગાળીમાં ઉતરવું) ઉપર આવરના પાંતરાનું વરાળાઉ બાંધે છે.

૪=દાથી પગ માટે—નેટરની જડ સંક, મરી, પીપર, કચ્છે, અજમો, સુવા, દેવદાર, વાયરંગ એંગેલાનું સંભાગે ચુરણે ના તોલો ગાજ ૩ વાર ખાનું. અને એ ચુરણ પગને મસાળવું. ૧ મહીના નુકી એ હલાજ આલુ રાખવા અથવા નફ તેલ ગાજ એ વાર મસાળે.

૫=નાગરવેલ પાનના રસમાં સિધાદુણ મેળવા ગરમ પાણી સાથે ગોજ પીવું.

૬=આવળના પાન આરી બાંધવાં.

૭=સાંટાડી, સુક, અને સરસવનો ગ્રંદો લેપ કરવો.

૮=પતુને, એરડાનું મુળ, નગોડ, સાંટાડીના મુળ, સરંગવાની જાલ, સરસવ એંગેલાના ચુરણને પાણી સાથે મેળવી બહુ ગ્રંદો લેપ કરવો.

૭=દાથી પગ, } વર ધારાનું મુળ ના તોલો ગાયના મુતરમાં
પગે સોળ, } ધસી ૧ તો. પીએ એક વરસનો સોળે હોય તે
નરમ પડે.

૧૦=દાથી પગને ફાયદો થાય—કસાઇનો ફાડ બરના ફાડને મળતા છે, એને તેના ઉપર મોતી જેવાં ફલ થાય છે. એનું મુળ ગોમુતમાં છાંદી સોળ ઉપર ૭ દીવસ લેપ કરે.

૧૧=દાથી પગને ફાયદો થાય—આખરાના મુળનો રસ સરસીડે તેલ સંભાગે મેળવીને એ તોલો દરદી પીએ.

સાગરના જાહની જાલનો કાઢવો પીવો.

હરીતકી દીવેલમાં તળી ગોમુત સાથે ૭ દીવસ ખાવો.

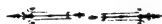
૧૨=દાથી પગ માટે—ના તોલો દળદર ના તોલો ગોજ અને ગોમુત ૧ તોલો સાથે મેળવી ખાવામાં લેવું.

૧૪-હાથી પગ માટે સાપના મોંઢામાં હળદરનો ગાંડીઓ દાખીને મુકવો. તે સાપને એક હાંદલીમાં મુકી કપડાં કંઈ કરવું. જમીનમાં ૧ ખાડો ખોદવો તેમાં હાંદલી મુકવી હાંદલીની આસપાસ દાંદડીઓ કાંટાવાળો થુવર અથવા બાવળીયા અથવા ખોરડીના કાંટા મુકવા (કુતરા કોહસા સાપને ખાંધ ન જાય માટે) ખાડો પુરી નાખી માસ ૧ પછી પેલા ગાંડીઓ કાઢાડી પાણી સાથે ધરી હાથી પગને લગાડે.

૧૬-હાથી પગ-હળદરનું ચુરણ ગૌમુત્ર સાથે પાતું ૧ વરસનો વ્યાધી દુઃ થશે.

હાથી પગ.

એમાં ચરખી હોય છે તે માટે નહિ કંઈ સારો છે, પાણીમાં ધરી લગાડે એ કંઈની ગોળી ખવાડે તો ઝાડો ઊંળની થાય, ઝેર નિકળી જાય. તેલ મરચાંની સખત પહરેછ છે.

પગ ચાલવાનું જોર વધે.

હરણના દૂધમાં સાંજખાં નાખી રોજ પીએ.

પારો શરીરે પુટી નિકળે.

૧-પાનનું રસાગ્રણ કાચું ખાવાથી શરીરે કુદસા, ચાંદા, કોહવાટ નીકળે તે માટે ગળીના છોડને મુળ સાથે પાણીમાં ઉકાળા તે પાણી સવારે જીરે પેને તા થાં વા રોજ પીએ. પછી ૧૦ ૧૦ મીનિટ તે પાણી પીએ. તેથી પીનામ છુટે અને તેમાં કાચા પારોબહાર નીકળે. દરદીને ૧૫ દિનમાં આરામ થાય. જરૂર હોય તો વધુ દીવસ એ પાણી પીએ.

પીનામ ખંધી એકઠી કરે તો નીચે પાને જણાય.

૨-વાંસના ઝાડ પાનના રસ પીવાથી ફાયદા થાએ.

પગની ખોરખાણ બાલકને

બાલકના પગ જનમથી મરડાયલા હોય, અથવા છેક નાની ઉંમરમાં ઊંચું રાખતાં પગ મરડાયા હોય તો, મીઠાના પાણીથી બાલકના પગ સેવ્યા અને સારી ખેંડે મસગવા. રોજ ૩ વાર કરવું, અથવા દરીઆ આગળની ગરમ ખાંડી રેતીમાં દાખી રાખવા. તેલ મારેસ કરીઆ કરવું.

દાંડણ-ખેન-દમ-સ્વાસ.

૧=દાંડણ મારે—કુલવેલી ટંકનખાર ૨ ભાગ, મરી ૧ ભાગ મેળવી તેમાંથી ૧ તોલી મધમાં સઘવાર સાંજ ખાવું.

૨=દાંડણ મારે=ટંકણવેલેહ એટલે ફટકડી કુલવેલી ૧ ભાગ, ટંકનખાર કુલવેલી ૨ ભાગ, મરી ૩ ભાગ, આ ત્રણ ચીજોને મધમાં મેળવી ૧ તોલી સવાર સાંજ ખાવ તો દાંડણ મટે.

૩=દાંડણ મારે—ધંતુરાના પાતરાં ૩) થી ૫) વાલ મુધી સહ તેની બીડી બનાવી પીવામાં લે છે; જે પાતરાં યુષ્મ ન આવે તો ધંતુરાના બી વાપરવામાં આવે છે, દાંડણના કુમલો થાય કે તરત એ બીડી પીતા જેઠાએ. દરદીને દાંડણનું જેવ નદી હોય બતાં સૂતી વેળા ૧ બીડી પીવાની ટેવ રાખેતો દાંડણ તદ્દન સારી થાય. કાઠ દરદીને આથી ફુસતી જણાય તો આ જસાવ અંધ રાખેતો.

૪=દાંડણ—બુંગ ગોળા ૧ તોલી સરસાના તેલમાં મેળવી ચાટવાથી દાંડણ નરમ પડે છે.

૫=દાંડણ—ચાંતાઈની બાજી ૧ શેર લેવા તેને ત્રણ શેર પાણીમાં બુચ ઉકાળી તે વાણી ૫) તોલા દીવસમાં વણવાર પીવું. તાવુ બનાવી રોજ પીવું. આ બાજી રોજ ખાવામાં લેવી.

૬=દાંડણ, દડડીની ખરેલી, પીસાળનું અંધ થયું એ મારે ધંતુરાના પાતરાં વપરાય છે.

૭=ખરેલી, દાંડણ મારે ધંતુરાના બી અને મરી સંભાગે લેવા અને આદુના રસમાં દુધરના દાણા જેવી ગોળી બનાવી દીવસમાં એ ખાવા.

૮=દાંડણ સાથ અડગરી હોય તે મારે—દેવદાર ૧ તોલા પાણી ૧ દાા તોલા ઉકાળી, કાદાવા બનાવી તેમાંથી ૩ તોલા પીવું.

૯=દાંડણ બાય—૧ શેર મરીને યુવર ખરસાણીના દુધમાં દુધનાં રાણી કાદવની કુલલીમાં મુકી તેને કપડાંડ કરી સુકાવી તીવે ૭ દીન મુંદ તેમાંથી એક મરી પેલેલે દીવસે ખાવું, પછી એકેક મરી રોજ વધારવા જવું.

૧૦=ખરમાળની પોનના રસમાં વટાણા જેવી ગોળી મોઢામાં રાખવી. દાંડન ખરી મારે એ બહુ સાફ છે.

૧૧=દાંડણ મારે—અડસોના સુકા પાંતરાનો પુમાડો પેટમાં લેવો.

૧૨=દાંડણ (ખેન) બંધ—ચોખાના પુલમાં કાળી અસ્પીન મુળો ઉપસાને પીવું.

પા=હાંફણ માટે ઇલાજ—કાળા ધંતુરાના બીને ઝઉમુતમાં સુક કરીને તેની ભરમ કરવી, તેમાંથી રતી એક પાન સાથે ખાવી,

ખાંસી અને દમ માટે—મધ અને જવનું પાણી ગુણકારી છે.

પા=દમ નરમ પડે—થુઅર કંટારીઆના ૮ પાન રોજ ખાવાં.

૬=દમ, હાંફણ માટે—ખાજરીને દુધમાં ખરમોટી છાયામાં સુકવે, આ મુજબ ૭ પત આપે. તેને કાઢવના વાસણમાં મુકી મેં બંધ કરે.

જમાનમાં ખાડો ખોડી તેમાં છાણા મુકે તે ઉપર પેલું વાસણ મુકી તેની આસપાસ અને ઉપર બીજાં છાણા મુકી સળગાવે અને ખાજરી બળાને સુરણ થાય. આ બજેલી ખાજરીનું સુરણ ૧૧ તોલો થંડા પાણી સાથે મેળનીને રોજ ખાવું.

૭=દમ માટે ખીર ખરોટી પાન સાથે ખવાય છે.

૮=હાંફણ માટે—જેડીમધ અને અકકલકરો સંભાળે લઈ મધ સાથે ગોળા બનાવે ૧ ગોળા રોજ ૩ વાર ખાવી.

૯=દમ માટે—મેલેડાંને બકરીના મૂતરમાં ઘસે તે ઘસારો મધ સાથે ખાવે.

૧૦=સ્વાસ, ખેન, દમ માટે—સેકટાના જાડને કાનરી અંદર અજમો ભરેલો અને તે ગાયનું પાંચું પુરી લેવું, ૪ માસ પછી અજમો બહાર કાઢી તેનું સુરણ ૧૧ તોલો રોજ બે વાર ખાવું.

આસ, દમ માટે—જવનાખરમ પાણીમાં મધ નાખી પીવું.

૧૧=હાંફણ, દમ નરમ પડે—૧ તોલો ટંકણખાત ફૂલવંચા. કવંગ, પીપર, અકક તોલો ગરમ કરી સધળાંનું ચુગણ બનાવી બેઆની ભાર (પાંચ વાત) સુરણ સદવારે સંજ મધમાં ખાવું.

૧૨=દમ, ખાંસી, હાંફણ માટે—પીપળાની રાખ ૧ શેર લઈ સવાશેર પાણીમાં દોહવી પાણી નીતડે ગાળી લેવું. તે પાણી ૧ તોલો રોજ ૩) વાર પીવું અથવા પીપળાની બાલને રસ ૧૧૧ તોલો સદવારે ૧ વાર ૧૪ દીવસ પીવો.

દમ, ખડી માટે—થુઅરનું દુધ બે વાત ગોળમાં ખાવું.

૧૩=દમ માટે—થુઅરના બુદાની ખીડી બનાવી દરોડી પીચે તે તરત ફાવેલ થાય. ધંતુરાની ખીડી કરતાં વધારે સાકં કામ થાય.

હાંફણ મધ—કાળાં મરીને આકડાનાં દુધમાં મેળવી તેનું સુરણ બનાવે. સુરણ એકવાત અથવા વધારે મધ સાથે રોજ બે વાર ખવાડે.

૧૪=ખેન, હાંફણ માટે—ગંધર્વગુણીનાં પાત્ર ફળના બી અને અજમો સંભાળે સુરણ બનાવી તે ૧૧ તોલો સુરણ નાળાં પાણી સાથે રોજ બે વાર ખાવું. ૧૪ દીવસ ચાલુ રાખવું.

૧૫=દાંફળુ. દમ, દેડકા માટે—અરદૂસીનો રસ ૧ તોલો, લીડીપીપર ૧ વાસ મેળવી રોજ બે વાર ૧૫ દીવસ પાંચો, અથવા અરદૂસો તોલો ૧, ઠાઝેફળ તોલ ૦૧ નું ચુરણ બનાવી તેમાંથી ૦૧ તો, ચુરણ મધ સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું.

૧૬=દાંફળુનું જોર ધણું હોય ત્યારે ૧, ચોખાપુર મોરચુનું લઈના આટામાં સુકા જોળી બનાવી ખાઈ તો દાંફળુ તરત નરમ પડે.

૧૭=દાંફળુ—ખડી માટે, ૧) તોલો લસણ અને ૧ ના. બદામ અમ્મોની છુદાને વા શેર બકરીના દુધમાં ઉકાળી તેમાં સંકેર, વનયફળ મેળવી ચાટણુ બનાવવું, તેમાંથી ૧) ના. સવાર સાંજ ભુખે પેટે રોજ ખાવું.

૧૮=દાંફળુ, ખાંસી માટે, હળદરના ગાંડીઆ ૫) તોલને ૧) વાસણમાં સુકવા. તે વાસણમાં માયનું દુધ શેર ૧ દોલવું, તેને ગરમ કરવું. તેનું દહીં બનાવવું પછી છાસ કરવી. તે છાસમાંથી હળદના ગાંડીઆ ઠંડાડી કટકા કરી સુકવવા. તે કટકા દીવસના ૩ વાર ૦૧ તોલો ખાવા.

૧૯=સ્વાસ, દમ માટે—મીઠું અને આકરાનું દુધ સંભાજે લઈ તેની ટીકરી બતાવી, તે મોંઢામાં રાખીને તેનો રસ ગળાવે.

૨૦=દાંફળુ માટે—આકડાના કુળ (છેક મોટાં નહીં તેમ છેક નાદના નહીં) છાસ ઠંડાડેલાં, મરી, સંયજ સંભાજે મેળવી ચણા જેવડી જોળી બનાવી તેમાંની ૧ જોળી રોજ ૩ વાર ખાવી.

૨૧=ખાંસી, દાંફળુ માટે—ખાત્રી પૂવક છલાજ એજે બાજરીનો આંટો, નીમક, હળદરનું ચુરણ સંભાજે મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો રાત્રે સુતી વખતે ખાવો; ઉપરથી ગરમ પાણી પીવું. સવારે છાતીપરથી બળમમ પડ્યો અને જરૂર ફાયદો થશે. સાધારણ ખાંસી અને બળમમ માટે રામબાણુ ધ્રુવાજ છે.

૨૨=દાંફળુવાળા દરદીને—સવંડરના કુળની ગાદ બનાવી ખાંડ સાથે પીવી.

૨૩=દાંફળુવાળા દરદીનો કફ બહાર કાઢવા માટે વિંછીડાનું ચુરણ ૧ રતીથી ૧) વાસ સુધી આપે.

૨૪=સ્વાસ અને દમ માટે—૪ લવંગને દીવાની બતી ઉપર ગરમ કરી મોંઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવા કરે.

૨૫=સ્વાસ, દમ માટે સરખંખા મુળનો ધ્રુમાડો લેવો.

૨૬=સ્વાસ, દમ માટે હળદરના ગાંડીઆને દીવાની બતી ઉપર

મરમ કરી તે મોઢાંમાં રાખી તેનો રસ મળે અથવા તે હળદરનો શુકા
ગોળ સાથે મેળવીને ખાવો.

૨૭=શ્વાસ દમ માટે વડની કુપળ મોઢાંમાં રાખી રસ મળવો.

૨૮=હાંફથી માટે—ઉટકંટાના પીળાં ફુલની રાખ ના વાત ચેવણી
પાનમાં મુકી ખાય અથવા મધમાં ચાટે.

૨૯=હાંફથી માટે—દેવડામાંથી સફેદ આટો નીકળે છે તે ના વાલ
મધ સાથે ખાવામાં રોજ લેવો. તેનું વજન વધારતા જમ બે વાલ
સુધી લેવું. ૧૫ દીવસ ચાલુ રાખવું.

૩૦×૩૧=શ્વાસ-દમ માટે-ધંતુરો ધણા ઉપયોગી છે બણી સારી
અસર કરે છે. દમવાળા દરદીને ધંતુરાનું બી અઠેક રોજ ૧ અડવા-
ડીયું ખવાડવું બીજી આખી અડવાડીયું બળે બી ખવાડવાં ત્રોજે
અડવાડીયે ત્રણ ત્રણ રોજ ખવાડવા. એથે અડવાડીએ ચાર ચાર અને
પાંચમે અડવાડીએ પાંચ પાંચ બી ખવાડે તો એ રોજ મટે.

૩૨+૩૩=દમ-હાંફથી માટે-મરી, સાકર સંભાજે મેળવી દમના દુખથી
કંટાળેલા દરદીએ મધ સાથે ના તોલો ચુરણ ખાવું.

હાંફથી માટે બીજા ઇલાજો નીચે મુજબ છે.

મરી, મુંઠ, પીપર સંભાજે ચુરણ બનાવી ના તો, ચુરણ બા
તથા ગોળ સાથે ખાવું.

આદુના રસમાં મધની ચામણી બનાવી ખાવી.

આદુનો રસ અથવા ઉકાળો હાંફથી માટે પીવો. આ ઇલાજ
બહુ સારો છે.

૩૪=હાંફથી-ભોંયરંગણીના પાંદડાં, અથવા મુળનો રસ ૨ તો. મધ
૨ તોલા એટલું એક વખત માટે પીવું. આ મુજબ રોજ ત્રણ વાર
પીવાથી હાંફથી તથા ખાંસી બંધ થાય છે.

હાંફથી (ખેન) તો ઈલાજ-ધંતુરાના બીજ અને મરી સંભાજે
લઈ વટાના જેવા ગોળી બનાવી તેમાંની બે ગોળી સહવારે અને
સાંજે ખાવી.

૩૫=હાંફથી માટે-મરી, મનસીંગ, જટામાસી, સંભાજે મેળવી
તેમાંથી ત્રણ વાલની બીડી બનાવીને પીવી,

૩૬=દમ, હાંફથી—સરસીઈ તેલ અથવા રાઈનું તેલ ના તોલો
લઈ તેમાં ગોળ મેળવી ચાટવું. દરદના પ્રમાણમાં વધતુ ઓછું અને
બે ત્રણ વાર રોજ લેવું. આ ઉપાય બહુ રહેલો અને સસ્તો ધરખં
બની શકે તેવો છે.

દમ—પીપરને આઠ પહોર ખરણ કરી મધ સાથે ખાવી.

હાંફણુ સાથે ખાંસી હોય તે મટે—ઘોંટીઃ પીપર વાલ ૪ મધ સાથે અથવા જીનો ગોળ વા તોલો મેળવાને રોજ ત્રણ વાર ખાવું.

૩૭—હાંફણુ—વડનુ દૂધ વાલ ઝેકની આગરટમાં ગોળા બનાવી દીવસમાં ત્રણ વાર લેવી.

૩૮—હાંફણુ, દેડકા માટે—સરખંખાના મુળના ચુરણ ૧ બાસાની ખીટી કરા પીવા.

દમ, હાંફણુ—સરસીઈ તેલ ૦૧ તોલો અને જીનો ગોળ ૧ તોલો ખાવા.

૩૯—દમ તથા સાદસનો ઉપાય—તંબાકુ ૪ વરસનો જીનો ૧ તોલો, દીંગ ચાખખી ૧ તોલો, ગોળ ૫ વરસનો ૪૦ તોલો. આ આ બધાને મેળવી ૧ ગોળા બનાવી તે ગોળાને ૧૧ રોજ અરદના આટાનો લેપ કરવો. જમીનમાં ખાડો ૧ ફાથ ચારસ ખાદી તેમાં જણા અથવા રાણી ગોળની મુકી વચ્ચે ગોળા રાખી સળગાવવું. બળી રહેતે તે ખાડો મેતાગથી ધડકા નાખી ૧ રાત ગોળ ખાડામાં રહેવા દેવા, પછી અંદરની દવામાથી વાલ ૧, ખાવાના પાન સાથે ચાલુ થણા દીવસ ખાવી.

હાંફણુ માટે છલાજ—દુરદુરાના પાતરાંને છુદાંને તેની લેપડી અને ફાથના અગુધાની નાંચેની નસો ઉપર હાંફણુ રાકે થતાં પહેલાં બાંધે અને થણા દીવસ ચાલુ રાખે.

૪૦—હાંફણુ—સ્વાસ—પીવાની ચાદમાં શાકર નાંખી લીંબુ ૧ ફાંગનો રસનીચવી પીએ તો હાંફણુ તરત નરમ પડે છે.

દમ—સ્વાસ માટે દરડા ખેરાનું ચુરણ ૦૧ તો. મધ સાથે ખાવું. હાંફણુ માટે દાડકાનો ૦૧ તોલો આરીક બુટા પાણી સાથે પીવાય છે.

૪૧—દમ, હાંફણુ માટે—કેળાંને ચીરી અંદરના ખી કલાડી નાખે અને તેની જગ્યામાં મરીનું ૦૧ તોલો ચુરણ ભરે, આખી રાત દારમાં રાખે, સહવારે તે કેરું દરદી ખાય.

૪૨—દમ, હાંફણુ માટે—કેળાંની કુપળ નવટાંક વડાગરં મીઠું નવટાંકને ખરળ કરવું. ૧ પાણીવાળાં નાળીએરને ફોતરી અંદરનું પાણી કલાડી નાંખવું, તેમાં ઉપલું ચુરણ ભરી કાણું બંધ કરવું, તે નાળીએરને ભઠીમાં બાલવું. કાટલી બળી રહે તે નાળીએરને અંદરના જુદા સાથ વાટવું. તેમાંથી ૧ તોલો રોજ સહવારે ૭ દીન ખાવું, પહેરેજ—તેલ મરચું, દૂધ, માજલી, આમલી, કેરી એ ખાવું નહી.

હિસ્તીરીઆ-વાઈ-મૂળી-આંકડી.

૧-વાંદગાની અઘર ૧ વાલ મધમાં રેગળ ખે વાર ખાવી.

૨-હીમોડીના મગજને કાઢવના વાસણમાં ભરી પેક કરી એક ખાડામાં નવાં અમેશાં પાણીનો બીનાશ રહેતો હોય ત્યાં ૬ માસ દાટી રાખવી. વળી કાળાં મરીને ગળા કંટાળા યુવરના ચડમાં મૂકા ૬ માસ રહેવા દેવાં. ફાગણથી ભાદરવા માસ સુધી આ કામ કરવું આ બધે બજણોનાં સંભાગનું ચુગળ દરદીને ચંગાડે તે મગજનો કાંડા મરી જશે અથવા કાંક સાથે પહાર આવશે.

૩-હીસ્તીરીઆને કાપડો કરે—લસનની ૪ કળી અને હીંગ ૧ મીસાબાર મસળીને દરદીને ચુધાડીઆ કરે. જે વાત વેરવેર હોય તે એક વાલ હીંગ ખાવામાં આપે.

૪-હીસ્તીરીઆ માટે—૧૦૦૦ વરસના જુના અમવાતારી કાગળને પીતલની ચાળીમાં આગે તેની રાખનું બારીક ચુગળ આગે આંજે તે હીસ્તીરીઆ મટે.

૫-હીસ્તીરીઆ—વાડુના દોમ માટે—દરદીએ અરીસાનું ચુગળ સંધવાથી દુશીઆરી આપે.

૬-હીસ્તીરીઆ-આંકડી-સગદી માટે—ઘોડાવજનનું બારીક ચુરણ દરદીને ચુધાડે તેથી એમાં શીક મારશે અને દરદ નરમ પડશે. આ તે. ઘોડાવજનનું ચુગળ મધમાં મેળવી રેગળ ખે વાર ખવાડે.

૭-હીસ્તીરીઆ—કમર કાકરીના બીનું ચુરણ બા તાજા પાણી સાથે પીવું.

૮-હીસ્તીરીઆ માટે—માલકાકણના બીને લુગડામાં મુકી ખુબ મસળી અદરયા કચેરા જાડરા કાઢવા. બીને ઘીના હાથ લગાડી લોહી પર સેપી તેમાંથી રતી ખે (ચાર ઝેન) લઈ સાકર સાથે મેળવા ૩ દોવસ ખાવી.

૯-હીસ્તીરીઆ—હલદરનો ધુમાડો આપવેલ.

પક્ષલાત, વાઈ, ઉડ્ડસ્તાંબ, અડહીઆ વા, ચકટવાયુ,
જૂતવાયુ, હીસ્તીરીઆ-વાયુ-ખંચતાણુ.

૧-પીપળાની વડવડનું ચુરણ બા તોલો ખવાડે (કુતરાના ઝેહેર ચડવાથી દરદી બગડીઆ હોય તેને પણ ફાયદા કરે.)

૨—ક્રીડાને સમજાવ્યા વાડી મુંઝાડે તો અનુદી દૂર થાય, બુદ્ધિની નવા વિચાર ખસે, જીભારી સખત હોય તો આ બધી ચીજોને અંતરના કહે.

૩—પીપળાની તાલ વડવા ૭ તો. વાવનતરી ૧ તો. કનુરી ૧ તો. ભાર મગના કાળા વેવડી ગાળી કહે. ૧ કોળી પાળી આથ મેળા ન વાર ૧૦ દીન ખાતે એટલે જરૂર કાલેકો થાય.

૪—ગીકટ દરેક વાવનું ધોળાવનથી લેવું છે. પ્રમાણ ૫ વાસ મથ નાથે.

૫—ગીકનુરી ૧, ૧૫૫ વરસી) માસ કાકળી પે ચાલીનાર.

૬—અનુદ કાળા અંગે ૬ થ વડવાના અંગે સસાણના રસમાં ધમ્મા અંગે નાથે.

૭—સાસ કૂત્ર ચાકડાના અંગે મરનીના ગાળે. બનારા નેકર ન વાર સાસ ખાસા કહે.

૮—મેનકે અથવા દરેકને મોના કમળનું સમજાવ્યું કાવું.

૯—ગીકનું ચુરણ કાલે ધમ્મા કાલે ન વડવા તો નાખમા કૂત્રા દરેક વડવા થયા ખસે ૪ વાસ અધમાં ચટાકા.

૧૦—ગીકાવાળી પરી કોળ વાર ૧૦ કમીને કાળની ખત્રીની ખાલે નાથે નાથે કાલ પર એળીઆનું ચુરણ લગાડે અંગે જરા પાળી મેકે, એળીઆ પીગળવાથી જલને એળા કળાસ વાગે જે ધોળ કમનારી રવા જગ દેવી ઉઠિને કૂકવા મોકે.

૧૧—ગાખડના કોડ ઉખેલાં તેના મુળ જેટલાં રાતા હોય તેટલા કાળી લેવાં તે વા તો. લઘુ ઘીમાં ઉકાળી ઘી પાંચે તો વાસ મથ.

(પંડીત ગોપાલાચાર્ય)

હોડકી—અડગરી.

હોડકી—કુસવેલી ફટકી ૧ વાસ ગોળ સાથ ખારી અથવા કમારના રસમાં ઝુંડની ભુકી મેળવી ખાવી.

હોડકી—અડગરી માટે અડદ અથવા હળદરના ચુરણની ખીડી બનાવી ધુમાડા પેટમાં લેવો.

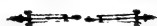
હાડગંબીર.

એક જાતનો કુટલો શરીરપર થાય છે; તેને કોઇ ઇલાજ લાખતો નથી તે માટે નિપાળાના રાજા બીજા મંત્ર, પારસ પીષગાના કૈળ ખેતી લેખડી બાંધે તો ખેતી જાય.

હવા ખરાબ દુર થાય.

ચુનો ખેં બાગ, કટકી ૧) બાગ મેળવી કોરીના વાસણમાં મુકે.

હજરત (હજરાયત) ભરવાની વિધી.

સાખા મુઝા અધિદાની લાવી ૩ નેને લપટાવેછ,
ધૂન કેરા દીપકમાં મુકી પ્રીતે તે પ્રગ્લવાવેછ;
સાત વરસનું બાળક બાલ્લાની સ્નાન કરાવેછ,
શ્વેત વસ્ત્ર પોશ્વેરાની એને દીપકબાગળ બેસાવેછ.
બાળક દ્રસ્ટી દીપક સામી રિથર મને રખાવેછ,
તણુ કાળની ગુપત વાત ને પ્રગટને દરસાવેછ.

હોજ મોઢાંમાંથી નિકળે.

ઇસપગુલ અને સાકેર સંભાગે ૧) તો રોજ બેવાર ખાએ ઉપરથી પાણી પીએ. એની આદ અથવા ત્રાબ આછા ગુણુ કરે છે. ખાવ્યાને જરા ગરમ કરી વાપડે તો વધારે ગુણુ આપે.

ખાંસી હટકાની=કાટાંટીકા=હટકાની ખાંસી.

૧=કાળા તંબાકુના દાંડા ૨) રોરના ટુકડા કરવા. ૧) મેર સિંધવ લેવા. લોખંડના વસણમાં તંબાકુના કટકા પાંચરવા તે ઉપર સિંધવ ઘોડા મુકી પર કરવું. એ મુજબ બાંધે ચીજ અકેકપર મુકી વાસણુ પેક કરી સળગાવવું. તંબાકુ બળી તે કાળો થવો જોઈએ. સંકેદરાખ થતી ન જોઈએ. ૧) વાલે આ ચુરણુ, બે એલગીનું ચુરણુ તે નાગર પેલના પાકા પાનના રસમાં મેળવી બાળકને રોજ ૩) વાર ખવાડે. ખાંસી વધતી થાય તો હલરાનું નદી.

૨=આદુ, કાડો, કુદનો એનો રસ ૧) ચમચી પીએ. નામને ખાતર દવા તરીકે કાંઈ ચીજ અંદર નાખવા અગો.

૩=ધમાસો તેના મૂલ સાથ લાવે તેના ૦૫ તો રસને દૂધ સાથ ખવાડે.

૪=ખેરસાલ ૧) ટાંક, મધ ૨) ટાંક, બોંવ રીંચણીના પાનનો રસ ૨) ટાંક, બાલકનું મુતર ૨) ટાંક એની મેળવણી કરી ૦૫ અથવા ૦૫ તો. રોજ બેવાર બાલકને પાએ; તો ખાસી જરૂર સારી થાય.

૫=ગોઝારા કુવાની ઠીકરી લાવીને મળામાં રાખે.)

૬=લવંગને ૪) પોહોર પાણીમાં બીંજવે તેની દારમાળા કરી બાલકના મળે પેહોરાવે.

૭=કોંટની એસની સુધાડે.

૮=ચામડીઆના કુંદનું પાણી અભદાવે.

૯=જેઠી મધનો સીરો ૧) તો, કાકડા સીંચ ૩) માસા, આતવિષ ૩) માસા, અરીણ ૧) માસા, આદુના રસમાં અને મધમાં ગોળી ચીની ખોર જેટલી ખનાવે, ૬) માસના બાલકને ૦૫ ગોળી, મોટાને ૧) થી ૨) ખવાડવી.

અજીરણ-હોજરીના દરદો=ખદહજમી, અરૂચી.

૧=સૂંદ ૦૫ તોલો, મીઠું ૨) વાલ મેળવી ખાધા અગાઉ ફાફા મારી અરધા કલાક પછી ખાતું.

૧૫-સુનામખી ૦૫ તોલો મધ સાથ રોજ ખાતી.

૧૫૫-કાલાજરી ૪) વાલ અને મીઠું ૨) વાલ ખાતું.

૨=અજીરણનો વ્યાધી આ જમાનામાં બહુ વધ્યો છે. ખોરાક ખાવા પાછળ જે પેસા ખરચાય છે તેના કરતાં વધતો પેસો ખોરાકને પચાવવાનું મથન કરવામાં જાય છે. સેહેલો અને સુતરો દલાજ એ છે જે,

ખોરાક રોજ એકવાર લેવો. અરધી ભુખે ખાતું.

દૂધ કાળનોજ ખોરાક ચાલુ રાખવો.

અપવાસ અઠવાડિયામાં ૧) દીવસ કરવો.

દૂધમાં ચુણાતું નીતરું પાણી નાખી. પીતું બીજે ખોરાક લેવો નહીં.

૩=દુધનું અછરણુ થાય તો દુધમાં ૫) ૭) એલચી ઉઠાળીને દુધ પીવું.

૪=અછરણુ માટે - ૭૩ અને સાકર રોજ એ વાર ખાતી.

૫=હરડે, ૭૩, પીપરીમુળ સંભાગે ચુરણુ વા તોલો લેવો.

૫ા=એહેરકચરા ઘીમાં તળી તેની ફાફી બનાવે. તે ફાફી ૧ વાલ, મરી ૧ વાલ સાથ મેળવે અને જમતાં પેહેલાં ચરધા કલાક આજળથી ખાય,

૬=સુક તોલા ૭), મરી તોલા ૫), પીપર તોલા ૬), નાગકેમ તોલા ૪), તમાલપત્ર તોલા ૩), તજ તોલા ૨), એલચી તોલો ૧), સાકર તોલા ૨૮, એનું ચુરણુ વા તોલો જમતાં પેહેલાં પાણી સાથ લીએ.

૧૧=સીંધાલુંણુ, નવસાર, જવખાર સરખે ભાગે ત્રણ ગુદા ગુદા છુંદી એક રસ કરે તેને કાદવના સાસણુમાં કપડછંદ કરે. તે વાસણુની આસપાસ જાણુ મુકી સળગાવે. અંદરનો ખાર એઆની બાર જમતી વખતે ખાય

૧૨=આદુ, સધિવ અને લીંણુની ચટણી બનાવી ખાતું ખાવા પેહેલાં ખાય.

૧૩=સેકેલી (સેકેલી) સુંદ. મરી. પીપર, અજમા, ૭૩, સાદ૭૩, સીંધાલુંણુ એએને સંભાગે મેળવી જમવા પેહેલાં ખાય, અથવા ચટણી બનાવી મળાએ ફાળાએ ખાય.

૧૪=ત્રીડીપીપર અને સીંધાલુંણુ લીંણુના રસમાં ૭ દીવસ ભીજવી રાખી સુકવી તેનું ચુરણુ બનાવી રોજ ૨ વાલ ખાતું. સેકેલી ભાંગતી બુકી વા વાલ અથવા વધારે ખાતી.

૧૫+૧૬=અછરણુ માટે પેપરમીટના ફુલ એવલીપાન સાથે ખાવાં

૧૭=અછરણુ, બધકાપ, ૭૭નુંજવર, જુનો તાવ માટે આક્રમ ઇલાજનીચે મુજબ છે:—હરડે નંગ ૨૦૦ આમળા નંગ ૨૦૦, લીંડી પીપર નંગ ૨૦૦, આ બધી ચીજને કાદવના વાસણુમાં મુકી ખાખરા ના ખારમાં ભીજવી રાખી તે સુકાય ને તેનું ચુરણુ કરે. પછી ચુરણુ ૧ ભાગ, સાકર ૧ ભાગ. મધ ૪ ભાગ, ઘી ૩ ભાગ, એ બધાને મેળવી ખરણીમાં (માટીના રીંદા વાસણુમાં) મુકી ખરણીનું મોંદ બંધ કરી ૬ મહીના જમીનમાં દાટે. એમાંથી ૧ તોલો રોજ સદવારે ખાય ઉપરથી દુધ પીએ તો બળ બુદ્ધી પાછી આવે છે.

૧૮=ખદજની મટે—રોજ સદવારે ડાંડા પાણીમાં ફાવે એટલું સીંજી નીચી પીવામાં લેવું.

૧૯=અજરણુ માટે—ત્રીફળા, પીપર, મરી, સુંઠ, સંયગ્નું ચુરણુ ફરી હથેલી ભરીને વાસી પાણી અને મધ સાથે ખાવ તો બુખ લાગે. વા જાય અને પીત જાય.

૨૦=સુંઠ, પીપર, કાર્કશું, હીમ, મરી, અજમા, સીધવ, સંભાગે ૨ થી ૬ વાલ સુધી દીવસમાં બે વાર લેવું.

૨૧=પેટની પીડા અને અજરણુ માટે—કુમારના રસ ૧૧ થી ૧૧૧ તોલો સાફ સાથે ખાવો.

૨૨=અજરણુનું ચુરણુ—સુંઠ, મરી, પીપર, અજમા, સીધવ, સંભાગે લઘુ સદવારે ૧૧ તોલો ચુરણુ વાસી પાણી સાથે લેવું.

૨૩=સુંઠ, મરી, પીપર સંભાગે મેળવી ૧૧ તો. પાણી સાથે દીવસમાં ત્રણ વાર ખાવું.

૨૪=અજરણુ, સોજત, અડગી, જવદર, અકર, થાયરા માટે—બેઆની બાર લવણદ્વાર ફી સાથે જમતી વખતે ચાટવું. પેપસીન અને લક્ટો પેપસીનનું કામ કરે છે.

અડગરી-હેલ્ડા.

૧=કાગળની અંદર ૩ મુદ્રી ખીટી ખનાવી તે સળખાવી તેને કુમારો પેટમાં લેવામાં આવે તો અડગરી મટે.

૨=અડગરી, ગળું બેકલું હાથ તે માટે—લવંગ ચારને દીવેલની અથવા ઘીની ખતી ઉપર ગરમ કરી તેના પ્રતને ખાળી તે લવંગ આવી રસ ગળવો.

૩=ફમ, અડગરી, હાથપગ માટા થાય, રવાસ માટે હરેટ અને સુંઠ દરેક ૧૧ તોલો પાણીમાં ઘસીને પીવી.

૪=હેલ્ડા માટે—વેશમ ખાળીને તેની ગાંધ મધ સાથે ચાટવી.

૫=અડગરી માટે—સુંઠ અને ગોળ ખાવો.

૬=અડગરી તથા હાંફણ માટે—કાફીરાના પાનની ચાલ ખનાવી ગળા બે વાર પીવી.

૭=અડગરી માં—કાફીરા અથવા આરબાને ૨૨ ૧ તોલો અને પીપર ૩ વાલ મધ સાથે ખાવી, અથવા કાફીરા અંદરનો સુંકો અથવા લીંડા ગર ગોળ સાથે ખાવો.

આસવ.

૧=દરાખ આસવ બનાવવાની રીત—કાળી દરાખ છુંદેલી શેર ૫ લેવી પાણી શેર ૫૦) લેવું તેને બાળાને શેર ૫થીસ પાણી રાખવું. તેમાં ગોળ શેર વીસ નાંખી મેળવવું. તેમાં નીચે મુજબ મસાલો છુંદીને નાંખવો.

તજ, તમાલપત્ર, એલચી, નાગકેસર, પીપર, મરી, દરેક ૪ તોલા, ધાવડીના ફૂલ ૫૦, એઓને ૧) બાટલામાં ભરી તડકે ૧ માસ સુધી મુકવું. પછી તેને ગાળી બાટલીઓ ભરવી. મંદ અગ્નિ, પેટનો વાયુ, સુંકે, ઝાડાનો કબજો એટલાં દરદ માટે એ આસવ ઉપયોગી છે.

આસવ કોઈથી વસાણાનો બનાવવો હોય તે નીચે મુજબ છે— તે વસાણાનો ઉકાળો શેર ૫, મધ શેર ૬૧, ગોળ શેર ૧૨૧, પાણી શેર ૭૨ એને મેળવી બરણીમાં પેક કરી તડકે અને કાચમાં ૧ માસ રાખી પછી બાટલીઓ ભરવી.

૨=રોહીદા આસવ, રોહીત અરીસટ-૪૦૦ તોલા રોહીદા, ૪૦૯૬ તોલા પાણી સાથે ઉકાળવું, એથી બાગ પાણી રાખી તેમાં ગોળ ૮૦૦ તોલા, ધાવડીના ફૂલ તોલા ૪), પંચકોલ એટલે પીપર, અવક, પીપરીમુળ, ચીત્રા, સુંકે દરેક ૪ તોલા, તજ, તમાલપત્ર, એલચી (ત્રીગત) દરેક ૪) તોલા, ત્રીફળાં ૧૨ તોલા મેળવી બરણીમાં ભરી તેનું મોં ૧ માસ બંધ રાખવું.

આફરો-આફ્રો.

૧=ધણું ખાવાથી આફરો થાય ત્યારે યુવરનું દુધ પાવડ ઉપર માપરી તે બુંદને દરદીને ખવાડે તો ઝાટો પુષ્ટિ થાય.

૨=પેટનો આફ્રો મટે—કાંચ અને મરચાની બુટી સોંભાગે સુંદર સાથે મેળવી ચીનીખાર જેવડી ગાળી કરી દર ૧) દલાકે અકેટ્ટા ખાવી.

૩=આફ્રો—કાચુ અનાજ ખાવાથી માણસના અને જનાવરાના પેશ્ત આફ્રોથી આવે છે તે માટે કરાના આચારનું પાણી પીવું, એટલે ઝાડા વાટે રોગ નીકળી જશે.

આમન બહાર નીકળે.

૧=આમન—ફટકીનું પાણી આમન ઉપર લગાડવાથી તે અંદર ખેસી જાય છે.

૨=આમન બહાર નીકળે તો મનસીલની અથવા ફટકડીની હુંડ આપવામાં આવે તે.

૩=આમન બહાર નીકળે—મસુરની દાળનો આટો ઈંડાની સફેદીથી સાથ મેળવી આમન ઉપર મુકે.

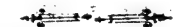
૪=આમણ સફરામાંથી બહાર નીકળે ત્યારે માણુ અને કલઈ સફેદો સંભાગે મેળવીને સફરા ઉપર લગાડે. ઘણું જીનું દરદ દે ચાય અને ઘણાજ વખત ચાલુ રાખે તો ફરી આમન બહાર આવે નહીં.

૫=આમન ખેસે—માયાનું પાણી લગાડવાથી અથવા લુંગડું એ પાણીમાં ઊંજળી આમન ઉપર મુકે તો આમન પાણું ખેસે.

૬=સ્ત્રીની ગત બહાર પડતી હોય અથવા આમન સફરાની બહાર નીકળે તો મેદીના ખીની લેખડી મુજી વેરથી કાઢડો વાળવો.

૭=આમન ખેસે—વીરાકસીનું પાણી આમનને લગાડે તો આમન ખેસે છે.

૮=આમન બહાર નીકળે તો | રીસામળીનું પાન અથવા મુળનો રસ લાથે આળીને તે લાથે આમન અંદર ખેસાડી.

આગરૂં-પીલસ.

૧=આગરૂં—લીલી લરડેના રસ ૧ તોલા રાજ મધ સાથે પાવો.

૨=આગરૂં તેલ—પાવળીની છાત્ર અથવા પાતરો, અથવા સોમ ૨ તોલા, કવચના ખીજ ૧ તોલા, અરેડી ૧ તોલા, અંબોદળદ ૨ તોલા, પાણી ઘેર ૧, તેલ રોર ૦૧ એનું તેલ બનાવવું એના તે તેલ લગાડવું.

૩=આગરૂં મેદાનો—આવળની છામના ઉઘાળાના કામળા કરતા.

આધારીશી

૧=આધારીશી મટે—૧ બદામનું મગજ ૧ લસણની ફળી અડધી દાળ માસા ૬ એનો લેપ કરી. હુમડાંપર લગાડે અને તે માયા પર મુકે.

૨=આધારીશી તરત મટે—કલોરદામ, અર્ધ વચ્ચેડનો ૧૦ આથાનો દ્રાવણ, અરક સંભાગે મળવી તેમાં ૩ ખેણીને માંસ પર દાખે તો દુખાવો તરત નરમ થાય.

૨=આધાસીસી માટે સમુદર ફળ બકરીની પીસાળમાં ઘસી નાકમાં ટીપાં મુકે.

૩=આધાસીસી માટે સોપારી ઘસીને માથે લગાડે તેથી માથું દુખતું મટી જાય.

૪=આધાશીશી, અને બેશુધી માટે—અરીઠાના પાણીનું ટીપું નાકમાં મુકે તો ફાયદો થાય છે.

૬=આધાસીસી અને હીસ્ટીરીઆ માટે—અરીઠાની જાલ પાણીમાં ઘસીને ને સુધે.

૭=આધાસીસી=મામાનો દુખાવો—હીંગ ૧ વાલ અને નગોડના પાતરાં ૧ તોલા સાથે વાટી તેની પોટલી કરીને તેમાંથી ૫ ૧૦ ટીપાં નાકમાં નાખવાં.

૮=આધાસીસી માટે ઠલાજ—૧ વાલ હીંગને ૦૧ તોલા પાણીમાં વાટીને તેના તે ટીપાં નાકમાં નાખવાથી માથું દુખતું બંધ પડે છે.

૯=આધાશીશી માટે—આમનનું ચુરણ નાકે ઘસવું.

૧૦=આધાશીશી માટે—એરંડાના મુળ લીંબુના રસમાં ઘસી કપાળે લેપ લગાડ્યા કરે, લેપ સુધાય તેની ઉપર ફરી લગાડે.

૧૧=આધાસીસી નરમ પડે—કનેરના પાનના રસ બન્ને ટીપા નાકમાં નાંખે.

૧૨=પીનસ અને આધાશીશી માટે—કેસરને લીમાં વાટી લી સુંઘવું.

૧૩=આધાસીસી, અદોસી માટે—આકડાના મુળનો છુમાડો નાકે લેવો,

૧૪=આધાશીશી માટે—કેરીના મરવાનું ચુરણ સ્ત્રીના દુધમાં મેળવી જે બાળુનું માથું દુખતું હોય તે બાળુના નસકોરામાં લગાડે.

૧૫=આધાશીશી માટે—તલનો બાળ અને વાવડીન પાણી સાથે મેળવી લેપ કરી માથે લગાડે.

૧૬=આધાશીશી માટે—તલ અને દુધ વાટી લેપડી કરી માથે મુકવી.

૧૭=આધાશીશી માટે તુળસીના પાંતરાનો રસ ટીપા ત્રણ નાકમાં મેળવાં.

૧૮=આધાશીશી માટે—તુળસીના પાતરાં ૩) મરીબા દાણા ૩ જે બધેને છુંદી કપડામાં મુકી તે પોતલી પાણીમાં બોળીને સુધવી.

૧૯=આધાશીશી માટે—બાવળના ઝાડ ઉપર કાંટાના કવરમાં ડોશી બંધાય છે તેમાનો ઝાડો તુળસીના પાંતરાં સાથ વાટી રસ નાકમાં મુકવો.

૨૦=આધારીશી અથવા બળમથી માથુ દુખે, ત્યારે સૂઈ ઉઁ ત્યારથી સુરજ અસ્ત પામે ત્યાં સુધી માથાને દુખાવે રહે એના ઇલાજમાં બોંયરીંગણીનાં પાંતરાનો રસ નાકમાં મુકે તો સાફ થાય.

૨૧=અરધું માથું દુખે—તે માટે જંમલી મગ જેની સીંગ ઉપર ફાંટી થાય છે. તે છોડના પાંતરાનો રસ કઢાડી ૨) ટીપા નાંકમાં નાખવાં.

૨૨=આધારીશી માટે—આધારીશી વા અને બળમથી થાય છે તે વેળા દુન્યા અકારી પડે છે. બળમથી આધારીશીનો દુખાવો સુરજ ઉઁ ત્યારથી તે અસ્ત પામે ત્યાં સુધી રહે છે. એનો ઇલાજ વજ, મરી, પીપર સુંકે એ બધાને પાણીમાં ધસીને સુંકવું.

આધારીશી માટે—આકડાનાં પાકાં પાન જે પોતાની મેજે ખરી પડે તેની ઉધી બાજુએ તેલ લગાડી ગરમ કરે તેને દાખવાથી પાણી જેવાં ટીપાં પડે તે ટીપાં ૫) જે બાજુથી માથુ દુખતું હોય તે બાજુ નાકનાં શીફરામાં ૩ દીવસ રોજ ૧) વાર નાખવાં. ત્યાર જરીન ફાયદો થશે.

આંટણુ.

આંટણુ માટે—પીલોરીના ઝાડના પાદડાંનો રસ, સીંધવ ખાર સાથે મેળવી લગાડે તો આંટણુ જલદી પોચું પડે છે.

આંખના દરદો—આંખનો મોતીઓ—આંખનું ડુબું.

૧=આંખે અંધાપો આવે તેનો ઇલાજ—કાચની શીશીનો નજીક ખારીક શુકા તેલો ૩, સરસના બીજ ૭, એઓને વાડી સુરમાં જેવું કરી ખાતા લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ખરણ કરે તેના સાથે કપુર બેઆની બાર મેળવી આંધળાને આંખે તો ફાયદો થાય છે. આંખના બીજ દરદો પણ મટે છે.

૨=અંધાપાના ઉપાય—કાળા નાગની પેટની અંદરથી ચરખી તાવી લેવી. સંધેડાનો રસ કઢાડી ૧ કાદવના કોડીયાંને ચોપડી અથવા માં સુકવવું. એ મુળ્ય ૩ વાર સુકવવું. ચીનીકપાલા તેલો ૦૧ એલથી ૦૧ તેલો, ખરાસ વાલ ૧ ને છુંદી મેળવવું. પેલા કોડીઆની અંદર રૂની જડી જેત મુકી પેલો શુકો દીવાની જેત ઉપર અને તેની આસપાસ બજારાવો. તેમાં ચરખી નાખી ને જેત સળગાવી દેવી. ઉપર બીજુ કોડીકાં ધાકવું મેંસ એકઠી કરી આંખે ૪૦ દીવસ અંજન કરે તો અંધાપો જાય.

૩-કુણું આંખનું મટે, લોહી આંખનું કાપે—હિલકાંદાની લીલી અથવા સુકી દાળી પાણીમાં ધસી આંખે લગાડે, અથવા ઘોળી ચણેલી, વાવણું દુધ, દાઝાંઝા ધાસનું ફુલ જે થડમાં થાય છે તે (ચાસની ઉપર થાય છે તે ન ચાલે) પાણીમાં ધસી લગાડે.

૪-કુણું મટે—આંખના કાળા ભાગમાં સફેદ કુણું હોય ત્યારે વડમર મીઠું બસમાં વાટી અંજન કરે.

૫-આંખનું કુણું મટે, સમુદ્રજળ અને ઘોડાના નખ પાણીમાં ધસી અંજન કરે.

૬-આંખના ખીલ સારા થાય—સરગવાના બી ધસીને આંખે લગાડે.

૭-આંખમાં અમન બળતી હોય તે મટે—હરડેના ૧૨ દાણા પાણીથી ઘોષને પછી તેને ૦૧ શેર પાણીમાં ૧ રાત બીંજવી રાખવા તેને હાથ વતી ચોળીને કપડાંમાંથી ગાળવું. તે પાણીમાં જુનું કપડું બોળીને આંખના પોપચા ઉપર મુકવું.

૮-આંખની ઝાંખ, કુણું, રતાસ માટે તુવેરની દાળમાં હળદરને ૧ ગાંઠીઓ બાફી હાથડમાં સુકવે તેને પાણીમાં ધસી આંખે આંજે. આંખની ગરમી માટે—બકરીના માંખણમાં હળદર ધસીને નાક પાસેના આંખના ખુણામાં મુકવી એથી ગરમી મટી જાય છે.

૯-આંખે ઝાંખ હોય તે મટે—હળદરનો ગાંઠીઓ, ચીનાઈ સાકર, રતાંજલી પાણી સાથે ધસીને આંખની આસપાસ લગાડી ૩ કલાક રહેવા દેવી રોજ તાજું ધસીને લગાડવું.

૧૦-આંખ લાલ થાય તે માટે—લીલી હળદર, સાકર, મીઠી શેરડી, શુક્ર સંભાગે મેળવી તે બકરીના દુધમાં બીંજવી આંખ ઉપર અને આસપાસ લગાડવું. વાગવાથી અથવા ગરમીથી બંધાય લોહી છુટી જશે.

૧૧-પેટની ગરમી, મગજની ગરમી, આંખની ગરમી, પીસાળે ગરમી, કલેજનો દુખાવા, પીસાળમાં ઠરે માટે—ઈસપગુળ અને ખાડ સંભાગે મેળવી ૧ તોલો સહવારે અથવા સાંજે ખાય ઉપરથી પાણી પીએ,

૧૨-આંખનું તેજ વધે—આસન અને જેઠીમધનું ચૂરણ સંભાગે મેળવી તેમાંના ૧ તોલો આમલીના રસમાં રોજ પીવું. અથવા (૦૧૧ તોલ સુકા આમળાને ૩ તોલા પાણીમાં એક રાત બીંજવી રાખી સહવારે ગાળી તે પાણી પીએ.)

૧૩-આંખના દુખાવા માટે—કપાસના પાનની લેપડી આંખ પર મુકે.

૧૪-આંખની ઝાંખ મટે, આંખના ચમ્પમા ઉતરે, આંખે તેજ વધે, ખીળ, પડળ, કુળું કપાય—ખાખરાના મુળના કટકા કરી કાઢવાના દાલામાં ભરવા, એવી રીતે ભરવા અને દાખવા ન હોય ઉધું વાલીએ તો તે કટકા બહાર પડે નહીં. જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં ખીળું વાસણ એવી રીતે મુકવું જે તે વાસણની કાર જમીનની સપાટી બગાડર રહે તે વાસણ ઉપર ખાખરાના મુળવાળું દાણું ધાડવું, ઉધું મુકવું. તે ઉપર જણા મુકી સળગાવે. પેલા મળને આઠ લાગી અંદરથી પાણી છુટી નીચલાં વાસણમાં એકકું થશે. નીકળતો રસ બહાર ધોળાય નહીં, અને નીચલા વાસણમાં એઠો થાય એવી યુક્તિ રાખવી.

આ રસને ગાળીને ઉકાળતો, મધ જેવા ધાંડા કરેલા અને સળીથી આંખ આંજવા.

૧૫—નાગર મોડ મોટા બકરાના મુતરમાં ઘસી આંખે આંજે તો જનમનું ધૂળુ મટે.

૧૬—પાકું લીંણુ આંખ ઉપર ઘસે તો ગરમી મટે છે. પાકું લીંણુની ઉપર માખણ ચાપડી, તેને પાણીમાં આપી ગત મુકે, પછી તે માખણ આંખમાં લગાડે તો દંડક આપે છે. અને આંખના દરદને કાપે છે.

૧૭-આંખના દરદ માટે—તરત મારેલા કાળા સાપના કટકા કરવા તેને ૨૫ શેર દુધના સાથ ૧ તાંબાના વાસણમાં મુકવા, તેમાં ૪ વીંછુ નાંખવા વાસણનું મોઢું બંધ કરી ૨૧ દીવસ રાખી મુકવું. પછી વામણમાં બધાયલા દહીંને વળોલી માખણ કાઢવું. તે માખણ એક કુકડાને ખવાડવું. તે કુકડાની અધાર આંખ આંજે તો આંખે તેજ વધે અને ઘણા દરદ સારાં થાય છે. કાલા સાપની ચરખી પણ આંખના મોતીઆની દવા બનાવવામાં ઉપયોગી છે.

૧૮-આંખના દરદ માટે નીચલી દવાએ આંખમાં આંજવાથી ફાયદો થાય છે. નીરમળી પાણીમાં ઘસીને કાળા સાપની ચરખીની મેંસ સાથે આંજે, અથવા સંખ ભરમ, અને ઘીની મેંસ મેળની આંજવાથી આંખનો દેખતો થાય, એવું તેજ વધે છે.

૧૯-આંખ, કાનના દરદ માટે—સુનામખી ગરમ પાણી સાથે ના તોલો રોજ ખાવી.

૨૦-આંખના દરદ માટે—તરત મુલેલા સાપના મોંઢામાં અથવા ગરૂ પક્ષીના મોંઢામાં સુરમાનો કટકો મુકી તેમાં ઘી ભરવું પછી ૧ કાઢવણ વાસણમાં તેને મુકી ઢાંકણ બંધ કરવું કપરમટી

કરતી. ૧ ખાટો જમીનમાં ખેતી તેમાં અર્ધાં અડધાં મુકી તે ઉપર વાસણમાં મુકવું. અને બીજા અડધાં મુકી ખારો છાણથી ભરવો. પછી અગતીથી સળગાવવો. પછી સુરમાને કઢાડી લેવો. તેને કપુર કાચલીના ચુરણ સાથે મેળવીને આંખે આંજે તો જેની આંખની ટાકીઓને નુકશાન થયણું હોય તે જોઈ શકે.

૨૧=આંખમાં નાસુર હોય તેના ઇલાજ—લળદર. ચીતંગ. કાંડો, નામર મોથ, લીમડાના પાન, નીમક સંગ, હરેડ લળદ, પાપણીમુળ, વાયવરંગ, સુંદ, વજ, દરેક એકેક તોલો લેવો. તેને સુરમાં જેલું બારીક કરી ગોળી બનાવી તે ગોળી પાણીમાં ઘસીને લગાડવી.

૨૨=આંખનું કુળું હોય તો આંખના દુધમાં ઉપલી ગોળી ઘસીને આંખે લગાડે.

પાપણુ ખરતાં હોય તો ગાયના પીનામાં એ ગોળી ઘસીને આંખે લગાડે.

આંખની ટાકી સફેદ થતી હોય તો એ ગોળી મધમાં ઘસીને આંખને કરે.

૨૩=આંખના પાપણુ ખરી પડે તેના ઇલાજ—ખાટાં લીંબુને ટાંપીને બે ફાળ કરી. અંદરના બી કઢાડી નાખવા. બે ફાડની વચ્ચે લળદનો ગાંડીઓ મુકીને બાંધી લેવું. લીંબુ સુકાઈ ગયા પછી લળદનો ગાંડીઓ કઢાડી મધ સાથે ઘસીને આંખને અંજન કરવું.

આંખ ગતી થાય તો ઉપર મુજબ અનેકા લળદનો ગાંડીઓ મધ સાથે ઘસી આંખે અંજન કરવું.

૨૪=આંખ સફેતી મારતી હોય તો લીંબુમાં પાંકેલો લળદનો ગાંડીઓ ગાયના દુધમાં ઘસીને આંખને અંજન કરવું.

૨૫=આંખની ટાકી પર પડેલો આવે તો—રીસામણી પાનનો રસ અને ઘોડાનું મુતર સંભાળે મેળવી અંજન કરવું.

૨૬=આંખના ખીસ માટે સરખવાના બી પાણીમાં ઘસી અંજન કરે.

૨૮=આંખની ગરમી—સાકર પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો ગરમી મટે.

આંખની ગરમી માટે—સાકર તોલો એક. માખણ ગાયનું તોલો ત્રણ. સફેદ મરી નંચ સાત સહવારે નરણે કાંટે રોજ ખાવું.

૨૯=આંખ દુખે—આંખ રાતી થાય તે માટે—કાઠમડી પાણીમાં ઘુંદી તેના રસમાં જરા મીઠું નાખી તેના પોતા આંખ પર મુકે.

૩૦=આંખ ગળે ત્યારે—આવલના પાનના રસના ટીપાં મુકવાં.

૩૨=આંખ-આંખમાં ફટકીના પાણીના ટીપાં નાખે છે તેથી આંખ નરમ પડે છે અને ગરમી કપાય છે.

૩૨=આંખના ખીલ ઉપર મોરચુથુ લગાવે તો મટે.

૩૩=આંખના દરદા માટે—ચમ્પમાં લેવા પડે નહીં—આંખની નેશુ વધે—કપુર, ચંદનગી, જુકા, ખાલજંદ, ખાલીજીલો, દરેક ૧ તો. લવંગ અને પીપર દરેક ત્રા ત્રાસો એ સઘળાને ખાખરાં કરી મેળાવે, તેને અડદના લોટથી બંધ કરે, ચુરણની દવા બદાર જવા દેવી નહીં, ફિક્કરાંની નીચે અંગાર મુકે, ૩ કલાક અંગાર ગરેલા દેવો. કોઈના વાસણ પર બરાસ કપુરની પોપરી બંધાસે તેનું અંગરન કરે.

બરાસ કપુર=કપુર ત્રાસા ૧, એલચી, જોડીમધ, ચાંતીકપાળા દરેક એક ત્રાસા લવા આ બધાનું ચુરણ કરી એક કાચાની ચાતીમાં મુકવું, ઉપર ચીના-માટીનું કપ દાકવું, અડદના લોટથી ચાળી સાથે કપને ચીંટકાવવું. અંદરની દવા બદાર જવા દેવા નહીં. એક રાત રાખી બીજો દાવસે નહકે મુકવું. અથવા દાવાની ખતી પર મુકવું. કપુર ઉડીને કપના અંદર પર મધાસે તે અંગરન કરવામાં લેવું.

૩૪=આંખનું નરમ થવું—આંખના દેખે—રાગા નાચના પેટમાંની ગરમી લાદાના વાસણમાં તાપે. તેની કાચળા બધું સભાળથી પાડે. કાચળા એકલા કરવા માટે જોઈતાં માટીના કોડીયાને સધેસરાના રસ ચોપડી છાયામાં સુકવે.

૩૫=આંખમાં કચન જાય ત્યારે આંગરનું દધ આંખે આંગરનું.

૩૬=આંખની ગરમી કપાય—દાડમના દાણાનો રસ આંખમાં મુકવાથી ગરમી કપાય છે.

૩૭=આંખ તા દુખાવા માટે—દાડીઆ—(અંખરો-સત્યાનાશી) નો રસ આંખમાં આંજે.

૩૮=આંખની ગરમી કાપે—માથું બોરાળ્યા પછી દીવેલાના પાંતરાં ૨. માથે બાંધે તો ગરમી ચુસી લે. માથાના બાળ મોટા હોય તો ગુણુ લાગે નહીં.

૩૯=આંખની ખસ જાય—ઘોડીના બીજ ધસીને આંખે આંજે તો આંખની કાડ જાય.

૪૦=આંખની ગરમી અને ક્રાંખ મટે—મેહેડાને મધ સાથે ધસીને દીનમાં ૩ વાર આંખે આંજવું.

રતનજોત, આંખની સળી—એ બધી જાતના આંખના દરદો સદા કરે છે. અગ્રેજ તેમજ દેશી વૈદ્યામાં એ વપરાય છે. એની બનાવટ નીચે મુજબ છે—મોરચુથુ, ફટકી, સુરોખાર સંજાને લેવો.

આ યધાં એકદા વજનનો પચાસમો ભાગ કુપુર લેવેલ તેઓને ઈમાર ઉપર ગરમ કરી નરમ થાય ને સળીઓ બનાવવી. (મોરચુ ઇમાર ઉપર પકાવીને લેવું.)

૪૧=આંખે ગગમી તથા ઝાંખ માટે—મધને ૧ મલાસમાં નાંખી આંગળા મટે ખુબ મસળીને આંખે અંજન કરવું.

૪૨=આંખની દવા—જીણી દરડે મધમાં ઘસીને આંખમાં આંજવી. દરડેને પાણીથી પળાલેળાં કપડામાં વીટાળીને નરમ કરવી.

૪૩=આંખની રોમની વધે—જીદા પશુમાં કરચળી આવે નહીં કાળીમુસળી સાથે મુનામુખી ખાએ.

૪૪=સળગમ પકાવીનહાર કોડે ખાય તે આંખને તેજ વધે.

૪૫=આંખના દરદો, પરવાળા; ટુંકી નજર માટે સાતોડીનું મુળ દુધમાં ઘસી આંખે લગાડે.

૪૬=આંખે તેજ વધે—સાજખાર લીલી દગખના રસમાં ખાવો.

૪૭=આંખે તેજ વધે—મરડેને શકતી વધે—ધીલી નસો મજબુત થાય—સીતાખના ખી તોલો ૦૧ ગાયના ઘીમાં તળી, ૭ દીવસ સુધી ભૂખે પેટે ખાવાં.

૪૮=આંખને તેજ આવે—દરડે બેઆની ભાર, સાકર સાથે રોજ રાત્રે ખાવી. એથી આંખને ઘણા ફાયદા છે. આંખ નજળી પડતી જણાય તો આ ઉપાય પહેલો કરવો.

૪૯=આંખનું તેજ વધે—ત્રીફળાનું ચુરણ ૦૧ તોલો ઘી અને મધમાં મેળવી રોજ ખાએ અથવા

૫૦=૩૭ કાલાં મરી સવારે ભૂખે પેટે ચાવી ખાએ ઉપરથી ૨ તોલા ઘી પીએ, ઘણા દીવસ ચાલું રાખે અથવા

૫૦=ત્રીફળાનું ચુરણ અરધો તોલો ઘી અને સાકર સાથે ખાય ફક્ત એકજવાર ખપોરના બોજન લીએ. જરૂર પડે અને ભુખ ન ખમાય તોજ રાત્રે દસકો ખોરાક દુધ વગેરે લીએ.

૫૧=અગત્યાના ઝાડના ફુલનું રસ ૦૧ તો. મધ સાથે પીએ, ઝાંખ, પડલ, નજલો વગેરે કારણથી આવે તો અધાપા માટે અદ્ભુત ઈલાજ એ છે જે સાપના તેલની કાજળ આંખે આંજે. કાજલ પાડવા માટે કાદવનું કોરીજી લેવું તે કોડીઆને સંધેસાના રસના ૩૭ પત આપે, તેમાં તેલ નાખે; આંગળાં જેટલા જલ્દી ફનીજેટ (વાટ) મૂકે, વાટની આસપાસ, ચીની ક્યાખ, એલચી, આસનું ચુરણ ભજરાવે તે કાજળ ૨૭ માસ સુધે આંજે. અથવા ગલજબી, ઘી સાથે ખાય તો આંખનું તેજ વધે.

પરજીમાં સના મોતીઓ મારે, સાપની ચરણી ઉપમેરૂં છે. સાપનું
ઝેહર અને આતરડાં કાઢી નાંખવાં, બાકાના સખળાં માણસને કાઢી
પાણીમાં ડીકળે. પડે પડીતી પુછી, પુછે પડે પડે તેણે પાણી ઉપર
તરી બાકા અથવા બાકા બાકા તે તેણની કાળજી પડે અને
આંખ આંખે.

પડે=લીલા કાચનો બારોડો જુદો, જેટલાં વાલને માણસના મુઠરમાં
બાળે તેને તડકે રાખે; જે જુદા થાય તે, અને કાચના જુદા કા
બધેને સત્તાનાસીના રસમાં મળે. વાત ખરબ કરી અંજન કરે તો
મોતીઓ વધ્યા હોય, આંખ આંખ દેખાતું હોય તે સારું થાય.

પડે=મોતીઓ અપે=ત્રીજાં, જોડીમધ, કાઢી બનાવે છે તે મહુરાં,
તજ સંભાગનું ના તો ચૂરણ લી સાકર સાથ ૪૦ દીન સવારે ખાય.

પડે=સોણીઆની માંખ નરસ પડે=કુળ કપાસ-સરખાપનું મળ
પાણીમાં ધસી આંખે. એના બીનું સુરખ આંખવાથી મોતીઓ અપે.

કમળમાં આજીવન.

૧=આંજની ઉપર લખવાની કાળા દેશી સહી લગાડે.

૨=આંખાનું પાન તોડતાં ને ચીક નિકળે તે લગાડે.

કમળો.

૧=કુવારના મૂળના રસમાં લીં નાંખી નાસ લીએ.

૨=કુળોના સત્વને મધ સાથ અંજન કરે.

(કુળોના સત્વ બનાવવા જુઓ ટાટીઓ તાવ.)

૩=જોંયરીંગણી, કડવી જીનીરીંગણી, હરીયાના ફળોના રસ અથવા
તેઓના ચૂરણ રતીબાર સુંઘવાથી કમળો મટે. ઉપલી દરેક ચીજનો
ગુણ એક સરખો છે.

૪=કુળાના પાનના રસમાં હળદર, સોનાગર, અમળા ધસી
અંજન કરે.

૫=કુમારનો રસ પીવો. આંખની પીળાસ મટે, પીત્તુ જોર
નરમ પડે. કમળામાં પીતનું જોર વિષસ હોય છે.

૬=હીરવણી (ખાગમાં થતો કપાસ) ના ડીંદલોના રસ, નમ્મર
સાથ પીવો.

૭=કુલાવેળા (કટકી ૨) વાલ, સાકર ૪) વાલ, પાણી સાથ રોજ
૮) દીન સુધી ખાવું.

૮=આકરાના ઝાડની જાલની જુડી ૧૦) રતી, કાળા મરી નંમ
૧૦) દીવસમાં બે વાર ખાવું (અત્યંત ગુણ કારક છે.) ૧) સેર

જસમાં મીઠું જરા નાખી રોજ પીવી. ૮) દાવસમાં કમળો સારે થાય.

૯-ધરમાં હોડતી માંખ ૧) જીવતી ગોળ સાથ મેળવી ખવારે.

૧૦-વખવેલો વાડપર થાય છે એના ફળ પર દાંઢા દોય છે. એનામાં ૧) અથવા ૨) ખાવાથી પાંડુ રોગ અને કમળો મટે છે.

૧૧-કડવા તુખડાના કટકાને ઈમાર પર મુકી ખાકે આખા સરીરે લેવા. ૪) દીન આ દલાજ કરે.

૧૨-સેકેલા કડાનું ચુરણ એકે વાલ દાવસમાં ૩) વાર લેવું.

૧૩-નવસાર એક વાલે દીનમાં ૩) વાર લેવું.

ખોરાક ક્રૂર જીવારનો રોટલો અને ગોળ; ખીન્ને દાવસે પીચડી અને ઘી ખાળે.

૧૪-દેવ દાંગરીના ફળનું ચુરણ ચોખાપુર મુઘે તો નાકમાંથી ખીળો રસ નિકળે અને કમળો મટે.

૧૫-કંજચુરો ૨થી ૩) વાલ, ૨) તોલા માખણ સાથ ૭ દીન ખાળે તો જરૂર કમળો સારો થાય.

૧૬-ટીકચર ગુલેનચા પીવાથી કમળો મટે.

૧૭-ખડાંની લીટી ૧૬ ભાગ, વડનગરી મીઠું ભાગ ૪, સીધવ ૪ ભાગ, દાડ દેલદર ૪) ભાગ એનું ચુરણ ૧૦ તો. આપવું.

૧૮-ખંદાલ (રંગણી) નો ડોડો પાણીમાં બીજવી રસ કાઢે અને તે મુઘે.

૧૯-મોટી ડાલમી (૧ જાતની માછલી) તાજી મીઠા વગરની જુલું દરદી ૫) દીન ખાય.

૨૦-કડું સોદા ખાદ્ય કારખ, અને ખાંડ ખાવી.

૨૧-કણુતરનો છેડ ૧) વાલ ગોળી સાથ ખાળે.

૨૨-કમળાના દરદીએ ગરમ ખોરાક ન ખાવો. દુધને ચાવલ, દુધને રોટલો ખાવો.

૨૩-દળીઆ કાઢેલી કાળી દગખ ઉપર લીંબુ નીચવી ખાવું.

૨૪-ધાણા અને સાકર રાતરે પાણીમાં પળાલી રાખે અને સવારે પીએ, ધણા દાવસ ચાલુ રાખે.

કમળો ઉજવાની રીત.

૨૫-ઠાંસાની થાળીમાં પાણી નાખી તેમાં દરદીના હાથની જથ્થે દાંધેલી પાણીવાળી ઠાળીમાં મુકાવે.

કમળો ઉજનાર પોતાના હાથની દોકેલી પર ચૂંચી પગાસેલા લગાડી તે ચુનાવાળા હાથ દરદીના હાથ ઉપર મસખે (ફરવે) દરદીના હાથની કોની આગળથી હાથ ફરવો સર કરે અને પોંચા મુકી ફરવે. કોની આગળથી દરદીના પોંચા આગળ ઉજનારનો ચૂનો લગાડેલા હાથ આગળ પછી તે ચુનાવાળો હાથ પાણીમાં ઓળે આ મુજબ ઘણી વાર કરે ત્યારે ઠાળીમાંનું પાણી પીગું થાય. અને દરદીના શરીરનો પીળાસ ઓછો થાય.

કમળો ઉજવાની બીજી રીત—૧) તે જુવારના દાણા, ૨) દોપાં પાણી, ૧ રતી ચૂંચા મેળવી દરદીના હાથમાં આપે. દરદીના હાથે તે મસખાવે. ઘણી વાર મસખવાથી જુવાર પીગી થાય, અને દરદીના પીળાસ ઓછો થાય.

અતરંગ-વાયુ ગોળો-સારંગ-ગોળી મોટી થાય.

૧-અતરંગ માટે અને પીસાળ કોણવા માટે—અગ્રમો ૫, દાંધેલીનું મગજ ૨૦, મુંડે ૦૧, સંચળ ૫, વરીઆળી ૨ ભાગનું ચુરણ મનાવી તે ચુરણ ૦૧ તોલા લેવું તેને ૧૧ તાલા રોગ અને ૧૧ તોલા દુધમાં મેળવીને પાવું, આદરે ૦૧૦ કલાકમાં ન આવે તે ફરી ઉપર મુજબ પાવું.

૨-અગ્રમો, દાંધેલીનું મગજ, કલોથ, ચુરા, અગ્રમોદ સંલેપે જુદાં તેનો સેક કરેલાં.

૩-વાયુગોળો, સારંગ ગાંઠ=જાંઠર માટે—ફરીઆ વગરની ખારક ૧૫ ભાગ, અગ્રમો ૪ ભાગ, એનું ચુરણ ૦૧ તોલા ૧૫ દાન રોગ એ વાર પાવું.

૪-અતરંગ માટે ઈલાજ—અગ્રમો ૭ તોલા, દાંધેલ ૧૪ તોલા, પાણી અંતર એમને સાથે ઉકાળા પાણી પાળી નાખવું. તેલ, ગાળા લેવું. આ તેલ પીડ, પેટ, અને ગોળા ઉપર ૦૧૦ કલાક સુધી મસખાવું. પછી આકાશના પાન જરા ગરમ કરી ગોળીની આસપાસ અને ગાંઠો આગળ આંધરાં ૧૨ કલાક પછી અરમ પાણીથી ગોળીને સેકવી.

૪-એળીઓ, જવંચાર, હાંપર, વાંચીએ સમજાનું તેલ ઉપર જાળવેલી રીત પ્રમાણે બનાવવું, તે તેલ આંતરખાળી, બાબુએ ૧૦ દિવસ મસળવું,

૫-આંતરડું ગોળીમાં દિવરેલું પાણું તરે, સારંગમાં સાથે થાય આવરના ખતરાને છુંદીને ગરમ પાણી કરીને ગોળી ઉપર મુકે તો આંતરડું પાણું ઉકાળે જાય.

૬-આંતરડું ઉતરે-ગોળી મોટી થાય-તે માટે, વવસારના પેતાં મુકે ગોળી સડોચાય અને આંતરડું ચડે. ઉલટી વગેરે બીજા ચી-હો નરમ પડે.

૭-આંતરડું ઉતરેલું હોય ત્યારે મેથીનો આંટો, ઘંતુરાના પાતરાંના રસમાં મેળવી ગરમ કરી સગાડવાથી આંતરડું ચડે છે.

૮-આંતરગળ માટે-મેથી છુંદી પાણીમાં ઉકાળી મસકા જેવી કરી ઉતરેલા આંતરગળાળી જગા ઉપર બાંધવી. એમાં સોસવાની શકતી છે માટે આંતરડું ઉપર ચડે છે.

૯-રેપચર, ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે તે માટે-કસેસ અને ઘોડા વેજ ના ઘઉં ભાર, સાંડી ૧ તોલો પાણી ના તોલો મેળવી પીવું.

૧૦-આંતરગળ માટે-કુવાના પાણીમાં રાખવામાં આવે છે તે કાચખાના ઇંડાનું તેલ વાત્ર બે પાત સાથે દરદીને રોજ ખવાડે.

એક વસાણાના અનેક ઈલાજો.

કાળી મુસળીનું ચુરણ ટાંક ૧ નીચે મુજબ આવાથી થતા ફાયદા,

૧-કોપરાં સાથે ખાય તો માયાનું દરદ જાય.

૨-નીમળ સાથે ખાય તો જીખ વધે.

૩-ગાયના ઘી સાથે ખાય તો શરીરનો રોગ ટળે.

૪-તલ સાથે ખાય તો માથાનો બળગમ ટળે.

૫-ગકરીની પીણાળ સાથે ખાય તો છુદાંઆ આવે નહી. બાલ કાળો થાય નહીં.

૬-કંડા પાણીમાં સાત દીન ખાંચે તો તરીઓ તોવ જાય.

૭-ના તોલો ત્રીફળાં સાથે ખાય તો ધા જલદી રૂઝે.

૮-ગરમ પાણીમાં ખાય તો પેટના દરદ નરમ પડે.

૯-ગાયને ઘી, માખણ કે દૂધ સાથે ખાય તો વીર્ય વધે.

૧૦-કાંડ સાથે ખાય તો પેટના દરદ મટે.

૧૧-કરાંની જલ સાથે ખાય તો જીખ ઘણી વધે.

- ૧૨-એલચી સાથે ખાય તો બુખ વધે,
 ૧૩-છાકગની પીસાખમાં ઘસી પીએ તો સાપનું ઝેર ઉતરે.
 ૧૪-અકરીના દુધમાં ઘસી અંગન કરે તો આંખનું તેજ વધે.
 ૧૫-પીસાખમાં ઘસી પીએ તો દીવાનો કુશીઆર થાય.
 ૧૬-ભાંગરાના રસમાં ઘસી કાનમાં મુકે તો એડેરાન ગાય.
 ૧૭-ગાયના ઘીમાં ખાય તો પેટમાના કરમ નીકળી પડે.
 ૧૮-ઝેરંડીઆમાં ઘસી લગાડે તો મોંઢાપરના દાઢા ગળે.
 ૧૯-ઝેરંડીઆમાં ઘસી આંખે લગાડે તો તમર ગાય.
 ૨૦-લીંચુના રસમાં ઘસી દુડી પર તથા પીંપર લગાડે તો પીસાખ છુટે.
 ૨૧-ગોળ સાથે ખાય તો દરેક ગતને તાવ ગાય.
 ૨૨-કરમંડીની જડ સાથે ઘસી લગાડે તો દરાગ ગાય.
 ૨૩-કપાસના પાન સાથે ખાય તો બુખ વધે.

ઝોકારી-ઉળટી.

૧-ઝોકારી અંધ થાય—અરધો તોડો એલચીનું ચુરણ મધમાં ચાટવું.

૨-ઉળટી મટે—ખોરાક ખાધા પછી તરત ઉળટી થાય તે માટે એલચી ૨૦ તોડો, તુલસીના પાન ૧ તોડો, કપૂર એઆની ભાગ, ઝેન્ટી એક વાલની ગોળી બનાવી તે ૩ ગોળી ખાણું ખાધા આગળ પાણી સાથે ગળે.

૩-લોહીની ઉલટી થાય, લોહીના બળબા પડે તે અંધ થાય—કાચુંદરાનો રસ ૦૧ તો. નાગ કેશર દાણા ૪ અંગ મધ ૦૧ તોડો મેળવીને દરદી પીએ તો લોહી અંધ થાય.

૪-ઝોકારી અંધ થાય—ખારેક બુજીને ચાવી ખાય.

૫-જીલની દબે-ખદામના કોટલાં બાળી કોલસો કરે તેનું ચુરણ ૦૧ તોડો મધ સાથે ખાય.

૬-રાતનું પલાસટર ક્ષાક ૦૧ થી ૧ સ્પર્શિત ઉપર રાખવું. ચામડી રાતી થાય, બળતરાં બળે છતાં પણ બલીસ્ટર ઝડતું નથી. બળા બળતરાં બળે તો બી ચોપડવું.

૭-ઉલટી બેસે-હોજરી ઉપર રાહનું પસારટર મારવું

૮-ઉલટી અને હેડકી માટે પાંપરનું ચુરણ અને મોરના પીણની રાખ સંભાળે મેળવી ૨ વાલ મધમાં વારવાર ખાવી.

૯-ઉલટી માટે ખાડેલી વરીઆળા ૨ તોલાની પોટલી ૧ શેર પીવાના પાણીમાં કુટી રાખવી તરસ લાગે ત્યારે તે પાણી પીવું.

૧૦-ઉલટી જમીઆ પછી થાય તે માટે ખાડું :લીણુ જે ઇંડાના આકારનું લાંબગાળું હોય તેનો રસ ૧ તો. તેમાં બે આની ભાર પીંપરનું ચુરણ મેળવી સહવાર સાંજ ખાવું.

૧૧-ઝોઝરી-મુળાની કુમરી ડાખળી સખત ઝોઝરીને ચટકાવે છે.

૧૨-ઝોઝરી ગય-સાજખાર ભાંગરાના રસમાં આવે.

૧૩-ધાવણુની ઉલટી બધ પટે-લીંગ ૧ ભાગ, અરીણ વા ભાગ પાણીની સાથ મેળવી મરી જેવા ગોળા બનાવે, અરધી અથવા આખી ગોળા (દિમરના પ્રમાણમાં) પાણીમાં ધસાને દીવસમાં બે વાર આપે. ખાળકના પેટમાં ધાવણુ ન રહેતું હોય તે ટકા શેર, દેશી વેદુ કહે છે જે લીંગ ખાવામાં લેવા હોય ત્યારે તેને જરા સેકી ગરમ કરી વાપરવી. વગર સેકેલી લીંગ ઘણા દરદીને ઉલટી કરાવે છે. અથવા છાતી ઉપર ચુંથારો દરે છે.

૧૪-ગર્ભવાળા સ્ત્રીની ઝોઝરી માટે-આવળની લીંગ ૧ તો. ગાયના ધિમાં વાટી સહેર સાથ ખવાડવી.

૧૫-ઉલટી માટે-એલચના ટોલાની રાખ ૧ તોલા ખવાડવી.

૧૬-ઝોઝરી માટે-નાળ એરની આટલીની રાખ ૧ વાલ, મધ સાથ ચટાડવી.

૧૭-ઉલટી-પાંખળાના છાલની રાખ તોલા પાંચ, ૧ શેર ગરમ અથવા ઠંડા પાણીમાં દોહવી ૧ કલાક રાખવી, ઉપરથી નીનક પાણી કાઢાડી ૩ તોલા પાણી અંદક કલાકે પાવું, ઉલટી ઊંચે ત્યાં સુધી પાવું.

૧૮-ઉલટી બધ થાય-કોલેરાની અથવા બીજી કોષળી ઉલટી માટે કુદનાનો રસ નવટાંક દીવસમાં ૩ વાર પીવે.

૧૯-ખાળકને ઉલટી, ઝાહડો ચટકે અને ડિંચ આવે-જાવનારી મધ, કવંગ દરેક ૨ તોલા; અજમા, રેસર, ખારેક, ગાયફળ, દરેક દરેક ૧ તોલા. અરીણ તોલા ૧૧ જેની ખાળકનીના દાણા જેવડી ગોળા કરવી, સહવાર સાંજ અંદકી આપવી.

૨૦—ઝોઝારી લાવવા માટે—મીઠાળના ખીજને દુપડાંદ કરી તેમાંથી ૧ વાલ ખાવાં દુપડાં પાણી પીએ તે ઝોઝારી થાય. વળી ફરીથી પાણી પીએ તે વધુ ઝોઝારી થાય એ મૂળ જોડણી વાર વામીટ કરાવતું હોય તેટલીવાર પાણી પીએ.

૨૧—ઉલટી થતી હોય તો—આદુ અને કાદાના રસ અંકડે તેલો પીએ તો ઉલટી બંધ થાય.

૨૨—કપુર કાચળીમાં સુગંધ છે, કોદળી બુકાની બનાવટમાં ખુસબો લાવવા માટે એના બુકા રંગે છે બાલ વધાવવાના મુળ એમાં છે.

૨૩—ઉલટી થતી હોય તો—દુધકાચળી પાણીમાં ધસીને જીલપર લગાડો.

૨૪—ઉલટી અને ઝાડ બંધ થાય—સરના ઝાડનું મુળ કાપતી વેળાએ સુર્યની સામી બાજુએ ઉભા રહેવું એટલે મુળ કાપનારનો ઝોળો તે ઝાડ ઉપર પડે નહીં. તે મુળ પાણીમાં ધસી પાવું.

ઉદેલ તેલ.

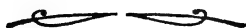
ઉદેલ—લોખાનનું તેલ—લોખાન અને રાજા સંભાગે મેળવી પાતાળ જંતરથી તેલ કાઢવું. આ તેલની ખુસબો સારી છે, બાલને લગાડવામાં ફાયદો છે.

ઉટીઉં તુટીઉં.

ઉટીઉં તુટીઉં નરમ પડે—જુની હાંટનો બુંદા અને મીઠું સંભાગે મેળવી કાદવના વાસણમાં મુકી ખુબ ગરમ કરવું. પછી તે ગરમ વાસણ સધડી પર મુકી રાખી આગે દાલ તેનો બફારો લેવો. બફારો લેવી વખત અંગ ઢાકવું. હવા શરીરને લાગવા દેવી નહીં પછી ઝોઢી સુષ્ટ જવું.

ઉંદરી.

૧=ભંદરી જન્ય-ખાળ આવે-માખીનો અધાર અને સાબુ અંકોળના રસમાં ધસીને ૬ દીવસ સુધી લગાડે તો ઉંદરી સારી થાય.

૨-ઉંદરી માથા પરની થટે-કપાસના મગજને પાણીમાં વારી માથાની ઉંદરી ઉપર લેપ કરે અને જુવારની રોટીનું ૧ પડ ફીકરાં પર ગરમ કરવું અને ખીજું કાચુ પડ માથા પર જ્યાં લેપ કરેલો છે તે ઉપર મુકી ૩) દીવસ બાંધી રાખવું.

૩-ઉંદરી માથાની સારી થાય-કાળીજીરીને ખાળા કોતસો કરી તેલમાં મેળવીને લગાડે.

ઉંઘ આવે.

૧-ઉંઘમાં બચ્ચું રહે તો જલયજ્ઞ પાણીમાં ધસી કપાળે લગાડે તો શાંતીથી ઉંઘે.

૨-ઉંઘ આવે અને વધે-કાળી મરચી (મરી) ને ઘ્રાગ્રાની લારમાં વારી આંખે આંજે તો ઉંઘ આવે અને મગજની ખીમારી ઓઘી થાય.

૩-ઉંઘ ન આવે તેના છલાજ-ભાંગ ૧ તોડો લેવી તેનાં ખીઆં કાઢી નાંખવા અને સાત પાણીએ ઘ્રાજ સુકવીને બુકા કરવા. ૨ થી ૫ વરસના છોકરાને ૨ ગ્રેન, ૧૦ થી ૧૫ વરસના છોકરાને ૬ ગ્રેન ૧૫ થી ૫૦ વરસના માણસને ૮ ગ્રેન આપવી આ છલાજથી ઉંઘ આવશે અને તખીયત સારી રહેશે.

૪-ઉંઘ આવે-અળસીનું તેલ અને દીવેલ સંભાળે મેળવી પગના તલીઆને લગાડે અને કાંસાના વાટકાથી પગને મસજે.

૫-ઉંઘ ઘણા દીવસની ન આવતી હોય તે માટે-કરતુરી આ અથવા ગાયના દુધમાં ધસી આંખે અંગ્રજન કરે

૬-ઉંધ આવે-તપ ઉતરે—સેદરીના ઝાડના ટંડી જગા ઉપર થાય છે. રામગુલસીના પાન જેવાં એના પાન છે. એના મળતી તોપી બનાવી માથે મુકે તો તાવ જાય અને ઉંધ આવે.

૭-ઉંધ ન આવે તો લીંટીપીપરના મળનું ચુરણ ના તોડો ગોળમાં ખાવું.

૮-ઉંધ આવે—રાત્ર વતાહડા સેકા મધ સાથે ખાવી તરત ઉંધ આવે.

૯-ઉંધ આવે અને ઉંધ વધે—ચામાસા પોરલાં મુરમાને લીમડાના ઝાડને કાતરી તેમાં મુકે, જૂનને બંધ કરે ચામાસા ગયા પછી તે મુરમાને બહાર કાઢી તેને કપુર (અથવા સતલચીની) સાથે પેસી બારીક બનાવી આંખે આંખે તો દરદીને ઉંધ આવે, મગજની બીમારીવાળા દરદીને બહુ ફાયદો થાય.

૧૦-ઉંધ આવે કેટલાક દરદીઓને કુતી વેળા મુરમો આંખે આંખે તો નીંદ આવે છે.

૧૧-ઉંધ લાવવા માટે પકાવેલા રામુદર ફળને બકરીના પિત્તલ દુધમાં ધરીને આંખના પોપચા ઉપર તથા કપાળપર લગાડે.

૧૨-ઉંધ—દરદાના ડાળાઆંખમાં ઉંધ લાવવાના મુખ્ય છે.

૧૩-ઉંધ આવે—એરંડીઆના આ દુધમાં ચાંદ, નેત્ર દરદીના કપાળે અને કાના આગળ લગાડે.

૧૪-ઉગરગેરો થાય તેનો દલગ—ઉગરગેરો શરીર સુરત થાય, કામ કરવા ગમે નહીં ત્યારે લીંછુનો રસ ૧ તોડો ખાંડ ૧ તોડો અને પાણી ના ઘેર મેળવવો પાવું.

પેટની ગાંઠ ખસે.

૧-પેટની ગાંઠ ખસે ત્યારે કાંચકીના ઝાડના આતવારે સદવારે તોડેલાં ૩) પાતરાં દરદીને ખવાડે.

વિર્ય વધે.

મુરખનું ચુરણ ના તોડો અથવા ૧) તોડો ના શેર દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીએ વવડતાં મુરખમાં વધારે થાય છે.

કાખબલાહી.

૧-કાખ બલાહી-સાતપરો-ખાવતોરો એ માટે-લીમડના પાનની પોટીસ મુકે તો પાકાને દરદ નીકળી જાય.

૨-પાકું, કાખ } એક કલાકમાં કુટે, સરમાઉ જાડની પોટીસ બલાહી, ઉંધુ ગુમડું } કરી ગુમડાં પર મુકે.

૩-ખદ, કાખબલાહી માટે-કાંટા સળીઆની ગરમ પોટીસ બાંધે તો તરતની ખદ વધરાઈ જાય પાકે નહીં.

૪-ખદ, કાખબલાહી પાકે-વડનું કુધ કાગળ ઉપર લગાડી પટી મારે તો દરદ પાકે છે.

૫-કાખબલાહી-રસવંતી, એરીઓ પીળો, રેવંચાનો સીરો સંભાળે કુમારના રસમાં મેળવી લગાડે તો કાખબલાહી પાકે અથવા ખેસા જાય.

૬-કાખ મજરી (ખાંચલછ) રાઈ અને કાચ ઘાટી તેની લુગડી ગાંઠ પર મુકે તો તરત કુટે.

૭-ખદ અને કાખબલાહી વધે નહીં, પાકે નહીં અને ખેસી જાય તે માટે-કમેલના પાનની પોટીસ મુકવી.

કીડ.

૧-કીડ--લીંછુનો રસ, મુખડનું તેલ, દીવેલ સરખે બાગે મેળવીને મસળવું.

૨-કીડ--લગદર અને કાંદાનો રસ મસળવો.

૩-કીડ અને ઘવરા મટે--ખસખસને ખુબ વાટવી અને કીંદુન રસમાં મેળવી કીડવાળા જગા ઉપર સારી પેડે મસળવી.

૪-મુઠી કીડ માટે ઘુપરેલ ૩ ભાગ, ખાંડ ૧ ભાગ ચૂલાપર ગરમ કરી લગાડે.

તાંબુ મોરના પીછાનું.

તાંબુ મોરના પીછમાંથી મોરના પીછને ઘી અથવા તેલનો દાચ લગાડી, તેના પટ આપે, તેને ફીકરાં પર બાળી ખાખ બનાવે તે ખાખ બનાવે. તે ખાખ, ગોળ ચણોટી, પીપળ, ગુંગળ, માછલી, તનકળખાર, મધ, લાખ, ઘી, જેટાનું ગિન, સાથે મેળવી ભડીમાં સળગાવી ગાય કરે. જે રાખ થાય તેને મુસમાં મુંદી કુકે, તાંબું ગાળે તેમ ગાળે; તો તાંબું તવાઈ નીચે દે.

દુબેલો માણસ.

પાણીમાં દુબેલો અને સાપે કરડેલા માણસ, બેસુધ હોય નારી ચાલતી ન હોય છતાં તેના જીવ ડાંખો વખત શરીરમાં રહે છે. પાણીમાં દુબેલાં માણસને દરીઆના મીઠાંથી આખા શરીરથી ધાકવું મોઢું ખુલ્લુ રાખવું થોડા વખતમાં દરદી દમ લેતો થાય. દાખલા તરીકે ૧ માંખીને પાણીમાં ડુગાવવાથી હીલચાલ વગરની થાય તેને ચુલાની રાખમાં (સોનીની ભઠ્ઠીની રાખ ધણી સારી) દાખે તો તેમાં ચેનન આવે, કારણ કે રાખની ગરમીથી સરદી નીકળી જાય.

દાહ બળે.

શરીરે અગન બળે તો નવટાંક ચંદા દુધમાં સંધા લુખ ૨) વાલ નાંખી મસલે.

થોડા માટે દવા.

થોડાને અપચો, ખડી, ખાંખી લુખસ માટે તથા શક્તી વધારવા માટે બેંસ અથવા પાડના સીંગડાની રાખ ડાહ અથવા ૧ તોલો આટામાં અથવા ઝાળમાં રોજ ૧) વાર ખવાડે.

હીસ્ટરિયા ચિત્તભ્રમ વાયુની શત્રુ

વાયુ મુક્તિ

પેટનું મમજતર અને આગવર્ધક દવા. અનુપાન નેત્રનું આધિજ્ઞ લાભ અંજન. ધન્યકેશન. મંજન કે દાખની જરૂર નહીં. ૨-૧૬૬-૧૪ કી. ૨૨) સેમ્પલના ૩૨) ધાવણા બચ્ચા માટે ૩૨) પો. જુદું. આગક જલ અને સગર્ભાથી બાહ્ય શકાય. અનુભવ લેનાર દર્દીઓ કહે છે કે દવા સમજાણ.

વાયુ મુક્તિથી આંચકી યાને ખંચ ના અખંડ હુમલ્લા આગકને ૩ કલાકમાં અને મોટાંને ૧૨ કલાકમાં અટકે ફેફસાં, ખેંચ, ઉઠન, ગલરામણ, ડ્યુરો, મુર્છા, શીત, ચકરી, કંપવાયુ, તોતડાપાણું કે હલ ચાટવી. ગાઝણ-પમોના સળાંદા, વનવા, કેડોવા, કળતર, લકવા, આગકના પમોના લુલવાદ ૬. વાયુ અને ચિત્તભ્રમની પીડાઓ ત્વરાથી મહે છે.

હીસ્ટરિયા અંજન-કી. ૩૧) પો. જુદું.

ચકકર રોકવામાં, ઘેન ઉતારવામાં, ભુતંગત ખસેડવામાં, બમેલું ચિત્ત ચિથર કરવામાં, મિથ્યા બકવાદ ઘટાડવામાં સહેલા અને સારો ઉપાય છે.

હીસ્ટરિયા તપખીર-નરય-મુલખી.

મુર્છા ઘટાડી ચેતન લાવવાને, માયાની ટકર ઉતારવાને અને ખંચનો નેસ કયા એચેનીમાં પડતા હવને તે વેળાએ દવા સુધવાથી અમુક્ય લાભ થાય છે.

આમણું નિવારણ કી. ૩૨)

આગકની આમણું વગર મલમ વડે ખેસ. ફરંજ મોટ, જરૂર સુધરે, દવા ખાવાથી લાભ છે.

મુખારકી-પાનકુ નિવારણ કી. ૩૧)

કાશોર આગકોના હર્ષતાવ, દિકાશ, ધોળા જાણ, અને નખગાઇ મટી તેજ આવે.

જુદ. ઉ-મુખપાક કી. ૨૦-૮-૦

ધાવણા બચ્ચાનું મોં આવતું, હલપર ધોળા ફાટલા થવા, અને સસળીતો નેસ ૩ કલાકમાં સુધરે છે.

ભડાક જાળી કી. ૩ ૦-૮-૦

પેટના વાયુ સરે, ભુખ લાગે કળતર દુખાવો મટાડે. આ સિવાય ખીજત દર્દી માટે પણ દવા મળે છે. પત્ર માટે લખો-

છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ દેશીનામાવાળા

દયાળામીશીરી-વઢોદર

શંભુ કારમસી-મુંબઈ.

દેશી દવાઓનું કારખાનું.

દેશી વનસ્પતિના ચમત્કારિક ગુણોવાળું “છાલો પાલો મરી મસાલો” નામનું પુસ્તક વાંચ્યા પછી એવી વનસ્પતિ સાચી અને સારી કયાં મળી શકે એ પ્રશ્ન થાય ત્યારે મથાળે લખેલા કારખાનાને યાદ કરજો.

આ કારખાનામાં દેશી વનસ્પતિ દરેક જાતની સાચી તથા સારી, આખી અને કુટેલી જેવી જોઈએ તેવી કીકાએત આવે મળી શકશે.

આ કારખાનામાં પેદકશાસ્ત્ર પ્રમાણે વનસ્પતિમાંથી દવાઓ તૈયાર કરીને વેંચવામાં આવે છે. તેમજ કોઈપણ પાક, તેલ અથવા કાંઈ દવા કોઈની મરજી પ્રમાણે બનાવવાની હોય તે ફરમાવ્યા સુજબ કાગળ પૂર્વક બનાવી આપવામાં આવે છે.

જાવનું કેટલોગ મફત મંગાવો. નીચેને સરનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.
સોલ એજન્ટ,

છગનલાલની કુા

કાલ્યાદેવી પોસ્ટ ઓફીસ સામે,
મુંબઈ.

વાંચો ઇચ્છો અને લ્યો—જુઓ કે એકજ શીશી શું
કામ કરે છે.

“અમૃતધારા”

ન્યારે કોઈ પણ અસાધ્ય રોગ થાય છે. ત્યારે શું કરવું એવો સ્વભાવીક સવાલ ઉત્પન્ન થાય છે. અને તે રોગ મટાડવાને અસંખ્ય મુસકેલીઓ, હિરાનગતી અને દુખ વેઠવું પડે છે તે સંબંધમાં અમારું “અમૃતધારા” શું છે અને શું કરી શકે છે તે કહેવા રજા લઈએ છીએ.

તે શું છે?—અમૃત બક્ષનારું પાણી છે. આ દવામાં અમુક્ય ગુણો છે ને તેની અસર પણ એવી સારી છે કે બીજી કોઈ પણ દવા તેની બરોબરી કરી શકે તેમ નથી. ટુંકમાં કહીએ તો બહારનાં અને અંદરનાં કોઈ પણ દરદ માટે તે અકસીર છે રામબાણ દવા છે.

તે શું કરી શકે છે? તે ચમત્કારો કરે છે. અમો જેટલું તેને માટે કહી શકીએ તેનાં કરતાં તે ઘણું વધારે કામ કરી શકે છે તે હમેશાં તમને સંપૂર્ણ તંદુરસ્ત હાલ તમાં રાખી શકે છે. તમારામાંથી દરેક જાતનો રોગ દુર કરે છે.

તેની શું કીમત બેસે છે—

મોટી શીશીની કી. રૂ. ૨-૮-૦ નાની શીશીની કી.
રૂ. ૧-૪-૦ નમુનાની શીશીની કી. રૂ. ૦-૮-૦

અમૃત પુસ્તક મફત મગાવો.

પતો—મેનેજર અમૃતધારા ભવન અમૃતધારા,
કારખાનું અમૃતધારા રોડ લોહાર

ડી. પી. માદનની કંપનીમાં વેચાતી.

સાધારણ ઉપયોગમાં આવતી પરચુરણ દવાઓ.

સારસાપેરીલા કમ્પાઉન્ડ કમ અથોરાઇઝ.—

સાધારણુરૂપે વપરાતા સારસાપેરીલાનો સાથે બીજી ઘણી ઉપયોગી દવાની મેળવણી હોવાથી આ બંનેનો સારસાપેરીલા દરદીને જલદી આરામ કરે છે. સંધ્યાઓમાં થતી કળતર દૂર કરે છે, ખુન્નડી, દરાજ, ગરગમડાને જડમૂળથી દૂદારી નાખે છે. લોહીમાં સુધારો અને વધારો કરે છે, ગાંઠો માફ થાય છે. બુખ લગાડે છે. અને અંગમાં ફોવતી આપે છે. સારસાપેરીલા જે પીવાની જરૂર હોય તે આ બંનેના સારસા પીવાની વળાઓ મજબુત બનામણ કરે છે.—કો. ૩ ૨, ૧૫, ૦૫૫.

ટેમીકલ્ફુડ—અન્યથાને શક્તી આપનારી દવા વેદાન્યે તે ફક્ત આ એકજ છે. અન્યથાને જેઓને અનેસારની માફક જાડો ચાકું રહેતા હોય, જેઓને ખાંધેલું પેટમાં ટકી શકતું ન હોય, જેઓને વારેબડીએ કાઢવાટ થતો હોય, જેઓના હાડકાં તવાખ જેવાં હોય અથવા શરીરમાં કાઠિયણ અવયવો ખામી ભરેલા હોય, જેઓ માટે એ દવા ઘણુંજ ઉપયોગી છે. એ દવા લાંબો વખત રહેવાથી જગડી બંધ છે, માટે અન્ય સસ્તો માલ ન લેતાં તાજે માલ વાપરવાની સાવચેતી રાખવી.—કોમ્પ ૩૫. ૧૫૫. ૦૫૫.

આસંધ આસવ.

સુવાસ્ત્રેગ માટે—

આસંધ. દરાખ વગેરે વસાણાથી બનેલો આ રસ કોષાળી રીતે નુકસાન કરતા નથી. આ રસ લોહીને વધારે છે. નળણાં પડી ગયેલાં દરદીને હુશીઆરો આપે છે, પાચન શક્તી વધારે છે. બુખ લગાડે છે. લોહીવા દૂર કરે છે. શરાર મેવત લાગે છે.

૪૦ વરસ થયા પોતાનાજ પરાક્રમથી પ્રસીધ્ધીને
પામેલી પૌષ્ટિક દવા તરીકે પંકાએલી.

આતંકાનીચ્છ ગોળીઓ.

શરીર અને મનને મજબુત બનાવે છે. જો તમારું શરીર જુદી
જુદી વ્હતના રોગોથી ખવાઈ જઈ ખડખડ પાંચમ જેવું થઈ ગયું
હોય તો તમે પણ અજમાવી જુઓ.

સુખી થશો. સંતોષ પામશો.

કીંમત ૩૨ ગોળીની ટબી ૧નો રૂ. ૧)

વધારે વીગત જાણવા માટે મફત મળતું અમારું
પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવી-વાંચી ને વાંચેક થાઓ.

વહાલ શાસ્ત્રી મણીશંકર ગોવીંદજી.

જામનગર-કાઠીઆવાડ.

મુખ્ય અંચ-કાલ્યાદેવી રોડ.

ભાવમા મોટો ઘટાડો

સૌથી જુનું અને જાણીતું બટન બનાવવાનું કારખાનું
આ એકજ છે, અમારે ત્યાં ફેન્સી ડીઝાઇનોવાળાં સાનાનાં
ગીલેટના તથા શુદ્ધ ચાંદીનાં કોટ, બટન, જાકેટ બટન,
કેક બટન, ગળાનાં બટન, વીંટીઓ, બંગડી, ચાંદ વીંગર
બને છે. ફેટાવાળા બટન દરેક આગેવાનના બનાવવાનું
માન પણ અમારી કંપનીનેજ છે. માલના ઉમદાપણા માટે
અમારી કંપની કે જે ગોલ્ડ ફીલ્ડ બટન મેન્યુફેક્ચરીંગ
કંપનીના નામથી જાણીતી હતી તેનું મદ્રાસ, જ્વાલીઅર,
માઇસોર તથા ટેલીચેરીમાં ચાંદ તથા સરટીશીકેટો મળ્યાં
છે. પ્રાઇસ લીસ્ટ માટે લખો.

માણેકલાલ પ્રાણલાલની કંપની

રીચીરોડ કોથારીપોળ, અમદાવાદ.

મરહુમ હાડવૈદ શેઠ ભીમજીભાઈ જીવણજી રાંદેઆનારી
હાથ તળે તાલીમ લઈ જપ વરસો સુધી લાંબો
અનુભવ મેળવેલા તેઓના સગા ભાગિજ.

હીરજીભાઈ એદલજી

રાંદેરીઆ.

જ્યાં સાંધાઓ, તથા હાડકાંઓનું ઉતરી જવું, લથ-
કાવું, હાડકાં ભાંગી ચુરેચુરો થઈ ગયલાં હોય તથા ચામડી
ફાટી બહાર નીકળી આવેલાં હોય તેવા તથા પવનના દુખાવા
વગેરે ગંભીર કેસો ખાત્રી ભરેલી રીતે દુરસ્ત કરી શકાશે છીએ.

એ બાબતની સરદીપ્રકિટો જેળી સાહેબો જેવા માંગશે
તેઓને ખુશી સાથે બતાવવામાં આવશે. જે સાહેબો દેશાવર
બોલાવશે ત્યાં પણ જઈને અથવા લેખ દવા વગેરે મોકલીને
મલાજ કરવામાં આવશે.

મેળાપ રોજ સવારના ૮ કલાકથી સાંજના ૭ વાગતા
સુધી સુરતમાં કળુપીકની ફક્ત ઉપર થશે તથા ત્યાર પછી
દુકાનની પાછળ ઘરમાં તેલની વખારની પાસે અમારા રહે-
વાના મકાન ઉપર થઈ શકશે.

દર રવીવારે મેળાપ.

ભરૂચ મધે કતોપાર દરવાજા પર બુની અપ્રીબુની
દુકાનની કાસ કુવાની સામે થશે.

અમોએ અમારા છોકરાઓને પણ **હાડવૈદ**ના
ધંધાની તાલીમ આપેલી છે જેથી અમારા ગરહાજરીમાં
તેઓ પણ સારી રીતે ખાત્રીલાયક કામ કરે છે.

કેટલાક દરદીઓ અમારું નામ પુછતાં અને છે તેઓને બીજાઓ
અમારા નામે છતરે છે, માટે હર્દીઓએ અમારા નામની ખાત્રી કરવી.
છેતરાયલા હર્દીઓને હાલું દુઃખ બોગવવું પડે છે તેથીજ આ ચેતવણી
આપવાની જરૂર પડી છે.

આંતરીયા તથા રોજીયા તાવની ચકસીર દવા.

આ દવા ઘણી અસરકારક છે. ફક્ત મેજ દીવસમાં તાવ નરમ પડે છે.

એક પડીકાની કીમત આના ૭.

વેચનાર—ડી. પી. માદન કુા૦—સુરત.

કુકડીયા કફ પાઉડર—આળકાને ચની લટ્ટીની ખાંસી અત્યુત્તરણ છે. આળકાને અત્યુત્તરણ કરે છે. આવેલું પાણું બહાર નીકળી આવે છે. અને એ ખાંસી શીખાં આળકાને ઉડે છે. આ ખાંસી લવચે સારી થાય છે એ વીચાર રહે ખોટો હોય છે. કુકડીયા કફ પાવડર તાપરવાથી આળકાને અત્યુત્તરણ થાય છે.—કીમત રૂ. ૦૫૫.

દેશી વસાણા.

દેશી દવામાં નેત્રના વસાણા ખાતી પુવેક એકજ જાવચી વેચનારા પી. જ. ક. દારમાનુદીકલ વર્કસ. એન્ટરપ્રાઇઝ મેડ—“મુંબઈ.”

છાલો પાલો.

દેશી દવામાં વપરાતા છાલો પાલો વગેરે દરેક વનના જાડના મુળોમાં તથા પાંતરા વચનાર—

જમાદાર સત્તાવતખા સમશેરખાં પાલનપુર.

ગુરુ તાર લખવાની કળા.

અંગ્રેજ દફતરમાં ભણ્યા વિના તાર, શરનામા વગેરે અપવંતગુરુક અંગ્રેજ આ વ્યાપકીમાંથી શીખાય છે, માત્ર અક્ષરો અંગ્રેજ લખવા પડે છે. પગુલબાપા અથવા ખોટી ગુજરાતી ચાલે છે.

આ વ્યાપકી ખાસ કરીને વેપારીઓ અને તેઓના ખેડાઓ નેજા અંગ્રેજ તરફ શિખેલા હોય તેઓને ઘણી ઉપયોગી છે.

કીમત ૦૫=વેચનાર—ભાગાનખાવ મેડ, આ દોષપીટકથી સામે સુરત અખબાર—અપખાના—સુરત

પોર્ટવાહન ખરાબરી કરવા માટે આ દવાજા દવા છે. પણ પછી એમાં નીસો ખીતકૂલ નથી સોઆવરાં ખેરાને કોવત આપે છે. અને દુધનો વધારો કરે છે.

ઈસટન સીરપ—ગરમ દેશની દવાથી તથા તનમનને ઘણી મેઢનત આપવાથી શરીરે સુસ્તી અને થાક લાગે છે તે આ દવાથી દૂર થાય છે, અને લાવા વખતની દાડધગી જુની તાવ તથા તે પછી ચતી નબલામ દૂર કરે છે. તે ધાતુને સધારે છે, તથા તેના બીગાડથી ચતા અનેક પ્રકારના બ્યાધી દૂર કરે છે. વળી કમરનું દુખવું, પગનું નીપરાઇ પડવું, વગેરે બધે પડે છે. જુનો ચયલો લાલ માલ ધણી સરતો મળે છે; પણ એવા સસ્તા માત્રથી ફાયદો થવાની આશા નથી—

કીંમત રૂ. ૧૫, ૦૫૫.

કોડલીવર ઈમલશન—કોડલીવર ઓષ્ઠલ ખાંસી અને દાઢણુ-વાળાને ફાયદો કરે છે એટલું નહીં પણ તવામ જતા શરીરને પાકું ખીલવું કરવાને ચોકકસ ગુણુ ધરાવે છે; એટલુંજ છતાં એના ખરાબ વાશને લીધે જેવું ગંધએ તેવું વાપરી શકાતું નથી એટલા માટે હમેશાં આ તેલ બનાવ્યું છે, જેમાંથી વાસ ખીતકૂલ મહાડી નાંખી સ્વાદિષ્ટ થયું છે, અને તે સાથે બીજી દવાની મેગવણીઓ હોવાને લીધે તે બીજી બધી ગતના કોડલીવર કરતાં ઘણું જલદી ફાયદો કરે છે:—કીંમત રૂ. ૧૫, ૨૫.

ચાથાઆ નારાક—અ હમારી ચોધીઆ તાવની અકશીર દવા હજારો દરદીઓ ઉપર સંતોસકારક રીતે વપરામ નુકવાથી તે સર્વે ઠંકાણું પ્રસદ્ધ થઈ ચુકી છે. માટે તે વિષે વધુ બોલવાની અગત્ય નથી, માત્ર ટુંકમાં જણાવીએ છીએ કે એ દવાની ખરાબરી કરવા માટે બીજી કોઇ નથી. ઘણા લાંબા વખતનો તાવ હોવા છતાં, અગ્નયખી ભરેલું એ છે કે, તે ફક્ત ચારજ દીવસમાં તાવ કહાડી નાંખે છે. વળી વધારે અગ્નયખી ભરેલું એ છે કે, દવા વનરપતિની બનાવેલી હોવાથી કોઇને કશી દરકત કરતી નથી, અને તે સાથે પહરેજ કંઈ સખત નથી. ગર્ભવાળી સ્ત્રીને એ દવા અડચણુ કરતી નથી:—

કીંમત રૂ. ૦૫.

તમારી સંસારનો સાથો સાથી

તમારી સ્ત્રી

જો તમારી સ્ત્રી તનદુસ્ત દરો તોજ ભવિષ્યમાં તમારું નામ રાખનાર બાળકો, નિરોગી અને જ્ઞાની બનશે. માટે પ્રદર, (ધ્રુપણી) ધાતુનું વહેતું, લોહીવા, (રક્ત પ્રદર) જેવા ભયંકર દરદોથી તમારી સ્ત્રીને વધારે રીયાવા ના દો. સ્ત્રીઓની જીવાની, જીવનચરિત્ર અને તંદુરસ્તની પાલકાઈ કરનારા ઉપલા છુંપા દરદો માટે આ જરેસાદાર ઉપાય.

પ્રદર વિનાશક.

Regd.

સ્ત્રીઓના ગુપ્ત દરદોનો નાશ કરી ગર્ભધારણ કરવા યોગ્ય બનાવે છે.

પ્રદર વિનાશક દવાના સેવનથી પ્રદર (નખગાદ) અશક્તિ, શરીરનું તવાઈ જવું, ઊંડ, કસુવાવડ, અટકાવ વખતે થતો પેદ કમ્મરનો દુખાવો, હાથ પગે કળતર, વિગેરે ભયંકર દરદોને જડમુળથી નાબુદ કરી, રૂત્તે સાફ અને નિયમિત બનાવે છે.

ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને ત્રણથી ચાર માસ સુધી આપવાથી કસુવાવડ થવાની ધારતી ગ્રેહી નથી. અને ગર્ભને બચાવવાનું કરે છે.

ગર્ભના પેદલાં બે માસ સુધી પ્રદરવિનાશક દવાનું સેવન કરવાથી બાળપૂર્વક પુત્રનો જન્મ થાય છે.

આ દવા માટે પ્રખ્યાત ડોક્ટરો, હકીમો અને જાણીતા પ્રખ્યાત પેપરોએ ધણી ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. ૧૮ દીવસની દવાના પેકેટ ૧ના રૂ. ૨-૮-૦ ચાપ્ટેજ વી. પી. ૦-૬-૦

મદ્રાસ—પ્રદર નામો પુરા પતા સાથે લખી મોકલનારને એક હજાર વપનું ફ્રીદી કેલેન્ડર અને ઉપયોગી પુસ્તક ખંભાનથી મદ્રાસ મળશે.

સુગતના એજન્ટ—
મેસર્સ ડી. પી. માદનની
કું. ટે. કાલુપીડ.

} મેનેજર, પ્રદરવિનાશક ઓફીસ.
ખંભાલ (૧૦૪) Cambay

સર્વે જાતના દેશી તથા યુનાની પેતંત દવા, ઝાડ
પાલો, વનસપતી વગેરેના જુના અનુભવી વેપારી
મેસરસ કેસુરદાસ ગિગાભાઈ
ની કું. તે પ્રખ્યાત

કાલા ગાંધી

ડંકનરોડ નળબજાર—મુંબઈ.

પાતાની બનાવેલી દવાઓ ભરમ માત્રા મુર્ખ એસનસ
બધી જાતના સરખત કાઢવો, આસવ, સારસાપરીલા, દાડમ
સાર, બાલામૂત, પાચનની ગોળીઓ, દશ વરસનો કાઢવો
તોનીક પીલસ વગેરે.

મલમ, ગજકરન, બજ, ખુજડી ચાડાં ચાંદીના દુખતી
દાઢનું મીકથર, જુલાબની ગોળીઓ દત મજન પાકી
આવેલા મોઢાની દવા, દુખતા કાનનું મીકથર, જુલાબની
ગોળીઓ, દાંત મજન, પાકી આવેલા મોઢાની દવા દુખતા
કાનનું મીકથર, પેનખામ, દીલ્લોચાર, લાલમવાતર મોતી-
આનો કાલો સુરમો, કપુરનો અર્ક સર્વે જાતની પેપરમીંત
અર્ક તીકથર આયોદીન, બાલ કાઢવાનો પાઉદર વગેરે.
એલવી તથા પવનનું તેલ બધી જાતનું તેલ તમારી
હાજરીમાં કારી આપશું મુરબા, શુકકંદ, કેશર, મગજ શુકા-
જળ અંગર, ખાશ, કશતુરી, મહાજ્વેધરી ચોખુ મધ, કોલન
વાટર, સાબુ, મેથીલેતેડ સ્પીરીટ, કેસ્તીક સોડા, દુધ, પાઉદર,
રીંગવર્મ આઈન્ટમેન્ટ વગેરે.

બહારગામના એરડર ઉપર પુરતું ધ્યાન પુગાડી માલ
મોકલવામાં આવશે.

અમારી પાસેથી લીધેલો માલ પાછો રાખવો કે ન
તે અમારી મુનશર્થી ઉપર રહેશે.

કાલા ગાંધીના બનાવેલા એગ્યુ તથા તાપના મીકથરો

Messrs Keshoobdas Giggabhai & Co.

(Kala Gandhi)

Duncan Road Nal Bazar, BOMBAY.

હાકટ ઇસતન સીરપ સફેદ.

નામાંકીત હાકટર ઇસતને, આઝેરન કુખનીન, તથા સ્ત્રી-ચનીઆનો બનાવેલો અને જાહેર કીધેલો સીરપ

આ ઇસતન સીરપ હાડધગી, તથા ગ્રીણી તાવને દુર કરે છે, ધાતુ સુધારે છે અને પાચન શક્તી વધારે છે.

સરીરમાં થતી નબળાઈ, સાંધાનું દરદ, ઝીની તાપ, તથા ગરમ દેશમાં લાંબો વખત રહ્યાથી, તથા તન અને મનને મહેનત આપ્યાથી, જે દરદો ઉત્પન્ન થાય છે, તેવાં અનેક દરદોને નાબુદ કરવાને સઉથી વખણાયેલો અકસીર ઇલાજ એ છે જે આ સીરપ લાંબો વખત સુધી વાપડવો.

આ ઇસતન સીરપ એની તદખીરથી બનાવેલો છે જે એક સાધારણ તાદરોસ્તીવાળા આદમીને ઘણી મહેનત તથા થાકતા કારણને લીધે થતી નબળાઈને, તથા ખગડતી તનદોરસ્તીને તે તુરંતજ અટકાવી શકે છે તેમાં જરૂર કરીને મજબુત ખાંધાના માણસને તે ઘણો ઉપયોગી થઈ પડે છે. તાવ પછી થતી નબળાઈ માટે એ ઘણો ઉપયોગી છે.

ઇસતન સીરપ ઉમ્મરે પુગેલી સ્ત્રી પુરૂષોને એક સરખી રીતે માફક આવે છે. તે લોહી સુધારે છે સાંધાઓના દુખાવા, અને આળસાઇને દુર કરે છે. શરીરમાં હોંશીઆરી આવી માણસ પુરો તનદોરસ્ત થાય છે, એટલા વાસ્તે સર્વેને બલામણ કરીએ છીએ કે ઇસતન સીરપ સફેદ નબળાં માણસે કામમાં લેવો. જુનો અને રંગ પકડેલો લાલ માલ વાપરવો નહીં.

પીવાની રીત:—અરબી ચમચીથી એક આખી ચમચી સુધી અથવા ૩૦ ટીપાંથી ૬૦ ટીપાં સુધી દીવસમાં ત્રણવાર પાણી સાથે પીવાં.

એક દ્રામ સીરપમાં ૩૦ અને ફેટલી દવા આવે છે તેની વીગત—કોસફેટ આફ્ર આઝેરન ૨) ઐન, કોસફેટ આફ્ર કુખનીન ૧) ઐન. ફોસફેટ આફ્ર સ્ત્રી ચનીઆ ઐનનો બત્રીસમો ભાગ.

કીમત રીશી ૧)ના રૂ. ૧૫૫, ૦૫૫.

ખનડ સરનો માલ લાલ રંગનો હોય છે તે જુનો સમજવો તે વાપડવાથી ગુણુ જળુતો નથી.

વેચનાર—ડી. પી. માનની કા. વેલાયતી દવા વેચનાર—સુરત.

—:આખી દુનીયાના દાકતરોએ પસંદ કીધેલાં:—

પેપરમીટના ફલ

—:અને:—

તેલ.

કેકોબાચાશી ઇઓ કોહોમા

જાપાનના ફક્ત એકલા વેચનાર—

માલેક

હસનઅલી કમરુદ્દીન

૭૧, છીપી ચૌલ,

મુંબઈ નં. ૨

તા૦ ક:—નકજીયાત માલ બીજા વેપારી તરફને
આપવાની તજવીજ કરે તેથી ઠગાસો નહિ.

દરેક જાતની દેશી તથા યુનાની દવા, ઝાડ પાળો
વગેરેની ઘણી જુની

જાણીતી દુકાન.

દરેક જાતની દેશી યુનાની તથા મોગલાઈ દવાઓ
દરેક જાતનું કરીઆણું તથા ઝાડ પાળો વનસ્પતીઓ કેશર
કશતુરી અમળર સુકો મેવો મગજ ગુલાબજળ ચાગખુ મધ
મુરખા ગુલકન વગેરે વેચનાર.

દરેક જાતના મગજોનું તેલ કાઢી આપનાર તથા દરેક
જાતના શરબતો બનાવનાર તથા વેચનાર લાંબા અનુભવી
વેપારી.

બહારગામના ચોરડરો પુરતું ધ્યાન પહોંચાડી ખાત-
રીનો માલ તુરત વી. પી. થી મોકલનાર.

ગાંધી અખદેઅલી અલીભાઈ
કરવા.

૬૦ દુકાન નં. ૧૭ શાનતીનાથના દેરાશરની
નીચે જરીવાળાની પાસે,
પાયધુની મુંબઈ નં. ૩

— શારપાઘન. —

ફક્ત પુરૂષો માટે.

ગૃહસ્થોની શારીરીક નબળાઇ માટે શારપાઘન નામની નીર્ભય ગોળીઓ બહાર પાડી છે. જે ઇલાજ લેણીની તંદરોસ્તીના બોએ બહાર પાડ્યો નથી પણ છેલ્લાં દશ વરસમાં આ ઇલાજ જાણીતા તબીબે હિંદુસ્તાનમાં લગભગ છ દગ્ગર દરદીઓ ઉપર ફતેહમંદીથી અજમાવી આબરુકાર દરદીને સારા કરી સારી સરડીશીકટો તથા ધરખમ પુરાવા મળવા પછીજ સુધારા વધારા સાથે બહાર પાડ્યો છે, જેનું પરીણામ ૭૫ ટકા લાભકારક આવે છે. આ ઇલાજનમ હીરા ઝવેરાત-વાલી દવા વાપરવાનો ટોંગ નથી. અને દરદે, બેડા, અને આમલા નાંખી મોટી કીંમતના પાકા, અને યાકુતીઓ બનાવી લોકોને જેમ ફગવામાં આવે છે તેનું પણ નથી, તેમજ તુરત ઇલેક્ટ્રીક પાવર લાવનારી ટોંગી દવા નથી. આ ઇલાજમાં ઝેરી કે નીસા લાવનારી દવા, કે રસાયણ વાપર્યું નથી. એજેન્ડ કરવામાં આવે છે જે આ નીર્ભય બનાવટ છે, અને ગોળી પાણી સાથે કાષ્ઠપણ રૂપમાં વાપરી શકાય છે. નાદાનયની ફૂટેવની ગ્રહસ્તીથી, યા જીવાનીનાં અતેરાંથી તાકાત જતી રહી હોય, અસલ કરતાં ઓછી માલમ પડતી હોય, નેસા દીલી પડી ગઇ હોય તો આ ગોળીથી નસે નસમાં શક્તી લાવી સ્વપ્નાનાં અથવા પીસાખમાં જતાં વીર્યને બંધ કરે છે, દીલી પડેલી નસોને પાછી સજીવન કરે છે, જીખ લગાડી ખાંધેલું પાચન થઇ સાફ ઝાડો બાવી વીર્યનો વધારો કરી પુરુષ તાકાત લાવે છે. જે ગૃહસ્થો સંસાર ગુમાવી બેડા હોય, અને પોતે ગોળીને આ દરદનો ઇલાજ નથી એવું સમજી નીરાસ થયા હોય તો પણ એક વખત છેલ્લા ઇલાજ તરફ આ ગોળી વાપરી જાય. કશી પહરેજ કે નાયમો પાળવાના નથી, છેલ્લાં દશ વરસમાં અનુભવથી જણાયું છે જે ૧૦૦માંથી ૭૫ દરદીઓને શારપાઘનની ૧૦૦ ગોળીની એક શીશીથી સંપૂર્ણ ફાયદો થાય છે, પણ તદ્દન નીરાસી સ્તીથીમાં આ ગોળી કદાચ વધુ વાપરવી પડે છે. પુરા ફાયદા માટે ૧૦૦ ગોળીની એક શીશી જે ૨૫ દીવસ ચાલે છે, તેની કીંમત રૂપીઆ સાડા બાર (૧૨ા) પોસ્ટેજ જુદું.

શારપાઘન ગોળીઓ મળવાનું એકલું ઠેકાણું:—

એ. એમ. ઠંકર દવાવાળા.

ફીદા બ્રિલ્લીંગ, જુમા મસજીદ સામે પ્રીનસેસ સ્ટ્રીટને નાકે.
મુંબઈ.

એચ. એચ. જેઠાભાઈ

ની કું

જથાખંધ ત્યા છુટક દવાના

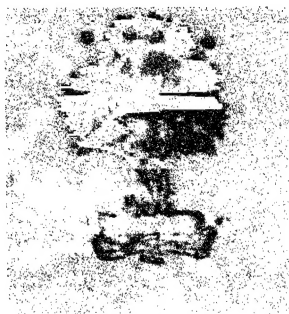
વેપારી

અમારે ત્યાં દરેક જાતની વીલાયતી દવા
પેટન્ટ મેડીશીન, સેન્ટ, સાબુ વીગેરે માલ ક્રીશયત
ભાવે મળશે.

બહારગામ માલ વી. પી. થી મોકલી આપીશું.

ડે૦ સીતારામ બીલ્ડિંગ

કાફડ મારકેટ પાસે મુંબઈ

CHAPTER 18. THE — 270.

